

శ్రీ కప్పగంతుల లక్ష్మణశాస్త్రి గారు

శ్రీ కప్పగంతుల లక్ష్మణశాస్త్రి గారు శ్రీ.శ. 1911 సంవత్సరములో మహబూబునగర్ జిల్లాలోని వనపర్తిలో జన్మించిరి. కర్నూలు, తిరుపతి, మద్రాసు పట్టణములలో గురుకులవిద్యాభ్యాసము చేసి సంస్కృత సాహిత్య, వ్యాకరణ, వేదాంతములలో గొప్ప వైదుష్యమును సంపాదించిరి. ఆంధ్ర సంస్కృత భాషలలో ప్రౌఢ మధుర కవిత్వమును చెప్పగలిగిన విద్వత్కవులు శ్రీశాస్త్రిగారు. ఆంధ్ర సంస్కృత భాషలలో బాటు ఆంగ్ల, తమిళ, హిందీ, ఉర్దూ, కన్నడ, మరాఠీ భాషలలో సంభాషించి, తమ చమత్కారోక్తులతో ఎదుటి వారి హృదయము నాకట్టుకొనగలిగిన స్నేహశీలత్వము వారికి వెన్నతో బెట్టిన విద్య. వారి సంస్కృత వక్తృత్వ ధార గద్గదనదద్గోదావరమై భారతదేశములోని ఉత్తరప్రాంతములలో గూడా ప్రవహించింది. మేఘ జలగర్భిత గంభీరధ్వని వారిది.

శాస్త్రిగారి రచనలు - బిల్లణ మహాకవి సంస్కృతములో రచించిన విక్రమాంకదేవ చరిత్రావ్యమును 'కర్ణసుందరీ' నాటికను శ్రీమాదిరాజు విశ్వనాథరావు గారితో కలిసి తెలుగులోనికి ప్రౌఢ ప్రబంధశైలిలో అనువదించి ఆంధ్రబిల్లణులైరి.

'శాస్త్రియవిజ్ఞానము' అనే పండితసదస్సులోని పరిశోధన వ్యాససంపుటికి సంపాదకత్వము వహించిరి. శ్రీ చిన్మయానందస్వామివారి గురువులు శ్రీ తపోవనస్వామి వ్రాసిన 'బదరీశతకము' ను తెలుగుపద్యములోనికి అనువదించిరి.

సూర్యోపరాగదర్శనము, Glimpses of Buddhism అనే గ్రంథాలను తెలుగులోనికి అనువదించిరి.

దాదాపు రెండు దశాబ్దముల కాలము కృషిచేసి వ్యాసమహాభారతము యథామూలము తెలుగువచనము లోనికి అనువదించుట కారంభించిరి. అందులో ఆదిపర్వము, సభాపర్వము, అరణ్య, విరాటోద్యోగ భీష్మ పర్వములు అచ్చయినవి. ఇప్పుడు ద్రోణ పర్వము సహృదయులకు అందించడమయినది.

ప్రాచ్య విద్యావ్యాప్తి కొరకు శ్రీశాస్త్రిగారు గణనీయమైన కృషిసలిపి ప్రభుత్వము, ప్రజల మన్ననల నందుకొన్న ధన్యజీవులు. 'ఆంధ్రబిల్లణ', 'బ్రాహ్మీభూషణ', 'సుధీంద్రమౌళి', మహామహాపాధ్యాయ విరుదములను ప్రజలు వీరికిచ్చి వీరి వైదుష్యమును గౌరవించిరి.

10-1-1981 సం॥లో శ్రీశాస్త్రిగారు దివంగతులైరి.

మహాభారతము

ద్రోణ పర్వము

కప్పగంతుల లక్ష్మణశాస్త్రి

ప్రకాశకులు
ఆర్ష విజ్ఞాన ట్రస్టు
హైదరాబాదు
2001

మహాభారతము

ద్రోణ పర్వము

వేద వ్యాసకృతికి యథామూలాంధ్ర గద్యానువాదము

అనువాదకులు

కప్పగంతుల లక్ష్మణశాస్త్రి

సంపాదకురాలు

శ్రీమతి డా॥ కె. కమల

రిటైర్డ్ ప్రొఫెసర్, సంస్కృత విభాగము

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయము

హైదరాబాదు

ప్రకాశకులు

ఆర్థ విజ్ఞాన ట్రస్టు

హైదరాబాదు

2001

ప్రథమ ముద్రణ : 2001

ప్రతులు : 1000

© ఆర్ష విజ్ఞాన ట్రస్టు

ప్రతులకు :

శ్రీ పమిడిఘంటం శ్రీరఘురామ్,
శ్రీరామ సదనము, ప్లాట్ నెం. 1361, రోడ్ నెం. 45,
జూబ్లీ హిల్స్ కో-ఆపరేటివ్ హౌసింగ్ సొసైటీ
హైదరాబాద్ - 500 033. ఫోన్ : 3608237

ఆచార్య కె. కమల

16, తుల్జా గూడా, మోజంజాహి మార్కెట్,
హైదరాబాద్ - 500 001.
ఫోన్ : 4744212

మూల్యం : రూ.160/-

డి.టి.పి. :

శివె గ్రాఫిక్స్, సికింద్రాబాద్

ముద్రణ : శ్రీ కళాంజలి గ్రాఫిక్స్, హైదరాబాదు. ఫోన్: 3224831

ట్రస్టు బోర్డు సభ్యులు

శ్రీ పాత్మూరి వెంకటేశ్వరరావు అధ్యక్షులు

అధ్యక్షులు, ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రెస్ అకాడమీ, హైదరాబాద్

శ్రీ పల్లెంపాటి వెంకటేశ్వర్లు సభ్యులు

కాకతీయ సిమెంట్స్ లిమిటెడ్, హైదరాబాద్

శ్రీ ఆకెళ్ళ సత్యనారాయణమూర్తి ,

హైదరాబాదు

శ్రీ నీలంరాజు మురళీధర ,

హైదరాబాదు

డా॥ ఉప్పలూరి బిందుమాధవ్ ,

వాటర్లూ, కెనడా

డా॥ ముక్తినూతలపాటి గురునాథ్ కోశాధికారి

విజయవాడ

శ్రీ పమిడి ఘంటం శ్రీరఘురామ్ కార్యదర్శి

హైదరాబాదు

ఆర్ష విజ్ఞాన ట్రస్టు

శ్రీరామ సదనము,

ప్లాట్ నెం. 1361, రోడ్ నెం. 45,

జూబ్లీ హిల్స్ కో-ఆపరేటివ్ హౌసింగ్ సొసైటీ,

హైదరాబాదు - 500 033.

ఈ గ్రంథ ముద్రణమునకు కావలసిన పేపరు సమకూర్చిన వాతలు
శ్రీమతి & శ్రీ కొండూరి రాఘవాచార్యులుగారు

హైకోర్టు అడ్వోకేట్, హైదరాబాదు.

మున్నుడి

వేదవ్యాసునిచేత సమాస వ్యాసరూపములో విరచితమయిన మహాభారతేతి హాసములో ద్రోణ పర్యము ఏడవది. యుద్ధ షట్కములో రెండవది - భీష్మ పితామహుడు పది రోజుల యుద్ధము చేసి శరతల్పగతుడయిన తరువాత కర్ణుని అభిప్రాయమును ఆదరించి దుర్యోధన మహారాజు ద్రోణాచార్యుని సేనాధిపతిగా అభిషేకించెను. ఆ మేరకు ద్రోణుడు నాలుగు రోజులు, నాల్గవనాటి రాత్రి, అయిదవ రోజు పగలు యుద్ధము చేసి బ్రహ్మలోకానికి పోవడానికి సిద్ధుడై యోగనిష్ఠుడై కూర్చుని ఉన్నప్పుడు ధృష్టద్యుమ్నుడా ఆచార్యుని జట్టు పట్టుకొని శిరచ్ఛేదము చేసెను. యుద్ధారంభములో దుర్యోధనుడు భగవద్గీతా శ్లోకములలో - “భీష్మమేవాభిరక్షంతు భవంతః సర్వ ఏవహి” - అని తన సైనికులకు ఆదేశములిచ్చెను. భీష్మ నిర్యాణము తరువాత ద్రోణుని రక్షించుడని ఒక వైపు తన సైనికులకు ఆదేశము లిస్తూ, మరియొకవైపు ఒక యజమాని సేవకుని తర్జించినట్లు ద్రోణాచార్యుని మాటి మాటికి - ‘అచార్యా! నీకు పాండవుల మీదనే ప్రేమ ఉన్నది - నీవు చేతి కందిన పాండవ వీరులను వదలి వేయుచున్నావు. నిన్ను మీరి భీమార్జునులు, యుధిష్ఠిరుడు ఎట్లు పోగలిగిరి? ఇంద్రుడు గూడా నిన్ను జయించలేడు గదా!’ అని వ్యంగ్య వచనము లాడుచుండగా 85వ ఏట ద్రోణుడు అనేక వీచిత్ర వ్యూహములను పన్ని పాండవులను ఎదిరించెను. కొంత పూజ్య భావము, చాలా ఎక్కువ నిరసనను ఆచార్యుడు యజమాని నుండి ఒకవైపు, ద్రుపద మహారాజు కూటమిలోని వారైన పాంచాలురనుండి మరియొక వైపు పొందెను. ఆచార్యుని త్రికరణములతో పూజించినవాడు అర్జునుడొక్కడే. ఇది తథ్యము.

ద్రోణపర్యములోని భయంకర రోమాంచక యుద్ధాన్ని నడిపించిన ప్రధానవీరులు కొరవులలో దుర్యోధన, దుశ్శాసన, శకుని, కర్ణులు, సుశర్మ నాయకుడుగా నున్న సంశప్తకులు, పాండురాజు మిత్రుడైన భగదత్తుడు, వృద్ధక్షత్రుని పుత్రుడైన సైంధవుడు, కృతవర్మ, కృపాశ్యత్థామద్రోణాచార్యులు, మద్రరాజు శల్యుడు, బాహ్లిక రాజు సోమదత్తుని పుత్రుడు భూరిశ్రవుడు, మున్నగువారు - ఈ భూరిశ్రవుని బాహువును అర్జునుడు సాత్యకిని కాపాడుట కొరకు ఛేదించెను. భూరిశ్రవుని బాహువును పట్టుకొని స్త్రీ పర్యములో అతని స్త్రీలు శృంగార రసస్ఫోరకముగా విలపించే శ్లోకమును అలంకారికులు రసాభాసమునకుదాహరణంగా చూపిస్తారు.

ఆ శ్లోకము, 'అయం స రశనాకర్త, పీనస్త నవిమర్దనః నాభ్యారు జఘన స్పర్శి...
... ..' అని సాగుతుంది. వీరుకాక అలంబుషుడు, అలాయుధుడను ఇద్దరు భయంకర
రాక్షసులు గూడా కౌరవ పక్షము చేరి ఘటోత్కచుని ఎదురించి హతులైరి. అలాయుధుడు
బకాసురునికి, హిడింబునికి, కిమ్మీరునికి బంధువు. కర్ణ, దుర్యోధన, దుశ్శాసనాదుల
పుత్రులు వృషసేన, లక్ష్మణ కుమారాదులు, ఈ యుద్ధములో తమ పరాక్రమమును
ప్రదర్శించిరి. దుశ్శాసన పుత్రుని గదా ప్రహారముచేతనే అభిమన్యుడు మరణించెను.

పాండవుల పక్షమున పాండవులు, సోమకులు, సృంజయులు, పాంచాలురు,
కేకయులు, మత్స్యదేశమునుండి విరాటుని నాయకత్వములో యుద్ధము చేసిన
వీరులున్ను ఉండిరి. భారతానికి నారాయణ కథ అని గూడా పేరున్నది. శ్రీమన్నారాయణుడైన శ్రీకృష్ణుడు, నరుడయిన అర్జునుడు, యుధిష్ఠిర మహారాజు
భీముడు, సాత్యకి, నకుల సహదేవులు, ఘటోత్కచుని కుమారుడు అంజనపర్వుడు,
ఉప పాండవులు, అభిమన్యువు, శిఖండి, ధృష్టద్యుమ్నుడు, ద్రుపదుడు, విరాటుడు,
ఘటోత్కచుడు, ప్రధానవీరులు. ద్రోణపర్వములో భీముని జయాపజయములు, అతడు
యుక్తి యుక్తముగా చేసిన ప్రవర్తనము, నూరుమంది కౌరవులలో పెక్కుమంది (దాదాపు
ముప్పది మంది) భీమునిచేతిలో వధింపబడుట వర్ణితములైనవి. భీముని
బాహుబలము, గదా ప్రహారము దుస్సహములైనప్పటికిని దైవికముగా రెండు మూడు
సార్లు ఆ వీరుడు ఆపదలో చిక్కుకోవడము ఇక్కడ తెలుస్తుంది. భగదత్తుని గజసైన్యము
చాలా శక్తిమంతము - క్రిందపడిపోయిన భీముడు గజము క్రిందకు దూరి దానికి
ఇష్టమైన కడుపులోని భాగాన్ని స్పృశించుచు తనను తాను కాపాడుకుంటాడు. కర్ణుని
చాలాసార్లు భీముడు ఓడించి ఒకసారి కర్ణుని చేతిలో ఓటమిని రుచి చూచెను. అట్లే
అలంబుష, అలాయుధాది రాక్షసులతో యుద్ధము చేస్తున్నప్పుడు శ్రీకృష్ణుని సూచన
మేరకు ఘటోత్కచుడు తన తండ్రిని ఆపదనుండి కాపాడెను.

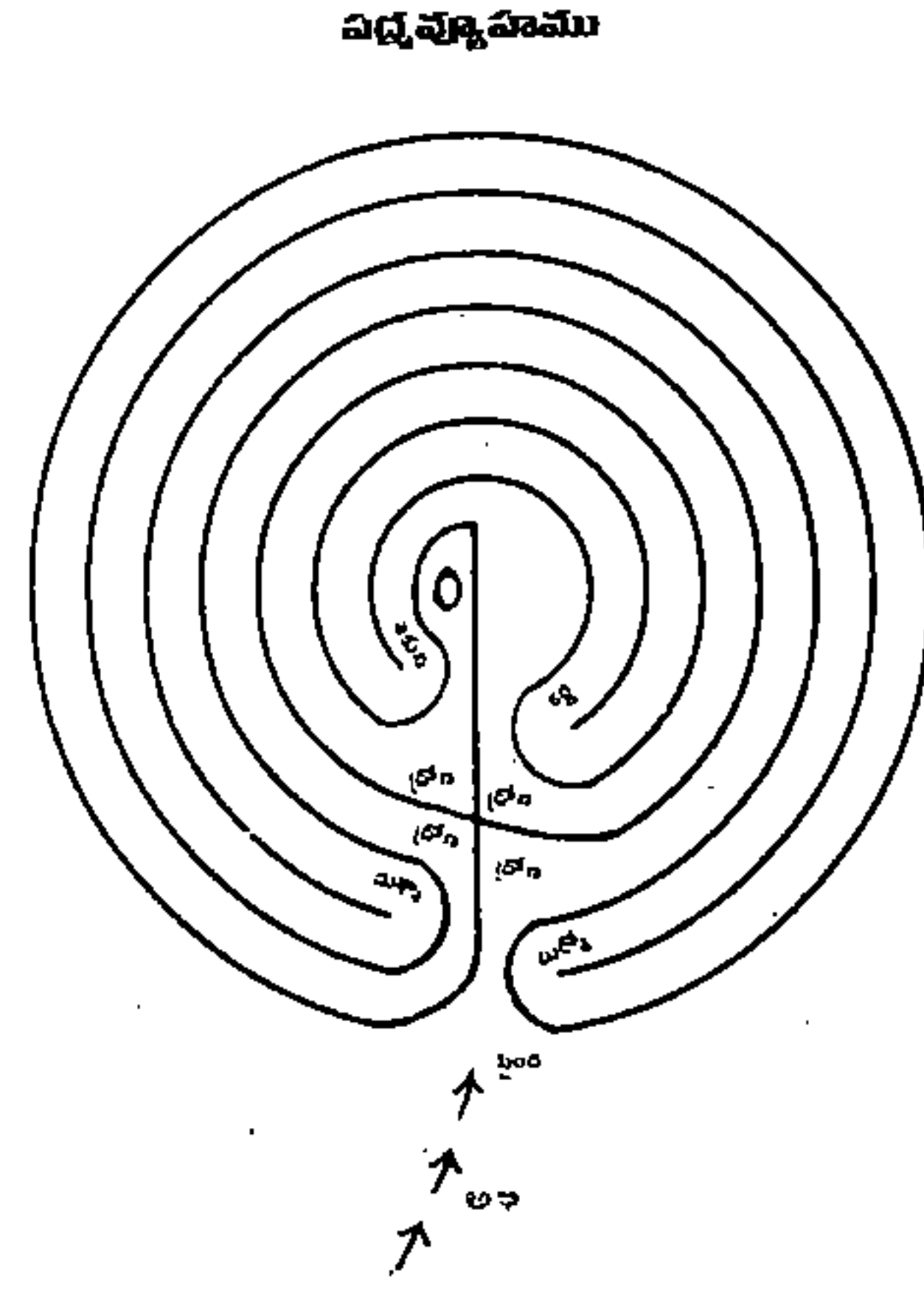
సేనాధిపతిగా అభిషిక్తుడయిన ద్రోణుడు దుర్యోధనుని వరము కోరుకొమ్మని
అడుగగా ఆ రాజు, యుధిష్ఠిరుని బంధించి తన కొప్పజెప్పమని ఆచార్యుని కోరెను.
యుధిష్ఠిరుడు బంధింపబడితే తిరిగి అతనితో పాచికలాడి ఓడించి వనవాసానికి
పంపించవచ్చును. పాండవులందరూ తమ అగ్రజాడినే అనుసరించెదరు. ఇక
రాజ్యమును తాను నిష్కుంటకముగా ఏలుకొనవచ్చును. ఇది దుర్యోధనుని వ్యూహము.
ఈ ద్రోణపర్వములో జరిగిన యుద్ధద్యూత క్రీడలో యుధిష్ఠిరుని పణముగా ఒడ్డి

దుర్యోధనుడు క్రీడించెను. కాబట్టి యుధిష్ఠిరుడిని బంధించడానికి ద్రోణాచార్యుడు
ముందుకు సాగుట, ఏదో ఒక వ్యూహ ద్వారాన్ని రక్షించడానికి అతడుండ వలసి వచ్చుట,
యుధిష్ఠిరునకు రక్షకులనుగా సాత్యకిని, భీమసేనుని, ధృష్టద్యుమ్నుని నియమించియే
అర్జునుడు దూరముగా సంశప్తకులతో, సైంధవరాజుతో యుద్ధము చేయుటకు పోవుట,
ఈ విధంగా యుధిష్ఠిరుడొక సారి ద్రోణాచార్యుని చేతిలో చిక్కుకొనిపోవు చున్నప్పుడు
శ్రీకృష్ణుడతనిని వారించి 'ఒక రాజు మరొక రాజుతోనే యుద్ధము చేయవలెను. నీవు
దుర్యోధనునెదుర్కొనుము' అని మరలించుట వర్ణించబడినవి.

ఈ పర్వములో అనేక సేనావ్యూహ నిర్మాణ వర్ణనమున్నది. గరుడ
వ్యూహమును, చక్రవ్యూహమును (దీనినే పద్మ వ్యూహము అని అంటారు), శకట
వ్యూహమును ద్రోణుడు నిర్మించగా, క్రౌంచ, మండలార్థ వ్యూహములను ధర్మరాజు,
చంద్రవ్యూహమును సంశప్తకులు నిర్మించిరి. ఈ వ్యూహ నిర్మాణ వివరములంతగా
తెలియవు గాని ముక్కు స్థానములో, ద్వారములో, పక్షముల వద్ద ఆయావీరులు
నిలిచినట్లు యుద్ధ వర్ణనములో ఉన్నది. శకట వ్యూహము వర్ణన మిట్లున్నది.
గర్భమునందు చక్రమున్నది శకట వ్యూహము - ఈ వ్యూహపు వెనుక భాగమునందు
'పద్మము' అను పేరు గల గర్భవ్యూహమున్నది. దాని మధ్య సూచి అను పేరుగల
గూఢ వ్యూహము మరియొకటి ఉంటుంది. ఈ శకట వ్యూహమును అభిమన్యుని వధ
జరిగిన మరునాడు అనగా నాల్గవనాటి యుద్ధములో ద్రోణుడు రచించి, భీమార్జునులను
వ్యూహ ప్రవేశము చేయకుండా ఆపవలెనని, సైంధవ వధ జరుగకుండా ఆపవలెనని
ప్రయత్నించెను. వ్యూహాన్ని భేదించకుండా వ్యూహ ద్వారంలో నిలిచిన ద్రోణాచార్యునికి
ప్రదక్షిణము చేసి, శిష్యునికి గురువుతో యుద్ధమేమిటని నవ్వుచు అర్జునుడు శ్రీకృష్ణ
సారథ్యములో దాటి పోయెను. అరే నన్ను ఓడించకుండా ముందుకు ఎట్లు
సాగిపోయెదవని ద్రోణుడు నవ్వుచూ నిలిచి పోయెను. ఇదీ ఇంత క్లిష్టమయిన శకట
వ్యూహము సంగతి.

ఇక ప్రసిద్ధమైన పద్మ వ్యూహ వర్ణనమూ అట్లాగే వున్నది. వ్యూహద్వారంలో
నిలిచిన సైంధవుడు అభిమన్యువు వ్యూహప్రవేశము చేసేవరకు ఆగి, ఆ తరువాత ఇతర
పాండవ వీరులను లోనికి ప్రవేశించకుండా ఒక రోజు మట్టుకే తనకు లభించిన వర
ప్రభావముతో ఆపి ఉంచగలిగెను. ఇదే అభిమన్యు వధకు కీలకమయిన హేతువు.
అందుకే సైంధవవధ చేయుదునని అర్జునుడు ఘోరప్రతిజ్ఞ చేయవలసి వచ్చెను.

పద్యవ్యాహాన్ని చూపించే ఒక చిత్రాన్ని అభియుక్తులు బ్రహ్మశ్రీ అష్టకాల నరసింహ రామశర్మగారు గీచి చూపించగా ఆ చిత్రాన్నిక్కడ చూపించడము సుసంగతమేనని పొందుపరచడమయినది. చూడండి.

వ్యాహద్యారము వద్ద సైంధవుడు నిలబడి పాండవులను ప్రవేశించకుండా ఆపెను. లోపల ఎక్కడ తిరిగినా చిక్కుపడి పోవడమే జరుగుతుంది. అందుకే మహా రథికులను సంహరించకుండా అభిమన్యుడు బయట పడలేకపోయెను. అతడొక్కొక్కరినే సంహరించు చుండగా, ద్రోణ - కర్ణ - కృప - అశ్వత్థామ - బృహద్రుల - కృతవర్మలు ఆరుగురు ఒక్కమ్యుడిగా ఎదుర్కొని అతనిని వివశునిచేసిరి. కర్ణుడతని రథాశ్వములను, సారథిని నష్టము చేసి క్రింద పడవేయగా, ఖడ్గ యుద్ధము, గదాయుద్ధము, రథ చక్రాన్ని అడ్డంగా పెట్టుకొని యుద్ధమున్నూ చేసిన అభిమన్యువు సేనా సముద్రాన్ని దాటి గోప్పాదమంత దుశ్శాసన పుత్రుని గదాప్రహారముచే హతుడయ్యెను.

అభిమన్యువు వధ జరిగిన తరువాత యుధిష్ఠిరుని ఊరడించుటకు వ్యాసుడు, నారదుడు సృంజయుడనే వానికి చెప్పిన పోడశచక్రవర్తుల కథలు వర్ణింప బడినవి. సృంజయుడు శైబ్యమహారాజు కుమారుడు. అతనికి నారదుని వరమువల్ల ఒక పుత్రుడు కలిగెను. ఆ పుత్రుడు సువర్ణశ్రీవి. అతడు పట్టిందల్లా బంగారమయ్యేటట్లు సృంజయుడు నారదుని వలన వరమును పొంది యుండెను. దొంగలతనిని అపహరించి సువర్ణము కొరకు మూర్ఖబుద్ధితో బాంగారు గుడ్లు పెట్టే బాతును చంపినట్లు చంపిరి. అట్లు హతుడైన పుత్రుని కొరకు విలపిస్తున్న సృంజయునితో నారదుడు యజ్ఞ

- దాన - తపాదులు చేసిన పుణ్యాత్ములు గూడా మరణించుట తప్పదనగా, ఏ పుణ్యకార్యమునూ చేయని నీ పుత్రుడు మరణించుట ఆశ్చర్యమేమి అని తెలుపుచూ పోడశ చక్రవర్తుల కథలను సంగ్రహముగాచెప్పెను. వారు మరుత్తుడు, సుహృతుడు, దిలీపుడు, మాంధాత, యయాతి, అంబరీషుడు, శశబిందువు, గయుడు, రంతి దేవుడు, భరతుడు, పృథువు, పరశురాముడు -

‘శిబి మాశీనరం చాపి మృతం సృంజయ శుశ్రుమ’ అని; ‘రామం దాశరథిం చైవ మృతం సృంజయ శుశ్రుమ’ అని; పరశురాముడు చిరంజీవి గనుక అతని విషయములో ‘జామదగ్న్యో హ్యతియశామరిష్యతి మహాద్యుతిః’ అని చెప్పబడింది. ప్రతి చక్రవర్తి కథ చివరలో “సచేన్మమార సృంజయ చతుర్భుద్రతరస్త్యయా పుత్రాత్ పుణ్యతరః ...” అని చెప్పబడింది.

యయాతి గానము చేసిన గాథ స్మరించ దగినది. అది, ‘యత్పృథివ్యాం వ్రీహియవం హిరణ్యం పశవః స్త్రీయః, నాలమేకస్య తత్ సర్వమితి మత్వాశమం వ్రజేత్’ - ద్రోణ. 63-9. (ఈ భూమి మీద పండే పంటలన్నీ, బంగారము, పశువులు, స్త్రీలు. వీనినన్నింటినీ అనుభవించినా మనుష్యునకు తృప్తి కలుగదు. ఇన్ని గూడా అతనికి చాలవు కాబట్టి శాంతి అలవరచుకొనవలెను’ అని భావము. ఇది యయాతి అనుభవము.

దిలీప చక్రవర్తి ఔన్నత్యము, దాతృత్వమును వర్ణించే శ్లోకమిట్లున్నది.

‘పంచ శబ్దా న జీర్యంతే ఖట్వాంగస్య నివేశనే,
స్వాధ్యాయఘోషో జ్యోఘోషః పిబతా శ్శీత ఖాదత’ - ద్రోణ 61-10,11

దిలీపుని ఇంటిలో శాంతించకుండా ఎప్పుడూ వినిపించేవి అయిదు శబ్దాలు - అవి స్వాధ్యాయ ఘోషము, ధనుష్టంకారము, త్రాగండి, అనుభవించి ఆనందించండి, తినండి అనేవి. ఇదీ దిలీప చక్రవర్తి వర్ణనము. ఇక్కడ ‘దిలీపస్య’ అనుటకు పర్యాయము ‘ఖట్వాంగస్య’ అని ప్రయోగింప బడింది. దిలీపునికి ఖట్వాంగుడనే పేరు గూడా ఉన్నదా? ఈ దిలీపుడు ఐలబిలుడట, ఇతడు రఘువంశీయుడేనా? తెలియదు. ఖట్వాంగుడనే శబ్దానికి దిలీపుడనే అర్థాన్ని మోనియర్ విలియమ్స్ నిఘంటువు తెలుపుచున్నది.

అట్లే పృథుచక్రవర్తిని వ్యాస భగవానుడు ఈ విధంగా వర్ణించెను.

“క్షతాన్నస్తాయతే సర్వానిత్యేవం క్షత్రియోఽభవత్,
పృథుం వైన్యం ప్రజా దృష్ట్వా రక్తాస్మృతి యదబ్రువన్,
తతో రాజేతి నామాస్య అనురాగాదజాయత” ద్రో.69-2,3.

అపదలో నున్న వానిని క్షతము నుండి అనగా దెబ్బతగలకుండా కాపాడే వాడే క్షత్రియుడు. ప్రజలు వేనపుత్రుడు, ధర్మాతుడూ అయిన ‘పృథువు’ను చూసి మేమితిని యెడల అనురక్తులమయితిమని అనిరి. ప్రజానురాగము వలన అతనికి రాజత్యము ప్రాప్తించెను. ఈ శ్లోకము చదివి నప్పుడు రఘువంశ శ్లోక మొకటి తప్పక జ్ఞాపకము వస్తుంది. రెండవ సర్గలో సింహముతో సంవాదము చేస్తూ దిలీప చక్రవర్తి అన్న మాటలు అవి

‘క్షతాల్ కిల త్రాయత ఇత్యుదగ్రః క్షత్తస్య శబ్దో భువనేషు రూఢః,
రాజ్యేన కిం తద్విపరీతవృత్తేః, ప్రాణైరు పక్రోశమలీమసైర్యా” రఘు 2 - 53.

క్షతమునుండి దుర్బలుని కాపాడేవాడే క్షత్రియుడు. క్షత్రియ శబ్దము ఆ అర్థములో రూఢమయింది. అందుకు భిన్నంగా ఉన్నవానికి, అంటే ఇతరులను కాపాడలేని వానికి రాజ్యమెందులకు? ప్రాణములుండి అతనికేమి ప్రయోజనము? చూడండి. కవికులగురువు కలములో వ్యాస హృదయము ప్రతిబింబించడము లేదా? అట్లే మరొక్క చోట ఈ విధమయిన బింబ ప్రతిబింబాలనే చూడవచ్చును -

శంకరభగవానుడు త్రిపుర దహనము చేయుచుండగా ఆ దేవదేవుని చూడటానికి ఉమాదేవి తన ఒడిలో అయిదు శిఖలు (తలలు) ఉన్న బాలుడిని పెట్టుకొని పోయిందట. ఈ బాలకుడెవరని అమె దేవతలను ప్రశ్నించగా, (ఆ బాలకుడు శంకరుడే) ఇంద్రుడు అసూయతో ఆ బాలకుని వజ్రాయుధముతో కొట్ట బోయెనట. అప్పుడతని బాహువు స్తంభించి పోయెనట. ఆ వర్ణన మిట్లున్నది.

“పురాణి దగ్ధవంతం తం దేవీ యాతా ప్రవీక్షితుమ్
బాలమజ్క గతం కృత్యా స్యయం పంచశిఖం పునః
ఉమా జిజ్ఞామానా వై కోఽయమిత్య బ్రవీత్ సురాన్,
అసూయతశ్చ శక్రస్య వజ్రేణ ప్రహరిష్యతః
బాహుం సవజ్రం తం తస్య క్రుద్ధః సంస్తమ్భయత్ ప్రభుః”

ద్రోణ 202-83,84,85.

శంకరభగవానునికి కింకరుడనని చెప్పుకున్న సింహము బారినుండి నందినీ ధేనువును కాపాడబోయి దిలీప మహారాజు అంబుల పొదినుండి బాణాన్ని తీయబోగా అతనికి గూడా ఇదే విధంగా బాహువు స్తంభించి పోయిందని రఘువంశంలో వర్ణితమయింది. చూడండి.

“బాహు ప్రతిష్ఠంభ వివృద్ధమన్య రభ్యర్థమాగ స్కృతమస్పృశద్భిః,
రాజా స్యతేజోభిరదహ్యాతాంతః, భోగీవ మంత్రైషధ రుద్ధ వీర్యః” రఘు-2-32.

దిలీపుడు తన బాహువు స్తంభించిపోగా, మిక్కిలి కోపగించి కొని యుండి గూడా అపరాధియైన ఆ సింహమును తన తేజస్సు చేత స్పృశించలేకపోయెను. (దహించ లేకపోయెను). ఆ తేజస్సు చేత మంత్రముచేత ఔషధ ప్రయోగము చేత ఆరికట్టబడిన వీర్యముగల సర్పమువలె ఆ రాజు తనలో తానే దహించబడుచుండెను - అని భావము. “బాహుం సవజ్రం తం తస్య క్రుద్ధః సంస్తమ్భయత్ ప్రభుః” అను వ్యాస వాక్యానికి కాళిదాస వాక్యము ‘బాహు ప్రతిష్ఠంభ వివృద్ధమన్యః’ అను నది ప్రతిబింబమే కదా! అంతేగాక శివునాజ్ఞ లేనిదే చీమైనా కుట్టనప్పుడు బాణ సంధానము, వజ్రప్రహారము జరుగునా? పరమ శివభక్తాగ్రేసరుడు గదా కాళిదాస మహా కవి.

ద్రోణ పర్వములో అభిమన్యు వధ జరిగే వరకు కథ ఒకరకంగా నడుస్తుంది. ఆ తరువాత ప్రతిజ్ఞలు, ప్రాయోపవేశాలు, ఉపాలంభన వాక్యాలు, పరస్పర నిందలతో స్యయాధ కలహాలు, అతిమానుషములైన ఆగ్నేయ, వారుణ, నారాయణ, బ్రహ్మాస్త్రాల ప్రయోగాలు, బాల్యక్రీడలను స్మరించుకోవడాలు, ఆత్మ విమర్శలు. ఓహో! ఎంత రోమాంచకము, రంజకము, వీర రస స్ఫోరక మా వర్ణనము. అభిమన్యువు వధ జరిగిన నాటి రాత్రి అర్ధరాత్ర సమయములో శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుని చేత శివపూజ చేయించి విశ్రమించమని ఆజ్ఞ ఇచ్చెను. ఆ తెల్లవారు ఝాములో అర్జునునికి తానూ, శ్రీకృష్ణుడు కలిసి కైలాసములో మణిమంత పర్యతానికి, శ్వేత పర్యతానికి పోయి శివుని దర్శించినట్లు స్వప్నము వచ్చింది. ఆ స్వప్నములో నే వారు ఉభయులు శివుని గూర్చి శతరుద్రీయ స్తోత్రము చేయగా అదేపుడు ప్రసన్నుడై అర్జునునికి రెండవసారి పాశుపతాస్త్రాన్ని ప్రసాదించెను. ఆ పాశుపతమొక సరోవరములో వేయి పడగలతో విషాన్ని కక్కుతూ ఉన్న రెండు సర్పముల రూపములో ఉండెను. ఆ నాగములను చూచి కృష్ణార్జునులు వేద విద్వాంసులు గావున యజుర్వేదాంతర్గమైన శతరుద్రీయ పారాయణాన్ని చేసిరి.

అప్పుడు పాశుపతము ప్రసన్నమయి ఆ నాగములు ధనుర్బాణములుగా మారెనట. ఇదీ గుప్త పాశుపతలాభము - ద్రోణపర్వము చివరలో శతరుద్రయము పరిచ బడింది. అక్కడ వ్యాస భగవానునితో అర్జునుడొకమాట చెప్పెను. తాను యుద్ధము చేస్తున్నంత సేపు ఒక తేజస్సు తన ముందరగా పోతూ శత్రు సంహారము చేసెనని, తాను కేవలము బాణ సంధానము మాత్రమే చేసినని, ఆ తేజస్సు ఎవరో గదా యని ప్రశ్నించెను. వ్యాసుడు ఆ తేజస్సు పరమశివుడే యని శివుడే శత్రు సంహారము చేసెనని అర్జునుడు నిమిత్తమాత్రుడేయని విశద పరచెను. ఇదీ గుప్త పాశుపతము - అనేక పర్యాయములు అనేక వీరులను శంకరునితో వ్యాసుడు పోల్చుట గూడా యాదృచ్ఛికము గాదు. ఈ స్వప్న వృత్తాంతము స్వప్నములో కృష్ణార్జునులు చేసిన శివస్తుతి, పాశుపత లాభము అత్యద్భుతములు.

సైంధవ వధ జరుగవలసిన నాల్గవ నాటి సాయం సమయానికి శ్రీకృష్ణుడు రథాశ్వములు అలసి పోయినవని, వాని గాయములు కడిగి సేద తీరిస్తేనే అవి ముందుకు సాగిపోగలవు కాబట్టి జలము కావలెనని అర్జునునితో చెప్పగా అర్జునుడప్పుడు బాణము వేసి భూమిపైకి కొట్టి భూగర్భ జలాన్ని పైకి తెచ్చి యుద్ధభూమిలో అద్భుత జలాశయాన్ని నిర్మించెను. పార్థసారథి అశ్వసేవ చేస్తున్నంత సేపు భూమిమీదనే నిలబడ్డ అర్జునుని గూడా శత్రువులు దర్శించలేకపోయిరి. (మాతలి రథము తెచ్చి యిచ్చి రావణ సంహారము చేయుమని చెప్పేవరకు శ్రీరామచంద్రుడు గూడా భూమి మీద నిలబడి యుద్ధము చేసెను గదా!) యుద్ధభూమిలోనే జలాశయము వద్ద అశ్వముల కొరకు అర్జునుడు బాణములతో ఒక గుంజ, కప్పు, కట్టి బాణ గృహాన్ని నిర్మించెనట. ఆ దృశ్యాన్ని చూచి అందరూ ఇది అత్యద్భుతమని అర్జునుని పొగడిరి.

సైంధవుడే జయద్రథుడు - అనాటి సూర్యాస్తమయములోపల కృష్ణమాయ చేత అంధకారము అలముకొనగా అర్జునుడు ఆరుగురు మహారథికులను తప్పించుకొని ముందుకుపోయి సైంధవుని తలను తాటికాయను ఎగురగొట్టినట్లు ఎగురగొట్టి అది భూమి మీద పడకుండా దూరముగా సమంత పంచకము వద్ద సంధ్యా వందనము చేసుకుంటున్న వృద్ధక్షత్రుని ఒడిలో పడవేసెను. వృద్ధక్షత్రుడు సైంధవుని తండ్రి. శాపానుసారము వృద్ధక్షత్రుని ఒడిలో నుండి సైంధవుని తల క్రింద పడగానే తండ్రి తలగూడా వేయివ్రక్కలయ్యెను. ఇదీ ఉపాయము. అట్లు గాకున్న సైంధవుని తలను క్రిందకు పడవేసిన అర్జునుని తల వేయి వ్రక్కలయ్యెడిది.

సైంధవ వధామర్శము చేత దుర్యోధనాదులు ఆ రాత్రి యుద్ధమును కొనసాగించిరి. ఇది రోమాంచకరము అయిన యుద్ధ వర్ణనము - ఈ రాత్రి యుద్ధములోనే అలంబుష, అలాత చక్ర, అంజనపర్య, ఘటోత్కచుల అద్భుత యుద్ధము, ఘటోత్కచుని యుద్ధోన్మాదమును బలమును సహించలేని కొరవుల ప్రోద్బలముతో కర్ణుడు ఇంద్రదత్త శక్తిని ప్రయోగించి ఘటోత్కచుని వధించుట, తన కాయమును అతిగా పెంచి ఘటోత్కచుడు ఆకాశము మీదకు ఎగిరి క్రిందకు తలపెట్టి పడిపోయి మరణించగా అతని శరీరము దెబ్బకు కొరవుల అక్షౌహిణీ సేన ఒకటి నశించుట వర్ణింపబడినవి. ఇక్కడ అశ్వత్థామ ప్రదర్శించిన పరాక్రమ మద్భుతము. ఇంద్రశక్తిని ఘటోత్కచునిపై ప్రయోగించుట వల్ల అర్జునుడు రక్షింపబడెనని శ్రీకృష్ణుడు సంతోషించెను. ఈ రాత్రి పాండవ కొరవ సైనికులు కాగడాలను పట్టుకొని యుద్ధము చేసిరి.

ఆ యుద్ధములో రక్తపుటేరులు పారెను. యుద్ధభూమిని సాగరముతో మహానదితో, బాణ వర్షాన్ని పర్యతము మీద పడుతున్న జలధారలతో, విషధర సర్పాలతో పోల్చి చేసిన వర్ణనము లిక్కడ బహుళములు. సైంధవ వధ కొరకు అర్జునుడు పోవుచుండగా అతని రథ చక్రములు సగము వరకు రక్తములో మునిగి యుండెనట. అర్ధరాత్రములో అర్జునుని ఆజ్ఞ మేరకు హతశేషులైన సైనికులు నిద్రించి, చంద్రోదయము కాగానే నిద్రమేల్కొనిరి. ఆ చంద్రోదయ వర్ణనము అందరికీ తెలిసిన శ్లోకమే. అది,

తతః కుముద నాథేన కామినీ గండ పాండునా

నేత్రానందేన చంద్రేణ మాహేంద్రీ దిగలం కృతా' ద్రో. 184-46.

అయిదవ రోజు సూర్యోదయానంతరము విజృంభించిన ద్రోణాచార్యుడిని ఆపే ఉపాయము లేక 'అశ్వత్థామ' అనే ఏనుగును భీముడు చంపి ద్రోణుని వద్దకు పోయి 'అశ్వత్థామా హతః' అని బిగ్గరగా చెప్పెను. ఆచార్యుడతని మాటలను నమ్మలేదు. కాని విజయకాంక్ష, ద్రోణుని ఎదురించే శక్తి లోపము - ఈ రెండింటి వల్ల యుధిష్ఠిరుడే 'అశ్వత్థామా హతః - కుంజరః' అనిచెప్పి ద్రోణుని విమనుస్కుని చేసెను. అంతవరకు భూమిని స్పృశించకుండా సాగుతున్న యుధిష్ఠిరుని రథము, ఆ అసత్య వచనముతో భూమిని తాకెను. సత్యము దివ్యము - అసత్యము మర్త్యము. మంచివాడు చేసిన

అపరాధము పెద్దది గదా! ఇక్కడ ద్రోణవధకు పూర్వము ద్రోణార్జునుల యుద్ధము రోమాంచకము, శమ్యమూ కూడా. అది ఇట్లున్నది.

నైవేదం మానుషం యుద్ధం నాసురం, నచ రాక్షసమ్
నదైవం నచ గాంధర్వం బ్రహ్మాంధ్రువమిదం పరమ్' ద్రో. 188-41,42

“యది రుద్రో ద్విధాకృత్య యుధ్యేతాత్మానమాత్మనా
తత్ర శక్యోపమా కర్తుమన్యత్రతు నవిద్యతే
జ్ఞానమేకస్థ మాచార్యే జ్ఞానం యోగశ్చ పాండవే,
శైర్యమే కస్థ మాచార్యే బలం శైర్యం చ పాండవే” ద్రో. 188-44,45

ఈ ద్రోణార్జునుల యుద్ధము మానుషము, అసురము, రాక్షసము, దైవము, గాంధర్వమూ అయిన యుద్ధము కాదు. ఇది బ్రాహ్మ యుద్ధము. (వివాహములలో అసురము, రాక్షసము, దైవము, గాంధర్వము, బ్రహ్మమూ అని అనేక విధములున్నవని ధర్మ శాస్త్రము చెప్పుతున్నది. ఇక్కడ అన్ని విధముల యుద్ధములు జరుగునని వ్యాస భగవానుడు చెప్పెను). ఇక ద్రోణార్జునులు శంకర భగవానుడి రెండు రూపములా అన్నట్లున్నారు. శంకరుడే తన రూపమును రెండుగా విభజించి తనతో తాను యుద్ధము చేస్తే ఎట్లా ఉంటుందో ఊహిస్తే అది వారి యుద్ధముతో పోలుతుందట. అచార్యుడు జ్ఞాని, అర్జునుడు జ్ఞానము, యోగమూ రెండూ ఉన్నవాడు. ద్రోణునకు శైర్యమున్నది. శైర్యముతో బాటు బలము గూడా అర్జునునకున్నది. ఇదీ వారి స్థితి. ద్రోణ వధానంతరము అశ్వత్థామ ప్రయోగించిన నారాయణాస్త్రానికి ఆయుధాలను పడవేసి, వాహనములనుండి దిగి మోకరిల్లుట ఒక్కటే శత్రువులకు నివారణోపాయము. అది శ్రీకృష్ణుడు పాండవులకు ఉపదేశించి కాపాడెను. అప్పుడశ్వత్థామ అగ్నేయాస్త్రాన్ని ప్రయోగించగా పాండవుల సైన్యములో ఒక అక్షౌహిణి నష్టమయిపోయింది. ఆ అగ్ని మధ్యములో తిరుగుతున్న కృష్ణార్జునులు, అగ్నుల వలె ప్రకాశించిరి. అర్జునుడు ప్రయోగించిన వారుణాస్త్రము గూడా అగ్నిని ఉపశమింప చేసింది. తన అగ్నేయాస్త్రము కూడా కృష్ణార్జునులను బాధించలేకపోవడాన్ని చూచి అశ్వత్థామ నిరుత్తరుడయిపోయి ధిక్కారము, ధిక్కారము, ఇది అంతా మిథ్య, మిథ్య అని అంటూ ఉండగా అప్పుడతనికి వ్యాస భగవానుడు ప్రత్యక్షమయ్యెను. వ్యాసవర్ణనమిట్లున్నది.

“తతఃస్నిగ్ధాంబుదాభాసం, వేదావాసమకల్మషమ్
వేదవ్యాసం సరస్వత్యావాసం వ్యాసం దదర్శ హ’ ద్రో. 201-48.

వ్యాస వర్ణనము ఇక్కడ సుందరంగా ఉన్నది గదా! చిక్కని మేఘకాంతి గలవాడు, వేదములకు ఆవాసము, కల్మషరహితుడు, సరస్వతీదేవికి నివాస స్థానమూ అయిన వేదవ్యాసుని అశ్వత్థామ దర్శించెను.

ద్రోణ పర్యము కైలాస పర్యతము వలె కన్పిస్తుంది. ఇది అంతా శివమయమే. ప్రతి ప్రధాన వీరుని పరశురామునితో, శంకరునితో పోల్చడము జరిగింది. ఈ కైలాస పర్యతము చుట్టూ అందరు యోధులు ప్రదక్షిణము చేసి అందులో లీనమై పోయినట్లుంటుంది. శివ మహిమతో రంజితమయి శివమహిమను వ్యాసుడు పాండవులకు వర్ణించి చెప్పడముతో ఈ పర్యము సంపన్నమయింది. (సమాప్తము అని అనరాదు కదా!) అదే యజుర్వేద ప్రోక్తమయిన శత రుద్రీయము - అంతకు ముందు అశ్వత్థామకు శివ మహిమను వ్యాసుడు వివరించి చెప్పిన స్తోత్రముకంటే ఉన్నది - ఎవరెవరు తమ ఆత్మ బంధువులను కోల్పోతారో వారికి వ్యాసుడు శివ మహిమను వర్ణించి చెప్పి దుఃఖోపశమనమును కలిగించెను. ఆ విధంగా ఇంతటి మారణహోమాన్ని చదివిన పాఠకులకు గూడా శతరుద్రీయ పాఠముతో శమము కలుగుతుంది. మనస్సులోని కల్మషత్వము కౌళితమ్మై శమము పర్యవసాన భావంగా స్థాపించబడుతుంది. అందుకే అభినవ గుప్తపాదులు మహాభారతములో శాంతము అంగీరసమని ప్రతిపాదించిరి. వీర రసము చాలా ఆస్వాద్యము, శాంత రసము అనుభవ సారము.

ఈ శతరుద్రీయములో శంకర భగవానునికి ఒక్కొక్క నామము ఏ విధంగా వచ్చిందో తెలిపే సందర్భములో త్ర్యంబకుడనే పేరును ఈ విధంగా వివరించడము జరిగింది. చూడండి.

“తిస్రో దేవీర్యదా చైవ భజతే భువనేశ్వరః
ద్యామపః పృథివీం చైవ త్ర్యంబకశ్చ తతః స్మృతః” ద్రో. 202-130

అకాశము, జలము, భూమి అనే ముగ్గురు దేవతలను భువనేశ్వరుడయిన ఆ దేవదేవుడు భజించడము - ఆదరించడము వలన ఆయనకు త్ర్యంబకత్వము సిద్ధించింది.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో స్థూల జగత్తు యొక్క సృష్టిని తెలిపే త్రివృత్తకరణ శ్రుతి ఈ విధంగా ఉన్నది. 'సేయం దేవతైక్షత హంతాహమిమాస్మిస్రో దేవతా అనేన జీవేనాత్మ నాను ప్రవిశ్య నామరూపే వ్యాకరవాణీతి తాసాం త్రివృతం త్రివృతమేకైకాం కరవాణీతి (ఛాం - 6-3, 2-3)

సత్ అనే దేవత అనగా సత్య స్వరూపిణి అయిన దేవత. చుట్టూ కలియ చూసెను. అప్పుడు నేనీ జీవాత్మ రూపముతో ఈ ముగ్గురు దేవతలలోనూ అను ప్రవేశము జేసి ఆ మూడింటికి నామరూపములను వ్యాకరించెదను. అర్థాత్ అభివ్యక్తము చేసెదను. అందులో ఒక్కొక్క దేవతను త్రివృతము (మూడు రూపములు గలది) గా చేసెదను' ఈ విధముగా కలియజూసి, సత్ రూపిణి అయిన ఆ పరమాత్మ దేవత తాను సృష్టించిన తేజస్సు, జలము, అన్నము అను ముగ్గురు దేవతలను ఒక్కొక్క దానిని ప్రత్యేకముగా త్రివృతము చేసెను. అనగా ఒక్కొక్క దేవతలో తక్కిన ఇద్దరు దేవతల అంశములను కలిపి వేసి ఒక్కొక్క దేవత, ముగ్గురి రూపాన్ని కలిగి ఉండేటట్లు చేసెను.

పంచ మహాభూతములు భూమి, జలము, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశము గదా! ఛాందోగ్యము కేవలము మూడు భూతములనే ముగ్గురు దేవతలుగా అభివర్ణించి ఈ ముగ్గురి త్రివృత్ కరణము వలన జగత్తు అభివ్యక్తమయిందనడములోని అంతర్యాన్ని, వేదాంత సారానికి విద్యన్మనోరంజని వ్యాఖ్యానాన్ని వ్రాసిన విద్యత్తమాచా ర్యుడిట్లు వివరించెను.

“ అకాశస్య సర్వావకాశతయా సర్వావ్యతిరేకాద్వాయోశ్చ సర్వచేష్టాహేతుత్వేన సర్వా వినాభూతత్వాత్ తయోః తేజః ప్రభృతి స్వంతర్భావం సిద్ధ వత్కృత్య త్రివృత్ కరణం ప్రయోగ సౌకర్యార్థం శ్రుతిర్వర్ణయాం బభూవ ” (విద్యన్మనోరంజనీ వ్యాఖ్య)

ఆకాశము విభువై అంతటా వ్యాపించి ఉంటుంది. ఆకాశతత్త్వము ఏ తత్త్వమునకు వ్యతిరేకమయినది కాదు - అట్లే వాయువు అన్ని రకముల కదలిక (చేష్ట) కు హేతువై, అన్ని తత్త్వములతోనూ విడదీయరానిదై యున్నది. అందుకే ఆకాశము, వాయువు అనే రెండు తత్త్వములు తేజస్సు, అగ్ని, అన్నము (పృథివి) అనే ఇతర మూడు తత్త్వాలలో అంతర్భావాన్ని చెందుననే విషయమునూ సిద్ధమైన ప్రమాణముగా స్వీకరించి ప్రయోగ సౌకర్యమునకై ఛాందోగ్యశ్రుతి త్రివృత్ కరణ శ్రుతిని వివరించింది అని భావము.

సదానంద యోగి విరచితమయిన వేదాంత సారములో స్థూల జగత్తు నిర్మాణము పంచీకరణ ప్రక్రియ వలన జరిగిందని వివరించే సందర్భములో ఈ త్రివృత్తకరణ శ్రుతి ప్రసంగము వచ్చింది.

అస్యాప్రామాణ్యం న శంకనీయం. త్రివృత్ కరణశ్రుతేః పంచీకరణ స్వాప్యపలక్షణ త్వాత్ (వేదాంత సారము - 29) అనగా శ్రుతి వాక్యము త్రివృత్ కరణాన్ని మాత్రమే సమర్థించుచుండగా పంచభూతముల పంచీకరణ ప్రక్రియ వేద ప్రామాణ్యము లేనిదని శంకించరాదు. వేదాంత శాస్త్రమంతయూ వేదమూలకము గదా! త్రివృత్ కరణ శ్రుతిలోనే ఉపలక్షణము ద్వారా పంచీకరణాన్ని గూడా గ్రహించవచ్చును అని భావము.

శబ్ద - స్పర్శ - రూప - రస - గంధములనే తన్మాత్రలు అవ్యక్త అవస్థలో నుండుననీ, వానిలో ఒక్కొక్క తత్త్వములో ఇతర నాలుగు తత్త్వముల అంశములు కలిసినప్పుడు అన్ని భూతములతోనూ అన్ని భూతములు కలిసి యుండునని చెప్పింది ఈ పంచీకరణ విధానము. అనగా పృథివీ తత్త్వములో 1/2 భాగము మాత్రము పృథివి అంశముండి, 1/8, 1/8, 1/8, 1/8 భాగాలుగా తదితర నాలుగు భూతములు కలియును.

	పృథివి	జలము	అగ్ని	వాయువు	ఆకాశము
పృథివి	<u>1/2</u>	1/8	1/8	1/8	1/8
జలము	1/8	<u>1/2</u>	1/8	1/8	1/8
అగ్ని	1/8	1/8	<u>1/2</u>	1/8	1/8
వాయువు	1/8	1/8	1/8	<u>1/2</u>	1/8
ఆకాశము	1/8	1/8	1/8	1/8	<u>1/2</u>

ఈ పంచీకరణము జరిగినప్పుడే స్థూల జగత్తు అభివ్యక్తమగును.

ద్రోణాపర్వాంతర్గతమయిన శతరుద్రీయములో - శతరుద్రీయమంటే యజుర్వేదమే గదా. అందులో శంకరుడు ముగ్గురు దేవతలను ఆకాశము - జలము - పృథివి అనే వారిని భజించినందున ఆ దేవునికి త్ర్యంబకత్యము సిద్ధించింది అని గదా వర్ణింపబడినది. అనగా ఈ దేవుని మూడు కన్నులు సర్వభూతమయములు. ఆకాశము - జలము - పృథివి అనే మూడు తత్త్వాలను యజుర్వేదము శివుని వ్యక్తనయనములు

60వ అధ్యాయము	190
(6) భగీరథరాజు చరిత్ర	
61వ అధ్యాయము	193
(7) దిలీప మహారాజు ఉత్పత్తి	
62వ అధ్యాయము	195
(8) మంధాత్యరాజు మహత్త్యము	
63వ అధ్యాయము	197
(9) యయాతి యుపాఖ్యానము	
64 వ అధ్యాయము	198
(10) అంబరీష రాజు చరిత్ర	
65 వ అధ్యాయము	199
(11) శశబిందు రాజు చరిత్ర	
66వ అధ్యాయము	201
(12) గయమహా రాజు చరిత్ర	
67వ అధ్యాయము	203
(13) రంతిదేవుని మహత్త్యము	
68వ అధ్యాయము	205
(14) భరతుని చరిత్ర	
69వ అధ్యాయము	207
(15) పృథు చక్రవర్తి చరిత్ర	
70 వ అధ్యాయము	210
(16) పరశురామ చరిత్ర	
71వ అధ్యాయము	213
నారదుడు సృంజయ పుత్రుని బ్రతికించుట, యుధిష్ఠిరునకు జ్ఞానబోధ చేసి వ్యాసుని అంతర్ధానము	

ప్రతిజ్ఞా పర్వము

72వ అధ్యాయము	217
అభిమన్యుని మృత్యువు వలన అర్జునుని విషాదము - క్రోధము	
73వ అధ్యాయము	224
యుధిష్ఠిరుని వలన అభిమన్యు వధ వృత్తాంతము విని అర్జునుడు సైంధవ వధకు ప్రతిజ్ఞ చేయుట	

74 వ అధ్యాయము	229
సైంధవుని భయము - ద్రోణ - దుర్యోధనుల ఊరడింపు	
75వ అధ్యాయము	232
కౌరవులు సైంధవుని రక్షించు విషయము కృష్ణుడు అర్జునునకు తెలుపుట	
76వ అధ్యాయము	234
అర్జునుని శౌర్య వచనములు	
77వ అధ్యాయము	236
అపశకునములు - కౌరవుల భయము - కృష్ణుడు సుభద్రను ఊరడించుట	
78వ అధ్యాయము	238
సుభద్ర దుఃఖము - శ్రీకృష్ణుడు అందరను ఊరడించుట	
79వ అధ్యాయము	242
విజయము కొరకు అర్జునునితో శ్రీకృష్ణుడు అర్ధరాత్రి శివపూజ చేయించుట	
80వ అధ్యాయము	245
అర్జునుడు స్యంపములో, కృష్ణునితో పరమేశ్వరుని కడకు పోవుట, శివస్తుతి చేయుట	
81వ అధ్యాయము	252
అర్జునునకు స్యంపములోనే మరల పాశుపతాస్త్ర ప్రాప్తి	
82 వ అధ్యాయము	254
యుధిష్ఠిరుడు బ్రాహ్మణ పూజాదానములు, శ్రీకృష్ణుని పూజయు చేయుట	
83వ అధ్యాయము	256
యుధిష్ఠిరుడు అర్జునుని ప్రతిజ్ఞ సఫలము చేయు మని శ్రీకృష్ణుని వేడుట - శ్రీకృష్ణుని ఊరడింపు	
84 వ అధ్యాయము	258
అర్జునునకు యుధిష్ఠిరుని యాశీస్సు - అర్జునుని స్యంప వృత్తాంతము వినిన మిత్రుల సంతోషము, అర్జునుని రణప్రస్థానము - సాత్యకి యుధిష్ఠిర రక్షణార్థము పోవుట	

సైంధవ (జయద్రథ) వధ పర్వము

85వ అధ్యాయము	262
ధృతరాష్ట్రుని విలాపము	
86వ అధ్యాయము	265
సంజయుడు ధృతరాష్ట్రుని నిందించుట	

తమ ఇష్ట దైవము వేంకటేశ్వరస్వామిని స్తుతించుచు తాను జన్మ బంధమును విడదను అని ఆశంసించినవారు. ఆ కంద పద్యమిట్లున్నది.

కం॥ వేదమయ వేంకటేశ్వరు
పాదాబ్జములందు ద్రోణ పర్వమునకు శ్రీ
వేదవ్యాసకృతికి నను
వాదము నర్పించి జన్మబంధము విడదన్.

ఈ పద్యము వ్రాసిన తేది 19-11-1980. తరువాత కర్ణ పర్యానువాదమును ప్రారంభించిరి కాని ఆ భాగము అత్యల్పము, అసంపూర్ణము, ఇప్పుడలభ్యము - ద్రోణ పర్యానువాదము ముగిసిన తరువాత నిండా రెండు నెలలు కూడా వారు జీవించలేదు. 10-1-1981 నాడు వారు దివంగతులయినారు. మృత్యువు తలుపు తట్టిందేమో? లే నాయనా! నీ కాలము తీరిందని చెప్పిందేమో! ఆ ఉపదేశమును అప్రయత్నంగా గ్రహించి వారీ పద్యాన్ని చెప్పి ఉంటారు. అది సభా పర్వముల చివర ఉన్న పుష్పికలలో కొంచెము ఇంచు మించు మార్పులతో 'శ్రీ వేంకటేశ్వర కరుణా సమాసాదిత విద్యాగంధము గల శ్రీ కౌశిక గ్రోత్రోత్పన్న, సంస్కృతాంధ్ర రచనాశాలి. పద్మావతీ - శ్రీనివాస పుత్రుండు, ఆంధ్ర బిల్వణాది బిరుదాంచితుడు నైన కప్పగంతుల లక్ష్మణశాస్త్రి విరచితమైన వేదవ్యాస మహాభారత యథామూలాంధ్ర గద్యానువాదము' ఇత్యాది విస్తృత పరిచయాలు సన్నగిల్లి ద్రోణపర్వము చివరలో 'శ్రీవేదవ్యాస మహాముని విరచిత మహాభారతమునకు కప్పగంతుల లక్ష్మణశాస్త్రి యథామూలాంధ్ర గద్యానువాదము' అని మాత్రమే ఉన్నది. పరివేషములన్నీ విగలితములయిన లక్ష్మణశాస్త్రి, ఆత్మ పలికిన పలుకు ఇది - సభా పర్యంతములో లక్ష్మణ పండితుడనని తన పరిచయము చేసుకున్నవారు, పాండిత్యముతో అవసరము తీరి, మేధ కన్న అతీతమయిన అంతర్ముఖత్వమును పొంది, కేవలము లక్ష్మణశాస్త్రిగా ఇక్కడ ద్రోణపర్యంతములో మిగిలిపోయినారు. భారత యుద్ధాన్ని చూచిన వారికి, వర్ణించినవారికి, పాత్రికేయుడు, ఐతిహాసికుడు నయిన సంజయునకు శమమే పర్యంతాస్వాద్య రసమౌతుంది. సంజయుడు తాను చూచిన యుద్ధాన్ని వర్ణిస్తే, సంజయుడు చూచిన యుద్ధాన్ని యథాతథము తెలుగువారికి ద్రోణ పర్వ పర్యంతము చూపిన కృతకృత్యులు శాస్త్రిగారు. భీష్మ పితామహుడు చేసిన యుద్ధము పది దినములు సాగినది. ద్రోణాచార్యుని యుద్ధమో? అది నాల్గు దినములు, నాల్గవనాటి రాత్రి, అయిదవ నాటి

ప్రభాతసమయానంతరము సాగి, సాగి ఇక బ్రహ్మార్షులు, దేవతలంతా ద్రోణుని బ్రహ్మ లోకానికి ఆహ్వానించే వరకు సాగింది. ఎంత రోమాంచక యుద్ధము.

ద్రోణ పర్వము, ద్రోణాభిషేక పర్వము, సంశప్తకవధ పర్వము, అభిమన్యు వధ పర్వము, ప్రతిజ్ఞా పర్వము, జయద్రథ వధ పర్వము, ఘటోత్కచ వధ పర్వము, ద్రోణ వధ పర్వము, నారాయణాస్త్ర మోక్ష పర్వము అను ఏడు భాగములుగా విభక్తమయినది.

లక్ష్మణశాస్త్రిగారు భారతానువాదములో సిద్ధహస్తులని కొత్తగా చెప్పవలసిన పని లేదు. వీరి తెలుగు రచనలో వేగమున్నది. స్థైర్యమున్నది. ఇది ప్రామాణికమయిన రచన - వీర రస సన్నివేశములను వీరు చాలా అద్భుతముగా ఆంధ్రీకరించినారు. చాలా సంస్కృత వృక్ష నామములకు అచ్చ తెనుగు పదాలను చెప్పి తెలుగు వెలుగులను చూపించినారు. శరభమృగానికి మీగండ్ల మెకము అని, తృణ నామములను కిక్కుసపు గడ్డి అని, పొనిక అని అచ్చమయిన జాతీయాలను ప్రయోగించి ఉభయ భాషలయందు తమ మైత్రిని నిరూపించినారు. యోధుల చేత ఔడు గఱిపించినారు - యోధులు చెనకినారు - విమానవేగము విమానము ప్రయాణించే వారికి ఒడుదుడుకులు లేక స్థైర్యాన్ని ఇచ్చినట్లు వీరి వేగము, స్థైర్యము వలన ప్రసన్న గంభీరముగా అనుద్యేగకరంగా ఉంటుంది. (స్థితమివ జహచ్చక్రవలయమ్) ఏ పనిచేయడానికి తొందరపడే స్వభావము కాదు వారిది - ఒక్క అడుగు (పదము) ముందుకు వేసి రెండో అడుగు వేసే ముందు గూడా ఆలోచించేవారు. మాట గూడా అంతే. మాట మీరేవారు గారు. అట్లాంటిది వారి రచన శరవేగంగా సాగి ద్రోణ పర్యంతము రచన అయిన తరువాత ఆగిపోయింది. కాలము తీరింది - అది దురతిక్రమము - ఈ నారాయణ కథను వారు సేవించిన పుణ్య ఫలము వారికి వెంటనే లభించింది. చాలా ఆయాస పడకుండా తన మిత్రుడు తిరుమల రామచంద్రను సంబోధించి 'రామచంద్రా' అని రామనామాన్ని చివరి మాటగా ఉచ్చరించి ప్రాణము విడిచారు. అదే వారు పొందిన ఫలము.

1990వ సంవత్సరమునుండి 'గచ్చత్ పిపీలికా పంక్తిః' అన్న న్యాయాన్ని అనుసరించి శ్రీలక్ష్మణశాస్త్రిగారు ఆంధ్రీకరించిన మహాభారతములోని ఆది సభాపర్వాలు, విరాట పర్వము, అరణ్య పర్వము, ఉద్యోగ పర్వము ఈ విధంగా అంచెలంచెలుగా ఆది పంచకమును మా అమ్మగారయిన కీ॥శే॥ అన్నపూర్ణమ్మగారి ప్రేరణతో ప్రచురించగలిగినాము. అప్పుడు అర్ధవిజ్ఞాన బ్రష్టును స్థాపించి, సంస్కృతికి,

సాహిత్యానికి, మానవత్వానికి ఎనలేని సేవలను అందిస్తున్న న్యాయమూర్తులు, బ్రహ్మ వ్యవస్థాపక అధ్యక్షులు బ్రహ్మశ్రీ పమిడి ఘంటం కోదండరామయ్య గారు, బ్రహ్మ తరపున భీష్మ పర్యాన్ని 2000 వ సంవత్సరములో ప్రకాశింప చేసినారు. ఇప్పుడు ద్రోణ పర్వము వారి చేతి మీద వెలుగులోనికి వస్తున్నది. వారికి అర్హ విజ్ఞాన బ్రహ్మ సభ్యులయిన ఇప్పటి అధ్యక్షులు శ్రీ పొత్తూరి వేంకటేశ్వరరావు గార లకు ధన్యవాదాలు.

ఈ ప్రయత్నంలో నాకు అండదండలుగా నిలిచిన నా సోదరులు శ్రీ శ్రీనివాస మూర్తికి, ప్రభాకర శాస్త్రిగారికి, ఆయుష్మంతుడైన కృష్ణమూర్తికి నా ధన్యవాదాలు.

ఆది పంచకాన్ని అందించిన పద్మావతీ ఆర్ట్ ప్రింటర్స్ అధినేత శ్రీ శ్రీనివాస్కు, భీష్మ ద్రోణ పర్వాలను అందించిన శివె గ్రాఫిక్స్ (శివాజిప్రెస్సు) అధినేత శ్రీ నాగేందర్ గార్లకు ధన్యవాదాలు. శ్రీ నాగేందర్ గారు కేవలము ఒక ప్రెస్సు అధినేతగా కాక, సహ పాఠకుడుగా (Co-proof reader) వహించిన పాత్ర ప్రశంసార్హము.

ఈ విధంగా వ్యాస భారతాన్ని పొల్లుపోకుండా ద్రోణపర్వము వరకు నాచేత చదివించిన వ్యాసభగవానునకు లక్ష్యణ శాస్త్రిగారికి శతకోటి నమస్కారములు.

మళ్ళీ జన్మలో ఈ తల్లిదండ్రులనే నాకు భగవంతుడు ప్రసాదించాలని ప్రార్థిస్తున్నాను.

శ్రీ అర్హ విజ్ఞాన బ్రహ్మ విజ్ఞానయిన ఆంధ్రపాఠకుల అభిమానమును చూరగొన్న సంస్థ. అచిరకాలములోనే కర్ణ, శల్య, సౌప్తిక, స్త్రీ పర్వములను వారు పాఠకులకు అందజేయగలరు. (వావిళ్ళ వారి ముద్రణకు ఇది పునర్ముద్రణ యగును). వింటే భారతమే గదా వినాలి.

వృషనామ సంవత్సర
ఆశ్వయుజ శుద్ధ దశమి
విజయదశమి
26-10-2001

ఇట్లు
శ్రీ రామచంద్రస్వామి శ్రీ పాద రేణువు
కె. కమల

విషయ సూచిక

పుట సంఖ్య

ద్రోణాభిషేక పర్వము

1వ అధ్యాయము	1
ద్రోణాభిషేకము	
2వ అధ్యాయము	5
కర్ణుని రథయాత్ర	
3వ అధ్యాయము	10
భీష్మునకు కర్ణుని కథనము	
4వ అధ్యాయము	12
భీష్ముడు కర్ణుని యుద్ధమునకు ప్రోత్సహించుట, కర్ణుని రాకతో కొరవసేనల హర్షాతిరేకము	
5వ అధ్యాయము	13
కర్ణుడు ద్రోణాచార్యుని సేనాపతి పదమునకు సూచించుట	
6వ అధ్యాయము	15
సేనాపతిత్వమునకు ద్రోణాచార్యుని దుర్యోధనుడు ప్రార్థించుట	
7వ అధ్యాయము	16
ద్రోణాచార్యుని సేనాపతిగా పట్టాభిషిక్తుని జేయుట	
8వ అధ్యాయము	20
ద్రోణాచార్య పరాక్రమ వధల సంక్షేప వర్ణనము	
9వ అధ్యాయము	23
ద్రోణాచార్యుని మృత్యువృత్తాంతము విని ధృతరాష్ట్రుడు దుఃఖించుట, సంజయుని యుద్ధవృత్తాంతమడుగుట	
10వ అధ్యాయము	27
ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో మరల యుద్ధవృత్తాంత మడుగుట	
11వ అధ్యాయము	33
ధృతరాష్ట్రుడు శ్రీకృష్ణ లీలలు వర్ణించి, కృష్ణార్జునుల మహిమ చెప్పుట	
12వ అధ్యాయము	37
దుర్యోధనుని కోరికపై యుధిష్ఠిరుని పట్టి తెచ్చుటకు ద్రోణుని ప్రతిజ్ఞ	

13వ అధ్యాయము	40
అర్జునుడు యుధిష్ఠిరుని ఊరడించుట - ద్రోణుని పరాక్రమము	
14వ అధ్యాయము	42
ద్రోణుని పరాక్రమవర్ణనము, కౌరవ పాండవ వీరుల ధ్వంధ్య యుద్ధము, రణనదీ వర్ణనము, అభిమన్యువు శౌర్యము	
15వ అధ్యాయము	48
శల్య భీమసేనుల యుద్ధము, శల్యుని పరాజయము	
16వ అధ్యాయము	50
వృషసేనుని పరాక్రమము - ఉభయసేనల దొమ్మి యుద్ధము, ద్రోణుడు అనేక పాండవ వీరులను వధించుట, ధనంజయుని విజయము	

సంశప్తక వధ పర్వము

17వ అధ్యాయము	56
సంశప్తకుల ప్రతిజ్ఞ - అర్జునుడు వారితో పోరాడుట	
18వ అధ్యాయము	60
సంశప్తక సేనలకు - అర్జునునకు యుద్ధము - అర్జునుని చేత సుధన్వుని వధ	
19వ అధ్యాయము	62
సంశప్తకులతో అర్జునునకు ఘోర యుద్ధము	
20వ అధ్యాయము	65
ద్రోణాచార్యుడు గరుడ వ్యూహము నిర్మించుట, యుధిష్ఠిరుని భయము, ధృష్టద్యుమ్నుడతనిని ఊరడించుట, అతనికి దుర్ముఖునితో యుద్ధము, గజసేన సంహారము	
21వ అధ్యాయము	70
ద్రోణాచార్యుడు రథికయోధులను వధించుట - పాండవసేన పరాజయము	
22వ అధ్యాయము	75
ద్రోణుని యుద్ధ విషయమై కర్ణ-దుర్యోధనుల సంవాదము	
23వ అధ్యాయము	77
పాండవ మహారథికుల రథాదుల వివరణములు	
24వ అధ్యాయము	85
ధృతరాష్ట్రుడు భేదపడుచు యుద్ధ సమాచారము సంజయుని అడుగుట	

25వ అధ్యాయము	87
కౌరవ పాండవ సైనికుల ధ్వంధ్య యుద్ధము	
26 వ అధ్యాయము	92
భీమసేనుడు భగదత్తుని గజముతో యుద్ధము చేయుట, గజభగదత్తుల పరాక్రమము	
27వ అధ్యాయము	98
సంశప్తకులతో అర్జునుని యుద్ధము, వారిలో పెక్కురిని సంహరించుట	
28వ అధ్యాయము	100
కౌరవ సేనపై అర్జునుని దాడి - భగదత్తుని, అతని గజముల పరాక్రమము	
29వ అధ్యాయము	103
అర్జున భగదత్తుల యుద్ధము - భగదత్తవధ	
30వ అధ్యాయము	107
అర్జునుడు వృషక-అచలులను వధించుట, శకుని మాయ - పరాజయము	
31వ అధ్యాయము	110
కౌరవ పాండవ సేనా ఘోరయుద్ధము - అశ్వత్థామ నీలుని వధించుట	
32వ అధ్యాయము	112
కౌరవ పాండవ సేనల ఘోరయుద్ధము - భీముని పరాక్రమము - పాండవ సేన ద్రోణునిపై ఆక్రమణము చేయుట, కర్ణార్జునుల యుద్ధము, అర్జునుడు కర్ణుని సోదరులను వధించుట - కర్ణసాత్యకుల యుద్ధము	

అభిమన్యు వధ పర్వము

33వ అధ్యాయము	119
దుర్యోధనుని ఉపాలంభము - ద్రోణాచార్య ప్రతిజ్ఞ, అభిమన్యువధ యొక్క సంక్షిప్త వర్ణనము	
34 వ అధ్యాయము	122
సంజయుడు అభిమన్యుని ప్రశంసించుట - ద్రోణుడు చక్రవ్యూహమును నిర్మించుట	
35 వ అధ్యాయము	124
యుధిష్ఠిరా భిమన్యుల సంవాదము - వ్యూహభేదమునకు అభిమన్యువు ప్రతిజ్ఞ	

36 వ అధ్యాయము	128
అభిమన్యుడు కౌరవసేనను వధించుట	
37వ అధ్యాయము	132
అభిమన్యు పరాక్రమము - అశ్వకపుత్ర వధ, శల్యుని మూర్ఖ, కౌరవసేన పలాయనము	
38వ అధ్యాయము	135
అభిమన్యునిచే శల్య సోదరుని వధ, ద్రోణాచార్యుని రథసేన పలాయనము	
39వ అధ్యాయము	136
ద్రోణాచార్యుడు అభిమన్యుని పరాక్రమమును ప్రశంసించుట, దుర్యోధనుని ఆదేశము ననుసరించి, దుశ్శాసనుడు అభిమన్యువుతో యుద్ధము చేయుట	
40వ అధ్యాయము	139
కర్ణ-దుశ్శాసనులను అభిమన్యుడు ఓడించుట	
41వ అధ్యాయము	141
అభిమన్యుడు కర్ణ సోదరుని, కౌరవ సేనను వధించుట, కౌరవసేన పలాయనము	
42 వ అధ్యాయము	143
సైంధవుడు వరబలము చేత పాండవులను ఆపుట	
43వ అధ్యాయము	145
పాండవులతో సైంధవుని యుద్ధము - వ్యూహద్వారమును బంధించుట	
44వ అధ్యాయము	146
అభిమన్యు పరాక్రమము - వసాతీయుని వధ	
45వ అధ్యాయము	147
అభిమన్యుని చేత సత్యశ్రవస్సు, రుక్మరథుడు మున్నగు క్షత్రియ వీరుల వధ దుర్యోధనుని అపజయము	
46వ అధ్యాయము	150
అభిమన్యుని చేత లక్ష్మణ - క్రాథపుత్రుల వధ - ఆరుగురు మహారథికుల పలాయనము	
47వ అధ్యాయము	152
అభిమన్యుని పరాక్రమము - ఆరుగురు మహా రథికులతో యుద్ధము బృందారకుని, కోసలపతి బృహద్బలుని వధించుట	

48వ అధ్యాయము	154
అభిమన్యుడు భోజాదులను వధించి ఆరుగురితో పోరాడుట - అతని ఆయుధాదుల ఖండనము	
49వ అధ్యాయము	157
అభిమన్యుడు కాలికేయాదులను వధించుట - ఆరుగురు మహారథికులు ఏకమై అభిమన్యువును వధించుట - పలాయనము చేయుచున్న సైనికులను యుధిష్ఠిరుడు ఊరడించుట	
50వ అధ్యాయము	160
పదమూడవదినము యుద్ధ సమాప్తి - రణభూమి వర్ణనము	
51వ అధ్యాయము	163
యుధిష్ఠిరుని విలాపము	
52వ అధ్యాయము	165
యుధిష్ఠిరునికి వ్యాసుని హితబోధ	
53వ అధ్యాయము	169
శంకర - బ్రహ్మల సంవాదము - మృత్యువు ఉత్పత్తి - దానికి ప్రజాసంహారము ఒప్పుగించుట	
54వ అధ్యాయము	171
మృత్యుదేవత తపస్సు - బ్రహ్మ వరదానము - నారదాకంపన సంవాద సమాప్తి	
55వ అధ్యాయము	177
షోడశ మహారాజుల చరిత్ర ప్రారంభము - నారదానుగ్రహము చేత సృంజయునకు పుత్రప్రాప్తి, దస్యువులాపుత్రుని వధించుట, సృంజయునకు నారదుడు (1) 'మరుత్తరాజ చరిత్రము' చెప్పుట	
56వ అధ్యాయము	183
(2) సుహోత్రరాజు దాన శీలత్వము	
57వ అధ్యాయము	184
(3) 'పౌరవ' రాజు యొక్క అద్భుత దాన కథ	
58వ అధ్యాయము	186
(4) శిబి మహారాజు యజ్ఞము - దానమహత్త్వము	
59వ అధ్యాయము	187
(5) శ్రీరామ చరిత్ర	

60వ అధ్యాయము	190
(6) భగీరథరాజు చరిత్ర	
61వ అధ్యాయము	193
(7) దిలీప మహారాజు ఉత్పత్తి	
62వ అధ్యాయము	195
(8) మంధాత్యరాజు మహత్త్యము	
63వ అధ్యాయము	197
(9) యయాతి యుపాఖ్యానము	
64 వ అధ్యాయము	198
(10) అంబరీష రాజు చరిత్ర	
65 వ అధ్యాయము	199
(11) శశబిందు రాజు చరిత్ర	
66వ అధ్యాయము	201
(12) గయమహా రాజు చరిత్ర	
67వ అధ్యాయము	203
(13) రంతిదేవుని మహత్త్యము	
68వ అధ్యాయము	205
(14) భరతుని చరిత్ర	
69వ అధ్యాయము	207
(15) పృథు చక్రవర్తి చరిత్ర	
70 వ అధ్యాయము	210
(16) పరశురామ చరిత్ర	
71వ అధ్యాయము	213
నారదుడు సృంజయ పుత్రుని బ్రతికించుట, యుధిష్ఠిరునకు జ్ఞానబోధ చేసి వ్యాసుని అంతర్ధానము	

ప్రతిజ్ఞా పర్వము

72వ అధ్యాయము	217
అభిమన్యుని మృత్యువు వలన అర్జునుని విషాదము - క్రోధము	
73వ అధ్యాయము	224
యుధిష్ఠిరుని వలన అభిమన్యు వధ వృత్తాంతము విని అర్జునుడు సైంధవ వధకు ప్రతిజ్ఞ చేయుట	

74 వ అధ్యాయము	229
సైంధవుని భయము - ద్రోణ - దుర్యోధనుల ఊరడింపు	
75వ అధ్యాయము	232
కౌరవులు సైంధవుని రక్షించు విషయము కృష్ణుడు అర్జునునకు తెలుపుట	
76వ అధ్యాయము	234
అర్జునుని శౌర్య వచనములు	
77వ అధ్యాయము	236
అపశకునములు - కౌరవుల భయము - కృష్ణుడు సుభద్రను ఊరడించుట	
78వ అధ్యాయము	238
సుభద్ర దుఃఖము - శ్రీకృష్ణుడు అందరను ఊరడించుట	
79వ అధ్యాయము	242
విజయము కొరకు అర్జునునితో శ్రీకృష్ణుడు అర్ధరాత్రి శివపూజ చేయించుట	
80వ అధ్యాయము	245
అర్జునుడు స్యంపములో, కృష్ణునితో పరమేశ్వరుని కడకు పోవుట, శివస్తుతి చేయుట	
81వ అధ్యాయము	252
అర్జునునకు స్యంపములోనే మరల పాశుపతాస్త్ర ప్రాప్తి	
82 వ అధ్యాయము	254
యుధిష్ఠిరుడు బ్రాహ్మణ పూజాదానములు, శ్రీకృష్ణుని పూజయు చేయుట	
83వ అధ్యాయము	256
యుధిష్ఠిరుడు అర్జునుని ప్రతిజ్ఞ సఫలము చేయు మని శ్రీకృష్ణుని వేడుట - శ్రీకృష్ణుని ఊరడింపు	
84 వ అధ్యాయము	258
అర్జునునకు యుధిష్ఠిరుని యాశీస్సు - అర్జునుని స్యంప వృత్తాంతము వినిన మిత్రుల సంతోషము, అర్జునుని రణప్రస్థానము - సాత్యకి యుధిష్ఠిర రక్షణార్థము పోవుట	

సైంధవ (జయద్రథ) వధ పర్వము

85వ అధ్యాయము	262
ధృతరాష్ట్రుని విలాపము	
86వ అధ్యాయము	265
సంజయుడు ధృతరాష్ట్రుని నిందించుట	

87వ అధ్యాయము	267
ద్రోణాచార్యుని చక్ర-శకట వ్యూహ నిర్మాణము	
88వ అధ్యాయము	269
కౌరవసేనలలో అపశకునములు, దుర్మర్షణుడు అర్జునునితో యుద్ధము చేయుటకు ఉత్సాహపడుట	
89 వ అధ్యాయము	271
అర్జునుడు దుర్మర్షణుని గజసేనను సంహరించుట - సైనికుల పలాయనము	
90వ అధ్యాయము	274
అర్జున బాణ హతు డైన దుశ్శాసనుని పలాయనము	
91వ అధ్యాయము	276
అర్జున ద్రోణాచార్యుల సంభాషణము- వారి యుద్ధము	
92 వ అధ్యాయము	280
ద్రోణాచార్య-కృతవర్మలతో అర్జునుని యుద్ధము, శ్రుతాయుధుని, సుదక్షిణుని వధించుట	
93వ అధ్యాయము	285
అర్జునుడు శ్రుతాయువు, అచ్యుతాయువు మొదలైన వారిని వధించుట	
94వ అధ్యాయము	290
దుర్యోధనుడు నిందింపగా ద్రోణుడు అతనికి దివ్య కవచము ధరింపజేసి, అర్జునునితో యుద్ధము చేయుటకు పంపుట	
95వ అధ్యాయము	296
ద్రోణ-ధృష్టద్యుమ్నుల యుద్ధము - ప్రముఖ వీరుల సంకుల సమరము	
96వ అధ్యాయము	300
ఇరు పక్షముల ప్రధానయోధుల ద్వంద్వ యుద్ధము	
97వ అధ్యాయము	302
ద్రోణ - ధృష్టద్యుమ్నుల యుద్ధము - సాత్యకి చేత ధృష్టద్యుమ్నుని రక్షణము	
98వ అధ్యాయము	305
ద్రోణాచార్య - సాత్యకుల (యుయుధానుల) అద్భుత యుద్ధము	
99వ అధ్యాయము	309
అర్జునుని కౌరవసేనా ప్రవేశము - విందానువిందుల వధ - అద్భుత జలాశయ నిర్మాణము	

100 వ అధ్యాయము	314
శ్రీకృష్ణుని చేత అశ్వ పరిచర్య - అలసట దీరిన యశ్యములు పూనిన రథముపై నర్జునుడు సైంధవుని వైపు పోవుట	
101 వ అధ్యాయము	317
కృష్ణార్జునులు ముందుకు సాగి పోవు చుండుట చూచి కౌరవ సైనికులు నిరాశ చెందుట - దుర్యోధనుడు యుద్ధమునకు వచ్చుట	
102వ అధ్యాయము	320
కృష్ణుడు అర్జునుని ప్రోత్సహించుట - అర్జున దుర్యోధనుల యుద్ధము	
103వ అధ్యాయము	323
అర్జున - దుర్యోధనుల యుద్ధము - దుర్యోధనుని పరాజయము	
104వ అధ్యాయము	327
అర్జునుడు కౌరవ రథికులతో యుద్ధము చేయుట	
105 వ అధ్యాయము	330
అర్జున - కౌరవ రథికుల ధ్వజముల వర్ణనము - తొమ్మండుగురు మహా రథికులతో అర్జునుడు ఏకాకిగా యుద్ధము చేయుట	
106వ అధ్యాయము	333
ద్రోణుని సేనతో పాండవసేనకు ద్వంద్వయుద్ధము - ద్రోణునితో పోరాడునప్పుడు రథము విరిగి యుధిష్ఠిరుడు పారిపోవుట	
107వ అధ్యాయము	336
కౌరవ సేనలోని క్షేమధూర్తి-వీరధన్యన్ - నిరమిత్ర - వ్యాఘ్రదత్తుల వధ - దుర్ముఖ వికర్ణుల పరాజయము	
108 వ అధ్యాయము	338
ద్రౌపదీ పుత్రులు శలుని వధించుట-భీమసేనుని చేత అలంబుమిని పరాజయము	
109వ అధ్యాయము	341
ఘటోత్కచుని చేత అలంబుమిని వధ - పాండవసేనలో హర్షధ్వని	
110వ అధ్యాయము	343
ద్రోణ సాత్యకుల యుద్ధము - సాత్యకిని యుధిష్ఠిరుడు అర్జున సహాయార్థము పంపుట	
111వ అధ్యాయము	351
సాత్యకి (యుయుధాన) యుధిష్ఠిరుల సంవాదము	

112 వ అధ్యాయము	354
సాత్యకి అర్జునునికడకు పోవుట - భీమసేనుని ధర్మరాజు రక్షణార్థమై (త్రిప్పి) పంపుట	
113వ అధ్యాయము	360
సాత్యకి, ద్రోణ కృతవర్మలతో పోరాడుచు కాంబోజ సేన కడకు పోవుట	
114వ అధ్యాయము	364
ధృతరాష్ట్రుని విషాదము : సంజయుడు అతడే దోషి యనుట - కృతవర్మ భీమసేన - శిఖండులతో యుద్ధము చేయుట - పాండవ సేన పరాజయము	
115వ అధ్యాయము	370
సాత్యకి కృతవర్మను జయించి, త్రిగర్త గజసేనను సంహరించి జలసంధుని వధించుట	
116వ అధ్యాయము	373
సాత్యకి పరాక్రమము - దుర్యోధన కృతవర్మల పునః పరాజయము	
117వ అధ్యాయము	375
ద్రోణ-సాత్యకుల యుద్ధము-ద్రోణుని పరాజయము - కౌరవ సేన పలాయనము	
118వ అధ్యాయము	378
సాత్యకి సుదర్శనుని వధించుట	
119వ అధ్యాయము	379
సాత్యకి - సారథుల సంవాదము - కాంబోజయవనాదుల పరాజయము	
120వ అధ్యాయము	383
సాత్యకి దుర్యోధనుని సేనను సంహరించుట - దుర్యోధనుడు సోదరులతో పలాయనము చేయుట	
121వ అధ్యాయము	386
సాత్యకి పాషాణయోధు లైన మ్లేచ్ఛ సైనికులను సంహరించుట - సేనా సహితముగా దుశ్శాసనుని పలాయనము	
122వ అధ్యాయము	390
ద్రోణాచార్యుడు దుశ్శాసనుని నిందించుట - వీరకేతువు మొదలైన పాంచాలురను ద్రోణాచార్యుడు వధించుట - అతనికి ధృష్టద్యుమ్నునితో ఘోర యుద్ధము - ద్రోణుడు మూర్ఛిల్లుట - ధృష్టద్యుమ్నుని పలాయనము - ద్రోణాచార్యుని జయము	

123 వ అధ్యాయము	395
సాత్యకి ఘోరయుద్ధము - దుశ్శాసనుని పరాజయము	
124వ అధ్యాయము	397
కౌరవ పాండవసేనల ఘోరయుద్ధము - పాండవులతో దుర్యోధనుని సంగ్రామము	
125వ అధ్యాయము	401
ద్రోణాచార్యుడు బృహత్క్షత్ర-ధృష్టకేతువులను, జరాసంధ పుత్ర సహదేవుని, ధృష్టద్యుమ్ను పుత్ర క్షత్రధర్ముని వధించి, చేకితానుని ఓడించుట	
126వ అధ్యాయము	406
యుధిష్ఠిరుడు చింతించి అర్జున-సాత్యకుల సంగతి తెలిసికొనుటకు భీమసేనుని పంపుట	
127వ అధ్యాయము	410
భీమసేనుడు కౌరవ సేనలో ప్రవేశించి ద్రోణాచార్యుని రథసారథులను చూర్ణము చేయుట-పదకొండు గురు ధార్తరాష్ట్రులను వధించుట - మిగిలిన వారి పలాయనము:	
128వ అధ్యాయము	415
భీముడు ద్రోణుని, కౌరవులను ఓడించుచు ద్రోణుని రథమును ఎత్తి ఎనిమిది సార్లు విసరుట - కృష్ణార్జునుల కడకు పోయి గర్జిల్లుట - యుధిష్ఠిరుడు ప్రసన్నుడై యోచించుట	
129 వ అధ్యాయము	418
భీమ - కర్ణుల యుద్ధము - కర్ణుని పరాజయము	
130వ అధ్యాయము	421
దుర్యోధనుడు ద్రోణాచార్యుని నిందించుట - ఆయన అతనికి ద్యూత పరిణామము తెలిపి యుద్ధమునకు పంపుట - అతనితో యుధామన్యుడు, ఉత్తమౌజాడు యుద్ధము చేయుట	
131వ అధ్యాయము	424
భీమసేనుడు కర్ణుని జయించుట	
132వ అధ్యాయము	427
భీమసేన - కర్ణుల యుద్ధము	
133వ అధ్యాయము	430
కర్ణ-భీమసేనుల యుద్ధము - సారథి సహిత కర్ణ రథ వినాశము - ధృతరాష్ట్ర పుత్రు డైన దుర్జయుని వధ	

134వ అధ్యాయము	432
భీమ - కర్ణుల యుద్ధము - దుర్ముఖుని వధ - కర్ణుని పలాయనము	
135వ అధ్యాయము	434
ధృతరాష్ట్రుడు భేదముతో భీముని బలవర్ధనము చేసి, తన పుత్రులను నిందించుట - భీముడు, దుర్మురణాదులైన ఐదుగురు ధార్తరాష్ట్రులను వధించుట	
136 వ అధ్యాయము	437
కర్ణ - భీముల యుద్ధము - కర్ణుని పలాయనము - ఏడుగురు ధార్తరాష్ట్రుల వధ - భీముని పరాక్రమము	
137వ అధ్యాయము	439
భీమ కర్ణుల యుద్ధము - దుర్యోధనుని యేడుగురు సోదరుల వధ	
138వ అధ్యాయము	442
భీమ-కర్ణుల భయంకర యుద్ధము	
139వ అధ్యాయము	444
భీమ-కర్ణుల యుద్ధము - మొదట భీముడు, తరువాత కర్ణుడు జయమందుట - అర్జున బాణముల దెబ్బలచేత కర్ణాశ్వత్థామల పలాయనము	
140వ అధ్యాయము	451
సాత్యకి, అలంబుషరాజును, దుశ్శాసనుని గుఱ్ఱములను వధించుట	
141వ అధ్యాయము	453
సాత్యకి పరాక్రమము - అతని యాగమనము శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునకు తెలుపుట - అర్జునుని చింత	
142వ అధ్యాయము	455
సాత్యకి - భూరిశ్రవుల సంభాషణము - యుద్ధము - సాత్యకి శిరస్సు ఖండించుటకు పూనిన భూరిశ్రవుని భుజము అర్జునుడు ఛేదించుట	
143వ అధ్యాయము	461
భూరిశ్రవుడు అర్జునుని నిందించుట - అర్జునుడు బదులు చెప్పుట - ఆమరణ నిరాహారదీక్షలో కూర్చొనిన భూరిశ్రవుని సాత్యకి వధించుట	
144 వ అధ్యాయము	468
భూరిశ్రవుడు సాత్యకిని అవమానించుటకు కారణము - వృష్ణి వంశీయుల ప్రశంస	

145వ అధ్యాయము	471
అర్జునుడు సైంధవుని పై దాడి చేయుట - కర్ణ - దుర్యోధనాదుల సంభాషణము - అర్జునుడు కర్ణుని పీడించుట - యోధులతో అర్జునుని ఘోర యుద్ధము	
146వ అధ్యాయము	477
అర్జునుని యద్భుత పరాక్రమము - సైంధవవధ	
147వ అధ్యాయము	488
అర్జునబాణములచేత కృపాచార్యుడు మూర్ఛిల్లుట - అర్జునుని భేదము - కర్ణ - సాత్యకుల యుద్ధము - కర్ణుని పరాజయము	
148వ అధ్యాయము	496
అర్జునుడు కర్ణుని అధిక్షేపించి వృషసేన వధకు ప్రతిజ్ఞచేయుట - శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుని ప్రశంసించి అతనికి యుద్ధభూమియొక్క భయంకర దృశ్యము చూపుచు యుధిష్ఠిరుని కడకు కొనిపోవుట	
149వ అధ్యాయము	501
అర్జున విజయము విని యుధిష్ఠిరుడు శ్రీకృష్ణుని స్తుతించి భీమార్జున సాత్యకులను అభినందించుట	
150వ అధ్యాయము	506
దుర్యోధనుడు భిన్ను డై ద్రోణాచార్యుని నిందించుట	
151వ అధ్యాయము	508
ద్రోణాచార్యుడు దుర్యోధనునకు ప్రత్యుత్తరము చెప్పి యుద్ధమునకు పోవుట	
152వ అధ్యాయము	512
కర్ణ - దుర్యోధనుల సంభాషణము - మరల యుద్ధారంభము	

ఘటోత్కచ వధ పర్వము

153వ అధ్యాయము	516
కౌరవ పాండవ సేనలయుద్ధము - యుధిష్ఠిరునిచేత దుర్యోధనుని పరాజయము	
154వ అధ్యాయము	519
రాత్రి యుద్ధమందు తనపై దాడి చేసిన పాండవ సైనికులను ద్రోణాచార్యుడు సంహరించుట	

36 వ అధ్యాయము	128
అభిమన్యుడు కౌరవసేనను వధించుట	
37వ అధ్యాయము	132
అభిమన్యు పరాక్రమము - అశ్వకపుత్ర వధ, శల్యుని మూర్ఛ, కౌరవసేన పలాయనము	
38వ అధ్యాయము	135
అభిమన్యునిచే శల్య సోదరుని వధ, ద్రోణాచార్యుని రథసేన పలాయనము	
39వ అధ్యాయము	136
ద్రోణాచార్యుడు అభిమన్యుని పరాక్రమమును ప్రశంసించుట, దుర్యోధనుని ఆదేశము ననుసరించి, దుశ్శాసనుడు అభిమన్యువుతో యుద్ధము చేయుట	
40వ అధ్యాయము	139
కర్ణ-దుశ్శాసనులను అభిమన్యుడు ఓడించుట	
41వ అధ్యాయము	141
అభిమన్యుడు కర్ణ సోదరుని, కౌరవ సేనను వధించుట, కౌరవసేన పలాయనము	
42 వ అధ్యాయము	143
సైంధవుడు వరబలము చేత పాండవులను ఆపుట	
43వ అధ్యాయము	145
పాండవులతో సైంధవుని యుద్ధము - వ్యూహద్వారమును బంధించుట	
44వ అధ్యాయము	146
అభిమన్యు పరాక్రమము - వసాతీయుని వధ	
45వ అధ్యాయము	147
అభిమన్యుని చేత సత్యశ్రవస్సు, రుక్మరథుడు మున్నగు క్షత్రియ వీరుల వధ దుర్యోధనుని అపజయము	
46వ అధ్యాయము	150
అభిమన్యుని చేత లక్ష్మణ - క్రాథపుత్రుల వధ - ఆరుగురు మహారథికుల పలాయనము	
47వ అధ్యాయము	152
అభిమన్యుని పరాక్రమము - ఆరుగురు మహా రథికులతో యుద్ధము బృందారకుని, కోసలపతి బృహద్బలుని వధించుట	

48వ అధ్యాయము	154
అభిమన్యుడు భోజాదులను వధించి ఆరుగురితో పోరాడుట - అతని ఆయుధాదుల ఖండనము	
49వ అధ్యాయము	157
అభిమన్యుడు కాలికేయాదులను వధించుట - ఆరుగురు మహారథికులు ఏకమై అభిమన్యువును వధించుట - పలాయనము చేయుచున్న సైనికులను యుధిష్ఠిరుడు ఊరడించుట	
50వ అధ్యాయము	160
పదమూడవదినము యుద్ధ సమాప్తి - రణభూమి వర్ణనము	
51వ అధ్యాయము	163
యుధిష్ఠిరుని విలాపము	
52వ అధ్యాయము	165
యుధిష్ఠిరునికి వ్యాసుని హితబోధ	
53వ అధ్యాయము	169
శంకర - బ్రహ్మల సంవాదము - మృత్యువు ఉత్పత్తి - దానికి ప్రజాసంహారము ఒప్పుగించుట	
54వ అధ్యాయము	171
మృత్యుదేవత తపస్సు - బ్రహ్మ వరదానము - నారదాకంపన సంవాద సమాప్తి	
55వ అధ్యాయము	177
షోడశ మహారాజుల చరిత్ర ప్రారంభము - నారదానుగ్రహము చేత సృంజయునకు పుత్రప్రాప్తి, దస్యువులాపుత్రుని వధించుట, సృంజయునకు నారదుడు (1) 'మరుత్తరాజ చరిత్రము' చెప్పుట	
56వ అధ్యాయము	183
(2) సుహోత్రరాజు దాన శీలత్వము	
57వ అధ్యాయము	184
(3) 'పౌరవ' రాజు యొక్క అద్భుత దాన కథ	
58వ అధ్యాయము	186
(4) శిబి మహారాజు యజ్ఞము - దానమహత్త్వము	
59వ అధ్యాయము	187
(5) శ్రీరామ చరిత్ర	

175 వ అధ్యాయము	596
ఘటోత్కచ - తద్రథాదుల స్వరూప వర్ణనము, కర్ణ - ఘటోత్కచుల యుద్ధము	
176 వ అధ్యాయము	604
అలాయుధుడు యుద్ధము నకు వచ్చుట - అతని స్వరూప - తద్రథాదుల వర్ణనము	
177వ అధ్యాయము	606
అలాయుధ - భీమసేనుల యుద్ధము	
178వ అధ్యాయము	609
ఉభయసేనల యుద్ధము - ఘటోత్కచుని చేత అలాయుధుని సంహారము - దుర్యోధనుని పశ్చాత్తాపము	
179వ అధ్యాయము	611
ఘటోత్కచుని ఘోర యుద్ధము - కర్ణుడు ఇంద్రదత్త శక్తి చేత ఘటోత్కచుని వధించుట	
180వ అధ్యాయము	617
ఘటోత్కచ వధచేత పాండవులు శోకించుట - శ్రీకృష్ణుని సంతోషము - దానికి కారణము	
181వ అధ్యాయము	619
శ్రీకృష్ణ భగవానుడు జరాసంధాదుల వధలకు కారణము అర్జునునకు తెలుపుట	
182వ అధ్యాయము	622
కర్ణుడు అర్జునుని పై శక్తిని ప్రయోగించుకుండుటకు కారణము - ధృతరాష్ట్రునకు సంజయుడు, శ్రీకృష్ణుడు సాత్యకిన్ని రహస్యముగా చెప్పుట	
183వ అధ్యాయము	625
ధృతరాష్ట్రుని పశ్చాత్తాపము - సంజయుడు బదులు చెప్పుట - యుధిష్ఠిరుని శోకము - శ్రీకృష్ణుడు, వ్యాసుడు దానిని నివారించుట	
ద్రోణవధ పర్వము	
184వ అధ్యాయము	631
నిద్రచేత వ్యాకులు లైన ఉభయ పక్ష సైనికులు అర్జునుని మాటచేత నిద్రించి, చంద్రోదయానంతరము లేచి మరలయుద్ధము చేయుట	
185వ అధ్యాయము	635
దుర్యోధనుడు ద్రోణుని నిందించుట - ద్రోణాచార్యుడు వ్యంగ్యముగా ఉత్తరము చెప్పుట	

186వ అధ్యాయము	638
ద్రోణాచార్యునిపై పాండవ వీరుల దాడి - ద్రుపద పౌత్రుల, ద్రుపద విరాటాదుల వధ - ధృష్టద్యుమ్నుని ప్రతిజ్ఞ - ఉభయ సేనల ఘోర యుద్ధము	
187వ అధ్యాయము	642
యుద్ధరంగపు భయంకర దృశ్య వర్ణనము - నకులుడు దుర్యోధనుని ఓడించుట	
188వ అధ్యాయము	646
దుశ్శాసన - సహదేవులకు, కర్ణ - భీమసేనులకు, అర్జున ద్రోణులకు ఘోర యుద్ధము	
189వ అధ్యాయము	649
ధృష్టద్యుమ్నుడు దుశ్శాసనుని ఓడించి ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేయుట, నకుల సహదేవులతనిని రక్షించుట, దుర్యోధన - సాత్యకి సంవాదము, కర్ణభీముల యుద్ధము	
190వ అధ్యాయము	654
ద్రోణాచార్యుని ఘోర యుద్ధము, మహర్షులు ద్రోణుని శస్త్రత్యాగము చేయుమని అదేశించుట, అశ్వత్థామ వధవార్తవిని ద్రోణుడు విమనస్కుడగుట	
191వ అధ్యాయము	659
ద్రోణాచార్య - ధృష్టద్యుమ్నుల యుద్ధము - సాత్యకి శౌర్యమును ప్రశంసించుట	
192 వ అధ్యాయము	662
ఉభయ పక్ష మహారథికుల పరస్పర యుద్ధము, ధృష్టద్యుమ్నుని ఆక్రమణము - యోగధారణ చేసి ద్రోణుడు బ్రహ్మలోకమునకు పోవుట - ధృష్టద్యుమ్నుడతని శిరస్సును ఛేదించుట	

నారాయణాస్త్ర మోక్ష పర్వము

193వ అధ్యాయము	669
కౌరవసైనికులు సేనాపతులు పారి పోవుట, కృపుడు ద్రోణవధ వృత్తాంతమును అశ్వత్థామకు తెలుపుట	
194వ అధ్యాయము	673
ధృతరాష్ట్రుని ప్రశ్నములు	
195వ అధ్యాయము	674
అశ్వత్థామ క్రోధముతో మాట్లాడుట, నారాయణాస్త్రము ప్రయోగించుట	

శ్రీ శుభమస్తు

అవిఘ్నమస్తు

మహాభారతము - యథామూలాంధ్ర గద్యానువాదము

ద్రోణ పర్వము

-కప్పిగంతుల లక్ష్మణ శాస్త్రి

ద్రోణాభిషేక పర్వము

1వ అధ్యాయము

ద్రోణాభిషేకము :-

నారాయణం నమస్కృత్య నరం చైవ నరోత్తమమ్ ।
దేవీం సరస్వతీం వ్యాసం తతో జయము దీరయేత్ ॥

సర్వాంతర్యామి యైన భగవన్నారాయణ స్వరూప శ్రీకృష్ణ పరమాత్మునకు ఆయనకు నిత్య సఖుడు - నరస్వరూపుడు - నరోత్తముడు నైన అర్జునునకు, వారి లీలలను ప్రకటించు భగవతి యైన సరస్వతీదేవికి, ఆ లీలలను ఒకచోట చేర్చి రచన చేసిన వేద వ్యాసమహర్షికిన్ని నమస్కారము చేసి, 'జయ' నామము గల మహాభారతమును పఠించ వలెను.

భీష్ముడు పడిపోయిన తరువాత కౌరవులు శోకించుట :-

“జనమేజయ మహారాజు వైశంపాయన మహామునిని ఇట్లు ప్రశ్నించెను.

“బ్రహ్మన్! అసమానపరాక్రమశాలి యైన భీష్మ పితామహుడు శిఖండిచేత పడ గొట్టబడిన సంగతి విని ధృతరాష్ట్రుని నేత్రములు కన్నీటితో నిండి యుండును. అప్పుడు ధృతరాష్ట్రుడు తన పెదతండ్రి భీష్ముని పతానాంతరము ఏమి చేసెను?

“మహర్షీ! ధృతరాష్ట్ర పుత్రుడు, భీష్మద్రోణదులచేత పాండవులను జయింప జేసి రాజ్యము కోరుచున్నాడు గదా! సర్వ ధనుర్ధారులకు ధ్యజమువంటి భీష్ముడు పడిపోయిన తరువాత దుర్యోధను డేమి చేసెను? తెలుపుము.”

196వ అధ్యాయము 678

కౌరవసేనా సింహనాదము విని యుధిష్ఠిరుడు అర్జునునితో కారణ మడుగుట
- అశ్వత్థామ క్రోధము - గురుహత్య వలన భీష్మణ పరిణామ వర్ణనము

197వ అధ్యాయము 683

భీమసేనుడు వీరోచితముగ మాట్లాడుట - ధృష్టద్యుమ్నుడు తన కార్యమును సమర్థించుట

198వ అధ్యాయము 687

సాత్యకి - ధృష్టద్యుమ్నులు పరస్పర వాగ్వాణముల చేత పోరాడుట - భీమ - సహదేవ - శ్రీకృష్ణ యుధిష్ఠిరులు దానిని నివారించుట

199వ అధ్యాయము 692

అశ్వత్థామ నారాయణాస్త్రము ప్రయోగించుట - యుధిష్ఠిరుని భేదము, శ్రీకృష్ణుని ఉపాయము చేత పాండవసేన రక్షణము - భీముడు తలవంచకుండుట

200 వ అధ్యాయము 697

శ్రీకృష్ణుడు భీమసేనుని రథమునుండి దింపి నారాయణాస్త్రమును శాంతపరచుట
- దానిని మరల ప్రయోగించలేనని అశ్వత్థామ చెప్పుట, అశ్వత్థామ ధృష్టద్యుమ్నుని ఓడించుట, సాత్యకి చేతిలో ఓడిపోయిన దుర్యోధన - కృప - కృతవర్మ - కర్ణ - దుశ్శాసన - వృషసేనుల పలాయనము - అశ్వత్థామ మాలవ - పౌరవ - చేది దేశీయ రాజకుమారులను వధించుట, భీమాశ్వత్థామల యుద్ధము - పాండవసేన పలాయనము

201వ అధ్యాయము 705

అశ్వత్థామ యాగ్నేయాస్త్రము చేత ఒక అక్షౌహిణి పాండవసేన వధ - ఆ అస్త్ర ప్రభావము కృష్ణార్జునులకు సోకకుండుట చూచి అశ్వత్థామ విచారము, వ్యాసుడతనికి, శ్రీకృష్ణుని, శివుని మహిమను వర్ణించి చెప్పుట

202వ అధ్యాయము 717

వ్యాసమహర్షి అర్జునునకు శివమహిమను గూర్చి చెప్పుట - ద్రోణ పర్వ పఠన - శ్రవణముల వలన ఫలము

శ్రవణ మహిమ : 732

బ్రహ్మచర్యమును పాలించు చుండును. ఆయన యొక్క 'ఘోర' మూర్తి చేత ఆయన సమస్త జగత్తును సంహరించును. ప్రళయకాలమందు ఆ దేవుడు అతి తీక్షణమైన ఉగ్రరూపము ధరించి అన్నిటిని దహించి ప్రాణుల రక్త - మాంస - మజ్జ (ఎముకల మధ్యనున్న ద్రవము లను) భక్షించును. అట్టి రోద్ర భావము వలన ఆ దేవుడు 'రుద్ర' నామముచేత పిలువబడెను.

"అర్జునా! యుద్ధరంగమందు నీ ముందు భాగమున శత్రు సంహారము చేయుచు కనపడిన యతడే 'వినాక' ధనుర్ధారి యైన మహాదేవుడు. నీవు సైంధవవధకు ప్రతిజ్ఞ చేసినప్పుడు, స్వప్నము నందు శ్రీకృష్ణభగవానుడు నీకు పర్యత శిఖరముపై చూపింప బడిన ఆ శంకర భగవానుడే సంగ్రామమందు నీకు ముందు ముందుగా నడచు చుండెను. ఆయనయే నీకు దివ్యాస్త్ర ప్రదానము చేసి యుండెను. ఆ యస్త్రములచేత నీవు దానవ సంహారము చేసెతివి.

శత రుద్రీయ స్తోత్ర ఫలశ్రుతి :-

"అర్జునా! దేవాధిదేవు డైన శివభగవానుని 'శతరుద్రీయ స్తోత్రము' యొక్క వ్యాఖ్యానము ఇట్లు చేసెతిని. ఈ స్తోత్రము వేదములకు సమానము. పరమ పవిత్రము. ధనము - యశస్సు - ఆయుస్సు - వీనిని వృద్ధి పొందించును. ఈ స్తోత్రమును పఠించుటచేత సమస్త మనోరథములు సిద్ధించును. ఈ పవిత్ర స్తోత్రము సమస్త పాపములను నశింప జేయును. ఇది సర్వపాప నివారకము. సర్వ విధ దుఃఖ-భయములను దూరము చేయును.

"అర్జునా! ఈ శంకరభగవానుని యొక్క బ్రహ్మ - విష్ణు - మహేశ్వర - నిర్గుణ నిరాకార స్వరూపములను నాలుగింటిని ప్రతిపాదించునట్టి యీ 'శతరుద్రీయ' స్తోత్రమును సర్వదా వినునట్టి మనుష్యుడు సమస్త శత్రువులను జయించి, శాశ్వతముగ రుద్ర లోకమందు ప్రతిష్ఠితు డై యుండును. పరమాత్ము డైన శివుని యొక్క యీ చరిత్రము సంగ్రామమందు విజయము చేకూర్చును. ఎల్లప్పుడు ఈ శతరుద్రీయమును శ్రద్ధతో పఠించుచు, వినుచు, భగవంతు డైన విశ్వేశ్వరుని భక్తి భావముతో భజించు మనుష్యుల యెడల త్రిలోచనుడు ప్రసన్నుడై వారి కోరిక లన్నియు ప్రసాదించును.

"అర్జునా! ఇక పొమ్ము. యుద్ధము చేయుము. నీకు అపజయము కలుగ

జాలదు. ఎందుకనగా, నీకు మంత్రి - రక్షకుడు నై సాక్షాత్తు శ్రీకృష్ణభగవానుడే ఎల్లప్పుడు నీకు తోడు నీడగా నున్నాడు.

"ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యుద్ధభూమి యందు పరాశరనందను డైన వ్యాస భగవానుడు అర్జునునకు ఇట్లు ఉపదేశించి, వెడలి పోయెను.

"రాజా! ఐదు దినముల వరకు అతి ఘోర యుద్ధము చేసి మహా బల పరాక్రమ సంపన్నుడు బ్రాహ్మణోత్తముడు నైన ద్రోణాచార్యుడు సంహరింప బడి బ్రహ్మ లోకమునకు పోయెను.

ద్రోణ పర్వ ఫలశ్రుతి :

"జనమేజయా! వేదాధ్యయనము వలన గలుగు ఫలము ఈ ద్రోణపర్వము పఠించుట చేత, వినుట చేతను కలుగును. నిర్భయులై యుద్ధము చేయు వీర క్షత్రియుల యొక్క మహా యశస్సు ఈ పర్వమునందు వర్ణింప బడినది. ప్రతిదినము ఈ పర్వమును పఠించువాడు, లేదా, వినువాడు పూర్వము చేసిన మహా పాపములనుండి ఘోర కర్మలనుండియు విముక్తు డగును. ఈ ద్రోణపర్వమును ప్రతిదినము పఠించుటచేత, వినుటచేతను బ్రాహ్మణులకు యజ్ఞ ఫలప్రాప్తి కలుగును. క్షత్రియులకు ఘోరయుద్ధమందు సత్వీర్తి ప్రాప్తించును. వైశ్య - శూద్ర వర్ణముల వారికి గూడ పుత్ర - పౌత్రాదులు, కోరిన ప్రియ వస్తువులున్ను లభించును.

నారాయణాస్త్ర మోక్ష పర్వము సమాప్తము.

శ్రీ వేద వ్యాస మహాముని విరచిత మహాభారతమునందలి ద్రోణపర్వమునకు కప్పగంతుల లక్ష్మణశాస్త్రి కృతయథామూలాంధ్ర గద్యానువాదము సమాప్తము.

ద్రోణపర్వము సంపూర్ణము

ఆ మాటలకు వైశంపాయనుడు జనమేజయునితో నిట్లనెను.

“జనమేజయా! భీష్మ పతనానంతరము ధృతరాష్ట్రుడు అత్యంత శోకమగ్నుడై ఒక క్షణము గూడ శాంతి లేక యుండెను. అట్లు దుఃఖించు చున్న ధృతరాష్ట్రుని యొద్దకు మరల గవల్గణ కుమారుడైన సంజయుడు తన శిబిరము నుండి హస్తినాపురికి ధృతరాష్ట్రుని యొద్దకు రాగా, ధృతరాష్ట్రుడు అతనిని, యుద్ధరంగపు సమాచారమును గూర్చి యడుగగా, సంజయుడు, భీష్ముని పతనమును గూర్చి చెప్పగా ధృతరాష్ట్రుడు అప్రసన్నుడై, ఉత్సాహము ఉడిగినవా డయ్యెను. తన పుత్రుల విజయము కొరకు మిక్కిలి అందోళన చెంది విలపించుచు ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో నిట్లనెను.

“నాయనా! సంజయా! అతి పరాక్రమ సంపన్నుడైన, భీష్ముని కొరకు మిక్కిలి శోకించి, కాలప్రేరితులైన కౌరవులు తరువాత ఏమి చేసిరి? మహాత్ములైన పాండవుల ప్రచండ సైన్యము మూడు లోకములకు తీవ్రమైన భయము కలిగించును గదా! అట్టి భయంకర సమయమునందు యుద్ధభూమిలో ఏ వీరుని ఆశ్రయించి కౌరవులు నిర్భయముగా నుండగలిగిరి? భీష్మ పతనానంతరము రాజులందరు ఏమి చేసిరి? తెలుపుము.”

జనమేజయా! ధృతరాష్ట్రుని ప్రశ్నమునకు సంజయుడిట్లు బదులు చెప్పెను.

“మహారాజా! నేను చెప్పబోవు విషయములను సావధానముగా వినుము. భీష్ముని పతనానంతరము కౌరవ-పాండవులు తమ తమ శిబిరములలో వేరువేరుగా చింతింప జొచ్చిరి. వారు క్షత్రియ ధర్మమును గూర్చి విచారించుచు విస్మయము-సంతోషమున్ను పొందిరి. కఠినమైన క్షత్రియధర్మమును నిందించుచు, వారు భీష్మునకు ప్రణామము చేసి ఆయనకు బాణశయ్య-తలగడయు నేర్పరచిరి. వారు పరస్పరము సంప్రదించుకొని భీష్మ రక్షణార్థమై యేర్పాట్లు చేసి ఆయనకు ప్రదక్షిణ నమస్కారము చేసి, ఆయన యనుమతి తీసుకొని, కాలప్రేరితులై, క్రోధముతో మరల యుద్ధము చేయుటకు పోయిరి. మరల యుద్ధవాద్య ధ్వనులు రేగెను.

“రాజా! భీష్ముడు రథమునుండి పడిపోయినప్పుడు సూర్యుడు అస్తమించు చుండెను. భీష్ముడు యుద్ధమునుండి వారిని నివారించుచున్నప్పటికిన్ని, వారి వివేకశక్తి నష్టమైనందుచేత, భీష్ముని హిత వచనములు వినక నిర్లక్ష్యము చేసి, క్రోధవశులై అస్తశస్త్రములతో యుద్ధమునకు బయలుదేరిరి.

“రాజా! నీయొక్క నీ పుత్రులయొక్కయు అవివేకముచేత, భీష్ముని పతనము చేతను సమస్త రాజులు, కురువంశము మృత్యువశులైరి. క్రూరమృగభరితమైన వనమునందు రక్షకులు లేక మేకలు - గొర్రెలున్న భయముచేత దుఃఖించునట్లు, భీష్ముడు లేనందుచేత నీ పుత్రులు - సైనికులున్న మనస్సులోనే మిక్కిలి దుఃఖించు చుండిరి.

“రాజా! భీష్ముని పతనము తరువాత కౌరవ సైన్యములు నక్షత్రములు లేనట్టి అకాశమువలె వాయు శూన్యమైన యంతరిక్షమువలె, పైర్లు నశించిన ఫలమువలె, వ్యాకరణాది సంస్కారరహితమైన వాక్కువలె, బలి చక్రవర్తి బంధనము తరువాత నాయకుడు లేని రాక్షస సేనవలెను, మిక్కిలి దుఃఖపడుచు, అసమర్థములై, కాంతిహీనము లయ్యెను.

“రాజా! భీష్మపతనానంతరము భరతసేన, విధవ యైన సుందరివలె, నీరు ఎండిపోయిన నదివలె వనములో యూధపతి చంపబడి, తోడేళ్ళ చేత చుట్టబడిన పెంటి దుప్పివలె, శరభమృగముచేత చంపబడిన సింహము గల గుహవలెను, మిక్కిలి భయముతో వణకుచు తేజోహీనమై కనబడుచుండెను.

“రాజా! వీరులు - బలవంతులునైన పాండవులు తమ లక్ష్యమును (గురి) పట్టుటలో సమర్థులై యుండిరి. కాబట్టి వారిచేత మిక్కిలి పీడితమై మీ సేన సముద్రము నందు నలువైపుల ఉప్పెనగాలి దెబ్బ తిని పగిలిన నౌకవలె మిక్కిలి అపదలో చిక్కుకొని యుండెను. అప్పుడు మీ చతురంగబలము మిక్కిలి వ్యాకులమై యుండెను. చాలా సైన్యములు చచ్చి యుండెను. మిగిలిన సేనలు మనసు క్రుంగిపోయి దీనములై యుండెను. భీష్ముడు లేని ఆ సేనలు - రాజ వీరులును భయపడి పాతాళములో మునుగుచున్న ట్లుండిరి.

కౌరవులు కర్ణుని స్మరించుట :-

“రాజా! అప్పుడు కౌరవులు కర్ణుని స్మరించిరి. గృహస్థుని మనస్సు అతిథి కొరకు కొట్టుమిట్టాడు చుండునట్లు, అపదలో చిక్కుకొనిన మనుష్యుని మనస్సు, తన మిత్రుల కొరకు, బంధువుల కొరకును, పరుగెత్తుచున్నట్లును, కౌరవుల మనస్సు సమస్త శస్త్రధారులలో శ్రేష్ఠుడు - పరాక్రమశాలియునైన కర్ణునివైపునకు పోయెను. ఎందుకనగా కర్ణుడే భీష్మ సమాన తేజశ్శాలి యని తలచబడుచుండెను. రాజా! అక్కడి రాజులందరు

ఏక కంఠముతో 'కర్ణా! కర్ణా!' అని అరచి పిలుచుచుండిరి. మహారాజా! అక్కడ అందరు కూడా 'కర్ణుడే మన హితము కోరువాడు, మనకు అతడు తన శరీరమునే బలి ఇచ్చినాడు. అట్టి వీరుడు, తన మంత్రి బంధు సహితముగా పది దినములుగా యుద్ధము చేయలేదు. అతనిని శీఘ్రముగా పిలుపుడు. జాగు చేయకుడు" అని అనజొచ్చిరి.

"రాజా! బలపరాక్రమ శోభితులైన రథికుల గణనము చేయునపుడు భీష్ముడు, అందరి సమక్షములో మహా బాహు పరాక్రమ సంపన్నుడైన కర్ణుని అతడు, ఇద్దరు రథికులతో సమానుడైనప్పటికినీ అర్థ రథికుడు అని చెప్పి యుండెను గదా! కర్ణుడు, రథికుల - అతిరథుల సంఖ్యలో నగ్రగణ్యుడు. అతడు శూరుడు, సమ్మానపాత్రుడు. సమస్త దేవదానవులతో గూడ యుద్ధము చేయుటకు ఉత్సాహము గలవాడు.

"రాజా! కర్ణుడు తాను అర్థరథుడు, అని భీష్ముడు చెప్పినందుచేత క్రోధవశుడై భీష్మునితో పితామహా! నీవు బ్రతికియుండగా, నేనెప్పుడు కూడా యుద్ధము చేయను. నీ వొకవేళ యుద్ధములో పాండవులను చంపగలిగినచో (నేను) దుర్యోధనుని అనుమతి తీసుకొని వనమునకు పోయెదను" అని చెప్పి యుండెను.

"రాజా! ఇంతమాత్రమే కాక, కర్ణుడు భీష్మునితో నప్పుడు "భీష్మా! నీవు ఒకవేళ పాండవులచేత చంపబడి స్వర్గమునకు పోయినచో, అప్పుడు నేను ఏక రథమాత్ర సహాయముతో 'మహారథికులు' అని నీచేత తలచబడుచున్న పాండవ వీరులందరను సంహరించెదను" అని కూడా చెప్పియుండెను.

"రాజా! అట్లు భీష్మునకు చెప్పి కర్ణుడు, నీ పుత్రుని అనుమతితో పది దినముల వరకు యుద్ధము చేయలేదు. భీష్ముడు యుద్ధములో యుధిష్ఠిర సేనలను చాలావరకు హతమార్చెను. భీష్ముడు పడిపోయిన తరువాత, నీ పుత్రుడు, నది దాటి యావలియొడ్డు చేరుటకు నావను మనుష్యులు కోరునట్లు కర్ణుని స్మరించెను.

"రాజా! నీ పుత్రుడు - రాజవీరులు నందరు కూడా అప్పుడు 'కర్ణా! కర్ణా! నీ పరాక్రమమునకు ఇప్పుడు అవసరము వచ్చినది' అని అరచుచు కర్ణుని పిలిచిరి. కర్ణుడు దుర్యోధనుని కొరకు, తన శరీరమునే అర్పించి యుండెను. అతడు పరశురాముని కడ అస్త్రవిద్యలు నేర్చి యుండెను. అతని పరాక్రమము అనివార్యము గనుకనే, ఆ యందరి మనస్సులు, ఆపదలో చిక్కుకొనిన వారి మనస్సులు ఆత్మరక్షణము నకై మిత్రులవైపు - బంధువులవైపును పోవునట్లు, కర్ణునివైపునకు పోయెను. రాజా!

భయగ్రస్తులైన దేవతలను శ్రీ మహావిష్ణువు భయవిముక్తులను జేసినట్లు, కర్ణుడే మమ్ము ఈ మహాభయమునుండి విముక్తు లను చేయగలడు." అని మీవారు తలచిరి.

"జనమేజయా! సంజయుడీ విధముగా మాటిమాటికీ కర్ణుని ప్రశంసించుచు చెప్పిన మాటలు విని ధృతరాష్ట్రుడు, విషధర సర్పము వలె నిట్టూర్చుచూ సంజయునితో నిట్లనెను.

"సంజయా! మీరు తలచుకొను చున్నప్పుడు కర్ణుడక్కడ నుండెనా? అతనిని మీరు చూచితిరా? సంకటస్థితిలో ఉండి, భయపడి, తన రక్షణ కోరు కొరవుల ప్రార్థనను నిష్ఫలము చేయ లేదు గదా! భీష్మ పతనానంతరము, కొరవ పక్షములో కలిగిన లోపమును కర్ణుడు తీర్చెనా? శత్రువుల మనస్సులలో నతడు భయోత్పాతము కలిగించెనా? ప్రపంచమునందు కర్ణుడు 'పురుష సింహము' అని కదా పేరు వడసెను. యుద్ధభూమిలో శోకార్తులై మిక్కిలి ఆక్రందనము చేయు చున్న తన బంధుజనుల రక్షణము కొరకు, శుభము కొరకున్న కర్ణుడు తన ప్రాణము లొడ్డియైనను నా పుత్రుల విజయాభిలాషను సఫలము చేసెనా? చెప్పుము.

దీన అధ్యాయము

కర్ణుని రథయోత్ర :-

జనమేజయా! ధృతరాష్ట్రుని ప్రశ్నములు విని సంజయు డతనితో నిట్లనెను:-

"మహారాజా! భీష్మ పతనాంతరము కొరవసేన అగాధ సముద్రములో పగిలిన నౌకవలె సంకటావస్థలో పడినదని తెలిసికొని కర్ణుడు, నీపుత్రుని సైన్యమును సంకటము నుండి తీర్చుటకు బయలుదేరి, సంకటములలో చిక్కుకొనిన పుత్రులను రక్షించుటకు తండ్రివలె, దుర్యోధనుని యొద్దకు పోయెను. పరశురాము డిచ్చిన ధనుస్సునందు నారి యెక్కుపెట్టి కర్ణుడు శక్తిమంతములైన బాణములను పెకెత్తి ఆడించుచు నిట్లనెను :-

"రాజా! బ్రాహ్మణ శత్రువినాశకరుడు - కృతజ్ఞత గలవాడు - వీర శిరోమణియునైన భీష్మునియందు, చంద్రునిలో సర్వదా శోభిల్లు చున్న శశ (కుందేలు) లాంఛనమువలె, "ధైర్య-బుద్ధి-పరాక్రమ-సత్య-స్మృతి-ఓజ్ఞ - వినయ - లజ్జ - ప్రియవాక్ - అనసూయా (దోషదృష్టి లేకుండుట)" ఇత్యాది వీరోచిత సద్గుణములు - దివ్యాస్త్ర శోభయు ఉండెను. శత్రువీర హంతయైన భీష్ముడు ఎల్లప్పటికిన్ని కన్ను మూసినా డనగా, సమస్త వీరులు చంపబడినా రనియే నేను విశ్వసించెదను.

“రాజా! ప్రపంచములో కర్మల యొక్క అన్య సంబంధముచేత, ఎప్పుడుగూడ, ఏ వస్తువు గూడ స్థిరముగా యుండ దనుట నిశ్చయము. శ్రేష్టుడు మహా వ్రత నియమములు గలవాడు నగు భీష్ము నంతటివాడే పడిన తరువాత, రేపు సూర్యోదయము కా గలదని యెవడు నిస్సంశయముగా చెప్పగలడు? (అనగా, జీవితము అనిత్య మగుట వలన, మనలో నెవడు రేపు సూర్యోదయము తప్పక చూడ గలడని చెప్పుట అతి కఠినము అని భావము. మృత్యుంజయుడైన భీష్ముడే చంప బడినప్పుడు మన జీవితము పైన ఆశ యేమున్నది?)

“రాజా! భీష్ముని యందు అష్ట వసుదేవతల మహిమ ఉండెను. వసువులతో సమానుడైన, మహాశక్తి సంపన్నుడైన శంతను మహారాజునకు భీష్ముడు ఉత్పన్నుడై యుండెను. ఈ వసుధ కంటటికిన్ని ప్రభువైన భీష్ముడు ఇప్పుడు వసువులతో చేరిపోయెను. భీష్ము డిప్పుడు లేడు కాబట్టి, మీరందరు మీ ‘ధన - పుత్ర - భూ - కురువంశ - కురుదేశ ప్రజా - కొరవసేనాదులు’ అన్నియు సంకటావస్థలో పడినవి. వీని కొర కిప్పుడు మీరు శోకింపుడు.

జనమేజయా! యీ విధముగా, భీష్ముని పతనానంతరము, భరతవంశము వారికి అపజయము తప్పక కలుగ గలదని కర్ణుడు మనస్సులోనే మిక్కిలి దుఃఖించి కన్నీరు రాల్చుచు దీర్ఘముగా నిశ్చయించు చుండెనని సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునకు చెప్పి మరల నిట్లనెను :

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! కర్ణుడు చెప్పిన మాటలు విని నీ పుత్రులు, సైనికులున్న ఒండొరులను చూచుకొనుచు శోకవశులై మాటిమాటికి వెక్కి వెక్కి యేడ్చుచు అశ్రువులురాల్చు చుండిరి.

“రాజా! పాండవసేనలోని రాజవీరులచేత కొరవసేన ధ్వస్తమగుచున్నపుడు, చాల పెద్ద యుద్ధమారంభమయ్యెను. అప్పుడు సమస్త మహారథిశ్రేష్టుడైన కర్ణుడు, రథికులందరకును హర్షోత్సాహములు కలిగించుచు నిట్లనెను.

“వీరోత్తములార! సర్వదా మృత్యుముఖము వైపునకే పరుగెత్తుచున్న యీ ప్రపంచము అనిత్యమని చింతించుచున్నపుడు, ఏ వస్తువు గూడ శాశ్వతము కాదని నాకు కనపడుచున్నది. అట్లుగాకుండిన యెడల, మీ వంటి శూరులుండి కూడ, పర్యత సమానునిగా శోభిల్లుచున్న, కురుశ్రేష్టుడైన భీష్ముడెట్లు పడగొట్టబడెను? మహారథికు

డైన భీష్ముడు యుద్ధములో పడిపోవుట ఆకాశమునుండి సూర్యుడు పృథివిపై పడిన ట్లున్నది. ఇట్లైన పిదప సమస్త రాజవీరులు అర్జునుని వేగమును, పర్యతమును గూడమోయగల సుడిగాలి వేగమును సాధారణ వృక్షములు సహింపజాలనట్లు, సహింప జాలరు.

“వీరులారా! నేడు ఈ కొరవసేన, తన ప్రధాన సేనాపతి పడగొట్టపడుటచేత, నాథుడు లేక పీడింపబడుచున్నది. శత్రువులు అమితోత్సాహముతో ఈ సేనను నశింప జేసిరి. ఇప్పుడు నేను, మహాత్ముడైన భీష్ముడు రక్షించుచుండినట్లుగానే, యుద్ధములో సేనను రక్షించవలెను. ఈ సేనా రక్షణభారము వహించినాను. సమస్త జగత్తు అనిత్యమని, యుద్ధకుశలుడైన భీష్ముడు గూడ యుద్ధములో పడగొట్ట బడె ననియు, కన్నులార చూచు చున్నప్పుడు, నే నెందుకు భయపడవలెను?

“వీరులారా! నే నిప్పుడు పాండవవీరులను నా నిశిత శరములచేత సంహరించి యుద్ధరంగమునందు సంచరించెదను. ప్రపంచమునందు విస్తార యశస్సునైనను వ్యాపింప జేసెదను లేదా, శత్రువుల చేత సంహరింపబడి, యుద్ధభూమిలో శాశ్వతముగా కన్ను మూసెదను.

“వీరవరులారా! యుధిష్ఠిరుడు ‘ధైర్య - బుద్ధి - సత్య - సత్త్య’ గుణ సంపన్నుడు. భీమసేనుడు నూర్లకొలది యేనుగుల బలము గలవాడు. అర్జునుడు ఇంద్రపుత్రుడు - తరుణుడు. కనుక పాండవ సేనను దేవతలు గూడ సులభముగా జయింపజాలరు. యమరాజ సమానులైన నకుల సహదేవులు - సాత్యకి - శ్రీకృష్ణభగవానుడున్న గల పాండవసేనలో, పిరికిపంద ప్రవేశించిన యెడల, మృత్యుముఖమునుండి తప్పించు కొనజాలడు. “బుద్ధిమంతుడు, మహా తపస్సు చేతనే తపస్సును, అత్యంత బలముచేతనే బలమును నివారించగలడు’ అని విచారించి నా మనస్సులో శత్రు నివారణము కొరకు దృఢముగా నిశ్చయించుకొని, నా రక్షణము కొరకు గూడ పర్యతము వలె అచంచలమైన భావముతో నిలిచి యున్నాను.”

ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! కర్ణుడిట్లు రాజవీరులను, సైనికులను ప్రోత్సహించి, తన సారథితో నిట్లనెను :-

“సారథీ! ఈ విధముగా యుద్ధములో, వృద్ధి జెందుచున్న శత్రువుల ప్రభావమును నేను నశింపజేయుచు, నేడు వీరిని జయించెదను. నా మిత్రులకు

ద్రోహము చేసినవారినెవరిని గూడ సహింపజాలను. కనుక, సేన పారిపోయిన తరువాత గూడ ఎవడు తోడుగా నుండునో అతడే మిత్రుడనిపించుకొనును. సత్పురుష యోగ్యమైన యీ కార్యము నెరవేర్చెదను. లేదా, నా ప్రాణములు వీడి భీష్ముడు పోయిన త్రోవలోనే పోయెదను. శత్రువులందరను చంపనైన చంపెదను లేదా వారిచేతనే చచ్చి వీరలోకమునకు పోయెదను.

“సారథీ! దుర్యోధనుని పౌరుషము హతమైనది. అతని భార్యాపుత్రులు ఏడ్చి యేడ్చి ‘త్రాహి-త్రాహి’ యని మొరపెట్టుకొనుచున్నారు. ఇట్టి సమయమునందు, నేను చేయవలసిన పనియేదో నాకు తెలియును. కనుక, నేడు నేను దుర్యోధన శత్రువులను అవశ్యముగా జయించెదను. కౌరవుల రక్షణమును పాండవుల వధనున్న చేయగోరుచు, నా ప్రాణములను లెక్కచేయక యీ భయంకర యుద్ధమునందు సమస్త శత్రువులను సంహరించి, సమస్త రాజ్యమును దుర్యోధన వశము చేసెదను.

“సారథీ! నీవు, మణిమయ - సుందర - విచిత్ర - సువర్ణకవచమును నా శరీరమునందు తొడిగి, నా శిరస్సుపైన సూర్య సమాన తేజోమయ శిరస్తాణము (శిరస్సు రక్షణకు ధరించు కిరీటము వంటిది) ఉంచుము. అగ్ని - విష - సర్పముల వంటి నా బాణములను, ధనుస్సునున్న తెమ్ము. నా సేవకులు, బాణములు నిండిన పదియారు అంబుల పొదులను, దివ్య ధనుస్సును, అనేక ఖడ్గములను, శక్తులను, మహా గదాదండములను, బంగారు పొదివిన శంఖమునున్న తెచ్చియుంచునట్లు చేయుము. వారు, ఏనుగునకు కట్టుటకు గాను నిర్మింప బడిన విచిత్ర సువర్ణ రజ్జువు (తాడు)ను, కమల చిహ్నముగల నా దివ్యాద్భుత ధ్వజమును స్వచ్ఛ వస్త్రముతో తుడిచి తెచ్చి యిచ్చుటకు గాను చెప్పుము.

“సారథీ! సువర్ణభరణ భూషితములై, హృష్ట (బలిసిన) శరీరము గలవై, మంత్రపూతజలముచేత స్నానము చేయించ బడినవై, తెల్లని మేఘములవలె ఉజ్జ్వలములై, శీఘ్రముగా పరుగెత్తగల శ్రేష్ఠాశ్వములు కట్టబడి, సువర్ణ మాలాలంకృతమై సూర్య చంద్రకాంతులవంటి కాంతులతో ప్రకాశించు చున్న విచిత్ర రత్నములు పొదుగబడి, వివిధ యుద్ధసామాగ్రులతో సుసంపన్నమునైన రథమును త్వరగా తెమ్ము. నా ధనుష్కుపచాదులు తీసికొని త్వరగా సంసిద్ధుడవు కమ్ము.

“సారథీ! యుద్ధయాత్రకు అవశ్యకములైన పెరుగు నింపిన కంచు పాత్రలు -

బంగారు పాత్రలు - ఇతర సామాగ్రు లన్నియు శీఘ్రముగా తెచ్చి యుంచి, నా కంఠమునందు బంగారు హారము వేసి, యుద్ధయాత్రకొరకు భేరి మృదంగాది వాద్యములను వాయింప జేయుము.

“సారథీ! నీవు త్వరగా పోయి రథము తీలుకొనుచు పంచ పాండవు లున్నచోటికి పొమ్ము. వారితో పోరాడి చంపెదను లేదా నేనైన చచ్చి భీష్ముని కడకు పోయెదను. సత్యము, ధర్మమును గల యుధిష్ఠిరుడు - అతని తమ్ములు - సాత్యకి - సంజయులు - శ్రీకృష్ణపరమాత్ముడు నున్న సేన, రాజు లందరకు అజేయ మని తలచెదను.

“సారథీ! అట్టేనను, నేను రణరంగమునందు సావధానముగా నిలిచి యుద్ధము చేసి, సర్వ ప్రపంచ సంహారకారిణి యైన మృత్యుదేవతయే స్వయముగా వచ్చి అర్జునుని రక్షించినప్పటికిన్ని, యుద్ధభూమిలో, అతనిని ఎదిరించి చంపనైన చంపెదను లేదా నేనైన చచ్చి, యమదర్శనార్థమై భీష్ముడు పోయిన మార్గములో పోయెదను.

“సారథీ! ఆ శత్రు వీరాగ్రసరుల నడుమ నేను పోవను అనుమాట ఎప్పటికి సంభవము గాదు. ఈ విషయములో నేను చెప్పినది యింతయే. ఏమనగా, మిత్రద్రోహాలు, స్వామిభక్తి రహితులు, పాపహృదయము గలవారు నాతో గూడ ఉండగూడదు సుమా!”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఇట్లు చెప్పి కర్ణుడు, వాయు సమాన వేగము గలిగి, ఉత్తమాశ్వములు కట్టబడి, దృఢము లైన నొగలు, ధ్వజమును గలిగి, సువర్ణభూషితమై సర్వయుద్ధ సామాగ్రీ సంపన్నమై, దృఢము, శ్రేష్ఠమునైన సుందర రథమునెక్కి విజయకాంక్షతో యుద్ధమునకు బయలుదేరి, దేవగణ సహిత దేవేంద్రుని వలె కౌరవసేనతో కర్ణుడు, భీష్ముని దేహవసానమైనచోటికి పోయెను. అగ్ని సమాన తేజశ్శాలియైన కర్ణుడు రథమునందు కూర్చునియుండగా, విమానమునందు విరాజిల్లుచున్న యింద్రుని వలె శోభిల్లుచుండెను.

జనమేజయా! సంజయుడిట్లు చెప్పి తీరువాతి వృత్తాంతము ధృతరాష్ట్రున కిట్లు చెప్పదొడగెను.

3వ అధ్యాయము

భీష్మునకు కర్ణుని కథనము:-

ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! భీష్ముడు బాణశయ్యపై పండుకొని యున్నప్పుడు ప్రళయకాల మహావాయువు చేత ఎండిపోయిన సముద్రము వలె నుండెను. అట్టి పరిస్థితిలో నున్న భీష్ముని చూచి నీ పుత్రులకు విజయాశ గాని, తమ శ్రేయస్సు ఆశగాని లేకుండెను. వారి రక్షణ కవచము భిన్నభిన్నమై యుండెను. అపారము - అగాధమునైన సముద్రములో కొట్టుకొను చున్న నీ పుత్రులకు ఆశ్రయము నిచ్చుటకు భీష్ముడొకయెత్తైన ద్వీపము వలె నుండెను. అట్టి మహాత్ముని అర్జునుడు పడగొట్టెను.

“రాజా! యమునా జలప్రవాహమువంటి బాణములచేత భీష్ముని శరీరమంతయు వ్యాపించి యుండెను. దేవేంద్రుడు మైనాక పర్యతమును పడగొట్టెనా యనునట్లు భీష్ముని చూచినవారికి అపుడు తేమ చుండెను. ఆయన, ఆకాశమునుండి క్రింద పడిన సూర్యునివలె, వృత్రాసురునిచేత పరాజితుడైన దేవేంద్రుని వలెను కనపడుచుండెను. భీష్ముడు పడియుండుట చూచి సైనికులకందరకు మోహము కలుగుచుండెను.

“అర్జునుని చేత పడగొట్టబడిన భీష్ముని చూచి కర్ణుడు మిక్కిలి పీడితుడై రథము దిగి అంజలి బద్ధుడై యాయనకు ప్రణామము చేసి కన్నీరు గార్చుచు డగ్గుత్తుక స్వరముతో నిట్లనెను.

“భరతకులభూషణా! నీకు శ్రేయస్సు కలుగు గాక! నేను కర్ణుడను నీవు పవిత్రము మంగళకరమగు నగు నీ వాక్కుచే నాతో మాట్లాడుము. నీ మంగళ కర దృష్టితో నన్ను చూడుము. ప్రపంచము నందెవడుగూడ తన పుణ్య కర్మల ఫలము ననుభవించడనుట నిశ్చయము. ఎందుకనగా, నీవు వృద్ధావస్థవరకు గూడ ధర్మ తత్పరుడవై యుంటివి. అయినను నిపుడు నీవీ యవస్థలో పడి యున్నావు.

“కురుశ్రేష్ఠా! ధనసంగ్రహము, మంత్రాలోచనము, వ్యూహరచనము, అస్త్రశస్త్ర ప్రయోగశక్తి వీనిలో నీతో సమాను డీ కురువంశములో మరియొకడెవడు గూడ నాకు కనపడలేదు. పరిశుద్ధ బుద్ధితో కౌరవులను భయవిముక్తులను చేయువాడు గాని, అనేక యోధులను వధించగలవాడు గాని మరియొకడు లేడు. అట్టి నీవు చివరకు పితృ లోకము చేరుచుంటివి.

“భరతకులశ్రేష్ఠా! నేటి నుండి పాండవులు క్రుద్ధులై, వ్యాఘ్రములు లేళ్ళను చంపినట్లు, కౌరవ నాశము చేసెదరు. వజ్రాయుధధారి యైన యింద్రుని చూచి రాక్షసులు భయపడినట్లు, నేడు గాండీవధారి యైన అర్జునుని జూచి కౌరవులు భయపడెదరు. నేడు గాండీవధ్వని పిడుగువలె కౌరవులను భయపెట్టును. వీరవరా! మండుచున్న అగ్ని, వృక్షమును దహించునట్లు నేడు అర్జునుని బాణాగ్ని ధృతరాష్ట్ర పుత్రులను, వారి సైనికులను దహించి వేయగలడు. వాయువు, అగ్ని వ్యాపించిన దిక్కులం దంతటను అనేక వృక్షములను, తృణములను కాల్చి వేయును గదా!

“పురుషసింహా! అర్జునుడు మండుచున్న అగ్ని వంటివాడనుటలో సందేహము లేదు. వాయువు వంటివాడే శ్రీకృష్ణుడు. శ్రీకృష్ణుని పాంచజన్య శంఖధ్వని, అర్జునుని గాండీవధనుష్టంకార ధ్వనియు విని కౌరవులు భయపడెదరు. అర్జునుని రథధ్వని నీవు దప్ప మరియొకడు సహింప జాలడు గదా! నీవు దప్ప ఏ రాజవీరుడు అర్జునునితో యుద్ధము చేయగలడు?”

“పితామహా! యెవని దివ్యకర్మలను బుద్ధి మంతులు ప్రశంసించెదరో యెవడు మానవేతర ప్రాణులతో రాక్షసులతోను సంగ్రామము చేసెనో, యెవడు త్రినేత్రధారి యైన సాక్షాత్తు శంకరునితో యుద్ధము చేసి ఆయననుండి ఉత్తమ వరములను బడసెనో, యెవడు జితేంద్రియులు కాని పురుషులకు దుర్లభుడో, యెవనిని నీవు గూడ పూర్వము జయింప జాలకుంటివో, అటువంటి యర్జునుని నేడు యుద్ధమునందు ఎవడు జయింప గలడు?

“మహాత్మా! నీవు పరాక్రమశాలివి. దేవదానవుల దర్పమును అణచి, సర్వక్షత్రియ నాశము చేసిన ఘోర పరశురాముని గూడ జయించినవాడవు. కనుక, నేడు నీ యాజ్ఞయైన యెడల, క్రుద్ధుడై, విషధరసర్పమువలె నున్న నా యస్త్రముల బలముచేత అర్జునుని సంహరించెదను. ఆజ్ఞ యిమ్ము.”

జనమేజయా! యీ విధముగా భీష్మునకు చెప్పుచున్న కర్ణుని మాటలు సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునకు చెప్పి తరువాత కథ యిట్లు చెప్పబడెను.

4వ అధ్యాయము

భీష్ముడు కర్ణుని యుద్ధమునకు ప్రోత్సహించుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! భీష్ముడు కర్ణుని మాటలు విని యతనితో దేశకాలాను కూలముగా నిట్లనెను.

“కర్ణా! నదులకు సముద్రము, జ్యోతిర్మయ వస్తువులకు సూర్యుడు, సత్యమునకు సాధు పురుషులు, విత్తనములకు భూమి, ప్రాణుల జీవికకు మేఘమున్ను ఆశ్రయము, ఆధారమునైనట్లే నీవు గూడ నీ మిత్రులకు ఆశ్రయదాతవు కమ్ము. దేవతలు ఇంద్రుని ఆశ్రయించి తమ జీవన నిర్యాహము చేసినట్లే, సమస్త బంధువులు గూడ నిన్ను ఆశ్రయించి జీవితము ధరించెదరు. శత్రువుల యభిమానము మర్దించి, మిత్రులకు ఆనందము పెంపొందించుము. దేవతలకు శ్రీమహావిష్ణువు ఆశ్రయ మైనట్లు, నీవు కౌరవులకు ఆధారభూతుడవు గదా!

“కర్ణా! నీవు దుర్యోధనుని జయము కోరి పూర్వము రాజపురమునకు పోయి నీ పరాక్రమముచేత కాంభోజులను జయించితివి. గిరివ్రజపురనివాసులైన నగ్నజిత్తు మొదలైన రాజులను, అంబష్ట - విదేహ - గాంధార దేశక్షత్రియులను గూడ ఓడించితివి. పూర్వము నీవు హిమాలయ దుర్గమునందు యుద్ధకర్మశులైన కిరాతులను గూడ జయించి వారిని దుర్యోధనునకు వశపరచితివి. ఉత్కళ - మేకల - పౌండ్ర - కళింగ - ఆంధ్ర - నిషాద - అగర్త - బాహ్లికాది దేశముల రాజులను గూడ ఓడించితివి. వీరే కాక అక్కడక్కడ నున్న వీరులను గూడ, దుర్యోధనహితముగోరి, నీవు జయించితివి. నాయనా! బంధుమిత్రుల కందరకున్ను దుర్యోధనుడు ఆధారమైనట్లే, నీవు సమస్త కౌరవులకు ఆశ్రయదాతవుగా నున్నావు.

“కర్ణా! నీ మేలుగోరి నిన్ను దీవించుచున్నాము. పొమ్ము. శత్రువులతో యుద్ధము చేయుము. యుద్ధరంగమునందు కౌరవ సైనికులకు కర్తవ్యమును బోధించుము. దుర్యోధనునకు విజయము చేకూర్చుము. దుర్యోధనుడువలె నీవు గూడ నాకు పౌత్రుడవు. ధర్మము ప్రకారము మీ యిరువురి హితము కోరుచున్నాను.

“నాయనా! ప్రపంచములో కుటుంబ సంబంధముకంటే, సత్పురుషులతో గల మైత్రీ సంబంధము శ్రేష్ఠమని మహాత్ములు చెప్పెదరు. నీవు దుర్యోధనునకు సత్యమైన

మిత్రుడవు గా నుండి యిదియంతయు నాదే అను నిశ్చయముతో, దుర్యోధనుడు కౌరవదళమును రక్షించునట్లే నీవుగూడ రక్షించు చుండుము”.

“రాజా! భీష్ముని హితబోధ విని కర్ణుడు, ఆయన చరణములకు ప్రణామము చేసి యుద్ధభూమికి పోయి, యుద్ధ సన్నధులైన సైనికులను ప్రోత్సహించెను. కర్ణుడు వచ్చి యుద్ధము చేయుటకు నిలిచినప్పుడు దుర్యోధనుడు మిక్కిలి హర్షము చెందెను. కౌరవులందరు అప్పుడు సింహనాదములు చేయుచు, చప్పట్లు చరచుచు, ధనుష్టంకారము చేయుచు కర్ణునకు స్వాగతము చెప్పిరి.

5వ అధ్యాయము

కర్ణుడు ద్రోణాచార్యుని సేనాపతి పదమునకు సూచించుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! రథమునందు కూర్చునియున్న కర్ణుని చూచి, దుర్యోధనుడు ప్రసన్నుడై, “కర్ణా! నీచేత ఈ సేన సంరక్షింప బడు చున్నది. నీచేత ఈ సేన సనాథయని తలచెదను. ఇప్పుడు మాకు ఏది ఉపయోగకరమో హితకరమో, దానిని ఉపదేశించుము” అని యడిగెను.

ఆ మాటకు కర్ణుడు దుర్యోధనునితో నిట్లనెను.

“రాజా! నీవు చాలా బుద్ధిమంతుడవు. సంపదకు ప్రభువైనవాడు, దాని విషయమై అవసరమైన కర్తవ్యము స్వయముగా యోచించినట్లు ఇతరులు యోచించ జాలరు. గాబట్టి, ఈ విషయములో నీ యభిప్రాయము నాకు తెలుపుము. మేమందరము నీమాటనే వినగోరుచున్నాము. న్యాయవిరుద్ధమైన మాట యేది గూడ నీవు చెప్పవని నా విశ్వాసము”.

ఆ మాటకు దుర్యోధనుడు కర్ణునితో నిట్లనెను.

“కర్ణా! మొదట మనకు సేనాపతిగా, ఆయుస్ - బల - పరాక్రమ - విద్యాదు లలో నందరికన్న మిన్నయైన భీష్మహితామహు డుండెను. ఆయన అందరిని చక్కగా నడిపించుచు తనతో తీసికొని పోయి యుద్ధము చేయుచుండెన. శత్రుసంహారము చేయుచు భీష్ముడు పది దినముల వరకు మనను పాలించెను. ఇప్పు డాయన పడిపోయినాడు. ఆయన తరువాత ఎవరిని సేనాపతిగా చేసిన బాగుండు నని నీవు తలచెదవు?

“యుద్ధభూమిలో శ్రేష్ఠుడైన వీరసేనాపతి లేకుండ, ఏ సేనగూడ రెండు గడియలైనను దృఢముగా నిలువజాలదు గదా! సేనాపతి లేనిచో, నావికుడు లేని నావ, జలములో స్థిరముగా నుండనట్లు, సేన నిలువజాలదు. నావికుడు లేని నావవలె, సారథిలేని రథాశ్యములవలె, నాయకుడు లేని సేన గూడ తన యిష్టము వచ్చినట్లు పోవును గదా! మార్గదర్శకుడు లేనిచో ప్రయాణికులెట్లైతే సంకటావస్థలో పడెదరో అట్లే నాయకుడు లేని సేనగూడ అన్ని కష్టములకు లోను గావలసి వచ్చును. కనుక కర్ణా! నీవు మన పక్షములో, భీష్ముని తరువాత సేనాపతిగా నుండ దగిన వీరుడెవడో యోచించి చెప్పుము. ఆ పదవికి ఎవడు యోగ్యుడని నీవు చెప్పెదవో అతనినే, మనమందరము కలిసి సేనాపతిగా నిలుపుదము”.

ఇట్లు దుర్యోధనుడు చెప్పగా విని కర్ణు డతనితో నిట్లనెను.

“రాజా! యీ రాజవీరు లందరు గూడ సేనాపతి పదమునకు యోగ్యులే యనుటలో సందేహము లేదు. ఇక్కడ చేరిన రాజు లందరు గూడ ‘కుల - శరీర - జ్ఞాన - బల - బుద్ధి - పరాక్రమాదుల దృష్ట్యా సేనాపతి పదవికి అర్హులే. అందరు వేద విజ్ఞానులు - బుద్ధి మంతులు - యుద్ధ విశారదులే. కాని, వీరందరిని ఒక్కసారే సేనాధ్యక్షులుగా నియమించుటకు సాధ్యము గాదుగదా! కాబట్టి వీరిలో ఏ యొకనియందు ఈ విశిష్టగుణము లన్ని యున్నవో అతనినే మన సేనకు ప్రధానిగా చేయవలెను.

“రాజా! యీ రాజులందరు పరస్పరము స్పర్థ (పోటీ) గలవారై యున్నారు కనుక వీరిలో నొకరిని సేనాపతిని చేసినచో, తక్కిన వారందరు మనస్సులోనే అప్రసన్నులై నీ హితము కొరకు యుద్ధము చేయ రనుట స్పష్టము. కాబట్టి సమస్త యోధులకు ఆచార్యుడు, వయోవృద్ధుడు, గురువు, శస్త్రధారులలో శ్రేష్ఠుడైన ద్రోణాచార్యుడే యిప్పుడు సేనాపతిగా చేయ బడుటకు యోగ్యుడు.

“రాజా! సమస్త శస్త్రధారులలో శ్రేష్ఠుడు - దుర్జయుడు - వీరవరుడు నైన ద్రోణాచార్యుడుండగా నితరుడెవడు సేనాపతి కాగలడు? ఈ మహానుభావుడు, శుక్రాచార్య - బృహస్పతులతో సమానుడు గదా! యుద్ధభూమిలో ముందు నడచుచున్న ద్రోణాచార్యుని వెనువెంట పోవ నిష్ట పడనివాడీ సమస్త రాజులలో నెవడును లేడు.

“రాజా! యీ నీ గురుదేవుడు సమస్త సేనాపతులలో - శస్త్ర ధారులలో

బుద్ధిశాలురలోను శ్రేష్ఠుడు గదా! కనుక, దుర్యోధనా! రాక్షసులను జయింపగోరుచున్న దేవతలు కుమారస్వామిని తమ సేనాపతిగా నెన్నుకొనినట్లే, నీవుగూడ ఆచార్య ద్రోణుని శీఘ్రముగా సేనాపతి పదమునందు పట్టాభిషిక్తుని జేయుము”

రవ అధ్యాయము

సేనాపతిత్వముగను ద్రోణాచార్యుని దుర్యోధనుడు ప్రార్థించుట :-

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! కర్ణుడు చెప్పిన మాటలు విని దుర్యోధనుడు అప్పుడు సేనా మధ్యభాగమునందు నిలిచియున్న ఆచార్య ద్రోణునితో నిట్లనెను.

“బ్రాహ్మణోత్తమా! నీవు ‘ఉత్తమ వర్ణము - శ్రేష్ఠకుల జన్మము - శాస్త్ర విజ్ఞానము - వయస్సు, బుద్ధి పరాక్రమము - యుద్ధ కౌశలము - అజేయత్వము - అర్థజ్ఞానము - నీతి విజయము - తపస్సు - కృతజ్ఞత’ ఇత్యాది సమస్త గుణములచేత అందరిని మించి యున్నావు. నీతో సమానముగా యోగ్యుడైన సంరక్షుడీ రాజులలో నెవరుగూడ లేదు. కనుక ఇంద్రుడు సమస్త దేవతల రక్షణము చేసినట్లే, నీవు మాయందరి రక్షణము చేయుము. మేము నీ నేతృత్వము నందుండి శత్రు విజయము సాధింపగోరుచున్నాము.

“మహాత్మా! ఏకాదశరుద్రులలో శంకరుడు, అష్ట వసువులలో అగ్ని, యక్షులలో కుబేరుడు, దేవతలలో నింద్రుడు, బ్రాహ్మణులలో వసిష్ఠుడు, తేజోమయ పదార్థములలో సూర్యభగవానుడు, పితృదేవతలలో యమధర్మరాజు, జలచరములలో వరుణదేవుడు, నక్షత్రములలో చంద్రుడు, దైత్యులలో శుక్రాచార్యుడు - ఈ మొదలైన వారితో సమానుడవుగా నీవు సమస్త సేనా నాయకులలో శ్రేష్ఠుడ వై యున్నావు. కనుక మా సేనాపతివి కమ్ము.

“మహాత్మా! నా పదకొండు అక్షౌహిణుల సేనలు నీ యధీనములో నుండుగాక ! వీరందరిచే శత్రువుల నెదిరించు వ్యూహములను పన్ని, ఇంద్రుడు రాక్షసులను నాశము చేసినట్లు నా శత్రువుల నాశము చేయుము. కుమారస్వామి, దేవసేనాగ్రమునందు పోవు చున్నట్లు నీవు నా సేనాగ్రభాగమునందు సాగిపోమ్ము. దూడలు ఆబోతు వెంట పోవుచున్నట్లు, మేమందరము నీవెనువెంట నడచిపోవు చుండెదము.

“గురుదేవా! నీవు సేనాపతివై అగ్రగామి వగుట చూచి, భయంకర ధనుర్ధారి యగు నర్జునుడు తన దివ్య ధనుష్టంకారము చేయుచుగూడ బాణ ప్రయోగము

చేయజాలడు. పురుషసింహా ! నీవు మా సేనాపతివైన యెడల, నేను యుద్ధమునందు తమ్ములతో బంధువులతోను గలిసి యుధిష్ఠిరుని తప్పక జయింప గలను.”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! దుర్యోధనుడు ద్రోణాచార్యునితో నిట్లు చెప్పిన మీదట, అక్కడి రాజవీరు లందరున్ను బిగ్గరగా సింహనాదము చేసి నీ పుత్రుని సంతోషము వృద్ధి పరచుచు, ద్రోణాచార్యునితో, ‘ఆచార్యా ! నీకు జయ మగుగాక ! యని జయజయ కారము చేసిరి. ఇతర సైనికులు గూడ ప్రసన్నులై, దుర్యోధనుని, ముందిడుకొని, అతని యశస్సును కోరుచు, ద్రోణాచార్యుని ప్రశంసించి, ఆయన యుత్సాహమును పెంపొందించిరి. రాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు దుర్యోధనునితో నిట్లనెను.

7వ అధ్యాయము

ద్రోణాచార్యుని సేనాపతిగా ఓట్టాభిషిక్తుని జేయుట :-

“దుర్యోధన రాజా! నేను షడంగ సహితవేదములను (శిక్ష - వ్యాకరణము - ఛందస్సు - నిరుక్తము - జ్యోతిషము - కల్పము - అనునవి ఆరు వేదాంగములు. ఇవి శాస్త్రములు. వీని జ్ఞానము సమగ్రముగా గలవారే వేదార్థమును తెలిసికొనగలరు) మనువు చెప్పిన అర్థశాస్త్రమును, పరమేశ్వరుడు ప్రసాదించిన బాణవిద్యను, వివిధశస్త్రాస్త్రములను గూడ నెరుగుదును. విజయేచ్ఛ గల మీరు నాయందు ఏ యే గుణములు ఉన్నట్లు చెప్పితిరో, ఆ గుణము లన్నియు ప్రదర్శించుటకు నేను పాండవులతో యుద్ధము చేసెదను.

“రాజా! నేను యుద్ధభూమిలో ధృష్టద్యుమ్నుని ఎట్టి పరిస్థితిలోను సంహరింపను. ఎందుకనగా, అతడు నా వధ కొరకే జన్మించినాడు. సమస్త సోమకులను సంహరించుచు నేను పాండవులతో, వారి సేనలతోను యుద్ధము చేసెదను. కాని, పాండవులు నాతో ప్రసన్నులుగా యుద్ధము చేయరు. (విధిలేక చేసెదరని భావము).

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యీ విధముగా ద్రోణాచార్యుని యనుమతి లభించిన పిదప నీ పుత్రుడు దుర్యోధనుడు, శాస్త్రీయ విధానము ననుసరించి సేనాపతి పదవియందు, సమస్త రాజవీరులతో గలిసి, పూర్వము ఇంద్రాదిదేవతలు దేవసేనాపతి పదవి యందు కుమారస్వామినివలె, ద్రోణాచార్యుని అభిషిక్తుని జేసెను. అప్పుడు వివిధ వాద్యముల ధ్వని మిన్నముట్టెను. అందరు కౌరవులు మిక్కిలి హర్షించిరి.

“రాజా! పుణ్యాహవాచనము - స్వస్తి వాచనము - సూత - వంది - మాగధు ల స్తోత్రములు - గీతములు - బ్రాహ్మణుల జయ-జయ ధ్వనులు - స్త్రీల నాట్యములు” వీనిచేత ద్రోణాచార్యుని శాస్త్రోక్తముగా సన్మానించి, సత్కరించి, ‘ఇక పాండవులు పరాజితులైరి’ అని కౌరవులు తలచిరి.

“రాజా! సేనాపతిత్వము నలంకరించిన ద్రోణాచార్యుడు, తన సైన్యములను వ్యూహములుగా రచియించి, నీ పుత్రులను వెంబడి తేడ్కొని, యుద్ధోత్సాహముతో ముందుకు సాగిపోయెను. సైంధవుడు - కళింగరాజు - నీ పుత్రుడు వికర్ణుడు, ఈ ముగ్గురున్ను ద్రోణాచార్యుని దక్షిణ పార్శ్వమునందు ఖడ్గ - కవచధారులై నిలిచిరి. మెరయుచున్న ప్రాసాయుధములు ధరించిన గాంధారదేశపు ప్రముఖాశ్వకులతో శకుని, ఆ కుడివైపున నిలిచిన ముగ్గురు వీరులకు సహాయకుడుగా సాగిపోయెను.

“రాజా! కృపాచార్య - కృతవర్మ - చిత్రసేన - వివింశతి - దుశ్శాసనాది వీరయోధులు మిక్కిలి జాగరూకు లై ద్రోణాచార్యుని వామపార్శ్వము రక్షించుచు నిలిచిరి. వారికి సహాయకులుగా, సుదక్షిణాది కాంభోజ సైనికులు నిలిచిరి. వీరందరు శక - యవనాది సైన్యములతో పెద్ద గుర్రములపై యుద్ధమునకు తరలి పోయిరి.

“రాజా! మద్ర - త్రిగర్త - అంబష్ఠ - ప్రతీచ్య - ఉదీచ్య - మాళవ - శిబి - శూరసేన - శూద్ర - మలద - సౌవీర - కితవ - ప్రాచ్య - దాక్షిణాత్య వీరులందరు నీ పుత్రుని దుర్యోధనుని ముందిడుకొని పోవుచున్న కర్ణుని పృష్ఠభాగమునం దుండి, తమ సేనలకు హర్షము గూర్చుచు నీ పుత్రులతోయుద్ధమునకు సాగిపోవుచుండిరి.

“రాజా! సర్వయోధాగ్రేసరుడైన కర్ణుడు సమస్త సేనలకు నవీన శక్తిని, ఉత్సాహమును గలిగించుచు దనుర్ధారులందరి ముందుగా పోవుచుండెను. కాంతిమంతమైన కర్ణుని మహాధ్వజము అత్యున్నతముగా కనపడుచుండెను. ఆ ధ్వజమునందు, ఏనుగును కట్టు గొలుసు చిహ్నముండెను. ఆ ధ్వజము సైనిక హర్షమును పెంపొందించుచు సూర్యునివలె దేదీప్యమానముగా నుండెను.

“రాజా! కర్ణుని చూచి, అందరకు గూడ భీష్ముడు పడిపోయినందుచేత గలిగిన దుఃఖము తీరిపోయెను. కౌరవులు, సమస్త రాజవీరులున్ను కర్ణుని చూచి శోక రహితులైరి. ఈ రణరంగములో కర్ణుడుండుట చూచి పాండవు లిక నిలువ జాలరు అని యనేక యుద్ధవీరులు హర్షముతో చెప్పుకొను చుండిరి. ఎందుకనగా, కర్ణుడు,

యుద్ధమునందు ఇంద్రాదిదేవతలను గూడ జయింప సమర్థుడై యుండగా, బలపరాక్రమములలో కర్ణుని కన్న హీనులైన పాండవులను జయించుట యనంత? భుజబల శోభితుడైన భీష్ముడు యుద్ధమునందు పాండవులను కాపాడుచుండెను. కాని కర్ణుడు తన నిశిత శరములచేత వారిని నశింపజేయును.

“రాజా! యీ విధముగా యుద్ధవీరులు పరస్పరము చెప్పికొనుచు, సంతసించుచు, కర్ణుని ప్రశంసించుచు యుద్ధమునకు సాగిపోవుచుండిరి. ద్రోణుడప్పుడు శకటవ్యాహమును రచియించెను.

“రాజా! మన శత్రువులైన పాండవులు క్రొంచ వ్యాహము పన్ని యుంచిరి. ఆ వ్యాహమును యుధిష్ఠిరుడు స్వయముగా రచియించి యుండెను. ఆ వ్యాహపు అగ్రభాగమునందు శ్రీకృష్ణార్జునులు రథస్థులై యుండిరి. అర్జునుని కపిధ్వజము సూర్యుని మార్గము వరకు వ్యాపించి యుండెను. ఆ ధ్వజము సమస్త సేనలకు ఆశ్రయముగా, సర్వ ధనుర్ధరులకు తేజఃపుంజముగా నుండెను. అది తన దివ్యప్రభలతో పాండవసేనను భాసింపజేయుచుండెను. ప్రళయకాల సూర్యుడు సమస్త భూమండలమును దేదీప్యమానము చేయుచు కనపడు చున్నట్లు, అర్జునుని హనుమద్ధ్వజము అంతట ప్రకాశమానమై కనపడు చుండెను.

“రాజా! యోధులలో నర్జునుడు శ్రేష్ఠుడు, సర్వ ధనుస్సులలో గాండీవము శ్రేష్ఠము, సమస్త చైతన్యసత్తలలో సచ్చిదానంద ఘనుడు వసుదేవ నందనుడు నైన శ్రీకృష్ణభగవానుడు శ్రేష్ఠుడు. చక్రములన్నింటిలోను సుదర్శనము శ్రేష్ఠము, నాలుగు శ్వేతాశ్వములచేత సుశోభితమైన ఆ రథముపై నాలుగు తేజస్సులను ధరించుచు శత్రువుల యెదుట పైకెగిరిన ప్రళయకాల చక్రమువలె ఆ వీరుడు నిలిచి యుండెను. ఆ విధముగా, మహాత్ములైన శ్రీకృష్ణార్జునులు తమ సేనయొక్క అగ్రభాగమునందు సుశోభితులై యుండిరి.

“రాజా! మీ సేనయొక్క ముఖభాగమునందు కర్ణుడు, శత్రుసేనా ముఖమునందు అర్జునుడున్ను నిలిచి యుండిరి. ఆ యిరువు రప్పుడు తమ విజయము కొరకు రోషావిష్టులై పరస్పరవధేచ్ఛతో యుద్ధరంగమందు ఒండొరులను చూచుచుండిరి.

కౌరవ సేనలో అపరిచితులు :-

“రాజా! తరువాత ద్రోణాచార్యుడు ముందుకు సాగిసోయెను. అప్పుడు భయంకరమైన అర్తనాదముతో సమస్త భూమండలము గడగడ వణకెను. తరువాత ప్రచండ వాయువు వీచి దుమ్ము రేగెను. ఆ ధూళి పట్టు వస్త్రముల పుంజమా యనునట్లు తేచు చుండెను. తీవ్రమైన ఆ భయంకర ధూళి, సూర్య మండలముతో పాటు సమస్తాకాశమును కప్పివేసెను. ఆకాశమునందు మేఘ సమూహము లేకుండినప్పటికిన్ని అక్కడినుండి, అస్థి - మాంస - రక్తవర్షము కురియుచుండెను.

“రాజా! అప్పుడు ఉత్పాతము లనేకములు గలిగెను. గ్రద్దలు - రాబందులు - కొంగలు - డేగలు - వేలకొలది కాకులున్ను మీసేన పై భాగమునందు ఎగురు చుండెను. నక్కలు భయంకరముగా కూయుచుండెను. అవి మాంసము తినుటకు రక్తము త్రాగుటకున్ను కోరుచు మీ సేనకు ఎడమ భాగమునందు తిరుగుచుండెను. అప్పుడు దేదీప్యమానముగా మండుచున్న పెద్ద కొరవులు సేనచుట్టు గిరిగిర తిరుగు చుండెను. మెరపులు మెరయగా మేఘములు ఉరిమెను. ఇవియే గాక, మరియు అనేక భయంకరోత్పాతములు యుద్ధములో వీరుల వినాశ సూచకములుగా తోచెను.

ఉభయ సేనల యుద్ధము - ద్రోణుని పరాక్రమము :-

“రాజా! తరువాత, కౌరవ పాండవసేనలు పరస్పర వధేచ్ఛతో భయంకరముగా యుద్ధము చేయ దొడగెను. వాని కోలాహల ధ్వనితో సమస్త ప్రపంచము మారుమ్రోగెను. క్రోధభరితులైన కౌరవపాండవవీరులు విజయేచ్ఛతో తీక్ష్ణ శస్త్రాస్త్రముల చేత ఒండొరులను కొట్టుకొను చుండిరి. వారందరు శస్త్ర ప్రహారములో ఆరి తేరి యుండిరి. అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు పాండవ మహాసేనపై నిశిత శరములను వర్షించుచు మహావేగముతో శత్రుసేనపై దాడిచేసెను.

ఆ విధముగా పరాక్రమించుచున్న ద్రోణాచార్యుని, సృంజయులు పాండవులు విడివిడిగా బాణవర్షములు కురిపించుచు ఎదురించిరి. వాయువు మేఘములను చెదరగొట్టి చిన్నభిన్నము చేసినట్లు, ద్రోణాచార్యుడు వారిని గాయపరచి చెదరగొట్టగా పాంచాల పాండవమహాసేనలు విశిర్ణము లయ్యెను. ద్రోణాచార్యుడు యుద్ధమునందు అనేక దివ్యాస్త్రములను ప్రయోగించి క్షణకాలములో పాండవ - సృంజయులను పీడితుల జేసెను. ఆ విధముగా ఆ సేనలు, ఇంద్రుని చేత రాక్షసులు వలె,

ద్రోణాచార్యుని చేత వధింపబడు చుండగా ధృష్టద్యుమ్నాది పాంచాల యోధులు భయము చేత గడ-గడ వడకు చుండిరి.

“రాజా! అప్పుడు దివ్యాస్త్ర జ్ఞాత యైన ధృష్టద్యుమ్నుడు బాణవర్షము గురిసి ద్రోణాచార్య సైన్యమును మాటి-మాటికి గాయపరచెను. అతడు ద్రోణాచార్యుని బాణవర్షమును నివారించుచు సమస్త కొరవ సేనలను కొట్టుచుండెను. అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు తన సేనకు ధైర్యము గొలిపి యుద్ధభూమిలో వారిని స్థిరముగా నిలిపి ధృష్టద్యుమ్నునిపై దాడి చేసెను. ద్రోణాచార్యుడు, ఇంద్రుడు దానవులపై గురిసినట్లు, ధృష్టద్యుమ్నునిపై బాణవర్షము గురిసెను.

“రాజా! వనము నందు సింహము ఇతర మృగములను పారద్రోలినట్లు ద్రోణాచార్యుడు యుద్ధరంగమునందు బాణవర్షము గురిసి శత్రువులను మిక్కిలి కంపింపజేసి పాండవ - సృంజయ సేనలను మాటి-మాటికి సంగ్రామ రంగము నుండి పారద్రోల జొచ్చెను. ద్రోణాచార్యుడు పాండవసేనలో అలాతచక్రము (కొరవుల చక్రము) వలె నలువైపుల తిరుగు చుండెను. అది చూపరుల కద్భుతముగా నుండెను.

“రాజా! శాస్త్రోక్తముగా నిర్మింపబడిన ద్రోణాచార్యుని రథము, ఆకాశమునందు సంచరించు గంధర్వనగరమువలె కనపడుచుండెను. వాయు వేగముచేత ఆయన రథధ్వజము ఎగురు చుండెను. అది రథికుని మనస్సును అహ్లాదపరచునదిగా నుండెను. అతని రథాశ్వములు దోడు తీయు చుండెను. రథ, ధ్వజ దండము స్పటికమణివలె స్వచ్ఛమై, ఉజ్వలముగా ప్రకాశించుచుండెను. దానిని చూచి శత్రువులు భయపడుచుండిరి. అట్టి శ్రేష్ఠ రథముపై కూర్చొని ద్రోణాచార్యుడు శత్రుసేనలను సంహరించు చుండెను.”

తివ అధ్యాయము

ద్రోణాచార్య పరాక్రమ వేధల సంక్షేప వర్ణనము :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఈ విధముగా ద్రోణాచార్యుడు శత్రువుల చతురంగ సైన్యములను చంపుచుండుట చూచుచు గూడ, బాధితులై, పాండవు లాయనను నిలువరించ జాలకుండిరి.

“రాజా! అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు, అర్జున - ధృష్టద్యుమ్నులతో, వీరులారా!

మీరు మిక్కిలి ప్రయత్నించి నా సైనికులు ద్రోణాచార్యుని అన్నివైపులనుండి ఆపునట్లు చేయుడు అని చెప్పెను. వెంటనే అర్జున-ధృష్టద్యుమ్నులు సేనలతో పోయి ద్రోణాచార్యుని ఆపిరి.

“రాజా! వారివెంట కేకయ రాజ కుమార - భీమసేన - అభిమన్యు - ఘటోత్కచ - యుధిష్ఠిర - నకుల - సహదేవ - మత్స్యదేశ సైనిక - ద్రుపద పుత్రా” ది వీరులు, మిక్కిలి హర్షోత్సాహములతో ద్రోపదీపుత్రులైదుగురు, ధృష్టకేతు - సాత్యకి - చేకితాన - యుయుత్సులు, ఇతర రాజ వీరులున్న యుధిష్ఠిరుని అనుసరించి పోయి ద్రోణాచార్యునిపై బడిరి. వారందరు తమ తమ కులములకు, పరాక్రమములకును తగినట్లుగా, వివిధ వీరోచిత కార్యములు చేయుచుండిరి.

“రాజా! యీ విధముగా రణరంగమునందు పాండవులచేత రక్షింపబడుచున్న శత్రుసేనలవైపు ద్రోణాచార్యుడు క్రుద్ధుడై చూచెను. ఆయన అప్పుడు, మహావాయువు, మేఘములను భిన్న-భిన్నము చేసినట్లు, పాండవసేనలను సంహరింపజొచ్చెను. ఆయన వృద్ధుడైనప్పటికిన్ని, యువకునివలె చురుకుదనముతో పోరాడుచుండెను. ఆయన రణరంగ మంతటను తిరుగుచు శత్రువుల చతురంగ సేనలపై దాడి సలుపుచుండెను. ద్రోణాచార్యుని రథాశ్వములు సహజముగా నెర్రగా నుండును. అవి రక్తదిగ్ధాంగము లై ద్వీగుణిత రక్తవర్ణము లై కనపడుచుండెను. ఆ గుఱ్ఱములు ఉత్తమ జాతివి గనుక, వాయు వేగము గలవై, విశ్రాంతి నెరుగక ఉరుకుచుండెను.

“రాజా! అట్లు ద్రోణాచార్యుడు క్రుద్ధుడైన యమరాజువలె వచ్చు చుండుటను పాండవుల సేనలు చూచి భయముతో నిటునటు పారిపోవుచు మరల వచ్చుచు, నిలుచుచు యుద్ధము చూచుచు నుండెను. వారి కోలాహలధ్వని నలువైపుల వ్యాపించెను. ఆ ధ్వని, శూరులకు సంతోషము, పిరికిపందలకు భయమును కలిగించుచు భూమ్యాకాశములు నిండి యుండెను.

“రాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు రణరంగమునందు తనపేరు మాటి-మాటికి ఉచ్చరించుచు శత్రువులపై నూర్లకొలది బాణములు వర్షించుచు తన భయంకర స్వరూపమును ప్రకటించెను. ఆయన యువకునివలె ఉత్సాహముతో నంతట తిరుగుచు యోధుల మస్తకములను ఖండించుచు వారి రథములను శూన్యములుగ చేయుచు, మహారథికులను చూచి బిగ్గరగా సింహనాదము చేయుచు నుండెను.

ద్రోణుని సింహనాదముచేత, బాణవేగముచేతను సమస్త యోధులు, చలితో గడగడ వడకు చున్న గోవులవలె వణకుచుండిరి. ద్రోణుని రథధ్వనిచేత, ధనుష్టంకార ధ్వనులచేత, అల్లెత్రాటి ధ్వనులచేతను ఆకాశము నందు మహాకోలాహలధ్వని మారుమ్రోగెను.

“రాజా! తరువాత ద్రోణాచార్యుని ధనుస్సునుండి వేలకొలది బాణములు బయలు వెడలి సమస్త దిక్కులందు వ్యాపించి చతురంగ సైన్యముల పైన పడుచుండెను. ఆయన ధనుర్వేగము అధికముగా నుండెను. ఆయన తన యస్త్రముల చేత అగ్ని మండించు చున్నాడా యనున ట్లుండెను. పాండవ - పాంచాల సైనికులు ద్రోణాచార్యుని నిలువరించుటకు ప్రయత్నించు చుండిరి.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుడు, తనపై దాడి చేయుచున్న చతురంగ బలములను సంహరించి, త్వరలోనే భూమిని నెత్తుటి బురదగా చేసెను. ఆయన నిరంతర బాణ జాలములచేత సమస్త దిక్కులందు బాణములను నేసినట్లు వ్యాపింపజేసెనా యని స్పష్టముగా కనపడు చుండెను. సేనలలో నంతటను తిరుగుచున్న ద్రోణుని రథధ్వజము మేఘమండలమునందు విద్యుత్తు వలె మెరయు చుండెను. అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు కేకయ రాజకుమారుల నైదుగురను, ద్రుపదుని తన బాణములతో మధించి, యుధిష్ఠిర సేనను ముట్టడించెను.

“రాజా! అట్లు ద్రోణుడు వచ్చుట చూచి, భీమార్జున - సాత్యకి - ధృష్టద్యుమ్న - శైబ్యపుత్ర - శిబి - కాశిరాజులు గర్జించుచు ద్రోణునిపై బాణవర్షము కురియ జొచ్చిరి. ఈయందరి బాణములను ద్రోణుడు భిన్నభిన్నము చేసెను. ఆ బాణములు భూమిపై దొరలుచు కనపడుచుండెను. అవి, నదీదీపమునందు రెల్లుగడ్డి కాడలు కొని పడవేయబడినవా యనున ట్లుండెను. ఆయన బాణములు చతురంగ సైన్యముల శరీరములందు గ్రుచ్చుకొని, భూమిపై పడెను. ఆ బాణముల రెక్కలు రక్తసిక్తములై యుండెను. వర్షకాల మేఘములు ఆకాశము గప్పినట్లు, అక్కడ చచ్చిపడిన చతురంగ సైన్యముల శరీరములు భూమి యంతట వ్యాపించెను.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుడు సమరాంగణమునందు మహాయోధులైన సాత్యకి - భీమ - అర్జున - అభిమన్యు - ద్రుపద - కాశిరాజుది వీరులను మర్దించెను. ఇట్లు చేసి యతడు నీ పుత్రులకు రాజ్యైశ్వర్యము నిప్పింప దలచు చుండెను.

“రాజా! యీ విధముగా యుద్ధరంగమునందు ఇంకను ననేక వీరోచిత కార్యములు చేసిన మహాత్ముడైన ద్రోణాచార్యుడు ప్రళయ కాల సూర్యునివలె సమస్త లోకములను తపింప జేసి స్వర్గమునకు వెడలిపోయెను. ఆయన యనేక లక్షల పాండవ సైనికులను సంహరించి చివరకు ధృష్టద్యుమ్నుని చేత సంహరింపబడెను. ధైర్యశాలియైన ద్రోణాచార్యుడు ఒక యక్షోహిణి కంటె అధికమైన శత్రు సైనికవీరులను సంహరించి తరువాత తాను గూడ పరమగతి చేరెను. సువర్ణమయ రథముగల ద్రోణాచార్యుడు అతి దుష్కర పరాక్రమము ప్రదర్శించి పాండవుల చేత, అమంగళకారులైన పాంచాలురచేతను చంప బడెను.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుని మరణానంతరము. ఆకాశము నందున్న యదృశ్య భూతములయొక్క, కౌరవ సైనికుల యొక్కయు అర్తనాదములు వినపడుచుండెను. భూమ్యాకాశములను - సమస్త దిక్కులనున్న ప్రతిధ్వనింప జేయుచున్న సర్వప్రాణుల యొక్క ‘అహో! భీ! ధిక్కారమగుగాక!’ యను నిందాధ్వని అక్కడ పెద్దగా మ్రోగుచుండెను. దేవతలు - పితృదేవతలు - ద్రోణాచార్యుని పూర్వ బంధువు లందరున్న ఆయన చంప బడు చుండుటను చూచిరి. రాజా! అప్పుడు పాండవులు విజయము పొంది సింహనాదము చేయజొచ్చిరి. వారియా సింహనాదము చేత భూమి దద్దరిల్లి వణికినను.”

జనమేజయా! సంజయుడు చెప్పిన యుద్ధ వృత్తాంతము విని ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో నిట్లనెను.

9వ అధ్యాయము

ద్రోణాచార్యుని మృత్యువృత్తాంతము విని ధృతరాష్ట్రుడు దుఃఖించుట :-

“సంజయా! సమస్త శస్త్రధారులలో శ్రేష్టుడు - అస్త్ర విద్యా నిపుణుడు నైన ద్రోణాచార్యుని పై పాండవ - సృంజయులు అస్త్ర ప్రయోగము చేసి కొట్టుచున్నప్పుడు ఆయన రణరంగమునం దేమి చేయు చుండెను? ఆయన రథము భగ్న మయ్యెనా? లేక, బాణ ప్రయోగము చేయు చున్నప్పుడాయన ధనుస్సు ఖండిత మాయెనా? లేక ఆయన అజాగ్రత్తతో నుండెనా? ఏ కారణము చేత ద్రోణాచార్యుడు మరణించెను?

“నాయనా! ద్రోణాచార్యుడు శత్రువులకు దుర్బయుడుగా నుండెనుగదా! ఆయన ఎడతెగని బాణవర్షము కురియువాడే! ఆయన హస్త లాఘవము అమోఘము గదా!

విచిత్ర యుద్ధకుశలుడే కాక, ధనుర్విద్యా విద్యాంసుడు గదా! దూర - దూరములం దున్న లక్ష్మములను భేదింపగల యస్త్ర విద్యా పారంగతుడు గదా! ఇట్లుండగా, జితేంద్రియుడు - దివ్యాస్త్రధారి - తన పరిమితి నెప్పుడుగూడ అతిక్రమించనివాడు - బ్రాహ్మణోత్తముడూ రణరంగమునందు కఠోరకర్మకరుడు - తన విజయము కొరకు సర్వదా ప్రయత్నశీలుడుగా నుండువాడు మహారథికుడు - వీరాగ్రేసరుడు గదా ! అట్టి మహానుభావుని ధృష్టద్యుమ్నుడెట్లు సంహరింప గలిగెను?

“సంజయా! పౌరుషము కంటే, దైవమే ప్రబలమనుట నిశ్చయము. నా విశ్వాసము. ఎందు కనగా, ద్రోణాచార్యునివంటి శూరాగ్రేసరుడు మహాత్ముడు ధృష్టద్యుమ్నుని చేత సంహరింపబడుట యెట్లు పొసగెను? ఆయన చతుర్విధాస్త్ర ప్రయోగ కుశలుడు గదా! (ఆయుధములు నాలుగు విధములు. 1) పాణిముక్తములు - చేతితో విడువ బడు బాణములు మొదలైనవి; 2) యంత్రముక్తములు - యంత్రముల ద్వారా విడువబడునవి - తుపాకీ గుండ్ల వంటివి; 3) ముక్తముక్తములు - ప్రయోగించిన పిదప శత్రు సంహారము చేసి తిరిగి ప్రయోక్త కడకు చేరు చక్రాయుధము వంటివి; 4) అముక్తములు - చేతితో ఏ యాయుధము ప్రయోగింపక, నారాయణ, పాశుపతాది మంత్రబలము చేత శత్రు సంహారము చేయుట;) అట్టి ఆచార్య ద్రోణుడు చంప బడెననుచుంటివే ! ఇది సాధ్యమా? అందుచేత నా శోకము శాంతించకున్నది.

“సంజయా! లోకములో నెవడు గూడ, ఇతరుల దుఃఖము వలన తాను మరణించడనుట నిశ్చయము కనుకనే, ద్రోణాచార్యుడు సంహరింప బడెనని విని కూడ జీవించి యున్నాను. నేను దైవమే శ్రేష్ఠమని యంగీకరించెదను. పౌరుషము అనర్థమునకే కారణమగును. నా హృదయము ఉక్కుతో చేయబడినది. కాబట్టియే, ద్రోణుని మరణవార్త వినికూడ అది నూరు వ్రక్కలుగా చీలకున్నది. బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులున్ను, బ్రహ్మాస్త్రములకొరకు - దైవాస్త్రములకొరకున్ను ఏ మహాత్ముని ఆ శ్రయించుచుండిరో, అట్టి ద్రోణాచార్యుని, మృత్యుదేవత యెట్లు హరించుకొని పోయెను?

“సంజయా! ద్రోణాచార్యుని రణరంగములో పడగొట్టుట, సముద్రమును ఎండగొట్టుట, మేరు పర్వతమును చలింప జేయుట, సూర్యుని భూమిపై బడవేయుట వంటిది. దీనిని నేను ఏ విధముగా గూడ సహింపజాల కున్నాను. ద్రోణాచార్యుడు దుష్టులను దండించి ధార్మికులకు రక్షణ కల్పించువాడుగా నుండెను. ఆయన, కృపణుడైన (లోభి - కుత్సితుడు) నా కొరకు తన ప్రాణము లర్పించెను. ఎవని

పరాక్రమమునందలి విశ్వాసము చేతనే, నా మూర్ఖ పుత్రులకు విజయాశ ఉండెనో, ఎవడు బుద్ధిలో శుక్ర - బృహస్పతులతో సమానుడో, అట్టి ద్రోణాచార్యు డెట్లు సంహరింపబడెను?

“సంజయా! ద్రోణాచార్యుని రథాశ్యములు ఎర్రగా - దృఢముగా - వాయువేగము గలవిగా - యుద్ధమునందు శస్త్ర ప్రహారములను తప్పించుకొనునవిగా - బలము గలవిగా - సుశిక్షితములుగా - రథమును బాగుగా మోయగలవిగా - యుద్ధమునందు స్థిరముగా నిలువ గలవిగా - ఆయుధప్రహారములు, ధనుష్టంకార ధ్వనులు సహించునవిగా శత్రు విజయమునందు ఉత్సాహవంతములుగాను నుండెను. అవి సింధుదేశీయములు. అట్టి గుర్రములు భయపడెనా యేమి? అవి పరాజితము లయ్యెనా యేమి? అట్టి ఉత్తమాశ్యములు పాండవసేన నెట్లు దాటజాలకపోయెను?

“సంజయా! అట్టి ఉత్తమ రథమునందు న్న ద్రోణాచార్యుడు రణరంగమునం దేమి చేసెను? ఆయన ప్రపంచమునందలి సమస్త ధనుర్ధారులకు ఆచార్యుడు గదా! స్వర్గమునందు ఇంద్రునివలె ఈ లోకమునందు ద్రోణాచార్యుడు శ్రేష్ఠుడు గదా! అట్టి మహారథికు నెదుర్కొనుటకు ఏయే రథికులు వచ్చిరి? ఆయనను చూడగానే సమస్త పౌరుష యోధులు పారిపోవు చుండిరిగదా?

“సంజయా! తమ్ములతో, సేనలతోను యుధిష్ఠిరుడు పోయి ధృష్టద్యుమ్నుడనబడు పగములతో ద్రోణాచార్యుని చుట్టి కట్టివేసెనా యేమి? అర్జునుడు సూటిగా విడుచు తన బాణములచేత ఇతర యోధులను అడ్డగించు చున్నపుడు ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేసెననుట నిశ్చయము. అర్జున రక్షితుడైన ధృష్టద్యుమ్నుడు తప్ప నితరు డెవ్వడు గూడ ద్రోణాచార్యుని వధించుటకు సమర్థుడు కాడు.

“సంజయా! కేకయ - చేది - కరూష - మత్స్య సైనికులు - ఇతర రాజవీరులు ఆచార్యుని, చీమలు సర్పమును వలె చుట్టి వ్యాకుల పరచి యుందురు. అట్టి పరిస్థితిలోనే ఆ ధృష్టద్యుమ్నుడు పాండవసేనల సహాయముతో ద్రోణాచార్యుని సంహరించి యుండునని తలచెదను.

“సంజయా! అరు వేదాంగములు - పంచమవేద మనబడు ఇతిహాస - పురాణములు - నాలుగువేదములున్ను చదివి, నదుల కన్నింటికిన్ని సముద్రము వలె

బ్రాహ్మణులందరకున్న ఆశ్రయుడై ద్రోణాచార్యుడు ఉండెను. శత్రు సంతాపకరుడు - బ్రాహ్మణ క్షత్రియుల ధర్మముల నాచరించువాడు - వృద్ధ బ్రాహ్మణుడు నైన ద్రోణాచార్యు డెట్లు వధింపబడెను.

“సంజయా! క్రోధముచేత నేను, కష్టము లనుభవించుటకు అనర్హులైన పాండవులను క్షేపరచితిని. ఇట్టి నా దుష్ట చేష్టలను ద్రోణాచార్యుడు సహించు చుండెను. ఆయనయొక్క ఆ మౌనమే ఈ వధకు మూల మై ఈ కర్మ ఫలమనుభవింప జేసెను. ఏ మహాత్ముని శిక్షణము నాశ్రయించి ప్రపంచము నందలి సర్వధనుర్ధరులు తమ జీవితము నిర్వహించు చున్నారో, అట్టి సత్యప్రతిజ్ఞాడైన పుణ్యాత్ముని ద్రోణాచార్యుని రాజ్యలక్ష్మి యందలి దురాశచేత లోభులై శత్రువులు ఎట్లు సంహరించిరి?

“సంజయా! సర్వశ్రేష్ఠుడైన ద్రోణాచార్యుని పాండవులు, చిన్న చిన్న చేపలు ఏకమై తిమి యను మహామత్యమును వలె, వధించిరి. లేకున్న అది సంభవమా? ఎంతటి విజయశీలుడైనను ద్రోణుని బాణములకు గురి యై జీవించ జాలడు. ఆయన బ్రతికి యుండగా రెండు ధ్వను లెప్పుడుగూడ ఆయనను విడువకుండెను. ఒకటి, వేదాధ్యయనేచ్ఛ గలవారి సమక్షములో వేదధ్వని, రెండవది, ధనిర్ధాయిల నడుము ధనుష్టంకార ధ్వని.

“సంజయా! గజ-సింహముల వంటి పరాక్రమశాలి, ఉదారుడు - లజ్జా స్వభావము గలవాడు - ఎవరిచేత గూడ పరాజితుడు కానివాడు, పురుష సింహుడునైన ద్రోణాచార్యుని వధ విని నేను సహింప జాలకున్నాను. ఆయన యశస్సు - బలమును ఎవరు గూడ తిరస్కరింపజాలరు. అట్టి ద్రోణాచార్యుని, రాజులందరు చూచుచుండగా, ఆ ధృష్టద్యుమ్ను డెట్లు చంపెను?

“సంజయా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుని ముందుగా, యేయే వీరులు యుద్ధము చేయుచుండిరి. ఎవరెవరు ఆయనను అనుసరించి వెనుకగా రక్షకులై పోవుచుండిరి? ఆయన రథము యొక్కకుడి - యెడమ చక్రము లెవరు రక్షించు చుండిరి? ఎవరెవరు ప్రాణములపై ఆశపడి యుద్ధము చేయుచు మరణించిరి? ఎవ రెవ రాయనకు ధైర్యము గొలుపు చుండిరి? మూర్ఖులెవరైన భయపడి ద్రోణాచార్యుని ఒంటరిగా విడిచి పోయిరా యేమి? నిస్సహాయుడిగా నున్న ద్రోణుని శత్రువులు సంహరించలేదు గదా!

“సంజయా! ఎంతటి యాపద వచ్చినను యుద్ధమునందు శత్రువులకు

వెన్నుజూపి యెప్పుడు కూడ పారిపోవని ద్రోణాచార్యుని శత్రువులెట్లు చంప గలిగిరి? ఆయన, మహా సంకటావస్థలో గూడ, శక్తికొలది పరాక్రమము చూపు చుండెను గదా! నాయనా! యిప్పుడు నా మనస్సు మోహము చెంది యున్నది. కనుక, ఇప్పుడి కథ చెప్పుట మానుము. నాకు స్మృతి వచ్చిన తరువాత ఈ సమాచారము మరల నిన్ను అడిగెదను.”

10వ అధ్యాయము

ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో మరల యుద్ధవృత్తాంత మడుగుట :-

“జనమేజయా ! ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో ఈ విధముగా ననేక ప్రశ్నలు వేయుచు, అత్యంత పీడితుడై, తన పుత్రుల విజయాశ అంతమైనందున, అచేతనుడై మూర్ఛిల్లి భూమిపై పడిపోయెను. (అప్పుడు పరిచారకులు సుగంధి శీతల జలము చల్లి శీతలోపచారము చేయు వీవనలు వీచుచుండిరి. అతని స్త్రీలు చాలమంది అతని చుట్టు చేరి శరీరము స్పృశించు చుండిరి. ఆ స్త్రీలు అతనిని మెల్లగా ఎత్తి సింహాసనముపై కూర్చొనబెట్టిరి. అప్పుడతడు అశ్రువులు రాల్చుచు డగ్గుత్తుక గలవాడై యుండెను. సింహాసనముపై కూర్చొనిన తరువాత, ధృతరాష్ట్రుడు మూర్ఛతో నిశ్చేష్టుడయ్యెను. అందరు వీవనలు వీచుచుండగా, అతనికి తెలివి వచ్చి, మరల సంజయునితో యుద్ధ సమాచార మిట్లడిగెను.

“సంజయా! ఉదయించు సూర్యుని వలె, తన ప్రభచేత అంధకారమును దూరము చేయువాడు - కరిణీ సమాగమ సమయమందు, విరోధి గజముపై ఆక్రమణము చేయు అజేయమదగజము వంటివాడు - పరాక్రమవంతుడు-కొరవుల యెడల పెంపొందిన క్రోధము గలవాడు రణరంగమునందనేక వీరులను సంహరింపగలవాడు - ధైర్యవంతుడు - సత్యప్రతిజ్ఞాడు - తన భయంకర దృష్టితో, జిక్కుడే సమస్త దుర్యోధన సేనను భస్మము చేయ గలవాడు - తన క్రోధ భరిత దృష్టితోనే శత్రుసంహారము చేయ సమర్థుడు - విజయము కొరకు సర్వదా ప్రయత్నము చేయువాడు - తన మిత్రమీరి యెప్పుడు గూడ సంచరించనివాడు - జితేంద్రియుడు - ప్రపంచము నందంతట సన్మానింపబడువాడు - సర్వదా ప్రసన్న వదనుడు - ధనుర్ధరులలో శ్రేష్ఠుడు నైన యుధిష్ఠిరుడు ద్రోణాచార్యుని యెదుట వచ్చుచుండగా, మా వైపు వారెవరు అతనిని నివారించిరి? అతనిపైన మనవారిలో నెవరెవరు దాడి చేసిరి?

“సంజయా! శత్రు సమక్షమునందు మహా పరాక్రమ సంపన్నుడు - మహారథికుడు నగు నర్జునుడు విద్యుదుత్పాదన చేయు మేఘము వలె భయంకర వజ్రాస్త్ర ప్రయోగము చేయగలవాడు. అతడు అఖండ జల వర్షము గురియు నిండుని వలె బాణవర్షము కురియువాడు - తన ధనుష్టంకారముచేత రథచక్ర ధ్వనులచేతను సమస్త దిక్కులను శబ్దాయమానము చేయువాడు. అతడు స్వయముగానే భయంకర మేఘ స్వరూపుడుగా కనపడుచుండును. అతని ధనుస్సే విద్యుత్తు వలె ప్రభలు గ్రక్కు చుండును. రథికు లతని చుట్టూ వ్యాపించిన మేఘ సమూహములవలె నుండురు. అతని రథచక్రధ్వనులు మేఘ గర్జనముల వలె నుండును. అతని బాణధ్వని వానల చప్పుడు వలె మనోహరముగా నుండును. అతని క్రోధమనెడు వాయువు మేఘస్వరూపుడైన యతనిని ముందుకు త్రోయుచున్నట్లుగా నుండెను. అతడు మనోరథమువలె శీఘ్రగామియై శత్రువుల మర్మస్థలములను చీల్చువాడుగా నుండెను. బాణములను ధరించిన యర్జునుడు అతి భయంకరముగా కనపడును. రక్తమనెడు బలముచేత నతడు సమస్త దిక్కులను ముంచుచు మానవ శవముల చేత భూమియంతయు వ్యాపింపజేయును. యుద్ధమునందు గాండీవధారియై, పదును చేయబడిన బాణములను సంధించి దుర్యోధనాదులైన నా పుత్రులను - సైనికులను గాయపరచుచు క్రోధముతో భయంకరముగా గర్జించుచు అర్జునుడు దాడి చేయు చున్నప్పుడు మీ మనస్సులు ఎట్టి ఆందోళన చెందెను? వానర ధ్వజముతో నతడు ఆకాశమును బాణములతో నింపుచు మీపై దాడి చేయు చున్నప్పుడు చూచి మీ మనోదశ యెట్లుండెను? అర్జునుడు భయంకర సింహనాదము చేయుచు తరుముచున్నప్పుడు గాండీవటంకార ధ్వని విని మన సేన పారిపోవ లేదు గదా! అప్పుడు అర్జునుడు మన సైనికుల ప్రాణములు తీయలేదా? వాయువు వేగముగా వీచుచు మేఘ సమూహములను చెదరగొట్టినట్లు, అర్జునుడు బాణములవేగము చేత శత్రు సైనికులను గాయపరచి యుండును. సేనాముఖమునందు ఎవనిపేరు వినినంత మాత్రమున మన సేనల హృదయము లన్నియు చీలిపోవునో, అట్టి గాండీవధారి అర్జునుని వేగమును రణరంగమునందు ఏ మనుష్యుడు సహింపగలడు?”

“సంజయా! సమస్త సేనలు వణకుచు భయపడుచు నున్నప్పుడు ఏ వీరులు ద్రోణాచార్యుని విడువక ఆయనతో నుండిరి? ఏయే నీచ సైనికులు భయపడి పారిపోయిరి? దేవ-దానవులను గూడ జయింపగల వీరార్జునితో, తమ ప్రాణములను

గూడ లెక్కచేయక పోరాడి యెవరు ప్రాణములు వీడిరి? నా సైనికులు అర్జునుని వేగమును - మేఘ గర్జనము వంటి యతని గాండీవ టంకార ధ్వనినిన్ని సహింప జాలరు గదా! ఏ రథమునకు సారథి శ్రీకృష్ణ భగవానుడో, అట్టి వీరాగ్రేసరు డైన అర్జునుడు రథికుడో, అట్టి రథమును జయించుట దేవదానవులకు గూడ అసాధ్యము.

“సంజయా! సుకుమారుడు యువకుడు - శూరుడు - సుందరుడు - మేధావి- యుద్ధ కుశలుడు - బుద్ధిమంతుడు - సత్యపరాక్రముడు నైన పాండు పుత్రుడు నకులుడు యుద్ధమునందు గర్జించుచు, సైనికులను వీడించుచూ ద్రోణాచార్యుని పై దాడి చేయుచున్నప్పుడు ఏ వీరు లతనిని నివారింప గలిగిరి?

“సంజయా! విషధరసర్పమువలె క్రోధభరితుడై దుర్జయ తేజశ్శాలియైన సహదేవుడు యుద్ధము చేయుచు ద్రోణాచార్యుని ఎదురించినప్పుడు అమోఘ బాణ ప్రయోక్తయైన యతనిని ఎవరు నివారింప గలిగిరి?

“సంజయా! సౌవీర రాజు యొక్క విశాలసేనను మథించి, సర్వాంగ సుందరియైన యతని కన్య ‘భీజా’ దేవిని తన రాణిని చేసి కొనుటకు హరించిన సాత్యకి సత్య-ధైర్య-శౌర్య-విశుద్ధ బ్రహ్మచర్యాది సమస్త సద్గుణ శోభితుడు గదా! అతడు బలవంతుడు- సత్యపరాక్రమశాలి - ఉదారుడు - ఎవరిచేతను జయింపబడనివాడు - యుద్ధమునందు శ్రీకృష్ణ సమాన పరాక్రమ సంపన్నుడు - శ్రీకృష్ణుని కన్న వయస్సులో చిన్నవాడు - అర్జునునినుండియే ధనుర్విద్య నేర్చినవాడు - అస్త్ర విద్యలో నర్జునతుల్యుడు - బాణవిద్యా శ్రేష్ఠుడు నైన వాడుగదా! ఆ సాత్యకి ద్రోణునిపై బడకుండ ఎవరు ఆపిరి? అతడు వృష్టి వంశశ్రేష్ఠుడు - సర్వ ధనుర్ధారులలో నుత్తముడు - అస్త్ర విద్యా - పరాక్రమ - యశస్సులలో పరశురామునితో సమానుడు గదా! శ్రీకృష్ణభగవానుని యందు మూడు లోకముల వలె నతని యందు సత్య-ధైర్య-బుద్ధి-శౌర్య-పరమోత్తమ బ్రహ్మాస్త్రములు విరాజమానములై యున్నవి. అట్టి సర్వసద్గుణ సంపన్నుడు - మహా ధనుర్ధారుడు నైన సాత్యకిని అడ్డగించుటకు దేవతలకు గూడ మిక్కిలి అసాధ్యము గదా! అట్టి వాని నెదుర్కొని ముందుకు సాగనీయక యెవరడ్డగించిరి?

“సంజయా! పాంచాలురలో నుత్తముడు - శ్రేష్ఠకుల ఖ్యాతులయందు ప్రేమ గలవాడు - సర్వదా సత్కర్మకరుడు - యుద్ధమునందు ఉత్తమమైన యాత్మ బలమును ప్రదర్శించువాడు - అర్జునుని హితమును సాధించుటయం దాసక్తి గలవాడు - నాకు

అనర్థము చేయుటలో సర్వదా పూనుకొనువాడు - యమ - కుబేర - సూర్య - ఇంద్ర - వరుణులతో సమానమైన తేజస్సు గలవాడు - సుప్రసిద్ధ మహారథికుడు - భయంకర యుద్ధమునందు తన ప్రాణము లొడ్డి ద్రోణాచార్యు నెదుర్కొనుటకు సర్వదా సంసిద్ధుడై యుండువాడు నగు ధృష్టద్యుమ్నుని ఏ వీరులు నిరోధించగలిగిరి?

“సంజయా! ధృష్టకేతువు, తా నొక్కడే చేది దేశమునుండి వచ్చి పాండవ పక్షము నాశ్రయించెను గదా! అతడు ద్రోణాచార్యునిపైకి వచ్చుచుండగా నెవరు నివారించిరి?

“సంజయా! యే పురుష సింహుడు స్త్రీ-పురుష శరీరముల గుణావగుణములను అనుభవము ద్వారా తెలిసినవాడో, యుద్ధరంగమునందు ఎవని మనస్సు ఎప్పుడు గూడ ఉత్సాహశూన్యము కాదో, యెవడు యుద్ధభూమిలో మహాత్ముడైన భీష్ముని మరణమునకు కారణభూతుడయ్యెనో, అట్టి శిఖండిని ద్రోణునివైపు రాకుండ ఎవరు నిలువరించిరి?

“సంజయా! యే వీరుని యందు అర్జునుని కంటె అధికముగా సమస్త గుణములు గలవో, అస్త్ర-సత్య-బ్రహ్మచర్యములు ప్రతిష్ఠితము లై యున్నవో, పరాక్రమమునందు శ్రీకృష్ణభగవానునితో, బలమునందు అర్జునునితో, తేజస్సు నందు సూర్యునితో, బుద్ధిలో బృహస్పతితోను నెవడు సమానుడో, అట్టి అభిమన్యుడు యమునివలె ద్రోణునిపైకి రాగా, ఎవరు అడ్డగించిరి? సుభద్రాకుమారు డైన అభిమన్యుడు తరుణుడే కాక, తరుణబుద్ధి గలవాడుగా గూడా నుండి శత్రు హంతకుడై ద్రోణుడిపైకి వచ్చుచుండగా మీ మనస్సు లెట్లు ఆందోళన జెందుచుండెను?

“సంజయా! ద్రౌపదీ కుమారు లైదుగురున్ను, సముద్రము వైపు పోవు నదులవలె ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేయుచున్నప్పుడు, వారిని ఏ వీరులు ఆపగలిగిరి? ఆయైదుగురున్ను పన్నెండు సంవత్సరములు (తండ్రుల అరణ్యవాస సమయములో) ఆటలాడుట విడిచి, అస్త్ర శిక్షాభ్యాసము కొరకు, ఉత్తమ బ్రహ్మచర్య పాలనము చేయుచు, భీష్ముని యొద్ద నుండిరి.

“సంజయా! ధృష్టద్యుమ్నుని వీర పుత్రు లైన క్షత్రంజయ - క్షత్రదేవ - క్షత్రవర్మలు ముగ్గురున్ను మహావీరులు. వారు ద్రోణాచార్యుని పై దాడి చేయునప్పు డెవరు నివారించిరి?

“సంజయా! వృష్ణి వంశీయు లెవనిని, యుద్ధరంగమునందు నూరుగురు

వీరులకన్న నెక్కువగా భావించిరో, అట్టి మహాధనుర్ధరు డైన చేకితానుడు ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేయుచుండగా ఏ వీరు లతనిని వారించిరి? వృద్ధక్షేముని పుత్రుడు - ఉదార చరితుడునైన అనాధృష్టి యనువాడు యుద్ధములో కళింగరాజు కన్య నపహరించి యుండెను. అతని నెవరు నిలిపిరి?

“సంజయా! సత్య పరాక్రమములు - ధర్మాత్ములు నైన యైదుగురు కేకయ దేశవీర సోదరులు ఎఱ్ఱని కవచములు, ఆయుధములు, ధ్వజములున్ను ధరించు రాజకుమారులు. వారి శరీరకాంతిగూడ ఇంద్రగోపము (ఆరుద్రపురుగు)ల వలె ఎఱుపు రంగు గలది. వారు పాండవుల పినతల్లి కొడుకులు. వారు పాండవుల విజయార్థమై ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేసినప్పుడు ఏ వీరులు వారిని అడ్డగించిరి?

“సంజయా! వారణావత నగరమునందు రాజవీరు లందరు చేరి ఎవనిని సంహరించుటకు గాను ఆరునెలలు యుద్ధము అత్యంత క్రోధముతో చేయు చుండినను జయింపజాలక పోయిరో, అట్టి ధనుర్ధరోత్తముడు - శౌర్య సంపన్నుడు - సత్యప్రతిజ్ఞుడు - మహా బలశాలి - పురుష సింహుడు నైన యుయుత్సుడు (ఇతడు ధృతరాష్ట్రుని వైశ్యాస్త్రీ పుత్రుడు - కొరవులను విడిచి పాండవుల పక్షము చేరి యుండెను) ద్రోణాచార్యుని పైకి రాకుండ ఎవరు నివారించిరి?

“సంజయా! స్త్రీలయం దాసక్తి గలవాడు, మహారథికుడు నైన కాశిరాజ పుత్రుని వారణాసిలో, యుద్ధమునందు భల్లభాణముతో సంహరించిన వాడు - పాండవుల రహస్యాలోచనలను గుప్తముగా నుంచువాడు - దుర్యోధనునకు కీడు చేయుటకు సర్వదా సంసిద్ధుడై యుండువాడు - ద్రోణాచార్యుని వధ కొరకే జన్మించినవాడు - మహాధనుర్ధరుడు నైన ధృష్టద్యుమ్నుడు రణరంగమునందు యోధులను తన బాణాగ్నిచేత దహించుచు అన్ని వైపులనుండి సైన్యము నంతటిని చీల్చుచు ద్రోణాచార్యుని యెదుటకు వచ్చు చుండినప్పు డా ధృష్టద్యుమ్నుని ఏ వీరులు నివారింప గలిగిరి?

“సంజయా! ద్రుపదుని యొడిలో పెరిగి, శస్త్ర రక్షితుడై, అస్త్ర విద్యా వేత్తలలో శ్రేష్ఠుడు నైన శిఖండి పుత్రుని ద్రోణాచార్యుని నుండి యెవరు వారించిరి?

“సంజయా! చర్మము అవయవములకు అంటుకొని వ్యాపించి యున్నట్లు, సమస్త భూమిని తన రథధ్వనిచేత వ్యాపింప చేసినవాడు - ముఖ్య శత్రువులను అంత

మొందించినవాడు - మహా రథిక వీరుడు - ప్రజలను తన పుత్రులను వలె పాలించుచు, ఉత్తమము లైన అన్న పానాదులు దక్షిణలతో పాటు ఇచ్చి పది అశ్వమేధయాగములు నిర్విఘ్నముగా అనుష్ఠించినవాడు - అనేక సర్వమేధ యజ్ఞములు చేసినవాడు నైన ఉశీనరపుత్రుడు ప్రపంచ ప్రఖ్యాతుడు - గంగానదీ సైకతములో ఎన్ని యిసుక కణము లున్నవో, అన్ని - అనగా, అసంఖ్యాకములు లైన గోవులను ఉశీనరపుత్రుడు శిబి తన యజ్ఞములో బ్రాహ్మణులకు ఇచ్చెను. ఆ మహారాజా ఆ దుష్కర యజ్ఞమును సంపూర్ణముగా ననుష్ఠించినప్పుడు దేవత లందరు 'ఇట్టి యజ్ఞము పూర్వముగాని ఆ తరువాత గాని యెవరున్ను ఎప్పుడున్ను చేసి యుండలేదు' అని బిగ్గరగా అరచుచు ఉద్ఘాటించిరి. అట్టి శిబి ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేసినప్పుడెవరతని నిరోధింపగలిగిరి?

“సంజయా! స్థావర జంగమాత్మకములైన మూడు లోకములలోను ఉశీనరపుత్రుడు - శిబి పుత్రుడు, శైబ్యుడనువా డొక్కడు మాత్రము మహావీరుడు. ఇతరు డెవడుగూడ, శైబ్యునకు సమానుడు ఇప్పుడున్నట్లు గాని, భవిష్యత్తులో జన్మించు లక్షణములున్నట్లు గాని మాకు కనపడుట లేదు. ఇంతటి మహాభారమును వహించ గలవాడు లేడు. ఈ మనుష్యలోక వాసు లెవరుగూడ శైబ్యుని మార్గము ననుసరింప జాలరు. అని కూడ దేవతలు చెప్పుచుందురు గదా! అటువంటి శైబ్యుడు ద్రోణాచార్యుని పైకి వచ్చుచుండగా, ఏ వీరులు అడ్డగింప గలిగిరి? విరాటరాజు యొక్క రథసేన, ద్రోణాచార్యుని నశింప జేయుటకు వచ్చు చుండగా, దాని నెవరు ఆప గలిగిరి?

“సంజయా! భీమసేనునినుండి సద్యోగర్భము వలన పుట్టినవాడు - నాకు చాల భయము గలిగించువాడు - మహాబల పరాక్రమ సంపన్నుడు - మాయావి రాక్షసవీరుడు నైన ఘటోత్కచుడు పాండవుల విజయము కోరుచుండును. అతడు నా పుత్రులకు కంటకప్రాయు డై యున్నాడు. అట్టి మహాకాయము గల ఘటోత్కచుడు ద్రోణాచార్యునిపైన దాడి చేయు చుండగా నతనిని ఏ వీరులు నివారింప గలిగిరి?

“సంజయా! వీరేకాక, ఇంకను ననేకు లితర వీరులు గూడ పాండవుల కొరకు యుద్ధమునందు ప్రాణత్యాగము చేయుటకు సంసిద్ధు లై యున్నారు గదా! వారు జయింప జాలనిది యేది గలదు? వారిని ద్రోణాచార్యునిపై బడకుండ ఎవరు ఆపగలిగిరి?

“సంజయా! శార్లధనుర్ధారి యైన శ్రీకృష్ణ భగవానుడు పాండవులకు ఆశ్రయమిచ్చి వారి హితము కోరువా డై యున్నాడు. అట్టి పాండవులకు పరాజయమెట్లు గలుగును? శ్రీకృష్ణుడు సమస్త ప్రపంచమునకు పరమగురువు. ఆయన సర్వలోకములకున్ను సనాతను డైన ప్రభువైయున్నాడు. సంగ్రామరంగమునందు ఆ మహానుభావుడు అందరి రక్షణము చేయు దివ్యస్వరూపుడు - సామర్థ్యశాలి - శ్రీమన్నారాయణుడు. ఆయన దివ్య కర్మల వర్ణనము మహాత్ములు చేయుదురు. అటువంటి శ్రీకృష్ణ భగవానుని దివ్య లీలలను, నా మనస్సు స్థిరత కొరకు భక్తితో వర్ణించెదను.”

జనమేజయా! ఇట్లు ధృతరాష్ట్రుడు చెప్పి మరల సంజయునకు భగవద్వర్ణనము చేయుచు ని ట్లనెను.

11వ అధ్యాయము

ధృతరాష్ట్రుడు శ్రీకృష్ణ లీలలు వర్ణించి, కృష్ణార్జునుల మహిమ చెప్పెట :-

“సంజయా! వసుదేవనందను డైన శ్రీకృష్ణభగవానుని దివ్య కర్మల వర్ణనము వినుము. ఆ భగవానుడు చేసిన కార్యములు మరియొక దేవుడుగూడ ఎప్పుడు గూడ చేయజాలడు. ఆయన, గోపకులములో పెరుగుచున్నప్పుడు బాల్యములోనే, తన భుజబల పరాక్రమములు మూడు లోకములలో విఖ్యాతము చేసెను.

“సంజయా! శ్రీ కృష్ణుడు యమునా నదీ తీరమునందు ఉచ్చైఃశ్రవసము (ఇంద్రుని అశ్వము) వలె బలశాలియై వాయు వేగము గల దైన 'కేశి' యను అశ్వరాజు రూపములో నున్న రాక్షసుని సంహరించెను.

“సంజయా! ఆ విధముగానే భయంకర కార్యము చేయు నొక రాక్షసుడు వృషభ రూపము ధరించి యుండెను. గోవులకు మృత్యువు వలె నున్న ఆ యాబోతును గూడ శ్రీకృష్ణుడు బాల్యావస్థలోనే వధించెను.

“సంజయా! తరువాత శ్రీకృష్ణుడు 'ప్రలంబ - నరకాసుర - జంభాసుర - పీఠ - యమసదృశ ముర' రాక్షసులను గూడ సంహరించెను. జరాసంధుని చేత రక్షింపబడుచున్న మహాపరాక్రమశాలి కంసుని సపరివారముగా సంహరించెను.

“సంజయా! శత్రు హంతకు డైన శ్రీకృష్ణుడు బలరామునితో గలసి,

పరాక్రమమును ప్రదర్శించువాడు - బలవంతుడు - వేగవంతుడు - అక్షౌహిణీ సేన కంఠటికి అధిపతి - భోజరా జైన కంసునకు నడిమి తమ్ముడు (మధ్యమ భ్రాత) - శూర సేన దేశమునకు రాజు నైన 'సునామ' యను పేరు గల దుష్టుని యుద్ధమునందు సేనా సహితముగా దగ్గుని జేసెను.

“సంజయా! పత్నీ సహితుడై శ్రీకృష్ణుడు పరమక్రోధి యైన బ్రహ్మర్షి దుర్యోధనుని ఆరాధించెను. కనుక, ఆ ముని ప్రసన్నుడై శ్రీకృష్ణునకు అనేక వరము లిచ్చెను. ఆ విధముగానే, శ్రీ కృష్ణుడు స్వయంవరమునందు గాంధారరాజు పుత్రిని గ్రహించి, సమస్త రాజులను జయించి, ఆమెను పెండ్లి యాడెను. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుని సహించని రాజులు, అతని వైవాహిక రథమునకు కట్టబడిన ఉత్తమ జాత్యశ్యములను కొరడాలతో కొట్టి గాయపరచిరి. (కాని కృష్ణు నేమియు చేయ లేకపోయిరి).

“సంజయా! శ్రీకృష్ణుడు సర్వాక్షౌహిణీ సేనాధిపతి - మహాబాహుబల పరాక్రమ సంపన్నుడు నైన జరాసంధుని, ఉపాయ పూర్వకముగా, ఇతర యోధుని (భీమసేనుడు) చేత సంహరింప జేసెను.

“సంజయా! బలవంతు డైన శ్రీకృష్ణుడు, రాజుల, సైన్యాధిపతి - పరాక్రమవంతుడు నైన చేది రాజు శిశుపాలుని (రాజసూయయాగము నందు) అగ్రపూజ సమయమందు వివాదము చేసినందుకు పశువును వలె సంహరించెను.

“సంజయా! తరువాత, శ్రీకృష్ణుడు, ఆకాశమునందు స్థిరముగా నున్న 'సౌభ' నామము గల దుర్ధర్షమైన దైత్య విమానమును, దానిని శాల్వుడు రక్షించు చుండగా సముద్ర మధ్యమునందు పడ గొట్టెను. ఆ భగవానుడు యుద్ధమునందు 'అంగ-వంగ-కళింగ-మాగధ-కాశి-కోసల-వత్స-గర్గ-కరూష-పౌండ్ర-ప్రభృతి దేశములను జయించెను.

“సంజయా! శ్రీకృష్ణుడు 'అవంతి-దాక్షిణాత్య-పర్వతీయ-దశేరక-కాశ్మీర-భేరసిక-పిశాచ-ముద్గల-కాంభోజ-వాటధాన-చోళ-పాండ్య-త్రిగర్త-మాళవ-దరద, ప్రభృతి దేశముల దుర్జయ రాజవీరులను, అనేక దేశములనుండి వచ్చిన 'ఖశ-శకులను, సపరివారముగా వచ్చిన కాలయవనున్ని జయించెను.

“సంజయా! పూర్వము శ్రీకృష్ణుడు జలజంతుభరితమైన సముద్రములో ప్రవేశించి, జలములో నివసించి యున్న వరుణదేవుని యుద్ధమునందు జయించెను.

“సంజయా! శ్రీకృష్ణుడు, పాతాళమునందు నివసించుచున్న 'పంచజన' నామకులైన దైత్యుల నైదుగురిని యుద్ధమునందు సంహరించి, దివ్యమైన 'పాంచజన్య' శంఖమును (పంచజనులనుండి ప్రాప్తమైనది గనుక కృష్ణుని శంఖమునకు 'పాంచజన్యము' అని పేరు) పొందెను.

“సంజయా! శ్రీకృష్ణుడు గరుత్మంతుని వాహనముగా గొని స్వర్గములో ఇంద్రుని పట్టణమైన అమరావతికి పోయి, అక్కడివారిని భయపెట్టి మహేంద్రభవనమునుండి పారిజాతము తెచ్చెను. శ్రీకృష్ణుని పరాక్రమము తెలిసిన యింద్రుడు కృష్ణునియాకార్యమునకు సహించెను. శ్రీకృష్ణునిచేత జయింపబడనిరాజు లెవరుగూడ నున్నట్లు నే నింతవరకు వినలేదు.

“సంజయా! ఆనాడు నా సభలో శ్రీకృష్ణుడు మహాశృర్యమును ప్రకటించెను గదా! అట్టి యాశ్చర్యమును ఈ ప్రపంచములో మరియొక డెవడు ప్రదర్శింప గలడు? నే నప్పుడు మిక్కిలి ప్రసన్నుడ నై ఆ భగవంతుని యీశ్వరీయరూపమును భక్తితో దర్శింప గలిగితిని. అదియంతయు నాకు నేటికి గూడ స్మరణకు వచ్చుచున్నది. నేను ఆ భగవంతుని స్వరూపమును ఆనాడు ప్రత్యక్షముగా దర్శించి ధన్యుడ నైతిని. ఆ భగవానుని పరాక్రమ కర్మలకు అంతము నెరుగ లేము.

“సంజయా! శ్రీకృష్ణు డొకవేళ గద-సాంబ-ప్రద్యుమ్న-విదూరథ-అగావహ-అనిరుద్ధ-చారుదేష్ణ-సారణ-ఉల్కుక - నిశఠ - ఝిల్లీ - బభ్రు - పృథు - విపృథు - శమీక - అరిమేజయ ప్రభృతి పరాక్రమవంతులను, బలవంతులు - యుద్ధ కుశలురు నైన యితర వృష్టి వంశీయ ముఖ్య వీరులను పిలిచిన యెడల, వారు గూడ వచ్చి పాండవ సేనలో చేరి, సమరభూమిలో నిలిచిన పుడు, మా ప్రయత్న మంతయు సంశయగ్రస్త మగుట నిశ్చయమని నేను విశ్వసించు చున్నాను.

“సంజయా! వనమాలాధరుడు - వీరుడు కైలాస శిఖరము వలె తెల్లని వర్ణము గలవాడు - పదివేల యేనుగుల బలము గలవాడు నైన బలరాముడు గూడ, శ్రీకృష్ణుని పక్షములోనే యుండును గదా!

“సంజయా ! శ్రీ వాసుదేవ భగవానుడు సర్వజగత్ప్రిత యని బ్రాహ్మణ గణమంతయు చెప్పు చుండును గదా! అట్టి భగవంతుడు స్వయముగా పాండవుల

కొరకు యుద్ధము చేయునా? శ్రీకృష్ణుడు కవచధారణ చేసి పాండవుల కొరకు యుద్ధము చేయుటకు సంసిద్ధుడైనప్పుడు, ఏ యోధుడు గూడ ఆ మహానుభావునితో పోరాడుటకు సంసిద్ధుడు కాడు. ఒకవేళ కొరవులు పాండవు లందరిని జయించిన యెడల, అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు పాండవ రక్షణార్థమై ఉత్తమ శస్త్రమును ధరించి, రాజవీరులను - కొరవులను అందరిని గూడ రణరంగమునందు సంహరించి, సమస్త భూమండలమును కుంతీదేవికి ఈయగలడు.

“సంజయా! హృషీకేశుడు సారథిగా, అర్జునుడు యోధుడు గాను నున్న రథమును యుద్ధములో నెదురించగల సామర్థ్యము గల మరియొక రథమేది గలదు? కనుక, ఏ యుపాయము చేతగూడ కొరవులు విజయము సాధించ జాల రని తోచు చున్నది. కనుక, నీవు జరిగిన సమాచార మంతయు సవివరముగా చెప్పుము.

“సంజయా! అర్జునుడు శ్రీకృష్ణునకు ఆత్మభూతుడు. శ్రీకృష్ణుడు గూడ అర్జునునకు ఆత్మయే. అర్జునునకు విజయము శాశ్వతము. శ్రీకృష్ణుని కీర్తి గూడ సనాతన మైనదే. అర్జునుడు సమస్తలోకములలో నెక్కడగూడ నెప్పుడుగూడ అపజయము పొంద లేదు. శ్రీకృష్ణునియందు అసంఖ్యాకము లైన సద్గుణములు గలవు. ఇక్కడ ఆయన యొక్క ప్రధాన గుణములు మాత్రమే చెప్పితిని.

“సంజయా! దుర్యోధనుడు మూర్ఖు డై సచ్చిదానంద స్వరూప భగవంతు డైన కేశవు నెరుగడు. అతడు దురదృష్టవశాత్తు మోహితు డై మృత్యు పాశములో చిక్కుకొనినాడు. దుర్యోధనుడు, శ్రీకృష్ణార్జునులు పూర్వము మహాత్ము లైన నర-నారాయణు లని యెరుగడు. ఆ యిరువురి యాత్మ ఒక్కటే, కాని, యీ మనుష్య లోకములో వారు భిన్న శరీరులుగా కనపడు చున్నారు. వారిని మనస్సుచేత జయింప సాధ్యము కాదు. ఆ యిరువురు తలచినచో నా సేనను తక్షణమే నశింప జేయ గలరు. కాని, వారు మానవభావమును అనుసరించు చున్నారు కాబట్టి, అట్లు చేయ దలచరు.

“సంజయా! భీష్మ ద్రోణుల వధ జరుగుట వలన, యుగమే మారినదా యనునట్లు తోచు చున్నది. ఈ సంఘటనము సమస్త లోకములను మోహములో పడవేయునదిగా నున్నది. బ్రహ్మచర్య పాలనమున గాని, వేదాధ్యయనమున గాని, సత్కర్మానుష్ఠానమున గాని, లేక, ఆస్త్ర ప్రయోగమున గాని ఎవడుగూడ మృత్యువును తప్పించుకొన జాలడని తోచుచున్నది.

“సంజయా! ప్రపంచ సమ్మానితులు - ఆస్త్ర విద్యా జ్ఞాన సంపన్నులు యుద్ధ దుర్మదులు - వీరవరులు నైన భీష్మ ద్రోణులు చంపబడిన సంగతి విని, నే నెందుకు జీవించి యుండవలెను?

“సంజయా! పూర్వము యుధిష్ఠిరునకు గల రాజ్యలక్ష్మి కి, ఆసూయ పడుచుంటిమి. దానికి ఫలమే యిప్పుడు భీష్మ ద్రోణుల వధ యనుట నిశ్చయము. నా కారణముచేతనే కొరవులకు వినాశము ప్రాప్తించెను. కాలము తీరిన వారి వధకు, వజ్రము యొక్క ఒక చిన్న ముక్క గూడ చాలును. అది ఆ పని సాధించును. లోకమునందు అనంతమైన యీ యైశ్వర్యమును యుధిష్ఠిరుడు పొందెను. అతని కోపము చేతనే, మహాత్ము లైన భీష్మ ద్రోణులు సంహరింపబడిరి.

“సంజయా! యుధిష్ఠిరునకు ధర్మము యొక్క స్వాభావికమైన ఫలము ప్రాప్తించినది కాని, నా కొడుకులకు దాని ఫలము లభించకున్నది. వినాశము చేయుటకు ప్రాప్తించిన క్రూరమైన యీ కాలము గడవ కున్నది. నాయనా! బుద్ధిమంతులు ఒక విధముగా బాగుగా యోచించిన కార్యములు గూడ, దైవయోగముచేత మరియొక విధముగానే మారుచుండును. ఇది నా యనుభవము. కనుక, అనివార్యము - అపారము - అనూహ్యము నైన యీ మహా సంకటము ప్రాప్తించిన తరువాత, జరిగిన సంఘటనమును గూర్చి నాకు తెలుపుము.

జనమేజయా! ఈ విధముగా ధృతరాష్ట్రుడు చెప్పిన మాటలు విని సంజయు డతనితో నిట్లనెను :-

12వ అధ్యాయము

దుర్యోధనుని కోరికపై యుధిష్ఠిరుని ఏట్టి తెచ్చుటకు ద్రోణుని ప్రతిజ్ఞ :-

“రాజా! ఆ సంఘటనము లన్నియు నీకు నేను మిక్కిలి దుఃఖముతో చెప్పెదను. ద్రోణాచార్యు డెట్లు పడెను? పాండవ - సంజయు లేవిధముగా ఆయనను వధించిరి? ఈ విషయము లన్నియు నేను ప్రత్యక్షముగా చూచి యుంటిని.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుడు సేనాపతిత్వమును స్వీకరించి సేనామధ్యమునందుండి నీ పుత్రునితో నిట్లు చెప్పెను.

‘దుర్యోధనా! భీష్ముని తరువాత నన్ను నీవు సేనాపతిని చేసినందుకు ఫలము నానుండి నీవు పొందుము. నేడు, నీ కోరిక యేమో తెలుపుము. తీర్చెదను. నీ యిష్ట

మైన వస్తువును కోరుకొనుము. తప్పక తెచ్చి నీ కిచ్చెదను'

ఆ మాటవిని దుర్యోధనుడు, కర్ణ-దుశ్శాసనాదులతో సమాలోచనలు జరిపి ద్రోణాచార్యునితో నిట్లనెను :

'అచార్య! నాకు నీవు వర మిచ్చున టైనచో, రథికశ్రేష్ఠు డైన యుధిష్ఠిరుని సజీవముగా పట్టుకొని యిక్కడికి నాకడకు తెచ్చి ఒప్పుగింపుము'

"ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! నీ పుత్రుని మాట విని, కురుకులాచార్యు డైన ద్రోణుడు సమస్తసేనకు సంతోషము గలిగించుచు ని ట్లనెను.

"దుర్యోధనా! యుధిష్ఠిరుని వధింపు మని నేడు నీవు నన్ను కోరక, అతనిని సజీవముగా పట్టి తెచ్చి నీకు ఒప్పుగించు మని వరము కోరుట చేత, యుధిష్ఠిరుడు ధన్యు డని తలచెదను. రాజా! యుధిష్ఠిరుని వధించునిచ్చ నీ కేల కలుగుట లేదు. అతనిని సంహరింపు మని నన్ను నీ వేల కోర కున్నావు? లేక, ధర్మరా జైన యుధిష్ఠిరుని ద్వేషించువా డీ ప్రపంచములో నెవడుగూడ లేనే లే డను కారణమైతే కాదు గదా! అందుకొరకే నీ వొకవేళ అతనిని సజీవముగా పట్టి తెప్పించి, చూచి, నీ కులమును రక్షింప గోరు చున్నావను కొనెదను. లేదా, యుద్ధమునందు పాండవులను నీవు జయించి కూడ, యిప్పుడు రాజ్యము వారి కిచ్చి వారితో మంచి భ్రాతృభావమును చూప దలచి యుండ వచ్చును.

'దుర్యోధనా! నీవుగూడ యుధిష్ఠిరునిపై స్నేహభావము చూపుచున్నావు గనుక, నతడు ధన్యుడు, అతని జన్మ అత్యుత్తమము, అతడు అజాత శత్రువు అను బిరుదము సరియైనది అని నేను తలచుచున్నాను'

"ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ద్రోణాచార్యు డీ విధముగా దుర్యోధనునితో ననగా, దుర్యోధనుడు తన హృదయములో సహజముగా నుండు భావమును వెడల గ్రక్కుచు ద్రోణాచార్యునితో నిట్లనెను, ఎందుకనగా బృహస్పతి వంటి బుద్ధిశాలి గూడ, తన యాకృతిని దాచుకొన లేడు.

" అచార్య! యుద్ధరంగమునందు యుధిష్ఠిరుడు సంహరింపబడిన యెడల నాకు విజయము చేకూరదు. అతని వధ తరువాత కుంతీపుత్రులు మ మ్మందరను తప్పక చంపెదరు. సమస్త దేవత లేక మైనప్పటికిన్ని రణరంగమునందు పాండవు లందరను సంహరింపజాలరు. ఒకవేళ వారందరు చంప బడినప్పటికిన్నీ,

శ్రీకృష్ణభగవానుడు సమస్త రాజ వీరులను తన వశములో తీసికొని, సముద్ర - వన సహిత సర్వభూమండలమును జయించి ద్రౌపదికి గాని లేక కుంతీదేవికి గాని దానిని ఈయగలడు లేదా, పాండవులలో ఏ యొక్కడు మిగిలినను, అతడే మమ్మందరను నశింప జేయ గలడు.

" అచార్య! కనుక, సత్య ప్రతిజ్ఞా డైన యుధిష్ఠిరుని పట్టి తెచ్చిన తరువాత, ఒకవేళ అతనిని మరల జూదములో ఓడించినచో, అతని యెడల భక్తి గల పాండవులు మరల వనవాసమునకు పోయెదరు. ఈ నిశ్చయమే నాకు చాలకాలము విజయము సిద్ధింప జేయును. కాబట్టి, యుధిష్ఠిరుని వధ నేను ఎప్పుడు గూడ కాంక్షించను"

"ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ద్రోణాచార్యుడు దుర్యోధనుడు చెప్పిన ప్రతియొక మాటలోని భావమును తెలిసికొనువాడు కాబట్టి, దుర్యోధనుని యొక్క కుటిల మనోభావము నెరిగి, మనస్సులో విచారించి, అతని కోరికకు ఒక నియమము నిర్ణయించి యి ట్లనెను.

"దుర్యోధనా! ఒకవేళ వీరాగ్రేసరు డైన అర్జునుడు యుధిష్ఠిరుని రక్షింప కుండినచో, యుధిష్ఠిరుడు నీ యధీనములో నున్నట్లు నిశ్చయించుకొనుము. యుద్ధమునందు అర్జునుని ఇంద్రాది దేవతలు - రాక్షసులు గూడ ఎదిరించ జాలరు. కనుక, అతనిని జయించు నుత్సాహము నాకు గూడ లేదు.

"రాజా! అర్జునుడు మొదట నానుండియే విద్య నేర్చెను. అతడు నాకు శిష్యుడు. కాని, అతడు తరుణుడు. అనేక పుణ్యకర్మలు ఆచరించినవాడు. ఇప్పుడతడు విజయమో, మృత్యువో, యీ రెంటిలో నొకదానిని వరించుటకు నిశ్చయించుకొని పోరాడు చున్నాడు. నానుండి విద్య నేర్చిన తరువాత నతడు, ఇంద్ర- రుద్రాది దేవతలనుండి అనేక దివ్యాస్త్రములను సంపాదించి యున్నాడు. నీయం దతనికి మిక్కిలి క్రోధము గలదు. కనుక, దుర్యోధనా! అర్జునునితో యుద్ధము చేయుటకు నాకు ఉత్సాహము లేదు. కాబట్టి, యేదో యొక యుపాయము చేత అర్జునుని రణరంగమునుండి దూరము చేయుము. అతడు తొలగిపోయిన తరువాత, యుధిష్ఠిరుని నీవు జయించినావని నిశ్చయించు కొనుము.

"దుర్యోధనా! యుధిష్ఠిరుని పట్టుకొని తెచ్చుటలోనే నీ విజయము గలదు గాని, అతనిని వధించుటలో లేదు - కాని నేను చెప్పిన యుపాయములతోనే అది నీకు సాధ్య మగును. రాజా! పురుష సింహు డైన అర్జునుడు యుద్ధరంగమునుండి తొలగిపోయిన

తరువాత యుధిష్ఠిరు డొకవేళ నా యెదుట రెండు గడియల కాలము ఉన్నను, నేను అతనిని పట్టి తెచ్చి నీకు వశుని చేసెదను. అర్జునుని సమక్షములో నైతే, యింద్రాదులు గూడ యుధిష్ఠిరుని పట్టుకొన జాలరు”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యిట్లు ద్రోణాచార్యుడు, ఒక నియమము పెట్టి యుధిష్ఠిరుని పట్టి తెచ్చుటకు ప్రతిజ్ఞ చేసినప్పుడు, మూర్ఖుడైన నీ పుత్రుడు, యుధిష్ఠిరుడు పట్టుపడినట్లుగానే భావించెను. ‘ద్రోణాచార్యుడు పాండవుల యందు పక్షపాతము గలవాడు’ అని దుర్యోధనునకు తెలియును గాబట్టి, యతడు, ద్రోణుని ప్రతిజ్ఞను స్థిరపరచుటకు గాను, ఆ రహస్యము అందరికిన్ని తెలియుటకై ప్రచారము చేసెను. తరువాత దుర్యోధనుడు, యుద్ధము యొక్క సేనా నివేశములలో, విశ్రాంతి స్థానము లైన శిబిరములలోను ద్రోణాచార్యుని ప్రతిజ్ఞను ప్రకటించెను.

13వ అధ్యాయము

అర్జునుడు యుధిష్ఠిరుని ఊరడించుట - ద్రోణుని పరాక్రమము :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యుధిష్ఠిరుని బంధించుటకు ద్రోణాచార్యుడు చేసిన ప్రతిజ్ఞ విని మీ సైనికులు హర్షోత్సాహములతో సింహనాదములు చేసిరి. అప్పుడు యుధిష్ఠిరునకు ఈ సమాచారము విశ్వసనీయ గుప్తచరుల ద్వారా తెలిసెను. తరువాత యుధిష్ఠిరుడు తమ్ములను, ఇతర రాజులనున్న సమావేశపరచి అర్జునితో నిట్లనెను.

“అర్జునా! నేడు ద్రోణాచార్యుడు ఏమి చేయ తలపెట్టెనో నీవు వినియుందువు. కనుక, అతని కోరిక నెరవేరిని విధమున మన మనుసరించ వలసిన నీతిని గూర్చి నీవు చెప్పుము. ద్రోణాచార్యు డొక నియమమును నిర్ణయించి ప్రతిజ్ఞ చేసెను. ఆ నిబంధనము నీపైనే యతడు ఉంచెను. కనుక, నీవే నేడు నా సమీపమందుండియే యుద్ధము చేయుము. దానిచేత, దుర్యోధనుడు ద్రోణాచార్యుని ద్వారా తన కోరికను నెరవేర్చుకొనజాలడు”

ఆ మాటవిని అర్జునుడు అన్నగారితో నిట్లనెను.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుని వధించుట నాకు ఇష్టము కానట్లే, యెట్టి పరిస్థితులలో గూడ నిన్ను విడిచి యుండుట గూడ నాకు ఇష్టము కాదు. ఈ నీతి ననుసరించి వ్యవహరించుచు నేను యుద్ధమునందు ప్రాణములైన విడిచెదను గాని, యే విధముగ

గూడ ఆచార్యునకు శత్రువును కాను. నిన్ను యుద్ధములో బంధించి సమస్త రాజ్యమును హరింప దలచుచున్న దుర్యోధనుని కోరిక, ఈ ప్రపంచములో నెప్పుడు గూడ నెరవేర జాలదు. నక్షత్ర సహితముగా ఆకాశము క్రింద పడిపోయిననూ, భూమి పగిలి ముక్కలైనను, నేను బ్రతికియుండగా, ద్రోణాచార్యుడు నిన్ను బంధింప జాల డనుట నిశ్చయము.

“రాజా! ఒకవేళ, వజ్రాయుధధారి యైన యింద్రుడు గాని లేక విష్ణు భగవానుడు గాని సర్వ దేవతలతో సాక్షాత్తుగా వచ్చి దుర్యోధనునకు సహాయము చేసినప్పటికిన్ని నేను బ్రతికియుండగా అతడు నిన్ను బంధింప జాలడు. కనుక ద్రోణాచార్యుని వలన నీవు భయపడ వలసిన యవసరము లేదు.

“రాజా! ఇదియే నా నిశ్చయమైన ప్రతిజ్ఞ. నేనెప్పుడుగూడ అసత్య మాడినట్లు జ్ఞాపకము లేదు. నాకు అపజయము కలిగినట్లుగూడ జ్ఞాపకము లేదు. నేను చేసిన ప్రతిజ్ఞను భంగపరచినట్లు గూడ నాకు జ్ఞాపకము లేదు కనుక, నీవు నా మాట విశ్వసించుము”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! తరువాత పాండవ శిబిరములలో శంఖ-భేరీమృదంగాది వాద్యములు మ్రోగెను. పాండవులు సింహనాదము చేసిరి. ధనుష్టంకార ధ్వనులు మిన్ను ముట్టెను. ఆ ధ్వనులు మీ సేనా శిబిరములలో వినపడగా, అక్కడగూడ సైనికవీరులు వివిధ వాద్యములు మ్రోగించిరి. తరువాత రెండు సేనలు వ్యూహము రచియించి మెల్లమెల్లగా ఒండొరులు తలపడజొచ్చిరి. తరువాత, కొరవ పాండవ సేనలకు, ద్రోణాచార్య-ధృష్టద్యుమ్నులకున్న ఘోరముగా యుద్ధము ఆరంభమయ్యెను.

“రాజా! సృంజయ యోధులు, ద్రోణాచార్యుని సేనను నశింప జేయుటకు మిక్కిలి ప్రయత్నించు చుండిరి. ఆ సేన ద్రోణాచార్యుని రక్షణములో నుండెను గనుక, సృంజయుల ప్రయత్నము విఫలమయ్యెను. అట్లే, పాండవసేనను ఓడించ తలపెట్టిన మీ యోధాగ్రేసరులు విఫలమయ్యెరి. ఎందుకనగా, పాండవసేన అర్జున రక్షిత మై యుండెను. అట్లు ద్రోణార్జునుల చేత సురక్షితము లైన యుభయ సైన్యములున్ను, రాత్రివేళ సుపుష్పితము లైన రెండు వనశ్రేణులు ముడుచుకొని ముందున్నట్లు, నిశ్చలముగా ఒండొంటికి ఎదురెదురుగా నిలిచి యుండెను.

“రాజా! తరువాత, సువర్ణ మయ రథము గల ద్రోణాచార్యుడు సూర్యుని వలె ప్రకాశమాను డగుచు, అవరణము గల రథములో ముందుకుసాగి సేనాముఖమునందు

తిరుగు చుండెను. ఆయన ఏకాకిగానే శస్త్రాస్త్ర ప్రయోగము చేయుచుండెను. అప్పుడు సృంజయ పాండవులు, ద్రోణు డొక్కడైనను, అనేక ద్రోణు లున్నట్లు, తలచు చుండిరి. ద్రోణాచార్య ప్రయుక్తము లైన బాణ పరంపరలు పాండవసేనలను భయపరచుచు నలువైపుల వ్యాపించెను. మధ్యందిన మార్తాండుని వలె ద్రోణాచార్యుడు వెలుగొందుచు కనపడెను.

“రాజా! క్రుద్ధుడైన దేవేంద్రుని, దానవసేన చూడజాలనట్లు, ద్రోణాచార్యుని పాండవసేనలో నెవడుగూడ కన్నెత్తి చూడ జాలకుండెను. ఈ విధముగా, ద్రోణాచార్యుడు పాండవసేనను మోహింప జేసి, తీక్ష్ణ బాణవర్షము గురియుచు ధృష్టద్యుమ్నుని సేనను సంహరించుటకు ఆరంభించెను. బాణముల చేత సమస్త దిక్కులను ఆకాశమునున్ను ఆచ్ఛాదించెను. ధృష్టద్యుమ్నుడు చూచు చుండగనే ద్రోణాచార్యుడు పాండవ సేనలను మర్ధించు చుండెను.

14వ అధ్యాయము

ద్రోణుని పరాక్రమవర్ణనము :-

“రాజా! అగ్ని యెండుగడ్డి వాములను దహించి భస్మము చేసినట్లు, ద్రోణాచార్యుడు పాండవసేనలకు మహాభయోత్పాతము గలిగించుచు బాణాగ్నిచే దహించుచు సేనయంతటను సంచరించు చుండెను. ఆ విధముగా సేనను దహించు చున్న ద్రోణాచార్యుని చూచి సృంజయవీరులు గడ-గడ వడకిరి.

“రాజా! యెడతెగక బాణవర్షము గురిపించు ద్రోణుని ధనుష్టంకార ధ్వని, పిడుగుల చప్పుడువలె వినపడుచుండెను. ఆయన విడిచిన బాణములు పాండవుల చతురంగ సేనలను నలగగొట్టుచుండెను. వర్షారంభమునందు మేఘములు గర్జించుచు ఆకాశమును ఆచ్ఛాదించి, వడగండ్లు గురియునట్లు, ద్రోణాచార్యుడు బాణవర్షము గురిసి శత్రువులకు భయము గలిగించెను.

రణసీతీ వర్ణనము :-

రాజా! సంచరించుచున్న రథము లనెడి మేఘమండలమునందు ద్రోణుని సువర్ణ ధనుస్సు విద్యుత్తు వలె ప్రకాశించుచుండెను. ఆయన, ప్రళయకాలము సృజించెనా యనునట్లు రక్తనదులను ప్రవహింప జేసెను. ఆ నది క్రోధావేశము చేత

ప్రకటిత మయ్యెను. మాంస భక్షులైన జంతువులచేత చుట్టబడి యుండెను. సైన్యమనెడు ప్రవాహము చేత అన్నివైపుల నిండి యుండెను. ధ్వజము లనెడు వృక్షములను విరిచి పడ గొట్టి ప్రవహింప జేయు చుండెను.

“రాజా! ఆ నదిలో రక్త మనెడు ఉదకము, రథము లనెడు సుడులు, గజాశ్యము లనెడు తీరములు, కవచము లనెడు నావలు, మాంస మనెడు బురదయు నుండెను. మేదస్సు - మజ్జ - ఎముకలున్ను అక్కడ ఇసుక రాసులవలె కనపడుచుండెను. దానిలో తేలియాడుచున్న తలపాగలు నురుగులవలె నుండెను. సంగ్రామ మనెడు మేఘము ఆ నదిని రక్తమనెడు వర్షముచేత నింపు చుండెను. ప్రాసాయుధము లనెడు చేపలు దానిలో నిండి యుండెను.

“రాజా! ఆ నదిలో గజాశ్య శరీరములు గుట్టలుగుట్టలుగా పడి యుండెను. బాణ వేగము ఆ నదీ ప్రవాహముగా నుండి, దానిచేత అది ప్రవహించుచుండెను. శరీరములనెడు కట్టెలచేతనే ఆ నదికి ఘట్టము నిర్మింప బడి యుండెను. రథములనెడు తాబేళ్ళతో అది వ్యాపించియుండెను. యోధుల మస్తకము లా నదిలో కమలవనముల వలె కనపడుచుండెను. ఆ నది మధ్య మునందు మునుగుచు-పారుచు నున్న అనేక ఖడ్గములవలన, మత్స్యములు నిండి యున్నవా యనున ట్లుండెను. రథ-గజాదుల చేత అక్కడక్కడ చుట్టబడిన ఆ నది, లోతైన మడుగులుగా నున్నట్లు కనపడుచుండెను. యోధులయనేకాభరణములచేత, ఆనది భూషిత యైనదా యనునట్లుండెను.

“రాజా! సూర్యకొలది మహారథములు ఆ నదీ మధ్యమునందు, పైకి లేచు చున్న సుడులవలె కనపడుచుండెను. ఆ నది, భూమి దుమ్ము అనే అలలతోను, వ్యాప్తమై యుండెను. ఆ నది మహా పరాక్రమశాలు రైన వీరయోధులకు సులభముగా దాటుటకు యోగ్యముగా పిరికి పందలకు దుస్తరముగాను నుండెను. దాని మధ్యలో సూర్యకొలది శవములు పడియుండెను. గ్రద్దలు - రాబందులున్ను ఆ నదిని సేవించి యుండెను. అది వేలకొలది మహారథికులను యమలోకమునకు కొనిపోవు చుండెను. దానిలో శూలాయుధములు సర్పములవలె నుండెను. వివిధ ప్రాణులు అక్కడ జలపక్షుల రూపములో నివసించు చుండెను. ఖండించ బడిన క్షత్రియ సముదాయములు దానిలో తిరుగుచున్న పెద్ద పెద్ద హంసల వలె కనపడు చుండెను. ఆ నది, రాజ కిరీటములనెడు జలపక్షులతో సేవింపబడినట్లు కనపడుచుండెను.

“రాజా! ఆ రణనదియందు, రథచక్రములు తాబేళ్ళవలె, గదలు మొసళ్ళవలె, బాణములు చిన్న చిన్న చేపలవలెను నుండెను. కొంగలు - గ్రద్దలు - నక్కలున్న ఆ నదీ తీరమునందు నివసించుచుండెను. రాజా! ద్రోణాచార్యుని చేత చంపబడిన నూర్లకొలది ప్రాణులను అది పితృలోకమునకు చేర్చుచుండెను. నూర్లకొలది పీనుగులు దానిలో ప్రవహించు చుండెను. వెంట్రుకలు నాచుతీగలవలె, గడ్డివలెను ఆ నదిలో కనపడుచుండెను. రాజా! యీ విధముగా ద్రోణాచార్యు డక్కడ రక్తనదిని ప్రవహింప జేసెను.

ద్వంద్వ యుద్ధము :-

“రాజా! యీ విధముగా సేనను గర్జించుచు, బెదరించుచు భయపరచుచు నున్న ద్రోణాచార్యునిపైకి యుధిష్ఠిరాది యోధులు అన్ని వైపులనుండి వచ్చి దాడి చేసిరి. అట్లు తనపై బడు చున్న పాండవ వీరులను పరాక్రమ వంతులైన మీ సైనికులు అన్ని వైపులనుండి నివారించిరి. అప్పుడు ఉభయ సైనికులకు ద్వంద్వ యుద్ధము అతి భయంకరముగా జరిగెను.

“రాజా! అనేక మాయలు చేయు శకుని, సహదేవుని పై దాడి చేసి, అతనిని, అతని సారథినిన్ని గాయపరచి, యతని ధ్వజ-రథములను పడగొట్టెను. అప్పుడు సహదేవుడు అవలీలగా శకుని ధ్వజ-సారథి-అశ్వ-ధనుస్సులను ఛిన్నభిన్నము చేసి, శకునిపై అరువది బాణములను ప్రయోగించి గాయపరచెను. అంతట, శకుని గదాధారియై రథమునుండి క్రిందకు దుమికి, గదచేత సహదేవుని సారథిని కొట్టి క్రింద పడవేసెను. రాజా! అప్పు డా యిరువురు విరథులై గదాయుద్ధము, శిఖరములు గల రెండు పర్యతములవలె చేసిరి. అది వారికి క్రీడవలె నుండెను.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుడు ద్రుపదుని పదిబాణములతో కొట్టెను. ద్రుపదుడు గూడ ననేక బాణములు ప్రయోగించి ద్రోణుని గాయపరచెను. ద్రోణుడు ఇంకను అధిక బాణములతో ద్రుపదుని క్షతగాత్రుని చేసెను.

“రాజా! భీమసేనుడు నిశితము లైన వింశతి బాణములతో వివింశతిని కొట్టినను నతడు చలించలేదు. అది అద్భుతముగా నుండెను. పిదప వివింశతిగూడ భీమసేనునిపై ఆక్రమణము చేసి, భీముని రథాశ్వములను - ధ్వజమును, ధనుస్సునున్ను ఖండించెను. ఇది చూచి సమస్త సైన్యములు వివింశతిని బహువిధముల ప్రశంసించెను. వివింశతి పరాక్రమమును సహించక భీమసేనుడు

గదతో వివింశతి రథాశ్వములను వధించెను. గుఱ్ఱములు చచ్చిన తరువాత వివింశతి కత్తి-డాలు తీసికొని రథమునుండి దుమికి, ఒక మదగజము మరియొక మదగజము పైకి ఉరికినట్లు పోయి భీమసేనునిపై దాడి చేసెను.

“రాజా! శల్యుడు, తన మేనల్లుడైన నకులుని జూచి నవ్వుచు, లాలించుచు, కోపంప చేయు చున్నవానివలె నతనిని బాణములతో కొట్టెను. అప్పుడు నకులుడు శల్యుని యొక్క రథాశ్వ-ధ్వజ-సారథి-ధనుస్సులను ఖండించి గెలిచిన వాడై శంఖము పూరించెను.

“రాజా! ధృష్టకేతుడు, కృపాచార్య ప్రయుక్తము లైన బాణములను ఖండించి, డెబ్బది బాణములతో కృపాచార్యుని గాయపరచి, మూడు బాణములతో నతని ధ్వజమును పడ గొట్టెను. అప్పుడు కృపాచార్యుడు గొప్ప బాణవర్షము గురిసి ధృష్టకేతువును ముందుకు సాగ నీయక నివారించి గాయపరచెను.

“రాజా! సాత్యకి కృతవర్మ యెదపై బాణములతో కొట్టి, డెబ్బది బాణములు ప్రయోగించి కృతవర్మను క్షతగాత్రుని చేసెను. అప్పుడు భోజవంశీయు డైన కృతవర్మ వెంటనే డెబ్బదియేడు శరములు ప్రయోగించి సాత్యకిని గాయపరచినను, సాత్యకి తీవ్ర వాయువు చేత పర్యతము వలె ఏ మాత్రము చలించలేదు.

“రాజా! ధృష్టద్యుమ్నుడు, త్రిగర్త రా జైన సుశర్మ మర్మస్థానములందు కొట్టి తీవ్రముగా గాయపరచెను. సుశర్మగూడ, ధృష్టద్యుమ్నుని మెడపై తేమరాయుధముతో కొట్టెను.

“రాజా! యుద్ధభూమి యందు విరాటరాజు వచ్చి కర్ణుని వేగమును నివారించెను. అది చూచు వారలకు మహాద్భుతముగా నుండెను. అప్పుడు కర్ణుడు బాణ పరంపరలచే విరాటుని సర్య సైన్యములను ముందుకు సాగనీయక అడ్డగించెను.

“రాజా! ద్రుపదరాజు పోయి భగదత్తునెదుర్కొనెను. ఆ యిరువురకు విచిత్రముగా యుద్ధము జరిగెను. భగదత్తుడు ద్రుపదుని, అతని సారథిని, రథమును, ధ్వజమును, నుగ్గు చేసెను. అప్పుడు ద్రుపదుడుగూడ కుపితుడై బాణములతో భగదత్తుని యెదలపై గొట్టెను.

“రాజా! భూరిశ్రవుడు - శిఖండి యిరువురు గూడ నుత్తమ యోధులు - అస్త్ర విద్యా విశేషజ్ఞులు నని ప్రసిద్ధి పొందినవారు. ఆ యిద్దరు సమస్త ప్రాణులు

భయపడునట్లుగా యుద్ధము చేసిరి. భూరిశ్రవుడు బాణవర్షము చేత శిఖండిని ఆచ్ఛాదించెను. అప్పుడు శిఖండి క్రుద్ధుడై, తొంబది బాణములు ప్రయోగించి సోమదత్త పుత్రుడైన భూరిశ్రవుని కంపింప జేసెను.

“రాజా! భయంకర రాక్షసు లైన ఘటోత్కచుడు - అలంబుషుడు జయేచ్ఛతే అద్భుతముగా పోరాడిరి. ఆ యిరువురున్ను మిక్కిలి పొగరు గల రాక్షసులు. వారు నూర్లకొలది మాయలను సృజించి, పరస్పరము జయింప జూచు చుండిరి. వారు అదృశ్యులై పోరాడుచు చూచువారికి అత్యాశ్చర్యము గలిగించు చుండిరి.

“రాజా! చేకితానుడు ‘అనువిందుని’తో భయంకర యుద్ధము చేసెను. ఆ యుద్ధము దేవాసుర సంగ్రామమునందు బలాసురుడు ఇంద్రుడు పరస్పరము పోరాడుచున్నట్లుండెను.

“రాజా! లక్ష్మణుడు క్షత్రదేవునితో, పూర్వము మహా విష్ణువు హిరణ్యాక్షునితో పోరాడినట్లు మహా యుద్ధము చేసెను. తరువాత, పౌరవుడు రథారూఢు డై గర్జించుచు అభిమన్యునిపై దాడి చేసెను. అప్పు డా యిరువురకు మహాయుద్ధము జరిగెను. పౌరవుడు అభిమన్యుని పై బాణవర్షము గురిసెను. అభిమన్యుడు పౌరవుని ధ్వజము - ఛత్రము - ధనుస్సునూ ఖండించి క్రింద పడవైచి, యేడు బాణములచేత పౌరవుని గాయ పరచి, ఐదు బాణములచేత సారథిని క్షతగాత్రుని చేసెను. తరువాత అభిమన్యుడు సింహనాదము చేసి, పౌరవాంతకరమైన బాణమును సంధించిన వెంటనే కృతవర్మ చూచి రెండు బాణములతో అభిమన్యుని బాణమును, ధనుస్సునున్ను ఖండించెను.

“రాజా! అప్పుడభిమన్యుడు మెరయుచున్న కత్తి డాలు తీసికొని తన బల పరాక్రమములను ప్రదర్శించుచు, కత్తిని అన్ని వైపుల త్రిప్పుచు డాలు-కత్తి ఆ రెంటియంతరము తెలియకుండ తిరుగుచు నెగిరి పౌరవుని రథపు నొగలపైకి ఎక్కి అతని జాట్టు పట్టుకొని, అతని సారథిని తన్ని పడగొట్టి చంపెను. ఖడ్గముతో ధ్వజమును ఖండించెను. గరుత్మంతుడు సముద్రమును క్షోభింప చేసి యందలి సర్పములను పట్టి కొట్టినట్లు, రథమునుండి పౌరవుని క్రిందకు విసరివైచెను. సింహము - ఆబోతును పట్టి విసరివేసినట్లు సౌభద్రుడు పౌరవుని విసరివేయుట ఆక్కడి రాజవీరులందరు నాశ్చర్యముతో చూచిరి. ఆ దెబ్బతో పౌరవుడు క్రిందబడి మూర్ఛిలైనను. అతని వెంట్రుకలు ఊడబెరకబడి యుండెను.

“రాజా! అట్లు పౌరవుడు అభిమన్యుని చేతిలో చిక్కుకొని అనాథుని వలె ఈడ్య బడుచు పడిపోవుట చూచి సైంధవుడు సహింప జాలక, నెమలి యీకలతో కప్పబడి, అనేక క్షుద్రఘంటికలతో (గజ్జెలు) అలంకృతమైన డాలు-కత్తి తీసికొని గర్జించుచు రథమునుండి దుమికి వచ్చుచుండగా అభిమన్యుడు చూచి, పౌరవుని విడచి, పౌరవుని రథమునుండి యెగిరి దుమికి, డేగవలె సైంధవుని పై దాడి చేసెను.

“రాజా! శూరాభిమన్యుడు శత్రువులు ప్రయోగించిన ప్రాస-పట్టిన-ఖడ్గాద్యాయుధములను ఖడ్గము చేత ఖండించుచు, డాలుతో ఆపుచు, సైనికులకు బాహు బలమును ప్రదర్శించుచు, కత్తిని, డాలును జళిపించుచు, తన తండ్రికి బద్ధశత్రువు - వృద్ధ క్షత్రుని పుత్రుడు నైన సైంధవున కెదురుగా పోయి సింహము గజమును ముట్టడించినట్లు పై బడెను.

“రాజా! ఆ యిరువురు ఖడ్గములతో, దంత-నఖములతో, వ్యాఘ్రసింహములు వలె పరస్పరము తలపడి మిక్కిలి హర్షోత్సాహములతో కొట్టుకొనుచుండిరి. ఆ యభిమన్యు - జయద్రథులిరువురు ‘డాలు-ఖడ్గములతో కొట్టుకొనుట, ప్రతీకారేచ్ఛతో నొండొరులు కొట్టుకొనుట, ఖడ్గములను క్రిందు -మీదు త్రిప్పుట, ఈ కళలలో నొకరి కొకరు తీసిపోవక పోరాడ జొచ్చిరి. ఖడ్గముల దెబ్బలో, త్రిప్పుటలో, ఇతర శస్త్ర ప్రయోగములో, శరీరపు లోపలి - బయటి భాగములందు గాయపరచుటలోను ఇరువురి యోగ్యత సమానముగా కనపడుచుండెను.

“రాజా! ఆ యిరువురున్ను బాహ్యభ్యంతరావయవములను గాయపరచు కొనుచు రెక్కగల పర్యతములు పోరాడు చున్నట్లు కనపడిరి. అప్పుడు అభిమన్యుని డాలు పైన సైంధవుడు ఖడ్గముతో కొట్టగా, అతని కత్తి విరిగి ముక్కలయ్యెను. వెంటనే సైంధవుడు ఆరడుగులు ఎగిరి రెప్పపాటులో తన రథముపై మరల పోయి కూర్చొనెను.

రాజా! అంతటితో నభిమన్యుడు యుద్ధము మానుకొని తన రథము నెక్కి కూర్చొనెను. ఇంతలోనే రాజవీరులందరు ఒకటిగా వచ్చి అభిమన్యుని అన్ని వైపులనుండి చుట్టుముట్టరి. అప్పుడభిమన్యుడు డాలు-కత్తి పైకెత్తి సైంధవుని చూచుచూ బిగ్గరగా సింహనాదము చేసి, సైంధవుని చూచి సూర్యుడు సమస్త ప్రపంచమును తపింప జేయునట్లు, ఆ సేనను తపింప చేయజొచ్చెను.

“రాజా! అప్పుడు శల్యుడు స్వర్ణభూషితమై, సర్వాయస (అంత ఉక్కుతో

చేయబడిన) శక్తిని అభిమన్యుని పైకి వేసెను. అది మండుచున్న యగ్ని శిఖవలె నుండెను. అభిమన్యుడా శక్తిని ఎగురుచున్న సర్పమును గరుత్మంతుడువలె, ఎగిరి పట్టుకొని ఒరనుండి ఖడ్గము లాగెను. అభిమన్యుని లాఘవమును, బలమును చూచి అక్కడి రాజవీరులు ఏక కంఠముతో బిగ్గరగా సింహనాదము చేసిరి.

“రాజా! తరువాత అభిమన్యుడు వైదూర్యమణిఖచితమైన ఆ శక్తినే త్రిప్పి శల్యునిపై విసరివేసెను. ఆ శక్తి కుబుసము వీడిన సర్పమువలె శల్యుని రథముచేరి యతని రథసారథిని చంపి, యతనిని రథమునుండి క్రింద పడగొట్టెను. రాజా! ఈ సంఘటన చూచి విరాట - ద్రుపద - ధృష్టకేతు - యుధిష్ఠిర - సాత్యకి - కేకయ రాజపుత్ర - భీమసేన - ధృష్టద్యుమ్న - శిఖండి - నకుల సహదేవ - ద్రౌపదీపుత్రాదులందరు సాధు-సాధు (చాల బాగు - చాలబాగు) అని అరచుచుండిరి.

“రాజా! అప్పుడు అభిమన్యునకు ఉత్సాహము గలిగించుచు సైనికుల సింహనాదాది వివిధ ధ్వనులు చెలరేగెను. నీ పుత్రులా ధ్వనిని సహించక, హఠాత్తుగా అందరు అన్నివైపులనుండి అభిమన్యునిపై నిశిత శరములను గురిసిరి. అది మేఘము పర్వతముపై జలధారలు గురిసిన ట్లుండెను. తనసారథి చచ్చుట చూచి శల్యుడు కోపముతో మరల అభిమన్యునిపై దాడి చేసెను.

జనమేజయా! సంజయుడు చెప్పిన ద్వంద్వ యుద్ధ వృత్తాంతము విని ధృతరాష్ట్రుడు మరల సంజయునితో నిట్లనెను.

15వ అధ్యాయము

శల్య భీమసేనుల యుద్ధము, శల్యుని పరాజయము :-

“సంజయా! అత్యంత విచిత్రమైన ద్వంద్వయుద్ధ వృత్తాంతము చెప్పితివి. అది చూచిన కన్నులు గలవా రెంత భాగ్యశాలురో గదా! ఆ భాగ్యము నాకు లేకపోయేనే! దేవాసురయుద్ధ సమానమైన కౌరవ పాండవ యుద్ధము అత్యాశ్చర్యకర మని విశ్వమానవులనెదరు. ఇప్పుడీ యుద్ధవృత్తాంతము విని, నాకు తృప్తి దీరకున్నది. కనుక, శల్యాభిమన్యుల యుద్ధమును గూర్చి నాకు సవివరముగా చెప్పుము.”

ఆ మాటకు సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో నిట్లనెను. “రాజా! శల్యుడు, తన సారథి చంపబడుట చూచి కుపితుడై సర్వాయస గద పై కెత్తి గర్జించుచు రథమునుండి యెగిరి దుమికి భీమసేనునిపైకి ఉరికెను. ప్రళయకాల ప్రజ్వలితాగ్నివలె, దండధారి

యైన యముని వలెను వచ్చు చున్న శల్యుని జూచి భీమసేనుడు విశాలమైన గదను ధరించి మహావేగముతో శల్యునివైపునకు ఉరికెను.

“రాజా! అటువైపు నుంచి అభిమన్యుడు గూడ పిడుగువంటి మహాగదతో శల్యునిపైకి వచ్చి ‘రమ్ము, రమ్ము’ అని శల్యుని పిలిచెను. అప్పుడు భీమసేనుడు మహా ప్రయత్నము చేసి అభిమన్యుని ఆపి, తాను శల్యుని యొద్దకు పోయి పర్వతము వలె చలించక నిలిచెను. ఇట్లే మద్రరాజైన శల్యుడు గూడ భీమునివైపు, సింహము గజరాజువైపు పోయినట్లు ముందుకు సాగిపోయెను.

శల్యభీమసేనుల గదా యుద్ధము :-

“రాజా! తరువాత వేలకొలది యుద్ధ వాద్యధ్వనులు వీరుల సింహనాదములున్న మిన్ను ముట్టెను. కౌరవ పాండవ సైనికులను ప్రశంసించుచు, చూపరులు పరుగెత్తుచుండిరి. భీమసేనుని వేగమును శల్యుడు - శల్యుని వేగమును భీమసేనుడు దప్ప ఇతరులు సహింపజాలరని యనుకొనుచుండిరి. సువర్ణ పత్రములు పొదిగిన భీముని గద అగ్నివలె జ్వలించుచుండెను. అది వీరులను ఉత్సాహపరచు చుండెను. అట్లే శల్యుని గద గూడ విద్యుత్తు వలె మెరయు చుండెను. శల్య-భీమసేను లిరువురు గద లనెడు కొమ్ములను త్రిప్పుచు ఆబోతుల వలె గర్జించుచు తిరుగుచుండిరి. మండలాకారముతో తిరుగుటలో, గదా ప్రహారములోను ఆ పురుష సింహుల సామర్థ్యము సమానముగా నుండెను.

“రాజా! భీమసేనుని గదా ప్రహారము చేత శల్యుని గద, నిప్పురవ్వలు గ్రక్కుచు ఛిన్న-ఛిన్న మాయెను. అట్లే శల్యుని గద దెబ్బచేత భీముని గద గూడ వర్షాకాల సంధ్యలో మిణుగురు పురుగులచే చుట్టబడిన వృక్షము వలె అగ్ని కణములు వెడలగా భాసిల్లు చుండెను. అప్పుడు ఋతాయనుని పుత్రు డైన శల్యుడు మరియొక గద తీసికొని ప్రయోగింపగా, అది ఆకాశమును ప్రకాశింప జేయుచు మాటి-మాటికి అగ్ని వర్షము గురియు చుండెను. ఇట్లే భీముడు ప్రయోగించిన గద గూడ ఆకాశమునుండి పడుచు పెద్ద కొరివివలె, కౌరవసేనను తపింపజేయు చుండెను.

“రాజా! గదా యుద్ధకుశలు రైన ఆ యిరువురిచేతులలో నున్న గదలు ఒండొంటిని తాకుచు, బుస కొట్టుచున్న నాగ కన్యకలవలె నిప్పులు గ్రక్కుచుండెను. రెండు మహావ్యాఘ్రములు నఖములతో, రెండు మహా గజములు దంతములతో ఒండొంటిని కొట్టుకొను చున్నట్లు, భీమశల్యులు గదాగ్రభాగములతో పరస్పరము

కొట్టుకొనుచుండిరి. ఆ దెబ్బలతో వారి శరీరములు రక్తసిక్తములై, పూచిన మోదుగుల వలె కనపడుచుండెను. ఆ రెండు గదల ధ్వని యింద్రుని వజ్రాయుధధ్వనివలె సర్వదిశలందు వినపడు చుండెను.

“రాజా! శల్యుడు కుడి యెడమ వైపుల గదతో కొట్టి గాయపరచినను భీముడు, భీముని గదా ఘాతములచే శల్యుడున్న వజ్రఘాతముచేతగూడ కదలక నిలిచిన పర్యతమువలె నిశ్చలముగా నుండిరి. ఇరువురు గదలెత్తి పరస్పరము తలపడిరి. మండలాకారముతో తిరుగజొచ్చిరి. తరువాత ఎనిమిది అడుగుల దూరము పోయి, ఒండెరులపై విరుచుకొని పడి, లోహదండములచేత కొట్టుకొనిరి. ఆ యిరువురు పరస్పర గదా ప్రహారములచేత గాయపడి యింద్రధ్వజములవలె ఒకేసారి క్రిందపడిరి.

“రాజా! తరువాత వశము తప్పి విహ్వలుడై యున్న శల్యుని కడకు కృతవర్మ త్వరగా వచ్చి గదా ప్రహారము చేత పీడితు డై మూర్ఛిల్లి, దెబ్బతిన్న సర్పమువలె కొట్టుకొనుచు నున్న శల్యుని చూచి, తన రథముపై నతనిని యుద్ధరంగమునుండి తీసుకొని పోయెను. తరువాత భీమసేనుడు గూడ మత్తునివలె విహ్వలుడై కనుగ్రుడ్లు త్రిప్పుచు లేచి నిలబడి గద తీసుకొను చుండుటను అందరు జూచిరి.

“రాజా! తరువాత, శల్యుడుయుద్ధ విముఖుడై యుండుట చూచి, గజాశ్వరథ పదాతి సైన్యములు, నీ పుత్రులు నందరు గూడ భయముతో వడకిరి. విజయము సాధించిన పాండవుల చేత పీడితు లైన మీ సైనికులు భయపడి, వాయువు చేత చెదరగొట్ట బడిన మేఘములవలె నలువైపుల పారిపోయిరి.

“రాజా! యీ విధముగా నీ పుత్రులను జయించి, పాండవులు ప్రజ్యులితాగ్నులవలె రణరంగము నందు ప్రకాశించుచు, సంతోషముతో మాటి మాటికి సింహనాదములు చేసి, శంఖములు ఊదిరి. ఆ ధ్వనులతో పాటే వారు భేరీ మృదంగాది వాద్యములను గూడ వాయింప జేసిరి.

16వ అధ్యాయము

వృషసేనుని పరాక్రమము - ఉభయసేనల దొడ్డి యుద్ధము :-

“రాజా! మీ సేన చెదిరిపోవుట చూచి, అసహాయశూరుడైన వృషసేనుడు, తన అస్త్రముల మాయచేత మీ సేన పారిపోవకుండ ఆపెను. ఆ యుద్ధమునందు వృషసేనుడు ప్రయోగించిన బాణములు చతురంగ సైన్యములను చీల్చుచు దశదిశల

తిరుగు చుండెను. గ్రీష్మఋతువునందు సూర్యునినుండి బయలు వెడలిన సహస్ర కిరణములు అన్ని వైపుల వ్యాపించినట్లు వృషసేనుని ధనుస్సునుండి వేలకొలది బాణములు బయలు వెడలుచుండెను.

“రాజా! సుడిగాలిచేత హఠాత్తుగా పెద్ద పెద్ద చెట్లు విరిగి క్రింద పడునట్లు వృషసేనుని చేత పీడితులైన యోధులు, రథికులున్న, నేలపై బడుచుండిరి. మహారథికుడైన వృషసేనుడు రథాశ్వగజములను వేలకొలది వధించి పడగొట్టెను. వృషసేనుడిట్లు నిర్భయుడై, ఏకాకిగా యుద్ధభూమియందు సంచరించుట జూచి, సమస్త రాజవీరులు ఒకటిగా వచ్చి అన్ని వైపులనుండి అతనిని చుట్టుముట్టిరి.

“రాజా! ఆ సమయమునందే నకులపుత్రుడైన శతానీకుడు వృషసేనునిపై దాడిచేసి మర్మములను భేదించు పదిబాణములచేత కొట్టెను. అప్పుడు కర్ణుని కుమారుడైన వృషసేనుడు శతానీకుని ధనుస్సును ఖండించి, యతని ధ్వజమును పడగొట్టెను. అదిచూచి, తన సోదరుని రక్షించుటకు గాను ద్రౌపదియొక్క యితర పుత్రుడు గూడ నక్కడకు వచ్చి, వృషసేనుని, తన బాణ వర్షముతో ముంచి, కనపడకుండజేసెను. రాజా! అది చూచి, అశ్వత్థామాది మహారథికులు సింహనాదము చేయుచు, ఆ యిరువురు సోదరులను ముట్టడించి, మేఘములు పర్యతములపై జలధారలు వర్షించినట్లు, వారు వివిధ బాణ పరంపరలు వర్షించుచు, మహారథికు లైన ద్రౌపదీపుత్రులను కప్పిరి.

“రాజా! అప్పుడు పుత్రుల ప్రాణరక్షణము కోరుచు పాండవులు వెంటనే వచ్చి, ఆ కొరవ మహారథికులను అడ్డగించిరి. పాండవులతో పాంచాల-కేకయ-మత్స్య-స్సంజయ యోధులుగూడ అస్త్ర-శస్త్రములు ధరించి వచ్చి యుద్ధము చేసిరి. ఆ యుద్ధము ఘోరముగా, పులకాంకురములు గలిగించునదిగాను, దానవులతో దేవతలు యుద్ధము చేసినట్లు జరిగెను.

“రాజా! యిట్లు పరస్పరము కొరవపాండవులు క్రోధదృష్టితో చూచుకొను చుండిరి. పరాక్రమవంతులైన ఆ రాజవీరులు క్రోధపరిపూర్ణులై, ఆకాశమునందు ఒకచో చేరియున్న గరుత్మాంతుడు - సర్పరాజులవలె నుండిరి. భీమ - కర్ణ - కృపాచార్య - ద్రోణాచార్య - అశ్వత్థామ - సాత్యకి - ధృష్టద్యుమ్నాది వీరులచేత ఆ రణరంగమునందు, ప్రళయకాల సూర్యుడు ఉదయించిన ట్లుండెను.

“రాజా! అప్పుడు పరస్పరము కొట్టుకొనుచున్న ఆ మహావీరులకు పూర్వము దేవ-దానవులకు వలె యుద్ధము జరిగెను. తరువాత, ఎగురుచున్న అలలు గల సముద్రము వలె గర్జించు చున్న యుధిష్ఠిర సైన్యము మీ సేనను సంహరించు చుండగా, కౌరవ సేనలోని మహారథికులు పారిపోవ జొచ్చిరి. శత్రువుల చేత భగ్నమై పారిపోవుచున్న మీ సేనను చూచి ద్రోణాచార్యుడు, “వీరులారా! మీరు పారిపోవకుడు. దీనవలన ఏమియు లాభము లేదు” అనియనెను. అప్పుడు ద్రోణాచార్యునకు క్రోధమును, పరాక్రమమును ఆవేశించి, బాణము సంధించి తన సారథితో నిట్లనెను.

“సారథీ! సుందరమైన శ్వేతచ్ఛత్రము ధరించి నిలిచియున్న యుధిష్ఠిరుని వైపునకు రథము పోనిమ్ము. ధృతరాష్ట్రుని సేన చెదిరిపోయి అనేక భాగములుగా చీలి యున్నది. నేను యుధిష్ఠిరుని ఆపి, యీ సేన పరుగెత్తకుండ నిలిపెదను. నాయనా! ఈ పాండవ-మత్స్య-పాంచాల-సోమకాది సమస్త వీరులు నాపై బాణప్రయోగము చేయ జాలరు. అర్జునుడు గూడ నా దయచేతనే మహాస్త్రములను పొందెను. భీమసేన-సాత్యకులు గూడ నాతో యుద్ధము చేయుటకు సాహసింపజాలరు. అర్జునుడు నాయనుగ్రహము చేతనే మహాధనుర్ధరు డయ్యెను. ధృష్టద్యుమ్నునకు గూడ నే నిచ్చిన బాణముల విజ్ఞానమే కలదు. నాయనా! సారథీ! విజయాభిలాష గల వీరుల కిది ప్రాణ రక్షణము చేసికొను సమయము గాదు. నీవు స్వర్గప్రాప్తిని ఉద్దేశించి యశస్సు కొరకు - విజయము కొరకున్న ముందుకు సాగిపోమ్ము.”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యీ విధముగా ద్రోణాచార్యుని చేత ప్రేరితు డై యతని సారథి, అశ్వహృదయ మంత్రముచేత అభిమంత్రించి, యశ్యములకు ఉత్సాహము పెంపొందించుచు, రథముతో ద్రోణాచార్యుని, ముందుకు తోడుకొని పోయెను. అప్పుడు కరూష - మత్స్య - చేది - సాత్యత - పాండవ - పాంచాలాది వీరులు ఒక్కటిగా వచ్చి ద్రోణాచార్యుని అడ్డగించిరి.

“రాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు క్రుద్ధుడై ఐరావతగజము వలె పాండవసేనలో దూరి యుధిష్ఠిరునిపై దాడి చేసెను. అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు నిశిత శరములతో ద్రోణాచార్యుని గ్రుచ్చెను. ద్రోణాచార్యుడు యుధిష్ఠిరుని ధనుస్సును ఖండించి, మహావేగముతో నతనిపై అక్రమణము చేసెను.

ద్రోణాచార్యుడు పాండవ సైనికులను వధించుట :-

“రాజా! అప్పుడు పాంచాల వీరుడైన కుమారు డనువాడు యుధిష్ఠిరుని రథచక్ర

రక్తకుడుగా నుండెను. అతడు యుధిష్ఠిరునిపై దాడి చేయుచున్న ద్రోణాచార్యుని, సముద్రమును తీరభూమి ఆపినట్లు అడ్డగించెను. అది చూచి పాండవ సైనికులు సింహనాదము చేసి, అందరున్న ‘చాలమంచిది - చాలమంచిది’ అని సాధువాదముల చేత కుమారుని ప్రశంసించిరి.

“రాజా! కుమారుడు కుపితు డై, ఆ మహాయుద్ధమునందు పలుసార్లు సింహనాదము చేయుచు, ఒక బాణముతో ద్రోణాచార్యుని యెదపై కొట్టెను. మహాబలవంతు డైన కుమారుడు వేలకొలది బాణముల చేత యుద్ధమునందు ద్రోణాచార్యుని నిలిపెను. ఎందుకనగా, అతని హస్తము అస్త్ర సంచాలన కళలో సమర్థమై యుండుటయే కాక, అతడు శ్రమమును గూడ జయించి యుండెను. కాని, ద్రోణాచార్యుడు, మంత్రాస్త్ర కోవిదుడు - ఉత్తమ వ్రతనిష్ఠుడు నైన కుమారుని అణచి ఓడించెను.

“రాజా! తరువాత ద్రోణాచార్యుడు సైన్యరక్షణము చేయుచు పాండవసేనలో దూరి అన్ని దిక్కుల సంచరించు చుండెను. ఆయన, శిఖండిపై పన్నెండు, ఉత్తమౌజునిపై నిరువది, నకులునిపై నైదు, సహదేవునిపై ఏడు, యుధిష్ఠిరునిపై పన్నెండు, ద్రౌపదీపుత్రు లైదుగురిపై తలకు మూడు-మూడు, సాత్యకిపై నైదు, విరాటునిపై పది బాణములు ప్రయోగించి, వారిని గాయపరచెను.

“రాజా! తరువాత ద్రోణాచార్యుడు ముఖ్య - ముఖ్య యోధులను ముట్టడించి క్షోభపరచెను. పిదప, యుధిష్ఠిరుని పట్టుకొనుటకు అతనిపై వేగముగా, దాడి చేసెను. రాజా! అప్పుడు యుగంధర రాజా, వాయువుచేత ఉప్పొంగిన మహా సముద్రము వలె క్రోధఘూర్ణితుడైన ద్రోణాచార్యుని ఆపెను. అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు యుధిష్ఠిరుని బాణములతో గాయపరచి, యుగంధరుని, భల్లబాణముతో కొట్టి రథమునుండి క్రింద పడగొట్టెను.

“రాజా! ఇది చూచి, విరాట-ద్రుపద-కేకయ-సాత్యకి-శిబి-పాంచాలదేశీయ వ్యాఘ్రదత్త-సింహ సేనాదులు, ఇతర రాజవీరుల నేకులున్న యుధిష్ఠిరుని రక్షించుటకుగాను, అనేక బాణవర్షములు కురిపించుచు, ద్రోణాచార్యుని మార్గము నడ్డగించి నిలిచిరి. వ్యాఘ్రదత్తుడు ఏబది నిశిత శరములచేత ద్రోణాచార్యుని కొట్టి గాయపరచెను. అప్పుడందరు బిగ్గరగా హర్షధ్వనులు చేయజొచ్చిరి.

“రాజా! సింహసేనుడు వెంటనే, ద్రోణాచార్యుని గాయపరచి యితర రథికులను

భయపెట్టుచు పెద్ద అట్టహాసము (పెద్దనవ్వు) చేసెను. అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు క్రోధముతో ధనుష్టంకారము చేసి సింహాసేనునిపై ఆక్రమణము చేసి, భల్లబాణము చేత సింహాసన - వ్యాఘ్రదత్తుల శిరస్సులను ఖండించెను. తరువాత ద్రోణాచార్యుడు, ఇతర పాండవవీరులను గూడ తన బాణములచేత మథించి, వినాశకరు డైన యమరాజువలె, యుధిష్ఠిరుని రథముకడ నిలిచెను.

“రాజా! అప్పుడు యుధిష్ఠిరుని సైన్యములో హాహాకారము చెలరేగి ద్రోణాచార్యుని పరాక్రమము చూచి కౌరవ సైనికులు “నేడు దుర్యోధన మహారాజు తప్పక కృతార్థుడు కాగలడు, ఈ క్షణములోనే ద్రోణాచార్యుడు నిశ్చయముగా యుధిష్ఠిరరాజును బంధించి, దుర్యోధనుని కడకు తే గలడు” అని యన జొచ్చిరి.

అర్జునుని విజయము :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! మీ సైనికులు ఇట్లు మాట్లాడుకొను చున్నప్పుడే వారి యెదుటకు, అర్జునుడు, రథవేగముతో సమస్త దిక్కులను ప్రతిధ్వనింపజేయుచు, వచ్చెను.

“రాజా! ఆ సంగ్రామ రంగమునందు అర్జునుడు రక్త నదిని ప్రవహింపజేసి వచ్చి యుండెను. ఆ నదిలో, నెత్తురే జలము - రథములనెడు సుడులు తిరుగుచుండెను. వీరుల యెముకలు రక్తనదిలో శిలాఖండములవలె చెదురుమదురుగా పడి యుండెను. శరీరములు నదీ తీరములుగా కనపడుచుండెను. శవములను ఆ రక్తనదీ ప్రవాహము తనతో తీసికొని పోవుచుండెను. బాణ సమూహము లానదిలో నురుగుల గుట్టలవలె తోచుచుండెను. ప్రాసాది శస్త్రములు మత్స్యములవలె నుండెను. భయంకరమైన ఆ నదిని వేగముగా దాటి, కౌరవసైనికుల పారద్రోలి అర్జునుడు హఠాత్తుగా వచ్చి ద్రోణాచార్యుని సేనపై దాడి చేసెను.

“రాజా! అర్జునుడు బాణపరంపరలతో ద్రోణాచార్యుని మోహింప జేయు చున్నాడా యనునట్లు, ఆయనను ఆచ్ఛాదించెను. అర్జునుడు బాణసంధాన ప్రయోగ క్రియల యంతరము తెలియనట్లుగా, అతి లాఘవముతో యుద్ధము చేయు చుండెను. దిక్కులు గాని, అంతరిక్షము గాని, ఆకాశముగాని, పృథివి గాని కనపడకుండెను. అంతటను అర్జునుడు బాణములు కప్పి అంధకారము వ్యాపింప జేసెను. అక్కడ ఏమియు కనపడకుండెను. అప్పుడు సూర్యుడు అస్తమించెను. సమస్త

ప్రపంచమునందు చీకట్లు క్రమ్మెను. శత్రువెవడు? మిత్రుడెవడు? అని గుర్తింపబడ జాలకుండెను.

“రాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు దుర్యోధనాదులు తమ సైన్యమును వెనుకకు మరలించిరి. శత్రువుల మనస్సు అప్పుడు యుద్ధమునుండి తొలగిపోయెను. వారు మిక్కిలి భయపడి యుండిరి. అది తెలిసికొని అర్జునుడు గూడ మెల్ల-మెల్లగా తన సేననుగూడ యుద్ధభూమినుండి తొలగించెను.

“రాజా! అప్పుడు సంతోష భరితు లైన పాండవ - సృంజయ - పాంచాలాదివీరులు, ఋషిగణము సూర్యభగవానుని స్తుతించునట్లు, మనోహరవాక్కులతో అర్జునునిగుణగానము చేయజొచ్చిరి.

“రాజా! యీ విధముగా శత్రువులను జయించి, తన సేనల వెనుకగా పోయి అర్జునుడు శ్రీకృష్ణభగవానునితో గలిసి, మిక్కిలి సంతోషముతో తన శిబిరమునకు పోయెను.

“రాజా! అప్పుడు, ఇంద్రనీల-పద్మరాగ-సువర్ణ-వజ్రమణి-ప్రవాళ (పగడము) - స్ఫటికాదిముఖ్యమణులచేత విభూషితమైన విచిత్రరథమునందు కూర్చొని యున్న అర్జునుడు, వివిధ నక్షత్ర చిత్రిత మైన ఆకాశమునందు విరాజిల్లు చంద్రునివలె శోభిల్లుచుండెను.

(ఇది ద్రోణుని ప్రథమ దిన యుద్ధము)

ద్రోణాభిషేక పర్వము సమాప్తము

సంశ్లేషక వధ పర్వము

17వ అధ్యాయము

సంశ్లేషకుల ప్రతిజ్ఞ - అర్జునుడు వారితో పోరాడుట

“మహారాజా! ఉభయ సైనికులు తమ-తమ శిబిరములకు పోయి విశ్రమించిరి. ద్రోణాచార్యుడు తన ఓటమికి మిక్కిలి దుఃఖితు డై దుర్యోధనుని చూచి లజ్జితుడై యిట్లనెను.

“రాజా! అర్జునుని సమక్షములో యుద్ధములో సమస్త దేవతలు గూడ యుధిష్ఠిరుని పట్టుకొన జాల రని మొదటి నీకు చెప్పితిని గదా! మీ రందరు అతి ప్రయత్నము చేసినప్పటికిన్ని, యుద్ధరంగములో అర్జునుడు, నేను నీతో చెప్పిన మాటను సత్యము చేసెను గదా! రాజా! ఒకవేళ ఏదో ఉపాయముచేసి అర్జునుని దూరము చేసిన యుధిష్ఠిరుని వశపరచుకొనజాలుదును. ఒకవేళ, అర్జునుని, వేరుచోట యుద్ధమునకై ప్రోత్సాహపరచి యెవరైన ఆకర్షించినచో, అతడు, వారిని జయింపక తిరిగి యిక్కడకు రాజాలడు. రాజా! అర్జునుడు సమక్షములో లేనప్పుడు, నేను, ధృష్టద్యుమ్నుడు చూచుచుండగనే, పాండవసేనను చీల్చి యుధిష్ఠిరుని తప్పక పట్టుకొనెదను. అర్జునుడు వేరుగా నున్నప్పుడు, యుధిష్ఠిరుడు నేను తన సమీపమునకు వచ్చుట చూచి, యుద్ధ రంగమును వీడకుండ నుండిన యెడల, అతడు నాబంధనములో చిక్కిన వాడుగా నీవు నిశ్చయముగా తెలిసికొనుము. మహారాజా! అర్జునుడు సమక్షములో లేకుండ యుధిష్ఠిరుడు రెండు గడియల కాలమైనను యుద్ధభూమిలో నిలిచి యున్నచో నేడు యుధిష్ఠిరుని నేను సపరివారముగా పట్టుకొని తప్పక తెచ్చెదను. అత డొకవేళ సంగ్రామము నుండి పారిపోయినచో, అది మన విజయము కంటె మించినదని భావింపుము”

“దృతరాష్ట్ర మహారాజా! ద్రోణాచార్యుని మాటలు విని, అప్పుడు త్రిగర్త రాజైన సుశర్మ దుర్యోధనునితో నిట్లనెను :-

“దుర్యోధనా! అర్జునుడు సర్వదా మమ్ము అవమానపరచెను. మే మెల్లప్పుటికి నిరపరాధుల మైయున్నప్పటికిన్ని, అతడు మాకు సర్వదా అపరాధము చేసెను. మాకు అర్జునుడు విడివిడిగా చేసిన యపరాధములను జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని మేము క్రోధాగ్ని దగ్గుల

మగుచుందుము. రాత్రులలో మాకు ఎప్పుడు గూడ నిద్రరాదు. ఇప్పుడు మా భాగ్యవశమున అర్జునుడు స్వయముగానే మా కన్నుల యెదుటకు వచ్చెను. ఇట్టి పరిస్థితులో, మేము లోగడ, మా మనస్సులలో అర్జునునకు ప్రతీకారము చేయదలచిన కార్యము ఇప్పుడు తప్పక చేసి చూపెదము. దానిచేత నీకు ప్రీతి కలుగుటయే కాక, మాకు గూడ యశోభివృద్ధి కలుగును. మేము అర్జునుని, యుద్ధస్థలమునుండి బయటకు లాగుకొనిపోయెదము. అతనిని సంహరించెదము. నేడు భూమండలము అర్జున రహితమగు గాక! లేదా, త్రిగర్తులలో నొకడుగూడ లేకుండ పోవునుగాక! ఈ నా ప్రతిజ్ఞ యెప్పుడుగూడ మిథ్యగాదు”.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! సత్యరథ-సత్యవర్మ-సత్యవ్రత-సత్యేషు-సత్యకర్మ యను సుశర్మ సోదరు లైదుగురుగూడ, సుశర్మ చేసిన ప్రతిజ్ఞనే మరల చేసిరి. వారితో పదివేల సైన్యముగూడ నుండెను. ఇట్లు శపథము చేసి వారు తిరిగి పోయిరి.

“రాజా! యిట్లు ప్రస్థలాధిపతి - పురుషసింహుడు - త్రిగర్తరాజు నైన సుశర్మ ముప్పుది వేవురు రథికులతో గూడి, మాళవ,తుండికేర, మావేల్లక, లలిత్థా మద్రక గణములతో, పదివేవురు రథికులతో గూడిన తన సోదరులతో పాటు యుద్ధము కొరకు శపథము చేయుటకై పోయెను.

“రాజా! వేరు వేరు దేశములనుండి వచ్చిన పదివేలమంది మహారథికులుగూడ అక్కడ ప్రతిజ్ఞ చేయుటకు లేచిపోయిరి. వారందరున్న వేర్వేరుగా అగ్ని దేవుని పూజ చేసి, హోమము చేసి, కుశ-చీరములు (దర్భలతో నేసిన వస్త్రములు) కవచములున్ను ధరించి, శరీరమునకు నేయి రాచుకొని ‘మౌర్య-మేఖల’ (మూర్య అను గడ్డితో చేయ బడిన నడుమునకు కట్టుకొనుపట్టా మొలనాలు - (Belt) - ఈ మూర్య -జనుము- గడ్డితోనే ధనుస్సు అలైత్రాడు -నారి- నిర్మించెదరు. కనుక, దానికి ‘మౌర్య’ యని సంస్కృతము పేరు) కట్టుకొనిరి. ఆ వీరు లందరు పూర్వము యజ్ఞము చేసి లక్షల కొలది ధనములను యజ్ఞ దక్షిణలుగా పంచి యుండిరి. వారందరు యజ్ఞానుష్ఠానము చేసినవారు. అందరు పుత్రవంతులు, పుణ్యలోకములకు పోవ గలవారు. వా రీలోకములో తమ కర్తవ్యము లన్నియు నెరవేర్చి యుండిరి. అందరున్న యుద్ధములో తమ శరీరములను విడుచుటకు సంసిద్ధులై యుండిరి. తమకు విజయము కీర్తి సంపాదించుకొనుటకు పోవుచుండిరి.

“రాజా! బ్రహ్మచర్య పాలనము, వేదాధ్యయనము, సర్వ స్వదక్షిణ లిచ్చి చేయు

యజ్ఞముల ననుష్ఠించుట' ఇత్యాది సాధనముల ద్వారా పొందునట్టి పుణ్యలోకములను వారు యుద్ధము ద్వారా మాత్రమే శీఘ్రముగా పొందుటకు ఇచ్చయించు చుండిరి.

“రాజా! వారప్పుడు బ్రాహ్మణులను భోజనాదుల చేత తృప్తి పరచి, వారికి వేర్వేరుగా బంగారు నాణెములను, గోవులను, వస్త్రములనున్ను, దక్షిణగా నిచ్చి, బ్రాహ్మణోత్తములచేత స్యన్తి వాచనము (మంగళకార్యము) చేయించి, వారియాశీర్వాదము తీసికొని హర్షోల్లాస పూర్వకముగా ఆచమనము చేసి యగ్ని యెదుట యుద్ధవ్రతము చేసి, యుద్ధము కొరకు, దృఢప్రతిజ్ఞ చేసి యిట్లనిరి:-

“ఒకవేళ మేము యుద్ధములో అర్జునుని సంహరించక తిరిగి వచ్చినచో, లేక అతని బాణ ప్రహారములచేత పీడితులమై భయమువలన యుద్ధము నుండి పరాఙ్ముఖుల మై వచ్చినచో మాకు నియమ పాలన చేయనివారు బ్రహ్మహత్య, మద్యపానము, గురుభార్యగమనము, బ్రాహ్మణ ధనాపహరణమును చేసినవారు, రాజా లిచ్చిన జీవికావృత్తిని లాగుకొనినవారు - శరణాగతులను విడిచినవారు - యాచకులను చంపినవారు - గృహదహనములు, గోవధలును చేసినవారు - ఇతరులకు అపకారము చేయువారు - బ్రాహ్మణులను ద్వేషించువారు - ఋతుకాలమునందు గూడ మూర్ఛ లై తన పత్నితో సమాగమము చేయనివారు - పిత్రాదుల శ్రాద్ధములు చేసిన దినమందు మైథునము చేయువారు - తన జాతిని దాచుకొనిన వారు - న్యాసము (ఇల్లడ)గా నుంచ బడిన వస్తువులను అపహరించినవారు - తమ ప్రతిజ్ఞను భంగపరచినవారు - నపుంసకునితో యుద్ధము చేసినవారు - నీచపురుషుల సంపర్కము చేసినవారు - ఈశ్వరుని యందు, పరలోకమునందు విశ్వాసము లేనివారు - అగ్నిసేవ, మాతాపితృ సేవయు విడిచిన వారు - పంటపైర్లను కాళ్లతో త్రొక్కి నష్టపరచువారు - సూర్యునకు అభిముఖముగా మూత్రము చేయువారు, పాపకర్మలు ఆచరించువారునైన వ్యక్తులు పొందు పాపలోకములకు మేము పోయెదము గాక!

“ఒకవేళ మేము నేడు యుద్ధములో అర్జునుని సంహరించి, ప్రపంచములో అసంభవ మని తలచ బడుకార్యముగూడ చేసినచో, మేము కోరిన పుణ్యలోకములకు పోయెదము గాక!

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యీ విధముగా సంశ్చక్త వీరులందరు ప్రతిజ్ఞ చేసి, అర్జునుని ఆహ్వానించుచు యుద్ధరంగమందు దక్షిణ దిశగా పోయి నిలిచిరి. సంశ్చక్తుల చేత ఆహూతుడైన యర్జునుడు వెంటనే యుధిష్ఠిరునితో ని ట్లనెను.

“రాజా! నన్ను ఎవ రైన యుద్ధమునకు పిలిచినచో నేను వెనుకకు పోవ నని నా వ్రతము. సంశ్చక్తులు నన్ను మహా యుద్ధమునకు పిలుచుచున్నారు. సుశర్మ తన సోదరులతో వచ్చి యుద్ధము చేయుటకు నన్ను ఉత్తేజ పరచుచున్నాడు. కనుక, సుశర్మను సపరివారముగా వధించుటకు నాకు ఆజ్ఞ యిమ్ము. నేను శత్రువులు చేయుచున్న యుద్ధాహ్వానమును సహింప జాలను. ఈ శత్రువులు యుద్ధములో సంహరింప బడి రనియే తలచుము అని నీతో సత్యప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాను”

అర్జునుని మాటలు విని యుధిష్ఠిరు డిట్లనెను :-

“అర్జునా! నాయనా! ద్రోణాచార్యుడు చేయ తలపెట్టిన కార్యమును నీవు విని యున్నావు గదా! ఆయన సంకల్పము ఏ విధముగ నైన నెరవేరకుండ జేయుము. ద్రోణాచార్యుడు బలవంతుడు, శైర్య సంపన్నుడు, అస్త్ర విద్యానిపుణుడు, శ్రమను జయించినవాడు, అతడు నన్ను బంధించి దుర్యోధనుని కడకు కొనిపోవుటకు ప్రతిజ్ఞ చేసినాడు”

ఆ మాటలు విని అర్జునుడు ధర్మరాజుతో నిట్లనెను :-

“రాజా! పాంచాల రాజకుమారుడైన సత్యజిత్తు నేడు యుద్ధరంగమునందు నీ రక్షణము చేయును. ఇతడు బ్రతికి యుండగా, అచార్యుడు తన యిచ్చను నెరవేర్చుకొనజాలడు. ఒకవేళ సత్యజిత్తు యుద్ధములో వీరగతి పొందినచో, నీకు తోడుగా అందరు నున్నప్పటికిన్ని నీవు మాత్రము ఎట్టి పరిస్థితిలోను యుద్ధభూమిలో నిలువకుము”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు అర్జునునకు అనుజ్ఞ యిచ్చి, అతనిని ఆలింగనము చేసికొని, పలుసార్లు అతనిని ప్రేమ పూర్వకముగా ఆశీర్వదించెను.

“రాజా! అప్పుడు దుర్యోధన సేన మిక్కిలి సంతోషముతో, అర్జునుడు తోడుగా లేకున్న యుధిష్ఠిరుని పట్టుకొనుటకు మిక్కిలి క్రోధముతో ప్రయత్నింప జొచ్చిరి. తరువాత, వర్షాకాలములో ప్రవాహములతో నిండిన గంగా-సరయూ నదులు ఒండొంటిని కలిసినట్లు, ఉభయ సేనలు మహావేగముతో పరస్పరము తలపడెను.

18వ అధ్యాయము

సంశప్తక సేనలకు - అర్జునునకు యుద్ధము - అర్జునుని చేత గుధన్యుని వధ :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! తరువాత సంశప్తక యోధులు రథ సేనలో చంద్ర వ్యూహము రచియించి, సమతల ప్రదేశమునందు సంతోషముతో నిలిచి యుండిరి. వారివైపు అర్జునుడు వచ్చుచుండట చూచి సంశప్తకులు బిగ్గరగా గర్జించిరి. ఆ ధ్వని అన్ని వైపులా వ్యాపించుట చేత ప్రతిధ్వని రాలేదు. సంశప్తకు లందరు మిక్కిలి హర్ష భరితు లై యుండుట చూచి అర్జునుడు శ్రీకృష్ణునితో నిట్లనెను.

“కృష్ణ! చూచితివా ఈ త్రిగర్తులు నేడు మృత్యువు చేరుచున్నారు. నేడు వీరు యుద్ధరంగమునందు ఏడ్యవలసి యుండుటకు బదులు హర్షోత్సుల్లు లై యున్నారు లేదా నిక్కముగా వీరు ఇప్పుడు సంతసించ వలసిన సమయమే. ఎందుకనగా, దుష్టులకు దుర్లభ మగు నుత్తమ పుణ్య లోకములకు వీరు వీర మరణమువలన పోవుచున్నారు.

“రాజా! యిట్లు హృషీకేశునితో చెప్పి అర్జునుడు, యుద్ధరంగములో వ్యూహముగా పన్నియున్న త్రిగర్త సేనలవైపునకు సాగిపోయి దాడి చేసెను. తరువాత నతడు దేవదత్త శంఖము ను పూరించెను. అధ్వని సమస్త దిక్కులు నిండెను. అది విని సంశప్తక సైనికులు గగ్గోలు పడి భయము చేత నిశ్చేష్టులై లోహప్రతిమలవలె నిలిచిరి.

“రాజా! ఆ సేన కుశలుడైన కళాకారుని చేత చిత్ర పటమునందు నిర్మింప బడిన చిత్తరువువలె నిశ్చేష్టులై యుండెను. ఆకాశమంతట వ్యాపించిన ఆ దేవదత్త శంఖధ్వని, సమస్త భూమండలమును, మహా సాగరమును గూడ ప్రతిధ్వనింప జేసెను. సైనికులందరి చెవులు బధిరము లయ్యెను. వారి యశ్యములు కన్నులు అదరు చుండగా తెరచి చూచు చుండెను.

“రాజా! కొంచెము సేపటిలో ఆ మోహము నుండి తేరుకొనిన సంశప్తకులు తమ సేనకు స్థైర్యము గొలిపి అందరు ఒకటిగా అర్జునునిపై బాణ వర్షము గురిపించిరి. కాని పరాక్రమవంతుడైన అర్జునుడు, ఆ బాణములు తన కడకు రాకపూర్వమే నడుమ ఖండించెను. తరువాత వారు ఒక్కొక్కరు పది పది బాణముల చొప్పున కొట్టగా వారిని మూడు మూడు బాణములతో అర్జునుడు ఖండించెను. వారు ఐదైదు ప్రయోగింపగా,

నతడు రెండు- రెండు బాణములతో ఖండించి వారిని గాయపరచెను. మరల వారు అర్జునునిపై శ్రీకృష్ణుని పైనను అనేక బాణములు, చెరువులో వర్షధారలవలె వర్షించిరి. అవి వనములో పుష్పించిన వృక్షములపై తుమ్మెదలవలె వాలెను.

“రాజా! తరువాత సుబాహువు ముప్పది ఉక్కు బాణములతో, అర్జునుని కిరీటము పై కొట్టెను. అవి ఆ కిరీటములో నలువైపుల గ్రుచ్చుకొనెను. అప్పుడు అర్జునుడు సువర్ణ కిరీటము ధరించిన సూర్యుని వలె శోభిల్లు చుండెను. అప్పు డర్జునుడు భల్లము ప్రయోగించి సుబాహువు హస్తావాపములను (చేతికి, వేళ్ళకు తొడుగుకున్న కవచములను) ఛేదించి యతనిపై మరల బాణములు గురిపించెను.

“రాజా! యిది చూచి సుశర్మ - సురథ- సుధర్మ- సుధన్వ-సుబాహువులు పదిపది బాణములతో నర్జునుని గాయపరచిరి. అప్పు డర్జునుడు గూడ వేర్వేరుగా బాణములు కొట్టి ఆ యైదుగురను గాయ పరచెను. భల్లములచే వారి ధ్వజములను, ధనుస్సులను ఖండించెను. సుధన్వుని గుఱ్ఱములను గూడ వధించెను. తరువాత సుధన్వుని శిరస్సును శిరస్తాణముతో పాటు ఖండించి క్రింద పడవేసెను.

“రాజా! సుధన్వుడు క్రిందపడిపోవగా, అతని సైనికులు భయపడి దుర్యోధనుని సేన లున్న చోటికి పారిపోయిరి. అప్పుడు అర్జునుడు క్రుద్ధుడై యెడతెగని బాణవర్షముతో ఆ సేనను, సూర్యుడు తన కిరణములతో అంధకారములను నశింపజేసినట్లు, హతమార్చెను.

“రాజా! తరువాత సంశప్తకుల సేన లన్నియు పారిపోయి నలువైపుల దాగుకొని యుండగా, అర్జునుడు మిక్కిలి క్రోధముతో విజృంభించినప్పుడు, త్రిగర్త దేశీయ యోధుల మనస్సులలో మహాభయము నిండెను. అర్జునుని బాణముల దెబ్బలు తిని ఆ సైనికులందరు బెదరిన మృగములవలె మోహము చెందిరి.

“రాజా! అప్పుడు త్రిగర్తరాజు తన మహారథికులతో నిట్లనెను :- ‘వీరవరులారా! పారిపోవుటలో లాభమేమియు లేదు. మీరు భయపడకుడు. సైనికులందరి సమక్షములో ప్రతిజ్ఞ చేసి యిప్పుడు ఒకవేళ దుర్యోధనుని సేనలో దూరినచో, మహారథికులైన మీరందరు వారికి ఏమి బదులు చెప్పెదరు? మనము యుద్ధములో నిటువంటి పని చేసి ప్రపంచములో హాస్యపాత్రులము కాగూడదు కనుక, మీరందరు తిరిగి రండు. మన మందర మొకటిగా సంఘటితుల మై శక్తి కొలది యుద్ధములో నిలిచి యుందము.’

“రాజా! యీ విధముగా, త్రిగర్త రాజు చెప్పగా, ఆ వీరులందరు, మాటిమాటికి గర్జించుచు ఒండొరులకు హర్షోత్సాహములను పంచుచు శంఖములు పూరించిరి. అప్పుడు సమస్త సంశప్తకగణములు నారాయణ సేనలో గోపాలకులు (గొల్లవారు)న్న మృత్యువే యుద్ధమునుండి నివృత్తికి అవసరమైన యవకాశమని తలచి, తిరిగి రణమునకు వచ్చిరి.

19వ అధ్యాయము

సంశప్తకులతో అర్జునునకు ఘోర యుద్ధము :-

‘ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అట్లు తిరిగి వచ్చిన సంశప్తక గణములను చూచి, అర్జునుడు శ్రీకృష్ణునితో నిట్లనెను.

“హృషీకేశా! రథమును సంశప్తకగణములున్నవైపే తోలుకొనిపోమ్ము. వీరు బ్రతికి యుండగా రణరంగమును విడిచి పోవరని తోచుచున్నది. నేడు నాయొక్క అస్త్ర బాహు - ధనుస్సుల బలము చూడుము. క్రుద్ధుడైన రుద్రుడు పశువులను (ప్రపంచ జీవులను) సంహరించునట్లే, నేను గూడ వీరిని సంహరింపగలను.

“రాజా! తరువాత, శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునకు శుభాకాంక్షలు తెలుపుచు, అతనిని అభినందించి, అతడు కోరినచోట్ల కెల్ల రథము తోలుకొనిపోయెను. ఆ రథము, ఆకాశమునందెగురగల విమానము వలె మిక్కిలి శోభిల్లు చుండెను. పూర్వము దేవాసురయుద్ధములో నింద్రుని రథము వలె, అర్జునుని రథముగూడ ఒకసారి ముందుకు, మరియొకసారి వెనుకకు, ఒకసారిమండలాకారముగా తిరుగుచుండెను.

“రాజా! తరువాత, నారాయణ సేనలోని గోపాలకులు క్రుద్ధులై వివిధ శస్త్రాస్త్రములతో నర్జునుని కప్పుచు అన్ని వైపులనుండి చుట్టుముట్టిరి. ఒక్కక్షణములో వారు శ్రీకృష్ణార్జునులను బాణములతో అదృశ్యులను చేసిరి.

“రాజా! అప్పుడు అర్జునుడు కుపితుడై యుద్ధమునందు పరాక్రమమును ద్విగుణముగా ప్రకటించుచు గాండీవము ధరించి, కనుబొమలు ముడిచి, క్రోధము సూచించుచు మరల నొకసారి దేవదత్త శంఖమును పూరించెను. తరువాత ‘త్యాష్ట్ర’ (త్యాష్ట్ర దేవతగా గల) మనెడు నస్త్రమును ప్రయోగించెను. దానినుండి వేలకొలది తనవంటి రూపములు విడివిడిగా ప్రకటితములు కాజొచ్చెను. తనవంటివే యైన నానారూపముల చేత మోహితులైన శత్రు సైనికులు ఒండొరులు అర్జును లనియే తలచి,

తమ పైన, తమ సైనికులపైనను బాణములు ప్రయోగించి పరస్పరము కొట్టుకొనజొచ్చిరి.

“రాజా! ఇతడర్జునుడు, ఇతడు కృష్ణుడు, వీరు కృష్ణార్జునులు అని పరస్పరము వారు మోహితులై కొట్టుకొనుచు క్షీణించుచుండిరి. ఆ రణరంగమునందు యోధులు పూచిన మోదుగుల వలె రక్తసిక్తులై శోభిల్లు చుండిరి. తరువాత, ఆ దివ్యాస్త్రము సంశప్తకులు ప్రయోగించిన వేలకొలది బాణములను భస్మీపటలము చేసి, అనేక వీరులను యమలోకమునకు పంపెను.

“రాజా! తరువాత అర్జునుడు నవ్యుచు ‘లలిత, మాళవ, మావేల్లక, త్రిగర్త, యాధేయ’ సైనికులను బాణములతో కొట్టి పీడించెను.. వీరార్జునుని చేత చంప బడు చున్న క్షత్రియ వీరులు కాల (యమ) ప్రేరితులై, అర్జునునిపై ననేక విధ బాణములను ప్రయోగించిరి. ఆ భయంకర బాణ వర్షము చేత ఆచ్ఛాదింపబడి యుండుటచేత, అక్కడ ధృజము గాని, రథముగాని, అర్జునుడు గాని, శ్రీకృష్ణుడు గాని కనపడ కుండిరి.

“రాజా! అప్పుడు సంశప్తక సైనికులు ‘మా యుద్ధేశము నెరవేరెను, మన లక్ష్మమును (గురి) సంహరించితిమి’ అని తలచి, ఒండొరులను చూచుకొనుచు, బిగ్గరగా సింహనాదములు చేయుచు, ‘కృష్ణార్జునులు చంపబడిరి’ అని తలచి మిక్కిలి సంతోషముతో తమ వస్త్రముల నెగురవేయజొచ్చిరి. అప్పుడు శత్రు సైనికులు వేలకొలది మంది అక్కడ భేరీమృదంగ-శంఖాది వాద్యములు మ్రోగించి, భయంకరముగా సింహనాదము చేసిరి.

“రాజా! అప్పుడు శ్రీకృష్ణుని శరీరమంతయు చెమటపట్టగా ఆయన భిన్నుడై అర్జునునితో, ‘పార్థా! యెక్కడ నున్నావు? నిన్ను చూచుట లేదు. వీరవరా! జీవించి యున్నావా? అని యనెను. శ్రీకృష్ణుని మాట విని అర్జునుడు మిక్కిలి తొందరపాటుతో వాయవ్యాస్త్రమును ప్రయోగించి, శత్రువుల బాణములను నష్టపరచెను.

రాజా! భగవంతుడైన వాసుదేవుడు సంశప్తక సేనలోని గజాశ్వరథములను, సాయుధులనుగా సంశప్తక సమూహములను ఎండుటాకులను వలె అక్కడి నుండి యెగురగొట్టెను. రాజా! వాయువు చేత ఎగురగొట్ట బడుచున్న ఆ సైనికులు వృక్షములనుండి యెగురు పక్షులవలె కనపడుచుండిరి. వారందరను వ్యాకుల పరచి అర్జునుడు తీక్షణ బాణములతో వేలకొలది శత్రుయోధులను, ఒక్కసారిగా సంహరింప జొచ్చెను.

“రాజా! అర్జునుడు భల్లములతో శత్రు సైనికుల శిరస్సులను, ఆయుధ సహిత భుజములను ఖండించి, ఏనుగుతొండముల వంటి వారి బలిసిన తొడలను గూడ బాణముల చేత నరకి భూమిపై పడవేసెను. అనేక సైనిక వీరులను వికలాంగులను చేసెను. కొందరి వీపులు, కొందరి కాళ్ళున్ను ఖండించెను. ఎందరో సైనికులు, బాహు-పార్శ్వ-నేత్ర హీనులై వ్యాకులత చెందు చుండిరి. గంధర్వ నగరములవలె శోభిల్లుచున్న రథములను బాణములతో ముక్కలుముక్కలుగా ఖండించి, శత్రువులకు గజాశ్వరథములు లేకుండ జేసెను.

“రాజా! అక్కడ ఒక్కొక్కచోట రథధ్వజములు ఖండింప బడుటచేత, ఆ రథములు, అగ్రములు ఖండింప బడిన తాటి చెట్లవలె కనపడుచుండెను. పతాక అంకుశ ధ్వజములతో భూషితము లైన గజరాజములు అక్కడ, ఇంద్రుని వజ్రాయుధము చేత ఖండింపబడిన వృక్ష సహిత పర్వతముల వలె, వానిపైన ఎక్కిన యోధులతో పాటు నేలపై కూలి పడెను.

“రాజా! చామర - హార - కవచయుక్తము లైన అశ్వము లనేకములు అర్జున బాణ హతములై, రోతులతో పాటు నేల కొరగెను. వాని ప్రేగులు కన్నులున్ను బయటకు వెడలి యుండెను. పదాతి సైనికుల ఖడ్గములు, నఖములున్ను ఖండితములై పడి యుండెను. వారి కవచములు చీల్చబడి యుండుట చేత వారు అత్యంతదీనులై చచ్చి నేలపై బడి యుండిరి.

“రాజా! యెందరో వీరులు చంపబడి యుండిరి. మరి యెందరో చంప బడుచుండిరి. కొందరు నేల గూలి యుండిరి. కొందరు కూలు చుండిరి. ఎందరో గిర-గిర తిరుగు చుండిరి. అరచు చుండిరి. వీరందరి చేత ఆ యుద్ధ స్థలము అతిక్రూరత్యముతో నిండియున్నట్లు తోచుచుండెను. అక్కడ ఎగురు చున్న దుమ్ము రక్త వర్ష ధారల చేత అణగి యుండెను. నూర్లకొలది మొండెములు భూమి యంతట కప్పబడి యుండుటచే, అక్కడ నడచుటకు గూడ దారిలేక కఠినముగా నుండెను.

“రాజా! యుద్ధరంగమునందు అతి భయంకరముగా భీభత్సముగాను నున్న యర్జునుని రథము, ప్రళయకాలమందు పశువులను (ప్రపంచజీవులను) సంహరించు రుద్రదేవుని క్రీడా రంగమా యనునట్లు తోచుచుండెను.

“రాజా! అర్జునుని చేత కొట్టబడు చున్న రథములు, గజములున్ను

వ్యాకులములై ఆ యింద్రపుత్రుని వైపే ముఖము చేసి ప్రాణత్యాగము చేయుచున్నందువలన ఇంద్రలోకమునకు అతిథులయ్యేనా యనునట్లుండెను.

“రాజా! అక్కడ చంపబడిన మహారథికులచేత అచ్చాదితమైన సమస్త భూమి అన్ని వైపులనుండి ప్రేతములచేత చుట్టబడినదా యన్నట్లు తోచుచుండెను.

“రాజా! యిక్కడ అర్జునుడు ఆ యుద్ధములో పూర్తిగా నిమగ్నుడై యున్నప్పుడే, ద్రోణాచార్యుడు తన సైన్యమును వ్యూహముగా పన్ని యుధిష్ఠిరునిపై ఆక్రమణము చేసెను. వ్యూహరచన ద్వారా యుద్ధము చేయుటలో సమర్థులైన యోధులు యుధిష్ఠిరుని బంధించు నిచ్చితే యుధిష్ఠిరునిపై దాడి చేసిరి. అది మహా భయంకరముగా నుండెను.

20వ అధ్యాయము

ద్రోణాచార్యుడు గరుడ వ్యూహము నిర్మించుట :-

“రాజేంద్రా! ద్రోణాచార్యుడా రాత్రి గడపి దుర్యోధనునితో ననేక విషయములు మాట్లాడి, సంశప్తకులతో నర్జునుడు యుద్ధము చేయుటకు ఏర్పాట్లు చేసెను. తరువాత సంశప్తకులను వధించుటకు అర్జునుడు దూరముగా పోయినప్పుడు సేనా వ్యూహము రచియించి యుధిష్ఠిరుని పట్టుకొనుటకు ద్రోణాచార్యుడు పాండవసేనపై ఆక్రమణము చేసెను.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుడు నిర్మించిన గరుడ వ్యూహము చూచి యుధిష్ఠిరుడు, తన సేనలో మండలార్థవ్యూహమును నిర్మించెను.

“రాజా! గరుడ వ్యూహమునందు గరుడుని ముఖ స్థానమునందు ద్రోణాచార్యుడు, శిరోభాగమునందు తమ్ములతో, అనుచరులతోను దుర్యోధనుడు సైనిక సహితు డై నిలిచిరి. కృప-కృత వర్మలు గరుడుని నేత్ర స్థానములందు నిలిచిరి.

“రాజా! భూతశర్మ - క్షేమశర్మ - కరకాశ - కళింగ - సింహళ - పూర్వదేశ సైనిక - ఆభీర శూర - దాశేరకగణ - శక - యవన - కాంబోజ - శూరసేన - దరద - మద్ర - కేకయ - హంసపథ దేశీయులైన వీరులు, ఆశ్విక - హస్తిక - రథిక - పదాతి సైన్య సమూహములు కవచములు ధరించి గరుడుని మెడ భాగమునందు నిలిచిరి.

“రాజా! భూరిశపన్ - శల్య - సోమదత్త - బాహ్లిక వీరగణములు అక్షౌహిణీ

సేనతో గరుడ వ్యూహపు దక్షిణ భాగమందు, అవంతి దేశపు విందానువిందులు, కాంబోజరా జైన సుదక్షిణుడున్ను, వామ భాగమునందు అశ్వత్థామ యొక్క అగ్రమున నిలిచిరి. పృష్ఠభాగమందు, కళింగ - అంబష్ట - మగధ - పౌండ్ర - మద్రక - గాంధార - శకున - పూర్వ దేశీయ పర్వతీయ - వసాతి దేశీయ వీరులుండిరి.

“రాజా! గరుడ వ్యూహపు పుచ్చ (తోక) భాగమందు, తన పుత్రులతో, బంధువులతో, కుటుంబ బంధుమిత్ర సహితులైన విభిన్న దేశీయ సేనలతోను, కర్ణుడు నిలిచి యుండెను.

“రాజా! ఆ గరుడవ్యూహపు హృదయస్థానమందు, జయద్రథ, భీమరథ - సంపాతి - ఋషభ - జయ - భూమింజయ - వృషక్రాథ - నిషధ రాజాదులు మహా సేనలతో నిలిచి యుండిరి. వీరందరు బ్రహ్మలోక ప్రాప్తి కొరకు ప్రాణములపై ఆశవీడి పోరాడువారు. అందరున్ను యుద్ధ కుశలురుగానే యుండిరి.

“రాజా! యీ విధముగా చతురంగ సేనలతో ద్రోణాచార్యుడు నిర్మించిన గరుడ వ్యూహము, వాయువు చేత క్షోభిల్లు చున్న సముద్రము వలె కనపడుచుండెను.

“రాజా! ఆ గరుడ వ్యూహపు పక్ష-ప్రపక్ష (రెక్కలు-రెక్కలకొనలు) భాగములనుండి, వర్షకాలమునందు విద్యుత్తు చేత ప్రకాశితములై ఉరుముచున్న మేఘములు సమస్త దిక్కుల వ్యాపించినట్లు, యోధులు యుద్ధేచ్ఛతో బయలు వెడలుచుండిరి.

“రాజా! వ్యూహ మధ్య భాగమందు, అలంకృత మైన గజముపై కూర్చొని యున్న ప్రాగ్భ్యోతిషాధీశ్వరుడు భగదత్తుడు, ఉదయాచలమునందు ప్రకాశించుచున్న సూర్యభగవానుని వలె, శోభిల్లు చుండెను. సేవకులు ముత్యముల హారములు అలంకరించబడిన శ్వేత చృత్రమును భగదత్తునకు పట్టుకొని యుండిరి. ఆ గొడుగు కృత్తికా నక్షత్ర యోగముతో నున్న పున్నమచంద్రుని వలె ప్రకాశించుచుండెను. భగదత్తుని యేనుగు, నల్లని కాటుక గుట్టవలె నుండి మదాంధమై, కుంభస్థలమునుండి స్రవించు మద వర్షమువలన, మహా మేఘముల అతివృష్టి చేత తడిసిన మహాపర్వతము వలె భాసిల్లు చుండెను. ఇంద్రుడు దేవ గణములతో పరివేష్టితుడై ప్రకాశించునట్లు, వివిధాయుధ - భూషణములచేత అలంకృతులైన బహు సంఖ్యాక వీరులచేత చుట్టబడిన భగదత్తుడు మిక్కిలి శోభిల్లు చుండెను.

“రాజా! అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు, ద్రోణాచార్యుడు నిర్మించిన అలౌకికము, శత్రువులకు అజేయము నైన గరుడ వ్యూహమును చూచి యుద్ధ రంగమునందు ధృష్టద్యుమ్నునితో, “వీరోత్తమా! నేడు నేను ఆ బ్రాహ్మణుని వశములో చిక్కుకొనకుండు నుపాయము, నీతిని ప్రయోగించుము” అని యనెను. ఆ మాటకు ధృష్టద్యుమ్ను డిట్లనెను.

“యుధిష్ఠిర మహారాజా! ద్రోణాచార్యుడు ఎంత ప్రయత్నము చేసినప్పటికిన్ని నీవు ఆయనకు పట్టుపడవు. నేను నేడు ద్రోణాచార్యుని సపరివారముగా నివారించెదను. కురునందనా! నేను బ్రతికి యుండగా, నీకు ఏలాటి భయము లేదు. రణరంగమునందు ద్రోణాచార్యుడు ఎట్టి పరిస్థితిలో, ఏ విధముగ కూడ నన్ను జయింపజాలడు.

ధృష్టద్యుమ్నుని యుద్ధము :-

“మహారాజా! పావురముల వర్ణము గల అశ్వముల రథము పై ధృష్టద్యుమ్నుడు బాణములను లీలవలె పరచుచు ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేసెను. ఎవని దర్శనము అనిష్ట సూచకమో, అట్టి ధృష్టద్యుమ్నుడు తన యెదుట నిలిచి యుండుట చూచి ద్రోణాచార్యుడు వెంటనే మిక్కిలి అప్రసన్నుడయ్యెను. ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణాచార్యుని వధించుటకే పుట్టి యుండెను. గనుక, అతనిని చూచి ద్రోణాచార్యుడు మోహితుడయ్యెను.

“రాజా! నీ పుత్రుడు దుర్యుఖుడు ద్రోణాచార్యుని పరిస్థితి చూచి ధృష్టద్యుమ్నుని ముందుకు సాగ కుండ ఆపెను. అప్పుడు దుర్యుఖ - ధృష్టద్యుమ్నులకు ఘోరయుద్ధము జరిగి, క్రమముగా అది భయంకర రూపము దాల్చెను. ధృష్టద్యుమ్నుడు దుర్యుఖుని, బాణములతో నాచ్ఛాదించి, ద్రోణాచార్యుని సాగనీయక అడ్డగించెను.

“రాజా! అట్లు ద్రోణాచార్యుని ఆపి యుంచుట చూచి నీ పుత్రుడు మిక్కిలి ప్రయత్నముతో, అనేక బాణములు ప్రయోగించి ధృష్టద్యుమ్నుని మోహ పరచెను. ఆ యిరువురు పూర్తిగా యుద్ధ నిమగ్నులై యుండగా, ద్రోణాచార్యుడు యుధిష్ఠిరుని సేనను ముట్టడించెను. మహా వాయువు చేత మేఘములవలె, దానిచేత యుధిష్ఠిర సేనలు చిన్నచిన్నములయ్యెను. ఆ యుద్ధము చూచుటకు అందముగా నుండెను. తరువాత సైనికులు పిచ్చివారివలె, చేత దొరికినవారివలె మితిమీరి చంపుచు వచ్చిరి.

“రాజా! అప్పుడు అక్కడ, తమవారు - పరులు అని గుర్తించజాలక, పరస్పరము పోరాడిరి. అనుమానముతో పేర్లు తెలుపుటతో మాత్రమే శత్రు-మిత్ర భావముతో యుద్ధము జరుగుచుండెను. ఆ వీరుల యొక్క కిరీట - హార - భూషణ - కవచములనుండి సూర్యునినుండి వలె ప్రభలు గ్రక్కు చుండెను. అప్పుడు ఎగురుచున్న ధ్వజములు గల రథముల యొక్క గజాశ్యముల యొక్కయు రూపము, కొంగల పంక్తులలో విచిత్ర వర్ణము గల మేఘముల వలె కనపడుచుండెను.

గజవర్ణనము :-

రాజా! రథగజతురగపదాతి దళములు తమ తమ దళములను పరస్పరము సంహరించుకొను చుండెను. గజములకు పరస్పరము జరిగిన యుద్ధములో ఒండొంటిని అవి లాగుకొనుచు, దంతములతో పొడుచుకొనుచు, ధూమరహిత వహ్నివలె పైకి ఎగురుచుండెను.

“రాజా! ఆ యేనుగులపై నున్న పతాకాలు విరిగి క్రిందపడెను. విరోధి గజముల దంతములు ఒరసికొని వానినుండి అగ్నికణములు గురిసి వాని చేత గజములు, ఆకాశమునందు మెరపులు మెరయుచున్న మేఘముల వలె నుండెను.

“రాజా! కొన్ని యేనుగులు శత్రు యోధులను పై కెత్తి విసరివేయుచుండెను. మరికొన్ని గజములు చచ్చి పడుచుండెను. కొన్ని గర్జించు చుండెను. వాని శవముల చేత కప్పబడిన భూమి శరదృతువు ఆరంభములో మేఘాచ్ఛాదిత మైన ఆకాశమువలె కనపడుచుండెను. బాణ-తోమరాయుధములచేత, ఋష్టి (రెండంచుల కత్తి) మొదలైన అస్త్రశస్త్రములచేత చంపబడుచున్న గజరాజుల ఛీత్కారధ్వని ప్రళయకాలమేఘ గర్జనము వలె నుండెను.

“రాజా! కొన్ని పెద్ద యేనుగులు, తోమరాయుధముల దెబ్బలచేత, మరికొన్ని, బాణతాడితములై గాయ పడుచుండెను. కొన్ని గజములు ఇతర గజముల ఘీంకారధ్వని ననుసరించి వానివైపునకు పోవుచుండెను. కొన్ని యేనుగులు శత్రువుల యేనుగుల దంతముల దెబ్బలచేత గాయపడి, ఉత్పాత (అపూర్వ గ్రహనక్షత్రములు పుట్టుట- కొరవులు, పిడుగులు పడుట) కాలమేఘములవలె భయంకరముగా అర్తధ్వని చేయుచుండెను. శత్రుగజముల చేత గాయపడి కొన్ని యేనుగులు తిరిగి పోవుచుండెను. కాని, అవి మరల, మావటివారి యంకుశముల పొడుపుల చేత, తమ సేననే త్రొక్కుచు తిరిగి వచ్చెను.

“రాజా! మావటివారు శత్రు గజముల మావటిలను ఆయుధములతో కొట్టి గాయపరచు చుండుట చేత వారు గజములపై నుండి ఒరగి క్రింద పడు చుండిరి. వారిచేతులనుండి ఆయుధములు జారి పడుచుండెను. ఎన్నియో గజములు, మనుష్య శూన్యములై ఛీత్కారములు చేయుచు నిటునటు తిరుగు చుండెను. అవి శత్రుసేనలలో దూరుచు, చెదరిన మేఘములవలె చిన్న-చిన్నములై నేలపై పడుచుండెను. అనేక గజములు, తమపై చచ్చి పడి యున్న ఆయుధ శూన్యయోధులను మోయుచు, ఒంటరిగా తిరుగు చున్న గజరాజుల వలె నలుదిక్కుల తిరుగు చుండెను.

“రాజా! కొన్ని యేనుగులు ఆయుధములచేత కొట్టబడి, కొన్ని కొట్టబడుచు, అర్తనాదము చేయుచు క్రిందపడుచుండెను. పర్యతాకారము గల ఆ యేనుగులు పడుట చేత భూమియంతయు కంపించు చుండెను. చంపబడిన యేనుగులు, పతాకలతో గజారోహకులతో పాటు క్రింద పడి భూమిని కప్పగా, ఆ భూమి, చెదరిపడియున్న పర్యత ఖండములచేత వ్యాపించినట్లుండెను. రణరంగమునందు అనేక రథికులు తమ భల్లములతో గజములపై కూర్చొని యున్న మావటిల యెదలు చీల్చి వారిని చంపి పడవేసిరి. మావటిల యంకుశ, తోమరములు పడెను.

“రాజా! అనేక గజములు బాణతాడితము లై క్రింద క్రొంచపక్షులవలె అరచుచు, తమ సైనికులను శత్రు సైనికులనున్న త్రొక్కుచు దశదిశలకు పారిపోవుచుండెను. చతురంగ సైన్యముల శవముల చేత కప్పబడిన యుద్ధభూమిపై రక్త మాంసముల బురద వ్యాపించి యుండెను. అనేక గజములు దంతాగ్రములతో చక్రములు గలవి, లేనివియు రథములను నలగగొట్టి తొండములతో పైకెత్తి విసిరెను. రథికులు లేని రథములు, రౌతులు లేని గుఱ్ఱములు, అరోహకులు లేని గజములున్న భయముతో వ్యాకులము లై అన్ని దిక్కులకు పారిపోయెను.

“రాజా! యుద్ధరంగములో తండ్రికొడుకును, కొడుకు తండ్రిని చంపు చుండెను. ఎవరికిన్ని ఏదియు తెలియనంతగా భయంకర యుద్ధము జరుగుచుండెను. మనుష్యుల పాదములు చీలమండల వరకు నెత్తుటి బురదలో దిగబడుచుండెను. అప్పుడు వారు మండుచున్న కార్చిచ్చుమధ్యలో నున్న వృక్షములవలె కనపడుచుండిరి. యోధుల యొక్క వస్త్ర - కవచ - ధ్వజ - పతాకాదులు రక్తముచేత తడిసి యుండెను. అక్కడ అన్ని వస్తువులు రక్త రంజితములై యెఱ్ఱగా నుండెను. యుద్ధభూమిలో పడ గొట్టబడిన అశ్వ-రథ-పదాతి సముదాయములు, మాటి-మాటికి వచ్చుచు

పోవుచున్న రథముల చక్రముల చేత నలగగొట్టబడి, ముక్కలు-ముక్కలయ్యెను. ఆ సేనా సముద్రము చచ్చిన గజసమూహము లనెడు మహావేగముతో, మనుష్య శవము లనెడు నాచుతీగలతో, రథ సమూహము లనెడు భయంకరము లైన సుడులతోను, అద్భుతముగా శోభిల్లు చుండెను.

“రాజా! విజయ ధనమును కోరుచున్న యోధు లనెడు వర్తకులు, వాహనము లనెడు పెద్ద-పెద్ద నౌకలతో ఆ సైన్య సముద్రములో దిగి మునుగు చున్నప్పట్టికిన్ని ప్రాణములపై మోహము లే కుండిరి. అక్కడ యోధులందరిపై బాణవర్షము కురియుచుండిరి. ఎక్కడగూడ వారి గుర్తులు లోపించ కుండెను. వారిలో ఏ యొక్క యోధుడు గూడ, తన ధ్యజాది చిహ్నములు లోపించినప్పటికిన్ని, మోహము చెందలేదు. యీ విధముగా, అత్యంత భయంకర మైన ఘోరయుద్ధము జరుగుచున్నప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు శత్రువులను మోహ పరచి యుధిష్ఠిరునిపై దాడి చేసెను.

21వ అధ్యాయము

ద్రోణాచార్యుడు రథికయోధులను వధించుట - పాండవసేన పరాజయము :-

“రాజేంద్రా! తరువాత, యుధిష్ఠిరుడు తన పైకి ద్రోణాచార్యుడు వచ్చుచుండుట చూచి, నిర్భయుడై యతని పై బాణవర్షము గురిసి అతనిని ఆపెను. అప్పుడు యుధిష్ఠిరుని సేనలో మహాకోలాహలము చెలరేగెను. మహా సింహము గజయూధపతిని వలె, ద్రోణాచార్యుడు యుధిష్ఠిరుని పట్టుకొనగోరుచుండెను. అప్పుడు యుధిష్ఠిర రక్షణార్థమై సత్యజిత్తు ముందుకు వచ్చి ద్రోణాచార్యునిపై పడెను. పాంచాల రాజపుత్రుడైన సత్యజిత్తుకు ద్రోణాచార్యునకు, ఇంద్రునకు, బలి దానవునకును జరిగినట్టి యుద్ధము చూచి సేనలు క్రోధిల్లెను.

“రాజా! అప్పుడు సత్యజిత్తు తన అస్త్ర కౌశలము ప్రదర్శించుచు నిశితశరములచేత ద్రోణుని గాయపరచి, సర్వవిషము వంటివి, యమ రాజు వంటివియు నైన ఐదు బాణములతో ద్రోణాచార్యుని సారథిని మోహ పరచెను. తరువాత సత్యజిత్తు క్రుద్ధుడై సేనా ముఖ భాగమందు మండలాకారముతో తిరుగుచు బాణముతో ద్రోణాచార్యుని ధ్యజము ఖండించెను.

“రాజా! తరువాత ద్రోణాచార్యుడు, సత్యజిత్తు పరాక్రమము చూచి, సమయోచితముగా యోచించి, సత్యజిత్తు ధనుర్బాణములను ఖండించి, మర్మస్థానము చీల్చునట్టి పది తీక్షణ బాణములతో అతనిని గాయపరచెను. సత్యజిత్తు మరియొక ధనుస్సు తీసికొని ముప్పది బాణములతో ద్రోణాచార్యుని కొట్టెను. అప్పుడు సత్యజిత్తునకు బాసటగా ‘వృకుడు’ అను పాంచాల వీరుడు వచ్చి నూర్లకొలది బాణములు ప్రయోగించి ద్రోణాచార్యుని బాధించెను.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుడు బాణములచేత కప్పబడుట చూచి సమస్త పాండవ సైనికులు గర్జించుచు, వస్త్రములు పైకెత్తి ఆడించిరి. వృకుడు కుపితుడై ద్రోణాచార్యుని యెదపై అరువది బాణములతో కొట్టెను. అది చూచువారికి అత్యద్భుతముగా నుండెను.

“రాజా! ఈ విధముగా బాణవర్షము చేత కప్పబడిన పిదప, ద్రోణాచార్యుడు క్రోధముతో కన్నులు అదురుచుండగా తన మహావేగమును ప్రదర్శించి, వృక-సత్యజిత్తుల ధనుస్సులను ఖండించి, ఆరు బాణముల చేత, అతని యశ్యములను, సారథులను సంహరించెను. ఇంతలో ఇతర ధనుస్సు తీసుకొని సత్యజిత్తు ద్రోణాచార్యుని, ఆయన యశ్యములను, సారథిని ధ్యజమును కొట్టెను.

“రాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు సత్యజిత్తు పరాక్రమమును సహింపక, యతని వినాశనముకై బాణములు గురిసెను. సత్యజిత్తు యొక్క అశ్య - ధ్యజ - ధనుర్మధ్యము లపై, పార్శ్వ రక్షకులపైనను వేలకొలది బాణములు ప్రయోగించెను. ఇట్లు మాటిమాటికి ధనుస్సులు ఖండితము లగుచున్నను సత్యజిత్తు ఇతర ధనుస్సులు తీసుకొని ద్రోణాచార్యునితో యుద్ధము చేయుచునే యుండెను.

“రాజా! అప్పుడు సత్యజిత్తు అతి ప్రచండుడగుట చూచి, ద్రోణాచార్యుడు అర్థచంద్ర బాణముచేత సత్యజిత్తు శిరస్సు ఖండించెను. మహావీరుడైన యా పాంచాల వీరుని మరణానంతరము, యుధిష్ఠిరునకు ద్రోణాచార్యునివలన మిక్కిలి భయము గలిగి, యుద్ధ రంగమునుండి దూరముగా పోయెను.

“రాజా! అప్పుడు యుధిష్ఠిరుని రక్షించుటకు, పాంచాల - కేకయ - మత్స్య - చేది - కరూష - కోసల దేశీయ యోధులు ద్రోణుని ముట్టడించిరి. ద్రోణుడు యుధిష్ఠిరుని పట్టుకొనుటకు, దూదిని అగ్ని దహించినట్లు వారందరని సంహరించెను. అట్లు సైన్య సంహారము చేయుచున్న ద్రోణునిపై, విరాటరాజు తమ్ముడు శతానీకుడు

దాడి చేసి, ఆరు తీక్ష్ణబాణములతో ద్రోణుని సారథిని, అశ్వములను, ద్రోణున్ని కొట్టి సంహనాదము చేసి ద్రోణునిపై నూరు బాణములు ప్రయోగించెను.

“రాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు అక్కడ గర్జించుచున్న శతానీకుని యొక్క కుండల సహిత శిరస్సును క్షుర బాణముచేత ఖండించి కూల్చెను. అది చూచి మత్స్య దేశ సైనికులు పారిపోయిరి.

“రాజా! యీ విధముగా ద్రోణాచార్యుడు మత్స్యదేశీయ యోధులను జయించి, చేది-కరూష-కేకయ-పాంచాల-స్యంజయ-పాండవ సైనికులను గూడ మాటి మాటికి ఓడించుచుండెను. మండుచున్న అగ్ని సమస్త వనమును దహించునట్లు ద్రోణాచార్యుడు క్రోధభరితుడై శత్రు సేనలను దహించుచుండగా చూచి స్యంజయులు గడగడ వడకజొచ్చిరి. ద్రోణుని ధనుష్టంకారధ్వని అన్ని దిక్కుల వ్యాపించెను. ఆయన ప్రయోగించిన భయంకరబాణములు చతురంగ బలములను మథించు చుండెను. హేమంతఋతువు చివరికాలము మేఘములు గర్జించుచు వడగండ్ల వర్షము గురిసినట్లు ద్రోణుడు శత్రువులను భయపరచుచు వారిపైన బాణ వర్షము గురిసి, సమస్త సేనను గగ్గోలు పరచుచు నలుదిక్కుల సంచరింప జొచ్చెను. మేఘములో మెరపు మెరసినట్లు, అమిత తేజస్వ్యయైన ద్రోణాచార్యుని సువర్ణ భూషిత ధనుస్సు అన్ని దిక్కులలో మెరయుచున్నట్లు కనపడెను. యుద్ధ రంగములో సంచరించుచున్న ద్రోణాచార్యుని ధ్వజచిహ్నము గల ధ్వజము హిమాలయ శిఖరము వలె శోభిల్లు చుండెను. దేవదానవ సహితుడైన శ్రీ మహావిష్ణువు దైత్యసేనను సంహరించినట్లు, ద్రోణుడు పాండవ సైనికులను సంహరించుచుండెను.

“రాజా! శూరాగ్రేసరు డైన ద్రోణాచార్యుడు ఆ యుద్ధభూమిలో భయంకర నదినీ ప్రవహింపజేసెను. అది ప్రళయకాల సముద్రము వలె నుండెను. ఆ నది భయస్యభావము గలవారికి భయము గొలుపు నదిగా నుండెను. దానిలో కవచము అలలుగా ధ్వజము సుడులుగా నుండెను. ఆ నదీప్రవాహము మనుష్యులనెడు తీరములను పడగొట్టుచుండెను. దానిలో గజాశ్వములు మొసళ్ళవలె నుండెను. ఖడ్గములే మత్స్యములుగా నుండి దాటుటకు కఠినముగా నుండెను. వీరుల యెముకలు ఇసుకగా గులకరాలుగాను కనపడుచుండెను. అది మిక్కిలి భయంకరముగా నుండి అందలి భేరి మృదంగాదులు కూర్మముల వలె కనపడుచుండెను. డాలులు - కవచములు ఆనదియందు చిన్న పడవలవలె

తీలియాడుచుండెను. వెంట్రుకలనెడు నాచుతీగలు, గడ్డియు నందులో నుండెను. ధనుస్సులు బాణములే ఆ నదీప్రవాహముగా నుండెను. తెగిన బాహువులు అందు నీటి పాములవలె నుండెను. ఆ రక్తనది యుద్ధభూమి మధ్య తీవ్రముగా పారుచుండెను. ఆ నది, కౌరవ-స్యంజయ సైనిక శవములను ప్రవహింప జేయుచుండెను. మనుష్యుల శిరస్సులు అందులో పాషాణ ఖండములవలె గోచరించు చుండెను. శక్తియాయుధములు మత్స్యములవలె, గదలు పడవల వలె, తలపాగలు నురుగులవలె, ప్రేగులు సర్పములవలెను నుండెను. వీరులను హరించి తీసుకొని పోవునట్టి ఆ భయంకరనది, రక్త మాంసములను బురదతో నిండి యుండెను. దానిలో ఏనుగులు మొసళ్ళుగా నుండెను. ధ్వజములు వృక్షముల వలె నుండి క్షత్రియులను తనలో ముంచునదిగా క్రూరముగాను కనపడుచుండెను. శవములే ఆనదిలో దిగుటకు ఘట్టములుగా నుండెను. యోధులు మొసళ్ళవలె కనపడుచుండిరి. అది దాటుట కఠినము. ఆ నది ప్రజలను యమలోకమునకు కొనిపోవునదిగా నుండెను. మాంసాహార జంతువులు ఆనది యిరుగుపొరుగులలో నివాసమేర్పరచుకొని యుండెను. అక్కడ కుక్కలు నక్కలు గుంపులు-గుంపులుగా తిరుగుచుండెను. ఆ నదికి అన్ని వైపుల మహాభయంకరములైన మాంస భక్షక పిశాచములు నివసించుచుండెను.

“రాజా! సమస్త సేనలను దగ్ధము చేయుచు యముని వలె భయంకరుడుగా నున్న ద్రోణాచార్యునిపైన యుధిష్ఠిరాది వీరులందరు అన్ని వైపులనుండి దాడి చేసిరి. వారు ప్రపంచమును తపింప చేయు సూర్యుడు తన కిరణములతో చుట్టుముట్టినట్లు ద్రోణుని చుట్టుముట్టిరి.

“రాజా! మీ సేనలో ని రాజవీరులు అస్త్ర శస్త్రములతో ద్రోణుని రక్షణార్థమై అన్ని వైపుల ఆయన చుట్టు నిలచియుండిరి.

“రాజా! అప్పుడు శిఖండి ద్రోణాచార్యుని ఐదు బాణములతో కొట్టెను. తరువాత క్షత్రవర్మ యిరువది, వసుదానుడు ఐదు, ఉత్తమౌజుడు మూడు, క్షత్రదేవుడు ఏడు, సాత్యకి నూరు, యుధామన్యుడు ఎనిమిది, యుధిష్ఠిరుడు పన్నెండు బాణములతో యుద్ధరంగమునందు ద్రోణాచార్యుని గాయపరచిరి.

“రాజా! తరువాత ద్రోణాచార్యుడు మదపుటేనుగు వలె రథసేనను దాటి దృఢసేనుని కొట్టి చంపి ‘క్షేముడు’ అను రాజును సంహరించి, రథమునుండి పడగొట్టెను. ద్రోణాచార్యుడు శత్రుసేనలో దూరి అన్ని వైపుల సంచరించుచున్నప్పటికిన్ని,

ఆయనయే అందరకు రక్షకుడుగా నుండెను గాని ఆయన యెవరిచేతను రక్షింపవలసినవాడు కాకుండెను.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుడు, శిఖండిని పన్నెండు, ఉత్తమౌజుని ఇరువది బాణములతో గాయపరచి, వసుదానుని ఒక్క భల్లముతో సంహరించెను. తరువాత క్షతవర్మను ఎనుబది, సుదక్షిణుని ఇరువదియారు బాణములతో కొట్టి, క్షతదేవుని భల్లముతో గాయపరచి రథమునుండి క్రిందపడవేసెను. యుధామన్యుని అరువది నాలుగు, సాత్యకిని ముప్పదిబాణములతోను గాయపరచి ద్రోణాచార్యుడు యుధిష్ఠిరుని వైపునకు పరుగెత్తెను.

“రాజా! అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు త్వరగా గురు దేవుని నుండి దూరముగా పోయెను. అప్పుడు పాంచాల దేశరాజకుమారు డొకడు ద్రోణాచార్యు నెదురించెను. కాని, ద్రోణుడు అతనిని, సారథిని, అశ్వములను గాయపరచి సంహరించెను. అట్లు చంపబడిన ఆ రాజకుమారుడు ఆకాశమునుండి కొరవివలె, రథమునుండి నేలకూలెను. అతడు చనిపోయినతరువాత ద్రోణుని సంహరింపుడు - సంహరింపుడు అని పెద్దగా కోలాహలము బయలు వెడలెను.

“రాజా! యీ విధముగా క్రుద్ధులై అరచుచున్న పాంచాల, మత్స్య, కేకయ, సృంజయ, పాండవ యోధులను ద్రోణాచార్యుడు క్షోభింపజేసెను. అట్లు కొరవులతో చుట్టుకొనియున్న ద్రోణాచార్యుడు యుద్ధమునందు సాత్యకి, చేకితాన, ధృష్టద్యుమ్ను, శిఖండి, వృద్ధక్షేమపుత్ర, చిత్రసేనకుమార, సేనాబిందు, సువర్చసుల నందరను, ఇతర రాజుల ననేకులను ఓడించెను.

“మహారాజా! ఆ మహాయుద్ధమునందు నీ పుత్రులు విజయము సాధించి అన్ని దిక్కుల పారిపోవుచున్న పాండవయోధులను చంపుటకు ఆరంభించిరి. ఇంద్రునిచేత చంపబడుచున్న దానవులవలె, ద్రోణుని దెబ్బదిని పాంచాల, కేకయ, మత్స్య దేశీయ సైనికులు గడగడ వడకజొచ్చిరి.

జనమేజయా! యిట్లు సంజయుడు చెప్పగా ధృతరాష్ట్రుడిట్లు అతని నడిగెను.

దివివ అధ్యాయము

ద్రోణుని యుద్ధ విషయమై కర్ణ-దుర్యోధనుల సంవాదము :-

“సంజయా! ద్రోణాచార్యుడు ఆ యుద్ధమునందు పాండవ- సృంజయులను కొట్టి పారద్రోలినపుడు, వీరాగ్రేసరు లెవ రైన ఆయనను ఎదుర్కొనిరా? సైనికులు పారిపోయిన తరువాత గూడ, స్వయముగా యుద్ధరంగమునందు తిరిగి వచ్చిన వాడే వీరులలో ఉన్నత స్వభావుడు, శర్యసంపన్నుడు గదా! ఆహా! ఆ సమయమందు ద్రోణాచార్యుడు యుద్ధమునందు స్థిరముగా నిలిచినది చూచి పాండవులలో ఏ వీరుడు గూడ ద్రోణాచార్యుని ఎదుర్కొన గలవాడు లేకుండెనా?

“సంజయా! అవలించు చున్న సింహము వలె మదధారలు స్రవించుచున్న గజమువలెను పరాక్రమించుచు, యుద్ధములో ప్రాణములు వీడుటకుకూడ సంసిద్ధుడు - దుర్యోధనుని హితమును గోరువాడు నగు ద్రోణాచార్యుడు యుద్ధమునందు అచంచలు డై నిలిచి యుండుట చూచి, ఏయే వీరులు తిరిగి వచ్చి ఆయనను ఎదురించిరి.

“జనమేజయా! ఆ ప్రశ్నకు సంజయుడిట్లు బదులు చెప్పెను”

“మహారాజా! పాంచాల - పాండవ - మత్స్య - సృంజయ - చేది - కేకయ దేశీయ యోధులు యుద్ధమునందు ద్రోణాచార్యుని బాణముల చేత పీడితు లై, సముద్ర జలములచేత అనేక నౌకలు కొట్టుకొని పోయినట్లు పారిపోవుట కొరవులు చూచిరి. అప్పుడు వారు సింహనాదములు - వాద్య ధ్వనులున్ను చేయుచు పాండవుల చతురంగ సేనలు పారిపోవకుండ నలువైపులనుండి ఆపిరి. దుర్యోధనుడు సేనామధ్యములో నిలిచి సృజనుల సమక్షములో, పాండవ సైనికులను చూచుచు మిక్కిలి ప్రసన్నుడై కర్ణునితో నవ్వుచు నిట్లనెను.

‘కర్ణా! చూడుము, ద్రోణాచార్యుని బాణముల చేత పాంచాల సైనికులు సింహమునకు వనమునందలి మృగములు భయపడినట్లు పీడితు లగు చున్నారు. వీరు మరల నెప్పుడు గూడ యుద్ధము చేయగోర రని నా విశ్వాసము. మహావాయువు మహావృక్షములను ఊడబెరకునట్లు, ద్రోణాచార్యుడు శత్రు సైనికుల కాళ్లను యుద్ధమునుండి పెరకి పారవేసెను. ద్రోణుని బాణములచేత పీడితులై వీరు ఇటు నటు చెదరి తిరుగుచు, అనేక మార్గముల పారుచుండిరి. ద్రోణుడు కొరవ సైనికులున్ను,

శత్రు సైనికుల మార్గమును అడ్డగించిరి. దవానలమును చూచి గజములు తిరిగి పోవునట్లు వీరు, ఇతర పాండవ సైనికులున్ను కొరవులనుండి తిరిగిపోయిరి.

“కర్ణా! భ్రమరముల వంటి ద్రోణుని తీక్ష్ణ బాణములచేత వీరు గాయపడి రణరంగమునుండి పారిపోవుచు, ఒకరిని చాటు చేసికొని మరియొకరు దాగి యున్నారు. మహాకోధియైన భీముని, పాండవ-సృంజయ రహితునిగా చూచి, నా యోధులు చుట్టుముట్టిరి. ఇట్టి పరిస్థితిలో నున్న భీమసేనుని చూచి నేను సంతోషించు చున్నాను. దుర్బుద్ధియైన భీమసేనుడు నేడు రాజ్యమునందు అశ వదలి ప్రపంచ మంతయు ద్రోణమయముగా చూచు చుండెను.” దుర్యోధనుని మాటలు విని కర్ణు డిట్లనెను.

“రాజా! భీమసేనుడు బ్రతికి యుండగా, ఎప్పుడు గూడ యుద్ధము వీడజాలడు. మీ సైనికులు చేయు సంహనాదము నిత డెప్పుడుగూడ సహంప జాలడు. పాండవులు, వీరులు - బలవంతులు- శస్త్ర విద్యా నిపుణులు - యుద్ధోన్మత్తులై పోరాడువారు. కనుక వీరు యుద్ధభూమినుండి యెప్పుడుగూడ పారిపోవు వారు కారని నా విశ్వాసము.

“దుర్యోధన మహారాజా! పాండవులకు నీవు విషము పెట్టి, అగ్ని దాహము చేసి, జూదములో కష్టములు గలిగించి, వనవాసము జేయించితివి. ఇవన్నియు జ్ఞప్తియం దుంచుకొని వారు ఎప్పుడుగూడ యుద్ధ భూమి విడువరని తలచెదను. పరాక్రమశాలియైన భీమసేనుడివైపునకు మరలెను. అతడు మహారథికులను ఏరియేరి కొట్టగలడు. అతడు ఖడ్గము-ధనుస్సు-శక్తి మొదలైన ఆయుధములతో, అశ్వకుడై, గజారోహకుడై, రథికుడై, లోహదండముతో శత్రువులను మూక ఉమ్మడిగా వధించగలడు.

“రాజా! చూడుము. అట్టి భీమసేనుని అనుసరించుచు సాత్యకి మొదలైన మహారథికులున్నారు. పాంచాల, కేకయ, మత్స్య, పాండవయోధులు గూడ సాత్యకికి తోడుగా వచ్చుచున్నారు. వారు భీముని రక్షించుటకు గాను ద్రోణాచార్యుని నలువైపుల, మేఘములు సూర్యునివలె, చుట్టుముట్టినారు. పాండవులకు సహాయము చేయుటకు వారి బంధువు శ్రీకృష్ణు డున్నాడు. అతడు వారికి యుద్ధ విషయములలో కర్తవ్యమును నిర్దేశించు చుండును. అతడు శత్రు మారణకళయందు నిపుణుడు, పవిత్ర లక్షణములు గలవాడు. యుద్ధములో అనేక రాజవీరులు అతని వశములో వచ్చినారు. కనుక భగవంతు డైన శ్రీమన్నారాయణుడు అగ్రగామియై యున్న పాండవులను నీవు అవమానపరచకుము.

“రాజా! పాండవులందరు నొకే త్రోవలో నడచు చుందురు. కనుక, ఒకవేళ వ్రత నియమాది పాలకు డైన ద్రోణాచార్యుని రక్షించ కుండిన యెడల, పాండవులా మహాత్ముని, మరణేచ్ఛ గల మిడుతలు దీపమును అర్చుటకు ప్రయత్నించినట్లు పీడించెదరు. అస్త్ర విద్యా నిపుణులైన పాండవ యోధులు, ద్రోణాచార్యుని మార్గమును అడ్డగింప గల రనుటలో సందేహము లేదు. ఇప్పుడు ద్రోణాచార్యునిపై మిక్కిలి భారము పడినదని తోచు చున్నది. కనుక మనమందరము శీఘ్రముగా ద్రోణాచార్యుని కడకు పోవుదము. కొన్ని తోడేళ్ళు (పాండవసైనికులు) మహా గజరాజును వలె వారు ద్రోణాచార్యుని సంహరించవచ్చును.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! కర్ణుని మాటలు విని దుర్యోధనుడు తమ్ములతో పాటు ద్రోణాచార్యుని రథము వైపునకు పోయెను. అక్కడ ద్రోణాచార్యుని వధించు నిచ్చితే తిరిగి వచ్చిన పాండవసైనికులు మహాకోలాహల ధ్వనులు చేసిరి.

“జనమేజయా! సంజయుడు చెప్పిన సమాచారము విని ధృతరాష్ట్రుడు మరల సంజయునితో నిట్లనెను.

దిశివ అధ్యాయము

పాండవ మహారథికుల రథాదుల వివరణములు :-

“సంజయా! క్రుద్ధులైన భీమాదులు ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేయుచుండిరి కదా! వా రందరి రథముల యొక్క అశ్వధ్వజాది చిహ్నములు ఎ ట్లుండెను? నాకు తెలుపుము”. ఆ మాటకు సంజయుడు ఇట్లనెను.

“రాజా! భీమసేనుడు రథముపై వచ్చుచుండుట చూచి సాత్యకి కూడా యుద్ధరంగము నకు తిరిగి వచ్చెను. సారంగము¹ వంటి తెలుపు, నీలము, ఎరుపున్న గలిసిన రంగు గల అశ్వములు గల యుధామన్యుడు తానే అశ్వములను తోలుచు ద్రోణాచార్యుని రథమువైపు వచ్చెను.”

“ధృష్టద్యుమ్నుడు పావురముల² వంటి తెలుపు, నీలవర్ణమున్న గల

1. సారంగము యొక్క (జింక) రంగు ఈ విధముగా, అశ్వశాస్త్రము నందు చెప్పబడినది :-

‘సిత నీలాణో వర్ణః సారంగ సదృశశ్చసః’

2. పావురము రంగును గూర్చి ఇట్లు చెప్పబడినది :- ‘పారావత కపాలాభః సితనీల సమన్వయాత్

గుఱ్ఱములతో వచ్చెను. క్షత్రధర్ముడు, తన తండ్రి ధృష్టద్యుమ్నుని రక్షణము కొరకు ఎఱ్ఱని గుఱ్ఱములు గల రథముపై వచ్చెను. శిఖండి కొడుకు క్షత్రదేవుడు తామర రేకు రంగు గల యశ్యములను మల్లికార్జునులను (కన్నులలో తెల్లని మచ్చలున్న గుఱ్ఱములను) స్వయముగా తోలుకొనుచు వచ్చెను. చిలుక రెక్కల వంటి వెంట్రుకలు కలిగిన కాంబోజ¹ దేశీయములైన గుఱ్ఱములు కట్టిన రథముపై నకులుడు వచ్చెను. మేఘము వంటి నీలవర్ణపు అశ్యముల రథములో ఉత్తమౌజాడు యుద్ధరంగమునకు వచ్చెను.

“రాజా! ఈ విధముగనే, తీతువు పిట్ట వంటి చిత్రవర్ణము గల గుఱ్ఱములతో సహదేవుడు ఏనుగు దంతము వలె తెల్లని రంగు నల్లని తేకగల అశ్యములతో యుధిష్ఠిరుడు వచ్చెను. బంగారు ఆవరణములు (జీనులు) కప్పబడిన అశ్యములచేత సమస్త సేనలు యుధిష్ఠిర మహారాజును చుట్టుకొని నిలిచి యుండెను. యుధిష్ఠిరునకు వెనుకగా సువర్ణ చృత్రమును ధరించిన ద్రుపదుడు పోవుచుండెను. అతనిని గూడ సమస్త సైనికులు రక్షించు చుండిరి.

“రాజా! లలామ², హరి³ అను పేర్లు గల గుఱ్ఱములతో సమస్త రాజవీరుల మధ్య భాగమునందు ద్రుపద మహారాజు నిర్భయముగా ద్రోణాచార్యుని ఎదురించు చుండెను.

1. కాంబోజ (కాబూల్) దేశపు అశ్యముల లక్షణము :- ‘మహాలలాట జఘన స్కంధ వక్షోజవా హయాః దీర్ఘ గ్రీవా యతా హ్రస్వ ముష్కాః కాంబోజ కాః స్మృతాః’ అనగా నొసలు, తొడలు, మూపులు, ఎడ, ఇవి పెద్దవిగా ఉండి, మెడ పొడవుగా, వెడల్పుగా ఉండి వృషణములు మిక్కిలి చిన్నగా నున్నవి, కాంబోజ దేశపు గుఱ్ఱములు అనబడును.

గమనిక : మూలములో - దర్శనీయాస్తు కాంబోజాః శుకపత్ర పరిచ్ఛదాః (ద్రో. 23-7) అని ఉన్నది. చిలుకల తెక్కలతో చేసిన జీనులతో ఆ యశ్యములు దర్శనీయములుగా చూడముచ్చటగా నుండెను అని యర్థము వచ్చుచున్నది.

2. నొసటి నడుమ నక్షత్రము వలె తెల్ల చిహ్నము ‘లలామము’ అనబడును. ఆ గుర్తు గల అశ్యము గూడ లలామ మనబడును.

‘శ్వేతం లలాట మధ్యస్థం తారూపం, హయస్య యత్ ।

లలామం చాపి తత్ప్రాహుః లలామోఽశ్వ స్తదన్వితః ॥

3. ‘హరి’ లక్షణము ఇట్లు చెప్పబడినది.

‘సకేసరాణి రోమాణి సువర్ణాభాని యస్యతు ।

హరిః సవర్ణతోఽశ్వస్తు పీత కేశేయ సన్నిభః ॥

అనగా మెడపై పెద్ద పెద్ద వెంట్రుకలు శరీరరోమములున్న బంగారు వర్ణము కలవై పట్టు పీతాంబరపు

రంగు గలదిగా కనపడు గుఱ్ఱము ‘హరి’ అనబడును.

“రాజా! ద్రుపదుని వెనుక విరాటుడు మహారథికులతోపాటు పోవుచుండెను. కేకయరాజకుమార - శిఖండి - ధృష్ట కేతువులు తమ-తమ సేనలతో విరాటరాజు వెనుకగా పోవు చుండిరి. విరాటరాజు రథమునకు కట్టబడిన గుఱ్ఱములు పాటలీ పుష్పముల వలె (కలిగొట్టు పూవులు) ఎఱుపు-తెలుపు రంగు గలవిగా నుండెను. పసుపు రంగు గలిగి సువర్ణ హారములు ధరించిన అశ్యములు కట్టిన రథములో కూర్చుని విరాటరాజపుత్రుడు యుద్ధరంగమునకు వచ్చుచుండెను.

“రాజా! కేకయ రాజకుమారు లైన ఐదుగురు సోదరులు ఇంద్రగోపము (ఆరుద్ర పురుగు) వంటి రంగు గల గుఱ్ఱములు కట్టిన రథములో వచ్చుచుండిరి. ఆ ఐదుగురు సోదరుల శరీరకాంతి సువర్ణమయముగ నుండెను. వారి ధ్వజములు ఎఱ్ఱరంగు గలవై ఉండెను. సువర్ణమాలలు అలంకరించుకొనిన ఆ సోదరులందరు యుద్ధ విశారదులైన శూరులు. వారు మేఘములవలె బాణ వర్షములను కురియుచు నుండిరి. శిఖండి రథమునకు తుంబురుడు ఇచ్చిన పచ్చి మట్టి పాత్రవంటి రంగుగల దివ్యాశ్యములు కట్టబడి ఉండెను.

“రాజా! యుద్ధమునందు పోరాడుచున్న పన్నెండు వేల పాంచాల దేశపు మహారథికులలో ఆరువేల మంది ఇప్పుడు శిఖండి వెంట ఉండిరి. శిశుపాల పుత్రునకు సారంగము వంటి విచిత్ర వర్ణము గల అశ్యములుండెను. చేది దేశపు రా జైన ధృష్టకేతువు కాంబోజ దేశీయ విచిత్రాశ్యములతో యుద్ధభూమికి వచ్చుచుండెను. కేకయ దేశీయ రాజకుమారుడు ‘బృహత్క్షత్రుడు’ వరిగడ్డి పొగవంటి నీలవర్ణము గల సింధు¹ దేశీయ ఉత్తమజాతి అశ్యములు కట్టిన రథముపై రణరంగమునకు వచ్చెను.

“రాజా! శిఖండి పుత్రు డైన ‘ఋక్షదేవుడు’ పద్మ² సమానవర్ణము గల

1. సింధుదేశపు గుఱ్ఱముల మెడ పొడవుగా, మూత్రేంద్రియము వాని ముఖద్వారము నందు క్రిందకు సాగియుండునదియై యుండును. కన్నులు పెద్దపెద్దవిగా, పెద్ద ఆకారము గలవిగా, సూక్ష్మరోమములు గలవిగాను ఉండును. ఆ గుఱ్ఱములు మిక్కిలి బలిష్ఠములు.

‘దీర్ఘ గ్రీవా ముఖాలంబమేహనాః పృథులోచనాః ।

మహాంతస్తను రోమాణో బలినః సైంధవా హయాః ॥’

2. పద్మ వర్ణమును గూర్చి ఇట్లు చెప్పబడినది.

‘సితరక్త సమయోగాత్ పద్మవర్ణః ప్రకీర్త్యతే’

తెలుపు- ఎఱుపు రంగుల మిశ్రమము వలన కలుగు రంగు పద్మవర్ణ మనబడును.

బాహ్లాక¹ దేశీయాశ్వములు కట్టిన రథముపై వచ్చెను. స్వర్ణ భూషణముల కవచములు కలిగి, పట్టు వస్త్రములు తెలుపు-పసుపు రంగు గల వెంట్రుకలు గలిగిన గుఱ్ఱములు కట్టిన రథముపై 'సేనా బిందుడు' యుద్ధభూమికి వచ్చెను. క్రొంచ² పక్షి వర్ణముగల గుఱ్ఱములు కట్టిన రథముపై కాశి రాజైన 'అభిభూ' యొక్క కుమారుడు 'సుకుమారుడు' అనువాడు యుద్ధభూమికి వచ్చి చేరెను.

“రాజా! మనోవేగము గలిగి, నల్లని మెడలు గల తెల్లని గుఱ్ఱములు కట్టిన రథముపై రాజకుమారుడైన 'ప్రతి వింధ్యుడు' రణరంగమునకు వచ్చెను. భీమసేనుని పుత్రుడైన 'సుత సోముడు' మినుప పైర్ల పువ్వుల తెలుపు పసుపు వర్ణము గల గుఱ్ఱములు గట్టిన రథముపై రణభూమికి వచ్చెను. ఆ బాలకుడు ఉదయేందు (ఇంద్రప్రస్థ పురమునందు యజ్ఞములో సోమాభిషవ - సోమరసము దీయు దినమునందు) సహస్ర చంద్రులవంటి కాంతి గల వాడుగా పుట్టెను గనుక అతని పేరు సుత సోముడు అని పెట్టబడెను.

“రాజా! నకులుని పుత్రుడు 'శతానీకుడు' శాల (మద్ది) పుష్పము వలె యెరుపు పసుపు వర్ణముగలిగి, బాల సూర్యుని కాంతితో భాసిల్లుచున్న గుఱ్ఱముల రథముపై యుద్ధభూమికి వచ్చెను. నెమలి మెడవలె నీలవర్ణము గలిగి, బంగారు పగ్గములు గల గుఱ్ఱములు గల రథములో ద్రౌపదీ పుత్రుడు సహదేవ కుమారుడు నైన 'శ్రుతకర్మ' యుద్ధభూమికి వచ్చెను.

“రాజా! యీ విధముగానే యుద్ధమునందు అర్జునునితో సమానుడు, శాస్త్ర జ్ఞాన నిధి, ద్రౌపదీ పుత్రుడు, అర్జునుని కుమారుడు నైన 'శ్రుతకీర్తి' ఛాపపత్రముల (పాల పిట్టల రెక్కలు) నీలవర్ణము గల ఉత్తమాశ్వములు కట్టిన రథముపై యుద్ధభూమికి వచ్చెను. యుద్ధమునందు కృష్ణార్జునుల కంటే ఒకటిన్నర రెట్లు అధిక బలము

1. బాహ్లాక దేశపు గుఱ్ఱములు గూడ తరచుగా కాబూలి హయముల వలనే ఉండును. వానిలో గల విశిష్టత ఏమనగా బాహ్లాకాశ్వముల వీపులు కాంబోజాశ్వముల పుష్పభాగముల కన్న పెద్దవిగా నుండును. అని ఇట్లు చెప్పబడెను :-

‘కాంబోజ సమ సంస్థానా బాహ్లా జాతాశ్చ వాజినః

విశేషః పునరేతేషాం దీర్ఘ పృష్ఠాంగతో చ్యతే ॥

2. రోమములు, మెడపై జూలు తెల్లగానుండి చర్మము, గుహ్యభాగము, నేత్రములు పెదవులు, గిట్టలు నల్లగా నుండి గుఱ్ఱములు క్రొంచ వర్ణములని మహర్షులు చెప్పిరి :-

గలవాడు, సుభద్రా కుమారుడు నగు అభిమన్యుడు కపిల (గోరోజన వర్ణము) వర్ణము గల గుఱ్ఱములు గట్టిన రథములో రణరంగమునకు వచ్చెను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! నీ పుత్రులలో నొకడు యుయుత్సుడు అనువాడు (ఇతడు ధృతరాష్ట్రుని వేశ్యాపుత్రుడు. పాండవుల శరణుజొచ్చి వారి సేనలో చేరియుండెను కదా!) పలాల (వరిగడ్డి) వర్ణము గల పెద్ద గుఱ్ఱములు కట్టిన రథములో రణరంగమునకు వచ్చెను. ఆ భయంకర యుద్ధమునందు నల్లని అశ్వములు గల రథమునందు 'వృద్ధక్షేమ' కుమారుడు యుద్ధభూమికి వచ్చెను. సుచిత్తుని పుత్రుడు 'సత్యధృతి' నల్లరంగు కాళ్ళు గల గుఱ్ఱములు కట్టిన రథముపై యుద్ధరంగమునకు వచ్చెను.

“రాజా! 'శ్రేణీమంతుడు' పట్టువంటి రోమములు గల గుఱ్ఱముల రథముపై వచ్చెను. కాశి రాజా సువర్ణ వర్ణము గల పృష్ఠముతో విరాజిల్లు అశ్వముల రథమునందు యుద్ధరంగమునకు వచ్చెను. పూర్వము చెప్పబడిన 'సత్యధృతి' శస్త్రాస్త్ర జ్ఞానమునందు ధనుర్వేద-బ్రాహ్మవేదములందు గూడ పండితుడు. అతని రథాశ్వములు అరుణవర్ణము కలవై ఉండెను.

“రాజా! పొండవ సర్వ సేనాపతి యైన ధృష్టద్యుమ్నుడు పావురముల రంగు గల అశ్వముల రథములో యుద్ధభూమికి వచ్చెను. అతని వెనుక సుచిత్తుని పుత్రుడైన 'సత్యధృతి' 'శ్రేణీమంతుడు' 'వసుదానుడు¹', కాశీరాజపుత్రుడైన 'అభిభూ' అనువాడున్న పోవు చుండిరి.

“రాజా! వీరందరు యమ-కుబేరుల వలె పరాక్రమవంతు లైన యోధులు. వీరు కాంబోజాశ్వముల రథములపై సేనకు భయము గొలుపుచు ధృష్టద్యుమ్నుని వెంట వచ్చుచుండిరి. వీరేకాక, ఆరువేలమంది కాంబోజ దేశీయులైన 'ప్రభద్రకులు' అను యోధులు ఆయుధములు పైకెత్తి ఉత్తమాశ్వములు గల సువర్ణ వర్ణ రథములు, ధ్వజములున్న గలిగి తమ బాణప్రయోగముల చేత శత్రువులను భయకంపితులను చేయుచు ప్రాణములపై ఆశ వదలి ధృష్టద్యుమ్నుని వెంట పోవుచుండిరి. కపిలగోవు - పట్టు ఈ రెంటి వర్ణము గల గుఱ్ఱముల రథముపై (పసుపు-తెలుపు) సువర్ణమాలాభూషితు డైన చీకీతానుడు యుద్ధమునకు వచ్చెను.

1. ఈ వసుదానుడు లోగడ చంపబడినట్లు చెప్పబడిన వసుదానుని కంటే భిన్నుడు. ఇతడు కొన్నిచోట్ల 'కాశ్యుడు' అని చెప్పబడెను. ఇతనే కాశిరాజై వుండవచ్చును.

“రాజా! అర్జునుని మేనమామయైన ‘పురుజిత్తు’ అను కుంతిభోజుడు ఇంద్రధనుస్సు వంటి రంగు గల అశ్వముల రథముపై వచ్చెను. అంతరిక్షమువంటి విచిత్ర వర్ణము గల గుఱ్ఱముల తేరులో ‘రోచమానకుడు’ వచ్చెను. జరాసంధపుత్రుడైన సహదేవుడు నల్లని కాళ్ళు గల విచిత్రవర్ణాశ్వముల రథముపై తామరతూడువంటి గుఱ్ఱముల రథముపై సుదాముడు, పాంచాల వంశీయుడైన గోపతి పుత్రుడు ‘సింహాసేనుడు’¹ కుందేలు వలె లోహితవర్ణము గల యశ్వముల రథముపై, పాంచాలురలో ప్రసిద్ధుడైన జనమేజయుడు, ఆవపూలవలె పసుపు వర్ణము గల గుఱ్ఱములు గల తేరుపై పాంచాల రాజు కుమారుడు మినుముల రంగు గలిగి, పెరుగువంటి తెల్లరంగు గల వీపు గలిగి, విచిత్ర వర్ణము గల గుఱ్ఱముల రథముపైనను యుద్ధరంగమునకు వచ్చిరి.

“రాజా! రెల్లు గడ్డి కాడల వలె తెల్లవై, కమల కేసరవర్ణము గల అశ్వముల రథముపై దండధారుడు, గాడిద వంటి మలిన వర్ణము, అరుణ కాంతియు గల వీపు, ఎలుకవలెను, మలినముగాను నున్న వర్ణము గల అశ్వముల రథముపై ‘వ్యాఘ్రుదత్తుడు’, నల్లని శిరస్సు, విచిత్రవర్ణమును గల గుఱ్ఱముల తేరుపై పాంచాలదేశీయుడైన ‘సుధన్యుడు’, ఇంద్రుని వజ్రాయుధము వంటి కఠిన స్పర్శ గలిగి, ఆరుద్ర పురుగువంటి యెఱ్ఱుని రంగు గలిగి, శరీరమునందు విచిత్ర చిహ్నములు గల యశ్వముల రథముపై ‘చిత్రాయుధుడు’, ‘చక్రవాక పక్షి యొక్క ఉరము వలె అక్కడక్కడ తెలుపు రంగు గల గుఱ్ఱముల తేరుపై కోశల రాజపుత్రుడైన ‘సుక్షత్రుడు’, విచిత్ర వర్ణము గలిగి మహా కాయము గల అశ్వములరథముపై ‘క్షేము’ని పుత్రుడైన ‘సత్యధృతి’యు యుద్ధభూమికి వచ్చిరి.

“రాజా! ఒకటి రంగు గల ధ్వజ-కవచ ధనుస్సులు గల ‘శుక్లుడు’ అను రాజా శుక్ల వర్ణాశ్వముల రథములో, ‘సముద్రసేన’ పుత్రుడైన ‘చంద్రసేనుడు’ చంద్రుని వలె తెల్లరంగు గల సముద్రీయాశ్వముల తేరులో ‘శైబ్యరాజా’ నీలకమల వర్ణము గల అశ్వముల రథములో ‘రథసేనుడు’, సెనగల పుష్పముల వంటి రంగు గలిగి శ్వేత-రక్త వర్ణపు వెంట్రుకలు గల అశ్వముల రథముపై, సముద్రప్రాంత రాజు చిలుక వర్ణపు

1. సింహాసేన - వ్యాఘ్రుదత్తులు చంపబడినట్లు లోగడ చెప్పబడినది. ఇనను, అక్కడ అశ్వముల వర్ణన సందర్భములో సంజయుడు సామాన్యముగా అందరి అశ్వములవలె వీనిని గూడ చెప్పెను. మృత్యువునకు పూర్వము ఆ యిరువురు అటువంటి గుఱ్ఱముల రథముపైనే రణరంగమునకు వచ్చియుండిరి.

అశ్వముల రథముపై, ‘చిత్రాయుధుడు’¹ మోదుగ పూవుల వలె ఎఱ్ఱుని గుఱ్ఱముల రథముపైనను రణరంగమునకు వచ్చిరి.

“రాజా! ఒకే రంగు గల ధ్వజ-కవచ-ధనుస్సులు గలిగిన నీలుడు అను రాజా నీల వర్ణాశ్వములు గల రథముపై అనేక రత్నములు పొదిగిన ధనుస్సు ఆస్తరణమును గల రథముపై ‘చిత్రుడు’ అను రాజాను యుద్ధమునకు వచ్చిరి. చిత్రుని రథాశ్వములు చిత్ర వర్ణము గలవిగా నుండెను. కమల పత్రవర్ణము గల అశ్వముల రథముపై రోచమానుని పుత్రుడైన హేమవర్ణుడు, రెల్లుగడ్డి వలె తెల్ల వర్ణము గల వీపు గలిగి, శ్వేత వృషణములు గలిగి, కోడిగుడ్డు వంటి తెల్లని గుఱ్ఱములు గల రథముపై ‘దండకేతువు’నున్న యుద్ధమునకు వచ్చిరి.

“రాజా! శ్రీకృష్ణభగవానుడు యుద్ధమునందు పాండ్య దేశపు పూర్వరాజును, అప్పటి రాజునున్న సంహరించి పాండ్యరాజధాని గవనివాకిండ్లు భేదించగా సర్యబంధువులు పారిపోయినప్పుడు, ఎవడు కృపాచార్యులనుండి అస్త్రవిద్య నేర్చి, ఆ విద్యలో రుక్మి, కర్ణ, అర్జున, శ్రీకృష్ణులతో సామ్యము పొంది, ద్వారకను నష్టపరచి సమస్త భూమండలము పై విజయము సాధించుటకు సంకల్పించగా, అది చూచి ప్రాజ్ఞులైన మిత్రులు హితము కోరి యెవనిని ఆ దుస్సాహసమునుండి ఆపిరో, యిప్పుడు ఆ వైరభావము వీడి యెవడు తన రాజ్యమును ఏలుకొను చున్నాడో, యెవని రథముపైన సాగరచిహ్నము గల ధ్వజము ఎగురుచున్నదో, పరాక్రమధనుడైన ఆ పాండ్యరాజు తన దివ్య ధనుష్టంకారము చేయుచు, వైడూర్యమణులు పొదుగబడి, చంద్రునివంటి తెల్లని గుఱ్ఱములు కట్టిన రథముపైన ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేయుటకు వచ్చెను. ‘అటరూష’ (అడ్డసరము) పుష్పముల వర్ణము గల గుఱ్ఱములు గల ఒక లక్ష నలువది వేల రథములు పాండ్యరాజు వెంట పోవు చుండెను.

వివిధ వర్ణములు గలిగి, వేర్వేరు ఆకారములు - ముఖములున్న గల అశ్వములు కట్టబడిన రథచక్ర చిహ్న ధ్వజము గల రథముపై మహావీరుడైన ఘటోత్కచుడు వచ్చుచుండెను. రాజా! సమస్త భారత వంశీయుల యభిప్రాయములను, తన సమస్త కాంక్షల నున్న విడిచి, కేవలము భక్తి భావముతో యుధిష్ఠిరుని పక్షము చేరిన ‘బృహంతు’డను రాజా బంగారు వర్ణము గలిగిన ఆరట్ట దేశీయ మహాశ్వములు కట్టిన రథముపై వచ్చు చుండెను.

1. ఇతని వర్ణనమే తొలుత గూడ చేయబడినది.

“రాజా! సువర్ణము గల గుఱ్ఱములు, యుధిష్ఠిరునకు నలువైపుల చుట్టి పోవుచుండెను. వివిధ వర్ణములుగల సుందరాశ్వములపై ‘ప్రభద్రకులు’ యుద్ధమునకై వచ్చుచుండిరి. యుద్ధ సన్నద్ధులై సువర్ణ ధ్వజములు గల రాజవీరులు భీమసేనునితో, దేవతలు ఇంద్రునితో గలిసి వచ్చు చున్నట్లు యుద్ధరంగమునకు వచ్చు చుండిరి.

“రాజా! అక్కడ యుద్ధము చేయుటకు వచ్చిన రాజవీరులందరికన్న ధృష్టద్యుమ్నుడు అధికముగా శోభిల్లుచుండెను. అన్ని సేనలకు పైగా ద్రోణాచార్యుడు ప్రకాశించుచుండెను. ఆయన యొక్క సువర్ణమయ ధ్వజము కృష్ణాజిన-కమండలు చిహ్నము గలిసి విరాజిల్లు చుండెను. వైదూర్యమయ నేత్రములు గల మహా సింహపు చిహ్నముతో భీమసేనుని ధ్వజము మెరయుచు శోభాయమానముగా నెగురు చుండుట నేను చూచితిని.

“రాజా! యుధిష్ఠిరుని సువర్ణమయ ధ్వజమును గ్రహణము పట్టిన చంద్రుని చిహ్నము గల దానిని చూచితిని. ఆ ధ్వజమునందు నంద- ఉపనంద నామములు గల రెండు దివ్య మృదంగము లుండెను. అవి వాయింప బడకుండనే యంత్రము చేత మ్రోగుచు ఇంపైన ధ్వని గలుగ జేయుచు, అందరకు సంతోషము గూర్చు చుండెను.

“రాజా! నకులుని విశాల ధ్వజమునందు శరభ (మీదుగా కనులు గలది - ఊర్ధ్వలోచన) మృగము చిహ్నముగా నుండి ఆ మృగము పృష్ఠభాగము సువర్ణమయమై యుండెను. ఆ చిహ్నము అతిభయంకరముగా నతని రథముపైన ఎగురుచు అందరను బెదరించునట్లుగా నుండెను. సహదేవుని ధ్వజమునందు ఘంటా-పతాకలతో పాటు వెండితో చేయబడిన సుందరహంసము చిహ్నముగా నుండెను.

“రాజా! ద్రౌపదీపుత్రు లైదుగురి ధ్వజములందు వారి తాతలైన యమ-వాయు-ఇంద్ర - అశ్వినీ కుమారుల ప్రతిమలుండి శోభిల్లు చుండెను. తప్త సువర్ణ నిర్మితమైన అభిమన్యుని ధ్వజము ప్రకాశమానముగా నుండెను. ఆ ధ్వజమునందు ‘శార్ఙ్గ పక్షి (ఇది యొక విధ మైన పక్షి. ఈ జాతి నాలుగు పక్షులు ఖాండవదహనమునందు అగ్నిచేత కాపాడబడినవి.) చిహ్నము ఉండెను. రాక్షసుడైన ఘటోత్కచుని ధ్వజమునందు గ్రద్ద గురుతు గలదు. పూర్వకాలమునందు రావణాసురుని రథము వలె ఘటోత్కచుని రథమునకు గూడ ఇచ్చా నుసారముగా నడుచు గుఱ్ఱములు కట్టబడి యున్నవి.

“రాజా! యుధిష్ఠిరునకు దేవేంద్రు డిచ్చిన దివ్య ధనుస్సు ప్రకాశించు చుండెను. ఇట్లే, భీమసేనునకు గూడ వాయుదేవు డిచ్చిన దివ్య ధనుస్సు ఉండెను. మూడు లోకముల రక్షణము కొరకు బ్రహ్మదేవుడు సృష్టించినది, ఎప్పుడూ గూడ జీర్ణించనిదియు నగు దివ్య గాండివ ధనుస్సు అర్జునునకు లభించి యుండెను. నకులునకు వైష్ణవ (విష్ణు సంబంధి) ధనుస్సు, సహదేవునకు అశ్వినీ కుమారుల ధనుస్సు లభించి యుండెను. ఘటోత్కచునకు ‘పౌలస్త్యము’ అను పేరు గల భయంకర మైన దివ్య ధనుస్సు ఉండెను.

“రాజా! ద్రౌపదీపుత్రుల కైదుగురకున్న క్రమముగా రుద్ర, అగ్ని, కుబేర, యమ, శంకర భగవానులకు సంబంధించిన ధనుస్సు లుండెను. బలరామునకు రుద్ర సంబంధి ధనుస్సు లభించి యుండెను. ఆ ధనుస్సును బలరాముడు అభిమన్యున కిచ్చి యుండెను.

“రాజా! వీరలేకాక, అక్కడ ఇతర రాజ వీరుల సువర్ణ ధ్వజములు గూడ, శత్రువులకు శోకము కలిగించుచు, కనపడుచుండెను.

“రాజా! అప్పుడు, వీరులతో నిండి యున్న ద్రోణాచార్యుని సేనాధ్వజములు విచిత్రముగా కనపడుచుండెను. అతనిపై దాడి చేయు చున్న వీరుల పేర్లు గోత్రములు గూడ స్వయంవరములో వినపడునట్లు వినపడుచుండెను.”

జనమేజయా! యిట్లు సంజయుడు చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో ఈ విధముగా ననెను.

24వ అధ్యాయము

ధృతరాష్ట్రుడు భేదపడుచు యుద్ధ సమాచారము సంజయుని అడుగుట :-

“సంజయా! యుద్ధభూమిలో వచ్చిన భీమసేనాది మహావీరు లందరు దేవతల సేనను గూడ పీడించగలరు. మనుష్యుడు దైవము చేత ప్రేరితు డగు ననుట నిశ్చయము. అందరియొక్క వేరు వేరు కోరికలన్నియు, దైవముపైనే ఆధారపడి యున్నట్లు కన బడుచున్నది. చాల కాలము జడలు, చర్మము, ధరించి యుధిష్ఠిరుడు వనమునందు ఉండి, కొంతకాలము ప్రజలకు అజ్ఞాతుడు గానే సంచరించెను. అట్టి

యుధిష్ఠిరుడే నేడు రణరంగమునందు మహాసేనను కూర్చుకొని దాడి చేయుటకు వచ్చెను. ఇది చూడగా నాయొక్క నా పుత్రుల యొక్కయు దౌర్భాగ్యము తప్ప మరియొక కారణము ఏమి ఉండ గలదు?

“సంజయా! మనుష్యుడు మంచి భాగ్యముతోనే జన్మించు ననుట నిశ్చయము. ఆ సౌభాగ్యము, అతడు కోరని ఉన్నత దశకు కూడా ఈడ్చుకొని పోవును. మేము జూదపు సంకటములో యుధిష్ఠిరుని పడవేసి అతనికి మహాక్షేమము కలిగించినప్పటికిన్ని అతడు మరల అనేక సహాయకులను పొందెను. అది అతని సౌభాగ్యము.

“సంజయా! నేటికి చాల పూర్వము జరిగిన విషయము చెప్పెద వినుము : మూర్ఖుడైన దుర్యోధనుడు నాతో, ‘తండ్రి, ఇప్పుడు కేకయ, కాశి, కోసల, చేది దేశముల ప్రజలు నాకు సహాయము చేయుటకు వచ్చి యున్నారు. వీరేకాక, వంగ దేశవాసులు గూడ నన్నే ఆశ్రయించిరి. ఈ భూమండలములోని చాలా భాగము నాయధీనములో నున్నది. అర్జునుని వశములో లేదు’ అని చెప్పి యుండెను. అటువంటి మహాసేనా సమూహము నడుమ సురక్షితుడై ఉన్న ద్రోణాచార్యుని ధృష్టద్యుమ్నుడు సంహరించెను. కనుక ఇందులో భాగ్యము తప్ప ఇతర కారణము ఏది ఉండగలదు?

“సంజయా! సమస్త శస్త్రాస్త్ర విద్యా పండితుడైన ద్రోణాచార్యునకు మృత్యువు ఎట్లు సంభవించెను? నాకు మహా సంకటము ప్రాప్తించినది. నా బుద్ధిని మోహము కప్పినది. భీష్మ ద్రోణులు సంహరింపబడిన సంగతి విని నేను జీవించి యుండజాలను.

“నాయనా! సంజయా! నా పుత్రులపై నేను మిక్కిలి ప్రేమతో నుండుట చూచి, విదురుడు నాతో చెప్పిన దంతయు, నాతోపాటు దుర్యోధనునకు గూడ ప్రాప్తించెను. ఒకవేళ నేను దుర్యోధనుని విడిచి తక్కిన పుత్రులను రక్షింప దలచి యుండిన యెడల, అది క్రూరకర్మమే అయి యుండును. కాని, దానిచేత నా పుత్రులందరికీ కాక, ఇతర వీరులకు గూడ మరణము సంభవించి యుండదు.

“సంజయా! ధర్మము విడిచి అర్థమునందు ఆసక్తి గల మనుష్యుడు ఈ లోకమునుండి అనగా, స్వార్థమునుండి భ్రష్టుడై, నీచగతిని పొందగలడు. నేడు ఈ రాష్ట్రమునకు ఉత్సాహ భంగము కలిగినది. ప్రధానుడు చంప బడుట చేత ఇప్పుడు నాకు ఇతరులెవరు జీవించి యుండ రని స్పష్టముగా కనపడుచున్నది. మేము ఎల్లప్పుడు సర్వ సమర్థు లైన యే పురుష సింహులను ఆశ్రయించి జీవించు చుంటిమో, అట్టి

వీరాగ్రేసరు లైన భీష్మ-ద్రోణులు ఈ లోకమునుండి పోయిన తర్వాత ఇప్పుడు మా సేనలో ఏ సైనికు డైనను జీవించి యుండగలడా?

“సంజయా! ఆ యుద్ధము జరిగిన విధము నాకు స్పష్టముగా తెలుపుము. ఏయే వీరులు యుద్ధము చేయు చుండిరి? ఎవరు ఎవరిని ఓడించు చుండిరి? ఏయే నీచ సైనికులు భయపడి యుద్ధమునుండి పారిపోయిరి?

“సంజయా! అర్జునుని గూర్చి నాకు తెలుపుము. రథి కశ్రేష్ఠుడైన యతడు ఏయే కార్యములు చేసెను? నాకు అతని వలన, శత్రు స్వరూపులైన భీమసేనుని వలన, అధిక భయము కలదు.

“సంజయా! పాండవ సైనికులు మరల యుద్ధభూమికి వచ్చిన తరువాత, అప్పటికి మిగిలిన మా సేనతో శత్రువులకు జరిగిన భయంకర యుద్ధమును గూర్చి చెప్పుము. అప్పుడు మీ మనస్సు ఎట్లుండెను? మా వీరులు ఎవరెవరు శత్రువీరులు ఎవరెవరిని యుద్ధములో నివారించిరి.”

“జనమేజయా! ధృతరాష్ట్రుడు ఈ విధముగా అడిగినప్పుడు సంజయుడు ధృతరాష్ట్ర నితో నిట్లు చెప్ప దొడగెను.

25వ అధ్యాయము

కౌరవ పాండవ సైనికుల ద్వంద్వ యుద్ధము :-

“మహారాజా! పాండవ సైనికులు యుద్ధ రంగమునకు తిరిగి రాగానే వారు మేఘములు జలధారలతో సూర్యుని గప్పినట్లు బాణములతో ద్రోణాచార్యుని గప్పిరి. అది చూచి మన వారు వారితో గొప్ప యుద్ధము చేసిరి. ఆ సేనల త్రొక్కిడి చేత లేచిన దుమ్ముతో మీ సేనయంతయు గప్ప బడెను. దానితో మా దృష్టి మార్గము అడ్డగింపబడి, ద్రోణాచార్యుడు చంపబడెను అని తలచితిమి. శత్రువీరుల క్రూరకర్మలు చూచి దుర్యోధనుడు తన సేనతో నిట్లనెను.

“రాజవీరులారా! మీ రందరు, మీమీ ఉత్సాహ - శక్తి - బలముల ననుసరించి బాగుగా పాండవ సేనలను నివారింపుడు”. ‘ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అప్పుడు నీ పుత్రుడు దుర్మర్షుడు తన యొద్ద భీమ సేనుడుండుట చూచి, అతనిని సంహరించుటకు బాణ ప్రయోగము చేయుచు భీమ సేనునిపై దాడి చేసెను. వెంటనే

భీమసేనుడుగూడ బాణములచేత దుర్మర్షుని గాయపరచెను. వారిద్దరికి భయంకర యుద్ధము జరిగెను.

“రాజా! మీ సైనిక వీరులు తమ ప్రభువైన దుర్యోధనుని యాజ్ఞచేత రాజ్యము మృత్యుభయమున్ను వీడి శత్రువు నెదుర్కొనిరి.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుని వశములో తీసుకొను నిచ్చ చేత ముందుకు సాగు చున్న సాత్యకిని కృతవర్మ అడ్డగించెను. అప్పుడు సాత్యకి కృతవర్మను తన బాణములచేత ఆపెను. ఇట్లు వారు రెండు మదపు టేనుగుల వలె పరస్పరము ఆపికొనిరి.

“రాజా! సైంధవుడు, ద్రోణునిపై వచ్చు చున్న క్షత్రవర్మ ను ఆపెను. క్షత్రవర్మ సైంధవుని ధ్వజ-ధనుస్సులను ఖండించి పది బాణములచేత సైంధవుని మర్మ స్థానములను గాయ పరచెను. అప్పుడు సైంధవుడు మరియొక ధనుస్సు తీసికొని క్షత్రవర్మ పై బాణ ప్రయోగము చేసి గాయపరచెను.

“రాజా! యుధిష్ఠిరుని హితము కొరకు పోరాడు చున్న యుయుత్సుడు (ధృతరాష్ట్రుని వేశ్యాపుత్రుడు) ద్రోణాచార్యునిపై రాకుండ ‘సుబాహుడు’ అడ్డగించెను. అప్పుడు యుయుత్సుడు రెండు చురకత్తుల చేత సుబాహుని గడియమానుల వంటి రెండు బాహువులను ఖండించెను.

“రాజా! మద్రరాజైన ‘శల్యుడు’ ద్రోణాచార్యునిపై వచ్చు చున్న యుధిష్ఠిరుని క్షోభిల్లిన సముద్రమును, తీరము వలె అడ్డగించెను. అప్పుడు ధర్మరాజు శల్యుని పై బాణవర్షము గురిసెను. శల్యుడు గూడ అరువది నాలుగు బాణములతో యుధిష్ఠిరుని గాయపరచి సింహనాదము చేసెను. అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు రెండు చురకత్తులతో శల్యుని ధ్వజము, ధనుస్సున్ను ఖండించి సింహనాదము చేసెను. అది చూచి ఆందరూ సంతోషముతో కోలాహలము చేసిరి.

“రాజా! అట్లే, బాహ్లికుడు తన సైనికులతో ద్రోణునిపై వచ్చు చున్న ద్రుపదుని ఆపెను. రెండు మదగజములు పరస్పరము తమ గజాయుధములతో గలిసి పోరాడినట్లు, ఆ వృద్ధ రాజు లిద్దరు తమ సైనికులతో ఒండెరులు పోరాడిరి.

“రాజా! అవంతి రాజకుమారు లైన విందాను విందులు తమ సేనలతో విరాట రాజుపై, పూర్వము బలిపై ఇంద్రాగ్నులు వలె దాడి చేసిరి. అప్పుడు మత్స్య-కేకయ

దేశీయ సైనికులకు పరస్పరము దేవాసురులకు వలె ఘోర సంగ్రామము జరిగెను. దానిలో గజాశ్వరథములు పరస్పరము నిర్భయముగా పోరాడెను.

“రాజా! నకుల పుత్రుడైన శతానీకుడు బాణములు కురియుచు ద్రోణాచార్యునిపై ఉరికెను. అప్పుడు ‘భూతకర్మ సభాపతి’ శతానీకుని అడ్డగించెను. అప్పుడు నకుల పుత్రుడు మూడు తీక్షణ బల్లములతో భూతకర్మ బాహువులను శిరస్సును ఖండించెను.

“రాజా! సుతసోముడు (భీముని పుత్రుడు) బాణ వర్షము గురియుచు ద్రోణాచార్యుని పైకి వచ్చుచుండగా, నీ పుత్రుడు వివింశతి అతనిని అడ్డగించెను. అప్పుడు సుతసోముడు కుపితుడై తన పినతండ్రి యగు వివింశతిని గాయపరచి వీరునివలె నిలిచెను.

“రాజా! తరువాత భీమరథుడు అరు తీక్షణబాణములతో శాల్వుని సారథి సహితముగా సంహరించెను. రాజా! శ్రుతకర్మ నెమలియికల రంగుగల గుఱ్ఱముల రథముపై వచ్చు చుండెను. నీ పౌత్రుడైన శ్రుతకర్మను నీ పుత్రుడు చిత్రసేనుని కొడుకు ఆపెను. ఆ నీ యిరువురు పౌత్రులు తన తన పితృగణమును సంతృప్తి పరచుటకు, పరస్పరము వధేచ్ఛతో ఘోరముగా యుద్ధము చేసిరి.

“రాజా! ఆ సేనా సముద్రమునందు ప్రతివింధ్యుడు ద్రోణాచార్యుని యెదుట నిలిచి యుండుట చూచి, అశ్వత్థామ ఆపెను. అప్పుడు అశ్వత్థామను ప్రతివింధ్యుడు నిశిత శరములతో కొట్టెను. రాజా! అశ్వత్థామ గూడ ద్రౌపదీపుత్రు డైన ప్రతివింధ్యునిపై, కర్ణకుడు పౌలములో బీజములు చల్లినట్లు, బాణవర్షము గురిసెను.

“రాజా! ద్రౌపదీ అర్జునుల పుత్రుడైన శ్రుతకీర్తి ద్రోణాచార్యుని వైపు పోవుచుండగా దుశ్శాసన పుత్రుడాపెను. అప్పుడు అర్జున సమాన పరాక్రమశాలియైన శ్రుతకీర్తి మూడు తీక్షణ బల్లములచే దుశ్శాసన పుత్రుని యొక్క ధ్వజ-సారథి-ధనుస్సులను ఖండించి ద్రోణాచార్యుని సమీపించెను.

“రాజా! ఉభయసేనలలో నందరి కన్న మిన్నయైన శూరుడైన ముద్ర ప్రాంతీయాధిపతిని, దుర్యోధను పుత్రుడైన లక్ష్మణుడు ఆపెను. అప్పుడతడు లక్ష్మణుని ధనుస్సు ధ్వజ చిహ్నమున్ను ఖండించి అతని పై బాణవర్షమును గురిసెను.

“రాజా! వికర్ణుడు శిఖండిని నివారించెను. అప్పుడు శిఖండి బాణములచేత వికర్ణుని గొప్పను. నీ కొడుకు వికర్ణుడా బాణములను చిన్నభిన్నము చేసెను.

అంగదుడు, ద్రోణాచార్యుని పై వచ్చుచున్న ఉత్తమౌజుని ఆపెను. ఆ యిరువురు పురుష సింహాలు యుద్ధము చేసిరి. ఆ యుద్ధము సైనికులకు సంతోషము కలిగించెను.

“రాజా! దుర్యుఖుడు, ద్రోణాచార్యు నెదురించు చున్న పురుజిత్తును వత్సదంత బాణములచే నివారించెను. అప్పుడు పురుజిత్తు బాణముతో దుర్యుఖుని కనుబొమల మధ్య కొట్టెను. అప్పుడు దుర్యుఖుని ముఖము తామరతూడుతో గూడిన కమలము వలె శోభిల్లెను.

“రాజా! ఎర్రరంగు ధ్వజములు గల కేకయ రాజకుమారు లైదుగురు సోదరులు ద్రోణాచార్యుని మీద వచ్చుచుండగా చూచి కర్ణుడు వారిపై బాణవర్షము గురిపించి వారిని నివారించెను. అప్పుడు కేకయులు మిక్కిలి తపించి కర్ణునిపై బాణ వర్షము గురిపించగా కర్ణుడు గూడ తన బాణముల చేత వారిని కప్పివేసెను. అట్లు బాణములచేత కప్ప బడి, కర్ణుడు గాని, కేకయులుగాని, ధ్వజాశ్వసారథి సహితముగా కనపడకుండిరి.

“రాజా! నీ పుత్రులు దుర్జయ-జయ-విజయులు ముగ్గురున్న నీల - కాశ్య - జయత్సేను లను ఆపిరి. వారికి భయంకర యుద్ధము జరిగెను. అది, సింహ - వ్యాఘ్ర - తరక్తు (సివంగి)వులకు భల్లూక-మహిష-వృషభములతో వలె భయంకరయుద్ధము జరిగి చూపరులకు హర్షము గలిగెను.

“రాజా! క్షేమ ధూర్తి - బృహంతుడు నను నిరువురు సోదరులు ద్రోణాచార్యునిపై వచ్చు చున్న సాత్యకిని నిశిత శరములతో గాయపరచిరి. వనమునందు రెండు మదగజములతో సింహము నకు వలె, ఆ యిరువురితో సాత్యకికి జరిగిన యుద్ధము అత్యద్భుతముగా నుండెను.

“రాజా! క్రుద్ధుడైన అంబష్ఠరాజు ద్రోణునిపై వచ్చు చుండగా చేదిరాజు యతనిని నివారించెను. అప్పుడు అంబష్ఠుడు ఎముకలు ఖండించు శలాకచేత చేదిరాజును చీల్చెను. అతడు ధనుర్భాణములు వీడి నేలవ్రాలెను.

“రాజా! కృపాచార్యుడు, వృష్ణివంశీయుడు, క్రౌద్ధుడు నైన ‘వార్ధక్షేమి’ని ద్రోణాచార్యుని కడకు రాకుండ నివారించెను. వార్ధక్షేమి - కృపాచార్యులు విచిత్ర యుద్ధము చేసిరి. వారి యుద్ధమును చూచు చున్నవారి మనస్సులో ఆయుధము తప్ప ఇతర కార్యము లేవియు తోచలేదు.

“రాజా! సోమదత్తపుత్రుడైన భూరిశ్రవుడు, ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేయుటకు వచ్చు చున్న ‘మణిమంతు’ డను రాజును ఆపెను. అప్పుడు మణిమంతుడు భూరిశ్రవుని సారథిని, ధ్వజమును, పతాకను, ఛత్రమును ఖండించి రథమునుండి పడగొట్టెను. అది చూచి యూప ధ్వజ చిహ్నధ్వజము గల భూరిశ్రవుడు రథమునుండి క్రిందకు దుమికి, దీర్ఘ ఖడ్గముతో, మణిమంతుని, అతని సారథి - అశ్వ-ధ్వజములను, రథమున్ను ఖండించెను. తరువాత భూరిశ్రవుడు తన రథముపై గూర్చొని స్వయముగా అశ్వములను తోలుచు మరియొక ధనుస్సు తీసుకొని, పాండవసేనను సంహరింప జొచ్చెను.

“రాజా! ఇంద్రుడు అసురులపై ఆక్రమణము చేసినట్లు ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేయుచున్న పాండ్యరాజును, వృషసేనుడు నిలువరించెను.

“రాజా! అప్పుడు ఘటోత్కచుడు గదా - పరిఘ (గడియమాను) - ఖడ్గ - పట్టిశ (అడ్డకత్తి) - లోహఘన (సెమ్మట) - పాషాణ - కడంగర (ఒక విధమైన ఆయుధము) - భుశుండి (ఆయుధ విశేషము) - ప్రాస (ఈటె) - తోమర (చిల్లకోల) - బాణ - ముసల (రోకలి వంటి ఆయుధము) - ముద్గర (ఇనుప గుదియ) - చక్ర - భిందివాల (రెండుమూడు చక్రములు గల చండాలుర కత్తి) - పరశ్యథ (గండ్రగొడ్డలి) - ధూళి - వాయు - అగ్ని - జల - భస్మ - లోష్ఠ (మంటిపెడ్డ) - తృణ - వృక్షాదులతో కౌరవసేనను పీడించుచు, శత్రువుల యవయవములను విరుచుచు, కొట్టుచు, చంపుచు, పారద్రోలుచు, విసరివేయుచును, సమస్త కౌరవ సేనను భయ పెట్టుచు ద్రోణాచార్యుని బంధించుటకు వచ్చెను.

“రాజా! క్రుద్ధుడైన అలంబుషు డను రాక్షసుడే అనేక శస్త్రాస్త్రములు ప్రయోగించి ఘటోత్కచుని గాయపరచెను. ఆ యిరువురు రాక్షసవీరులకు, పూర్వము ఇంద్ర-శంబరా సురులకు వలె యుద్ధము ఘోరముగా జరిగెను.

“రాజా! అప్పుడు పాండవ సేనాపతియైన ధృష్టద్యుమ్నుడు, ఇతర శత్రువులను దాటి, సేనలతో తన వైపే వచ్చుచు, శత్రు సేనలపై బాణవర్షము కురియు చుండుట చూచి, ద్రోణాచార్యుడు ముందుకు పోయి ధృష్టద్యుమ్నుని ఆపెను.

“రాజా! యీ విధముగానే, యితర రాజవీరులు గూడ తమ తమ సేనలతో, ఆయుధములతోను, శత్రువులతో తలపడిరి. వారు అనేక సంఖ్యలో నుండిరి. గనుక అందరి పేర్లు వేరువేరుగా చెప్పలేదు.

“రాజా! అశ్వములతో అశ్వములు - గజములతో గజములు - పదాతి సేనలతో పదాతి దళములు - రథములతో రథములున్న పరస్పరము పోరాడెను. ఆ యుద్ధమునందు వీర పురుష శిరోమణులు తమతమ వంశ - పరాక్రమములకు అను రూపముగా ఒండొరులను తలపడి అర్య జనోచితముగా పోరాడుచుండిరి.

“రాజా! ఈ విధముగా, మీ వారికి పాండవులకున్న జరిగిన ఆ భయంకర యుద్ధము నందు రథ - గజ - తురగ - పదాతి సైన్యములు నూర్లకొలది ద్వంద్వములు పరస్పరము యుద్ధము చేయుచుండిరి.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుని వధ కొరకు పాండవుల సేనలకు - అతని సంరక్షణము కొరకు కౌరవుల సేనలకున్న జరిగిన యుద్ధము, ఇంతకు పూర్వమెప్పుడు గూడ కని విని యెరుగనిది.

“రాజా! అక్కడ వేర్వేరు దళములకు అనేక మహాయుద్ధములు జరుగుట కనపడుచుండెను. ఆ యుద్ధము చూచినవారు ఇదిగో! ఘోరయుద్ధము జరుగుచున్నది! అదిగో! విచిత్ర సంగ్రామము కనపడుచున్నది! ఇదిగో! అతి భయంకరముగా ప్రహరములు - మారణ ములును జరుగుచున్నవి. అని చెప్పికొనుచుండిరి”

జనమేజయా! యిట్లు సంజయుడు ద్వంద్వ యుద్ధమును గూర్చి ధృతరాష్ట్రునకు చెప్పగా నతడు సంజయునితో నిట్లనెను.

26 వ అధ్యాయము

భీమసేనుడు భగదత్తుని గజముతో యుద్ధము చేయుట :-

“సంజయా! యీ విధముగా శత్రు సైనికులు వేర్వేరుగా యుద్ధభూమికి తిరిగి వచ్చిరి గదా! కౌరవయోధులు ముందుకు వచ్చి వారిని ఎదుర్కొనుటకు సంసిద్ధులైరి గదా! అప్పుడు కౌరవ పాండవులు పరస్పరము యుద్ధ మెట్లు చేసిరి? సంశప్తక సేనలను ముట్టడించిన అర్జునుడేమి చేసెను? లేదా సంశప్తకులు అర్జునునేమి చేసిరి? తెలుపుము.

ఆ మాటకు సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో నిట్లనెను :-

“రాజా! అప్పుడు దుర్యోధనుడు గజసేనతో భీమసేనునిపై దాడి చేసెను. రెండు మద గజములు - అబోతులున్న తలపడినట్లు ఆ యిరువురు నొండొరులను తాకిరి. అప్పుడు భీముడు కొలది సేపటిలోనే ఆ గజసేనను చీల్చి చెండాడెను. భీముని బాణముల దెబ్బలతో గజముల మదము దిగిపోయెను. సుడిగాలి మేఘ సమూహములను చిన్న చిన్నము చేసినట్లు భీమసేను డా గజములను నలగ గొట్టెను. ఉదయించిన సూర్యుడు ఉష్ణ కిరణములను అన్ని లోకములందు విస్తరింప జేసినట్లు, భీమసేనుడా గజసేనలపై బాణవర్షము గురియుచు శోభిల్లు చుండెను. అతని బాణములచేత చంప బడిన గజములు ఒండొంటిని కరచుకొని ఆకాశమునందు సూర్యకిరణముల చేత క్రుచ్చబడిన వివిధ మేఘముల వలె కనపడెను.

“రాజా! యీ విధముగా గజసేనను సంహరించు చున్న భీమసేనుని కడకు దుర్యోధనుడు వచ్చి క్రోధముతో నతనిని తీక్షణబాణములతో గొట్టెను. అది చూచి భీమసేనుని కన్నులు నెత్తుట దోగినట్లు క్రోధరక్తములై క్షణములో దుర్యోధనుని వధింప దలచి యతనిపై నిశిత శరములను బరపెను. దుర్యోధనుని యవయవములన్నియు బాణములతో నిండెను. కనుక నతడు కుపితుడై సూర్యకిరణములవంటి తీక్షణ బాణములతో భీమసేనుని గాయపరచెను. అతని ధ్వజములో మణిమయ మైన నాగము ఉండెను. భీముడు రెండు భల్లములతో ఆ ధ్వజము - అతని ధనస్సును ముక్కలుగా ఖండించెను.

“రాజా! అట్లు భీమసేనుడు దుర్యోధనుని పీడించుట జూచి, అంగరాజు గజారోహకు డై, భీముని క్షోభిల్ల జేయుటకు అతని నెదురించెను. ఆ గజము మేఘము వలె గర్జించుచు తన వైపున వచ్చు చుండుట జూసి భీమసేనుడు దాని కుంభస్థలమును బాణములతో గొట్టి గాయ పరచెను. ఆ బాణముల దెబ్బతో ఆ గజము శరీరము చీలిపోయి, వజ్రాయుధము దెబ్బచేత పర్వతము వలె, అది నేలగూలెను. మ్లేచ్ఛ జాతీయుడైన ఆ యంగరాజు గజముపైననే యుండెను గనుక, అతడు ఏనుగుతో పాటు క్రిందపడబోవు చుండగా, నడుమనే భీము డతని శిరస్సును భల్లముతో ఖండించెను. అప్పుడతని చతురంగ సేన యంతయు భయముతో, నలువైపుల, తమ పదాతిదళములనే త్రొక్కుచు పారిపోవుచుండెను.

“రాజా! యీ విధముగా సేనా వ్యూహము భంజింప బడి పోవు చుండుట జూచి, ప్రాగ్జ్యోతిషాధీశ్వరు డైన భగదత్తుడు, తన గజముతో భీమసేనునిపై దాడి చేసెను. ఐరావ

గజ వంశములో పుట్టిన గజరాజు నెక్కి భగదత్తుడు భీమసేనునిపై దాడి చేసి యుండెను. ఆ గజము తన రెండు పాదములతో, బిగిసికొనిన తొండముతోను హఠాత్తుగా భీమసేనునిపై బడెను. దాని కన్నులు తిరుగు చుండెను. అది క్రోధముతో భీమసేనుని మధించుటకా యనునట్లు భీముని రథమువైపు పరుగెత్తిపోయి దానిని అశ్వములతో పాటు చూర్ణము చేసెను.

“రాజా! అప్పుడు భీమసేనుడు పాదచారియై పరుగెత్తి ఆ గజము యొక్క శరీరమునందు లీనమై పోయెను. అతడు ‘అంజలికా వేధము’ ఎరిగి యుండెను గాబట్టి అక్కడినుండి పారిపోవలేదు. (ఏనుగు యొక్క క్రింది భాగములలో నొక విశిష్టమైన స్థానము ఉండును. ఆ శరీరభాగమును రెండు చేతులతో తట్టిన యెడల, ఆ గజమునకు సుఖముగా నుండును. అప్పుడు మావటివాడు అంకుశముతో ఎంతగా గజమును గ్రుచ్చినను అది అచటినుండి కదలక మెదలక నిలిచి యుండును. భీమసేనునకు ఆ కళ తెలిసి యుండెను. ఆ కళ పేరే ‘అంజలికావేధ’ మన బడును. ఆ కళా విజ్ఞానము చేత భీముడు గజమును కరచుకొని యుండెను). రాజా! భీమసేను డట్లు ఆ యేనుగు శరీరము క్రిందిభాగము చేరి, మాటిమాటికి దానిని చేతులతో తట్టుచు, తనను వధింప బూనిన ఆ గజమును లాలించు చుండెను. అప్పుడా గజము కుమ్మరి చక్రము వలె తిరుగు చుండెను. దానికి పదివేల యేనుగుల బలముండెను. అది భీమసేనుని సంహరించుటకు ప్రయత్నించుచుండెను.

“రాజా! అప్పుడు భీమసేనుడు గూడ దాని శరీరము విడిచి వచ్చి ఆ యేనుగు ఎదుట నిలిచెను. అప్పుడా యేనుగు అతనిని తొండముతో క్రింద పడగొట్టి రెండు మోకాళ్ళతో త్రొక్కుటకు ప్రయత్నించు చుండెను. ఇంతయే కాక, అది అతనిని తన కంఠమునకు చుట్టి చంపుటకు పూనుకొను చుండెను. అప్పుడు భీమసేనుడు ఆ గజమునకు భ్రాంతి గొలిపి, దాని తొండమునుండి విడిపించుకొనెను.

“రాజా! భీముడు మరలగూడ ఆ యేనుగు శరీరమునకు కరచుకొని, తన సేనలోనుండి మరియొక గజము వచ్చి ఈ గజము నెదుర్కొనుటకు గాను ఎదురుచూచు చుండెను. కొలదిసేపటి లోనే భీమసేను డా గజశరీరమును విడిచి అతివేగముతో పరుగెత్తిపోయెను. అప్పుడు సేనలో పెద్ద కోలాహల ధ్వని కలిగెను.

“రాజా! అప్పుడు అందరినోటినుండి, ‘అహ! గజము భీమసేనుని చంపెను.

ఇది యెంతటి దుర్వార్త! అను మాట వెడలెను. రాజా! ఆ గజమునకు భయపడి సమస్త పాండవసేన, హఠాత్తుగా భీమసేనుని కడకు పరుగెత్తి పోయెను.

“రాజా! అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు భీముడు చంపబెడనని తలచి, పాంచాల దేశ సైనికులను వెంట దీసికొని భగదత్తునినలువైపుల చుట్టుముట్టి భగదత్తునిపై వేలకొలది తీక్షణ బాణములను వర్షింప జొచ్చెను. అప్పుడు భగదత్తుడు ఆ బాణములను తన అంకుశముతో నివారించుచు, తన గజమును ముందుకు నడిపి, పాండవ - పాంచాలసైనికులను త్రొక్కి వేసెను. అప్పుడు, పర్యతరాజు - వృద్ధుడునైన భగదత్తుని పరాక్రమము అత్యద్భుతముగా నుండెను.

“రాజా! తరువాత, దశార్థదేశరాజు, మదగజముతో పార్శ్వభాగమునుండి వచ్చి దాడి చేయు మదజగములతో భగదత్తునిపై దాడి చేసెను. ఆ రెండు గజములు భయంకరముగా నుండెను. ఆ యిరువురకు యుద్ధము, వృక్షావళితో శోభిల్లుచు, రెక్కలు గల రెండు పర్యతములకు వలె జరిగెను. భగదత్తుని గజము తిరిగి, వెనుకకు జరిగి, దశార్థ రాజాయొక్క గజము పార్శ్వ భాగమును గాయపరచి చీల్చి చంపెను.

“రాజా! తరువాత, భగదత్తుడు, సూర్యకిరణముల వలె మెరయుచున్న ఆరు తేమరాయుధములతో గజముపై కూర్చొని యున్న దశార్థరాజును సంహరించెను.

“రాజా! అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు భగదత్తుని గాయపరచి, రథసేనతో చుట్టు ముట్టెను. అప్పుడు వనమునందు పర్యత శిఖరముపై ప్రజ్వలించు చున్న దహనలమువలె (కార్చిచ్చు), అన్ని వైపుల రథికుల చేత చుట్టుముట్టబడి, గజముపై గూర్చొని యున్న భగదత్తుడు శోభిల్లు చుండెను. అప్పుడు ఆ రథికులు అన్ని వైపులనుండి బాణవర్షము కురియుచు, ఆ గజముపై దాడి చేసిరి. ఆ గజము గిర-గిర తిరుగు చుండెను.

“రాజా! అప్పుడు ప్రాగ్జ్యోతిషపతి యైన భగదత్తుడు, ఆ మహాగజరాజును, వశపరచు కొని, హఠాత్తుగా సాత్యకి వైపునకు పరపెను. అప్పుడు యుయుధానుడు (సాత్యకి) రథము విడిచి దూరముగా పోవగా, ఆ గజము సాత్యకి రథమును తొండముతో పట్టి విసరివైచెను. తరువాత సారథి, అశ్వములను పైకెత్తి నిలుపగా, సాత్యకి యెగిరి రథముపైకి ఎక్కి ఆ రథము కడకు తీసికొనిపోయెను.

“రాజా! యీ లోపుననే ఆ యవకాశమును పొంది భగదత్తుని గజము, మిక్కిలి తొందరగా, తనను చుట్టుముట్టిన రథములను దాటిపోయి సమస్త రాజవీరులను పై కెత్తి యెత్తి విసరివేయ దొడగెను. ఆ గజమునకు భయపడిన రాజవీరులకు యుద్ధభూమిలో ఆ ఒక్క యేనుగే అనేక గజములుగా తోచెను.

“రాజా! యింద్రు డైరావతముపై కూర్చొని దానవులను నశింప జేసినట్లే, తన గజరాజుపై కూర్చొని యున్న భగదత్తుడు పాండవ సైనికులను సంహరింపజొచ్చెను. అప్పుడు నలువైపుల పారిపోవు చున్న పాంచాల సైనికుల గజాశ్యములు భయంకరముగా చీత్కారము చేయు చుండెను.

“రాజా! యుద్ధభూమిలో భగదత్తుని చేత పాండవ సైనికులు సంహరింపబడు చుండగా, భీమసేనుడు కుపితు డై మరల భగదత్తునిపై దాడి చేసెను. అప్పుడు ఆక్రమణము చేయుచున్న భీముని యశ్యములపై ఆ యేనుగు తన తొండముతో నీరు చిమ్మి ఆ గుర్రములను భయపరచెను. తరువాత ఆ యశ్యములు భీముని తీసుకొని దూరముగా పారిపోయెను.

“రాజా! అప్పుడు ‘అకృతీ’ పుత్రుడైన ‘రుచిపర్వుడు’ త్వరగానే భగదత్తు గజముపై దాడి చేసెను. రథముపై గూర్చొని యున్న రుచిపర్వుడు సాక్షాత్తు యముని వలె తోచు చుండెను. అతడు బాణములచేత ఆ గజమును మిక్కిలి గాయపరచెను. అది చూచి భగదత్తుడు బాణము చేత కొట్టి రుచిపర్వుని వధించెను.

“రాజా! రుచిపర్వుడు పడిపోవగానే, అభిమన్యు - చేకితాన - ధృష్టకేతు - యుయుత్సువులు, ఆ యేనుగును పీడింప జొచ్చిరి. వారందరున్న ఆ గజమును చంపునిచ్చితే బిగ్గరగా గర్జించుచు మేఘములు పర్యతమును జలధారలచేత స్నానము చేయించినట్లు, తమ బాణ ధారలచేత ఆ యేనుగును ముంచజొచ్చిరి.

“రాజా! భగదత్తుడు, తన మడిమలచేత, అంకుశముచేత, బొటనవ్రేలిచేతను గజమును పొడచుచు ముందుకు తోలెను. అప్పుడు ఆ గజము తన చెవులు నిక్కించుకొని, కన్నులతో ఉరిమి చూచుచూ, తొండమును జొపుచు శీఘ్రముగా, వారిపై దాడి చేసి యుయుత్సుని యశ్యములను పాదములతో త్రొక్కి సారథిని చంపెను. అప్పుడు యుయుత్సుడు మిక్కిలి త్వరగా రథము దిగి దూరముగా పోయెను.

“రాజా! తరువాత, పాండవ యోధు లా గజరాజును త్వరగా వధించు నిచ్చితే భయంకరముగా గర్జించుచు, తమ బాణవర్షము, ఆ గజముపై గురిసిరి. అప్పుడు రాజా! నీ పుత్రుడు యుయుత్సుడు బెదరుకొని అభిమన్యుని రథముపైకి పోయి కూర్చొనెను. అప్పుడు గజముపైనున్న భగదత్తుడు శత్రువులపై బాణవర్షము గురియుచు, సమస్త లోకములలో తన కిరణములను విస్తరింప జేయు సూర్యుని వలె శోభిల్లుచుండెను.

“రాజా! అప్పుడు అభిమన్యుడు పన్నెండు, యుయుత్సుడు పది, ద్రౌపదీపుత్రు లైదుగురు, ధృష్టకేతుడును, మూడు-మూడు చొప్పున బాణములు ప్రయోగించి భగదత్తుని గజమును గాయపరచిరి. ఆ బాణముల చేత గజశరీరమంతయు వ్యాపించెను. అట్టి పరిస్థితిలో ఆ గజము సూర్య కిరణములు గ్రుచ్చుకొనిన మేఘమువలె శోభిల్లెను. అప్పుడా యేనుగు మావటివాని సామర్థ్యము చేత ప్రయత్నము చేతను ప్రోత్సహింపబడి శత్రువుల బాణములచేత పీడితమై కూడ, శత్రువులను పైకెత్తి కుడి యెడమ వైపుల విసరివేయు చుండెను.

“రాజా! గోపాలకుడు అడవిలో పశువులను దండము చేత తోలు చున్నట్లే, భగదత్తుడు పాండవ సైన్యములను మాటి మాటికి చుట్టుముట్టు చుండెను. డేగ వశములో చిక్కుకొని, లేక దానియాక్రమణము చేత భయపడిన కాకులు ‘కావు-కావు’మని కోలాహలము చేయునట్లే పారిపోవుచున్న పాండవ సైనికులు అర్థ నాదము బిగ్గరగా చేయు చుండుట వినపడెను.

“రాజా! అప్పుడు అంకుశము దెబ్బతిని ఆ గజము, పూర్వము రెక్కలు ధరించిన పర్యతము వలె, ఉప్పొంగి క్షోభిల్లిన మహాసముద్రము వ్యాపారులను భయపెట్టినట్లున్న శత్రువులను భయ పరచెను.

“రాజా! తరువాత భయముచేత పరుగెత్తు చున్న శత్రువుల రథాశ్యగజములు, రాజవీరులున్న అక్కడ మిక్కిలి భయంకరముగా అర్థనాదము చేసిరి. ఆ శబ్దము యుద్ధభూమిలో భూమ్యాకాశ స్వర్గ-దిశలు, విదిశలున్న వ్యాపించెను. అప్పు డా గజరాజుపై భగదత్తుడు శత్రుసేనలో అవలీలగా, పూర్వము దేవాసుర సంగ్రామ సమయములో, దేవతల చేత సురక్షితముగా నున్న దేవసేనలో విరోచనాసురునివలె ప్రవేశించెను.

“రాజా! ఆ సమయమునందు అక్కడ మిక్కిలి వడిగా వాయువు వీచ దొడగెను. అకాశ మంతట దుమ్ము నిండెను. ఆ ధూళి సమస్త సైనికులను గప్పెను. అప్పుడు నలువైపులా పరుగెత్తుచున్న అందరకు ఆ ఒక్క గజరాజే, గజసమూహమా యనునట్లు తోచు చుండెను.

27వ అధ్యాయము

సంశప్తకులతో అర్జునుని యుద్ధము :-

“మహారాజా! నీవు, యుద్ధములో అర్జునుని పరాక్రమమును గూర్చి యడుగు చుంటివి గదా! చెప్పాద వినుము. భగదత్తుడు విచిత్రముగా యుద్ధము చేయుచున్నప్పుడు, అక్కడ ధూళి రేగుట చూచి, గజఘోషంకార ధ్వని విని అర్జునుడు శ్రీకృష్ణునితో నిట్లనెను.

“మధుసూదనా! భగదత్తుడు తన యేనుగుపై యుద్ధమునకు పోయి యుండెను గదా! ఈ కోలాహలధ్వని యంతయు నతని దేయని తోచుచున్నది. అతడు యుద్ధములో నింద్రునికన్న తక్కువ వాడు కాడని నా విశ్వాసము. అతడు గజచాలనమునందు కుశలుడు, గజారోహక యోధులలో నతడు పృథివిలో నసమానుడు.

‘కృష్ణా! అతని గజరాజు ‘సుప్రతీకము’ కూడ యుద్ధములో సాటిలేనిది. అది అన్ని శస్త్రములను ఉల్లంఘించి, యుద్ధము నందు అనేక పర్యాయములు పరాక్రమము ప్రకటించెను. అది అలసట యెరుగదు. కృష్ణా! ఆ సుప్రతీకగజము సమస్త శస్త్రముల దెబ్బలను, అగ్ని స్పర్శను గూడ సహించ గలదు. నేడు అది యొక్కటి సమస్త పాండవ సేనను నశింప జేయును.

‘శ్రీకృష్ణా! మనమిద్దరము తప్ప ఇతరు డెవడు గూడ, భగదత్తుని బాధింప గలవాడు లేడు. కనుక నీవు త్వరగా భగదత్తుడున్నచోటికి పొమ్ము. తనయేనుగు బలముతో యుద్ధము నందు దర్పము చూపు భగదత్తుని ఇంద్రునకు అతిథిగా నేను స్వర్గమునకు పంపెదను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అర్జునుడు చెప్పిన మాటలతో ప్రోత్సాహితు డైన శ్రీకృష్ణుడు, భగదత్తుడు పాండవ సేనను సంహరించుచున్న చోటికి రథము తోలుకొని పోయెను.

“రాజా! అట్లు పోవుచున్న అర్జునుని యుద్ధమునకు రమ్మని సంశప్తకులు ప్రోత్సహించుచు, అతనిపై దాడి చేసిరి. వారిలో పదివేల మంది సైనికులు త్రిగర్త దేశీయులు, నాలుగు వేలమంది శ్రీకృష్ణభగవానుని సేవకులు (నారాయణ సైనికులు)ను ఉండిరి.

“రాజా! భగదత్తుడు, తమ సేనను చీల్చు చుండుట చూచి, వెనుకనుండి సంశప్తకులు తనను యుద్ధమునకు రమ్మని పిలుచు చుండుట వినియు అర్జునుని మనస్సు (వెనుక నూయి, ముందు గోయిగా) ద్వైధీభావము చెందగా, అతడిట్లు యోచింప దొడగెను.

‘నాకు ఇప్పుడు యే కార్యము శ్రేయస్కరమైనది. ఇక్కడనుండి సంశప్తకుల వైపు తిరిగి పోవుదునా? లేక యుధిష్ఠిరుని కడకు పోవుదునా?’

“రాజా! యీ విధముగా విచారించిన తరువాత అర్జునుని మనస్సులో ‘సంశప్తకులను వధించుటకే యిప్పుడు ప్రయత్నము చేయవలెను, అను అభిప్రాయము దృఢమయ్యెను. ఇట్లు యోచించి అర్జునుడు తిరిగి సంశప్తకుల వైపే పోయెను. అతడు రణరంగములో వేలకొలది రథికులను ఒక్కడే సంహరించుటకు సంసిద్ధు డయ్యెను. అర్జునుని వధకు ఉపాయము యోచించు చున్న కర్ణదుర్యోధనుల మనస్సులో ఈ భావమే కలిగెను. గనుక, వారు యుద్ధమును రెండు భాగములుగా చేసిరి.

“రాజా! అర్జును డొక్కసారి ద్వైధీభావములో పడి చంచలు డైన పృథికిన్ని, సంశప్తకుల వధనే నిశ్చయించుకొని, ఆ ద్వైధీభావమును విడిచెను.

“రాజా! తరువాత సంశప్తకులు అర్జునునిపై ఒక లక్షబాణములను వర్షించిరి. అప్పుడు, కృష్ణార్జునులు, వారి రథాశ్వములున్న కనపడ కుండెను. బాణ సమూహముతో అందరు కప్పబడిరి. అట్టి పరిస్థితిలో శ్రీ కృష్ణభగవానుని శరీరమంతయు చెమట పట్టెను. అతనికి మోహము కలిగెనా యనునట్లు తోచెను. అది చూచి అర్జునుడు బ్రహ్మాస్త్రము ప్రయోగించి, సంశప్తకులలో చాలామందిని వధించెను.

“రాజా! నూర్లకొలదిగ, బాహువులు, ధనుర్పాణ సహితములు గా ఖండింప బడెను. ధ్వజాశ్వసారథి రథికు లనేకులు నేల గూలిరి. ఇట్లు అర్జునుని బాణముల చేత, వృక్ష-పర్వత-శిఖర - మేఘముల వంటి మహా కాయములైన యేనుగులు చచ్చి

భూమిపై బడెను. వాని యారోహకులు ముందే చంపబడియుండిరి. ఆ రణరంగమునందు అనేక గజములు అర్జున బాణముల చేత వధింపబడి, వాని యారోహకులతో బాటు ప్రాణములు విడిచి నేల గూలెను. అప్పు డా గజములయొక్క కుధములు (రత్నకంబళములు), నగలు ముక్కలు ముక్కలై దూరముగా పడెను.

“రాజా! అర్జునుడు, భల్ల బాణములను, ఋష్ణుల (రెండంచుల కత్తులు)ను, ప్రాస (ఈటె) లను, ఖడ్గములను, ముద్గరము (ఇనుప గుదియ)లను, గండ్రగొడ్డెండ్లనున్న ధరించి శత్రువీరుల బాహువులను ఖండించెను. రాజా! బాల సూర్య - కమల - చంద్రుల వలె సుందరములైన యోధుల శిరస్సులు అర్జున బాణములచేత భిన్న-భిన్నములై నేల గూలెను.

“రాజా! క్రోధభరితుడైన అర్జునుడు, ప్రాణ నాశకరములైన యనేక బాణములతో శత్రు నాశము చేయుచున్నప్పుడు, భూషణాలంకృతములైన సంశప్తకుల శరీరములు కాలి మండు చుండెను. మదగజము కమల సరస్సును త్రొక్కి నశింప జేసినట్లు, అర్జునుడు సమస్త సంశప్తక సైన్యమును నశింప జేయుచుండగా చూచి, సమస్త ప్రాణులు ‘మేలు-మేలు’ అని సాధు వాదములచే నతనిని ప్రశంసించిరి.

“రాజా! యింద్ర సమాను డైన యర్జునుని యొక్క పరాక్రమము చూచి, శ్రీకృష్ణభగవానుడు మిక్కిలి ఆశ్చర్యము చెంది యిట్లనెను.

‘పార్థా! నీవు నేడు యుద్ధభూమిలో చేసిన కార్యము ఇంద్ర-యమ-కుబేరాదులకు గూడ దుష్కర మైన దని నా విశ్వాసము. ఈ యుద్ధమునందు సంశప్తకరథికులు ఒకేసారి నూర్లకొలదిగ, వేలకొలదిగ నేల గూలు చుండుటచూచితిని.’

“ద్రుతరాష్ట్ర మహారాజా! యీ విధముగా, యుద్ధభూమిలో నిలిచి యున్న సంశప్తక యోధులలో చాలామందిని అర్జునుడు వధించి, శ్రీకృష్ణభగవానునితో, ‘ఇక భగదత్తుని కడకు పొమ్ము’ అని యనెను.”

28వ అధ్యాయము

కౌరవ సేనపై అర్జునుని దాడి - భగదత్తుని, అతని గజముల పరాక్రమము :-

“మహారాజా! తరువాత, శ్రీకృష్ణభగవానుడు రథమును ద్రోణాచార్యుని సేనవైపు తేలుకొని పోయెను. ద్రోణాచార్యుని చేత బాధితులైన తన సోదరుల కడకు పోవుచున్న

యర్జునుని, అతని సోదరులను సుశర్మ యుద్ధమునకు ఆహ్వానించుచు, వెనుకనుండి అర్జునాదులపై ఆక్రమణము చేసెను. అప్పుడు అర్జునుడు శ్రీకృష్ణునితో నిట్లనెను:-

‘అచ్యుతా! ఇక్కడ సుశర్మ తన సోదరులతో నన్ను యుద్ధమునకు పిలుచు చున్నాడు. అక్కడ ఉత్తర దిక్కునందు మన సైన్యము నశింపజేయబడుచుండెను. మధుసూదనా! యీ సంశప్తకులు నేడు నా మనస్సునకు ద్వైధీభావము కలిగించు చున్నారు. ఇప్పుడు నేను సంశప్తకుల వధ చేయుదునా? లేక, శత్రుపీడితులగుచున్న మన సైనికుల రక్షణ చేయుదునా?’ అని యీ విధముగా నా మనస్సు సంకల్ప-వికల్పములలో కొట్టుమిట్టాడుచున్నదని నీకు తెలియును గదా! ఇప్పుడు నేనేమి చేయుదును? చెప్పుము.”

“ద్రుతరాష్ట్ర మహారాజా! యిట్లు అర్జునుడు అనగానే, శ్రీకృష్ణుడు సుశర్మ ఆహ్వానించు చున్న వైపునకు రథము త్రొప్పి తేలుకొని పోయెను. అప్పుడు అర్జునుడు ఏడు బాణములతో సుశర్మను కొట్టి గాయపరచెను. రెండు చురకత్తులతో నతని ధృజమును ధనుస్సును ఖండించెను. త్రిగర్త రాజా యొక్క సోదరుని ఆరు బాణములతో కొట్టి, అతనిని అశ్వ-సారథులతో పాటు యమలోకమునకు పంపెను.

“రాజా! తరువాత, సుశర్మ సర్పము వంటి ఉక్కుశక్తిని అర్జునునిపై విసరెను. శ్రీకృష్ణుని తోమరము (చిల్లకోల)తో కొట్టెను. అర్జునుడు, ఆ శక్తిని మూడు బాణములతో, మరి మూడు బాణములతో తోమరమున్ను ఖండించి, సుశర్మపై బాణసమూహములు ప్రయోగించి యతనిని మూర్ఛిల్ల చేసి, పారద్రోలెను.

“రాజా! తరువాత, అర్జునుడు ఇంద్రునివలె బాణవర్షము గురిపించుచు, మీ సేనపై ఆక్రమణము చేసినప్పుడు మీ సైనికులలో నెవడు గూడ, ఉగ్రరూపుడైన యర్జునుని నివారింప జాల కుండిరి.

“రాజా! తరువాత అర్జునుడు, గడ్డివామిని అగ్ని దహించునట్లు, తన బాణములతో కౌరవ మహారథికులను గాయపరచుచు అక్కడకు చేరెను. అర్జునుని వేగమును కౌరవ సైనికులు, ప్రజలు అగ్ని స్పర్శను వలె, సహింప జాలకుండిరి. అర్జునుడప్పుడు బాణవర్షము చేత కౌరవ సేనను అచ్ఛాదించుచు, గరుడ సమానవేగముతో భగదత్తునిపై దాడి చేసెను.

“రాజా! విజయశీలు డైన యర్జునుడు, యుద్ధమునందు, శత్రువులకు కన్నీరు

సరివిప జేయునట్టి తన ధనుస్సును, ఒక్కొక్కసారి, పాపరహితు లైన భరతవంశీయుల శ్రేయస్సు కొరకు మాత్రమే వంచు చుండెను. అట్టి పవిత్ర గాండీవమును, మాయజౌదము అడు నట్టి నీ పుత్రుని యొక్క అపరాధము కారణముగా, సమస్త క్షత్రియ వినాశము కొరకు అర్జునుడు చేత ధరించెను.

“రాజా! అర్జునుని చేత మధింపబడుచున్న మీ సేన, నదిలో నొక పర్యతమునకు తాకి ముక్కలైనట్లు, భిన్న-భిన్న మయ్యెను. తరువాత పదివేలమంది మీ ధనుర్ధరులు, జయాపజయము లకు కారణభూత మైనయుద్ధము చేయుటకు నిశ్చయించుకొని తిరిగి వచ్చిరి. ఆ మహారథికులు, భయము చెందక అర్జునుని చుట్టుముట్టిరి. అర్జునుడు వారితో పోరాడు భారము గూడా తానే వహించెను.

“రాజా! మధించిన షష్టిహాయనము (ఏనుగు - అరువది సంవత్సరముల వయస్సు గలది అని రెండు అర్థములు చెప్పవచ్చును. ఇచ్చట ఏనుగని కాని, లేక, అరువది యేండ్ల వయస్సుగల యేను గని చెప్ప వచ్చును. ఈశబ్ద మిక్కడ విశేష్యముగా వాడబడినది గనుక, గజ మనియే అర్థము). క్రోధముతో ‘నలవనము’ ను (నల శబ్దమునకు పద్యము అని, కిక్కస గడ్డి యని రెండు అర్థములు) త్రొక్కినలిపినట్లు, అర్జునుడు మీసేనను మధించెను. రాజా! అది చూచి భగదత్తుడు, తన సుప్రతీక గజముతోనే హఠాత్తుగా అర్జునునిపై అక్రమణము చేసెను. అర్జునుడు రథస్థుడయ్యే ఆ గజము నెదురించెను. ఆ రథ గజముల సంఘర్షణము అతి భయంకరముగా నుండెను.

“రాజా! తరువాత, ఇంద్రసమాన బలశాలియైన భగదత్తుడు అర్జునిపై, మేఘము వంటి గజమునుండి, బాణము లనెడు జలము గురిసెను. అర్జునుడు భగదత్తుని బాణములు తనదాక రాకుండా నడుమనే తన బాణములతో చిన్న-భిన్నములు చేసెను. భగదత్తుడు గూడ అర్జున ప్రయుక్త బాణములను నివారించి తన బాణముల చేత కృష్ణార్జునులను గాయపరచి, బాణవర్షము గురియుచు కృష్ణార్జునులను వధించుటకు గాను వారిపై తన గజమును బరపెను.

“రాజా! అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు, క్రుద్ధుడైన యమునివలె నున్న ఆ గజము తమపై దాడి చేయుట చూచి, వెంటనే తన రథమునకు కుడిభాగమునందు ఆ గజము పోవునట్లుగా రథము నడపి దానినుండి రథమును తప్పించెను. ఆ గజరాజు

అక్రమణము చేయుచు తన సమీపమునకు వచ్చినప్పటికిన్ని, అర్జునుడు యుద్ధధర్మము ను స్మరించి గజారోహకునితోపాటు ఆ గజమును సంహరించలేదు. (భగదత్తుని గజము దాడి చేసినప్పుడు, శ్రీకృష్ణుడు రథమును ప్రక్కగా జరిపి గజము దెబ్బను దప్పించుకొనెను. అర్జునుడు, తాను బాణప్రయోగము చేయు చున్నట్లు ఆ గజారోహకునకు తెలుపలేదు. శత్రువునకు తెలియకుండునట్టి దశలో, గజమును చంపుట యుద్ధనియమమునకు విరుద్ధమగును. యుద్ధధర్మమేమనగా ‘సమాభాస్యప్రహర్తవ్యం’ అనగా, ‘శత్రువునకు తెలిపి అతనిని జాగరూకుని చేసి కొట్ట వలెను’ అని. ఈ కారణము చేతనే అర్జునుడు ధర్మమును విచారించి, ఆ గజము నప్పుడు కొట్టలేదు)

రాజా! ఆ గజము, అనేక శత్రు గజాశ్యములను, రథములనున్న త్రొక్కి యమలోకమునకు నంపెను. అది చూచి అర్జునునకు మిక్కిలి క్రోధము గలిగెను.”

జనమేజయా! యిట్లు సంజయుడు చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్రుడతనితో నిట్లనెను.

29వ అధ్యాయము

అర్జున భగదత్తుల యుద్ధము - భగదత్తవధ :-

“సంజయా! అట్లు క్రుద్ధులైన భగదత్తార్జునులు పరస్పరమేమి చేసుకొనిరి. నాకు ఆ వివరము లన్నియు బాగుగా తెలుపుము” ఆ మాటకు సంజయు డిట్లనెను.

“మహారాజా! యుద్ధములో భగదత్తునితో తలపడిన కృష్ణార్జునులు మృత్యువు కోరలలో చిక్కుకొని రని సమస్త ప్రాణులు తలచిరి. గజము పై కూర్చొని యున్న భగదత్తుడు రథముపై కూర్చొని యున్న కృష్ణార్జునులపై నిరంతరము బాణవర్షము కురిపించు చుండెను. అతడు తీక్షణబాణములచేత కొట్టి శ్రీకృష్ణుని గాయపరచెను. అగ్నివలె చురుకైన భగదత్త బాణములు శ్రీకృష్ణుని శరీరము ఛేదించి నేలపై బడెను.

“రాజా! అప్పుడు అర్జునుడు భగదత్తుని ధనుస్సును ఖండించి, అతని పరివారమును వధించెను. భగదత్తుని లాలించు చున్నట్లుగా అతనితో యుద్ధము చేసెను. భగదత్తుడు సూర్య కిరణముల వంటి నిశితములైన పదునాలుగు తేమరములను అర్జునునిపై ప్రయోగించెను. కాని, అర్జునుడు ఆ తేమరములలో నొక్కొక్కటి రెండు-రెండు ముక్కలుగా ఖండించెను.

“రాజా! తరువాత, అర్జునుడు బాణవర్షము గురిసి, ఆ మహా గజము యొక్క కవచమును చీల్చెను. అది చీలిపోవుటచేత, ఆ గజ శరీరము బాణఘాతములచేత మిక్కిలి బాధచెందెను. అగజము రక్తధారలతో తడిసి, మేఘరహితమై, గైరికాది ధాతుమిశ్రితమైన జలధారలచేత తడిసిన పర్యతరాజు వలె శోభిల్లు చుండెను.

“రాజా! అప్పుడు భగదత్తుడు శ్రీకృష్ణునిపై లోహశక్తిని విసరెను. కాని, అర్జునుడాశక్తిని రెండు ముక్కలు చేసెను. తరువాత అర్జునుడు బాణములచేత భగదత్తుని ఛత్ర-ధ్వజములను ఖండించి, నవ్వుచు పదిబాణములతో వెంటనే ఆ పర్యతేశ్వరు డైన భగదత్తుని కొట్టెను.

“రాజా! ఆ దెబ్బతో భగదత్తుడు అత్యంత కుపితు డై అర్జునుని శిరస్సుపైన తోమరాయుధముతో కొట్టి సింహనాదము చేసెను. ఆ తోమర ప్రహారముతో అర్జునుని కిరీటము తలక్రిందులయ్యెను. అర్జునుడప్పుడు తన కిరీటమును సరిగా తలపై ధరించి, భగదత్తునితో ‘రాజా! ఇక నీ విప్పు డీ ప్రపంచమును బాగుగా చూడుము’ అనెను.

“రాజా! అర్జునుని మాట విని, భగదత్తుడు మిక్కిలి కుపితుడై కృష్ణార్జునులపైన బాణవర్షము గురిసెను. అర్జునుడప్పుడు భగదత్తుని ధనుస్సు ఖండించి, యాతని అంబుల పొదులను గూడ ముక్కలుగా కొట్టెను. పిదప డెబ్బది రెండు నిశిత శరములతో భగదత్తుని మర్మస్థానములను గాయపరచెను.

“రాజా! అప్పుడు భగదత్తుడు అతి క్రుద్ధుడై, తన అంకుశమునకే వైష్ణవాస్త్రమును అభిమంత్రించి సర్వఘాతి (అందరిని చంపునది) యైన ఆ వైష్ణవాస్త్రమును ప్రయోగించెను. శ్రీకృష్ణ భగవానుడు, అర్జునునకు చాటుగా నిలిచి, తానే తన యెదపై బడునట్లు చేసి, దాని దెబ్బను సహించెను.

“రాజా! భగదత్తుడు ప్రయోగించిన ఆ వైష్ణవాస్త్రము శ్రీకృష్ణుని యెదపై బడి వైజయంతీ మాలారూపమున మారిపోయెను. (శ్రీమహావిష్ణువు మెడలో అలంకృతమైన హారము వైజయంతి యనబడును) ఆ మాలిక కమల కోశమువలె విచిత్ర శోభకలదై, అన్ని ఋతువుల పుష్పములతో గూడి యుండెను. ఆ మాలిక నుండి సూర్యాగ్ని చంద్రుల వంటి శోభ వ్యాపించు చుండెను. దాని పుష్పములలోని ఒక్కొక్క దళముగూడ అగ్నివలె ప్రకాశించుచుండెను. కమలపు రేకులతో సుశోభితమై, వాయువు చేత

కదలాడుచున్న దళములు గల ఆ వైజయంతీ మాలిక చేత, అతసి (అవిసి) పుష్ప సమాన నీలకాంతి గల కేశిరాక్షసహంతయైన శ్రీకృష్ణుడు అత్యధిక శోభతో వెలుగొందు చుండెను. అతడప్పుడు వర్షాకాల సంధ్యా సమయ మేఘముల చేత ఆచ్ఛాదించబడిన పర్యతము వలె సుశోభితు డగు చుండెను.

“రాజా! అప్పుడు, అర్జునుని మనస్సులో చాలా క్లేశము కలిగెను. అతడు శ్రీకృష్ణ భగవానునితో నిట్లనెను.

“మహాత్మా! నీవు ‘యుద్ధము చేయక కేవలము అశ్వములను వశములో నుంచుకొని సారథ్యము మాత్రమే చేసెద’ నని ప్రతిజ్ఞ చేసియుంటివి గదా! కాని, నీవు ప్రతిజ్ఞా పాలనము చేయ కుంటివి గదా! నేనొకవేళ సంకటావస్థలో నున్నప్పుడు గాని, లేక నాపై పడుచున్న అస్త్రములను నివారింప జాలకున్నప్పుడు గాని, నీవిట్లు చేయ వలసియుండెను. అది ఉచితముగా నుండెను. నేను యుద్ధమునకై సంసిద్ధుడనై యున్నప్పుడు నీవిట్లు చేసి యుండగూడదు. నాచేతిలో ధనుర్పాణములు ఉన్నప్పుడు, దేవా సుర మనుష్య సహిత సమస్త లోకములను జయింప గల నని కూడ నీకు తెలియును గదా!’

ఆ మాటవిని శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునితో నొక రహస్యము చెప్పుచు నిట్లనెను. ‘అర్జునా! యీ విషయములో నొక రహస్యము చెప్పెదవినుము. నేను నాలుగు స్వరూపములను ధరించి సర్వదా సమస్త లోకములను రక్షించుటకు సంసిద్ధుడనై యుందును. నన్నే నేను అనేక రూపములలో విభజించి సమస్త ప్రపంచమునకు హితము కూర్చెదను.

‘అర్జునా! నా యొక్క ఒక మూర్తి ఈ భూమండలమునందు బదరికాశ్రమములో నర-నరాయణ స్వరూపములో నుండి తపస్సు చేసెను. రెండవమూర్తి పరమాత్మ స్వరూపమైనది. అది, శుభాశుభకర్మలు చేయు ప్రపంచమును సాక్షిరూపముతో చూచు చుండును. మూడవమూర్తి నా స్వరూపమే. ఈ మూర్తి మనుష్యలోకము నాశ్రయించి వివిధ కర్మలు చేయును. నాలుగవ మూర్తి, సహస్రయుగముల వరకు, ఏకార్థవజలమునందు శయనించు స్వరూప మని తెలిసికొనుము.

‘అర్జునా! సహస్ర యుగముల తరువాత, నాయొక్క ఆ నాలుగవ స్వరూపము యోగనిద్ర నుండి లేచినప్పుడు, వరములు పొందుటకు యోగ్యులైన భక్తులకు నేను ఉత్తమ వరములను ఇచ్చుచుండెదను.

“అర్జునా! ఒకసారి అట్టి సమయమే ప్రాప్తించెను. పృథ్వీదేవి తన పుత్రుడైన నరకాసురుని కొరకు నన్ను కోరిన వరమును గూర్చి చెప్పెద వినుము.

“అర్జునా! భూదేవి ‘నాపుత్రుడు వైష్ణవాస్త్రము చేత సుసంపన్నుడై దేవదానవులకు అవధ్యుడు కావలెను. కనుక నీవు దయతో నాకు ఆ నీ వైష్ణవాస్త్రమును ఇమ్ము’ అని నన్ను అడిగెను. అప్పుడు నేను పూర్వము నాకడనున్న అమోఘము ఉత్తమము నైన వైష్ణవాస్త్రమును భూదేవికి ఇచ్చుచు అమెతో నిట్లంటిని : ‘వసుధాదేవీ! అమోఘమైన యీ వైష్ణవాస్త్రము నరకాసురుని యాత్మరక్షణము నకై అతనికడనే యుండినప్పుడు అతని నెవడు గూడ వధింప జాలడు. అతడు ఆ యస్త్రముచేత సురక్షితుడుగా నుండి, శత్రుసేనలను బాధించువాడుగా, సమస్త లోకములందు సర్వదా శత్రువులకు దుర్గర్భుడుగాను నుండ గలడు’.

“అర్జునా! అప్పుడు భూదేవి ‘నా యాజ్ఞ ప్రకారమే యుండును’ అని చెప్పి తన కార్యము నెరవేర్చుకొని వెడలి పోయెను. నరకాసురుడు ఆ యస్త్రమును పొంది శత్రువులకు సంతాప కరుడుగా, అత్యంత దుర్జయుడుగా నుండెను,

“అర్జునా! ఆ నా యస్త్రము నరకాసురుని నుండి యీ ప్రాగ్భ్యోతిషాధిపతి యైన భగదత్తు నకు చేరి యున్నది. ఈ యస్త్రము చేత వధింపబడని వాడు మూడు లోకములందు ఇంద్రాదులలో నెవడుగూడ లేదు. కనుకనే నేను నిన్ను రక్షించుట కొరకు, ఆ వైష్ణవాస్త్రమును మరియొక విధముగా అతని నుండి లాగుకొంటిని. ఇప్పుడు ఆ భగదత్తాసురునకు ఆయస్త్రము లేకుండ పోయినది కనుక, ఇప్పు డతనిని నీవు సంహరించుము.

“అర్జునా! దుర్జయవీరుడైన భగదత్తుడు నీకు శత్రువు. దేవతలకు ద్రోహము చేయువాడు. కనుక, పూర్వము నేను లోకహితార్థమై నరకాసురుని వధించినట్లు, నీవు భగదత్తుని గూడ ప్రపంచ హితార్థమై వధింపుము”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! శ్రీకృష్ణపరమాత్ము డిట్లు చెప్పిన తరువాత, అర్జునుడు, వెంటనే భగదత్తునిపై బాణవర్షములు గురిపించి, భగదత్తుని గజము కుంభస్థలమును బాణములతో కొట్టెను. ఆ బాణములు వజ్రాయుధము పర్యతములో వలె, సర్పము వల్కీకము (పుట్ట)లో వలెను ఆ గజము యొక్క కుంభస్థలములో దూరెను.

“రాజా! అప్పుడు ఆ గజము భగదత్తు డెంతగా తోలినప్పటికిన్ని అతని యాజ్ఞను, భార్య దరిద్రపతి చెప్పిన మాటను వలె, పాలించకపోయెను. ఆ గజము తన

అంగములను నిశ్చేష్టము లుగా స్తంభింప జేసి, రెండు దంతములను భూమిపై పూన్చి, అర్తస్వరముతో చీత్కారము చేయుచు ప్రాణములు విడిచెను.

“రాజా! తరువాత శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునితో నిట్లనెను : ‘పార్థా! యీ భగదత్తుడు అతి వృద్ధుడై యున్నాడు. ఇతని వెంట్రుకలు నెరసినవి. ఇతని కన్నులు వళుల చేత కప్పబడినవి. ఇతడు వీరుడేకాక, అత్యంత దుర్జయుడు గూడ. ఈ భగదత్తుడు తన రెండు కన్నులు తెరచుకొని యుండుటకు గాను, కనురెప్పలను, వళులనున్న పైకెత్తి వస్త్రముతో పట్టము కట్టి యున్నాడు’

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యిట్లు శ్రీకృష్ణుడు చెప్పగానే అర్జునుడు బాణము ప్రయోగించి భగదత్తుని శిరస్సునకు కట్టబడిన వస్త్ర పట్టమును ఛేదించెను. అది తొలగిపోయిన వెంటనే యతని కన్నులు మూతపడెను. అప్పుడు భగదత్తునకు ప్రపంచమంతయు అంధకారముగా తోచెను.

“రాజా! అప్పుడు అర్జునుడు అర్థ చంద్రబాణముచేత భగదత్తుని వక్షమును చీల్చెను. అతడు ప్రాణ శూన్యుడై, ధనుర్బాణములు విడచెను. అతని తలపాగతో పాటు లలాటమునకు గట్టిన పట్టముగూడ తామరతూడును కొట్టుటచేత, కమలపు రేకు ఊడిపడినట్లు, జారి క్రిందపడెను.

“రాజా! సువర్ణహారములు ధరించిన భగదత్తుడు, సుందర పుష్పశోభితమైన గన్నేరు చెట్టు వాయువేగము చేత తెగిపడినట్లు, భూమిపై పడిపోయెను.

“రాజా! యీ విధముగా ఇంద్రపుత్రుడైన యర్జునుడు, ఇంద్రసఖుడు, ఇంద్ర సమాన పరాక్రమశాలియు నైన భగదత్తరాజును సంహరించి, మీ సైన్యములోని వీర పురుషులను గూడ, ప్రచండవాయువు, వృక్షములను ఊడబెరికి పారవేసినట్లు సంహరించి పడగొట్టెను.

30వ అధ్యాయము

అర్జునుడు వృషక్-అచలులను వధించుట :-

“రాజా! భగదత్తుని వధించి అర్జునుడు సేనకు కుడివైపున తిరుగు చుండెను. గాంధార రాజగు సుబలుని పుత్రులైన ‘వృషకుడు, అచలుడు’ నను నిరువురు సోదరులు వచ్చి అర్జునుని ముట్టడించి, గాయపరచిరి. అప్పు డ అర్జునుడు వృషకుని

రథాశ్వధనుశ్చత్రసారథి ధ్యజములను చూర్ణము చేసి, సుబల పుత్రాది సమస్త గాంధారులను వ్యాకుల పరచెను. తరువాత ఐదునూర్ల గాంధారవీరులను అర్జునుడు సంహరించెను. హతాశ్యమైన తనరథమునుండి అచలుని రథముపై వృషకుడు పోయెను. ఆ యిరువురు అర్జునుని, ఇంద్రుని బలాసుర-వృత్రాసురుల వలె గాయపరచిరి. గ్రీష్మ కాలమునందు సూర్యకిరణములు సమస్త లోకములను తపింప జేసినట్లు, వారు అర్జునునిపై పలుసార్లు బాణప్రయోగము చేసి, యిరువురు నీశ్వాలకులొకచో నున్నప్పుడు అర్జునుడొక బాణముతోనే వారిద్దరిని సంహరించెను. ఆ యిరువురు సోదరులు ఒకే విధమైన లక్షణములు గలవారై యుండిరి. ఒకేసారి యిద్దరున్న రథమునుండి నేలగులిరి. అట్లు ఇద్దరు మేనమామలు ఏకకాలములో చచ్చుట చూచి నీ పుత్రులు దుఃఖించిరి.

శకుని మాయాప్రయోగము - పరాజయము :-

“రాజా! తన యిరువురు సోదరులు సంహరింప బడుట చూచి, మాయా ప్రయోగ నిపుణుడైన శకుని, కృష్ణార్జునులను మూర్ఖిల్ల జేయుటకు వారిపై మాయను ప్రయోగించెను.

“రాజా! అప్పుడు అర్జునునిపై శకుని మాయా ప్రభావము చేత దండములు - ఇనుప గుండ్లు - పాషాణములు - శతఘ్నులు (నాలుగు మూరల పొడవుగల యినుప ముండ్ల కర్ర) - శక్తులు - గదలు - పరిఘలు (గడియమానులు) - ఖడ్గములు (రెండంచుల కత్తులు) - కంపనములు (ఆయుధ విశేషములు) - నఖరములు (ఒక విధమైన ఆయుధములు) - ముసలములు (రోకలి వంటి ఆయుధములు) - గండ్రగొడ్డండ్లు - చురకత్తులు - క్షురప్రములు (అర్థచంద్రబాణములు) - నాళికములు (బాణములు) -వత్స దంతములు (ఆ పేరుగల బాణములు) - అస్థి సంధులు (ఆయుధ విశేషములు) - చక్రములు - బాణములు - ప్రాసలు (ఈటెలు) ఈ మొదలైన ఆయుధములే కాక, నూర్ల కొలదిగ ఇతర నానావిధాస్త్ర - శస్త్రములు సమస్త దిక్కులనుండి పడుచుండెను.

“రాజా! గాడిదలు - ఒంటెలు -దున్నపోతులు - సింహములు - వ్యాఘ్రములు - చిరుత పులులు - స్వమరములు (పెద్ద చమర మృగములు) - ఎలుగుబంటు - కుక్కలు - గ్రద్దలు - కోతులు - సర్పములు - ఇవియే కాక, యితర

నానా విధములైన ఆకలిగొన్న రాక్షసుల మూకలు - వివిధ పక్షులు - ఇవి యన్ని గూడ అర్జునునిపై ఆక్రమణము చేసెను.

“రాజా! తరువాత అర్జునుడు, ఆ క్రూర జంతువులను వధింప జొచ్చెను. అప్పుడు అర్జునుని రథము కడ అంధకారము వ్యాపించెను. క్రూరములైన మాటలు అతనికి వినపడెను. అర్జును డాయంధకారమును తేజోమయాస్త్రము చేత నష్ట పరచెను. చీకటి పోయిన తరువాత జల ప్రవాహము అచ్చట ఘోరముగా పుట్టెను. అప్పుడు అర్జునుడు ఆదిత్యాస్త్రమును ప్రయోగించి ఆ ప్రవాహము ఎండిపోవునట్లు చేసెను.

“రాజా! యీ విధముగా శకుని ప్రయోగించిన వివిధ మాయలను అర్జునుడు దివ్యాస్త్రము లచేత, నవ్వుచునే నష్టపరచెను. అప్పుడు ఆ మాయలన్నియు నశించిన తరువాత అర్జునుని బాణముల దెబ్బదిని, శకుని భయపడి పారిపోయెను.

“రాజా! తరువాత అర్జునుడు, హస్త లాఘవము చూపుచు కొరవ సేనపై బాణ వర్షము గురిసెను. అర్జున బాణహతము లగు చున్న మీ సేనలు, గంగానది మహా పర్వతమును తాకి, రెండుగా చీలినట్లు, రెండు భాగములుగా చీలిపోయెను. ఎందరో వీరులు ద్రోణాచార్యుని వెనుక దాగిరి. చాలామంది దుర్యోధనునికడకు పోయిరి.

“రాజా! అప్పుడు దుమ్ము గ్రమ్మిన సేనలో అర్జును డెక్కడ గూడ కనపడకుండెను. నాకు, దక్షిణ దిక్కునందు కేవలము అర్జునుని ధనుష్టంకారము మాత్రము వినపడు చుండెను. దుందుభి - శంఖాది వాద్యధ్వనులు - ధనుస్సుల ధ్వనులున్న మిన్న ముట్టు చుండెను.

కొరవసేన పరాజయము :-

రాజా! తరువాత మీ యోధులతో అర్జునునకు గొప్ప యుద్ధము జరిగెను. అప్పుడు నేను ద్రోణాచార్యుని కడకు పోయితిని. యుధిష్ఠిరుని సైనికులు అక్కడక్కడ బాణములతో కొట్టు చుండిరి. అకాశమునందు వాయువు, మేఘములను, చెదరగొట్టునట్లు అర్జునుడు మీ సైనికులను భిన్న-భిన్నము చేయుచు సంహరించుచుండెను. ఇంద్రుడు జలరాశిని గురిసినట్లు, బాణములు గురియు చున్న యర్జునుని, మీ ధనుర్ధరులలో నెవడుగూడ నివారించ జాలకుండెను. అనేక సైనికులు పీడితులై ఉరుకుచు తోచక, తమ వారినే చంపుచుండిరి.

“రాజా! అర్జున బాణప్రయోగము చేత, శత్రు శరీరములు భిన్నములగు

చుండెను. ఆ బాణము లన్నిదిక్కులు గప్పుచు మిడుతలదండువలె, అన్ని వైపుల పడుచుండెను. అర్జున బాణములు మీ చతురంగ బలములను సంహరించి, సర్పములు వల్మీకములో దూరునట్లు, భూమిలో ప్రవేశించుచుండెను. చతురంగ సైన్యములపై వేర్వేరు బాణములు ప్రయోగించకుండ, అర్జునుడు ఒకే బాణముతో అందరిని చంపుచుండెను.

“రాజా! అర్జునుని బాణముల దెబ్బల చేత గాయపడిన మనుష్యులు గుట్టలు - గుట్టలుగా చచ్చి పడి యుండిరి. నలువైపుల అశ్వములు, గజములు నేల గూలియుండెను. అప్పుడు అక్కడ కుక్కలు - నక్కలు మిక్కిలి అరచుచుండుటచేత అద్భుతముగా యుద్ధరంగము కనపడెను.

“రాజా! అక్కడ బాణాఘాతములచేత పీడితు డైన తండ్రిని కొడుకు, కొడుకును తండ్రియు విడిచి పోవుచుండిరి. అప్పుడు అర్జున బాణ పీడితు లై, అందరుగూడ, తమ తమ ప్రాణములను రక్షించుకొనుటకు, పీడితు లైన తమవారిని విడిచి పారిపోవజొచ్చిరి.

జనమేజయా! యిట్లు సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునకు చెప్పగా నతడు సంజయునితో నిట్లనెను.

31వ అధ్యాయము

కౌరవ పాండవ సేనల ఘోరయుద్ధము :-

“సంజయా! అర్జునునిచేత పరాజితు లై మన సైనికు లందరు పారిపోవు చున్నప్పుడు మీరు చలించి యుందురుగదా! అప్పుడు మీ మనస్సులలో ఏమి తలచితిరి? భయము చేత చెదరి దిక్కులకు పారిపోవుచున్నవారిని ఒకచోట సంఘటిత పరచుట అతి కఠిన మైన కార్యముగదా! కనుక, నీవు ఆ సమాచారమంతయు సవివరముగా చెప్పుము”

ఆ మాటకు సంజయు డిట్లు బదులు చెప్పెను :-

“రాజా! వీరులందరు భయపడి పారిపోవు చున్నప్పటికిన్ని, ప్రసిద్ధ వీరులు, కొందరు నీ పుత్రులకు ప్రియము చేయగోరి, తమ కీర్తిని రక్షించుకొనుచు ద్రోణాచార్యునకు తోడుగా పోయిరి. ఆ భయంకర సంగ్రామము ప్రారంభించిన

తరువాత, యోధు లందరు నిర్భయు లై పౌరుషము ప్రకటింప దొడగిరి. అందరు ఆయుధధారులై యుండగా, యుధిష్ఠిరుడు ముందుకు వచ్చి నిలిచెను. అప్పుడు, భీమసేనుడు, సాత్యకి, ధృష్టద్యుముడు న్ను జాత్రులతో లేకుండిరి. దానివలన లాభము పొందగోరి పరాక్రమవంతులైన కౌరవయోధులు శత్రు సైన్యముపై బడిరి.

“రాజా! అప్పుడు పాంచాల సైనికులు పరస్పరము ప్రోత్సహించుకొనుచు, ‘ద్రోణాచార్యుని పట్టుకొనుడు - ద్రోణాచార్యుని చెరబట్టుడు’ అని అరచిరి. అప్పుడు నీ పుత్రులు, ‘శత్రువులు ద్రోణాచార్యుని బంధింపకుండ చూడుడు’ అని కౌరవ సైనికులను ఆదేశించు చుండిరి.

“రాజా! ఒక వైపునుండి ‘ద్రోణుని పట్టుకొనుడు - పట్టుకొనుడు’ అని, మరియొక వైపునుండి ‘ద్రోణాచార్యుని ఎవడుగూడ బంధింప జాలడు’ అనియు అరచుచుండిరి. ఈ విధముగా, ఉభయసైనికులు ద్రోణాచార్యుని పందెముగా పెట్టి యుద్ధమనెడు జూదము ఆడు చుండిరి.

“రాజా! పాంచాలుర రథ సైన్యములను మఢించుటకు ద్రోణాచార్యుడు ప్రయత్నము చేయుచుండినచోట్లనేల్ల ధృష్టద్యుముడు అతనిని నెదురించుటకు వచ్చుచుండెను. ఈ విధముగా, భాగములు - భాగములుగా యుద్ధ మైనప్పుడు, భయంకరముగా గర్జించుచు ఉభయ సైనికులు పరస్పరము ఎదుర్కొని పోరాడజొచ్చిరి.

“రాజా! అప్పుడు మీవారు పాండవ సైనికులను చంపలేకపోయిరి. మీవారు కలిగించిన క్లేశములను తలచుచు వారు మీ సైనికులను వణకించు చుండిరి. పాండవ సైనికులు క్రోధముతో, ప్రాణములను లెక్కచేయక ద్రోణాచార్యుని వధించుటకు వచ్చు చుండిరి. అప్పుడు ప్రాణము లొడ్డి యుద్ధము చేయుటకు వచ్చిన వీరుల పరస్పర సంఘర్షణము వలన, ఇనుప గుండ్లు - పాషాణములున్న ఒరసెకొనుటవలన గలుగు శబ్దము వలె, ధ్వని కలుగుచుండెను.

“రాజా! అక్కడి వృద్ధులు గూడ అట్టి సంగ్రామము తాము కని-విని యెరుగని దనిరి. సైనికుల భారముచేత భూమి అదరు చుండెను. అక్కడ అంతట తిరుగుచున్న సైనికుల భయంకర కోలాహల ధ్వని ఆకాశమును స్థంభింప జేసి యుధిష్ఠిరుని సేనలో వ్యాపించెను.

“రాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు అంతట తిరుగుచు పాండవసేనలో ప్రవేశించి,

వేలకొలదిగా శత్రు సైనికులను సంహరించెను. అది చూచి ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణుని ఆపెను. అక్కడ వా రిరువురకు అసమాన యుద్ధము జరిగెను.

అశ్వత్థామ నీలుని వధించుట :-

“రాజా! తరువాత అగ్ని వంటి కాంతి గల నీలుడు, బాణము లనెడు నిప్పు కణములు గురియుచు, ధనుస్సు అనెడు జ్వాలలు విస్తరింపజేయుచు కొరవసేనను ఎండుగడ్డివలె దహింప జొచ్చెను. అప్పుడు అశ్వత్థామ నీలునితో ‘నీలా! ఇట్లు సేనను దహించుట వలన నీకు లాభమేమి? నీవు నాతోనే యేకాకిగా పోరాడుము’ అని యనెను. ఆ మాట విని, నీలుడు అశ్వత్థామపై బాణప్రయోగము చేసెను. అశ్వత్థామ కుపితుడై, మూడు నిశిత భల్లములతో నీలుని ధ్వజ-ఛత్ర-ధనుస్సులను ఖండించెను. అప్పుడు నీలుడు - డాలు - కత్తి తీసికొని రథమునుండి కిందకు దుమికి, ఒక పక్షి తన యిష్టవస్తువును తీసికొనుటకు ఎగిరి వ్రాలినట్లు, అశ్వత్థామను సంహరించు టకు ప్రయత్నించెను. అప్పుడు అశ్వత్థామ నవ్వుచు భల్లముతో నీలుని శిరస్సు ఖండించెను.

“రాజా! నీల రాజు చంద్ర సమాన కాంతి గల ముఖముతో, కమల దళముల వంటి సుందర నేత్రములతో, ఎత్తైన శరీరము గలిగి యుండెను. అతని శరీరకాంతి నీలకమల దళముల వలె శ్యామలమై యుండెను.

“రాజా! అశ్వత్థామ చేత నీలుడు సంహరింప బడిన తరువాత, పాండవ సేన మిక్కిలి వ్యాకుల మయ్యెను. అప్పుడు పాండవ రథికులందరు ‘అర్జునుడు శత్రువులనుండి మనను ఎట్లు రక్షింపగలడు?’ అర్జునుడిప్పుడు ఈ సేనకు దక్షిణదిక్కునందు మిగిలిన సంశప్తక - నారాయణ సైనికులను సంహరించు చుండెను. అట్లు దూరముగా నున్న అర్జునుని వలన మనకు రక్షణము కలుగుట యెట్లు అని యోచింప జొచ్చిరి”.

32వ అధ్యాయము

కౌరవ పాండవ సేనల ఘోరయుద్ధము - భీముని పరాక్రమము :-

“మహారాజా! భీమసేనుడు, తమ సైన్యమునకు గలిగిన వినాశమును సహింపక, ద్రోణాచార్యుని అరువది, కర్ణుని పది బాణములతోను గాయ పరచెను. అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు తీక్ష్ణబాణములతో భీముని మర్మస్థానములందు గాయపరచెను. ఆయన భీమసేనుని సంహరింప దలచుచుండెను. ఈ పరస్పర యుద్ధము జరుగు

చుండగా ద్రోణుడు ఇరువదియారు, కర్ణుడు పన్నెండు, అశ్వత్థామ యేడు, దుర్యోధనుడు ఆరు బాణములు వేసిరి.

“రాజా! అప్పుడు భీమసేనుడు బాణములతో వారి నందరిని గాయపరచి, ద్రోణునిపై ఏబది, కర్ణునిపై పది, దుర్యోధనునిపై పన్నెండు, అశ్వత్థామపై ఎనిమిదిన్ని బాణములు ప్రయోగించి భయంకరముగా గర్జించుచు వా రందరను ఎదురించెను.

“రాజా! అప్పుడు భీముడు దెబ్బలు తిని మరణావస్థ ననుభవించుచు ప్రాణత్యాగము చేయ గోరుచున్నప్పుడు, యుధిష్ఠిరుడు, తన యోధులకు ‘మీరందరు భీమసేనుని రక్షింపుడు’ అని ఆజ్ఞ యిచ్చెను. ఆ ప్రకారమే అందరు భీమునికడకుపోయిరి. సాత్యకి - నకుల - సహదేవాది వీరు లందరు కలిసి, మిక్కిలి క్రోధముతో ద్రోణాచార్యుని సేనలను చీల్చునిచ్చుతో దాడి చేసిరి.

“రాజా! రథిక శ్రేష్ఠుడైన ద్రోణాచార్యుడు, భయపడక, ఆ శత్రువీరులను అడ్డగించెను. అప్పుడు పాండవవీరులు మృత్యుభయము విడిచి, సేనలపై ఆక్రమణము చేసిరి. ఆశ్వీకులు ఆశ్వీకులను, రథికులు రథికులను కొట్ట జొచ్చిరి. ఈ యుద్ధములో శక్తి - ఖడ్గముల ప్రహారములు ఎక్కువగా జరుగు చుండెను. గండ్రగొడ్డండ్రతో కొట్టుకొనుచుండిరి. ఖడ్గయుద్ధము మహా ఘోరముగా నుండెను. గజముల సంఘర్షణములో భయంకర యుద్ధము జరిగెను. కొందరు గజములనుండి పడుచుండిరి. కొందరు అశ్వముల నుండి తల క్రిందులుగా పడు చుండిరి.

“రాజా! ఆ యుద్ధమునందు, ఎందరో మనుష్యులు బాణఘాతములచేత చీలి రథము నుండి పడుచుండిరి. ఎందరో యోధులు కవచము లూడి నేలపై పడు చుండిరి. హఠాత్తుగా ఒక గజము, ఆ పడిన మనుష్యుని వక్షమును త్రొక్కెను. అట్లే, ఇతర గజములు గూడ అక్కడ పడియున్న అనేక మనుష్యులను త్రొక్కెను. అనేకులను దంతములతో చీల్చెను. అనేక గజములు తమ దంతములలో ఇరికిన మనుష్యుల ప్రేగులతో తిరుగుచు యుద్ధభూమిలో నూర్లకొలది యోధులను త్రొక్కుచుండెను.

“రాజా! రథము భగ్గుమయ్యెను. ధ్వజము చిన్నమయ్యెను. ఛత్రము నేలపై పడ గొట్ట బడెను. ఖండింపబడిన కాడివ్రాను సగము ముక్కను మెడపై ధరించి గుఱ్ఱము పరుగెత్తు చుండెను. అనేక వీరుల ఖడ్గ సహిత భుజములు కుండలసహిత శిరస్సులు ఖండింప బడెను. ఒకచోట గజము రథమును తొండముతో విసరి పారవేయగా అది చూర్ణ మయ్యెను.

“రాజా! ఒక రథికుడు బాణముతో గజరాజును కొట్టగా, అది నేల కూలెను. ఒక గజము అశ్వమును కొట్టగా అది అశ్వకునితో పాటు నేలపై పడెను. ఈ విధముగా అక్కడ, ఒక మర్యాద (నియమము) లేకుండ అతి భయంకర మహాయుద్ధము జరిగెను.

“రాజా! అప్పుడు సైనికు లందరు ‘హా తండ్రీ! హా కోడుకా! హా మిత్రమా! నీ వెక్కడ నున్నావు? నిలువుము. ఎక్కడకు పరుగెత్తిపోవుచున్నావు? కొట్టుము. రమ్ము, ఇతనిని వధింపుము’ అని యీ విధముగా మాట్లాడుకొనుచుండిరి. పరిహాసము, ఎగురుట, దుముకుట, గర్జించుట, వీనితోపాటు వారినోటినుండి పలు విధము లైన మాటలు వెడలు చుండెను.

“రాజా! మనుష్య - అశ్వ - గజముల నెత్తురులు ఒండొంటిని కలియు చుండెను. ఆ నెత్తుటి వరద చేత అక్కడ లేచిన దుమ్ము అణగు చుండెను. ఆ రక్తం రాశిని చూచి, ఉభయ శీలురైన పురుషులకు మూర్ఛ వచ్చుచుండెను. ఒక వీరుడు, చక్రముతో, శత్రు పక్షీయ వీరుని చక్రమును నివారించుచు, యుద్ధమునందు బాణప్రయోగమునకు తగిన అవకాశము లేనందు చేత, గదచేతనే అతని శిరస్సు పగుల కొట్టుచుండెను.

“రాజా! కొందరు ఒండొరుల జాట్లు పట్టుకొని కేశాకేశి యుద్ధము చేయు చుండిరి. ఎందరో యోధులు పిడికిళ్ళతో ముష్టి-ముష్టియుద్ధము చేయు చుండిరి. అనేక వీరులు అక్కడ నిలుచుటకు చోటు దొరుకక, చోటు కొరకు వెతకుచు, నఖములతో, దంతములతో, పరస్పరము రక్కుకొనుచు, కొరకి కొనుచు నుండిరి. ఆయుధము నందొక వీరుని ఖడ్గ సహిత భుజము నరకబడెను. మరియొకని అంకుశ ధనుర్బాణ సహిత బాహువు ఖండింప బడెను. ఒక సైనికుడు మరియొకనిని పిలుచుచుండగా నతడు యుద్ధము విడిచి ఉరుకు చుండెను.

“రాజా! ఒక యోధుడు ఎదురుగా వచ్చిన మరియొక వీరుని శిరస్సు నరకు చుండెను. ఇది చూచిన మరియొక వీరుడు బిగ్గరగా కోలాహలము చేయుచు పారిపోయెను. అతని యొక్క అర్థనాదము వినిన మరియొకడు మిక్కిలి భయపడెను. ఆ యుద్ధమునందు పర్యత శిఖరము వంటి మహాకాయము గల గజము, బాణఘాతము చేత చచ్చుచు, వర్షకాలమునందు నదీతీరము వలె కూలిపడెను. సెలయేళ్లు పారు చున్న పర్యతమువలె, మదము ప్రవించు చున్న ఒక గజరాజు, ఒక రథికుని, అతని

సారథి - అశ్వములతో పాటు త్రొక్కి, భూమిపై అదిమి, అశ్వ-సారథి - రథికులను నలుపు చుండెను.

“రాజా! అస్త్ర విద్యానిపుణులు, నెత్తుట దోగిన శూరులున్న పరస్పరము కొట్టుకొనుచు యుద్ధము చేయుచుండుట చూచి, దుర్బల హృదయులలో, భయశీలురునైన యనేక మనుష్యుల మనస్సులలో మోహము కలిగెను. అప్పుడు, సేనల త్రొక్కిడుల వలన పైకి లేచిన దుమ్ము చేత వ్యాపించిన సమస్త జన సమూహము, ఉద్యేగము చెందగా ఎవరికి గూడ ఏమియు తోచకుండెను. ఆ యుద్ధములో నెవరుగూడ నొక నియమము గాని, మర్యాద (కట్టుబాటు) గాని పాటించ కుండిరి.

“రాజా! అప్పుడు పాండవ సేనాపతి ధృష్టద్యుమ్నుడు ‘ ఇదియే సరియైన సమయము’ అని చెప్పుచు, పాండవులసేనను ప్రోత్సహించుచు త్వరపెట్టెను. వెంటనే పాండవ సైనికులు ద్రోణాచార్యుని పైకి హంసలు అన్ని వైపులనుండి సరోవరముపైన ఎగిరినట్లు, ఎగిరి దుమికిరి. అప్పుడు దుర్ధర్ముడైన ద్రోణాచార్యుని రథము వైపు పరుగెత్తుడు - పట్టుకొనుడు - శత్రువులను నరుకుడు’ అను భయంకర ధ్వని వచ్చు చుండెను.

“రాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు, కృపాచార్యుడు, కర్ణాశ్వత్థామ - సైంధవ - వింద - అనువింద - శల్యాదులు కలిసి తమపై దాడి చేయుచున్న పాండవ సైనికులను ఆపిరి. పాండవ - పాంచాలురు విజయ ప్రయత్నము చేయుచుండిరి. వారిని ఆపుట గాని, జయించుటగాని మిక్కిలి కఠినముగా నుండెను. వారు బాణపీడితులై కూడ ద్రోణునితో విడువక పోరాడు చుండిరి.

“రాజా! యీ పరిస్థితి చూచి క్రుద్ధుడైన ద్రోణాచార్యుడు నూర్లకొలది బాణములు గురిసి పాంచాల - పాండవ యోధులను సంహరింప జొచ్చెను. ఆయన ధనుష్టంకారము అన్ని దిక్కుల వ్యాపించెను. పిడుగు శబ్దము వంటి అధ్వని వినిన అనేక యోధులు భయపడిరి.

“రాజా! అప్పుడు అర్జునుడు సంశప్తకులను జయించి, ద్రోణాచార్యుడు పాండవ సైనికులను మర్దించుచున్న స్థలమునకు వచ్చి చేరెను.

“రాజా! సంశప్తక యోధులు, మహా సరోవరముల వలె నుండిరి. బాణ సమూహములే ఆ సరోవరము నందలి సుడులు, రక్తమే జల ప్రవాహము, అర్జునుడు సంశప్తకులను వధించి, ఆ సరోవరములను దాటి అక్కడకు వచ్చు చుండుట అందరు

చూచిరి. అతని తేజోమయ మైన వానర ధ్వజమును మేము దూరమునుండి యే చూచితిమి. పాండవ వంశమునందు ప్రళయకాల సూర్యునివలె నున్న అర్జునుడు, తన యస్త్ర కిరణములచేత సంశప్తక సముద్రమును ఎండగొట్టి, కౌరవ సైనికులను గూడ తపింప జేయ దొడగెను.

“రాజా! ప్రళయకాలాగ్ని సర్వప్రాణులను దహించునట్లు, అర్జునుడు తన శస్త్రాస్త్రముల తేజస్సు చేత సమస్త కౌరవ సైనికులను కాల్చుటకు ఆరంభించెను. గజాశ్వరథారోహకు లైన వీరులు వారి వాహనములతో పాటు అర్జునుని సహస్రాది బాణ సమూహములచేత కొట్టబడి, చచ్చి నేల గూలు చుండిరి. కొందరు ఆర్తనాదము చేయు చుండిరి. కొందరు నశించిరి. కొందరు చచ్చి నేలగూలిరి. రథమునుండి దుమికినవారిని, నేలపై బడినవారిని, యుద్ధరంగము నుండి పారిపోవు చున్నవారినిన్ని యుద్ధధర్మమును పాలించు చున్న అర్జునుడు, చంపలేదు.

కర్ణార్జునుల యుద్ధము :-

“రాజా! కౌరవ సైనికుల రథములు విరిగి చెదరి పోయెను. అవి దురవస్థ పాలయ్యెను. రథికులు యుద్ధమునుండి విముఖులై ‘హాకర్ణా! హాకర్ణా!’ అని మొరపెట్టు కొనుచుండిరి. అప్పుడు అతిరథపుత్రుడైన కర్ణుడు శరణార్థులైన ఆ సైనికుల దుఃఖపూరితమైన మొర విని ‘భయపడకుడు’ అని వారిని ఊరడించి అర్జునుని ఎదురించుటకు పోయి అర్జునునిపై ఆగ్నేయాస్త్రము ప్రయోగింపగా దానినుండి జ్వలించుచు వచ్చుచున్న బాణ సమూహములను అర్జునుడు తన బాణములతో చిన్న-భిన్నములు చేసెను. అట్లే కర్ణుడు గూడ అర్జునుని మండు చున్న బాణములను, అస్త్రములను తన యస్త్రములచేత నివారించి అర్జునునిపై బాణ వర్షము కురియుచు, బిగ్గరగా సింహనాదము చేసెను.

“రాజా! ఆ సమయమునందే ధృష్టద్యుమ్న-భీమ-సాత్యకులు గూడ వచ్చి మూడు-మూడు బాణములతో కర్ణుని కొట్టి గాయపరచిరి. అప్పుడు కర్ణుడు తన బాణముల చేత అర్జున బాణములను నివారించి మూడు బాణములతో ముగ్గురు ధృష్టద్యుమ్నాదుల ధనుస్సులను గూడ ఖండించెను.

“రాజా! తమ ధనుస్సులు ఖండింప బడిన తరువాత విషహీన సర్పములవలె ఉన్న ఆ ముగ్గురు వీరులు రథశక్తులను (యుద్ధరథధ్వజ దండములు) పైకి లేపి

సింహముల వలె భయంకరముగా గర్జించిరి. వారి చేతులనుండి విడివడిన సర్పాకారములైన ఆ దండములు ప్రకాశించుచు కర్ణునివైపు పోయెను. కాని కర్ణుడు మూడు - మూడు బాణములతో ఆ రథ శక్తులను ముక్కలు చేసి అర్జునునిపై బాణములు వర్షించుచు సింహనాదము చేసెను.

అర్జునునిచే కర్ణుని సోదరుల వధ :-

రాజా! అప్పుడు అర్జునుడు ఏడు బాణములను కర్ణునిపై ప్రయోగించి నిశిత శరములతో కర్ణుని తమ్ముని చంపెను. తరువాత ఆరు బాణములతో శత్రుంజయుని సంహరించి ఒక భల్లము చేత రథముపై నున్న విపాటకుని తల నరకెను. ఈ విధముగా దుర్యోధనాదులు చూచు చుండగానే అర్జునుడొక్కడే కర్ణుని ముగ్గురు సోదరులను వధించెను.

“రాజా! తరువాత భీమసేనుడు గరుత్మాంతునివలె తన రథమునుండి ఎగిరి దుమికి ఖడ్గము చేత కర్ణ పక్షీయులైన పదియైదుగురు యోధులను చంపెను. తరువాత భీముడు తన రథమెక్కి మరియొక ధనుస్సుతో పది బాణములు ప్రయోగించి కర్ణుని ఐదు బాణముల చేత అతని సారథిని, అశ్వములను ఐదింటిచేతను గాయపరచెను. ధృష్టద్యుమ్నుడు గూడ కత్తి డాలు తీసికొని ‘చంద్రవర్మ’ను, నిషధరా జైన ‘బృహత్పత్రకు’ని సంహరించెను.

కర్ణసాత్యకుల యుద్ధము :-

“రాజా! తరువాత ధృష్టద్యుమ్నుడు తన రథముపై కూర్చొని గర్జిల్లుచు మరియొక ధనుస్సు నందు డెబ్బది మూడు బాణములను సంధించి కర్ణుని కొట్టెను. అట్లే సాత్యకి గూడ మరియొక ధనుస్సు తీసికొని కర్ణుని అరువది నాలుగు బాణములతో గాయపరచి సింహము వలె గర్జించెను. రెండు భల్లములతో సాత్యకి కర్ణుని ధనుస్సును ఖండించి మరల మూడు బాణములతో కర్ణుని రెండు భుజములను, వక్షఃస్థలమునున్న కొట్టి గాయపరచెను.

“రాజా! తరువాత దుర్యోధన - ద్రోణాచార్య - సైంధవులు, సాత్యకి యనెడు సముద్రమున మునుగుచున్న కర్ణుని ఉద్ధరించిరి. అప్పుడు మీ చతురంగ సైన్యములు సాత్యకికి భయపడి కర్ణుని అండజేరిరి.

“రాజా! ఇ ట్లుండగా అక్కడ ధృష్టద్యుమ్న - భీమసేన - అభిమన్యు - అర్జున - నకుల - సహదేవులు సాత్యకిని సంరక్షింప దొడగిరి.

“రాజా! ఈ విధముగా మీవైపున, శత్రుపక్షమునందును నున్న ధనుర్ధరు లందరు ప్రాణమును లెక్క చేయక పరస్పరము అతి భయంకర యుద్ధము చేయజొచ్చిరి. రథగజతురగ పదాతి దళములు, శత్రుసేనలోని రథ-గజ-తురగ-పదాతి దళములతో పరస్పరము యుద్ధము చేసెను. రథికులు, రథిక - పదాతి హయములతో తలపడిరి. రథికులు - పదాతి సైనికులు - రథికులను గజ సైనికులను ఎదురించిరి. అశ్వముతో అశ్వములు, గజములతో గజములు, రథికులతో రథికులు, పదాతి దళములతో పదాతి దళమున్ను విజృంభించి యుద్ధము చేయుట కనపడెను.

“రాజా! ఈ విధముగా నుభయ సైనికులు పరస్పరము అతి భయంకరముగా యుద్ధము చేయుచుండిరి. దానిచేత మాంస భక్షణము చేయు పశుపక్షి పిశాచములకు సంతోషము కలుగు చుండెను. యమరాజు యొక్క రాష్ట్ర జనసంఖ్య వృద్ధి చెందుచుండెను.

“రాజా! అప్పుడు ఉభయపక్ష చతురంగ సైన్యములున్న పరస్పరము యుద్ధము చేసి చచ్చుచుండెను. సైన్యముల జిహ్వ-దంత-నేత్రములు బయటకు వెడలిపోయెను. కవచ భూషణములు ముక్కలయ్యెను. అన్నియు నేలగూలి నశించెను.

“రాజా! శత్రువులకు అనేక యుద్ధ సాధనములు, అస్త్ర శస్త్రములు నుండెను. వారిచేత చంపబడి నేలగూలిన సైనికులు మిక్కిలి భయంకరముగా కనపడు చుండిరి. ఎందరో యోధులు గజాశ్వముల చేత త్రొక్కుబడి భూమిపై పడియుండిరి. ఎందరో రథచక్రముల క్రింద నలిగిపోయి క్షతగాత్రులైరి. అక్కడ జరిగిన భయంకర జన సంహారము క్రూర జంతువులకు, పక్షులకు, రాక్షసులకును ఆనందము కలిగించు చుండెను. ఆ యుద్ధరంగమునందు కుపితులైన వీరులు పరస్పరము కొట్టుకొనుచు సంచరించు చుండిరి.

“రాజా! రెండు వైపుల సేనలు మిక్కిలి దెబ్బలు తిని నెత్తుట దోగి ఒండొరులను చూచుకొను చుండిరి. ఇంతలో సూర్యభగవానుడు అస్తమయ పర్యంతము చేరెను. తరువాత ఉభయ సైనికులు మెల్లమెల్లగా తమ తమ శిబిరములకు పోయిరి. అంతటితో పన్నెండవ నాటి యుద్ధము ముగిసెను.

సంశ్లేషక వధ పర్వము సమాప్తము

అభిమన్యు వధ పర్వము

౩౩వ అధ్యాయము

దుర్యోధనుని ఉపాలంభము - ద్రోణాచార్య ప్రతిజ్ఞ :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అమిత పరాక్రమశాలి యైన అర్జునుడు తొలుతనే మన వారందరను పారద్రోలగాద్రోణాచార్యుని సంకల్పము వ్యర్థమయ్యెను. యుధిష్ఠిరుడు సురక్షితు డైనప్పుడు, మీ సైనికు లందరు, ద్రోణాచార్యుని సమ్మతితో ఆనాటి యుద్ధము ముగించి, మిక్కిలి దుఃఖితులై దశదిక్కులు చూచుచు తమ శిబిరములకు పోయిరి. యుద్ధములో వారి శరీర మంతయు దూళిపారి యుండిరి. వారి కవచములు భిన్నభిన్నము లై యుండెను. వారు, అర్జునుని బాణములచేత క్షతగాత్రు లై, రణరంగమునందు పరిహాస పాత్రులైరి.

“రాజా! సమస్త ప్రాణులు అర్జునుని యసంఖ్యాకములైన సద్గుణములను, అతని యెడల శ్రీకృష్ణభగవానునకు గల మైత్రినిన్ని ప్రశంసించి కీర్తించు చుండిరి. అప్పుడు మీ మహారథికులు దోషదూషితులైన కళంకితులవలె, ధ్యానముతో మౌనము వహించి మూగవారివలె ను నుండిరి. మరునాటి ప్రాతఃకాలమందు దుర్యోధనుడు ద్రోణాచార్యునితో కొన్ని విషయములు మాట్లాడ పూనుకొనెను.

“రాజా! దుర్యోధనుడు, శత్రువుల విజయము చేత మిక్కిలి దుఃఖితు డయ్యెను. ద్రోణాచార్యుని ప్రేమపైన, శౌర్యముపైనను అతనికి అభిమానముండెను. కనుక, మిక్కిలి కుపితుడై యుండెను. మాట నేర్పరియైన దుర్యోధనుడు, యోధులందరూ వినుచుండగా ద్రోణునితో నిట్లనెను.

‘బ్రాహ్మణోత్తమా! నీ దృష్టిలో మేము శత్రువర్గములో చేరినవార మనుట నిశ్చయము. ఈ కారణము చేతనే నీవు నేడు నీకు అత్యంత సమీపమునకు వచ్చినను యుధిష్ఠిరుని బంధించ వైతివి. యుద్ధరంగము నందు, నీ కన్నుల యెదుటకు వచ్చిన వానిని నీవు పట్టుకొన దలచిన యెడల సమస్త దేవతలతో పాండవు లందరు, అతనిని రక్షింప దలచినను, అతడు నీనుండి తప్పించుకొని పోవ జాలడనుట నిశ్చయము. నీవు నాయెడల ప్రసన్నుడవై మొదట నాకు వరమిచ్చి పిదప దానికి వ్యతిరేకము చేసితివి. కాని, ఉత్తమపురుషులెవరు గూడ, ఎట్టి పరిస్థితిలోను, తమ భక్తునకు ఆశాభంగము చేయరు.’

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! దుర్యోధనుడి ట్లనగా, ద్రోణాచార్యుడు మిక్కిలి అసంతుష్టుడై, దుఃఖించుచు దుర్యోధనునితో ని ట్లనెను.

“రాజా! యీ విధముగా నేను ప్రతిజ్ఞా భంగము చేసినవాడనుగా నీవు తలచ గూడదు. నేను నా సమగ్ర శక్తితో, నీకు ప్రేయము చేయుటకు ప్రయత్నించు చున్నాను. కాని, ఒక్క విషయము జ్ఞప్తి యం దుంచుకొనుము. రణరంగమునందు అర్జునుడు రక్షింప దలచిన వ్యక్తిని, దేవాసుర - గంధర్వ - యక్ష - నాగ - రాక్షస సహితముగా సమస్త ప్రపంచ జనులు గూడ జయింప జాలరు. ప్రపంచ సృష్టికర్త యైన శ్రీకృష్ణభగవానుడు - అర్జునుడున్న సేనా నాయకులుగా నున్నచోట, శంకర భగవానుడు దప్పు, ఏ యితరుని బలము గూడ పోరాడుటకు పనికి రాదు.

“నాయనా! నేడు నే నొక సత్యమైన విషయము చెప్పెద వినుము. ఇది యెప్పుడు గూడ అసత్యము గా జాలదు. నేడు నేను పాండవ పక్షమునందలి మహా రథికు నెవనినైన సంహరించెదను. ఇది తప్పదు. నే డొక వ్యూహమును నిర్మించెదను. దానిని దేవతలు గూడ భేదింప జాలరు. కాని యేదో యొక ఉపాయము పన్ని నీవు అర్జునుని దూరముగా తొలగించవలెను. యుద్ధమునకు సంబంధించిన యే విషయము గూడ అర్జునునకు తెలియనిది గాని, అసాధ్యమైనది గాని లేదు. అతడు, అనేక స్థలములనుండి ఆ విషయములు అన్నియు బాగుగా తెలిసికొని యున్నాడు.”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ద్రోణాచార్యుడిట్లు చెప్పిన తరువాత మరల సంశయకులు దక్షిణ దిశకు పోయి, యుద్ధము కొరకు అర్జునుని ఆహ్వానించిరి. తరువాత, అక్కడ అర్జునునకు శత్రువులతో ఘోరముగా యుద్ధము జరిగెను. అది యెక్కడను, ఎవరున్న కనివిని యెరుగనిది.

“రాజా! అప్పుడు, ద్రోణాచార్యుడు నిర్మించిన వ్యూహము, మధ్యాహ్న సూర్యుని వలె, శత్రువులకు సంతాపము కలిగించు చుండెను. ఆ వ్యూహమును జయించుమాట అట్లుండగా, దానిని కన్నెత్తి గూడ చూచుటకు ఎవనికిని అసాధ్యముగా నుండెను.

అభిమన్యువధ వర్ణనము :-

“రాజా! ద్రోణనిర్మిత మైన ఆ చక్రవ్యూహమును భేదించుట అత్యంత దుష్కరమైనను, వీరాభిమన్యుడు, తన పెద్ద తండ్రి యుధిష్ఠిరుని యజ్ఞపై ఆ వ్యూహమును పలుసార్లు భేదించెను. అభిమన్యు డా దుష్కర కార్యము చేసి వేలకొలది

శత్రువీరులను వధించెను. కాని, అతడు ఆరుగురు వీరులతో నొక్కడే పోరాడి, చివరకు, దుశ్శాసన పుత్రుని చేత సంహరింపబడెను.

అప్పుడు ధృతరాష్ట్ర డిట్లనెను.

“రాజా! శత్రు సంతాపకరుడైన అభిమన్యు కుమారుడు ప్రాణములు వీడినప్పుడు, మనవారికి చాల సంతోషము గలిగెను. పాండవులు శోకసాగరములో మునిగిరి. రాజా! అభిమన్యుడు సంహరింప బడిన తరువాత మనవారు యుద్ధమును ఆపిరి.

“సంజయా! అభిమన్యుడు అప్పటికి యువక వయస్సులో గూడ లేకుండెను. అట్టి బాలకుడు యుద్ధములో చంప బడెనని విని నా హృదయము చీలు చున్నది. ధర్మశాస్త్ర కర్తలు ఈ క్షత్ర ధర్మమును అత్యంత క్రూరముగా నిర్మించిరి. ఆ ధర్మమును అనుసరించిన వారు రాజ్యలోభముచేత వీరాగ్రేసరులు ఒక బాలకునిపై శస్త్రాస్త్రప్రహారము చేసిరి గదా!

“సంజయా! అభిమన్యుడు బాలకుడుగా నుండి కూడ నిర్భయుడై యుద్ధములో తిరుగు చుండగా, అస్త్ర విద్యా పారంగతు లైన అనేక వీరులు అతని నెట్లు వధించిరి? వివరముగా నాకు చెప్పుము. అమిత పరాక్రమశాలి యైన సుభద్రా కుమారుడు యుద్ధరంగమునందు, మహారథికుల సేనను చీల్చి, యెట్లు యుద్ధము చేసెను?

ఆ మాటకు సంజయుడిట్లనెను.

“రాజేంద్రా! అభిమన్యుని వధ వృత్తాంతము సమగ్రముగా తెలిపెదను. సావధానముగా వినుము :

“రాజా! మీ సేన వ్యూహమును భేదించునిచ్చతో అభిమన్యు కుమారుడు యుద్ధక్రీడ చేసిన విధము - యుద్ధమునం దతడు, దుర్జయు లైన యే యే వీరులను ఓడించినదియు తెలిపెదను.

“రాజా! అంతట వ్యాపించి, దట్టముగా నున్న లతలు - పొదరిండ్లు - గడ్డివాములు - వృక్షములు - వీనిచే నిండిన మహావనము దవాగ్ని (కార్చిచ్చు) చేత కాలుచుండగా, దాని మధ్యమునం దున్న వనవాసులు మహాభయము నెదుర్కొనునట్లు అభిమన్యు కుమారుని చేత మీ సైనికులకు మిక్కిలి భయము కలిగెను.”

34 వ అధ్యాయము

సంజయుడు అభిమన్యుని ప్రశంసించుట :-

“రాజా! శ్రీకృష్ణుడు పంచపాండవులు దేవతలకు గూడ దుర్జయులు. వారు యుద్ధభూమిలో అత్యంత భయంకర కర్మ చేయువారు. వారి కర్మలద్వారా వారి పరిశ్రమము వ్యక్తమగుచుండును. సత్య గుణ - కర్మ - కుల - బుద్ధి - శ్రీ - కీర్తి* - యశస్సులలో యుధిష్ఠిరునితో సమానుడైన పురుషుడు మరియొకడు ఇదివరకు పుట్టలేదు. ఇకపైన పుట్ట బోవడు.

“రాజా! యుధిష్ఠిరుడు సత్యధర్మపరాయణుడు - జితేంద్రియుడు - బ్రాహ్మణ పూజకుడు. అతడు ఈ సద్గుణముల ద్వారా సర్వదా స్వర్గము పొందియే యున్నాడు’ అని పెద్దలు చెప్పెదరు. రాజా! ప్రళయకాల యమరాజు - పరాక్రమవంతు డైన పరశురాముడు - రథమునందు కూర్చొని యున్న భీమసేనుడు ఈ ముగ్గురు సమానులని చెప్పెదరు.

“రాజా! ప్రతిజ్ఞా పూర్వకముగా కార్యము చేయుటలో కుశలుడు - గాంధీవధారియు నైన అర్జునునకు సమానుడు ఈ భూమండలములో నా కెవ్వడు గూడ కనపడుట లేదు.

“రాజా! అన్నగార్లయందు అత్యంత భక్తి - తన పరాక్రమమును ప్రకటించుకొన కుండుట, వినయ స్వభావము, ఇంద్రియ నిగ్రహము, అసమాన రూపము, శౌర్యము’ ఈ ఆరు సద్గుణములు నకులునియందు స్థిరముగా నున్నవి.

“రాజా! వేదాధ్యయనము, గాంభీర్యము (మనోభావము ముఖమునందు కన బరచ కుండుట) - మాధుర్యము (మధురముగా మాట్లాడుట, మంచి మనస్సు కలిగి యుండుట) - సత్యము - సౌందర్యము - పరాక్రమము ఈ గుణములతో సహదేవుడు అశ్వినీ కుమారులతో సమానుడనుట ప్రసిద్ధము.

“రాజా! శ్రీకృష్ణభగవానుని యందు, పంచపాండవులయందున్న గల ఉజ్జ్వల గుణ సముదాయము లన్నియు అభిమన్యు డొకనియందే కలవు. యుధిష్ఠిరుని

* కీర్తి యనగా, ‘యుద్ధాదులందు జయించుట వలన గలుగు ఖ్యాతి’ యని యర్థము. యశస్సు అనగా, ‘విద్యా పాండిత్యాదుల వలన కలుగు ఖ్యాతి యని యర్థము. కీర్తి యశస్సుల భేదమును గూర్చి ‘ఖడ్గాది ప్రభవాకీర్తిః విద్యాది ప్రభవం యశః’ అని ప్రమాణము చెప్పబడినది.

పరాక్రమముతో శ్రీకృష్ణుని ఉత్తమ చరిత్రతో, భీమసేనుని వీరోచిత కార్యములతో సమానములైన పరాక్రమము, చరిత్ర - కర్మలు అభిమన్యునందు కలవు. అతడు రూప - పరాక్రమ - శాస్త్ర జ్ఞానములలో అర్జున సమానుడు. వినయ శీలత్వములో నకుల సహదేవులతో సమానుడు.

“జనమేజయా! ఇట్లు సంజయుడు చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్రుడు మరల సంజయునితో నిట్లనెను :-

“సంజయా! ఎవరిచేత గూడ ఓడింప బడ జాలని అభిమన్యుని గూర్చిన వృత్తాంతమును, సంపూర్ణముగా విన గోరు చున్నాను. అట్టి అత్యద్భుత పరాక్రమశాలి యుద్ధములో నెట్లు సంహరింపబడెను?”

ఆ మాటకు సంజయుడిట్లు చెప్పెను.

“మహారాజా! స్థిరముగా నుండుము. హృదయములో ధరించుటకు అతి కఠినమైన ఈ శోకము మనుస్సులోనే ఆపి యుంచుకొనుము. ఇప్పుడు నేను నీ బాంధవుల మహావినాశము ను గూర్చి వర్ణించి చెప్పెదను వినుము.

ద్రోణాచార్యుని చక్రవ్యూహ నిర్మాణము :-

రాజా! ద్రోణాచార్యుడు నిర్మించిన చక్రవ్యూహమునందు ఇంద్ర సమాన పరాక్రమశాలు రైన రాజవీరు లందరను ఆయన చేర్చి యుండెను. ఆ చక్రము యొక్క అరముల (చక్రపు ఆకులు) స్థానములలో సూర్య సమాన పరాక్రమ సంపన్నులైన రాజకుమారులు నిలుప బడి యుండిరి. అప్పుడు వా రందరు తమ ప్రాణము లున్నంత వరకు యుద్ధము విడిచి పోవమని ప్రతిజ్ఞ చేసిరి. అందరి ధ్యజములు సువర్ణమయములు. అందరున్న రక్త వస్త్రములు, రక్తాభరణము లున్న ధరించి యుండిరి. ఆ యందరి రథములపై రక్త పతాకలు ఎగురు చుండెను. అందరు గూడ సువర్ణహారములు, చందనము, అగరు, శుష్పమాలికలు, మంచి సన్నని వస్త్రములున్న ధరించి యుండిరి.

“రాజా! ఆ పదివేలమంది వీరులు ధనుర్ధరు లై యుద్ధోత్సాహముతో నీ పౌత్రుడు లక్ష్మణుని ముం దిడుకొని అభిమన్యునిపై ఆక్రమణము చేసిరి. అందరు గూడ ఒకరి దుఃఖము మరియొకరు పంచుకొనుచు, సమాన సాహసము గలవా రై యుండిరి. వారు పరస్పరము స్పర్థ (పోటీ) పడుచు ఒండొరుల హితము కోరుచు నుండిరి.

“రాజా! ఆ సేనకు మధ్య భాగములో దుర్యోధనుడు నిలిచి యుండెను. అతడు శ్వేత చ్చత్రము ధరించి యుండెను. అతని చుట్టు కర్ణ - దుశ్శాసన - కృపాచార్యాది మహారథికులు చేరి యుండగా నత డప్పుడు ఇంద్రునివలె శోభిల్లు చుండెను. అతనికి ఇరువైపుల చామర - వ్యజనములు వీవ బడు చుండెను. అతడు, ఉదయకాల సూర్యునివలె ప్రకాశించు చుండెను. సేనాగ్రభాగమందు ద్రోణాచార్యుడు నిలిచి ఉండెను. సైంధవుడు గూడ అక్కడ మేరు పర్వతమువలె విరాజిల్లు చుండెను. అతని ప్రక్కన అశ్వత్థామాది మహారథికులుండిరి. రాజా! దేవతలవలె శోభిల్లుచున్న నీ పుత్రులు ముప్పదిమంది, జూదరి శకుని, శల్యుడు, భూరిశ్రవుడు - వీరందరు గూడ సైంధవుని ప్రక్కన నిలిచి యుండిరి.

“రాజా! తరువాత ‘మరణించిన తరువాతనే యుద్ధమునుండి మరలి వచ్చుట’ అని నిశ్చయించుకొని మీ యోధులు - శత్రుపక్షీయ యోధులున్న పరస్పరము అతి భయంకరముగా యుద్ధము చేయుటకు ఆరంభించిరి. ఆ యుద్ధము, రోమాంచకముగా నుండెను.

35 వ అధ్యాయము

యుధిష్ఠిరా భిమన్యుల సుంవాదము :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ద్రోణాచార్యుని చేత సురక్షిత మైన కౌరవ సైన్యము భీమసేనాదుల దృఢముగా నెదురించిరి. సాత్యకి - చేకితాన - ధృష్టద్యుమ్న - కుంతిభోజ - ద్రుపద - అభిమన్యు - క్షత్రధర్మ - బృహత.త్ర - ధృష్టకేతు - నకుల - సహదేవ - ఘటోత్కచ - యుధామన్యు - శిఖండి - ఉత్తమౌజస్ - విరాట - పంచ ద్రౌపదీపుత్ర - శిశుపాలకుమార - కేకయ రాజ కుమార - సహస్రాది సృంజయ వంశక్షత్రియాదులు - వీ రందరు గూడ అస్త్ర విద్యా పారంగతులు - యుద్ధ దుర్మదులు. నైన వీరాగ్రేసరులు తమ - తమ సైన్యదళములతో పాటు అక్కడ ఉండిరి. వీ రందరున్న ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేసిరి.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుడు శత్రువుల యాక్రమణము వలన కొంచెము గూడ భయపడ లేదు. ఆయన, తన కడకు వచ్చిన పాండవ వీరులపై బాణవర్షము గురిసి, వారు ముందుకు సాగ కుండ ఆపెను. మహా జలప్రవాహము దుర్భేద్య మైన పర్వతము

కడకు పోయి అడ్డగింప బడినట్లు, మహా సాగరము తీరమును లంఘింప జాలనట్లున్న పాండవ సైనికులు ద్రోణాచార్యుని సమీపము చేరజాలకుండిరి.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుని బాణములచేత పీడితు లై పాండవ వీరులు ఆయనయెదుట నిలువ జాల కుండిరి. అప్పుడు సృంజయాదివీరులు పాంచాలురున్న ఆయన యెదుట నిలువ జాల నంతటి ద్రోణుని యద్భుత భుజబలము చూచితిమి.

“రాజా! ఆ విధముగా తమపై వచ్చుచున్న ద్రోణాచార్యుని చూచి యుధిష్ఠిరుడు ఆయనను నిలువరించుటకు ఉపాయములు యోచించు చుండెను. ‘ఇప్పుడు ద్రోణాచార్యుని ఎదురించుట అసంభవము’ అని యుధిష్ఠిరుడు తలచి, దుస్సహ మైన ఆ మహాభారము అభిమన్యునిపై ఉంచెను.

“రాజా! అమిత తేజోమూర్తి యైన అభిమన్యు కుమారుడు ఏ విషయములో గూడ కృష్ణార్జునులకు ఏమాత్రము తీసిపోవడు. అతడు శత్రువీరులను సంహరించుటకు సమర్థుడు. కనుక, యుధిష్ఠిరుడు అభిమన్యునితో ని ట్లనెను.

‘నాయనా! నీ తండ్రి యర్జునుడు సంశప్తకులతో పోరాడి తిరిగి వచ్చిన తరువాత మేము అసమర్థుల మని మమ్ము నిందించని విధముగా యుద్ధము చేయుము. మేము ఈ చక్రవ్యూహమును భేదించు విధానము నెరుగము. కుమారా! నీవు, శ్రీకృష్ణుడు, అర్జునుడు, ప్రద్యుమ్నుడు - ఈ నలుగురు మాత్రమే చక్రవ్యూహమును భేదించగలరు.

‘నాయనా! నీ తండ్రిల యొక్క నీ మామ యొక్కయు పక్షపు సమస్త యోధులు, సైనికులున్న నిన్ను యాచించు చున్నారు. నీవే వీరి కందరకు ధైర్య మిచ్చుటకు యోగ్యుడవు. తండ్రి! ఒక వేళ మనము విజయము సాధించని యెడల, అర్జునుడు యుద్ధమునుండి తిరిగి వచ్చి, మనను గర్హించును. కనుక, శీఘ్రముగా, శస్త్రాస్త్రధారి వై నీవు ద్రోణాచార్యుని సేనను వధింపుము’.

ఆ మాటకు అభిమన్యువు యుధిష్ఠిరునితో ననెను :-

చక్రవ్యూహ* భేదనమునకు అభిమన్యుని ప్రతిజ్ఞ :-

‘మహారాజా! నేను నా తండ్రిల విజయము కోరుచు యుద్ధ రంగమునందు

* చక్రవ్యూహము - పద్మవ్యూహము రెండు గూడ ఒకటియని మహాభారత విషయసూచిక (MahaBharata Index) లో నిట్లు చెప్పబడినది. contd...

ద్రోణాచార్యుని యొక్క అతి భయంకరము - సుదృఢము - శ్రేష్ఠము నైన చక్రవ్యూహములో ప్రవేశించెదను. నా తండ్రి నాకు, చక్రవ్యూహమును భేదించు విధానము మాత్రము తెలిపెను. కాని, అక్కడ నాకు ఏ దైన అపద కలిగినప్పుడు ఆ వ్యూహమునుండి బయటకు వచ్చు విధానము తెలియదు.

ఆ మాటకు యుధిష్ఠిరుడు అభిమన్యునితో నిట్లనెను :

‘వీరకుమారా! నీవు వ్యూహమును బేధించి మాకు అందులో ప్రవేశించుటకు ద్వారము కల్పింపుము. తరువాత నీవెంటనే మేము వచ్చెదము. కొడుకా! నీవు యుద్ధమునందు అర్జున సమానుడ వని మేము తలచు చున్నాము. మా దృష్టి యంతయు నీవైపుననే ఉంచి అన్ని దిక్కుల నుండి నిన్ను రక్షించుచు నీతోనే పోవు చుండెదము’

అప్పుడు భీమసేనుడు అభిమన్యునితో నిట్లనెను :-

చక్రవ్యూహః - కౌరవాణాం - ద్రోణపర్య - 33-14

అస్య పద్మవ్యూహ ఇత్యపి నామ - ద్రోణపర్య - 34-2 పుష్కం- 60

పద్మవ్యూహః - కౌరవాణాం - ద్రోణపర్య 34 - 2

అసత్య చక్రవ్యూహ ఇతి నామాంతరం - ద్రోణపర్య - 33-14 పుష్కం 101

“చక్రవ్యూహం విధాన్యామి యోఽభేద్యస్తద్దశైరపి” ద్రోణపర్య 33-14 (2)

ద్రోణేన పద్మ వ్యూహరచనా (శీర్షకం సర్గస్య)

“పద్మవ్యూహో మహారాజ! ఆచార్యేణాభికల్పితః ।

తత్ర పద్మోపమాస్పర్శ్యే రాజానో వినివేశితాః॥” ద్రోణ 34-2

ఇదే శ్లోకము గీతాప్రెస్, గోరఖ్ పూర్ వారు ప్రచురించిన మహాభారతము ప్రతిలో ఇట్లున్నది.

“చక్రవ్యూహో మహారాజ! ఆచార్యేణాభిక కల్పితః

తత్ర శక్రోపమాస్పర్శ్యే రాజానో వినివేశితాః” ద్రో.34-13

“కుమారా రాజలోకస్య నిక్షిప్తాః కేసరోపమాః

కర్ణికా స్థో మహారాజ! తస్య దుర్యోధనోఽభవత్॥” ద్రోణ 34-3

‘కర్ణికా’ యనగా పద్మము మధ్య భాగము.

పై ప్రమాణములను బట్టి, తెలుగు భారతములో ‘చక్రవ్యూహ’ శబ్దమునకు బదులు ‘పద్మవ్యూహము’ అను పదము వాడ బడినది. సంస్కృత భారతములో ‘చక్రవ్యూహ’ శబ్దమే అంతటను వాడ బడినది. కనుక చక్రవ్యూహమే పద్మవ్యూహము.

‘పుత్రా! నేను నీతో వచ్చెదను. ధృష్టద్యుమ్న - సాత్యకులు పాంచాల దేశీయ యోధులు, కేకయ రాజకుమారులు, మత్స్య దేశ సైనికులు, సమస్త ప్రభద్రక గణములున్ను నిన్ను అనుసరించి వచ్చు చుండెదరు. నీవు ఎక్కడెక్కడ వ్యూహము భేదించెదవో, అక్కడక్కడ మేము ముఖ్యులైన శత్రుయోధులను వధించుచు, ఆ వ్యూహమును నష్టపరచు చుండెదము’.

యుధిష్ఠిర - భీమసేనుల మాటలు విని అభిమన్యుడు ఇట్లనెను.

‘తండ్రులారా! మిడుతలదండు మండు చున్న అగ్నిలో దుముకునట్లు నేను ద్రోణాచార్యుని దుర్గమ మైన సేనా వ్యూహమునందు ప్రవేశించెదను. నేడు నేను నా మాతా పితృవంశములకు హితము కలుగునట్లుగా, నా పరాక్రమము ప్రదర్శించెదను. నేడు నా మామ శ్రీకృష్ణుడు నాతండ్రి అర్జునుడును నా పరాక్రమము విని సంతసించెదరు గాక!

తండ్రి! నేను బాలకుడనుగా నుండియు, ఏకాకిగానే సమస్త సైనికులను గుంపులు- గుంపులుగా సంహరించుటను సమస్త ప్రాణులున్ను చూచెదరు గాక! నాతో యుద్ధము చేసి ఎవ డైన బ్రతికి పోయినచో నేను సుభద్రార్జునులకు పుట్టలే దనుకొనుము. నే నొకవేళ యుద్ధమునందు ఏకరథమాత్ర సహాయముతో సమస్త క్షత్రియ సమూహములను ఎనిమిది ముక్కలుగా ఖండించనిచో అర్జున పుత్రుడను కాను’.

ఆ మాటకు యుధిష్ఠిరుడు అభిమన్యునితో నిట్లనెను.

‘పుత్రా! ఇట్టి పరాక్రమవంతము లైన మాటలు చెప్పు చున్న నీ బలము నిరంతరము వృద్ధి చెందు చుండుగాక! ఎందుకనగా, నీవు ద్రోణాచార్యుడు నిర్మించిన దుర్గమ మైన చక్రవ్యూహ మునందు ప్రవేశించుటకు ఉత్సాహము గలవాడవై యున్నావు. నాయనా! ద్రోణాచార్యుని సేన సిద్ధ - సాధ్య - రుద్ర - మరుద్గణముల వలె బలము గలిగి, వసు - అగ్ని - సూర్య సమాన పరాక్రమము గలిగిన మహాబలశాలురు, మహాధనుర్ధరులు, పురుష సింహులునైన వీరాగ్రేసరుల చేత సురక్షితమై యున్నది.’

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యుధిష్ఠిర మహారాజా చెప్పిన మాట విని అభిమన్యుడు తన సారథికి, ‘సుమిత్రా! నీవు గుఱ్ఱములను యుద్ధరంగమునందు ద్రోణాచార్యుని సేన ఉన్న వైపునకు శీఘ్రముగా తోలుకొని పొమ్ము’ అని ఆజ్ఞ యిచ్చెను.

36 వ అధ్యాయము

అభిమన్యుడు కౌరవసేనను వధించుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! పొమ్ము’ అని పలుసార్లు చెప్పు చున్న అభిమన్యునితో సారథి యిట్లనెను.

‘అయుష్మంతుడా! (యుద్ధరంగములో సారథి రథికుని ఇట్లే సంభోదించవలెను) పాండవులు నీపై అత్యంత మహాభారము వేసినారు. కనుక, మొదట నీ వొక క్షణము నిలిచి బుద్ధిపూర్వకముగా యోచించి నీ కర్తవ్య నిశ్చయము చేసికొనుము. తరువాత యుద్ధము చేయుము. ద్రోణాచార్యుడు ఉత్తమాస్త్ర విద్యా పండితుడు. నీవేమో మిక్కిలి సుఖముగా - గోముగాను గారవముతో పెరిగిన సుకుమారుడవు. యుద్ధకాలములో నీవు ద్రోణాచార్యు నంతటి విజ్ఞుడవు కావు.

ఆ మాటకు అభిమన్యుడు సారథి సుమిత్రునితో నిట్లనెను.

‘సారథీ! నేను ఐరావత గజముపై నిండ్రుడు సమస్త దేవగణముతో కలిసి వచ్చిననూ, సంపూర్ణ ప్రపంచ పూజ్యుడైన సర్వేశ్వరుడు నైన సాక్షాత్తు రుద్రభగవానుడు వచ్చిననూ, ఎదురుగా నిలిచి యుద్ధము చేయ గల ననగా, ద్రోణాచార్యుడు - సమస్త క్షత్రియ వీరులున్న నాకు లెక్క యెంత? ఇప్పుడీ క్షత్రియ సమూహముతో యుద్ధము చేయుటకు నా కేలాటి సందేహమున్ను లేదు. ఈ సమస్త శత్రుసేన, నా పదియారవకళకు గూడ సమానము కాదు.

“సారథీ! ప్రపంచ విజయశీలుడు - సాక్షాత్తు విష్ణు స్వరూపుడు నైన నా మామ శ్రీకృష్ణుడు - నాతండ్రి అర్జునుడు గూడ యుద్ధములో నాకు విపక్షు లై నిలిచినను వారితో యుద్ధము చేయుటకు నాకు భయము గలుగదు. కనుక, నీవు శీఘ్రముగా ద్రోణాచార్యుని సేన వైపునకు పొమ్ము’.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యిట్లు అభిమన్యుడు సారథి మాటను తిరస్కరించి ముందుకు పొమ్మనగా, సారథి, మూడేండ్ల వయస్సు గలిగి, సువర్ణ భూషణభూషితము లైన రథాశ్వములను శీఘ్రముగా ముందుకు తోలెను. అప్పుడు సారథి మనస్సు ప్రసన్నముగా లేకుండెను.

“రాజా! అతి వేగముగా తమ వైపు వచ్చు చున్న అభిమన్యుని చూచి

ద్రోణాచార్యుడు మొదలైన కౌరవవీరులు, అభిమన్యున కెదురుగా వచ్చి నిలిచిరి. పాండవయోధులు అతని ననుసరించిరి. అభిమన్యుని రథ ధ్వజములో కర్ణికార (గన్నేరు) చిహ్నముండెను. అతడు సువర్ణమయ కవచము తొడిగి యుండెను. అతడు అర్జునునకన్న వీరుడు. సింహాకేశరము గజసేనపై వలె ద్రోణాదులపై నత డాక్రమణము చేసెను.

“రాజా! అభిమన్యుడు ఇరువది యడుగులు మాత్రమే ముందుకు సాగునంతలో నతని నెదురించుటకు పూనుకొనిన ద్రోణాచార్యాదియోధు లతనిపై శస్త్ర ప్రహారము చేయ దొడగిరి. అప్పుడు ఆ సైన్య సాగరములో అభిమన్యుడు ప్రవేశించుటచేత రెండు గడియల వరకు, ఆ సైన్యము పరిస్థితి గుంగానది సుడులు సముద్రములో కలిసినపుడు ఉన్నటువంటిదిగా నుండెను. అప్పుడు యుద్ధము చేయుటలో నిమగ్నులైన ఉభయ సైనికులు పరస్పరము ఘోరముగా కొట్టుకొనుచుండిరి.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుడు చూచు చుండగనే అభిమన్యుడు చక్రవ్యూహమును భేదించి సేనా మధ్యములో దూరి వచ్చెను. అభిమన్యుని పరాక్రమము అచింత్యము. అట్లు అభిమన్యుడు శత్రు సేనలను వధించుచు వ్యూహములో దూరి వచ్చు చుండగా, అతని చతురంగ బలములు చుట్టుముట్టెను. వివిధ వాద్య ధ్వనులు - కోలాహల - గర్జన - హుంకార - సింహనాదములున్న ‘నిలు-నిలు’ మను ధ్వనులు, ఘోరము లైన హలహలా శబ్దములతో పాటు ‘పోవకుము - నిలుపుము - నాకడకు రమ్ము - నీ శత్రు వైన నేనిచట నున్నాను’ ఈ మొదలైన శబ్దములు మాటి-మాటికి చేయు చున్న వీర సైనికుల ధ్వనులు - గజ ఘంకారములు - గజైల గలగల ధ్వనులు - అట్టహాసములు - చప్పుట్లు - రథచక్రముల ఘర్షణ ధ్వనులు - ఈ మొదలైన శబ్దములు చేయుచు కౌరవ సేనలు అర్జున కుమారునిపై బడిరి.

“రాజా! వీరాభిమన్యుడు శీఘ్రముగా యుద్ధము చేయుటలో కుశలుడు, అతి త్వరగా అస్త్ర ప్రయోగము చేయువాడు, శత్రు మర్మ స్థానము లెరుగువాడనై యుండెను. అట్టివాడు తమపైకి వచ్చుచు, మర్మభేది బాణములతో శత్రు సైనికులను వధించు చుండెను.

“రాజా! బాణములచేత దెబ్బలు తినిన బహు సంఖ్యాకులైన కౌరవ వీరులు వశము దప్పి, గుంపులు-గుంపులుగా మిడుతలు జ్వలించు చున్న అగ్నిలోవలె

అభిమన్యు బాణాగ్నిలో పడుచుండిరి. యజ్ఞమునందు వేదికపై దర్బలు పరచినట్లు, అభిమన్యుడు శత్రువీరుల శరీరములను రణభూమిపై పరచెను.

“రాజా! అభిమన్యుడు, సుగంధయుక్త మైన వేలకొలది సైనికుల భుజసమూహమును నరకెను. వారి చేతులకు ఉడుముతేలు అంగుళిత్రాణములు తోడుగబడి యుండెను. ఆ చేతులలో ధనుర్భాణములు భాసిల్లు చుండెను. వారి భుజములలో డాలులు - కత్తులు - అంకుశములు - గుఱ్ఱముల పగ్గములున్న కనపడు చుండెను. కొందరి చేతులలో తోమరములు - గండ్రగొడ్డండ్లున్న కనపడుచుండెను. చచ్చినవారిలో కొందరి భుజములలో గదా - లోహగోళ - ప్రాస - ఋష్టి - తోమర - పట్టిశ - భిందివాల - పరిఘ - శక్తి - కంపన - ప్రతేద (చెర్లకోల) - మహాశంఖ - కుంతములు కనపడుచుండెను. కొన్ని-కొన్ని భుజములలో శత్రువుల జాట్టులు పట్టువడి యుండెను. కొన్ని చేతులలో ముద్గరములు, విసరివేయుటకు తగిన వేర్వేరు అస్త్ర-పాశ- పరిఘ - పాషాణఖండాదులు కనపడుచుండెను. చచ్చిపోయిన వీరుల భుజములన్నియు భుజకీర్తులతో, భూషణములతోను అలంకరింపబడి యుండెను.

“రాజా! నెత్తుట దోగిన భుజములు నేలపై బడి, గరుడుని చేత చంపబడి నేలపై పడి యున్న ఐదుపడగల సర్పముల వలె శోభిల్లుచుండెను. అక్కడ నాసికా - ముఖ - కేశాంతములతో శోభిల్లుచు, గాయముల - కురువుల గురుతులు లేకుండ నుండి, మనోహర కుండలములు గలిగి, కోపము చేత దంతములతో పెదవులు కరచుకొని యుండి అత్యధిక రక్తధారలు ప్రవహించుచుండి, కిరీటములు తలపాగలతో శోభిల్లుచుండి మణిమయ భూషితము లై, సూర్య- చంద్ర సమానకాంతి గలిగి, తామర తూండ్లు లేని కమలములవలె కనపడు చుండి, బహు సంఖ్యలో నుండి, పవిత్ర సుగంధవాసితము లై యున్న శత్రువుల మస్తకములను అభిమన్యుడు యుద్ధభూమిలో పరచెను. ఒకప్పుడు ప్రియ హితవచనములు పలికిన వారే ఆ యోధులు (తమ మస్తకగతములైన నాలుకలతో).

“రాజా! యీ విధముగానే అభిమన్యుడు బాణ పరంపరలతో, గంధర్వ నగరాకారము లైన అనేక శత్రు రథములను ముక్కలుగా ఖండించగా ఆ రథముల కోలలు - ధ్వజ దండములు - స్తంభ దండములు - రథముల కట్టుగోలలు - యిరుసులు - నొగలు - కాడిమానులు - చక్రముల చుట్టు వేయబడిన కమ్ములు - చక్రముల ఆకులు

- రథముల యితరావయవము లన్నియు చూర్ణములై అక్కడ పడి యుండెను. రథచ్ఛత్రములు పడియుండెను. రథిక వీరులు చంప బడిరి. ఇట్లు వేల కొలది రథములు ధ్వస్తము చేయబడి నేలపై పడి అంతట వ్యాప్తము లై యుండెను.

“రాజా! ఈ విధముగా అభిమన్యుడు కౌరవ సేనల రథములను ధ్వస్తములు చేసి, మరల తీక్ష్ణ బాణముల చేత శత్రువుల - గజ - గజారోహక - అశ్వ - అంకుశ - ధ్వజ - తూణీర (అంబుల పొదులు) - కవచ - రజ్జు - కంఠభూషణ - గజ కంబళ - దంత - ఛత్ర - మాలా - పాదరక్షాదులను గూడ ఖండించెను.

“రాజా! మీ యొక్క వనాయుజ - పర్యతీయ - కాంబోజ - బాహ్లిక దేశీయ శ్రేష్ఠాశ్వము లను అభిమన్యుడు నేల గూల్చెను. ఆ యశ్వములు అతి వేగవంతములు - అశ్వీకులకు హితముగా పరుగెత్తునవి. వానిపై శక్తి - ఋష్టి - ప్రాసములతో యుద్ధము చేయు సుశిక్షితులైన యోధు లుండిరి. వారందరిని నేల గూల్చుచు నభిమన్యు డొక్కడే, శ్రీ మహావిష్ణువు వలె, అచింత్యము - దుష్కరము నైన కార్యము చేసిశోభిల్లుచుండెను. ఆ గుఱ్ఱముల మెడపైని జూలు - ముఖములున్న బాణఘాతములచేత నష్టములయ్యెను. ఆ గుఱ్ఱము లన్నియు గాయపడి యుండెను. అనేకాశ్వముల శిరస్సులు చిన్న-చిన్నము లై చెదరి పడి యుండెను. అనేకముల జిహ్వాలు - నేత్రములున్న బయటకు వెడలి యుండెను. అనేకముల ప్రేగులు - యకృత్తులు (కారిజము) ముక్క లై యుండెను. వాటి రోతు లందరు చంప బడి యుండిరి. ఆ గుఱ్ఱముల కంఠములలోని గజ్జెలు తెగి పడి యుండెను. అవి మృత్యువశములై, మాంసభక్షులైన ప్రాణులకు హర్షము గూర్చు చుండెను. వాని చర్మ - కవచములు ఖండితము లై యుండెను. ఆ గుఱ్ఱములు మల-మూత్ర- రక్తములలో తేలియాడు చుండెను.

“రాజా! త్రినేత్రధారి యైన రుద్రభగవానుడు రాక్షస సేనా సంహారము చేసినట్లు అభిమన్యుడు శత్రువుల రథ గజాశ్వములను సంహరించెను. ఈ విధముగా నభిమన్యుడు రణరంగమునందు శత్రువులకు అసహ్య పరాక్రమము చూపి మీ పదాతి సైన్యయోధుల నందరను నశింప జేసెను. దేవసేనాపతి యైన కుమారస్వామి అసుర సైన్యమును సంహరించినట్లు, అభిమన్యు డొక్కడే నిశిత శరములతో సమస్త కౌరవ సేనను చిన్న-చిన్నము చేసెను. ఇది చూచి నీ పుత్రులు - సైనికులున్న భయపడి దశదిశలు చూచుచుండిరి. వారి నోళ్లు ఎండెను. నేత్రములు చంచలము లయ్యెను. అవయవములు చెమట బట్టెను. శరీర మంతట రోమాంచము కలిగెను.

“రాజా! అప్పుడు మీ సైనికులు పారిపోవ జూచు చుండిరి. శత్రు జయమునందు కొంచెము గూడ వారికి ఆశ, ఉత్సాహమున్ను లేకుండెను. వారు బ్రతుకు పై ఇచ్చితే తమ-తమ బంధువుల గోత్రనామములు ఉచ్చరించుచు ఒండొరులను పిలుచుకొనుచు అరచు చుండిరి.

“రాజా! అప్పుడు మీ సైనికులు భయపడి, అక్కడ చచ్చి పడి యున్న తమ పుత్ర-పితృ- సంబంధి - సోదరాదులను గూడ విడిచి, తమ గజాశ్వవాహనములను త్వరగా తోలుకొనుచు రణరంగమునుండి పారిపోవ దొడగిరి”.

37వ అధ్యాయము

అభిమన్యు పరాక్రమము - అశ్వేకపుత్ర వధ :-

“మహారాజా! వీరాభిమన్యుడు కౌరవసేనను కొట్టి పారద్రోలుట చూచి దుర్యోధనుడు క్రుద్ధుడై అభిమన్యు నెదుర్కొనెను. అది చూచి ద్రోణాచార్యుడు కౌరవ యోధులతో నిట్లనెను.

“వీరులారా! అన్ని వైపులనుండి కౌరవేశ్వరుని రక్షింపుము. బలవంతు డైన అభిమన్యుడు, మన మందరము చూచు చుండగనే, మనకు లక్ష్యభూతు డైన దుర్యోధనుని, తోలుతనే చంప గలడు. కనుక, మీరందరు పరుగెత్తుడు. భయపడకుడు. శీఘ్రముగా దుర్యోధనుని రక్షింపుడు.

“రాజా! ద్రోణుని అదేశముపై అస్త్ర శిక్షా నిపుణులు, బలవంతులు, హితైషులు, విజయ శీలురు నైన యోధులు నీ పుత్రుడు దుర్యోధనుని రక్షించుటకు నలువైపుల చుట్టి యుండిరి. వారు అభిమన్యునకు మిక్కిలి భయపడు చుండిరి.

“రాజా! ద్రోణాచార్య - అశ్వత్థామ - కృపాచార్య - కర్ణ - కృతవర్మ - శకుని - బృహద్రుల - శల్య - భూరి - భూరిశ్రవన్ - శల - పౌరవ - వృష సేనాదులు నిశిత శరములు వర్షించి అభిమన్యుని ఆచ్ఛాదించిరి.

“రాజా! యీ విధముగా, ఆ వీరులు అభిమన్యుని మోహితుని జేసి, అతని నుండి దుర్యోధనుని విడిపించిరి. అప్పుడు అభిమన్యుడు తన నోటి నుండి అహార కబళమును లాగినట్లుగా తలచి, అది సహించక బాణవర్షములచేత, ఆ మహారథికులను, వారి సారథులను గుఱ్ఱములతో పాటు యుద్ధవిముఖులను చేసి సింహనాదము చేసెను.

“రాజా! మాంసమును కోరుచున్న సింహము ధ్వని వంటి అభిమన్యుని గర్జన విని ద్రోణాచార్యుని మహారథికులు మిక్కిలి క్రుద్ధులై సహించ జాలకుండిరి. అప్పుడు మహారథికులు రథసేనతో అభిమన్యుని ఒక మూలకు చేర్చి అతనిపై గుంపులు గుంపులుగా వివిధ బాణములను వర్షించిరి. కాని, నీ పౌత్రు డైన వీరాభిమన్యుడు తన నిశిత బాణములతో శత్రువుల బాణములను ఆకాశమునందే ఖండించి ఆ మహారథికు లందరను గూడ గాయపరచెను. అది చాల అద్భుతముగా నుండెను.

“రాజా! తరువాత అభిమన్యుని యెడల క్రుద్ధులైన మీ యోధులు ఎవరికి గూడ జయింప నలవి కాని అభిమన్యుని విషధర సర్పముల వంటి బాణములతో సంహరింప గోరుచు అతనిని చుట్టుముట్టిరి. అప్పుడు అన్నివైపుల ఉప్పొంగుచున్న సముద్రమును తీరభూమి అపినట్లే, అభిమన్యుడు ఒక్కడే మీ సైన్య సాగరమును ముందుకు సాగకుండ ఆపెను.

“రాజా! అప్పుడు అట్లు భయంకర సంగ్రామము జరుగుచుండగా, నీ పుత్రులు దుస్సహుడు తొమ్మిది, దుశ్శాసనుడు పన్నెండు, కృపాచార్యుడు మూడు, ద్రోణాచార్యుడు పదియేడు, వివింశతి డెబ్బది, కృతవర్మ ఏడు, బృహద్రులు ఎనిమిది, అశ్వత్థామ ఏడు, భూరిశ్రవుడు మూడు, శల్యుడు ఆరు, శకుని రెండు, దుర్యోధనుడు మూడున్ను బాణములచేత అభిమన్యుని గాయపరిచిరి.

“రాజా! అప్పుడు ప్రతాపశాలి అయిన అభిమన్యుడు నాట్యము చేయు చున్నట్లు అన్ని వైపుల తిరుగుచు, మూడు మూడు బాణములతో, ఆ మహారథికు లందరను గాయపరచెను. అప్పుడు నీ పుత్రులందరు ఒకటిగా చేరి అభిమన్యుని బాధింప జొచ్చిరి. అప్పుడతడు క్రోధముతో మండిపడి తన అస్త్ర పాండిత్యము, మహాబలమును చూపింప జొచ్చెను.

“రాజా! ఇంతలోనే అశ్వకుని పుత్రుడు అభిమన్యుని ఎదురించి అతనిపై పది బాణములతో కొట్టి గాయపరచి, అతనితో ‘అరే! నిలు-నిలుము’ అనెను. అప్పుడు అభిమన్యుడు నవ్వుచు అశ్వకు పుత్రుని అశ్వ - సారథి - ధ్వజ - భుజ - ధనుర్ - మస్తకములను పది బాణములతో నరకెను.

“రాజా! అశ్వకు రాజకుమారుడు చచ్చిన తరువాత మీ సేన యంతయు భయభ్రాంతి చెందెను. తరువాత కర్ణ - కృపాచార్య - ద్రోణాచార్య - అశ్వత్థామ - శకుని

- శల - శల్య - భూరిశ్రవన్ - క్రాథ - సోమదత్త - వివింశతి - వృషసేన - కుండభేదీన్ - ప్రతర్దన - బృందారక - లలిత - ప్రబాహు - దీర్ఘలోచన - దుర్యోధనాదులు అభిమన్యునిపై బాణ వర్షము కురిసిరి. అభిమన్యుడు గాయపడి కర్ణుని గురిపెట్టి అతని కవచము, శరీరమున్ను చీల్చినట్టి బాణమును ప్రయోగించగా ఆ బాణము సర్పము వల్గీకములో దూరినట్లు కర్ణుని శరీర - కవచములను చీల్చి మిక్కిలి వేగముతో భూమిలో దూరెను.

“రాజా! భూకంపము కలిగినప్పుడు పర్యతము చలించినట్లే, ఆ దెబ్బచేత కర్ణుడు బాధపడి రణభూమిలో గడగడ వణకెను. తరువాత అభిమన్యుడు తీక్ష్ణములైన మరిమూడు బాణములతో సుషేణ - కుండభేదీన్ - దీర్ఘలోచనులను ముగ్గురను గాయపరచెను.

“రాజా! అప్పుడు కర్ణుడు ఇరువది యైదు, అశ్వత్థామ ఇరువది, కృతవర్మ ఏడు బాణముల తోను అభిమన్యుని కొట్టిరి. అప్పుడతని శరీర మంతయు బాణములచేత వ్యాపించెను. అతడు క్రుద్ధుడై పాశహస్త్యుడైన యమరాజువలె శత్రుసేనలో తిరుగుచు కనపడెను.

“రాజా! శల్యుడు అభిమన్యుని దగ్గరనే నిలిచి యుండెను. కనుక, ఆ వీరునిపై అభిమన్యుడు బాణవర్షము కురిసి మీ సేన భయపడునట్లు బిగ్గరగా గర్జించెను. అభిమన్యుని బాణముల చేత గాయపడి శల్యుడు రథమునందు కూలబడి మూర్ఛిలైనాడు. అప్పుడు శల్యునకు అపాయము కలుగుట చూచి మీ సేన, ద్రోణాచార్యుడు చూచుచుండగనే యుద్ధమునుండి పారిపోయెను. సింహము చేత బాధితము లైన మృగములవలె శల్యుని పరిస్థితి చూచిన మీ సైనికులు భయము చేత వడి-వడిగా పారిపోవు చుండిరి.

“రాజా! దేవతలు, పితృదేవతలు, చారణులు, సిద్ధులు, యక్షులు, భూతలమునం దున్న సమస్త ప్రాణి సంఘములు వీరందరి చేత ప్రశంసింపబడి అభిమన్యుడు నేతిధారలచేత అభిషిక్తుడైన అగ్నిదేవుని వలె మిక్కిలి శోభిల్లుచుండెను.

“జనమేజయా! ఇట్లు సంజయుడు అభిమన్యుని పరాక్రమము ను గూర్చి ధృతరాష్ట్రునకు చెప్పగా అతడు మరల సంజయునితో నిట్లనెను.

38వ అధ్యాయము

అభిమన్యునిచే శల్య సోదరుని వధ :-

“సంజయా! అభిమన్యుడు ఈ విధముగా మహా-మహా ధనుర్ధరులను బాణములచేత మధించుచున్నప్పుడు మా వైపునుండి ఏ - యే యోధులు యుద్ధమునందు అతనిని ఆపి ఎదురించిరి.

ఆ మాటకు సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో నిట్లనెను.

“మహారాజా! రణరంగమునందు వీరాభిమన్యుని రణక్రీడను గూర్చి వర్ణించెద వినుము.

“రాజా! అభిమన్యుడు ద్రోణాచార్యునిచేత సురక్షిత మైన రథికుల సేనను భేదింప దలచుచు శల్యుని పడగొట్టుట చూచి, అతని తమ్ముడు అభిమన్యునిపై దాడి చేసెను. అతడు అభిమన్యుని అశ్వసారథులతో పాటు క్షతగాత్రుని చేసి బిగ్గరగా ‘అరే! నిలు-నిలుము’ అని గర్జించెను.

“రాజా! అప్పుడు అభిమన్యుడు బాణములతో శల్య సోదరుని మస్త - గ్రీవ - హస్త - పాద - ధనుస్ - అశ్వ - ఛత్ర - ధ్వజ - సారథి - త్రివేణు (ధ్వజదండము) - తల్ప (శయ్య) - చక్రములను, కాడిమాను, అంబుల పొదులు, అనుకర్షము (కాడిమానుకు ఊతగా పెట్టు ఎత్తు కర్ర), పతాక, చక్రరక్షకులనున్న, ఇతర సమస్త యుద్ధోపకరణములనున్ను ఖండించెను. అప్పుడు అతని నెవ్వరు చూడజాలకుండిరి. మహావాయు వేగము చేత పర్యతము భగ్నమై క్రిందపడినట్లే అభిమన్యునిచే చంప బడిన శల్య సోదరుడు ఛిన్న-భిన్నుడై నేల గూలెను. అతని వస్త్రములు, భూషణములున్ను ముక్కలయ్యెను.

“రాజా! అప్పుడు శల్యభ్రాతృ సేవకులు భయభ్రాంతులై అన్ని దిక్కులకు పారిపోయిరి.

అభిమన్యుని అద్భుత పరాక్రమము చూచి సమస్త ప్రాణులు ‘బాగు-బాగు’ అని సాధువాదములతో హర్షధ్వనులు చేసిరి.

“రాజా! శల్య సోదరుడు చంప బడిన తరువాత, అతని యనేక సైనికులు మిక్కిలి కుపితులై, అస్త్ర శస్త్రములతో, అభిమన్యుని వైపు ఉరికిరి. అప్పుడు మీ సైనికులు ప్రచండ

కోలాహలము చేయుచు అభిమన్యునితో ' ఇప్పుడు నీవు మాచేతినుండి బ్రతికి బయట పడవు. నీవు ప్రాణములను విడువ వలసి వచ్చును' అని చెప్పుచు అతనిపై బడిరి.

“రాజా! ఇట్లు చెప్పుచున్నవారిని చూచి అభిమన్యుడు నవ్వుచు, వారందరను, తన యస్త్ర కౌశలము చూపి, బాణములతో కొట్టెను. అతడు శ్రీకృష్ణార్జునుల నుండి పొందిన యస్త్రములను ఒక్కడే ఆ యిరువురివలె ప్రదర్శింప జొచ్చెను. అతనికి భయము - భారమున్ను పోయెను. పలుసార్లు బాణములు సంధించుచు - విడుచుచు గూడ ఒక విధముగానే కనపడెను. శరధృతువునందు సూర్యభగవానుని మండలము ప్రకాశించునట్లు, అభిమన్యుని మండలాకార ధనుస్సు కూడా సమస్త దిక్కులలో భాసించు చుండెను. అతని ధనుష్టంకార శబ్దము, కరతాళధ్వనియు వర్షాకాలమునందు పడుగుపడినప్పటి శబ్దమువలె భయంకరముగా విన పడు చుండెను.

“రాజా! లజ్జా శీలుడు, క్రుద్ధుడు, ఇతరులను గౌరవించువాడు, ప్రియదర్శనుడు నైన అభిమన్యుడు, శత్రు వీరులను సమ్మానించు కోరికతోనే ధనుర్బాణములతో పోరాడు చుండెను. వర్షాకాలము తరువాత, శరత్కాలమునందు సూర్యభగవానుడు ప్రచండ తేజస్సు గలవా డగునట్లు, అభిమన్యుడు తొలుత మృదువుగా నుండి చివరకు మిక్కిలి ఉగ్రుడయ్యెను.

“రాజా! సూర్యుడు ఉష్ణకిరణములను వలె అభిమన్యుడు క్రుద్ధుడై నిశిత శరములు విచిత్రములు నైన మార్గకొలది బాణములను వర్షించెను. అతడు ద్రోణాచార్యుడు చూచు చుండగనే, ఆయన రథ సైన్యముపై, క్షురప్ర (అర్ధచంద్రబాణము) - వత్సదంత - విపాఠ - నారాచ - భల్ల - అంజలికాది బాణములు ప్రయోగింపగా సైన్యము భయపడి పారిపోయెను.

జనమేజయా! సంజయుడిట్లు ధృతరాష్ట్రునకు చెప్పగా నతడు సంజయునితో నిట్లనెను.

39వ అధ్యాయము

ద్రోణాచార్యుడు అభిమన్యుని పరాక్రమమును ప్రశంసించుట :-

“సంజయా! అభిమన్యుడు మా సేనలు ముందుకు సాగకుండ ఆపె నని విని నాకు లజ్జ, సంతోషమును గలుగుచున్నవి. కుమారస్వామి రాక్షసులతో రణక్రీడ

చేసినట్లు, అభిమన్యు కుమారుడు చేసిన యుద్ధమును గూర్చి సవివరముగా చెప్పుము.

ఆ మాటకు సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో నిట్లనెను:-

“మహారాజా! ఒక వీరుడు అనేక మహారథికులతో జరిపిన తుముల యుద్ధమును గూర్చి చెప్పెద వినుము. నాకు చాల భేదము గలుగుచున్నది. అది అనేక నరసంహార వృత్తాంతము. అతి భయంకరము.

“రాజా! ద్రోణ - కర్ణ - కృప - శల్య - అశ్వత్థామ - కృతవర్మ - బృహద్రు - దుర్యోధన - భూరిశ్రవన్ - శకునులే కాక, అనేక రాజవీరులు, రాజకుమారులు వా రందరిసేనలు, అందరిపైనను అభిమన్యుడు అలాత చక్రము (కొరవుల చక్రము వలె) గిరగిర తిరుగుచు బాణ ప్రహారము చేసెను. అతడు శస్త్రాస్త్ర ప్రహారములతో యుద్ధము చేయు చుండుట దశ దిశల - స్పష్టముగా కనపడు చుండెను. అతని యద్భుత పరాక్రమము చూచి, మీ వేల కొలది మంది సైనికులు భయము చేత వణకిరి.

“రాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుని కన్నులు హర్షముతో వికసించి, యుద్ధ విశారదు డైన అభిమన్యుడు పోరాడు చుండుట చూచి, నీ పుత్రుల మర్యములకు సూటిగా తాకునట్లు కృపాచార్యునితో నిట్లనెను.

“అచార్య! పార్థ కులములో సుప్రసిద్ధ తరుణు డైన సుభద్రా కుమారుడు - అభిమన్యుడు, తన మిత్రులకు, యుధిష్ఠిర - నకుల - సహదేవ - భీమసేనులకు, ఇతర బంధువులకున్న ఆనందము కలిగించు చున్నాడు. యుద్ధభూమిలో నితనికి సమానుడు మరియొకడు లేడు. ఇతడు తలచినచో, ఈ సమస్త సేనను ధ్వస్తము చేయ గలడు. కాని, ఎందు కింత డట్లు తలచుట లేదో తెలియకున్నది”.

ద్రోణుని యభిమన్యు ప్రశంస దుర్యోధనుడు సహించుకుండుట :-

“రాజా! ద్రోణాచార్యు డిట్లు అభిమన్యుని విషయములో ప్రియముగా మాట్లాడుట విని, దుర్యోధనుడు క్రుద్ధుడై, ద్రోణుని చూచి చిరునవ్వుతో కర్ణ - బాహ్లిక - దుశ్శాసన - శల్యాది మహారథికులతో నిట్లనెను.

“సమస్త మూర్ధాభిషిక్త రాజులకు ఆచార్యుడు, సర్వ శ్రేష్ఠుడు, బ్రహ్మవేత్తయు నైన ద్రోణాచార్యుడు, అర్జునుని యీ మూర్ఖపుత్రుని సంహరింప దలచ కున్నాడు. సైనికులారా! ఒకవేళ, ద్రోణాచార్యుడు చంపుటకు పూనికొనిన యెడల, ఈయన

యెదుట యమరాజు గూడ నిలిచి యుద్ధము చేయ జాలడనగా, మనుష్యుల మాట యెంత? కాని, ఈయన తనకు ప్రియ శిష్యుడైన అర్జునుని పుత్రుడని అభిమన్యుని రక్షించు చున్నాడు. శిష్యులు, పుత్రులు, నతిప్రియు లగుదురు. వారి సంతానము గూడ ధర్మాత్ములకు ప్రియముగా నే యుండును. ఈ యభిమన్యుడు ద్రోణుని చేత రక్షింపబడు చున్నాడు గాబట్టి, తన బల పరాక్రమములపై అభిమానముతో నున్నాడు. ఈ మూర్ఖాభిమన్యుడు ఆత్మ ప్రశంస చేసికొనును. మీ రందరు ఏకమై యతనిని శీఘ్రముగా మథించుడు.”

“రాజా! దుర్యోధనుడిట్లు చెప్పగనే ఆ వీరు లందరు మిక్కిలి కోపముతో అభిమన్యుని వధించు నిచ్చితే ద్రోణాచార్యుడు చూచు చుండగనే అభిమన్యునిపైన బడిరి. అప్పుడు దుశ్శాసనుడు దుర్యోధనునితో ని ట్లనెను.

“దుర్యోధన మహారాజా! పాంచాల - పాండవులు చూచు చుండగనే నేను అభిమన్యుని సంహరించెద నని ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాను. రాహువు సూర్యమండలము వలె, అభిమన్యుని నేను నేడు మ్రింగెదను” అని చెప్పి గర్జించి, మరల దుర్యోధనునితో ని ట్లనెను.

“రాజా! అభిమన్యుని నేను సంహరించినట్లు తెలిసి కృష్ణార్జునులు ప్రిత లోకమునకు పోయెద రనుటలో సందేహము లేదు. వా రిరువురి మరణవార్త విని, యితర పాండవులు పిరికి పంద లై, తమ మిత్రులతో ఒకటే నాడు ప్రాణత్యాగము చేసెదరు. కనుక, మనకు శత్రు వైన యీ అభిమన్యుడు చంప బడిన తరువాత, మన శత్రువు లందరు స్వయముగానే మరణించెదరు. రాజా! నాకు నీ శుభాకాంక్షలు తెలుపుము. ఇప్పుడే శత్రు నాశనము చేసెదను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యీ విధముగా చెప్పి నీ పుత్రుడు దుశ్శాసనుడు, తీవ్రముగా గర్జించుచు, క్రోధముతో అభిమన్యునిపై బాణవర్షములు గురియుచు దాడి చేసెను.

అభిమన్యు - దుశ్శాసనుల యుద్ధము :-

“రాజా! అభిమన్యుడు దుశ్శాసనుని ఇరువదియారు బాణములతో గాయపరచెను. మదపు టేనుగులవలె క్రుద్ధులై యపుడు దుశ్శాసనుడు - అభిమన్యుడున్న పరస్పరము పోరాడిరి. రథయుద్ధములో నిపుణు లైన ఆ యిద్దరు

యోధులు తమ రథములతో, కుడి-యెడమలు విచిత్ర గతిలో మండలాకారముగా తిరుగుచు యుద్ధము చేయ దొడగిరి.

“రాజా! అప్పుడు అనేక వాద్యములు భయంకరముగా మ్రోగెను. ఇరువురు సింహనాదము చేసిరి. శంఖము లూదిరి.

40వ అధ్యాయము

కర్ణ-దుశ్శాసనులను అభిమన్యుడు ఓడించుట :-

“రాజా! తరువాత ఆ యిరువురు అభిమన్యు, దుశ్శాసనులు ఘోరముగా యుద్ధము చేయు చున్నప్పుడు అభిమన్యుడు అతి లాఘవముతో దుశ్శాసనుని ధనుర్బాణములను ఖండించి క్షతగాత్రుని చేసి, తరువాత, దుశ్శాసనునితో నవ్వుచు ని ట్లనెను.

“దుశ్శాసనా! నేడు యుద్ధము నందు నా యెదుట, మహా వీరుడ నను అభిమానము, నిష్కరత్వము, ధర్మత్యాగము, పరనిందాతృప్తయము గల నీవంటి శత్రువును నేను ప్రత్యక్షముగా చూచుట నా భాగ్యమను కొనెదను.

‘మూర్ఖుడా! నీవు జూదములో జయము సాధించినందుకు ఉన్మత్తుడ వై ఆనాడు సభలో, ధృతరాష్ట్రుడు విను చుండగా, నిష్కర వచనములతో యుధిష్ఠిర మహారాజును నొప్పించి కోప పరచితివి. శకుని బలమును, జూదమునందు అతని కపటమునున్న ఆశ్రయించి, భీమ సేనునితో నాడు నీకు కలిగిన క్రోధఫలమే నేడు ఈ దుర్దినము ప్రాప్తించుట యని తెలిసికొనుము.

‘దుష్టుడా! పరధనాపహరణము, అకారణ క్రోధము, అశాంతి, లోభము, జ్ఞానలోపము, ద్రోహము, దుస్సాహసము తో వ్యవహరించుట, ఉగ్ర ధనుర్ధరు లైన నా తండ్రుల రాజ్యమును అపహరించుట - ఈ మొదలైన దోషముల ఫలముగా, నేడు నీకు ఈ దుర్దినము ప్రాప్తించెను.

“దుర్మతీ! నీ యధర్మమునకు భయంకర ఫలములతో నేడు నిన్ను దండించెదను. నా తండ్రుల క్రోధమునకు ప్రతీకారము చేసి, పితృణము తీర్చుకొనెదను. నీవు యుద్ధరంగము వీడి పోవకుండినచో నా నుండి బ్రతికి పోవ జాలవు.

“కురుకుల కళంకా! క్రుద్ధురాలైన ద్రౌపదీమాత యొక్కయు, పితృతుల్యుడైన నా పెద్దతండ్రి భీమసేనుని యొక్కయు మనోరథమును నెరవేర్చి వారి ఋణము తీర్చుకొనెదను”.

“రాజా! యిట్లు అభిమన్యుడు చెప్పి, యమ - అగ్ని - వాయువు వంటి బాణములను సంధించి, దుశ్శాసనుని వక్షస్థలముపై ప్రయోగింపగా, అది అతని యెదనుండి పోయి మెడలో దూరి గాయపరచుచు, వల్మీకములో సర్పమువలె భూమిలో దూరిపోయెను. తరువాత అభిమన్యుడు దుశ్శాసనుని ఇరువది యైదు బాణములతో కొట్టెను. అగ్నివంటి ఆ బాణముల స్పర్శము చేత మిక్కిలి గాయపడి దుశ్శాసనుడు బాధతో రథములో కూలబడి మూర్ఛిలైనాడు. అతనిని సారథి దూరముగా తీసికొని పోయెను.

“రాజా! అప్పుడు, పాండవులు ఐదుగురు, ద్రౌపదీపుత్రులు, విరాట రాజు, పాంచల - కేకయులున్ను దుశ్శాసనుడు ఓడిపోవుట చూచి బిగ్గరగా సింహనాదము చేయజొచ్చిరి. పాండవ సైనికులు హర్షముతో యుద్ధవాద్యములు మ్రోగింప జొచ్చిరి. అభిమన్యుని పరాక్రమము చిరునవ్వుతో చూచుచుండిరి.

“రాజా! పొగరు నిండిన క్రూర శత్రు వైన దుశ్శాసనుడు ఓడిపోవుట చూచి తమ తాతలైన యమ - వాయు - ఇంద్ర - అశ్వినీకుమారులను వరుసగా ధ్వజములలో గల ద్రౌపదీ కుమారు లైదుగురు, సాత్యకి - చేకితాన - ధృష్టద్యుమ్న - శిఖండి - కేకయ రాజకుమార - దృష్టకేతు - మత్స్య - పాంచాల - సృంజయ - యుధిష్ఠిరాది పాండవ సైనిక వీరులు మిక్కిలి హర్షముతో ద్రోణాచార్యుని వ్యాహమును ఛేదించి గోరి ఆయన పై బడిరి.

“రాజా! తరువాత మీ సైనికులకు శత్రు సైనికులతో మహా యుద్ధము జరిగెను. అప్పుడు దుర్యోధనుడు, కర్ణునితో నిట్లనెను.

‘కర్ణా! చూడుము. దుశ్శాసనుడు సూర్యునివలె శత్రు సైనికులను తపింప జేసి, వారిని వధించుచు, అభిమన్యునకు వశుడైనాడు. ఇటువైపు పాండవులు అతి క్రుద్ధులై అభిమన్యుని రక్షణము కొరకు పూనుకొని సింహముల వలె దాడి చేసిరి’.

“రాజా! దుర్యోధనుని మాట విని కర్ణుడు క్రుద్ధుడై అభిమన్యునిపై బాణ ప్రయోగము చేసెను. అభిమన్యుని సేవకులను గూడ బాణములతో కొట్టెను.

“రాజా! అప్పుడు అభిమన్యుడు ద్రోణునికడకు పోవదలచి, డెబ్బది మూడు బాణములతో కర్ణుని గాయపరచెను. ద్రోణుని యొద్దకు పోవుచున్న అభిమన్యుని ఏ రథికుడు కూడా ఆపజాల కుండెను. తరువాత కర్ణుడు విజయేచ్ఛతో అభిమన్యుని కొట్టెను. ధనుర్ధరులలో ఉత్తముడు అస్త్రవిద్యావేత్తలలో శ్రేష్ఠుడు, పరశురాముని శిష్యుడు, ప్రతాపవంతుడు నయిన కర్ణుడు ప్రయోగించిన బాణవర్షముచేత పీడితుడైనప్పటికిన్ని దేవసమాను డైన యభిమన్యుడు శిథిలుడు కాలేదు.

“రాజా! తరువాత అభిమన్యుడు నిశిత భల్లములతో వీరయోధుల ధనుస్సులను ఖండించి, కర్ణుని అన్ని వైపులనుండి పీడించెను. అతడు చిరునవ్వుతో విడిచిన విషధర సర్పముల వలె భయంకరములైన బాణములచేత కర్ణుని గాయపరచి, అతని ఛత్ర, ధ్వజ, సారథి, అశ్వములను గూడ కొట్టెను.

“రాజా! అప్పుడు కర్ణుడు గూడ అభిమన్యునిపై అనేక బాణములను ప్రయోగించెను కాని, అత డేమాత్రము భయపడక అన్నింటిని సహించెను.

“రాజా! తరువాత రెండు గడియలలోనే వీరాభిమన్యుడు బాణము చేత కర్ణుని ధ్వజము, ధనుస్సును ఖండించి పడగొట్టెను. అప్పుడు కర్ణుడు సంకటావస్థలో నుండగా, అతని తమ్ముడు చూచి అభిమన్యుని ఎదురించెను. అప్పుడు పాండవులు, వారి సైనికులున్ను బిగ్గరగా గర్జించి వాద్య ధ్వనులు చేసి, అభిమన్యుని ప్రశంసించిరి.

41వ అధ్యాయము

అభిమన్యుడు కర్ణ సోదరుని, కౌరవ సేనను వధించుట :-

“రాజా! కర్ణుని తమ్ముడు గర్జించుచు, ధనుష్టంకారము చేయుచు కర్ణాభిమన్యుల రథముల మధ్యకు వచ్చి పది బాణములతో అభిమన్యుని అశ్వ, సారథి, ఛత్ర, ధ్వజములను కొట్టెను. ఆ విధముగా తన పితృ పితామహుల శక్తి కంటె మించిన పరాక్రమము చూపు చున్న అభిమన్యుడు అప్పుడు బాణముల చేత పీడితు డగుట చూచి మీ సైనికులు హర్షము చేత ఉబ్బిపోయిరి.

“రాజా! అప్పుడు అభిమన్యుడు చిరునవ్వుతో తీక్ష్ణమైన ఒక్క బాణముతోనే కర్ణసోదరుని శిరస్సును నరకెను. అది వాయువేగము చేత పెరకబడిన గన్నేరు చెట్టు పర్యంత శిఖరము నుండి క్రింద పడినట్లు రథమునుండి నేలపై పడెను.

“రాజా! తన తమ్ముడు చంపబడుట చూచిన కర్ణునకు మిక్కిలి బాధ కలిగెను. అప్పుడు అభిమన్యుడు బాణములతో కొట్టి కర్ణుని యుద్ధమునుండి పారద్రోలి ఇతర వీరుల పైన గూడ దాడి చేసి చతురంగ సేనలను చీల్చి చెండాడెను.

“రాజా! అభిమన్యుని బాణఘాతము చేత పీడితుడైన కర్ణుడు యుద్ధమునుండి రథముతో పారిపోయినందువలన సమస్త కౌరవసేనలో కోలాహలము కలిగి వారు నలువైపుల ఉరికిరి.

“రాజా! ఆనాడు అభిమన్యుని యసంఖ్యాక బాణములచేత సమస్తాకాశ మండలము మిడుతలచేత, వర్షాధారలచేత వ్యాపించినట్లు కప్పికొనెను. ఆకాశమందు ఏమియు కనపడ కుండెను. తీక్ష్ణబాణములతో కొట్ట బడుచున్న మీ యోధులలో ఒక్క సైంధవుడు తప్ప ఇతరు డెవడు గూడ అక్కడ నిలువ జాలకుండెను.

“రాజా! అప్పుడు అభిమన్యుడు శంఖము పూరించి కౌరవ సేనపై మరల దాడి చేసి శుష్క మైన అడవిని దవానలము వలె శత్రువులను దహించుచు సేనామధ్యమునందు సంచరించుచు చతురంగ సైన్యములను సంహరించి, వాని మొండెములను యుద్ధభూమి యందు పరచెను. అభిమన్యుని ధనుస్సు నుండి వెడలిన బాణముల చేత గాయపడి మీ సైనికులు తమ ప్రాణరక్షణము నకై తమ యెదుట బడిన తమ పక్షపు యోధులను గూడ కొట్టుచు పారిపోయిరి.

“రాజా! అభిమన్యుని బాణములు మీ చతురంగ బలములను చంపి నేలపై పడగొట్టు చుండెను. అక్కడ సువర్ణభూషణ భూషితము లైన శత్రువుల భుజములు తెగి పడి యుండెను. అట్లే, వారి శిరస్సులు గూడ వేలకొలదిగ తెగి పడి యుండెను. ఛత్రాది రథావయవములు ఖడ్గాది శస్త్రములున్న చూర్ణము లై పడి ఉండెను. వానిచేత రణరంగము క్షణకాలములో అతి భయంకర మై ప్రవేశింప రానిదిగా నుండెను.

“రాజా! బాణముల దెబ్బలు తిని రాజకుమారులు బిగ్గరగా దుఃఖించుచు అరచు చుండిరి. ఆ దుఃఖ ధ్వని పిరికిపందల భయమును పెంచునదిగా నుండెను. ఆ ధ్వని సమస్త దిక్కులను ప్రతిధ్వనింపజేయు చుండెను. అభిమన్యుడు సేనను సంహరించుచు కౌరవులపై శష్ప వృక్షములపై అగ్ని వలె పడెను.

“రాజా! ఆ బాణాగ్ని యొక్క ధూమము చేత కప్పబడిన సేన యొక్క మధ్యభాగమునందు సంచరించుచున్న అభిమన్యుడు మాకు కనపడెను.

“రాజా! గజాశ్వపదాతి సైనికుల ప్రాణములు తీయుచున్న అభిమన్యుడు అప్పుడు తుధ్యాహ్న సూర్యుని వలె శత్రుసేనను తపింప జేయు చుండెను. అప్పు డతడు ఇంద్రసమాన పరాక్రమ సంపన్నుడుగా తోచు చుండెను. పూర్వము కుమారస్వామి రాక్షస సేనను సంహరించు చున్నట్లుగా అభిమన్యు కుమారుడు కౌరవసేనా సంహారము చేయుచు, శోభిల్లు చుండెను.

“జనమేజయా! ఇట్లు సంజయుడు చెప్పగా, విని ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో ని ట్లనెను.

42 వ అధ్యాయము

సైంధవుడు వరబలము చేత పొండవులను ఆపుట :-

“సంజయా! మిక్కిలి సుఖముగా పెరిగి బాలకు డైన అభిమన్యుడు యుద్ధమునందు అతి కుశలుడు. అతడు తన శరీర త్యాగము గూడ లెక్క చేయక యుద్ధము చేయుచున్నప్పుడు యుధిష్ఠిరుని సేనలోని ఏ వీరుడు గూడ అతనికి సహాయకులుగా రాలేదా?

ఆ మాటకు సంజయుడి ట్లనెను.

“రాజా! యుధిష్ఠిర - భీమసేన - శిఖండి - సాత్యకి - నకుల - సహదేవ - ధృష్టద్యుమ్న - విరాట - ద్రుపద - కేకయ రాజకుమార - ధృష్టకేతు - మత్య దేశీయ యోధు లందరున్న యుద్ధరంగమునందు ముందుకు సాగిపోయిరి. వారు అభిమన్యుడు వ్యూహమును భేదించి, పోవుచున్న మార్గము గుండా పోవుచుండిరి. వారు దాడి చేయుచుండుట చూచి, మీ సైనికులు పరుగెత్తిరి. వారిని స్థిరముగా నిలుపుటకు, నీ యల్లుడు సైంధవుడు అక్కడకు పరుగెత్తి వచ్చి పొండవులను వ్యూహముఖమునందే ఆపెను. గజము ప్రవణము (పల్లపుభూమి) లో పోయి, అక్కడి నుండియే శత్రువును నివారించినట్లు, వృద్ధక్షత్రపుత్రు డైన సైంధవుడు దివ్యాస్త్రములను ప్రయోగించి, యుధిష్ఠిరాది శత్రు వీరులను ఆపెను.

అది విని ధృతరాష్ట్ర డి ట్లనెను.

“సంజయా! సైంధవునిపై మహాభారము పడినది. అతడొక్కడే పుత్ర

రక్షణోత్సుకు లై, క్రుద్ధు లైన పాండవులను ఆప గలుగుట మహాద్భుతముగా నున్నది. అతని కంటటి బల పరాక్రమము తెట్లు గలిగెను? సైంధవుడు, ఒక్కడే పాండవులను ఆప గలుగుటకు అతడే యే దాన - యజ్ఞ - హోమ - తపస్సులు చేసెను?

“సంజయా! సైంధవునకు గల యింద్రియ నిగ్రహ - బ్రహ్మచర్యాదులను గూర్చి చెప్పుము. బ్రహ్మ - విష్ణు - శివులలో ఏ దేవుని ఆరాధించి, సైంధవుడు పాండవులను ఆప గలిగెను? భీష్మునకు గూడ అంతటి పరాక్రమ మున్నట్లు నాకు దెలియదు.

ఆ మాటకు సంజయుడిట్లనెను.

“మహారాజా! సైంధవుడు ద్రౌపదిని అపహరించినప్పుడు, భీమసేనుని చేత ఓడిపోయి, అభిమానవంతుడై ఆ యవమానమును సహించక, వరము బడయుటకు గొప్ప తపస్సు చేసెను. అతడు ఇంద్రియ నిగ్రహము చేత ఆకలి దప్పులు, శీతోష్ణములు, వర్షాతపములున్న సహించి తపస్సు చేయుచు మిక్కిలి దుర్బలు డయ్యెను. అతని నరములు పైకి తేలియుండెను.

“రాజా! సైంధవుడు సనాతన బ్రహ్మ స్వరూపుడైన శంకర భగవానుని స్తుతించుచు ఆయనను ఆరాధించెను. అప్పుడు భక్తులను దయతో నాదరించునట్టి ఆ భగవంతుడు, సైంధవునిపై దయజూపి, అతనికి స్వప్నములో దర్శనమిచ్చి ‘జయద్రథా! వరము కోరుకొనుము. నీ యెడల మిక్కిలి ప్రసన్నుడనైతిని’ అనెను.

“రాజా! అప్పుడు సైంధవుడు, ఆ దేవునకు ప్రణమిల్లి చేతులు జోడించి యిట్లు వరమును గోరెను.

“భగవన్! భయంకర బల పరాక్రమ సంపన్నులైన సమస్త పాండవులను, యుద్ధములో నే నొక్కడనే రథమాత్ర సహాయుడ నై, జయించి, వారు ముందుకు సాగకుండ జేయుశక్తి నాకు గలుగునట్లు వరము ప్రసాదింపుము’

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! సైంధవుని వరము విని దేవేశ్వరు డైన శంకర భగవాను డతనితో నిట్లనెను.

“సౌమ్యా! నీవు పాండవులలో అర్జునుని దప్ప తక్కిన నలుగురను, ఒక్కనాడు మాత్రము యుద్ధమునందు ముందుకు సాగనీయకుండ ఆప గలవని నీకు వరమిచ్చు చున్నాను.

“రాజా! ఆ మాట విని సైంధవుడు ‘అట్లే యగుగాక!’ యని ఆ భగవంతునితో చెప్పి స్వప్నమునుండి మేల్కొనెను.

“రాజా! ఆ వరదానముచేతనే, తన దివ్యాస్త్ర బలముతో సైంధవుడు ఏకాకిగానే, పాండవులను ఆప గలిగెను. అతని ధనుష్టంకారము విని శత్రువీరుల మనస్సులో భయము కలిగెను. మీ సైనికులకు మిక్కిలి హర్షము గలిగెను. అప్పుడు భార మంతయు సైంధవుని పైననే పడుట జూచి మీ వీరులు కోలాహలము చేయుచు, యుధిష్ఠిరుని సేనను ముట్టడించిరి.

43వ అధ్యాయము

పాండవులతో సైంధవుని యుద్ధము - వ్యూహాద్వారమును బంధించుట :

“రాజా! అప్పుడు సైంధవుడు పాండవులతో చేసిన యుద్ధము గురించి చెప్పెద వినుము.

“రాజా! సైంధవుడు రజతమయ వరాహచిహ్న ధ్వజము గల రథముపై వెడలి బాణ వర్షము గురియుచు, అభిమన్యుడు వ్యూహమును భేదించిన ద్వారముకడ సైనికులతో నిలిచెను.

“రాజా! సైంధవుడు, సాత్యకిని మూడు, భీమసేనుని ఎనిమిది, ధృష్టద్యుమ్నుని ఆరువది, విరాటుని పది, ద్రుపదుని ఐదు, శిఖండిని ఏడు, కేకయ రాజకుమారులను ఇరువది యైదు, ద్రౌపదీపుత్రులైదుగురను మూడు-మూడు, యుధిష్ఠిరుని డెబ్బది బాణములతోను కొట్టి గాయపరచి వారిపై బాణముల వల పరచి తక్కిన సైనికులను వెనుకకు పారద్రోలెను. ఇది యొక యద్భుతముగా నుండెను.

“రాజా! అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు తీక్ష్ణ భల్ల బాణములతో సైంధవుని ధనుస్సు ఖండించెను. వెంటనే సైంధవుడు మరియొక ధనుస్సు తీసుకొని, యుధిష్ఠిరుని పది, ఇతరులను మూడు-మూడు బాణములతో కొట్టెను. సైంధవుని లాఘవము చూచి భీమసేనుడు మూడు-మూడు బాణములతో సైంధవుని ఛత్ర - ధ్వజ - ధనుస్సులను ఖండించి పడ వేసెను.

“రాజా! అప్పుడు సైంధవుడు మరియొక ధనుస్సు తీసికొని, బాణము విడిచి, భీముని ధనుస్సును, ధ్వజమును, అశ్వములను నేల గూల్చెను. అప్పుడు భీముడు

తన అశ్వహీన రథము నుండి యెగిరి దుమికి సాత్యకి రథముపైకి పోయి సింహము పర్యత శిఖరముపై పోయినట్లు, పోయి కూర్చొనెను.

“రాజా! విశ్వసనీయము కాని సైంధవుని యొక్క ఆ యద్భుత పరాక్రమము చూచి, మీ సైనికులందరు సాధువాదము చేయుచు సైంధవుని ప్రశంసించిరి.

“రాజా! పాండవ- పాంచాల - మత్స్య - కేకయ వీరులు పలుసార్లు ప్రయత్నించి చక్రవ్యూహముపై ఆక్రమణము చేయు చుండిరి కాని, వారు సైంధవుని యెదుట నిలువ జాలకుండిరి. మీ శత్రువులలో నెవడుగూడ ద్రోణాచార్యుని వైపు రాకుండ సైంధవుడు అడ్డగించెను.

44వ అధ్యాయము

అభిమన్యు పరాక్రమము - వసాతీయుని వధ :-

“రాజా! సైంధవుడు పాండవులను అడ్డగించినపుడు మీ సైనికులకు శత్రు సైనికులతో భయంకరముగా యుద్ధము జరిగెను. తరువాత, అభిమన్యుడు మీ సేనలో దూరి, సముద్రములో మొసలి వలె, మిక్కిలి సంక్షోభము గలిగించెను. అప్పుడతనిపై మీ సేనలోని మహారథికులు ఒక్కటిగా చేరి ఆక్రమణము చేసి బాణవర్షము గురియగా, మీవారికి అభిమన్యునకున్న ఘోరయుద్ధము జరిగెను. మీ రథ సేన అతని నన్ని వైపులనుండి చుట్టు ముట్టినను, అతడు వృషసేనుని ధనుస్సును ఖండించి యతని సారథిని గాయపరచెను.

“రాజా! అప్పుడు వృషసేనుడు, అభిమన్యుని యశ్యములను కొట్టెను. దానిచేత, ఆ గుఱ్ఱములు వాయువేగముతో పరుగెత్తెను. దానివలన అభిమన్యుని ఆ యశ్యములు యుద్ధభూమినుండి చాలదూరము లాగుకొని పోయెను.

“రాజా! అభిమన్యుని కార్యములో ఈ విధముగా విఘ్నము కలుగుట చేత, వృషసేనుని సారథి, తన రథమును దూరముగా తీసికొని పోయెను. దీనిచేత అక్కడి రథికులు హర్షముతో ‘చాలమంచిది - చాల మంచిది’ అని చెప్పుచు కోలాహలము చేసిరి.

“రాజా! తరువాత, సింహమువలె మిక్కిలి క్రుద్ధు డై అభిమన్యుడు శత్రువులను మఢించుచు, సమీపమునకు వచ్చు చుండుట చూచి వసాతీయుడు నభిమన్యుని పై

దాడి చేసి అరువది బాణములు వర్షించి ‘నేను బ్రతికియుండగా నీవు యుద్ధములో జీవించి పో జాలవు’ అని యనెను.

“రాజా! అప్పుడు అభిమన్యుడు, తీక్ష్ణబాణముతో వసాతీయుని యెదపై కొట్టగా, నతడు ప్రాణములు వీడి నేల గూలెను.

“రాజా! అట్లు వసాతీయుడు చంప బడుట చూచి క్షత్రియ వీరులు క్రుద్ధులై, అభిమన్యుని సంహరింప దలచి చుట్టుముట్టిరి. అప్పుడు వారికి అభిమన్యునితో ఘోరయుద్ధము జరిగెను. అతడు ఆ వీరుల ధనుర్బాణ - శరీర - కుండల సహిత శిరస్సులను ముక్కలుగా ఖండించెను. వారి యవయవము లన్నియు ఖండింప బడి యుండెను. వారి భూషణములు, కవచాదులు, ఆయుధములు, రథావయవము లున్న చూర్ణమై పడెను.

“రాజా! వివిధ దేశముల రాజులు, క్షత్రియవీరులున్న ఆ యుద్ధములో వధింపబడిరి. వారి శవములచేత వ్యాపించిన రణరంగము అతి భయంకరముగా నుండెను.

“రాజా! ఆ రణరంగమునందు కుపితుడై దశదిశల సంచరించుచున్న అభిమన్యుని రూపము అదృశ్యమయ్యెను. అతని కవచ - భూషణ - ధనుస్ - బాణములు మాత్రము అవి సువర్ణమయము గాబట్టి వానిని దూరము నుండి మేము చూడ గలిగితిమి.

“రాజా! అభిమన్యుడు, బాణ ప్రయోగముచేత శత్రుయోధులను వధించుచు, చక్రవ్యూహ మధ్యభాగమునందు సూర్యునివలె ప్రకాశించుచు నిలుచున్నప్పు డతనిని, ఏ వీరుడు గూడ, కన్నెత్తి చూచుటకు సాహసంప జాలకుండిరి.

45వ అధ్యాయము

అభిమన్యుని చేత క్షత్రియ వీరుల వధ - దుర్యోధనుని అపజయము :

“రాజా! మృత్యు కాలము సమీపించినప్పుడు యముడు సమస్త ప్రాణుల ప్రాణములను హరించినట్లే, అభిమన్యుడు వీరుల ప్రాణములను హరించుచు వారికి యముడుగానే కనపడు చుండెను. ఇంద్ర సమాన పరాక్రమ సంపన్నుడైన అభిమన్యుడు చక్రవ్యూహమును మఢించు చుండెను.

“రాజా! యమునివలె నభిమన్యుడు ఆ వ్యూహములో ప్రవేశించి సింహము లేడిని పట్టుకొనునట్లు సత్యశ్రవుని పట్టుకొని వధించెను. తరువాత, మహారథికు లందరు అభిమన్యునిపై ఆక్రమణము చేసిరి. ఆ క్షత్రియ వీరులందరు ‘నేను ముందు - నేను ముందు’ అని ‘అహంపూర్వక’ తో పరస్పరము స్పర్థ (పోటీ) పడుచు అభిమన్యుని సంహరించుటకు ముందుకు వచ్చిరి.

“రాజా! అట్లు పైబడి వచ్చుచున్న వీర సైనికులను అభిమన్యుడు సముద్రములో ‘తిమి’ యను మహామత్స్యము చిన్న చేపలను మ్రింగునట్లు పొట్ట బెట్టుకొన జోచ్చెను. యుద్ధమునుండి పారిపోవక అభిమన్యుని యెదుట బడిన వా రందరు సముద్రములో కలిసిన నదుల వలె, తిరిగి జీవించి రాజుల కుండిరి.

“రాజా! సముద్రములో త్రోవదప్పి, వాయు వేగముచేత భయాక్రాంత మై, పెద్ద మొసలికి పట్టుబడిన నౌకవలె, సేన అభిమన్యుని భయము వలన, గడగడ వడక జోచ్చెను.

“రాజా! ఆ సమయమునందే మద్రరాజు (శల్య) కుమారు డైన ‘రుక్మరథుడు’ వచ్చి భయపడు చున్న తమ సేనను ఊరడించుచు నిర్భయముగా ‘శూరులారా! మీరు భయపడ వలసిన యవసరము లేదు. నాకు ఈ యభిమన్యుడెంత? ఇప్పుడే యితనిని సజీవముగా పట్టుకొనెదను’ అని చెప్పి రుక్మరథుడు రథములో అభిమన్యుని వైపు పరుగెత్తి అతని యెదపై మూడు బాణములతో కొట్టి సింహనాదము చేసి, మరల అభిమన్యుని కుడి-యెడమ భుజములను మూడు - మూడు బాణములతో కొట్టెను.

“రాజా! అప్పుడు అభిమన్యుడు రుక్మరథుని ధనుస్సు ఖండించి, అతని రెండు భుజములను, సుందర నేత్రములతో, కనుబొమలతోను శోభిల్లుచున్న శిరస్సును నరికి నేల గూల్చెను.

“రాజా! శల్యుని ప్రియపుత్రు డైన రుక్మరథుని అభిమన్యుడు వధించుట జూచి రుక్మరథుని మిత్రులైన యనేక రాజకుమారులు యుద్ధోన్మత్తులై అభిమన్యుని నలువైపుల చుట్టుముట్టి బాణ వర్షము గురిసిరి. వారి ధనుస్సులు తాళ (నాలుగు చేతుల పొడవైనవి) ప్రమాణములు, ధ్వజములు సువర్ణ మయములు.

“రాజా! అస్త్ర విద్యా - బల - పరాక్రమ సంపన్నుడు, యువకుడు, క్రుద్ధుడు, శూరులైన రాజకుమారులకు గూడ ఓడనివాడు, శర్యసంపన్నుడు నైన అభిమన్యుడు

ఒంటరిగా చిక్కి రాజకుమారుల బాణములచేత కప్పబడి యుండుట చూచి దుర్యోధనుడు మిక్కిలి హర్షము జెందెను. అభిమన్యుడు మరణించె ననియే అతడు తలచెను.

“రాజా! ఆ రాజకుమారులు తీక్ష్ణ బాణములు ప్రయోగించి క్షణకాలములోనే అభిమన్యుడు కనపడకుండ అదృశ్యుని చేసిరి. అభిమన్యుడు - అతని సారథి - అశ్వములు - ధ్వజము - రథము అన్నియు బాణముల చేత కప్పబడి యుండగా అవి ముండ్ల చేత నిండిన యేదుపంది శరీరము వలె నాకు కనపడెను.

“రాజా! బాణముల చేత మిక్కిలి గాయపడిన అభిమన్యుడు, అంకుశముచేత పీడితు డైన గజరాజువలె క్రుద్ధుడయ్యెను. అప్పుడతడు గాంధర్వాస్త్రమును ప్రయోగించి తన రథ యుద్ధ విద్యా నైపుణ్యమును ప్రదర్శించెను.

“రాజా! అర్జునుడు తపస్సు చేసి తుంబురుడు మొదలైన గంధర్వులనుండి పొందిన అస్త్రముల చేతనే, అభిమన్యుడు తన శత్రువులను మూర్ఛిల్ల జేసెను. అతడు అస్త్రములను ప్రయోగించు చాతుర్యమును కనబరచుచు యుద్ధమునందు అలాత చక్రము(కొరవుల చక్రము) వలె, ఒకడే వేల కొలది అభిమన్యులుగా కనపడెను. అతడు రథచాలనము చేతను అస్త్రముల మాయచేతను రాజులను మూర్ఛిల్ల చేసి, వారి శరీరములను నూర్లకొలది ముక్కలుగా ఖండించెను. వారి శరీరములు యుద్ధభూమియందు పడెను. వారి ప్రాణములు పరలోకమునకు ఎగిరిపోయెను.

“రాజా! అభిమన్యుడు ఆ రాజకుమారుల అశ్వ-సారథి - ధ్వజ - ధనుస్సులను, బాహువులను, శిరస్సులను, ఖండించెను. అతడు నూర్లకొలది రాజకుమారులను, ఐదేండ్ల యీడు గల మామిడి పండ్ల చెట్లను వలె, ఖండించి పడగొట్టెను.

“రాజా! క్రోధభరితము లైన విషధర సర్పములతో సమానులు - భయంకరులు - సుఖ మనుభవించుటకు యోగ్యులు నైన ఆ రాజకుమారులను అభిమన్యుడొక్కడే సంహరించుట జూచి దుర్యోధనుడు మిక్కిలి భయపడెను. రథ - గజ - తురగ - పదాతి దళములన్నియు అభిమన్యు డనెడు సముద్రము నందు మునుగు చుండుట చూచి దుర్యోధనుడు క్రోధభరితుడై త్వరగా అభిమన్యునిపై దాడి చేసెను.

“రాజా! అభిమన్యు - దుర్యోధనలకు అసంపూర్ణముగా యుద్ధము జరిగెను. ఇంతలోనే, నీ పుత్రుడు దుర్యోధనుడు నూర్లకొలది బాణముల చేత కొట్టబడి యుద్ధరంగమునుండి పారిపోయెను.

జనమేజయా! యిట్లు సంజయుడు చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్రుడు మరల సంజయునితో నిట్లనెను.

46వ అధ్యాయము

అభిమన్యుని చేత లక్ష్మణ - క్రాధపుత్రుల వధ - మహారథిమల పలాయనము

“సంజయా! మహాపరాక్రమశాలి యైన అభిమన్యుడు ఏకాకిగా, అనేక యోధాగ్రేసరులతో అతి భయంకర యుద్ధము చేసి, అతడే విజయము సాధించె నని నీవు చెప్పగా విని, అభిమన్యుని పరాక్రమము అత్యాశ్చర్య కర మని తలచెదను. కాని, దానిపై విశ్వాసము కలుగ కున్నది. ఐనను, ధర్మమునే ఆశ్రయించి మనుగడ గడపువారికి ఇది ఏమియు అద్భుత కార్యము కాదు.

“సంజయా! దుర్యోధనుడు పలాయనము చిత్తగించినపుడు, నూర్లకొలది రాజ కుమారులు చంపబడినపుడున్ను, నా పుత్రులు, అభిమన్యుని యెదిరించుటకు ఏ యుపాయము చేసిరి”

ఆ మాటకు సంజయుడిట్లు చెప్పదొడగెను.

“మహారాజా! అప్పుడు, మీ సైనికు లందరి నోర్లు ఎండి, కన్నులు భయము చేత చంచలము లై, అవయవములం దంతటను చెమట బట్టి, పులకలు గ్రమ్మి యుండెను. వారు పారిపోవుటకే ఉత్సాహము చూపు చుండిరి. కాని, శత్రువిజయమునందు కొంచెము గూడ వారి మనస్సులో నుత్సాహము లే కుండెను.

“రాజా! వారు, యుద్ధములో చంపబడిన సోదర - పితృ - పుత్ర - మిత్ర - బంధు వులను విడచి తమ గుఱ్ఱములపై, ఏనుగులపైనను పారిపోవుచుండుట జూచి ద్రోణ - అశ్వత్థామ - బృహద్రు - కృపాచార్య - దుర్యోధన - కర్ణ - కృతవర్మ - శకున్యాదు లందరు మిక్కిలి క్రోధముతో, ఎవరికిని ఓడని అభిమన్యు కుమారుని పై దాడి చేసిరి. కాని, నీ పౌత్రుడు అభిమన్యుడు వారి నందరను దాదాపు యుద్ధమునుండి పారద్రోలెను.

“రాజా! అప్పుడు ధనుర్వేదజ్ఞాన సంపన్నుడైన లక్ష్మణ కుమారుడు ఏకాకియై, తన బాల స్వభావము, అభిమానమున్ను కారణముగా, నిర్భయుడై అభిమన్యు నెదుర్కొనెను. పుత్రుని రక్షింప గోరిన దుర్యోధనుడు గూడ, లక్ష్మణునితోనే యుద్ధమునకు తిరిగి వచ్చెను. మేఘము జలధారలతో పర్యతమును తడుపునట్లు, వారు అభిమన్యునిపై బాణ వర్షము గురిసిరి. సుడిగాలి నలువైపుల వడిగా వీచుచు మేఘములను చెదరగొట్టునట్లు అభిమన్యు డొక్కడే వారి నందరను మఢించెను.

“రాజా! నీ పౌత్రుడు లక్ష్మణుడు మహా దుర్ధర్ష వీరుడు. అతడు ధనుస్సు ధరించి తన తండ్రి కడనే నిలిచి యుండెను. అతి సుఖముగా పెరిగిన ఆ కుమారుడు, కుబేరపుత్రుడైన నలకూబరుని వలె కనపడుచుండెను. మద గజము, మదోన్మత్త గజముతో తలపడినట్లు అభిమన్యుడు లక్ష్మణునిపై దాడి చేసెను.

“రాజా! లక్ష్మణుడు తీక్ష్ణబాణములతో అభిమన్యుని భుజములపై, ఎదపైనను గొట్టెను. ఆ దెబ్బతో అభిమన్యుడు కరదెబ్బ దినిన సర్పమువలె మిక్కిలి క్రుద్ధుడై, లక్ష్మణునితో, ‘లక్ష్మణా! ఈ ప్రపంచమును బాగుగా చూడుము. ఇప్పుడు నీవు త్వరగానే పరలోకయాత్ర చేసెదవు. ఈ నీ బంధువులు చూచు చుండగనే నిన్ను యమలోకమునకు చేర్చెదను’ అని చెప్పి కుబుసము వీడిన సర్పము వలె, ఒక భల్లమును అంబుల పొదినుండి తీసి లక్ష్మణుని పై ప్రయోగింపగా, ఆ బాణము లక్ష్మణుని సుందరశిరస్సును ఖండించి పడగొట్టెను.

“రాజా! లక్ష్మణ కుమారుడు చంప బడుట చూచి, అందరు బిగ్గరగా హాహాకారము చేసిరి. తన ప్రియపుత్రుడు చంప బడిన తరువాత దుర్యోధనుడు కుపితుడై, అక్కడి క్షత్రియ వీరులందరితో ‘అభిమన్యుని చంపుడు’ అని యనెను.

“రాజా! అప్పుడు, ద్రోణాచార్య - కృపాచార్య - కర్ణ - అశ్వత్థామ - బృహద్రులు, హార్దికుడైన (హృదిక పుత్ర) కృతవర్మ - ఈ ఆరుగురు వీరులు అభిమన్యుని చుట్టుముట్టిరి. అది చూచి అర్జున కుమారుడు, తీక్ష్ణబాణములతో, ఆ యారుగురను గాయపరచి పారద్రోలి, క్రుద్ధుడై సైంధవుని సేనపై దాడి చేసెను.

“రాజా! అప్పుడు కళింగ దేశీయ సైనికులు, నిషాదగణములు, పరాక్రమవంతుడైన క్రాధ పుత్రుడున్ను (యాదవుడు), గజసేనతో అభిమన్యుని మార్గము నడ్డగించిరి. అప్పుడు వారికి అతి సమీపముగా, ఘోరయుద్ధము జరిగెను. అభిమన్యుడు నిశిత

శరములతో, ఆ గజసేనను, వాయువు ఆకాశమునందు నూర్లకొలది మేఘ ఖండములను వలె, భిన్న-భిన్నము చేసెను.

“రాజా! తరువాత క్రాధుడు అభిమన్యునిపై బాణవర్షము కురిసెను. ఇంతలోనే, ద్రోణాచార్యుడు మొదలైన మహారథికులు తిరిగి వచ్చి, ఉత్తమాస్త్రములు ప్రయోగించుచు, అభిమన్యునిపై ఆక్రమణము చేసిరి. అభిమన్యుడువారి నందరిని బాణములతో నివారించి, క్రాధపుత్రుని మిక్కిలి పీడించి, అతనిని చంపు నిచ్చతో త్వరగా నతని ధనుస్ - బాణ - కేయూర సహిత ధ్వజద్యయ కిరీట శోభిత శిరస్ - ఛత్ర - చామర - ధ్వజ - సారథి సహిత రథ - అశ్వములను ఖండించి నేల గూల్చెను.

“రాజా! కుల - శీల - శాస్త్రజ్ఞాన - బల - కీర్తి - అస్త్రబల సంపన్నుడైన క్రాధ పుత్రుడు వధింప బడిన తరువాత, దాదాపు నీ సేన యంతయు యుద్ధరంగము విడిచి పారిపోయెను.”

జనమేజయా! యిట్లు సంజయుడు చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్రుడు మరల సంజయునితో నిట్లనెను.

47వ అధ్యాయము

అభిమన్యుని పరాక్రమము - ఆరుగురు రథికులతో యుద్ధము

“సంజయా! ఎప్పుడు గూడ ఓడనివాడు, యుద్ధములో వెన్ను జూపనివాడు, యువకుడు నైన అభిమన్యుడు, సైంధవుని సేనలో ప్రవేశించి, తనకులమునకు అనురూపముగా పరాక్రమము ప్రదర్శించుచు, మూడేండ్ల వయస్సు గలిగి, ఉత్తమ జాతికి చెంది, బలము గల అశ్వములు గట్టిన రథములో ఆకాశములో నెగురుచు, తేలుచు శత్రువులపై ఆక్రమణము చేయు చున్నప్పుడు ఏ వీరులు అతనిని ఆప గలిగిరి?”

ఆ మాటకు సంజయు డిట్లు చెప్పెను.

“మహారాజా! అభిమన్యుడు ఆ సేనలో ప్రవేశించి రాజవీరు లందరను యుద్ధమునుండి పారద్రోలెను. అప్పుడు ద్రోణాచార్య - కృపాచార్య - కర్ణ - అశ్వత్థామ - బృహద్రు - కృతవర్మలు ఆరుగురు మహారథికులు అభిమన్యుని నలువైపుల చుట్టు ముట్టిరి.

“రాజా! సైంధవునిపైన మహా యుద్ధభారము పడినదని మీ సైనికులు యుధిష్ఠిరునిపై దాడి చేసిరి. ఇతర యోధులు గూడ అభిమన్యునిపై బాణవర్షము గురిపించిరి. కాని, రణ పండితు డైన అభిమన్యుడు వారి నందరను గగ్గోలు పరచెను. అతడు ద్రోణునిపై ఏబది, బృహద్రులునిపై ఇరువది, కృతవర్మపై ఎనుబది, కృపాచార్యునిపై అరువది, అశ్వత్థామపై పది బాణములున్ను ప్రయోగించి అందరను గాయపరచెను. సేనా మధ్యమునం దున్న కర్ణుని కర్ణమును బాణముతో కొట్టి గాయపరచెను. కృపాచార్యుని నాలుగు గుఱ్ఱములను, పార్శ్వరక్షకులను, నేల గూల్చి ఆచార్యుని యెదపై పది బాణములతో గాయము చేసెను.

అభిమన్యుడు బృందారకుని - పిదివేవుడు - రాజులగు - బృహద్రులుని వధించుట :

“రాజా! తరువాత అభిమన్యుడు కురుకుల కీర్తి వర్ధను డైన బృందారకుని నీ పుత్రుల యెదుటనే సంహరించెను. అప్పుడు ప్రధాన శత్రువీరులను వధించు చున్న అభిమన్యుని, అశ్వత్థామ ఇరువది యైదు బాణములతో కొట్టెను. అభిమన్యుడుగూడ నీ పుత్రుల సమక్షములోనే అశ్వత్థామను కొట్టి గాయపరచెను. పిదప అశ్వత్థామ అభిమన్యుని అరువది తీక్షణబాణములతో కొట్టి కూడ, మైనాక పర్యతమువలె స్థిరముగా నిలిచియున్న అభిమన్యుని కంపింప జాలకపోయెను. అప్పుడు మహా పరాక్రమశాలి యైన అభిమన్యుడు డెబ్బది మూడు బాణములతో అశ్వత్థామను మరల కొట్టి గాయపరచెను.

“రాజా! అప్పుడు, ద్రోణాచార్యుడు తన పుత్రునిపై ప్రేమతో, అభిమన్యునిపై నూరు బాణములు ప్రయోగించెను. ఆయనతో పాటే అశ్వత్థామగూడ తన తండ్రిని రక్షించుచు అభిమన్యునిపై ఎనిమిది బాణములు ప్రయోగించెను. తరువాత కర్ణుడు, ఇరువది రెండు, కృతవర్మ యిరువది, బృహద్రులుడు ఏబది, కృపాచార్యుడు పది బాణములతోను అభిమన్యుని కొట్టిరి. ఆ తీక్షణబాణములచేత అంతట పీడితు డైన అభిమన్యుడు వా రందరను పది-పది బాణములతో గాయపరచెను.

“రాజా! తరువాత, కోసల దేశాధిపతి యైన బృహద్రులుడు ఒక బాణముతో అభిమన్యుని యెదపై కొట్టి గాయపరచగా, నభిమన్యుడు బృహద్రులుని నాలుగు గుఱ్ఱములను, ధ్వజ-ధనుస్సు లను, సారథినిన్ని ఖండించి నేల గూల్చెను.

“రాజా! తరువాత, రథహీనుడైన బృహద్రులుడు డాలు - కత్తి తీసికొని

అభిమన్యుని శిరస్సును నరకుటకు ప్రయత్నించెను. ఇంతలోనే, అభిమన్యుడు, బృహద్యలుని హృదయము బాణముతో చీల్చగా నతడు నేల గూలెను.

“రాజా! తరువాత తనను ముట్టడించిన పదివేల మంది రాజవీరులను గూడ అభిమన్యుడు సంహరించెను.

“రాజా! యీ విధముగా, అభిమన్యుడు బృహద్యలుని వధించి, మీ యోధులను తన బాణములనెడు వర్షముచేత గగ్గోలు పరచుచు రణరంగమునందు విచ్చలవిడిగా సంచరించు చుండెను.

48వ అధ్యాయము

**అభిమన్యుడు భోజాదులను వధించి ఆరుగురితో పోరాడుట -
ఇతని ఆయుధాదుల ఖండినము**

“రాజా! తరువాత అభిమన్యుడు ఒక బాణముతో కర్ణుని కర్ణము గాయపరచి యేబది బాణముల నతనిపై ప్రయోగించెను. అప్పుడు కర్ణుడు గూడ అభిమన్యుని ఏబది బాణములతోనే కొట్టెను. అభిమన్యుని శరీరమంతట బాణములు వ్యాపించెను. అభిమన్యుడు గూడ అనేక బాణములతో కర్ణుని కొట్టి రక్తధారలు ప్రవహింప జేయగా రక్తధారలతో శరత్కాల సూర్యుడు సంధ్యా సమయమునందు పూర్తిగా ఎరుపురంగుతో గనపడునట్లు, కర్ణుడు శోభిల్లెను. బాణ వ్యాప్తము లైన ఆ యిరువురి శరీరములు విచిత్రముగా కనపడుచుండెను. రక్తము చేత నిండిన ఆ యిరువురు పూచిన మోదుగుల వలె నుండిరి.

“రాజా! తరువాత అభిమన్యుడు కర్ణుని యారుగురు మంత్రులను, వారి అశ్వ - సారథి - ధ్వజ - రథములతో పాటు ఖండించి నేల గూల్చెను. ఇతర మహా ధనుర్ధరులను గూడ పదిపది బాణములు కొట్టి నేల గూల్చెను.

“రాజా! అభిమన్యుడు మగధరాజ యువకపుత్రుడైన ‘అశ్వకేతు’వును ఆరు బాణములతో కొట్టి, అతనిని రథ - సారథి - అశ్వములతో పాటు వధించెను. గజ చిహ్నము గల ధ్వజముతో ఒప్పుచున్న మార్తికావతక నరేశ్వరుడైన భోజుని ఒక్క అర్థచంద్రబాణముతో వధించి, అభిమన్యుడు సైన్యముపై బాణ వర్షము గురియుచు సింహనాదము చేసెను.

“రాజా! అప్పుడు దుశ్శాసన కుమారుడు నాలుగు బాణములతో అభిమన్యుని నాలుగు గుఱ్ఱములను, సారథిని ఒక బాణముతో, పదిబాణములతో అభిమన్యుని కొట్టెను. తరువాత అభిమన్యుడు దుశ్శాసన పుత్రుని ఏడు బాణములతో కొట్టి అతనితో ‘అరే! నీ తండ్రి పిరికి పందవలె యుద్ధము విడిచి పారిపోయెను. నీకు గూడ యుద్ధము చేయుటకు తెలియునా? ఇది చాల సౌభాగ్యమే. కాని, నేడు నీవు బ్రతికి పోవజాలవు’ అని చెప్పి దుశ్శాసన పుత్రునిపై నొక తీక్షణబాణము ప్రయోగించెను. కాని దానిని మధ్యలోనే అశ్వశ్లామ మూడు బాణములతో ఖండించెను.

“రాజా! అప్పు డభిమన్యుడు అశ్వశ్లామ ధ్వజమును ఖండించి, శల్యునిపై మూడు బాణములు ప్రయోగించెను. శల్యుడు తొమ్మిది బాణములతో నభిమన్యుని కొట్టెను. అప్పుడతడు శల్యుని ధ్వజము ఖండించి, అతని పార్శ్వరక్షకు లిద్దరిని వధించి, శల్యుని ఆరు బాణములతో కొట్టగా, నతడు ఇతర రథముపైకి పోయెను.

“రాజా! తరువాత శత్రుంజయ - చంద్రకేతు - మేఘవేగ - సువర్చన్ - సూర్యభానులు అను ఐదుగురు వీరులను వధించి అభిమన్యుడు శకునిని గూడ గాయపరచెను. అప్పుడు శకుని మూడు బాణములతో నభిమన్యుని కొట్టి దుర్యోధనునితో, ‘రాజా! ఈ యభిమన్యుడు మనను ఒక్కొక్కరినిగా అందరిని చంపుటకు పూర్వమే, మన మందరము ఒక్కటిగా చేరి యతనిని మట్టుబెట్టుదము’ అని యనగా, కర్ణుడు మరల ద్రోణాచార్యునితో, ‘అచార్యా! అభిమన్యుడు మనను చంపుటకు పూర్వమే, ఇతనిని వధించునుపాయము మాకు తెలుపుము’ అని యనగా ద్రోణాచార్యుడు వా రందరితో ని ట్లనెను.

‘వీరులారా! చూడుడు. ఈ యభిమన్యు కుమారునియందు ఎక్కడనైన, ఏమైన దౌర్బల్యము గాని, లోపము గాని ఉన్నదా? సమస్త దిక్కులలో సంచరించు చున్న యీ వీర కుమారునిలో ఏ చిన్న లోప మైన ఉన్నదా? చూడుడు. ఈ అర్జున పుత్రుడు, లాఘవ పూర్వకముగా బాణ ప్రయోగము చేయు చున్నప్పుడు రథమార్గములందు ఇతని ధనుస్సు యొక్క మండలాకారము మాత్రము కనపడు చున్నది. ఇతడు నన్ను బాణములతో కొట్టి, నా ప్రాణములకు మిక్కిలి కష్టము కలిగించు చున్నప్పటికిన్ని, నన్ను మూర్ఖిల్ల చేయు చున్నప్పటికిన్ని పలుసార్లు హర్షము పెంచు చున్నాడు. అభిమన్యుని లోపరహిత మైన యుద్ధచర్యను, హస్త లాఘవమును, బాణ ప్రయోగ కౌశలమునున్న చూచి ఇతనికి అర్జునునకున్న ఏ మాత్రము భేదము లే దని నాకు కనపడుచున్నది.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! తరువాత కర్ణుడు అభిమన్యుని బాణముల దెబ్బలు తిని మరల ద్రోణాచార్యునితో ని ట్లనెను.

“ఆచార్యా! నేను అభిమన్యుని బాణముల చేత పీడింప బడుచుగూడ, కేవలము క్షత్రియ ధర్మ పాలనము కొరకు యుద్ధభూమి వీడి పారిపోవక స్థిరముగా నిలిచి యున్నాను. అట్లు గాకున్న నే నెప్పుడో పారిపోయి యుందును. పరాక్రమవంతు డైన అభిమన్యుని నిశిత బాణములు అగ్నివలె వచ్చి నేడు నా వక్షస్థలమును చీల్చు చున్నవి.

కర్ణుని మాట విని ద్రోణాచార్యు డి ట్లనెను.

“కర్ణా ! అభిమన్యుని కవచము అభేద్యము. ఈ యువకవీరుడు లాఘవముతో పరాక్రమమును ప్రదర్శించు వాడు. నేను ఇతని తండ్రి అర్జునునకు కవచధారణవిధి నేర్పినాను. ఈ వీరకుమారుడు నిశ్చయముగా, ఆ కవచధారణవిధి నంతయు బాగుగా తెలిసి కొని యున్నాడు. కనుక, ఇతని కవచమును భేదించుట అసాధ్యము. కాని, ఏకాగ్రచిత్తముతో బాణములు ప్రయోగించి, అభిమన్యుని ధనుస్సు, అల్లెత్రాటినిన్ని ఖండించ వచ్చును. దానితోపాటే ఇతని గుఱ్ఱముల పగ్గములను, గుఱ్ఱములను, పార్శ్వ రక్షకులను గూడ నష్టపరచవచ్చును. కర్ణా! ఇది నీవు చేయగలిగిన యెడల చేయుము.

‘కర్ణా! అభిమన్యుని విముఖుని చేసి యతని వెనుకభాగమునుండి యతనిపై బాణముతో కొట్టుము. ఇతడు ఎదురుగా నిలిచి ధనుస్సు ధరించి పోరాడు చుండగా, నితనిని సమస్త దేవాసురులు కూడ జయింపజాలరు.

‘కర్ణా! నీవు అభిమన్యుని ఓడింప దలచినయెడల, ఇతని రథమును, ధనుస్సునున్న తొలుత ఖండింపుము’

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ద్రోణాచార్యు డిట్లు చెప్పగా, విని కర్ణుడు, మిక్కిలి త్వరగా బాణములతో, అభిమన్యుని ధనుస్సును ఖండించెను. భోజ వంశీయుడైన కృతవర్మ అభిమన్యుని గుర్రములను చంపెను. కృపాచార్యుడు పార్శ్వరక్షకులను చంపెను. అభిమన్యుని ధనుస్సు ఖండింప బడిన తరువాత, ఇతర మహారథికు లతనిపై బాణప్రయోగము చేసిరి. ఇట్లు త్వర చేయ వలసిన సమయమునందు త్వర చేయుచు, నిర్ణయులైన ఆరుగురు మహారథికులు, రథహీనుడైన ఏకాకి బాలకునిపై బాణవర్షము గురిసిరి.

“రాజా! ధనుస్సు ఖండింపబడి, రథము నష్టమైన తరువాత, తేజస్వియైన వీరాభిమన్యుడు, తన క్షత్రియధర్మమును పాలించుచు డాలు-కత్తి ధరించి, ఆకాశమున

కెగిరి కొశికాది (సూర్య స్థానము) మార్గములలో శీఘ్రముగా చరించు గరుత్మంతునివలె, భూమియందు కంటే ఆకాశమునందే అధికముగా సంచరించు చుండెను.

“రాజా! యుద్ధరంగములో చిద్రమును కనిపెట్టు యోధులు ఈ అభిమన్యుడు మా మీదనే, ఖడ్గ హస్త దై పడుచున్నాడు’ అను లోపమును కనిపెట్టి ఆ యోధులు ఊర్ధ్వ దిశయందు దృష్టి నిలిపి అభిమన్యుని బాణములతో కొట్టిరి.

“రాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు శీఘ్రముగా అర్థచంద్రబాణముతో, అభిమన్యుని పిడికిలిలో నున్న మణిమయ మైన పిడి గల ఖడ్గమును ఖండించెను. అప్పుడు కర్ణుడు తీక్షణ బాణములతో అభిమన్యుని డాలును ముక్కలు చేసెను.

“రాజా! యిట్లు డాలు-కత్తి- ధనుస్సునూ ఖండింపబడుట చేత అభిమన్యుని శరీర మంతయు బాణములచేత కప్పబడగా, మరల ఆకాశమునుండి నేలపైకి వచ్చి చక్రము ధరించి క్రోధముతో ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేసెను. ఆ చక్ర ప్రభల చేత అభిమన్యుని శరీరము శోభిల్లుచు దుమ్ము గ్రమ్మి యుండెను. అతని చేతిలోని చక్రము ప్రకాశించు చుండెను. చక్రధారణము చేత అభిమన్యుడు కృష్ణునివలె కనపడుచు శత్రు భయంకరుడుగా నుండెను.

“రాజా! అతని వస్త్రము రక్తములో తడిసి రక్తవర్ణమై యుండెను. అతని కనుబొమలు ముడి వడి యుండుట చేత, ముఖ మండలము, అన్ని వైపుల కుటిలముగా కనబడెను. అత డప్పుడు సింహనాదము చేసెను. ఇటువంటి పరిస్థితిలో, ప్రభావశాలి, అపార బల సంపన్నుడు నైన యభిమన్యుడు, ‘రణరంగమునందు రాజవీరుల మధ్య మిక్కిలి ప్రకాశించు చుండెను.

49వ అధ్యాయము

అభిమన్యుడు కాలికేయోదులను వధించుట :-

“మహారాజా! సుభద్రా నందవర్ధనుడు, శ్రీకృష్ణభగవానునివలె చక్రధరుడు, అతిరథుడు నైన వీరాభిమన్యుడు ఆ యుద్ధ స్థలమందు రెండవ శ్రీకృష్ణునివలె ప్రకాశించు చుండెను. చక్రమును ధరించినప్పుడు అతనివైపు చూచుటకు దేవతలకు కూడ సాధ్యముగా కుండెను. అట్టి మహావీరుని చూచి సమస్త రాజవీరులు మిక్కిలి ఉద్యిగ్నులై, వారందరు ఏకమై, అభిమన్యుని చక్రమును కొట్టి ముక్కలు చేసిరి.

“రాజా! తరువాత వీరాభిమన్యు కుమారుడు గదాహస్తుడై, అశ్వత్థామపై దాడి చేసెను. జ్వలించు చున్న పిడుగువంటి ఆ గద పైకి లేచి యుండుట చూచి, అశ్వత్థామ తన రథమును మూడడుగులు వెనుకకు జరిపించెను. అప్పు డభిమన్యుడు గదాఘాతము చేత అశ్వత్థామ నాలుగు రథాశ్వములను, పార్శ్వరక్షకులను సంహరించెను. బాణముల చేత కప్ప బడిన యభిమన్యుడు ఏదుపంది వలె కనపడెను.

“రాజా! తరువాత అభిమన్యుడు గదాఘాతము చేత సుబల పుత్రు డైన కాలికేయకుని వధించి, కేకయుల యేడు రథములను, పది గజములను కొట్టి పడవేసి, దుశ్శాసన పుత్రుని రథమును అశ్వ సహితముగా ధ్వస్తము చేసెను.

అభిమన్యుని వధ :-

“రాజా! దాని చేత దుశ్శాసన పుత్రుడు క్రుద్ధుడై గదను ధరించి, అభిమన్యుని వైపు ఉరికి, ‘అరే! నిలు-నిలుము’ అని అరచెను. వారు ఒండొరులను సంహరింపదలచి, గదా ప్రహారములు చేయ దొడగిరి. వారి గదాయుద్ధము, పూర్వము శంకరభగవానుడు - అంధకాసురుడున్న పోరాడు చున్నట్లుండెను.

“రాజా! శత్రు సంతాపకరు లైన ఆ యీరువురు వీర కుమారులు రణరంగము నందు గదాగ్రభాగములతో నొండొరులను గాయపరుచుకొనుచు క్రింద పడగొట్టబడిన రెండు ఇంద్ర ధ్వజములవలె, నేలపై బడిరి.

“రాజా! కురుకుల కీర్తి వర్ధను డైన దుశ్శాసన పుత్రుడు, అభిమన్యుని కన్న తొలుతనే నేలపై నుండి లేచి, అభిమన్యుని శిరస్సు పై గదతో కొట్టెను.

“రాజా! ఆ దుశ్శాసనపుత్రుని గదాఘాతముచేత, అంతకుపూర్వమే అలసట చేత మోహితుడైన అభిమన్యుడు అచేతను డై నేలపై పడిపోయెను. ఈ విధముగా ఆ యుద్ధరంగము నందు, అనేక యోధులు ఏక మై కలిసి, ఏకాకిగా నున్న శత్రువినాశకరు డైన అభిమన్యుని సంహరించిరి.

“రాజా! గజము సరోవరమును మధించినట్లే సమస్త సేనను క్షోభింపజేసి అభిమన్యుడు, కిరాతులచేత వనగజము వలె చంపబడి, రణరంగమునందు విరాజిల్లు చుండెను.

“రాజా! ఈ విధముగా యుద్ధభూమియందు పడియున్న వీరాభిమన్యు

కుమారుని మీ సైనికులు నలువైపుల చుట్టు ముట్టిరి. గ్రీష్మఋతువులో అడవిని దహించి ఆరిపోయిన దవాగ్నివలె, సుడిగాలి వృక్షశాఖలను విరిచి శాంతించినట్లు, ప్రపంచమును తపింపజేసి అస్తాచలమునకు పోయిన సూర్యునివలె, చంద్రునకు గ్రహణము పట్టినట్లు, సముద్రము శుష్కించినట్లున్న సమస్త కౌరవసేనను తపింప జేసి, పూర్ణ చంద్రుని వంటి సుందర ముఖముగల అభిమన్యుడు నేలపై పడి యుండెను. అతని దీర్ఘము లైన తలవెంట్రుకలచేత అతని కన్నులు కప్ప బడి యుండెను. అట్టి యవస్థలో పడి యున్న అభిమన్యుని చూచి, మీ మహారథికులందరు మిక్కిలి ప్రసన్నులై మాటిమాటికి సింహనాదములు చేసిరి.

“రాజా! నీ పుత్రులకైతే మిక్కిలి హర్షము గల్గెను గాని పాండవవీరుల కన్నుల నుండి అశ్రువులు రాలుచుండెను. అప్పుడు, ఆకాశమునుండి క్రింద పడిన చంద్రుని వలె నున్న అభిమన్యుని చూచి, అంతరిక్షమునం దున్న ప్రాణులు, బిగ్గరగా అరచుచు మీ రథికులను నిందించుచు ‘ద్రోణ-కర్ణాదులైన ఆరుగురు కౌరవ మహారథికులచేత, ఆసహాయ పరిస్థితిలో నున్న ఒక బాలకుడు సంహరింపబడి యిక్కడ నిద్రించు చున్నాడు. ఇది యేమాత్రము ధర్మము కాదు’ అని అంతరిక్షచారులు అనిరి.

“రాజా! అభిమన్యుడు సంహరింపబడిన తరువాత ఆ యుద్ధభూమి పూర్ణ చంద్ర సహిత నక్షత్రమాలికలతో నలంకరింపబడిన యాకాశము వలె మిక్కిలి శోభిల్లు చుండెను.

“రాజా! అప్పుడు ఆ యుద్ధభూమి యంతయు బాణజాలములతో నిండి, రక్త ధారలలో మునిగి, వీరుల కుండల సహిత శిరస్సులు, ఏనుగుల విచిత్ర కుఢములు (రత్నకంబళములు), పతాకలు, చామరములు, ఏనుగుల వీపులపై పరచబడు కంబళములు నలువైపుల చెదరి పడి యున్న వస్త్రములు, గజాశ్వ మనుష్యుల యొక్క మెరయుచున్న భూషణములు, కుబుసములు వీడిన సర్పమువలె మెరయుచున్న ఖడ్గములు, అనేక విధముగా ఖండింప బడిన ధనుస్ - శక్తి - ఋష్టి (రెండంచుల కత్తి) - ప్రాస (ఈటె) - కంపన (అయుధవిశేషము)ములు, అనేక విధము లైన యితరాయుధములు, ఈ మొదలైనవానిచేత అచ్ఛాదింపబడి, శోభిల్లు చుండెను.

“రాజా! అభిమన్యుని చేత కొట్టబడి నెత్తురోడి పడి యున్న సజీవ - నిర్జీవాశ్వముల చేత - ఆశ్వీకుల చేతను, ఆ రణభూమి దుర్గమముగా నుండెను. అంకుశములు, మావటివారు, కవచములు, అయుధములు, ధ్వజములు, వీనితో

సహితముగా, మహాగజములు బాణముల చేత మధింపబడి యుండగా, ఆ రణభూమి, పర్యతములు ఖండింపబడి పరచబడినట్లుగా కనపడుచుండెను. వివిధాయుధములు, భూషణములున్న గల పదాతి సైనికులు గూడ ఆ యుద్ధమునందు వధింప బడి యుండిరి. ఈ యన్నింటి చేత ఆ యుద్ధభూమి మిక్కిలి భయంకరము గా నుండెను. చంద్రసూర్యులవలె ప్రకాశించుచున్న అభిమన్యుడు పృథివిపై పడి యుండుట జూచి, నీ పుత్రులకు సంతోషము, పాండవులకు దుఃఖమును గలిగెను.

“రాజా! అట్లు వీరాభిమన్యు కుమారుడు చంపబడిన తరువాత, యుధిష్ఠిరుడు చూచు చుండగనే అతని సేన పారి పోవుచుండెను.

యుధిష్ఠిరుడు సేనను ఊరడించి మరలించుట :-

“రాజా! అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు పారిపోవుచున్న తన పక్షమునందలి వీరులతో, ‘వీరులారా! వీరాభిమన్యుడు ప్రాణము లొడ్డి పోరాడెను గాని, వెన్ను జూపలేదు. అతడు నిశ్చయముగా స్వర్గలోకమునకు పోయెను. మీరందరు ధైర్యముతో నుండుడు. భయపడకుడు. మనము రణరంగమునందు శత్రువులను తప్పక జయించగలము’ అని చెప్పి ఆ సైనికుల దుఃఖము పోగొట్టి వారితో మరల నిట్లనెను.

‘వీరులారా! యుద్ధమునందు, విషధర సర్పముల వలె భయంకర శత్రువులైన రాజకుమారులను వధించి అభిమన్యుడు వారి వెనుకనే తానుగూడ వీర స్వర్గమునకు పోయెను. కృష్ణార్జున పరాక్రమ సంపన్నుడైన అభిమన్యుడు పదివేల సైనికులను, మహారథికుడు కోసలా ధీశ్యుడు నైన బృహద్యలుని సంహరించి యింద్రలోకమునకు పోయెను. గజాశ్వరథపదాతి సైన్యములను వేలకొలదిగా సంహరించినప్పటికిన్ని అభిమన్యునకు యుద్ధమునందు తృప్తి తీరలేదు. అతడు పుణ్యకర్మలు చేసినందుచేత శోకింపదగినవాడు కాడు. అభిమన్యుడు పుణ్యాత్ముల పుణ్యముచేత సంపాదించ బడు సనాతన పుణ్యలోకమునకు పోయెను. మీరు దుఃఖింపకుడు.’

50వ అధ్యాయము

పీదమూడవదిగనము యుద్ధ సమాప్తి - రణభూమి వర్ణనము :-

“మహారాజా! మనవారు ఆ ముఖ్య వీరుడైన అభిమన్యుని వధించి, అతని బాణములచేత పీడితు లై సంధ్యాకాలమునందు విశ్రాంతి కొరకు తమ తమ

శిబిరములకు పోయిరి. అప్పుడు మనవారి శరీరములు రక్తసిక్తములై యుండెను. పాండవ సైనికులు మిక్కిలి శోకగ్రస్తులై చైతన్యము వీడి తమ శిబిరములకు పోయిరి.

“రాజా! అప్పుడు సూర్యుడు అస్తాచలము చేరి మునుగుచు కమల నిర్మిత కిరీటము వలె కనపడు చుండెను. దిన-రాత్రి సంధి రూపమైన ఆ యద్భుత సంధ్యాసమయము నక్కల భయంకర ధ్వనిచేత అమంగళమయముగా తోచుచుండెను. సూర్యభగవానుడు అప్పుడు ఖడ్గ - శక్తి - ఋష్టి - వరూధ (కవచము) - చర్మ (డాలు) - భూషణాదుల కాంతులను లాగుకొనుచు, భూమ్యాకాశములను సమాన పరిస్థితికి తెచ్చుచు తన ప్రేయ శరీరమును అగ్నిలో ప్రవేశింప జేయు చుండెను.

“రాజా! యుద్ధభూమిలో మేఘములతో, పర్యత శిఖరములతోను సమానములైన విశాల శరీరములు గల అనేక గజములు, వజ్రాయుధము చేత పడగొట్టబడినట్లు పడి యుండెను. వైజయంతీపతాకలు, అంకుశ - కవచములు, వీనితో, మావటివారితోను సహితముగా నేల గూల్చబడిన గజరాజుల శవముల చేత యుద్ధభూమి యంతయు వ్యాపించి యుండెను. ఆ కారణము చేత అక్కడ నడయాడుటకు మార్గము లేకుండెను.

“రాజా! శత్రువుల చేత ధ్వస్తము చేయబడిన నగర సమూహమువలె అక్కడ రథ సమూహములు ముక్క లై పడి యుండెను. ఆ రథముల యశ్యములు సారథులున్న చంపబడి యుండిరి. ధ్వజములు నేల గూల్చబడి యుండెను. రథికులు, పదాతి సైనికులున్న చచ్చిపడి యుండిరి. ఇతర యుద్ధసామగ్రి యంతయు చూర్ణ మై యుండెను. ఈ యన్నింటి చేత భూమి యద్భుతమై యుండెను.

“రాజా! రథాశ్వసమూహములు రథికులతో పాటు నష్టము లై యుండెను. వివిధ భాండములు (నగలు) అలంకారములున్న చిన్నభిన్నము లై పడి యుండెను. మనుష్యుల యొక్క గజాశ్వముల యొక్కయు నాలుకలు, దంతములు, ప్రేగులు, కన్నులున్న బయటకు వెడలి యుండెను. ఈ యన్నింటి చేత ఆ యుద్ధభూమి మిక్కిలి భయంకరముగా కనపడుచుండెను. యోధుల కవచ-భూషణ - వస్త్ర - ఆయుధములు భిన్న-భిన్నము లై యుండెను. గజాశ్వరథ రక్తకులు చచ్చిపడి యుండిరి. అమూల్య శయ్యలపై సుఖ శయనము చేయుటకు యోగ్యులైన రాజులు, రాజకుమారులున్న అప్పుడు చంపబడి అనాథుల వలె నేలపై బడి యుండిరి.

“రాజా! కుక్కలు, నక్కలు, కాకులు, కొంగలు, గ్రద్దలు, తోడేళ్ళు, సివంగులు,

రక్తపానము చేయు పక్షులు, రాక్షససముదాయము, భయంకర పిశాచగణములున్న యుద్ధభూమి యందు మిక్కిలి సంతోషముతో తిరుగు చుండెను. ఆ జంతువులు, శవముల చర్మములు ఒలిచి, ఆ శవముల వస (నీరు), మజ్జా (ఎముకలలోని ద్రవము), రక్తమున్న త్రాగి మాంసము తిను చుండెను. క్రొవ్వను లాగి కొరకి నమలుచు అనేక శవములను ఇటు నటు ఈడ్చుచు, నవ్వుచు, పాడుచు నుండెను.

“రాజా! అప్పుడు ఉత్తమ యోధులు యుద్ధభూమిలో, వైతరణీ నది వలె, దుస్తరములు, భయంకరములు నగు రక్త నదులను ప్రవహింప జేసిరి. గుంపులు - గుంపులుగా ఆ నదిలో శరీరములు పారుచుండెను. అందులో తేలియాడు చున్న రథములు నౌకలవలె కనపడుచుండెను. గజములు అందులో పర్యత శిఖరములవలె నుండెను. మనుష్యుల శిరస్సులు ఆ నదిలో పాషాణ ఖండముల వలె, మాంసము బురద వలెను కనపడుచుండెను. అతి భయంకరమైన ఆ రక్తనది యుద్ధభూమి మధ్య ప్రవహించుచు శవములను, సజీవులను గూడ తనతో తీసికొని పోవు చుండెను.

“రాజా! అక్కడ, దుర్దర్శనములు, భయంకరములు నైన పిశాచ సమూహములు త్రాగుచు, తినుచు, గర్జించుచు నుండెను. సమస్త ప్రాణులను నశింప జేయునట్టి ఆ పిశాచములు మిక్కిలి ప్రసన్నములుగా నుండెను. కుక్కలు, నక్కలు, పక్షులు - అన్నిటికి గూడ కావలసినంత భోజన పదార్థము లక్కడ సమానముగా లభించుచుండెను.

“రాజా! యముని రాజ్యమును ఆభివృద్ధి పరచునట్టి ఆ యుద్ధభూమి అతి భయంకరముగా కనపడుచుండెను. అక్కడ అన్ని వైపుల నాట్యము చేయుచున్న మొండెములు వ్యాపించి యుండెను. ఇది యంతయు చూచుచు నుభయపక్షయోధులు అక్కడినుండి మెల్లమెల్లగా వెడలుచు యుద్ధరంగము నిర్మానుష్యము చేసిరి.

“రాజా! అప్పుడు ఇంద్ర సమాన పరాక్రమ సంపన్నుడైన అభిమన్యుడు రణరంగమునందు పడి యుండుటను జనులు చూచిరి. అతని అమూల్య భూషణములు చిన్న-భిన్నము లై అతని శరీరమునుండి దూరముగా పడి యుండెను. అభిమన్యుడక్కడ, యజ్ఞవేదికపై, హవిష్యరహిత మై తేజో హీన మైన అగ్ని వలె పడి యుండెను.”

51వ అధ్యాయము

యుధిష్ఠిరుని విలాపము :-

“మహారాజా! అభిమన్యు వధానంతరము సమస్త పాండవ మహారథికులు కవచ - చాపాదులు క్రింద పడవేసి యుధిష్ఠిరుని నలువైపుల చుట్టుకొని కూర్చొనిరి. అందరి మనస్సులు అభిమన్యుని పైననే లగ్నము లై యుండి ఆ యుద్ధమును గూర్చియే చింతించు చుండిరి. అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు అభిమన్యుని తలచుకొని యిట్లు దుఃఖించెను.

“అయ్యో! కృప-శల్య-దుర్యోధన-ద్రోణ-అశ్వత్థామాది మహా రథికుల నందరను ఓడించి, నాకు ప్రేయము చేయ దలచి, ద్రోణాచార్యుని చక్రవ్యూహమును భేదించి, వీరులైన శత్రు సమూహములను సంహరించిన తరువాత నా పుత్రుడు అభిమన్యుడు సంహరింపబడి ఇప్పుడు రణభూమియందు నిద్రించు చున్నాడు.

“అస్త విద్యా పండితులు, యుద్ధకుశలురు, కుల శీల గుణ సంపన్నులు, శూరులు, పరాక్రమములో ప్రసిద్ధులు నైన మహాధనుర్ధరులను జయించి, దేవతలకు గూడ భేదించుటకు సాధ్యము కానట్టిది, మేము పూర్వ మెప్పుడు గూడ చూడనట్టిదియు నగు ద్రోణాచార్య నిర్మిత చక్రవ్యూహములో, సింహము గోవుల మందలో వలె, ప్రవేశించెను. అతడు శత్రువీరులను హతమార్చుచు యుద్ధక్రీడ చేయుచున్నప్పుడు, శత్రుపక్షము నందలి అస్త విద్యా విశారదులు, యుద్ధ దుర్ముదులు, మహా ధనుర్ధరులు నైన వీరులు గూడ, ఉత్సాహము చచ్చి పారిపోవు చుండిరి.

“యుద్ధరంగమునందు మన శత్రువైన దుశ్శాసనుని బాణ తాడితుని చేసి, మూర్ఛపడ గొట్టి పారద్రోలిన అభిమన్యుడే, ద్రోణ సేనా మహాసాగరమును దాటిన తరువాత గూడ, దుశ్శాసన పుత్రునితో తలపడి యమలోకమునకు పోయెను గదా! ఎంత దౌర్భాగ్యము! ఇప్పుడు నేను అర్జునునకు ఎట్లు నాముఖము చూపింప గలను? అతనిని నేనెట్లు కన్నెత్తి చూడగలను? తన ప్రేయపుత్రుని పోగొట్టుకొనిన సుభద్ర యెదుటకు నే నిపుడెట్లు పోవ గలను?

“అయ్యో! మే మిప్పుడు యనర్థము, అనుచితము, అసంగతమునైన యీ వృత్తాంతమును కృష్ణార్జునుల కెట్లు తెలుపగలుగుదుము. నేనే నా ప్రేయ కార్యమును

నెరవేర్చగోరి, విజయేచ్ఛతో సుభద్రా కృష్ణార్జునులకు మిక్కిలి అపియము చేసితిని. లోభియైనవాడు, తాను చేయు కార్యము నందలి దోషము నెరుగడు. అతడు, లోభ-మోహములకు వశుడై, ఆ కార్యము చేయ బూనును. తేనెవలె మధురముగా తోచు రాజ్యము పొందు దురాశ చేత, నేను ఈ కార్యము వలన ఇంతటి భయంకర పతనము కలుగు నని యెరుగ నైతిని.

“అయ్యో! భోజన - శయన - వాహన - భూషణ - వస్త్రధారణాదులందు ముందుంచ వలసిన సుకుమార బాలకు డైన అభిమన్యుని మేము యుద్ధమునందు ముందుంచితిమి. అత డింకను బాల్యావస్థలోనే యుండిన తరుణకుమారుడు. అట్టివాడు దుర్గమారణ్యము నందు చిక్కుకొనిన సుందరాశ్యము వలె, యుద్ధకళలో పూర్తిగా ప్రవీణుడు కానట్టి ఆ సుకుమారుడు ఆ విషమ సంగ్రామమునందు ఎట్లు కౌశలముతో పోరాడ గలడు? ఒకవేళ మేము అభిమన్యునితోనే ఆ రణరంగమునందు మరణించి యుండ కున్నను ఇప్పుడు క్రోధముచేత ఉత్తేజితు డైన అర్జునుని శోకవ్యాకుల నేత్రముల చేత అవశ్యముగా దగ్గులము కావలసి యుండును.

“లోభరహితుడు, బుద్ధిమంతుడు, లజ్జాశీలుడు, ఓర్పుగలవాడు, రూపవంతుడు, సుందరశరీరుడు, ఇతరులను గౌరవించువాడు, ప్రేతిపాత్రుడు, వీరుడు, సత్య పరాక్రముడు, దేవతలు గూడ ప్రశంసించు కార్యములు చేయువాడు, బలముతో మహాకార్యములు చేయువాడు, నివాతకవచ-కాలకేయాది రాక్షసులను సంహరించిన ప్రరాక్రమవంతు డైన వీరుడు, హిరణ్యపుర నివాసులు, ఇంద్రశత్రువులు నైన ‘పౌలోమ’నామక రాక్షసులను వారి గణములతోపాటు రెప్పపాటు కాలములో సంహరించినవాడు, అభయము కోరినచో శత్రువునకు గూడ అభయ ప్రదానము చేయువాడు నైన అర్జునుని యొక్క పరాక్రమవంతు డైన పుత్రుని గూడ మనము రక్షించుకొన జాలక పోయితిమి గదా!

‘ఇప్పుడు మహా బలశాలు రైన ధృతరాష్ట్రపుత్రులకు మహా భయము కలిగినది. ఎందు కనగా, తన పుత్రుని వధచేత కుపితు డైన అర్జును డిప్పుడు కౌరవులను నిశ్శేషముగా శోషింప జేయ గలడు. వారిని సమూలముగా ఊడ బెరకి వేయ గలడు. దుర్యోధనుడు నీచుడు. అతని సహాయకులుగూడ నీచులే. కనుక, అతడు నిశ్చయముగా అర్జునునిచేతిలో తన పక్షమువారి వినాశము చూచి, శోకవ్యాకులు డై ప్రాణత్యాగము చేయ గలడు.

“అసమాన బల పౌరుష సంపన్ను డైన అభిమన్యుడు రణభూమియందు చంప బడి యుండుట చూచి, యిప్పుడు నాకు విజయము, రాజ్యము, అమరత్వము, దేవలోకము లభించినను, అవి నన్ను ప్రసన్నుని జేయ జాలవు’.

52వ అధ్యాయము

యుధిష్ఠిరునికి వ్యాసుని హితబోధ :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యీ విధముగా దుఃఖించు చున్న యుధిష్ఠిరుని కడకు కృష్ణ ద్వైపాయన మహాముని వచ్చెను. అప్పుడు యుధిష్ఠిరు డా మహామునికి యథావిధిగా పూజా సత్కారములు చేసెను. ఆ మహాముని కూర్చొనినప్పుడు తన భాతృపుత్రుని వధచేత సంతప్తు డైన యుధిష్ఠిరుడు వ్యాస మహామునితో ని ట్లనెను.

“మహామునీ! అధర్మ పరాయణులు, మహా ధనుర్ధరులు, మహా రథికులు నైన శత్రువులు, యుద్ధరంగమునందు పోరాడుచున్న అభిమన్యు కుమారుని, అతడు అసహాయావస్థలో నుండగా, నలువైపుల చుట్టుముట్టి సంహరించిరి. శత్రువీర సంహారకు డైన అభిమన్యుడు బాలకుడుగా నుండెను. బాలోచిత బుద్ధితో విశేషించి, సంగ్రామోపయుక్త శస్త్రములు లేకుండ నతడు యుద్ధము చేయుచుండెను.

“మునీంద్రా! నేను అభిమన్యునితో ‘నీవు చక్రవ్యూహములో ప్రవేశించుటకు మాకు మార్గమును కల్పింపుము’ అని యంటిని. అప్పు డతడు ద్వారము కల్పించి వ్యూహములో ప్రవేశించెను. అప్పుడు మేము ఆ ద్వారముగుండా వ్యూహములో ప్రవేశింపబోవు చుండగా, సైంధవుడు మమ్ము అడ్డగించెను.

“మునీశ్వరా! యుద్ధజీవి యైన క్షత్రియుడు తనకు సమాన మైన సాధన సంపత్తి గల వీరునితో యుద్ధము చేయ గోర వలెను. శత్రువులు అభిమన్యునితో జేసిన యుద్ధము మాత్రము సమానయుద్ధము కాదు. అందుచేత, నేను మిక్కిలి సంతాపము చెంది యున్నాను. నా కన్నులు అశ్రుభరితము లై యున్నవి. నేను మాటి-మాటికి చింతలో మునుగుచు శాంతి లేకుండ నున్నాను”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యీ విధముగా విలపించుచు శోకవ్యాకులుడై యున్న యుధిష్ఠిరునితో వ్యాసమహాముని యి ట్లనెను:-

“యుధిష్ఠిరా! సమస్త శాస్త్రజ్ఞుడు, పరమ బుద్ధిశాలి, భరతకుల భూషణుడు నైన

నీవంటి పురుషుడు సంకట సమయములో ఘోహము చెందడు. అభిమన్యుడు శూరుడు. అతడు యుద్ధమునందు బాలాతీత పరాక్రమము ప్రదర్శించి అనేక శత్రువులను సంహరించి, స్యర్థము నకు పోయెను. ఇది బ్రహ్మ విధానము. దానిని ఎవడు గూడ ఉల్లంఘించ జాలడు. మృత్యుదేవత, దేవ-దానవ-గంధర్వాదుల ప్రాణములను గూడ హరించును”.

ఆ మాటకు యుధిష్ఠిరుడు వ్యాసమునితో ని ట్లనెను.

“మునీంద్రా! మీరు ‘చచ్చిరి’ అని యెందుకు చెప్ప బడుచున్నారు? మృత్యువు ఎవరికి గలుగును? ఏ కారణము చేత గలుగును? ఆ మృత్యువు ఏ కారణము చేత ఈ ప్రాణులను అపహరించు చున్నది? దేవతుల్య పితౄమహా! యీ విషయము లన్నియు నాకు తెల్పుము”.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యిట్లు యుధిష్ఠిరుడు అడుగగా వ్యాసభగవానుడు యుధిష్ఠిరునకు ఊరడింపు గలుగునట్లుగా నిట్లు చెప్పెను.

అకంపన - నారదుల సంవాదము ద్వారా మృత్యువు యొక్క ఉత్పత్తి వర్ణనము :-

“యుధిష్ఠిరా! పూర్వము నారద మహాముని అకంపన మహారాజునకు ఈ విషయములో చెప్పిన యితిహాసము గలదు. చెప్పెద వినుము :-

“యుధిష్ఠిరా! పూర్వము అకంపనునకుకూడ, తన పుత్రుని మృత్యువు వలన మిక్కిలి శోకము కలిగి యుండెను. ఆ దుఃఖము అన్నిటికన్న అధికముగా సహింపజాలని దై యుండెను. ఈ కారణము చేత నేను నీకు మృత్యువు యొక్క ఉత్పత్తిని గూర్చిన వృత్తాంతము చెప్పెదను. దానిని విని నీవు, స్నేహ బంధనము వలన కలుగు దుఃఖమునుండి విముక్తుడ వయ్యెదవు.

“రాజా! ఈ ఉపాఖ్యానము సమస్త పాప సముదాయమును నశింప జేయగలదు. దానిని వర్ణించి చెప్పెద వినుము. ఈ ఉపాఖ్యానము, ధనము, ఆయుస్సునూ పెంపొందించును; శోకనాశకము; పుష్టి వర్ధకము; పవిత్రము; శత్రుసమూహ నివారకము; మంగళ కర కార్యము లన్నింటిలో అధిక మంగళకరము. వేదాధ్యయనము పుణ్యదాయకమైనట్లే, యీ ఉపాఖ్యానము గూడ పుణ్య ప్రదము.

“రాజా! దీర్ఘాయువు గల పుత్రులను, రాజ్యమును, ధన సంపత్తినిన్ని

కోరునటువంటి ఉత్తమ రాజులు ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు ఈ యితిహాసమును విన వలెను.

“నాయనా! యుధిష్ఠిరా ! పూర్వము కృతయుగమునందు ‘అకంపన’ నామము గల యొక సుప్రసిద్ధరాజు ఉండెను. అతడు యుద్ధములో శత్రువులకు వశు డయ్యెను. ఆ రాజునకోక పుత్రు డుండెను. అతనికి ‘హరి’ యని పేరు ఉండెను. అతడు బల సంపదలో శ్రీమన్నారాయణ మూర్తికి సమానుడు. అస్త్ర విద్యా పారంగతుడు, మేధావి, లక్ష్మీ సంపన్నుడు, యుద్ధమునందు ఇంద్రసమాన పరాక్రముడు నై యుండెను.

“రాజా! ఆ హరిని రణరంగమునందు శత్రువులు చుట్టుముట్టినపుడు అతడు శత్రు పక్ష యోధులపై గజారోహక వీరులపైనను మాటి-మాటికి వేలకొలది బాణములు వర్షింప దొడగెను. అతడు యుద్ధమునందు దుష్కర పరాక్రమము ప్రదర్శించి, చివరకు సేనా మధ్యమునందు శత్రువుల చేత సంహరింప బడెను.

“యుధిష్ఠిరా! అప్పుడు అకంపనునకు మిక్కిలి పుత్రశోకము కలిగెను. అరాజు, పుత్రునకు ప్రేత సంస్కారము చేసి రేయింబగళ్ళు పుత్ర శోకములో మగ్నుడై యుండెను. అతని యంతరాత్ముకు కొంచెము గూడ సుఖము లభించకుండెను.

“రాజా! అకంపనునకు పుత్రుని మృత్యువు వలన గలిగిన మహాశోకమును తెలిసికొని దేవర్షియైన నారదుడు అతనికడకు వచ్చెను. అప్పుడు అకంపనరాజు నారదమహామునికి విధి పూర్వకముగా పూజా-సత్కారములు చేసి అతనికి తన పుత్రుని మృత్యువృత్తాంతము, జరిగిన యుద్ధ సమాచార మంతయు క్రమముగా పూస గ్రుచ్చినట్లు నారదున కిట్లు చెప్పెను:-

“దేవర్షీ! నా కొడుకు ఇంద్ర-విష్ణు సమాన పరాక్రమశాలి, మహాతేజస్వి, బలవంతుడు నై యుండెను. కాని, యుద్ధమునందు అనేక శత్రువులు ఏకముగా కలిసి అతనిని సంహరించిరి.

“భగవన్! మృత్యువనగా నేమి? మృత్యువు యొక్క వీర్యము, బలము, పౌరుషమున్ను ఎటువంటివి? మహర్షీ! ఇది యంతయు నేను యథార్థముగా విన గోరు చున్నాను.

“యుధిష్ఠిరా! అకంపనుని మాట విని నారదమహర్షి పుత్రశోక నాశక మైన ఒక ఉత్తమ మగు ఉపాఖ్యానమిట్లు చెప్పదొడగెను :-

“అకంపన మహారాజా! నీ పుత్రునకు మృత్యువు ఎట్లు సంభవించె నను విషయము నంతయు నేను యథార్థముగా విని యున్నాను. విస్తృత మైన ఒక కథ చెప్పెదను. సావధానుడ వై వినుము.

“రాజా! సృష్టి యారంభము నందు బ్రహ్మదేవుడు, ప్రజాసృష్టి చేసినప్పుడు, ప్రజా సంహారమునకు ఏలాటి వ్యవస్థ గూడ చేయ లేదు కాబట్టి, ఈ సమస్త ప్రపంచమున్న ప్రాణులచే నిండి, మృత్యు రహితముగా నుండుట చూచి బ్రహ్మదేవుడు ప్రాణుల సంహారము కొరకు చింతితుడై యుండెను. ఎంత విచారించి యోచించినను, బ్రహ్మదేవుడు, ప్రాణుల సంహారము నకై ఏ యుపాయముగూడ తెలియ జాల కుండెను.

“రాజా! అప్పుడు, క్రోధము చేత బ్రహ్మదేవుని శ్రవణ-నేత్రాదు లైన యింద్రియముల నుండి అగ్ని బయలు వెడలెను. ఆయగ్ని, ప్రపంచమును దహింప దలచి సమస్త దిశలందు, వ్యాపించెను. తరువాత, భూమ్యాకాశములం దంతటను అగ్నిజ్వాలలు వ్యాపించెను. దహించుటకు అత్యంత శక్తి గల అగ్నిదేవుడు క్రోధముతో, అందరను భయపెట్టుచు ప్రపంచమును దహింప జొచ్చెను. దానిచేత అనేక స్థావర-జంగమ ప్రాణులు నశించెను.

“అకంపనా! తరువాత, రాక్షస ప్రభువు* (శివునకు ఈ పేరు వచ్చుటకు కారణము మృగ్యము. వ్యాసుడు ప్రయోగించెను). జటాధారి, దుఃఖ హరుడు నైన రుద్రభగవానుడు బ్రహ్మదేవుని శరణుజొచ్చెను. అప్పుడు ప్రజాహితమును గోరుచున్న పరమేశ్వరుడు తన కడకు రాగా, బ్రహ్మదేవుడు జ్వలించుచు నతనితో నిట్లనెను:-

‘నా యభీష్టమనోరథమును నెరవేర్చుటకు పుట్టిన నా యోగ్యపుత్రుడవు నీవు. నా మానసిక సంకల్పము చేత జన్మించితివి. నీ కోరిక యేమి? చెప్పుము. నెరవేర్చెదను. నీవు ఏమి కోరుచున్నావో తెలుపుము. నేను నీకు ప్రియమైన సమస్త కార్యము చేసెదను.’

“అకంపనా! అప్పుడు రుద్రదేవుడు బ్రహ్మదేవునితో నిట్లనెను.

* రక్షస్ శబ్దానికి రక్షకుడు అని అర్థము చెప్పుకొనవచ్చునేమో? రక్షకులకు లేదా రక్షకుడైన ప్రభువు శివుడు. - ఎడిటర్.

53వ అధ్యాయము

శంకర - బ్రహ్మాల సుంవాదము - మృత్యువు ఉత్పత్తి - దానికి ప్రజాసంహారము ఒప్పగించుట :-

“ప్రభూ! నీవు ప్రజాసృష్టికిగాను స్వయముగా ప్రయత్నించితివి. నీవే అనేక విధ ప్రాణుల సృష్టి అభివృద్ధి చేసితివి. నీవే అనేక విధ ప్రాణుల సృష్టి, అభివృద్ధియు చేసితివి. ఆ నీ ప్రజలే, మరల నీ క్రోధముచేత దహింప బడు చున్నారు. కనుక, వారి యెడల నాకు దయ కలుగు చున్నది. కాబట్టి, భగవన్! ప్రజలపై కృపాదృష్టితో ప్రసన్నుడవు కమ్ము”

ఆ మాటలకు బ్రహ్మదేవుడు మహాదేవునితో నిట్లనెను.

“రుద్రదేవా! ఈ ప్రపంచమును సంహరించు కోరిక నాకు లేదు. భూమండల హితము కొరకే నాకు క్రోధము కలిగెను. భూదేవి భారము చేత పీడింప బడి ప్రపంచ సంహారము కొరకు నన్ను ప్రోత్సహించెను. ఈ భూదేవి మహాభారము చేత అణగి పోయినది. నేను అనేక విధముల, ఈ యనంత విశ్వ సంహారము కొరకు ఉపాయమును యోచించితిని. కాని, నాకు ఏ యుపాయము గూడ తోచ లేదు. కనుక, నాకు క్రోధావేశము కలిగెను.

రాజా! ఆ మాటకు మహాదేవుడు బ్రహ్మదేవునితో నిట్లనెను :-

“ఏతామహా! నీవు కోపించకుము. ప్రపంచ సంహారమును అపుట కొరకు పూనుకొని నీవు ప్రసన్నుడ వై స్థావర - జంగమ ప్రాణుల వినాశము చేయకుము. నీ కృపచేత, ఈ ప్రపంచము భూత-భవిష్యత్-వర్తమానములు మూడు రూపములలో విభజింప బడుగాక.

“ప్రభూ! నీవు క్రోధము చేత ప్రజ్వలితుడ వై, మండు చున్న అగ్నిని సృష్టించితివి. అది పర్యత శిఖరములను, వృక్షములను, నదులను, దహించు చున్నది. ఆ యగ్ని, చిన్న చిన్న జలాశయములను, వివిధ తృణలతాదులను, స్థావర-జంగమ ప్రపంచమున్న పూర్తిగా నశింప జేయు చున్నది. అది యంతయు భస్మమైనది. నీవు ప్రసన్నుడవై యుండుము. కోపగింపకుము. ఇదియే నేను నిన్ను కోరువరము.

“దేవా! నీవు సృష్టించిన సమస్త ప్రాణులు, ఏదో యొక రూపములో నశించుచున్నారు. కనుక, నీ యీ తేజస్వ్యరూప క్రోధము ప్రపంచ సంహారమునుండి విముఖ మై నీయందే విలీన మగుగాక! నీవు ప్రజాహితము కొరకు, వారి యెడల కృపాదృష్టితో మెలగుము. దానిచేత సమస్త ప్రాణులు నశించక బ్రతుకుగాక! ప్రపంచ నాశము తలపెట్టకుము.

“అదిదేవా! సంతానములు నశించకుండుట చేత, ఈ సమస్త జగత్తు నందలి ప్రాణులు బ్రతికి యుందురుగాక! నీవు నన్ను ప్రపంచ స్రష్టగా నియమించితివి. ఈ చరాచర ప్రపంచము నష్టము కాకుండుగాక! అని, సర్వదా, ప్రజలపై దయజూపు నిన్ను ప్రార్థించుచున్నాను.

“యుధిష్ఠిరా! యిట్లు నారదుడు అకంపనునకు చెప్పి మరల ని ట్లనెను :-

“అకంపన మహారాజా! ప్రజాహితము కొరకు మహాదేవుడు చెప్పిన మాటలు విని బ్రహ్మదేవుడు, ఆ క్రోధమును తన యంతరాత్మలోనే ఉపసంహరించుకొనెను. తరువాత బ్రహ్మదేవుడు, మనుష్యులకు ప్రవృత్తి (కర్మ) - నివృత్తి (జ్ఞానము) మార్గములను ఉపదేశించెను.

మృత్యుదేవత ఉత్తర్తి :-

“ఆ క్రోధాగ్నిని ఉపసంహరించుకొనునప్పుడు బ్రహ్మదేవుని యింద్రియము లన్నింటి నుండి ఒక స్త్రీ పుట్టెను. ఆమె నలుపు-ఎరుపు రంగులలో నుండెను. ఆమె నాలుక ముఖము నేత్రములున్ను పసుపు-ఎరుపు రంగులలో నుండెను. రాజా! ఆమె కమండలములు, భూషణములున్ను, పుటపాకతప్త సువర్ణమయములై ప్రకాశించు చుండెను.

“అకంపనా! ఆ స్త్రీ బ్రహ్మదేవుని యింద్రియములనుండి వెడలి, దక్షిణ దిక్కు నందు నిలిచి, ఆ యిరువురు దేవతామూర్తులవైపు చూచి మెల్లమెల్లగా నవ్వుచు నుండెను. అప్పుడు, సమస్త ప్రపంచ సృష్టికర్త - ప్రళయకర్తయైన బ్రహ్మదేవుడు, ఆస్త్రీని తన సమీపమునకు పిలిచి, ఆమెను మాటి-మాటికి ఊరడించుచు మధురవాక్కుతో, ‘మృత్యుదేవీ! నీవు ఈ సమస్త ప్రజలను సంహరింపుము’ అని చెప్పెను. ఆ స్త్రీకి ‘మృత్యుదేవత’ అని ఆ దేవుడే పేరు పెట్టెను.

“దేవీ! నీవు, సంహారబుద్ధితో నున్న నా రోషము వలన పుట్టితివి. కనుక, మూర్ఖులు, పండితులు నైన సమస్త ప్రజలను సంహరించు చుండుము. నా యాజ్ఞచేత నీవు ఈ కార్యము చేయవలెను. దీనిచేత నీకు శుభము కలుగును.”

“అకంపనరాజా! బ్రహ్మదేవుడిట్లు చెప్పగా, మృత్యునామము గల ఆ స్త్రీ అత్యంతము చింతామగ్నురై వెక్కి-వెక్కి యేడ్వ దొడగెను. అప్పుడు బ్రహ్మదేవుడు మృత్యుదేవత యొక్క కన్నీళ్ళన్నియు, సమస్త ప్రాణుల హితము కొరకు, తన రెండు చేతులలో తీసుకొని, ఆ స్త్రీని ఆశ్వాసించి ప్రసన్నురాలిని చేసెను.”

54వ అధ్యాయము

మృత్యుదేవత తపస్సు - బ్రహ్మ వరదానము - నారదాకంపన సుంవాద సమాప్తి :-

“అకంపన మహారాజా! తరువాత మృత్యుదేవత, తనలోనే దుఃఖము అణచుకొని, వంచ బడిన లతవలె, వినమ్రురై చేతులు జోడించుకొని, బ్రహ్మదేవునితో నిట్లనెను.

“ఏతామహా! ఇటువంటి స్త్రీగా నన్నెందుకు పుట్టించితివి? నేను అహితకర మైన ఆ క్రూరకర్మ తెలిసి-తెలిసి యెట్లు చేయుదును? భగవన్! నేను పాపకర్మ చేయుటకు భయపడెదను. నా యెడల ప్రసన్నుడవు కమ్ము. దేవా! నేను ప్రజలకు ప్రియు లైన పుత్ర-మిత్ర - భ్రాతృ - మాతృ - పితృ - పతులను సంహరించునప్పుడు, వారి బంధువులు నన్ను నిందించెదరు. నాయనిష్ఠము కొరకు చింతించు చుండెదరు. కనుక, నేను వీ రందరకు మిక్కిలి భయపడెదను.

“భగవన్! ఏడ్చు చున్న దీనుల నేత్రములనుండి రాలు అశ్రుబిందువుల వలన భయపడి నేను నీ శరణు జొచ్చితిని. దేవా! నా శరీరమును, తలనున్ను వంచి, చేతులను జోడించి, వినీత భావముతో నీకు శరణాగతురాలనై వేడుచున్నాను. నేను యమరాజుమందిరమునకు పోవ కుండునట్లు అనుగ్రహింపుము.

“లోకహితామహా! నీ దయతో నేను తపస్సు చేయ దలచు చున్నాను. నాకు వరము ప్రసాదింపుము. నీ యాజ్ఞ తీసుకొని, నేను ధేనుకాశ్రమమునకు పోయెదను. అక్కడ నీ యారాధనము నందే తత్పరురాల నై యుండి కఠోర తపస్సు చేసెదను. దేవా! ఏడ్చుచు, మొత్తుకొనుచు నున్న ప్రాణుల యొక్క ప్రియ మైన ప్రాణములను అపహరింపజాలను. ఈ యధర్మమునుండి నన్ను రక్షింపుము.

“రాజా! ఆ మాటకు బ్రహ్మ దేవుడు మృత్యుదేవతతో నిట్లనెను :-

“మృత్యుదేవీ! ప్రజా సంహారము కొరకే నిన్ను నేను సంకల్ప పూర్వకముగా సృష్టించితిని. బయలు దేరుము. నీవు సర్వ ప్రజలను సంహరింపుము. నీవు అన్యథా విచారింపకుము. ఈ విషయమిట్లు కావలసినదే. ఇందులో ఏమాత్రము మార్పు జరుగదు. నీవు ప్రపంచములో నిందింప బడవు. నాయాజ్ఞ పాలింపుము”

“యుధిష్ఠిరా! యిట్లు నారదుడు అకంపనునకు మృత్యుదేవత వృత్తాంతము చెప్పి మరల నతనితో నీవిధముగా చెప్పెను.

“రాజా! బ్రహ్మ దేవు డిట్లు చెప్పగా, మృత్యుదేవత, ఆ దేవునివైపే చూచుచు, చేతులు జోడించి నిలుచుకొని, మనస్సులోనే మిక్కిలి సంతోషించెను. కాని, ఆమె ప్రజాహితము కోరుచు, ప్రాణి సంహార కార్యము చేయుటకు ఇష్ట పడలేదు. అప్పుడు బ్రహ్మదేవుడు కొంతసేపు ఊరకుండి తనలోతానే సంతోషించి, ప్రజలను చిరునవ్వుతో, క్రోధశూన్యడై చూచెను. కనుక, ప్రజలందరు పూర్వమువలె, సంతోషముతో కళ-కళలాడు చుండిరి.

“రాజా! బ్రహ్మదేవుని రోషము పోయిన తరువాత, మృత్యుదేవత గూడ బ్రహ్మదేవుని కడ నుండి వేరు చోటికి పోయెను. అప్పుడు, మృత్యుదేవత ప్రజా సంహార విషయములో ఏలాటి ప్రతిజ్ఞ చేయక, అక్కడినుండి వెడలి ధేనుకాశ్రమమునకు పోయెను.

“అకంపన మహారాజా! మృత్యుదేవత ధేనుకాశ్రమమునందు తపోవ్రతము నారంభించెను. ఆమె కఠోర తపస్సు చేయు చున్నపుడు ప్రజలయెడల దయతో వారి హితము చేయగోరి, ఇంద్రియములకు ప్రేయములైన విషయములనుండి వానిని గ్రహించుకొని, ఇరువది యొక్క ‘పద్య’ (పద్యమనగా, పదిలక్షలు లేక పది లక్షల పది లక్షల సంఖ్య) సంవత్సరములు ఒంటికాలిపై నిలిచి తపస్సు చేయు చుండెను. తరువాత, ఆమె పదివేల పద్యముల సంవత్సరములు మృగములతో సంచరించు చుండెను. తరువాత, చల్లని నిర్మల జలము గల పవిత్ర ‘నందా’ నదీజలమునందు నిలిచి ఎనిమిదివేల సంవత్సరములు తపస్సు చేసెను.

“రాజా! ఆమె నియమధారణ చేసి నందానదిలో, పాపరహితురా లయ్యెను. తరువాత వ్రత నియమ సంపన్నురాలైన మృత్యుదేవత, తొలుత పవిత్ర ‘కాశికీ’ నదీ

తీరమునకు పోయి, అక్కడ, వాయువు, జలమున్ను ఆహారముగా గొనుచు మరల కఠోర నియమ పాలనము చేయ దొడగెను.

“రాజా! ఆ పవిత్ర మృత్యుదేవత, పంచ గంగలలో, వేతస (ప్రబ్బలి) వనమునందు, అనేక తపస్సులను వేర్వేరు పద్ధతులతో చేసి, తన శరీరము మిక్కిలి దుర్బలము చేసికొనెను. తరువాత ఆమె గంగానదీ తీరమునకు, ప్రముఖ పుణ్యక్షేత్రమైన మహా మేరు పర్వత శిఖరమునకున్న పోయి వ్రాణాయామమునందు నిమగ్నురాలై, పాషాణమూర్తి వలె, కదలక - మెదలక కూర్చొనెను.

“రాజా! తరువాత ఆ మృత్యుదేవత, పూర్వము దేవతలు యజ్ఞము చేసిన హిమాలయ శిఖరమునకు పోయి, అక్కడ ఒక ‘నిఖర్య’ (పదిలక్షలపదిలక్షల - పదికోట్లు) సంఖ్య గల సంవత్సరములు, పాదాంగుష్ఠముపై నిలిచి తపస్సు చేసెను. తరువాత, ఆమె పుష్కర-గోకర్ణ - నైమిశారణ్య మలయాచలపుణ్యక్షేత్రములందు ఉండి, మనస్సునకు ఇష్టము లైన నియమ వ్రతముల ద్వారా, తన శరీరము అత్యంత క్షీణము చేసికొనెను.

“రాజా! ఆ మృత్యుదేవత ఏ యితర దేవతలపై మనస్సు పెట్టక, సర్వదా, బ్రహ్మదేవునే దృఢభక్తితో ధ్యానించు చుండెను. ఆమె తన ధర్మాచరణము చేత బ్రహ్మదేవుని సంతోష పరచెను.

“అకంపన మహారాజా! అప్పుడు ప్రపంచ సృష్టికారణభూతుడైన బ్రహ్మదేవుడు, ఆమె యెడల ప్రసన్నుడై, సౌమ్య హృదయముతో ప్రీతిపూర్వకముగా ఆమెతో ‘మృత్యుదేవీ! నీ వెందు కిట్లు కఠోర తపస్సు చేయు చున్నావు?’ అని యనగా,

“రాజా! మృత్యుదేవత బ్రహ్మదేవునితో మరల నిట్లనెను:-

“దేవా! ఆరోగ్య వంతులైన ప్రజలు ఏడ్చు చుండగా వారిని వధింప కుండ వరము నాకు నీవు ప్రసాదించ గోరుచున్నాను. నేను అధర్మమునకు మిక్కిలి భయపడు చున్నాను గనుక తపస్సులో నిమగ్నురాల నై యున్నాను. భయపడుచున్న అబలనైన నాకు అభయమిమ్ము. నే నొక నిరపరాధ స్త్రీ నై, నిన్ను ఆర్తితో యాచించు చున్నాను. నాకు నీవు అశ్రయదాతవు కమ్ము.

“అకంపన రాజా! యిట్లు మృత్యుదేవత యాచింపగా, భూత - భవిష్యత్ - వర్తమానములను తెలిసిన బ్రహ్మదేవు డామెతో నిట్లనెను.

“మృత్యుదేవీ! ప్రజలను సంహరించుట వలన నీకు అధర్మము కలుగదు. నామాట ఎట్టి పరిస్థితులలోగూడ అసత్యము గాజాలదు. కనుక, నీవు నాలుగు భాగములుగా విభజింప బడిన సమస్త ప్రాణుల సంహారము చేయుము. సనాతన ధర్మము నిన్ను అన్ని విధముల పవిత్రురాలునిగా నుంచ గలదు.

“దేవీ! లోకపాలకులు, యముడు, అనేక విధరోగములున్న నీకు సహాయము చేయ గలరు. నేను, సమస్త దేవతలున్న నీకు మరల వర మిచ్చెదము. ఆ వరము చేత నీవు పాపము నుండి విముక్తురాల వై నీ నిర్మల స్వరూపముతో విఖ్యాతి చెంద గలవు.

“అకంపన మహారాజా! బ్రహ్మదేవుడిట్లు చెప్పగా, మృత్యుదేవత చేతులు జోడించి, తల వంచి, బ్రహ్మదేవుని ప్రసన్నుని జేసి అప్పుడు మరల ని ట్లనెను.

“ప్రభూ! ఒకవేళ ఈ కార్యము నేను దప్ప మరియొకరు చేయ జాలని యెడల, నీ యాజ్ఞ శిరసా వహించెదను. కాని, యీ విషయములో నేను నీతో చెప్పబోవు మాటలు సావధానముగా వినుము.

“దేవా! లోభ - క్రోధ - అసూయా (గుణములందు దోషారోపణము) - ఈర్ష్యా (ఓర్వలేనితనము) - ద్రోహ - మోహ - నిర్లజ్జత్వములు - ఇతరులతో కఠినముగా మాట్లాడుట, ఈ దోషములే, దేహధారుల దేహములను నశింప జేయుగాక!

‘అకంపనా! ఆ మాటకు బ్రహ్మదేవుడు మృత్యువుతో నిట్లనెను.

“మృత్యుదేవీ! అట్లే యగుగాక! నీవు ఉత్తమ పద్ధతిలో ప్రాణుల సంహారము చేయుము. దానిచేత నీకు పాపము అంటదు. నేనుగూడ నీకు అనిష్టము తలచను. నా చేతిలో తీసికొనిన నీ కన్నీటి బిందువులన్నియు ప్రాణుల శరీరములోనే ఉత్పన్నములగు వ్యాధులుగా మారి, ఆయుస్సు తీరిన ప్రాణులను నశింప జేయగలవు. నీకు అధర్మము ప్రాప్తించదు. కనుక, నీవు భయపడకుము.

“దేవీ! నిశ్చయముగా నీకు పాపము గలుగదు. నీవు ప్రాణుల ధర్మ స్వరూపురాలవే కాక, వారి ధర్మమునకు గూడ స్వామినివి కాగలవు. కాబట్టి, నీవు సర్వదా ధర్మ తత్పరురాలు, ధర్మానుకూలముగా జీవితము గడపునదియు నగు ధరిత్రివై, ఈ సమస్త జీవుల ప్రాణముల యొక్క నియంత్రణము (అదుపు) చేయుము.

“దేవీ! నీవు కామ-క్రోధములను విడిచి, ప్రపంచ ప్రాణుల యొక్క

ప్రాణములను హరింపుము. ఇట్లు చేయుట చేత నీకు అక్షయ మైన ధర్మము ప్రాప్తించును. మిథ్యా చారు లైన పురుషులను వారి యధర్మమే చంపును. నీ ధర్మాచరణము చేత, స్యయముగానే నిన్ను నీవు పవిత్రురాలిని చేసికొనుము. అసత్యమును ఆశ్రయించుట చేత ప్రాణి, తననే పాప పంకములో ముంచును. కనుక, నీ మనస్సులోనున్న కామ-క్రోధములను త్యజించి, సమస్త జీవులను సంహరింపుము.”

“యుధిష్ఠిరా! యిట్లు నారదముని అకంపనకు చెప్పి మరల నిట్లు చెప్ప దొడగెను.

“అకంపన మహారాజా! మృత్యుదేవత అప్పుడు బ్రహ్మదేవుని యుపదేశముచేత, విశేషించి, ఆయన శాప మిచ్చు ననుభయముచేత, ఆయనతో, ‘చాల మంచిది దేవా! నీ మాట అంగీకరించితిని’ అని చెప్పెను.

“రాజా! ఆ మృత్యువే, ప్రాణులకు, అంతకాలము ప్రాప్తించినప్పుడు కామ - క్రోధములు విడిచి అనాసక్త భావముతో సమస్త ప్రాణుల ప్రాణములను హరించును. ఆ దేవికి ఒకని యెడల ప్రేమగాని, మరియొకనియందు క్రోధముగాని ఉండదు.

“రాజా! ప్రాణుల మృత్యు వనగా నిదియే. దీనిచేతనే వ్యాధులు పుట్టినవి. వ్యాధి యనగా రోగము. దానిచేత ప్రాణి రుగ్గు డగును (ఆరోగ్యము చెడును). ఆయుస్సు తీరినప్పుడు, సమస్త ప్రాణులకు మృత్యువు ఈ విధముగానే సంభవించును. కనుక, రాజా! నీవు వ్యర్థముగా శోకింపకుము.

“అకంపనా! ఆయువు తీరినప్పుడు, సర్వేంద్రియములున్న ప్రాణులతో పాటే పరలోకమునకు పోయి యుండును. మరల ఆ ప్రాణులతో పాటే, యీ లోకమునకు వచ్చును. రాజా! యీ విధముగా సర్వ ప్రాణులు దేవలోకమునకు పోయి, అక్కడ దేవ స్వరూపములో నుండును. అట్టి దేవతలు, మనుష్యులవలె, సుఖము ననుభవించిన తరువాత, సుఖ సమాప్తి కాగానే, మరల ఈ లోకమునకు వచ్చెదరు.

“రాజా! భయంకర శబ్దము చేయు మహాబలశాలి యైన ప్రాణవాయువు ప్రాణుల శరీరములనే భేదించును. ఆ ప్రాణవాయువు సర్వవ్యాప్తి, ఉగ్ర స్వభావము గలది. అనంత తేజస్సుతో గూడినది. దానికి ఎప్పుడు గూడ ఆ శరీరమునందు నిలకడ గాని, పునరావృత్తి గాని ఉండవు.

“రాజా! సమస్త దేవతలు గూడ మరణించువారే. వారికినీ మర్త్యులను పేరే ఉన్నది. కాబట్టి, నీవు నీపుత్రునిగూర్చి శోకింపకుము. నీ పుత్రుడు స్వర్గలోకము చేరినాడు. సర్వదా రమణీయము లైన వీరస్వర్గలోకములందు ఉండి ఆనంద మనుభవించు చున్నాడు. నీ పుత్రుడు దుఃఖము విడిచి, పుణ్యాత్ములైన పురుషులలో చేరి యున్నాడు. భగవంతుడే మృత్యువును ప్రాణుల కొరకు ఇచ్చెను. ఆ మృత్యువు ప్రాణుల కాలము దీరినప్పుడు తన రూపములో ప్రాణులను సంహరించును. ప్రజా సముదాయము యొక్క ప్రాణము లపహరించు మృత్యువును బ్రహ్మదేవుడే స్వయముగా నిర్మించెను.

“అకంపన మహారాజా! సర్వప్రాణులు స్వయముగానే, తమను తాము సంహరించు కొనెదరు. మృత్యుదేవత, తన చేతిలో దండము పట్టుకొని ప్రాణులను వధించదు. కనుక ధీరుడైనవాడు, ‘మృత్యువు బ్రహ్మదేవుడే రచించిన నిశ్చిత విధానము’ అని తలచి, చచ్చిన ప్రాణులకై యెప్పుడు గూడ శోకింపడు. ఈ విధముగా బ్రహ్మదేవుడు నిర్మించిన సమస్త సృష్టియు మృత్యు వశములో నున్న దని తలచి నీవు, నీ పుత్రుని మరణము చేత ప్రాప్తించిన శోకమును విడువుము.”

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! వైశంపాయన మునీంద్రుడు జనమేజయునితో ఈ వృత్తాంతము చెప్పి మరల నిట్లనెను.

“జనమేజయా! యీ విధముగా వేదవ్యాసమునీశ్వరుడు యుధిష్ఠిరునితో నారదు నకు, అకంపనునకున్న జరిగిన మృత్యువృత్తాంతము చెప్పి మరల యుధిష్ఠిరునితో నిట్లనెను.

“యుధిష్ఠిరా! నారదుడు చెప్పిన మాటవిని అకంపనరాజు నారదునితో మరల నిట్లనెను.

“నారద మునీంద్రా! నీ ముఖమునుండి యీ యితిహాసము విని నా శోకము దూర మయ్యెను. నేను ప్రసన్నుడను, కృతార్థుడను నైతిని. నీ చరణములకు ప్రణామము చేసెదను”

యుధిష్ఠిరా! ఇట్లు అకంపనుడు చెప్పిన తరువాత దేవమునిశ్రేష్ఠుడైన నారదుడు నందన వనమునకు పోయెను.

“యుధిష్ఠిరా! ఈ యితిహాసమును ఎల్లప్పుడు వినుచు, వినిపించుచు నుండు వానికి, ఇది, పుణ్యము, యశస్సు, ఆయుస్సు, స్వర్గము, ధనమున్ను ఇచ్చును.

“యుధిష్ఠిరా! అప్పుడు మహారథికుడు, పరాక్రమశాలియు నైన అకంపనరాజు ఉత్తమ ప్రయోజనమును ప్రకటించునట్టి యీ వృత్తాంతమును విని, క్షత్రియధర్మము నాచరించు వీరులకు గలుగు పరమగతి విషయమును గూర్చి తెలిసికొనియు, తనకు సమయము వచ్చినప్పుడు స్వర్గలోకమునకు చేరుకొనెను.

“యుధిష్ఠిరా! మహాధనుర్ధరు డైన అభిమన్యుడు పూర్వజన్మలో చంద్రుని పుత్రుడుగా నుండెను. ఆ మహారథికివీరుడు సమరాంగణమునందు, సమస్త ధనుర్ధరుల యెదుట శత్రు వధ చేసి, ఖడ్గ - శక్తి - గదా - ధనుస్సుల చేత ముఖాముఖి యుద్ధము చెయుచు సంహరింపబడి దుఃఖరహితు డై మరల చంద్రలోకమునకే వెడలిపోయెను.

‘కనుక, పాండుశుందనా! నీవు తమ్ములతో గూడి, ధైర్యముతో, ఏమరుపాటు లేక బాగుగా, కవచాదులచేత సంశిద్ధుడ వై, మరల శీఘ్రముగా యుద్ధ సన్నద్ధుడవై పొమ్ము’.

జనమేజయా! సంజయుడు ఈ విధముగా మృత్యుదేవత వృత్తాంతము ధృతరాష్ట్రునకు చెప్పి, తరువాతి వృత్తాంత మతనికి ఇట్లు చెప్పి దొడగెను.

55వ అధ్యాయము

భీషణ మహారాజుల చరిత్ర ప్రారంభము :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! మృత్యువుయొక్క ఉత్పత్తిని ఆ దేవతయొక్క అసమాన కార్యమును గూర్చి విని యుధిష్ఠిరుడు మరల వ్యాసమహామునితో నిట్లనెను.

“బ్రహ్మర్షి! ఇంద్ర సమానపరాక్రమ సంపన్నులు, శ్రేష్ఠులు, పుణ్యకర్మలు చేసినవారు, పాప రహితులు, సత్యవాదులునైన రాజర్షులు, వారికి యోగ్యమైన ఉత్తమ లోకములో నివసించు చున్నారు. కనుక, నీవు మరల, ఆ ప్రాచీన రాజర్షుల సత్యకర్మలు బోధించు మీ వచనములచేత, నన్ను అనుగ్రహించి, ఊరడింపుము. పూర్వకాలమునందు, మహాత్ములు, పుణ్యకర్మలు నైన యేయే రాజర్షులు యజ్ఞములలో ఎన్నియెన్ని దక్షిణ లిచ్చిరి?

ధృతరాష్ట్రా! ఆ మాటకు వ్యాసమహాముని యుధిష్ఠిరునితో నిట్లనెను :-

నారదుని కృపచేత స్పృంజయునకు పుత్ర ప్రాప్తి :-

“యుధిష్ఠిరా! శైబ్య’ రాజునకు ‘స్పృంజయుడు’ అనునొక పుత్రుడు ఉండెను. అతనికి, ‘పర్యతుడు - నారదుడు’ నను నిద్దరు మునీశ్వరులు మిత్రులుగా నుండిరి. ఆ యిరువురు ఒకనాడు స్పృంజయునితో కలిసికొనుటకు అతని యింటికి వచ్చిరి. వారికి స్పృంజయుడు విధిపూర్వకముగా పూజా-సత్కారములు చేసెను. వారు సుఖముగా నక్కడ నుండ జొచ్చిరి.

“రాజా! ఆ యిరువురు మునులతో స్పృంజయుడు కూర్చొని యుండగా నొకనాడు పరమ సుందరి యైన ఆ రాజు కూతురు స్మిత వదనముతో వారికడకు వచ్చి, రాజునకు ప్రణమిల్లెను. అమెను రాజు ఆశీర్వదించి, అభినందించెను. ఆ కన్యను పర్యత మహర్షి చూచి రాజుతో నిట్లనెను :-

“రాజా! సర్వశుభలక్షణశోభితురా లై, చంచల కటాక్షములు గల యీ కన్యక యెవరో పుత్రైక? అహో, ఈమె, సూర్యుని ప్రభయా? లేక అగ్ని శిఖయా? లేక, చంద్రుని ప్రభయా? లేక, ‘ప్రీ-శ్రీ-ధృతి-పుష్టి-సిద్ధి’ యనువారిలో నొకతెయా?”

“యుధిష్ఠిరా! యీ విధముగా నడిగిన పర్యత మహర్షితో స్పృంజయ మహారాజు ఇట్లనెను.

“భగవన్! ఈమె నా కూతురు. నానుండి వరము పొందగోరుచున్నది.

“యుధిష్ఠిరా! అప్పుడు నారదమహర్షి ఆ రాజుతో నిట్లనెను.

“స్పృంజయా! ఒకవేళ, నీవు పరమశుభములు పొంద గోరునెడల, ఈ నీ కన్యను, ధర్మపత్నిగా నాకు ఇమ్ము. నేను చేసికొనెదను.

“యుధిష్ఠిరా! అప్పుడు స్పృంజయమహారాజు మిక్కిలి ప్రసన్నుడై నారదునితో, ‘మునీంద్రా! యీ కన్యను అవశ్యముగా నీకు ఇచ్చెదను’ అని అనెను. అప్పుడు పర్యతముని మిక్కిలి కుపితు డై నారదునితో, ‘బ్రహ్మాన్! నేను మొదటనే మనస్సులో వరించిన యీ కన్యను నీవు వరించుచున్నాను. నేను వరించిన కన్యను నీవు నీ పత్నిగా వరించితివి. కాబట్టి నీవు స్వేచ్ఛగా స్యర్థమునకు పోవజాలవు’ అని శపించగా, నారదమునీంద్రు డప్పుడు పర్యతమునితో నిట్లు చెప్పి ప్రతిశాపమిచ్చెను.

“పర్యత మునీంద్రా! మనస్సులో సంకల్పించి, వాక్కుతో ప్రతిజ్ఞచేసి, బుద్ధిలో నిశ్చయించుకొని, పరస్పరము మాట్లాడుకొనిన తరువాత సంకల్పము తీసికొని చేయ బడునదియే కన్యాదాన మనబడును. ఆ విధముగానే ప్రతి గ్రహింప బడు కన్యకకే పతితో పాణిగ్రహణము జరుగును. అప్పుడే, వేదమంత్రములు పఠింప బడును. ఇదియే విధి విధానముగా కన్యప్రతిగ్రహణము చేసికొను పద్ధతి ప్రసిద్ధమై యున్నది. కాని, కేవలము మనస్సులో సంకల్పించుకొనినంతమాత్రముననే, పరిపూర్ణముగా పాణిగ్రహణము నిశ్చయింప బడినట్లు కాదు. వివాహము యొక్క పరిపూర్ణ నిష్ఠ ‘సప్తపది’ (ఏడుగులు వధూవరులు కలిసి నడుచుట)తో నే నెరవేర గలదని నిశ్చయింప బడినది. కనుక, కన్యకపై నీకు పతిరూపమైన పరిపూర్ణాధికారము కలుగ లేదు. ఇట్టి పరిస్థితి యున్నప్పటికిన్ని నీవు నాకు శాపమిచ్చితివి. కాబట్టి నీవుగూడ, నేను తోడు లేకుండ స్యర్థమునకు పోవ జాలవు”.

“యుధిష్ఠిరా! యీ విధముగా ఆ మునీంద్రు లిరువురు, శాప-ప్రతిశాపము లిచ్చుకొని, అక్కడనే నిలిచి యుండిరి.

“ఇట్లుండగా, స్పృంజయమహారాజు, పుత్రుడు కలుగ వలె నను నిచ్చితే, పవిత్రుడై, పరిపూర్ణశక్తితో, మిక్కిలి ప్రయత్నించి, బ్రాహ్మణులకు అన్న-పాన-వస్త్రాదు లిచ్చి వారిని ఆరాధించెను.

“యుధిష్ఠిరా! యి ట్లుండగా నొకనాడు, తపస్సు, వేదాధ్యయనము, వేదశాస్త్రములు, వీనియందు పారంగతు లైన ఆ బ్రాహ్మణులు, స్పృంజయరాజు పట్ల ప్రసన్ను లై అతనికి పుత్రదానము చేయు నిచ్చితే, నారదమునితో, ‘దేవర్షి! ఈ రాజుర్నికి అభీష్టమైన పుత్ర దానము చేయుము’ అని చెప్పిరి.

“యుధిష్ఠిరా! బ్రాహ్మణులట్లు ప్రార్థింపగా, నారదమునీంద్రుడు ‘తథాస్తు’ (అట్లే యగుగాక!) అని చెప్పెను. ఆ బ్రాహ్మణుల ప్రార్థనను అంగీకరించి, స్పృంజయునితో, నారదు డిట్లనెను.

“స్పృంజయా! ఈ బ్రాహ్మణులు నీ యెడల ప్రసన్నులై నీకు ఇష్ట మైన పుత్రుని వరముగా ప్రసాదింపు మని నన్ను గోరుచున్నారు. ‘నీకు శుభమగుగాక!’ నీకు యిష్టమైన పుత్రుని కొరకు వర మడుగుము”

“యుధిష్ఠిరా! నారదముని అట్లు చెప్పిన తరువాత స్పృంజయుడు అంజలి బద్ధు

డై, నారదమునితో 'మునీంద్రా! సద్గుణ సంపన్నుడు, యశస్వి, కీర్తిమంతుడు, తేజస్వి, శత్రుదమనుడు' నగు నొక పుత్రుని కోరుకొంటినని మరల నిట్లనెను.

“నారద మునీంద్రా! ఎవని మల-మూత్రాదులు, ఉమ్మి, చెమటయు నీ కృపచేత సువర్ణమయములు కాగలవో, అట్టి పుత్రుని కోరుచున్నాను.”

తరువాత వ్యాసుడు యుధిష్ఠిరునితో నిట్లనెను.

“యుధిష్ఠిరా! సృంజయుని కోరిక విని నారదుడు 'అట్లే యగుగాక!' అని యనెను. అట్లనగానే, సృంజయునకు అతని కోరిక ప్రకారము పుత్రుడు కలిగెను. ఆ కుమారుడు నారదమునియొక్క అనుగ్రహము చేత మిక్కిలి శోభిల్లెను. ఆ బాలకుని నుండి ప్రకాశించు చున్న బంగారు గని వెడలెను. సృంజయుడు అట్టి పుత్రునే కోరుచుండెను. ఆ శిశువు ఏడ్చుచున్నప్పుడు అతని కన్నులనుండి బంగారు నీరు కారుచుండెను. ఆ కారణముచేతనే, ఆ పుత్రునకు 'సువర్ణశీఘ్రి' (బంగారు ఉమ్మువాడు) అను ప్రసిద్ధనామము కలిగెను. వరదాన ప్రభావము చేత, ఆ కుమారుడు అనంతమైన ధనరాశిని వృద్ధి పరచు చుండెను.

“యుధిష్ఠిరా! సృంజయమహారాజా, గృహ-ప్రాకార-దుర్గ-బ్రాహ్మణగృహాది సమస్త వస్తువులు బంగారముతో నిర్మించెను. శయ్యా - ఆసన - వాహన - పితర - భాజన (కుండలు) - స్థాళి (వంట పాత్రలు - పళ్ళెములు), ఇతర పాత్రములు ఆ రాజ భవనములోనివి, బయట నుండినవి యన్నియు సువర్ణమయము లయ్యెను. ఆ సువర్ణము అతనికి కావలసినప్పుడెల్ల ఉత్పన్న మై పెరుగుచుండెను.

దొంగలు స్త్రీంజయపుత్రుని వధించుట :-

“యుధిష్ఠిరా! తరువాత, దొంగలు, ఆ రాజా యొక్క వైభవమును గూర్చి విని, అతని సంపత్తిని చూచి, అందరు దొంగలు ఏకమై, ఆ రాజభవనమునందు వస్తువులను దొంగిలించ జొచ్చిరి. ఆ చేరులలో కొందరు, మనమందరము కలిసి ఈ రాజపుత్రుని వశపరచుకొనుట మంచిది. ఎందుకనగా, అతడే యీ సువర్ణమునకు గని, కనుక, అతనినే బంధించుటకు ప్రయత్నించుదము.' అని చెప్పిరి.

“రాజా! తరువాత లోభులైన ఆ దొంగలు రాజభవనములో ప్రవేశించి, రాజ కుమారుడైన సువర్ణశీఘ్రిని బలాత్కారముగా అపహరించిరి. తరువాత ఉపాయ మెరుగని

యవివేకు లైన ఆ దొంగలు, ఆ బాలకుని అడవికి తీసికొనిపోయి, సంహరించి, శరీరమును ముక్కలు ముక్కలుగా నరికి చూచిరి కాని, వారికి ధనము కొంచెము గూడ ఆ బాలకుని శరీరములో కనపడలేదు. అతడు మరణించగానే ఆ వర ప్రభావము నశించెను.

“యుధిష్ఠిరా! అప్పుడు వివేకశూన్యులు, మూర్ఖులు, దుష్ప్రవర్తకులు నైన ఆ దొంగలు భూమండలములో అశ్చర్యకరుడు, ఎక్కడ గూడ అసంభవుడు నైన ఆ బాలకుని వధించిన తరువాత, వారు గూడ ఒండెరులను కొట్టుకొని మరణించి, నరకములో పడిరి.

“యుధిష్ఠిరా! నారదముని యొక్క వరప్రసాదమువలన కలిగిన ఆ బాలకుడు వధింప బడుట జూచి, మహా తపస్సంపన్నుడైన సృంజయ రాజర్షి అత్యంత దుఃఖము చేత పీడింప బడి, అనేక విధములుగా దుఃఖింప జొచ్చెను.

“రాజా! పుత్రశోకపీడితు డైన సృంజయుడు మిక్కిలి దుఃఖించు చున్నాడని విని దేవర్షి నారదుడు, ఆ రాజాకడ ప్రత్యక్షమై, దుఃఖించుచు అచేతనుడైన సృంజయునితో నిట్లనెను.

“సృంజయ మహారాజా! శోకింపకుము. వ్యాకులత్వము విడువుము. ఎవ డెంత దుఃఖించి మూర్ఛిల్లినను, చచ్చినవాడు బ్రతికి రాడు. కనుక, మోహము వీడుము. నీవంటి పురుషుడు మోహము చెందడు. ధీరుడవు కమ్ము. నీవు మహాజ్ఞాన సంపన్నుడ వని తలచెదను. సృంజయా! మావంటి బ్రహ్మ వాడు లైన మునీశ్వరులు నివసించు గృహమునం దున్న నీవు గూడ, ఇక్కడ, ఏకదిన భోగముల చేత తృప్తి చెందకయే మరణించెదవుగదా!

పుత్రశోకతప్తుడైన స్త్రీంజయునకు నారదుడు మరుత్తునికథ చెప్పట :-

“సృంజయా! 'అవిక్షితు'ని పుత్రుడు 'మరుత్త'రాజా గూడ మరణించె నని విన్నాను. బృహస్పతితో స్పర్థ (పోటీ) పడినందుచేత మరుత్తుని సోదరుడు సంవర్తుడనువాడు మరుత్తునితో యజ్ఞములను చేయించి యుండెను. ఆ మరుత్తుడు వివిధము లైన యజ్ఞములు చేసి భగవంతుడైన శంకరుని పూజించుటకు ఇచ్చయించినపుడు అతనికి ఆ భగవానుడు, అధిక ధనరాశి రూపములో హిమాలయము యొక్క సువర్ణమయ శిఖరము నొకదానిని ఇచ్చి యుండెను.

“స్వంజయా! ఆ మరుత్తుడు ప్రతిదినము చేయు యజ్ఞముల ముగింపులో, అతని సభలో ఇంద్రాది దేవతలు, బృహస్పతి సమస్త ప్రజాపతి గణములున్న సభాసదులుగా కూర్చోను చుండిరి. మరుత్తుని యజ్ఞ మండపమునందున్న సమస్త సామగ్రులు సువర్ణ నిర్మితము లై యుండెను. అతని యింటిలో ఆ దినములలో సకల విధములైన భోజన పదార్థములు, ఇష్టమునకు తగినట్లు పవిత్రములుగా దొరకు చుండెను. భోజనార్థములైన ద్వీజాలు - బ్రాహ్మణు లందరున్న తమ యిచ్చానుసారముగా, పాలు - పెరుగు - నేయి - తేనె - రుచికరములైన భక్ష్య భోజ్య పదార్థములున్న భుజించు చుండిరి.

“స్వంజయా! మరుత్తుడు చేసిన యజ్ఞము లన్నింటిలోను, ప్రసన్ను లైన వేద విద్యా పారంగతులైన బ్రాహ్మణ విద్యాంసులకు, వారి యిష్ట ప్రకారము, వస్త్ర-భూషణాదులు లభించు చుండెను. అవిక్షితపుత్రుడైన మరుత్తుని యింటిలో, దేవతలు భోజనము వడ్డించు పని చేయు చుండిరి. విశ్వే దేవతలు సభాసదులుగా నుండిరి. పరాక్రమవంతు డైన మరుత్తరాజు రాజ్యములో, బాగుగా వానలు కురియు చుండుటచేత, సస్యములు బాగుగా పండు చుండెను.

“స్వంజయా! ఆ మరుత్తరాజు తాను శాస్త్ర ప్రకారము సమర్పించిన హవిస్సుల చేత దేవతలను తృప్తి పరచు చుండెను. ఆ రాజు, బ్రహ్మచర్య పాలనముచేత వేదాధ్యయనము చేత సత్కర్మాచరణము చేత, సర్వ విధ దానముల చేతను సర్వదా ఋషులను, పితృదేవతలను, సుఖజీవులైన దేవతలను గూడ సంతృప్తులను చేయు చుండెను. అతడు బ్రాహ్మణులకు ఇచ్చానుసారముగా శయ్యా-ఆసన - వాహనములు - సువర్ణ రాశులు మొదలైన వన్నియు అపరిమితముగా నిచ్చు చుండెను.

“స్వంజయా! దేవేంద్రుడు సర్వదా మరుత్తుని శుభము గోరు చుండెను. ఆ రాజు శ్రద్ధతో, తన రాజ్య ప్రజలను రోగరహితులనుగా చేసి, తన సత్కర్మల ద్వారా జయించిన పుణ్య ఫలదాయకము లైన అక్షయ (అవినాశి)లోకములకు వెడలిపోయెను.

“స్వంజయ మహారాజా! మరుత్తరాజు యౌవన వయస్సునందు, ప్రజా - మంత్రి - ధర్మపత్ని - భ్రాతృ - పుత్రులతో గలిసి సుఖముగా నుండి, ఒక వేయి సంవత్సరములు రాజ్యమేలెను.

త్రైత్యా స్వంజయా! (‘శ్వేత’ రాజు వంశములో జన్మించినవాడు గనుక,

స్వంజయుడు ‘శ్వేత్యుడు’.) మరుత్తరాజు, ధర్మ - జ్ఞాన - వైరాగ్య - ఐశ్వర్యములు ఈ నాలుగింటిలోను నీకంటే అధికుడుగా నుండెను. నీ పుత్రుని కన్నను అధిక పుణ్యాత్ముడుగా నుండెను. నీ పుత్రుడు ఏ విధమైన యజ్ఞములు చేయ లేదు. అతనికి ఔదార్యము గూడ లే కుండెను. కనుక, స్వంజయా! నీవు మరుత్త రాజేంద్రుని లక్ష్యమునం దుంచుకొని చింతించకుము.

యుధిష్ఠిరా! నారదముని స్వంజయునకు ఈ పుత్రశోక విషయము ను గూర్చియే చెప్పి మరల స్వంజయునకు మరియొక కథ చెప్పుటకు ఇట్లు ప్రారంభించెను.

56వ అధ్యాయము

సుహోత్రరాజు దాన శీలత్వము :-

“స్వంజయా! ‘సుహోత్ర’ని మృత్యువును గూర్చి గూడ వినుము. ఆ రాజు సమకాలికులలో అద్వితీయుడు (సాటిలేనివాడు), దేవతలు అతనిని కన్నెత్తియైన చూడ జాలకుండిరి. సుహోత్రుడు ధర్మానుసారముగా రాజ్యమును పొంది, ఋత్విక్కులతో, బ్రాహ్మణులతో, పురోహితులతోను, తనకు శ్రేయస్సు ఎట్లు కలుగునని ఉపాయము డుగుచు వారి సమ్మతి ప్రకారము నడచుకొను చుండెను.

“స్వంజయా! ప్రజా పాలనము - ధర్మము - దానము - యజ్ఞము - శత్రు విజయము - ఈ మొదలైన వన్నియు తనకు శ్రేయస్కరము లని తెలిసికొని సుహోత్రరాజు ధర్మమార్గము లో ధనము సంపాదించి గోరు చుండెను. అతడు, ఈ భూమండలమునందు మ్రోచులు (సంస్కారహీనులు), దొంగలున్న లేకుండ జేసి, రాజ్యము ననుభవించెను. ధర్మాచరణము చేత దేవతలను ఆరాధించుచు, బాణములద్వారా శత్రువులను జయించుచు తన సద్గుణములచేత సమస్త ప్రాణులను రంజింప జేయుచు నుండెను. అతనికి మేఘములు, అనేక సంవత్సరముల వరకు బంగారము గురిసెను.

“స్వంజయా! సుహోత్రరాజు యొక్క రాజ్యములో పూర్వము నదులలో సువర్ణజలము స్వేచ్ఛగా ప్రవహించు చుండెను. ఆ సువర్ణనదిలో, మొసళ్ళు - ఎండ్రకాయలు - చేపలు పలు విధము లైన అనేక జంతువులు సువర్ణమయము లై యుండెను. సుహోత్రుని రాజ్యములో మేఘములు, కోరిన వస్తువులను రజత - సువర్ణమయములుగా వర్షించు చుండెను. అతని రాజ్యములో ఒక్కొక్క క్రోశము (పరువు

- రెండు మైళ్ళు) పొడవు - వెడల్పున్న గల బావు లుండెను. ఆ జలాశయములలో పొట్టివి - గూనివియు నగు నక్రములు (మొసళ్ళు)- మకరములు (సముద్రములో నుండే మొసళ్ళు) - తాబేళ్ళున్న నివసించు చుండెను. అవి యన్నియు సువర్ణమయములుగ నుండెను. వానిని చూచి, సుహోత్రునకు మిక్కిలి విస్మయము గలుగు చుండెను.

“స్వంజయా! రాజర్షి యైన సుహోత్రుడు కురుజాంగలదేశమునందు యజ్ఞము చేసి, ఆ మహాయజ్ఞమునందు, అనంతమైన సువర్ణరాశిని బ్రాహ్మణులకు పంచి యిచ్చెను. ఆ రాజు ఒక వేయి అశ్వమేధ యాగములు, నూరు రాజసూయ యజ్ఞములున్న చేసి, భూరిదక్షిణ లతో, క్షత్రియోచితము లైన అనేక పుణ్యమయ యజ్ఞములను అనుష్ఠించెను.

“స్వంజయా! సుహోత్రరాజన్యుడు, నిత్య (అమావాస్య-పౌర్ణమాస్యాదులలో చేయు ఇష్టి మొదలైనవి) - నైమిత్తిక (సూర్యచంద్ర గ్రహణ - ప్రాయశ్చిత్తాదులకు చేయబడునవి) - కామ్య (స్వర్గాదులను కోరి చేయబడు జ్యోతిష్టోమాదులు) యజ్ఞములను నిరంతరము చేయుచు, తాను కోరిన పుణ్యలోకములకు పోయెను.

“స్వంజయా! సుహోత్రుడు ధర్మ-జ్ఞాన-వైరాగ్య - ఐశ్వర్యములు నాలుగు శ్రేయస్కర విషయములలోను నీకంటె చాల అధికుడు. నీ పుత్రునకంటె, సుహోత్రుడు అధిక పుణ్యాత్ముడు. అట్టివాడు గూడ మరణించి నప్పుడు నీవు నీ పుత్రుని కొరకు పశ్చాత్తాప పడ గూడదు. ఎందుకనగా, నీ పుత్రుడు యజ్ఞములు చేయలేదు. అతనికి ఉదారత్వమున్ను లేకుండెను.”

“యుధిష్ఠిరా! నారదముని స్వంజయునకు తరువాత కథ ఇట్లు చెప్పదొడగెను.

57వ అధ్యాయము

‘పౌరవ’ రాజు యొక్క అద్భుత దాన కథ :-

“స్వంజయా! పదిలక్షల తెల్ల గుఱ్ఱములను దానముగా ఇచ్చిన వీరు ధైన్య పౌరవ రాజు గూడ మరణించినట్లు విన్నాను. ఆ రాజర్షి చేసిన అశ్వమేధయాగములందు అనేక దేశములనుండి, అనేక శాస్త్రవిద్వాంసులు, వేర్వేరు దేశముల లిపిజ్ఞానము గలవారు, యజ్ఞ విధి నెరిగిన విద్వాంసులు న్ను అసంఖ్యాకులుగా వచ్చి యుండిరి. వా రందరకు

పౌరవరాజు శ్రేష్ఠము లైన అన్న-వస్త్ర-గృహ-శయ్యా- ఆసన - భోజనాదు లిచ్చి సత్కరించు చుండెను.

“రాజా! సర్వదాపరిశ్రమ శీలురు, క్రీడాకారులు, నట - నర్తక - గంధర్వ గణములు, కళలను ప్రదర్శించు వారున్ను, తమ-తమ కళలను ప్రదర్శించి, ఆ యజ్ఞములకు వచ్చిన విద్వాంసులను వినోద పరచు చుండిరి. పౌరవ రాజు ఆయా సమయములలో భూరి దక్షిణ లిచ్చు చుండెను. ఆ రాజు, సువర్ణ కాంతి గల పదివేల గజములను, ధ్వజ, పతాక సహిత సువర్ణ రథము లనేకములను, సువర్ణాభరణ భూషిత లైన ఒక లక్ష కన్యకలనున్ను, దానముగ నిచ్చెను. ఆ కన్యకలు రథాశ్వగజముల పైన ఎక్కి యుండిరి. వానితో పాటే, వారికి ఆ రాజు నూరు - నూరు గృహములు, భూములు, గోవులున్ను యజ్ఞ దక్షిణలుగా నిచ్చెను.

“స్వంజయా! ఆ పౌరవ రాజు సువర్ణ హారాలంకృతము లైన పెద్ద పెద్ద గో వృషభములను ఒక కోటి, వానికి వేలకొలది అనుచరులతో గూడ యజ్ఞ దక్షిణ నిచ్చెను. సువర్ణ శృంగములు, వెండి గిట్టలు, కంచు పాల పాత్రలు - వీనితో గోవులను అనేక వత్సము (దూడ)లతోను, దాస-దాసీ - గార్థభ (గాడిద) - ఉష్ట్ర (ఒంటె) - అజ (మేక) - ఆవిక (గొర్రె)ములు మొదలైన వానిని బహు సంఖ్యలో దానము చేసెను.

“స్వంజయా! ఆ మహాయజ్ఞములలో, పౌరవుడు బహు విధ రత్నములు, వివిధ భోజన పదార్థములున్ను గుట్టలు -గుట్టలుగా దానము చేసెను. ఆ యజ్ఞములను గూర్చిన విషయము లెరిగిన ప్రాచీనులు అనేక గాథలు ఈ విధముగా చెప్పు చుందురు.

“అంగదేశరాజు యజమానుడుగా నుండి చేసిన యజ్ఞము లన్నియు స్వధర్మము ప్రకారమే శుభంకరములుగా నుండెను. అవి, ఒకటికి మించి యొకటి సద్గుణ సంపన్న ములు, సంపూర్ణ వాంఛాసిద్ధి కలిగించునవిగా నుండెను. ఆ పౌరవుడు, ధర్మ-జ్ఞాన- వైరాగ్య - ఐశ్వర్యములు నాలుగింటిలోను స్వంజయా! నీకంటె యెంతయో అధికుడు. నీపుత్రునికంటెను అధిక పుణ్యాత్ముడుగా నుండెను. అతడు గూడ మృత్యువు వాత బడినప్పుడు, యజ్ఞ దక్షిణాదులు చేయని నీ పుత్రుని కొరకు నీవు శోకింప గూడదు.”

“జనమేజయా! యీ విధముగా వ్యాసమహాముని పుత్ర శోక బాధితుడైన యుధిష్ఠిరు నకు, నారదుడు స్వంజయునకు చేసిన యుపదేశమును గూర్చి చెప్పి, తరువాత కథ యిట్లు చెప్ప దొడగెను.

58వ అధ్యాయము

శిబి మహారాజు యజ్ఞము - దానమహాత్మ్యము :-

“స్వంజయా! సమస్త భూమండలమును చర్మమువలె చుట్టిన (తన యధీనములో తీసికొనిన) ‘ఉశీనర’ పుత్రుడు ‘శిబి’ యను రాజు గూడ మరణించినట్లు వినినాను.

“ఆ శిబి చక్రవర్తి నదీ - నద - పర్యత - ద్వీప - సముద్ర - వన సహితమైన యీ భూమండల మంతయు, తన రథచక్ర ధ్వనుల చేత ప్రతిధ్వనింప జేయుచు, ముఖ్య-ముఖ్య శత్రువులను సంహరించి, సర్వదా శత్రువులపై విజయము సాధించెను.

“స్వంజయా! శిబి చక్రవర్తి, భూరిదక్షిణ లిచ్చి అనేక యజ్ఞములు చేసెను. బుద్ధి మంతుడు, పరాక్రమవంతుడు నైన ఆ రాజు, అనేక ధనరాసులను సంపాదించి, యుద్ధములో మూర్ధాభిషిక్తరాజు లందరి దృష్టిలో, మాన నీయ వీరు డని ప్రసిద్ధి పొందెను. అతడు భూమండలము నంతయు జయించి, అశ్వమేధయాగములు అనేకములు చేసి యుండెను.

“రాజా! శిబి చేసిన ఆ యజ్ఞములు అనేక ఫలదాయకములుగా నుండెను. అవి యేలాటి విఘ్నములు లేకుండ జరుగు చుండెను. అత డా యజ్ఞములలో దక్షిణగా వేయి కోట్ల బంగారు నాణెములు ఇచ్చెను. పంట భూములనున్న, బ్రాహ్మణులకు దక్షిణగా నిచ్చెను.

“స్వంజయా! శిబి చక్రవర్తి యజ్ఞములలో దక్షిణగా బ్రాహ్మణులకు మేఘముల వర్షధారలన్ని, ఆకాశమునందలి నక్షత్రములన్ని, గంగాతీరములోని యిసుక కణములన్ని, మేరు పర్యతమునందలి స్థూల పాషాణ ఖండములన్ని, మహాసాగరములోని రత్నములన్ని, జలజంతువులన్ని గోవులను దానముచేసెను.

“రాజా! శిబి చేయు మంచి కార్యముల భారమును వహించ గల యితర రాజు లెవరు గూడ బ్రహ్మదేవునకు, భూత - భవిష్యద్ - వర్తమాన కాలములందు కనపడ లేదు. ఆ రాజు అనేక విధములైన యజ్ఞము లెన్నియో చేసెను. ఆ యజ్ఞములలో సమస్త ప్రాణుల కోర్కెలు తీరు చుండెను. ఆ యజ్ఞములందు, యజ్ఞ స్తంభములు (యూపములు) - ఆసనములు - గృహములు - ప్రాకారములు - గవనులు - అన్నియు సువర్ణ నిర్మితములుగా నుండెను.

“స్వంజయా! శిబి చక్రవర్తి చేసిన యజ్ఞములలో, అన్న పానీయాదులు పవిత్రములు - స్వచ్ఛములు - రుచికరములుగాను నుండెను. అక్కడ పాలు-పెరుగుల పెద్ద పెద్ద సరోవరములు నిర్మింపబడి యుండెను. అక్కడ లక్షల కొలది బ్రాహ్మణులు వివిధ భోజన పదార్థములు భుజించి సంతోషించు చు నొండొరులు చెప్పికొను చుండిరి. ఆ మహారాజు యొక్క యజ్ఞశాలలలో మధుర పానీయములనదులు పారు చుండెను. అన్నము గుట్టలుగా నక్కడ నుండెను.

“రాజా! ఆ యజ్ఞశాలలో, “సజ్జనులారా! స్నానము చేయుడు. మీకు ఇష్టము లైన అన్నపానీయములు తీసికొని తృప్తిగా భుజింపుడు. త్రాగుడు’ అని ప్రకటనలు చేయ బడుచుండెను. భగవంతు డైన శివుడు శిబిచక్రవర్తి చేసిన పుణ్య కార్యముల చేత ప్రసన్నుడై, అతనికి ఇట్లు వర మిచ్చెను.

“ఉశీనరపుత్రా! శిబీ! నీవు సర్వదా దానము చేయు చున్నప్పటికిన్ని, నీ ధనము క్షీణించదు. నీ శ్రద్ధా-కీర్తి - పుణ్యకార్యములుగూడ అక్షయము (నశించనివి)లుగా నుండును. నీ యాజ్ఞను పాలించుచు సమస్త ప్రాణులు నీయెడల ప్రేమతో వ్యవహరించు చుండును. నీకు చివరకు ఉత్తమ స్వర్గలోకము ప్రాప్తించ గలదు.”

“స్వంజయా! యీ విధముగా శిబి చక్రవర్తి, వరములను పొంది కొంత కాలమునకు స్వర్గమునకు వెడలిపోయెను.

“రాజా! శిబిచక్రవర్తి, ధర్మ-జ్ఞాన - వైరాగ్య - ఐశ్వర్యములు నాలుగింటి యందు గూడ నీకంటే యెంతయో అధికుడు. అతడు నీ పుత్రుని కన్న అధిక పుణ్యాత్ముడుగా నుండెను. శ్వేతనందనా! అటువంటి శిబియే మరణించినప్పుడు, యజ్ఞ - దానాదులు చేయని నీ పుత్రుని కొరకు ఈ విధముగా శోకింప గూడదు.”

“యుధిష్ఠిరా! నారదముని స్వంజయునకు తరువాతి కథ ఇట్లు చెప్పబడిగెను.

59వ అధ్యాయము

శ్రీరామ చరిత్ర :-

“స్వంజయా! దశరథ పుత్రుడు, భగవంతుడు నైన శ్రీరామచంద్రుడు గూడ, ఈ భూలోకమునుండి పరమ వైకుంఠ స్థానమునకు వెడలిపోయె నని విన్నాను.

“రాజా! శ్రీరాముని రాజ్యములో, ప్రజలందరు నిరంతరము ఆనందముతో

నుండిరి. ఔరస (కనిన) పుత్రులను వలె శ్రీరాముడు సమస్త ప్రజలను స్నేహముతో పాలించు చుండెను. శ్రీరాముడు మిక్కిలి తేజస్వి గా అసంఖ్య సద్గుణ విభూషితుడు గాను నుండెను. మితి మీరి యెప్పుడు గూడ నడవని లక్ష్మణునకు శ్రీరాముడు అగ్రజుడు (అన్న) గా నుండెను. ఆ శ్రీరాముడు, తండ్రియాజ్ఞ మేరకు పదునాలుగు సంవత్సరములు, భార్య సీతాదేవితో, తమ్ముడు లక్ష్మణునితోను అడవిలో నివసించెను.

“స్వంజయా! శ్రీరామచంద్రుడు అడవిలో జన స్థానమునందు మునీశ్వరుల రక్షణము కొరకు, పదునాలుగువేల రాక్షసులను వధించెను. అక్కడ ఉండగనే, రావణాసురుడు, రామలక్ష్మణులను మోసగించి, మోహపరచి, రామపత్ని సీతాదేవిని అపహరించుకొని పోయెను. తన ప్రియపత్ని రావణాపహృత యైనట్లు శ్రీరాముడు ‘జటాయు’వను గృధ్రరాజు వలన తెలిసికొని, శోక సంతప్తుడై వానరాధిపతి యైన సుగ్రీవుని కడకు పోయి, అతనితో మైత్రి చేసి, మహాబలశాలురైన వానరుల సేనతో మహాసముద్రముపై వంతెన కట్టి, సముద్రము దాటి, లంకాపురము చేరి, అక్కడ రావణాసురుని అనుజ - బాంధవ - మిత్ర సహితముగా సంహరించెను.

“స్వంజయా! రావణాసురుడు సామాన్యుడు కాడు. అతడు అతి మాయావి. లోక కంటకుడు. ఎవరికిని అజేయుడు, దేవ దానవులకు కూడా అవధ్యుడు. దేవ బ్రాహ్మణులకు కంటక స్వరూపుడు. అట్టి మహా రాక్షసుని శ్రీరాముడుయుద్ధములో ఇంద్రుడు అంధకాసురుని వలె వధించెను. తరువాత సీతతో గలిసికొనెను. శ్రీరాముడు, ధర్మాతులైన విభీషణుని లంకారాజ్యమునందు పట్టాభిషిక్తుని చేసి, సీతా లక్ష్మణ సుగ్రీవాదులతో పుష్పక విమానములో అయోధ్యకు తిరిగి వచ్చెను.

“స్వంజయా! శ్రీరాముడు అయోధ్యలో మాతృ - మిత్ర - మంత్రి పురోహతుల సేవలో నుండెను. మంత్రులతనిని పట్టాభిషిక్తుని చేసిరి. తరువాత శ్రీరాముడు వానరాధిపతి సుగ్రీవుని, హనుమంతుని, అంగదునిన్ని కిష్కిందకు వీడ్కోల్చి, తన తమ్ములైన భరత - లక్ష్మణ - శత్రుఘ్నులను ఆదరించుచు, సీతాదేవిచేత సమ్మానింప బడుచు, చతుస్సముద్రముద్రిత మైన సమస్త భూమండలమును పాలించి, ప్రజలను అనుగ్రహించి, దేవతల చేత గౌరవింప బడెను.

“స్వంజయా! దేవర్షి గణముల చేత సేవింప బడిన శ్రీరామచంద్రుడు శాస్త్రము ప్రకారము రాజ్యమును పొంది తన కీర్తిని ప్రపంచ మంతట వ్యాపింప జేసెను.

ధర్మముతో ప్రజాపాలనము చేసెను. భగవంతు డైన శ్రీరాముడు నిర్విఘ్నముగా, రాజసూయాశ్వమేధ యాగములను అనుష్ఠించి, హవిస్సుల చేత దేవేంద్రుని తృప్తి పరచెను. ఆయన, ఇతర యజ్ఞములు గూడ చాల చేసెను.

“స్వంజయా! శ్రీరామచంద్రుడు ఆకలి దప్పులను జయించెను. ప్రాణులకు రోగములు లేకుండ జేసెను. తన తేజస్సుతో సర్వదా ప్రకాశించు చుండెను. అతని రాజ్యశాసన కాలములో దేవ - ఋషి - మనుష్యులు అందరు గూడ ఒక చోటనే భూమండలములో నివసించు చుండిరి. ప్రాణ - అపాన - సమాన - వ్యాన - ఉదానము లనెడు ప్రాణ వాయువు లైదు నశించ కుండెను. యజ్ఞశాలలో అన్ని వైపుల అగ్ని ప్రజ్వరిల్లు చుండెను. ఆ కాలములో ఏలాటి అనర్థములు జరుగ కుండెను. ప్రజలందరు దీర్ఘాయుష్కుంతులై యుండిరి. యువకుడుగా నెవడు గూడ మరణించ కుండెను.

“రాజా! చతుర్వేదముల యధ్యయనము చేత ప్రసన్నులైన దేవతలు - పితృ దేవతలున్న అనేక విధ హవ్య (హోమములు) కవ్యముల (శ్రాద్ధములు)లో నిచ్చిన హవిస్సులను గ్రహించు చుండిరి. అన్నియెడల రాజ్యములో ఇష్టములు (యజ్ఞయాగాదులు), పూర్తములు (వాపీకూప తటాకవృక్షారోపణాదులు) అనుష్ఠింప బడుచుండెను. రామరాజ్యములో ఈగలు - దోమల బాధ లేకుండెను. పాములు తేళ్ళు నశించి యుండెను. జలములో పడినను ఎవరు గూడ మరణించ కుండిరి. చితాగ్ని ఎవరిని గూడ అకాలములో కాలచుండెను. (ఎవరికి గూడ అకాలమృత్యువు కలుగ కుండె నని భావము).

“రాజా! రామ రాజ్యములో అధర్మపరులు - లోభులు - మూర్ఖులున్న లేకుండిరి. అన్ని వర్ణముల వారు శాస్త్ర విహితము లైన యజ్ఞయాగాది క్రతువులు అనుష్ఠించు చుండిరి. జన స్థానము నందు రాక్షసులను శ్రీరాముడు సంహరించి, రాక్షసులు నష్టపరచిన దేవ పితృ పూజాదులను మరల నెలకొల్పెను. పితరులకు శ్రాద్ధ భాగములు దేవతలకు యజ్ఞ భాగములున్న సక్రమముగా అందు చుండెను. రామరాజ్య కాలములో ఒక్కొక్క పురుషునకు వేయి-వేయి మంది పుత్రులు కలుగు చుండిరి. వారి యాయుస్సు గూడ ఒక్కొక్కసహస్ర వర్షముల వరకు ఉండెను. పెద్దవారు చిన్నవారి శ్రాద్ధకర్మలు చేయవలసిన యవసరము లేకుండెను.

“స్వంజయా! రామ రాజ్యములో ఎక్కడాగూడ చోరులు - వివిధ రోగములు -

అనేక విధదేశోపద్రవములున్ను లేకుండెను. కరవులు - వ్యాధులు - అనావృష్టులు - వీని భయము లే కుండెను. ప్రపంచ మంతయు అత్యంత సుఖ సంపన్న మై యుండెను. అందరు ప్రసన్ను లై యుండిరి. ఈ విధముగా, శ్రీ రాముడు రాజ్యాసనము చేయు చున్నప్పుడు అందరు మిక్కిలి సుఖముగా నుండిరి.

“రాజా! శ్రీరామునకు శ్యామసుందరకాంతి, యువావస్థ, కొంచెము ఎర్రగా నున్న కన్నులు నుండెను. అతడు మదగజగమను డై యుండెను. అతడు అజానుబాహుడు - (మోకాళ్ళ వరకు పొడవుగ నున్న బాహువులు గలవాడు). మూపులు సింహ భుజముల వలె నుండెను. అతడు మహా బలసంపన్నుడు. అతని కాంతి, సమస్త ప్రాణుల మనస్సును మోహింప జేయు చుండెను. శ్రీరామచంద్రుడు పదకొండువేల సంవత్సరములు రాజ్యపాలనము చేసెను.

“సృంజయా! ‘రామా! రామా!’ అని ప్రజలు రామ కథలు చెప్పికొను చుండిరి. సమస్త ప్రపంచము, రామరాజ్యకాలములో, రామమయ మయ్యెను. తరువాత, కాలాను సారముగా, శ్రీరాముడు, తనకు, తన సోదరులకున్న అంశభూతులైన ఇద్దరిద్దరు పుత్రుల చేత, ఎనిమిది విధములైన రాజవంశములను స్థాపించి, ఆయన నాలుగు వర్ణముల ప్రజలను, తన పరమ ధామమునకు పంపి, తానుగూడ, సశరీరముగా పరమ ధామమునకు వెడలిపోయెను.

“శ్వేత్య సృంజయా! ఆ శ్రీరామచంద్రుడు ధర్మ - జ్ఞాన - వైరాగ్య - ఐశ్వర్యములు నాలుగు విషయములలో, నీకంటే చాల గొప్పవాడు. నీ పుత్రునికన్నను మిక్కిలి పుణ్యాత్ముడు. సాక్షాత్తు భగవదవతారమే యైన శ్రీరామచంద్రుడే యీ భూమండలము విడిచిపోయినప్పుడు, ఇతరులను గూర్చి చెప్పవలసిన దేమున్నది? కనుక, యజ్ఞ - దాన - దక్షిణలు చేయని నీ పుత్రుని కొరకు నీవు దుఃఖింప గూడదు.”

60వ అధ్యాయము

భగీరథరాజు చరిత్ర :-

“సృంజయా! భగీరథరాజు గూడ మరణించినా డని నేను విన్నాను. అతడు తన వంశపు పూర్వులను ఉద్ధరించు తలంపుతో భూమండలమునందు గంగనదిని ప్రవహింప జేసి యుండెను. మహాత్ముడైన భగీరథుని బాహు బలముచేత ఇంద్రుడు

మిక్కిలి ప్రసన్నుడై యుండెను. అతడు భూరి దక్షిణలిచ్చి, హవిస్సు - మంత్రములు - ఆహారములు - వీనిచేత సుసంపన్నము లైన నూరు అశ్వమేధయాగములు అనుష్ఠించి, దేవతలను ఆనందపరచెను. అతడు చేసిన మహాయజ్ఞములందు ఇంద్రుడు సోమరసము పానము చేసి, మదోన్మత్తుడై యుండెను. భగీరథుని యింటిలో ఉండి లోకపూజితుడైన ఇంద్రుడు, తన బాహుబలముచేత, అనేక సహస్ర రాక్షసులను జయించెను. ఆ భగీరథ రాజు యజ్ఞములు చేయునప్పుడు, గంగనదీ తీరములు రెండింటిలోను, బంగారు ఇటుకలతో రేవులు కట్టించెను.

“సృంజయా! ఆ భగీరథుడు, అనేక రాజులను, రాజపుత్రులనున్న జయించి ఆ రాజుల యిండ్లనుండి సువర్ణ భూషణ భూషిత లైన పదిలక్షల కన్యకలను తెచ్చి, వారిని బ్రాహ్మణులకు దానము చేసెను. ఆ కన్యక లందరు రథములలో కూర్చొని యుండిరి. ఆ రథములకు నాలుగు - నాలుగు గుఱ్ఱములు కట్టి బడి యుండెను. ప్రతియొక రథము వెనుకగా, సువర్ణ హారభూషితము లైన నూరు - నూరు గజములు పోవు చుండెను. ఒక్కొక్క గజము వెనుక, వేయి - వేయి అశ్వములు పోవు చుండెను. ఒక్కొక్క గుఱ్ఱము తో నూరు - నూరు గోవులు, ఆ గోవుల వెనుక గొర్రెలు, మేకల మందలున్ను పోవు చుండెను.

“సృంజయా! భగీరథరాజు గంగాతీరమునందు భూరిదక్షిణలిచ్చుచు, అక్కడనే నివసించు చుండెను. కనుక, అతడు యాగ సంకల్పము చేయు కాలమునందలి జల ప్రవాహముచేత అక్రమింప బడిన గంగదేవి, మిక్కిలి వ్యధ చెంది, ఆ సమీపమునం దున్న భగీరథుని ఒడిలో వచ్చి కూర్చొనెను. ఈ విధముగా, గంగదేవి భగీరథుని పుత్రి యగుట చేత, గంగకు భాగీరథి యను పేరు వచ్చెను. ఆ రాజునకు పుత్రియై, గంగ, అతనిని నరకమునుండి రక్షించెను. కనుక అతడు గంగకు పుత్రుడుగా గూడా నయ్యెను.

“సృంజయా! సూర్య సమాన తేజస్యులు, మధురభాషులు నైన గంధర్వులు ప్రసన్ను లై, దేవతలు, పితృదేవతలు, మనుష్యులున్ను వినుచుండగా, ఈ విధముగా పాడిరి:-

“యజ్ఞములు చేయునప్పుడు భూరిదక్షిణ లిచ్చువాడు, ఇక్ష్వాకు వంశీయుడు, ఐశ్వర్యశాలియు నైన భగీరథరాజును సముద్రము వైపు ప్రవహించు గంగదేవి, తన తండ్రిగా తలచెను. ఇంద్రాది దేవత లందరు భగీరథుని యజ్ఞమును శోభింప

చేయుచు, అందులో సమర్పించు హవిస్సును బాగుగా స్వీకరించి యజ్ఞ విఘ్నములను శాంతింప జేయుచు, ఆ యజ్ఞపరిసమాప్తిని ఏ బాధలు లేక పూర్తి చేయించు చుండిరి.

“ఏ యే బ్రాహ్మణు డెక్క-డెక్కడ, తన మనస్సునకు ప్రియముగా ఏ-యే వస్తువు కనపడిన దానిని పొంద గోరు చుండెను. జితేంద్రియు డైన భగీరథ రాజు అక్క-డక్కడ సంతోషముతో ఆయా వస్తువును తత్క్షణము సమర్పించు చుండెను. అతనికడ ప్రియమైన దేది యున్నను, అది, బ్రాహ్మణులకు ఇవ్వ దగనిది కా కుండెను. భగీరథ రాజు బ్రాహ్మణుల కృపచేత బ్రహ్మలోకమునకు పోయెను.”

“సృంజయా! భగీరథుడు యజ్ఞములలో ప్రధానములైన జ్ఞాన - ధ్యాన యజ్ఞముల నవలంబించెను. కాబట్టి కిరణ పానము చేయు మహర్షులు గూడ, బ్రహ్మలోకమునందు, జితేంద్రియు డైన భగీరథుని సమీపమునకు పోయి, అచటనే ఉండగోరుచుండిరి.

“శ్వేత్యసృంజయా! భగీరథరాజు ధర్మ-జ్ఞాన-వైరాగ్య- ఐశ్వర్యములు అనబడు నాలుగు విషయములలోను నీకంటే, యెంతయో అధికుడు. నీ పుత్రుని పుణ్యముకన్న భగీరథుని పుణ్యము మిక్కిలి అధికముగా నుండెను. అటువంటి భగీరథుడే జీవించి యుండనప్పుడు, ఇతరుల మాట యెంత? అందుచేత, నీవు, యజ్ఞానుష్ఠానములు - దానములు - దక్షిణలున్ను లేని నీ పుత్రునకై దుఃఖింప గూడదు.”

(ఇక్కడ వ్యాస భారతమునందు ‘యేనయాతే మఖముఖౌ దిశాశావిహ పాదపాః। తేనావస్థాతు మిచ్ఛంతి తంగత్యారాజమీశ్వరమ్॥’ అను శ్లోకము అనన్వితముగా నున్నది. కనుక, మహాభారతము యొక్క వివిధ ప్రతులను చూచి, భండార్కర్ సంస్థ ప్రకటించిన ప్రతిలోని శ్లోకము - “యేన యాతా మఖముఖే దిశాశావిహ పాదపాః॥” అను శ్లోక భాగము స్వీకరించి పై శ్లోకము యొక్క అర్థమిట్లు నిర్ణయించబడినది. ‘దిశాశావిహ’ శబ్దము సృంజయుని సంబోధనవాచకము - అనగా, ‘దిశా’ శబ్దమునకు ‘దిక్కు’ అనగా ‘గతి - అవస్థ - దశ’ అని యర్థము గూడ చెప్ప వచ్చును గాబట్టి - దశలను, ఆశలనున్న విశేషముగా హతము చేయు సృంజయా! అని సంబుద్ధి ‘మఖ’ శబ్దమునకు జ్ఞాన - ధ్యాన యజ్ఞములు రెండున్ను అర్థముగా చెప్పవచ్చును. అట్టి యజ్ఞముల ముఖము (ప్రారంభము) నందు, ‘పాదపాః’ అనగా ‘పాద’ శబ్దమునకు కిరణములని కూడా అర్థము కలదు. కాబట్టి, కిరణములను పానము చేయుచు తపస్సు చేసిన మునీశ్వరు లని యర్థము. ఇందు తాత్పర్యార్థ మే మనగా :-

“దురవస్థలను ఆశలను విశేషముగా హతము చేయు (దిశాశావిహ) సృంజయా! దిశాశావిహ శబ్దము సంబుద్ధిలో గూడ నకారాంతముగానే యుండవలసినప్పటికిన్ని ఇక్కడ అకారాంతముగా వాడబడినది. ఇది అర్థప్రయోగము గనుక, సాధు వనియే భావింప వలెను) జ్ఞాన-ధ్యాన యజ్ఞారంభమునందు కిరణ పానము చేసి తపస్సుచేయు మహామునీశ్వరులు ఏ భగీరథునితో బ్రహ్మలోకమునకు పోయిరో, వారు ఆ రాజుతోనే అక్కడ నివసించ గోరుచుండిరి” అని భావము. ఇచట ‘రాజానం’ అనుటకు బదులు ‘రాజం’ అని ద్వితీయాంతము వాడ బడినది. ఇది ‘రాట్’ శబ్ద ద్వితీయాంతముగానో, లేక, ఋషిప్రోక్తము కాబట్టి, సాధుప్రయోగ మనియో నిర్ణయింప వచ్చును. గనుక, దోషము లేదు).

“యుధిష్ఠిరా! యిట్లు నారదముని సృంజయ మహారాజునకు ఉపదేశించి తరువాత కథ యిట్లు చెప్ప దొడగెను.

61వ అధ్యాయము

దిలీప మహారాజు ఉత్కర్షణము :-

“సృంజయా! ‘ఇలవిలా’ పుత్రుడైన దిలీపరాజునకు గూడ మృత్యువు సంభ వించెను అని వినినాను. దిలీపుడు అనుష్ఠించిన నూరు యజ్ఞములలో లక్షలకొలది బ్రాహ్మణులు నియోగింపబడి యుండిరి. ఆ బ్రాహ్మణులందరు వైదికకర్మకాండలు, జ్ఞాన కాండల భావమున్ను తెలిసి, యజ్ఞములు చేసి, పుత్ర-పౌత్ర సంపన్ను లై యుండిరి.

“సృంజయా! దిలీపమహారాజా, యజ్ఞములు చేయునప్పుడు, తన మహాయాగము లలో, ధన ధాన్యాదులతో సుసంపన్న మైన యీ భూమండల మంతయు బ్రాహ్మణుల కొరకు దానము చేసెను. అతని యజ్ఞములందు సువర్ణ మార్గములు నిర్మింపబడి యుండెను. ఇంద్రాది దేవతలు, ధర్మప్రాప్తి కొరకు, అతని కడకు వచ్చి, ఆ యజ్ఞములను శోభింప జేయు చుండిరి.

“సృంజయా! దిలీపుని రాజ్యమునందు పర్యతముల వంటి మహాకాయములు గల వేలకొలది గజరాజులు సంచరించు చుండెను. అతని సభా మండపము సువర్ణ నిర్మితమై ఎల్లప్పుడు దేదీప్యమానముగ నుండెను. అతని యజ్ఞములందు మధుర

పానీయములు కాలువలుగా ప్రవహించు చుండెను. అక్కడ అన్నరాసులు గుట్టలు - గుట్టలుగా నుండెను. రాజా! దిలీపుని యజ్ఞములందు వేయి బారల పొడవు గల సువర్ణమయ యూపస్తంభములు శోభిల్లు చుండెను. ఆ యూపములందు బంగారు చపాలము (యూపము కొనకు తగిలించు కొయ్య కడియము) - ప్రచపాలము (శ్రేష్ఠ మైన కడియము) తగిలించబడి యుండెను. అక్కడ పదమూడు వేల అప్పురసలు నృత్యము చేయు చుండిరి.

“రాజా! అప్పుడు సాక్షాత్తు గంధర్వరాజైన విశ్వావసుడు వీణ వాయించుచుండెను. దిలీపుడు సత్యవాది యని సమస్త ప్రాణులు తలచు చుండిరి. అతని కడకు వచ్చిన అతిథులు, ‘రాగ ఖండవము’ అను నొక మధురభక్ష్యము వివిధ భోజన పదార్థములున్న భుజించి తృప్తులై మార్గములందు శయనించు చుండిరి. అతనికడ ఒక అద్భుత విషయ ముండెను. దానికి సాటి యైనది యితర రాజులకు ఉండజాలదు. అది యే మనగా, దిలీపరాజు యుద్ధము చేయునప్పుడు అతని రథ చక్రములు జలము నందు పోవు చున్నప్పటికిన్ని అక్కడ ఘనగ కుండెను.

స్వంజయా! ధర్మాత్ము డైన దిలీపుని దర్శనము చేసిన మనుష్యులు గూడ స్వర్గమునకు పోవుటకు అధికారము కల్గి యుండిరి. ఆ ఖట్వాంగ (దిలీప) మహారాజు భవనమునందు వేదశాస్త్రాధ్యయన శబ్దము, ధనుష్టంకార ధ్వని, అతిథులకు చెప్పబడు ‘తినుడు, త్రాగుడు, భోజనము గ్రహింపుడు’ అను ఈ యైదు శబ్దములు ఎప్పుడు గూడ అగ కుండెను.

“శ్రేష్ఠ స్వంజయా! ఆ దిలీపుడు ధర్మ - జ్ఞాన - వైరాగ్య - ఐశ్వర్యములు నాలుగు శ్రేయస్కర గుణములలో నీకంటే మిక్కిలి అధికుడుగా నుండెను. అతడు నీ పుత్రుని కంటె గూడ అధిక పుణ్యాత్ముడుగ నుండెను. అటువంటి దిలీపుడే మరణించినప్పుడు ఇతరుల విషయము చెప్పవలసిన దేమున్నది? కాబట్టి యింకను యజ్ఞములు చేయలేదు, దక్షిణలు ఈయలేదు, అటువంటి నీ పుత్రుని కొరకు నీవు శోకింప గూడదు.”

62వ అధ్యాయము

మంధాతృరాజు మహాత్మ్యము :-

“స్వంజయా! ‘యువనాశ్వు’ని పుత్రుడు ‘మాంధాత’ అను రాజు గూడ మరణించె నని విన్నాను. ఆ రాజు దేవ - దానవ - మనుష్య లోకములు మూడింటిలోను విజయము సాధించెను. పూర్వ కాలమునందు అశ్వినీకుమారులు మాంధాతను తండ్రి గర్భమునుండి బయటకు తీసిరి.

“రాజా! పూర్వము యువనాశ్వరాజు అడవిలో వేటకై తిరుగు చుండెను. అక్కడ అతని గుఱ్ఱము అలసి పోయెను. అతనికి కూడా దప్పి కలిగెను. ఇంతలోనే దూరము నందు పైకి లేచు చున్న ధూమమును జూచి, యువనాశ్వుడు దానివైపుగా పోయి ఒక యజ్ఞ మంటపమును జేరెను. ఆ మంటపమునందు ఒక పాత్రములో నుంచబడిన నేయి గలిసినది, అభిమంత్రితమైనదియు నగు జలమును అతడు త్రాగెను. ఆ జలము యువనాశ్వుని గర్భమునందు పుత్రరూపములో మారి యుండుట చూచి వైద్యులలో శ్రేష్ఠులైన అశ్వినీ కుమారులు ఆ శిశువును యువనాశ్వుని గర్భమునుండి బయటకు తీసిరి.

దేవతవలె, తేజస్వి యైన ఆ శిశువు తండ్రి యొడిలో శయనించి యుండుట చూచి దేవతలు తమలో తాము ‘ఈ శిశువు ఎవరి పాలు త్రాగును?’ అని చెప్పు చుండగా ఇంద్రుడు విని ‘ఈ శిశువు తేలుత నా దుగ్ధమే త్రాగును’ అని యనెను. తరువాత, ఇంద్రుని ప్రేళ్ళనుండి అమృతమయ మైన పాలు బయలు వెడలెను. ఎందుకనగా ఇంద్రుడు ఆ శిశువు నందు దయతో ‘మాంధాత్యతి’ (నా పాలు త్రాగును) అని చెప్పెను. అందుచేత అతనికి ‘మాంధాత’ అను అద్భుత మైన పేరు పెట్టబడెను.

“స్వంజయా! తరువాత, మహాత్ముడైన మాంధాత నోటిలో ఇంద్రుడు హస్తము నుండి పాల ధార, నేతిధారయు ప్రవహింప జేసెను. ఆ బాలకుడు ఇంద్రుని హస్తమును త్రాగుచు ఒక్క దినములోనే మిక్కిలి పెరిగెను. ఆ రాజ కుమారుడు అట్లే పన్నెండు దినములలోనే పన్నెండు సంవత్సరముల వయస్సు గల బాలునితో సమాను డాయెను. అతడు దేశమునకు రాజైన తర్వాత ఒక్క దినములోనే ఈ సమస్త భూమండలమును జయించెను.

“స్వంజయా! మాంధాత ధర్మాత్ముడు, ధైర్య వంతుడు, వీరుడు,

సత్యప్రతిజ్ఞాడు, జితేంద్రియుడు నై యుండెను. మాంధాత జనమేజయ - సుధన్వ - గయ - పూరు - బృహద్రథ - అస్థిత - నృగాది రాజులను గూడ జయించెను. ఉదయాద్రినుండి అస్తాద్రి వరకు, ఆ మధ్య గల సమస్త ప్రదేశము యువనాశ్య పుత్రుడైన మాంధాత రాజ్య మని చెప్పబడు చుండెను. రాజా! మాంధాత నూరు అశ్వమేధములను, నూరు రాజ సూయములనున్న అనుష్ఠించి, ప్రపంచములో ఎత్తైన భూమి గలది యని ప్రసిద్ధి చెంది, నూరు యోజన (ఆమడ)ముల విస్తారము గల రోహితక - మత్స్య - హిరణ్మయ (బంగారు గనులు కలది) దేశములను, బ్రాహ్మణులకు దానముగా నిచ్చెను.

“స్వంజయా! అనేక విధము లైన రుచులు గల భక్ష్య-భోజ్య పదార్థములు గుట్టలు గుట్టలుగా మాంధాత బ్రాహ్మణులకు అన్నదానము చేసెను. వారు భుజించిన తర్వాత మిగిలిన యన్నము ఇతరులకు పంచెను. ఆ యన్నము తిను వారే అక్కడ తక్కువ సంఖ్యలో నుండిరి. కాని, అన్నము ఎప్పుడు గూడ తరుగ కుండెను.

“రాజా! అక్కడ భక్ష్య-భోజ్యాదు లైన ఆహార పదార్థములు, పానయోగ్యము లైన ద్రవపదార్థములున్న అనేకములు గ కూర్చబడి యుండెను. అన్నము పర్యతముల వలె శోభిల్లు చుండెను. ఆ అన్న పర్యతములను పాలు - తేనెల నదులు చుట్టుకొని యుండెను. ఆ యన్నరాసులకు నలువైపుల నేతి కడువలు, పప్పు నూతులున్న చుట్టుకొని యుండెను. అక్కడ అనేక నదులలో నురుగుకు బదులు పెరుగు, జలము స్థానములో బెల్లపు. పానకము, పారు చుండెను. అక్కడ దేవ - రాక్షస - మనుష్య - యక్ష - గంధర్వ - నాగ - పక్షులు, వేదశాస్త్ర పారంగతులైన బ్రాహ్మణులు, ఋషీశ్వరులు గూడ వచ్చి యుండిరి. అక్కడ ఏ మనుష్యుడు గూడ అవిద్యాంసుడు లేకుండెను.

“స్వంజయా! అప్పుడు మాంధాత ధన - ధాన్య సమృద్ధిమైన సముద్ర పర్యంత భూమిని బ్రాహ్మణులకు ఇచ్చి సూర్యుని వలె అస్తమిల్లెను. ఆ మహారాజు తన సద్యశస్సు సమస్త దిక్కులందు వ్యాపింప జేసి పుణ్యాత్ముల లోకమునకు పోయెను.

“స్వంజయా! ధర్మ - జ్ఞాన - వైరాగ్య - ఐశ్వర్యములు ఈ నాలుగు శ్రేయస్కర గుణములలో మాంధాత నీకంటె చాల గొప్ప వాడు. నీ పుత్రుని కంటె గూడ మిక్కిలి పుణ్యాత్ముడుగ నుండెను. అట్టి మహనీయుడే మరణించినప్పుడు ఇతరుల లెక్క యెంత? కాబట్టి, యజ్ఞ - దాన - దక్షిణలు చేయని నీ పుత్రుని కొరకు నీవు దుఃఖించ గూడదు.

63వ అధ్యాయము

యయాతి యువోభ్యాసము :-

స్వంజయా! నహుషనందను డైన ‘యయాతి’ రాజునకు గూడ మృత్యువు కలిగెనని విన్నాను.

“యయాతిరాజు’ నూరు రాజసూయములు, నూరు అశ్వమేధములు, ఒక్కవేయి పుండరీక యాగములు, నూరు వాజపేయ యజ్ఞములు, ఒక్కవేయి అతిరాత్ర యాగములు, తన యిష్టము వచ్చినప్పుడెల్ల చతుర్మాస్య - అగ్నిష్టోమాది వివిధ యాగములు, భూరి దక్షిణలతో అనుష్ఠించెను.

“స్వంజయా! యీ భూమండలమునందు బ్రాహ్మణ ద్రోహులకడ ఉన్న ధన మంతయు ఆ దుష్టులనుండి లాగుకొని ఆ రాజు బ్రాహ్మణులకు ఇచ్చెను. నదులలో పరమ పవిత్రమైన సరస్వతీనది, సముద్రములు, పర్యతములు, ఇతర నదులు - అన్నియు యజ్ఞము చేయు చున్న పరమ పుణ్యాత్ముడైన యయాతి రాజునకు నేయి, పాలున్ను ఇచ్చెను.

“స్వంజయా! దేవాసుర యుద్ధము జరిగినపుడు యయాతిరాజు దేవతలకు సహాయము చేసి అనేక విధ యజ్ఞముల ద్వారా పరమాత్ముని పూజించి సమస్త భూమండలమును నాల్గు భాగములలో విభజించి దానిని ఋత్విక్కు - అధ్వర్యుడు - హోత - ఉద్గాత - ఈ నలుగురు బ్రాహ్మణులకు పంచెను. తరువాత శుక్రాచార్యుని కూతు రైన దేవయాని గర్భమునుండి, రాక్షసరాజు వృషపర్వుని పుత్రియైన శర్మిష్ఠ గర్భము నుండియు ఉత్తమ సంతానముకని దేవ సమానుడైన యయాతి రెండవ యింద్రుని వలె సమస్త దేవతేద్యానములలో తన యిచ్ఛానుసారముగా విహరించు చుండెను.

“స్వంజయా! సుఖములను అనుభవించుటచేత యయాతికి శాంతి లభించలేదు. అప్పుడు, సమస్త వేద శాస్త్రజ్ఞు డైన యయాతి ఈ క్రింది విధముగ గాథను పాడి తన భార్యలతో వనమునకు వెడలి పోయెను.

“ఈ భూమండలమునందు ఉన్న ధాన్య - యవ - సువర్ణ - పశు - మహిళాది సమస్త భోగ్య పదార్థములు ఒక్క మనుష్యుని గూడ సంతోష పరచుటకు చాలవు. అని తలచి మనస్సును శాంతింప జేసికొన వలెను.

“స్వంజయా! ఈ విధముగ ఐశ్వర్యవంతు డైన యయాతి ధైర్యముతో కోరికలను విడిచి, తన పుత్రుడైన ‘పూరు’ అనువానిని రాజ్య సింహాసనమునందు కూర్చుండబెట్టి వనమునకు వెడలిపోయెను.

“స్వంజయ మహారాజా! ఆ యయాతి మహారాజా ధర్మ - జ్ఞాన - వైరాగ్య - ఐశ్వర్యములు నాల్గు శ్రేయస్కర గుణములలో నీకంటె మిక్కిలి గొప్పవాడుగ నుండెను. నీ పుత్రునికన్న గూడ అధిక పుణ్యాత్ముడుగ నుండెను. అటువంటి మహారాజే జీవితము డై ఉండ జాలక పోయె ననగా ఇతరుల విషయ మెంత? కాబట్టి నీవు యజ్ఞము, దానము, దక్షిణలున్ను చేయని నీ పుత్రుని కొరకు దుఃఖింప గూడదు.

64 వ అధ్యాయము

అంబరీష రాజు చరిత్ర :-

“స్వంజయా! ‘నాభాగుని’ పుత్రుడు ‘అంబరీష’ రాజు గూడ మరణించెనని విన్నాను. అతడొక్కడే పది లక్షల రాజులతో యుద్ధము చేసెను. ఆ రాజులందరు అస్త్ర కళాకోవిదులు. వారు అంబరీషుని నలువైపుల చుట్టి యుద్ధము చేసిరి. వారు అంబరీషుని దుర్భాష లాడుచు నిందించు చుండిరి. కాని, అంబరీషునకు కొంచెము గూడ ఆ నిందవలన బాధ కలుగ లేదు.

“రాజా! అంబరీషుడు, శారీరకబలము - అస్త్రబలము - హస్త లాఘవము - యుద్ధ విద్యా కౌశలము - వీనిచేత శత్రువుల యొక్క ఆయుధ - ఛత్ర - ధ్వజ - రథ - ప్రాసాదులను ముక్కలు చేసెను. అప్పుడు శత్రురాజు లందరు తమ ప్రాణములను రక్షించుకొనుటకు, తమ కవచములు విప్పి, ‘మేమందరము అన్ని విధముల నీ వారము’ అని ప్రార్థించి, అంబరీషుని శరణు జొచ్చిరి.

“స్వంజయా! యీ విధముగా అంబరీషుడు శత్రు రాజులను వశపరచుకొని సమస్త భూమండలమును జయించి, శాస్త్రోక్తముగా, తనకు ఇష్టము లైన యజ్ఞములు నూరు చేసెను. ఆ యజ్ఞములలో ఉత్తమ బ్రాహ్మణులు, ఇతరులున్ను ఉత్కృష్ట మైన భోజనము చేయుచు, ఆదర సత్కారములు పొంది, మిక్కిలి సంతుష్టు లై యుండిరి.

“స్వంజయా! ఆ యజ్ఞములలో బ్రాహ్మణులు, లడ్డులు - పూరీలు - అపూపములు, రుచికరము లైన చక్కెలములు, కరంభ (ఇడ్డెన)ములు, వివిధ భోజన

పదార్థములు, నేయి, తేనె, పాలు, పానీయములు, రుచ్యము లైన పెరుగులు, సరస వస్తువులు, రుచ్యము లైన వివిధ ఫలములున్ను భుజించు చుండిరి. మద్యపానాదులు పాప జనకము లని తెలిసి నప్పటికిన్ని, వానిని త్రాగువారు, తమ సుఖము కొరకు, గీతవాద్యములతో ఇష్టానుసారము గా త్రాగుచుండిరి.

“స్వంజయా! మద్యపానము చేసి మైమరచిన వేలకలది మనుష్యులు అక్కడ హర్షముతో ఆడుచు - పాడుచు నుండిరి. అంబరీషుని స్తుతించుచు కవితలతో అతనిగాధలు పాడుచు నాట్యము చేయు చుండిరి.

“రాజా! ఆ యజ్ఞములలో అంబరీషరాజు, పది లక్షలమంది యజ్ఞ ఋత్విక్కు లైన బ్రాహ్మణులకు దక్షిణగా, పది లక్షలమంది రాజులనే యిచ్చెను. ఆ రాజులందరు సువర్ణ కవచములు, శ్వేత ఛత్రములున్ను ధరించి సువర్ణ రథము లెక్కి, తమ యనుచరులను వెంట బెట్టుకొని, అవశ్యక సామగ్రితో సుసంపన్ను లై యుండిరి.

“రాజా! ఆ మహా యజ్ఞములో యజమానుడైన అంబరీషుడు, మూర్ధాభిషిక్తు లైన రాజులను, నూర్లకొలది రాజకుమారులను, దండములతో, ధనాగారములతోను, బ్రాహ్మణులకు వశ పరచెను. మహర్షులు అంబరీషుని యెడల ప్రసన్ను లై, అతని కార్యములను ఆమోదించుచు, ‘అసంఖ్యాకము లైన దక్షిణ లిచ్చి అంబరీషుడు చేసినటువంటి యజ్ఞములు, పూర్వరాజులు ఎవ్వరున్ను చేయలేదు. ఇకపైన చేయబోవరు’ అని చెప్పుచుండిరి.

“త్రైత్య స్వంజయరాజా! ‘ధర్మ - జ్ఞాన - వైరాగ్య - ఐశ్వర్యములు’ నాలుగు శ్రేయస్కర విషయములలో, అంబరీషుడు నీకన్న మిక్కిలి అధికుడు. అతడు నీ పుత్రునకన్న అధిక పుణ్యాత్ముడుగా నుండెను. అటువంటివాడే జీవించ నప్పుడు ఇతరుల విషయము చెప్పవలసిన దేమున్నది? కనుక, యజ్ఞ - దాన - దక్షిణ లేవియు చేయని నీ పుత్రుని కొరకు నీవు శోకింప గూడదు.”

65 వ అధ్యాయము

శశబిందు రాజు చరిత్ర :-

“స్వంజయా! ‘శశబిందు’ రాజు గూడ మరణించె నని వినినాను. సత్య పరాక్రము డైన శశబిందురాజు అనేక విధ యజ్ఞములు అనుష్ఠించెను.

“రాజా! మహాత్ముడైన శశబిందురాజునకు ఒక లక్షమంది భార్యలుండిరి. ఒక్కొక్క భార్య గర్భమునుండి ఒక్కొక్క వేయిమంది పుత్రులు పుట్టిరి. ఆ రాజకుమారులందరు అత్యంత పరాక్రమశాలురు, వేద విద్యా పారంగతులు నై యుండిరి. వారు రాజులైన తరువాత పదిలక్షల యజ్ఞములు చేయుటకు సంకల్పించి ముఖ్య - ముఖ్య యజ్ఞములు అనుష్ఠించిరి.

“శశబిందుని పుత్రులందరు సువర్ణ కవచములు ధరించిన ఉత్తమ ధనుర్ధరులుగ నుండి అశ్వమేధయాగములు చేసిరి. వారి తండ్రియైన శశబిందు మహారాజు అశ్వమేధయాగము చేసి, తన పుత్రులందరను బ్రాహ్మణులకు దానముగా ఇచ్చెను. ఒక్కొక్క రాజకుమారునితో నూరు - నూరు రథములు, గజములున్న పోయెను. ప్రతియొక రాజకుమారునితో నూరు నూరు మంది సువర్ణ భూషిత కన్యలుండిరి. ఒక్కొక్క కన్యక వెంట నూరు - నూరు గజములు, ప్రతియొక గజము వెంట నూరు - నూరు రథములు నుండెను. ప్రతియొక రథముతో సువర్ణ హార భూషితములైన నూరు - నూరు అశ్వములు, ప్రతి యొక అశ్వము వెంట వేయి - వేయి గోవులు, ఒక్కొక్క గోవు వెంట ఏబది ఏబది గొర్రెలు నుండెను. ఈ అపార ధనరాశి శశబిందుడు అశ్వమేధ యాగములో బ్రాహ్మణులకు దానముగా నిచ్చెను.

“సృంజయా! శశబిందురాజు చేసిన అశ్వమేధమహాయజ్ఞమునం దున్న యూపము లట్లే యుండగా, వానితో పాటు అన్నియే సువర్ణ యూపస్తంభములు చేయించి యుంచెను. ఆ యజ్ఞమునందు భక్ష్య - భోజ్యములైన అన్నములు, పర్వతము వలె ఒక క్రోశము (పరువు) ఎత్తైన గుట్టలుగా నుండెను. శశబిందు రాజు చేసిన అశ్వమేధయాగము ముగిసిన తరువాత, పదుమూడు అన్న పర్వతములు మిగిలి యుండెను.

“సృంజయా! శశబిందుని రాజ్య కాలములో, భూ మండలము, హృష్ట (సంతోషించిన) - పుష్ట (బలిసి ఆరోగ్యముతో నున్న) జనులతో నిండి యుండెను. అక్కడ, ఏలాటి విఘ్నములు, బాధలు, ఆధి (మనోవ్యాధి) - వ్యాధులున్న లేకుండెను. శశబిందు రాజు భూమండల సామ్రాజ్యమును అనుభవించి, చివరకు స్వర్గలోకమునకు పోయెను.

“త్రైత్య సృంజయా! ‘ధర్మ - జ్ఞాన - వైరాగ్య - ఐశ్వర్యములు’ ఈ నాలుగు

శ్రేయస్కర గుణములలోను, శశబిందుడు నీకంటె చాల అధికుడుగా నుండెను. అతడు నీ పుత్రునికంటె అధిక పుణ్యాత్ముడుగా నుండెను. అటువంటి మహాత్ముడే మరణించినప్పుడు ఇతరుల మాట యెంత? కాబట్టి, యజ్ఞ - దాన - దక్షిణలు చేయని నీ పుత్రుని కొరకు, నీవు దుఃఖింప గూడదు.”

66వ అధ్యాయము

గయమహారాజు చరిత్ర :-

“సృంజయా! అమూర్తరయుని పుత్రుడైన ‘గయు’ డనురాజు గూడ మరణించెనని విన్నాను. గయరాజు నూరేండ్లు అగ్ని హోత్రము నియమ పూర్వకముగా చేసి హోమశేషాన్నమును భుజించు చుండెను.

“రాజా! గయరాజు యొక్క నియమ వ్రతమునకు ప్రసన్నుడైన అగ్ని దేవుడు, అతనికి వర మిచ్చెద ననెను. అగ్ని దేవుని యాజ్ఞ చేత, గయుడు అగ్నిదేవునితో, “నేను తపస్సు - బ్రహ్మచర్యము - వ్రత నియమములు - గురు జనుల కృపతో వేద జ్ఞానము పొందగోరు చున్నాను. ఇతరులకు కష్టము గలిగించకుండ నేను ధర్మానుసారముగా నడచుకొనుచు అక్షయ ధనమును పొందగోరుచున్నాను. బ్రాహ్మణులకు దానములు చేయు విషయములో నాకు ప్రతిదినము శ్రద్ధ వృద్ధి పొందు చుండ గోరుచున్నాను. నా వర్ణమునకు చెందిన పతివ్రతలైన కన్యకల తోనే నా వివాహము కా వలె నని, వారి గర్భములనుండియే, నాకు పుత్రులు కలుగవలెననియు గోరు చున్నాను. అన్నదానము చేయుటలో నాకు శ్రద్ధ పెరిగి, నా మనస్సు సర్వదా దానియందు లగ్నమై యుండి, నా ధర్మ కార్యములందు ఎప్పుడు గూడ విఘ్నములు కలుగకుండ వలెను. అగ్నిదేవా! యీ వరములు నాకు ప్రసాదింపుము” అని కోరెను.

“సృంజయా! అప్పుడు అగ్ని దేవుడు ‘అట్లే యగుగాక!’ అని గయునకు వరమిచ్చి, అక్కడనే అంతర్ధానము చెందెను. గయుడు, అన్నియు పొంది, ధర్మ మార్గములోనే శత్రువులపై విజయము సాధించెను.

“సృంజయా! గయరాజు సకాలములో నూరేండ్లవరకు మిక్కిలి శ్రద్ధతో, దర్మ పౌర్ణమాస - ఆశ్రయణ - చాతుర్మాస్యాది (అమావాస్య నాడు చేయ దగిన యిష్టి దర్మ మనబడును. పున్నమి నాడు చేయ దగిన యిష్టి పౌర్ణమాస యన బడును. అగ్నిష్టోమ

యాగమునందు తొలుత చేయ బడు సోమరసహోమము ఆశ్రయణ మనబడును. సంవత్సరములో నాలుగు నెలల కొకసారి చేయ బడు యజ్ఞము చాతుర్మాస్య మనబడును. ఇది ప్రతి సంవత్సరము 3 సార్లు చేయ బడును.) నానాయజ్ఞములు చేసి భూరిదక్షిణ లిచ్చెను. అతడు ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు మేల్కొని, ఒక లక్ష అరువదివేల గోవులను, పదివేల ఆశ్వములను, ఒక లక్ష బంగారు నాణెములను దానముగా నిచ్చు చుండెను.

“స్వంజయా! గయుడు సోముని వలె, అంగిరసునివలెను, అన్ని నక్షత్రములయందు ‘నక్షత్ర దక్షిణలు’ (ఒక్కొక్క నక్షత్రమునందు ఆ నక్షత్రమునకు ఇష్టమైన ఒక్కొక్క విశిష్ట వస్తువును బ్రాహ్మణులకు ఇచ్చుట నక్షత్ర దాన మన బడును. ఇవియే నక్షత్ర దక్షిణలు అనబడును) ఇచ్చుచు అనేక విధ యజ్ఞముల ద్వారా భగవంతుని పూజించెను. గయుడు అశ్వమేధయాగమునందు మణిమయ మైన యిసుకతో బంగారు భూమిని నిర్మించి బ్రాహ్మణులకు దానము చేసెను.

“స్వంజయా! గయుడు యజ్ఞమునందలి యూపస్తంభము లన్నియు సువర్ణమయము లుగా చేయించెను. వానికి రత్నములు పొదుగబడి యుండెను. అవి చూచువారలకు మనోహరములుగా నుండెను. అతడు యజ్ఞము చేయు చున్నప్పుడు సంతోషోల్లాసములతో, బ్రాహ్మణులకు, ఇతరులకున్ను, ఇష్టపూర్తి ఉత్తమాన్న దానము చేసెను.

“స్వంజయా! సముద్ర - వన - ద్వీప - నదీ - నద - కానన - నగర - రాష్ట్ర - ఆకాశ - స్వర్గములందు గల వివిధ ప్రాణి సముదాయము ఈ యజ్ఞ సంపత్తి చేత తృప్తి చెంది, ‘గయరాజా యజ్ఞముతో సమానముగా మరియు యితరుని యజ్ఞము గూడ లేదు’ అని అనుకొన జొచ్చెను.

“యజమానుడైన గయుని యజ్ఞములో ముప్పదియారు యోజనముల (అమడ) పొడవు - ముప్పది యోజనముల వెడల్పు - క్రింది నుండి పైవరకు ఇరువది నాలుగు యోజనముల యెత్తును గల సువర్ణమయ యజ్ఞ వేదికను నిర్మింప జేసెను. (కొందరు ఇక్కడ యోజన శబ్దమునకు ‘బెత్త’ అని అర్థము చెప్పిరి. వారి ప్రకారము ఆ వేదిక, పదునెనిమిది మూరల పొడవు, పదునైదు మూరల వెడల్పు, పన్నెండు మూరల యెత్తు ఉండెనని చెప్ప వలెను) ఆ వేదిక పైన వజ్రములు, ముత్యములు - మణులున్ను పరవబడి యుండెను.

“స్వంజయా! యజ్ఞములో భూరి దక్షిణలిచ్చు గయుడు బ్రాహ్మణులకు వస్త్ర భూషణాది శాస్త్రోక్త దక్షిణ లిచ్చెను. ఆ యజ్ఞమునందు, అందరు తినిన తరువాత ఇరువది యైదు పర్వతముల ప్రమాణములో అన్నము మిగిలెను. అనేక మధుర రసములు ఇతర పానీయములు మిగిలి అవి కాలువలుగా పారుచుండెను. భూషణములు, సుగంధ ద్రవ్యములు మిగిలి రాసులుగా నక్కడ ఉండెను.

“స్వంజయా! ఆ యజ్ఞ ప్రభావము చేత గయరాజా మూడు లోకములలోను విఖ్యాతి చెందెను. దానితో పాటే ‘అక్షయ’ (ఎప్పటికిన్ని నశించని) పుణ్యము కలిగించు ‘అక్షయ వటవృక్షము’, పవిత్రమైన ‘బ్రహ్మసరోవరము’ గూడ, గయుడు ఏర్పరచెను.

“స్వంజయా! ‘ధర్మ-జ్ఞాన-వైరాగ్య- ఐశ్వర్యములు’ ఈ నాలుగు శ్రేయస్కర గుణములలోను, గయుడు, నీకంటె మిక్కిలి అధికుడుగా నుండెను. నీ పుత్రుని కంటెను అతడు అధిక పుణ్యాత్ముడుగా నుండెను. అటువంటి మహనీయుడే మరణించినప్పుడు, ఇతరుల విషయము చెప్పవలసినదేమున్నది? కాబట్టి, యజ్ఞ - దాన - దక్షిణాది కార్యములు చేయని నీ పుత్రునకు గాను నీవు దుఃఖము చెంద గూడదు.’

67వ అధ్యాయము

రంతిదేవుని మహాత్త్వము :-

“స్వంజయా! ‘సంకృతి’ పుత్రుడైన ‘రంతిదేవ’ రాజాగూడ మృతి చెందినట్లు విన్నాను. మహాత్ముడైన రంతి దేవుని యింటిలో రెండులక్షలమంది వంట చేయువారుండిరి. ఆ పాచకులు, రంతిదేవుని కడకు వచ్చి బ్రాహ్మణాతిథులకు అమృతోపమానము లైన మధుర పక్వాపక్వాహారములను రేయింబవళ్లు వడ్డించు చుందురు. ఆ రాజా, న్యాయ పూర్వకముగా సంపాదించిన ధనము బ్రాహ్మణులకు దానము చేసెను. అతడు నాలుగు వేదములు అధ్యయనము చేసెను. ధర్మయుద్ధములు చేసి శత్రువుల నందరను వశపరచు కొనెను.

“స్వంజయా! రంతిదేవుడు బ్రాహ్మణులకు సువర్ణ నిష్కములను ఇచ్చుచు, మాటి మాటికి ప్రతియొక బ్రాహ్మణునితో, ‘ఈ నిష్కములు నీ కొరకు - ఇవి నీ కొరకు - నీకొరకు’ అని చెప్పి వేలకొలది నిష్కములు దానము చేయు చుండెను. ఇంత చెప్పినను తీసికొనని బ్రాహ్మణులను ఆశ్చర్యించి, వారికి ఎక్కువ నిష్కము లిచ్చుచుండెను.

“స్వంజయా! రంతిదేవుడు ఒక దినములోనే కోటి నిష్కములు దానము చేసినప్పటికిని ‘నేడు నేను చాల కొంచెము దానము చేసినాను’ అని భేదముతో విచారించి అతడు మరల దానమిచ్చు చుండెను. రాజా! ఇతరు డెవడు ఇంత అధిక దానము చేయ గలడు? ‘బ్రాహ్మణుల హస్తము నాముందు రాలేదే’ అని నాకు చాల దుఃఖము కలుగును? అని రంతిదేవుడు విచారించి, చాల ధనము దానముగా పంచు చుండెను.

“స్వంజయా! ఒక వేయి బంగారు ఎద్దులు, ఒక్కొక్క యెద్దు వెంట నూరు - నూరు ఆవులు, నూరు - నూరు సువర్ణపు నాణెములు, వెరసి యీ ధనమంతయు ఒక నిష్క మనబడును. రాజా! రంతిదేవుడు ప్రతియొక పక్షము కాలములో బ్రాహ్మణులకు కోట్ల కొలది నిష్కములు దానము చేయు చుండెను. ఈ నిష్క ధనముతో పాటు బ్రాహ్మణులకు, అగ్ని హోత్ర హోమపు పనిముట్లు, యజ్ఞ సామాగ్రియు నిచ్చు చుండెను. రంతిదేవుడు ఈ నియమము నూరేండ్లు పాటించెను.

“రాజా! రంతిదేవుడు ఋషులకు, చిన్న గిండి పాత్రలు - కడవలు - పల్లెములు - వంట పాత్రలు - శయ్యలు - ఆసనములు - వాహనములు - మేడలు - ఇండ్లు - వివిధ వృక్షములు - ఆహార పదార్థములు - ధనములున్న ఇచ్చు చుండెను. అత డిచ్చు వస్తువు లన్నియు సువర్ణమయము లై యుండెను.

“స్వంజయా! రంతి దేవునకు గల లోకాతీత సంపద చూచి, పురాణవిదు లైన పురుషులు అక్కడ ఇట్లు, అతని కీర్తి గాధను గానము చేయు చుండిరి.

“మేము కుబేరుని భవనములో గూడ, పూర్వమెప్పుడున్న, రంతిదేవునకు గల ధనము చూచి యుండలే దనగా, మనుష్యులకడనైతే ఉండనే ఉండదు గదా!

“స్వంజయా! సంకృతి పుత్రుడు రంతిదేవుని యొద్ద, అతిథులు నివసించిన రాత్రులలో, వారికి అక్కడ ఇరువదియొక్క వేల గోవులను తాను చేతితో తాకి దానము చేయు చుండెను. అక్కడ మణిమయ కుండల భూషితులైన పాచకులు పిలిచి - పిలిచి అతిథులతో మీరు భోజనము చేసి పొండు. నేడు వండబడిన పప్పు మొదలైనవి అతి రుచిగా నున్నవి. ఇటువంటి రుచ్య వస్తువులు - ఒక మాసము ముందెప్పుడు గూడ వండ బడలేదు’ అని యను చుండిరి.

“స్వంజయా! ఆ దినములలో, తన యొద్దనున్న సువర్ణ వస్తువు లన్నియు రంతిదేవుడు ఆ మహాయజ్ఞములో బ్రాహ్మణులకు పంచి యిచ్చెను. అతని

యజ్ఞమునందు, దేవతలు పితృదేవతలు, ప్రత్యక్షముగా వచ్చి, సకాలములో హవ్య (యజ్ఞ హవిస్సు) - కవ్య (శ్రాద్ధహవిస్సు)ములు గ్రహించు చుండిరి. శ్రేష్ఠ బ్రాహ్మణు లక్కడ, తాము కోరిన పదార్థము లన్నియు పొందు చుండిరి.

“వైత్య స్వంజయా! రంతిదేవుడు ధర్మ - జ్ఞాన - వైరాగ్య - ఐశ్వర్యములు ఈ నాలుగు శ్రేయస్కర గుణములలో నీకంటె యెన్నియో రెట్లు అధికుడుగా నుండెను. నీ పుత్రునకన్న రంతిదేవుడు అత్యంత పుణ్యాత్ముడుగా నుండెను. అంతటి మహాత్ముడే మరణించినప్పుడు ఇతరులమాట యెంత? కాబట్టి, యజ్ఞ - దాన - దక్షిణల కార్యములు చేయని నీ పుత్రుని కొరకు, నీవు శోకింప గూడదు”

68వ అధ్యాయము

భరతుని చరిత్ర:-

“స్వంజయా! దుష్కృత పుత్రు డైన భరతుడు గూడ మరణించె నని వింటిని. అతడు, శిశువుగా నున్నప్పుడే వనమునందు, అన్య దుష్కరము లైన అద్భుత కర్మలు చేసి యుండెను. బలవంతు డైన భరతుడు బాల్యావస్థలోనే, నఖములతో, కోరలతో కొట్టి మంచువంటి తెల్లని సింహములను జయించి వానిని దుర్బలములుగా చేసి, యీడ్చుకొని వచ్చి బంధించు చుండెను.

“స్వంజయా! భరతుడు, మిక్కిలి క్రూరములు - భయంకరములు నైన వ్యాఘ్రములను అణచి, వశపరచుకొను చుండెను. అతడు, మణిసిల వలె పసుపురంగు గలిగి లక్కరాసులతో కలిసిన ఎర్రరంగు గల పెద్ద పెద్ద పాషాణములను చేతితో అవలీలగా ఎత్తు చుండెను. అత్యంత బలశాలి యైన భరతుడు - సర్పములు మున్నగు జంతువుల యొక్క కోరలు, సుప్రతీక జాతికి చెందిన గజరాజుల యొక్క దంతములున్న పట్టుకొని, వాని నోళ్లు ఎండునట్లు చేసి, వానిని తను వశపరచుకొను చుండెను. భరతుని బలము అమిత మైనది. అతడు బలము గల దున్నపోతులను, పొగరెత్తిన నూరు సింహములన్ను పట్టుకొని యీడ్చి తెచ్చు చుండెను. బలము గల స్వమర (పెద్ద చమర)ములను, ఖడ్గ మృగములను, ఇతర క్రూర మృగములనేకములను భరతుడు వనములో బంధించి, వానిని అణచుచు అవి సగము చచ్చునట్లు చేసి విడుచు చుండెను.

“స్వంజయా! భరతుని యీ అద్భుత కార్యము చేత, బ్రాహ్మణులు అతని పేరు ‘సర్వదమనుడు’ (అన్నింటిని అణచువాడు) అని పెట్టిరి. అతని తల్లి ‘నీవు అడవి మృగములను బాధించకుము’ అని అతనిని వారించు చుండెను.

“రాజా! పరాక్రమవంతు డైన భరతుడు పెద్దవా డైన తరువాత, యమునాతీరము నందు నూరు - సరస్వతీ తీరమునందు మూడునూర్లు - గంగాతీరమునందు నాలుగు నూర్లున్న అశ్వమేధయాగములు అనుష్ఠించి, మరల భూరి దక్షిణలతో ఒక వేయి అశ్వమేధములు - నూరు రాజసూయయాగములున్ను చేసి భగవంతునికి అర్పించెను.

“స్వంజయా! తరువాత భరతుడు అగ్నిష్టోమ (అగ్నిష్టోమము వసంతఋతువులో, స్వర్గకాములు ఐదు దినములు చేయు యాగము. దీనికి పదియారుగురు ఋత్విక్కులు అవసరము) - అతిరాత్ర (ఇది అగ్నిష్టోమాదిలో - అంతములోను ఒకరాత్రిలో ముగించు యాగము. ఇది ముఖ్యము. దీనిలో యాగ సమాప్తి మంత్రములు పఠించబడును.) యాగములు చేసి, ‘విశ్వజిత్’ (ఇది దిగ్విజయానంతరము రాజులు చేయు యాగము. దీనికి ‘ఏకాహము’ అని పేరు. అనగా, ఒక దినములోనే సోమరసము తీసిచేయబడునది. దీనిని చేసిన రాజులు సర్వస్వదక్షిణ యిచ్చెదరు. అట్లే రఘుమహారాజు చేసెను.) అను యాగము గూడ చేసెను. తరువాత పదిలక్షల వాజపేయ యాగములు (ఇది, యేడు విధము లగు సోమయాగములలో నొకటి. ఇది రాజులు, రాజసూయ యాగమునకు, బృహస్పతి సవమునకున్న పూర్వము, అత్యున్నత పదవీ ప్రాప్తికై చేసెదరు. దీనిని బ్రాహ్మణులుగూడ చేసెదరు.) లను నిర్విఘ్నముగా అనుష్ఠించి, భగవంతుడైన యజ్ఞ పురుషుని ఆరాధించి, ధనములచేత బ్రాహ్మణులను తృప్తి పరచి, ఆచార్యు డైన కణ్వమహామునికి, ఒక వేయి సువర్ణమయ కమలములను, బహుమతిగా ఇచ్చెను.

“స్వంజయా! ఇంద్రాది దేవతలు బ్రాహ్మణులతో పాటు, భరతరాజు చేసిన యజ్ఞములలో, నూరు బారల పొడ వైన సువర్ణయూపములు నాటిరి. భరత చక్రవర్తి, బ్రాహ్మణులకు మనోహర రత్నములతో విభూషితము లైన గజ - అశ్వ - శధ - ఉష్ఠ (ఒంట) - అజా (మేక) - అవిక (గొర్రె) - దాస - దాసీ - ధన - ధాన్యములను, పాలిచ్చు అవులను దూడలతో, గృహ - గ్రామ - భూమి - వస్త్ర - భూషణాదులను, అనేక విధ సామాగ్రిని, దశ లక్షకోట్ల బంగారు నాణెములనున్న దానముగా ఇచ్చెను.

“స్వంజయా! అటువంటి మహాత్ముడైన భరత చక్రవర్తియే చనిపోయెను. ఇతరు లెట్లు జీవించి యుండ గలరు? భరతుడు ధర్మ - జ్ఞాన - వైరాగ్య - ఐశ్వర్యములు - ఈ నాలుగు శ్రేయస్కర గుణములలో నీకంటే చాలా గొప్ప వాడుగా నుండెను. నీ పుత్రుని కంటే అతడు అధిక పుణ్యాత్ముడుగా నుండెను. కనుక, యజ్ఞ - దాన - దక్షిణ రహితు డైన నీ పుత్రుని కొరకు నీవు దుఃఖింప దగదు”.

69వ అధ్యాయము

పృథు చక్రవర్తి చరిత్ర :-

“స్వంజయా! వేనుని పుత్రుడు ‘పృథు’ అను రాజుగూడ మరణించె నని విన్నాను. ఆ రాజు రాజసూయ యజ్ఞము (ఒక రాజు రాజులందరను జయించి చేయు యజ్ఞము. ఇది యుధిష్ఠిరుడు చేసెను) చేసినప్పుడు మహర్షు లతనిని చక్రవర్తి పదమునందు అభిషిక్తునిచేసిరి. మహర్షులు, ‘ఈ రాజు సమస్త శత్రువులను జయించి, స్వప్రయత్నము చేతనే సుప్రసిద్ధుడు కా గలడు’ అని చెప్పి యుండిరి. కాబట్టి, అతనికి ‘పృథు’ (పెద్ద) నామ మేర్పడినది. ఋషులు, ‘ఇతడు క్షతము (వినాశము) నుండి మమ్ము రక్షించును కాబట్టి ‘క్షత్రియ’ నామము చేత ప్రసిద్ధు డగును’ అనియు చెప్పి యుండిరి. (ఇతడు పృథు చక్రవర్తి యనియే పిలువ బడును).

“స్వంజయా! వేన పుత్రు డైన పృథుని జూచి ప్రజలు, మే మితనియెడల అనురక్తుల మై యున్నాము అనిరి. కనుక ప్రజారంజనము వలన కలిగిన అనురాగము చేత, అతడు ‘రాజ’ నామముతో ప్రసిద్ధు డయ్యెను. పృథునకు భూమి కామధేను వయ్యెను. అతని రాజ్యములో దున్నకుండనే భూమి పండు చుండెను. ఆ సమయములో అవు లన్నియు కామధేనువుల వలె నుండెను. ప్రతి యాకులో తేనె నిండి యుండెను. దర్భలు బంగారువిగా నుండి, మృదు స్పర్శ గలవిగా నుండెను గాబట్టి, ప్రజలు, దర్భలతో నేసిన వస్త్రములనే కట్టుకొనుచు, ఆ చాపలపైన్నే శయనించు చుండిరి.

“స్వంజయా! పృథు చక్రవర్తి రాజ్యములో వృక్షముల పండ్లు మధురములు - రుచికరములు గాను నుండెను. ఆ దినములలో ఆ పండ్లే ఆహారముగా గొనుచు, ఎవడు గూడ ఆకలి గొనకుండెను. ప్రజ లందరు రోగములు లేకుండ నుండిరి. అందరి

కోరికలు నెరవేరు చుండెను. ఎవరికి గూడ, దేనినుండి కూడ భయము లే కుండెను. ప్రజలు తమ యిచ్ఛానుసారముగా, చెట్లక్రింద, పర్వత గుహలలోను నివసించు చుండిరి. పృథు చక్రవర్తి కాలములో, రాష్ట్రములని, నగరములని విభాగములు లే కుండెను. అందరకు ఇచ్ఛానుసారముగా సుఖ-భోగములు లభించు చుండెను. కనుక ప్రజలందరు ప్రసన్ను లై యుండిరి.

“స్వంజయా! పృథు చక్రవర్తి సముద్రములో ప్రయాణము చేయు చున్నప్పుడు సముద్రపు నీరు స్తంభించి గట్టిపడు చుండెను. అతడు పోవుటకు పర్వతములు త్రోవ విడుచు చుండెను. అతని రథ ధ్వజ మెప్పుడుగూడ ఖండితము గాలేదు.

“స్వంజయా! ఒకనాడు పృథు చక్రవర్తి సుఖాసీను డై యున్నప్పుడు, అతని యొద్దకు, వనస్పతి - పర్వత - దేవతా - అసుర - మనుష్య - సర్ప - సప్తర్షి - పుణ్యజన (యక్ష) - గంధర్వ - అప్సరస్ - పితృదేవతలు వచ్చి, అతనితో, ‘మహారాజా! నీవు మాకు చక్రవర్తివి. క్షత్రియుడవు (వినాశము నుండి రక్షించువాడవు). రాజవు (రంజకుడవు). రక్షకుడవు. తండ్రివి. మేము కోరిన వరము లిమ్ము. నీవు వరము లిచ్చుటకు సమర్థుడవు’ అని యనిరి.

“స్వంజయా! అప్పుడు పృథు చక్రవర్తి వారితో ‘అట్లే యగుగాక’ అని వరమిచ్చి తన ‘అజగవము’ అను ధనుస్సుపై అసమానమైన భయంకరమైన బాణమును సంధించి పృథివితో, ‘భూదేవీ! రా - రమ్ము. ఈ ప్రజలు కోరిన దుగ్ధధారలను శీఘ్రముగా ప్రవహింప జేయుము. అప్పుడు నేను, వారికి ఇష్టమైన అన్నమును ఇచ్చెదను’ అని యనెను.

“స్వంజయా! ఆ మాటకు పృథివీ దేవి, ‘రాజా! నీవు నన్ను నీ పుత్రిగా తలచి గ్రహింపుము’ అని పృథునితో ననగనే, అతడు ‘అట్లే యగుగాక!’ యని అక్కడ అన్ని యేర్పాట్లు చేసెను.

“స్వంజయా! తరువాత ప్రాణి సమూహము అప్పుడు భూమిని పిదుకుటకు ఆరంభించిరి. అందరికన్న తొలుత దుగ్ధము కోరునట్టి వనస్పతులు ముందుకు వచ్చెను. అప్పుడు గోవు రూపము ధరించిన పృథివి, ‘పాలు పిదుకుటకు దూడ, పిదుకువాడు, దుగ్ధ పాత్రమును కావలెను’ అని కోరగా, అక్కడి వనస్పతులలో పుష్పించిన మద్ది చెట్టు

దూడ అయ్యెను. జూవ్వి చెట్టు పాలు పిదుకువా డయ్యెను. మేడి చెట్టు పాల పాత్ర యయ్యెను. నరకిన తరువాత మరల మొలచుట యే పాలుగా నయ్యెను.

“స్వంజయా! అట్లే, పర్వతములలో ఉదయాచలము దూడగా, మేరు పర్వతము పిదుకువాడుగా, రత్నములు - ఓషధులున్న పాలుగా, అక్కడి పాషాణములే పాల పాత్రలుగా నయ్యెను. దేవతలలో గూడ అప్పు డొకడు పిదుకువాడు, మరియొకడు దూడగా నయ్యెను. వారు, పుష్టికరమైన అమృతమయ దుగ్ధమునుపిదుకు కొనిరి. రాక్షసులు పచ్చి కుండలో మాయామయ మైన పాలు పిదుకుకొనిరి. అసురులలో ద్వీమూర్ధుడు పిదుకువాడుగా - విరోచనుడు దూడగా నైరి. భూమండలమునందు మనుష్యులు, కృషికర్మ చేత, పంటలను పాలుగా పిదికిరి. వారికి స్వాయంభువమనువు దూడగా, పృథు చక్రవర్తి పిదుకువాడుగాను నుండిరి.

“స్వంజయా! సర్పములు, సారకాయ బుర్రను పాలపాత్రగా చేసి, పృథివి నుండి విషము పిదికిరి. అప్పుడు పిదుకువాడు ‘ధృతరాష్ట్రుడు’, దూడగా ‘తక్షకుడు’ అను సర్పరాజు లుండిరి. సప్తర్షులు బ్రహ్మ (వేదము - తపస్సు)ను పిదికిరి. వారికి పిదుకువాడు బృహస్పతి, దుగ్ధపాత్ర ఛందస్సు, వత్సముగా సోముడు నుండిరి. యక్షులు వచ్చి పాత్రలో ‘అంతర్ధానము’ అను విద్యను పిదికిరి. వారికి దోగ్ధగా కుబేరుడు, వత్సముగా మహాదేవుడు నుండిరి.

“స్వంజయా! గంధర్వులు, అప్సరసులున్న కమలపాత్రమునందు పవిత్ర పరిమళము నే దుగ్ధముగా పిదికిరి. వారికి చిత్రరథుడు వత్సముగా, పిదుకువాడుగా గంధర్వరాజు ‘విశ్వరుచి’ ఉండిరి. పితృదేవతలు వెండిపాత్రలో ‘స్వధా’ (పితరులకు హవిస్సును హోమము చేయునప్పుడు పలుకు ‘పితృభ్యః స్వధా’ అను మాట) రూప మైన దుగ్ధము పిదికిరి. వారికి అప్పుడు యముడు దూడగా, అంతకుడు దోగ్ధగాను నుండిరి.

“స్వంజయా! యీ విధముగా, ప్రాణులన్నియు, వేర్వేరు దూడలను, దుగ్ధ పాత్రములను కల్పించి పృథివి నుండి తమ-తమకు అభీష్ట మైన దుగ్ధమును పిదికి కొనిరి. దానిచేత వారు తమ జీవితమును నేటిదాక, నిరంతరము నిర్వహించు చున్నారు.

“స్వంజయా! తరువాత, వేనపుత్రు డైన పృథు చక్రవర్తి, అనేకవిధము లైన యజ్ఞములు అనుష్ఠించి, మనస్సునకు ప్రియములైన సర్వాభీష్ట భోగములను

అనుభవించి, ప్రాణులందరను తృప్తి పరచెను. పృథు చక్రవర్తి, భూమండలము నందున్న సమస్త పార్థివ (భూమి సంబంధములైన) పదార్థములను సువర్ణమయములుగా చేసి, వానిని, తాను చేసిన అశ్వమేధ హోమయాగము(ఇది రాజులు దిగ్విజయార్థమై అశ్వముతో చేయు యాగము. దీనికిగాను అశ్వము నొక యేడు దేశమంతట స్వేచ్ఛగా త్రిప్పి, దానిని పట్టుకొనిన వారిని జయించి తెచ్చి యాగము చేసెదరు) నందు బ్రాహ్మణులకు దానము నిచ్చెను.

“స్వంజయా! అటువంటి మహా చక్రవర్తియే మరణించినప్పు డితరులమాట యెంత. ధర్మ - జ్ఞాన - వైరాగ్య - ఐశ్వర్యములు ఈ నాలుగు శ్రేయస్కర గుణములలో పృథుచక్రవర్తి నీకంటే యెంతయో అధికుడు. నీ పుత్రుడు అతనికంటే అధిక పుణ్యాత్ముడు కాడు. కనుక, యజ్ఞ - దాన - దక్షిణలు చేయని నీ పుత్రుని కొరకు నీవు శోకింప గూడదు.

70 వ అధ్యాయము

పరశురామ చరిత్ర :-

“స్వంజయా! మహా తపశ్శాలి - మహావీరుడు - జమదగ్నినందనుడు నైన పరశురాముడుగూడ అసంతృప్తుడుగానే మృత్యుముఖములో పడి పోవగలడు. (ఇతడు చిరంజీవుడు).

“రాజా! పరశురాముడు ఈ భూమండలము సుఖమయము చేయుచు, ఆదియుగ ధర్మమును భూమండలములో ప్రచారము చేసెను. అతడు అత్యుత్తమ సంపత్తిని పొందినను, అతని మనస్సులో ఏ విధమైన వికారము కలుగలేదు. క్షత్రియులు అవుదూడలను పట్టుకొనినప్పుడు, తన తండ్రియగు జమదగ్ని మహామునిని సంహరించినప్పుడు, పరశురాముడు మౌనముగా నుండియే, యుద్ధరంగమునందు అపరాజితుడయిన కార్తవీర్యార్జునుని వధించెను.

“స్వంజయా! అప్పుడు చచ్చుటయో - చంపుటయో చేయ వలె నని నిశ్చయించు కొని, వీక మైయున్న అరువది నాలుగు కోట్ల క్షత్రియులను, పరశురాముడు ఒక ధనుస్సు మాత్రమే సహాయముతో, యుద్ధములో జయించెను. ఆ యుద్ధము చేయు సందర్భములోనే, పరశురాముడు పదునాలుగువేల యితర బ్రహ్మ ద్రోహులను

అణచెను. ‘దంతకూరుడు’ అను రాజును గూడ, అతడు సంహరించెను. పరశురాముడు ఒక వేపురు క్షత్రియులను ముసలము (రోకలి) చేత వధించెను. ఒక వేయి మంది రాజపుత్రులను ఖడ్గముతో సంహరించెను. తరువాత మరియొక వేయిమంది క్షత్రియులను చెట్లకొమ్మలకు కట్టి ఉరి తీసెను. మరి వేయిమంది క్షత్రియులను నీటిలో ముంచి చంపెను. మరియొకవేయి మంది రాజపుత్రుల దంతములు విరిచి, ముక్కులు, చెవులు కోసెను. ఏడువేల మంది రాజులకు పరశురాముడు చేదైన ధూపము త్రాపెను.

“స్వంజయా! మిగిలిన క్షత్రియులను బంధించి, పరశురాముడు వధించెను. వారిలో ననేకులతలలు పగుల గొట్టెను. గుణావతికి ఉత్తరముగా, ఖండవనమునకు దక్షిణముగాను పర్యత సమీపమునం దున్న ప్రదేశమునందు, హైహయవంశీయ క్షత్రియులను లక్షల కొలదిగ, పరశురాముడు, తన తండ్రిని వారు చంపినందుకు కుపితుడై, సంహరించెను. వారు, తమ రథ గజాశ్వములతో సహితముగా చంపబడి నేల గూలిరి.

“స్వంజయా! పరశురాము డా సమయమునందు, తన గండ్రగొడ్డలిచేత పదివేల మంది క్షత్రియులను సంహరించెను. అశ్రమవాసు లైన ఉత్తమ నైస్థిక బ్రాహ్మణులు అర్తి చెంది ‘పరశురామా! ఉరికి రమ్ము, రక్షింపుము!’ అని అరచుచు ఏడ్చు చుండగా, వారి యార్తనాదము విని పరశురాముడు సహింప జాలక వారిని కాపాడెను.

“స్వంజయా! తరువాత, ప్రతాప వంతుడైన పరశురాముడు, కాశ్మీర - దరద - కుంతి - క్షుద్రక - మాళవ - అంగ - వంగ - కళింగ - విదేహ - తామ్రలిప్త - రక్షోవాహ - వీతిహోత్ర - త్రిగర్త - మార్తికావత - శిబి దేశములలో, ఎన్నియో యితర దేశములలోను నున్న క్షత్రియులను, తన తీక్షణబాణములతో సంహరించెను.

“స్వంజయా! పరశురాముడు లక్షలకోట్ల సంఖ్యలో క్షత్రియులయొక్క ఆరుద్ర పురుగులవంటి - బంధు జీవ (మందార - దాసాని) పుష్పముల వంటి యెర్రని రక్త ధారలచేత అనేక తటాకములను నింపెను. పదునెనిమిది ద్వీపము లన్నింటిని వశపరచుకొని, ఉత్తమ దక్షిణలిచ్చి, నూరు పవిత్ర యజ్ఞములు అనుష్ఠించెను.

“స్వంజయా! ఆ యజ్ఞములందు శాస్త్రోక్తముగా, ముప్పది మూరల యెత్తైన సువర్ణ యజ్ఞ వేదికలు నిర్మింప బడెను. ఆ వేదికలు నూర్ల కొలది వివిధ రత్నములతో,

నూరు పతాకలతోను అలంకరింప బడి యుండెను. పరశురాముడు నిర్మించిన ఆ యజ్ఞ వేదికలను, గ్రామీణ - ఆటివిక జాతులతో నిండిన ఈ సమస్త భూమండలమును గూడ, కశ్యప మహర్షి పరశురాముని నుండి యజ్ఞదక్షిణగా గ్రహించెను.

“స్వంజయా! తరువాత, పరశురాముడు భూమండలములో చోరులు లే కుండ చేసి, లక్షల కొలదిగ గజములను సువర్ణాలంకారములతో భూషించి, అశ్వమేధయాగములో కశ్యప మహామునికి యజ్ఞ దక్షిణగా నిచ్చెను. భూమండలము సాధు జన సంపూర్ణముగా చేసెను.

“స్వంజయా! వీరాగ్రేసరు డైన పరశురాముడు, భూమండలమును ఇరువదియొక్క సార్లు ప్రదక్షిణ చేసి, సమస్త దేశములలో నున్న క్షత్రియుల నందరను వధించి, భూమండలము క్షత్రియ శూన్యము చేసి, నూర్లకొలది యజ్ఞముల ద్వారా, భగవంతుని పూజించి, భూమిని బ్రాహ్మణులకు యజ్ఞ దక్షిణగా నిచ్చెను.

“స్వంజయా! కశ్యపముని, సప్త ద్వీప సహిత సమస్త భూమండలమును పరశురాముని నుండి దానముగా తీసికొనినప్పుడు, కశ్యపుడు పరశురామునితో, ‘ఇక నీ విప్పుడు నాయాజ్ఞచేత, ఈ భూమండలము విడిచి మరియొక చోటికి వెడలి పొమ్ము’ అని యనెను.

“స్వంజయా! కశ్యపుని యాజ్ఞ ప్రకారము పరశురాముడు, బాణము ప్రయోగింపగా పోయి పడినంత దూరము సముద్రమును వెనుకకు జరిపి, మహేంద్ర పర్వతముపై నివసించి దొడగెను.

“స్వంజయా! యీ విధముగా, భృగు కులనందనుడు - మహానుభావుడు - భగవదవ తార స్వరూపుడు నైన పరశురాముడు గూడ, ఒకనాడు మరియొక దినము మరణించియే తీరును.

“స్వంజయా! ధర్మ - జ్ఞాన - వైరాగ్య - ఐశ్వర్యములు ఈ నాలుగు శ్రేయస్కర గుణము లలో పరశురాముడు, నీకంటే, నీ పుత్రునికంటెను అత్యధిక పుణ్యాత్ముడు. కనుక, యజ్ఞ - దాన - దక్షిణానుష్ఠాన రహితు డైన నీ పుత్రుని కొరకు నీవు దుఃఖింప గూడదు.

“స్వంజయా! ఇంతదాక నేను చెప్పిన మహనీయు లందరు నీకన్న అనేక

సద్గుణ సంపన్ను లైనను మరణించినారు. ఇది పూర్వ పురుషుల విషయము. ఇక, ఇప్పుడు జీవితం లై యున్న మహనీయులు గూడ మరణించెదరు.

జనమేజయా యిట్లు నారదుడు స్వంజయునకు చెప్పిన పోడశ మహారాజుల చరిత్రను వ్యాసుడు యుధిష్ఠిరునకు చెప్పి, తరువాతి కథ యిట్లు యుధిష్ఠిరునకు చెప్పి దొడగెను.

71వ అధ్యాయము

నారదుడు స్వంజయ పుత్రుని ప్రతికించుట :

“యుధిష్ఠిర మహారాజా! ఈ పదియారుగురు రాజుల యొక్క పవిత్రములు - ఆయుర్యృద్ధికరములు నైన ఉపాఖ్యానములు విని, స్వంజయరాజా ఏమియు మాట్లాడ కుండ మౌనముతో నుండుట చూచి, నారద మహాముని స్వంజయునితో ని ట్లనెను.

“స్వంజయ మహారాజా! నేను చెప్పిన దంతయు నీవు విని తెలిసికొనినావు గదా! అట్లు కాకున్న యెడల, శూద్రజాతిస్త్రీతో సంబంధము పెట్టుకొనిన బ్రాహ్మణునకు శ్రాద్ధములో ఈయ బడిన దానము నష్టము (నిష్ఫలము) అగునట్లే నేను చెప్పిన యీ విషయ మంతయు చివరకు వ్యర్థ మై పోవును.”

“యుధిష్ఠిరా! నారదుడు ఇట్లు అడిగినప్పుడు స్వంజయుడు చేతులు జోడించి, యిట్లనెను.

“మహర్షీ! యజ్ఞములు చేసి, అనేక దక్షిణ లిచ్చిన ప్రాచీన రాజర్షుల యొక్క అత్యుత్తమములు - ప్రశంసనీయములు నైన ఉపాఖ్యానములు వింటిని. అవి నా శోక మంతయు హరించెను. అవి విని నాకు చాల విస్మయము కలిగినది. సూర్యుని తేజస్సు చీకట్లను హరించినట్లు ఈ కథలు నా శోకములను పో గొట్టినవి. ఇప్పుడు నా పాపము (దుఃఖము) - బాధ అంతయు పోయినది. ఇప్పుడు నే నేమి చేయుదునో ఆజ్ఞ యిమ్ము.”

“యుధిష్ఠిరా! స్వంజయుని మాట విని నారదముని యిట్లు అతనితో ననెను.

“స్వంజయమహారాజా! నీ దుఃఖము దూర మయ్యెను. ఇది మిక్కిలి సౌభాగ్యకర మైన విషయము. ఇప్పుడు నీ యిష్టము వచ్చిన వరము కోరుకొనుము. నీవు కోరు వస్తువు లన్నియు నిచ్చెదను. మేము అసత్యము చెప్పము.

“యుధిష్ఠిరా! నారదుని మాట విని, సృంజయు డతనితో ని ట్లనెను.

“నారదమునీంద్రా! నీవు నాయెడల ప్రసన్నుడ వైతివి. దీని చేతనే నేను మిక్కిలి సంతుష్టుడ నైతిని. నీ ప్రసన్నత లభించిన వ్యక్తికి ఈ ప్రపంచము నం దేదియు దుర్లభము కాదు గదా!”

“యుధిష్ఠిరా! సృంజయుని మాటకు నారదుడి ట్లనెను.

“సృంజయా! చోరులు నీ పుత్రుని ‘ప్రోక్షిత’ (యజ్ఞములో వధింపబడు) పశువును వలె వ్యర్థముగా సంహరించిరి. మరణించిన నీ పుత్రుని కష్ట దాయకమైన నరకము నుండి బయటకు తీసి మరల నీకు తెచ్చి యిచ్చెదను.

“జనమేజయా! ఇట్లు వ్యాసముని యుధిష్ఠిరునకు చెప్పి మరల నిట్లనెను.

“యుధిష్ఠిరా! నారదముని యిట్లు చెప్పగానే, సృంజయుని పుత్రుడు మిక్కిలి కాంతితో అక్కడ అద్భుతముగా ప్రకటితు డయ్యెను. నారదముని ప్రసన్ను డై ఆ కుమారుని సృంజయున కిచ్చెను. ఆ బాలుడు కుబేరపుత్రుని వలె అందముగా కనపడు చుండెను. ఆ పుత్రుని పొంది సృంజయుడు మిక్కిలి ప్రసన్ను డయ్యెను. అతడు అనేక దక్షిణలతో, పుణ్యకర యజ్ఞములను అనుష్ఠించి భగవంతుని పూజించెను.

వ్యాసుడు యుధిష్ఠిరుని ఓదార్పు :-

“యుధిష్ఠిరా! సృంజయుని పుత్రుడు కవచధారణ చేసి యుద్ధములో పోరాడుచు చంప బడలేదు. ఆ బాలకుడు కృతార్థుడు కాకుండ, భయపడిన పరిస్థితిలో, తన ప్రాణములు వీడెను. అతడు ఏలాటి యజ్ఞములు చేయలేదు. సంతానహీనుడుగా గూడ నుండెను. కాబట్టి నారదముని, ఆ బాలకుని మరల జీవింప జేసెను.

“కాని, యుధిష్ఠిరా! వీరాభిమన్యు కుమారు డైతే, కృతార్థు డైనాడు. వీర కుమారుడు శత్రువుల నెదిరించి ఘోరముగా యుద్ధము చేసి, వేలకొలదిశత్రువులను వధించి స్వర్గలోకమునకు పోయెను.

“యుధిష్ఠిరా! బ్రహ్మచర్య పాలనము, ఉత్తమ జ్ఞానము - వేద శాస్త్రాధ్యయనము - యజ్ఞానుష్ఠానమున్ను చేసిన పుణ్యాత్ములు పోవునట్టి అక్షయ పుణ్యలోకములకే, నీ పుత్రుడు, అభిమన్యుడు గూడ పోయెను. విద్యాంసులు పుణ్యకర్మలు చేసి సర్వదా స్వర్గ లోకమునకు పోవ గోరుదురు. కాని, స్వర్గవాసు లైన పురుషులు, స్వర్గమునుండి తిరిగి

యీ లోకమునకు వచ్చుటకు కోరనే కోరరు. అర్జునపుత్రుడు, యుద్ధములో వధింప బడి యుండుట చేత స్వర్గలోకమునకు పోయెను. కనుక, అతనిని మరల ఈ లోకమునకు తీసికొని వచ్చుటకు సాధ్యము కాదు. పొందరాని వస్తు వేది యైనను, కేవలము కోరినంత మాత్రము చేత, సుఖువుగా లభించ జాలదు.

“యుధిష్ఠిరా! ధ్యానయోగముచేత పవిత్ర జ్ఞాన దృష్టి పొందిన యోగులు, నిష్కామ భావముతో ఉత్తమ యజ్ఞములు అనుష్ఠించు పురుషులు, ఉజ్వల మైన తపస్సు చేసిన మునీశ్వరులున్న పొందు అక్షయపుణ్యగతిని, నీ పుత్రుడు అభిమన్యుడు గూడ పొందెను.

“యుధిష్ఠిరా! వీరాభిమన్యుడు, మరణించిన తరువాత, మరల పూర్వ రూపము పొంది, చంద్రుని నుండి ఉత్పన్నమైన తన ద్వితీయ శరీరములో ప్రతిష్ఠితుడై, తన అమృతమయ కిరణములచేత, సోమరాజువలె ప్రకాశించు చున్నాడు. కనుక, అతని కొరకు నీవు శోకింపకుము.

“యుధిష్ఠిరా! యీ విధముగా నీవు అభిమన్యుని పరిస్థితి తెలిసికొని, స్థైర్యముతో ధీరు డ వై, ఉత్సాహముతో శత్రువులను వధింపుము. ఈ ప్రపంచములో జీవించి యున్న పురుషుల కొరకు మాత్రమే మనము శోకించుట ఉచిత కార్య మని తెలిసికొనుము. రాజా! శోకించుట చేత, దుఃఖము మాత్రమే వృద్ధి చెందును. కాబట్టి, విద్యాంసులైన వారు ఉత్తమ హర్షము - అధిక సమ్మానము - సుఖప్రాప్తి - వీని కొరకే చింతించుచు దుఃఖము విడిచి తన శ్రేయస్సుకొరకు మాత్రమే ప్రయత్నించ వలెను.

“యుధిష్ఠిరా! యీ విషయమే విచారించి, జ్ఞానవంతులు శోకింపరు. ‘శోకమును శోకమని యనరు’. (శోకము ననుభవించు వారి మనస్సు శోక స్వరూప మగును) అని తెలిసి కొని నీవు యుద్ధ సన్నద్ధుడవు కమ్ము. మనస్సును, ఇంద్రియములనున్ను నిగ్రహించు కొని శోకింపకుము. నీవు మృత్యువు యొక్క ఉత్పత్తిని గూర్చి, ఆమె తపస్సును గూర్చియు వింటివి.

“యుధిష్ఠిర మహారాజా! ఇది యంతయు నీకు తెలియును కనుక, శోకింపకుము. ఇప్పుడు నే నిక తపస్సు చేసికొనుటకు పోయెదను” అని చెప్పి వ్యాసముని అంతర్ధానము చెందెను.

“జనమేజయా! మేఘరహితాకాశము వంటి కాంతి గలవాడు - బుద్ధిమంతులలో శ్రేష్ఠుడు - వాగీశ్వరుడు నైన వ్యాస భగవానుడు , యుధిష్ఠిర మహారాజును ఊరడించి, వెడలి పోయిన పిదప ఇంద్ర సమాన పరాక్రమశాలి, న్యాయమార్గములో ధన సంపాదన చేయువాడు నైన యుధిష్ఠిర మహారాజు, ప్రాచీన రాజులు చేసిన, యజ్ఞముల వైభవము విని మనస్సులోనే, ఆ రాజుల యెడల గౌరవము చూపుచు శోకరహితు డయ్యెను. తరువాత యుధిష్ఠిరుడు దీన భావముతో ‘అర్జునునితో నేను ఏమి చెప్పుదును?’ అని విచారింప జొచ్చెను.

అభిమన్యు వధ పర్వము సమాప్తము.

ప్రతిజ్ఞా పర్వము

72వ అధ్యాయము

అభిమన్యుని మృత్యువు వలన అర్జునుని విషాదము - క్రోధము :-

జనమేజయా! యీ కథలన్నియు విని ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో ని ట్లనెను.

“సంజయా! అర్జునుడు సంశప్తకులతో యుద్ధము చేయు చున్నప్పుడు, బాలకు డైన అభిమన్యుడు వధింప బడినప్పుడు, వ్యాసమహాముని యుధిష్ఠిరుని ఊరడించి వెడలి పోయినప్పుడున్న శోకము చేత వ్యాకులు డైన యుధిష్ఠిరుడు, ఇతర పాండవులున్న ఏమి చేసిరి? అర్జునుడు సంశప్తకులనుండి యెట్లు తిరిగి వచ్చెను? అర్జునునకు ‘అగ్నివలె తేజస్వి యైన నీ పుత్రుడు మరణించెను’ అని యెవడు చెప్పెను? ఈ విషయము లన్నియు తెలుపుము.

జనమేజయా! ధృతరాష్ట్రుని ప్రశ్నములకు సంజయు డిట్లు బదులు చెప్పెను.

“మహారాజా! ప్రాణుల సంహారము జరుగుచున్న ఆ భయంకర దినము గడచిన తరువాత, సూర్యుడు అస్తాది చేరెను. ఆ సంధ్యాకాలములో సమస్త సైనికులు విశ్రాంతి కొరకు వారి వారి శిబిరములకు వెడలిపోయినప్పుడు, అర్జునుడు, తన దివ్యాస్త్రముల చేత, సంశప్తక సమూహమును వధించి, తన శిబిరము వైపు పోవుచు, అశ్రువులు రాలగా డగ్గుత్తుకతో శ్రీకృష్ణభగవానునితో ని ట్లనెను.

“కేశవా! నేడు నా హృదయ మెందుకో దడ-దడ కొట్టుకొను చున్నది. వాక్కు తడబడు చున్నది. ఎడమ అవయవములు అనిష్ట సూచకముగా అదరు చున్నవి. శరీరము సడలు చున్నది. ఎందు కగు చున్నదో కారణము తెలియకున్నది. శ్రీకృష్ణా! నా మనస్సు అనిష్టము శంకించు చున్నది. నా హృదయమునుండి అనిష్ట శంక, చింత వీడి పోవ కున్నది. భూమండలములో, సమస్త దిక్కులలోను, కలుగు చున్న భయంకర దుశ్శకునములు నన్ను భయపెట్టు చున్నవి. అపశకునములను సూచించు ఉత్పాతములు, అనేక విధములుగా కనపడు చున్నవి. ఇవి యన్నియు గొప్ప అమంగళమును సూచించు చున్నవి. పూజ్యుడైన మా అన్న యుధిష్ఠిరుడు మంత్రులతో క్షేమముగా నుండునా?”

ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అర్జునుని మాట విని శ్రీకృష్ణు డతనితో ని ట్లనెను.

“అర్జునా! శోకింపకుము. నీయన్న మంత్రి సహితముగా క్షేమముగానే యుండు నని నాకు తోచు చున్నది. ఈ అపశకునములను బట్టి చూడగా, మరి యేదైన అనిష్టము కలిగి యుండును.”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! తరువాత కృష్ణార్జునులు, ఆ రణభూమియందు సంధ్యా వందనము చేసి మరల రథమెక్కి, యుద్ధ విషయములు మాట్లాడుకొనుచు ముందుకు పోయిరి. మిక్కిలి దుష్పథ మైన కర్మ చేసి వచ్చిన కృష్ణార్జునులు తమ శిబిరము చేరిరి. ఆశిబిరము ఆనంద శూన్యముగా, కాంతి హీనముగాను నుండెను.

“రాజా! తమ సేనా నివేశము విధ్యస్త మైనట్లుగా నుండుట చూచి, అర్జునుడు చింతించుచు శ్రీకృష్ణునితో ని ట్లనెను:-

“జనార్దనా! నేడు ఈ శిబిరములో మంగళ వాద్య ఘోషములు వినపడుట లేదు. శంఖ దుందుభి ధ్వనులు ఇతర యుద్ధ వాద్య ధ్వనులున్ను వినపడుట లేదు. వీణా-శమ్యా (తాళవిశేషము) తాళ ధ్వనులు లేవు. నా సేనలో వంది-మాగధులు మంగళ గీతములు పాడుట లేదు. స్తోత్ర శ్లోకములు గూడ వినపడుట లేదు. నన్ను చూచి నా సైనికులు తలలు వంచుకొని తిరిగి పోవు చున్నారు. వారు పూర్వము వలె నాకు నమస్కారము చేసి యుద్ధ సమాచారము తెలుపుట లేదు. నేడు నా సోదరులు క్షేమముగా నుండిరా? స్యజనులు వ్యాకులు లై యుండుట చూచి, నా ఆశంక తగ్గకున్నది. విరాట - ద్రుపదులు ఇతర యోధులున్ను కుశలులై యుందురు గదా! నేడు యెప్పటివలె, అభిమన్యుడు, తన సోదరులతో, యుద్ధమునుండి తిరిగి వచ్చిన నాకు స్వాగతము చెప్పుటకు రాలేదు. కారణమేమియో?

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఇట్లు మాట్లాడుకొనుచు కృష్ణార్జునులు శిబిరమునకు వచ్చి, పాండవులు మిక్కిలి నిరుత్సాహులై, వ్యాకులముతో నుండుట చూచిరి. అర్జునుడు అట్లు ఉన్న సోదరులను, పుత్రులనున్ను చూచి, అభిమన్యు నక్కడ కానక మనస్సునకు విచారము కలిగి యిట్లనెను.

“నేడు మీ యందరి ముఖ కాంతులు అప్రసన్నములుగా కనపడు చున్నవి. అభిమన్యుడు కనపడుట లేదు. మీరు గూడ నాతో సంతోష పూర్వకముగా మాట్లాడుట లేదు. ద్రోణాచార్యుడు చక్రవ్యూహము నిర్మించె నని విన్నాను. బాలకుడైన అభిమన్యుడు దప్ప, మీలో నెవరు గూడ ఆ వ్యూహమును భేదించ జాలరు. కాని నేను అభిమన్యునకు

ఆ వ్యూహము నుండి తిరిగివచ్చు విధానము తెలుపలేదు. మీరు ఆ బాలకుని అందులో పంప లేదు గదా! చక్రవ్యూహమును అభిమన్యుడు భేదించి, లోపల పోయి శత్రువుల చేత వధింప బడలేదు గదా!

“పర్యతోత్పన్న మైన సింహము నేత్రముల వంటి ఎర్రని కన్నులు గలిగి, శ్రీకృష్ణ సమాన పరాక్రమశాలియైన యభిమన్యుని విషయము మీరు తెలుపుడు. అతడు యుద్ధములో ఏ విధముగా చంప బడెను? ఇంద్రపౌత్రుడు, ప్రియ సుకుమార శరీరుడు, మహా ధనుర్ధరుడు నైన యభిమన్యుని విషయము తెలుపుడు. అత డెట్లు వధింప బడెను. సుభద్రా - ద్రౌపదులకు ప్రియపుత్రుడు - శ్రీకృష్ణునకు - తల్లి కుంతీదేవికిన్ని ప్రియుడు నైన యభిమన్యుని కాలము తీరినవాడెవడు వధించెను? వృష్ణి కుల వీరు డైన కేశవునితో సమానమైన పరాక్రమము గలవాడు, మహనీయుడు నైన యభిమన్యుడు యుద్ధములో నెట్లు చంపబడెను. సుభద్ర ప్రియపుత్రుడు నే నెల్లప్పుడు గూడ గోముగా పెంచినవాడు నైన యభిమన్యుని చూడకున్నచో నేను గూడ యమపురికి పోయెదను.

“మృదువులై వంగిన ముంగురులు - బాలమృగము కన్నుల వంటి కన్నులు - మత్తగజ పరాక్రమము వంటి పరాక్రమము - క్రొత్త మద్దివంటి యెత్తు - చిరునవ్వు మాటలు - శాంత మనస్సు - గురుజనుల యాజ్ఞా పాలనము - బాల్యావస్థలో గూడ - అసమాన పరాక్రమము - ప్రియ వచనములు - ఎవరి యెడల గూడ ఈర్ష్యా ద్వేష రాహిత్యము - పరిపూర్ణ మహోత్సాహము - మహా బాహువులు - వికసించిన కమలముల వంటి విశాల సుందర నేత్రములు - భక్త జనుల యెడల దయ - ఇంద్రియ నిగ్రహము - నీచ పురుష స్నేహ భావము - కృతజ్ఞత - జ్ఞానము - అస్త విద్యా పాండిత్యము - యుద్ధ వైముఖ్యా భావము - యుద్ధాభినందనము - శత్రు భయంకరత్వము - స్యజనప్రేమ - హితకార్య తత్పరత్వము - పితృకుల విజయ కాంక్ష - యుద్ధ నిర్భయత్వము - శత్రువులపై ప్రథమ ప్రహారాభావము - ఈ సద్గుణము లన్నియు గల నా కొడుకు అభిమన్యుని నేను చూడని యెడల నేను గూడ యమలోకమునకు పోయెదను.

‘రథికులగణనము చేయునప్పుడు అభిమన్యుడు మహారథికుడుగా గణింప బడెను. అతడు యుద్ధములో నాకంటె ఒకటిన్నర రెట్లు ఎక్కువ శక్తి గలవాడుగా తలచ బడు చుండెను. భుజ బలముచేత శోభిల్లు తరుణ వీరు డైన ప్రద్యుమ్నునకు,

శ్రీకృష్ణునకు, నాకున్న అతి ప్రియుడు అభిమన్యుడు. అట్టి పుత్రుని నేను చూడకున్నచో యుమలోకమునకు పోయెదను. అందము లగు ముక్కు - నోసలు - కన్నులు - కనుబొమలు - పెదవులు వీనితో శోభిల్లు నభిమన్యుని ముఖము చూడనిచో నాకు శాంతి యుండదు. అతని స్వరము, వీణాధ్వని వలె సుఖప్రదము - మనోహరము - కోకిల కాకలీధ్వని మధురము నై యుండెను. అట్టి ధ్వని విననియెడల నా మనస్సునకు శాంతి యెక్కడిది?

“అభిమన్యుని రూపము అసమానము. దేవతలకు గూడ అట్టి రూపము దుర్లభము. ఆ రూపము చూడనిచో నా మనస్సునకు శాంతి యెక్కడిది? ప్రణామము చేయుటలో కుశలుడు, తండ్రుల యాజ్ఞా పాలనములో ఆసక్తుడై నైన యభిమన్యుని నేడు నేను చూడని యెడల నాకు శాంతి లేదు. మిక్కిలి విలువ గల శయ్యలపై శయనించు వాడు, సుకుమారుడు, సనాథుడు నైన వీరాభిమన్యుడు నేడు అనాథునివలె నేలపై నిద్రించు చున్నాడు. పూర్వమతడు నిద్రించుచున్నప్పుడు సుందరస్త్రీలు అతనిని సేవించు చుండిరి. క్షతగాత్రు డై భూమిపై శయనించి యున్న యతని నిప్పుడు, అమంగళముగా ధ్వనించుచు నక్కలు ఉపాసించు చున్నవి.

“పూర్వము నిద్రించు చున్న యభిమన్యుని సూత-మాగధులు మేల్కొలుపు చుండిరి. అట్టివానిని నేడు క్రూరజంతువులు భయంకర శబ్దములతో మేల్కొలుపు చుండును. అతని సుందర ముఖము సర్వదా ఛత్రచ్ఛాయలో నుండ దగినది. కాని, నేడు యుద్ధభూమిలో పైకి లేచుచున్న ధూళి యతని ముఖము కప్పు చున్నది.

“అయ్యో! పుత్రా! నేను చాలా భాగ్యవీనుడను. నిరంతరము నిన్ను చూచు చున్నప్పటికిన్ని నాకు తృప్తి తీర కుండెను. కాలుడు (యముడు) నిన్ను లాగుకొని పోయెను. యమపురి సర్వదా పుణ్యవంతులకు ఆశ్రయభూత మైనది. అది నేడు, తన ప్రభువేత ప్రకాశించుచు మనోహరముగా నున్నప్పటికిన్ని, నీచేత మిక్కిలి భాసిల్లు చుండును. నేడు, యమ-వరుణ - ఇంద్ర - కుబేరులు అక్కడ నీవంటి నిర్భయ వీరుని తమ యతిధిగా పొంది నీకు మిక్కిలి ఆదర - సత్కారములు చేయుచు నుందురు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యీ విధముగా పలుమార్లు దుఃఖించుచు, పగిలిన ఓడ గల వ్యాపారివలె మహాదుఃఖముతో అర్జునుడు యుధిష్ఠిరునితో నిట్లనెను.

“కురునందనా! అగ్రజా! అభిమన్యుడు వీరులతో యుద్ధము చేయుచు

యుద్ధభూమిలో, శత్రువులను సంహరించి వారిచేత వధింపబడి స్వర్గమునకు పోయెనా? జాగ్రత్తతో, ప్రయత్నపూర్వకంగా యుద్ధము చేయు ననేక రథికులతో, ఏకాకియై పోరాడుచు నభిమన్యుడు, తన సహాయము కొరకు మాటిమాటికి నన్ను స్మరించి యుండును.

“యుధిష్ఠిర మహారాజా! కర్ణ-ద్రోణ - కృపాదుల తీక్షణశరముల చేత పీడింప బడుచు అభిమన్యుడు మాటి-మాటికి దుఃఖించుచు ‘ఇక్కడ నా తండ్రియుండినచో, నా ప్రాణములకు రక్షణము కలిగి యుండెడిది’ అనుకొని యుండును. అట్టి పరిస్థితిలోనే నిర్దయు లైన శత్రువులు వధించి నేల గూల్చి యుందురు. లేదా, ఆ నాపుత్రుడు, శ్రీకృష్ణుని మేనల్లుడు గనుక, ఇట్లు దీనముగా మాట్లాడి యుండడు.

“రాజా! నా హృదయము వజ్రసారము. పిడిగువలె కఠినము. కనుకనే, అభిమన్యుడు కనపడ కున్నను, పగుల కున్నది. క్రూరులైన అందరు ధనుర్ధరులు, సుకుమారు డైన బాలకునిపై నిశితములు, మర్మ భేదకములు నైన శరములను ఎట్లు ప్రయోగించిరి?

“రాజా! నేను శత్రు సంహారము చేసి శిబిరమునకు తిరిగి వచ్చినప్పుడు, ప్రతిదినము అభిమన్యుడు ప్రసన్ను డై ముందుకు వచ్చి నన్ను అభినందించుచు ఎదురుగ వచ్చు చుండెను. అతడు నేడు న న్నెందుకు చూడ కున్నాడు? దీనిచేత, అతడు తప్పక శత్రువులచే పడగొట్టబడి భూమిపై శయనించు చున్నాడ ని తలచెదను. అతడు, ఆకాశమునుండి పడిన సూర్యునివలె తన అవయవములచేత భూమిని శోభింప జేయు చుండును.

“అగ్రజా! నాకు మాటి-మాటికి సుభద్రను గూర్చి దుఃఖము కలుగు చున్నది. ఆమె, యుద్ధమునం దెప్పుడు గూడ వెన్ను చూపని తన వీరపుత్రుడు వధింప బడె నని విని శోకము చేత ప్రాణములు త్యజించును. అభిమన్యుని కానని సుభద్ర నన్నేమనునో? ద్రౌపది గూడ నాతో ఎట్లు మాట్లాడునో? ఈ యిరువురకు నే నేమి బదులు చెప్ప గలను? కోడలు ఉత్తర యేడ్చు చుండగా చూచి నా హృదయము వేయి ముక్కలు కా గలదు. అట్లు కాకున్నచో అది వజ్ర నిర్మితమే.

“రాజా! పొగరెత్తిన ధృతరాష్ట్ర పుత్రుల సింహనాదము, నేను శ్రీకృష్ణుడున్న విన్నాము. కొరవ వీరులతో యుయుత్సు డిట్లనుచుండెను.

“అధర్మపరు లైన కొరవులారా! అర్జునునిపై మీ పరాక్రమము సాగనప్పుడు, మీరు ఒక బాలకుని హత్య చేసి యెందుకు ఆనందించు చున్నారు? రేపు పాండవుల బలము చూచెదరుగాక! యుద్ధరంగమునందు శ్రీకృష్ణార్జునులకు అపరాధము చేసిన మీ కిప్పుడు శోకింప వలసిన తరుణము వచ్చినది. ఇట్టి సమయములో మీరు సంతోషముతో సింహనాదము చేయుచున్నారే? మీ పాపకర్మకు ఫలము త్వరలోనే మీకు ప్రాప్తించును. మీరు ఘోరపాపము చేసితిరి. దాని ఫలము కలుగుటకు విలంబ మెట్లగును? ధృతరాష్ట్ర మహారాజా యొక్క వేశ్యాపుత్రు డైన యుయుత్సుడు కోప - శోకములతో ఇట్లు కొరవులతో చెప్పి శస్త్రము విడిచి వెడలిపోయెను గదా!

“శ్రీకృష్ణా! నీవు రణరంగములోనే యీ విషయము నా కెందుకు చెప్పలేదు? నేను అప్పుడే క్రూరులైన ఆ సమస్త మహారథికులను దహించి భస్మము చేసి యుందును.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఈ విధముగా అర్జునుడు పుత్రశోక పీడితు డై, పుత్రుని తలచుచు కన్నీరు గార్చుచుండుట జూచి శ్రీకృష్ణభగవాను డతనిని పట్టుకొనెను. అప్పుడు అర్జునుడు పుత్రవియోగ జనిత మనోవ్యధలో మునిగి యుండి, తీవ్ర శోకముచేత తపించు చుండెను. అప్పుడు భగవంతు డర్జునునితో నిట్లనెను.

“మిత్రమా! ఇట్లు వ్యాకుల పడకుము. యుద్ధము నందు వెన్ను చూపని వీరు లందరు ఈ మార్గములోనే పోయెదరు విశేషించి, యుద్ధము చేతనే జీవనము గడపు క్షత్రియు లందరు ఈ మార్గములోనే పోవలసి యుండును. యుద్ధమునందు ఎప్పుడు గూడ వెనుదిరగని యుద్ధపరాయణు లైన వీరు లందరకున్న ఇదియే గతి యని శాస్త్రజ్ఞు లందరు నిశ్చయించి చెప్పిరి. అట్టి వీరులకు యుద్ధమునందు మరణము అవశ్యంభావి యగును. అభిమన్యుడు పుణ్యాత్ముల లోకమునకు పోయెను. సందేహము లేదు.

“అర్జునా! యుద్ధమునందు ఎదుర్కొని పోరాడు వీరులకు మృత్యువు ప్రాప్తించుటయే, యుద్ధవీరుల మనోభీష్టమైన కోరిక యగును. అభిమన్యుడు వీరు లైన రాజకుమారుల ననేకులను వధించి, వీర పురుషు లందరు యుద్ధము నందు కోరు మృత్యువును పొందెను. కనుక, శోకింపకుము. యుద్ధమునందు చంప బడుట క్షత్రియులకు నియత మైన ధర్మ మని ప్రాచీన ధర్మశాస్త్రజ్ఞులు చెప్పిరి.

“అర్జునా! నీవు శోకాకులుడ వగుటచేత, నీ సోదరులు - రాజవీరులు - మిత్రులు అందరు గూడ దీను లై యున్నారు. వీ రందరిని, నీవు శాంతి వచనములచేత ఊరడింపుము. నీవు తత్త్వజ్ఞానము పొంది యున్నావు. కనుక, నీవు శోకింప గూడదు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! శ్రీకృష్ణ భగవాను డీ విధముగా ఆశ్వాసించి ఉపదేశించిన తరువాత అర్జునుడు గద్గద స్వరముతో దుఃఖించు చున్న తన సోదరులతో ని ట్లనెను.

“సోదరులారా! అభిమన్యుడు యుద్ధము చేసిన విధ మంతయు విన దలచినాను. చెప్పుడు. రేపు నా పుత్రుని శత్రువులు చతురంగ బలములతో పాటు నా చేత చంప బడుట మీరు చూచెదరుగాక. అస్త్ర విద్యా పండితు లైన మీరందరు ఆయుధధారు లై యుంటిరి గదా! అభిమన్యుడు సాక్షాత్తు ఇంద్రునితో యుద్ధము చేయు చున్నప్పటికిన్ని, మీ సమక్షములో నెట్లు సంహరింప బడెను? అది సాధ్యమా? పాంచాల - పాండవులు నా పుత్రుని రక్షింప జాల రని నాకు తెలిసి యుండిన యెడల నేను స్వయముగానే అతనిని రక్షించి యుందును గదా!

“మీరు రథములో కూర్చుని బాణములు వర్షించు చున్నప్పటికిన్ని, శత్రువులు మిమ్మందరను అవమానపరచి అభిమన్యు నెట్లు సంహరింప గలిగిరి? అయ్యో! మీకు పౌరుషము లేదు. మీ పరాక్రమ మెక్కడకు పోయెను? ఎందు కనగా, మీరు చూచు చుండగనే అభిమన్యుడు సంహరింప బడెను. నేను నన్నే నిందించు కొనెదను. ఎందు కనగా, మీరందరు దుర్బలులు - పిరికివారు - దృఢనిశ్చయము లేనివారు నని తెలిసి కూడ నేను, అభిమన్యుని మీ యందలి విశ్వాసముచే మీపై విడిచి, వేరు చోటికి పోయితిని.

“ఈ కవచములు, అస్త్ర శస్త్రములున్న మీ శరీరమును అలంకరించు భూషణములా యేమి? నా పుత్రుని రక్షింపక మీరు కేవలము వీరుల సభలో గొప్పలు చెప్పికొనుటకే పనికి వచ్చెదరు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యిట్లు చెప్పి అర్జునుడు ధనుస్సు - ఖడ్గమున్ను ధరించి నిలిచెను. అప్పు డతనిని ఎవరు గూడ కన్నెత్తి చూడ జాల కుండిరి. యమునివలె కుపితుడై అర్జునుడు, మాటి-మాటికి దీర్ఘముగా నిట్టూర్చు చుండెను. అప్పు డతని ముఖముపై అశ్రువులు జాలువారు చుండెను.

“రాజా! అట్టి పరిస్థితిలో నున్న అర్జునుని అప్పుడు శ్రీకృష్ణ భగవానుడు

యుధిష్ఠిరుడున్న దప్పు, ఇతర బంధు-మిత్రులు లెవరుగూడ చూడ జాలకుండిరి. అతనితో నేమియు మాట్లాడుటకు సాహసింప జాల కుండిరి.

“రాజా! శ్రీకృష్ణ-యుధిష్ఠిరులు, అన్ని పరిస్థితులలోను అర్జునుని హితము కోరువారు, అతని మనస్సునకు అనుకూలముగా నడచుకొనువారు నై యుండిరి. ఎందు కనగా, అర్జునుని యెడల వారికి మిక్కిలి ప్రేమాదరము లుండెను. కనుక, ఆ యిద్దరే అర్జునునితో అట్టి సమయములో ఏ మైన మాట్లాడ గలవారుగా నుండిరి.

“రాజా! తరువాత, మనస్సులోనే పుత్రశోకము చేత మిక్కిలి కుమిలి బాధ పడుచు, క్రుద్ధు డై యున్న యర్జునునితో యుధిష్ఠిరు డి ట్లనెను.

73వ అధ్యాయము

అభిమన్యు వధ వృత్తాంతము విని అర్జునుడు సైంధవ వధకు ప్రతిజ్ఞ చేయుట :-

“నాయనా! అర్జునా! నీవు సంశయములతో యుద్ధము చేయుటకు పోయినప్పుడు, ఆచార్య ద్రోణుడు నన్ను బంధించుటకు ఘోర ప్రయత్నము చేసెను. ఆయన, రథ సేనా వ్యూహము నిర్మించి, నన్ను పట్టుకొనుటకు మాటి-మాటికి ప్రయత్నము చేయుచునే యుండెను. మనవారు, మన సేనను వ్యూహకారములో సంఘటిత పరచి, ద్రోణాచార్యుడు ముందుకు సాగకుండ, అన్ని విధముల ప్రయత్నము చేసి అతని ఆపుచుండిరి.

“నాయనా! ద్రోణాచార్యుడు ఆప బడి నేను సురక్షితుడ నై యున్నప్పుడు ఆచార్యుడు, తీక్ష్ణబాణములతో మమ్ము పీడించుచు వేగముగా మాపై ఆక్రమణము చేసెను. అట్లు పీడింప బడిన మేము, ఆ సేనా వ్యూహమును కన్నెత్తి యైన చూడ జాలకుంటిమి. ఇట్లుండగా, ఆ వ్యూహము నెట్లు భేదింపగలము?

“అర్జునా! అప్పు డందరము అభిమన్యునితో, ‘నాయనా! ఈ వ్యూహమును భేదించు టకు నీవు సమర్థుడవు గాబట్టి, దీనిని భేదింపుము’ అంటిమి. వెంటనే అభిమన్యుడు బలము గల సదశ్యము వలె, సహింప రాని భారము గూడ సహించుటకు పూనుకొనెను. అర్జునా! నీ వతని కిచ్చిన అస్త్ర విద్యోపదేశముచేత, అతని పరాక్రమము చేత బాలకు డైన అభిమన్యుడు, గరుత్మంతుడు సముద్రములో ప్రవేశించినట్లు ఆ సేనలో దూరెను.

“అర్జునా! తరువాత మే మందరము అభిమన్యునకు సహాయము చేయు నుద్దేశముతో, ఆ వ్యూహములో అతని వెనుకనే ఆ మార్గము గుండా ప్రవేశింప దలచితిమి. సరిగా ఆ సమయమునందే సైంధవుడు ఎదుటకు వచ్చి భగవంతుడైన శంకరు డిచ్చిన వర ప్రభావము చేత మ మ్మందరను అడ్డగించెను. తరువాత, ద్రోణ - కృప - కర్ణ - అశ్వత్థామ - బృహద్యుల - కృతవర్మలు ఆరుగురు మహారథికులు అభిమన్యుని నలు వైపుల చుట్టు ముట్టినప్పటికిన్ని, ఆ బాలకుడు పరిపూర్ణ శక్తితో ఆ యందరను జయించుటకు ప్రయత్నించు చుండెను. అయినను, వారు అధిక సంఖ్యు లగుట చేత, వా రందరు ఏక మై అభిమన్యుని చుట్టి రథహీనుని చేసిరి.

“అర్జునా! తరువాత దుశ్శాసన పుత్రుడు, అభిమన్యుని దెబ్బ చేత మిక్కిలి ప్రాణ సంకటములో పడి, రథహీనుడైన యభిమన్యుని శీఘ్రముగా గదా ప్రహారము చేత సంహరించెను.

“నాయనా! అభిమన్యుడు వేల కొలది చతురంగ సైన్యములను వధించుటకు పూర్వము, ఎనిమిదివేల రథములను, తొమ్మిది నూర్ల గజములను పడగొట్టి వేసెను. రెండు వేలమంది రాజకుమారులను, ఎందరో ఆజ్ఞాత వీరులను గూడ వధించెను. మహావీరు డైన బృహద్యుల రాజాను గూడ వధించి, చివరకు ఆ మహావీరుడైన యభిమన్యుడే మృత్యువు వాత పడెను.

“అర్జునా! అతడు పుణ్యాత్ముల లోకమునకు పోయెను. ధర్మాత్ములు, తమ పుణ్య బలముచేత పొందు పుణ్య లోకములకే అభిమన్యుడు గూడ పోయెను. అత డెప్పుడు గూడ దైన్యము చూప లేదు. ఆ వీరుడు శత్రువులకు భయము, బంధువులకు ఆనందము కలిగించుచు, తన తండ్రుల యొక్క, మామ యొక్క పేర్లు విఖ్యాతములు చేసి, తన యనేక బంధువులను శోకములో ముంచి, మృత్యువు వాత బడెను. అప్పటినుండియే మేము శోక సంతప్తులమై యిప్పుడు నిన్ను కలసికొంటిమి.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యుధిష్ఠిరుడు చెప్పిన మాటలు విని, అర్జునుడు మిక్కిలి బాధపడి, దీర్ఘముగా నిట్వార్చుచు, ‘హా పుత్రా!’ అని నేలపై పడి పోయెను. అప్పుడు అందరి ముఖములలో దుఃఖచ్ఛాయ కప్పికొనెను. అందరు అర్జునుని చుట్టు చేరి, దుఃఖించుచు, పరస్పరము రెప్పవార్చక చూచు చుండిరి.

“రాజా! తరువాత, అర్జునుడు మూర్ఛదేరి, క్రోధము చేత వ్యాకులు డై,

జ్వరముచేత వణకుచున్నట్లు అదరుచు మాటి-మాటికి నిశ్చయించుచు, చేతులు నలిపి కొనుచు, కన్నీరు గారగా, పిచ్చివానివలె చూచుచు నిట్లనెను.

“యుధిష్ఠిర మహారాజా! నేను మీ యందరి యెదుట సత్య ప్రతిజ్ఞ చేయుచు చెప్పు చున్నాను వినుడు. రేపు సైంధవుని అవశ్యముగా సంహరించెదను. అత డొకవేళ, తాను చంప బడుదు ననుభయముచేత, ధృతరాష్ట్ర పుత్రులను విడువక యుండినను, నన్ను గాని, శ్రీకృష్ణునిగాని, అథవా, నిన్నుగాని శరణు జొచ్చినను, రేపు తప్పక అతనిని చంపెదను. ధృతరాష్ట్రపుత్రులకు ప్రయము చేయు చున్నవాడు, నాకు, తన యెడల గల మైత్రిని మరపించినవాడు, బాలకుడు నగు అభిమన్యుని వధకు కారణ మైనవాడు, పాపిష్టుడు. నైన జయద్రథుని రేపు తప్పక చంపెదను.

“రాజా! యుద్ధమునందు సైంధవుని రక్షించుచు, నాతో పోరాడుటకు ఎవరు వచ్చినను, వారు ద్రోణాచార్య - కృపాచార్యులైననుగానీ, వారిని నా బాణముల చేత కొప్పెదను. రాజా! ఒకవేళ యుద్ధభూమిలో అట్లు నేను చేయ జాలని యెడల, వీరులకు ప్రయమైన పుణ్యాత్ముల లోకములకు పోవ కుందును గాక!

“యుధిష్ఠిర మహారాజా! రేపు నేను సైంధవుని సంహరింప కుందునేని, మాతా పితృహత్య, గురుపత్నీ సంగమమున్ను చేసినవారు, కొండెములు చెప్పువారు, సాధునింద చేసినవారు, ఇతరులపై కళంకము మోపినవారు, తమ యొద్ద న్యాయము (ఇల్లడ)గా పెట్టిన వస్తువు హరించినవారు, విశ్వాస ఘాతుకులు, ఇతరుల అనుభవములో నున్న స్త్రీ సాంగత్యమును అనుభవించువారు, పాపపు మాట లాడువారు, బ్రహ్మ హత్యా - గోహత్యలు చేసినవారు, ఆహార వస్తువులను బలి వైశ్యాదేవములు చేయకుండ తినువారున్న పోవు పాపలోకములకు పోవుదును గాక!

“రాజా! వేదాధ్యాయన పరులు, కఠిన వ్రత నియమములు పాలించువారు నైన బ్రాహ్మణులను, పెద్దలను, వృద్ధులనున్న అవమానపరచువారు, బ్రాహ్మణులను - గోవులను - అగ్నినిన్ని కాలితో తాకినవారు, జలములో, ఉమ్మివేయుట - మలమూత్రములున్ను చేయువారు, వీరందరికి కలుగు దుర్గతియే, నేనొకవేళ రేపు సైంధవుని సంహరింప కున్నచో, నాకు గూడ గలుగును గాక!

“రాజా! నగ్న స్నానము చేయువారు, అతిథులకు భోజనము పెట్టకుండ త్రిప్పి పంపువారు, లంచగొండులు, అసత్యవాదులు, ఇతరులను మోసగించువారు,

అత్యహత్య చేసికొనువారు, ఇతరులపై అసత్యదోషారోపణము చేయువారు, భృత్యుల యాజ్ఞపై నడచు కొనువారు, భార్యా-పుత్ర - అశ్రితులకు మధుర పదార్థములు తగినట్లు పంచక, తాము మాత్రమే తినువారు, క్షుద్రపురుషులున్ను పోవు ఘోర నరకము, రేపు నేను సైంధవుని వధింపని యెడల నాకు ప్రాప్తించు గాక.

“రాజా! శరణాగతులను, సాధుపురుషులను, తన యాజ్ఞను పాలించువారినిన్ని, విడిచి వారి పాలనపోషణములు చేయనివారు, ఉపకారము చేసినవారిని నిందించువారు, తన యిరుగుపొరుగున నున్న యోగ్య వ్యక్తికి శ్రాద్ధమునందు దానము చేయక, అయోగ్య వ్యక్తికి, శూద్ర స్త్రీ రక్షకుడైన బ్రాహ్మణునకు శ్రాద్ధమునందు దానము చేయువారు, మద్యపానము చేయువారు, ధర్మ నియమములను ఉల్లంఘించువారు, కృతఘ్నులు, తన పోషకుని నిందించువారు - ఈ యందరకు గలుగు దుర్గతి, రేపు నేను సైంధవుని వధింపని యెడల, నాకు గూడ కలుగుగాక!

“రాజా! యెడమ చేత భోజనము చేయువారు, ఒడిలో అన్నము పెట్టుకొని భుజించు వారు, మోదుగు అసనమును, తిందుక(తుమ్మిక) పుల్లతో పండ్లు తోముకొనుట నున్ను విడిచినవారు, సూర్యోదయమునందు నిద్రించువారును పొందు నరకమునే నేనొకవేళ రేపు సైంధవుని చంపనియెడల, పొందెదను గాక!

“రాజా! చలికి భయపడు బ్రాహ్మణులు, యుద్ధమునకు భయపడు క్షత్రియులు, ఒకే బావి ఉన్న గ్రామములో, ఎప్పుడుగూడ వేద ధ్వని లేనిచోటను ఆరు నెలలు నివాసము చేసినవారు, శాస్త్రనింద చేయువారు, పగలు మైథునము చేయువారు, పగలు నిద్రించువారు, ఇతరుల యిండ్లకు నిప్పు అంటించువారు, ఇతరులకు విషము పెట్టువారు, ఎప్పుడు గూడ అగ్ని హోత్రహోమము, అతిథి సత్కారమున్ను చేయనివారు, గోవులు నీరుత్రాగు చుండగా విఘ్నము చేయువారు, రజస్వలాస్త్రీని సేవించువారు, శుల్కము తీసికొని కన్య నిచ్చువారు, అనేకులకు పౌరోహిత్యము చేయువారు, బ్రాహ్మణులుగా నుండి సేవకావృత్తిలో జీవించువారు, ముఖ (యోని ముఖమునందు) మైథునము చేయువారు, పగలు స్త్రీతో సహవాసము చేయువారు, బ్రాహ్మణులకు ఇచ్చెదనని తొలుత చెప్పి, తరువాత లోభము చేత ఆ వస్తువు ఈయనివారు - ఈ యందరకు, ఏ దుర్గతి, ఏ పాపలోకములున్ను కలుగునో, అవియే, నేను రేపు సైంధవుని చంపనియెడల, నాకు గూడ కలుగుగాక.

“రాజా! యిప్పుడు నేను చెప్పినవారే కాక, నేను చెప్పని పాపిష్టులు గూడ పోవు దుర్గతికే, నేను రేపు సైంధవుని చంపనియెడల, నేను గూడ పోవుదును గాక!

“రాజా! నే నిప్పుడు మరియొక ప్రతిజ్ఞ చేసెదను వినుడు. పాపిష్టుడైన సైంధవుని నేను వధించుటకు పూర్వమే, సూర్యభగవానుడు అస్తమించినయెడల, నేను ఇక్కడనే, మండుచున్న యగ్నిలో ప్రవేశించెదను. దేవతా - అసుర - మనుష్య - పక్షి - నాగ - పితృ - నిశాచర - మహర్షి - దేవర్షులు మొదలైన చరాచర ప్రపంచములో, దీనికి అవల నున్న జగత్తులోను నున్న వా రందరు ఏక మై నప్పటికిన్ని, నా శత్రువైన సైంధవుని రక్షింప జాలరు.

“రాజా! సైంధవుడు, పాతాళములో దూరినను, అంతకన్న దూరము పోయినను, లేక దేవలోక - దైత్యలోక - ఆకాశములకు పోయి దాగినను, రేపు నేను నూర్లకొలది బాణములతో, అభిమన్యు శత్రువు యొక్క శిరస్సు తప్పక ఖండించెదను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అర్జునుడిట్లు చెప్పి, గాండివ ధనుష్టంకారము, కుడిచేత, ఎడమచేతను చేసెను. ఆ ధ్వని, యితర శబ్దములను అణచి, ఆకాశమునందంతటను వ్యాపించెను.

“రాజా! అర్జునుడిట్లు ప్రతిజ్ఞ చేసిన తరువాత, శ్రీకృష్ణభగవానుడు గూడ మిక్కిలి కుపితుడై తన పాంచజన్య శంఖము పూరించెను. అర్జునుడున్న తన దేవదత్త శంఖమును ఊదెను.

“రాజా! శ్రీకృష్ణభగవానుని పాంచజన్య శంఖము, అతని ముఖవాయువు చేత నిండినందుచేత, అత్యంత భయంకరమైన ఆ పాంచజన్య శబ్దము, ఆకాశ - పాతాళ - దిక్కులను, దిక్పాలకులతో సహితముగా సర్వ జగత్తునున్న గడ-గడ వడకించెను. ప్రళయకాలము సంభవించెనా యని అందరు భయపడిరి.

“రాజా! అర్జునుడు ఆ ప్రతిజ్ఞ చేసినప్పుడు పాండవుల శిబిరములో అనేక వాద్యముల వేలకొలది శబ్దములు, పాండవ వీరుల సింహనాదము గూడ అన్ని దిక్కుల మార్మోగెను.

“రాజా! అప్పుడు భీముడు అర్జునునితో ని ట్లనెను.

“అర్జునా! నీ ప్రతిజ్ఞా శబ్దముచేత, శ్రీకృష్ణభగవానుని శంఖనాదము చేతను,

దుర్యోధనుడు బంధుమిత్ర సహితముగా చంప బడు ననుటలో సందేహము లే దని, యిప్పుడు నాకు పూర్తిగా విశ్వాసము కలిగినది.

“నరోత్తమా! ఈ నీ మాట చాల గొప్ప యర్థముతో గూడినది. నాకు అతి ప్రీయమైనది. ఈ నీ ప్రభావశాలియైన వాక్యము, నీ పుత్రశోకమయమైన క్రోధమును పోగొట్టు చున్నది. ఆ శోకము, నీ కంఠమందలి సుందర పుష్పమాలికను నలిపి వేసి యుండెను. ఇప్పుడు శాంతి చేకూరినది.

74 వ అధ్యాయము

సైంధవుని భయము - ద్రోణ - దుర్యోధనుల ఊరడింపు :-

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! సైంధవుడు పాండవుల శబ్దము విని, వేగులవారు వచ్చి అర్జునుని ప్రతిజ్ఞను గూర్చి చెప్పినపుడు, హఠాత్తుగా లేచి నిలిచెను. అతని హృదయము శోకవ్యాకుల మయ్యెను. అతడు దుఃఖముతో, అగాధశోకసముద్రములో మునిగినట్లు, మిక్కిలి విచారించి, రాజుల సభకు పోయి వారి యెదుట ఏడ్వ దొడగెను.

“రాజా! సైంధవుడు అర్జునుని వలన మిక్కిలి భయపడెను గనుక లజ్జితుడై యిట్లనెను.

“రాజులారా! దుర్బుద్ధి యైన అర్జునుడు కేవలము నన్ను మాత్రమే చంప దలచె నని వింటిని. ఇప్పుడు నా ప్రాణరక్షణము కొరకు, నా రాజధానికి పోయెదను. మీరు అస్త-శస్త్ర పాండిత్యములో అర్జునునకు సమానులు. కనుక, మీరు అర్జునుని నుండి నన్ను కాపాడగలరు. నాకు అభయప్రదానము చేయ వేడెదను.

“వీరులారా! ద్రోణ - దుర్యోధన - కృపాచార్య - శల్య - కర్ణ - బాహ్లిక - దుశ్శాస నాది వీరులు నన్ను యమరాజునుండి కూడ రక్షింప గలరు. అర్జును డొక్కడే నన్ను వధింప దలచు చున్నాడు. మీరందరు నన్ను రక్షింప జాలరా? పాండవుల హర్షధ్వని విని నాకు మిక్కిలి భయము కలుగుచున్నది. మరణాసన్నుడైన మనుష్యునకు వలె, నా యంగము లన్నియు శిథిలము లగు చున్నవి. అర్జునుడు నిశ్చయముగా వధించుటకే ప్రతిజ్ఞ చేసెను. గనుకనే శోక సమయములో గూడ పాండవులు సంతోషముతో అరచు చున్నారు.

“రాజులారా! అర్జునుని ప్రతిజ్ఞను దేవ - గంధర్వ - అసుర - నాగ - రాక్షసులు

గూడ త్రిప్ప జాలరు. ఇట్లుండగా, ఈ రాజులేమి చేయగలరు? కనుక, మీరు నాకు ఆజ్ఞ యిండు. నేను అదృశ్యుడ నయ్యెదను. అప్పుడు పాండవులు నన్ను చూడ జాల కుండెదరు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యీ విధముగా, భయముతో దుఃఖించుచున్న సైంధవునితో దుర్యోధనుడు ఇట్లనెను.

“పురుషసింహా! భయపడకుము. యుద్ధరంగమునందు నీవు ఈ క్షత్రియ వీరుల నడుమ నిలిచి యుండగా, నిన్నెవడు చంపగలడు? నేను, కర్ణ - చిత్రసేన - వివింశతి - భూరిశ్రవన్ - శల - శల్య - దుర్ధర్ష - వృషసేన - పురుమిత్ర - జయ - భోజ - కాంభోజ రాజ - సుదక్షిణ - సత్యవ్రత - వికర్ణ - దుర్యుఖ - దుశ్శాసన - సుబాహు - కళింగరాజ - వింద - అనువింద - ద్రోణ - అశ్వత్థామ - శకున్యాదులందరు, ఇతర రాజవీరులున్న నీ రక్షణమునకై బయలు వెడలెదరు. కనుక, నీ మనస్సులో చింత చేయకుము.

“సైంధవా! నీవు గూడ రథిక శ్రేష్ఠుడవేకదా! పాండవులకు నీ వేల భయపడెదవు? నాయొక్క పదకొండు అక్షౌవాణీ సేన (ఇప్పుడు దుర్యోధనుని సేనలో పదకొండు అక్షౌవాణుల సంఖ్య లేకున్నప్పటికిన్ని, పదకొండు భాగములుగా విభజింప బడిన ఆ సేనల నుండి చావగా మిగిలిన వారిని బట్టి యిక్కడ పదకొండు అక్షౌవాణులు అని చెప్ప బడినది) నీ రక్షణము కొరకు సిద్ధముగా నున్నది. వారందరు నీకొరకు పోరాడెదరు. కనుక, సింధురాజా! నీవు భయపడ గూడదు. నీ భయము తొలగిపో వలెను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యీ విధముగా దుర్యోధనుడు ఊరడించిన తరువాత సైంధవుడు దుర్యోధనునితో గలిసి ఆ రాత్రి ద్రోణాచార్యుని కడకు పోయి ఆయనకు నమస్కారము చేసి, వినయపూర్వకముగా ని ట్లనెను.

“గురుదేవా! దూరము వరకు బాణము విసురుటలో, గురిని తప్పకుండ కొట్టుటలో, హస్తలాఘవములో, నాకు, అర్జునునకున్న భేద మెంత యున్నది? ఆచార్యా! నేను అర్జునుని విషయములో, నావిద్యా విషయములోను గల విశేషమును గూర్చి స్పష్టముగా తెలిసికొన గోరుచున్నాను. నాకు ఉన్నదన్నట్లు అన్ని విషయములు తెలుపుము.

ఆ మాటకు ద్రోణాచార్యు డిట్లు సైంధవునితో ననెను.

“నాయనా! నీకు, అర్జునునకున్న ఆచార్యత్వము నేను సమానముగా చేసినప్పటి కిన్ని, సమస్త దివ్యాస్త్ర ప్రాప్తిలో, అస్త్రాభ్యాసములో, యుద్ధమునందు, క్షేత్రము సహించుట లోను అర్జునుడు నీకంటె చాల అధికుడు.

“నాయనా! అట్లైనను, నీవు యుద్ధమునందు అర్జునునకు ఏమాత్రము భయపడ వలసిన యవసరము లేదు. ఎందుకనగా, నేను అర్జునుని నుండి నిన్ను రక్షించెదను. నా భుజముల చేత రక్షింపబడిన వానిని, దేవతలు గూడ ఏమియు చేయ జాలరు. అర్జునుడు భేదింప జాలని వ్యూహమును నేను నిర్మించెదను. కనుక నీవు భయపడకుము. ఉత్సాహముతో యుద్ధము చేయుము. నీ క్షత్రియధర్మమును పాలింపుము. నీ తండ్రి తాతల మార్గములో నడవుము.

“సింధురాజా! నీవు వేదాధ్యయనము చేసినవాడవు. అగ్ని హోత్రాది యాగములు గూడ చేసెతివి. కనుక నీవు మృత్యువునకు భయపడ వలసిన యవసరము లేదు. మంద భాగ్యులకు దుర్లభమైన, యుద్ధమరణ రూప మైన పరమ సౌభాగ్యమును పొందిన బాహుబలము చేత జయించిన దివ్య లోకమునకు చేరుము.

“జయద్రథా! కొరవ - పాండవ - వృష్టి వంశీయ యోధులు, ఇతరులున్న, నేను, నా పుత్రుడు అశ్వత్థామ, ఈయందరు గూడ స్థిరముగా, నాశము లేక ఇక్కడ నిలుచు వారుకారని తెలుసుకొనుము. మన మందరము ఒకరి తరువాత ఒకరు, వంతుల ప్రకారము, బలశాలి యైన కాలము చేతిలో చచ్చి మన-మన శుభాశుభ కర్మలతో పాటు పరలోకమునకు పోయెదము. నాయనా! తపస్సులు, తపస్సు చేసి పొందునట్టి లోకములే క్షత్రియ ధర్మమును ఆశ్రయించిన వీర క్షత్రియులు అనాయాసముగానే పొందెదరు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ద్రోణాచార్యుడు సైంధవుని ఈ విధముగా ఆశ్వాసించిన తరువాత, సైంధవుడు, అర్జునుని నుండి భయము విడిచి, యుద్ధము చేయుటకు నిశ్చయించెను.

“మహారాజా! తరువాత, మీ సేనలో గూడ హర్షధ్వని కలిగెను. సింహనాదములతో పాటు, యుద్ధవాద్యముల భయంకర ధ్వని గూడ మారుమ్రోగెను.

75వ అధ్యాయము

కౌరవులు సైంధవుని రక్షించు విషయము కృష్ణుడు అర్జునుగకు తెలుపుట :-

“మహారాజా! అర్జునుడు సైంధవుని వధించుటకు ప్రతిజ్ఞ చేసినప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునితో నిట్లనెను.

“ధనంజయా! నీవు నీ సోదరులతో సంప్రదింపక, జయద్రథుని చంపెద నని ప్రతిజ్ఞ చేయుట, చాల దుస్సాహసము. నాతో సంప్రదించకుండగనే నీవు ఈ దుస్సాహ భారమును మోసితివి. ఇట్టి పరిస్థితిలో మనము సమస్త లోకములో పరిహాస పాత్రులము కాకుందుమా? దుర్యోధనుని శిబిరమునకు నేను గూఢచారులను పంపి యుంటిని. వారక్కడి నుండి వచ్చి సమాచారము తెలిపినారు. నీవు ప్రతిజ్ఞ చేసినప్పు డిక్కడ యుద్ధవాద్యములు మ్రోగెను గదా! ఆ ధ్వని కౌరవులు వినినారు. అప్పు డక్కడి వీరు లందరు భయపడిరి. నిష్కారణముగా సింహనాదము రా దనుకొనిరి. వా రప్పుడు జాగ్రత్త పడిరి.

“అర్జునా! తరువాత, శత్రు సేనలో గూఢ వాద్య ధ్వనులు - సింహనాదములున్ను వినపడెను. ‘అభిమన్యు వధచేత అర్జునునకు మిక్కిలి బాధ గలిగినందున ఈ రాత్రియే మనము యుద్ధము చేసెదము’ అని వారు తలచి యుందురు. సైంధవ వధకు నీవు చేసిన ప్రతిజ్ఞ గూఢ వారికి తెలిసినది. అప్పుడు వారందరు, సింహమునకు భయపడిన లేళ్ళవలె భయపడి నిరుత్సాహులైనారు. తరువాత సైంధవుడు, మిక్కిలి దుఃఖితుడై మంత్రులతో తన శిబిరమునకు పోయి దుర్యోధనునితో నిట్లనెను.

“రాజా! నేను తన పుత్రఘాతుకుడ నని అర్జునుడు నన్ను చంపుటకు ప్రతిజ్ఞ చేసెను. అతని ప్రతిజ్ఞను దేవాసుర గంధర్వాదులు గూఢ అన్యథా చేయజాలరు. కనుక మీరు నన్ను రక్షింపుడు. అతడు, మిమ్ము అణచి, నా వరకు వచ్చి చంప వచ్చును. కనుక తగిన యేర్పాట్లు చేయుము. మీరు నన్ను రక్షింప జాలని యెడల, స్పష్టముగా చెప్పుడు. నేను మా గ్రామమునకు పోయెదను’

“అర్జునా! జయద్రథుడు చెప్పిన మాటలు, నీ ప్రతిజ్ఞయు విని దుర్యోధనుడు మిక్కిలి చింతించెను. అప్పుడు సైంధవుడు దుర్యోధనునితో నిట్లనెను.

“దుర్యోధనా! యుద్ధములో అర్జునుని యస్త్రములను నివారించు వాడు సేనలో ఎవడు గూఢ లేడు. కృష్ణునితో వచ్చిన అర్జునుని ఎవడు అడ్డగించగలడు? ఇంద్రుడున్ను ఎదురింప జాలడు. పూర్వము అర్జునుడు పాదచారిగానే సాక్షాత్తు పరమేశ్వరునితో హిమాలయమునందు పోరాడి యుండెను గదా! ఇంద్రుని యాజ్ఞ చేత నతడు రథమాత్ర సహాయముతో హిరణ్యపురవాసు లైన వేలకొలది మంది రాక్షసులను సంహరించి యుండెను. శ్రీకృష్ణుని సహాయముతో నర్జునుడు మూడు లోకములను జయించ గల డని నా విశ్వాసము. కనుక, నే నిక్కడినుండి పోవుటకు అనుజ్ఞ యిమ్ము. అట్లు కాకున్న యెడల, నేను ద్రోణాశ్వత్థామలను శరణు వేడెదను.

“అర్జునా! సైంధవుని మాటలు విని దుర్యోధనుడు, ద్రోణుని కడకు పోయి, సైంధవుని రక్షణము కొర కతనిని వేడుకొనెను. కనుక, సైంధవరక్షణార్థమై అన్ని యేర్పాట్లు చేయ బడినవి. రేపటి యుద్ధములో కర్ణ - భూరిశ్రవన్ - అశ్వత్థామ - దుర్జయ - వృషసేన - కృపాచార్య - శల్యులు ఆరుగురు మహారథికులు సైంధవుని యగ్రభాగమునందు నిలిచెదరు.

“అర్జునా! ద్రోణాచార్యుడు ‘ముందు అర్ధభాగము శకటాకారముగా, వెనుక సగము కమలాకారముగాను వ్యూహము పన్నెను. కమల వ్యూహమధ్యమునందు కర్ణిక (కమలము బొడ్డు) మధ్యమునందు సూచీ (సూది) వ్యూహము రచియించి దాని పార్శ్వభాగములో, సైంధవుడు నిలుపబడి యుండును. ఇతర వీరులందరు నతని రక్షణము చేయుచు నుందురు.

“పార్థా! పూర్వము నిశ్చితు లైన ఆరుగురు మహారథికులు, ధనుస్ - బాణ - పరాక్రమ - ప్రాణశక్తి - మనోబలములో మిక్కిలి అసహ్యాలు (శత్రువులకు ఓర్వజాలని వారు). ఈ యారుగురను జయించక సైంధవుని యొద్దకు చేరుట అసంభవము. తొలత నీవు, ఈ యారుగురిలో నొక్కొక్కని బల పరాక్రమమును గూర్చి యోచింపుము. ఇట్లుండగా, యీ యారుగురు నొకటిగా చేరినప్పుడు, వారు సులభముగా జయింప బడ జాలరు గదా!

“అర్జునా! నేను మరల, మన హితమును దృష్టిలోనుంచుకొని కార్యసిద్ధి కొరకు, మంత్రాలోచన నిపుణు లైన మంత్రులతో, హితైషులతో, మిత్రులతో సంప్రదించెదను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! శ్రీకృష్ణభగవానుని మాటలు విని అర్జును డిట్లనెను.

76వ అధ్యాయము

అర్జునుని శౌర్య వచనములు :-

“మధుసూధనా! దుర్యోధనుని సేనలోని ఆరుగురు మహారథికులను గూర్చి చెప్పితివి. వారందరున్ను నా యర్థ బలమునకు గూడ సరిరారు. సైంధవుని వధించు కోరికతో నేను యుద్ధము చేయు చున్నప్పుడు, ఈ యారుగురి యస్త్రములను ఖండించెదను. నీవే చూచెదవు గాక. ద్రోణాచార్యుని సమక్షములోనే, సింధురాజు తలను నేల గూల్చెదను.

“శ్రీకృష్ణా! ఒక వేళ సాధ్య - సిద్ధ - రుద్ర - వసు - అశ్వినీకుమార - ఇంద్రాది దేవతా గణ - విశ్వేశ్వర - దేవేశ్వర గణ - పితృగణ - గంధర్వ - గరుడ - సముద్ర - పర్యత - స్యర్గ - ఆకాశ - పృథివీ - దిక్ - దిక్పాల - గో - ఆటవిక ప్రాణులు, సమస్త చరాచర జీవరాసులు గూడ సైంధవుని రక్షణ కొరకు, సిద్ధ మై వచ్చినను, నేను రేపు యుద్ధములో సైంధవుని సంహరించుట నీవు స్యయముగా చూచెదవుగాక! నేను సైంధవుని వధించ గల నని, సత్యముపై శపథము చేసి నా ధనుస్సును స్పృశించి చెప్పుచున్నాను. ఇది తప్పదు.

“కేశవా! సైంధవుని రక్షణభారము వహించిన ద్రోణాచార్యుని పైననే తొలుత దాడి చేసెదను. ద్రోణుడే, ఈ యుద్ధమనెడు జూదమునకు ఆశ్రయము డని దుర్యోధనుడు తలచు చున్నాడు. కనుక, తొలుత వేను ద్రోణుని సేనాగ్రభాగమునే భేదించి, సైంధవుని కడకు పోయెదను. ఇంద్రుడు వజ్రాయుధము చేత పర్యత శిఖరములను చీల్చినట్లే, రేపు యుద్ధములో నేను, నా బాణముల చేత మహా ధనుర్ధారులను చీల్చెదను చూడుము.

“కృష్ణా! నా తీక్ష్ణ బాణములచేత ఖండితము లై పడిపోయిన రథాశ్వ గజపదాతి దళముల శరీరముల నుండి రక్త ధారలు పారగలవు. నా బాణములు వాయు - మనో వేగము గలవి. అవి శీఘ్రముగా శత్రు సైన్యముల ప్రాణములు తీయ గలవు. యమ - కుబేర - వరుణ - ఇంద్ర - రుద్రుల నుండి భయంకరాస్త్రములను సంపాదించినాను. వానిని రేపు యుద్ధములో అందరు చూడగలరు.

“జనార్దనా! సైంధవుని రక్షకులు విడిచిన బాణము లన్నియు నేను బ్రహ్మాస్త్రము చేత ఖండించెదను. నీవు చూచెదవు గాక! నాబాణముల చేత వారి తలలు తెగి పడుట

చూడ గలవు. రేపు నేను మాంస భుక్కులైన ప్రాణులను తృప్తి పరచెదను. శత్రు సైనికులను కొట్టి పారద్రోలెదను. మిత్రులను సంతోష పరచెదను. జయద్రథుని వధించెదను.

“కృష్ణా! సైంధవుడు పాప ప్రదేశములో జన్మించెను. అతడు అనేకాపరాధములు చేసెను. అతడొక దుష్ట బంధువు. కనుక నాచేత చంప బడిన సైంధవుడు తన బంధు జనులను శోకమగ్నులను చేయ గలడు. సర్వదా క్షీరాన్నమే భుజించు జయద్రథుడు రేపు యుద్ధములో రాజులతో పాటు ఆ పాపాచారుడు చీలి పడుట నీవు చూడగలవు. మాధవా! నాతో సమానుడు ప్రపంచములో మరియొకడు లేడని దుర్యోధనుడు తలచునట్లుగా రేపు యుద్ధము చేసెదను.

“హృషీకేశా! గాంధీవము ధనుస్సుగా, నేను యోధుడనుగా, నీవు సారథిగా నున్నప్పుడు ఎవనిని జయింప జాలను? భగవన్! నీ యనుగ్రహము వలన యుద్ధరంగము నందు నాకు సాధ్యము గాని శక్తి యేది యున్నది? ఇది నీకు తెలిసి యుండికూడ, న న్నెందుకు నిందించెదవు? జనార్దనా! చంద్రునిలో కళంకము, సముద్రములో జలమున్ను స్థిరమైనట్లు, నా ప్రతిజ్ఞ గూడ సత్యమే.

“ప్రభూ! నీవు నా యస్త్రములను అవమానించకుము. ధృఢమైన నా యీ గాంధీవ ధనుస్సును అవమాన పరచకుము. నా భుజబలమును తిరస్కరించకుము. ఈ నీ మిత్రు డైన ధనంజయుని అవమానించకుము. రేపు యుద్ధములో నేను, ఎవరికిని ఓడక, జయము సాధించెదను. ఈ నా ప్రభావము సత్య మని తలచి, రేపు సైంధవుడు మరణించె నని నిశ్చయించుకొనుము. బ్రహ్మ నిష్ఠులైన బ్రాహ్మణులలో సత్యము, సాధువులలో వినయము, యజ్ఞములలో లక్ష్మీయు నుండుట నిశ్చయమైనట్లే, సాక్షాత్తు నారాయణమూర్తి వైననీ వున్నచోట, విజయము స్థిరముగా నుండును.

“మహారాజా! అర్జునుడు గర్జించుచు పై విధముగా చెప్పి, అత్య స్వరూపుడైన శ్రీకృష్ణభగవానునకు, ‘కృష్ణా! రేపు తెల్లవారగనే నా రథమును సిద్ధపరచుము. ఎందు కనగా, మన పైన చాల కార్యభారము పడినది’ అని ఆదేశ మిచ్చెను.

77వ అధ్యాయము

అపశకునములు - కౌరవుల భయము - కృష్ణుడు సుభద్రను ఊరడించుట :-

“మహారాజా! ఆ రాత్రి శ్రీకృష్ణార్జునులు దుఃఖార్తులై, సర్పముల వలె బుసలు కొట్టుచు, నిద్ర లేక గడపిరి. ఆ నరనారాయణులు కుపితు లై యుండుట తెలిసి, సమస్త దేవతలు ‘ఇక నేమి కా నున్నదో!’ యని చింతింప దొడగిరి.

“రాజా! కరకుగా, భయ సూచకముగాను వాయువు వీవ దొడగెను. మరునాడు సూర్యోదయము కాగానే, సూర్యుని చుట్టు కబంధ సహితమైన పరివేషము (చుట్టూ నల్లని రేఖ) కనపడెను. వర్షము లేకయే పిడుగులు పడెను. ఆకాశమునందు ఉరుములు - మెరుపులు కలిగెను. వన పర్యత సహిత పృథివి కంపించెను. మొసళ్ళ నెలవైన సముద్రములు క్షోభిల్లెను. సముద్రము వైపు పారు నదుల ప్రవాహము ఎదురుగా పారుచు, తమ యుత్పత్తి స్థానము వైపు ప్రవహించు చుండెను. మాంసభక్షులైన ప్రాణులకు ఆనందము, యమరాజు రాజ్యమునకు వృద్ధియు గలిగించుట కొరకు, రథాశ్వగజపదాతి దళములు, తమ పెదవులు కరచుకొను చుండెను. గజాశ్వాది వాహనములు మల మూత్రములు విడుచుచు, ఏడ్చు చుండెను. భయంకరము లైన ఆయుతాతములను చూచి, అర్జునుని ప్రతిజ్ఞ విని, మీ సైనికు లందరున్న వ్యధితులైరి.

“రాజా! తరువాత అర్జునుడు శ్రీకృష్ణునితో, ‘మాధవా! నీవు సుభద్రకు, కోడలైన ఉత్తరకు ధైర్యము గొలుపుము. ఉత్తరకు, ఆమె సఖురాండ్రకున్న దుఃఖము పోగొట్టుము. శాంతితో సత్యములు యుక్తి యుక్తములు నైన మాటలు వారికి చెప్పి, అందరను ఊరడింపుము’ అని చెప్పెను. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు మిక్కిలి నిరుత్సాహముతో, అర్జునుని శిబిరమునకు పోయి పుత్రశోక పీడితురైన తన చెల్లెలు సుభద్రను ఇట్లు ఊరడింప జొచ్చెను.

“సుభద్రా! నీవు, కోడలు ఉత్తరయు అభిమన్యుకుమారుని కొరకు శోకింపకుడు. కాల మనునది, ఒకానొక దినము సమస్త ప్రాణులకున్న ఇట్టి యవస్థయే కల్పించును. నీ పుత్రుడు ఉత్తమ కులములో జన్మించిన వీరుడు. విశేషించి క్షత్రియుడు. అతనికి ఈ మృత్యువు యోగ్య మైనదే. కనుక శోకింపకుము. అతడు పితృసమాన పరాక్రమ

సంపన్నుడు. ధీరుడు. మహారథికుడు. క్షత్రియోచిత కర్తవ్య పాలనము చేసి, వీరులు కోరునట్టి ఉత్తమ గతిని పొందుట అదృష్టమే.

“ప్రియభగినీ! అభిమన్యుడు అనేక శత్రువులను జయించి, అనేకులను సంహరించి, పుణ్యాత్ములు చేరునట్టి అక్షయ పుణ్యలోకమునకు పోయెను. ఆ లోకము అతనికి అన్ని కోర్కెలను నెరవేర్చగలదు. తపస్సు - బ్రహ్మచర్యము - శాస్త్ర జ్ఞానము - సద్బుద్ధి - వీనిచేత సత్పురుషులు పొందగోరు పుణ్యగతియే, నీ పుత్రునకు గూడ ప్రాప్తించెను. సుభద్రా! నీవు వీర మాతవు, వీరపత్నివి, వీరపుత్రివి, వీరభ్రాతలు, వీర బంధువులున్న గలదానవు - కనుక నీవు పుత్రునకై శోకింపకుము. అతడు ఉత్తమ గతి పొందెను.

“చెల్లెలా! బాలకుని హత్యకు కారకు డైన ఆ దుష్ట సైంధవుడు, ఈ రాత్రి గడవగానే, రేపు, మిత్ర బంధవ సహితముగా, తన యపరాధమునకు తగిన ఫల మనుభవించును. అతడు స్వర్గపుర మైన అమరావతికి పోయి దాగినను, అర్జునుని నుండి తప్పించుకొని పోవ జాలడు. సైంధవుని తల యుద్ధరంగములో నరకబడి, సమంత పంచకము కంటే ఆవల పడినట్లు నీవు రేపే వినెదవు. కనుక, శోకింపకుము. నీ కొడుకు క్షత్రధర్మము ననుసరించి సత్పురుషులు పోవు పుణ్య లోకమునకు పోయెను. ఇటువంటి సద్గతినే, ప్రపంచమునందలి శస్త్ర జీవులైన క్షత్రియు లందరు కోరెదరు.

“అమ్మా! విశాల వక్షముతో, ఆజానుబాహువులతోను శోభిల్లుచు, యుద్ధమునందు వెన్ను జూపక, శత్రు పక్షరథికులపై విజయము సాధించునట్టి నీ పుత్రుడు స్వర్గమునకు పోయెను. నీవు చింతింపకుము. బలవంతుడు, శూరుడు, మహారథికుడు నైన అభిమన్యుడు పితృ-మాతృకులముల మర్యాద (నియమము) ననుసరించుచు, వేలకొలది శత్రువులను సంహరించి, తాను మరణించెను.

“చెల్లెలా! మిక్కిలి చింతింపకుము. కోడలికి ధైర్యము గొలుపుము. రేపు నీవు అత్యంత ప్రియమైన సమాచారము విని శోకము వీడెదవు. అర్జునుడు చేసిన ప్రతిజ్ఞ తప్పక తీరగలదు. ఆ ప్రతిజ్ఞను ఎవడుగూడ త్రిప్పజాలడు. అమ్మా! నీ స్వామి యైన అర్జునుడు చేయదలచిన పని, యెప్పుడు గూడ నిష్ఫలము గాదు. మనుష్య - నాగ - పిశాచ - నిశాచర (రాక్షస) - పక్షి - దేవతా - అసురాదులు గూడ యుద్ధరంగములో సైంధవునకు సహాయకులుగా వచ్చినప్పటికిన్ని, సైంధవుడు, తన సహాయకులతో పాటు జీవితము విడువ వలసిన వాడగును”

జనమేజయా! యిట్లు సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునకు చెప్పి తరువాతి కథ యీ విధముగా చెప్ప దొడగెను.

78వ అధ్యాయము

సుభద్ర దుఃఖము - శ్రీకృష్ణుడు అందరను ఊరడించుట :-

“మహారాజా! శ్రీకృష్ణ భగవానుని మాటలు విని, పుత్రశోకముచేత కుములు చున్న సుభద్ర యీ విధముగా దుఃఖింప జొచ్చెను.

“హా పుత్రా! అభిమన్యు! నీవు దురదృష్టవతినిన నా గర్భమున జన్మించి, తండ్రితో సమాన మైన పరాక్రమము గలవాడవై యుద్ధములో నెట్లు సంహరింప బడితివి? వత్సా! నల్లకలువల వలె శ్యామవర్ణము గలిగి, సుందర దంతపంక్తి గలిగి, మనోహర నేత్రములు గల నీ ముఖము నేడు, యుద్ధభూమిధూళిచేత కప్పబడి యెట్లు కనపడుచుండెనో కదా!

“నాయనా! నీవు శూరుడవుగా నుంటివే. యుద్ధములో నెప్పుడు గూడ వెన్ను చూపనివాడవు కదా! శిరస్సు - బాహువులు - కంఠము - మూపు - మొదలైన నీ యవయవము లన్నియు సుందరములుగా, నీ వక్షస్థలము విశాలముగా, ఉదరము - నాభిదశము వంగినవిగా, సమస్తావయవములు మనోహరములుగా, బలిసినవిగాను నుండెను. నీ సర్వేంద్రియములు విశేషించి కన్నులు మిక్కిలి సుందరములుగా నుండెను. నీ యంగములు శస్త్ర ఘాతముల చేత గాయపడి నీవు భూమిపై పడి యుండువు. ఉదయించు చున్న చంద్రుని వంటి నిన్ను సమస్త ప్రాణులు చూచుచుందురు.

“అయ్యో! పూర్వము శయనించుటకు బహుమూల్యము లైన దుప్పట్లు కప్పిన పరుపులు పరవబడు చుండెను. అట్లు సుఖము ననుభవించు అభిమన్యుడు నేడు బాణములు గ్రుచ్చబడిన శరీరముతో భూమిపై నెట్లు శయనించు చుండెనో కదా!

“అయ్యో! పూర్వము సుందర స్త్రీలతో చుట్టబడియున్న వీరాభిమన్యు కుమారుడు నేడు యుద్ధభూమిలో పడి యుండును. అతని చుట్టు నక్కలు చేరి యుండును గదా! ఇది యెట్లు సంభవమయ్యెను? తొలుత, సూత - మాగధులు ఎవని స్తోత్రములు చేయు చుండిరో, అట్టివానినే, నేడు భయంకరముగా గర్జించు మాంస భక్షక జంతువులు ఉపాసించు చుండును.

“హా పుత్రా! పాండవ - వృష్టి - పాంచాల వీరులు నీ రక్షకులుగా నుండినప్పటికిన్ని, అనాథుని వలె నిన్ను ఎవరు సంహరించిరి? కొడుకా! నిన్ను చూచుటకు నా కన్నులు తృప్తి దీరకున్నవి. చాల త్వరపడుచున్నవి. నే నెంత దౌర్భాగ్యవతిని. నేడు నేను యమ లోకమునకు పోయెదను. ఇది నిశ్చయము. పెద్ద పెద్ద కన్నులు - సుందరము లైన ముంగురులు - మనోహర వాక్యములు - ఉత్తమ సుగంధమున్న గలిగి,, గాయములు లేని నీ సుందర ముఖము నేను మరల ఎప్పుడు చూడ గలుగుదును?

“భీమ సేనుని బలమునకు, అర్జునుని ధనుర్ధారణమునకు, వృష్టి వంశీయుల పరాక్రమమునకు, పాంచాలుర బలమునకు, కేకయ - చేది - మత్స్య దేశ వీరులకు, సృంజయ వంశీయ క్షత్రియులకున్న ధిక్కారము (తిరస్కారము) అగు గాక! ఇందరు యుద్ధము చేయుటకు పోయి కూడ, నీవంటి వీరుని రక్షింప జాలక పోయిరి.

“అభిమన్యుని చూడనందు చేత, నా కన్నులు శోకవ్యాకులము లై యున్నవి. నేడు సమస్త భూమండలము శూన్యముగా, కాంతిహీనముగాను కనపడు చున్నది. శ్రీకృష్ణుని మేనల్లుడు - అర్జునుని యొక్క అతిరథ వీర పుత్రుడు నైన అభిమన్యుడు నేడు భూమి పై పడి యుండగా నేను ఎట్లు చూడ గలను?

“కొడుకా! రా - రమ్మ. నీకు దప్పి అయి యుండును. నిన్ను చూచుటకు దప్పి గొని యున్న అభాగ్యురాలైన నీ తల్లి యొడిలో కూర్చొని దుగ్ధ భరితము లైన యీ నా పాలిండ్లను త్వరగా త్రాగుము. హా! వీరకుమారా! నీవు స్యష్ణములో లభించిన ధనము వలె, నాకు కనపడి, నష్టమైతివి గదా! అయ్యో! యీ మనుష్య జీవితము నీటి బుడగ వలె చంచలము - అనిత్యము గదా!

“పుత్రా! యువావస్థలో నున్న నీ భార్య, నీ విరహశోకములో మునిగి యున్నది. దూడను పోగొట్టుకొనిన గోవువలె వ్యాకులురా లై యున్నది. ఈమెకు నే నే విధము గా ధైర్యము గొలుప గలను? ఉత్తర, జాతిలో ఉత్తమురాలు - సుశీలురాలు - ప్రియబాషిణి - కీర్తిమతి - నాకు ప్రియమైన కోడలు. ఈమె మిక్కిలి సుకుమారి. ఈమె నేత్రములు విశాలములు, ముఖము పూర్ణ చంద్రుని వలె మనోహరము. ఈమె యవయవములు క్రొత్త చిగురుటాకుల వలె కోమలములు, ఈమె మత్తగజము వలె మందగమనము గలది. ఈమె పెదవులు దొండ పండువలె నెఱునివి. కొడుకా! అభిమన్యు! నీవు, ఈ నా కోడలిని మెల్లమెల్లగా హృదయమునకు హత్తుకొని ఆనందింప జేయుము.

“అయ్యో! పుత్రా! నీకు పుత్రుడు జన్మించు ఫలము లభించ నున్నప్పుడు, నీ దర్శనమునకై ఆశించు చున్న నన్ను విడిచి, అకాలమృత్యువు వాత బడితివే! పెద్ద విద్యాంసులకు గూడ కాలగతి తెలియదు. ఇది నిశ్చయము. నీవు కాలమునకు వశుడవై శ్రీకృష్ణునివంటి రక్షకుడు ఉన్నను, యుద్ధభూమిలో అనాథుని వలె చంపబడితివే!

“వత్సా! యజ్ఞ కర్తలు - దానశీలురు - జితేంద్రియులు - బ్రహ్మవేత్త లైన బ్రాహ్మణులు - బ్రహ్మచారులు - పుణ్యతీర్థములందు స్నానము చేయువారు కృతజ్ఞులు - ఉదారులు - గురుసేవా తత్పరులు - సహస్రాది దక్షిణ లిచ్చు ధర్మాత్ములు - వీరందరకున్న ప్రాప్తించు సద్గతియే నీకు గూడ లభించు గాక!

“పుత్రా! యుద్ధమునందు తత్పరు లై, యెప్పుడు గూడ కాలు వెనుకకు దీయని వీరులకు, శత్రువులను చంపి, చచ్చు శూరులకున్న ప్రాప్తించు పుణ్య గతి నీకు గూడ లభించు గాక! సహస్ర గోదానములు చేయువారికి, యజ్ఞము కొరకు దానము చేయువారికి, అభీష్ట సామాగ్రు లన్నింటితో గూడిన నివాస గృహము దానము చేయువారికిన్ని కలుగు పుణ్యగతి నీకు గూడ కలుగు గాక! శరణు జొచ్చిన బ్రాహ్మణుల కొరకు నిధిని స్థాపించిన వారికి, ఏ ప్రాణి కైనను దండనము విధించనివారికిన్ని ప్రాప్తించు పుణ్యలోకములు నీకు గూడ లభించు గాక!

“పుత్రా! వ్రత నియమములు పాలించుచు, బ్రహ్మచర్యము ద్వారా మునీశ్వరులకు, ప్రతివ్రతా స్త్రీలకున్న గలుగు సద్గతియే నీకున్న గలుగుగాక! సత్రువర్తన గలరాజులకు సంపాదించి సురక్షిత మై యున్న పుణ్యము యొక్క ప్రభావము చేత పవిత్రులైన నాలుగు (బ్రహ్మచర్య - గృహస్థ - వానప్రస్థ - సన్న్యాస) ఆశ్రమముల ప్రజలకు, దీనులపై దయ జూపువారికి, ఉత్తమ వస్తువులను ధర్మార్థముగా నిచ్చి వానిని సదుపయోగపరచువారికి, కొండెములు చెప్పకుండువారికిన్ని లభించు ఉత్తమగతియే, నీకు గూడ లభించుగాక!

“పుత్రా! నియమ వ్రత పరాయణులకు, ధర్మ శీలురకు, గురు సేవకులకు, అతిథులను నిరాశపరచి త్రిప్పి పంపనివారికిన్ని గలుగు పుణ్య గతియే నీకు గూడ గలుగు గాక!

“పుత్రా! అత్యంత కఠినములైన కష్టములు - సంకటములున్న కలిగి, శోకాగ్ని దగ్ధులై నప్పటికిన్ని, ధైర్యముతో, స్థిరముగా నిలుచువారు, ప్రపంచములో తల్లిదండ్రుల

సేవ చేయువారు, తన భార్యనే ప్రేమించువారు, ఋతుకాలములో తన భార్యతో సహవాసము చేయుచు పరస్పరకు సర్వదా దూరముగ నుండువారు, ఈర్ష్యా (ఇతరుల శ్రేయస్సును సహించకుండుట) ద్వేషములు లేక సర్వ ప్రాణులను సమభావముతో చూచువారు, ఇతరుల హృదయ మర్మములకు బాధ గలుగుమాటలు మాట్లాడనివారు, అందరియెడల ఓర్పుతో వ్యవహరించువారు, మద్య-మాంసములను సేవించనివారు, పొగరు - దంభాచారము - అసత్యమున్ను లేనివారు, ఇతరులకు సంతాపము గలిగించనివారు, సమస్త శాస్త్రజ్ఞులు - లజ్జాశీలురు - జ్ఞానముచేత పరితృప్తులు - జితేంద్రియులు - ఈ మొదలైన ఉత్తమ పురుషులు పోవు పుణ్య గతికే, నీవు గూడ పోయెదవు గాక!

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఈ విధముగా ఉత్తరతో పాటు విలపించు చున్న సుభద్ర కడకు ద్రౌపది గూడ వచ్చెను. ఉత్తరాసుభద్రలు అప్పుడు దైన్య - దుఃఖములతో దుర్బల లై యుండిరి. ఆ ముగ్గురు స్త్రీలు మిక్కిలి దుఃఖించుచు పిచ్చివారివలె మూర్ఛిల్లి నేలపై బడిరి.

“రాజా! అప్పుడు, శ్రీకృష్ణభగవానుడు, మిక్కిలి దుఃఖితు డై వారి నందరను మూర్ఛ దేర్చుటకు వారికి ఉపచారము చేసెను. శ్రీకృష్ణుడు తన ప్రేయసోదరి యైన సుభద్రపై నీరు చిలకరించి, అనేక హితవచనములు చెప్పుచు ఆమెను ఊరడించెను. పుత్రశోకముతో సుభద్ర యేడ్చుచు గడ-గడ వడకుచు, చైతన్యము లేని దానివలె నుండెను. అప్పుడు సుభద్రతో శ్రీకృష్ణ డి ట్లనెను.

“సుభద్రా! నీవు పుత్రుని కొరకు దుఃఖింపకుము. ద్రౌపదీ! నీవు ఉత్తరకు ధైర్యము కలిగింపుము. అభిమన్యుడు, సర్వశ్రేష్ఠు లైన సుక్షత్రీయులు పోవు సద్గతికి పోయెను. సుముఖీ! మన కులములో నున్న పురుషు లందరున్ను, యశస్కరు డైన అభిమన్యుడు పోయిన సద్గతికే పోవ వలెనని నేను కోరుచున్నాను. నేడు నీ పుత్రుడు ఏకాకిగా పరాక్రమము ప్రదర్శించినట్లుగానే, మన మిత్రులందరున్ను ప్రదర్శించెదరు గాక!

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఈ విధముగా శ్రీకృష్ణభగవానుడు తన ప్రేయ సోదరి సుభద్రను, ద్రౌపదిని, ఉత్తరా కుమారినిన్ని ఊరడించి, మరల అర్జునుని కడకు పోయి, రాజవీరులయొక్క బంధుజనులయొక్క, అర్జునుని యొక్కయు అనుమతి తీసికొని తన యంతఃపురమునకు పోయెను. అక్కడి వా రందరున్ను తమ-తమ శిబిరములకు పోయిరి.

79వ అధ్యాయము

విజయము కొరకు అర్జునునితో శ్రీకృష్ణుడు శివపూజ చేయించుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! తరువాత శ్రీకృష్ణ భగవానుడు, అర్జునుని యింటికి పోయి, జలస్పర్శ చేసి, శుభలక్షణయుక్తమైన వేదికపై వైడూర్య మణులవంటి సుందర దర్శ శయ్య పరచి, మంగళకరము లైన ఆక్షత - గంధ పుష్పాదుల చేత విధి పూర్వకముగా ఆ దర్శ శయ్యను అలంకరించెను. దానికి నలువైపుల ఉత్తమాయుధములుంచెను. తరువాత అర్జునుడు ఆచమనము చేసినప్పుడు విసీతులైన పరిచారకులు అది అర్జునునకు చూపి, అతని సమీపముననే శంకర భగవానునకు అర్ధరాత్రపూజ చేసిరి.

“రాజా! తరువాత అర్జునుడు ప్రసన్న చిత్తముతో శ్రీకృష్ణుని గంధమాల్యములతో అలంకరించి, ఆ రాత్రి కానుక లన్నియు శ్రీకృష్ణునకు సమర్పించెను. అప్పుడు శ్రీకృష్ణ భగవానుడు చిరునవ్వుతో ‘అర్జునా! నీకు శుభ మగుగాక! ఇక ఇప్పుడు నిద్రింపుము. నీకు శ్రేయస్సు సాధించుటకే నేను పోవు చున్నాను’ అని చెప్పి, అక్కడ అస్త్రశస్త్రధారు లైన రక్షకులను నియమించి, దారకుని (కృష్ణసారథి)తో తన శిబిరమునకు పోయెను.

“రాజా! అక్కడ శ్రీకృష్ణుడు అనేక కార్యములను గూర్చి చింతించుచు స్వచ్ఛమైన శయ్యపై శయనించెను. అయన సర్వేశ్వరేశ్వరుడు, మహా యశస్వి, విష్ణు రూపుడు. ఆ గోవిందుడు అర్జునునకు ప్రేయముచేయ దలచి, అతని శ్రేయస్సునే సర్వదా కోరు చుండును. ఆ శ్రీహరి, ఉత్తమ యోగము నాశ్రయించి, అర్జునుని కొరకు, ఆ కార్య మంతయు శాస్త్రోక్తముగా నెరవేర్చెను. ఆ విధానము, అర్జునుని దుఃఖమును పోగొట్టునదిగా అతని తేజస్సును కాంతిని వృద్ధి పొందించునదిగాను నుండెను.

సైనికుల శుభాకాంక్షలు :-

“రాజా! ఆ రాత్రి పాండవుల శిబిరములో నెవరు గూడ నిద్రించ లేదు. అందరియందున్న జాగరణము ఆవేశించి యుండెను. అందరుగూడ నిట్లు చింతించు చుండిరి. ‘అర్జునుడు పుత్రశోకార్తితో, సైంధవుని వధించుటకు ప్రతిజ్ఞ చేసెను. ఆ ప్రతిజ్ఞ నతడెట్లు సఫలము చేయునో కదా! సైంధవుడు కూడ మహా పరాక్రమశాలి. అయినను, అర్జునుడు తన ప్రతిజ్ఞను తప్పక నెరవేర్చుకొన గలడు.

ఎందు కనగా, అతని సోదరులు గూడ మహా బల పరాక్రమ సంపన్నులు. వారి సేనలు గూడ అతి విశాలమైనవి.

“ధృతరాష్ట్రపుత్రుడు దుర్యోధనుడు, సైంధవునకు ఈ విషయమంతయు తెలిపి యుండ వచ్చును. అర్జునుడు యుద్ధమునందు సైంధవుని చంపి, క్షేమముగా తిరిగి రాగలడు. ఇదియే శుభాకాంక్ష. అతడు శత్రుసంహారము చేసి తన ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుగాక! ఒకవేళ అర్జునుడు రేపు సైంధవుని సంహరింప జాలని యెడల అగ్ని ప్రవేశము చేయును. అతడు తన మాట అసత్యము చేయడు. అర్జునుడు మరణించిన యెడల యుధిష్ఠిరుడు రా జెట్లగును? యుధిష్ఠిరుడు యుద్ధ విజయభారమంతయు నర్జునునిపైననే మోపెను. ఒకవేళ మనము చేసిన సత్కర్మ లేవైన శేషించి యుండిన యెడల, మనము దాన - హోమములు చేసి యుండిన యెడల, మన శుభకర్మ లన్నింటి యొక్క ఫలము చేత అర్జునుడు తన శత్రువులపై విజయము సాధించు గాక!

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యీ విధముగా మాట్లాడుకొనుచు, అర్జునుని విజయము కోరుచు సైనికులందరు ఆ రాత్రి అతి కష్టముతో గడిపిరి. శ్రీకృష్ణ భగవానుడు అర్ధరాత్రి మేల్కొని, అర్జునునిప్రతిజ్ఞ స్మృతికి తెచ్చుకొని, దారకునితో నిట్లనెను.

“దారుకా! పుత్రశోకార్తు డైన అర్జునుడు ‘రేపు సైంధవుని సంహరించెద’నని ప్రతిజ్ఞ చేసెను. ఆ సంగతి వినిన దుర్యోధనుడు తన మంత్రులతో ‘అర్జునుడు సైంధవుని సంహరింప జాలని విధమును గూర్చి ఆలోచించు చుండ వచ్చును. అక్షోహణీ సేనలు, ద్రోణాశ్వత్థామలున్న సైంధవుని రక్షించు చుండెదరు. మూడులోకములలో ఏకైక వీరుడు - దైత్య - దానవ దర్పహననుడు నగు ఇంద్రుడు గూడ ద్రోణాచార్య రక్షితుడైన సైంధవుని, యుద్ధములో సంహరింప జాలడు.

“దారుకా! కాబట్టి రేపు నేను, సూర్యుడు అస్తమించుటకు పూర్వమే అర్జునుడు సైంధవుని వధించుటకు అనువుగా ప్రయత్నము చేసెదను. నాకు, భార్య - మిత్ర - బంధు - సోదరాదు లెవరు గూడ, అర్జునుని కన్న ఎక్కువ ప్రేయులు కారు.

“దారుకా! అర్జునుని విడిచి నేనీ ప్రపంచములో రెండు గడియలు గూడ నుండ జాలను. నే నతనిని విడిచి యుండుట యెన్నటికి జరుగనే జరుగదు. నే నుండగా నర్జునుకు అనిష్టము కలుగదు. నేను అర్జునుని కొరకు, రథాశ్వ గజ - దుర్యోధన - కర్ణ సహితముగా సమస్త శత్రువులను జయించి, వారిని సంహరించెదను.

“దారుకా! రేపటి మహా యుద్ధములో, నేను అర్జునుని కొరకు నా పరాక్రమమును ప్రకటించుచుండగా, మూడు లోకముల వారు గూడ నా బల - ప్రభావములను చూచెదరు గాక! రేపు నేను యుద్ధములో వేలకొలదిగా రాజవీరులను, నూర్లకొలది రాజకుమారులను, వారి రథాశ్వ గజములతో పాటు కొట్టి పారద్రోలెదను.

“దారుకా! రేపు నేను యుద్ధరంగములో కుపితుడ నై అర్జునుని కొరకు సమస్త రాజ సైన్యములను నా చక్రము చేత చూర్ణము చేసి నేల గూల్చినట్లు నీవు చూడగలవు. రేపు దేవ - గంధర్వ - షిశూచ - నాగ - రాక్షసాది సమస్త లోక ప్రజలు, ‘నేను అర్జునుని హితము గోరు మిత్రుడను’ అని బాగుగా తెలిసికొనెదరు.

“దారుకా! అర్జునుని ద్వేషించువారు, నన్ను ద్వేషించినట్లే. అతనిని అనుసరించు వారు నన్ను గూడ అనుసరించినట్లే యగును. కనుక, అర్జునుడు నాయర్థ శరీరమని నిశ్చయముగా తెలిసికొనుము.

“దారుకా! రేపు ప్రాతఃకాలము నీవు నా రథమును శాస్త్రోక్తముగా సిద్ధపరచి జాగరూకతతో యుద్ధరంగమునకు తీసుకొని పొమ్ము. కౌమోదకీ గద, దివ్య శక్తి, చక్రము, శార్ఙ్గదనుస్సు, బాణములు, అవశ్యకము లైన యితర యుద్ధ సామాగ్రులున్న రథమునందు ఉంచుకొని, దాని వెనుక భాగమునందు, రథమునందు శోభించు గరుడ చిహ్నము గల ధ్వజము కొరకు గూడ చోటు ఉంచుము.

“దారుకా! వానితో పాటే, రథముపై ఛత్రము పెట్టి, సూర్యాగ్నులవలె ప్రకాశించు, విశ్వకర్మ నిర్మించిన సువర్ణమయ జాలములతో నలంకరింప బడిన - శైబ్య, సుగ్రీవ, మేఘపుష్ప, వలాహకములు’ అను నాలుగు ఉత్తమాశ్వములను రథమునకు కట్టి సిద్ధముగా నుంచుము. నీవుగూడ కవచము తొడిగికొని సిద్ధముగా నుండుము.

“దారుకా! నా పాంచజన్య శంఖము యొక్క ఋషభ (అబోతు స్వరము వంటిది) స్వరము, భయంకర కోలాహలమును వినగానే, నీవు త్వరగా నాకడకు రమ్ము. సారథీ! నేను నా మేనమరిది యైన యర్జునుని దుఃఖము, క్రోధము అంతయు రేపొకనాటిలోనే దూరము చేసెదను. రేపు యుద్ధములో ధృతరాష్ట్ర పుత్రులు చూచు చుండగానే అర్జునుడు సైంధవుని సంహరించునట్లు అన్ని ఉపాయములు పన్ని నేను ప్రయత్నము చేసెదను.

“సారథీ! రేపు అర్జునుడు ఏ యే వీరులను వధించుటకు ప్రయత్నించునో, ఆ

సందర్భము లన్నింటిలో, అతనికి జయము కలుగు ననుట నిశ్చయ మని నేను తలచెదను.

ఆ మాటకు దారకుడు శ్రీకృష్ణునితో నిట్లనెను :-

“పురుషసింహా! నీవు ఎవనికి సారథి వైతివో, అతనికి విజయము గలుగుట నిశ్చిత మైన విషయము. అతని కెట్లు అపజయము కలుగును? అర్జునుని విజయము కొరకు రేపు ఉదయము నీవు నాకు ఆదేశించిన విధముగా, అన్నియు నీవు చెప్పినట్లే, నెరవేర్చి సిద్ధ పరచెదను.”

జనమేజయా! యిట్లు సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునకు చెప్పి తరువాతి వృత్తాంత మిట్లు చెప్పదొడగెను.

80వ అధ్యాయము

అర్జునుడు సృష్టిములో, కృష్ణునితో పరమేశ్వరుని కడకు పోవుట :-

“మహారాజా! అచింత్య పరాక్రమ సంపన్నుడైన అర్జునుడు, తన ప్రతిజ్ఞను కాపాడు కొనుటకుగాను, వనవాస కాలమునందు వ్యాసమహాముని తెలిపిన శైవమంత్రమును జపించుచు నిద్రించెను. అప్పుడు శ్రీకృష్ణభగవానుడు స్వప్నములో అర్జునుని కడకు వచ్చెను. అర్జునుడు ఎట్టి పరిస్థితిలో నున్నప్పటికిన్ని శ్రీకృష్ణునకు, లేచి, స్వాగతము చెప్పును. ఆ నియమమున కత డెప్పుడు గూడ లోపము గలిగించడు. శ్రీకృష్ణుని, ఆసనముపై కూర్చొన జేసి తాను నిలుచుకొనియే యుండెను. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు తన యెదుట నిలుచుకొని యున్న అర్జునునితో నిట్లనెను.

“కుంతీ కుమారా! నీవు దుఃఖింపకుము. ఎందు కనగా, కాలమును జయించుట చాల కఠినము. కాలమే, సమస్త ప్రాణులను, విధాత యొక్క అవశ్యంభావి యగు విధానము నందు ప్రవర్తింప జేయును.

“అర్జునా! నీకు దుఃఖ మెందుకు గలుగు చున్నది? చెప్పుము. నీవు దుఃఖింప రాదు. ఎందుకనగా, శోకము సమస్త కర్మలను నశింప జేయును. చేయ వలసిన కార్యము ప్రయత్నపూర్వకముగా చేయుము. ప్రయత్నహీనుడు చేయు శోకమతనికి శత్రు సమాన మగును. శోకించువాడు, తన శత్రువులకు ఆనందము కలిగించి,

బంధువులను దుఃఖ భారము చేత దుర్బలుల జేసి, అతడు గూడ శోకము చేత క్షీణించును. కనుక, నీవు శోకింప గూడదు.”

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! శ్రీ కృష్ణ భగవాను డిట్లు చెప్పిన తరువాత అర్జునుడు శ్రీకృష్ణునితో ని ట్లనెను.

“కేశవా! నా పుత్రుని మరణమునకు కారణభూతు డైన జయద్రథుని రేపు వధించుటకు ప్రతిజ్ఞ చేసెతిని గదా! కాని, కృష్ణా! ధృతరాష్ట్ర పుత్రులు - ఇతర మహా రథికులందరు గూడ నా ప్రతిజ్ఞను భంగపరచుటకు సైంధవుని తమయందరి వెనుక నిలబెట్టి రక్షించెద రనుట నిశ్చయము.

“శ్రీకృష్ణా! కౌరవుల పదకొండు అక్షౌహిణీ సేనలు మిక్కిలి దుర్జయములు. ఆ సైన్యములలో చావగా మిగిలినవారు, ఇతర మహారథికులు నందరు గూడ సైంధవుని చుట్టుకొని యుండగా ఆ దురాత్ముడు నాకెట్లు కనపడును? ఇట్టి పరిస్థితిలో, నా ప్రతిజ్ఞ నెరవేర జాలదు గనుక, ప్రతిజ్ఞాభంగ మైన తరువాత నావంటి పురుషు డెట్లు జీవింప గలడు?

“శ్రీకృష్ణా! కష్ట సాధ్య మైన యీ సైంధవ వధ కార్యము పైన నా యాశ సడలు చున్నది. ఇంతయేకాక, ఈ దినములలో సూర్యుడు శీఘ్రముగా అస్తమించుచున్నాడు గనుక నేనిట్లను చున్నాను.

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! అర్జునుని శోక కారణము విని, శ్రీకృష్ణభగవానుడు, ఆచమనము చేసి, పూర్వాభిముఖు డై కూర్చొని, అర్జునుని హితము కొరకు, సైంధవుని వధ కొరకున్ను, యోచించి, అర్జునునితో ని ట్లనెను.

“అర్జునా! ‘పాశుపతము’ అనుపేరు గల సనాతన మైన యొక యుత్తమాస్త్రము గలదు. ఆయస్త్రము చేత పరమేశ్వరుడు సమస్త దైత్యసంహారము చేసెను. ఒకవేళ నీకు ఆ యస్త్రము తెలిసి యుండిన యెడల, నీవు అవశ్యముగా రేపు జయద్రథుని చంప గలవు. ఆ యస్త్రము నీకు తెలియకున్న యెడల, మనస్సులోనే భగవంతు డైన శంకరుని శరణు వేడుము. ఆ మహాదేవుని, మనస్సులోనే ధ్యానించుచు కూర్చొని యుండుము. అప్పు డా పరమేశ్వరుని దయానుగ్రహములచేత, నీ వాయన భక్తుడవు గాబట్టి, ఆ పాశుపత మహాస్త్రము నీకు లభించ గలదు.

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! శ్రీకృష్ణుడు చెప్పిన మాటలు విని, అర్జునుడు ఆచమనము చేసి, ఏకాగ్రమనస్సుతో భూమి పైన గూర్చొని, మనస్సులో మహాదేవుని ధ్యానింప దొడగెను. అప్పుడు, శుభంకర మైన బ్రహ్మ ముహూర్తము (సూర్యోదయమునకు పూర్వము రెండు గడియల కాలము) నందు ధ్యానములో నున్న అర్జునునకు, తాను శ్రీకృష్ణునితో ఆకాశములో పోవు చున్నట్లు కనపడెను. అప్పుడు పవిత్ర హిమాలయ శిఖరమును తేజో వ్యాప్తము, సిద్ధ-చారణ సేవితము నై ‘మణిమంతము’ అను పర్వతమును అర్జునుడు చూచెను.

“రాజా! అప్పుడు అర్జునుడు శ్రీకృష్ణ భగవానునితో, వాయు వేగముతో ఆకాశమునందు చాల యెత్తు వరకు ఎగిరి పోవు చుండెను. అతని కుడి చేతిని శ్రీకృష్ణుడు పట్టుకొని యుండెను. తరువాత అర్జునుడు అత్యద్భుతముగా కనపడు ననేక పదార్థములను చూచుచు, క్రమముగా ఉత్తరదిక్కులో పోయి శ్వేత పర్వతమును దర్శించెను.

“రాజా! తరువాత అర్జునుడు కుబేరుని యుద్ధానవనములో, కమలములు నిండిన సరోవరమును, అగాధ జలభరిత మైన గంగానదినిన్ని చూచెను. గంగాతీరమునందు స్ఫటికమణిమయ పాషాణములు శోభిల్లు చుండెను. సర్వదా పుష్ప-ఫల భరితము లైన వృక్షము లచటి శోభను వృద్ధి పరచు చుండెను. గంగాతీరమునందు అనేక సింహ వ్యాఘ్రములు సంచరించు చుండెను. అన్ని వైపుల వివిధ మృగములు నిండి యుండెను.

“రాజా! అనేకాశ్రమయుక్తము, మనోహర పక్షి సేవితము నైన రమణీయ గంగా నదీ దర్శనము చేయుచు అర్జునుడు ముందుకు సాగగా, అతనికి మందరాచల ప్రదేశములు కనపడెను. అవి, కిన్నరుల మధుర గీతములతో శబ్దించు చుండెను. సువర్ణ రజత శిఖరములు, పుష్పభరిత పారిజాత వృక్షములున్న ఆ పర్వత ప్రాంత ప్రదేశముల శోభను ఇనుమడింప జేయు చుండెను. వివిధ తేజోమయము లగు నోషధులు అచట ప్రకాశించు చుండెను.

“రాజా! కృష్ణార్జునులట్లు క్రమముగా ముందుకు సాగి పోవుచు, నునుపైన కాటుక రాశివలె నున్న ‘కాలపర్వత’ సమీపమునకు పోయిరి. తరువాత, ‘బ్రహ్మాతుంగ’ పర్వతమును, వివిధ నదులను, అనేక దేశములనున్న వారు చూచిరి. తరువాత క్రమముగా వారు, ఎత్తైన ‘శతశృంగ’ పర్వతమును, ‘శర్యాతి’ వనమును, పవిత్రమైన

‘అశ్వశిరః స్థానమును’ ఆధర్యణమునిస్థానమును, ‘వృషదంశ’ పర్యత రాజానున్ను దర్శించుచు, వారు మహామందరాచలము చేరిరి. అక్కడ అంతటను అప్పరసలు, కిన్నరులున్ను శోభిల్లు చుండిరి.

“రాజా! ఆ మహామందర పర్యతముపై పోవుచు కృష్ణార్జునులు, దాని క్రింది భాగమునందు, గ్రామ-నగర శోభితము, సువర్ణమయ ధాతు విభూషితము, సుందరము లైన సెలయేళ్లతో నొప్పునది, అంతటను చంద్రకిరణములతో ప్రకాశించు చున్నదియు నగు భూమిని చూచిరి. అనేక రత్నపుగనులు గల సముద్రములు గూడ అద్భుతముగా నచట కనపడు చుండెను. ఈ విధముగా, భూమ్యాకాశములు, వాని మధ్యము నందలి యంతరిక్షమున్ను ఒక్కసారియే దర్శించి, ఆశ్చర్యచకితు డైన అర్జునుడు కృష్ణునితో విష్ణు పదము (ఎత్తైన ఆకాశము) నందు ప్రయాణము చేయుచు, బాణము వలె ముందుకు దూసుకొని పోవుచుండెను.

“రాజా! తరువాత, తేజస్సు చేత మిక్కిలి ప్రజ్వరిల్లు చున్న యొక పర్యతమును అర్జునుడు చూచెను. గ్రహ-నక్షత్ర-చంద్ర-సూర్య-అగ్ని సమాన మైన యా పర్యత కాంతి అన్ని వైపుల వ్యాపించు చుండెను. అర్జునుడు ఆ పర్యతముపై పోయి, దాని యొక్క శిఖరము పై నుంచి, నిరంతరము తపస్సులో తత్పరుడై యున్న భగవంతు డైన పరమశివుని దర్శించెను. ఆ భగవానుడు, సహస్ర సూర్యుల తేజస్సుతో ప్రకాశించు చుండెను. ఆయన చేతిలో త్రిశూలము, తలపైన జటలు, అంగములందు నార చీరెలు, మృగచర్మ వస్త్రమున్ను గలిగి ఆ మహానుభావుడు తెల్లగా శోభిల్లుచుండెను.

“రాజా! సహస్ర నేత్రములు గల ఆ భగవంతుని శరీరము విచిత్ర శోభ గ్రక్కు చుండెను. ఆ దేవుడు తన ధర్మపత్ని పార్యతీదేవితో విరాజమాను డై యుండెను. తేజోమయ శరీరములు గల భూతములు ఆ దేవుని సేవించు చుండెను. ఆ దేవుని యెదుట గీత - వాద్యధ్వనులు మధురముగా వినపడు చుండెను. హాస్యము - లాస్యము (నృత్యము) న్ను ప్రదర్శింపబడు చుండెను. ప్రమథగణములు ఎగురుచు, గంతులు వేయుచు, భుజములు చాపుచు, పెద్ద ధ్వనులతో మాట్లాడుచు, తమ కళలతో ఆ భగవంతునకు వినోదము కలిగించుచు నుండిరి. ఆ దేవుని సమక్షములో పవిత్ర - సుగంధ ద్రవ్యములు ఉంచ బడి యుండెను. రాజా! బ్రహ్మవాదు లైన మహర్షి గణములు దివ్యస్తోత్రములతో ఆ భగవంతుని స్తుతించుచుండిరి. సమస్త చరాచర ప్రపంచ రక్షకు డైన ఆ భగవంతుడు ధనుస్సు ధరించి యుండెను.

“రాజా! అప్పుడు, కృష్ణార్జునులు ఆ మహాదేవుని దర్శించిన వెంటనే, ఆయన యెదుట భూమిపై లలాటము ఉంచి నమస్కరించి, స్తుతింప దొడగిరి. ఆ మహాదేవుడు, ప్రపంచమునకు ఆది కారణుడు, ప్రపంచ సృష్టికర్త, జన్మరహితుడు, ఈశ్వరుడు (ప్రభువు), వినాశరహితుడు, మనస్సునకు ఉత్పత్తి స్థానభూతుడు, ఆకాశ-వాయు-తేజస్వరూపుడు, జలమునకు సృష్టికర్త, పృథివికి పరమకారణుడు, దేవ-దానవ-యక్ష-మనుష్యాదులకు మూల కారణ భూతుడు, సమస్త యోగాశ్రయుడు, బ్రహ్మవేత్తలకు ప్రత్యక్షనిధి, చరాచర ప్రపంచ సృష్టి - సంహారములు చేయువాడు, ఇంద్రునకు ఐశ్వర్యములను - సూర్య భగవాను నకు ప్రతాపాదులను - గుణముల ప్రకటనమును చేయు పరమాత్ముడు నై యుండెను. ఆ దేవుని క్రోధములో కాలము (యముడు) ఉండెను. అప్పుడు శ్రీకృష్ణభగవానుడు ఆ మహాదేవునకు, మనో-వాక్-బుద్ధి-కర్మల ద్వారా నమస్కరించెను.

“రాజా! సూక్ష్మ మైన అధ్యాత్మపదమును గోరువారు ఏ దేవుని శరణు జొచ్చెదరో, కారణ స్వరూపుడు, జన్మ రహితుడు, భగవంతుడు నైన ఆ పరమశివుని, కృష్ణార్జునులు శరణు జొచ్చిరి. అర్జునుడు ఆ యాది దేవుని చరణములకు పలుసార్లు వందనములు చేసెను. ఆ యిరువురు నరనారాయణు లక్కడకు వచ్చి యుండుట చూచి శంకర భగవానుడు మిక్కిలి ప్రసన్న చిత్తుడై నవ్వుచు వారితో నిట్లనెను.

“నరోత్తములారా! మీకు సుస్వాగతము. లెండు. మీశ్రమము పోవుగాక! వీరులారా! మీ యభీష్టమేమి? త్వరగా తెలుపుడు. మీరు వచ్చిన కార్యమేమి? నేను తప్పక నెరవేర్చెదను. మీకు శ్రేయస్కర మైన వస్తువును కోరుకొనుడు. నేను మీ యిద్దర కున్ను కోరిన సమస్త వస్తువులను ఇచ్చెదను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యిట్లు శంకర భగవానుడు చెప్పగా విని, కృష్ణార్జునులు చేతులు జోడించి, నిలుచుకొని, దివ్యస్తోత్రముల చేత ఆ మహాదేవుని ఇట్లు స్తుతించిరి.

(ఈ స్తోత్రము భక్తుల పారాయణమునకు ఉపయోగ పడునట్లు, భీష్మపర్వములో అర్జునకృత దుర్గా స్తోత్రము వలె, శ్లోకములతో పాటు తెలుగు టీక వ్రాయ బడుచున్నది)

కృష్ణార్జున కృత శివస్తుతి

నమో భవాయ శర్యాయ రుద్రాయ వరదాయ చ ।

పశూనాం పతయే నిత్యముగ్రాయ చ కపర్దినే ॥

(1)

“భవుడు (సర్వప్రపంచమును పుట్టించువాడు), శర్వుడు (ప్రపంచ సంహారకుడు), రుద్రుడు (దుఃఖమును పొగొట్టువాడు), వరదుడు (వరములొసగువాడు), పశుపతి (జీవులను పాలించువాడు), సర్వదా ఉగ్రరూపముతో నుండువాడు, జటాజూట మును ధరించువాడు నగు భగవంతుడైన పరమేశ్వరునకు నమస్కారము.

మహాదేవాయ భీమాయ త్ర్యంబకాయ చ శాంతయే ।

ఈశానాయ మఖిష్ణాయ నమోఽస్త్యంధకఘాతినే ॥ (2)

“పెద్ద దేవుడు, భయంకర రూపధరుడు, మూడు కన్నులు ధరించువాడు, శాంతి స్వరూపుడు, అందరను శాసించువాడు, దక్షప్రజాపతియజ్ఞమును నశింప జేసినవాడు, అంధకాసుర వినాశకర్తయు నైన శంకరభగవానునకు నమస్కారము.

కుమార గురవే తుభ్యం నీల గ్రీవాయ వేధసే ।

పినాకినే హవిష్యాయ సత్యాయ విభవే సదా॥ (3)

“ప్రభూ! నీవు కుమార స్వామికి తండ్రివి, కంఠము నందు నల్లని చిహ్నము ధరించిన వాడవు, ప్రపంచ సృష్టికర్తవు, పినాకధనుస్సును ధరించినవాడవు, హోమము చేయ బడిన హవిస్సునకు అధికారివి, సత్యస్వరూపుడవు, అంతట వ్యాపించినవాడవు నైన నీకు సర్వదా నమస్కారము.

విలోహితాయ ధూమ్రాయ వ్యాధాయాన పరాజితే ।

నిత్యనీల శిఖండాయ శూలినే దివ్య చక్రుషే ॥ (4)

హంత్రే గోష్ఠే త్రినేత్రాయ వ్యాధాయ వసురేతసే ।

అచింత్యాంబికా భర్త్రే సర్వదేవస్తుతాయ చ॥ (5)

వృషధ్వజాయ ముండాయ జటినే బ్రహ్మచారిణే ।

తప్తమానాయ సలిలే, బ్రహ్మణ్యాయాజితాయ చ ॥ (6)

విశ్వాత్మనే విశ్వస్యజే విశ్వమావృత్య తిష్ఠతే

నమో నమస్తే సేవ్యాయ భూతానాం ప్రభవే సదా॥ (7)

“దేవా! విశేషలోహితుడవు (తెలుపు - ఎరుపు గలిసిన వర్ణము గలవాడు), ధూముడవు (నలుపు మించిన యెరుపు రంగుగలవాడు), మృగవ్యాధుని స్వరూపము

(ప్రజాపతి మృగరూపమును ధరించి పరుగెత్తగా శివుడు వ్యాధుని రూపములో ఆ మృగమును వెంబడించెనని పురాణకథలు చెప్పుచున్నవి. అభిజ్ఞాన శాకుంతలములో ‘మృగానుసారిణం సాక్షాత్ పశ్యామీవ పినాకినమ్’ అని వర్ణితము.) గలవాడవు, సమస్త ప్రాణులను జయించువాడవు (ఓటమి లేనివాడవు), సర్వదా నల్లని వెంట్రుకలను ధరించువాడవు, త్రిశూలాయుధమును ధరించువాడవు, దివ్య (మెరయుచున్న) నేత్రములు గలవాడవు, ప్రపంచ సంహారకర్తవు, పాలకుడవు, మూడు నేత్రములు గలవాడవు, పాపము లనెడు మృగములను వధించువాడవు, హిరణ్యరేతసుడవు (అగ్ని స్వరూపుడవు), అచింత్యుడవు, అంబికా పతివి, సమస్త దేవతలచేత ప్రశంసింప బడువాడవు, వృషభ చిహ్నము గల ధ్వజమును ధరించువాడవు, ముండిత మైన మస్తకము గలవాడవు, జటలు ధరించినవాడవు, బ్రహ్మచారివి, జలములో తపస్సు చేయువాడవు, బ్రాహ్మణులకు హితము చేయువాడవు, ఎవరికిని ఓడని వాడవు, ప్రపంచాత్మ స్వరూపుడవు, ప్రపంచ సృష్టికర్తవు, ప్రపంచ మంతటను వ్యాపించి యున్నవాడవు, అందరి సేవలను అందుకొనువాడవు, సర్వదా సమస్త ప్రాణుల యుత్పత్తికి కారణభూతుడవు నైన నీకు నమస్కారములు.

బ్రహ్మవక్త్రాయ సర్వాయ శంకరాయ శివాయ చ ।

నమోఽస్తు వాచస్పతయే ప్రజానాం పతయే నమః ॥ (8)

“బ్రాహ్మణులు ముఖముగా గలవాడు, సర్వ స్వరూపుడు, సుఖకరుడు, సరస్వతికి అధీశ్వరుడు, ప్రజాపాలకుడు నైన శివునకు నమస్కారము.

నమో విశ్వస్య పతయే మహతాం పతయే నమః ।

నమః సహస్ర శిరసే సహస్ర భుజమృత్యవే ॥

సహస్రనేత్ర పాదాయ నమోఽసంఖ్యేయకర్మణే । (9)

“ప్రపంచమునకు స్వామి, మహాపురుషులను పాలించువాడు, సహస్ర భుజములు, సహస్ర శిరస్సులున్న గలవాడు, మృత్యు స్వరూపుడు, సహస్ర నేత్రుడు, సహస్రపాదుడు, అసంఖ్యాకకర్మలు గలవాడు నగు పరమేశ్వరునకు నమస్కారము.

నమో హిరణ్యవర్ణాయ హిరణ్య కవచాయ చ

భక్తానుకంపినే నిత్యం సిద్ధ్యతాం నో వరః ప్రభో ॥ (10)

సువర్ణమువంటి వన్నె గలవాడవు, సువర్ణ కవచధరుడవు, భక్తుల యెడల

వాత్సల్యము గలవాడవు నైన భగవన్! నీకు నమస్కారము. ప్రభూ! మేము కోరిన వరము సిద్ధించు గాక”

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! యీ విధముగా శ్రీకృష్ణార్జునులు మహాదేవుని స్తుతించిరి. అప్పుడు శ్రీకృష్ణభగవానుడు, పాశుపతాస్త్రము పొందుటకు భగవంతుడైన శంకరుని ప్రసన్నుని చేసెను.

81వ అధ్యాయము

అర్జునునకు నృష్టిములోనే మరల పాశుపతాస్త్ర ప్రాప్తి :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! తరువాత అర్జునుడు ప్రసన్నచిత్తముతో చేతులు జోడించి, తేజఃపుంజ స్వరూపు డైన శ్రీశంకరభగవానుని దర్శించెను. అర్జునుడు రాత్రి శ్రీకృష్ణుని పూజించి సమర్పించిన కానుక లన్నియు నచట పరమేశ్వరుని సమీపమునందు చూచెను. అప్పు డర్జునుడు, శ్రీశివ - కృష్ణులకు మానసిక పూజ చేసి పరమశివునితో, ‘ప్రభూ! నేను నీనుండి దివ్యాస్త్రము పొంద దలచినాను’ అనెను. అప్పుడు కృష్ణార్జునులతో ఆ దేవుడు ఇట్లనెను.

“నరేంద్రములారా! మీ యిరువురకు సుస్యౌగతము. మీ మనోరథము నాకు తెలిసినది. మీ కోరిక నెరవేర్చెదను. ఇక్కడకు సమీపములోనే, దివ్యామృతమయ మైన సరోవరము గలదు. అక్కడనే, నేను పూర్వము నా దివ్యధనుర్భాణములను పెట్టి యుంటిని. వానిచేతనే, నేను సమస్త దేవ శత్రువులను సంహరించి యుంటిని. కృష్ణా! మీ రిద్దరు ఆ సరోవరమునుండి ఆ ధనుర్భాణములను తీసికొని రండు.”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! తరువాత నర-నారాయణులైన కృష్ణార్జునులు - పరమేశ్వరుని పార్శ్వద గణము (చండికేశ్వరదులు)లతో, అనేక దివ్యైశ్వర సంపన్నము, సమస్త మనోరథ సిద్ధి ప్రదము నైన ఆ దివ్య సరోవరమువైపు ప్రయాణము చేయుచు ఏ మాత్రము బెదరక అక్కడకు పోయి చేరిరి.

“రాజా! ఆ సరోవరతీరము చేరి అర్జునుడు - కృష్ణుడున్న జలములో నొక భయంకర నాగమును చూచిరి. అది సూర్య మండలము వలె ప్రకాశించు చుండెను. అక్కడనే మరియొక సర్పముగూడ వేయి పడగలతో తేజస్వి యై విరాజిల్లు చు నుండెను. అది ముఖమునుండి అగ్నిజ్వాలలు వెడల గ్రక్కుచుండెను.

“రాజా! అప్పుడు కృష్ణార్జునులు అచమనము చేసి, అంజలిబద్ధులై, శంకరభగవానునకు ప్రణామము చేయుచు, ఆ రెండు నాగముల సమీపమునందు నిలుచుకొని, శతరుద్ర పారాయణము (రుద్రదేవతాకము లైన యజుర్వేద మంత్రములు. ఇవి నూరు సార్లు పఠించుట ‘శతరుద్రపారాయణ’ మనబడును) చేయుచు, సాక్షాత్తు బ్రహ్మస్వరూపు డైన పరమేశ్వరుని శరణు జొచ్చి నమస్కారము చేసిరి. అప్పుడా మహానాగములు, శంకరుని మహిమచేత ఉగ్రరూపము వీడి శత్రునాశకము లైన ధనుర్భాణము లయ్యెను.

“రాజా! అప్పుడు కృష్ణార్జునులు మిక్కిలి ప్రసన్ను లై, ప్రకాశించు చున్న ఆ ధనుర్భాణములను తీసికొని, మహాదేవుని కడకు తెచ్చి ఆ దేవునకు సమర్పించిరి. అప్పుడు శంకరుని పార్శ్వ భాగమునం దొక బ్రహ్మచారి ప్రకటితు డయ్యెను. ఆ బ్రహ్మచారి కన్నులు పసుపువర్ణము గలవిగా నుండెను. అతడు తపోనిధి - బలవంతుడు - నీలలోహిత వర్ణము గలవాడుగాను నుండెను.

“రాజా! ఆ బ్రహ్మచారి ఏకాగ్రచిత్తుడై, ఆ ధనుస్సును తీసికొని, ఒక మహాధనుర్ధరుని వలె నిలుచుకొని, ధనుస్సులో బాణము విధిపూర్వకముగా సంధించి లాగెను. అప్పుడు అర్జునుడు, ‘ఆ బ్రహ్మచారి ముష్టిలో ధనుస్సు పట్టుకొనుట - నారి సారించుట - ఒక విశిష్ట మైన పద్ధతిలో ఆ బ్రహ్మచారి నిలిచి యుండుట’ ఈ మొదలైన విషయములను దృష్టిలో నుంచుకొని, శంకరభగవానుడు పలుకు చున్న మంత్రము విని, దానిని మనస్సులో గ్రహించి నిలిపి కొనెను.

“రాజా! అత్యద్భుత స్మరణశక్తి గల అర్జునుడు, శంకర భగవానుడు ప్రసన్నుడై యుండుట చూచి, తాను అరణ్యవాస సమయములో, శంకరుని దర్శించి వరము పొందిన విషయము జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని, ‘ఆ నా మనోరథము నెరవేరుగాక’ అని మనస్సులో కోరుకొనెను.

“రాజా! అప్పు డా పరమేశ్వరుడు అర్జునుని యభిప్రాయము నెరిగి, ప్రసన్నుడై, అర్జునుని సైంధవవధ ప్రతిజ్ఞను నెరవేర్చగల భయంకర పాశుపతాస్త్రమును వరముగా ప్రసాదించెను. రాజా! శంకర భగవానునినుండి దివ్య మైన పాశుపతాస్త్రమును మరల పొందిన అర్జునుని శరీరమునందు రోమాంచము కలిగెను. ‘ఇక నా కార్యము నెరవేరును’ అని అర్జునునకు అప్పుడు విశ్వాసము కలిగెను.

“రాజా! తరువాత, శ్రీకృష్ణార్జునులు భగవంతుడైన పరమేశ్వరునకు తల వంచి

నమస్కారము చేసి, ఆ దేవుని యాజ్ఞ గైకొని సంతోషముతో తమ శిబిరమునకు తిరిగి వచ్చిరి.

“రాజా! పూర్వము జంభాసురవధ కొరకు ఇంద్ర-విష్ణువులు, అసుర వినాశకరుడైన శంకరుని యనుమతి తీసికొని ప్రసన్నులై తిరిగి పోయినట్లే, శ్రీకృష్ణార్జునులుగూడ ఆనందముతో తమ శిబిరమునకు తిరిగి వచ్చిరి.

అర్జున స్వప్న వృత్తాంతము సమాప్తము

82 వ అధ్యాయము

యుధిష్ఠిరుడు బ్రాహ్మణ పూజాదానములు - శ్రీకృష్ణుని పూజయు చేయుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అట్లు శ్రీకృష్ణ - దారకులకు పూర్వము చెప్పబడిన విధముగా సంభాషణ జరుగుచుండగానే ఆ రాత్రి గడచెను. అప్పుడు సూత-మాగధ - వైతాళికులు వాద్యములతో యుధిష్ఠిరుని స్తుతించు చుండిరి. నర్తకులు నాట్యము, గాయకులు కురుకుట, స్తుతులున్నచేయుచు మధుర గానములు చేయు చుండిరి. మృదంగాది వాద్యములు మ్రోగుచుండెను. ఆ వాద్య ధ్వని మేఘ గర్జనము వలె ఆకాశము వరకు వ్యాపించెను. ఆ ధ్వనులచేత యుధిష్ఠిరుడు మేల్కొనెను.

“రాజా! యుధిష్ఠిరుడు స్నానాదికాలకృత్యములు తీర్చుకొనుటకు పోయెను. అక్కడ శ్వేతవస్త్రములు ధరించిన నూటయెనుమండుగురు యువకులు, బంగారు కడవలలో నీరు నింపుకొని, ఆ రాజును స్నానము చేయించుటకు వచ్చిరి. అప్పుడా రాజు చిన్న వస్త్రము కట్టుకొని స్నానార్థమై చోకిపీటపై కూర్చొని, చందన మిశ్రిత మంత్రపూత జలముతో స్నానము చేయు చుండెను. అన్నిటికన్న తొలుత, సుశిక్షితులై బలవంతులైన పురుషులారాజునకు ఓషధి- సుగంధి ద్రవ్యముల చేత నలుగు పెట్టి దేహమర్దనము చేసిరి. తరువాత అధివాసిత (మంగళధూపాదుల చేత సుగంధితము చేయబడిన) సుగంధిజలము చేత స్నానము చేయించిరి.

“రాజా! తరువాత యుధిష్ఠిరుడు రాజహంసవంటి తెల్లని వదులైన తల పాగను తలకు చుట్టి తడియార్చి కొని తుడుచుకొనెను. శరీరమునకు హరి చందనము అలదుకొని, నూతన వస్త్రములు - పుష్పమాలికలున్న ధరించి, చేతులు జోడించుకొని

తూర్పుగా ముఖము చేసి కూర్చొని ప్రాతఃసంధ్యలో గాయత్రీ జపములు చేసి, అగ్నిహోత్రశాలకు పోయి, రెండు దర్బల పవిత్రము (శుభకార్యములు చేయునపుడు రెండు దర్బల పవిత్రము - అశుభ కార్యములకు మూడు దర్బల పవిత్రము ‘అనామిక’ - చిటికెన ప్రేలికి ప్రక్కవేలు - ఉంగరముల వ్రేలుకు పెట్టుకొనుట శాస్త్ర విహితము) చేతివ్రేలికి ధరించి సమిధలతో అగ్నిదేవునకు పూజాహోమాదులు చేసి, బయటకు వచ్చి, తన శిబిరములోని రెండవ కక్ష్యకు పోయి అక్కడ వేదవేత్తలైన వృద్ధ బ్రాహ్మణులను జూచెను.

“రాజా! ఆ బ్రాహ్మణులు అందరు గూడ, జితేంద్రియులు - వేదాధ్యయన వ్రతనిష్ఠులు - యజ్ఞాంతవిధి యైన అవభృథస్నానముచేత పవిత్రులు - సూర్యోపాసకులునై యుండిరి. వారు ఒక వేయి యెనిమిదిమంది సంఖ్యలో నుండిరి. వారితో ఒక వేయిమంది అనుచరులు నుండిరి.

“రాజా! అప్పుడు యుధిష్ఠిర మహారాజా ఆ బ్రాహ్మణులకు అక్షత - పుష్పములిచ్చి వారిచేత స్యంత్రి వచనము (శుభాశీర్వాదము) చేయించెను. ప్రతియొక బ్రాహ్మణునకు తేనె, నేయి, ఉత్తమ మంగళద్రవ్యములు, పండ్లున్న ఇచ్చి ఒక్కొక్క బంగారు నాణెమును దక్షిణగా నిచ్చెను. ఇంతయేకాక, యుధిష్ఠిరుడా బ్రాహ్మణులకు, అలంకృతములైన నూరు అశ్వములు - ఉత్తమవస్త్రములు - వారు కోరిన దక్షిణలు - దూడలతో పాటు పాడియావులు ననేకములను (అవి పసపు మించిన తెలుపు వర్ణము గలవి - పుల్లావులు - ఇవి గోవులలో శ్రేష్ఠములు - వీనికి కపిల గోవులని పేరు) - ఆ యావుల కొమ్ములకు బంగారపు తొడుగులు - గిట్టలకు వెండి తొడుగులున్న తొడిగి దానముగా ఇచ్చి ఆ గోవులకు - బ్రాహ్మణులకున్న ప్రదక్షిణ నమస్కారములు చేసెను.

“రాజా! తరువాత యుధిష్ఠిరుడు ఆ బ్రాహ్మణు లందరకు, బంగారపు మంగళ ద్రవ్యములు - పశ్చిములు - చిన్నముఖముగల పూజా పాత్రములు (గిండ్లు) - హారములు - నీరు నింపిన కలశములు (ఉదకుంభములు) - ప్రజ్వలితాగ్ని - అక్షతలు నింపిన పూర్ణ పాత్రలు - రుచకములు (మాదీఫలములు) - గోరోచనము - భూషితురాండ్రైన కన్యకలను - పెరుగు - నేయి - తేనె దానముగా నిచ్చి, వారిలో కొందరను స్పృశించి, శిబిరములోని వెలుపటి కక్ష్యకు పోయెను.

“రాజా! ఆ కక్ష్యలో నిలిచి యున్న యుధిష్ఠిర సేవకులు అతనికి

‘సర్వతోభద్రము’ అను పేరు గల సువర్ణాసనము ఉంచిరి. దానికి ముత్యములు - వైడూర్యమణులున్న పొదుగబడి యుండెను. దానిమీద మిక్కిలి వెల గల పరుపు దాని మీద దుప్పటి పరవబడి యుండెను. ఆ దివ్య సింహాసనము విశ్వకర్మ నిర్మించి యుండెను. ఆ సింహాసనము పై కూర్చొని యున్న యుధిష్ఠిరుని సేవకులు భూషణములతో ఆలంకరింపగా నారాజు స్వరూపము శత్రువులకు ఈర్ష్యాకరముగ నుండెను.

“రాజా! అక్కడ యుధిష్ఠిరునకు, చంద్రకిరణముల వలె తెల్ల నై, సువర్ణ దండములు గల యనేక చామరములు వీవ బడు చుండెను. ఆ చామరములతో నతడు, విద్యుత్తులతో గూడిన మేఘమువలె శోభిల్లుచుండెను. అప్పుడు వంది-మాగధు లతనిని స్తుతించు చుండిరి. గంధర్వులు అతని యశోగానము చేయుచుండిరి. వా రందరు చుట్టుకొని యుండగా యుధిష్ఠిరుడు సింహాసనముపై విరాజమాను డై యుండెను.

“రాజా! రెండు గడియలలోనే, అనేక రథ - రథిక - రథ చక్ర - అశ్వఖుర (గిట్టలు) శబ్దములు మారుమ్రోగెను. గజ ఘంటల గణగణధ్వని - శంఖనాదములు - మనుష్యుల పాదధ్వనులు - వీనిచేత అన్ని దిశలు శబ్దించు చుండెను.

“రాజా! తరువాత, కుండలములు - ఖడ్గము - కవచమున్ను ధరించిన తరుణ ద్వారపాలకు డొకడు వచ్చి, మోకాళ్ళు నేలపై పూని తలవంచి నమస్కరించి శ్రీకృష్ణభగవానుడు విచ్చేసినట్లు ధర్మపుత్రునకు తెలిపెను. అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు స్వాగత పూర్వకముగా, శ్రీకృష్ణుని లోపలికి రప్పించి, విధివిధానముతో పూజించెను.

83వ అధ్యాయము

యుధిష్ఠిరుడు అర్జునుని ప్రతిజ్ఞ సుఖలము చేయు ముగి శ్రీకృష్ణుని వేడుట - శ్రీకృష్ణుని ఊరడింపు :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు మిక్కిలి ప్రసన్నుడై శ్రీకృష్ణుని ఆభినందించి యతనితో నిట్లనెను.

“మధుసూధనా! రాత్రి సుఖముగా గడచెనా? నీజ్ఞానేంద్రియము లన్నియు ప్రసన్నములుగా నున్నవా? (జ్ఞానేంద్రియములు - కన్నులు - చెవులు - ముక్కులు -

నాలుక - చర్మము). ఆ మాటకు శ్రీకృష్ణుడు సముచితముగా ఉత్తరము చెప్పెను. తరువాత, సేవకుడు వచ్చి మంత్రి సేనాపత్యులు వచ్చినా రని తెలిపెను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అప్పుడు మహారాజు యొక్క అనుమతిపై విరాట - భీమసేన - సాత్యకి - ధృష్టద్యుమ్న - ధృష్టకేతు - ద్రుపద - శిఖండి - నకుల - సహదేవ - చేకితాన - కేకయ రాజకుమార - యయుత్సు - ఉత్తమోజన్ - యుధామన్యు - సుబాహు - పంచద్రౌపదేయాదుల నందరను ద్వారపాలుడు లోపలకు తోడ్కొని వచ్చెను. వీరేకాక, ఇతర క్షత్రియవీరు లనేకులు గూడ యుధిష్ఠిరుని కడకు వచ్చి, తమతమ యాసనములపై కూర్చొనిరి. శ్రీకృష్ణ-సాత్యకులు ఒకే అసనముపై కూర్చొనిరి. వా రందరు విను చుండగా, యుధిష్ఠిరుడు శ్రీకృష్ణునితో నిట్లనెను.

“ప్రభూ! దేవతలు ఇంద్రుని ఆశ్రయించినట్లే, మే మందరము ని న్నొక్కనినే ఆశ్రయించి యున్నాము. నిన్నే ఆధారముగా చేసికొని, యుద్ధములో విజయము - శాశ్వత సుఖమున్ను పొంద గోరు చున్నాము. శత్రువులు మారాజ్య వినాశము చేసి, మమ్ము తిరస్కరించి, వివిధ క్షేత్రములు కలిగించిన సంగతి నీకు బాగుగా తెలియును. మా యందరి సుఖము - జీవిత నిర్యాహమును నీయధీనము లై యున్నవి. మా మనస్సు లన్నియు నీయందే లగ్నము లై యున్నవి. అర్జునుని ప్రతిజ్ఞ నెరవేరునట్లు చేయుము.

“శ్రీకృష్ణా! యీ దుఃఖామర్ష సాగరమును దాటుటకు నీవు మాకు నౌకగా నుండుము. ఈ సంకటావస్థనుండి మమ్ము ఉద్ధరింప గలవాడవు నీవే. ప్రయత్నశీలు డైన సారథి చేసినంత కార్యము యుద్ధములో రథికుడుగూడ చేయ జాలడు.

“జనార్దనా! నీవు వృష్టి వంశీయులను అన్ని యాపదలనుండి రక్షించునట్లే, మమ్ము గూడ ఈ సంకటమునుండి కాపాడ వలెను. నౌక లేక లోతైన సముద్రములో మునిగి యున్న పాండవులను నీవే స్వయముగా నౌక వై ఉద్ధరింప వలెను. శత్రునాశకా! దేవ దేవేశ్వరా! విష్ణూ! నీకు నమస్కారములు. పూర్వము దేవర్షి నారదుడు, ‘నీవు ‘శార్ఙ్గము’ అను ధనుస్సు ధరించిన సనాతన ఋషియైన నారాయణుడవు’ అని చెప్పెను. నారదుని మాట సత్యము చేయుము.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఆ రాజసభలో యుధిష్ఠిరుడు ఇట్లు అనిన తరువాత, శ్రీకృష్ణపరమాత్ముడు సజల మేఘ గంభీర వాక్కుతో నిట్లు ఉత్తరము చెప్పెను.

“యుధిష్ఠిర మహారాజా! సమస్త లోకములలో ఎవడు గూడ, నీ తమ్ముడు

అర్జునుని వంటి ధనుర్ధరుడు లేడు. అర్జునుడు మహాశక్తి శాలి, సర్వాస్త్రజ్ఞాన సంపన్నుడు, పరాక్రమ వంతుడు, మహాబలము గలవాడు, యుద్ధకుశలుడు, అమర్ష శీలుడు, మనుష్యులలో నెల్ల పరమ తేజస్వియు నని తెలిసికొనుము.

“రాజా! అర్జునుని మూపులు వృషభస్కంధముల వలె బలిసి యున్నవి. అజానుబాహుడు - సింహగమనము గలవాడు. అతడు మహా బలము గల యువకుడు. లక్ష్మీ సంపన్నుడు. కనుక, అర్జునుడు మీ శత్రువులను తప్పక చంప గలడు. అతడు దుర్యోధనుని సేనను, అగ్ని యింధనమునువలె, దహించుటకు అనువుగా నేను గూడ సాయము చేసెదను.

“యుధిష్ఠిరా! నేడు అభిమన్యుని హత్య చేసిన పాపిష్ఠ సైంధవుని అర్జునుడు తన బాణములతో కొట్టి మరల మనకు కనపడని లోకములకు పంప గలడు. నేడు, గ్రద్దలు - డేగలు - భయంకరము లైన నక్కలు - ఇతర నరభక్షు లైన జంతువులున్న సైంధవుని మాంసము తినగలవు.

“యుధిష్ఠిరమహారాజా! సైంధవుని రక్షించుటకు ఇంద్రాదిదేవతలు వచ్చినను, అతడు నేడు యుద్ధములో చంప బడి యమరాజధానికి తప్పక పోవ గలడు. నేడు, విజయశీలు డైన అర్జునుడు జయద్రథుని చంపియే, నీ యొద్దకు రాగలడు. రాజా! నీవు ఐశ్వర్య సంపన్నుడ వై యుండి, చింతా - శోకములు విడువుము”

84 వ అధ్యాయము

అర్జునునకు యుధిష్ఠిరుని యాశీస్సు - అర్జునుని స్వప్న వృత్తాంతము వినిన మిత్రుల సంతోషము :-

“మహారాజా! యిట్లు వారు మాట్లాడుకొను చుండగనే అర్జునుడు మిత్రులతో నక్కడకు యుధిష్ఠిర దర్శనార్థమై వచ్చెను. సుందరవిశాల మైన ఆ శిబిరము కక్ష్యలో నున్న యుధిష్ఠిరమహారాజునకు ప్రణామము చేసి యెదుట నిలిచి యున్న అర్జునుని యుధిష్ఠిరుడు లేచి ఆలింగనము చేసి కొనెను. అర్జునుని మస్తకము మూర్ఛిని ఒక బాహువు చేత కొగిలించుకొని అతనిని ఆశీర్వదించుచు చిరునవ్వుతో ని ట్లనెను.

“మహారాజా! నీకు శుభ మగుగాక! నేడు నేను అత్యుత్తమము - ఆశ్చర్యజనకము నైన స్యుష్ణము కనినాను. శ్రీకృష్ణభగవానుని కృపచేతనే అటువంటి స్యుష్ణము కలిగెను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అర్జునుడిట్లు చెప్పి, తన మిత్రుల ఊరడింపునకై స్యుష్ణము నందు శంకరభగవానునితో కలిసిన విషయ మంతయు చెప్పెను. ఆ స్యుష్ణ వృత్తాంతము విని, సభలోని వా రందరు, ఆశ్చర్య చకితులై భూమికి తలలు తాకించి, శ్రీశంకరునకు నమస్కారము చేసి ‘ఇది చాల మంచిది - చాల మంచిది’ అని యనిరి.

“రాజా! తరువాత అందరు మిత్రులు యుధిష్ఠిరుని యజ్ఞ గైకొని కవచ ధారణ చేసి, హర్షముతో శీఘ్రముగా యుద్ధమునకు బయలు దేరిరి.

“రాజా! తరువాత కృష్ణార్జున సాత్యకులు యుధిష్ఠిరునకు నమస్కారము చేసి, ఆ శిబిరమునుండి బయలు వెడలి ఆ ముగ్గురు ఒకే రథములో అర్జునుని శిబిరమునకు పోయిరి. అప్పుడు శ్రీకృష్ణ డొక సారథివలె, వానర చిహ్నము గల రథధ్వజముతో శోభిత మైన అర్జున రథమును సిద్ధపరచెను. మేఘ గంభీరఘోషముతో, కాచిన బంగారు వర్ణముతోను భాసించు చున్న యా రథము, ప్రాతఃకాల సూర్యునివలె ప్రకాశించు చుండెను.

“రాజా! తరువాత నిత్య కృత్యములు ముగించుకొని, కూర్చొని యున్న యర్జునునితో శ్రీకృష్ణుడు ‘రథము సిద్ధముగా నున్నది’ అని చెప్పగా అర్జునుడు సువర్ణ కవచములు తొడిగికొని, కిరీటము ధరించి, ధనుర్బాణములు తీసికొని ఆ రథమునకు ప్రదక్షిణము చేసెను.

“రాజా! అప్పుడు, తపో - విద్యా - వయస్సులలో పెద్దవారు - క్రియాశీలురు - జితేంద్రియులు నైన బ్రాహ్మణులు అర్జునునకు విజయ సూచకముగా ఆశీర్వాదము చేయుచు, అతని స్తుతి-ప్రశంసలు చేసిరి. అవి వినుచు నర్జునుడు రథమెక్కెను. ఆ రథము, అంతకు పూర్వమే విజయ సాధకము లైన యుద్ధ మంత్రములతో అభిమంత్రింప బడి యుండెను. దానిపై కూర్చొని యున్న యర్జునుడు, ఉదయాచలముపై నున్న సూర్యునివలె భాసిల్లు చుండెను. ఆ సువర్ణ రథముపై నెక్కిన యర్జును డప్పుడు మేరుపర్వతముపై నున్న సూర్యునివలె శోభిల్లు చుండెను.

శ్రీకృష్ణ సాత్యకులు గూడ అర్జున రథముపై రథయాత్రకు వెడలుట :-

“రాజా! అర్జునుడు రథముపై కూర్చొనిన తరువాత, శ్రీకృష్ణ సాత్యకులుగూడ ఆ రథముపైననే కూర్చొనిరి. అప్పుడు, శర్యాతి మహారాజు యజ్ఞమునకు వచ్చుచున్న

యింద్రునితో అశ్వనీకుమారు లిద్దరున్న వచ్చుచున్నట్లుండెను. శ్రీకృష్ణుడు నోగలపై కూర్చొని గుఱ్ఱముల పగ్గములు పట్టుకొనెను. అప్పుడతడు, వృత్రాసుర వధార్థమై పోవుచున్న యింద్రుని రథముపై మాతలి వలె కూర్చొని పగ్గములు పట్టుకొన్న ట్లుండెను.

“రాజా! శ్రీకృష్ణ సాత్యకులతో రథముపై కూర్చొని యున్న యర్జునుడు అప్పుడు, బుధ - శుక్రలతో గూడి యున్న అంధకార నాశకు డైన చంద్రునివలె శోభిల్లు చుండెను. సైంధవుని వధించుటకు అర్జునుడు శ్రీకృష్ణ-సాత్యకులతో రథములో పోవుచున్నప్పుడు, ఇంద్రుడు మిత్ర - వరుణులతో తారకామయ (బృహస్పతి భార్యయైన తారకను విడిపించుటకు దేవ దానవులకు కలిగిన యుద్ధము ‘తారకామయ’ మనబడు) యుద్ధమునకు పోవుచున్నట్లు శోభిల్లెను.

“రాజా! తరువాత రణవాద్యధ్వనులతో, మంగళస్తోత్ర గీతముల నాదముతో యుద్ధయాత్రకు వెడలిన వీరార్జునుని వందిమాగధులు స్తుతించు చుండిరి. విజయ సూచకము లైన యాశీర్వాదములు, పుణ్యాహవాచనము, సూత - మాగధ - వందుల శబ్దమున్న యుద్ధ వాద్య ధ్వనులతో గలిసి అందరను సంతోషపరచు చుండెను.

“రాజా! అర్జునుడు యుద్ధయాత్రకు వెడలినప్పుడు, అతని వెనుకనుండి, మంగళ సూచకముగా పవిత్ర సుగంధివాయువు వీచు చుండెను. ఆ వాయువు అర్జునుని హర్షముపెంపొందించుచు, అతని శత్రువులను శోషింప జేయు చుండెను.

“రాజా! అప్పుడు అనేక శుభశకునములు తోచెను. అవి, పాండవులకు విజయము - మీ సైనికులకు అపజయమున్ను సూచించుచుండెను. అర్జునుడప్పుడు తనకు కుడివైపుగా తోచు చున్న విజయసూచక శుభశకునములను చూచి, సాత్యకితో నిట్లనెను.

అర్జునుని కోరికపై సాత్యకి యుధిష్ఠిర రక్షణార్థము పోవుట :-

“శినివ్రవరయుయుధానా! నేడు ఈ శుభలక్షణము మనకు కనపడుచున్నది. వీనిచేత, నేడు యుద్ధములో నాకు విజయము నిశ్చితమని తోచు చున్నది. కనుక, సైంధవుడు నేడు యమలోకమునకు పోవుటకు నన్ను ఎదురు చూచుచున్నచోటికి నేను పోయెదను. సైంధవుని వధించుట నా కెంత అవశ్యకమో, యుధిష్ఠిరుని రక్షించుకొనుట గూడ అంత అవశ్యకమే.

“సాత్యకి! కాబట్టి నేడు నీవే యుధిష్ఠిరుని అన్ని వైపులనుండి రక్షింపుము. నేను ఆ మహనీయుని రక్షించునట్లే, నీవు గూడ రక్షింప జాలుదువు. ప్రపంచములో నిన్ను ఓడించ గల వీరు నెవరిని నేను చూడలేదు. యుద్ధరంగములో నీవు సాక్షాత్తు శ్రీకృష్ణునితో సమానుడవు. ఇంద్రుడు గూడ నిన్ను ఓడింప జాలడు. ఈ మహాకార్యభారము నీపైన గాని, ప్రద్యుమ్నునిపైన గాని నమ్మకముతో ఉంచగలను. సైంధవ వధ, నే నొక్కడనే యితర సహాయము లేక చేయగలను. సాత్యకి! నీవు నన్నిపుడు అనుసరింపకుము. నీవు అన్ని విధముల నేడు యుధిష్ఠిర మహారాజునే రక్షింపగలవు. వాసుదేవుడు, నేను ఉన్నచోట ఏ కార్యము గూడ చెడదు. ఇది తప్పదు.”

ప్రతిజ్ఞా పర్వము సమాప్తము.

సైంధవ వధ పర్వము

85వ అధ్యాయము

ధృతరాష్ట్రుని విలాపము :-

“జనమేజయా! ఇట్లు సాత్యకి యుధిష్ఠిరుని కడకు పోయిన సంగతి విని ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో నిట్లనెను.

“సంజయా! అభిమన్యువధ చేత శోక నిమగ్నులైన పాండవులు మరునాటి ఉదయము నందు ఏమి చేసిరి? మావారిలో, పాంచాలురలోను ఏయే యోధులు యుద్ధము చేసిరి? అర్జునుని పరాక్రమము తెలిసి యుండికూడ అతనికి అపరాధము చేసిన మావారు నిర్భయులై ఎట్లు ఉండగలిగిరి? పుత్రశోక సంతపుడు, క్రోధభరితుడు, ప్రాణాంతకర మృత్యుసమానుడు నైన యర్జునుని వైపు నా పుత్రులు కన్నెత్తి ఎట్లు చూడ గలిగిరి? కపిధ్వజ విరాజితు డై, ధనుష్టంకారము చేయు చున్నయర్జునుని జూచి నా పుత్రులెమి చేసిరి? సంగ్రామ రంగమునందు దుర్యోధనుని పరిస్థితి ఎటు లుండెను? మా శిబిరములో విలాప ధ్వనియే కాని, సంతోషధ్వని వినపడలేదు.

“సంజయా! పూర్వము సైంధవుని శిబిరములో మనోహరములైన ధ్వనులు ఇంపుగా వినపడుచుండెను. అవి యన్నియు ఇప్పుడు వినపడుట లేదు. నా పుత్రుల శిబిరములో సూత-మాగధుల స్తుతి పాఠములు నర్తన ధ్వనులున్నవి వినపడుట లేదు. ఇప్పుడక్కడ దీనుల ధ్వనియే వినపడుచున్నది. వివింశతి, దుర్ముఖ - వికర్ణాదులైన నా పుత్రుల శిబిరములలో గూడ దుఃఖధ్వనులే వినపడు చున్నవి.

“సంజయా! నా పుత్రులకు మిక్కిలి ఆశ్రయభూతుడు, మహాధనుర్ధరుడు నైన యశ్వత్థామను బ్రాహ్మణాది చాతుర్వర్ణ్యము వారు చేరి వాద ధ్వనులు, వాద్యధ్వనులున్నవి చేయుచుండిరి. అవి యిప్పుడు పూర్వము వలె వినపడుట లేదు. విందాను విందులు, కేకయులు, భూరిశ్రవుడు, మొదలైనవారి శిబిరములలో గూడ హర్షధ్వనులు లేవు.

“సంజయా! వేదవిద్యానిధి, ధనుర్వేదోపాధ్యాయుడు నగు ద్రోణాచార్యుని యింట నిప్పుడు వేదాదిధ్వను లేవియు వినపడవు. వివిధ దేశములనుండి వచ్చిన రాజవీరుల శిబిరములలో గూడ హర్షవాద్యధ్వనులు శ్రవణగోచరములు గా కున్నవి.

“సంజయా! శ్రీకృష్ణభగవానుడు సమస్త ప్రాణులయందు దయగలవాడై, శాంతి స్థాపన కొరకు ఉపప్లావ్య నగరమునుండి హస్తినాపురమునకు వచ్చినపుడు నేను నా మూర్ఖ పుత్రుడైన దుర్యోధనునితో ఇట్లు అని యుంటిని :-

‘పుత్రా! శ్రీకృష్ణభగవానుని ఆశ్రయించి, నీవు పాండవులతో సంధి చేసు కొనుము. ఇదియే సమయోచిత కర్తవ్యమని నేను తలచెదను. నీవు ఈసదవకాశము జారవిడుచుకొనకుము. శ్రీకృష్ణుడు నీ హితమును గోరి సంధికోరకు స్వయముగా విచ్చేసెను. ఇట్టి పరిస్థితిలో నీవు ఇతని మాట వినకున్నచో నీకు యుద్ధమునందు విజయము కలుగదు’

“సంజయా! నేను ఇంతగా చెప్పినను, దుర్యోధనుడు శ్రీకృష్ణుని మాట వినుటకు నిరాకరించెను. ఆ భగవంతుడు ఎంతయో అనునయ పూర్వకముగా చెప్పినను, అధర్మ పరుడైన దుర్యోధనుడు అంగీకరించలేదు. కర్ణ - శకుని - దుశ్శాసనుల దురాలోచనము ప్రకారము కులనాశకు డైన దుర్యోధనుడు శ్రీకృష్ణపరమాత్ముని తిరస్కరించి నా మాట వినక, ఆ దుష్ప్రత్యయము మతమునే యనుసరించెను.

“సంజయా! జూదమాడుట నాకు ఇష్టము కా కుండెను. విదురుడు గూడ దానిని మెచ్చకుండెను. సైంధవుడు, భీష్ముడు, శల్యుడు, భూరిశ్రవుడు, పురుమిత్రుడు, జయుడు, అశ్వత్థామ, కృపాచార్య-ద్రోణాచార్యులు గూడ జూద మాడుట ఇష్టపడ కుండిరి. నాయనా! ఒకవేళ దుర్యోధనుడు, వీరందరి మాట యంగీకరించి యుండిన యెడల, బంధుమిత్రాదుల నందరను ఆయురారోగ్య భాగ్యములతో జీవింప జేసి, తాను గూడ సుఖ జీవనము గడపి యుండెడివాడు. సంజయా! అప్పుడు నేను దుర్యోధనునితో నిట్లు అని యుంటిని :-

‘పుత్రా! పాండవులు సరళ స్వభావులు, మధురబాషణులు, సోదర-బాంధవ-మిత్రుల యెడల ప్రీతి గలవారు, సత్కులీనులు, మాన్యులు, విద్వాంసులు. కనుక, వారికి అవశ్యముగ సుఖము ప్రాప్తించును. ధర్మమును ఆపేక్షించు మనుష్యుడు ఎల్లప్పుడు అన్ని యెడల సుఖమును పొందగలడు. వాడు, మరణానంతరము గూడ శ్రేయస్సు, సంతోషమును పొందగలడు.

‘పుత్రా! పాండవులు భూమండల రాజ్యమును సంపాదించి యనుభవించుటకు సమర్థులు. సముద్ర ముద్రితమైన భూమియంతయు పాండవుల తండ్రితాతల

యధికారములో గూడ నున్నదే. పాండవులను ఆదేశించిన యెడల, అంగీకరించి వారు ధర్మమార్గములోనే స్థిరముగా నుండెదరు. అనేక బంధు-మిత్రుల మాటగూడ వారు విన గలరు. శల్య-సోమదత్త-భీష్మ-ద్రోణ-వికర్ణ-బాహ్లిక-కృపాచార్యులు గాక, యితర వృద్ధజనులు గూడ ఉపదేశించిన మాటను పాండవులు అవశ్యముగా అంగీకరించెదరు.

‘పుత్రా! పాండవుల విషయములో దీనికి వ్యతిరేకముగా చెప్పువారు వీరిలో నెవరున్నారు? శ్రీకృష్ణుడు ఎప్పుడు గూడ ధర్మమును విడువజాలడు. పాండవులందరు ఆయన మార్గమునే యనుసరించువారు. నేను, స్యయముగా, ధర్మయుక్త వచనములు పాండవులకు చెప్పినచో, వారు ధర్మాత్ములు గనుక, నామాటను తిరస్కరించరు’

“సంజయా! ఈ విధముగా విలపించుచు నేను దుర్యోధనునకు ననేక విధముల అప్పుడు చెప్పితిని. కాని, ఆ మూర్ఖుడు నా మాట విన లేదు. అది కాల విపర్యాయమని తలచెదను. భీమార్జునులు, సాత్యకి, ఉత్తమౌజాడు, యుధామన్యుడు, ధృష్టద్యుమ్నుడు, శిఖండి మొదలైన మహారథికులు, వీరికి మంత్రాలోచనము చెప్పు శ్రీకృష్ణభగవానుడు న్ను ఉండగా, ప్రపంచములో జీవించదలచిన యే వీరుడు, వీరితో యుద్ధము చేయగలడు?

“సంజయా! ఈ శత్రువుల వేగమును సహింపగలవారు దుష్ట చతుష్టయము తప్ప, మనవారిలో మరియెవరును లేరు. నేను చేసిన విలాపము దుర్యోధనునకు జ్ఞప్తియందుండదు. భీష్మ-ద్రోణులు చంపబడిరని చెప్పితివి. అనాడు, విదురుడు అనిన మాటలు నేడు సిద్ధము లగుచున్నవి. నా పుత్రులు అర్జున-సాత్యకుల చేత చంపబడు చున్న తమ సేనను చూచుచు దుఃఖించెదరు. ‘అనేకరథికులు పడిపోవగా, గ్రీష్మఋతువునందు వాయువు సహకారముతో మండుచున్న యగ్ని యెండుగడ్డిని దహించునట్లు అర్జునుడు నా సేనను కాల్చివేయగలడు’ అని విశ్వసించెదను.

“సంజయా! నీవు కథాకథనకుశలుడవు గనుక యుద్ధ సమాచార మంతయు నాకు, పూసగ్రుచ్చినట్లు చెప్పుము. అభిమన్యు వధ తరువాత అర్జునునకు మహాపరాధము చేసిన మావా రందరు తమ శిబిరములకు వచ్చి ఆ సాయంకాలము ఏమనుకొనిరి? నా పుత్రులు అర్జునుని పరాక్రమమును ఎప్పుడు గూడ సహింప జాలరు. అట్టి పరిస్థితిలో దుర్యోధనుడు తన కర్తవ్యమును ఏమి నిశ్చయించెను. అతనితో కర్ణ-శకుని-దుశ్శాసనులు అప్పుడు ఏమి బోధించిరి?

“సంజయా! మూర్ఖు డైన దుర్యోధనుని యన్యాయము చేత నా పుత్రులందరికిన్ని కలిగిన నష్టము, క్రోధ-రాగాదులు గలిగి రాజ్యమును కాంక్షించు దుర్బుద్ధియైన దుర్యోధనుడు చేసిన న్యాయాన్యాయము లన్నియు నాకు చెప్పుము.

“జనమేజయా! ఇట్లు, ధృతరాష్ట్రుడు అడిగిన ప్రశ్నమునకు సంజయుడు ఈ విధముగా బదులు చెప్పెను :-

86వ అధ్యాయము

సంజయుడు ధృతరాష్ట్రుని నిందించుట :-

“మహారాజా! నేను ప్రత్యక్షముగా చూచిన దంతయు చెప్పెదను. స్థిర చిత్తముతో వినుము. ఇట్టి పరిస్థితికి నీవు చేసిన అన్యాయమే కారణము. ఇప్పుడు నీవు విలపించుట గతజల సేతు బంధము వంటిది. కనుక శోకింపకుము. దైవవిధిని ఎవరు గూడ ఉల్లంఘింపజాలరు. అది అసంభవము. ఇదియంతయు పూర్వజన్మ ప్రారబ్ధ కర్మ ఫలము.

“రాజా! నీవు తొలుతనే జూదము ఆపి యుండిన యెడల నేడు ఈ సంకటము నీకు మూడి యుండదు. యుద్ధారంభ సమయము నందే క్రుద్ధులైన నీ పుత్రులను బలాత్కారముగ యుద్ధమునుండి ఆపి యుంచినచో నీకు ఈ సంకటము కలిగి యుండదు. ‘దుర్వినీతుడైన దుర్యోధనుని పట్టి బంధింపుడు’ అని నీవు తొలుతనే కొరవులకు ఆజ్ఞయిచ్చి యుండిన యెడల, నీకిప్పుడు ఈ వ్యసనము సంభవించి యుండదు.

“రాజా! యీ నీ బుద్ధి వైపరీత్యఫలము పాండవ-పాంచాల-వృష్టి వంశీయులే కాక, యితర రాజవీరులు గూడ అనుభవింప బోవుచున్నారు. ఒకవేళ, నీవు నీ పుత్రుని సన్మార్గమునం దుంచి, తండ్రిగా నీ కర్తవ్యమును పాలించుచు, ధర్మాను సారముగా వ్యవహరించియుండిన యెడల, నేడు ఈ వ్యసనము నీకు ప్రాప్తించి యుండదు. ప్రపంచములో నీవు మహాబుద్ధిశాలివని తలచ బడుచున్నప్పటికిన్ని, సేనాతన ధర్మమును విడిచి, కర్ణ-శకుని-దుర్యోధనుల మతమునే యనుసరించితివి.

“రాజా! నీవు స్వార్థములో మునిగి యున్నావు. నీవిలాప మంతయు నేను వింటిని. ఇది యంతయు విషమిశ్రిత మైన తేనెవలె, పైపైన మధురముగా నున్నది.

(దీనిలోపల ప్రాణాంతకర మైన విషము నిండి యున్నది) ఎప్పుడు గూడ మహిమ తరుగని శ్రీకృష్ణ పరమాత్ముడు నిన్ను పూర్వము ఆదరించినంతగా, పాండవులను, భీష్మద్రోణులను గూడ ఆదరించి సన్మానించ లేదు. నీవు రాజ ధర్మము నుండి క్రింద పడిపోయినా వని శ్రీకృష్ణుడు తెలిసికొని నప్పటినుండి నీపైన అధికారము చూపించుట లేదు. దుష్టులైన నీ పుత్రులు, ధర్మాత్ములైన పాండవులను నిందించు చుండగా విని నీవు ఉపేక్షించితివి. నేడు ఆ యన్యాయఫలమే నీవు అనుభవించుచున్నావు.

“రాజా! అనాడు నీవు నీ తండ్రి-తాతల రాజ్యమును వశపరచుకొని, పాండవులు జయించిన సమస్త భూమండల సామ్రాజ్యమును గూడ మ్రింగితివి. పాండురాజు భూమండల రాజ్యమును జయించి కౌరవవంశ యశస్సును విస్తరింప జేసి యుండెను. తరువాత, ధర్మాత్ము లైన పాండవులు, తమ తండ్రికంటె నధికముగా రాజ్యమును, యశస్సును విస్తరింప జేసిరి. కాని, వారి ఆ మహాకార్యము గూడ నీవు నిష్ఫలము చేసితివి. ఎందుకనగా, నీవు రాజ్యలోభముచేత వారికి, వారి పైతృక రాజ్యము లేకుండా అపహరించితివి.

“రాజా! నేడు యుద్ధము సంప్రాప్తించినప్పుడు, నీ పుత్రుల దోషములను ఉగ్గడించుచు, నిందించు చుండుట నీకు ఏమాత్రము సముచితము గాదు. రాజులు, రణరంగమునందు పోరాడుచు, జీవించజాల కున్నారు. వారు పాండవులసేనలో దూరి యుద్ధము చేయుచున్నారు. కృష్ణార్జున-సాత్యకి-భీమాదులు రక్షించు చున్న సేనతో కౌరవులు తప్ప నితరు డెవడు యుద్ధము చేయగలడు?

“రాజా! అర్జునుడు యోధుడుగా, నతనికి శ్రీకృష్ణభగవానుడు మంత్రాలోచన చెప్పువాడుగా, నతనివైపున సహాయకులుగా సాత్యకి - భీమసేనాదులు యుద్ధము చేయు చుండగా, కౌరవులు, వారి యాజ్ఞాపాలకు లైన రాజులున్ను తప్ప, ఇతర ధనుర్ధరు డెవడు వారితో యుద్ధము చేయుటకు సాహసించును? కౌరవ పక్షము చేరిన రాజ వీరులు తమ శక్తి కొలది పరాక్రమము ప్రదర్శించు చున్నారు. పురుష సింహులైన పాండవులతో కౌరవులకు ఏ విధముగా, అతి సంకట మైన యుద్ధము జరిగెనో, అది యంతయు నీకు కన్నులకు గట్టినట్లు చెప్పెద వినుము”

87వ అధ్యాయము

ద్రోణాచార్యుని చక్ర-శకట వ్యూహ నిర్మాణము :-

“రాజా! ఆ రాత్రి గడచిన తరువాత ప్రాతఃకాలమునందు ద్రోణాచార్యుడు తన సమస్త సేనలను వ్యూహములుగా నిర్మించుటకు ఆరంభించెను. అప్పుడు, మిక్కిలి క్రోధభరితు లైన వీరులు గర్జించుచు, పరస్పర వధేచ్ఛతో విచిత్రము లైన మాటలు అనుకొను చుండిరి.

“రాజా! కొందరు, ధనుస్సులు ఎక్కుపెట్టి క్రోధముతో నిట్టూర్చుచు, ‘ఇప్పుడర్జునుడు ఎక్కడ నున్నాడు’ అని అరచు చుండిరి. అనేక యోధులుపదునైన కత్తులను ఒరలనుండి తీసి ఆడించు చుండిరి. యుద్ధము కొరకు మిక్కిలి ఉత్సాహముతో వేలకొలది శూరులు, ఖడ్గ - ధనుర్యుద్ధములను ప్రదర్శించుచుండిరి. మరికొందరు, గంటలు వాయించుచు గంధము అలదికొని, సువర్ణ వజ్ర భూషితములైన గదలు ఎత్తి ‘అర్జును డెక్కడున్నాడు?’ అని యరచు చుండిరి. బలమదోన్మత్తు లైన మరికొందరు, పరిఘాయుధములను అకాశమున కెత్తి చిందులు ద్రొక్కుచుండిరి. విచిత్ర మాలాలంకృతు లైన యోధులు కొందరు, యుద్ధోత్సాహముతో నక్కడక్కడ శస్త్రధారులై నిలిచి యుండిరి. వా రందరు గూడ రణరంగమునందు శత్రువులను ఆహ్వానించుచు, ‘అర్జును డెక్కడ? శ్రీకృష్ణు డెక్కడ? దర్పితు డైన భీమసేను డెక్కడ? వారి మిత్రు లెక్కడ?’ అని యరచు చుండిరి.

“తరువాత ద్రోణాచార్యుడు శంఖము పూరించి, త్వరగా అశ్వములను తోలుచు, సైనికుల వ్యూహ నిర్మాణము చేయుచు, ఇక్కడక్కడ బహు వేగముగ తిరుగు చుండెను.

“మహారాజా! ఆ సైనికులందరు వ్యూహములుగా నేర్పడిన తర్వాత ద్రోణాచార్యుడు సైంధవునితో నిట్లనెను:-

“జయద్రథా! నీవు, భూరిశ్రవుడు, కర్ణ, అశ్వత్థామ, శల్య, వృషసేన, కృపాచార్యులున్న ఒక లక్ష ఆశ్విక సైన్యముతో, అరువదివేల రథములతో, పదునాలుగువేల గజములతో, ఇరువది యొక్క వేల పదాతి దళములతో నా కంటె ఆరుకోసుల దూరముపోయి స్థిరముగ నిలిచి యుండుడు. సైంధవా! అక్కడ నున్నప్పుడు, ఇంద్రాది దేవత లందరు వచ్చినను మిమ్ము ఎదురించజాల రనగా, పాండవు లేమిచేయగలరు? కనుక, నీవు ధైర్యముతో నుండుము.”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ద్రోణాచార్యు డిట్లు చెప్పగనే, సైంధవునకు ఊరడింపు గలిగెను. అప్పు డతడు, గాంధార దేశీయ మహారథికులతో కలిసి యుద్ధము కొరకు, బయలు దేరి వెడలెను. అతని చుట్టు నున్న యాశ్విక వీరులు ప్రాసములు (ఈటెలు) ధరించి, మిక్కిలి జాగ్రత్తతో నుండిరి. సైంధవుని గుఱ్ఱములు యుద్ధమునందు మిక్కిలి సమర్థము లైనవి. వానికి చామరములు, సువర్ణ భూషణములున్న అలంకరింప బడి యుండెను. ఆ గుఱ్ఱములు పదివేల సంఖ్యలో నుండెను.

“రాజా! నీ పుత్రుడు దుర్మర్షుడు గజారూఢుడై, పదునైదు నూర్ల గజముల సైన్యముతో యుద్ధము చేయుటకు సేనాగ్రభాగమునందు నిలిచెను. అతని వెనుక, దుశ్శాసన - వికర్ణులు అను నీ యిద్దరు కొడుకులు సైంధవుని కోరిక తీర్చుటకు నగ్రభాగమునందు నిలిచిరి.

“రాజా! ఆచార్యద్రోణుడు గర్భమునందు చక్రము గల శకటవ్యూహము నిర్మించెను. దాని పొడవు పన్నెండు గవ్యూతుల (ఒక గవ్యూతి రెండు క్రోసుల దూరము) పొడవుండెను. (ఇట్లు ఆ వ్యూహము ఇరువది నాలుగు క్రోసుల పొడవుండెను). ఆ వ్యూహము వెనుకభాగపు వెడల్పు పంచగవ్యూతి (పదికోసులు) ప్రమాణములో నుండెను. అక్కడక్కడ చెదురుమదురుగా నున్న యనేక రాజవీరులను గజారోహకులను, ఆశ్వికులను, రథికులను, పదాతి సైనికులనున్న ద్రోణాచార్యుడు ఒకచోట చేర్చి స్వయముగా, ఆ వ్యూహమును నిర్మించెను. ఆ చక్రశకట వ్యూహపు వెనుకభాగమునందు ‘పద్మము’ అను పేరు గల యొక గర్భవ్యూహము రచింపబడి యుండెను. అది మిక్కిలి దుర్భేద్యము. ఆ పద్మ వ్యూహపు మధ్యభాగమునందు ‘సూచి’ యను పేరుగల గూఢమైన యొక వ్యూహము ఏర్పరచబడి యుండెను.

“రాజా! ఈ విధముగా ఆచార్య ద్రోణుడు, ఒక మహావ్యూహమును రచియించి, యుద్ధ సన్నద్ధుడై నిలిచి యుండెను. నిగూఢముగ నున్న యా సూచీ ముఖ వ్యూహపు ప్రముఖ భాగమునందు మహాధనుర్ధరుడైన కృతవర్మ నిలుప బడి యుండెను. కృతవర్మ వెనుక కాంబోజరాజు జలసంధుడున్న నిలిచి యుండిరి. వారి తరువాత, కర్ణ-దుర్యోధనులు యుండిరి. వా రందరు ఆ శకట వ్యూహపు ప్రముఖ భాగమును రక్షించుటకుగాను నియమింపబడి యుండిరి. వారి వెనుక పెద్ద సేనతో సైంధవుడు సూచీవ్యూహపు పార్శ్వభాగమున నిలిచెను.

“రాజేంద్రా! ఆ శకటవ్యూహము నందు ద్రోణాచార్యుడు నిలిచెను. ఆయన వెనుకగా, ఆయన రక్షణము కొరకు భోజాడు నిలిచెను. ద్రోణాచార్యుని కవచము, వస్త్రములు, తలపాగ తెల్లగా నుండెను. విశాలమైన వక్షము, అజానుబాహువులున్న ఆయనకు శోభగూర్చు చుండెను. ధనుస్సు నెక్కుపెట్టి, క్రోధ భరితు డై, ఆచార్యుడు యమరాజువలె నిలిచి యుండెను. అప్పుడు వేదిక, నల్లనిమృగచర్మమున్న గురుతుగా గల ధ్వజముతో పతాక శోభిల్లు చుండగా, నెఱ్ఱుని గుఱ్ఱములు కట్టబడిన ద్రోణాచార్యుని రథమును చూచి, సమస్త కౌరవులు మిక్కిలి ప్రసన్నులై యుండిరి.

“రాజా! ఆచార్య ద్రోణుడు రచియించిన యా మహావ్యూహము క్షోభిల్లిన మహాసాగరము వలె కనపడుచుండెను. దానిని చూచి, సిద్ధచారణాది దేవగణములు మిక్కిలి విస్మయము చెందిరి. అప్పుడు, ఆ వ్యూహమును చూచి, సమస్త ప్రాణులు, అది పర్వత - సముద్ర - వన రహితము లైన వివిధ దేశములతో నిండిన సమస్త భూమండలమును మ్రింగుచున్నదా యని తలచిరి. అనేక రథ-పదాతి - గజ - తురగములు భయంకరముగా చేయు చున్న కోలాహల ధ్వనులు శత్రువుల హృదయములను చీల్చుచున్నవా యనునంత యద్భుతముగా నుండెను. సమయాను కూలముగ రచింప బడిన యా శకట వ్యూహమును చూచి, దుర్యోధనుడు మిక్కిలి ప్రసన్నుడయ్యెను.

“జనమేజయా! యిట్లు ధృతరాష్ట్రునకు సంజయుడు చెప్పి తరువాతి యుద్ధ వృత్తాంతము నిట్లు చెప్ప దొడగెను.

88వ అధ్యాయము

కౌరవసేనలలో అపశకునములు

“మహారాజా! ఈ విధముగా కౌరవసేనావ్యూహము నిర్మింపబడి, యుద్ధోత్సాహముతో సైనికులు కోలాహలము చేయుచు, భేరి మృదంగాది వాద్యములు వాయింప బడుచు, సైనికుల గర్జనలతో బాటు యుద్ధ వాద్య ధ్వనులు వ్యాపించగా శంఖములు ఊదబడి, రోమాంచము గలిగించు వివిధ ధ్వనులు నలు దిక్కుల మారు మ్రోగు చుండగా, యుద్ధోత్సాహముతో భరతవీరులు ఆయుధ-కవచాదులు ధరించి మెల్లమెల్లగా యుద్ధ సన్నద్ధులై ముందుకు సాగిపోవుచున్న యా భయంకర ముహూర్తము నందు యుద్ధభూమిలో అర్జునుడు వారికి కనపడెను.

“రాజా! అర్జునునకు ఎదురుగా, ఆకాశమునందు వేలకొలది కాకులు కూయుచు, పై కెగురుచుండెను. మనవారు ముందుకు సాగినపుడు, భయంకర శబ్దములు చేయు, క్రూర మృగములు, అమంగళకరములైన నక్కలున్న మనవారికి కుడివైపుగా వచ్చి కోలాహలధ్వని చేయుచుండెను. అవి యన్నియు నీ పుత్రులకు అమంగళకరములుగా అర్జునునకు మంగళకరముగా నుండెను. ఆకాశమునుండి భయంకరముగా గర్జించుచు వేలకొలది ఉల్కలు పడి భూమిని కంపింప జేసెను.

“రాజా! అర్జునుడు వచ్చి, యుద్ధము చేయవలసిన యవసరము ఏర్పడగనే, ఇసుక గురియుచు, సుడిగాలి వికటముగా వీచెను. అప్పుడు నకుల పుత్రుడైన శతానీకుడు, ధృష్టద్యుమ్నుడు, ఇరువురున్న పాండవుల సేనను, వ్యూహముగా నిర్మించిరి.

“తరువాత కౌరవసేనలో వేయిమంది రథికులు, నూర్గురు గజారోహకులు, మూడువేల మంది ఆశ్వీకులు, పదివేల పదాతి దళములున్న వచ్చి యర్జునునకు పదునైదు నూర్ల ధనుస్సుల ప్రమాణము గల దూరమునందు నిలిచి యుండగా, సమస్త కౌరవ సైనికుల యగ్రభాగమునందు నిలిచి నీ పుత్రుడు దుర్మర్షుడు ఇట్లనెను.

‘సముద్రతీరభూమి సముద్రమును ముందుకు సాగనీయక ఆపినట్లే, నేడు, నేను ఒడలు తెలియక పోరాడుచున్న అర్జునుని ఆపెదను. ఒక రాయి పాషాణ సమూహమునకు ఎదురు తగిలి ఆగిపోయినట్లే, అర్జునుని నేను ఎదుర్కొని అవరోధించెదను. రథికులారా! మీరందరు ఊరకుండుడు. నేను, కౌరవ కుల కీర్తి - గౌరవములను వృద్ధి పరచుచూ నేడు సంఘటితు లై వచ్చిన యీ శత్రువులతో యుద్ధము చేసెదను’

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! దుర్మర్షుడు మహా ధనుర్ధరులతో తలపడి యుద్ధము చేయుటకు నిలిచెను.

తరువాత, అక్కడ క్రోధభరితుడైన యమరాజువలె, వజ్రాయుధధారి యైన ఇంద్రుని వలె, కాల ప్రేరిత మైన మృత్యువు వలె, త్రిశూలధారి యైన రుద్రునివలె, పాశధారి వరుణుని వలె, మంటలు గ్రక్కుచున్న ప్రళయకాలాగ్ని వలెను, వీరాగ్రేసరుడైన యర్జునుడు రథముపై గాండీవ ధనుష్టంకారము చేయుచు, ప్రభాత సూర్యునివలె ప్రకాశించు చుండెను. అతడు క్రోధామర్ష బలప్రేరితు డై, ముందుకు సాగుచుండెను.

పూర్వము అతడు నివాత కవచ దానవులను సంహరించి యుండెను. అతనికి గల ‘జయ’ నామము ననుసరించి సర్వదా విజయము పొందుచుండెను. తన సత్యవ్రతమును నెరవేర్చుటకు దృఢముగా పూనుకొని యుండెను. కవచము, బంగారు కిరీటము నడుమున ఖడ్గమున్ను ధరించి యుండెను. నరస్వరూపుడైన యర్జునుడు, నారాయణ స్వరూపుడైన శ్రీకృష్ణు ననుసరించుచు, సుందర భుజకీర్తులతో మనోహర కుండలములతో శోభిల్లు చుండెను. తెల్లని పుష్పమాలికలు, వస్త్రములు ధరించి యుండెను.

“రాజా! ప్రతాపశాలి యైన యర్జునుడు, తన యెదుట నిలిచి యున్న విశాల శత్రుసేనకు బాణమువేటు దూరమునందు ఉండి దేవదత్త శంఖము పూరించెను. తరువాత, శ్రీకృష్ణుడు కూడ పాంచజన్య శంఖము ఊదెను. ఆ రెండు శంఖనాదములు వినిన మీ యోధులకందరకు మేను పులకలు పొడమగా, వారు గడ-గడ వడకుచు, చైతన్యము లేకయుండిరి. పిడుగు గడ-గడ ధ్వనిచేత సమస్త ప్రాణులు బెదరినట్లే, ఆ ఇరువురి శంఖముల ధ్వని చేత, మీ సైనికు లందరు కంపించిరి. గజాశ్వాది వాహనము లన్నియు, మల-మూత్రములు విడిచెను. సైనికులందరి మనస్సులు ఆ శంఖనాదము విని శిథిలములై, వారు మూర్ఛిల్లిరి. చాలమంది భయ కంపితు లైరి.

“రాజా! తరువాత, అర్జునుని ధృజమునందు భూతగణసహితుడై కూర్చొని యున్న హనుమంతుడు నోరు తెరచి గర్జించుచు, మీ సైనికులను మిక్కిలి భీతావహులను చేసెను. అప్పుడు మీ సేనలో గూడ మరల భేరీ-మృదంగ-శంఖాది వాద్యములు వాయింప బడెను. ఆ ధ్వనిచేత మీ సైనికులకు హర్షోత్సాహములు వృద్ధి చెందెను. ఆ ధ్వనులన్నియు నేకమై భయశీలు రైన పురుషుల మనస్సులలో భయోత్పాతము కలిగించెను. అప్పుడు అర్జునుడు శ్రీకృష్ణ భగవానునితో ని ట్లనెను.

“హృషీకేశా! దుర్మర్షుడు డున్నచోటికి రథము తోలుము. అతని గజసేనను భేదించి శత్రువుల మహాసేనలో ప్రవేశించెదను.

89 వ అధ్యాయము

అర్జునుడు దుర్మర్షుని గజసేనను సంహరించుట - సైనికుల పిలాయనము:-

జనమేజయా! ఇట్లు సంజయుడు, ధృతరాష్ట్రునకు చెప్పి తరువాతి యుద్ధ వృత్తాంతము ఈ విధముగా చెప్పి దొడగెను.

“మహారాజా! అర్జునుని కోరిక ప్రకారము శ్రీకృష్ణుడు రథమును దుర్మర్షణుని వైపు తోలుకొని పోయెను. అప్పుడు ఒకే వీరుడు అనేక యోధులతో మహా భయంకర యుద్ధము చేయుచు, చతురంగసైన్యములను సంహరింప వలసినవాడుగా నుండెను.

“తరువాత, అర్జునుడు బాణములు కురియుచు, జలమును వర్షించు మేఘము వలె కన బడెను. మేఘము జలవర్షము చేత పర్యతమును అచ్చాదించినట్లే అర్జునుడు, బాణ వర్షము చేత శత్రువులను కప్పెను.

“ఆ వైపు సమస్త కౌరవ రథికులు గూడ సిద్ధహస్తు లైన పురుషుల వలె శీఘ్రముగా బాణ ప్రయోగము చేసి, శ్రీకృష్ణార్జునుల కప్పిరి. అట్లు, యుద్ధమునందు శత్రువులచేత అపబడిన యర్జునుడు కుపితుడై, బాణములచేత రథికుల తలలు నరికి పడవేయజొచ్చెను. కుండలములు, తలపాగలున్న గల శత్రువుల శిరస్సులతో, గిర-గిర తిరుగుచున్న నేత్రములు, పెదవులు కరచిన దంతములున్న గల ముఖములతో సమస్త రణభూమి వ్యాపించెను. అన్నిచోట్ల చెదరుమదురుగా తెగిపడియున్న యోధుల ముఖములు, కమలములవలె శోభిల్లుచుండెను. కవచధారు లై, నెత్తుట దోగి ఒండొరులను కరచుకొని పడియున్న యోధుల శరీరములు విద్యుత్తులతో గూడిన మేఘ సమూహముల వలె కనపడు చుండెను.

“రాజా! పరిపక్వము లైన తాటిపండ్లు భూమిపైన పడినప్పటి శబ్దముల వలె, రణభూమిలో తెగిపడుచున్న యోధుల మస్తకముల శబ్దములు వినపడు చుండెను. కొన్ని - కొన్ని కబంధములు (మొండెములు) ధనుస్సులు ధరించి నిలిచి యుండెను. మరికొన్ని ఖడ్గధారులై నిలిచి యుండెను. యుద్ధమునందు విజయాభిలాషగల యనేకులు అర్జునుని యందు కోపము గలవారై, తమ తలలు ఎప్పుడు ఎగురగొట్టబడినదియు తెలియ జాల కుండిరి. గుఱ్ఱముల శిరస్సులు, ఏనుగుల తొండములు, వీరుల భుజములు, శిరస్సులు వీనిచేత సమస్త రణభూమి అచ్చాదితమై యుండెను.

“రాజా! మీ సేనలోని యోధులందరి దృష్టికి సమస్త దిక్కులు అర్జునమయము గానే తోచు చుండెను. వారు మాటిమాటికి ‘ఇదిగో! అర్జునుడు! ఎక్కడున్నాడు? ఇతడే అర్జునుడు!’ అని అరచుచుండిరి. అనేక సైనికులు పరస్పరము తమనే కొట్టుకొను చుండిరి. వారు, కాలమోహితులై, సమస్త ప్రపంచము అర్జునమయ మనియే తలచు చుండిరి. అనేక వీరులు రక్తనిక్షములైన శరీరములతో నేలగూలి మిక్కిలి బాధపడుచు,

అరచుచు, చైతన్యముడిగి, యుండిరి. ఎందరో యోధులు భూమిపై పడుచు తమ బంధువులను పిలుచు చుండిరి.

“రాజా! అర్జున బాణముల చేత ఖండింప బడిన భుజములు మహా సర్పముల వలె కనబడుచూ వివిధాయుధములను ఆడించు చుండెను. అర్జునుని ఎదుర్కొను వారందరి శరీరములపై ప్రాణాంతకరము లైన బాణములు పడు చుండెను. ఎవడు గూడ తనను గురిబెట్టి కొట్టుటకు కొంచెము గూడ అవకాశము యివ్వకుండ నతడు యుద్ధరంగమంతట వడివడిగా సంచరించుచు బాణప్రయోగము చేయు చుండెను. అర్జునుని యప్పటి లాఘవము జూచువారలకు మిక్కిలి ఆశ్చర్యము కలుగుచుండెను.

“రాజా! అర్జునుడు గజమును, మావటివానిని, అశ్వమును, గుఱ్ఱపు రోతును, రథిక-సారథులను గూడ బాణములతో చీల్చుచుండెను. తిరిగి వచ్చినవారిని, వచ్చు చున్నవారిని, పోరాడుచున్నవారిని, ఎదురుగా నిల్చినవారినిన్ని వధింపక విడువ లేదు. ఉదయించిన సూర్యుడు, గాడాంధకారము పోగొట్టినట్లే, అర్జునుడు బాణములచేత, గజసేనను సంహరించెను.

“రాజా! అర్జున బాణములచేత, చిన్నభిన్నములై, నేలపై పడి యున్న గజముల చేత మీ సేన ప్రళయకాలమునందు అంతట చెదరు మదురుగా పడి యున్న పర్యతముల చేత అచ్చాదిత మైన భూమివలె కనపడుచుండెను. మధ్యందిన మార్తాండునివైపు చూచుట సర్వప్రాణులకు అతి కఠినముగా నున్నట్లే యుద్ధరంగమునందు కుపితుడై యున్న యర్జునుని వైపు శత్రువులు మిక్కిలి కష్టముతో చూడ గలుగుచుండిరి.

“రాజా! ఈ విధముగా రణరంగము నందు అర్జున బాణ తాడితు లైన నీ పుత్రుని సేనాయోధులు దుఃఖితులై పారిపోయిరి. వేగముగా వీచు చున్న గాలిచేత మేఘసమూహము చిన్నభిన్నమైనట్లే, దుర్మర్షణుని సేనగూడ చెదరిపోయి యర్జునుని చేత తరుమబడి పారిపోవు చుండెను. ఆ సేనకు తిరిగి చూచుటకు గూడ సాహసము లేకుండెను.

“రాజా! అర్జున బాణ తాడితము లైన మీ ఆశ్విక - రథిక - పదాతి దళములు, చముకులు (చెర్లకోలలు), ధనుష్కోటులు, హుంకారములు, కొరడాదెబ్బలు,

పాదాఘాతములు, భయంకరము లైన యరుపులు, వీనిచేత, తమ గుఱ్ఱములను మిక్కిలి తొందరగా తోలుచు, పారిపోవుచుండిరి.

“రాజా! కొందరు గజారోహ సైనికులు తమ పాదాంగుష్ఠములచేత, అంకుశముల చేతను గజములను తోలుచు, యుద్ధరంగమునుండి, పలాయనము చిత్తగించు చుండిరి. ఎందరో యోధులు అర్జున బాణ మోహితులై, యతని యెదుటనే కాలికి బుద్ధి చెప్పుచుండిరి. అప్పుడు నీ సేనాయోధుల యుత్సాహము నష్ట మై వారి మనస్సులయందు మిక్కిలి భయము కలిగెను.”

జనమేజయా! సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునకు కొరవ సేన పలాయనమును గూర్చి చెప్పగా ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో నిట్లనెను.

90వ అధ్యాయము

అర్జున బాణ హతు డైన దుశ్శాసనుని పలాయనము :-

“సంజయా! అర్జునుని దెబ్బ తిని అక్కడ ముం దున్న సైనికులు పారిపోయిన తరువాత రణరంగమునందు అర్జునునిపై మనవారిలో ఎవరు దాడి చేయగలిగిరి? అథవా, తమ కోరిక సఫలము కానందుచేత తమకు కోటగా నిలిచియున్న ద్రోణాచార్యు నాశ్రయించి నిర్భయ మైన శకట వ్యూహము నందు వారు ప్రవేశించిరా యేమి?

“మహారాజా! అర్జునుడు మీ వీరులను కొట్టుట చేత వారు వివశులై, ఉత్సాహము తగ్గి పారిపోవుటకే చూచు చుండిరి. వారిపైన ఎడతెగక అర్జున బాణములు పడు చుండెను. అప్పుడు అర్జునునివైపు కన్నెత్తి కూడ ఎవరును చూడజాల కుండిరి.

“రాజా! సేనకు గలిగిన దురవస్థ జూచి, దుశ్శాసనుడు మిక్కిలి క్రుద్ధుడై, అర్జునునితో తలపడెను. కవచ - కిరీట - శస్త్ర ధారణము చేసి యున్న దుశ్శాసనుడు దుస్సహ పరాక్రముడుగా కనపడుచుండెను. అతడు తన గజసేనతో సమస్త భూ మండలమును మ్రింగ బూనుకొనినాడా యనునట్లు అర్జునుని చుట్టుముట్టెను.

“రాజా! గజముల ఘంటాధ్వనులు, శంఖనాదములు ధనుష్టంకార ధ్వనులు, గజ ఘంకార ధ్వనులు - వీనిచేత, భూమండలము, దిక్కులు, ఆకాశమున్ను మారు మ్రోగెను. అప్పుడు దుశ్శాసనుడు అతి భయంకరముగా కనపడెను. మావటివారు అంకుశములచేత పొడిచి తోలినప్పుడు గజములు పొడవైన తమ తొండములు పైకెత్తి

క్రోధముతో రెక్కలు గల పర్వతముల వలె, తనపైకి వచ్చుచుండగా చూచి అర్జునుడు బిగ్గరగా సింహనాదము చేసి, ఆ గజసేనను బాణములతో కొట్టి చంపెను.

“రాజా! సుడిగాలిచేత పైకి లేచిన తరంగములు గల మహాసాగరము వలె నున్న యా గజసైన్యము నందు అర్జునుడు, మకరము వలె, ప్రవేశించెను. ప్రళయకాల సూర్యుడు సీమోల్లంఘనము చేసి, తపించుచున్నట్లు, అర్జునుడు సమస్త దిక్కులయందు అనంత పరాక్రమమును కనబరచు చుండెను.

“రాజా! గుఱ్ఱముల గిట్టల శబ్దములు, రథచక్రముల ఘోర-ఘోర ధ్వనులు, సైనికుల తర్జన-గర్జన ధ్వనులు, ధనుష్టంకార ధ్వనులు, వివిధ వాద్య ధ్వనులు, పాంచజన్య - దేవదత్త శంఖ ధ్వనులు, గాంధీవ ధనుష్టంకార ధ్వని, ఈ యన్నింటిచేత, మనుష్యుల యొక్క, గజముల యొక్కయు వేగము తగ్గిపోయి, అందరు భయముచేత అచేతను లైరి. ఆ సైన్యముల నన్నింటిని అర్జునుడు మిక్కిలి భయంకర బాణములతో చీల్చెను.

“రాజా! అర్జునుని తీక్ష్ణ బాణములు గజముల శరీరములో గ్రుచ్చుకొనెను. ఆ బాణముల దెబ్బతిని గజములు ఘీంకరించుచు రెక్కలు తెగిన పర్వతములవలె నేలపై పడుచుండెను. కొన్ని గజములు పెదవులు, కుంభస్థలములు, గండస్థలములు బాణములచేత భిన్నము లగుటవలన, లకుముకి పిట్టలవలె ఆర్తనాదము చేయు చుండెను.

“రాజా! అర్జునుడు భల్లబాణములతో గజముపై నున్న వీరుల మస్తకములను నరకు చుండెను. కుండల సహితము లైన వారి తలలను అర్జునుడు పద్మ సమూహముల వలె భూమికి కానుకలుగా నర్పించు చుండెను. యుద్ధరంగమునందు దిక్కుతోచక తిరుగుచున్న గజములపై ననేక వీరులు, యంత్రములచేత పొదుగబడినట్లు కరచుకొని యుండిరి. వారి కవచములు నశించి, పీడితులై, వారు నెత్తుటదోగుచుండిరి. కొన్ని కొన్ని గజములు ఒక్క బాణపు దెబ్బచేతనే, మూడు-మూడు ముక్కలుగా చీలి, నేల గూలు చుండెను.

“రాజా! గజారోహకులతో పాటు అనేక గజములు అర్జున బాణ తాడితములై, గాయపడి నోటినుండి రక్తము గ్రక్కుచు వృక్షసహిత పర్వతముల వలె పుడమిపై పడు

చుండెను. తరువాత అర్జునుడు, శత్రు రథికుల యొక్క అల్లె త్రాటిని, ధ్వజమును, ధనుస్సును కాడి మ్రానును, ఇరుసును ముక్కలు-ముక్కలుగ బాణములతో కొట్టెను.

“రాజా! అప్పు డర్జునుడు ధనుస్సు ఎక్కుపెట్టి యుద్ధరంగమంతట నృత్యము చేయు చున్నాడా యనునట్లు కనపడు చుండెను. అత డెప్పుడు బాణములు సంధించినది, నారి లాగినది, బాణ ప్రయోగము చేసినది, అమ్ములపొదినుండి బాణములు తీసినది - ఇవి ఏవియు కనపడనంత త్వరగా బాణ ప్రయోగము చేయుచుండెను. క్షణకాలములోనే, అనేక గజములు క్షతగాత్రములై, నోట నెత్తురు గ్రక్కుచు క్రింద బడుచుండెను.

“మహారాజా! అత్యంత భయంకర మైన యా యుద్ధమునందు లెక్క లేనన్ని మొండెములు లేచి నలువైపుల కనబడుచుండెను. సువర్ణాభరణములు, ధనుస్సు, అంగుళి త్రాణములు, ఖడ్గములు, భుజకీర్తులు - వీనితో గూడిన శత్రు భుజములు ఖండితములై, పడి యుండెను.

“రాజా! సుందరము లైన రథసామగ్రులు, ఆసనములు, నోగలు, పగ్గములు, చక్రములు ఈ యన్నింటితో పాటు రథములు నుగ్గు-నుగ్గు అగు చుండెను. వాని యిరుసులు విరిగి, కాడి మ్రానులు ముక్కలగుచుండెను. డాలు, ధనుస్సులున్న గల యా రథములు ఇటు-నటు చెదరి పడి యుండెను. అనేక హార-భూషణ - వస్త్రములు, ధ్వజములున్న క్రిందపడెను. ఆ వీరుల గజాశ్యములు చంపబడి వారు గూడ నేల గూల్చబడిరి.

“రాజా! ఈ కారణముల చేత, రణభూమి చూచుటకు మిక్కిలి భయంకరముగ నుండెను. ఈ విధముగ అర్జునుని బాణముల దెబ్బలు తిని మిక్కిలి బాధపడిన దుశ్శాసనుని సేన, అతనితో పాటే పారిపోయెను. దుశ్శాసనుడు బాధితుడై భయముతో ద్రోణాచార్యుని యండ చేర దలచి, శకటవ్యూహములో ప్రవేశించెను.

91వ అధ్యాయము

అర్జున ద్రోణాచార్యుల సంభాషణము- వారి యుద్ధము :-

మహారాజా! అర్జును డిట్లు దుశ్శాసనుని సేనను సంహరించి, సైంధవుని కడకు పోవదలచి, ద్రోణాచార్యుని సేనపై దాడి చేసి, సేనా ముఖమునం దున్న ఆచార్యునితో, శ్రీకృష్ణుని యనుమతి తీసికొని చేతులు జోడించి యిట్లనెను.

‘బ్రహ్మాన్! నీవు నా శ్రేయస్సు కోరుము. నాకు శుభాశీర్వాదము ఇమ్ము. నేను, నీ కృప చేతనే దుర్భేద్యమైన యీ సేనలో ప్రవేశింప దలచినాను. నీవు నా తండ్రి పాండురాజుతో, అగ్రజుడు ధర్మరాజుతో, మిత్రుడు శ్రీకృష్ణునితో సమానుడవు అని యథార్థముగా చెప్పుచున్నాను. గురుదేవా! అశ్వత్థామ నీ కెట్లు రక్షింప దగినవాడో, అట్లే, నేను గూడ ఎల్లప్పుడు నీనుండి రక్షణము పొందుటకు అధికారి నై యున్నాను. ఆచార్యా! నేను నీ యనుగ్రహము చేత, యుద్ధమునందు సైంధవుని చంప గోరుచున్నాను. నా ప్రతిజ్ఞను రక్షింపవలసిన భారము నా గురుదేవుడ వైన నీపై నున్నది’

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అర్జును డిట్లు చెప్పిన తరువాత ద్రోణాచార్యుడు నవ్వుచు, అతనితో, ‘అర్జునా! నన్ను ఓడించకుండ సైంధవుని జయించుట నీకు అసంభవము’ అని ఇంతమాత్రమే చెప్పి ద్రోణుడు నవ్వుచునే అర్జునునిపై, అతని రథాశ్వ సారథులపై బాణ వర్షము గురియించెను.

“రాజా! అప్పుడు అర్జునుడు ద్రోణాచార్యుని బాణములను తన బాణములతో నివారించి, ఆచార్యుని ముట్టడించెను. అర్జునుడు ద్రోణాచార్యుని ఆదరించుచునే క్షత్రియ ధర్మమును పాలించువా డై, మరల తొమ్మిది బాణములతో ఆచార్యుని పాదములపై కొట్టెను. ద్రోణుడతని బాణములను ఖండించి, ప్రజ్వలితములైన విషము వంటి, అగ్ని వంటి బాణములచేత కృష్ణార్జునులను గాయపరచెను.

“రాజా! అప్పు డర్జునుడు ఆచార్యుని ధనుస్సును ఖండింప దలచు చుండగనే, ద్రోణుడు నిర్భయముగా నర్జునుని యల్లెత్రాటిని ఖండించి, యతని రథాశ్వ ధ్వజ సారథులను గూడ కొట్టెను. తరువాత ద్రోణుడు, చిరునవ్వు చిలకరించుచు, బాణవర్షముతో నర్జునుని ముంచెను. ఇంతలోనే, అర్జునుడు తన ధనుస్సు నందు మరియొక్క నారిని సంధించి, ఆచార్యునికంటె మిన్నగా పరాక్రమము చూపించు నిచ్చతో త్వరగా ఆరునూర్ల బాణములు ఆచార్యునిపై ప్రయోగించెను. ఆ బాణముల నన్నింటిని ద్రోణుడు ఒకటే బాణము పట్టుకున్నట్లు పిడికిట పట్టుకొనెను.

“రాజా! ఆచార్యుడు అమోఘము లైన ఒక వేయి యేడునూర్ల బాణములను ప్రయోగింపగా నర్జునుడు, పదివేల బాణములతో ద్రోణుని కొట్టెను. అవి యన్నియు ద్రోణుని సేనను సంహరించెను. అర్జునుడు ప్రయోగించిన బాణములచేత ననేక వీరులు, గజాశ్యములున్న, గాయపడి, ప్రాణములు విడిచి క్రింద పడెను. అర్జున బాణ ఖండితులైన అనేక రథికు - సారథి - అశ్వ - ధ్వజ - శస్త్రములు క్రింద పడెను.

“రాజా! వజ్రాయుధము దెబ్బచేత చూర్ణము లగు పర్యతము వలె, సుడిగాలి చేత చెదరు మేఘములవలె, అగ్నిలో జ్వలించు గృహములవలెను అనేక గజములు అర్జున శరములచేత రూపము చెడి క్రింద పడెను. వేలకొలది అశ్వములు అర్జున బాణ తాడితములై, హిమాలయమునందు జలతాడితము లగు హంసల వలె పడిపోయెను. ప్రళయకాల సూర్యుని కిరణములవలె, తేజోమయము లైన యర్జున బాణముల చేత కొట్ట బడిన గజాశ్వ రథ పదాతి సైన్యములు సూర్య కిరణములచేత సృష్టింప బడిన జలప్రవాహము వలె కనపడెను.

“రాజా! మేఘములు సూర్యకిరణములను కప్పునట్లు ద్రోణాచార్యుడనెడి మేఘము బాణ వర్షము చేత అర్జునుడనెడి సూర్యుని అతని బాణము లనెడు కిరణములను ఆచ్ఛాదించి, అతి ముఖ్య వీరులను తపింప జేసెను. తరువాత ద్రోణుడు ప్రాణహరములైన బాణములతో అర్జునుని యెద గాయపరచెను. అదెబ్బతో అర్జునుని శరీర మంతయు వికలమై, భూకంపము చేత పర్యతమువలె నతడు కంపించెను. అట్లైనను, అర్జునుడు ధైర్యముతో బాణ ప్రయోగము చేసి ద్రోణాచార్యుని గాయ పరచెను. తరువాత ద్రోణుడు గూడ అయిదు బాణములతో శ్రీకృష్ణభగవానుని, డెబ్బది మూడు బాణములతో నర్జునుని, మూడు బాణములతో నతని ధ్వజమును గూడ కొట్టెను.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుడు తన శిష్యుని కంటె నధిక పరాక్రమము చూప దలచి, రెప్పపాటులో బాణములు కప్పి అర్జునుని అదృశ్యుని చేసెను. ఆచార్యుని బాణములు ఒండొంటిని ఒరసికొని పడుట, యతని ధనుస్సు సర్వదా మండలాకారముగా నుండుటయు చూచితిమి. ఆ సమరాంగణమునందు ద్రోణాచార్యుడు విడిచిన యనేక బాణములు కృష్ణార్జునులపై పడుచుండెను.

“రాజా! అప్పుడు, ద్రోణార్జునుల యద్భుత యుద్ధము చూచి శ్రీకృష్ణుడు ఒక కర్తవ్యము నిశ్చయించుకొని, అర్జునునితో ని ట్లనెను.

ద్రోణాచార్యుని విడిచి ముందుకు సాగుచున్న అర్జునుని సైనికులు ఆపుట :-

“అర్జునా! ఇక్కడ అధిక సమయము గడచు చున్నది. ద్రోణుని విడిచి ముందుకు సాగిపోము. ఇదియే యిప్పుడు మనకు సమయోచిత కర్తవ్యము”

ఆ మాట విని అర్జునుడు కృష్ణునితో ‘ప్రభూ! నీ యిష్టప్రకారమే చేయుము’. అని చెప్పిన వెంటనే కృష్ణుడు రథము తోలగా, నర్జునుడు ద్రోణాచార్యునకు ప్రదక్షిణము చేసి,

బాణములు గురియుచు ముందుకు సాగి పోయెను. అదిచూచి, ద్రోణుడు ‘అర్జునా! నీవు ఇట్లు ఎక్కడకు పోవుచున్నావు. రణరంగమునందు శత్రువును ఓడించుకుండ ఎప్పుడు గూడ నీవు దాటి పోవకుంటివి గదా!’ అని యనెను. ఆ మాటకు అర్జునుడు ‘బ్రహ్మన్! నీవు నా గురుదేవుడవు. శత్రువు కావు. నేను నీకు పుత్రునివలె ప్రియ శిష్యుడను. ప్రపంచమునందు యుద్ధములో నిన్ను జయింప గలవా డెవ్వడున్ను లేడు’. అని చెప్పెను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఇట్లు చెప్పుచునే యర్జునుడు సైంధవ వధోత్సాహముతో, అతి త్వరగా మీసేనపై దాడి చేయుచు సేనలో ప్రవేశించునపుడు అతని వెనువెంటనే, పాంచాల వీరులైన యుధామన్యుడు, ఉత్తమౌజాడున్ను చక్రరక్షకులుగా పోయిరి.

“రాజా! అప్పుడు జయుడు, కృతవర్మ, కాంబోజరాజు, శ్రుతాయువున్న అర్జునుని నివారించిరి. వారి వెనుక పదివేల రథికులు ‘ఆభీషాహ - శూరసేన - శిబి - వసాతి - మావేల్లక - లలిత్త - కేకయ - మద్రకులు, నారాయణ నామకు లైన గోపాలగణములు, కాంబోజ దేశీయ. సైనిక గణములు గూడ నుండిరి. వీరినందరను పూర్వము కర్ణుడు యుద్ధమునందు జయించి స్వాధీనపరచుకొని యుండెను. మహా యోధులైన వీ రందరు శూరులు ప్రసన్నచిత్తులై, ద్రోణాచార్యుని ముం దిడుకొని అర్జునునిపై దాడి చేసిరి.

“రాజా! అప్పుడు పుత్రశోక సంతప్తు డై, కుపితు డై, ప్రాణాంతకర మృత్యువు వలె నర్జునుడు కనపడుచుండెను. ఆ భయంకర యుద్ధమునందు తన ప్రాణములను గూడ బలి యిచ్చుటకు అతడు సిద్ధముగా నుండి, విచిత్రయుద్ధము చేయు చుండెను. యూధపతి యైన గజరాజు, గజసమూహమునందు ప్రవేశించునట్లు అర్జునుడు మీ సేనలో దూరుచుండగా ఆ పూర్వోక్త యోధులు ముందుకు వచ్చి అర్జునుని నివారించిరి.

“రాజా! తరువాత, యుద్ధమునకు పరస్పరము ఆహ్వానించు కొనుచున్న కౌరవయోధులకు, అర్జునునకున్న రోమాంచకర మైన భయంకర యుద్ధము జరిగెను. మిక్కిలి అధిక మైన రోగమును రోగచికిత్స అపునట్లే, సైంధవ వధేచ్ఛచేత సాగి వచ్చు చున్న యర్జునుని సమస్త కౌరవ వీరులు ఒకటిగా చేరి, నివారించిరి.

92 వ అధ్యాయము

ద్రోణాచార్య-కృతవర్మలతో అర్జునుని యుద్ధము :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! మహా బలపరాక్రమ సంపన్నుడైన నర్జునుడు కౌరవ సైనికులచేత ఆప బడి నప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు గూడ అతనిని వెన్నంటెను. అప్పుడు, రోగసముదాయము శరీరమును పీడింప జేయునట్లు, అర్జునుడు కౌరవసేనను తపింప చేసి, వారిపై సూర్యుని ప్రచండ కిరణముల వంటి బాణములను వర్షించెను. వారి యశ్యములను గాయపరచి, రథములను ముక్కలు చేసి, గజారోహకులతో పాటు గజములను నేలగూల్చి వారి ఛత్రములను ఇటు-నటు చెదరగొట్టి, రథములను చక్రహీనములుగా చేసెను.

“రాజా! అర్జున బాణ పీడితులైన సైనికులు అన్ని వైపుల పారిపోయిరి. అక్కడ ఎవరికిని యేమియు తేచనంతగా భయంకరయుద్ధము జరిగెను. యుద్ధరంగము నందు కౌరవ సైనికులు పరస్పరము అదుపులో నుంచుకొనుటకు ప్రయత్నించు చుండగా, అర్జునుడు ఆ సేనను మాటిమాటికి బాణములచేత కొట్టి వణకించెను. అర్జునుడు సైంధవ వధ ప్రతిజ్ఞను నెరవేర్చు కోరికతో ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేసెను. అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు మహాధనుర్ధరుడైన తన శిష్యుని ఇరువదియైదు బాణములచేత మర్మములందు కొట్టి, అతనిని గాయపరచెను.

“రాజా! అప్పుడు అర్జునుడు గూడ భల్లములచేత కొట్టి అచార్యుని బాణములను నష్టపరచుచు ఆయనను చుట్టుముట్టెను. అత్య బలసంపన్నుడైన ద్రోణుడు తనపై త్వరగా వచ్చి పడుచున్న యర్జునుని భల్లబాణములను, భల్లములతోనే ఖండించి, బ్రహ్మాస్త్రమును ప్రయోగింప జొచ్చెను. ఆ యుద్ధరంగమునందు ద్రోణాచార్యుని యద్భుత శస్త్ర ప్రయోగమును సహించి, నవయువకుడై, మిక్కిలి ప్రయత్నశీలుడైనప్పటికిన్ని అర్జునుడు తన బాణముల చేత ద్రోణుని కొట్టజాలకుండుట, మేము చూచితిమి.

“రాజా! మేఘములు సహస్ర జలధారలను వర్షించునట్లు ద్రోణాచార్యు డనెడు మేఘము అర్జునుడనెడు పర్యతముపై బాణవర్షము కురిసెను. అర్జునుడు తన బాణములతో అచార్యుని బాణములను ఖండించుచు బ్రహ్మాస్త్రము చేతనే ద్రోణుని బాణవర్షము నాపెను. అప్పుడు అచార్య ద్రోణుడు ఇరువది యైదు బాణములు కొట్టి

అర్జునుని బాధించెను. అట్లే, శ్రీకృష్ణుని భుజములందు, పక్షమునందు గూడ డెబ్బది బాణములతో కొట్టెను. అర్జునుడు నవ్వుచునే నిశిత శరవర్షములు గురియుచున్న ద్రోణుని, ఆయన బాణ వర్షమునున్న ఆపెను.

“రాజా! ద్రోణుని చేత గాయపడు చున్న కృష్ణార్జునులు ప్రళయకాలాగ్ని వలె, విజృంభించి, అచార్యుని విడిచి వేరు చోటికి పోయిరి. అప్పుడర్జునుడు తనపై పడుచున్న ద్రోణుని బాణములను నివారించుచునే కృతవర్మ సేనను వధింప నారంభించెను. అప్పుడు కృతవర్మ పర్యతము వలె, అచంచలముగా నిలిచి యున్న ద్రోణాచార్యుని విడిచి, కాంబోజ రాజైన సుదక్షిణుని దాటి అర్జునునిపై పది బాణములను ప్రయోగించి గాయపరచెను. అప్పుడు అర్జును డే మాత్రము చలించక కృతవర్మను నూరు బాణములతో కొట్టి, యతనిని మూర్ఛ పరచుచు, నతనిపై మరి మూడు బాణములను ప్రయోగించెను.

“రాజా! అప్పుడు కృతవర్మ గూడ నవ్వి, కృష్ణార్జునులను చెరి యిరువదియైదు బాణములతో కొట్టెను. అది చూచి యర్జునుడు క్రోధభరిత విషధిర సర్పముల వంటివి అగ్ని జ్వాలల వంటివియు నగు నిరువదియైదు బాణములతో కృతవర్మ ధనుస్సును ఖండించి యతనిని గాయపరచెను. అప్పుడు కృతవర్మ వేరొక ధనుస్సు తీసికొని ఐదు బాణములతో నర్జునుని యెదపై కొట్టి మరి మూడు బాణములతో నతనిని గాయపరచెను. అర్జునుడు గూడ కృతవర్మ వక్షముపై తొమ్మిది బాణములు కొట్టెను.

“రాజా! అర్జునుడిట్లు కృతవర్మ రథముపై దాడి చేయుచుండుట చూచి, శ్రీకృష్ణభగవానుడు ‘సమయము ఇక్కడనే యధికముగా గడప గూడదు’ అని తలచి, అర్జునునితో ‘నీవు కృతవర్మపై దయ విడిచి, యతడు నీ బంధువను తలపు విడిచి యతనిని మధించి వేయుము’ అని చెప్పెను.

అర్జునుడు కౌరవసేనలో ప్రవేశించుట :-

“రాజా! అప్పుడర్జునుడు బాణ ప్రయోగము చేత కృతవర్మను మూర్ఛిల్లజేసి, కాంబోజ రాజుపై ఆక్రమణము చేసెను. అర్జునుడు వ్యూహములో ప్రవేశించిన తరువాత కృతవర్మకు మిక్కిలి కోపము వచ్చి, ధనుర్బాణములాడించుచు పాంచాల రాజ కుమారులైన యుధామన్యు, ఉత్తమౌజాలను ముట్టడించెను. ఆ యిరువురు పాంచాల వీరులు అర్జునుని చక్రరక్షకులై, అతని వెనువెంటనే పోవుచుండిరి. వారిని కృతవర్మ ఆపి మూడు శరములచేత యుధామన్యుని, మరి నాల్గింటిచేత ఉత్తమౌజుని కొట్టి గాయపరచెను.

అప్పుడు ఆ యిరువురు కృతవర్మను పది-పది బాణములతో కొట్టి యతని ధ్వజమును, ధనుస్సునుగూడ ఖండించిరి. అప్పుడు కృతవర్మ కృద్ధుడై, మరియొక ధనుస్సు తీసికొని, ఆయిరువురి ధనుస్సులను ఖండించి, వారిపై బాణములు వర్షించెను. అట్లే పాంచాల వీరులు గూడ వేరు వేరు ధనుస్సులు తీసికొని, కృతవర్మ పై బాణ ప్రయోగము చేసిరి.

“రాజా! ఇంతలో నర్జునుడు శత్రు సేనలో దూరెను. కాని, యతనిని కృతవర్మ అపగా యుధామన్యు - ఉత్తమౌజాలు ఎంత ప్రయత్నించినను అర్జునునకు నీ పుత్రుల సేనలో ప్రవేశించుటకు మార్గము లభించకుండెను. అర్జునుడు అట్లే శత్రు సేనలను బాధించు చుండెను. కాని యతడు కృతవర్మకు, తనకును గల సంబంధము దృష్టిలో నుంచుకొని కృతవర్మ యెదుట బడినను అర్జునుడు అతనిని సంహరించలేదు.

అర్జున శ్రుతాయుధుల యుద్ధము :-

“రాజా! అర్జును డీవిధముగా ముందుకు సాగి పోవు చుండుట చూచి శ్రుతాయుధుడు మిక్కిలి కుపితుడై, యర్జునుని ముట్టడించి, యతనిని మూడు బాణములతో శ్రీకృష్ణుని డెబ్బది బాణములతోను కొట్టెను. తరువాత క్షురప్రము (అర్థచంద్రబాణము) చేత అర్జునుని ధ్వజమును కొట్టెను. అప్పుడు అర్జునుడు కుపితుడై, అంకుశముచేత గజరాజును పీడించునట్లు తొంబది బాణములతో శ్రుతాయుధ రాజును గాయపరచెను. అప్పుడు శ్రుతాయుధుడు, అర్జునుని పరాక్రమము సహింప జాలక డెబ్బది యేడు బాణములతో నతనిని కొట్టెను. అప్పు డర్జునుడు శ్రుతాయుధుని ధనుస్సును అంబుల పొదిని ఛేదించి, ఏడు బాణములతో అతని యెదపై కొట్టెను. దానితో క్రుద్ధుడై శ్రుతాయుధుడు మరియొక ధనుస్సు తీసికొని అర్జునుని భుజములను, వక్షఃస్థలమును తొమ్మిది బాణములతో కొట్టెను. అర్జునుడు తిరిగి యనేక సహస్ర బాణములతో నతనిని బాధించి, యతని గుఱ్ఱములను, రథమునున్న ధ్వస్తములను చేసి, డెబ్బది బాణములతో శ్రుతాయుధుని గూడ గాయపరచెను. గుఱ్ఱములు చంపబడిన తరువాత శ్రుతాయుధుడు ఆ రథము విడిచి గదాపాణియై, అర్జునునిపై దాడి చేసెను.

శ్రుతాయుధుని జగ్ధివృత్తాంతము - మరణము :-

“రాజా! శ్రుతాయుధుడు ‘పర్ణాశ’ అను నదియందు వరుణరాజునకు పుత్రుడుగా జన్మించెను. అప్పు డతని తల్లి పర్ణాశ, తన పుత్రుని కొరకు వరుణునితో ‘ప్రభూ! నా

పుత్రుడు ప్రపంచములో శత్రువులకు అవధ్యుడుగా నుండుగాక!’ అని వరము కోరెను. అప్పుడు, వరుణుడు ప్రసన్నుడై, “దేవీ! నేను ఈ పుత్రునకు హితకర మైన వరము రూపములో దివ్యాస్త్రమును ఇచ్చెదను. దానిచేత నితడు అవధ్యుడు కాగలడు.

‘దేవీ! మనుష్యునకు ఎప్పుడు గూడ అమరత్వము ఉండదు. ఇక్కడ జన్మించిన వారందరికి మృత్యువు అవశ్యంభావి యై యుండును. ఈ పుత్రుడు యుద్ధములందు ఈ యస్త్ర ప్రభావము వలన శత్రువులకు దుర్ధర్షుడు కాగలడు. ఇక నీ మనోబాధ తీరిపోవుగాక!’

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! వరుణదేవు డిట్లు చెప్పి శ్రుతాయుధునకు మంత్రోపదేశ పూర్వకముగా నొక గద యిచ్చెను. దానిని పొంది యతడు సమస్త జగత్తులో దుర్జయ వీరుడని తలచబడెను. వరుణదేవుడు ఆ గద పుత్రున కిచ్చి అతనితో మరల నిట్లనెను.

‘వత్సా! యుద్ధము చేయని వానిపై నీవు ఈ గద ప్రయోగించ గూడదు. అట్లు నీవు చేసిన యెడల ఇది తిరిగి నీపైననే వచ్చి పడును. ఈ నియమము నకు ప్రతికూలముగ అచరించు ప్రయోక్తను గూడ ఈ గద సంహరింప గలదు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! కాలము తీరినప్పుడు శ్రుతాయుధుడు వరుణదేవుని యాజ్ఞను పాలించక వీరఘాతిని యైన ఆ గద చేత శ్రీకృష్ణుని గాయపరచెను. శ్రీకృష్ణుడు తన స్కంధమునందు ఆ గద దెబ్బను సహించెను. కాని వింధ్యపర్వతమును వాయువు కదలించ జాలనట్లే, ఆ గద శ్రీకృష్ణుని కంపింప జేయ జాలకపోయెను.

“రాజా! దోష దుష్టమైన యాభిచారిక క్రియ వలన పుట్టిన ‘కృత్య’ యను దేవత, దానిని ప్రయోగించిన యజమానునే నశింప జేసినట్లు, ఆ గద తిరిగి పోయి అక్కడ నిలిచి యున్న శ్రుతాయుధునే చంపి నేలపై పడెను. గద తిరిగి వచ్చుట, శ్రుతాయుధుడు చచ్చుటయు చూచి, సైనికులలో హాహాకారము బయలు దేరెను.

“రాజా! శ్రుతాయుధుడు తన యస్త్రము చేతనే చచ్చుట చూచి, అతనికి యుద్ధము చేయని శ్రీకృష్ణునిపై గదాప్రయోగము చేసినందు చేత ఆ గద తిరిగి వచ్చి అతనినే వధించెను అని స్మృతికి వచ్చెను. వరుణదేవుడు చెప్పినట్లే శ్రుతాయుధునకు మృత్యువు కలిగెను. అతడు ధనుర్ధరులందరు చూచుచుండగనే ప్రాణములు వీడి నేలపైన, వాయువుచేత భగ్నమైన మహా వృక్షము వలె పడెను.

“రాజా! శ్రుతాయుధు డిట్లు మరణించుట చూచి, సమస్త సైనికులు, సేనాధిపతులున్ను పారిపోయిరి.

సుదక్షిణుని వధ :-

“రాజా! కాంబోజరాజపుత్రుడైన సుదక్షిణుడు అశ్వసైన్యముతో, అర్జునుని ఎదుర్కొనుటకు వచ్చెను. అర్జునుడు సుదక్షిణునిపై ఏడు బాణములు ప్రయోగించెను. ఆ బాణములు ఆ వీరుని శరీరమును చీల్చి నేలపై పడెను. అర్జున బాణ తాడితుడై, యతడు బాణములను అర్జునునిపై ప్రయోగించి యతనిని క్షతగాత్రుని చేసెను. తరువాత, శ్రీకృష్ణుని మూడు బాణములతో గాయపరచి, మరల అర్జునుని ఐదు బాణములతో కొట్టెను. అప్పుడర్జునుడు సుదక్షిణుని ధనుస్సు, ధ్వజమున్ను ఖండించెను. తరువాత అర్జునుడు రెండు తీక్షణభల్లములతో సుదక్షిణుని కొట్టగా సుదక్షిణుడు గూడ మూడు బాణములతో అర్జునుని గాయపరచి సింహనాదము చేసి, కుపితుడై, సర్యలోహ మయము, ఘంటాయుక్తము, భయంకరము నైన శక్తిని అర్జునునిపై విసరెను.

“రాజా! ఆ మహాశక్తి కొఱవివలె జ్వలించుచు మిణుగురులు గ్రక్కుమ పోయి అర్జునుని శరీరమును గాయపరచి, క్రింద పడిపోయెను. ఇట్లు, శక్తి దెబ్బ తిని అర్జునుడు మూర్ఛపోయి, తిరిగి తేరుకొని, మిక్కిలి కోపముతో రెండు పెదవుల మూలలు నాకుచు, పదునాలుగు బాణములతో సుదక్షిణుని అశ్వ - ధ్వజ - ధనుస్సులను, సారథినిన్ని గాయపరచెను. తరువాత, అర్జునుడు అనేక బాణములచేత సుదక్షిణుని రథమును ముక్కలు- ముక్కలు చేసి అతని సంకల్పమును, పరాక్రమమును వ్యర్థము చేసి, నిశిత శరముతో అతని యెదను ఛేదించెను. దాని చేత సుదక్షిణుని కవచము చినిగి పోయి సమస్తా వయవములు శిథిలములై, కిరీట - భుజకీర్తులు క్రింద పడెను. సుదక్షిణుడు గూడ యంత్రము చేత విసరబడిన ధ్వజము వలె నేలపై ముఖము గ్రుద్దుకొనుచు పడిపోయెను.

“రాజా! హేమంత ఋతువు గడచిన పిదప పర్యతశిఖరముపై శోభిల్లుచున్న వృక్షము వాయువేగముచేత విరిగి, క్రింద పడినట్లే, సుదక్షిణుడు చంపబడి, భూమిపై దీర్ఘనిద్రపోవు చుండెను. అనేకామూల్యభూషణాలంకృతుడై, పర్యతమువలె దర్శనీయుడు గా నున్న సుదక్షిణుని అర్జునుడు ఒక్క బాణముచేతనే చంపి పడగొట్టెను.

శిరస్సుపై అగ్ని వలె దీపించుచున్న సువర్ణహారమును ధరించిన సుదక్షిణుడు ప్రాణశూన్యుడై క్రింద బడినను మిక్కిలి శోభించుచుండెను.

“రాజా! శ్రుతాయుధ - సుదక్షిణులు చంపబడుట చూచి, మీ సేన లన్నియు పారి పోవ జొచ్చెను.

93వ అధ్యాయము

అర్జునుడు శ్రుతాయువు మొదలైన వారిని వధించుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! శ్రుతాయుధ - సుదక్షిణులు చంపబడిన తరువాత మీ సైనికులందరు కుపితు లై, మిక్కిలి వేగముతో నర్జునునిపై దాడి చేసిరి. అక్కడ అభీషాహ - శూరసేన - శిబి - వసాతి దేశీయ సైనిక గణము అర్జునునిపై బాణ వర్షము కురియ జొచ్చిరి. అప్పుడు అర్జునుడు, ఆ సేనలలో ఆరువేల సైనికులను, యోధులను సంహరించెను. చిన్న - చిన్న మృగములు వ్యాఘ్రమునకు భయపడి పరుగెత్తునట్లు వారు అర్జునునకు భయపడి పారిపోయిరి. మిగిలిన వారిని అర్జునుడు సంహరించు చుండెను. అది చూచి పారిపోవు చున్న సైనికులు తిరిగి వచ్చి అర్జునుని నలువైపుల చుట్టుముట్టిరి.

“రాజా! ఈ విధముగా అర్జునుడు సమస్త సైనిక సంహారము చేయు చున్నపుడు, శ్రుతాయువు, అచ్యుతాయువు అను వీరులిద్దరు క్రోధ మర్షములతో నర్జునుని ఎదురించి యుద్ధము చేయుచుండిరి. ఆ యిరువురు బలవంతులు, అర్జునునితో స్పర్థ (పోటీ) పడునట్టి యుత్తమ వీరకులసంజాతులు, మహాభుజబలము గలవారు నై యుండిరి. ఆ యిరువురు కుడి - యెడమల నిలిచి అర్జునునిపై బాణములు కురియు చుండిరి.

“రాజా! ఆ యిరువురు వీరులు మహాయశస్సును అభిలషించుచు నీ పుత్రుని కొరకు అర్జునుని వధింప గోరి మిక్కిలి త్వరగా నతనిపై బాణ ప్రయోగము చేయు చుండిరి. రెండు మేఘములు చెరువును వర్షధారలచే నింపునట్లు ఆ యిరువురు వేలకొలది బాణముల చేత అర్జునుని ఆచ్ఛాదించిరి.

“రాజా! తరువాత రథిక శ్రేష్ఠుడైన శ్రుతాయువు తీక్షణమైన తేమరాయుధము (చిన్నకోల) చేత అర్జునుని కొట్టి గాయపరచగా, నర్జునుడు మూర్ఛిల్లుచు, శ్రీకృష్ణుని గూడ మూర్ఛిల్ల జేసెను.

“రాజా! ఇంతలో మహారథికు డైన అచ్యుతాయువు మిక్కిలి తీక్ష్ణమైన శూలముతో నర్జునుని కొట్టగా అర్జునుడు గాయముపై ఉప్పుజల్లినట్లు బాధపడి ధ్వజదండము నాశ్రయించి నిలిచెను.

“రాజా! అప్పుడు ‘అర్జునుడు చంపబడె’నని తలచి మీ సైనికులందరు బిగ్గరగా సింహనాదము చేసిరి. అర్జునుడు మూర్ఛిల్లి యుండుట చూచి శ్రీకృష్ణభగవానుడు మిక్కిలి పరితపించి, ప్రియ వచనముల చేత నర్జునుని ఊరడించెను.

“రాజా! తరువాత రథికశ్రేష్ఠులైన శ్రుతాయు - అచ్యుతాయువులు తమ సమక్షమున నున్న కృష్ణార్జునులపై బాణ వర్షము కురిసి, యర్జున రథమును, చక్రములు, నొగలు, అశ్వములు, ధ్వజము, పతాక - వీనితో పాటు కృష్ణార్జునులను అదృశ్యులను చేసిరి. అది చాల అద్భుతముగా నుండెను.

“రాజా! అర్జునుడు, యమరాజా నగరమునకు చేరి, తిరిగి వచ్చుచున్నట్లుగా మెల్లమెల్లగా మూర్ఛదేరు చుండెను. అప్పుడు శ్రీకృష్ణునితో పాటు తన రథము బాణములతో కప్పబడి యుండుట, తన యెదుట అగ్నివలె దేదీప్యమానులుగా ఇద్దరు శత్రువులుండుట గూడ చూచి యర్జునుడు ఐంద్రాస్త్రము ప్రయోగింపగా, ఆ యస్త్రమునుండి యనేక సహస్ర బాణములు బయలువెడలి ఆ యిరువురు శత్రువులను, వారు ప్రయోగించిన బాణములనున్న భిన్న-భిన్నము చేయగా, శత్రుహాణ శకలములు ఆకాశమునందు చెదరి తిరుగు చుండెను.

“రాజా! ఇట్లు అర్జునుడు శత్రు బాణములను నష్టపరచి, అక్కడక్కడ నిలిచి యున్న మహారథికులతో యుద్ధము చేయుటకు బయలు దేరెను. అంతకు పూర్వము అర్జునుడు ప్రయోగించిన బాణముల చేత శ్రుతాయు - అచ్యుతాయువుల శిరస్సులు ఖండింప బడెను. వారి భుజములు భిన్న భిన్నము లయ్యెను. వారిరువురు ఉప్పెనలో పెరకబడిన వృక్షములవలె భూశయనము చేసిరి. ఆ యిరువురి వధ సముద్ర శోషణము వలె అందరికి, ఆశ్చర్యజనకముగా నుండెను.

“రాజా! వారిరువురి వెనుక వచ్చు చున్న యేబది మంది రథికులను గూడ సంహరించి, అర్జునుడు వీరోత్తములను ఏరియేరి చంపుచు, మరల కౌరవసేనలో ప్రవేశించెను.

“రాజా! శ్రుతాయు-అచ్యుతాయువులు చంప బడుట చూచి, వారి పుత్రులు నియతాయువు, దీర్ఘాయువు అనువారు పితృవధ చేత మిక్కిలి క్రుద్ధులై, వివిధ

బాణములు కురియుచు నర్జునుని ఎదుర్కొనుటకు రాగా, అర్జునుడు మిక్కిలి కుపితుడై బాణములతో కొట్టి ఆ యిరువురను రెండు గడియలలోనే యమలోకమునకు పంపెను.

“రాజా! గజము కమల సరస్సును మధించినట్లే, మీ సేనలను మధించు చున్న యర్జునుని మీ యోధాగ్రేసరు లెవ్వరు గూడ నివారింప జాలకుండిరి. ఆ సమయము నందే యుద్ధ విద్యా పారంగతు లైన అంగదేశ యోధులు వేలకొలదిగ గజారోహులై, క్రోధముతో గజ సమూహము చేత అర్జునుని నలుమూలల చుట్టుముట్టిరి. దుర్యోధనుని యాజ్ఞచేత పూర్వ-దక్షిణ దేశముల కళింగాది నరపతులు గూడ పర్వతముల వంటి గజములతో వచ్చి అర్జునుని ముట్టడించిరి.

“రాజా! అప్పుడు అర్జునుడు ఉగ్రుడై తనను చుట్టు ముట్టిన యోధులందరి శిరస్సులను, భూషణాలంకృతము లైన వారి భుజములనున్న బాణములతో ఖండించెను. ఆ శిరస్సుల చేత, భుజములచేతను ఆచ్ఛాదితమైన భూమి సర్పముల చేత చుట్టబడి, సువర్ణ పాషాణ యుక్త మైన భూమివలె శోభిల్లు చుండెను. అట్లు, భిన్నము లైన భుజములు, మస్తకములున్న, వృక్షములనుండి పక్షులవలె రాలిపడెను. వేలకొలది బాణములచేత కొట్టబడి రక్త ధారలు ప్రవహించు చున్న గజములు, వర్షకాలమునందు గైరికాది ధాతు మిశ్రితమైన జలప్రవాహములు పారుచున్న పర్వతములవలె కనపడుచుండెను.

“రాజా! అర్జున బాణముల చేత మృతులైన మ్లేచ్ఛ సైనికులు, గజ పృష్ఠములపై పడి యుండిరి. వారి వివిధాకృతులు మిక్కిలి వికృతముగా కనపడుచుండెను.

“రాజా! వివిధ వేషములు ధరించి, అనేక శస్త్రాస్త్ర సంపన్నులైన యోధులు అర్జునుని విచిత్ర బాణములచే చంపబడి శోభిల్లుచుండిరి. వారి యవయవములన్నియు నెత్తుట దోగు చుండెను. ఆరోహకులతో, అనుచరులతో పాటు వేలకొలది గజములు అర్జున బాణ తాడితములై, నెత్తురు గ్రక్కుచుండెను. వాని యవయవము లన్నియు భిన్న-భిన్నము లగు చుండెను. అనేక గజములు ఆక్రోశించు చుండెను. అనేకములు భూశయనము లయ్యెను. ఎన్నియో గజములు దిక్కులలో తిరుగు చుండెను. అనేక గజములు భయము చేత పారిపోవుచు తమ పక్షపు యోధులనే త్రొక్కుచుండెను.

“రాజా! తీక్ష్ణ విష సర్పములవలె భయంకరములైన గజములన్నియు గుప్తాస్త్రధారులైన సైనికులతో గూడి యుండెను. ఆ సైనికులు మాయావులు, వారి

యాకృతి భయంకరము, వారి నేత్రములు భయజనకములు, వారు కాకుల వలె నల్లనివారు, దురాచారులు, స్త్రీ లంపటులు, కలహప్రియులుగా నుండిరి.

“రాజా! యవన - పారద - శక - బాహ్లికులు గూడ అక్కడ యుద్ధమునకు వచ్చి యుండిరి. మదగజమువలె పరాక్రమవంతు లైన ద్రావిడులు, నందినీ ధేనువు యోని నుండి పుట్టిన వారు, యమునివలె యుద్ధకుశలురు నైన మ్లేచ్ఛులు గూడ అక్కడ యుద్ధము చేయు చుండిరి. దార్యాతిసార - దరద - పుండ్రాదులు వేలకొలది లక్షలకొలది సంస్కారహీను లైన మ్లేచ్ఛులు అక్కడ ఉండిరి. వివిధ యుద్ధ కుశలు లైన ఆ మ్లేచ్ఛులందరు అర్జునునిపై తీక్షణబాణములు కురియుచు, అతనిని కప్పచుండిరి.

“రాజా! ఆ మ్లేచ్ఛులందరు అర్జునునిపై తీక్షణబాణములు కురిసి అతనిని కప్పిరి. అప్పు డర్జునుడు వారిపైన బాణములు అసంఖ్యాకములుగా మిడుతల దండువలె కురిసి వారిపై బడెను. ఆ విశాల సైన్యముపై ఛాయవలె బాణవర్షము గప్పెను. అర్జునుడు ముండనము చేయించుకొనిన వారు, అర్ధముండితులు, జటాధారులు, అపవిత్రులు, గడ్డము పెరిగిన ముఖములు గలవారు నగు మ్లేచ్ఛుల నందరను సంహరించెను. అప్పుడు పర్యతము పైన, పర్యత గుహలలోను నివసించు నూర్లకొలది మ్లేచ్ఛ సంఘమువారు అర్జున బాణ విద్యులై, భయముతో పారిపోయిరి. అర్జున బాణ మృతులై, భూమిపై బడిన గజారోహక - ఆశ్వారోహకు లగు మ్లేచ్ఛుల రక్తము కాకులు - కొంగలు - తోడేళ్ళున్న మిక్కిలి సంతోషముతో త్రాగు చుండెను.

“రాజా! అప్పుడు అర్జును డక్కడ నొక రక్త మహానదిని ప్రవహింప జేసెను. అది ప్రళయకాలనదివలె భయంకరముగా నుండెను. దానిలో రథ-గజ-తురగ-పదాతి దళములను పరచి, వంతెన నిర్మింపబడినట్లుండెను. బాణవర్షమే యక్కడ నొకల వలె నుండెను. సైనికుల వెంట్రుకలు నాచుతీగలవలె గడ్డివలె నుండెను. ఆ భయంకర నదిలో రక్తప్రవాహతరంగములు లేచు చుండెను. తెగిన వ్రేళ్ళు చిన్న-చిన్న చేపలవలె కనపడుచుండెను. హస్తక-ఆశ్వక - రథికుల శరీరములనుండి పారు రక్తము చేత పూర్తిగా నిండిన యా నదిని అర్జునుడు స్యయముగా ప్రకటింప జేసి యుండెను.

“రాజా! ఇంద్రుని వర్షముచేత మిట్టపల్లములు తెలియక యుండునట్లే, అక్కడి నేల యంతయు రక్త ధారలలో మునిగి సమతలముగా తోచు చుండెను. అర్జును డక్కడ ఆరువేల ఆశ్వకులను, ఒక వేయిమంది క్షత్రియవీరులను వధించి యుండెను. వేలకొలది బాణములచేత కొట్టబడిన గజములు, వజ్రాయుధము చేత కొట్టబడిన

పర్యతములవలె నేలగూలి యుండెను. మదధారలు స్రవించు చున్న మదగజములు నలవనములను (కమలములు లేక కిక్కుసపు గడ్డి వనములు) త్రొక్కుమా పోవునట్లే, అర్జునుడు సమస్త శత్రువుల రథాశ్వములను సంహరించుచు రణభూమిలో సంచరించుచుండెను.

“రాజా! వాయువు చేత ప్రేరితమైన యగ్ని యెండిన యింధనములు, తృణలతాదులు, అనేక మహావృక్షములు, పొదలున్ను నిండిన యడవులను కాల్చి భస్మము చేసినట్లే, శ్రీకృష్ణుడనెడు వాయువు చేత ప్రేరితుడై, బాణ జ్వాలలు గల యర్జునాగ్ని కోపముతో, మీ సేన 'యనెడు వనమును దగ్ధము చేసెను. రథముల పీఠములు శూన్యములు చేసి, వానిపై నున్న మనుష్యుల శవములను నేలపై పరచుచూ అర్జునుడు ఆ యుద్ధరంగమునందు నృత్యము చేయుచుండెను. కృద్ధుడైన యర్జునుడు పిడుగుల వంటి బాణములచేత భూమిని ముంచుచు, కౌరవసేనలో దూరెను. అప్పుడా సేనలో పోవు చుండగా నర్జునుని, శ్రుతాయువు, అంబష్టుడున్ను నివారింపిరి.

“రాజా! అప్పు డర్జునుడు, తీక్షణబాణములచేత, విజయప్రయత్నము చేయుచున్న అంబష్టుని యశ్వములను సంహరించెను. ఇతర బాణములచేత అర్జునుడు అంబష్టుని ధనుస్సు ఖండించి, తన బలపరాక్రమములు ప్రదర్శించెను. అప్పుడు అంబష్టుడు క్రోధముతో గదాపాణి యై, కృష్ణార్జునుల పై ఆక్రమణము చేసి, ముందుకు నడచుచు అర్జున రథమును ఆపి, శ్రీకృష్ణుని గదతో కొట్టెను. అప్పుడు శ్రీకృష్ణునిపై అంబష్టుడు గదా ప్రహారము చేయుట చూచి అర్జునుడు కోపముతో, మేఘము ఉదయించిన సూర్యుని కప్పునట్లు, యుద్ధరంగమునందు బాణములతో గదాధారియైన అంబష్టుని కప్పివేసెను. తరువాత వేరు వేరు బాణములచేత అంబష్టుని గదను చూర్ణము చేసెను. అది చాల యద్భుత సంఘటనముగా నుండెను.

“రాజా! తరువాత అంబష్టుడు మరియొక గద తీసికొని శ్రీకృష్ణార్జునులను మాటి-మాటికి కొట్టెను. అప్పుడు అర్జునుడు ఇంద్రధ్వజముల వంటి అంబష్టుని రెండు గదా సహిత బాహువులను రెండు అర్ధచంద్రబాణములతో నరకెను. ఇతర బాణముతో నతని తలగూడ నరకెను. యంత్రము దెబ్బచేత బంధనము లూడిన యింద్ర ధ్వజము వలె నంబష్టుడు చచ్చి నేలపై 'ధమ్మ'ని శబ్దము చేయుచు పడెను.

“రాజా! తరువాత రథికుల సేనలో దూరి నూర్లకొలది గజములతో అశ్వముల తోను చుట్టబడిన అర్జునుడు మేఘముల చాటున నున్న సూర్యుని వలె కనపడెను.

94వ అధ్యాయము

దుర్యోధనుడు నిందింపగా ద్రోణుడు అతనిని అర్జునునితో యుద్ధము చేయుటకు పింపుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! తరువాత అర్జునుడు సైంధవుని వధించు కోరికతో, ద్రోణాచార్య-కృతవర్మల యొక్క దుస్తర మైన సేనావ్యూహమును భేదించి, మీ సేనలో ప్రవేశించెను. అర్జునుని చేత కాంబోజ రాజ కుమారుడైన సుదక్షిణుడు, వూరుడైన శ్రుతాయుధుడునున్న చంపబడిరి. అప్పుడు, సేన యంతయు నష్టమై, భ్రష్టమై, నలువైపుల పారిపోయెను. అప్పుడు, దుర్యోధనుడు, తన సేన పారిపోవుట చూచి, మిక్కిలి త్వరగా ద్రోణాచార్యుని కడకు పోయి ఇట్లనెను.

“గురుదేవా! అర్జునుడు మన మహాసేనను మథించి, వ్యూహములో దూరి పోయెను. ఇప్పుడు ‘అర్జునుని వినాశమునకు ఏమి చేయవలెను’ అని నీవు విచారింపుము. భయంకరమైన మనుష్య సంహారమునందు ఏ విధముగా నైనను, సైంధవుడు చంపబడకుండ నుపాయము చేయుము. మా కందరకు నీవే ఆధారము గదా!

“అచార్యా! హఠాత్తుగా మండిన దవానలము ఎండుగడ్డి యడవిని కాల్చి భస్మము చేసినట్లే, అర్జును డను అగ్ని తన కోప మనెడు వాయువు చేత ప్రేరితుడై నా సైన్యమనెడు శుష్క వనమును దహించుచున్నాడు. అర్జునుడు సేనావ్యూహమును భేదించి, నిన్ను గూడ దాటి ముందుకు వెడలి పోయినప్పటినుండి సైంధవుని రక్షించు యోధులు మిక్కిలి సంశయములో పడియున్నారు.

“గురుదేవా! ద్రోణాచార్యుడు బ్రతికి యున్నంతవరకు అతనిని దాటి, అర్జునుడు సేనలో ప్రవేశింప జాలడు’ అని మన పక్షపు రాజవీరు లందరు విశ్వసించి యుండిరి. కాని, అచార్యా! నీవు చూచు చుండగనే అర్జునుడు నిన్ను లంఘించి వ్యూహములో ప్రవేశించె ననగా, ఈ సేన యంతయున్ను, వ్యాకులమై నశించి పోయినదని, ఇప్పుడు నా సేనకు అస్త్రైత్యము ఉండబోవదనియు నేను తలచుచున్నాను.

“బ్రహ్మన్! నీవు పాండవుల హితమునే కోరు చున్నావని నాకు తెలియును. కనుకనే, నా కార్యభారమును విచారించి మోహము చెందుచున్నాను. నేను, నా శక్తి కొలది నీకు ఉత్తమ జీవన నిర్వాహము కొరకు సర్వ వ్యవస్థలు చేయుచు నిన్ను నాచేతనైనంత వరకు సంతోషముతో నుంచుటకు ప్రయత్నించు చుందును. కాని, ఈ విషయము లన్నియు నీవు గుర్తుంచు కొనుట లేదు.

“అచార్యా! మేము సర్వదా భక్తిభావముతో నీ పాదములను సేవించు చున్నప్పటికిన్ని నీవు మమ్ము ఇష్టపడక ఎల్లప్పుడు, మా యప్రియమునే చేయుచు, పాండవులను నిరంతరము ప్రసన్నులుగా నుంచెదవు. మావలననే నీ జీవనము గడచు చున్నప్పటికిన్ని నీవు మాకు అప్రియము చేయుటయందే నిమగ్నుడ వై యుండెదవు. నీవు తేనె పూసిన కత్తివంటి వాడవని నేను ఎరుగ కుంటిని.

“అచార్యా! నీవు అర్జునుని ఆపి ఉంచ గలను’ అని నాకు వరము ఈయ కుండిన యెడల, తన యింటికి పోవు సైంధవుని నేను ఎప్పుడు గూడ ఆపి యుండను. మూర్ఖుడనైన నేను నీవు సైంధవుని రక్షించెద వని విశ్వసించి అతనిని సమాధాన పరచి యిక్కడనే ఆపి, మృత్యువు వాత పడవేసితిని. యముని కోరల లో చిక్కుకొనిన మనుష్యుడు గూడ తప్పించు కొన గలడు కాని, యుద్ధభూమియందు అర్జునుని వశములో చిక్కిన సైంధవుని ప్రాణములు దక్కజాలవు గదా!

“అచార్యా! సైంధవుడు మృత్యువు నుండి విడివడుటకు తగిన ప్రయత్నము చేయుము. నేను వీడితుడనై పలికిన నిరర్థక వచనములకు నీవు కోపపడక, ఎట్లైనను, సైంధవుని రక్షింపుము.

“రాజా! ఇట్లు దుర్యోధనుడు అధిక్షేప పూర్వకముగా పలికిన మాటలు విని ద్రోణాచార్యుడతనితో నిట్లనెను.

“దుర్యోధనా! నీ మాటలు నేను చెడ్డగా తలచను. ఎందుకనగా, నీవు నాకు అశ్వత్థామ వంటివాడవు. కనుక, సత్యమైన మాట నీకు చెప్పెదను. సావధానుడ వై వినుము.

“రాజా! శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునకు ఉత్తమ సారథిగా నున్నాడు. అతని రథాశ్వములు గూడ మిక్కిలి వడిగా పరుగెత్తగలవి. కనుక, ఏదో కొంచెము అవకాశము దొరకించుకొని అర్జునుడు వెంటనే సేనలో దూరిపోవును. నేను ప్రయోగించు బాణ

సమూహములు, అతి త్వరగా పరుగెత్తు అర్జునుని రథము వెనుక ఒక క్రోసు దూరము పడుచుండుట నీవు చూచుట లేదా?

“రాజా! నేను వృద్ధుడ నైతిని గనుక నిప్పుడు శీఘ్రముగా నా రథము నడప జాలకున్నాను. ఇటువైపు నాసేన కెదురుగా అర్జునుని మహాసేన నిలిచి యున్నది. సమస్త ధనుర్ధరులు చూచు చుండగా యుధిష్ఠిరుని బంధించెదనని క్షత్రియులందరి సమక్షమున నేను ప్రతిజ్ఞ చేసితిని.

“రాజా! యిప్పుడు అర్జునుడు సమక్షములో లేక, యుధిష్ఠిరుడు నా యెదుట నిలిచి యున్నాడు. ఇట్టి పరిస్థితిలో నేను వ్యూహద్వారము విడిచి, అర్జునునితో యుద్ధము చేయుటకు పోవను. నీ శత్రువైన యర్జునుడు గూడ నీ కులము నందే జనించి, నీ సమానమైన పరాక్రమము కలవాడుగా నున్నాడు. ఇప్పుడతడు ఒంటరిగా నిలిచి యున్నాడు. నీవు సహాయకులతో పరిపూర్ణుడవై యున్నావు. అతడు రాజ్యచ్యుతుడు. నీవు ఈ సమస్త జగత్తునకు ప్రభువుగా నున్నావు గనుక, నీవు భయపడక పోయి, అర్జునునితో యుద్ధము చేయుము.

“దుర్యోధనా! నీవు రాజావు, శూరుడవు, విద్యాంసుడవు, యుద్ధ కుశలుడవు. నీవే పాండవులతో వైరము తెచ్చి పెట్టుకొంటివి. కనుక, అర్జునుడు పోయిన వైపునకే అతనితో యుద్ధము చేయుటకు నీవు గూడ పోమ్ము!”

“రాజా! ఆ మాట విని దుర్యోధనుడు ద్రోణాచార్యునితో ని ట్లనెను.

“అచార్య! నీవు సమస్త శస్త్రధారులలో శ్రేష్ఠుడవు. అటువంటి నిన్నే దాటి ముందుకు సాగిపోయిన యర్జునుని నేను ఎట్లు అప గలను? యుద్ధమునందు వజ్రాయుధధారి యైన యింద్రుని గూడ జయించ వచ్చును కాని, శత్రు విజయి యైన యర్జునుని జయించుట అసంభవము. కృతవర్మను దేవ సమానుడ వైన నిన్నున్న జయించి, శ్రుతాయువును, వేలకొలది మ్లేచ్ఛ సైనికులను సంహరించి యుద్ధమునందు అగ్నివలె శత్రువులను దహించు చున్న శస్త్రాస్త్ర జ్ఞాన సంపన్నుడు, ఎవరికిన్ని చెనకరానివాడు నగు అర్జునునితో నే నెట్లు యుద్ధము చేయగలుగుదును? నీవొకవేళ, నేడు అర్జునునితో నేను యుద్ధము చేయుట ఉచితమని తలచిన యెడల, నేను నీ సేవకుని వలె నీ యాజ్ఞ పాలించెదను. నీవు నా కీర్తిని రక్షింపుము”

ఆ మాట విని ద్రోణాచార్యుడు దుర్యోధనునితో ని ట్లనెను.

“కురునందనా! నీవు సరియైన మాటనే యనుచున్నావు. అర్జునుడు సర్వదా దుర్జయ వీరుడు. కానీ, నేనొక యుపాయము చేసెదను. దానిచేత నీవు అర్జునుని వేగమును సహించ గలవు. శ్రీకృష్ణుని యెదుటనే అర్జునుడు నీతో అద్భుతముగా యుద్ధము చేయు సంఘటనము చూచెదము గాక!

“దుర్యోధనా! నే నొక బంగారు కవచమునునీకు తొడిగెదను. దానిచేత యుద్ధ రంగమునందు, ప్రయోగింప బడు బాణాద్యస్త్రములు నిన్ను గాయ పరచక ఉండ గలవు. మనుష్య - దేవ - రాక్షస - యక్ష - నాగ - అసురులు, మూడు లోకముల ప్రాణులున్న నీతో యుద్ధము చేసినప్పటికిన్ని నేడు నీకు ఏలాంటి భయము కలుగదు. ఈ కవచము ఉండగా కృష్ణార్జునులు, ఇతర యోధులున్న బాణముల చేత నిన్ను గాయపరచ జాలరు. కనుక, నీ వీ కవచమును ధరించి శీఘ్రముగా రణరంగములో అర్జును నెదుర్కొనుటకు స్వయముగా పోమ్ము. నేడు నీ వేగమును అతడు సహించ జాలడు.”

జనమేజయా! ఇట్లు ద్రోణాచార్యుడు దుర్యోధనునకు చెప్పి, తన ప్రభావము చేత అందరను అశ్చర్య చకితులను చేయు కోరికతో వెంటనే, అచమనము చేసి యుద్ధమునందు దుర్యోధనుని విజయము కొరకు విధిపూర్వకముగా మంత్రమును జపించి, మిక్కిలి తేజశ్శాలియైన యద్భుత కవచమును అతని శరీరమునందు తొడిగి, యతనితో ని ట్లనెను.

“భరతనందనా! పరబ్రహ్మ మైన పరమాత్మ నీకు శ్రేయస్సు కలిగించు గాక! బ్రహ్మదేవుడు, బ్రాహ్మణులు ఉత్తమ సర్పరాజులున్న నీకు మంగళము కలిగింతురు గాక! నహాష పుత్రుడైన యయాతి, ధుంధుమారుడు, భగీరథుడు మొదలైన రాజర్షులున్న నీకు మేలు చేకూర్చెదరు గాక! యుద్ధమునందు ఏకపాదులు, అనేక పాదులు, పాదరహితులు నైన ప్రాణులు నీకు సర్వదా మంగళము చేకూర్చెదరు గాక! స్వాహా - స్యధా - శచీ లక్ష్మీ - అరుంధత్యాది దేవీ జనము నీకు మంగళము, శ్రేయస్సును కలిగించెదరు గాక! అసిత - దేవల - విశ్వామిత్ర - అంగిరస్ - వసిష్ఠ - కశ్యపాది మహర్షులు నీకు మేలు కలిగించెదరు గాక! ధాత, విధాత, లోకేశ్వరుడు నైన బ్రహ్మ, దిక్పాలకులు, షణ్ముఖు డైన కార్తికేయుడున్న నీకు శ్రేయస్సు కలిగించెదరు గాక! నేను సర్వదా నిన్ను ఆశీర్వదించు చుందును.

“దుర్యోధనా! సూర్య భగవానుడు, నాలుగు దిగ్గజములు, పృథివ్యాకాశములు, గ్రహములున్న నీకు మంచి చేయుగాక! సర్వదా ఈ భూమి క్రింద ఉండి భూమిని తలపై ధరించునట్టి సర్పరాజైన ఆదిశేషుడు నీకు శ్రేయస్సు కలిగించు గాక!

“గాంధారీ నందనా! పూర్వకాలమునందు వృత్రాసురుడు యుద్ధమునందు పరాక్రమముతో వేలకొలది దేవతల శరీరములను చీల్చి వారిని ఓడించినప్పుడు బల - పరాక్రమహీనులైన యింద్రాది సమస్త దేవతలు వృత్రాసురునికి భయపడి బ్రహ్మదేవుని శరణు జొచ్చి యిట్లనిరి.

‘దేవేశ్వరా! వృత్రాసురుని చేత సర్వ విధముల అణచ బడిన దేవతలకు నీవు ఆశ్రయదాతవు. ఈ మహా భయమునుండి మమ్ము రక్షింపుము’

ఆ మాట విని బ్రహ్మదేవుడు తన ప్రక్కన నున్న శ్రీ మహావిష్ణువుతో, దుఃఖితులై యున్న యింద్రాది దేవతలతోను ఇ ట్లనెను.

“దేవతలారా! మీరందరు, బ్రాహ్మణులున్న నా చేత సర్వదా రక్షింప దగినవారు. కాని, వృత్రాసురుని సృష్టించిన ‘త్యష్ట’యను ప్రజాపతి పరాక్రమము మిక్కిలి ధుర్ధర్మము. పూర్వము త్యష్ట యను ప్రజాపతి పదిలక్షల సంవత్సరములు తపస్సు చేసి, శంకర భగవానుని నుండి వరము పొంది వృత్రాసురుని యుత్పత్తి చేసెను. అట్టి బలవంతుడైన మీ శత్రువు శంకరభగవానుని యనుగ్రహము చేతనే మీ మృందరను తప్పక చంప గలడు. కనుక, మీరు శంకరుని నివాస స్థానమునకు పోయి, ఆ భగవంతుని దర్శించిన యెడల మీరు వృత్రాసురుని జయింప గలరు. తపస్సునకు ఉత్పత్తి స్థాన మైనవాడు, దక్షయజ్ఞ వినాశకుడు, భగదేవత యొక్క నేత్రములను నశింప చేసినవాడు సర్వ భూతేశ్వరుడు, పినాక ధనుర్ధారి, భగవంతుడు నైన శివుడు మందరాచలమునందు విరాజమానుడై ఉన్నాడు. మీరు ఆమహానుభావుని దర్శింపుడు’

“దుర్యోధనా! అప్పుడు దేవత లందరు కలిసి, బ్రహ్మదేవునితో పాటు మందరాచలమునకు పోయి, అక్కడ కోటి సూర్య ప్రకాశుడు, తేజోరాశియు నైన శ్రీశంకర భగవానుని దర్శనము చేసిరి. అప్పు డా భగవానుడు వారితో, ‘దేవతలారా! మీకు స్వాగతము. మీకు నే నేమి చేయ వలెను? నా దర్శనము వ్యర్థము గాదు. కనుక, మీకు అభీష్టమనోరథప్రాప్తి కలుగుగాక!’

“రాజా! ఇట్లు చెప్పగా, దేవతలు ఆ భగవంతునితో, ‘దేవా! వృత్రాసురుడు మా

తేజస్సును హరించెను. నీవు దేవతలకు ఆశ్రయదాతవు. మా శరీరముల యవస్థ చూడుము. వృత్రాసురుని దెబ్బలచేత మా శరీరములు గాయ పడినవి. కనుక, నీ శరణు జొచ్చితిమి. నీవు మాకు ఆశ్రయ మిమ్ము’

అది విని శంకరుడి ట్లనెను.

“దేవతలారా! యిది త్యష్ట యను ప్రజాపతి తేజస్సు చేత పుట్టిన మిక్కిలి ప్రబల మైన భయంకర ‘కృత్య’ (ఒక దేవత) యని తెలిసికొనుడు. ఆ దేవతను, మనస్సును, ఇంద్రియములనున్న వశములో నుంచుకొననివారు నివారించుట చాల కఠినము. ఐనను, నేను దేవతలకు సహాయము తప్పక చేయవలెను. కనుక, ఇంద్రా! నా శరీరమునుండి ఉత్పన్నమైన యీ కవచమును తీసికొనుము. నేను ఉపదేశించు ఈ మంత్రమును మనస్సులో జపించి, రాక్షసేశ్వరు డైన వృత్రాసురుని వధించుటకు నీవీ కవచమును తొడిగికొనుము.’

ఈ సంగతి ద్రోణాచార్యుడు దుర్యోధనునకు చెప్పి మరల నిట్లనెను. ‘దుర్యోధనా! భగవంతుడైన శంకరుడిట్లు చెప్పి, ఆ కవచము దేవేంద్రునకు ఇచ్చి ఆ మంత్రమును గూడ ఉపదేశించెను. ఇంద్రుడా కవచము చేత సురక్షితు డై, వృత్రాసురుని సైన్యముపై దాడి వెడలెను.

“రాజా! ఆ మహాయుద్ధమునందు అనేక విధములైన శస్త్రాస్త్రములు ఇంద్రునిపై ప్రయోగింప బడినప్పటికిన్ని, అవి అతని కవచము యొక్క సంధులను (అతుకులు)గూడ ఛేదింప జాలక పోయెను. తరువాత, ఇంద్రుడు వృత్రాసురుని సంహరించెను.

“రాజా! తరువాత ఇంద్రుడా కవచమును, మంత్రమునున్న అంగిరసున కిచ్చెను. అతడు, తన పుత్రుడైన బృహస్పతికి ఇచ్చెను. ఆయన బుద్ధిమంతు డైన అగ్నివేశ్యునకు ఉపదేశించెను. అగ్నివేశ్యుడు దానిని నాకు ఉపదేశించెను. దుర్యోధనా! ఆ కవచమునే నేను నేడు ఆ మంత్రములతో పాటు నీకు ఇచ్చు చున్నాను”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఆచార్య ద్రోణు డిట్లు దుర్యోధనునకు చెప్పి మరల నతనితో ని ట్లనెను.

“దుర్యోధనా! పూర్వము శ్రీ మహావిష్ణువు శరీరమునందు బ్రహ్మదేవుడు కవచము

తొడిగినట్లే, నేను గూడ బ్రహ్మసూత్రముతో ఈ కవచమును నీకు తొడుగు చున్నాను. తారకామయ యుద్ధమునందు (బృహస్పతి భార్య తార కొరకు దేవ దానవులకు జరిగిన యుద్ధము) బ్రహ్మదేవుడు ఇంద్రుని శరీరమునందు ఈ దివ్య కవచమును తొడిగినట్లే, నేను గూడ దీనిని నీ శరీరమునందు తొడుగు చున్నాను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ద్రోణాచార్యు డిట్లు చెప్పి, ఆ కవచమును సమంత్రకముగా దుర్యోధనునకు తొడిగి, యతనిని యుద్ధమునకు పంపెను.

“రాజా! తరువాత దుర్యోధనుడు యుద్ధ కుశలు రైన వేయి మంది త్రిగర్త దేశీయ రథికులతో, ఒక సహస్ర మదగజ సైన్యముతో, ఒక లక్ష ఆశ్వికులతో, ఇతర మహారథికులతో గూడి, అనేక యుద్ధ వాద్యములు మ్రోగు చుండగా, అర్జునుని రథము వైపు బలిచక్రవర్తి యింద్రునితో పోరాడుటకు పోవునట్లు సాగిపోయెను. అగాధ సముద్రము వంటి దుర్యోధనుడు యుద్ధమునకు పోవు చుండుట చూచి మీ సైనికులలో మిక్కిలి కోలాహలము రేగెను.

95వ అధ్యాయము

ద్రోణ-ధృష్టద్యుమ్నుల యుద్ధము - ప్రముఖ వీరుల సుంకుల సమరము :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఆ రణరంగమునందు కృష్ణార్జునులు పాండవ సేనలో ప్రవేశించగా, దుర్యోధనుడు వారిని తరుముచు ముందుకుసాగుచున్నప్పుడు, సోమకులు, పాండవులున్న బిగ్గరగా గర్జించుచు వేగముగా ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేసిరి. వారికి ఘోరముగా యుద్ధము జరిగెను.

“రాజా! ఆ మధ్యాహ్నకాలమునందు కృష్ణార్జునులు పాండవ-కౌరవ సైనికులకు జరిగిన రోమాంచకర మైన భయంకర యుద్ధము వంటిది నేను కనివిని యెరుగను. యుద్ధకుశలురైన ధృష్టద్యుమ్నాది పాండవ పక్షీయ వీరులు తమ సేనను వ్యూహముగా నిర్మించి, ద్రోణాచార్యునిసేనపై బాణ వర్షము గురిసిరి. అప్పుడు మేము ద్రోణాచార్యుని ముందిడుకొని, ధృష్టద్యుమ్నాది పాండవ సైనికులపై బాణములు వర్షించితిమి.

“రాజా! సుందరములుగా నున్న ఆ రెండు రథసేనలు, శిశిరముతువు నందు వాయు ప్రేరితములైన రెండు మహామేఘముల వలె ప్రకాశించు చుండెను. వర్షకాలము నందు జలప్రవాహము చేత పెరిగిన గంగా-యమునా నదులు మిక్కిలి

వేగముతో కలిసికొనునట్లు, ఆ రెండు సేనలు నొండొంటిని తలపడుచు, విజయ సాధన కొరకు వేగముగా ముందుకు సాగిపోవుటకు ప్రయత్నించు చుండెను.

“రాజా! అప్పుడు మహా సైన్య దళములతో, రథ-గజాశ్వములతోను చేయబడుచున్న ఆ యుద్ధము మహామేఘమువలె తోచుచుండెను. దానిలో అనేక శస్త్రములు పురోవాతము (ముందుకు వచ్చుచున్న గాలి) వలె ప్రయోగింప బడు చుండెను. గదాదండములు మెరపులవలె ప్రకాశించు చుండెను. ఆ సంగ్రామ మేఘము చూచుటకు మహాభయంకరముగా నుండెను. ద్రోణాచార్యుడు వాయువువలె ఆ సేనను నడపు చుండెను. ఆయన బాణజలధారలు వేలకొలదిగా పడుచుండెను. ఈ విధముగా మీ సేనామేఘము అగ్నివలె జ్వలించు చున్న పాండవసేనపై అన్ని వైపుల బాణములు వర్షించు చుండెను.

“రాజా! గ్రీష్మఋతు సమాప్తయందు, మిక్కిలి వేగముగా వీచిన భయంకర వాయువు, మహా సాగరమును క్షోభింపజేయునట్లే, ద్రోణాచార్యుడు పాండవ సేనను క్షోభిల్ల జేసెను. పాండవసేనలు గూడ సమగ్ర శక్తితో ద్రోణుని పైననే దాడి చేయుచుండెను. అది, జల ప్రవాహము పెద్ద వంతెనను పడగొట్టునట్లుగా ఉద్భుతమై యుండెను. మహా పర్యతము జలప్రవాహమును ఆపునట్లు, ద్రోణాచార్యుడు క్రుద్ధులైన పాండవ-పాంచాల - కేకయ సైనికులను అడ్డగించెను. అట్లే, ఇతర కౌరవ వీరులు గూడ అన్ని వైపుల పాంచాల సేనను చుట్టుముట్టి యెదురించిరి.

“రాజా! తరువాత యుద్ధభూమిలో ధృష్టద్యుమ్నుడు పాండవులతో గలిసి, శత్రుసేనావ్యూహమును భేదింప గోరి ద్రోణాచార్యునిపై పలుమార్లు బాణ ప్రయోగము చేసెను. ద్రోణుడు గూడనట్లే బాణములు ధృష్టద్యుమ్నునిపై గురియు చుండెను. ఒండొరులకు తీసిపోవక వారిరువురు సమానముగా బాణ ప్రయోగము చేసికొనుచుండిరి.

“రాజా! అప్పుడు ధృష్టద్యుమ్ను డొక మహామేఘమువలె తోచుచుండెను. అతని ఖడ్గము పురోవాతము (ముందుకు వీచుచున్న వాయువు) వలె సాగి పోవు చుండెను. అతడు ‘శక్తి - ఋష్టి - ప్రాసాది’ శస్త్రాస్త్రములతో పోరాడుచుండెను. అతని అల్లెత్రాడు విద్యుత్తువలె ప్రకాశించుచుండెను. ధనుష్టంకారము మేఘ గర్జనమువలె తోచు చుండెను. ఆ ధృష్టద్యుమ్నమేఘము, ఉత్తమ రథికుల - ఆశ్వికుల సమూహ మనెడు

పంటభూమిని నష్టపరచుట కొరకు సమస్త దిక్కులందు బాణము లనెడు జలధారలను, శస్త్రాస్త్రము లనెడు పాషాణములనున్న వర్షించుచు శత్రు సైన్యమును ముంచెను.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుడు ఏయే పాండవ రథసేనలపై బాణములు కురియు చుండెనో, ఆ బాణములనన్నింటిని ధృష్టద్యుమ్నుడు వెంటనే త్రిప్పి కొట్టు చుండెను. ఈ విధముగా ధృష్టద్యుమ్నుని వైపునకు పోయిన మీ సేన మూడు భాగములుగా చీలి పోయెను. కొందరు సైనికులు పాండవ సైనికుల దెబ్బదిని కృతవర్మ కడకు పోయిరి. మరికొందరు, జలసంధుని కడకు, ఇంక కొందరు ద్రోణాచార్యుని యొద్దకు పోయి, వారి నాశ్రయించిరి. ద్రోణుడు తన సేనను సంఘటిత పరచినట్లెల్ల, ధృష్టద్యుమ్నుడు దానిని భిన్న-భిన్నము చేయుచుండెను.

“రాజా! వనమునందు రక్షకుడు లేని పశువులను క్రూరజంతువులు చంపినట్లే, పాండవ-సృంజయులు మీ సైనికులను వధించు చుండిరి. ‘కాలుడే ధృష్టద్యుమ్నుని ద్వారా కొరవయోధులను మోహింప జేసి కబళించు చున్నాడా’ యని యుద్ధము నందలి వారందరు తలచు చుండిరి. దుష్టరాజుయొక్క రాజ్యము దుర్భిక్షము చేత, వివిధ రోగముల చేత, చోరుల చేతను ఉపద్రవములు కలిగి, నశించునట్లే, మీ సేన పాండవ సేనల చేత కలిగింప బడిన ఆపదలకు లోనై, యిటు-నటు చెదరి పారిపోవు చుండెను.

“రాజా! యోధుల కవచములమీద, అస్త్ర శస్త్రములమీదను సూర్యకిరణములు పడుటచేత, ధూళిచేతను అందరి కన్నులు మూసికొని పోవుచుండెను. ద్రోణాచార్యుడు మిక్కిలి కుపితుడై, బాణముల చేత పాంచాలురను నశింప జేయ దొడగెను. ఆ సేనలను త్రొక్కుచు, బాణముల చేత చంపుచున్న ద్రోణాచార్యుని స్వరూపము ప్రళయకాల ప్రజ్వలితాగ్నివలె తేచు చుండెను.

“రాజా! ఆ యుద్ధ స్థలమందు ద్రోణాచార్యుడు శత్రువుల రథ - గజ - తురగ - పదాతి సైనికులను ఒక్కొక్కరినిగా గాయపరచ జొచ్చెను. అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు విడిచిన బాణములను సహింపగల వాడు పాండవ వీరులలో నెవడు గూడ లేకుండెను. ద్రోణాచార్యుని బాణములచేత సంతప్తు లైన ధృష్టద్యుమ్నుని సైనికు లప్పుడు సూర్యకిరణముల చేత ఉడికించబడుచున్నట్లుండి, యెక్కడివా రక్కడ గిర-గిర తిరుగు చుండిరి.

“రాజా! ద్రోణాచార్య - ధృష్టద్యుమ్నుల బాణములచేత పీడింప బడిన తరువాత

గూడ సైనికులు ప్రాణములపై మోహము విడిచి పరిపూర్ణ శక్తిచేత నన్నివైపులనుండి యుద్ధము చేయు చుండిరి. అక్కడ పోరాడుచున్న మీ యోధులలో శత్రు యోధులలోను, ఎవడు గూడ భయపడి యుద్ధభూమిని విడిచినవాడు లే కుండెను.

“రాజా! అప్పుడు నీ పుత్రు లైన వివింశతి - విచిత్రసేన - వికర్ణులు ముగ్గురు, భీమసేనుని చుట్టుముట్టిరి. ఆ ముగ్గురను అనుసరించుచు అవంతీ రాజకుమారు లైన విందానువిందులు, క్షేమధూర్తి, ఈ ముగ్గురు ఉండిరి. పరాక్రమశాలి యైన బాహ్లికరాజు తన సేనలతో పోయి ద్రౌపదీ పుత్రులను నివారించెను. శిబిదేశరాజైన గోవాసనుడు ఇంచు-మించు ఒక వేయి మంది యోధులతో, కాశీరాజైన ‘అభిభూ’ యొక్క పుత్రుని ఎదురించెను.

“రాజా! ప్రజ్వలితాగ్ని వలె తేజశ్శాలి యైన యుధిష్ఠిరుని మద్ర దేశాధిపతి శల్యుడు ఎదుర్కొనెను. క్రుద్ధుడైన దుశ్శాసనుడు పారిపోవుచున్న తన సేనను మరల స్థిరముగా నిలిపి మహారథికుడైన సాత్యకిపై ఆక్రమణము చేసెను. నేనుగూడ నా సేనతో నాలుగు నూర్లమంది మహాధనుర్ధరులతోను యుద్ధ సన్నద్ధుడనై సాత్యకిని అడ్డగించితిని. (సంజయుడు యుద్ధములో పాల్గొన్నట్లు ఇక్కడ దప్ప మరియొక్కడ గూడ మహాభారతములో చెప్పబడలేదు) శకుని తన సేనతో నకులుని ఆపెను. శకునితో పాటు ధనుస్ - శక్తి - ఖడ్గాద్యాయుధములు ధరించిన యేడు నూర్లమంది గాంధార దేశీయ యోధులు ఉండిరి.

“రాజా! ప్రాణములపై మోహము విడిచి, తమ మిత్రు డైన దుర్యోధనుని కొరకు వచ్చి యుండిన విందానువిందులు ఇరువురు విరాట రాజుపై దాడిచేసిరి. ఎవరిచేతను ఓడిపోవని పరాక్రమ వంతుడైన శిఖండి దారికి అడ్డముగా నిలిచి యుండగా నతనిని బాహ్లికుడు ఆపెను. అవంతీ దేశీయుడైన మరియొక వీరుడు క్రూరులైన ప్రభద్రకులతో సోవీర దేశీయ సైనికులతోను, వచ్చి క్రోధభరితుడైన ధృష్టద్యుమ్నుని ఆపెను.

“రాజా! అతి క్రూరుడు, రాక్షస వీరుడు నైన ఘటోత్కచునిపై ‘అలాయుధుడు’ ఆక్రమణము చేసెను. పాండవ పక్షమునందు మహారథికుడైన కుంతి భోజరాజు మహా సైన్యముతో వచ్చి, క్రుద్ధుడు, కొరవ పక్షీయ రాక్షసరాజు నైన ‘అలంబుమని’ ఎదురించెను. అప్పుడు సైంధవుడు సమస్త సేనకు వెనుకగా మహా ధనుర్ధులైన కృపాచార్యుని రథికుల చేత రక్షితుడై యుండెను.

“రాజా! సైంధవుని రథమునకు కుడివైపుచక్రరక్షకుడుగా, అశ్వశ్రామ, ఎడమవైపు చక్రరక్షకుడుగా కర్ణుడు నుండిరి. భూరిశ్రవసుడు మొదలైన వీరులు సైంధవుని పృష్ఠభాగమునందు నిలిచి నతనిని రక్షించు చుండిరి. కృప - వృషసేన - శల - శల్యాదులందరున్న ఈ విధముగా సైంధవుని రక్షణమునకు గాను ఏర్పాట్లు చేసి, అక్కడ యుద్ధము చేయు చుండిరి.

96వ అధ్యాయము

ఇరు పక్షముల ప్రధానయోధుల ద్వంద్వ యుద్ధము :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! కౌరవ - పాండవులకు జరిగిన యాశ్చర్యకర మైన యుద్ధమును గూర్చి వర్ణించి చెప్పెదను. సావధానుడవై వినుము.

“రాజా! చక్రవ్యూహద్వారమునందు నిలిచియున్న ద్రోణాచార్యుని యొద్దకు పాండవులు వచ్చి, అతని సేనా వ్యూహమును భేదింప దలచి, ఆయనతో యుద్ధము చేయుట కారంభించిరి. ఆచార్య ద్రోణుడు గూడ కీర్తి కాముడై, తన వ్యూహమును రక్షించుకొనుచు ననేక సైనికులతో పాటు పాండవులతో యుద్ధము చేయు చుండెను. విందానువిందులు కుపితులై, విరాటరాజును పది బాణములతో కొట్టిరి. విరాటుడు గూడ విందాను విందులతో యుద్ధము చేసెను. వనమునందు సింహము రెండు ‘మహా మదగజములతో యుద్ధము చేయుచున్నట్లు విరాటుడు విందాను విందులతో భయంకర యుద్ధము చేయు చుండెను. ఆ యుద్ధరంగమునందు జలము వలె నెత్తురు ప్రవహించు చుండెను.

“రాజా! మహాబలశాలియైన శిఖండి యుద్ధమునందు బాహ్లాకుని మర్మ స్థానములను ఎముకలను చీల్చజాలునట్టి బాణములతో గాటముగా గాయపరచెను. దానిచేత బాహ్లాకుడు కుపితుడై తొమ్మిది నిశితమైన శరములను శిఖండిపై ప్రయోగించి, గాయపరచెను. ఆ యిరువురకు భయంకరముగా యుద్ధము జరిగెను. అది భయశీలురకు భయము, వీరులకు హర్షము పెంచు చుండెను. ఆ యిరువురి బాణముల చేత ఆకాశము, దిక్కులున్న వ్యాప్తములై ఏమియు తేచకుండెను.

“రాజా! శిబి దేశీయు డైన గోవాసనుడు, కాశిరాజపుత్రుని ఎదుర్కొని, ఒక మదగజము మరియొక మదగజముతో వలె యుద్ధము చేసెను. క్రోధభరితు డైన బాహ్లాక రాజు ద్రౌపదీపుత్రులైదుగురితో యుద్ధము చేయుచు, మనస్సు

పంచేంద్రియములతో పోరాడుచున్నట్లు శోభిల్లెను. ద్రౌపదీపుత్రులు గూడ నలువైపుల నుండి బాణములు గురిపించుచు బాహ్లాకునితో, పంచేంద్రియములకు విషయము లైన శబ్ద - స్పర్శ - రూప - రస - గంధములు శరీరముతో పోరాడుచున్నట్లే యుద్ధము చేసిరి.

“రాజా! దుశ్శాసనుడు నిశిత శరములతో సాత్యకిని గాయపరచగా, ఆ దెబ్బచేత సాత్యకి కొద్దిగా సొమ్మసిల్లెను. తరువాత, కొంత సేపటికి సాత్యకి మూర్ఛదేరి దుశ్శాసనునిపై పదితీక్షణ బాణములు ప్రయోగించి, గాయపరచెను. పరస్పర బాణ ప్రహారములచేత గాయపడిన ఆ యిరువురు పూచిన మోదుగులవలె భాసిల్లుచుండిరి.

“రాజా! కుంతిభోజుని, బాణములచేత పీడితుడై, మిక్కిలి క్రోధభరితుడైన ఆలంబుష రాక్షసుడు పుష్పభరితమైన మోదుగ చెట్టు వలె శోభిల్లు చుండెను. ఆ రాక్షసుడు అనేకము లైన ఉక్కుబాణముల చేత కుంతిభోజరాజును గాయపరచి, అతి భయంకరముగా గర్జించెను. తరువాత, సేనలన్నియు, పూర్వము ఇంద్ర-జంభాసురు లిరువురి వలె నున్న, ఆలంబుష-కుంతిభోజులను యుద్ధరంగమునందు చూచు చుండిరి. నకుల - సహదేవులు బాణముల చేత శకునిని పీడించిరి.

“రాజా! ఈ విధముగా మహాభయంకర మైన జన సంహారము అక్కడ జరిగెను. ఇట్టి పరిస్థితిని నీవే కల్పించితివి. దానిని కర్ణుడు మిక్కిలి పెంచెను. నీ పుత్రులు క్రోధ మూలకమైన ద్వేషాగ్నిని జాగ్రత్తతో కాపాడు కొనుచు వచ్చిరి. ఆ యగ్నియే ఇప్పుడు సమస్త భూమండలమును భస్మీపటలము చేయుటకు పైకి లేచి యున్నది.

“రాజా! నకుల సహదేవులు శకునిపై బాణ ప్రయోగము చేసి యతనిని యుద్ధరంగమునుండి పారద్రోలిరి. అట్లు యుద్ధము నుండి పోవుచున్నప్పుడు శకునికి యుద్ధమునందు తన కర్తవ్య జ్ఞానము గాని, బల-పరాక్రమముల జ్ఞానము గాని లేకుండెను. ఇట్లు శకుని పోవు చున్నను నకుల-సహదేవులు రెండు మేఘములు మహా పర్యతముపై జలధారలు కురియునట్లు శకునిపై బాణములు కురిసిరి. అట్లు అనేక తీక్షణ బాణముల దెబ్బలు తిని శకుని ద్రోణాచార్యుని సేనకడకు పోయెను.

“రాజా! యుద్ధమునందు అతి వేగశాలియైన అలాయుధ రాక్షసుని ఘటోత్కచుడు ఎదుర్కొనెను. ఆ ఇరువురు రాక్షసులకు యుద్ధము పూర్వము రామ రావణుల యుద్ధము వలె అతి విచిత్రముగా జరిగెను.

“రాజా! తరువాత యుధిష్ఠిరుడు ఏబదియేడు బాణములచేత శల్యుని కొట్టి గాయపరచెను. పూర్వము శంబరాసురునకు ఇంద్రునకున్న జరిగిన యుద్ధమువలెనే శల్య-యుధిష్ఠిరులకు అద్భుత సంగ్రామము జరిగెను.

“రాజా! నీ పుత్రులు వివింశతి - చిత్రసేన - వికర్ణులు ముగ్గురున్న గొప్పసేనతో భీమసేనునితో యుద్ధము చేయు చుండిరి.

97వ అధ్యాయము

ద్రోణ - ధృష్టద్యుమ్నుల యుద్ధము - సౌత్యకీ చేత ధృష్టద్యుమ్నుని రక్షణము:-

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! రోమాంచకర మైన ఆ యుద్ధము జరుగు చున్నప్పుడు మూడు భాగములుగ చీలిపోయిన కౌరవ సైనికులపై పాండవసైనికులు దాడి చేసిరి. భీమసేనుడు జలసంధునిపై, యుధిష్ఠిరుడు కృతవర్మపైనను ఆక్రమణము చేసిరి.

“మహారాజా! ప్రకాశమాను డైన సూర్యుడు సహస్రకిరణములను ప్రసరింప జేసినట్లే, ధృష్టద్యుమ్నుడు బాణములు వర్షించుచు ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేసెను. తరువాత, కౌరవ - పాండవ పక్షియులైన సమస్త ధనుర్ధరులకు మిక్కిలి కోపముతో, వేగముతోను పరస్పరము యుద్ధము జరిగెను.

“రాజా! ఈ విధముగా జన సంహారకరమైన మహా భయంకర ద్వంద్వ యుద్ధము ఉభయ సైనికులు నిర్భయముగా చేయుచుండినప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు ధృష్టద్యుమ్నునితో యుద్ధము చేయుచు కురిపించిన బాణ వర్షము అత్యద్భుతముగ తోచెను. ఆ యిరువురు అనేక మనుష్యుల మస్తకములను ఖండింపగా అవి వాడి పడియున్న కమల వనముల వలె తోచు చుండెను. సైనిక వీరుల యొక్క అనేక వస్త్ర - భూషణ - ధ్వజ - కవచ - అస్త్ర - శస్త్రాదులు ఛిన్న- భిన్నములై, యుద్ధరంగమునందు చెదురు-మదురుగా పడి యుండెను

“రాజా! సువర్ణ కవచ ధారులై, నెత్తుట దోగి యున్న సైనికులు ఒండొరులను కఱచుకొని యుండి మెఱుపులతో గూడిన మేఘ సమూహముల వలె కనబడు చుండిరి. అనేక మహారథికులు తాటి చెట్టు ప్రమాణము (నాలుగు చేతుల పొడవు) గల ధనుస్సులను ఎక్కు పెట్టుచు తీక్షణబాణముల చేత గజాశ్వ పదాతి దళములను వధించి పడగొట్టుచుండిరి.

“రాజా! ఆ ద్రోణ - ధృష్టద్యుమ్ను మహావీరుల యొక్క సంగ్రామమునందు యోధుల ఖడ్గములు, డాలులు, ధనుస్సులు, మస్తకములు, కవచములున్న ఖండింప బడి అంతటను చెదరి పడి యుండెను. ఆ యుద్ధరంగమునందు నలువైపుల అసంఖ్యాకములైన మొండెములు నిలిచి యుండెను. అక్కడ ఎన్నియో గ్రద్దలు, రాబందులు, కొంగలు, డేగలు, కాకులు, నక్కలు, అనేక మాంసభక్షులైన యితర ప్రాణులున్న కనపడుచుండెను. అవి మాంసమును తినుచు, రక్తము త్రాగుచు, వెంట్రుకలను, మజ్జ (ఎముకలనడిమి ద్రవము)లను పలుసార్లు శరీరములకు తడపుకొనుచు నుండెను. మాంసఖాదు లైన యా ప్రాణులు మనుష్య - గజాశ్వముల శరీరములను, అవయవములను, మస్తకములను ఇటు-నటు ఈడ్చుచుండెను.

“రాజా! అస్త్ర విద్యాపండితులు, యుద్ధ కుశలురు నైన వీరులు రణయజ్ఞ దీక్షితులై, యుద్ధ జయము కోరుచు నప్పుడు మిక్కిలి వేగముగా పోరాడ దొడగిరి. ఆ రణరంగమునందు సైనికులు ఖడ్గ యుద్ధములో తమకు గల చాతుర్యమును చూపు చుండిరి. యుద్ధరంగమునందు వచ్చిన మనుష్యులు కుపితులై, ఒండొరులను ఋష్టి- శక్తి - ప్రాస - శూల - తేమర - పట్టిశ - గదా - పరిఘా ద్యనేకాయుధములచేత, భుజముల చేతను, గాయపరచుకొనుచుండిరి.

“రాజా! రథికులు, రథికులతో, ఆశ్వీకులు, ఆశ్వీకులతో, మదగజములు మదగజములతో, పదాతి దళములు, పదాతి సైన్యములతోను యుద్ధము చేయు చుండిరి. ఆ యుద్ధభూమియందు మదోన్మత్తములైన యనేక గజములు ఇతర గజములను చూచి, ఘంకరించి పరస్పరము కొట్టుకొనుచుండెను.

“రాజా! ఒక మర్యాద (కట్టుబాటు, నియమము) లేకుండ యుద్ధము జరుగు చున్నప్పుడు ధృష్టద్యుమ్నుడు తన రథాశ్వములను ద్రోణాచార్యుని రథాశ్వములపై తోలెను. ధృష్టద్యుమ్నుని గుఱ్ఱములు పావురముల రంగువంటి రంగు గలవిగా ద్రోణాచార్యుని గుఱ్ఱములు ఎఱ్ఱగాను నుండెను. ఆ రెండు రథముల యశ్యములు ఒండొంటిని కలిసి నప్పుడు మిక్కిలి శోభిల్లు చుండెను. రెండు రంగులు గల యశ్యములు నిలిచి నప్పుడు అవి విద్యుత్తులతో గూడిన మేఘముల వలె శోభిల్లు చుండెను.

“రాజా! ధృష్టద్యుమ్నుడు తనకు అతి సమీపముగా ద్రోణాచార్యుడు వచ్చి

యుండుట చూచి, చేతిలో డాలు, కత్తియు ధరించి, దుష్కరమైన కర్మ చేయ గోరుచు, నొగలనుండి ఎగిరి, దాటి, ద్రోణాచార్యుని రథముపైన పోయెను. అతడు తన యొక్క పాదములను రథము యొక్క కాడీమ్రాను నడుమ ఉంచి రెండవ పాదము ఆ కాడీ మ్రాకును తగులుకొని యున్న ఆచార్యుని అశ్వముల వెనుకటి అర్థభాగమునందు ఉంచి నిలిచెను. అతడు చేసిన ఈ యద్భుత కార్యమును సైనికులందరు మిక్కిలి ప్రశంసించిరి.

“రాజా! ఆచార్యుని రక్తాశ్వములపై నిలిచిన ధృష్టద్యుమ్నుడు ఖడ్గమును త్రిప్పుచు, తనపై నాచార్యుడు దెబ్బకొట్టుటకు కొంచెము గూడ అవకాశము ఈయ కుండెను. అది చూచువారికి అత్యద్భుతముగ నుండెను. అడవిలో మాంసమునందలి యిచ్చచేత డేగ రెక్కలు కొట్టుకొనుచు పైబడు చున్నట్లే ద్రోణుని సంహరించు నిచ్చతో నతనిపై ధృష్టద్యుమ్నుడు హఠాత్తుగా ఆక్రమణము చేసెను.

“రాజా! తరువాత, ఆచార్య ద్రోణుడు నూరు బాణములు ప్రయోగించి, నూరు చంద్రాకార చిహ్నములు గల ధృష్టద్యుమ్నుని డాలు ఖండించి పడగొట్టి మరి పది బాణములతో నతని ఖడ్గమును గూడ ముక్కలుముక్కలుగా ఖండించెను. తరువాత, ఆచార్యుడు అరువది నాలుగు బాణములతో ధృష్టద్యుమ్నుని నాలుగు రథాశ్వములను వధించి, రెండు భల్లములచేత నతని ధ్వజ చ్చత్రములను ఖండించి, యతని యిరువురు పార్శ్వ రక్షకులను గూడ సంహరించెను. తరువాత, ప్రాణాంతకరమైన మరియొక బాణమును ధనుస్సుపై సంధించి, ఆకర్ణాంతము లాగి, ఇంద్రుడు వజ్రాయుధము ప్రయోగించినట్లు, ధృష్టద్యుమ్నునిపై ప్రయోగించెను.

“రాజా! అప్పుడు సాత్యకి పదునాలుగు తీక్షణ బాణములు కొట్టి ఆచార్యుని బాణమును ఖండించి, ఆచార్యుని వశములో చిక్కుకొనిన ధృష్టద్యుమ్నుని రక్షించెను. సింహము మృగమును వశములో తీసుకొనునట్లు నరసింహుడైన ఆచార్య ద్రోణుడు ధృష్టద్యుమ్నుని తన వశుని చేసికొని యుండెను. కాని సాత్యకి యతనిని విడిపించెను.

“రాజా! ఆ యుద్ధ మహాసాగరమునందు ధృష్టద్యుమ్నుని సాత్యకి రక్షించుట చూచి, ద్రోణాచార్యుడు అతనిని ఇరువది యారు బాణములతో కొట్టెను. అప్పుడు సాత్యకి, సృంజయులను సంహరించుటలో నిమగ్ను డైయున్న ద్రోణాచార్యుని యెదపై ఇరువదియారు తీక్షణబాణములు కొట్టి గాయ పరచెను. తరువాత ద్రోణాచార్యుడు

సాత్యకి తో తలపడినప్పుడు సమస్త పాంచాల రథికులు, వెంటనే ధృష్టద్యుమ్నుని రథముపై తేడ్కొని పోయిరి.

జనమేజయా! ఇట్లు సంజయుడు చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్రుడు సంజయు నిట్లు ప్రశ్నించెను.

98వ అధ్యాయము

ద్రోణాచార్య - సాత్యకుల అద్భుత యుద్ధము :-

“సంజయా! సాత్యకి ఆచార్య ద్రోణుని బాణమును ఖండించి ధృష్టద్యుమ్నుని రక్షించినప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు సాత్యకిని యేమి చేసెను”

ఆ మాటకు సంజయు డిట్లు ధృతరాష్ట్రునితో ననెను.

“మహారాజా! అప్పుడు క్రుద్ధు డైన ద్రోణాచార్యుడు మహా సర్పము వలె బుసకొట్టుచు, సాత్యకిపై దాడి చేసెను. క్రోధమే ఆ మహానాగము యొక్క విషము వలె, ఎక్కు పెట్టబడిన ధనుస్సు ఆ నాగము తెరచుకొనిన ముఖమువలె, తీక్షణబాణములు దంతముల వలె, కోరలవలెను నుండెను. ద్రోణాచార్యుడు తన రక్తాశ్వ రథముతో ఆకాశమునందు ఎగిరి సర్వతమును లంఘించు చున్నాడా యనున ట్లుండి బాణ వర్షములు కురియుచు సాత్యకిపై ఆక్రమణము చేసెను.

“రాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు అశ్వము లనెడు వాయువు చేత చలించిన మేఘమువలె నుండెను. బాణ ప్రహారములే, ఆ మేఘము కురియు చున్న వర్షముగా, రథచక్రధ్వనులే, మేఘ గర్జనములుగా, ధనుస్సు లాగుటయే ధారావాహికవృష్టి సాధనముగా, ననేక బాణములే విద్యుత్తులతో సమానములుగాను నుండెను. ఆ ద్రోణ మేఘము ఖడ్గము, శక్తియనెడు పిడుగులను ధరించి క్రోధావేశముచేత పై కెగరు చుండెను.

“రాజా! సాత్యకి తనపై వచ్చుచున్న ద్రోణాచార్యుని చూచి, సారథితో నవ్వుచు నిట్లనెను.

“సారథీ! శౌర్య సంపన్ను డైన యా బ్రాహ్మణ దేవుడు తన బ్రాహ్మణోచిత కర్మము లందు లేడు. ఈయన దుర్యోధనుని ఆశ్రయించి అతని భయ-దుఃఖములు పోగొట్టుటకు పూనుకొని యున్నాడు. ఈయనయే సమస్త రాజ కుమారులకు

అచార్యుడు. కాబట్టి, తాను మహావీరుడ నని తలచు చున్నాడు. నీవు శాంతముగా అశ్వములను తోలుచు ఇతనిని నేను ఎదుర్కొనుటకై పొమ్ము”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఇట్లు సాత్యకి చెప్పగా విని సారథి శ్వేతరథాశ్వములను ద్రోణాచార్యుని సమక్షమునందు నిలిపెను. తరువాత సాత్యకి - ద్రోణాచార్యులు పరస్పరము బాణప్రయోగము చేయుచు పోరాడు చుండిరి. ఆ యిరువురు వీరులు ఆకాశమును బాణములతో ఆచ్ఛాదించి, దశదిక్కులందు బాణములు నింపిరి. వర్షాకాలమునందు రెండు మేఘములు ఒండొంటి పై జలధారలు కురియునట్లే, ఆ యిరువురు పరస్పరము బాణములు కురియుచుండిరి. అప్పుడు సూర్యుడు కనపడ లేదు. వాయువు వీచ లేదు.

“రాజా! నలువైపుల బాణముల వలన పన్నుట చేత అక్కడ గాఢాంధకారము అలము కొనెను. అప్పుడు ఇతర వీరులు అక్కడ చేరుట అసంభవ మయ్యెను. ద్రోణాచార్య - సాత్యకుల బాణముల చేత లోకమునందు అంధకారము వ్యాపించి నప్పుడు ఆ యిరువురి బాణ వర్షములో ఏ మాత్రము అంతరము కనుపించకుండెను. బాణములు ఒండొంటిని కొట్టుకొనుట చేత వాని యంచుల నుండి ధ్వనిపుట్టి ఆ ధ్వని ఇంద్రుడు ప్రయోగించు వజ్రాస్త్రముల గడ-గడ ధ్వనివలె వినపడుచుండెను.

“రాజా! ఒండొంటిని కొట్టుకొనిన యిరువురి బాణముల స్వరూపము రెండు విషధర సర్పములు పరస్పరము కలిసినప్పుడు వాని స్వరూపము వలె తోచు చుండెను. ఆ యిరువురి ధనుష్టంకార ధ్వని పర్యత శిఖరములపై నిరంతరము పిడుగులు పడుచున్నవా యనునట్లు వినపడు చుండెను. ఆ యిరువురి సారథులు - రథాశ్వములు బాణ ఘాతముల చేత క్షతగాత్రము లై, శోభిల్లు చుండెను. కుబుసములు వీడిన సర్పముల వలె నేరుగా పోవుచున్న బాణముల దెబ్బలు మహాభయంకరముగా నుండెను.

“రాజా! సాత్యకి, ద్రోణాచార్యుల ఛత్ర - ధ్వజములు విరిగి పడి పోయెను. ఆ యిరువురు రక్తసిక్త శరీరులైరి. వారి శరీరములనుండి రక్తధారలు ప్రవహించుట చేత ఆ వీరులు మద ధారలు కురియు గజరాజులవలె కనపడుచుండిరి. వారు ప్రాణాంతకము లైన బాణములచేత పరస్పరము కొట్టుకొనుచుండిరి.

“రాజా! అప్పుడు, గర్జనములు, అక్రోశములు, సింహనాదములు, శంఖ -

దుందుభుల ధ్వనులు మొదలైన ధ్వనులన్నియు ఆగిపోయెను. ఎవరుగూడ పరస్పరము మాట్లాడుకొనకుండిరి. సేనలన్నియు మౌనములో నుండెను. యోధులు యుద్ధము విరమించిరి. అందరు ఆ యిరువురి ధ్వైరథ యుద్ధ దృశ్యమును కుతూహలముతో చూచు చుండిరి. రథికులు, మావటివారు, గుఱ్ఱపుర్రోతులు, పదాతి సైనికులు అందరున్న సాత్యకి-ద్రోణాచార్యుల చుట్టు నిలిచి వారిని రెప్పవల్చక చూచు చుండిరి. గజసేనలు, అశ్వసేనలు రథసేనలు గూడ కదలక మెదలక నిలిచి యుండెను.

“మహారాజా! ముత్యములు, పగడములు, మణులు, సువర్ణము వీని చేత అలంకరింపబడిన ధ్వజ-భూషణ-కవచ-పతాక - గజ -శూల - కంబళ - శస్త్ర - గజరత్న కంబళ - గజ కుంభస్థల - సువర్ణ రజత మాలా - గజదంతవేష్టనాది సమస్త వస్తువుల వలన రెండు పక్షముల సేనలు, కొంగలతో, మిణుగురు పురుగులతో, యంద్ర ధనుస్సులతో, విద్యుత్తులతోను గూడి యున్న మేఘ సమూహముల వలె కనపడుచుండెను. బ్రహ్మ-చంద్రాది దేవతలు విమానములపై ఆ యుద్ధమును చూచుటకు వచ్చి యుండిరి. వారితో పాటు సిద్ధ - చారణ - విద్యాధర - నాగ గణములు గూడ వచ్చి యుండెను.

“రాజా! వారందరు సాత్యకి - ద్రోణాచార్యుల గమనాగమనములు, ఆక్షేప (ధనురాకర్షణములు), వివిధ శస్త్ర నివారక ప్రయత్నములు చూచి, అశ్చర్యచకితు లైరి. ఆ యిరువురు అస్త్ర ప్రయోగ చాతుర్యమును చూపుచు ఒండొరులు బాణ ప్రహారములు చేసికొనుచుండిరి. ఈ మధ్యలోనే, సాత్యకి, ద్రోణాచార్యుని ధనుర్పాణములను తన బాణముచేత ఖండించెను. అప్పుడు ద్రోణుడురెప్పపాటు కాలములో మరియొక ధనుస్సు తీసుకొని అలైత్రాడు ఎక్కు పెట్టుచుండగా, సాత్యకి ఆ ధనుస్సును గూడ ఖండించెను. ఈ విధముగా సాత్యకి తన సుధృఢ ధనుస్సుతో అచార్యుని నూరు ధనుస్సులను వరుసగా ఖండించెను. కాని, సాత్యకి తన ధనుస్సు నందు ఎప్పుడు బాణములు సంధించెను, అచార్యుని ధనుస్సులను ఎప్పుడు ఖండించెను అను ఈ రెండు కార్యములలో ఏలాటి యంతరము ఎవరికిన్ని కనబడలేదు.

“రాజా! తరువాత సాత్యకి యొక్క మానవాతీత మైన పరాక్రమమును చూచి ద్రోణాచార్యుడు మనస్సులోనే ఇట్లు చింతించెను.

“సాత్యకి కనబరచు అస్త్రబలము వంటిది పరశురామునియందు, కార్తవీర్యార్జునుని యందు, అర్జునునందు, భీష్మునియందు మాత్రమే కని-విని యుంటిని.”

ఇట్లు సాత్యకి పరాక్రమమును ఆచార్యుడు మనస్సులోనే ప్రశంసించెను. సాత్యకి హస్తలాఘవము పరాక్రమమున్ను చూచి, ద్రోణాచార్యుడు, ఇంద్రాది దేవతలున్ను మిక్కిలి సంతోషించిరి.

“రాజా! యుద్ధభూమియందు శీఘ్రముగ సంచరించు చున్న సాత్యకి లాఘవమును దేవ-గంధర్వ - సిద్ధ - చారణాదులు ఇంతకు పూర్వమెప్పుడు గూడ చూచి యుండ లేదు. కేవలము ద్రోణాచార్యుడు మాత్రమే అట్టి పరాక్రమము ప్రదర్శింప గలవాడని వారు తెలిసికొని యుండిరి. (కాని, ఆనాడు దేవతలు సాత్యకి పరాక్రమమును గూడ ప్రత్యక్షముగ చూచిరి).

“రాజా! తరువాత ద్రోణాచార్యుడు మరియొక ధనుస్సు తీసికొని వివిధ శస్త్రాస్త్రముల చేత యుద్ధము చేయుటకు ఆరంభించెను. సాత్యకి తనయస్త్రముల మాయ చేత ఆచార్యుని యస్త్రములను నివారించి నిశిత శరములతో ఆయనను గాయ పరచుట మిక్కిలి అద్భుతముగా నుండెను. ఆ రణరంగమునందు సాత్యకి యొక్క అసమాన - అలౌకిక కార్యములను చూచి మీ సైనికులు అతనిని మిక్కిలి ప్రశంసించిరి.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుడు ప్రయోగించిన యస్త్రమునే సాత్యకి గూడ ప్రయోగించు చుండెను. ఆచార్య ద్రోణుడు గూడ సాత్యకితో నిర్భయముగా యుద్ధము చేయు చుండెను. తరువాత ధనుర్వేద విద్యాంసుడైన ద్రోణాచార్యుడు కుపితుడై సాత్యకిని వధించుటకు ఒక దివ్యాస్త్రమును ఎక్కుబెట్టెను. శత్రు నాశకర మైన ఆ ఆగ్నేయాస్త్రమును చూచి, సాత్యకి గూడ (దానిని చల్లార్చుటకు) వారుణ మనెడు దివ్యాస్త్రము ఎక్కుపెట్టెను. ఆ యిరువురి దివ్యాస్త్ర ధారణముచూచి, అక్కడ మిక్కిలి హాహాకారము బయలుదేరెను. అప్పుడు గగన చరములైన ప్రాణులు కూడ ఆకాశమునందు సంచరింప కుండెను.

“రాజా! ఆ రెండు ఆగ్నేయ - వారుణాస్త్రములు ఆ యిరువురు సంధించి ప్రయోగింప బోవు లోపలనే సూర్య- భగవానుడు దక్షిణ దిక్కునుండి పశ్చిమదిక్కునకు వాలెను.

“రాజా! అప్పుడు యుధిష్ఠిర - భీమసేన - నకుల - సహదేవులు సాత్యకిని అన్ని వైపులనుండి రక్షించు చుండిరి. ధృష్టద్యుమ్న-విరాట-కేకయ రాజకుమార - మత్స్య దేశీయ - శాల్య దేశీయ సేనలు - వీరందరు గూడ ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేసిరి.

“రాజా! వేలకొలది రాజకుమారులు దుశ్శాసనుని ముందిడుకొని, ద్రోణాచార్యుని రక్షించుటకు అతని చుట్టుచేరిరి. తర్వాత పాండవ - కౌరవ వీరులు హస్తరము పోరాడ జొచ్చిరి. అప్పుడు, అందరు ధూళి గ్రమ్మి బాణ సమూహములచే కప్పబడిరి. అక్కడి వారందరు దుఃఖితు లైరి. సేన రేపిన దుమ్ము చేత ధృష్టము లగుట వలన ఎవరికి గూడ ఏమియు తెలియ కుండెను. అక్కడ మర్యాదా శూన్యముగా (కట్టుబాటు - నియమము లేక) యుద్ధము జరుగుచుండెను.”

99వ అధ్యాయము

అర్జునుని కౌరవసేనా ప్రవేశము - విందానువిందుల వధ - అద్భుత జలాశయ నిర్మాణము :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ద్రోణాచార్యుడు పాండవులతో ఇట్లు యుద్ధము చేయుచున్నప్పుడు సూర్యుడు అస్తాచల శిఖరము వైపు వాలు చుండెను. అప్పుడు ధూళి గ్రమ్మి యుండుట చేత సూర్య కిరణములు మంద తేజస్సు గలవై యుండెను. యోధులలో కొందరు నిలిచి యుండిరి. కొందరు యుద్ధము చేయుచుండిరి. కొందరు పారిపోయి తిరిగి వచ్చుచుండిరి. మరికొందరు విజయము సాధించు చుండిరి. ఇట్లున్న వారందరకు ఆ పగలు మెల్లమెల్లగా గడచి పోవుచుండెను.

“రాజా! విజయాభిలాష గల ఆ సైనికు లందరు యుద్ధాసక్తులై యున్నప్పుడు కృష్ణార్జునులు సైంధవుని సమీపించుటకే ముందుకు సాగి పోవుచుండిరి. అర్జునుడు నిశిత శరములతో కొట్టి, రథగమన మార్గమును కల్పించు చుండగా, శ్రీకృష్ణుడు రథమును ముందుకు తోలుకొనిపోవుచుండెను. అర్జునుని రథము పోవు చుండిన మార్గమునందెల్ల మీ సేనలు చీలి పోవుచుండెను. శ్రీకృష్ణుడు ఉత్తమ - మధ్యమాధమములైన మూడు విధముల మండలములు కనబరచుచు తన యుత్తమ రథ శిక్షణమును ప్రదర్శించు చుండెను.

“రాజా! అర్జునుని బాణములపై అతని పేరు అంకితమై యుండి అవి జలసిక్తము లై మెరయుచు ప్రళయాగ్ని సమానముగ భయంకరము లైన నరములచేత కట్టబడి అందములైన రెక్కలు గలిగి, లావుగా, దూరము వరకు పోవునవిగా నుండెను. వానిలో కొన్ని వెదురుతో, మరికొన్ని ఉక్కుతోను చేయబడి యుండెను. అవి యన్నియు భయంకరము లై, వివిధ శత్రు సంహారము చేయుచు పక్షులతో పాటు ఎగిరి, యుద్ధరంగమునందు ప్రాణుల రక్తమును త్రాగుచుండెను.

“రాజా! రథముపై కూర్చొని యున్న యర్జునుడు తన యెదుట నొక కోసు దూరము వరకు ప్రయోగింప బడిన బాణములు అతని శత్రువులను సంహరించు నంత లోపల అతని రథము ఒకకోసు దూరము ముందుకు సాగి పోవుచుండెను. అప్పుడు భగవంతు డైన హృషీకేశుడు రథ భారమును వహించుచు గరుడుని వలె, వాయువు వలెను వేగముగా అశ్వములను పరుగెత్తించుచు ప్రపంచమును అశ్చర్య చకితము చేయుచు, ముందుకు పోవు చుండెను.

“రాజా! సూర్య-చంద్ర-రుద్ర-కుబేరాదుల రథములు గూడ ఆ రథము వంటి తీవ్ర గమనముతో పోవ లే కుండెను. యుద్ధభూమియందు పూర్వమెప్పుడు గూడ, ఎవని రథముగూడ, అర్జునుని రథము వలె తీవ్రగమనముతో ఇచ్చానుసారముగ పోవకుండెను. శ్రీకృష్ణభగవానుడు, సేనలో దూరి గుఱ్ఱములను అతి తీవ్రవేగముతో తేలెను.

“రాజా! తరువాత రథికుల సమూహము నందు చేరి, ఆ యశ్వములు ఆకలి-దప్పులచేత బాధితములై మిక్కిలి కష్టముతో రథభారమును వహింప గలుగుచుండెను. వానిని శత్రు యోధులు శస్త్రములచేత పలుసార్లు గాయపరచగా, అవి క్షతగాత్రము లై మాటిమాటికి విచిత్ర మండలాకార గమనముతో నడచు చుండెను.

“రాజా! యుద్ధ రంగమునందు పర్యతాకారము లైన వేలకొలది గజములు, గుఱ్ఱములు, రథములు, పదాతి దళములున్న చచ్చి పడి యుండెను. ఆ శవము లన్నింటి పై నుండియే అర్జున రథాశ్వములు దాటి పోవు చుండెను. వాయు వేగము గల యశ్వములు మిక్కిలి అలసి యుండుట చేత మందగమనము గలవై యుండెను.

“రాజా! ఈ లోపలనే అవంతి రాజకుమారు లైన విందాను విందు లిరువురు అలసిన రథాశ్వములు గల యర్జునుని ఎదురించుటకు తమ సేనతో ముందుకు వచ్చి,

అర్జునుని అరువది నాలుగు బాణములతో శ్రీకృష్ణుని డెబ్బది బాణములతో, రథాశ్వములను నూరుబాణములతోనూ కొట్టి గాయపరచి మిక్కిలి సంతోషించు చుండిరి.

“రాజా! అప్పుడు అర్జునుడు మిక్కిలి కుపితుడై మర్మ భేదకము లైన తొమ్మిది నిశిత శరములచేత విందానువిందులను గాయపరచెను. అప్పుడా యిరువురు బాణములచేత కృష్ణార్జునులను ఆచ్ఛాదించి సింహనాదము చేసిరి. తరువాత అర్జునుడు రెండు బాణముల చేత ఆ యిరువురి ధనుస్సులను ధ్వజములను ఖండించెను. అప్పుడా యిరువురు కోపముతో ఇతర ధనుస్సులు తీసికొని, బాణ ప్రయోగము చేసి అర్జునుని పీడించిరి.

“రాజా! అది చూచి అర్జునుడు మిక్కిలి కోపముతో మండిపడి ఆ యిరువురి ధనుస్సులను రెండు బాణములతో మరల ఖండించి, నిశిత శరములతో వారి యశ్వములను ఇద్దరి సారథులను, పార్శ్వ రక్షకులను, వారి వెంట వచ్చు సేవకులను గూడ సంహరించెను. తరువాత, ఒక క్షురప్రబాణముతో విందుని మస్తకము ఖండింపగా నతడు సుడిగాలిలో పెకలిన వృక్షమువలె నేలకు ఒరిగెను.

“రాజా! విందుడు చంప బడుట చూచి, ప్రతాపశాలి యైన అనువిందుడు సోదర వధకు మాటి-మాటికి చింతించుచు అశ్వ హీనమైన తన రథమును విడిచి గద ధరించి యుద్ధమునందు నిలిచి కుపితుడై త్రుళ్ళిపడుచు గదతో శ్రీకృష్ణ భగవానుని లలాటముపై కొట్టెను. కాని మైనాక పర్యతము వలె ధీరుడైన శ్రీకృష్ణుని ఆ గదాఘాతము కంపింప జాలక పోయెను.

“రాజా! అప్పుడు అర్జునుడు అరు బాణములు ప్రయోగించి, అనువిందుని మెడను, పాదములను, భుజములను, తలనున్న నరకెను. ఇట్లు ఛిన్న-భిన్నము లైన యవయవములు గల అనువిందుడు పర్యత సమూహము వలె నేల గూలెను.

“రాజా! అప్పుడు, ఆ యిరువురు సోదరులు చంపబడుట చూచి, వారి సేవకులు కుపితులై, నూర్లకొలది బాణములు కురియుచు అర్జునునిపై పడిరి. అర్జును డప్పుడు బాణములచేత వెంటనే వారి నందరిని సంహరించి గ్రీష్మఋతువునందు వనమును కాల్చి ప్రకాశించు చున్న యగ్ని దేవుని వలె శోభిల్లెను.

“రాజా! అప్పుడు అర్జునుడు విందాను విందుల సేనలను అతి కష్టముతోనా అన్నట్లు దాటి, మేఘముల యావరణము భేదించి ఉదయించిన సూర్యునివలె

ప్రకాశించు చుండెను. అతనిని చూచి కొరవ సైనికులు తొలుతనైతే, భయపడిరి. కాని, తరువాత ప్రసన్నులై అర్జునుని ఎదురించుటకు నలువైపుల చుట్టుముట్టిరి.

“రాజా! అప్పుడు అర్జునుడు అలసియున్నట్లుగా చూచి, సైంధవుడు అతనికి చాలా దూర మున్నట్లు తెలిసికొని, మీ సైనికులు బిగ్గరగా సింహనాదము చేయుచు అర్జునుని చుట్టు ముట్టిరి.

“రాజా! వారందరు క్రుద్ధు లై యుండుట చూచి అర్జునుడు చిరునవ్వుతో శ్రీకృష్ణ భగవానునితో ని ట్లనెను.

“కృష్ణా! నా యశ్యములు బాణ పీడితము లై మిక్కిలి అలసియున్నవి. సైంధవు డింకను చాలదూర మందున్నాడు. కనుక నిప్పుడిక్కడ ఏమి చేయుట నీకు ఇష్టమై యున్నది? నీవే ఉత్తమోత్తమ జ్ఞాన సంపన్నుడవు. కనుక నాకు యథార్థము చెప్పుము. నిన్ను నాయకునిగాచేసికొనియే, పాండవులు ఈ రణరంగమునందు శత్రు విజయము సాధింప గలరు.

“మాధవా! నా దృష్టిలో నిప్పటి కర్తవ్యము చెప్పెద వినుము. అశ్యములను విప్పి, వానికి సుఖము కలిగించుటకు గాను, వాని శరీరములనుండి బాణములను ఊడ దీయుము.”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అర్జునుడిట్లు చెప్పగా, శ్రీకృష్ణభగవానుడు అర్జునునితో, ‘పార్థా! యిప్పుడు నీ వనిన మాట నాకు గూడ నచ్చినది’ అని యనగా, నర్జునుడు శ్రీకృష్ణునితో, ‘కేశవా! నేను ఈ సేన లన్నిటిని ఆపి యుంచెదను. ఇప్పుడు నీవు చేయ దగిన పని చేయుము’ అని యనెను.”

“రాజా! అర్జునుడు నిర్భయముగా అప్పుడు రథమునుండి దిగి, గాండీవము పట్టుకొని, పర్యతమువలె అచంచలముగా నిలిచెను. అర్జునుడట్లు భూమిపై నిలిచి యున్నాడని తెలిసికొని, ‘యిదియే సమయ’మని యనుచు, క్షత్రియులు కోలాహలము చేయుచు నర్జునుని వైపు పరుగెత్తి, మహారథ సైన్యముతో ఏకాకిగా నున్న యర్జునుని నలువైపుల చుట్టుకొని, అందరు నతనిపై బాణ వర్షము గురిసిరి. క్రుద్ధులై వారు, తమ విచిత్రాస్త్రములు ప్రదర్శించుచు, మేఘములు సూర్యుని ఆచ్ఛాదించినట్లు, బాణములచేత అర్జునుని కప్పిరి. మదగజములు సింహముపై దాడి చేసినట్లు, ఆ క్షత్రియ రథికులు, నరసింహు డైనయర్జునునిపై మిక్కిలి వేగముతో ఆక్రమణము చేసిరి.

“రాజా! అప్పుడు అర్జునుని భుజబలము చూడ గలిగితిమి. అతడు కోపముతో ఆ మహా సైన్యముల నెక్కడి వక్కడనే ఆపెను. అతడు శత్రు సైనికులను, తన శస్త్రాస్త్రములతో నివారించి, బాణముల చేత వానిని కప్పి వేసెను. అక్కడ అంతరిక్షమునందు నిండిన బాణములు ఒండొంటిని ఒరసికొనగా అగ్ని జ్వాలలు బయలు వెడలెను.

“రాజా! తరువాత, అక్కడక్కడ యోధులు నిట్టూర్చుచు, నెత్తుట దోగి యుండి అర్జున బాణముల చేత క్షతగాత్రులై, హాహాకారము చేయుచు, గజాశ్యములు, విజయాభిలాషగల వీరులు నొకచోట నిలిచి యుండగా అక్కడ మిక్కిలి వేడిగా నుండెను.

“రాజా! అర్జునుడు అపారము, దుర్లంఘ్యము నైన ఆ యుద్ధ సముద్రమును, తీరమువలె నిలిచి, నివారించెను. ఆ రణ సముద్రమునందు ‘బాణతరంగములు, ధ్వజము లనెడు సుళ్ళు, గజములనెడు మొసళ్ళు, పదాతి దళము లనెడు మత్స్యములు, బురద, శంఖ -దుందుభి ధ్వను లనెడు సముద్ర ఘోషము, రథములనెడు ఉన్నత తరంగములు, యోధుల తలపాగ లనెడు తాబేళ్ళు, ఛత్ర - పతాక లనెడు నురుగుల గుట్టలు, మదగజశవము లనెడు మహా పాషాణ ఖండములు, ఇవి యన్నియు ఆ సైన్య సముద్రమంతటను వ్యాపించి యుండెను.

జనమేజయా! యిట్లు సంజయుడు చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్రుడతనితో ని ట్లనెను.

“సంజయా! అర్జునుడు నేలపై నిలిచి యుండగా శ్రీకృష్ణుడు అశ్యములకు చికిత్స చేయు చున్నప్పుడు, ఆ యవకాశమును ఉపయోగించుకొని నా సైనికులు అర్జునుని ఎందుకు వధించలేదు?”

ఆ మాటకు సంజయు డి ట్లనెను.

“మహారాజా! అప్పుడు అర్జునుడు నేలపై నిలిచి యుండి, రథముపై కూర్చుని యున్న శత్రురాజులను, వేద విరుద్ధ వాక్యమును అగ్రాహ్యము చేసినట్లే, హఠాత్తుగా నివారించెను. అర్జును డొక్కడే నేలపై నిలిచి యుండినను, రథముపై నున్న సమస్త రాజవీరులను, లోభము సమస్త గుణములను వలె, నివారించెను.

“రాజా! తరువాత, శ్రీకృష్ణభగవానుడు అర్జునునితో ‘పార్థా! యిక్కడ అశ్యములు త్రాగుటకు కావలసినంత జలము లేదు. ఇవి దప్పి గొని నీరు గోరు చున్నవి. వీనికి స్నానము చేయు కోరిక కలదు’ అని యనిన తోడనే అర్జునుడు ‘ఇదిగో! జలము’ అని ఏ

మాత్రము సంభ్రమము చెందక, తన యస్త్రముతో భూమిపై కొట్టి రంధ్రము చేసి, అశ్వములు త్రాగుటకు యోగ్యమైన జలము నిండిన యొక సుందర సరోవరము నచట పుట్టించెను.

“రాజా! ఆ సరోవరమునందు హంసలు, కారండవములు (కనెన లేళ్లు) మొదలైన జల పక్షులు నిండి యుండెను. చక్రవాక పక్షులు దాని తీరమునందు శోభిల్లుచుండెను. స్వచ్ఛ జల భరితమైన ఆ విశాల సరస్సునందు కమలములు వికసించి యుండెను. దానిలో తాబేళ్ళు, చేపలున్ను నిండి యుండెను. ఋషులు దానిని సేవించు చుండిరి. అప్పటికప్పుడే నిర్మించిన ఆ యోగ్య సరస్సును చూచుటకు, దేవర్షియైన నారదుడు అక్కడకు వచ్చి యుండెను.

“రాజా! విశ్వకర్మవలె అద్భుత కార్యము చేయు నర్జును డక్కడ బాణములతో నొక గృహము నిర్మించెను. దానికి బాణముల వెదుళ్ళు, బాణముల స్తంభములు, బాణముల కప్పున్ను ఉండెను.

“రాజా! మహాత్ముడైన యర్జును డక్కడ బాణముల చేత గృహము నిర్మించగా శ్రీకృష్ణభగవానుడు ‘అర్జునా! చాలమంచిది, మేలు, మేలు’ అని నవ్వుచు సాధువాదములతో నర్జునుని ప్రశంసించెను.

100 వ అధ్యాయము

శ్రీకృష్ణుని చేత అశ్వ పరిచర్య - అలసట తీరిన యశ్వములు పూనిన రథముపై నర్జునుడు సైంధవుని వైపు పోవుట :-

“మహారాజా! అర్జునుడు ఆ జలమును ఉత్పన్నము చేసి, శత్రు సేనను ముందుకు సాగ కుండ అపి, బాణ గృహమును నిర్మించినప్పుడు శ్రీకృష్ణభగవానుడు త్వరగా రథము దిగి బాణముల చేత క్షతగాత్రము లైన యశ్వములను విడిచెను. ఇటువంటి యపూర్వమైన కార్యము చూచి, సిద్ధ-చారణులు, సైనికులున్ను మిక్కిలి సాధువాదములు చేసి, ప్రశంసించిరి.

“రాజా! పాదచారి యై యుద్ధము చేయుచున్న యర్జునుని మహారథికు లందరు ఏక మై కూడ ఆపజాలక పోయిరి. రథికుల సమూహము, అనేక గజాశ్వములు న్ను అన్ని వైపులనుండి అర్జునునిపై బడినప్పటికిన్ని అర్జునునకు కొంచెము గూడ

సంభ్రమము కలుగ కుండెను. అతని ధైర్య - సాహసములు అందరికన్న మించి యుండెను. సమస్త రాజ వీరులు అర్జునునిపై బాణములు కురియు చున్నను అతడు కొంచెము గూడ వ్యథ చెందలేదు.

“రాజా! అర్జునుడు, శత్రువులు తనపై ప్రయోగించిన బాణ - గదా - ప్రాసాద్యాయుధములు తన యొద్దకు వచ్చినప్పుడు, సముద్రము తనకడకు వచ్చిన నదులను తనలో కలిపి కొన్నట్లు, వానిని తనలో ఇమిడించుకొనెను. అర్జునుడు రాజాధిరాజ శత్రు వీరుల యత్యుత్తమ బాణములను నష్ట పరచెను.

“రాజా! కృష్ణార్జునుల యద్భుత పరాక్రమమును కౌరవు లందరు మిక్కిలి ప్రశంసించిరి. కృష్ణార్జునులు ఆ భయంకర యుద్ధమునందు గూడ రథమునుండి గుఱ్ఱములను విడిచినారనుటకంటె మించిన యత్యద్భుత సంఘటనము ప్రపంచమునందు మరియొకటి ఏమి యుండును?

“రాజా! కృష్ణార్జునులు మనవారిలో మహాభయము కలిగించి, యుద్ధ ముఖము నందు నిశ్చింతు లై, నిర్భయు లై తమ భయంకర తేజస్సును ప్రదర్శించిరి. యుద్ధభూమి యందు అర్జునుడు నిర్మించిన బాణగృహమునందు శ్రీకృష్ణభగవానుడు స్త్రీలనడుమ నిలిచినంత నిర్భయముగా చిరునవ్వుతో నిలిచెను. ఆయన నీ సైనికు లందరు చూచుచుండగా శాంతితో అశ్వములను విడిచి వానికి చికిత్స చేసి, వాని పరిశ్రమము, అలసట, వమనము, కంపనము, వ్రణములు ఈ మొదలైన కష్టములను పో గొట్టెను.

“రాజా! శ్రీకృష్ణుడు తన చేతులతో అశ్వముల శరీరములందు నాటు కొనిన బాణములను ఊడదీసి, వాని శరీరముల ను తోమి, తగినట్లుగా వానిని ఇటునటు త్రిప్పి, వానికి నీరు త్రాపి, స్నానము చేయించి, గడ్డి, యితర ఆహారమును తినిపించి, వాని యలసట యంతయు పోయిన తరువాత మిక్కిలి ప్రసన్నుడై వానిని మరల రథమునకు గట్టెను.

“రాజా! తరువాత శ్రీకృష్ణార్జునులు ఆ రథమెక్కి కూర్చొనిరి. అట్లు యుద్ధభూమియందు నీరు త్రాగి, విశ్రాంతి పొందిన యశ్వములు కట్ట బడిన యర్జునుని రథమును చూచి, కౌరవ సైనికులు మరల నిరుత్సాహపడిరి.

“రాజా! కోర లూడిన సర్పముల వలె కౌరవవీరులు దీర్ఘముగ నిట్టూర్పుచూ

‘అయ్యో! మనకు ధిక్కారము - ధిక్కార మగుగాక! కృష్ణార్జునులు వెడలి పోయిరి’ అని వేర్యేరుగా నిలిచి అన దొడగిరి. మీ సేన లన్నియు ఆ యద్భుత రోమాంచక కార్యమును చూచి తమ సహచరులను ‘వీరులారా! ఇట్లు కా జాలదు. మీ రందరు వారిని వెన్నంటి తరుముడు’ అని బిగ్గరగా పిలిచి పిలిచి చెప్పుచుండిరి.

“రాజా! మనవారు ఆక్రోశించుచు, అరచుచు, కృష్ణార్జునులను అపుటకు ప్రయత్నించిరి. కాని, వారి ప్రయత్నము సాగలేదు. కృష్ణార్జునులు మే మందరము చూచు చుండగనే మా బలమును నిర్లక్ష్యము చేసి రథమాత్ర సహాయులై ముందుకు సాగిపోవుచు సమస్త రాజవీరులకు తమ పరాక్రమము ప్రదర్శించి, బాలకుడు అట వస్తువులతో అడుకొనుచు ముందుకు సాగిపోవునట్లు, వారు ఏలాంటి అడ్డంకులు లేక అవలీలగా సేనలో దూరి ముందుకు సాగిరి.

“రాజా! పూర్వము దేవాసుర యుద్ధమునందు జంభాసురుని వధింప గోరు నింద్రుడు, శ్రీమహావిష్ణువును రాక్షస సైనికులను తృణీకరించుచు ముందుకు సాగి పోయినట్లే, కృష్ణార్జునులు గూడ సైంధవ వధార్థమై అందరను తుచ్ఛముగా చూచి ముందుకు వేగముగా సాగిపోయిరి.

“రాజా! కృష్ణార్జునులు ముందుకు పోవుచుండుట చూచి, యితర సైనికులు, ‘కొరవులారా! కృష్ణార్జునులను వధించుటకు మీరందరు త్వరగా పూనుకొనుడు. కృష్ణుడు మ మృందరను తృణీకరించి నిర్లక్ష్యము చేసి, మేము చూచు చుండగనే సైంధవుని వైపు రథము తేలుకొని పోవుచున్నాడు’ అని బిగ్గరగా అరచిరి. అక్కడ కొందరు రాజవీరులు యుద్ధరంగమునందు కృష్ణార్జునుల యత్యద్భుతము, అదృష్టపూర్వము నైన కార్యము చూచి, తమలో పరస్పరము ఇట్లు మాట్లాడుకొన జొచ్చిరి.

‘కేవలము ఒక్క దుర్యోధనుని యపరాధము చేత, ధృతరాష్ట్ర మహారాజా అతని సేన లన్నియు మహా విపత్తిలో చిక్కుకొనెను. క్షత్రియు లందరు సమస్త భూమండల వినాశద్యారము నందు నిలిచి యున్నారు. ఈ విషయము ధృతరాష్ట్రమహారాజా తెలిసికొన కున్నాడు’

“రాజా! ఈ విధముగనే అక్కడి యితర క్షత్రియులు గూడ, ‘యోగ్యమైన యుపాయము తెలియని ధృతరాష్ట్ర మహారాజా మిథ్యా దృష్టి గలవాడై యమలోకమునకు పోయిన సైంధవునకు అంత్యక్రియలు చేయు చున్నాడు’ అని మాట్లాడుకొనిరి.

“రాజా! నీరు త్రాగి హర్షోత్సాహ భరితము లైన యశ్యములతో అర్జునుడు సైంధవుని వైపు మిక్కిలి వేగముతో సాగిపోవు చుండెను. అప్పుడు సూర్యభగవానుడు అస్తాది శిఖరము వైపు వాలు చుండెను. క్రుద్ధుడైన యమరాజును అపుట యసంభవ మైనట్లే, ముందుకు సాగిపోవుచున్న యర్జునుని నీ సైనికులు అపజాలకపోయిరి. సింహము మృగముల గుంపును తరిమినట్లు సైంధవ వధకొరకు అర్జునుడు నీ సేనను పారద్రోలుచు మధించు చుండెను.

“రాజా! సేనా మధ్యమున దూరుచు శ్రీకృష్ణుడు తీవ్ర వేగముతో అశ్యములను ముందుకు తేలి కొంగ (ఇచట శ్రీకృష్ణుని పాంచజన్య శంఖమునకు ఉపమానముగా హంసను చెప్పక నీచోపమాన మైన కొంగను వ్యాసు డెందుకు చెప్పినా యని చదువరులకు తేచును) వలె తెల్లనైన పాంచజన్య శంఖమును బిగ్గరగా ఊదెను. వాయువేగము గల అశ్యములు, అర్జునుడు ముందుకు విడిచిన బాణములు రథము వెనుక పడునంత అతి తీవ్రగమనముతో రథమును లాగికొనుచు పరుగెత్తు చుండెను.

“రాజా! క్రుద్ధులైన యనేక క్షత్రియ వీరులు సైంధవ వధార్థమై పోవుచున్న యర్జునుని నలువైపుల చుట్టు ముట్టిరి. అప్పుడు అర్జునుడు కొంచెము నిలిచెను. ఆ సమయమునందు దుర్యోధనుడు మిక్కిలి త్వరగా అర్జునుని తరిమెను. వాయువు చేత అర్జునుని రథ ధ్వజము అల్లాడు చుండెను. ఆ రథమునుండి మేఘగర్జనము వంటి గంభీరధ్వని బయలు వెడలెను. ధ్వజముపై హనుమంతుడు విరాజిల్లుచుండెను. అట్టి భయంకర రథము చూచి శత్రు రథికు లందరు దుఃఖ నిమగ్నులైరి.

“రాజా! అప్పుడు సూర్యునిపై అంతట దుమ్ము గ్రమ్ముగా యుద్ధమునందు బాణ పీడితు లైన యోధులు కృష్ణార్జునులను చూడ జాలకుండిరి.”

101 వ అధ్యాయము

కృష్ణార్జునులు ముందుకు సాగి పోవు చుండుట చూచి కౌరవ సైనికులు నిరాశ చెందుట - దుర్యోధనుడు యుద్ధమునకు వచ్చుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! శ్రీకృష్ణార్జునులు అందరను దాటి ముందుకు పోయి యుండుట చూచి, భయముచేత నీ సైనికుల మజ్జలు (ఎముకల సందులలోని ద్రవములు) జారిపోవు చుండెను. వారు సిగ్గు చెందుచు, ధైర్య - సాహసములతో స్థిర చిత్తు లై రోషపూర్వకముగ అర్జునుని వైపు పోవ దొడగిరి.

“రాజా! అట్లు అర్జునుని యెదుటకు పోయిన వారు, సముద్రము వరకు పోయిన నదులవలె నేటి వరకు తిరిగి రాలేదు. నాస్తికులు వేదములకు (వేదవిహిత కర్మలకు) దూరముగ నున్నట్లే అధములు మాత్రమే అర్జునుని సమక్షమునకు పోయి కూడ తిరిగి వచ్చిరి. (వెన్నుచూపి పారి వచ్చిరి). అట్టి వారు నరకములో పడి తమ పాప ఫలమును అనుభవించు చుందురు.

“రాజా! ఆ రథికుల సేనను దాటి వారి యాక్రమణమునుండి విముక్తులైన కృష్ణార్జునులు రాహుముఖమునుండి విడివడిన సూర్య - చంద్రుల వలె తేచు చుండిరి. రెండు మత్యములు పెద్ద వలను త్రొపి బయలు వెడలినప్పుడు క్షేత్ర శూన్యము లైనట్లే, ఆ సేనా సమూహమును చీల్చి ఆవలకు పోయిన శ్రీకృష్ణార్జునులు క్షేత్రరహితు లైరి. ద్రోణాచార్య నిర్మిత మైన దుర్భేద్య చక్రవ్యూహమునుండి విముక్తులైన కృష్ణార్జునులు, ఉదయించిన ప్రళయకాల సూర్యునివలె, కనపడుచుండిరి. కృష్ణార్జునులు, అగ్ని వంటి స్పర్శ గల మొసలి నోటి నుండి విడివడిన రెండు మత్యములవలె, అస్త్ర-శస్త్రముల సంకటము నుండి విముక్తులై కనపడుచుండిరి. రెండు మొసళ్ళు సముద్రమును క్షోభిల్ల జేసినట్లే, కృష్ణార్జునులు సమస్త సేనను వ్యాకుల పరచిరి.

“రాజా! అట్లు మీసేనలో దూరిన కృష్ణార్జునులు ద్రోణుని దాటి పోవ జాల రని మీ సైనికులు అనుకొను చుండిరి. కాని, ఆ యిరువురు ద్రోణుని సైన్యమును దాటి ముందుకు పోయినప్పుడు, వారిని చూచి నీ పుత్రులు సైంధవుని జీవితముపై ఆశ విడిచిరి. అప్పుడు కృష్ణార్జునులు ద్రోణ-కృతవర్మలనుండి తప్పించుకొని పోవజాలరు అని యోచించిరి. అందరకు సైంధవుని జీవితముపై ప్రబల మైన యాశ యుండెను. వారి యాశను విఫలము చేసి, ఆ యిరువురు ద్రోణ-కృతవర్మల దుస్తర సైన్యమును లంఘించి పోయిరి.

“రాజా! రెండు ప్రజ్యులితాగ్నులవలె, కృష్ణార్జునులు సమస్త సేనను దాటి క్షేమముగ నిలిచి యుండుట చేత నీ సైనికులు సైంధవుని జీవితముపై ఆశ విడిచిరి. కృష్ణార్జునులు సైంధవ వధ విషయములో పరస్పరము ఈ విధముగా మాట్లాడుకొన జొచ్చిరి.

‘అరుగురు మహారథికు లైన ధృతరాష్ట్ర పుత్రులు తమ నడుమ - సైంధవుని దాచి యుంచినను, అత డొక వేళ నా కంటబడినచో నాచేయి దాటి బ్రతుక జాలడు. దేవతలతో ఇంద్రుడు గూడ యుద్ధ రంగమునందు వచ్చి సైంధవుని రక్షించినను మన మిరువురము అతనిని తప్పక చంపెదము’.

“రాజా! సైంధవుని వెదకుచు కృష్ణార్జునులు పరస్పర మిట్లు మాట్లాడుకొను చుండినప్పుడు నీ పుత్రులలో గొప్ప కోలాహలము రేగెను. దప్పిగొన్న రెండు గజములు నిర్జల ప్రదేశమును దాటిన తరువాత నీరు త్రాగి, తృప్తితో సంతోషించినట్లే, కృష్ణార్జునులు గూడ శత్రు సేనను దాటి మిక్కిలి ప్రసన్నులైరి. సింహ వ్యాఘ్రు గజ భరితమైన పర్యతములను దాటి ఇద్దరు వ్యాపారులు సంతోషించినట్లే, జరామరణ రహితు లైన శ్రీకృష్ణార్జునులు కూడ ఆ సేనను దాటి సంతుష్టులైరి.

“రాజా! విషధర సర్పముల వలె, ప్రజ్యులితాగ్నివలెను భయంకరులైన ద్రోణాచార్యుల నుండి తప్పించుకొని ఇరువురు సూర్యులవలె ప్రకాశమాను లైన కృష్ణార్జునులను అక్కడ మీ సైనికులు చూచి కోలాహలము చేసిరి. సముద్రమువలె విశాలమైన ద్రోణసేననుండి విముక్తులైన కృష్ణార్జునులు, మహా సాగరమును దాటి వచ్చినంత ప్రసన్నులుగా కనబడు చుండిరి. ద్రోణ-కృతవర్మల చేత ప్రయుక్తములైన మహాస్త్ర సముదాయములనుండి విముక్తులైన కృష్ణార్జునులు యుద్ధభూమియందు ఇంద్రాగ్నులవలె ప్రకాశమానులై కనపడుచుండిరి.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుని తీక్ష్ణబాణములచేత ఛేదింప బడిన కృష్ణార్జునుల శరీరములనుండి రక్తధారలు ప్రవహించు చుండగా వారు ఎఱ్ఱగన్నేరు చెట్ల చేత నిండిన రెండు పర్యతములవలె శోభిల్లు చుండిరి.

“రాజా! శక్తియాయుధములనెడు విషధర సర్పములచేత నిండి, ఉక్కు బాణము లనెడు భయంకర మకరములు గలిగి, క్షత్రియ వీరు లనెడు జలముచేత శోభిల్లుచు, ధనుష్టంకార మనెడు మేఘ గర్జనము కల దై, గదా ఖడ్గాది శస్త్రములు విద్యుత్తుల వలె ప్రకాశించు చుండగా, ద్రోణుని బాణములే మేఘములై, కురియుచున్న ఆ సైన్య సరోవరమునుండి విముక్తు లైన కృష్ణార్జునులు రాహుగ్రహ విముక్తు లైన సూర్య - చంద్రులవలె ప్రకాశించు చుండిరి.

“రాజా! అప్పుడు వర్ష ఋతువు నందు జలముచేత పరిపూర్ణము లై పెద్ద పెద్ద మొసళ్లచేత వ్యాప్తమై, సముద్రము వైపు పోవు చున్న ‘ఇరావతీ (రావీ) - విపాశా (వ్యాస) - వితస్తా (రీపలం) - శతద్రూ (శతలజ్) - చంద్రభాగా(చీనాబ్) నామములు గల పంచనదులతో పాటు అరవ దైన సింధునదిని గూడ కృష్ణార్జునులు తమ భుజములతో ఈదుచు దాటి పోయినట్లు, ఆ సేనావాహినిని దాటిరి.

“రాజా! ఈ విధముగా ద్రోణాచార్యుని యస్త్రబలము నివారించిన కృష్ణార్జునులను సమస్త ప్రాణులు ప్రపంచ ప్రఖ్యాత మహా ధనుర్ధరులనుగా భావించిరి. నదియందలి జలపానఘట్టమునందు వచ్చి యున్న రురు (నల్లచారల దుప్పి) మృగమును పట్టుకొని నిచ్చితే రెండు వ్యాఘ్రములు నిలిచి యున్నట్లే, సమీపమునం దున్న సైంధవుని సంహరించు నిచ్చితే అతనివైపు చూచుచు కృష్ణార్జునులు నిలిచి యుండిరి. వారి ముఖతేజస్సు చూచి, మీ యోధులు సైంధవుడు మరణించినా డనియే తలచిరి.

“రాజా! ఒకచోటనే క్రోధరక్తనేత్రు లై యున్న కృష్ణార్జునులు సైంధవుని చూచి హర్షోల్లాసములతో మాటిమాటికి గర్జిల్ల దొడగిరి. చేతిలో పగ్గములు పట్టుకొనిన శ్రీకృష్ణుని యొక్క ధనుస్సు ధరించిన యర్జునుని యొక్కయు ప్రభలు సూర్యాగ్నుల ప్రభల వలె తోచు చుండెను. మాంస ఖండమును చూచి రెండు డేగలు ప్రసన్నము లైనట్లే ఆ యిరువురు తమ సమీపమునందే సైంధవుని చూచి హర్షించిరి. అప్పుడు వెంటనే కృష్ణార్జునులు కుపితు లై, రెండు డేగలు మాంసముపై పడునట్లు సైంధవుని పై పడిరి.

“రాజా! కృష్ణార్జునులు సమస్త సేనను దాటి ముందుకు పోవుచుండుట చూచి, దుర్యోధనుడు సైంధవ రక్షణార్థమై తన పరాక్రమమును ప్రదర్శింప సాగెను. అశ్వ హృదయ విద్యా కోవిదుడైన దుర్యోధనుడప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు తొడిగిన కవచముతో రథమాత్ర సహాయుడై, వచ్చి కృష్ణార్జునులను దాటి వారి యెదుటకు పోయి నిలిచినప్పుడు, మీ సేనలో హర్షవాద్యములు మ్రోగెను. శంఖధ్వనులు, సింహనాదములున్న అన్ని వైపుల మార్మోగుచుండెను.

“రాజా! సైంధవ రక్షణార్థమై అక్కడ నున్న యగ్ని సమాన తేజశ్శాలురైన వీరు లందరు నీ పుత్రుడు రణరంగమునందు నిలిచి యుండుట చూచి, మిక్కిలి ప్రసన్నులైరి.

“రాజా! దుర్యోధనుడు అందరను దాటి కృష్ణార్జునుల యెదుటకు వచ్చి యుండుట చూచి శ్రీకృష్ణభగవానుడు అర్జునునితో ని ట్లనెను.

102వ అధ్యాయము

కృష్ణుడు అర్జునుని ప్రోత్సహించుట - అర్జున దుర్యోధనుల యుద్ధము :-

‘అర్జునా! అందరను దాటి మన యెదుటకు వచ్చిన దుర్యోధనుని చూడుము. ఇతడు అత్యద్భుత యోధు డని తలచెదను. ఇతనివంటి రథికుడు మరియొకడు లేడు.

ఇతడు అతి దూరము నందున్న లక్ష్మమును గురి తప్పక కొట్ట గల మహా ధనుర్ధరుడు. అస్త్ర విద్యానిపుణుడు. యుద్ధ దుర్మదుడు నని యెరుగుము. ఇతడు విచిత్ర యుద్ధము చేయ గలవాడు.

“అర్జునా! దుర్యోధనుడు మిక్కిలి సుఖముగ పెరిగిన వాడు. అందరిచేత సమ్మానితుడు. విద్యాంసుడు. ఇతడు నీవంటి బంధువులను నిరంతరము ద్వేషించు చుండును. ఇట్టివానితోనే యిప్పుడు మనకు యుద్ధము చేయ వలసిన యవసరము వచ్చినది. ఇప్పుడు మీ రిరువురు యుద్ధ ద్యూత క్రీడను చేయ బోవుచున్నారు. ఇదియే మీ ఇద్దరి జయాపజయములకు కారణము కాగలదని తలచెదను.

“పార్థా! నీవు చాల దినములనుండి నీయందు నింపికొని యున్న క్రోధ విషమును ఇతనిపై విడువుము. పాండవులకు కలిగిన యన్ని యనర్థములకు ఈ దుర్యోధనుడే మూలము. నేడు, ఇతడు నీ బాణ మార్గములో పడుట నీకు సఫలతా సూచక మని తలచుము. అట్లు కాకున్న, రాజ్యాభిలాష గల యీ దుర్యోధనుడు నీతో పోరాడుటకు ఎట్లు రాగలిగి యుండును?

“ధనంజయా! నీయదృష్టమువలన ఇప్పు డే దుర్యోధనుడు నీ బాణమార్గములో వచ్చెను. నీ దెబ్బలచేత ఇతడు తన ప్రాణములను విడుచునట్లు ప్రయత్నింపుము. ఐశ్వర్య మదమత్తు డైన యీ దుర్యోధను డెప్పుడు గూడ కష్టము అనుభవించ లేడు. యుద్ధమునందు నీ బలపరాక్రమముల రుచి చూడలేదు.

“పార్థా! మూడు లోకములందలి దేవాసుర మనుష్యులు గూడ యుద్ధ రంగమునందు నిన్ను జయింప జాలరనగా ఏకాకి యైన యీ దుర్యోధనుని మాట ఎంత? ఇతడు నీ రథ సమీపమునకు వచ్చుట నీ సౌభాగ్యమని భావింపుము. ఇంద్రుడు వృత్రాసురుని సంహరించినట్లే, నీవు ఈ దుర్యోధనుని వధింపుము.

“అనఘా! ఇతడు సర్వదా మీకు అనర్థములు చేయుట యందే తన పరాక్రమము ను ప్రదర్శించుచు వచ్చెను. ఇతడు జౌదమునందు కపటము చేత యుధిష్ఠిరుని వంచించెను. మీ రెప్పుడు గూడ ఇతనికి చెడుపు చేయకుండినప్పటికిన్ని పాపబుద్ధితో నీ దుర్యోధనుడు సర్వదా మీతో మిక్కిలి క్రూరముగా ప్రవర్తించెను.

“పార్థా! నీవు ఏమాత్రము విచారింపక యుద్ధమునందు నీయుత్తమ బుద్ధితో సర్వదా క్రోధభరితుడై యుండి స్వేచ్ఛాచారు డైన ఈ దుష్ట పురుషుని చంపుము.

దుర్యోధనుడు వంచనచేత మీ రాజ్యమును లాగు కొనెను. మీరు వానిచేత, వన వాస కష్టములు అనుభవింప వలసినవా రైతిరి. ద్రౌపదికూడ అనేక దుఃఖములు అవమానములన్ను అనుభవింప వలసిన దయ్యెను. ఈ విషయము లన్నింటిని జ్ఞప్తి యం దుంచుకొని యిప్పుడు నీ పరాక్రమము చూపుము.

“అర్జునా! నీ యదృష్టము చేతనే దుర్యోధనుడు నీ బాణముల పరిధిలో పరిభ్రమించు చున్నాడు. నీవు చేయబోవు కార్యమునకు బాధ గలిగించుటకు నీ యెదుటకు వచ్చు ప్రయత్నము చేయు చుండుట గూడ నీ సౌభాగ్యమనియే తలంపుము. ఇతడు నీతో యుద్ధము చేయుట తన కర్తవ్యము అని తలచు చున్నాడు కాబట్టి, నీవు కోరకున్నను నీ సమస్తమనోరథములు ఇప్పుడు సఫలము లగు చుండుట నీ భాగ్యమని తలంపుము.

“అర్జునా! పూర్వము దేవాసుర సంగ్రామమునందు ఇంద్రుడు జంభాసురుని వధించినట్లే, నీవు గూడ ఇప్పుడు కురుకుల కళంకు డైన దుర్యోధనుని చంపుము. ఇతడు చంపబడిన పిదప అనాథు లైన కౌరవ సైనిక వీరుల నందరును సంహరింపుము. దురాత్ముల వేళ్లు తెగ నరకుము. దానిచేత నీ శత్రుత్వాగ్ని అంత మై అవభృథ స్నానము (యజ్ఞాంత స్నానము)నకు అవకాశము లభించుగాక!

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! శ్రీకృష్ణు డిట్లు చెప్పినప్పుడు అర్జునుడు, ‘సరియే చాల మంచిది’ అని కృష్ణునితో చెప్పి, ‘కృష్ణా! ఇది నాకు అన్నిటి కన్న చాల ముఖ్య కర్తవ్యము. అన్ని యితర కార్యములను లెక్కచేయక నీవు దుర్యోధనుని కడకే రథము తోలుకొని పొమ్ము. ఇతడు చాలకాలము మా రాజ్యమును నిర్నిరోధముగా అనుభవించెను. ఇట్టి వాని మస్తకమును నేను ఖండించెదను. దుఃఖములు, కష్టములున్ను అనుభవింప దగని ద్రౌపది యొక్క కేశములను పట్టుకొని అవమానించి నందుకు ప్రతిక్రియను దుర్యోధనుని చంపియే చేసెదను. దుర్యోధనుని వధించి అతడు మాకు కలిగించిన సర్వ దుఃఖములనుండి విముక్తి పొందెదను’ అని చెప్పెను.

“రాజా! యిట్లు మాట్లాడుకొనుచునే కృష్ణార్జునులు యుద్ధరంగమునందు దుర్యోధనుని తమకు లక్ష్యముగా చేసికొనుటకు రథము అతనివైపు తోలిరి. దుర్యోధనుడు వారి సమీపము చేరి మిక్కిలి భయపడ వలసి వచ్చినప్పుడు గూడ ఏ మాత్రము భయము చెందక తన యెదుటకు వచ్చిన కృష్ణార్జునులను ఆపెను. అతడు చేసిన యీ పనిని అక్కడి క్షత్రియు లందరు మిక్కిలి ప్రశంసించిరి.

“రాజా! తరువాత దుర్యోధనుడు యుద్ధరంగమునందు నిలిచి యుండుట చూచిన మీసిన సింహానాదము చేసెను. అప్పుడు దుర్యోధనుడు, తన శత్రువును ఏ మాత్రము లెక్క చేయక వారు ముందుకు సాగకుండ ఆపెను. అట్లు దుర్యోధనుని చేత అపబడిన యర్జునుడు మిక్కిలి కోపించెను. ఆ యిరువు క్రోధములో నుండుట చూచి, రాజ వీరులందరు తమ తమ చోట్ల మౌనముతో నిలిచిరి.

“రాజా! కృష్ణార్జునులు మిక్కిలి క్రుద్ధు లై యుండుట చూచి, దుర్యోధనుడు బిగ్గరగా నవ్వుచునే యుద్ధము చేయుటకు వారిని ఆహ్వానించెను. అప్పుడు హర్షముతో కృష్ణార్జునులు బిగ్గరగా సింహానాదము చేసి శంఖములు పూరించిరి. ఆ యిరువురు హర్షోల్లాసములతో నుండుట చూచి, సమస్త కౌరవ సైనికులు దుర్యోధనుని జీవితముపై నిరాశ చెంది శోకనిమగ్ను లై నీ పుత్రుడు అగ్నిముఖములో హోమము చేయ బడె నని తలచిరి.

“రాజా! కృష్ణార్జునులు ఈ విధముగా హర్షముతో నుండుట చూచి, మీ సైనికు లందరు, అయ్యో! దుర్యోధనుడు చంపబడెను, చంపబడెను’ అని చెప్పుచు కోలాహలము చేసిరి. వారియొక్క ఆర్తనాదమువిని దుర్యోధనుడు ‘మీరు భయపడ గూడదు. నేను కృష్ణార్జును లిరువురను మృత్యుగృహమునకు పంపి, మీ భయము దూరము చేసెదను’ అని వారితో ననెను.

“రాజా! దుర్యోధనుడు సమస్త సైనికులతో నిట్లుచెప్పి అర్జునుని సంబోధించి యిట్లనెను.

“పార్థా! నీవు లోకీకము, దివ్యము నైన అస్త్ర విద్యను సంపాదించిన వాడ వైనచో, పాండవ పుత్రుడవే ఐనచో, ఆ యస్త్రము లన్నియు నాపై త్వరగా ప్రయోగించి వాని ప్రభావమును చూపుము. నీకు కృష్ణునకున్న గల బల పరాక్రమములు నాపై ప్రయోగించి ప్రదర్శింపుడు. మీకు ఎంత పౌరుషము గలదో చూచెద గాక! మా పరోక్షమునందు ప్రజలు నిన్ను స్వామిగా తలచి, సత్కరించి, నీవు చేసిన కార్యములను స్మరించి చెప్పు చుండిరి’ అవి ఇప్పుడు చూపుము.

103వ అధ్యాయము

అర్జున - దుర్యోధనుల యుద్ధము - దుర్యోధనుని ఏరాజయము :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! దుర్యోధనుడు అర్జునునితో ని ట్లని మూడు బాణములతో అతనిని కొట్టి, మరి నాలుగు బాణములచేత నాలుగు రథాశ్వములను గూడ

గాయపరచెను. పదిబాణములు కొట్టి శ్రీకృష్ణుని హృదయము భేదించి, భల్లబాణము చేత అతని చేతిలోని చేర్లకోల (చబుకు)ను ఖండించి పడ గొట్టెను. అప్పుడు సంభ్రమ పడక అర్జునుడు పదునాలుగు నిశిత శరములను దుర్యోధనునిపై ప్రయోగించెను. కాని, అవి దుర్యోధనుని కవచమునకు తాకి జారిపడిపోయెను. ఆ బాణములు నిష్ఫలము లగుట చూచి, అర్జునుడు, మరల పదునాలుగు బాణములు ప్రయోగించెను. అవి గూడ జారిపడెను. అర్జునుడు ప్రయోగించిన యిరువది యెనిమిది బాణములు నిష్ఫలము లగుట చూచి శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునితో నిట్లనెను.

“పార్థ! నేడు పాషాణములు నడుచు చున్నవా అనునంత యాశ్చర్యకర మైన విషయము చూచు చున్నాను. ఇట్టివి పూర్వము నేను ఎప్పుడు గూడ చూడలేదు. నీవు ప్రయోగించిన బాణములు ఏవియు పని చేయుట లేదు. నీ గాండీవ ధనుస్సు యొక్క శక్తి పూర్వమువలె ఉన్నది కదా? నీ ముష్టి-బాహువుల బలము పూర్వము వంటి దగునా? లేక, నేడు నీకు నీ శత్రువునకు చివరి సారిగా ఎదుర్కొనుకాలము ఇంకను రాలేదా? నామాటకు సమాధానము చెప్పుము. నేడు యుద్ధరంగమునందు దుర్యోధనుని రథము దాక పోయి నీ బాణములు నిష్ఫలము లై పడి యుండుట చూచి, నాకు చాల ఆశ్చర్యము కలుగుచున్నది. వజ్రాయుధము వలె పిడుగు వలెను భయంకరములై, శత్రువుల శరీరములను చీల్చు సామర్థ్యము గల నీ బాణములు నేడు ఏ మాత్రము పనిచేయ కున్నవి. ఇది ఎంత మోసము?

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఈ విధముగా శ్రీకృష్ణుడు అడుగగా, అర్జును డతనితో నిట్లనెను.

“శ్రీకృష్ణ! నేడు, ద్రోణాచార్యుడు దుర్యోధనునకు అభేద్యమైన కవచము తొడిగి దానిలో ఈ యద్భుత శక్తి స్థాపించినా డని నా విశ్వాసము. ఈ కవచము నా యస్త్రములకు అభేద్యము. ఈ కవచము లోపల మూడు లోకముల శక్తి ఉంచబడినది. ఆచార్య ద్రోణు డొక్కడే ఈ కవచధారణ విద్యను ఎరుగును. ఆ సద్గురువునుండియే నేను గూడ నేర్చుకొని దీనిని పొందినాను. ఈ కవచము ఎట్టి తీవ్ర బాణములచేత గూడ భేదింప బడ జాలదు. యుద్ధరంగమునందు సాక్షాత్తు దేవేంద్రుడు తన వజ్రాయుధము చేత గూడ ఈ కవచమును భేదింప జాలడు.

“శ్రీకృష్ణ! ఈ విషయ మంతయు నీకు తెలిసి యుండి గూడ నన్ను మోహములో

ఎందుకు పడ వేయుచున్నావు? మూడు లోకములలోను జరిగినవి, జరుగు చున్నవి, జరుగ నున్నవి - అన్ని విషయములు నీకు తెలియును. ఈ కవచమును గూర్చి నీకు తెలిసినంతగా ఇతరుల కెవరికిన్ని తెలియదు.

“శ్రీకృష్ణ! ద్రోణాచార్యుని చేత విధిపూర్వకముగ తొడుగ బడిన యీ కవచము గ్రహించి దుర్యోధనుడు యుద్ధరంగమునందు నిర్భయుని వలె నిలిచి యున్నాడు. కాని, దీనిని ధరించిన తరువాత అనుసరించ వలసిన కర్తవ్య విధానమును ఇత నెరుగడు. స్త్రీలు చీరలు, నగలు ధరించినట్లే ఇతడు గూడ ఇతరులు తన కిచ్చిన యీ కవచమును తనదిగా చేసికొని ధరించినాడు.

“జనార్దనా! ఇప్పుడు, నీవు నా భుజములయొక్క, ధనుస్సుయొక్కయు బలము చూడుము. ఈ కవచముచేత సురక్షితు డైనప్పటికిన్ని దుర్యోధనుని ఓడించెదను.

బ్రహ్మ దేవుడు తేజస్వంత మైన యీ కవచమును అంగిరసునకు ఇచ్చి యుండెను. అతనినుండి అతని కొడు కైన బృహస్పతి దీనిని పొందెను. బృహస్పతి నుండి ఇది ఇంద్రునకు లభించెను. ఇంద్రుడు ఈ కవచమును రహస్య సహితముగా, విధిపూర్వ కముగను నాకు ఇచ్చెను. దుర్యోధనుని యీ కవచము దేవతలు నిర్మించిన దైనను, లేక బ్రహ్మదేవుడు నిర్మించిన దైనను నేడు నా బాణముల చేత కొట్టబడిన దుర్యోధనుడు దీనిని తనకు దక్కించుకొనజాలడు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఈ విధముగా అర్జునుడు కృష్ణునకు చెప్పి, కఠోరమైన యీ కవచమును భేదింప గల మానవాస్త్రము చేత (మను సంబంధమైన యస్త్రము చేత) బాణములను అభిమంత్రించి ధనుస్సులో ఎక్కువెట్టి నారి సారించెను. ఆ బాణములను అశ్వత్థామ తన సర్వాస్త్ర ఘాతుక మైన యస్త్రము చేత దూరమునుండియే ఖండింపగా, అర్జునుడు ఆశ్చర్య చకితుడై శ్రీకృష్ణునితో ని ట్లనెను.

“జనార్దనా! ఈ మానవాస్త్రమును నేను రెండు పర్యాయములు ప్రయోగింప జాలను. ఎందుకనగా, అట్లు చేసినచో ఇది నన్ను, నా సేనను గూడ సంహరించ గలదు”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఆ సమయమునందే, దుర్యోధనుడు విషధర సర్పములు వలె భయంకరము లైన తొమ్మిది తొమ్మిది బాణములు ప్రయోగించి కృష్ణార్జునులను విడి విడిగా గాయపరచి, బాణ వర్షము గూడ ఆ యిరువురిపై కురిసెను.

దీనిచేత మీ సైనికులు మిక్కిలి సంతసించి వాద్యములు వాయించుచు సింహనాదము చేయ దొడగిరి.

“రాజా! తరువాత కుపితుడైన యర్జునుడు పెదవుల కొనలు నాకొను చుండెను. ఆ కవచము చేత సురక్షితముగా లేనట్టి దుర్యోధనావయవము ఏది కూడ అతనికి కనపడ లేదు. అతని యన్ని యంగములు కవచరక్షితములయియే యుండెను. అప్పుడు అర్జునుడు యమ సదృశ బాణములను ప్రయోగించి దుర్యోధనుని నాలుగు రథాశ్యములను, ఇద్దరు పుష్ప రక్షకులను వధించి త్వరగా దుర్యోధనుని ధనుస్సును, అంగుళిత్రాణములను (చేతి తొడుగులు) ఖండించి, రథమును ముక్కలు ముక్కలుగా చూర్ణము చేయ దొడగెను. అప్పుడు రథహీనుడైన దుర్యోధనుని రెండు హస్త తలములు (అరచేతులు) రెండు తీక్షణబాణములచేత గాయపరచెను.

“రాజా! ఉపాయజ్ఞుడైన యర్జునుడు తన బాణములను దుర్యోధనుని చేతి గోళ్ళ మాంసమునందు కొట్టెను. అప్పుడతడు మిక్కిలి నొప్పిచేత వ్యాకులుడై యుద్ధభూమి విడిచి పారిపోయెను.

“రాజా! అర్జునుని బాణములచేత పీడితుడై దుర్యోధనుడు మిక్కిలి అపదలో పడియుండుట చూచి, మీ యోధులు అతని రక్షణమునకై చతురంగ బలములతో వచ్చి అర్జునునిపై దాడి చేసి, నలువైపుల చుట్టుముట్టిరి. అప్పుడు కృష్ణార్జునులు గాని, వారి రథముగాని, కనపడకుండెను.

“రాజా! అప్పు డర్జునుడు తన యస్త్రబలము చేత ఆ కౌరవ సేనను నశింప జేయగా, అక్కడ నూర్లకొలది రథ గజముల యంగములు విరిగి, నేలపై పడెను. అట్లు, హతాహతులైన కౌరవ సైనికులు అర్జునుని, ముందుకు సాగనీయక యాపిరి. అర్జును డప్పుడు సైంధవునకు ఒక కోను దూరములో నలువైపుల రథ సేనచేత చుట్టబడి నిలిచి యుండెను.

“రాజా! అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు త్వరగా అర్జునునితో ‘నీవు బాగుగా ధనుస్సును లాగుము. నేను నా శంఖమును ఊదెదను’ అని చెప్పగా అర్జునుడు గాండీవమును చెవిదాక లాగి కర తలముల శబ్దముతో బాటు మహా బాణవర్షము కురియుచు శత్రు సంహారము చేయ దొడగెను. శ్రీకృష్ణుడు పాంచజన్య శంఖమును బిగ్గరగా పూరించెను. అప్పుడు అతని కనురెప్పలు దుమ్ము గ్రమ్మి అతని ముఖము చెమట బిందువులు కప్పెను.

“రాజా! శ్రీకృష్ణుడు శంఖము ఊదినప్పుడు ఆ ధ్వనిచేత రాక్షస లోకము (పాతాళము), అంతరిక్షము, దేవలోకము, లోకపాల సహిత సమస్త జగత్తున్న భయము చేత ఉద్యిగ్నుమై చీలి పోయెనా అనునట్లు తోచెను. ఆ పాంచజన్య శంఖ - గాండీవ ధనుష్టంకార ధ్వనులచేత అప్పుడు సైనికులందరు భయపడి నేలపై కూలి పడిరి.

“రాజా! శత్రుసైనికుల యాక్రమణము నుండి ముక్తి జెందిన యర్జున రథము వాయువు చేత కదలింప బడిన మేఘము వలె శోభిల్లు చుండెను. ఈ సంఘటనము చేత సైంధవ రక్షకులైన, సేవకులతో పాటు సమస్త సైనికులు క్షోభిల్లిరి.

“రాజా! సైంధవ రక్షణార్థమై నియుక్తులైన వీరులు అర్జునుని చూచి, హఠాత్తుగా గర్జిల్లుచు, శంఖధ్వనులు, బాణధ్వనులు, సింహనాదములున్న చేసిరి.

“రాజా! శత్రు వీరుల ధ్వని విని కృష్ణార్జునులు తమ పాంచజన్య-దేవదత్త శంఖములు పూరించిరి. ఆ శంఖముల ధ్వని అన్ని లోకములు, పర్యతములు, సముద్రములు, భూమండలమున్ను నిండెను. ఆ శబ్దము పది దిక్కులం దంతట వ్యాపించి ఆ రెండు సేనలలో ప్రతిధ్వనించు చుండెను.

“రాజా! మీ రధికులు అక్కడ కృష్ణార్జునులు ఉండుట చూచి మిక్కిలి ఉద్వేగము, సంభ్రమమున్ను పొందు చుండిరి. కృష్ణార్జునులు తమపై వచ్చు చుండుట చూచి వారు కుపితులై, ఆ యిరువురి వైపు పరుగెత్తుచు దాడి చేయుటకు పోయిరి.

104వ అధ్యాయము

అర్జునుడు కౌరవ రథికులతో యుద్ధము చేయుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! మీ సైనికులు ఈ విధముగా కృష్ణార్జునులను వధించుటకు త్వరపడు చుండిరి. అర్జునుడు గూడ నట్లే శత్రు వధకు త్వరపడు చుండెను. మీ సైనికులు అగ్ని వలె జ్వలించు చున్న తమ సువర్ణ రథములచేత సమస్త దిక్కులను ప్రకాశింప జేయు చుండిరి. సువర్ణ పక్షములు గల వారి బాణములు క్రుద్ధములైన అశ్వములవంటి ధనుస్సులు గూడ దిక్కులను దీపింప జేయుచుండెను.

“రాజా! భూరిశ్రవన్ - శల - కర్ణ - వృషసేన - సైంధవ - కృప - శల్య - అశ్వత్థామన్ - ఈ యెనమండుగురున్న వ్యాఘ్రు చర్యము కప్పబడి, సువర్ణ మయ చంద్ర చిహ్నముల చేత భూపితములైన అశ్వములచేత ఆకాశమును పానము

చేయుచున్నారా అనునట్లు దశదిక్కులను శోభిల్ల చేయు చుండిరి. క్రుద్ధులైన ఆ మహావీరులు మేఘ గంభీర గర్జనలు చేయునట్టి రథములచేత, తీక్ష్ణ బాణముల చేతను అర్జునుని దశదిక్కుల కప్పిరి. అప్పుడు కులూత దేశజాతము లైన విచిత్రాశ్యములు ఆ మహారథకులకు వాహనములుగ నుండి దశదిక్కులను ప్రకాశింప జేయు చుండెను.

“రాజా! నానా దేశోత్పన్నములైన ‘ఆజానేయ’¹ - పర్యతీయ² - (పర్యతములలో పుట్టినవి) - నదీజ³ (నదులలో పుట్టినవి) - సింధు దేశీయము లైన ఉత్తమాశ్యములచేత కౌరవ యోధులు నీ పుత్రుని రక్షించు నుత్సాహముతో అతి శీఘ్రముగ అన్ని వైపుల నుండి వచ్చి యర్జునుని రథముపై పడిరి. వారు ఊదిన శంఖముల ధ్వని అన్ని దిక్కులు, భూమ్యాకాశములున్ను నిండెను.

(1) ఆజానేయ లక్షణము -

గుడగంధాః కాయే యే సుశ్లక్షణాః కాంతితో, జితక్రోధాః
సారయుతా జితేంద్రియాః క్షుత్త్రడాహితం చాపి నో దుఃఖమ్ ॥
జానంత్యాజా నేయ నిర్దిష్టా వాజినో ధీరైః ॥

అనగా, శరీరము నందు బెల్లపు వాసన గలిగి, కాంతిచేత మిక్కిలి నునుపై మెఱయుచు, కోపమును జయించి, బలము, ఇంద్రియ నిగ్రహమున్ను కలిగి, ఆకలి దప్పుల కష్టమును ఎరుగని యశ్యములు - ‘ఆజానేయములు’ అనబడును.

(2) పర్యతీయాశ్యముల లక్షణములు

‘వాహస్తు పర్యతీయాః బలాన్వితాః స్నిగ్ధ కేశాశ్చ ।
వృత్తఖురా దృఢపాదా మహాజవాస్తే ఓతి విఖ్యాతాః ॥

అనగా, మిక్కిలి ప్రసిద్ధము లైన పర్యతీయాశ్యములు బలము గలవిగా నుండును. వాని వెంట్రుకలు నును పై గిట్టలు గుండ్రముగా నుండి, దృఢములు - వేగవంతములు నైన పాదములు కలిగి యుండును.

(3) నదీజాశ్యముల లక్షణములు

‘అశ్వాః సకర్ణికారాః కృచన నదీతీరజాః సముద్ధిష్టాః
పూర్వార్థే సూదగ్రాః పశ్చార్థే చానతాః కించిత్ ॥

అనగా, నదీ తీరములందు పుట్టి గన్నేరు (చిహ్నములు) గల యశ్యములు ‘నదీజములు’ అనబడును. వాని శరీరములో ముందరి సగము భాగము ఉన్నతముగా వెనుకటి సగము భాగము కొంచెము క్రిందుగాను నుండును.

“రాజా! అట్లే కృష్ణార్జునులు పూరించిన పాంచజన్య దేవదత్త శంఖముల ధ్వనులు కూడ అన్ని శబ్దములను మించి సమస్త ప్రపంచమునందు వ్యాపించెను.

“రాజా! ఈ విధముగ అక్కడ భయంకర శబ్దము వ్యాపించి అది పిరికి పందలను భయపరచుచు వీరులను సంతోషపరచుచు నుండెను. భేరీ మృదంగాద్యనేక వాద్యములు వాయింప బడునప్పుడు దుర్యోధనుని హితకాంక్షు లైన మహారథులు ఆ శబ్దమును సహింప జాలక, కుపితు లైరి. ఆ రాజవీరు లందరు అమర్షభరతు లై పెద్ద-పెద్ద శంఖములను పూరించుచు కృష్ణార్జునుల ప్రతియొక్క కార్యమునకు ప్రతిక్రియ చేయ బూని యుండిరి.

“ప్రభూ! అక్కడ శంఖధ్వని వ్యాపించుటచేత నీ సేన అస్వస్థముగా కనబడెను. రథాశ్యగజాదులు ఉద్యేగము చెంది యుండెను. శూరుల శంఖధ్వనిచేత ఆకాశము చిల్లులు పడినదా యను నట్లుండెను. ఆకాశము పిడుగు ధ్వని వ్యాపించిన ట్లుండి, సంభ్రమము కలిగించు చుండెను. ప్రళయకాల శబ్దము వలె అన్ని వైపుల వ్యాపించిన యా మహాధ్వని సమస్త దిక్కులయందు మార్మోగి మీ సేనను భయపరచెను.

“మహారాజా! తరువాత, దుర్యోధనుడు ఎనమండుగురు మహారథులతో సైంధవ రక్షణార్థమై అర్జునుని చుట్టుముట్టెను. అప్పుడు అశ్వత్థామ శ్రీకృష్ణుని డెబ్బదిమూడు బాణములతో కొట్టి, మూడు భల్లములచేత అర్జునుని గాయపరచి, ఐదింటిచేత అతని ధ్వజమును - అశ్వములనున్ను కొట్టెను.

శ్రీకృష్ణుడు గాయపడగా అర్జునుడు మిక్కిలి కోపించి అరునూర్ల బాణముల చేత అశ్వత్థామను క్షతగాత్రుని చేసి, పదిబాణములతో కర్ణుని, మూడింటితో వృషసేనునిన్ని గాయపరచి, శల్యుని బాణ సహిత ధనుస్సును ఖండించెను. అప్పుడు శల్యుడు వేరొక ధనుస్సు తీసికొని అర్జునునిపై బాణ ప్రయోగము చేసెను. భూరిశ్రవసుడు గూడ మూడు నిశిత శరముల చేత అర్జునుని కొట్టెను.

“రాజా! కర్ణుడు ముప్పది రెండు, వృషసేనుడు ఏడు, సైంధవుడు డెబ్బది మూడు, కృపాచార్యుడు పది, శల్యుడు పది బాణములతోను అర్జునుని కొట్టిరి. తరువాత అశ్వత్థామ అర్జునునిపై అరువది బాణములను వర్షించి కృష్ణుని ఇరువది ఐదు బాణములతోను కొట్టెను. అప్పుడు అర్జునుడు బిగ్గరగా నవ్వుచు హస్తలాఘవము ను ప్రదర్శించుచు వా రందరిని బాణ తాడితులను చేసెను.

“ప్రభూ! అర్జునుడు కర్ణునిపై పన్నెండు, వృషసేనునిపై మూడు బాణములనున్న ప్రయోగించి, శల్యుని ధనుస్సు మరల తెగ గొట్టెను. తరువాత, భూరిశ్రవసుని మూడు, శల్యుని పది బాణములతోను కొట్టి అగ్నిజ్వాలల వంటి యెనిమిది తీక్షణబాణములచేత అశ్వత్థామను గాయపరచెను. తరువాత, కృపాచార్యునిపై ఇరువదియైదు, సైంధవునిపై నూరు, అశ్వత్థామపై మరల డెబ్బది బాణములనున్న ప్రయోగించెను. అప్పుడు భూరిశ్రవసుడు కుపితుడై, శ్రీకృష్ణుని చేర్లకోల (కొరడా) ను ఖండించి, అర్జునుని డెబ్బది మూడు బాణములతో కొట్టి గాయపరచెను.

“రాజా! తరువాత, ప్రచండ వాయువు మేఘములను ఛిన్న-భిన్నము చేసినట్లే, అర్జునుడు కృద్ధుడై నూర్లకొలది తీక్షణబాణములచేత ఆ శత్రువుల నందరను త్వరగా వెనుకకు పారద్రోలెను.”

జనమేజయా! ఇట్లు సంజయుడు యుద్ధ వృత్తాంతము చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్ర డిట్లు ప్రశ్నించెను.

105 వ అధ్యాయము

అర్జున - కొరవ రథికుల ధ్వజముల వర్ణనము - తొమ్మిండుగురు మహా

రథికులతో అర్జునుడు ఏకాకిగా యుద్ధము చేయుట :-

“సంజయా! నా పుత్రులయొక్క పాండు పుత్రుల యొక్కయు ధ్వజములను గూర్చి చెప్పుము”.

ఆ మాటకు సంజయు డిట్లనెను.

“మహారాజా! వా రందరి ధ్వజములయొక్క రూపములు, వర్ణములు, పేర్లున్ను చెప్పెదను వినుము.

“ ఆ మహారథికుల రథములపైన వివిధ ధ్వజములు ప్రజ్వలితాగ్నుల వలె కనపడు చుండెను. అవి సువర్ణమయములు, సువర్ణ మాలాలంకృతములు గనక, మేరు పర్వతము యొక్క సువర్ణ శిఖరములవలె రథములపై భాసిల్లు చుండెను. వాని పతాకలు వాయు సంచాలితము లై రంగస్థలమందు నాట్యము చేయు విలాసిని స్త్రీల వలె ప్రకాశించు చుండెను. అవి ఇంద్రధనుస్సులవలె రథములపై శోభిల్లు చుండెను.

“రాజా! ఆ యుద్ధరంగమునందు అర్జునుని ధ్వజము కపి చిహ్నముచేత శోభిల్లుచు శత్రు భయంకరముగా కనబడుచుండెను. ఆ హనుమంతుని పుచ్చము సింహపుచ్చమువలె నుండి, అతని ముఖము మిక్కిలి ఉగ్రముగా నుండెను. హనుమద్ ధ్వజా లంకృతమైన యర్జున రథపతాక మీ సేనను భయపరచు చుండెను.

“రాజా! ఆ విధముగనే మేము, ప్రాతఃకాల సూర్యునివలె అరుణ కాంతితో భాసిల్లుచున్న అశ్వత్థామ ధ్వజము చూచితిమి. ఆ ధ్వజము నందు సింహపుచ్చ చిహ్నముండెను. ఇంద్రధ్వజమువలె ప్రకాశించుచున్న అశ్వత్థామ యొక్క సువర్ణ ధ్వజము వాయువుచేత చలించుచు, కొరవులకు ఆనందము కలిగించు చుండెను. గజము యొక్క బంగారు త్రాళ్ళ చిహ్నము గల కర్ణుని ధ్వజము ఆకాశమంతట నిండిన ట్లుండెను. ఆ ధ్వజముపైన సువర్ణమాలా భూషితమైన పతాక వాయువు చేత చలించుచు రథముపై నృత్యము చేయుచున్న ట్లుండెను.

“మహారాజా! పాండవుల యాచార్యుడు - తపస్వి బ్రాహ్మణుడు - గౌతమ గోత్రీయుడు నైన కృపాచార్యుని రథ ధ్వజమునందు, సుందర వృషభ చిహ్నము ఉండెను. అతని రథము త్రిపురాంతకు డైన మహాదేవుని రథము వలె సుందర వృషభ చిహ్నము చేత శోభిల్లు చుండెను. వృషసేనుని మణివిభూషిత సువర్ణ ధ్వజమునందు మయూర చిహ్నము ఉండెను. ఆ నెమలి, సేనాగ్రభాగపు శోభను వృద్ధి పొందించుచు, కేకా ధ్వని చేయుచున్న ట్లుండెను. కుమారస్వామి యొక్క రథము సుందర మయూర చిహ్నము చేత శోభిల్లు చున్నట్లే మయూర చిహ్నాతమైన వృషసేనుని ధ్వజము గూడ ప్రకాశించు చుండెను.

“రాజా! మద్రరాజైన శల్యుని ధ్వజాగ్రభాగమునందు అగ్ని శిఖ వలె ప్రకాశించు సువర్ణమయము - అసమాన శుభలక్షణ యుక్తము నైన యొక సీత (నాగేటి చాలు) కనబడు చుండెను. పొలమునందు నాగలి కొనచేత ఏర్పడిన చాలు, విత్తనము లన్ని మొలిచిన తరువాత శోభిల్లినట్లే, శల్యుని రథము నాశ్రయించిన యా నాగటి చాలు గూడ మిక్కిలి ప్రకాశించు చుండెను. సైంధవుని ధ్వజాగ్రభాగమునందు ఉజ్జ్వల సూర్యుని వంటి కాంతి గలిగి బంగారు వల చేత అలంకృత మైన వెండి వరాహచిహ్నము మిక్కిలి శోభిల్లు చుండెను. పూర్వకాలమున దేవాసుర సంగ్రామమందు సూర్యుడు శోభిల్లినట్లే, రజత నిర్మితమైన ధ్వజముచేత జయద్రథుడు గూడ ప్రకాశించుచుండెను.

“రాజా! సర్వదా యజ్ఞానుష్ఠానము చేయు సోమదత్త పుత్రుడైన భూరిశ్రవుని రథమునందు యూప చిహ్నాత ధ్వజ ముండెను. దానిలో చంద్రుని చిహ్నము గూడ కనపడుచు, అది సూర్యునివలె ప్రకాశించు చుండెను. రాజసూయాది యజ్ఞములందు పొడవైన యూపస్తంభము శోభిల్లునట్లే, భూరిశ్రవుని ధ్వజము నందలి సువర్ణ యూపము కూడా శోభిల్లుచుండెను.

“మహారాజా! శలుని ధ్వజమందు వెండి గజరాజచిహ్నము ఉండెను. ధ్వజము సువర్ణ నిర్మితమై విచిత్రవయవములు గల నెమళ్ళతో శోభిల్లుచు మీసేనను ప్రకాశింప జేయు చుండెను.

“శ్వేత వర్ణముగల యింద్రుని ఐరావతము దేవతాసేనను ప్రకాశింప జేయునట్లే, దుర్యోధనుని సువర్ణ ధ్వజమునందు మణిమయ గజరాజ చిహ్నము మీ సేనను శోభిల్లు జేయు చుండెను. ఆ విచిత్రధ్వజము దుర్యోధనుని రథమందు నూర్లకొలది గజైలధ్వనిచేత శోభాయమానముగ నుండెను. ఆ మహాధ్వజముచేత యుద్ధరంగ మందు నీ పుత్రుడు దుర్యోధనుడు మిక్కిలి శోభిల్లు చుండెను.

“రాజా! ఈ తొమ్మిది ఉత్తమ ధ్వజములు నీ సేనయందు మిక్కిలి ఉన్నతము లై ప్రళయకాల సూర్యునివలె ప్రకాశించుచు మీ సేనకు శోభ కూర్చుచుండెను. పదియవ ధ్వజము అర్జునునిది మాత్రమే ఉండెను. అది వానర చిహ్నము చేత ప్రకాశించు చుండెను. దానిచేత అర్జునుడు అగ్నిచేత హిమాలయ పర్వతమువలె భాసిల్లు చుండెను.

“రాజా! తరువాత, శత్రురాజ వీరులు, అర్జునుని వధించుటకు విచిత్రముగా మెరయుచున్న ధనుస్సులను ధరించిరి. అర్జునుడు గూడ మీ దురాలోచనకు ఫలస్వరూప మైన తన గాండీవమును ఎక్కుపెట్టెను. రాజా! యుద్ధస్థలమందు అనేక దిక్కులనుండి అహూతులై వచ్చిన రాజవీరులు రథాశ్వగజసహితముగ చంప బడిరి. ఇది యంతయు నీ యపరాధము చేత జరిగెను.

“రాజా! అప్పుడు ఒకరిపై నొకరు గురిపెట్టి గర్జనము చేయు దుర్యోధనాది మహారథికులకు అర్జునునకున్న పరస్పరయుద్ధము జరుగ దొడగెను. అప్పుడు అర్జునుడు ఏకాకిగానే అనేకులతో నిర్భయముగా యుద్ధము చేయుచు తన యద్భుత పరాక్రమము ప్రదర్శించెను. వారిని జయించుటకును, సైంధవుని వధించుటకును

గాండీవము నెక్కుపెట్టి యున్న అర్జునుడు ప్రయోగించిన వేలకొలది బాణములచేత మీ యోధులను అదృశ్యుల నొనర్చెను. అప్పుడు ఆ మహారథికులు గూడ అన్నివైపుల నుండి బాణములను కురిసి అర్జునుని అదృశ్యుని చేసిరి. అర్జును డిట్లు వారిచేత చుట్టబడినప్పుడు ఆ సేనలో మహా కోలాహలము చెలరేగెను.

“జనమేజయా! ఇట్లు సంజయుడు చెప్పిన యుద్ధ వృత్తాంతము విని ధృతరాష్ట్రుడు అతని నిట్లు ప్రశ్నించెను.

106వ అధ్యాయము

ద్రోణుని సేనతో పాండవసేనకు ద్వంద్వయుద్ధము - ద్రోణునితో పోరాడునప్పడు రథము విరిగి యుధిష్ఠిరుడు పారిపోవుట :-

“సంజయా! అర్జునుడు సైంధవుని సమీపించినప్పుడు ద్రోణాచార్యుని చేత అపబడిన పాంచాల సైనికులు కొరవులతో నేమి చేసిరి?”

ఆ మాటకు సంజయు డి ట్లనెను.

“మహారాజా! ఆ నాటి యపరాష్ట్రకాలమందు పాంచాల కొరవులు ద్రోణాచార్యుని పందెముగ బెట్టుకొని, జూదమువలె రోమాంచకర మైన యుద్ధము చేసిరి. పాంచాల సైనికులు ద్రోణ సంహారేచ్ఛతో గర్జిల్లుచు నతనిపై బాణవర్షము కురిసిరి. పాంచాలురకు కొరవులకున్న దేవాసుర సంగ్రామము వలె భయంకర యుద్ధము జరిగెను. పాంచాల - పాండవులు ద్రోణ రథ సమీపమునకు పోయి, అతని సేనావ్యూహమును భేదించు నిచ్చితో మహాస్త్ర ప్రయోగము చేసిరి. పాంచాల రథికులు మధ్యమ (సామాన్య) వేగముతో భూమి దద్దరిల్లునట్లుగ ద్రోణాచార్య రథమునకు అతి సమీపముగా పోయి ఆయనను ఎదురించిరి.

“రాజా! కేకయదేశ వీరు డైన ‘బృహత్క్షత్రుడు’ ఇంద్రుని వజ్రాయుధమువంటి తీక్షణబాణములు కురియుచు ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేసెను. అప్పుడు క్షేమధూర్తి వేలకొలది నిశిత శరములు ప్రయోగించుచు బృహత్క్షేత్రుని ఎదిరించెను. మిక్కిలి బలవంతు డైన శిశుపాల పుత్రుడు ధృష్టకేతుడు గూడ అతి త్వరలో ద్రోణాచార్యునిపై ఇంద్రుడు శంబరాసురునిపై వలె దాడి చేసెను. నోరు తెరుచుకొని యమునివలె దాడి చేయుచున్న ధృష్టకేతువును, ఎదిరించుటకు ‘వీరధన్యుడు’ వేగముతో వచ్చెను.

“రాజా! తరువాత విజయేచ్ఛచేత సేనతో నిలిచి యున్న యుధిష్ఠిరుని ముందుకు సాగనీయక ద్రోణాచార్యుడు ఆపెను. నీ పుత్రుడు వికర్ణుడు నకులుని ఎదిరించెను. దుర్ముఖుడు అక్కడకు వచ్చు చున్న సహదేవునిపై అనేక సహస్ర బాణములను వర్షించెను. వ్యాఘ్రదత్తుడు తీక్ష్ణ బాణములచేత శత్రుసేనను పలుమార్లు కంపింప జేయుచు సాత్యకిని ముందుకు రానీయక ఆపెను. వ్యాఘ్రసమాన పరాక్రమము గల ద్రౌపదీపుత్రు లైదుగురు కుపితులై, శత్రువులపై బాణవర్షము కురియగా సోమదత్త పుత్రు డైన శలుడు ఆ యైదుగురిని అడ్డగించెను.

“రాజా! అతి భయంకర రూపము గల ఋష్య శృంగ కుమారు డైన ‘అలంబుష’ రాక్షసుడు అప్పుడు తనపైకి క్రోధముతో వచ్చు చున్న భీమసేనుని నివారించెను. ఆ యిరువురు నర-రాక్షసులకు పూర్వము రామ-రావణులకు వలె యుద్ధము జరిగెను.

“రాజా! తరువాత యుధిష్ఠిరుడు తొంబది బాణములచేత ద్రోణాచార్యుని మర్మస్థానములందు కొట్టెను. ద్రోణాచార్యుడు కుపితు డై యుధిష్ఠిరుని యెదపై ఇరువదియైదు బాణములతో కొట్టెను. ద్రోణుడు ఇరువది బాణములు యుధిష్ఠిరునిపై అతని సారథిపై, ధ్వజ సహిత రథముపైనను ప్రయోగించెను. అప్పుడు ధర్మరాజు ద్రోణాచార్యుని బాణములను తన బాణవర్షముచే నిరోధించెను. ద్రోణుడతి కుపితుడై యుధిష్ఠిరుని ధనుస్సు ఖండించి, మిక్కిలి త్వరలో అనేక సహస్ర బాణములు వర్షించి యుధిష్ఠిరుని అన్నివైపుల కప్పి వేసెను.

“మహారాజా! ద్రోణాచార్యుని బాణముల చేత యుధిష్ఠిరుడు కప్పబడి అదృశ్యుడగుట చూచి అతడు చంపబడెననియే అందరు తలచిరి. కొందరు యుధిష్ఠిరుడు పారిపోయెనని, మరికొందరు ద్రోణాచార్యునిచేత చంపబడె ననియు తలచిరి. ఈ విధముగా మహా సంకటములో చిక్కుకొనిన ధర్మరాజు ద్రోణాచార్యుని చేత ఖండింప బడిన ధనుస్సును విడిచి మరియొక దివ్య ధనుస్సు తీసికొని సమరాంగణము నందు ద్రోణాచార్యుడు ప్రయోగించిన వేలకొలది బాణములను ముక్కలు-ముక్కలుగా ఖండించెను.

“రాజా! తరువాత క్రోధరక్తనయనుడై యుధిష్ఠిరుడు ద్రోణుని బాణములను ఖండించిన తరువాత పర్యతములను గూడ చీల్చజాలిన శక్తి యాయుధమును తీసికొనెను. దానికి సువర్ణ దండము, ఎనిమిది గంటలు ఉండెను. ఆ ఘోర శక్తిని

భయంకరముగా ఆడించుచు యుధిష్ఠిరుడు సంతోషముతో బిగ్గరగా సింహనాదము చేయగా, ఆ ధ్వని సమస్త ప్రాణులకు భయంకరముగా నుండెను. ధర్మరాజు పైకెత్తిన శక్తిని చూచి సమస్త ప్రాణులు ‘ద్రోణాయ స్వస్తి’ (ద్రోణాచార్యులకు మంగళ మగుగాక!) అని బిగ్గరగా అరచిరి. కుబుసము వీడిన సర్పమువలె యుధిష్ఠిరునిచే ప్రయోగింప బడిన ఆ శక్తి ఆకాశమును సమస్త దిక్కులను ప్రకాశింప జేయుచు జ్వలించు చున్న ముఖము గల సర్పిణి వలె ద్రోణుని సమీపమునకు వచ్చెను.

“రాజా! అప్పుడు హఠాత్తుగా తనపైకి వచ్చిన శక్తిని చూచి, ద్రోణాచార్యుడు బ్రహ్మాస్త్రమును ప్రయోగించెను. అది ఆ శక్తిని భస్మము చేసి, యుధిష్ఠిరుని రథమువైపు పోయెను. అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు ద్రోణుని బ్రహ్మాస్త్రమును తన బ్రహ్మాస్త్రము చేత శాంతింప జేసి, నిశిత శరములు ఐదు ప్రయోగించి, ద్రోణుని గాయపరచి క్షుర ప్రము (అర్ధచంద్ర బాణము) చేత ద్రోణుని ధనుస్సు ఖండించెను. అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు ఖండిత మైన తన ధనుస్సును పారవేసి, యుధిష్ఠిరునిపై గదను ప్రయోగించెను. యుధిష్ఠిరుడు కూడ ద్రోణునిపై గదనే ప్రయోగించెను. ఆ రెండు గదలు ఒండొంటిని ఒరసికొనుట చేత పుట్టిన యగ్ని, మిణుగురులు క్రక్కుమ నేలపై బడెను.

“రాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు మిక్కిలి కోపముతో నాలుగు నిశిత శరములచేత ధర్మరాజు నాల్గు గుఱ్ఱములను చంపి, ఒక భల్లము చేత అతని ధనుస్సు ఖండించి, మరియొక భల్లము చేత ఇంద్రధ్వజము వంటి యుధిష్ఠిరుని ధ్వజము గూడ ఖండించి, మూడు బాణముల చేత యుధిష్ఠిరుని పీడించెను. అశ్వరహితమైన రథమునుండి యుధిష్ఠిరుడు దుమికి ఆయుధ రహితుడై చేతులు పైకెత్తి నేలపై నిలిచెను.

“రాజా! రథము ఆయుధములున్న లేనట్టి యుధిష్ఠిరుని చూచి ద్రోణాచార్యుడు శత్రువులను, వారి సేనలనున్న మోహింప జేసెను. ద్రోణుడప్పుడు మిక్కిలి హస్త లాఘవము చూపుచు క్రూరమైన సింహము మృగమును వెన్నాడునట్లు తీక్ష్ణ బాణములను వర్షించుచు యుధిష్ఠిరుని వైపు పరుగెత్తెను. అట్లు ద్రోణాచార్యుని చేత తరుమబడు చున్న యుధిష్ఠిరుని చూచి పాండవ సేనలో ‘రాజు చంపబడెను. రాజు చంపబడెను’ అని హాహాకారము బయలు దేరెను. తరువాత యుధిష్ఠిరుడు త్వరగా సహదేవుని రథమెక్కి యుద్ధరంగమునుండి తొలగిపోయెను’

107వ అధ్యాయము

కౌరవ సేనలోని క్షేమధూర్తి-వీరధన్యన్ - నిరమిత్ర - వ్యాఘ్రదత్తుల వధ -
దుర్ముఖ వికర్ణుల పరాజయము :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! తరువాత కేకయ రాజైన బృహత్క్షత్తుడు వచ్చు చుండుట చూచి క్షేమధూర్తి బాణములతో అతని యెదపై కొట్టి గాయపరచెను. అప్పుడు బృహత్ క్షత్తుడు గూడ తొందరి బాణములతో కొట్టి ద్రోణాచార్యుని సేనావ్యూహమును భేదించు కోరికతో క్షేమధూర్తిని గాయపరచెను. అతడు మిక్కిలి కుపితుడై భల్లముచేత కేకయరాజు ధనుస్సును ఖండించి బృహత్ క్షత్తుని ఒక బాణముతో కొట్టెను.

“రాజా! తరువాత బృహత్ క్షత్తుడు మరియొక ధనుస్సు తీసికొని నవ్వుచు క్షేమధూర్తి యొక్క రథాశ్వ సారథులను నశింప జేసి, అతనిని రథహీనుని చేసెను. మరియొక తీక్షణభల్లముతో క్షేమధూర్తి మస్తకము నరకెను. క్షేమధూర్తిశిరస్సు తెగి క్రిందబడి, ఆకాశమునుండి రాలి పడిన నక్షత్రము వలె కన బడెను. క్షేమధూర్తిని వధించి బృహత్క్షత్తుడు యుధిష్ఠిరుని హితము కొఱకు, మీ సేనపై ఆక్రమణము చేసెను.

“రాజా! ఈ విధముగనే ద్రోణాచార్యుని హితము కొఱకు వీరధన్యుడు అక్కడకు వచ్చుచున్న ధృష్టకేతువును ఆపెను. ఆ యిరువురు సర్పములవలె బాణము లనెడు కోరలతో పరస్పరము తలపడి అనేక సహస్ర బాణములచేత ఒండొరులను గాయ పరచుకొనిరి. మహా వనమునందు మదగజయూధపతి - గజరాజువలె ఆ యిరువురు పరస్పరము యుద్ధము చేసిరి. పరాక్రమవంతు లైన ఆ యిద్దరు ఒండొరులను చంపు నిచ్చుతో కోధము చేత, పర్యత గుహలో చేరి పోరాడు చున్న రెండు సింహముల వలె యుద్ధము చేయుచుండిరి.

“రాజా! వారి యుద్ధము సిద్ధ-చారణులకు గూడ ఆశ్చర్యజనకముగ నుండెను. తరువాత, వీరధన్యుడు కుపితు డై నవ్వుచునే ధృష్టకేతువు యొక్క ధనుస్సును రెండుగా ఖండించెను. అప్పుడు ధృష్టకేతుడు స్వర్ణదండాలంకృత మైన శక్తిని వీరధన్యుని రథముపై ప్రయోగించెను. ఆ దెబ్బచేత వీరధన్యుని వక్షస్థలము చీలి పోయి యతడు రథము నుండి నేలపై బడెను.

“రాజా! ఆ వీరుడు చనిపోయిన తరువాత పాండవ సైనికులు నలువైపుల నుండి

మీ సేనలను భేదించిరి. పిమ్మట దుర్యుఖుడు సహదేవునిపై అరువది బాణములు ప్రయోగించి సహదేవుని బెదరించుచు గర్జించెను. అప్పుడు సహదేవుడు కుపితుడై తనపైకి వచ్చుచున్న సోదరు డైన (దుర్యుఖుడు ధృతరాష్ట్ర పుత్రుడు గనుక సహదేవునకు సోదరుడు) దుర్యుఖునిపై తీక్షణబాణములతో కొట్టెను. సహదేవుని శర్యము తనను మీరి పోవుట చూచి దుర్యుఖుడు తొమ్మిది బాణములచేత సహదేవుని గాయపరచెను.

“రాజా! అప్పుడు సహదేవుడు ఒక భల్లము చేత దుర్యుఖుని ధ్వజమును ఖండించి, నాలుగు బాణములతో అతని నాలుగు రథాశ్వములను చంపి, ఒక భల్లముతో దుర్యుఖుని సారథిని గూడ వధించి, ధనుస్సును ఖండించి, దుర్యుఖుని గూడ ఐదు బాణములతో గాయ పరచెను. అప్పుడు దుర్యుఖుడు మనస్సులో పరితాపము చెంది, తన యశ్యహీన రథము విడిచి నిరమిత్రుని రథము పైకి పోయెను.

అప్పుడు సహదేవుడు మిక్కిలి కుపితుడై సేనా మధ్యమునకు పోయి ఒక భల్లముతో నిరమిత్రుని సంహరించెను. త్రిగర్త రాజకుమారుడైన నిరమిత్రుడు క్రిందపడి తన సేనకు పరితాపము కలిగించెను.

“రాజా! పూర్వము శ్రీరామచంద్రుడు ఖరుని వధించినట్లే, సహదేవుడు నిరమిత్రుని సంహరించి ప్రకాశించు చుండెను. నిరమిత్రుడు చంప బడుట చూచి త్రిగర్త సైన్యములో హాహాకారము చెలరేగెను.

“రాజా! నకులుడు నీ పుత్రుని వికర్ణుని రెండు క్షణములలోనే అద్భుతముగ ఓడించెను. వ్యాఘ్రదత్తుడు అనేక బాణములను వర్షించి, నకులుని రథాశ్వ సారథులను అదృశ్యపరచెను. అప్పుడు సాత్యకి సిద్ధహస్తునివలె ఆ బాణములను నివారించి తన బాణములతో వ్యాఘ్రదత్తుని, అతని అశ్వసారథులను చంపి పడగొట్టెను. మగధ రాజకుమారు డైన వ్యాఘ్రదత్తుడు చంపబడిన తరువాత, మగధదేశవీరులు అన్ని వైపుల నుండి సాత్యకిపై దాడి చేసిరి.

“రాజా! శూరు లైన మాగధసైనికులు అనేక బాణములు, సహస్ర తేమరములు, భిండివాలములు, ప్రాసములు, ముద్గరములు, ముసలములు మొదలైన ఆయుధములు ప్రయోగించుచు సాత్యకితో యుద్ధము చేసిరి. అప్పుడు సాత్యకి వారందరిని అవలీలగా ఓడించెను. చావు తప్పించుకున్న మగధ సైనికు లు నలువైపుల పారిపోవు చుండుట చూచి సాత్యకి బాణవీడితమైన మీ సేనావ్యూహము భగ్గుమయ్యెను.

“రాజా! ఈ విధముగ సాత్యకి, మీ సేనను నష్టపరచి ధనుస్సును ఆడించుచు శోభిల్లు చుండెను. సాత్యకికి భయపడి ఇటునటు చిందర-వందర యైన మీసేన మరల యుద్ధమునకు అతనియెదుటకు రాక పోయెను.

“రాజా! అప్పుడు అత్యంత క్రోధభరితు డైన ద్రోణాచార్యుడు తన రక్త నేత్రములను త్రిప్పుచు సాత్యకిపై ఆక్రమణము చేసెను.

108 వ అధ్యాయము

ద్రౌపదీ పుత్రులు శలుని వధించుట-భీమసేనుని చేత అలంబుషుని పరాజయము:-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! శలుడు ద్రౌపదీ పుత్రులలో ఒక్కొక్కరిపై ఐదేసి బాణములను ప్రయోగించి మరల ఏడు బాణములు వేసి వారిని గాయపరచెను. వారు బాణ పీడితులగుటచే మోహము చెంది ‘ఇప్పుడు యుద్ధమునందు మా కర్తవ్య మేమి?’ అని తెలియజాలకుండిరి. అప్పుడు నకుల పుత్రుడైన శతానీకుడు రెండు బాణములతో శలుని కొట్టి సంహనాదము చేసెను. తరువాత, శలుడు ఆ యెదుగురను ఒక్కొక్క బాణముతో ఎదపై కొట్టి గాయ పరచెను. తరువాత, ఆ యెదుగురు శలుని నలువైపుల చుట్టు ముట్టి బాణముతో కొట్టి గాయపరచిరి.

“రాజా! అర్జున కుమారుడు శ్రుతకీర్తి, శలునినాలుగు రథాశ్వములను సంహరించెను. తరువాత భీమసేన పుత్రుడు సుతసోముడు శలుని ధనుస్సు ఖండించి అతనిని గూడ కొట్టి గాయ పరచెను. తరువాత, యుధిష్ఠిర కుమారు డైన ప్రతివింధ్యుడు శలుని ధ్వజమును ఖండించి, పడగొట్టెను. నకుల పుత్రుడు శతానీకుడు శలుని సారథిని చంపి రథము నుండి క్రింద పడగొట్టెను. సహదేవ పుత్రుడైన శ్రుతకర్మ తన సోదరులు శలుని యుద్ధ విముఖుని చేసినట్లు తెలిసికొని అతని మస్తకమును అర్థచంద్రబాణముచేత ఖండించెను.

“రాజా! శలుడు చంపబడుట చూచి మీ సైనికులు మిక్కిలి భయపడి గుంపులు-గుంపులుగా పారిపోయిరి.

“రాజా! తరువాత, పూర్వము రావణపుత్రుడైన ఇంద్రజిత్తు లక్ష్మణునితో యుద్ధము చేసినట్లే, మిక్కిలి క్రుద్ధుడైన అలంబుష రాక్షసుడు భీమసేనునితో పోరాడ దొడగెను. ఆ మనుష్య - రాక్షసుల యుద్ధము చూచి అందరకు ఆశ్చర్యము,

సంతోషమున్ను కలిగెను. భీమసేనుడు తొమ్మిది నిశిత శరములతో అలంబుషుని గాయపరచగా నతడు భయంకర గర్జనము చేయుచు సేవకులతో భీమసేనునిపైకి ఉరికి ఐదు బాణములచేత భీమసేనుని గాయపరచి అతనితో వచ్చిన మూడు వందల రథికులను సంహరించెను. తరువాత, నాలుగు మార్ల యోధులను కొట్టి, భీమసేనుని గూడ బాణములతో గాయపరచెను.

“రాజా! ఇట్లు రాక్షసునిచేత గాయపడి, భీముడు మూర్ఛితుడై, రథములో పడిపోయెను. తరువాత, మూర్ఛదేరి క్రోధముతో భీముడు తీక్షణ బాణములతో అలంబుషుని అన్ని వైపుల నుండి కొట్టి బాధించెను. కాటుక కొండవలె నల్లగా నున్న యా రాక్షసుడు గాయపడి, రక్తసిక్తుడై, పూచిన మోదుగు చెట్టువలె ప్రకాశించు చుండెను.

“రాజా! అలంబుషుడు అట్లు భీమసేనుని చేత గాయపడి తన తమ్ముని భీమసేనుడు చంపిన విషయము జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని భీమునితో నిట్లనెను.

“వృకోదరా! ఇప్పుడు నీవు రణరంగమునందు స్థిరముగా నిలిచి నా పరాక్రమము చూడుము. నా సోదరు డైన బకుని నీవు నా పరోక్షమునందు చంపితివి. (నా సమక్షమునందు నీవు ఏమియు చేయజాలకుంటివి)”

“రాజా! ఇట్లు అలంబుషుడు భీమసేనునకు చెప్పి అప్పుడే అంతర్హితుడై అతనిపై బాణవర్షము కురిసెను. అట్లు కనపడక తనపై బాణములు కురియు చున్నప్పుడు భీమసేనుడు తన యనేక బాణములచేత ఆకాశ మంతయు నింపెను. అదృశ్యుడుగా నున్న రాక్షసుడు భీమసేన బాణ తాడితుడై రెప్పపాటు కాలములో వచ్చి తన రథముపై కూర్చొనెను. ఆ క్షుద్ర రాక్షసుడు ఒకప్పుడు భూమియందు, మరియొకప్పుడు ఆకాశమునందున్ను తిరుగుచు నుండెను. అతడు అనేక రూపములు, చిన్నవి - పెద్దవి ధరించు చుండెను. మేఘము వలె గర్జిల్లుచు ఒకసారి మిక్కిలి అల్ప శరీరుడై, మరియొకసారి మహాకాయు డగుచు, ఒకప్పుడు సూక్ష్మరూపము మరియొకప్పుడు స్థూలరూపమున్ను ధరించు చుండెను. ఈ విధముగ ఆ రాక్షసుడు వేరు వేరు రూపములు ధరించి అన్ని యెడల తిరుగుచు ఉచ్చావచముగ మాట్లాడుచు, భీమునిపై ఆకాశమునుండి సహస్ర బాణములు వర్షించెను.

“రాజా! అప్పుడు శక్తి - కణప - ప్రాస (ఈటె) - శూల (బల్లెము) - పట్టిశ (అడ్డకత్తి) - తేమర (చిల్లకోల) - శతఘ్ని (నాలుగు మూరల ఇనుప ముండ్ల కట్ట) -

పరిఘ (గడియమాను) - భిందివాల (రెండు మూడు చక్రములు గల మాదిగ కత్తి-విడిచివాటు గుదియ) - పరశ్యథ (గండ్రగొడ్డలి) - శిలా - ఖడ్గ - గుడ (ఇనుప గుండ్లు) - ఋష్టి (రెండంచుల కత్తి) - వజ్రాది శస్త్రముల వర్ణము కురియ జొచ్చెను. ఆ శస్త్రములు యుద్ధముఖమునందు పాండవుల యొక్క అనేక చతురంగ సేనలను సంహరించెను. అనేక రథికులు చచ్చి రథములనుండి నేల గూలిరి.

“రాజా! అలంబుషుడు యుద్ధభూమియందు రక్తనది ప్రవహింప జేసెను. దానిలో రక్తమే నీరుగా రథములు సుడుల వలెను తోచుచుండెను. గజ శరీరములు మొసళ్ళవలె అంతట వ్యాపించి యుండెను. శ్వేతచ్ఛత్రములు హంస లనెడు భ్రాంతి కలిగించు చుండెను. అందులో బురద నిండి యుండెను. నరక బడిన భుజములు సర్పముల వలె అంతట వ్యాపించి యుండెను. చేది - పాంచాల - సృంజయ సైనికులు ఆ నదిలో ప్రవహించి పోవుచుండిరి.

“రాజా! అలంబుష రాక్షసుడు సమరాంగణమునందు ఇట్లు నిర్భయముగ సంచరించు చుండుట చూచి పాండవులు మిక్కిలి ఉద్యేగము (భయము) చెంది, అతని పరాక్రమము చూచు చుండిరి. అప్పుడు మీ సైనికులు మిక్కిలి హర్షము చెంది భయంకరముగ యుద్ధవాద్యములు మ్రోగింప దొడగిరి. ఘోరమైన మీ సేన చేయు హర్షధ్వని విని, భీమసేనుడు గజము చప్పట్లు విని సహించనట్లు ఓర్వక మండు చున్న యగ్నివలె క్రోధరక్తనేత్రుడై, ‘త్యాష్టము’ అనెడు - అస్త్రమును ఎక్కుపెట్టి సాక్షాత్తు త్యష్ట దేవతయే దానిని ప్రయోగించు చున్నాడా యనునట్లు విడిచెను. దాని నుండి వేలకొలది బాణములు పుట్టి నలువైపుల వ్యాపించి మీ సైనికులను చాలమందిని సంహరించెను.

“రాజా! యుద్ధ స్థలమందు భీముడు ప్రయోగించిన త్యాష్టాస్త్రము రాక్షసుని మాయను నశింప జేసి అతనిని మిక్కిలి బాధించెను. అలంబుషుడు ఇట్లు పలుసార్లు భీమసేనునిచేత దెబ్బలు తిని, భీముని ఎదురించుట విడిచి, ద్రోణాచార్యుని సేనలో పరుగెత్తి పోయెను.

“రాజా! భీమునిచేత అలంబుషుడు పరాజితుడైన పిదప, పాండవ సైనికులు, సమస్తదిక్కులను సింహనాదము చేత మారుమ్రోగించిరి. వారు, మిక్కిలి హర్షము చేత మహాబలశాలి యైన భీమసేనుని, దేవతాగణము యుద్ధరంగమునందు ప్రహ్లాదుని జయించి వచ్చిన దేవేంద్రుని స్తుతించినట్లు పొగడిరి.

109వ అధ్యాయము

ఘటోత్కచుని చేత అలంబుషుని వధ - పాండవసేనలో హర్షధ్వని :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఈ విధముగా యుద్ధరంగమునందు నిర్భయముగా సంచరించుచున్న అలంబుషుని కడకు ఘటోత్కచుడు అతి వేగముతో వచ్చి తీక్షణబాణములతో నతనిని కొట్టెను. ఆ యిరువురు రాక్షసులకు సింహ సమాన పరాక్రమము ఉండెను. ఇంద్ర - శంబరాసురులవలె మాయలు ప్రయోగించుచు వారు భయంకర యుద్ధము చేసిరి. అలంబుషుడు క్రోధముతో ఘటోత్కచుని గాయపరచెను. రాక్షస ముఖ్యులైన ఆ యిరువురు పూర్వము రామరావణుల వలె యుద్ధము చేసిరి.

“రాజా! ఘటోత్కచుడు ఇరువది బాణములచేత అలంబుషుని యెదను గాయపరచి, పలుమార్లు సింహనాదము చేసెను. అట్లే అలంబుషుడు గూడ ఘటోత్కచుని మాటి-మాటికి గాయపరచి, ఆకాశమును ప్రతిధ్వనింప జేయుచు సింహనాదము చేసెను. ఈ విధముగా క్రుద్ధులైన ఆ యిరువురు రాక్షసరాజులు పరస్పరము మాయా ప్రయోగము చేయుచు సమానముగ యుద్ధము చేయు చుండిరి. వారు ప్రతిదినము నూర్లకొలది మాయలను సృష్టింప గలవారై మాయా యుద్ధ కుశలురుగా నుండిరి. కనుక, ఒండొరులను మోహింప జేసికొనుచు మాయలచేత పోరాడు చుండిరి.

“రాజా! ఘటోత్కచుడు ప్రయోగించిన మాయ లన్నిటిని అలంబుషుడు తన మాయలచే నష్టపరచు చుండెను. మాయా యుద్ధ విశారుడు డైన అలంబుషుడు ఇట్లు యుద్ధము చేయు చుండుట చూచి, భీమసేనాది వీరులు కుపితులై మిక్కిలి ఉద్యేగము చెంది రథములతో అన్ని వైపులనుండి వచ్చి, అలంబుషునిపై పడిరి. మండుచున్న కొఱువులచేత నలువైపుల నుండి గజముపై ప్రహారము చేసినట్లు, రథ సమూహము చేత పాండవ వీరులు అలంబుషుని ఒక మూలకు ఒడుగ చేసి నలువైపులనుండి బాణములు కురియదొడగిరి. అప్పుడు అలంబుషుడు తన యస్త్రమాయచేత పాండవ వీరుల యొక్క అస్త్రవేగమును అణచి ఆ రథ సమూహబంధమునుండి ఒక గజరాజు దావానలము పరిధి నుండి బయటపడినట్లు విముక్తు డయ్యెను.

“రాజా! అలంబుషుడు వజ్రాయుధ సమానమైన తన ధనుస్సును ఎక్కుపెట్టి భీమసేనుని ఇరువదియైదు బాణములతో, ఘటోత్కచుని ఐదు బాణములతోను కొట్టి,

యుధిష్ఠిరుని మూడు, సహదేవుని ఏడు, నకులుని డెబ్బది మూడు, ద్రౌపదీ పుత్రు లై దుగురను ఐదైదు చొప్పునను బాణములతో కొట్టి ఘోరముగా గర్జించెను. అప్పుడు భీముడు తొమ్మిది, సహదేవుడు ఐదు, యుధిష్ఠిరుడు నూరు బాణములతోను కొట్టి అలంబుమని గాయపరచిరి. తరువాత, నకులుడు అరువది నాలుగు, ద్రౌపదీకుమారు లైదుగురు మూడు-మూడు చొప్పునను బాణములతో అలంబుమని కొట్టిరి. పిదప ఘటోత్కచుడు అలంబుమని నూట యిరువది బాణములతో కొట్టి బిగ్గరగా సింహనాదము చేసెను. ఆ సింహనాదము వృక్షజలాశయ - పర్వత - వన సహితమైన సమస్త భూమండలమును కంపింప జేసెను.

“రాజా! అట్లు రథికులచేత అన్నివైపులనుండి కొట్టబడిన అలంబుమడు అందరిని ఐదేసి బాణములతో తిరిగి కొట్టెను. అతనిని ఘటోత్కచుడు క్రుద్ధుడై యేడు బాణములతో కొట్టెను. అట్లు క్షతగాత్రుడైన అలంబుమడు నిశితశరములు వర్షించ దొడగెను. ప్రబలమైన సర్పము రోషముతో పర్వత శిఖరముపై నెక్కినట్లు అలంబుమని తీక్షణబాణము ఘటోత్కచుని శరీరములో దూరెను. తరువాత, పాండవులు, ఘటోత్కచుడున్న క్రుద్ధులై అలంబుమనిపై తీక్షణబాణములు కురిసిరి. అట్లు పాండవుల చేత కొట్టబడి అలంబుమడు మర్త్య ధర్మము పొంది ఏమియు చేయ జాలకపోయెను.

“రాజా! అప్పుడు ఘటోత్కచుడు అట్టి పరిస్థితిలో నున్న అలంబుమని చూచి, వధింప నిశ్చయించెను. జ్వలించిన ‘పర్వత శిఖరము’ వలె, భిన్నమైన కాటుక కొండవలెను కనపడుచున్న అలంబుమని రథముపై పోవుటకు మిక్కిలి త్వరపడి, ఘటోత్కచుడు క్రోధముతో తన రథమునుండి ఎగిరి దుమికి అతనిని, గరుత్మంతుడు సర్పమును పట్టుకొనినట్లు పట్టుకొని, రథమునుండి అలంబుమని పైకెత్తి గిర-గిర త్రిప్పి, జలభరిత ఘటమును రాతిపై కొట్టినట్లు నేలపై కొట్టెను.

“రాజా! ఘటోత్కచునకు బలము, లాఘవము, పరాక్రమము నుండెను. అతడు మీ సైనికులనందరను భయపెట్టెను. ఘటోత్కచుని చేత చంప బడిన ‘శాలకటంకటి’ పుత్రుడైన అలంబుమని సమస్తావయవములు విరిగి ఎముకలు చూర్ణములయ్యెను. అలంబుమడు చచ్చిన తరువాత, కౌంతేయు లందరు ప్రసన్నచిత్తులై, సింహనాదములు చేసి వస్త్రములు పైకెత్తి విసరిరి.

“రాజా! ముక్కలు-ముక్కలుగా చీలి పడిపోయిన పర్వతము వంటి అలంబుమని చూచి మీ వీరులు, సేనలున్న హాహాకారము చేసిరి. పృథివిపై హఠాత్తుగా తెగి పడిన అంగారక గ్రహము వలె నేలకు ఒరగిన అలంబుమని అనేకులు కొతూహలముతో చూచిరి. శాలకటంకటి పుత్రు డైన అలంబుమని ఘటోత్కచుడు నేలపై పొరలించి యీడ్చుచు చంపినపుడు పాండవు లందరు మిక్కిలి ప్రసన్నులైరి. ఇంద్రుడు బలాసురుని మధించి సింహనాదము చేసినట్లే, ఘటోత్కచుడు అలంబుమని సంహరించి బిగ్గరగా గర్జిల్లెను.

“రాజా! తరువాత ఘటోత్కచుడు యుధిష్ఠిరుని కడకు పోయి అంజలి బద్ధుడై, తలవంచి, అతనికి తాను చేసిన కార్యము నివేదించుచు, పాదములపై బడి నమస్కరించెను. అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు ఘటోత్కచుని కౌగిలించుకొని, తల మూర్చిని, “వత్సా! నీయెడల చాల ప్రసన్నుడనైతిని” అని చెప్పిన అనంద భాష్యములు కురిసెను.

“రాజా! పక్కమైన అలంబుష (వృక్షవిశేషము) ఫలము వలె తన శత్రువైన అలంబుష రాక్షసుని సంహరించి, ఘటోత్కచుడు ఆ దుష్కర పరాక్రమము ప్రదర్శించుట చేత తమ తండ్రులైన పాండవులచేత, బంధువులచేత మిక్కిలి సమ్మానింపబడి, ప్రశంసింపబడి, ప్రసన్ను డయ్యెను. తరువాత, పాండవ సైన్యములో శంఖధ్వనులు, వివిధ బాణముల ధ్వనులున్న కలిసి మిక్కిలి అనంద కోలాహలము ప్రకటితమయ్యెను. అది విని పాండవులు ప్రసన్నులైరి. వారి యానందధ్వని ప్రపంచమునందు చాల దూరము వ్యాపించెను.

జనమేజయా! ఇట్లు సంజయుడు చెప్పిన యుద్ధ వృత్తాంతము విని ధృ తరాష్ట్రుడు అతని నిట్లు ప్రశ్నించెను :-

110వ అధ్యాయము

ద్రోణ సాత్యకుల యుద్ధము - సాత్యకిని యుధిష్ఠిరుడు అర్జున సహాయార్థము పంపుట :-

“సంజయా! సాత్యకి ద్రోణచార్యుని యుద్ధమునందు ఎట్లు నివారించెను? విన కుతూహలము కలదు. చెప్పుము.

ఆ మాటకు సంజయుడిట్లు బదులు చెప్పెను.

“రాజా! ద్రోణాచార్యునకు సాత్యకి మొదలైన పాండవ యోధులతో యుద్ధము జరుగు చుండగా, తన సేనను సాత్యకి పీడించు చుండుట చూచినప్పుడు ద్రోణుడు అతనిపై దాడి చేసెను. అప్పుడు హఠాత్తుగా తన పైకి వచ్చుచున్న ద్రోణాచార్యుని సాత్యకి ఇరువదియైదు బాణములతో కొట్టెను. అప్పుడు ద్రోణుడు గూడ ఏకాగ్రచిత్తుడై ఐదు నిశిత శరములతో సాత్యకిని గాయపరచెను.

“రాజా! ద్రోణుని బాణములు శత్రువుల మాంసమును తినునవిగా నుండెను. కనుక, నవి సాత్యకి యొక్క దృఢమైన కవచమును భేదించి బుసకొట్టు చున్న సర్పములవలె నేలపై పడెను. అప్పుడు సాత్యకి అంకుశము దెబ్బ తినిన గజరాజు వలె మిక్కిలి కుపితు డై ఏబది అగ్ని సమాన బాణములచేత ద్రోణాచార్యుని కొట్టెను. అట్లు గాయపడిన ద్రోణుడు అనేక బాణములచే విజయకాంక్షియైన సాత్యకిని కొట్టి క్షతగాత్రుని జేసి మరల కుపితుడై ఒక బాణమును అతనిపై ప్రయోగించెను.

“రాజా! అట్లు క్షతగాత్రుడైన సాత్యకికి ఏమి చేయుటకును తేచకుండెను. ద్రోణుడు నిశిత శరములు తనపై కురియుచుండుట చూచిన సాత్యకి ముఖముపై విషాదఛాయలు క్రమ్యెను. అట్టి స్థితిలో నున్న సాత్యకిని చూచి నీ పుత్రులు ఇతర సైనికులున్న ప్రసన్నచిత్తులై పలుసార్లు సింహనాదము చేసిరి.

“రాజా! ఆ గర్జనము విని, సాత్యకి పీడితు డగుట చూచి, యుధిష్ఠిరుడు తన సైనికులతో ని ట్లనెను.

“యోధులారా! రాహువు సూర్యుని మ్రింగునట్లు సాత్యకి యుద్ధరంగమునందు ఆచార్య ద్రోణుని చేత యమునిగళమునకు పంపబడుచున్నాడు. కనుక, మీరు పరుగెత్తి సాత్యకి యుద్ధము చేయు కడకు పొండు”.

ఇట్లు చెప్పి యుధిష్ఠిరుడు ధృష్టద్యుమ్నునితో ని ట్లనెను.

“దృపదనందనా! ఎందుకు నిలిచి యున్నావు? త్వరగా ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేయుము. ద్రోణుని వలన మనకు మహాభయము వచ్చి పడినదని నీవు చూచుట లేదా? ఒక బాలకుడు దారముతో కట్టబడిన పక్షితే క్రీడించునట్లే, ద్రోణుడు సాత్యకితో ఆడుకొను చున్నాడు. కనుక, నీతో భీమసేనాదు లైన మహారథికులందరు సాత్యకి రథము కడకు పోవుదురు గాక! నేను గూడ సైనికులతో బాటు నీ వెనువెంటనే వచ్చెదను. ఇప్పుడు యముని కోరలలో చిక్కుకొనిన సాత్యకిని విడిపింపుము”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ధర్మపుత్రు డిట్లు చెప్పి సాత్యకి రక్షణార్థమై సమస్త సేనతో ద్రోణాచార్యునిపై ఆక్రమణము చేసెను. ఏకాకి యైన ద్రోణాచార్యునితో యుద్ధము చేయు కోరిక చేత వచ్చిన పాండవ - సృంజయులు అక్కడ మిక్కిలి కోలాహలము చేసిరి. మనుష్యులందు వ్యాఘ్రములవలె పరాక్రమవంతు లైన ఆ సైనికులు ద్రోణాచార్యుని కడకు పోయి తీక్షణబాణములు కురిసిరి.

“రాజా! ఇంటికి వచ్చిన అతిథులకు జలాదులిచ్చి సత్కారము చేసినట్లే, ద్రోణాచార్యుడు తనపై దాడి చేసిన యా వీరు లందరకు చిరునవ్వుతో స్వాగతము చెప్పెను. అతిథి సత్కారమునందు నిపుణు డైన గృహస్థుడు తన యింటికి వచ్చిన యతిథులను సంతృప్తి పరచినట్లే, ద్రోణాచార్యుడు బాణములచేత వారి నందరను తృప్తి పరచెను. అప్పుడు మధ్యందిన మార్తాండుని వైపు చూచుట కరిన మైనట్లే, ఆ యోధులందరు ద్రోణాచార్యునివైపు చూచుటకు గూడ సమర్థులు కాక పోయిరి.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుడు ఆ యోధులందరను తన బాణములచేత, సూర్యుడు కిరణములచేత జగత్తును తపింప జేసినట్లు, బాధించెను. అప్పుడు ద్రోణాచార్యుని చేత దెబ్బతినిన పాండవ - సృంజయ సైనికులు బురదలో దిగబడిన గజములవలె రక్షకులు లేక బాధపడిరి.

“రాజా! సూర్యకిరణములు అన్ని వైపుల తపింప జేయుచు వ్యాపించినట్లే, ద్రోణాచార్యుని బాణములు, అన్ని దిక్కుల వ్యాపించి శత్రువులను తపింప జేయు చుండెను. అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు ఇరువదియైదు మంది పాంచాల సుప్రసిద్ధ మహారథికులను సంహరించెను. వారందరు ధృష్టద్యుమ్నునకు అతి ప్రియులుగ నుండిరి. ద్రోణుడు పాండవ - పాంచాల సైనికులలో ముఖ్యాతి ముఖ్య యోధులను ఏరి యేరి చంపెను.

“రాజా! ఆచార్య ద్రోణుడు కేకయయోధులను సంహరించి మిగిలిన సైనికులను పారద్రోలిన తర్వాత, నేరు తెరచుకొనిన యమరాజు వలె నిలిచి యుండి, పాంచాల - సృంజయ - మత్స్య - కేకయ వీరులను నూర్లకొలదిగా ఓడించెను. ఘోరారణ్యము నందు దవానలము చుట్టుకొనిన వన్య జంతువుల యాక్రందన ధ్వని వలెనే, ద్రోణుని బాణములచేత గాయపడిన శత్రుయోధుల యార్తనాదము విన బడుచుండెను.

“రాజా! అప్పుడు ఆకాశమునందు నిలిచియున్న దేవతలు - పితృదేవతలు -

గంధర్వులున్న 'ఈ పాంచాల, పాండవులు తమ సైనికులతో పారిపోవుచున్నారు' అని చెప్పి కొను చుండిరి. ఇట్లు యుద్ధరంగమునందు సోమకులను వధించు చున్న ద్రోణాచార్యుని యెదుటకు వచ్చి ఎవరును కొట్టజాలకపోయిరి.

“రాజా! ఇట్లు మహావీర సంహారకారక మైన భయంకర సంగ్రామము జరుగు చుండగా, యుధిష్ఠిరునకు శ్రీకృష్ణుని పాంచజన్య శంఖధ్వని హఠాత్తుగా విసపబడెను. సైంధవుని రక్షణ కొరకు నియుక్తు లైన వీరులు యుద్ధమునందు నిమగ్ను లై యుండిరి. అర్జునుని రథము కడ నీ పుత్రులు, సైనికులున్న గర్జించు చుండిరి. దానిచేత గాంధీవ టంకార ధ్వని అణగి యుండెను. అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు పాంచజన్య ధ్వని, కొరవ సైనికుల హర్షధ్వనియు పలుసార్లు విన బడుటచేత మోహపడి, నిశ్చయముగా ‘అర్జునునకు క్షేమము లేదు’ అని చింతింప దొడగెను.”

“ఇట్లు విచారించి అజాతశత్రుని హృదయము వ్యాకుల పడెను. సైంధవవధ నిర్విఘ్నముగ నెరువేరు గాక’ అని అతడు కోరుచుండెను. కనుక, మాటి-మాటికి మోహితు డై అశ్రుగద్గద వచనముతో సాత్యకిని సంబోధించుచు ని ట్లనెను.

“శని ప్రవరా! పూర్వకాలమునందు సత్పురుషులు అపత్నమయములందు మిత్రునకు గల కర్తవ్య విషయమై తెలిసిన సనాతన ధర్మమును పాలించుటకు ఇప్పుడు అవసరము వచ్చినది. ఈ దృష్టితో విచారించగా సమస్త యోధులలో నీకంటే మించిన మహాయోధుడు మరియొకడు నాకు కాన రాలేదు. విశేషించి, నీవు మాకు ప్రియ మిత్రుడవు. సర్వదా ప్రసన్నచిత్తు డై నిరంతరము తన యెడల అనురాగము గలిగిన వానినే సంకట కాలమందు ఒక మహాకార్యము నెరవేర్చుటకు నియోగించ వలె నని నా యభిప్రాయము.

“వార్తేయా! శ్రీకృష్ణ భగవానుడు పాండవులకు సర్వదా పరమాశ్రయు డైనట్లే, నీవు గూడ మాకు ఆశ్రయభూతుడవు. నీ పరాక్రమము గూడ శ్రీ కృష్ణ పరాక్రమముతో సమాన మైనదే. కనుక, నేను నీపైన ఉంచిన కార్యభారమును నీవు నిర్వహించ వలెను. నా మనోరథము సఫలము చేయుటకు నీవు పూర్తిగా ప్రయత్నము చేయవలెను. నరోత్తమా! అర్జునుడు నీకు సోదరుని వంటివాడు. నీకు మిత్రుడు, నీ గురువు గూడ. అతడు యుద్ధరంగమునందు సంకటములో చిక్కుకొనినాడు కనుక, అతనికి సహాయము చేయుటకు నీవు ప్రయత్నించుము.

“సాత్యకి! నీవు సత్యవ్రతము గల శూరుడవు. మిత్రులకు అభయప్రదానము

చేయు వాడవు. ప్రపంచము నందు నీ కర్మల ద్వారా నీవు సత్యవాదివని ప్రసిద్ధుడ వై యున్నావు. మిత్రుని కొఱకు యుద్ధము చేయుచు శరీరత్యాగము చేసినవారు, బ్రాహ్మణులకు సమస్త భూమిని దత్తము చేసినవాడు. ఈ యిరువురు సమాన పుణ్యమునే పొందెదరు. అనేకరాజులు బ్రాహ్మణులకు విధిపూర్వకముగా సమస్త భూమిని దత్తము చేసి స్వర్గమునకు పోయినట్లు విన్నాను. అట్లే అర్జునునకు నీవు సహాయము చేయు మని అంజలిబద్ధుడ నై నిన్ను యాచించు చున్నాను. ఇట్లు చేయుటచేత ఫుధివీ దానమునకు సమానము లేక దానికంటె మించిన ఫలము నీకు కలుగును.

“సాత్యకి! మిత్రులకు అభయప్రదానము చేయు శ్రీకృష్ణభగవానుడే సర్వదా మా కొఱకు యుద్ధమునకు తన ప్రాణములు విడుచుటకు గూడ సంసిద్ధుడై యున్నాడు. అత డొకడు, అట్టివాడవేయగు నీవు మాకు రెండవ వాడవు. యుద్ధమునందు సత్కీర్తి పొందు కోర్కెతో పరాక్రమము ప్రదర్శించు వీర పురుషునకు సహాయము చేయువాడు మరియొక వీరుడు మాత్రమే యగును. నిన్ను వర్గమునకు చెందిన మరియొక డెవడు గూడ అతనికి సహాయకుడు కా జాలడు.

“మాధవా! ఇటువంటి ఘోరయుద్ధమునందు చిక్కుకొనిన అర్జునునకు సహాయము చేయు రక్షకుడుగా నుండుటకు నీవు తప్ప, మరియొక డెవడున్న లేడు. అర్జునుడు నీవు చేసిన మార్గకొలది కార్యములను ప్రశంసించుచు మాటి-మాటికి నీ గుణములను వర్ణించుచుండెను. అప్పుడు నాకు సంతోషము కలుగు చుండెను.

“సాత్యకి చేతిలో మిక్కిలి లాఘవము కలదు. అతడు విచిత్ర యుద్ధము చేయును. శీఘ్రముగా, పరాక్రమము కన బరచును. సమస్త శస్త్రాస్త్ర జ్ఞాన సంపన్నుడు. విద్వాంసుడు. శూరుడు. సాత్యకి యుద్ధభూమియందు ఎప్పుడున్న మోహము చెందడు. అతడు మహాభుజుడు. విశాల వక్షఃస్థలుడు. విశాల హనువులు (దోడలు), శరీర పుష్టియు గలవాడై యున్నాడు. మహా బల పరాక్రమ సంపన్నుడు. మనస్వి. మహారథికుడు. నాకు శిష్యుడు. మిత్రుడు. నేను అతనికి ప్రియుడను. అతడు నాకు ప్రియుడు. అట్టి యుయుధానుడు నాకు సహాయకుడుగా నుండి నా శత్రువు లైన కొరవులను సంహరించ గలడు. రణముఖమునందు మన సహాయము కొఱకు శ్రీకృష్ణ-బలరామ-అనిరుద్ధ-ప్రద్యుమ్న-గద-సారణులు, లేక వృష్టి వంశీయులతో సాంబుడున్న కవచధారణము చేసి సంసిద్ధుడై వచ్చినను, నేను సత్యపరాక్రమ శాలియైన సాత్యకిని నా సహాయము కొఱకు తప్పక నియోగించెదను. ఎందుకనగా, నా

దృష్టిలో సాత్యకి సమానుడు మరి యొకడు లేడు అని అర్జునుడు ద్వైతవనమునందు మహా పురుషుల సభలో నీ గుణములను వర్ణించుచు నాతో ఈ మాటలన్నియు చెప్పియుండెను.

“సాత్యకి! మా పంచపాండవు లందరకున్న నీ విషయమై యిట్టి యభిప్రాయమే కలదు. దానిని నీవు వ్యర్థము చేయ గూడదు. నేను తీర్థయాత్రలకు సంచరించుచు, ద్వారకకు పోయినప్పుడు అక్కడ గూడ అర్జునునియెడల నీవు చూపిన భక్తి భావము ప్రత్యక్షముగా చూచి యుంటిని. వినాశకర మైన యీ సంకటమునందు పడిన మాకు నీవు చేయు సహాయము, సేవ, మైత్రి మరియొకనియందు నేను చూడలేదు.

“సాత్యకి! ఉత్తమ కులజుడ వైన నీవు మా యెడల దయ యుంచి, అర్జునుని యందు నీవు భక్తి భావము, మైత్రి, గురుభావమున్న ఉంచి నీ పరాక్రమ కులీనత్వము - సత్యముల కనురూపమైన కర్మము చేయుము. ద్రోణాచార్యు డిచ్చిన కవచము ధరించి, సురక్షితుడైన దుర్యోధనుడు హఠాత్తుగా అర్జునునిపైకి పోయెను. అంతకుముందే అనేక కౌరవ మహారథికులు అతనిపై దాడి చేసి యుండిరి. అర్జును డున్నచోట బిగ్గరగా గర్జనము విన బడు చున్నది. కనుక, నీవు త్వరగా అక్కడకు పోవలెను. భీమసేనుడు, మేము మా సైనికులతో బాటు అన్నివిధముల జాగ్రత్తతో నున్నాము. ద్రోణాచార్యుడు మిమ్ము తరిమినచో మే మందరము అతనిని ఆపెదము.

“సాత్యకి! అదిగో! అటు చూడుము. యుద్ధరంగము నందు సేనలు పారి పోవు చున్నవి. మహా కోలాహలము జరుగు చున్నది. వ్యూహముగా నున్న కౌరవ సేన చీలి పోవుచున్నది. నాయనా! పూర్ణిమనాడు ప్రచండవాయు వేగముచేత క్షోభిల్లిన సముద్రము వలె అర్జున పీడితమైన దుర్యోధనసేనలో మిక్కిలి ఆందోళనము జరుగు చున్నది. అన్నివైపుల పరుగెత్తు చున్న రథాశ్వ పదాతిదళముల త్రొక్కిడిచేత రేగిన దుమ్ము ఆచ్ఛాదింపగా సమస్తసేన గిరగిర తిరుగుచున్నది. శత్రువీరులను సంహరించు నర్జునుని, వాఘ్రునఖములు ధరించి, ప్రాసము (ఈటె) ల చేత యుద్ధము చేయుచున్న యనేక సింధు-సౌవీర - దేశీయ సైనిక వీరులు ఒకటిగా చేరి, చుట్టు ముట్టిరి.

“సాత్యకి! ఈ సేనను నివారించక సైంధవుని జయించుట అసంభవము. ఈ సైనికు లందరు సైంధవుని కొఱకు తమ జీవితమును బలియిచ్చి పోరాడు చున్నారు. బాణ - శక్తి - ధ్వజములచేత సుశోభిత మై, గజాశ్వ భరితమై, దుర్జయ మైన కౌరవసేనను చూడుము. ఇదిగో దుందుభి నాదము, శంఖనాదము, వీరుల సింహనాదము, రథ

చక్రముల ఘర్జర ధ్వనియు వినపడుచున్నవి. గజఘోరములు వినుము. వేలకొలది పదాతి దళముల ధ్వనులు, భూమిని కంపింప జేయుచు పరుగెత్తుచున్న అశ్వకుల శబ్దములు వినుము.

“నరోత్తమా! అర్జునుని యెదుట సైంధవునిసేన, అర్జునుని వెనుక ద్రోణాచార్యుని సేనయు నున్నవి. ఈ సేనలు ఇంద్రుని సేనలను గూడ బాధింప జాలునంతటి యధికసంఖ్యలో నున్నవి. ఈ మహాసైన్య సముద్రములో మునిగి, అర్జునుడు తన ప్రాణమును గూడ విడువ గలడు. యుద్ధమునందు అతడు చంపబడిన తరువాత, నావంటివాడు జీవితమై ఎట్లుండ గలడు? యుయుధానా! నీవు బ్రతికి యుండగనే నేను మహా సంకటములో పడితిని.

“సాత్యకి! గుడాకేశు (నిద్రను జయించినవాడు) డైన అర్జునుడు శ్యామ వర్ణముతో అతి సుందరముగా నున్న యువకుడు. అతడు శీఘ్రముగా అస్త్ర ప్రయోగము చేయుచు విచిత్ర యుద్ధము చేయును. నాయనా! అర్జునుడు ఈ సూర్యోదయమున ఏకాకిగానే కౌరవసేనలో ప్రవేశించెను. ఇప్పుడు ప్రొద్దుగ్రుంక బోవుచున్నది. కనుక, ఇప్పుడు అర్జునుడు జీవించి యున్నాడా? లేదా యని తెలియకున్నది. మహా యుద్ధమునందు అతని వేగమును సహించుట దేవతలకు గూడ అసంభవము. కౌరవసేన సముద్రము వలె అతి విశాలముగ నున్నది. దానిలో అర్జునుడు ఒంటరిగా ప్రవేశించెను.

“సాత్యకి! నేడు నా బుద్ధి యుద్ధము చేయుటయందు లగ్నము కాకున్నది. ద్రోణాచార్యుడు మిక్కిలి వేగముతో దాడి చేసి నా సేనను పీడించు చున్నాడు. ఆచార్య ద్రోణుడు చేయు కార్య మంతయు నీవు చూచుచునే యున్నావు. ‘ఒక్కసారే సంభవించిన యనేక కార్యములలో దేనిని చేయుట అవశ్యకము’ అను నిర్ణయము చేయుటలో నీవు కుశలుడవు. ఈ పనులలో అతి ప్రయోజనకర మైన దానిని శీఘ్రముగా నీవు చేయ వలెను. ఇప్పుడు అన్ని కార్యములకంటె అర్జునుని రక్షించుటయే ముఖ్య కార్యమని నాకు తోచుచున్నది.

“నాయనా! సాత్యకి! నేను శ్రీకృష్ణభగవానునకై శోకింపను. ఆయన సర్వజగద్రక్షకుడు, స్వామి. మూడు లోకములు ఏక మై వచ్చినను శ్రీకృష్ణుడు అందరను ఓడించ గలడు. ఇది సత్యము. ఇట్లుండగా, అతి దుర్బల మైన దుర్యోధన సేనను జయించుట అతని కెంత పని? కాని, వార్ధేయా! అర్జునుడు అనేక సైనికులచేత

పీడితు డై యుద్ధరంగమునందు ప్రాణములు విడుచునేమో యని నేను దుఃఖములో మునిగి యున్నాను. కనుక, ఇట్టి సంకట సమయమునందు అర్జునుని వంటి ప్రేయమిత్రుని మార్గమును అనుసరించుట నీ వంటి వీరుని కర్తవ్యము. వృష్టి వంశ ప్రముఖవీరులు, రణరంగమునందు ఇద్దరినే ప్రతిరథులుగా (వీరుని ఎదురుగా రథమునందుండి యుద్ధము చేయు శత్రువీరుడు) నిర్ణయించిరి. ఒకడు ప్రద్యుమ్నుడు, రెండవ వాడవు నీవు.

“సాత్యకీ! నీవు అస్త్ర విద్యాజ్ఞానమునందు శ్రీకృష్ణునకు, బలము నందు బలరామునకు, వీర్యమునందు అర్జునునకున్న సమానుడవు. ప్రపంచమునందు భీష్మద్రోణుల తరువాత, సాత్యకీయే యుద్ధ కళానిపుణుడని చెప్పెదరు. మహాపురుషుల సమాజమునందు అందఱు గూడ ప్రపంచమునందు నీ వొక్కడవే విలక్షణగుణ యుక్తుడ వని యందురు. వారు, దేవాసుర గంధర్వ కీన్నర - నాగాదులను గూడ సాత్యకీ జయింప గలడని యందురు. అతడొక్కడే సమస్త జగత్తుతో యుద్ధము చేయ గలడని చెప్పెదరు.

“సాత్యకీ! లోకములో సాత్యకీకి అసాధ్యమైన కార్య మేదియు లేదని యనెదరు. నేను, అర్జునుడు గూడ అట్లే భావించు చున్నాము. కనుక, నేను చెప్పిన దంతయు నెరవేర్చుము. మాకు నీ యెడల గల యభిప్రాయమును చెడ గొట్టుకొనకుము. యుద్ధ రంగమునందు ప్రేయమైన ప్రాణములందు మోహము విడిచి నిర్భయుని వలె సంచరింపుము. దశార్థ కుల వీరులు రణరంగమునందు తమ ప్రాణములను రక్షించుకొనుటకు ప్రయత్నింపరు. యుద్ధ విముఖులగుట, యుద్ధభూమియందు స్థిరముగా నిలువకుండుట, యుద్ధమునండి వెన్నుజూపి పారిపోవుట ఇవి యన్నియు పిరికిపందలు, అధములున్న చేయు పనులు. దశార్థకులమునందు పుట్టిన వీరులు ఎప్పుడు గూడ ఇట్టి పనులు చేయరు.

“శైవేయా! అర్జునుడు నీకు గురువు. శ్రీకృష్ణభగవానుడు నీకు అర్జునునకున్న గురువు. ఈ రెండు కారణములచేత ఈ కార్యము చేయు మని నీకు చెప్పు చున్నాను. ఈ మాట నిర్లక్ష్యము చేయకుము. ఎందుకనగా, నేను నీ గురువునకు గూడ గురువును. నీ వక్కడకు పోవుట శ్రీకృష్ణునకు, నాకు, అర్జునునకు గూడ ప్రేయము అని నిక్కముగ చెప్పుచున్నాను. కనుక అర్జునుని కడకు పొమ్ము.

“వత్సా! సాత్యకీ! నీవు నా మాట ప్రకారము దుర్యోధనుని సేనలో ప్రవేశించి,

మహారథికు లందరితో తలపడి, యుద్ధమునందు నీకు అనురూపమైన పరాక్రమము చూపుము”

111వ అధ్యాయము

సాత్యకీ యుధిష్ఠిరుల సంవాదము :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ధర్మరాజా చెప్పిన మాట ప్రేమపూర్ణము, మనస్సునకు ప్రేయము, మధురాక్షరయుక్తము, సమయానుకూలము, విచిత్రము, చెప్ప దగినది, న్యాయ సంగతము నై యున్నది. ఆ మాట విని సాత్యకీ యుధిష్ఠిరునితో నిట్లనెను.

“యుధిష్ఠిర మహారాజా! అర్జునునకు సహాయము చేయుమని నాకు నీవు చెప్పిన మాట లన్నియు వింటిని. నీ కథనము అద్భుతము, న్యాయ సంగతము, యశోవృద్ధికరము నై యున్నది. ఇట్టి సమయమునందు నా వంటి ప్రేయబాంధవునితో నీ వంటివాడు చెప్ప వలసినట్లుగానే చెప్పితివి. అర్జునునకు చెప్పినట్లే నాకు గూడ చెప్పితివి. అర్జునునకు హితము చేయు పట్ల నా ప్రాణరక్షణమును గూర్చి కూడ నేను చింతించను. దీనిపైన నీ యాజ్ఞ యైన తరువాత కూడ ఈ మహాయుద్ధమునందు నేను ఏమి చేయ జాలను?

“రాజా! నీ యాజ్ఞ యైనచో దేవాసుర మనుష్య సహిత మైన త్రైలోక్యముతో నేను పోరాడగలను. ఇట్లుండగా ఇక్కడ మిక్కిలి దుర్బల మైన కౌరవసేనను ఎదిరించుట పెద్ద విషయము కాదు. నేను రణరంగమునందు నలువైపుల తిరిగి దుర్యోధన సేనతో యుద్ధము చేసి జయించెదను. నేను క్షేమముగా, క్షేమముతోనున్న యర్జునుని కడకు పోయి జయద్రథుడు చంప బడిన తరువాత అర్జునునితో పాటే నీ కడకు వచ్చెదను.

“కానీ, రాజా! శ్రీకృష్ణ భగవానుడు అర్జునుడున్న యుద్ధమునకు పోవునపుడు వారు నాతో చెప్పిన మాటలు నీకు తెలుపుట యావశ్యకము. అర్జునుడు సమస్త సేనా మధ్యమున శ్రీకృష్ణుడు విను చుండగా నాతో పలుసార్లు చెప్పి దృఢముగా ఆ పని చేయుటకు నన్ను బాధ్యుని చేసి ఇట్లు అని యుండెను.

“సాత్యకీ! నేడు నేను సైంధవుని వధించునంత దాక నీవు జాగరూకుడ వై, సూక్ష్మబుద్ధితో యుధిష్ఠిర మహారాజును రక్షింపుము. నేను నీపైన, అథవా, ప్రద్యుమ్నుని పైన విశ్వాసముంచి మహారాజును నీ యొద్ద ఇల్లడ (న్యాసము)గా ఉంచి నిశ్చింతగా

సైంధవుని కడకు పోవుచున్నాను. రణరంగమునందు అచార్యద్రోణుడు ఎంతటి వేగశాలియో, నీవు ఎరిగియే యున్నావు. అతడు చేసిన ప్రతిజ్ఞ కూడ నీవు ప్రతిదినము వినుచునే యున్నావు.

“సాత్యకీ! ద్రోణాచార్యుడు ధర్మరాజును బంధించుటకు సమర్థుడు. ఇట్టి పరిస్థితిలో యుధిష్ఠిర రక్షణ భార మంతయు నీపైననే యుంచి నేడు నేను సైంధవ వధార్థమై పోయెదను. ఇతడొకవేళ ధర్మరాజును బలాత్కారముగ బంధింప జాలనియెడల సైంధవుని వధించి నేను శీఘ్రముగా తిరిగి వచ్చెదను.

“సాత్యకీ! ద్రోణాచార్యు డొకవేళ యుధిష్ఠిరుని బంధించి, సింధురాజవధ జరుగని యెడల నాకు చాల దుఃఖము కలుగును. యుధిష్ఠిరుడు బంధింప బడినచో నిశ్చయముగా మేము అడవికి పోవలసి యుండును. అప్పుడు ఈ నా విజయము కూడ వ్యర్థమగును. కనుక, నీవు నాకు ప్రియము చేయుటకు, నన్ను గెలిపించుటకు, నా యశస్సు వృద్ధి పొందించుటకును యుద్ధరంగమునందు యుధిష్ఠిరుని రక్షింపుము.

“యుధిష్ఠిర మహారాజా! ఈ విధముగా అర్జునుడు ద్రోణాచార్యునకు భయపడుచు నిన్ను నాకు న్యాయముగ ఒప్పగించి పోయెను. ప్రభూ! యుద్ధరంగము నందు నేను, ప్రద్యుమ్నుడున్న తప్ప, ద్రోణాచార్యుని యెదుట నిలువ బడి యుద్ధము చేయ గల యితరవీరుడెవడుగూడ నాకు కనపడకున్నాడు. ద్రోణాచార్యుని ఎదిరించుటకు నే నొక్కడనే సమర్థుడనని అర్జునుడు తలచును. నేను నా యాచార్యుని (అర్జునుని) యభిప్రాయమును, అతని యాదేశమును త్రోసిపుచ్చ జాలను. నిన్ను ఒంటరిగా విడిచి కూడ పోవ జాలను.

“మహారాజా! ద్రోణాచార్యుడు అభేద్య కవచము చేత సురక్షితుడై యున్నాడు. హస్త లాఘవము చేత నతడు రణరంగమునందు శత్రువుతో, ఒక బాలకుడు పక్షితో క్రీడించిన ట్లు అడుకొనును. మన్మథుని యవతార మైన ప్రద్యుమ్ను డొకవేళ ధనుర్ధారియై యిక్కడ నిలిచి యుండినయెడల, అతనికి నిన్ను ఒప్పగించి యుండును. అతడు అర్జునునివలెనే నిన్ను రక్షించ గలడు.

“రాజా! తొలుత నీవు నీ రక్షణకు ఏర్పాట్లు చేసికొనుము. నేను అర్జునుని కడకు పోయి తిరిగి వచ్చునంత వఱకు ద్రోణాచార్యుని ఎదిరించి పోరాడుచు నిన్ను రక్షింప గల సమర్థుడెవడు?

“రాజా! నీవు అర్జునుని కొఱకు భయపడగూడదు. అతడు వహించు కార్యభారము పట్ల ఎప్పుడు గూడ శిథిలుడు కాడు. ‘సౌవీర - సింధు - పురుదేశ యోధులు, ఉత్తర దక్షిణ దేశ నివాసులు, ఇతర రథికులు, కర్ణాది శ్రేష్ఠ రథికులు, ఈ మొదలైనవా రందఱున్న అర్జునుని పదియారవ కళకు గూడ సమానులు కారు. దేవాసుర - మనుష్య - రాక్షస - కిన్నర - సర్పగణ సహిత మైన సమస్త భూమిలోని స్థావర జంగమము లన్నియు కలిసియుద్ధ సన్నద్ధము లై వచ్చినప్పటికిన్ని అర్జునుని ఎదిరింప జాలవు.

“కనుక, మహారాజా! ఈ యధార్థము తెలిసికొని నీవు అర్జునుని విషయమై భయపడ కూడదు. శ్రీకృష్ణార్జును లున్నచోట ఏ కార్యమునకు గూడ అఘాతము జరుగదు. నీ తమ్ముడు అర్జునునకు గల దైవశక్తి, అస్త్ర విద్యా నైపుణ్యము, యోగము, యుద్ధరంగమునం దమర్షము, కృతజ్ఞత, దయాది సద్గుణములు - ఇవి యన్నియు నీవు మాటిమాటికి తలచుకొను చుండుము.

“రాజా! నేను నీకు సహాయకుడనుగా నున్నాను. నేను గూడ అర్జునుని కడకు పోయిన యెడల, యుద్ధమునందు ద్రోణాచార్యుడు ప్రయోగింప బోవు విచిత్రాస్త్రము లను గూర్చికూడ నీవు బాగుగా విచారింపుము. అతడు తన ప్రతిజ్ఞను నెరవేర్చుకొన గలడు. ఇప్పుడు నీవు నీ రక్షణము కొఱకువ్యవస్థ చేసి కొనుము. ఎవరిపైన గూడ నేను విశ్వాసముంచి నీ రక్షణము విడిచి అర్జునుని కడకు పోవజాలను.

“మహారాజా! నేను నిన్ను ఈ మహా సమరమునందు ఒక మహావీరుని నీ సంరక్షణకై ఉంచకుండ ఎక్కడకున్ను పోవ జాలను. రాజా! నీవు ఈ విషయమును బాగుగా విచారించి నీకు ఏదిమిక్కిలి మంగళకార్యమని తోచునో అట్టి పనికొరకు నన్ను ఆజ్ఞాపింపుము”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! సాత్యకీ చెప్పిన మాటలు విని యుధిష్ఠిరుడు అతనితో నిట్లనెను.

“సాత్యకీ! నీవు చెప్పిన మాటయే బాగుగా నున్నది. ద్రోణాచార్యుని యెడల నా హృదయము నిశ్చింతగా లేదు. నేను నా రక్షణమునకై, మహా ప్రయత్నము చేసెదను. నీవు నా యజ్ఞ ప్రకారము అర్జునుని కడకే పొమ్ము. యుద్ధమునందు నా రక్షణము చేసికొనవలయునా? లేక అర్జునుని కడకు నిన్ను పంప వలెనా?’ అను నీ రెండు

విషయములను నీవు విచారించి, అక్కడకు పోవుటయే యుక్తమని తలచుము. అర్జునుని కడకే పోవుటకు నీవు సంసిద్ధుడవు కమ్ము.

“సాత్యకీ! భీమసేనుడు నా రక్షణము చేయగలడు. సోదర సహితుడైన ధృష్టద్యుమ్నుడు, ఇతర రాజవీరులు, ద్రౌపదీ పుత్రు లైదుగురున్న నన్ను రక్షింప గల రనుటలో సందేహము లేదు. కేకయ రాజకుమారు లైన ఐదుగురు సోదరులు, ఘటోత్కచుడు, విరాట ద్రుపదులు, శిఖండి, ధృష్టకేతువు, మా మామ కుంతిభోజుడు, పురుజిత్తు, నకుల సహదేవులు, పాంచాల సృంజయవీరులు - వీరందఱు జాగరూకు లై నిస్సందేహముగా నన్ను రక్షింప గలరు.

“సాత్యకీ! ద్రోణాచార్య - కృతవర్మలు నా కడకు రా జాలరు. నన్ను ఓడించ జాలరు. ధృష్టద్యుమ్నుడు సమరాంగణమునందు కుపితు డైన ద్రోణాచార్యుని తన పరాక్రమముతో, తీరభూమి సముద్రమును ముందుకు సాగనీయక ఆపినట్లు, నిరోధింప గలడు. ధృష్టద్యుమ్నుడు యుద్ధరంగమునందు నిలిచి యున్నచోట నా సేనపై ద్రోణాచార్యుడు ఏ విధముగ గూడ ఆక్రమణము చేయ జాలడు. ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణాచార్యుని వినాశము కొరకే కవచ - ధనుర్భాణ - ఖడ్గ - భూషణములతో అగ్ని నుండి ఆవిర్భవించెను.

“కనుక, సాత్యకీ! నీవు నిశ్చింతుడవై పొమ్ము. నా కొరకు సందేహింపకుము. ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణాచార్యుని ఎ టైనను ఆప గలడు.”

112 వ అధ్యాయము

సాత్యకీ అర్జునునికడకు పోవుట - భీమసేనుని ధర్మరాజు రక్షణార్థమై త్రిప్పి పంపుట

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! ధర్మరాజు చెప్పిన మాటలు విని సాత్యకీ రాజును విడిచి పోవుటచేత అర్జునుడు అసంతుష్టు డగునని శంకించెను. విశేషించి తనకు లోకాపవాదము కలుగు నను భయము కలిగెను. “నేను అర్జునుని కడకు పోవుట చూచినవా రందఱు ‘ఇతడు భయపడి పోవుచున్నాడు’ అని తలచెద రని సాత్యకీ చింతించెను. సాత్యకీ యిట్లు వివిధ రీతుల విచారించి ధర్మరాజుతో ని ట్లనెను.

“యుధిష్ఠిర మహారాజా! నీ వొకవేళ నీ రక్షణమునకు వ్యవస్థ చేయ బడె నని తలచిన యెడల, నీకు మంగళ మగుగాక! నీ యాజ్ఞ ప్రకారము నేను అర్జునునికడకు

పోయెదను. నాకు మూడు లోకములలో అర్జునునికన్న అధిక ప్రియుడు మరియొకడు లేడు. నేను నీ యాజ్ఞచేత, అర్జునుని మార్గ మనుసరించెదను. నీవు చెప్పినపని నేను చేయజాలనిది ఏదియు నుండదు.

“రాజా! నాకు నా గురువైన అర్జునుని మాట ఎంత మాననీయమో, నీమాటగూడ అంత పూజనీయము. విశేషించి, దానికంటే యిది యధికము. భ్రాత లైన (కృష్ణార్జునులు ‘భ్రాతలు’ అని వ్యాసుడు వ్రాసెను. ‘సమీపబంధువులు’ ‘ప్రియమిత్రులు’ అనునర్థములో గూడ ‘భ్రాతృ’ శబ్దము వాడ వచ్చు నని నిఘంటు కారుని మతము. కనుక, ఈ యుభయార్థములలోను కృష్ణార్జునులు భ్రాతలు కావచ్చును.) కృష్ణార్జును లిరువురు నీకు ప్రియులు. ఆ యిరువురకు ప్రియ మైన కార్యమునందు నాకు ఆసక్తి గలదని తలచుము. రాజా! నీ యాజ్ఞ శిరసా వహించి, దుర్భేధ్యమైన యీ సేనా వ్యూహమును భేదించి అర్జునుని కడకు పోయెదను.

“రాజా! ఒక మహామత్స్యము మహా సాగరమునందు ప్రవేశించి నట్లే, నేను గూడ ద్రోణాచార్యుని సేనలో దూరి సైంధవుడున్న చోటికి పోయెదను. అర్జునునకు భయపడి సైంధవుడు తన సేనను ఆశ్రయించి, కర్ణ - కృపాచార్య - అశ్వత్థామాది మహా రథికులచేత రక్షింపబడు చున్న చోటికి నేను పోయెదను. ఇప్పుడు సైంధవ వధార్థమై సన్నద్ధుడై అర్జునుడున్న స్థానము ఇక్కడకు మూడు యోజనముల దూరమునందు ఉన్న దనుకొందును.

“రాజా! అంతదూరము అర్జునుడు పోయి యున్నప్పటికిన్ని అతడు సైంధవుని వధించుటకు పూర్వమే అతని కడకు పోయి చేరెదను. గురువుననుజ్ఞ లేక యెవడు యుద్ధము చేయును? గుర్యాజ్ఞ యైన పిదప నా వంటి వాడెవడు యుద్ధము చేయ కుండును? రాజా! నేను పోవలసిన చోటు నాకు తెలియును. ‘హల’ (నాగలి) - శక్తి - గదా - ప్రాసములు - డాలు - కత్తి - రెండంచుల కత్తి - తేమరము - ధనుర్భాణములు - ఈ మొదలైన ఆయుధములచేత పరిపూర్ణ మైన శత్రుసేనా సాగరమును నేను మధించెదను.

“రాజా! ఇదిగో, నాకు కనపడు చున్న వేలకొలది గజముల సేనకు, ‘అంజనక కులము’ అని పేరు. దీనిలో పరాక్రమవంతము లైన గజరాజములు కలవు. వానిపైన యుద్ధ కుశలురు, అస్త్ర ప్రయోగ నిపుణులు నైన యనేక మ్లేచ్ఛ యోధు లున్నారు. ఈ

గజములు మేఘ సమూహములవలె నుండి, జలధారలవంటి మదధారలు కురియు చున్నవి. వీనిని సంహరించుటదప్ప, జయించుటకు మరియొక యుపాయము లేదు.

“రాజా! నీ విపుడు చూచుచున్న వేలకొలది మహారథికులు ‘రుక్మరథులు’ అను పేరు గల రాజకుమారులు. వీరు రథ - గజాశ్యములను నడుపుట యందు ప్రవీణులు. వీరందరు ధనుర్వేద విద్వాంసులు. ముష్టి యుద్ధములో గూడ నిపుణులు. గదా యుద్ధ - మల్ల (కుస్తీ) యుద్ధాదులందు గూడ వీరు విశేషజ్ఞులు - కుశలురు. ఖడ్గ చాలనమునందు వీరికి మంచి యభ్యాసము గలదు. డాలు - కత్తి తీసికొని పోరాడుట లో వీరు సమర్థులు. వీరందరు శూరులు - అస్త్ర శస్త్ర విద్వాంసులే కాక, పరస్పరము స్పర్థ (పోటీ) పడి యుద్ధము చేయ గలవారు. యుద్ధభూమి యందు వీరు సర్వదా శత్రుక్షయమును కోరు చుందురు. కర్ణుడు వీరిని దుశ్శాసనునకు అనుచరులనుగా నుంచెను.

“రాజా! శ్రీకృష్ణభగవానుడు గూడ ఈ యుత్తమ మహారథికులను ప్రశంసించును. వీరందరు కర్ణుని వశములో నున్నారు. ఈ రుక్మరథులు సర్వదా కర్ణుని హితమునే కోరుచు యుద్ధము చేయు చుందురు.

“రాజా! కర్ణునియాజ్ఞచేతనే వీరు అర్జునుని నుండి యిటువైపు తిరిగి వచ్చు చున్నారు. ఈ రుక్మరథుల కవచ - ధనుస్సులు మిక్కిలి దృఢములు. వీరు ఇంతదాక అలయలేదు. యుద్ధపీడితులు కాలేదు. దుర్యోధనుని యాజ్ఞ చేత వీరు నాతో యుద్ధము చేయుటకు నిలిచి యున్నారనుట నిశ్చయము. రాజా! నేను ఈ రుక్మ రథుల నందరను మధించి అర్జునుని కడకు పోయెదను.

“మహారాజా! యిక్కడ మరియొక చోట యేడు నూర్ల గజముల సేనను చూచు చున్నావు గదా! అవి కవచములచే అచ్చాదితము లై, వానిపైన కిరాతయోధు లెక్కి యున్నారు గదా! వానిని అర్జునుని దిగ్విజయ సమయమందు, కిరాతరాజు తన ప్రాణములను రక్షించుకొనుటకు అర్జునునకు కానుకగా నిచ్చి యుండెను. అవి అ దినములలో మీకు సేవ చేయు చుండెను. అవియే యిప్పుడు మీకు వ్యతిరేకముగా మీతో యుద్ధము చేయుటకు నిలిచి యున్నవి. కాల చక్రపు మార్పు చూడుము.

“రాజా! రణ దుర్మరు లైన యీ కిరాతులు ఈ గజముల మావటి వారు. వీరు గజములకు శిక్షణ మిచ్చుటలో కుశలురు. వీరందరు అగ్ని నుండి పుట్టినవారు.

అర్జునుడు వీరందరినియుద్ధములో జయించి యుండెను. నేడు ఈ కిరాతులు దుర్యోధనునకు వశీభూతు లై నాతో యుద్ధము చేయుటకు సన్నద్ధులై వచ్చి యున్నారు. ఈ కిరాతుల నందరను సంహరించి నేను నేడు సైంధవ వధ ప్రయత్నములో నున్న యర్జునునకు బాసటగా పోయెదను.

“మహారాజా! యిదిగో నీకు పెద్ద - పెద్ద గజములు కనపడుచున్నవే, అవి ‘అంజనము’ అను దిగ్గజము కులములో పుట్టినవి. (అంజనకులోత్పన్నము లైన యేనుగుల లక్షణ మిట్లు చెప్ప బడినది : ‘స్నిగ్ధ నీలాంబుద ప్రఖ్యా బలినో విపులైః కర్చైః । సువిభక్త మహాశీర్షాః కరిణోఽజ్ఞాన వంశజాః॥ అనగా, నున్నగా, నీల మేఘ సమూహ సమానము లై, నల్లగా, బలము గలవిగా, విశాల మైన తొండముతో శోభిల్లుచు, సుందర విభాగములు గల కుంభస్థలములు గలవి అంజనకుల సంతతి యైన యేనుగులు) వీని స్వభావము మిక్కిలి కఠినము. వీనికి యుద్ధ శిక్షణము బాగుగా నీయ బడినది. వీని కుంభస్థల - ముఖములనుండి మదజలధారలు ప్రవహించుచునే యుండును. ఇవి యన్నియు సువర్ణ కవచభూషితములు. ఇవి యింతకు పూర్వము గూడ యుద్ధమునందు తమ లక్ష్యములపై జయము సాధించినవి. ఇవి యుద్ధభూమిలో ఐరావత గజము వలె పరాక్రమము ప్రకటించును. ఉత్తర పర్వతము (హిమాలయము) నుండి వచ్చిన తీక్ష్ణ స్వభావము గల దొంగలు - బందిపోటు దోపరులున్న ఈ గజములపై నెక్కి యుద్ధము చేయుదురు.

“రాజా! వీరందరు నుత్తమ యోధులు. కర్మశస్యభావులు. వీరు నల్లయినుప కవచములు ధరించి యున్నారు. వీరిలో ననేకులు దొంగలు. గోవుల గర్భము నుండి పుట్టినవారు. వీరిలో నెందరో కోతులకు పుట్టిన వారు. వీరిలో కొందరు అనేక యోనుల మిశ్రణము వలన జనించిన వా రున్నారు. కొందరు వీరిలో మానవ సంతానము వారు గూడ నున్నారు. ఇక్కడ ఒక్కటిగా చేరియున్న హిమాలయ దుర్గ నివాసులు, పాపాచారులు నైన యీ మ్లేచ్ఛ సైనికు లందరు ధూమమువలె నల్లగా కనపడుచున్నారు.

“రాజా! కాల ప్రేరితుడైన దుర్యోధనుడు, ఈ సమస్త రాజులను ద్రోణ - కృప - భూరిశ్రవన్ - సైంధవ - కర్ణాది రథిక శ్రేష్ఠులనున్న కలివికొని, పాండవులను అవమాన పరచుచు, తానే కృతార్థుడ నని తలచు చున్నాడు. వీ రందరున్న నేడు నా బాణములకు గురి కాబోవు చున్నారు. వీరు ఎంతటి మనోవేగము గలవారైనను, నన్ను తప్పించుకొని పోవజాలరు. ఇతరుల బలముపైన బ్రతుకునట్టి దుర్యోధనుడు, వీరందరిని సర్వదా

భరించుచు పోషించెను. కాని, వీరు నా బాణములచేత నేడు పీడితులై నశింప బోవు చున్నారు.

“యుధిష్ఠిర మహారాజా! సువర్ణ ధ్వజములు గలవారు కనపడు చున్నారు గదా! వీరు, ‘దుర్యోధన’ నామకు లైన కాంబోజ సైనికు లని నీవు విని యుందువు. వీరు, శూరులు, ధనుర్వేద విద్వాంసులు. వీరిలో చాల ఐకమత్యము గలదు. పరస్పర హితకరులు. ఈ యనేకాక్షౌహిణీ సైనికులు నాతో పోరాడుటకు సంసిద్ధు లై యున్నారు. కాని, అగ్ని, యెండుగడ్డిని కాల్చినట్లు వీరందరిని నేను మధించెదను. కనుక, నేడు నా రథమునందు సమస్త యుద్ధ సామగ్రిని ఉంచవలెను. అచార్యులు ఉపదేశించిన విధముగా, వివిధ శస్త్రాస్త్రములు యుద్ధమునందు చేకూర్చుకొని యుండ వలెను. అవి పూర్వము కన్న ఐదురెట్లు ఎక్కువగా నుండ వలెను.

“యుధిష్ఠిర మహారాజా! నేడు నేను విషధర సర్పముల వలె క్రూర స్వభావు లైన కాంబోజ సైనికులతో యుద్ధము చేసెదను. వారు వివిధ శస్త్రాస్త్రములతో యుద్ధము చేయుటయందు సమర్థులు. దుర్యోధనుని హితము కోరుచు విషము వలె ఘాతుకు లైన కిరాతయోధులతో గూడ యుద్ధము చేసెదను. అట్లే, అగ్ని సమాన తేజశ్శాలురైన, ఇంద్రపరాక్రమము కలిగిన శక సైనికులతో గూడ నేను తలపడెదను. వీరినే కాక, వివిధ భయంకర యోధు లనేకులను గూడ ఎదిరించి పోరాడెదను. కనుక ఉత్తమ లక్షణములు గలిగి, విశ్రాంతి తీసికొని, మేత, నీరు పెట్టబడిన మంచి యశ్యములను నా రథమునకు కట్టవలెను”

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! యిట్లు సాత్యకి చెప్పిన తరువాత యుధిష్ఠిరుడు సాత్యకి రథమునందు వివిధము లైన శస్త్రాస్త్రములతో పాటు సమస్త యుద్ధ సామగ్రిని పెట్టించెను. తరువాత, సుశిక్షితములైన నాలుగు అశ్యములను వానికి మద కారకములైన పానీయములు త్రాపి, సేవకులు తెచ్చిరి.

“రాజా! తరువాత ఆ అశ్యములను బాగుగ అలంకరించి బంగారు హారములు వేయుటచేత అవి సువర్ణ కాంతితో వెలుగు చుండెను. శీఘ్రగమనము గల ఆ గుఱ్ఱములు హర్షోత్సాహములతో ఏ మాత్రము వ్యాకుల పడక యుండెను. అట్టి యశ్యములను సారథి, రథమునకు కట్టెను. ఆ రథము సువర్ణ కేసరములు కలిగిన సింహపు చిహ్నము గల ధ్వజముతో విరాజిల్లు చుండెను. మణులు, పగడములున్న

పొదుగబడిన సువర్ణ శలాకలతో శోభాయమానముగా నున్న పతాకలతో ఆ రథము అలంకరింప బడి యుండెను. దానికి సువర్ణ దండము గల ఛత్రము కట్టబడి యుండెను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఇంద్రునకు మాతలి సారథి, మిత్రుడు నైనట్లే, కృష్ణ సారథి యైన దారకుని తమ్ముడు సాత్యకికి సారథిగా ప్రియమిత్రుడుగాను ఉండెను. అతడు ‘రథము సిద్ధమైన’ దని సాత్యకికి తెలిపెను. తరువాత సాత్యకి, స్నానాదులు నిర్వర్తించి రణయాత్ర కొరకు మంగళ కృత్యములు చేసి వేయిమంది స్నాతకులకు (వ్రత స్నానము చేసినవారు) బంగారు నాణెములు దానముగా నిచ్చెను.

“రాజా! తరువాత సాత్యకి బ్రాహ్మణాశీర్వాదములను పొంది ‘కైలాతకము’ (మధ్య విశేషములతో కూడిన తేనె) త్రాగిన వెంటనే అతని కన్నులు ఎఱ్ఱబడి చంచలము లయ్యెను. తరువాత అతడు సంతోషముతో వీరకాంస్య (కంచు, వీరపానపాత్రము) పాత్రను స్పృశించెను. అప్పుడు ప్రజ్వలితాగ్ని వలె సాత్యకి తేజస్సు గుణీకృత మయ్యెను. అతడు ధనుర్బాణములు ధరించి, బ్రాహ్మణుల చేత స్వస్తి వాచనము చేయించుకొని, కవచ భూషణాదులు ధరించెను. అప్పుడు కన్యకలు పేలాలు, గంధపు పుష్ప మాలికలతోను అతనిని పూజించి అభినందించిరి.

“రాజా! తరువాత సాత్యకి యుధిష్ఠిరుని పాదములకు నమస్కరించగా నతడు సాత్యకి మస్తకము మూర్ఛిని ఆశీర్వదించెను. తరువాత రథమెక్కి అతడు యుద్ధరంగము నకు పోయెను. భీమసేనుడుగూడ ధర్మరాజు చేత సమ్మానితుడై, అతనికి ప్రణామము చేసి, సాత్యకితో పోయెను. ఆ యిరువురు వీరులు సేనలో ప్రవేశించుట చూచి ద్రోణాచార్యాది సైనికు లందరు జాగరూకులై నిలిచిరి. అప్పుడు భీమసేనుడు తన వెనుక వచ్చుట చూచి సాత్యకి అతనిని అభినందించి ఇ ట్లనెను.

“భీమసేనా! నీవు యుధిష్ఠిర మహారాజ రక్షణము చేయుము. అన్నిటికన్న నీకు ఇదియే మహాకార్యము. యమరాజు కొరకు పక్వమై యున్న యా కొరవసేనను భేదించి నేను ఇందులో ప్రవేశించెదను. వీరాగ్రేసరా! యిప్పుడు, భవిష్యత్తులోను ధర్మరాజు రక్షణమే మనకు శ్రేయస్కరము. నేను నీ బలము, నీవు నా బలము ఎరుగుదుము. కనుక, నాకు నీవు ప్రియము చేయ గోరిన యెడల, తిరిగి పొమ్ము.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యిట్లు సాత్యకి చెప్పిన మీదట భీము డతనితో మంచిది.

నీవు కార్యసిద్ధి కొరకు ముందుకు సాగిపోము. నేను యుధిష్ఠిరుని రక్షణము చేసెదను' అని చెప్పెను.

“రాజా! ఇట్లు భీమసేనుడు చెప్పిన తరువాత సాత్యకి అతనిని ‘భీమసేనా! నీవు తప్పక తిరిగి పోము! నాకు అవశ్యముగా విజయము సిద్ధించును. నీవు నా గుణముల యందు అనురాగము కలిగి నాయందలి ప్రేమతో వచ్చితివి. ఇప్పుడు నాకు కనపడు చున్న శుభశకునములను బట్టి అర్జునుడు సైంధవుని చంపిన తరువాత నేను తప్పక తిరిగి వచ్చి యుధిష్ఠిర మహారాజును ఆలింగనము చేసికొనెదనని తోచుచున్నది’

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! సాత్యకి భీమసేనుని వీడ్కోలిపి, వ్యాఘ్రము మృగముల మందను చూచినట్లుగానే మీ సేనవైపు చూచి, దానిలో ప్రవేశించుటకు ఉత్సుకు డై యుండుట చూచి మీ సైనికులు మరల మోహము చెంది మాటి - మాటికి కంపింప జొచ్చిరి.

“రాజా! తరువాత యుధిష్ఠిరుని ఆజ్ఞ ప్రకారము సాత్యకి అర్జునునితో కలిసి కొనుటకు మీ సేనవైపు వేగముగా సాగిపోయెను.

113వ అధ్యాయము

సాత్యకి, ద్రోణ కృతవర్తలతో పోరాడుచు కాంబోజ సేన కడకు పోవుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! సాత్యకి మీ సేనవైపు పోయినప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు ద్రోణాచార్యుని ఎదిరించుటకు తన సేనతో పోయెను. తరువాత ధృష్టద్యుమ్నుడు, వసుధానరాజున్ను పాండవ సైనికులతో యోధులారా! రండు, పరుగెత్తుడు, త్వరగా యుద్ధము చేయుడు. దానిచేత సాత్యకి అవలీలగా ముందుకు సాగి పోవగలడు. ఎందుకనగా, అనేక కొరవ మహారథికులు ఇతనిని ఓడించుటకు ప్రయత్నించు చున్నారు’ అని చెప్పిరి.

“రాజా! సేనాపతి ఇట్లు చెప్పగా పాండవ రథికులందరు వేగముతో ముందుకు సాగిపోయిరి. అప్పుడు మేము గూడ జయేచ్ఛతో వారిపై దాడి చేసితిమి. మీ సైనికులు శంఖధ్వని చేయుచు, బాణములు ప్రయోగించుచు, సాత్యకి యెదుటకు పరుగెత్తి పోయిరి. అట్లు కోలాహలము చేయుచు, నలువైపులనుండి ఉరికి వచ్చు చున్న మీ

సేనను సాత్యకి బాణములతో కప్పి ఆపెను. నూర్లకొలది చిన్న - చిన్న భాగములుగా చెదర గొట్టెను.

“రాజా! అట్లు మీసేన చిన్న - భిన్నము కాగానే సాత్యకి మీ సేనాముఖమునందు నిలిచి యున్న తొమ్మండుగురు వీరులను సంహరించి, అనేక దేశ రాజవీరులను గూడ తన యగ్ని సమాన బాణముతో చంపెను. సాత్యకి ఒక బాణముతో నూర్లకొలది వీరులను, నూర్లకొలది బాణములతో ఒక్కొక్క వీరునిన్ని గాయపరచ జొచ్చెను. భగవంతు డైన పశుపతి పశువులను సంహరించినట్లే, సాత్యకి గజ సైనికులను, గజములను, గుఱ్ఱపు రోతులను, గుఱ్ఱములను, రథాశ్వములను, సారథులను, రథికులనున్ను చంపెను. ఇట్లు బాణవర్షధారలు కురియుచున్న సాత్యకి యెదుటకు పోవుటకు ఎవరికిన్ని సాహసము లేకుండెను. ఆ వీరుడు బాణములతో సమస్త సైనికులను మర్దించుచుండెను. అతనిని చూడగానే మీ వీర సైనికులు యుద్ధరంగము విడిచి పోవు చుండిరి.

“మహారాజా! సాత్యకి ఏకాకిగా నున్నను, మీ సైనికులు అతనిని అనేక రూపములలో చూచుచుండిరి. అనేక రథములు నుగ్గు - నుగ్గయ్యెను. ఛత్రధ్వజాదులు భిన్నము లై క్రింద పడెను. అను కర్షములు (నొగలకు ఆధారముగ ఉంచబడు ఊత కర్రలు), పతాకలు, తలపాగలు, భుజకీర్తులతోడి భుజములు, ఏనుగు తొండములు, సర్ప శరీరముల వంటివి అయిన హత సైనికుల పెద్ద పెద్ద తొడలున్ను అన్ని వైపుల చెదరి పడి యుండెను. మనుష్యుల అంగములు గూడ వానితో కలిసి ఆయన్నింటిచేత భూమి యాచ్ఛాదిత మయ్యెను. వృషభ నేత్రముల వంటి కన్నులు గలిగి, కుండల మండితము లైన వీరుల చంద్ర సదృశ ముఖములచేత ఆ రణరంగము భాసిల్లు చుండెను.

“రాజా! అనేక ఖండములై నేలపై పడియున్న పర్వతాకార గజములచేతను, పర్వతములు చెదరిపడియున్నవా యనునట్లు రణరంగము శోభిల్లు చుండెను. ఎన్నియో అశ్వములు బంగరు పగ్గములతో, ముత్యములవలలతో, విచిత్ర వస్త్రములతోను శోభిల్లుచున్న వై సాత్యకి చేత మర్దింప బడి, చచ్చి క్రింద పడి యుండెను.

“రాజా! ఈ విధముగా మీ సేనలను సంహరించి, అనేక సైనికులను పారద్రోలి

సాత్యకి మీ సేనలో దూరి ముందుకు పోయి, అర్జునుడున్న చోటికి పోవ దలచెను కాని, ద్రోణాచార్యు డతనిని నివారించెను. అప్పుడు సాత్యకి అగి పోయెను. కాని క్షోభిల్లిన జలాశయము తీర భూమివరకు పోయి తిరిగి రానట్లు అతడు తిరిగి పోలేదు.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుడు అట్లు సాత్యకిని ఆపి, మర్యాదము లైన ఐదు బాణములతో అతనిని గాయపరచెను. అప్పుడు సాత్యకి గూడ ఏడు తీక్ష్ణ బాణములు కొట్టి ద్రోణాచార్యుని క్షతగాత్రుని చేసెను. ద్రోణుడు గూడ ఆరు బాణములు కొట్టి సాత్యకిని, అతని అశ్వములను సారథినిన్ని పీడించెను. ద్రోణుని పరాక్రమమును సహింప జాలక సాత్యకి సింహనాదము చేసి, పది, ఆరు, ఎనిమిది చొప్పున బాణములను ఎడతెగక కొట్టి ద్రోణాచార్యుని గాయపరచి మరల పది బాణములను అతనిపై ప్రయోగించి, ఒక బాణముతో ద్రోణుని సారథిని, నాలుగింటితో నాలుగు రథాశ్వములను, ఒక బాణముతో ధ్వజమునున్న కొట్టెను.

“రాజా! తరువాత ద్రోణాచార్యుడు మిడుతల దండువలె అనేక బాణములచేత సాత్యకి యొక్క రథమును సంపూర్ణముగ కప్పెను. సాత్యకి గూడ ద్రోణాచార్యుని బాణములతో కప్పెను. అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు సాత్యకితో ని ట్లనెను.

“మాధవా! నీ గురువు అర్జునుడు పిరికి పందవలె యుద్ధభూమి విడిచి పోయెను. నేను అతనితో యుద్ధము చేయు చున్నప్పటికిన్ని నన్ను గూడ విడిచి నాకు ప్రదక్షిణము చేయుచు వెడలిపోయెను. నీవు గూడ నీ యాచార్యుని వలెనే నన్ను విడిచి పోవనిచో నాచేత బ్రతికి పోవజాలవు”.

ఆ మాటకు సాత్యకి ఇ ట్లనెను.

“బ్రహ్మన్! నేను, యుధిష్ఠిరాజ్ఞచేత ధనంజయుని కడకు పోవుచున్నాను. నాకు విలంబము కాకుండ చూడుము. శిష్యులు సర్వదా తమ యాచార్యుని మార్గమునే అనుసరించెదరు. కనుక, నా గురువు మార్గముననే నేను గూడ శీఘ్రముగ అతని ననుసరించి పోయెదను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! సాత్యకి ఇట్లు చెప్పి, ద్రోణాచార్యుని విడిచి పోయి తన సారథితో ని ట్లనెను.

“సారథీ! ద్రోణాచార్యుడు నన్ను ఆపుటకు సకల ప్రయత్నము చేయును. కనుక,

నీవు మిక్కిలి జాగరూకుడ వై పోము. నేను నీకు మరియొక మాట చెప్పెదవినుము. ఈ కనపడుచున్న అవంతి సేనలకు తరువాత దాక్షిణాత్యుల సేన ఉన్నది. దాని వెనుక బాహ్లికుల సేన, దాని యొద్దనే కర్ణుని మహాసేన నిలిచి యున్నది. ఈ సేన లన్నియు వేరు-వేరుగ ఒండొంటికి సంబంధము లేక యున్నవి. కాని, యుద్ధము కొరకు పరస్పరము సహాయము చేయుటకై ఈ సేన లున్నవి. ఇవి యుద్ధభూమి విడిచి పోవు. నీవు ఈ సేనల మధ్యనుండి రథము పోనిము.

“సారథీ! నీవు యుద్ధ సన్నద్ధులై కనపడు చున్న బాహ్లిక సైనికుల కడకు నన్ను మధ్యమ వేగము (అంత ఎక్కువ అంత తక్కువ కాని వేగము) తో కొని పోము. కర్ణుని ముం దిడుకొని అనేక దక్షిణాత్య యోధులు రథాశ్వగజములతో నిలిచి యున్న చోటికి మన రథమును పోనిము.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! సాత్యకి యిట్లు సారథితో చెప్పి, ద్రోణాచార్యుని విడిచి అందరను దాటి కర్ణుని సైన్యము ఉన్న చోటికి పోయెను. అట్లు ముందుకు సాగి పోవుచున్న సాత్యకిని, ద్రోణాచార్యుడు క్రుద్ధుడై, బాణములు కురియుచు, వెన్నంటి ఉరికెను.

“రాజా! సాత్యకి, బాణఘాతము చేత కర్ణుని సేనను గాయపరచి, కౌరవ సేనలో ప్రవేశించగనే కౌరవ సైనికులు పారిపోవు చుండగా, కృతవర్మ క్రోధముతో సాత్యకిని చుట్టుముట్టెను. సాత్యకి ఆరు బాణములతో కృతవర్మను, నాలుగు బాణములతో అతని నాలుగు రథాశ్వములను గాయపరచెను. తరువాత పదియారు బాణములతో కృతవర్మ యెదపై కొట్టి గాయపరచెను. సాత్యకి బాణములను సహించ జాలక కృతవర్మ ‘వత్సదంత’ నామక మైన అగ్ని సమాన బాణముతో సాత్యకి యెదపై కొట్టెను. ఆ బాణము సాత్యకి కవచమును, శరీరమును చీల్చి రక్తనిక్షిప్తమై నేలలో దూరిపోయెను.

“రాజా అప్పుడు కృతవర్మ అనేక బాణములు ప్రయోగించి, సాత్యకి ధనుర్బాణములను ఖండించి క్రోధముతో సాత్యకి యెదపై పది తీక్ష్ణ బాణములతో కొట్టి గాయపరచెను. ధనుస్సు ఖండింప బడిన తరువాత సాత్యకి శక్తి యాయుధము చేత కృతవర్మ కుడి భుజముపై కొట్టెను. తరువాత మరియొక ధనుస్సు తీసికొని, సాత్యకి త్వరగా, వేలకొలది బాణములను వర్షించి కృతవర్మను అన్ని వైపుల నుండి కప్పివేసెను.

“రాజా! ఇట్లు కృతవర్మను ఆచ్ఛాదించి సాత్యకి భల్లబాణముతో కృతవర్మ సారథి

శిరస్సు ఖండించెను. తరువాత సారథిలేని కృతవర్మ రథాశ్వములు ఇటు-నటు పరుగెత్త జొచ్చెను. అప్పుడు కృతవర్మ మిక్కిలి భయపడెను. కాని, తానే సారథ్యము చేయుచు యుద్ధము చేయదొడగెను. కృతవర్మ నైపుణ్యమును సైనికులు మిక్కిలి ప్రశంసించిరి.

“రాజా! ఇదియే యవసరమని సాత్యకి కృతవర్మను దాటి ముందుకు సాగి పోయెను. అప్పుడు కృతవర్మ భీమసేనునిపై దాడి చేసెను. తరువాత సాత్యకి కాంబోజుల సేనకడకు పోవగా అతనిని ఆ వీరులు ఆపినప్పటికిన్ని, ఏ మాత్రము సాత్యకి చలించ లేదు.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుడు చెదరియున్న తన సేనను ఒక చోటకు చేర్చి దాని రక్షణ భారము కృతవర్మకు ఒప్పగించి, సాత్యకితో పోరాడుటకు అతని వెనుక పరుగెత్తెను. అప్పుడు పాండవ వీరులు ద్రోణాచార్యుని అడ్డగించుటకు ప్రయత్నించిరి. కాని, భీమసేనుని ముందిడుకొని కృతవర్మను ఆక్రమించు చున్న పాంచాలుర యుత్సాహము నష్టమయ్యెను.

“రాజా! కృతవర్మ పాంచాలురను అడ్డగించెను. వా రందరు శిథిలు లై, ఉత్సాహ రహితు లై యున్నప్పటికిన్ని, తమ విజయము కొరకు ప్రయత్నించు చుండిరి. కాని, కృతవర్మ వారిని బాణములతో అన్ని వైపుల కొట్టు చుండెను. కృతవర్మ చేత ఆప బడిన పాండవ వీరులు కీర్తి కాములై, కృతవర్మ సేనతోనే, యుద్ధము చేయగోరి స్థిరముగా నిలిచి యుండిరి.

“జనమేజయా! ఇట్లు యుద్ధ వృత్తాంతము చెప్పిన సంజయునితో ధృతరాష్ట్రుడు ఈ విధముగా ప్రశ్న వేసెను.

114వ అధ్యాయము

ధృతరాష్ట్రుని విషాదము : సంజయుడు అతడే దోషి యగుట - కృతవర్మ భీమసేన - శిఖిండులతో యుద్ధము చేయుట - పాండవ సేన పరాజయము :-

“సంజయా! మా సేన అనేక గుణములు గలిగి, అధిక సంఖ్య గల దై, పాండవ సేనకంటె ప్రబలముగా నున్నది. దీని వ్యూహారచన గూడ శాస్త్రీయముగ చేయ బడి, అనేక యోధులతో గూడి యున్నది. ఆ సేనను మేము ఆదరించు చున్నాము. సైనికులు మాయం దనురక్తు లై యున్నారు. వా రందరు యుద్ధ విద్యా కోవిదులు. మా సైనిక

సముదాయము అద్భుతముగా కనబడు చున్నది. పూర్వము నుండి ప్రసిద్ధ పరాక్రమము గల యోధులనే ఏరుకొని మా సేనలో చేర్చుకొనినాము. మా సేనలో అధికవృద్ధులు, బాలకులు, మిక్కిలి బక్కజిక్కిన వారు, లావుగా నున్నవారు లేరు. మంచి యవయవ సంస్థానము గలిగి, పొడుగై సారవంతమైన యవయవములు గలిగి, ఆరోగ్యవంతులుగానే ఉన్నారు. అందరున్న కవచ శస్త్రాదులు ధరించి యుద్ధ ప్రవీణులుగా నున్నారు.

“సంజయా! మా సైనికులు ఎక్కుటలో, దిగుటలో అంతట వ్యాపించుటలో, దుముకుచు పోవుటలో, యుద్ధమునకు పోవుటలో అవసరము చూచి పలాయనము చేయుటలోను కుశలురు. గజాశ్వరథములందు కూర్చొని యుద్ధము చేయుటలో పరీక్షింప బడిన వారినే సేనలో చేర్చుకొని యోగ్య మైన వేతనము వారి కివ్వ బడు చున్నది. ఎవరిని గూడ అభిమానము, సంబంధ బాంధవ్యములు పురస్కరించుకొని సైన్యములో చేర్చుకొన లేదు. మేము ఎవ్వరిని గూడ పిలువకుండ ఉండలేదు. వెట్టిగా, ఎవరితోను పని చేయించుట లేదు.

“సంజయా! మా సేనలోని వారందరు సత్కులీనులు, శ్రేష్ఠులు, బలవంతులు, అనుద్ధతులు, పూర్వము నుండి గౌరవింప బడినవారు, యశస్యులు, అభిమాన వంతులు నై యున్నారు. మా మంత్రులు, తదితర ప్రముఖులు గూడ పుణ్యాత్ములు, లోకపాల సమాన పరాక్రమ శాలురు, మనుష్య శ్రేష్ఠులు, ఈ సేనను సర్వదా పాలించువారునై యున్నారు. అందరున్న మాకు ప్రియము చేయుకోరికతో తమ-తమ సేనలతో, అనుచరులతోను స్వేచ్ఛగా మా పక్షములో చేరి మా రక్షణము నందు అసక్తి గలవారై యున్నారు.

“సంజయా! అన్ని దిక్కులనుండి ప్రవహించుచు వచ్చిన నదులతో నిండిన మహా సాగరమువలె మా సేన అగాధము, అనంతము నై యున్నది. పక్షరహిత పక్షుల యనునట్లు అతి వేగముతో పరుగెత్తు రథములతో, అశ్వములతోను మా సేన నిండి యున్నది. మదగజములచేత ఆవృత మై, విశాలమై యున్న మా సేనను శత్రువులు సంహరించినా రనగా అది మా దౌర్భాగ్యము తప్ప వేరు కాదు.

“సంజయా! మా సేన భయంకర సముద్రము వలె నున్నది. దానిలో యోధులే అక్షయజలము, వాహనములే తరంగ మాలికలు, ఖడ్గ-గదా-బాణాద్యా యుధములే

చేపలు, ఈ సముద్రము నందు సైనికుల ధ్వజ భూషణాదులే రత్నములు, పరుగెత్తు వాహనములే వాయువునై యుండి ఈ సేనా సముద్రము కంపించుచు క్షోభిల్లు చున్నదా అనున ట్లున్నది. ద్రోణాచార్యుడే పాతాళము వరకు నున్న ఈ సముద్రపు లోతుగా, కృతవర్మ దీనిలో మడుగుగా, జలసంధుడు పెద్ద మొసలిగాను నుండి ఈ సైన్య సముద్రము కర్ణు డనెడు చంద్రుని యొక్క ఉదయముచేత సర్వదా, ఉప్పొంగు చున్నది.

“సంజయా! ఇటువంటి మా సైన్య సాగరమును వేగముగా భేదించి అర్జున, సాత్యకులు రథమాత్ర సహాయు లై ప్రవేశించినప్పుడు, మా సేన శేషించి, యుండదని తలచెదను. ఈ యిరువురు వీరులు అందరిని దాటి సేనలో దూరుట చూచి, అర్జునుని బాణముల గురిలో సైంధవుడు ఉండుట తెలిసి కౌరవులు ఏమి చేసిరి? ఆ భయంకర సంగ్రామ సమయమున మృత్యువు దప్ప కౌరవులకు వేరు గతి లే కుండెను. అప్పుడు ఏ విధముగ వారు కర్తవ్యము నిశ్చయించిరి?

“సంజయా! యుద్ధభూమి యందు ఉన్న కౌరవులు యమరాజునకు కబళము లైనారని భావించెదను. ఎందు కనగా, వారి పరాక్రమము గూడ పూర్వము వలె లేదు. కృష్ణార్జునులు మా సేనలో దూరునప్పుడు వారి నడ్డగించువారు ఎవరున్ను లేకుండిరి. మా సైనికులలో ఎవ్వరు గూడ అసమర్థులు, తక్కువ వేతనము పొందువారు, అనాదృతులున్ను లేరు. అందరిని బాగుగా, మేము గౌరవించి ఆవరించినాము. వారు యుద్ధభూమికి పోవగనే అర్జునుడు వారిని ఓడించెను. సాత్యకి మర్దించెను. ఇది మా దౌర్భాగ్యము కాక మరి యే మని చెప్ప వలెను?

“సంజయా! యుద్ధమునందు మా సైన్యములో రక్షకులకు, రక్షితులకు, ఇరు వర్గముల వారికి కూడ పరాజయము తప్ప ఇతర మార్గము లేదు. సైంధవున కెదురుగా నిలిచియున్న యర్జునుని చూచి మోహగ్రస్తుడైన నా పుత్రు డేమి చేసెను? అర్జున-సాత్యకులు నిర్భయముగా, మా సేనలో ప్రవేశించినప్పుడు దుర్యోధనుని ధైర్యము సడల లేదా? వారిని, శ్రీకృష్ణునిని చూచి నా పుత్రులు శోకమగ్ను లై యుందురు. కృష్ణార్జునులను చూచిన తోడనే మా సైనికులు పారిపోవు చుండగా చూచి మావారు ధుఃఖించి యుందురు.

“సంజయా! అర్జునసాత్యకులు మా వీరులను చంపి రథములను శూన్యములుగా చేసినప్పుడు మా చతురంగ సైనికులు బాణముల దెబ్బకు తాళ జాలక

పారిపోయి నప్పుడు, అజేయమైన ద్రోణుని సేనను వారు ఉల్లంఘించి వచ్చినప్పుడు, సాత్యకి, కృతవర్మ సేనలను దాటి వచ్చినపుడున్న మా వారందరు ధుఃఖించుచు ఏమి చేసిరి.

“సంజయా! ద్రోణాచార్యుడు పాండవులను ఆపినప్పుడు ఎట్టి యుద్ధము జరిగెను? ద్రోణుడు మహా వీరుడు కదా! అప్పుడు పాంచాల సైనికులు అచార్యుని ఎట్లు గాయపరచిరి? వారు ద్రోణుని యందలి వైరముతో అతనిని జయింప గోరు చుండిరి గదా! అశ్వత్థామకు గూడ పాంచాలురయందు వైరము ఉండెను. అర్జునుడు సైంధవుని వధించుటకు చేసిన యుపాయము లన్నియు, నీవు కథా కథనము నందు కుశలుడవు గనుక చెప్పుము.

“జనమేజయా! ధృతరాష్ట్రుని ప్రశ్నములు విని సంజయుడు ఇట్లు చెప్పు చున్నాడు.

“మహారాజా! ఈ విపత్తియంతయు నీ యపరాధము వలననే కలిగినది. కనుక, నీవు ప్రాకృతుని వలె శోకింప గూడదు. తొలుత నీ మిత్రులైన విదురాదులు పాండవుల రాజ్యము నపహరించ వలదని చెప్పినప్పుడు వారిమాట వినలేదు. మిత్రుల మాట విననివాడు నీవలెనే మహా సంకటమునందు పడి శోకించును.

“రాజా! శ్రీకృష్ణభగవానుడు సంధి కౌరకు నిన్ను యాచించెను. కాని, అతని మాట నీవు వినలేదు. నీవు సద్గుణ శూన్యుడ వని' పుత్రులయందు పక్షపాతము గలవాడ వని, ధర్మదూరుడ వని, పాండవుల యెడల నీకు మాత్సర్యము ఉన్న దని, వారిని నీవు కుటిలముగా బాధించు చున్నా వని, వ్యర్థముగా మాట్లాడెద వనియు శ్రీకృష్ణభగవానుడు తెలిసికొనినప్పుడు, ఆయన పాండవ - కౌరవులకు యుద్ధము ఏర్పరచెను.

“రాజా! నీ యపరాధము చేతనే నీ యెదుట ఈ జన సంహారము జరుగుచున్నది. ఈ దోష మంతయు నీవు దుర్యోధనునిపై త్రోయగూడదు. నీకు ఏ వైపున గూడ శుభ మున్నట్లు నాకు కనపడుట లేదు. ఈ పరాజయమునకు మూలము నీవే కనుక ఇప్పుడు దేవాసుర సంగ్రామము వంటి కౌరవ పాండవ భయంకర యుద్ధమును గూర్చి చెప్పెదను. స్థిరుడ వై వినుము.

“రాజా! సాత్యకి కౌరవసేనలో ప్రవేశించినప్పుడు భీమసేనాదులు మీ సేనపై దాడి చేసిరి. వారినందరిని మహారథికు డైన కృతవర్మ ఒక్కడే మహా సాగరమును సాగరవేల

అపినట్లు నిరోధించెను. కృతవర్మను దాటి పాండవు లందరు ఏకమై కూడ సేనలో, ప్రవేశింప జాలక పోయిరి. అప్పుడు భీమసేనుడు మూడు, సహదేవుడు ఇరువది, ధర్మరాజు ఐదు, నకులుడు నూరు, ద్రౌపదీపుత్రులు డెబ్బది మూడు, ఘటోత్కమడు ఏడు, విరాట - ద్రుపదులు, ధృష్టద్యుమ్నుడున్ను ఐదైదు, శిఖండి ఇరువది యైదు బాణములు కొట్టి కృతవర్మను గాయపరచిరి.

“రాజా! అప్పుడు కృతవర్మ నలువైపుల బాణములు ప్రయోగించి ఒక్కొక్క శత్రు వీరుని ఐదైదు బాణములతో కొట్టి, భీమసేనుని మరి ఏడు బాణములతో గాయపరచి, అతని ధనుస్సును, ధ్వజమునున్ను ఖండించి, క్రింద పడగొట్టెను. అప్పుడు కృతవర్మ కుపితుడై దెబ్బది తీక్షణబాణములతో ధనుస్సు తెగిన భీముని యెదపై గట్టిగా కొట్టెను. అట్లు గాయపడిన భీమసేనుడు రథములో కూర్చొని భూకంపముచేత పర్వతము వలె గడ-గడ వణకెను. భీమసేనుని యవస్థ చూచి యుధిష్ఠిరాదులు బాణములు కొట్టి కృతవర్మను బాధించిరి.

“రాజా! పాండవ సైనికులు భీమసేన రక్షణము కొరకు రథములతో వచ్చి కృతవర్మను ఒక మూలకు త్రోసి బాణ ప్రయోగము చేసిరి. ఇంతలోనే, భీమసేనుడు తేరుకొని సువర్ణ దండము గల శక్తితో కృతవర్మ రథముపై పోయి, కుబుసము వీడిన సర్పము వలె నున్న భయంకర శక్తిని అతనిపై విడువగా, అది జ్వలించుచు ప్రళయ కాలాగ్ని వలె తనపై వచ్చు చుండుట చూచి, కృతవర్మ దానిని బాణముతో కొట్టి రెండు ముక్కలు చేసెను. అది ఖండింప బడి పెద్ద కొఱవి వలె నేలపై బడెను. అది చూచి భీముడు మిక్కిలి క్రుద్ధుడై వేరొక ధనుస్సు తీసికొని కృతవర్మ యెదపై ఐదు బాణములతో కొట్టగా కృతవర్మ శరీరము రక్తనిక్షిప్తమై పుష్పించిన యశోకవృక్షమువలె శోభిల్లెను.

“రాజా! తరువాత కృతవర్మ క్రుద్ధుడై మూడు బాణములు కొట్టి భీమసేనుని గాయపరచి తక్కిన రథికుల నందరిని మూడు మూడు బాణములతో కొట్టెను. అప్పుడా రథికులు గూడ ఏడేడు బాణములతో కృతవర్మను కొట్టిరి. తరువాత కృతవర్మ క్షురప్ర బాణముతో శిఖండి ధనుస్సును ఖండింపగా శిఖండి చంద్రచిహ్నములు గల డాలు, కత్తి తీసికొని దానిని కృతవర్మ రథముపై విసరగా ఆ కత్తి కృతవర్మ ధనుర్బాణములను ఖండించి క్రింద పడి నేలలో దూరెను. అప్పుడు పాండవ వీరులు కృతవర్మ పై బాణ ప్రయోగము చేసి గాయపరచిరి.

“రాజా! తరువాత, కృతవర్మ మరియొక ధనుస్సును తీసికొని పాండవ వీరులనందరిని, శిఖండినిన్ని మూడు-మూడు బాణములతో కొట్టి గాయపరచెను. తరువాత శిఖండి మరియొక ధనుస్సు తీసికొని, తాబేలు నఖములవలె తీక్షణము లైన యంచులు గల బాణములతో కృతవర్మను ఎదిరించెను. అప్పుడు సింహము గజముపై దాడి చేసి నట్లు కృతవర్మ, భీముని మృత్యుకారణు డైన శిఖండిపై బలప్రయోగము చేయుచు అతనిపై దాడి చేసెను. అప్పుడు ప్రజ్వలితాగ్నులవలె తేజరిల్లు చున్న శిఖండి - కృతవర్మలు రెండు దిగ్గజముల వలె పరస్పరము పోరాడిరి. ఇద్దరు సూర్యులు వేరు వేరుగా తమ కిరణములను వ్యాపింప జేయు చున్నట్లు కృతవర్మ - శిఖండులు ఒండొరులపై నూర్ల కొలది బాణములు ప్రయోగించి, ప్రళయకాల సూర్యుల జంట వలె ప్రకాశించు చుండిరి.

“రాజా! అప్పుడు కృతవర్మ శిఖండిని ఎనుబది బాణములతో కొట్టి క్షతగాత్రుని జేసెను. ఆ దెబ్బతిని శిఖండి బాధతో మూర్ఛిల్లి ధనుర్బాణములు విడిచి రథములో కూలబడెను. అట్లు శిఖండి విషాదగ్రస్త డగుట చూచి మీ సైనికులు కృతవర్మను ప్రశంసించిరి. అప్పుడు శిఖండి సారథి, బాధితుడైన శిఖండిని దూరముగా తీసికొని పోయెను.

“రాజా! అట్లు రథపు వెనుకభాగమందు మూర్ఛపోయి యున్న శిఖండిని చూచి పాండవులు వెంటనే రథములతో కృతవర్మను చుట్టుముట్టగా కృతవర్మ అద్భుత పరాక్రమము చూపించి అత డొక్కడే సైన్య సహిత పాండవుల నందరిని ఎదురించి, యుద్ధము చేసి, జయించి, వారితో పాటే చేది - పాంచాల - సృంజయ - కేకయులను గూడ ఓడించెను.

“రాజా! అట్లు కృతవర్మచే పరాజితు లైన పాండవ సైనికులు యుద్ధభూమిలో నిలువ జాలక పారిపోవ జొచ్చిరి. పాండవుల నందరిని జయించిన కృతవర్మ రణభూమి యందు నిర్భూమాగ్నివలె ప్రకాశించుచు నుండెను. ఇట్లు సమరాంగణమునందు కృతవర్మ చేత పీడితులైన పాండవ మహారథికులందరు యుద్ధ విముఖులైరి.

115వ అధ్యాయము

సాత్యకి కృతవర్మను జయించి, త్రిగర్త గజసేనను సంహరించి జలసంధుని

వధించుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యిట్లు కృతవర్మ చేత పరాజితులై పాండవ సైనికులు లజ్జితులై తల వంచుకొని యుండగా, మీ సైనికులు హర్షోల్లాసము చెందిరి. అప్పుడు అగాధమైన సేనా సముద్రమునందు మునుగు చున్న పాండవ సైనికులకు ఆశ్రయమిచ్చుచు ఆ సమయమునందు ద్వీపము వలె వారికి అండగా సాత్యకి నిలిచెను.

“రాజా! మీ సైనికుల భయంకర సింహనాదమును విని సాత్యకి తనసారథితో ‘కృతవర్మపై రథము తీలుము. అతడు పాండవసేనను సంహరించు చున్నాడు. అతనిని జయించి నేను మరల అర్జునుని కడకు పోయెదను’ అని చెప్పగా సారథి రెప్పపాటు కాలములో కృతవర్మ కడకు పోవగా, కృతవర్మ సాత్యకిపై నిశిత శరములు వేయగా, సాత్యకి కోపము పెరిగి కృతవర్మను, భల్లముతో కొట్టి నాలుగు బాణములు ప్రయోగించి, కృతవర్మ యొక్క నాలుగు అశ్వములను సంహరించి, భల్లముతో కృతవర్మ ధనుస్సు ఖండించి, బాణములచేత కృతవర్మ పృష్ఠరక్షకుని, సారథిని గూడ క్షతగాత్రుని చేసెను.

“రాజా! తరువాత, సాత్యకి కృతవర్మను రథహీనుని జేసి, అనేక బాణములచేత అతని సేనను పీడించెను. సాత్యకి బాణపీడితులైన కృతవర్మ సైనికులు పారిపోయిన తరువాత, సాత్యకి ముందుకు సాగిపోయి, ద్రోణాచార్యుని సైన్య సముద్రమును దాటి మీ సేనలలో ప్రదర్శించిన పరాక్రమమును గూర్చి వర్ణించి చెప్పెద వినుము.

“మహారాజా! ఆ మహాసమరమునందు సాత్యకి కృతవర్మను జయించి సంతోషముతో తన సారథితో నిట్లనును. ‘మెల్ల-మెల్లగా పొమ్ము. ద్రోణాచార్యుని సేనకు ఎడమభాగమందు మేఘ సమూహమువలె కనపడుచున్న గజసేనాముఖమందు ‘రుక్కరథుడు’ నిలిచి యున్నాడు. ఈ సేనలో అనేకవీరులు ఉన్నారు. వీరిని ఆపుట కఠినము. దుర్యోధనుని యాజ్ఞచేత వీరు ప్రాణములను బలి యిచ్చి పోరాడుటకు వచ్చినారు.

“సారథీ! వీరిని జయించకుండ సైంధవుని కడకు పోవ జాలము. అర్జునుడు

మనతో కలిసికొన జాలడు. ఈ మహా వీరులందరు ఒకచోట సంఘటితులై యున్నారు. వీ రందరు మహారథికులైన త్రిగర్త దేశరాజకుమారులు. అందరును పరాక్రమపూర్వకముగ యుద్ధము చేయ గలవారు. వీరు సువర్ణ ధ్వజ శోభితములైన రథములం దుండి నాతో యుద్ధము చేయుటకు ఎదురుగా నిలిచినారు. సారథీ! నన్ను వీరి యెదుటకు తోడుకొని పొమ్ము. ద్రోణాచార్యుని సమక్షములోనే త్రిగర్తులతో యుద్ధము చేసెదను.

“రాజా! సాత్యకి యాజ్ఞపై సారథి రథమును ముందుకు తేలగా త్రిగర్తవీరులు సాత్యకిని గజసేనతో చుట్టుముట్టి, అతనిపై బాణవర్షములు కురిసిరి. సాత్యకి గూడ నిశిత శరములచేత గజసేనపై, పర్యతముపై మేఘములు వర్షించినట్లు బాణ వర్షము కురిసెను. అతని బాణముల దెబ్బకు తాళజాలక గజములు పారిపోయెను. ఆ దెబ్బకు గజముల దంతములు విరిగి, శరీరమునందు రక్తధారలు ప్రవహించి, కుంభస్థలములు పగిలి, చెవులు - తొండములున్ను చిన్న-భిన్నములై, మావటివారు చచ్చి, ధ్వజ-పతాకలు విరిగి నేల వాలెను. గజముల మర్మస్థానములు, చీలి గంటలు తెగి పడెను. వానిపై నున్న అంబారీలు విరిగి పడెను. ఆ గజములు పలు దిక్కుల పారిపోయెను.

“రాజా! గజముల ఘంకారధ్వని మేఘ గర్జనము వలె నుండెను. సాత్యకి విడిచిన యనేక విధ బాణముల చేత క్షతగాత్రులైన గజములు అర్జునాదము చేయుచు రక్తము కారగా, మల-మూత్రములు విడుచుచు పారిపోయెను. కొన్ని యేనుగులు గిరి-గిర తిరుగు చుండెను. కొన్ని జారి పడుచుండెను. కొన్ని శిథిలములయ్యెను. ఇట్లు సాత్యకి యొక్క సూర్యాగ్నులవంటి బాణములచేత పీడితములైన గజములు పారిపోయెను.

“రాజా! అట్లు గజసేన నశించిన తరువాత జలసంధుడు సాత్యకితో యుద్ధము చేయుటకు వచ్చెను. అతడు ధరించిన సువర్ణ కవచము, భుజకీర్తులు, కుండలములు, కిరీటమున్ను మెఱయు చుండెను. అతడు ఖడ్గము ధరించి, రక్తచందనముపూసికొని, తలపై సువర్ణహారము, మెడలో కంఠహారమున్ను ధరించి యుండెను. అతడు గజముపై కూర్చొని సువర్ణ ధనుస్సును ధరించి యుండగా మెరపులు గూడిన మేఘమువలె శోభిల్లుచుండెను.

“రాజా! ఆ విధముగ తనపై వచ్చుచున్న మగధ రాజైన జలసంధుని యొక్క గజమును సాత్యకి, సముద్రమును తటభూమివలె ఆపెను. అప్పుడు జలసంధుడు కుపితుడై సాత్యకి యెదపై బాణములు కొట్టి, అతని ధనుస్సు ఖండించి, అతనిని గూడ గాయపరచెను. అట్లు క్షతగాత్రుడైనను, సాత్యకి ఏమాత్రము కంపించక, జలసంధుని బాణములను లెక్కచేయక, మరియొక ధనుస్సు తీసికొని, జలసంధునితో ‘అరే! నిలు-నిలువుము’ అని చెప్పి నవ్వుచునే జలసంధుని యెదపై అరువది బాణములు కొట్టెను.

“రాజా! అప్పుడు జలసంధుడు ధనుర్బాణములు విడిచి, సాత్యకిపై తేమరాయుధము ప్రయోగింపగా, అది మహా సర్పము వలె సాత్యకి యొక్క యెడమభుజమును చీల్చుచు క్రింద పడి నేలలో దూరెను. ఇట్లు ఎడమభుజము గాయపడగా సాత్యకి కోపముతో ముప్పది నిశిత శరములతో జలసంధుని కొట్టెను. అప్పుడు జలసంధుడు నూరు చంద్రచిహ్నములతో మెరయుచు, వృషభ చర్మముతో చేయబడిన డాలు, కత్తియు తీసికొని సాత్యకిపై కత్తి విసరెను. ఆ ఖడ్గము సాత్యకి ధనుస్సు ఖండించి నేలపై బడి అలాత (కొరవి) చక్రము వలె ప్రకాశించు చుండెను.

“రాజా! అప్పుడు సాత్యకి మద్దిచెట్టు బోదె వలె విశాలమైన ధనుస్సు తీసికొని కుపితుడై, వజ్రాయుధము వంటి బాణముతో జలసంధుని కొట్టి నవ్వుచు, రెండు చురకత్తులతో జలసంధుని రెండు భుజములు ఖండించెను. గడియమానులవంటి జలసంధుని భుజములు గజము వీపునుండి పర్యతమునుండి ఐదు పడగలు గల సర్పములవలె నేలపై బడెను. తరువాత, సాత్యకి మూడవ చురకత్తితో సుందర దంతములు మనోహర కుండలములు గల జలసంధుని మస్తకమును ఖండించి నేల గూల్చెను.

“రాజా! భుజములు మస్తకమున్న క్రింద పడుట చేత ఆవి భయంకరముగా కనపడుచున్న జలసంధుని మొండెము రక్తము చేత గజమును స్నానము చేయించెను.

“రాజా! తరువాత సాత్యకి గజము నుండి విమానము గూడ పడగొట్టగా గజము వీపునకు విమానము వ్రేలాడుచుండెను. అప్పుడా గజము భీత్కారముచేయుచు తన సైన్యమునే త్రొక్కుచు పారిపోయెను.

“రాజా! సాత్యకి జలసంధుని చంపుట చూచి మీ సైనికులు హా-హాకారము

చేసిరి. వారికి శత్రు విజయము నందు ఉత్సాహము నశించెను. పారిపోవుటకే ఉత్సాహ పడుచు నలువైపుల పరుగెత్తి పోయిరి.

“రాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు సాత్యకిని ఎదిరించుటకు రథముతో వచ్చెను. అప్పుడు సాత్యకి గూడ ద్రోణునిపై వచ్చుచుండుట చూచి, కొరవ మహా రథికులు కుపితులై ద్రోణాచార్యునితో పాటే, సాత్యకిపై దాడి చేసిరి. అప్పుడు ద్రోణాచార్యునితో, కొరవులతోను సాత్యకికి దేవాసుర సంగ్రామము వంటి భయంకర యుద్ధము జరిగెను.

116వ అధ్యాయము

సాత్యకి ఏరాక్రమము - దుర్యోధన కృతవర్తల ఫలః ఏరాజయము :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఆ వీరులు అతి లాఘవముతో, బాణములు కురియుచు సాత్యకితో యుద్ధము చేయుచుండిరి. ద్రోణాచార్యుడు డెబ్బది యేడు బాణములు, దుర్మర్షణ-దుస్సహులు చెరి పది పది బాణములున్న గొట్టి సాత్యకిని గాయపరచిరి. తరువాత వికర్ణుడు ముప్పది బాణములతో సాత్యకి యెదపై ఎడమ వైపు కొట్టెను. పిదప దుర్ముఖుడు పది, దుశ్శాసనుడు ఎనిమిది, చిత్రసేనుడు రెండు, దుర్యోధనాది వీరులు అనేకములున్న బాణములు సాత్యకిపై ప్రయోగించి బాధించిరి.

“రాజా! ఈ విధముగ నీ పుత్రుల చేత అన్ని వైపుల గాయపరచబడిన సాత్యకి వారి నందరిని వేరు వేరు బాణములతో కొట్టి బదులు తీర్చుకొనెను. తరువాత సాత్యకి ద్రోణాచార్యుని మూడు, దుస్సహుని తొమ్మిది, వికర్ణుని ఇరువది యేడు, చిత్రసేనుని యేడు, దుర్మర్షణుని పన్నెండు, వివింశతిని ఎనిమిది, సత్యవ్రతుని తొమ్మిది, విజయుని పది బాణములతోను కొట్టి గాయపరచెను.

“రాజా! తరువాత సాత్యకి తన సువర్ణ ధనుస్సును ఆడించుచు దుర్యోధనునిపై ఆక్రమణము చేసి అతనిని గాయపరచెను. ఆ యిరువురు ప్రయోగించుకొనిన యనేక బాణములచేత కప్పబడి ఒండొరులను చూడ జాలక కుండిరి. దుర్యోధనుని చేత కొట్టబడిన బాణములచేత సాత్యకి శరీరమునుండి విశేషముగా రక్తము ప్రవించు చున్నప్పుడు అతడు నిర్యాస (జిగురు) రసము ప్రవించు చున్న రక్త చందన వృక్షము వలె శోభిల్లు చుండెను.

“రాజా! సాత్యకి బాణములచేత గాయపడిన దుర్యోధనుడు సువర్ణ కిరీటమును

ధరించిన యూపస్తంభము వలె శోభిల్లు చుండెను. రణరంగమందు సాత్యకి నవ్వుచు క్షురప్రబాణముతో దుర్యోధనుని ధనుస్సు ఖండించి, అతనిపై అనేక బాణములను గ్రుచ్చెను. ఇట్లు సాత్యకి బాణములచేత గాయపడిన దుర్యోధనుడు రణరంగమునందు శత్రు పరాక్రమము సహించ జాలక, మరియొక ధనుస్సు తీసికొని నూరు బాణములు ప్రయోగించి, సాత్యకిని గాయపరచగా, సాత్యకి కూడ క్రుద్ధుడై దుర్యోధనుని మిక్కిలి బాధించెను.

“రాజా! యిట్లు దుర్యోధనుడు సాత్యకి చేత పీడింప బడుటచూచిన నీ యితర పుత్రులు బాణ వర్షము చేత ఆచ్ఛాదింపగా నతడు ఒక్కొక్కనిపై పదుమూడు బాణముల చొప్పున ప్రయోగించి దుర్యోధనుని ఎనిమిది బాణములతో గాయపరచి, నవ్వుచు దుర్యోధనుని ధనుస్సును మణిమయ నాగ చిహ్నము గల ధ్వజమునున్న ఖండించి, మరి నాలుగు బాణములచేత దుర్యోధనుని రథాశ్వములను, ఒక క్షురప్రబాణము చేత అతని సారథిని సంహరించి, హర్షభరితుడైన సాత్యకి అనేక బాణములతో దుర్యోధనుని మర్మములను భేదించెను. రాజా! సాత్యకి బాణములచేత క్షతగాత్రు డైన దుర్యోధనుడు పరుగెత్తిపోయి చిత్రసేనుని రథ మెక్కిను.

“రాజా! రాహువు చంద్రుని మ్రింగినట్లు సాత్యకి దుర్యోధనుని మ్రింగుచుండుట చూచి అందరు హా-హా కారము చేసిరి. ఆ కోలాహల ధ్వని విని కృతవర్మ త్వరగా సాత్యకి యెదుటకు వచ్చెను. అట్లు ధనుస్సు ఆడించుచు, అశ్వములను తోలుచు ‘ముందుకు పొమ్ము’ ‘త్వరగా పొమ్ము’ అని సారథిని త్వరపెట్టుచు, ముఖము తెరచుకొని వచ్చిన యమునివలె నున్న కృతవర్మ అక్కడికి వచ్చుట చూచి సాత్యకి తన సారథితో “సారథీ! కృతవర్మ ధనుర్బాణములతో తీవ్ర వేగముతో వచ్చు చున్నాడు. ఇతడు సమస్త ధనుర్ధారులలో శ్రేష్ఠుడు. ఇతని కెదురుగా పొమ్ము’ అని యనగా సాత్యకి యాజ్ఞా ప్రకారము సారథి కృతవర్మ కడకు రథము తోలుకొని పోయెను.

“రాజా! తరువాత, ప్రజ్వలితాగ్నివలె, వ్యాఘ్రముల వలెను ఆ యిరువురు వీరులు మిక్కిలి కుపితులై ఒండొరులపై తలపడిరి. అప్పుడు కృతవర్మ సాత్యకిని ఇరువది యైదు బాణములతో, అతని సారథిని ఐదింటితోను గాయపరచి, నాలుగు బాణములతో నాలుగు రథాశ్వములను కొట్టెను. సువర్ణ కవచ-కేయూరములు ధరించి సువర్ణ ధ్వజశోభితు డైన కృతవర్మ సువర్ణ ధనుష్టంకారముచేసి, సువర్ణ బాణములతో సాత్యకిని కొట్టి ముందుకు సాగకుండ ఆపెను.

“రాజా! అప్పుడు సాత్యకి అర్జున దర్శనేచ్చ చేత మిక్కిలి త్వరగా కృతవర్మను ఎనుబది బాణములతో కొట్టెను. అట్లు సాత్యకి బాణములచేత గాయపడిన కృతవర్మ, భూకంపముచేత కంపించిన పర్వతమువలె కంపించెను. తరువాత సాత్యకి అరువది మూడు బాణముల చేత కృతవర్మ రథాశ్వములను, ఏడు బాణములచేత సారథినిన్ని క్షతగాత్రులను చేసెను.

“రాజా! అప్పుడు సాత్యకి క్రోధభరిత మైన సర్పము వలె నున్న యొక తేజస్వి యైన బాణమును కృతవర్మపై ప్రయోగించగా, యమదండమువలె భయంకరముగా నున్న యా బాణము కృతవర్మ సువర్ణ కవచమును భిన్నముచేసి అతని శరీరమును గాటముగా గాయపరచి, రక్తనిక్షిప్త భూమిలో దూరిపోయెను. అట్లు కృతవర్మ సాత్యకి బాణపీడితుడై, రక్తధారలు ప్రవహించు చుండగా, ధనుర్బాణములు విడిచి, రథము వెనుకభాగమందు రథపీఠముపై మోకాళ్ళ బలముచేత కూలబడెను.

“రాజా! కార్తవీర్యార్జునునివలె దుర్జయుడు, మహాసాగరమువలె అక్షోభ్యుడు నైన కృతవర్మను ఇట్లు పరాజితుని చేసి సాత్యకి ముందుకు సాగిపోవుచు, వృత్ర - వధ తరువాత ఇంద్రుడు అసుర సేనను దాటి పోయినట్లే, సమస్త సైనికులు చూచు చుండగనే వారి మధ్యనుండి ముందుకు సాగి పోయెను. కౌరవసేనలో నూర్ల కొలది క్షత్రియుల రక్తధారలను సాత్యకి ప్రవహింప జేసెను. రణరంగమందు ఖండితము లైన గజాశ్వ - రథ - ఖడ్గ - శక్తి ధనుర్బాణాదులు అన్నివైపుల చెదురుచుదురుగా పడి యుండెను.

“రాజా! కృతవర్మ తేరుకొని ఇతర ధనుస్సు తీసికొని యుద్ధరంగమందు పాండవుల నెదుర్కొనుచు నిలిచి యుండెను.

117వ అధ్యాయము

ద్రోణ-సాత్యకుల యుద్ధము-ద్రోణుని పరాజయము - కౌరవ సేన పరాజయము:-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! సాత్యకి మీ సేనలో తిరుగుచు సైనికులను సంహరించు చున్నప్పుడు అతనిపై ద్రోణాచార్యుడు అనేక బాణములు కురియుట కారంభించెను. సైనికులు చూచుచుండగనే, ఇంద్ర - బలి చక్రవర్తులవంటి ద్రోణాచార్య సాత్యకులకు జరుగుచున్న యుద్ధము అతి భయంకరముగా నుండెను.

“రాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు విషధర సర్పముల వంటి మూడు భయంకర లోహ బాణములతో సాత్యకి లలాటమందు గాటముగా కొట్టెను. లలాటమునందు గ్రుచ్చుకొనిన ఆ మూడు బాణముల చేత సాత్యకి మూడు శిఖరములు గల పర్వతము వలె శోభిల్లుచుండెను.

“రాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు ఆయవకాశమును పురస్కరించుకొని, ఇంద్రుని వజ్రాయుధమువలె భయంకరశబ్దము చేయునట్టి యనేక బాణములను సాత్యకి పై ప్రయోగించెను. ఆ బాణముల నన్నింటిని సాత్యకి రెండు - రెండు బాణములతో ఖండించెను. అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు సాత్యకి యొక్క బాణ ప్రయోగ లాఘవమును, తన లాఘవము కంటె తక్కువ చేయుచు ఏబది బాణములను ప్రయోగించి సాత్యకిని గాయపరచెను.

“రాజా! వల్గీకము నుండి క్రుద్ధము లైన యనేక సర్పములు బయలు వెడలినట్లు ద్రోణాచార్యుని రథమునుండి, శత్రు శరీరమును ఛేదింప గల యనేక బాణములు బయలువెడలి అన్ని వైపుల పడెను. సాత్యకి బాణములు గూడ లక్షల కొలదిగా ద్రోణాచార్యుని రథముపై పడెను. హస్త లాఘవము దృష్ట్యా, బ్రాహ్మణోత్తము డైన ద్రోణాచార్యునిలో, సాత్యకిలోను మాకు ఏమాత్రము భేదము కనపడలేదు. ఇరువురు సమానులు గానే తోచు చుండిరి.

“రాజా! తరువాత, సాత్యకి మిక్కిలి క్రుద్ధుడై తొమ్మిది బాణములచేత ద్రోణాచార్యుని గాఢముగా కొట్టి యతని ధ్వజమును గూడ కొట్టెను. అప్పుడు ద్రోణుడు చూచు చుండగానే సాత్యకి నూరు బాణములతో ద్రోణుని సారథిని కొట్టెను. సాత్యకి హస్తలాఘవము చూచి ద్రోణుడు డెబ్బది బాణములతో సాత్యకి సారథిని కొట్టి, మూడు మూడు బాణములతో అతని రథాశ్వములను గాయపరచి ఒక బాణముతో సాత్యకి రథ ధ్వజమును, మరియుక సువర్ణభల్లబాణము చేత సాత్యకి ధనుస్సును గూడ ఖండించెను.

“రాజా! అప్పుడు సాత్యకి మిక్కిలి క్రుద్ధుడై ధనుస్సు విడిచి గదను ద్రోణాచార్యుని పై విసిరెను. తనపై వచ్చు చున్న మహా లోహగదను, ద్రోణాచార్యుడు అనేక బాణములతో నివారించెను. అప్పుడు సాత్యకి మరియుక ధనుస్సు తీసికొని, అనేక బాణములతో ద్రోణుని కొట్టి గాయపరచి, సింహనాదము చేయగా, దానిని ద్రోణుడు

సహించక సువర్ణ దండము గల లోహశక్తిని సాత్యకి రథముపై ప్రయోగించెను. అది సాత్యకి దాక రాకుండ, అతని రథమును విరిచి శబ్దించుచు భూమిలో దూరెను.

“రాజా! అప్పుడు సాత్యకి ఒక బాణముతో ద్రోణుని కుడి భుజమును కొట్టెను. ద్రోణాచార్యుడు గూడ సాత్యకి ధనుస్సును చంద్రబాణముతో ఖండించి రథశక్తి (ధ్వజదండము) చేత సారథిని గూడ కొట్టెను. దానిచేత సారథి మూర్ఛితు డై రథముపై రెండు గడియలు కూర్చొనిపోయెను. అప్పుడు సాత్యకి పగ్గములు పట్టుకొని లోకోత్తరముగ సారథ్యము, ద్రోణాచార్యునితో యుద్ధముగూడ చేయు చుండెను.

“రాజా! సాత్యకి హర్షభరితుడై ద్రోణాచార్యునిపై నూరు బాణములు ప్రయోగించి గాయపరచగా, అచార్యుడు సాత్యకిపై ఐదు బాణములు కొట్టి, సాత్యకి కవచము భేదింప జేయగా, అవి అతని రక్తమును త్రాగుచుండెను. అట్లు క్షతగాత్రు డైన సాత్యకి, క్రోధముతో ద్రోణునిపై అనేక బాణములు కురిసి, ఒక బాణము చేత అతని సారథిని నేలగూల్చి, సారథి లేని యశ్వములను బాణములతో కొట్టి, ఇటు-నటు పారద్రోలెను. రజత నిర్మితమైన ద్రోణుని రథము (ఇక్కడ ఇంతకు పూర్వము ఈ సందర్భములోనే ద్రోణుని రథము సువర్ణమయ మని చెప్ప బడెను. ఇప్పుడు రజతమయ మని చెప్ప బడినది. దీనిచేత ఆ రథము సువర్ణ - రజతములు రెండింటి చేత నిర్మిత మని తెలియవలెను.) యుద్ధరంగమందు పరుగెత్తుచు అనేక భ్రమణములు చేయు చుండగా అది సూర్యుని వలె శోభిల్లు చుండెను.

“రాజా! అప్పుడు సమస్త రాజులు ‘అరే! ఉరుకుడు - ఉరుకుడు. ద్రోణాశ్వములను పట్టుకొనుడు’ అని అరవ జొచ్చిరి. వారందరు సాత్యకిని ఎదురించుట విడిచి ద్రోణాచార్యుని కడకు పోయిరి.

“రాజా! సాత్యకి బాణ పీడితు లైన వారందరు, యుద్ధభూమి నుండి కాలికి బుద్ధి చెప్పుట చూచి, సంఘటిత మై యున్న మీ సేన యంతయు మరల పారిపోవ జొచ్చెను. అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు మరల వ్యూహ ద్వారము కడకే పోయి నిలిచెను. సాత్యకి బాణపీడితములైన గుఱ్ఱములే అతని నక్కడ చేర్చెను.

“రాజా! అప్పుడు పాండవ - పాంచాలుర చేత చెదర గొట్టబడిన తన వ్యూహమును చూచి ద్రోణాచార్యుడు, సాత్యకిని నివారించు ప్రయత్నము విడిచి, మరల

వ్యాహరక్షణమునే చేయ దొడగెను. క్రోధమనెడు నింధనముచేత ప్రజ్యులిత మైనట్లు నిలిచి, ప్రళయకాల సూర్యుని వలె ప్రకాశించు చుండెను.

118వ అధ్యాయము

సాత్యకి సుదర్శనుని వధించుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ద్రోణ-కృతవర్మాది మహారథికులను జయించి సాత్యకి తన సారథితో నవ్వుచూ, “సారథీ! ఈ విజయము నందు నేడు మనము నిమిత్త మాత్రులమే. వాస్తవముగ కృష్ణార్జునులే మన యీ శత్రువులను దగ్ధులను చేసిరి. అర్జునుడు చంపిన శత్రువులనే మన మిక్కడ చంపుచున్నాము” అని యనెను.

“రాజా! తరువాత సాత్యకి హఠాత్తుగా అన్ని వైపుల బాణములు కురియుచు శత్రువులపై, మాంసపు ముక్కలపై డేగవలె, పడెను. అప్పుడు సాత్యకి మీ సేనలో దూరి శంఖ-చంద్రులవలె తెల్ల యశ్యములు గల రథముతో ముందుకు పోవుచుండగా అతనిని ఏ యోధుడును అప జాలకుండెను. అప్పుడు సాత్యకి పరాక్రమము సహింప నలవి గాకుండెను. అతడు మహా బలము, ధైర్యమున్ను చూపెను. ఇంద్రుని వంటి ప్రభావము గల సాత్యకి ఆకాశమందు ప్రకాశించు శరత్కాల సూర్యునివలె ప్రచండ తేజస్సుతో విరాజిల్లు చుండెను. మీ సైనికు లందరు ఏక మైనప్పటికిన్ని సాత్యకిని అప జాలకుండిరి.

“మహారాజా! అప్పుడు అతి విచిత్రయుద్ధము చేయువాడు, సువర్ణ కవచధారి ‘సుదర్శనుడు’ అను రాజు తనవైపు వచ్చు చుండగా సాత్యకి మిక్కిలి కోపముతో అతని ఆపెను. ఆ యిరువురకు అతి భయంకర సంగ్రామము జరిగెను. దేవతలు ఇంద్ర - వృత్రాసురుల యుద్ధమును స్తుతించినట్లే యోధు లందరు, సోమకులు గూడ సాత్యకి - సుదర్శనుల యుద్ధమును మిక్కిలి ప్రశంసించిరి.

“రాజా! సుదర్శనుడు సాత్యకిపై నూర్లకొలది తీక్షణబాణములు ప్రయోగించెను. ఆ బాణముల నన్నింటిని సాత్యకి నడుమనే ఖండించెను. సాత్యకి ప్రయోగించిన బాణములను గూడ సుదర్శనుడు ముక్కలు-ముక్కలు చేసెను. తన బాణములు ఖండింప బడుట చూచి సుదర్శనుడు క్రోధముతో సాత్యకిని దహింప దలచుచు విచిత్ర బాణములచేత కొట్టి, మరల అగ్ని సమాన తేజస్సుగల మూడు తీక్షణబాణములతో

సాత్యకిని కొట్టగా, నవి సాత్యకి కవచము చీల్చి శరీరములో దూరెను. తరువాత సుదర్శనుడు మరి నాలుగు బాణములు సంధించి వెండివలె తెల్లగా ప్రకాశించు చున్న సాత్యకి నాలుగు గుఱ్ఱములను గూడ గాయపరచెను.

“రాజా! సుదర్శనుని చేత నిట్లు గాయపడి సాత్యకి సుదర్శనుని యశ్యములను తీక్షణబాణములచేత చంపి సింహనాదము చేసెను. తరువాత వజ్రాయుధము వంటి భల్లము చేత సాత్యకి సుదర్శనుని రథసారథి శిరస్సు నఱికి కాలాగ్ని వంటి చురకత్తి చేత కుండలమండిత మై, చంద్రునివలె ప్రకాశించుచున్న సుదర్శనుని తలగూడ నఱకెను.

“మహారాజా! అట్లు సుదర్శనుని వధించి యదుకులతిలకు డైన సాత్యకి మిక్కిలి ప్రసన్నుడై విజయలక్ష్మీ శోభితు డగుచుండెను. తరువాత సాత్యకి తన రథముపై కూర్చొని బాణములతో మీ సైనికులను ప్రక్కకు నెట్టుచు త్రోవ చేసికొని, అర్జునుడు పోయిన దారిలోనే ముందుకు సాగి పోయెను. అతని యద్భుత పరాక్రమము చూచి అక్కడి యోధులందరు మిక్కిలి ప్రశంసించిరి. సాత్యకి తన బాణ మార్గములో వచ్చిన శత్రువులను అగ్ని దేవుని వలె దహించు చుండెను.

119వ అధ్యాయము

సాత్యకి - సారథుల సంవాదము - కాంబోజయవనాదుల పరాజయము :-

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! తరువాత సాత్యకి సారథితో ని ట్లనెను.

“నాయనా! రథాశ్యగజభరితమైన ద్రోణాచార్యుని సేన మహాసముద్రము వలె నుండెను. ఆ సేనా సముద్రములో అస్త్ర శస్త్రములు తరంగమాలికలవలె, ఖడ్గములు మత్స్యములవలె, గదలు మొసళ్ళవలె, ఆయుధ ప్రహార శబ్దములు సాగర భయంకర గర్జనము వలెను నుండగా, ఆ గర్జనమును వాద్య ధ్వనులు, వీరుల కోలాహల ధ్వనులు వృద్ధి పరచు చుండెను. ఆ సముద్ర స్పర్శము యోధులకు దుఃఖదాయకముగా, విజయాభిలాష లేనివారికి ప్రాణ సంకటముగాను దుర్దర్శ మై అతి భయంకరముగా నుండెను. యుద్ధభూమియందు నిలిచి యున్న ‘జలసంధుని’ సైనికులు రాక్షసులవలె సాత్యకిని చుట్టుముట్టి యుండిరి. అట్లు దుస్తరముగా నున్న సేనాసముద్రమును మనము దాటి వచ్చితిమి.

“సారథీ! దానికంటే వేరుగా శేషించి యున్న సైన్యము సులభముగా దాటి

పోవగల అల్ప జలము గల నది వంటి దని తలచెదను. కనుక నీవు నిర్భయముగా రథమును ముందుకు తేలుము. దుర్ధర్షుడైన ద్రోణాచార్యుని జయించితిమి గనుక, ఇప్పుడు మనము త్వరగా అర్జునుని చేర గలమని తలచెదను.

“సారథీ! కృతవర్మను జయించిన నేను అర్జునునితో కలిసినట్లుగానే తలచు చున్నాను. ఎండుగడ్డి-లతలున్న గల వనములో, ప్రజ్వలితాగ్నికి ఏ బాధయు లేనట్లే, ఈ యనేక సేనలను చూచి నాకు కొంచెము గూడ భయము కలుగుట లేదు. అర్జునుడు పోయిన మార్గమును చూడుము. అక్కడ నేలపై పడి యున్న సైనికులు, అశ్వములు - రథములు - గజములు - వీనిచేత ఆ భూమి మిట్ట పల్లములుగా నుండి దాటుటకు శక్యము గా కున్నది. అర్జునునిచేత భగ్నులైన సేన నలువైపుల పరుగెత్తుచున్నది. ఉరుకుచున్న రథగజాశ్వములచేత రేగిన యెఱ్ఱుని పట్టువంటి ధూళి అంతట వ్యాపించి యున్నది.

“సారథీ! అర్జునుడు మనకు సమీపమునందే యున్నాడని తలచు చున్నాను. అర్జునుని గాండివ ధనుష్టంకారము వినపడుచున్నది. ఇప్పుడు నాకు కనబడు శుభ శకునముల చేత అర్జునుడు సూర్యాస్తమయము లోపలనే సైంధవుని వధించ గలడని తేచు చున్నది. మెల్ల మెల్లగా అశ్వములకు విశ్రాంతి యిచ్చుచు తలత్రాణములు (అంగుళి త్రాణములు - చేతి తొడుగులు) తొడిగికొనిన దుర్యోధనాది యోధులతో నిలిచి యున్న సేన వైపునకు రథము తేలుము.

“సారథీ! కవచధరుడైన, యుద్ధ దుర్మదుడైన కాంబోజుడు, ధనుర్భాణధారు లై యుద్ధ నిపుణులైన యవన - శక - కిరాత - దరద - బర్బర - తామ్ర లిప్త యోధులు, అనేక శస్త్ర ధారులైన మ్లేచ్ఛ సైనికులు - వీరందరు దుర్యోధనుని ముందిడుకొని తలత్రాణధారులై యుద్ధము చేయుటకు నాకు ఎదురుగ నిలిచి యున్నారు. అక్కడికే పొమ్ము. వీ రందరిని చతురంగ సైన్యములతో పాటు నేను సంహరించిన తరువాత ఈ దుర్గమ భయంకర సంకటమును దాటితిమని తలచుము.

ఆ మాటలు విని సారథి సాత్యకితో నిట్లనెను.

“వృష్ణినందనా! నీయెదుట జమదగ్నినందనుడు పరశురాముడు నిలిచినను నాకు భయము లేదు. నీవు పూర్వము గూడ క్రూరులు - రణదుర్మదులు నైన కాంబోజుల ననేకులను ఓడించితివి. యుద్ధ నిపుణులైన యవన - శక - కిరాత - దరద

- బర్బర - తామ్రలిప్త - మ్లేచ్ఛాదులను జయించితివి. అప్పుడు ఎలాటి భయము నాకు కలుగ లేదు. గోష్పాద మంతటి యీ తుచ్ఛమైన యుద్ధ స్థలమందు నాకు భయమెందుకు రాగలదు? ఆయుష్మన్! ఇక్కడి ఈ రెండు మార్గములలో, ఏ మార్గము గుండా పోవుదునో చెప్పుము.

“వార్ణేయా! నీవిప్పు డెవరి యెడల క్రుద్ధుడ వై యున్నావు? ఎవరికి మృత్యువు మూడినది? ఎవరి మనస్సు నేడు యమపురికి పోవుటకు ఉత్సాహించు చున్నది? యుద్ధమునందు కాలాంతక సమాన పరాక్రమము చూపించు నీవంటి బల విక్రమ సంపన్నుడైన వీరుని చూచి నేడు, ఏ యే యోధులు యుద్ధరంగము విడిచి పారి పోవ నున్నారు? మహాబాహూ! నేడు యము డెవరిని స్మరించు చున్నాడు?

ఈ మాటలకు సాత్యకి యిట్లనెను.

“సారథీ! ఇంద్రు డెట్లు దానవులను వధించునో, అట్లే నేడు నేను బోడిముండులైన యీ కాంబోజులనే వధించి నా ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చెదను. కనుక, నన్నీ కాంబోజుల వైపునకే కొనిపొమ్ము. వీ రందరను సంహరించియే, నేను నా ప్రియమిత్రు డైన యర్జునుని కడకు పోయెదను.

“సారథీ! దుర్యోధనాది సమస్త కౌరవులు నా పరాక్రమము చూడ గలరు. ఈ ముండులు చచ్చి, ఇతర సేనలున్ను నశించి, యుద్ధమునందు భిన్న-భిన్నమగు చున్న కౌరవ సేన యొక్క అనేక విధములైన అర్థనాదములు వినిన దుర్యోధనునకు మిక్కిలి సంతాపము కలుగును. నేను రణరంగమందు నాయాచార్యుడు అర్జునుడు నాకు వెల్లడించిన మార్గమును చూపెదను. నా బాణములచేత, వేలకొలదిగ తన ముఖ్య యోధులు చంపబడుట చూచి దుర్యోధనుడు మిక్కిలి పశ్చాత్తాపము చెంద గలడు. అత్యంత హస్త లాఘవముతో త్వరగా బాణములు ప్రయోగించు చున్న నా ధనుస్సును, కౌరవులు అలాత (కొరవి) చక్రము వలె చూచుచుండెదరు. నా బాణములను కౌరవుల శరీరములందు నింపగా, వారు రక్తము కారుచుండగా, ప్రాణములు విడిచెదరు. ఈ విధముగా, తమ సైనికుల సంహారము చూచి, దుర్యోధనుడు సంతప్తుడు కా గలడు.

“సారథీ! నేను క్రుద్ధుడనై, కౌరవసేనలోని ఉత్తమోత్తమ వీరులను ఏరియేరి సంహరించెదను. అప్పుడు దుర్యోధనునకు, ‘ప్రపంచములో నిద్దరు అర్జునులు అవతరించినారని తెలియగలదు. మహాసమరములో వేలకొలది రాజులు నాచేత

నశించుట చూచి, దుర్యోధనునకు మిక్కిలి సంతాపము కలుగును. వీ రందరిని నేను సంహరించి, పాండవుల యెడల నాకు గల భక్తిని ప్రదర్శించెదను. పాండవుల యందు నాకు గల కృతజ్ఞత, నా బలపరాక్రమములున్ను కొరవులకు తెలియగలవు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! సాత్యకి యిట్లు చెప్పిన తరువాత సారథి, చంద్రసమాన శ్వేతాశ్వములను వేగముగా తేలగా నవి మనోవాయువేగముతో ఆకాశమును పానము చేయుచున్నవా యనునట్లు పోయి శీఘ్రముగా సాత్యకిని యవనుల యొద్దకు చేర్చెను. అట్లు తమ సేనామధ్యములో వచ్చిన సాత్యకిని చూచి, యవనులు అతనిపైన ననేక బాణవర్షములు కురిసిరి. సాత్యకి ఆ బాణములు తన యొద్దకు వచ్చులోపలనే తన బాణములతో కొట్టి పడవేసెను.

“రాజా! ఆ భయంకర వీర సాత్యకి, యుద్ధరంగమునం దంతట తిరుగుచు తీక్షణబాణములతో యవనుల మస్తకములను, భుజములను, లోహ కవచములనున్ను ఖండించెను. ఆ బాణములు శత్రు శరీరములను చీల్చుచు నేలలో దూరిపోయెను. సాత్యకి బాణ ప్రహారములచేత నూర్లకొలది మ్లేచ్ఛులు చచ్చి నేల గూలిరి. సాత్యకి యెడతెగక బాణ ప్రయోగము చేసి, ఒక్కొక్క దెబ్బకు ఐదు - ఆరు - ఏడు - ఎనిమిది మంది చొప్పున యవనులను చీల్చు చుండెను.

“రాజా! సాత్యకి మీ సేనను సంహరించుచు వేలకొలదిగ కాంబోజ - శక - బర్హర - శబర - కిరాతుల శవములు పరచి యుద్ధభూమిని అగమ్యముగా చేసెను. అక్కడ రక్త మాంసముల బురద చేరి యుండెను. ఆ దొంగల యొక్క పొడవైన గడ్డములు - తలపాగలున్ను గల ముండిత మస్తకముల చేత కప్ప బడిన భూమి, రెక్కలు లేని పక్షులచేత వ్యాప్తమైనట్లు కనపడు చుండెను. రక్తసిక్త కబంధములు (మొండెములు) నిండి యుద్ధభూమి యంతయు ఎఱ్ఱని మేఘములు కప్పినయాకాశము వలె కనపడుచుండెను.

“రాజా! వజ్రమువలె, పిడుగులవలెను కరిన స్పర్శ గల బాణములచేత సాత్యకి సంహరించిన యవనుల శవముల చేత అక్కడి భూమి కప్పబడెను. కొందరు యవనులు మాత్రము మిగిలి యుండిరి. వారు అతి కఠినముగా ప్రాణములు కాపాడుకొనిరి. వారు మన సముదాయమునుండి విడిపోయి అచేతనులవలె నుండిరి. ఈ విధముగా, యవను లందరిని సాత్యకి జయించెను. వారు చేతులతో, చేర్లకోలలతోను తమ గుఱ్ఱములను తోలుకొనుచు పారిపోయిరి.

“మహారాజా! ఆ రణరంగమందు సాత్యకి, కాంబోజ - యవన - శకుల సేనలను జయించి, కొరవసేనలో ప్రవేశించి ‘ముందుకు పొమ్ము’ అని సారథికి ఆజ్ఞ యిచ్చెను. ఇంతవరకు ఇతరులు ఎవరుగూడ సమరాంగణమునందు చూపని పరాక్రమము సాత్యకి ప్రదర్శింపగా చూచిన గంధర్వ - చారణులు అతనిని మిక్కిలి ప్రశంసించిరి.

“రాజా! అర్జునుని పృష్ఠ రక్షకు డైన సాత్యకి ముందుకు సాగిపోవు చుండగా చూచిన చారణులకు సంతోషము కలిగెను. మీ సైనికులుగూడ సాత్యకిని మిక్కిలి పొగిడిరి.

120వ అధ్యాయము

సాత్యకి దుర్యోధనుని సేనను సంహరించుట - దుర్యోధనుడు సోదరులతో

దూరి పోవుట :-

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! సాత్యకి కాంబోజులను జయించి సేనమధ్యనుండి అర్జునునివైపు పోయెను. అతడు మృగముల గంధమును పీల్చుచున్న వ్యాఘ్రము వలె, సేనను భయపెట్టుచుండెను. వేరు - వేరు మార్గములలో రథములో పోవు సాత్యకి తన ధనుస్సును వడి-వడిగా త్రిప్పెను. అది సువర్ణమయ మై చంద్రుని చిహ్నములతో గూడి యుండెను. అతడు సువర్ణమయ భుజకీర్తి - శిరస్థాణములు ధరించి కవచములను ధరించి యుండెను. అతడు మేరు పర్యతశిఖరము వలె శోభిల్లు చుండెను.

“రాజా! వక్షస్థలమందు మండలాకార ధనుస్సు ధరించి తన తేజస్సనెడు సూర్యకిరణములచేత ప్రకాశించు చున్న మానవ సూర్యుడైన సాత్యకి శరత్కాల సూర్యుని వలె దేదీప్యమానుడుగ నుండెను. అతని స్కంధములు, నడక, విశాల నేత్రములున్ను వృషభముల వంటివిగా నుండెను. ఆ సాత్యకి మీ సైనికుల మధ్యమునందు ఆవులనడుమ ఆబోతు వలె శోభిల్లుచుండెను. మత్తగజమువంటి పరాక్రమము గలిగి, మదోన్మత్త గజరాజువలె మందగమనము గల సాత్యకి, మదము స్రవించు చున్న మాతంగము (గజము) వలె కొరవ సైనికుల మధ్యమున నిలిచియున్నప్పుడు అతనిని సంహరింప గోరి మీ యోధులు వ్యాఘ్రములవలె అతనిపై బడిరి.

“రాజా! సాత్యకి ద్రోణాచార్య - కృతవర్మల దుస్తర సేనలను దాటి, జలసంధు

డనెడి నదిని దాటి, కాంబోజాల సేనను సంహరించి, కృతవర్మ యనెడు మొసలి పట్టునుండి విడివడి, మీ సేనా సముద్రమును దాటి పోయినప్పుడు మీ రథికులుమిక్కిలి క్రుద్ధులై అతనిని నలువైపులచుట్టు ముట్టిరి. దుర్యోధన - చిత్రసేన - దుశ్శాసన - వివింశతి - శకుని - దుస్సహ - దుర్ధర్షాదులే కాక, అనేక దుర్జయు లైన శూరులు, కోపభరితులై శస్త్రాస్త్రములతో ముందుకు పోయి సాత్యకి వెన్నంటి పరుగెత్తిరి.

“రాజా! నిండుపున్నమినాడు గాలితాకిడిచేత ఉప్పొంగు మహాసాగరమువలె నున్న మీ సేనలో బిగ్గరగా తర్జన - గర్జనములు వినిపించు చుండెను. ఆ సైనికు లందరు తనను ఆక్రమించుట చూచి సాత్యకి సారథితో నవ్వుచు నిట్లనెను.

“సారథీ! మెల్ల-మెల్లగా పొమ్ము. చతురంగములతో గూడిన దుర్యోధనాదుల సేన యుద్ధోద్యమముతో నావైపు తీవ్ర వేగముతో వచ్చు చున్నది. నేను ఈ సమరాంగణమందు నా రథ ఘర్జర ధ్వని చేత సమస్త దిక్కులను ప్రతిధ్వనింప చేయుచు పృథివిని, అంతరిక్షమును, సాగరమును గూడ కంపింప జేయుచు ముందుకు సాగనీయకుండ ఆ సేనా సముద్రమును తీరభూమి పున్నమనాడు ఉప్పొంగునట్టి మహాసాగరమును వలె ఆపెదను.

“సారథీ! ఈ మహాయుద్ధమందు ఇంద్రునివంటి నా పరాక్రమము చూడుము. ఇదిగో! నేను తక్షణమే నిశిత శరములతో శత్రుసేనా సంహారము చేసెదను. ఈ యుద్ధమునందు నా చేత చంపబడిన రథ-గజ-తురగ-పదాతి దళముల శరీరములు చూడుము. అవి అగ్ని సమానము లైన నా బాణములచేత విదీర్ణము లై యుండును.

“రాజా! సాత్యకి యిట్లు చెప్పు చుండగానే యుద్ధోత్సాహము గల మీ సైనికు లందరు త్వరగా సాత్యకి కడకు వచ్చి ‘పరుగెత్తుడు, కొట్టుడు, చంపుడు, నిలుపుడు, చూడుడు, చూడుడు’ అను మాటలు చెప్పుచుండిరి. సాత్యకి నవ్వుచు మూడు నూర్ల వీరులైన ఆశ్వికులను, నాలుగు నూర్ల ఏనుగుల మావటివారినిన్ని తన బాణములతో చంపెను. అట్లు సాత్యకికి మీ సేనలకున్న జరిగిన నరసంహారకారి యైన యుద్ధము దేవాసుర సంగ్రామమువలె అత్యంత భయంకరముగా నుండెను.

“రాజా! సాత్యకి విషధర సర్పములవంటి భయంకర బాణములచేత మేఘసమూహముల వలె కనబడు చున్న నీ పుత్రుల సేనను ఏకాకిగానే యెదురించెను. అతడు కొంచెము కూడ బెదరక మీ యనేక సైనికులను సంహరించెను. అక్కడ అన్నిటి

కన్న మహాశృర్యకర మైన విషయము నేను చూచితిని. అది యేమనగా, సాత్యకి ప్రయోగించిన బాణములలో ఒక్కటి గూడ వ్యర్థము కాలేదు. రథాశ్వ - గజ - పదాతి దళము లనెడు తరంగములచే వ్యాప్తమైన మీ సేనా సాగరము సాత్యకి యనెడు తీరభూమి కడకు వచ్చి అవరుద్ధ మయ్యెను.

“రాజా! సాత్యకి బాణ ప్రయోగముల చేత అన్ని వైపులనుండి కొట్టుచుండగా మీ చతురంగ సేన లన్నియు భయపడి పలుసార్లు గిర - గిర తిరుగు చుండెను. శీతబాధచేత కష్టపడుచున్న గోవుల వలె మీ సేనలు అక్కడనే తిరుగు చుండెను. అక్కడ చతురంగ సైనికులలో ఒక్కడు గూడ సాత్యకి బాణములచేత కొట్టబడని వాడు నాకు కనబడ లేదు. సాత్యకి ఇక్కడ మీ సైనికులను సంహరించినట్లు అక్కడ అర్జునుడు గూడ చేయలేదు. సాత్యకి నిర్భయు డై లాఘవముతో అస్త్ర ప్రయోగము చేయుచు, తన యుద్ధనైపుణ్యమును ప్రదర్శించుచు, అర్జునుని కంటే అధిక పరాక్రమముతో యుద్ధము చేయుచునుండెను.

“రాజా! అప్పుడు దుర్యోధనుడు మూడు బాణములతో సాత్యకి సారథిని, నాల్గింటితో గుఱ్ఱములనున్న గాయపరచి, సాత్యకిని గూడ పదకొండు బాణములతో కొట్టి గాయపరచెను. తరువాత దుశ్శాసనుడు పదియారు, శకుని ఇరువదియైదు, చిత్రసేనుడు ఐదు బాణములతోను సాత్యకిని కొట్టిరి. దుస్సహాడు సాత్యకి యెదపై పడియైదు బాణములు కొట్టెను. ఈ విధముగా బాణతాడితు డైనను సాత్యకి చిరునవ్వుతో వారినందరిని మూడు - మూడు బాణములు కొట్టి గాయపరచెను.

“రాజా! ఆ యుద్ధ స్థలమందు సాత్యకి యిట్లు నిశిత శరములచేత శత్రువులను గాయపరచి డేగవలె అన్ని వైపుల సంచరించు చుండెను. శకుని ధనుస్సును, త్రాణములను ఖండించి, దుర్యోధనుని యెదపై మూడు బాణములతో కొట్టెను. తరువాత చిత్రసేనునినూరు, దుస్సహాని పది, దుశ్శాసనుని ఇరువది బాణములచేతను గాయపరచెను.

“రాజా! అప్పుడు శకుని మరియొక ధనుస్సు తీసికొని, ఎనిమిది బాణములతో సాత్యకిని కొట్టి, మరి యైదు బాణములచేత, దుర్ముఖుడు పన్నెండు బాణములతోను సాత్యకిని కొట్టి క్షతగాత్రుని చేసిరి. తరువాత దుర్యోధనుడు డెబ్బది మూడు బాణముల చేత సాత్యకిని గాయపరచి, మూడు బాణములతో అతని సారథిని కొట్టెను.

“రాజా! అప్పుడు ఒకేసారి విజయము కొరకు ప్రయత్నించు చున్న ఆ వీర మహారథికులను సాత్యకి ఐదైదు బాణములతో గాయపరచి, దుర్యోధనుని సారథిని భల్లముతో గొట్టి నేల గూల్చెను. సారథిరహితమైన దుర్యోధనుని రథమును వాయువువలె తీవ్రవేగముతో పరుగెత్తు గుఱ్ఱములు, దూరముగా ఈడ్చుకొని పోయెను. మీ యితర పుత్రులు, సైనికులున్న దుర్యోధనుని రథమునకు పట్టిన దుర్దశ చూచి పారి పోయిరి.

“రాజా! అట్లు మీ సేనలు పరుగెత్తుచుండగా చూచి సాత్యకి తీక్షణబాణములు వర్షింప దొడగెను. ఇట్లతడు మీ సైనికులను పారద్రోలి అర్జునుని రథమున్న వైపు వెడలి పోయెను.

“రాజా! అట్లు సాత్యకి ముందుకు పోవు చుండుట మీ సైనికులు చూచియు, చూడనట్లుగానే తమ-తమ పనులలో నిమగ్ను లైరి. సాత్యకి బాణములను అంబుల పొదినుండి తీసికొనుచు, తన సారథిని గూడ రక్షించు కొనుచుండెను. అతడు చేసిన శూరకృత్యములను మీ సైనికులు మిక్కిలి ప్రశంసించిరి.

ఇట్లు సంజయుడు చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్రుడు సంజయు నిట్లు ప్రశ్నించెను.

121వ అధ్యాయము

సాత్యకి దాక్షిణ్యయోధు లైన మేధ సైనికులను సంహరించుట - సేనా

సహితముగా దుశ్శాసనుని పిలాయనము :-

“సంజయా! నా సేనను త్రొక్కి పోవుచున్న అర్జున - సాత్యకులను చూచి నిర్లజ్జా లైన నా పుత్రులేమి చేసిరి? వారందరు చావగోరు చున్నారు. అప్పుడు యుద్ధమునందు అర్జునుని వంటి సాత్యకి పరాక్రమమును చూచి మావారే మనుకొనిరి? వారు ఓడిపోయి తమ క్షత్రియ బలమును ఎట్లు చంపికొన గలిగిరి? యుద్ధభూమియందు సాత్యకి ఏ విధముగా సమస్త సేనను దాటి ముందుకు పోయెను?

“సంజయా! నా పుత్రులు బ్రతికి యుండగనే సాత్యకి ఎట్లు ముందుకు పోవ గలిగెను? బహు సంఖ్యాకు లైన మహా రథికులతో సాత్యకి ఏకాకిగా ఘోర సంగ్రామము చేసెనని, అతి చిత్రమైన మాట చెప్పితివి. దౌర్భాగ్యవంతులైన నాపుత్రులకు అన్నియు

విపరీతముగానే జరిగినవి. ఎందు కనగా, యుద్ధభూమిలో సాత్యకి ఒక్కడే అనేక మహారథికులను చంపెను.

“సంజయా! పొండవులైతే, దూరమే ఉన్నారు. క్రుద్ధుడైన సాత్యకి యొక్కనికే నా సమస్త సేన పర్యాప్తమైనది. సింహము పశువులను చంపునట్లే సాత్యకి మహారథికు డైన ద్రోణాచార్యుని గూడ ఓడించి, నా పుత్రులను సంహరించ గలడు. కృతవర్మాది వీరు లనేకులు యుద్ధరంగమందు ప్రయత్నము చేయుచునే యుండిరి. కాని, వీరోత్తము డైన సాత్యకి చంప బడ జాలక పోయెను. సాత్యకి అక్కడ చేసినటువంటి యుద్ధము అర్జునుడు గూడ చేసి యుండలేదు.

ఇట్లు ధృతరాష్ట్రుడు చెప్పగా విని సంజయుడతనితో ని ట్లనెను.

“రాజా! నీ దురలోచన చేత దుర్యోధనుని దుష్కృత్యము చేతను ఈ దురంతము మీకు మూడినది. నేను చెప్పబోవునది జాగ్రత్తగా వినుము. ఇంతకు పూర్వము ఓడిపోయిన యోధు లందరు నీ పుత్రుని యాజ్ఞచేత క్రూరమైన నిశ్చయము చేసికొని శపథ పూర్వకముగ మరల యుద్ధమునకు తిరిగి వచ్చిరి.

“రాజా! మూడువేలమంది ఆశ్వికులు, గజారోహకులున్న దుర్యోధనుని ముందిడుకొని యుద్ధమునకు పోయిరి. వారితో శక - కాంబోజ - బోహిక - యవన - దరధ - కళింగ - తంగణ - అంబష్ట - పైశాచ - బర్హులు, పర్యతీయు లున్న నుండిరి. వా రందరు కుపితు లై పాషాణములతో, జ్వలించు చున్న అగ్నిపై మిడుతలు పడినట్లు సాత్యకివైపు పరుగెత్తిరి. పాషాణములతో యుద్ధము చేయు ఐదు నూర్ల మంది రథికులు యుద్ధ సన్నద్ధులై సాత్యకిపై దాడి చేసిరి. వారి వెను వెంటనే వేయిమంది రథికులు, నూర్ల మహారథికులు, వేయిమంది గజారోహకులు, రెండువేలమంది ఆశ్వికులు, వీరితో పాటు అనేక మహారథికులు, అసంఖ్యాకు లైన పదాతి సైనికులున్న వివిధ బాణములు కురియుచు సాత్యకిపై పడిరి.

“మహారాజా! అప్పుడు దుశ్శాసనుడు, ‘ఈ సాత్యకిని చంపుడు’ అని తన సైనికులను ప్రోత్సహించుచు సాత్యకిని నలువైపుల చుట్టుముట్టెను. అప్పుడు సాత్యకి ఏమాత్రము భయపడక ఒక్కడే బహు సంఖ్యాకులైన యోధులతో యుద్ధము చేయు చుండుట సాత్యకి యొక్క మహద్భుత విచిత్ర కర్మగా మేము చూచితిమి. సాత్యకి చతురంగ సేనలను, దొంగ లైన మైచ్చులను గూడ సంహరించెను.

“అక్కడ చూర్ణము లైన చక్రములు, విరిగిన అయుధములు, రథపు నోగలు, ఇరుసులు, ఖండింప బడిన కాడిమానులు, ఇతర రథాంగములు, మధింప బడిన అశ్వములు, విరిచిపడ వేయబడిన ధ్వజములు, భిన్న-భిన్నము లైన కవచములు, నశించిన సైనికుల శవములు - వీనిచేత యుద్ధభూమి యంతయు వ్యాపించి యుండెను.

“రాజేంద్ర! యోధుల వస్త్రభూషణములచేత, అనుకర్షముల (నోగలకు ఊతగా నుంచబడు పంగల కఱ్ఱలు) చేతను ఆచ్ఛాదింప బడిన రణభూమి నక్షత్ర వ్యాప్తమైన ఆకాశమువలె కనపడుచుండెను. అంజన - వామన నామకు లైన దిగ్గజముల కులములలో పుట్టిన పర్యతాకార గజరాజములు గూడ నేల గూలి యుండెను. సుప్రతీక - మహాపద్మ - ఐరావత - పుండరీక - పుష్పదంత - సార్యభౌమము’ అను పేర్లు గల దిగ్గజముల కులములందు పుట్టిన యనేక గజరాజములు గూడ అక్కడ నేలపై పడి పొరలు చుండెను.

“రాజా! అక్కడ సాత్యకి వనాయుజ - కాంబోజ (కాబూల్) - బాహ్లిక దేశోత్పన్నము లైన ఉత్తమ హయములను, పర్యతీయాశ్వములను గూడ చంపి పడ గొట్టెను. అనేక దేశోత్పన్నములై, వేరు వేరు జాతులకు చెందిన వేలకొలది గజములను గూడ సాత్యకి సంహరించెను. ఆ గజములు చచ్చునప్పుడు దుశ్శాసనుడు దొంగతనమే జీవనముగా గల మేల్చులతో, ‘ధర్మమెరుగని యోధులారా! యిట్లు పారిపోవుట వలన మీ కేమి లభించును? తిరిగి వచ్చి యుద్ధము చేయుడు’ అని చెప్పినప్పటికిన్ని దుశ్శాసనుని మాట వినక వారు వడిగా పారిపోవుచుండుట చూచి యతడు పాషాణ యుద్ధము చేయు పర్యతవీరులకు ఇట్లు ఆజ్ఞ యిచ్చెను.

“వీరులారా! మీరు పాషాణ యుద్ధ నిపుణులు. సాత్యకి ఈ యుద్ధకళను ఎరుగడు. కనుక, ఇట్టి శత్రువును మీరు చంపుడు. కౌరవులు గూడ పాషాణ యుద్ధమందు ప్రవీణులు కారు. కనుక, మీరు నిర్భయముగ ఎదురింపుడు. సాత్యకి మీ కడకు రా జాలడు’

“రాజా! మంత్రులు రాజాకడకు పోవునట్లే, పాషాణ యోధులైన పర్యతీయ రాజులు సాత్యకి వైపు పరుగెత్తిరి. వారు ఏనుగు తలలంత పెద్ద పెద్ద పాషాణములతో సాత్యకి తో యుద్ధము చేయుటకు నిలిచిరి. దుశ్శాసనుని చేత ప్రోత్సాహితు లై సాత్యకిని

వధించుటకు వచ్చిన సైనికులు గూడ క్షేపణీయాస్త్రము(క్షిపణి)లతో సాత్యకిని నలువైపుల చుట్టి అవరోధించిరి. అప్పుడు సాత్యకి ఆ పాషాణయోధులపై బాణ ప్రయోగము చేసి, ఆ పాషాణములను భిన్న-భిన్నము చేసెను. మిణుగురు పురుగుల వలె మెఱయు చున్న పాషాణ చూర్ణములచేత కొట్టబడి సైనికులు హాహాకారము చేయు దొడగిరి. తరువాత, ఒక వేయి మంది పాషాణయోధులు, ఒక లక్షమంది ఇతర సైనికులతో సాత్యకిని సమీపించు లోపలనే, సాత్యకి వారి బాహువులను పాషాణ ఖండములతో పాటు నఱికి, వారిని నేల గూల్చెను.

“రాజా! సాత్యకి బలైము చేత చూర్ణము లైన శిలా ఖండములచేత చంప బడిన మేల్చులు అక్క-డక్కడ పడి యుండిరి. ఆ మేల్చు సైనికులు చచ్చుచు గూడ సాత్యకి పై శిలలు గురియు చుండిరి. వారి సంఖ్య అనేక సహస్రము లుండెను. వారు యుద్ధ రంగమందు నిలిచి యుండగా వారిని సాత్యకి సంహరించెను.

“దరద - తంగణ - ఖస - లంపాక - కుళింద దేశీయ మేల్చులు ఉక్కు గుండ్రతో, త్రిశూలములతోను కొట్టుచు శిలలు కురిసిరి. కాని, వారికి ప్రతీకారము చేయుటలో నిపుణుడైన సాత్యకి ఆ శిలల నన్నింటిని భిన్న-భిన్నము చేసెను. బాణముల చేత ముక్కలుగా చేయబడిన పాషాణఖండముల ధ్వనిచేత భయపడిన చతురంగ సైనికులు నలువైపుల పరుగెత్త దొడగిరి. శిలా చూర్ణములు తాకి, చిల్లులు పడిన మనుష్యులు గజాశ్వములున్న అక్కడ నిలువ జాలక తుమ్మెదలు పొడిచినట్లుగా బాధపడెను.

హతశేషములైన గజములు రక్తనిక్షము లై వాని కుంభస్థలములు చీలి, పడి యుండెను. గజముల దంతములు విరిగి, తొండములు తెగి యుండెను. ఇట్లు గజములను సాత్యకి అంగభంగములు చేసెను. క్షణములో ఐదునూర్ల యోధులను చంపి సేనలో నతడు సిద్ధహస్తునివలె తిరుగు చుండగా నప్పుడు గాయపడిన గజములు సాత్యకి రథము విడిచి పారిపోయెను.

“రాజా! సాత్యకి బాణములచేత చూర్ణములైన శిలలధ్వని, కమల పత్రముల పై పడుచున్న జలధారల శబ్దము వలె, వినపడుచుండెను. పున్నమినాడు సముద్ర గర్జనము మిక్కిలి వృద్ధి చెందునట్లే, సాత్యకి చేత పీడితు లైన మీ సైనికుల మహాకోలాహల ధ్వని ప్రకటితము కాజొచ్చెను.

“రాజా! ఆ భయంకర శబ్దము విని ద్రోణాచార్యుడు సారథితో నిట్లనెను.

“సారథీ! యీ వీర సాత్యకి క్రోధముతో కౌరవసేనను మాటి-మాటికి కొట్టుచు యమునివలె రణరంగమందు సంచరించు చున్నాడు. ఆ భయంకర శబ్ద మగు చున్నచోటికి రథము తోలుకొని పొమ్ము. సాత్యకి పాపాణయోధులతో తలపడినందు చేతనే, యీ ఉరుకుచున్న గుఱ్ఱములు రథికుల నందరను యుద్ధభూమినుండి బయటకు గొనిపోవుచున్నవి. ఈ రథికులు శస్త్ర-కవచములు లేనివారై, శస్త్రముల దెబ్బలు తిని అక్క-డక్కడ పడి పోవుచున్నారు. ఇట్టి పరిస్థితిలో వారి సారథులు గుఱ్ఱములను వశములో నుంచుకొనజాలకున్నారు.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుని మాటలు విని సారథి, ఆచార్యునితో నిట్లనెను.

“ఆయుష్మన్! కౌరవసేనలు నలువైపుల పారి పోవుచున్నవి చూడుము. యోధులందరు వ్యూహభంగము చేసి యిటు-నటు పరుగెత్తు చున్నారు. ఈ పాండవ - పాంచాల వీరులు సంఘటితులై, నిన్ను సంహరించు నిచ్చచేత, అన్ని వైపులనుండి నీపై దాడి చేయు చున్నారు. ఇట్టి సమయమందు మన కర్తవ్యమును గమనింపుము. మనమిక్కడ నుండ వలెనా? లేక, ఇతరత్ర పోవ వలెనా? సాత్యకి యైతే చాల దూరము పోయినాడు.

“రాజా! ద్రోణాచార్య సారథి యిట్లు చెప్పు చుండగానే, సాత్యకి అనేక రథికులను సంహరించుచు కనపడెను. సాత్యకి చేత దెబ్బలు తినుచున్న మీ సైనికులు సాత్యకి రథము విడిచి, ద్రోణాచార్యుని సైన్యము వైపు పరుగెత్తి పోయిరి. పూర్వము దుశ్శాసనునితో పాటు తిరిగి వచ్చిన రథికు లందరు గూడ భయపడి, ద్రోణాచార్యుని రథము వైపునకు పరుగెత్తి పోయిరి.

122వ అధ్యాయము

ద్రోణాచార్యుడు దుశ్శాసనుని నిందించుట - వీరకేతువు మొదలైన పాంచాలురను ద్రోణాచార్యుడు వధించుట - అతనికి ధృష్టద్యుమ్నునితో ఘోర యుద్ధము - ద్రోణుడు మూర్ఖులై - ధృష్టద్యుమ్నుని పిలవనము - ద్రోణాచార్యుని జయము:-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! దుశ్శాసనుని రథము తన యొద్దకు రాగా చూచి, ద్రోణాచార్యుడు అతనితో నిట్లనెను.

“దుశ్శాసనా! ఈ రథికులందరు ఎక్కడినుండి పరుగెత్తి వచ్చు చున్నారు? దుర్యోధనుడు క్షేమముగా నున్నాడు కదా? సైంధవుడు ఇంకను బ్రతికి యున్నాడా? నీవైతే రాజా కొడుకువు, రాజా సోదరుడవు, మహా రథికు వీరుడవు, యువరాజువు కదా! ఇట్టి నీవు యుద్ధ స్థలమందు ఎందుకు పరుగెత్తుచు తిరుగు చున్నావు? నీవు ద్రౌపదితో నిట్లంటివి కదా! ‘ఓసీ! నీవు జూదములో ఓడబడిన దాసివి. కనుక, మా యిష్టానుసారముగ నడచుకొన వలెను. మాయన్నగా రైన దుర్యోధనుని వస్త్రములను మోసికొని తే వలెను. ఇప్పుడు నీ పతు లందరు షండుల (నపుంసకుల) వంటి వారు. కనుక, వారు లేనివారితో సమానము’.

“దుశ్శాసనా! పూర్వము నీ విట్లు చెప్పి, ఇప్పు డెందుకు పారి పోవుచున్నావు? పాంచాల - పాండవులతో నీవు మహావైరము తెచ్చి పెట్టుకొంటివి. ఇప్పుడు ఏకాకియైన సాత్యకిని ఎదురించుట కెందుకు భయపడుచున్నావు? నీవు జూదములో పాచికలు చేతపట్టుకున్నప్పుడు ‘ఇవి ఒకనాడు భయంకరము లైన విషధర సర్పములవలె విनाశకర బాణములు కాగల’వని తెలిసికొన జాల కుంటివి.

“దుశ్శాసనా! పూర్వము నీవు యుధిష్ఠిరుని గూర్చి దుర్భాష లాడితివి. ద్రౌపదీదేవికి కష్టములు కలిగించితివి. దాని కంతటికి మూలము నీవే అయి యుంటివి. నీ దర్పము దురభిమానము, పరాక్రమము, గర్జనమున్ను ఇప్పుడెక్కడ పోయెను? విష సర్పముల వంటి పాండవులకు కోపము కలిగించి, యిప్పు డెక్కడకు పారి పోవు చున్నావు? ఈ కౌరవ సేన, ఈ రాజ్యము, దానికి రా జైనదుర్యోధనుడు ఇవి యన్నియు శోచనీయము లైనవి. ఎందు కనగా, నీవు రాజాకు దుష్ట సోదరుడ వై, నేడు యుద్ధమందు వెన్ను చూపి పారిపోవు చున్నావు. ఇప్పుడు నీవు పరుగెత్తుచు, భయపడిన యీ సేనను నీ బాహుబలముతో రక్షించ వలెను. కాని, నీవు నేడు యుద్ధము విడిచి భయపడుచు శత్రువుల హర్షము పెంపొందించు చున్నావు. నీవు సేనాపతివి కదా! నీవే పరుగెత్తినప్పుడు మరియొక డెవడు యుద్ధభూమిలో నిలువ గలడు? ఆశ్రయదాత యైన రక్షకుడే భయపడినప్పుడు ఇతరుడు భయపడకుండ నె ట్లుండగలడు?

“దుశ్శాసనా! సాత్యకి యొక్కనితోనే యుద్ధము చేయునప్పుడు నేడు యుద్ధమునుండి పలాయనము చిత్తగించదలచితివి. ఇ ట్లుండగా, యుద్ధమునందు భీమార్జునులను గాని, నకుల సహదేవులను గాని, నీవు చూచినప్పుడు ఏమి చేయ గలవు? రణరంగమందు అర్జునుని బాణములు సూర్యాగ్నుల వలె తేజస్యులుగా నుండ

గలవు. ఆ బాణములకు సాత్యకి బాణములు సమానములు కావు. ఇతని బాణముల దెబ్బలకే నీవు పారిపోవు చున్నావు.

“దుశ్శాసనా! త్వరగా పొమ్ము. నీ తల్లి గాంధారి దేవి పొట్టలో దూరి పొమ్ము. అట్లు గాకున్న, ఈ భూమండలమందు ఎక్కడికి పోయినను నీ జీవితమునకు రక్షణము లేనట్లు నాకు కనపడు చున్నది. ఒకవేళ, నీవు పారి పోవుటకే తలచిన యెడల, ఈ భూమండల రాజ్యము శాంతిపూర్వకముగానే యుధిష్ఠిరునకు ఒప్పగింపుము. కుబుసము వీడిన సర్పములవంటి అర్జున బాణములు నీ శరీరములో దూరుటకు పూర్వమే పాండవులతో నీవు సంధి చేసుకొనుము.

“దుశ్శాసనా! శ్రీకృష్ణ - యుధిష్ఠిరులకు క్రోధము వచ్చుటకు పూర్వమే పాండవులతో సంధిచేసికొనుము. పూర్వము భీష్ముడు దుర్యోధనునితో, ‘పాండవులు యుద్ధములో అజేయులు, నీవు వారితో సంధి చేసికొనుము’ అని చెప్పెను. కాని, మూర్ఖుడైన దుర్యోధనుడు అట్లు చేయలేదు. కాబట్టి, ఇప్పుడు నీవు రణరంగమందు ధైర్యముతో ప్రయత్నపూర్వకముగ పాండవులతో యుద్ధము చేయుము. నీ రక్తము కూడ భీమసేనుడు త్రాగు నని వినియుంటిని. భీమసేనుని ప్రతిజ్ఞ ఎప్పుడు గూడ వమ్ము కాదు. అది యట్లే సత్యమగును.

“మూర్ఖుడా! నీవు భీమసేనుని పరాక్రమము నెరుగవా? అతనితో ద్వేషము పెట్టుకొని యుద్ధమునుండి పరుగెత్తి పోవుచున్నావు. ఇప్పుడు నీవు రథమందే సాత్యకి యున్నచోటికి శీఘ్రముగా పొమ్ము. నీవు లేకుండుట చేత నీ సేన పారి పోవు చున్నది. నీ లాభము కొరకు సాత్యకితో యుద్ధము చేయుము.

“మహారాజా! ద్రోణాచార్యు డిట్లు చెప్పిన తరువాత దుశ్శాసనుడు ఏమియు చెప్పలేదు. అత డన్నమాటలు విననట్లుగానే సాత్యకి పోయిన మార్గమునందే ష్టేచ్ఛ సైనికులతో పోయి సాత్యకిని చేరి అతనితో యుద్ధము చేసెను.

“రాజా! ఇక్కడ ద్రోణాచార్యుడు గూడ క్రోధభరితు డై మధ్యమ వేగముతో పోయి పాంచాల - పాండవ సేనలపై పడి వేలకొలది సైనికులను పార ద్రోలెను. అప్పుడు ఆచార్య ద్రోణుడు యుద్ధమందు తన పేరు చెప్పుచు పాండవ - పాంచాల మాత్ర్యు సైనికులను సంహరింప జొచ్చెను. అంతట పరిభ్రమించుచు, అన్ని సేనలను జయించుచు ద్రోణాచార్యుని ఎదురించుటకు అప్పుడు పాంచాల రాజకుమారు డైన

వీరకేతుడు వచ్చి ఐదు బాణములతో ద్రోణాచార్యుని గాయపరచి, ఒక బాణముతో అతని ధ్వజమును కొట్టి, ఏడింటితో అతని సారథిని గూడ గాయపరచెను.

“మహారాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు వీరకేతుని వైపు పోవ జాల కుండెను. అట్లు ఆచార్యుడు రణరంగమందు అవరుద్ధు డై యుండుట చూచి, పాంచాలురు ఆచార్యుని అన్ని వైపుల చుట్టుముట్టిరి. వారు అగ్ని వలె తేజస్వ్యులైన బాణములు, తోమరములు, వివిధ శస్త్రములున్న వర్షించి ద్రోణాచార్యుని కొప్ప వేసిరి.

“రాజా! ద్రోణాచార్యుడు బాణ సమూహములతో నలువైపులనుండి కొట్టి ఆ శస్త్రాస్త్రములను ముక్కలు చేసి, ఆకాశమునందు మహా మేఘములను ఛిన్న-ఛిన్నము చేసిన తరువాత వీచు మహావాయువు వలె శోభిల్లు చుండెను. తరువాత, ఆచార్యుడు సూర్యాగ్నులవంటి బాణములు ప్రయోగించి వీరకేతుని రథముపై కొట్టెను. ప్రజ్వలించు చున్న ఆ బాణములు వీరకేతువును చీల్చి రక్తసిక్తము లై నేలలో దూరెను. తరువాత వీరకేతువు వాయువు చేత విరిగి పర్వత శిఖరము నుండి క్రిందపడిన చంపక వృక్షము వలె రథము నుండి క్రింద పడెను. వీరకేతువు చనిపోయిన తరువాత పాంచాల సైనికులు ద్రోణాచార్యుని చుట్టు ముట్టిరి.

“రాజా! చిత్రకేతు - సుధన్వన్ - చిత్రవర్మన్ - చిత్రరథులు - ఈ నలుగురు వీరులు తమ సోదరుని మృత్యువుచేత దుఃఖితు లై, యుద్ధము చేయుటకు ఒకటి గా చేరి ద్రోణుని పై పడి, వర్షాకాలమందు మేఘము నీరు కురియునట్లే బాణములు వర్షింప దొడగిరి. వారిచేత గాయపడిన ఆచార్యుడు వారి వినాశము కొరకు వారిపై బాణములవలన పఱచెను. తరువాత ద్రోణుని బాణముల చేత గాయపడిన రాజకుమారులు ఏమి చేయుటకు గూడ తోచకుండిరి.

“రాజా! అట్లు కింకర్తవ్యతా మూఢులైన రాజకుమారులను ద్రోణాచార్యుడు రథాశ్వ సారథి శూన్యులను చేసెను. తరువాత భల్ల బాణములచేత ద్రోణుడు ఆ రాజకుమారుల మస్తకములను వృక్షములనుండి పూవులు కోసినట్లు నఱకెను. పూర్వము దేవాసుర సంగ్రామమందు ధైర్య-దానవులు నేల గూలినట్లే, ఆ రాజకుమారులు చంపబడి రథములనుండి క్రింద పడిరి.

“మహారాజా! ద్రోణుడు తరువాత, తన సువర్ణమయ ధనుస్సును త్రిప్ప జొచ్చెను. అప్పుడు అది మేఘముల మధ్య విద్యుత్తు వలె ప్రకాశించు చుండెను.

పాంచాల మహారథికులు చంపబడి యుండుట చూచి ధృష్టద్యుమ్నుడు మిక్కిలి ఉద్యేగముతో కన్నీరు కార్చుచు కుపితు డై ద్రోణాచార్యుని రథమువైపు పోయెను.

“రాజా! ధృష్టద్యుమ్నుడు బాణములచేత ద్రోణాచార్యుని ముందుకు సాగనీయ కుండుట చూచి కొరవసేనలో హ రాత్తుగా హాహాకారము బయలుదేరెను. అప్పుడు ధృష్టద్యుమ్నుని బాణములచేత అచ్చాదితు డైనప్పటికిన్ని ద్రోణాచార్యుడు కించిత్తు కూడా వ్యథ చెందక, చిరునవ్వుతోనే యుద్ధము చేయు చుండెను. తరువాత ధృష్టద్యుమ్నుడు కోపము చేత ఒడలు తెలియక తొంబది బాణములచేత ద్రోణాచార్యుని యెదపై కొట్టెను. అప్పుడు ఆ దెబ్బచేత గాయపడిన ఆచార్యుడు రథపు వెనుక భాగమందు కూల బడి మూర్ఛిలైనను.

“రాజా! అట్టి యవస్థలో నున్న ద్రోణుని చూచి ధృష్టద్యుమ్నుడు ధనుస్సు క్రిందపెట్టి ఖడ్గము ధరించి రథము నుండి దుమికి పోయి త్వరగా ద్రోణాచార్యుని రథముపై నెక్కి ఆచార్యుని శిరస్సు ఖండింప దలచు చుండెను. ఆ సమయమందే ద్రోణుడు మూర్ఛదేరి తనను వధించుటకు ధృష్టద్యుమ్నుడు వచ్చుట చూచి, వెంటనే ధనుస్సు గైకొని అతి సమీపమునుండి కొట్టగల బెత్తెడు కొలత గల బాణముల చేత ధృష్టద్యుమ్నుని కొట్టి గాయపరచి, అతనితో యుద్ధము చేయతోడగెను. సమీపమునుండి యుద్ధము చేయుటకు అనువైన ద్రోణాచార్యుని చేతనే నిర్మింపబడిన ‘వైతన్తిక’ నామకము లైన బాణములచేత నతడు ధృష్టద్యుమ్నుని క్షతగాత్రుని చేసెను. ఆ బాణముల చేత గాయపడిన ధృష్టద్యుమ్నుడు తన వేగము తగ్గుటచేత ద్రోణుని రథమునుండి దుమికి తన రథమెక్కి ద్రోణాచార్యుని బాణములతో కొట్టజొచ్చెను. అప్పుడు ద్రోణుడు గూడ ధృష్టద్యుమ్నుని గాయపరచెను.

“రాజా! త్రిలోక్య రాజ్యకాంక్షచేత ఇంద్రుడు ప్రహ్లాదుడున్న పరస్పరము యుద్ధము చేసినట్లే, ద్రోణాచార్య - ధృష్టద్యుమ్నులు అత్యద్భుతయుద్ధము చేసిరి. ఆ యిరువురు గూడ యుద్ధప్రణాళిని ఎరిగినవారు. కనుక, విచిత్రములైన మండల-యమకముల (యుద్ధములోని పాద విన్యాసములు) ద్వారా, ఇతర మార్గముల ద్వారా కూడ ప్రదర్శనము చేయుచు ఒండొరులను క్షతగాత్రులను చేసికొన జొచ్చిరి. రెండు వర్షకాలపు మేఘములవలె వారు బాణములు గురియుచు అక్కడి యోధు లందరిని మోహింప జేసిరి. ఆ యిరువురు బాణములచేత ఆకాశము, దిక్కులు, భూమియు అచ్చాదించిరి. వారి యద్భుత యుద్ధమును రాజు లందరు మిక్కిలి ప్రశంసించిరి.

“మహారాజా! క్షత్రియులు, మీ యితర సైనికులున్న ఆ యిరువురి యుద్ధమును ప్రశంసించిరి. పాంచాల యోధులు ‘ధృష్టద్యుమ్నునితో పోరాడుచున్న ద్రోణాచార్యుడు తప్పక మన వశములో రాగలడు’ అని చెప్పి కోలాహలము చేసిరి. ద్రోణాచార్యుడు అప్పుడు యుద్ధమునందు మిక్కిలి వేగముతో ధృష్టద్యుమ్నుని సారథి శిరస్సును వృక్షమునుండి పక్కఫలమును వలె క్రింద పడ గొట్టెను.

“రాజా! తరువాత ధృష్టద్యుమ్నుని యశ్యములు పరుగెత్తి పోవగా, ద్రోణాచార్యుడు రణరంగమందు అన్ని వైపుల పరిభ్రమించుచు పాంచాల - సృంజయులతో యుద్ధము చేయదొడగెను.

ఈ విధముగా శత్రుదమనము చేయుచు ద్రోణాచార్యుడు పాండవ - పాంచాలురను జయించి మరల తన వ్యూహము చేరి నిలుచుకొనెను. అప్పుడు పాండవ సైనికులు ద్రోణాచార్యుని జయించుటకు సాహసము చేయ జాలక పోయిరి.

123 వ అధ్యాయము

సాత్యకి ఘోరయుద్ధము - దుశ్శాసనుని పరాజయము :-

ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! తరువాత దుశ్శాసనుడు, వర్షించు మేఘమువలె లక్షలకొలది బాణములను ప్రయోగించుచు సాత్యకిపై దాడి చేసెను. అతడు డెబ్బది యారు బాణములతో కొట్టినను, మైనాకపర్యతమువలె, అచంచలముగా నిలిచి యున్న సాత్యకిని కంపింప జేయ జాలక పోయెను. దుశ్శాసనుడు అనేక దేశములనుండి వచ్చిన రథిక సమూహములచేత, బాణవర్షములచేతగూడ సాత్యకిని చుట్టుముట్టెను. అతడు మేఘగంభీర గర్జనముతో దశదిశలు మార్మోగించుచు నలువైపులకు బాణములు కురిసెను.

“రాజా! దుశ్శాసను డిట్లు తనపై ఆక్రమణము చేయుట చూచి సాత్యకి తిరుగు దాడి చేసి తన బాణములచేత అతనిని కప్పెను. దుశ్శాసనాది యోధులు సాత్యకి బాణముల చేత అచ్చాదితు లైనప్పుడు వారు చూచు చుండగనే రణరంగమునుండి భయముచేత మీ సేన పారిపోయెను. అట్లైనను, దుశ్శాసనుడు అక్కడనే నిర్భయముగా నిలిచి బాణముల చేత సాత్యకిని బాధించెను. అతడు నాలుగు బాణములచేత సాత్యకి గుఱ్ఱములను మూడింటిచేత సారథిని, నూరు బాణములచేత సాత్యకినిన్ని గాయపరచి బిగ్గరగా గర్జిలెను.

“మహారాజా! అప్పుడు మధువంశీయుడైన సాత్యకి కుపితు డై దుశ్శాసనుని రథ-సారథి-ధ్వజములను బాణములచేత కప్పి అదృశ్యము చేసెను. దుశ్శాసనుని గూడ బాణములచేత కప్పెను. సాలెపురుగు తన వలచేత ఒక జీవమును చుట్టునట్లే, తనకడకు వచ్చిన దుశ్శాసనుని సాత్యకి మిక్కిలి త్వరగా బాణములచేత ఆవరించెను.

“రాజా! ఈ విధముగ బాణాచ్ఛాదితుడైన దుశ్శాసనుని చూచి దుర్యోధనుడు త్రిగర్తులను సాత్యకి రథముపై దాడి చేయుటకు ఆదేశించెను. యుద్ధనిపుణులైన మూడువేల త్రిగర్త రథికులు సాత్యకి సమీపమునకు కృతనిశ్చయముతో పోయి శపథము చేసి రథసేనతో సాత్యకిని చుట్టుముట్టిరి. అప్పుడు సాత్యకి బాణములు కురియుచు తనపై ఆక్రమణము చేయుచున్న ఐదునూర్ల ప్రముఖ యోధులను చంపి పడగొట్టెను. సుడిగాలివేగముచేత విరిగిన వృక్షములు పర్యతమునుండి క్రిందపడినట్లే, సాత్యకి బాణములచే కప్పబడిన త్రిగర్తయోధులు నేల గూలిరి.

“మహారాజా! అప్పుడు క్రిందపడిపోయిన గజములు, ముక్కలైన ధ్వజములు, స్వర్ణహార భూషితము లైన అశ్వములున్న సాత్యకి బాణములచేత క్షతగాత్రము లై, రక్తనిక్షము లై యుండెను. వానిచేత ఆచ్ఛాదిత మైన భూమి రక్తపుష్ప భరితము లైన మోదుగుచెట్లచేత కప్ప బడినట్లుగా భాసిల్లు చుండెను. బురదలో దిగబడి పోయిన గజములకు రక్తకుడు దొరకనట్లే, యుద్ధరంగమందు యుయుధానుని దెబ్బలు తినుచు మీ సైనికులు రక్తకులను పొందజాలకుండిరి. మహా సర్పములు గరుడుని భయముచేత బిలములలో దూరినట్లే, ఓడిపోయిన మీ సైనికులు ద్రోణాచార్యుని రథముకడ గుమిగూడి నిలిచిరి. విషధర సర్పముల వంటి భయంకర బాణములచేత ఐదునూర్ల యోధులను చంపి, మెల్లమెల్లగా సాత్యకి అర్జునుని రథమువైపు సాగిపోవు చుండెను.

“రాజా! అప్పుడు దుశ్శాసనుడు తొమ్మిది తీక్షణ బాణములతో సాత్యకిని కొట్టగా, సాత్యకి గూడ ఐదు నిశితశరములచేత దుశ్శాసనుని కొట్టెను. అప్పుడు దుశ్శాసనుడు ఎనిమిది బాణములతో సాత్యకిని గాయపరచగా, సాత్యకి ఐదు బాణములచేత దుశ్శాసనుని గాయపరచి, అతని ధనుస్సు ఖండించి, అక్కడి నుండి అర్జునునివైపు సాగి పోయెను.

“రాజా! అట్లు పోవుచున్న సాత్యకిపై దుశ్శాసనుడు కోపముతో, అతనిని చంపదలచి, ఒక పెద్ద లోహశక్తిని విసరెను. దానిని సాత్యకి తీక్షణబాణములచేత నూరు

ముక్కలుగా ఖండించెను. అప్పుడు నీ పుత్రుడు మరియొక ధనుస్సు తీసికొని బాణములు ప్రయోగించి సాత్యకిని గాయపరచి సింహము వలె గర్జిలెను. దానిచేత సాత్యకి కుపితుడై దుశ్శాసనుని మోహింప జేయుచు, అగ్ని జ్వాలలవలె మండుచున్న మూడు బాణములచేత అతనిని కొట్టగా దుశ్శాసనుడు గూడ ఇరువది బాణములు కొట్టి సాత్యకిని క్షతగాత్రుని చేసెను. సాత్యకి గూడ మూడు బాణములచేత మరల దుశ్శాసనుని యెదపై కొట్టి, అతని నాలుగు గుఱ్ఱములను, సారథిని గూడ చంపెను. ధనుస్సును ఒక బల్లెముచేత, ఐదింటి చేత దుశ్శాసనుని అంగుళిత్రాణమును, రెండు బల్లెములచేత ధ్వజమును, రథశక్తినిన్ని (ధ్వజదండమును) ముక్కలు చేసెను. నిశిత బాణములచేత దుశ్శాసనుని యిద్దరు పార్శ్వరక్షకులను గూడ చంపెను. రథాశ్వసారథి ధనుస్సులు నశింపగా దుశ్శాసనుని, త్రిగర్త సేనాపతి తన రథముపై దూరముగా తీసికొని పోయెను.

“మహారాజా! అప్పుడు సాత్యకి రెండు గడియల వరకు దుశ్శాసనుని వెన్నంటెను. కాని, భీమసేనుని మాట జ్ఞప్తికి వచ్చుట చేత అతనిని వధింపలేదు. భీమసేనుడు, సభలో అందరి సమక్షముననే, యుద్ధమునందు నీ పుత్రుల నందరను వధించుటకు ప్రతిజ్ఞ చేసియుండెను కదా!

“రాజా! ఈ విధముగ సమరాంగణమందు దుశ్శాసనుని జయించి, సాత్యకి తత్క్షణమే అర్జునుడు వెడలిపోయిన మార్గము గుండా పోయెను.

జనమేజయా! ఇట్లు సంజయుడు చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్రుడు సంజయు నిట్లు ప్రశ్నించెను.

124వ అధ్యాయము

కౌరవ పాండవసేనల ఘోరయుద్ధము - పాండవులతో దుర్యోధనుని సంగ్రామము

“సంజయా! అట్లు పోవుచున్న సాత్యకిని సంహరింప గలవాడు గాని, ఆప గలవాడు గాని మాసేనలో ఎవ్వడు గూడ లే కుండెనా? ఇంద్రుడు దానవుల యుద్ధమందు పరాక్రమము చూపినట్లే, ఇంద్రతుల్య సత్య పరాక్రమము గల సాత్యకి యొక్కడే ఆ మహాకార్యము చేసెను. సాత్యకి వెడలిపోయిన మార్గమందు మనవీరు లెవ్వరును లే కుండిరా? లేక, అక్కడ చాల మంది సైనికులు చచ్చిపడి యుండిరా? రణరంగమందు సాత్యకి పరాక్రమమును ప్రశంసించు చున్నావు. అట్టి శూరకృత్యము

ఇంద్రుడు గూడ చేయజాలడు. సాత్యకి చేసిన వీరకృత్యము అచింత్యము (ఊహింప రానిది). అంతటి మహాకార్యము అతడు చేసినా యను విషయమునందు నాకు విశ్వాసము లే కున్నది. అది విని నా మనస్సు మిక్కిలి బాధపడెను. నీవు తెలిపినట్లు ఒక వేళ సాత్యకి యొకడే నా యనేక సేనలను చంపిన యెడల, ఇక నా పుత్రులు జీవించ లేరనియే నేను అంగీకరింప వలసి యున్నది. అనేక మహావీరులు యుద్ధము చేయుచున్నప్పుడు సాత్యకి యొకడే వారిని ఓడించి ముందుకు సాగి పోయెను గదా!

ఆ మాటకు సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో ని ట్లనెను.

“రాజా! రథ - గజ - తురగ - పదాతి దళముల నిండి యున్న మీ సేన మహా ప్రయత్నము చేసెను. అది ప్రళయకాలము వలె భయంకరముగా నుండెను. మీ సేన యొక్క వేరు వేరు దళము లన్నియు అక్కడికి రప్పింప బడినప్పుడు అవి యన్నియు ఒకచోట మహా సముదాయముగ చేరి యుండెను. అటువంటి పెద్ద సేనా సమూహము ప్రపంచమునందు మరియొకటి లే దని నా విశ్వాసము. అక్కడికి వచ్చిన దేవతలు, చారణులున్ను, భూమండలమందు ఈ సేనా సమూహమే అంతిమము. దీనికి మించినది లేదు’ అని చెప్పు చుండిరి.

“రాజా! సైంధవ వధ యుద్ధ సమయమందు ద్రోణాచార్యుడు నిర్మించిన వ్యూహము వంటి మరియొక వ్యూహములు ఏవి గూడ లే కుండెను. ప్రచండ వాయువు చేత ఉప్పొంగిన సముద్రజలమందు వినపడిన భయంకర గర్జనము వలె ఆ రణరంగమందు ఒండ్రులపై దాడి చేయు సైన్య సమూహముల భయంకర కోలాహలము ఉండెను. మీ సేనలు, పాండవ సేనలున్ను అన్ని వైపుల నుండి ఒక చోట చేరి రాజవీరుల యొక్క వేలకొలది దళములుగా ఏర్పడి యుండెను. వా రందరు రోషావేశము చేత యుద్ధభూమియందు దృఢ పరాక్రమము చూపువారుగా నుండిరి. ఆ యిరువారుల వారియొక్క అనేక సింహనాదములు, కోలాహల ధ్వనులున్ను అచ్చట బయలు వెడలెను. ఆ ధ్వనులతో పాటు భేరీ-మృదంగ-బాణ ప్రహార - మనుష్య గర్జనాదుల శబ్దములు గూడ వినబడు చుండెను.

“రాజా! భీమ - ధృష్టద్యుమ్న - నకుల - యుధిష్ఠిరులు తమ సైనికులను పిలిచి వారితో ని ట్లనిరి.

“వీరులారా! రండు శత్రువులను కొట్టుడు. వేగముతో వచ్చి వీరిపై పడుడు.

ఎందు కనగా, వీరసాత్యకి, అర్జునుడున్ను శత్రుసేనలో ప్రవేశించిరి. ఆ యిరువురు సైంధవవధ కొరకు అనాయాసముగా ముందుకు పోవుటకు త్వరగా ప్రయత్నింపుడు. అర్జున-సాత్యకులు ఇక్కడ లేకుండుట చేత కొరవులు కృతార్థు లయ్యెదరు. మనము ఓడిపోయెదము. కనుక, మీరందరు ఒకటిగా చేరి అతి వేగముగా వెంటనే ఈ సైన్య సముద్రమందు సుడిగాలి మహాసాగరమును క్షోభింప జేసినట్లే, సంక్షోభము కలిగింపుడు.’

“రాజా! భీమ-ధృష్టద్యుమ్నులు ఇట్లు ప్రోత్సహింపగా పాండవ సైనికులు తమ ప్రాణములపై మోహము విడిచి కొరవయోధులను సంహరింప దొడగిరి.

“రాజా! ఆ రాజవీరులు స్వర్గమునకు పోవ దలచు చుండిరి. కనుక, వారు శస్త్రములద్వారా మృత్యువు తమపైకి రా గోరు చుండిరి. ఈ కారణము చేతనే వారు మిత్ర కార్యము నెరవేర్చు ప్రయత్నములో తమ ప్రాణములను లెక్క చేయలేదు.

“రాజా! యిట్లే నీ సైనికులు గూడ గొప్ప కీర్తి సంపాదింప గోరు చుండిరి. కనుక, యుద్ధమునకు దృఢముగా నిలిచిరి. ఇట్లు ఆ యిరువైపుల సైనికులకు ఘోర యుద్ధము జరుగు చుండగా సాత్యకి మీ సేనల నన్నిటిని జయించి, అర్జునుని వైపునకు సాగిపోయెను. అక్కడ వీరుల సువర్ణ కవచముల కాంతులు సూర్యకిరణములచేత మిక్కిలి భాసిల్లుచు, అక్కడ నిలిచియున్న సైనికుల కన్నులకుమిరుమిట్లు గొలుపు చుండెను. ఇట్లు విజయము కొరకు ప్రయత్నించుచున్న పాండవసేనలో దుర్యోధనుడు ప్రవేశింపగా, అతనికి వారితో మహాయుద్ధము జరిగి, అది ప్రాణుల సంహారకారిగా నయ్యెను.

జనమేజయా! యిట్లు సంజయుడు చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్ర డిట్లు ప్రశ్నించెను.

“సంజయా! ఈ విధముగా సమస్త సేనలు పారిపోవుచున్నప్పుడు తాను గూడ అటువంటి సంకటములోనే పడి యున్న దుర్యోధనుడుగూడ వెన్ను చూపి పారి పోయెనా? ఆ మహాసాగరమందు అనేక యోధులలో ఏ యొక్క వీరుడు, విశేషించి దుర్యోధనుడు అతనితో యుద్ధము చేయుట నాకు విషమముగా (అయోగ్యముగా) తోచుచున్నది. అత్యంత సుఖముగా పెరిగి, ఈ లోకమునకు, రాజ్యలక్ష్మికి స్వామి యైన దుర్యోధను డొక్కడే బహు సంఖ్యాకు లైన యోధులతో యుద్ధము చేసి, రణభూమినుండి విముఖుడు కాలేదు కదా!”

ఆ మాటకు సంజయుడిట్లనెను.

“రాజేంద్రా! దుర్యోధనుడొక్కడే అనేక శత్రు పక్షయోధులతో అత్యాశ్చర్య కరముగా చేసిన యుద్ధమును గూర్చి చెప్పెద వినుము.

“రాజా! దుర్యోధనుడు యుద్ధ రంగమందు పాండవ సేనను, గజము కమల సరస్సును వలె, అన్ని వైపులనుండి మఢించెను. నీ పుత్రుడు మీ సేనను ముందుకు పొమ్మని ప్రోత్సహించినప్పుడు, భీమసేనుని ముందిడుకొని పాంచాల యోధులు దుర్యోధనునిపై ఆక్రమణము చేసిరి. అప్పుడు దుర్యోధనుడు భీమసేనునిపై పది బాణములు, నకుల-సహదేవులపై మూడు-మూడు బాణములు, ధర్మరాజుపై ఏడు బాణములున్న కొట్టి గాయపరచెను. తరువాత, విరాట-ద్రుపదులను చెరి యారు బాణములతో కొట్టి, శిఖండిని నూరు, ధృష్టద్యుమ్నుని ఇరువది, ద్రౌపదీపుత్రులను మూడు-మూడు బాణములతోను గాయపరచెను.

“రాజా! తరువాత దుర్యోధనుడు నూర్ల కొలది వివిధ యోధులను, రథ-గజములను, క్రుద్ధు డైన యమరాజు సమస్త ప్రాణినాశనము చేసినట్లు ఖండించెను. దుర్యోధనుడు ధనుస్సును మండలాకారముగ లాగి, తన యుద్ధ విద్యతో, అస్త్ర బలముతోను బాణములు సంధించుటలో, ప్రయోగించుటలో, శత్రువధలోను అంతరము తెలియనంత వేగముగ యుద్ధము చేయు చుండెను. అట్లు శత్రు సంహారమందు నిమగ్ను డై యున్న దుర్యోధనుని ధనుస్సు సర్వదా మండలాకారముగానే యుండెను.

“రాజా! అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు రెండు భల్లబాణములతో నీ పుత్రుని ధనుస్సు ఖండించి, పది బాణములతో గాఢముగా కొట్టగా, అవి దుర్యోధనుని కవచమును ధేదించి, నేలలో దూరిపోయెను. దీనిచేత పాండవులకు మహానందము కలిగెను. పూర్వము వృత్రాసుర వధ తరువాత దేవతలు, మహర్షులున్న అన్ని వైపుల నిండ్రుని చేరినట్లు పాండవులు యుధిష్ఠిరునకు నలువైపుల చేరి నిలిచిరి.

“రాజా! తరువాత నీ పుత్రుడు మరియొక ధనుస్సు తీసుకొని, ‘నిలు,నిలు’ మని యనుచు యుధిష్ఠిరునిపై నాక్రమణము చేసెను. అట్లు అతడు వచ్చు చుండగా, పాంచాల సైనికులు అతని నెదిరించుచు ముందుకు వచ్చిరి.

“రాజా! ఆ సమయమందే యుద్ధరంగమందు యుధిష్ఠిరుని బంధింప

గోరుచున్న ద్రోణాచార్యుడు ఆ యోధుల నందరిని, ప్రచండ వాయువు చేత ఎగుర గొట్టబడి జలమును వర్షించు మేఘములను పర్యతము వలె అపెను.

“రాజా! అప్పుడు, పాండవులకు, మీ సైనికులకున్న మహా సంగ్రామము జరిగి, ఆ యుద్ధరంగము రుద్రునకు క్రీడాభూమి (శృణానము)వలె సమస్త ప్రాణుల సంహారస్థాన మయ్యెను.

“రాజా! అప్పుడు అర్జునుడు పోయినవైపు మహాకోలాహలము జరుగు చుండెను. అది విని వారికి గగుర్పాటు గలుగు చుండెను. అక్కడ కౌరవ సేనలోని వీరులకు అర్జున సాత్యకుల భయంకర సింహనాదములు విన బడెను. మీ వ్యూహ ద్వారమందు శత్రువులతో పోరాడుచున్న ద్రోణాచార్యుని సింహనాదము గూడ నచట ప్రకటిత మగు చుండెను. ఇట్లు అర్జున-సాత్యకి-ద్రోణాచార్యులు కుపితు లై భయంకర వినాశకర యుద్ధము చేయు చుండిరి.

125వ అధ్యాయము

ద్రోణాచార్యుడు బృహత్క్షత్ర-ధృష్టికేతువులను, జరాసంధ పుత్ర సహదేవుని,

ధృష్టద్యుమ్ను పుత్ర భీతరథ్యుని వధించి, చేకితానుని ఓడించుట :-

“మహారాజా! అపరాహ్ణమందు సోమకులతో ద్రోణాచార్యునకు జరిగిన మహా సంగ్రామములో మేఘ గర్జనముల వంటి గంభీర సింహనాదములు చెలరేగెను. ద్రోణుడు ఎఱ్ఱని గుఱ్ఱముల రథమందు కూర్చొని కౌరవుల హితములను సాధించుటకు తత్పరుడై నిశిత శరములతో సృంజయ - కేకయు ల సంహారము ఆరంభించెను. అప్పుడు రణకర్కశుడు, కేకయ వంశీయుడు, ఐదుగురు సోదరులలో జ్యేష్ఠుడు నైన బృహత్క్షత్రుడు ద్రోణాచార్యుని ఎదురించుటకు వచ్చి గంధ మాదన పర్యతముపై వర్షించు మహా మేఘమువలె, తీక్షణబాణములను కురిసి, అచార్య ద్రోణుని మిక్కిలి బాధించెను.

“రాజా! అప్పుడు ద్రోణుడు మిక్కిలి కుపితు డై తీక్షణము లైన పదునైదు బాణములతో బృహత్క్షత్రుని కొట్టెను. విషధర సర్పముల వంటి ద్రోణాచార్యుని భయంకర బాణములను ఒక్కొక్క దానిని ఐదైదు బాణములతో బృహత్క్షత్రుడు ఖండించి సంతోషించెను. అతని యా హస్త లాఘవము చూచి ద్రోణుడు నవ్వుచు ఎనిమిది

బాణములతో బృహత్క్షత్రుని కొట్టెను. వానిని ఆ కేకయవీరుడు ఎనిమిది బాణములచే తనే ఖండింపగా, మీ సేనకు మహాశృర్యము కలిగెను.

“రాజా! బృహత్క్షత్రుడు చేసిన దుష్కరకార్యమును చూచి ద్రోణాచార్యుడు అతనికంటే విశేషము ప్రదర్శింప దలచి, అతి దుర్జయము, దివ్యము నైన బ్రహ్మాస్త్రమును ప్రయోగింపగా బృహత్క్షత్రుడు గూడ బ్రహ్మాస్త్రము చేతనే దానిని శాంతింప జేసి, అరువది బాణములచేత బ్రాహ్మణోత్తము డైన ద్రోణాచార్యుని గాయపరచెను.

“రాజా! అప్పుడు ఆచార్య ద్రోణుడు బృహత్క్షత్రునిపై బాణము ప్రయోగింపగా, అది అతని కవచమును చీల్చి, కాలసర్పము వల్మీకములో దూరినట్లు, నేలలో దూరి పోయెను. ద్రోణాచార్యుని బాణములచేత గాయపడి, బృహత్క్షత్రుడు కోపముతో కన్నులు విచ్చుకొని చూచి, డెబ్బది తీక్షణబాణములతో ఆచార్యుని కొట్టి, ఒక్కబాణముతో, ఆయన సారథి మర్యాదానములందు గాయము చేసెను. బృహత్క్షత్రుడు ద్రోణాచార్యుని క్షతగాత్రుని జేసినప్పుడు ఆయన అతని రథముపై బాణములు కురిసి అతనిని వ్యాకుల పరచి, యతని నాలుగు గుఱ్ఱములను నాలుగు బాణములతో సంహరించి, ఒక బాణముతో కొట్టి సారథిని నేలగూల్చి రెండు బాణములతో రథ ధ్వజ-చ్ఛత్రములు ఖండించి పడవేసెను. తరువాత ద్రోణాచార్యుడు తీక్షణబాణముతో బృహత్క్షత్రుని యెద చీల్చగా అతడు నేల గూలెను.

“రాజా! యిట్లు, బృహత్క్షత్రుడు వధింప బడిన తరువాత శిశుపాల పుత్రుడైన ధృష్టకేతువు కుపితు డై తన సారథితో ‘ద్రోణాచార్యుడు కేకయ-పాంచాల సేనా సంహారము చేయు చున్నచోటికి పొమ్ము’ అని యనగా, సారథి, ధృష్టకేతువును ద్రోణాచార్యుని కడకు కొని పోయెను. అత్యంత బలసంపన్ను డైన ధృష్టకేతువు ద్రోణాచార్యుని వధించుటకు మిడుత అగ్నిపై బడినట్లు అతనిపైకి ఉరికెను. ద్రోణాచార్యుని రథాశ్వము ధ్వజములను అరువది బాణములతో కొట్టెను. నిద్రించు చున్న వ్యాఘ్రమును బాధించు చున్నట్లు అతడు మరి మూడు బాణములతో ఆచార్యుని గాయపరచెను.

“రాజా! అప్పుడు ఆచార్యుడు క్షురప్రము చేత ధృష్టకేతుని యొక్క ధనుస్సు నడిమికి ఖండించెను. అది చూచి శిశుపాలకుమారుడు మఱియొక ధనుస్సు తీసికొని బాణములు కొట్టి ద్రోణాచార్యుని గాయపరచెను. అప్పుడు ద్రోణుడు ధృష్టకేతుని నాలుగు

గుఱ్ఱములను, సారథినిన్ని చంపి, ధృష్టకేతువుపై ఇరువదియైదు బాణములు ప్రయోగించెను. అప్పుడు ధృష్టకేతువు రథమునుండి దుమికి రోషభరిత మైన సర్పిణీవంటి గదతో ఆచార్యుని కొట్టెను. ఆ గద లోహమయమై, సువర్ణ ఖచితమై యుండెను. అది కాళరాత్రివలె తనపై పడు చుండుట చూచి ద్రోణాచార్యుడు అనేక సహస్ర బాణములతో ఆ గదను ముక్కలు-ముక్కలు చేసెను. అట్లు ఛిన్న-భిన్నమైన గద పట-పట ధ్వనితో నేలపై బడెను. అట్లు గద నష్టమగుట చూచి కుపితుడైన ధృష్టకేతువు ద్రోణాచార్యునిపై తోమరమును శక్తినిన్ని ప్రయోగించెను. ఆచార్యుడు వానిని బాణములతో ఛిన్న-భిన్నము చేసెను. ఆ రెండు ఆయుధములు, గరుడుని చేత ఖండితములైన రెండు సర్పములవలె, క్రిందబడెను.

“రాజా! తరువాత, తనను వధింపదలచుచున్న ధృష్టకేతువును వధించుటకు ద్రోణాచార్యుడు ఒక బాణముతో కొట్టెను. హంస కమలవనములో ప్రవేశించినట్లు ఆ బాణము ధృష్టకేతుని కవచము వక్షస్థలమున్ను చీల్చి నేలలో దూరెను. ఆకలిగొన్న చాపము (పాలపిట్ట) మిడుతను తినునట్లు ద్రోణాచార్యుడు ధృష్టకేతువును తన బాణమునకు ఎర చేసెను.

“రాజా! ఇట్లు చేదిరాజా చనిపోయిన తరువాత అతని పుత్రుడు కోపముతో తండ్రిస్థానమునకు వచ్చి నిల బడెను. నవ్వుచునే ద్రోణాచార్యుడు అతనిని గూడ బాణముతో కొట్టి, మహావ్యాఘ్రము జింకపిల్లను చంపినట్లు చంపి, యమలోకమునకు పంపెను.

“రాజా! పాండవ యోధులు ఇట్లు నశించిన తరువాత, జరాసంధ పుత్రుడు సహదేవుడు ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేసి మేఘము ఆకాశమును కప్పినట్లు, బాణములతో కప్పి అదృశ్యుని జేసెను. అతని యా లాఘవము చూచి, ద్రోణాచార్యుడు అతనిపై వేలకొలది బాణములు వర్షించెను. ఇట్లు ఆచార్యుడు అక్కడి వీరులు చూచు చుండగా, సహదేవుని వధించెను.

“రాజా! కాలము దీరినప్పుడు యముడు సమస్త ప్రాణులను మ్రింగునట్లు, యముని వంటి ద్రోణుడు తన యెదుట బడిన వీరుల నందరిని మృత్యు వశులను జేసెను. తరువాత, ద్రోణుడు తన నామోచ్ఛారణ చేయుచు అనేక సహస్ర బాణములతో పాండవ సేనలను కప్పెను.

“రాజా! ఆచార్యుని నామాంకితము లైన బాణములు నూర్లకొలది మనుష్యులను,

గజాశ్యములను న్ను సంహరించెను. తరువాత, ద్రోణాచార్యుని చేత చంపబడుచున్న పాండవసేనలలో ఘోరమైన నిష్ఠానకము (అర్థనాదము) కలుగు చుండెను. అప్పుడు పైన సూర్యుడు తపించుచుండగా, రణరంగమందు ద్రోణుని బాణముల దెబ్బలు పడు చుండెను. అట్టి పరిస్థితిలో పాంచాల వీరులు మిక్కిలి భయపడిరి. ఆ యుద్ధరంగమందు ద్రోణాచార్యుని బాణ సమూహములచేత కొట్ట బడిన పాంచాల మహారథికులు మూర్ఛితు లగు చుండిరి. వారి తోడలు బిగుసుక పోయెను. అప్పుడు చేది - సృంజయ - కాశీ - కోసల ప్రదేశముల సైనికులు హర్షోత్సాహ భరితులై యుద్ధేచ్ఛచేత ద్రోణాచార్యునిపై బడిరి. 'ద్రోణాచార్యుని చంపుడు' అని పరస్పరము చెప్పికొనుచు చేది - పాంచాల - సృంజయ వీరులు ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేసిరి. ఇట్లు వారు ఆచార్యుని సంహరించు నిచ్చ గలవారై, తమ పరిపూర్ణ శక్తితో ప్రయత్నించిరి. ఇట్లున్న వీరులను, విశేషించి, చేది దేశ ప్రముఖయోధులను ద్రోణాచార్యుడు సంహరించెను.

“రాజా! ఇట్లు చేది దేశీయ ప్రధాన వీరులు నశించు చున్నప్పుడు పాంచాల యోధులు గడ గడ వడక జొచ్చిరి. ద్రోణుని ఆ మహా పరాక్రమము చూచి భీమ సేనుడు, ధృష్టద్యుమ్నునితో నిట్లనెను.

“ధృష్టద్యుమ్నా! యీ బ్రాహ్మణుడు ఏదియో మహా దుస్తర తపస్సును చేసినాడు గనుకనే, ఉత్తమ క్షత్రియులను క్రోధముతో దహించు చున్నాడు. యుద్ధము చేయుట క్షత్రియుల ధర్మము. తపస్సు చేయుట బ్రాహ్మణ ధర్మము' అని చెప్పబడినది. అస్త్ర విద్యా పారంగతు డైన యీ బ్రాహ్మణుడు దృష్టిపాత మాత్రము చేత అందరిని దహింప గలడు”

“రాజా! పాంచాల సైనికులు గూడ, 'మహా తేజశ్శాలి యైన ద్రోణుడు తన బలోత్సాహధైర్యములతో సమస్త ప్రాణులను మోహింప జేయుచు మన సేనలను సంహరించు చున్నాడు' అని యనజొచ్చిరి.

“రాజా! వారి మాటలు విని 'క్షత్ర ధర్ముడు' యుద్ధము కొఱకు ద్రోణాచార్యుని యెదుటకు వచ్చి నిలిచెను. ఆ వీరుడు అర్థచంద్రాకారబాణములతో, ఉద్యేగముచేత ద్రోణాచార్యుని ధనుర్బాణములను ఖండించెను. దాని చేత ద్రోణాచార్యుడు మిక్కిలి కుపితుడై మరియొక ధనుస్సు తీసికొని తీక్షణమైన యొక శత్రుసేనా వినాశకర బాణము సంధించి కొట్టెను. ఆ బాణము క్షత్రధర్ముని వధించి క్రింద పడెను. అప్పుడు

క్షత్రధర్ముని హృదయము విదీర్ణ మగుటచే అతడు రథము నుండి క్రింద పడెను. ఇట్లు ధృష్టద్యుమ్ను కుమారు డైన క్షత్రధర్ముడు చంపబడిన తరువాత సమస్త సేనలు భయ కంపితము లయ్యెను.

“రాజా! తరువాత మహాబలశాలి యైన చేకితానుడు ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేసి పది బాణములచేత ఆచార్యుని గాయపరచి, అతని యెదపై గాఢముగా కొట్టెను. అప్పుడే అతని సారథిని ఒక బాణముతో, నాలుగు బాణములతో నాలుగు గుఱ్ఱములను గూడ కొట్టెను. అప్పుడాచార్యుడు అతని భుజములను, ఎదనున్న మూడు బాణములతో కొట్టెను. మరల ఏడు బాణములచేత అతని ధ్వజమును ముక్కలు చేసి, మూడు శరములతో సారథిని వధింపగా, అశ్వములు అతని రథమును ఈడ్చుకొని పోయెను. ఆచార్యుడు అతని శరీరమం దంతటను బాణములు గ్రుచ్చి యుండెను.

“రాజా! అట్లు చేకితానుని రథము వచ్చుచుండుట చూచి అక్కడ గుమిగూడి యున్న చేది పాంచాల సృంజయ వీరులపై దృష్టి సారించి ద్రోణాచార్యుడు వారినందరిని బాణములతో కొట్టి నలువైపులకు పారద్రోలి మిక్కిలి శోభిల్లుచుండెను. తల యంతయు నెరసి, నల్లని శరీరకాంతి గలిగి నాల్గునూర్ల యేండ్ల వయస్సు (వ్యాసుని వచనము 'వయసాశీతి పంచకః' అని యున్నది. దీనిని బట్టి 'నాలుగు నూర్లయేండ్ల వయస్సు కలవాడు' అని యర్థము చేయ బడినది. కాని, గోరఖ్ఖూర్ ప్రతి హిందీ వ్యాఖ్యాత ఈ పదమునకు 'ఎనుబది అయిదేండ్ల వయస్సు కలవాడు ద్రోణుడు' అని మరియొక అర్థము కూడ వ్రాసినాడు) గల వృద్ధుడైన ద్రోణాచార్యుడు రణరంగమందు పదియారేండ్ల నవయువకునివలె సంచరించు చుండెను.

“మహారాజా! అట్లు రణరంగమునందు నిర్భయముగా సంచరించు చున్న ఆచార్య ద్రోణుని శత్రువులు 'వజ్రాయుధధారి యైన ఇంద్రుడే' యని తలచిరి. అప్పుడు ద్రుపదరాజు ఇ ట్లనెను.

“వ్యాఘ్రము క్షుద్రమృగములను సంహరించునట్లే, వ్యాధునివంటి యీ బ్రాహ్మణుడు క్షత్రియ సంహారముచేయు చున్నాడు. దుర్బుద్ధి పాపిష్ఠుడు నైన దుర్యోధనుడు అత్యంత కష్టదాయకము లైన నరకాదిలోకములకు పోవ గలడు. యుద్ధమునందు అనేక క్షత్రియ వీరులు చంపబడిరి. నూర్లకొలది యోధులు, గోవులవలె, ఆబోతులవలెను నరక బడి నేలపై శయనించు చున్నారు. వీరి శరీరము లన్నియు రక్తనిక్షములై, కుక్కలకు, నక్కలకున్న భోజనము లగు చున్నవి.”

“మహారాజా! ఇట్లు చెప్పి, ఒక అక్షౌహిణీ సేనకు ప్రభువైన ద్రుపదమహారాజు రణరంగమందు కుంతీపౌత్రులను ముందిడుకొని ద్రోణాచార్యునిపై దాడి సల్పెను.

126వ అధ్యాయము

యుధిష్ఠిరుడు చింతించి అర్జున-సాత్యకుల సంగతి తెలిసికొనుటకు భీమసేనుని పంపుట :-

“రాజా! ద్రోణాచార్యుడు పాండవుల వ్యూహములను ఈ విధముగ చెదర గొట్టుచున్నప్పుడు పాంచాల - సోమకయోధులు అతని నుండి దూరముగా పోయిరి. ఆ భయంకర సంగ్రామము ప్రళయకాలసంహారకారిగా ఉండెను. ద్రోణాచార్యుడు ఇట్లు యుద్ధమందు పరాక్రమము ప్రకటించి మాటిమాటికి సింహనాదము చేయు చుండెను. పాంచాలవీరులు నశించు చుండిరి. పాండవ సైనికులు సంహరింప బడు చుండిరి. అప్పుడు ‘ధర్మరాజా తమకు ఏలాటి ఆశ్రయము గాని, లేక రక్షకుని గాని చూపించ లేదు. ఇది ఎట్లు సంభవించునో కదా’ యని సైనికులు యోచింప దొడగిరి.

“రాజా! తరువాత యుధిష్ఠిరుడు అర్జునుని చూచు కోరికచేత అన్ని వైపుల దృష్టి సారించెను. కాని, అతనికి ఎక్కడను అర్జున సాత్యకులు కన బడలేదు. కోప చిహ్నము గల ధ్వజము గల యర్జునుని అతడు చూడక, అతని గాండీవము యొక్క గంభీరధ్వని గూడ వినక, యుధిష్ఠిరుని యింద్రియము లన్నియు వ్యధితము లయ్యెను. వృష్ణి వీరు డైన సాత్యకిని గూడ అతడు చూడనందుచేత యుధిష్ఠిరుని ఒక్కొక్క యవయవము గూడ చింతాగ్నిచేత సంతప్త మయ్యెను. అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు, లోక నిందా భయముచేత, అర్జున సాత్యకులను చూడనందువలన అతనికి కించిత్తు గూడ శాంతి లేకుండెను. అతడు సాత్యకి రథము విషయమై యిట్లు చింతింప దొడగెను.

“అహ! నేను అర్జునుని సహాయార్థము పోవుటకు సాత్యకిని పంపితిని. కనుక, నేను మొదట ఒకని చింతలోనే మునిగి యుండగా, నిప్పుడు ఇరువుని గూర్చి చింతితుడ నై రెండుగా, విభక్తుడనైతిని. సాత్యకి సమాచారము, అర్జున సమాచారము రెండు గూడ తెలిసి కొనవలెను. అర్జునుని వెనుక సాత్యకిని పంపితిని. ఇప్పుడు సాత్యకి కొఱకు యుద్ధభూమికి ఎవరిని పంపుదును? ఒకవేళ నేను సాత్యకిని వెదుకక, నా సోదరు డైన అర్జునినే అన్వేషించిన యెడల ప్రపంచములో నాకు నింధ వచ్చును. ‘ధర్మాత్ముడై యుధిష్ఠిరుడు తన తమ్ముని వెదకించి, సత్యపరాక్రముడైన సాత్యకిని ఉపేక్షించు

చున్నాడు’ అని అందరు అనెదరు. నాకు లోకనిందవలన మహా భయము కలుగుచున్నది గనుక, సాత్యకిని వెదకుటకు భీమసేనుని పంపెదను. అర్జునుని యెడల నాకు ఎంత ప్రేమ యున్నదో, సాత్యకియందు గూడ అంతయే ఉన్నది. సాత్యకికి నేను మహాకార్యభారము ఒప్పగించి పంపితిని. అతడు మిత్రుని నిర్బంధము చేత, అది తన గౌరవ మని తలచి సముద్రమునందు మొసలివలె కొరవసేనలో ప్రవేశించెను.

“సాత్యకితో పరస్పరము యుద్ధముచేయు వీరుల మహాకోలాహలము వినబడుచున్నది. అతడు ఎప్పుడు గూడ యుద్ధమునుండి వెనుకాడడు. ఇప్పుడు అనుసరించ వలసిన కర్తవ్యమును గూర్చి నేను అనేక విధముల విచారించితిని. మహారథికులైన అర్జున-సాత్యకులు పోయినవైపే భీమసేనుని గూడ పంప వలెనని నాకు తోచు చుచున్నది. ఈ భూమండలమందు భీమసేనునకు ఓర్వరాని కార్యము లేదు. ఇతడు తన బాహుబలముతో రణరంగమందు, భూమండలమందలి సకల ధనుర్ధరులను అనాయాసముగనే ఎదిరించగల సమర్థుడు. ఈ వీరవరుని బాహుబలముతో మేము సోదరుల మందరము అరణ్యవాసమునుండి క్షేమముగా తిరిగి వచ్చి యుద్ధము నందు ఓడక యున్నాము.

“ఇక్కడినుండి భీమసేనుడు వారికడకు పోయి నప్పుడు అర్జున - సాత్యకుల కితడు సహాయకుడుగా నుండ గలడు. అర్జున సాత్యకులను గూర్చి శోకింప దగదు. ఎందుకనగా, వారు స్వయముగానే అస్త విద్యా కుశలురు. దానికి తోడు శ్రీకృష్ణ భగవానుని రక్షణము గూడ వారికి కలదు. ఐనను, నా దుఃఖ నివారణము కొరకు ఇట్టి వ్యవస్థ చేయ వలెను. కనుక, నేను భీమసేనుని, సాత్యకిని పంపినట్లే పంపెదను. ఇట్లు చేసినప్పుడే నేను సాత్యకి యెడల సముచిత కర్తవ్యము పాలించితి నని తలచెదను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఇట్లు యుధిష్ఠిరుడు నిశ్చయించుకొని తన సారథితో ‘నన్ను భీమసేనుని కడకు కొని పొమ్ము’ అని యనగా సారథి ఆ రథమును భీమసేనుని కడకు చేర్చెను. అక్కడికి పోయి యుధిష్ఠిరుడు తన కర్తవ్యమును గూర్చి చింతించుచు అక్కడ ఎన్నియో మాటలు చెప్పుచు మూర్ఛితుని వలె నయ్యెను.

“రాజా! యిట్లు యుధిష్ఠిరుడు మోహవిష్టుడై భీమసేనునితో ‘తమ్ముడా! ఏకమాత్ర రథ సహాయముతో దేవ - గంధర్వ - దైత్యులను జయించిన యర్జునుని

యొక్క జాడ ఏమాత్రము నాకు నేడు తెలియుట లేదు' అని యనగా భీమసేనుడు అట్లు ఆందోళనము చెందుచున్న యుధిష్ఠిరునితో ని ట్లనెను.

“రాజా! నీకు ఇట్టి భయము కలుగుట ఇంతకు ముందు నేను ఎప్పుడు గూడ కని విని యుండలేదు. పూర్వము మేము ఎప్పుడైన మిక్కిలి దుఃఖముతో అధీరులమై యున్నప్పుడు నీవే మాకు ఆశ్రయదాతవుగా నుంటివి. ‘లెమ్ము లెమ్ము. ఆజ్ఞ ఇమ్ము. నేను నీకు ఏమి సేవ చేయుదును? నాకు అసాధ్యమైన కార్యము కాని, లేక నీ యాజ్ఞయైన తరువాత నేను చేయని కార్యము గాని లోకములో నేదియు లేదు. కనుక, ఆజ్ఞ యిమ్ము. దుఃఖింపకుము’ అని యనెను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! భీమసేనుని మాటలు విని వాడినముఖము గల యుధిష్ఠిరుడు కాల సర్పమువలె దీర్ఘముగా బుసకొట్టచు, కన్నీరు గారు చుండగా భీమసేనునితో ని ట్లనెను.

“సోదరా! ఇప్పుడు పాంచజన్య శంఖధ్వని ఎట్లు వినపడు చున్నదో, శ్రీకృష్ణుడు క్రుద్ధుడై ఆ శంఖమును ఎట్లు పూరించెనో ఆ ధ్వనిని బట్టి నేడు నీ తమ్ము డర్జునుడు చంపబడి యుద్ధరంగమందు దీర్ఘ నిద్ర పోవు చున్నాడని తేచు చున్నది. శక్తిమంతుడైన ఏ వీరుని పరాక్రమము చేత మన మందరము పాండవులము జీవించు చున్నామో మనకు భయము గలిగినప్పుడు, దేవతలు ఇంద్రుని వలె ఎవనిని ఆశ్రయించి యుంటిమో, అట్టి వీరార్జునుడు సైంధవ వధ కొరకు కొరవ సేనలో ప్రవేశించెను. అతడు ఇప్పుడు చంపబడిన తరువాత శ్రీకృష్ణ భగవానుడే స్వయముగా యుద్ధము చేయుచున్నాడని ఇప్పటి పాంచజన్య ధ్వని వలన నాకు తేచు చున్నది.

“భీమసేనా! అర్జునుడు పోయిన జాడయే మనకు తెలియ కున్నది. అతడు తిరిగి వచ్చు విషయము గూడ తెలియుట లేదు. శ్యామవర్ణము కలిగి, నిద్రను జయించిన యతడు అతి సుందరుడైన మహారథికుడు గదా! అతనికి విశాల వక్షము, అజానుబాహు వులున్న గలవు. అతని పరాక్రమము మదగజ పరాక్రమము వంటిది. కన్నులు చకోరపక్షి నేత్రముల వలె విశాలముగ నున్నవి. ముఖము, ఓష్ఠములున్న ఎఱ్ఱగా నున్నవి. అతడు శత్రువుల భయమును పెంపొందించువాడు.

“భీమసేనా! అట్టి అర్జునుడు నా ప్రియ హితములు చేయుట కొరకు ఇంద్ర లోకమునుండి యిక్కడకు వచ్చెను. అతడు పెద్దలను సేవించునట్టివాడు.

ధైర్యవంతుడు. కృతజ్ఞుడు. సత్య ప్రతిజ్ఞుడు. అటువంటి యర్జునుడు విశాలమైన అపార శత్రుసేనలో, ప్రవేశించెను. తరువాత, అతనిని అనుసరించి పొమ్మని సాత్యకిని నేను పంపితిని. సాత్యకి జాడగూడ నాకు తెలియకున్నది.

“భీమసేనా! నా శోకకారణ మిదియే. అర్జున-సాత్యకుల కొరకే నేను దుఃఖించు చున్నాను. మాటి-మాటికి ఆజ్ఞము పోయుట చేత అగ్ని ప్రజ్వలించునట్లే, నాశోకాగ్ని గూడ వృద్ధి జెందు చున్నది. అర్జునుని జాడ ఏ మాత్రమున్ను నాకు తెలియుట లేదు గనుక, నాపై మోహము కప్పినది.

“భీమసేనా! సాత్యత వంశ పురుష సింహు డైన సాత్యకి జాడ గూడ కనుగొనుము. అతడు అర్జునుని వెంట పోయెను. అతనిని చూడ కుండుట చేత గూడ నేను మిక్కిలి భయపడు చున్నాను. అర్జునుడు సంహరింప బడిన తరువాత సాత్యకియే ముందుకు వచ్చి యుద్ధము చేయుచున్నాడనుట తథ్యము. అతనికి ఎవడు గూడ సహాయకుడు లేడు. అందుచేత గూడ నాకు భయ మగు చున్నది. అతడు గూడ చంప బడిన తరువాత యుద్ధ విద్యాకోవిదు డైన శ్రీకృష్ణ భగవానుడే యుద్ధము చేయు చున్నాడనుట నిశ్చయము.

“వృకోదరా! అర్జున-సాత్యకుల జీవితము విషయమై, నాకు గలిగిన సందేహము తొలగిపోవకున్నది గనుక, నీవు వెంటనే వారి కడకు పొమ్ము. నేను నీకు అన్నను కాబట్టి, నా యాజ్ఞను పాలించుట ఉచిత మని నీవు తలచిన యెడల నేను చెప్పినట్లే చేయుము. నీవు సాత్యకిని అన్వేషించినంతగా, అర్జునుని వెదక వలసిన యవసరము లేదు. సాత్యకి నాకు ప్రియము చేయు కోరికతో దుర్గమము, భయంకరము నైన యర్జున మార్గ మనుసరించి పోయెను.

“భీమసేనా! శ్రీకృష్ణార్జున సాత్యకులను క్షేమముగా నీవు చూచిన వెంటనే బిగ్గరగా సింహనాదము చేసి, ఆ క్షేమ సమాచారము నాకు తెలుపవలెను.

జనమేజయా! యుధిష్ఠిరు డిట్లు చెప్పగా విని భీమసేను డతనితో ని ట్లనెను.

127వ అధ్యాయము

భీమసేనుడు కౌరవ సేనలో ప్రవేశించి ద్రోణాచార్యుని రథసారథులను చూర్ణము చేయుట-పదకొండు గురు ధార్తరాష్ట్రులను వధించుట - మిగిలిన వారి పతాయనము:-

“మహారాజా! పూర్వము బ్రహ్మదేవుడు మహాదేవుడు, ఇంద్రుడు, వరుణుడున్న ఎక్కిన రథమునందే కూర్చొని కృష్ణార్జునులు యుద్ధమునకు పోయిరి. కనుక వారిని గూర్చి కొంచెము గూడ భయము లేదు. ఐనను, నీ యాజ్ఞ శిరసావహించి యిదిగో! నేను పోవు చున్నాను. నీవు చింతచేత శోకింపకుము. నేను వారిని కలిసి నీకు తెలిపెదను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! భీమసేను డిట్లు చెప్పి ధృష్టద్యుమ్నాది మిత్రులకు యుధిష్ఠిరుని ఒప్పగించి పోవుచు ధృష్టద్యుమ్నునితో నిట్లనెను.

“బాహుబలశాలీ! ద్రోణాచార్యుడు సర్వోపాయములచేత ధర్మరాజును బంధించుటకు దృఢనిశ్చయముతో నున్న సంగతి నీకు తెలిసియే యున్నది. కనుక, ద్రుపదనందనా! నేనిప్పు డక్కడికి పోవ వలసినంత అవశ్యకత లేదు. ఇక్కడనే యుండి రాజును రక్షించుట చాల యవసరము. మనకిదియే అన్నిటి కంటె పెద్ద కార్యము. కాని, మహారాజా అక్కడికి పొమ్మని నన్ను అజ్ఞాపించినప్పుడు అతనికి ఏదో ఒకమాట బదులు చెప్పి యతని యాజ్ఞను నిర్లక్ష్యము చేయ జాలను. కనుక చచ్చుటకు సిద్ధముగా నున్న సైంధవు డున్నచోటికి పోయెదను. యుధిష్ఠరాజ్ఞ నెరవేర్చుటకు నేను ఏ మాత్రము సంశయింప గూడదు.

“కనుక, ధృష్టద్యుమ్నా! ఇప్పుడు నేను అర్జున-సాత్యకుల మార్గ మనుసరించి పోయెదను. నీవు జాగరూకుడవై అతి ప్రయత్నపూర్వకముగా యుధిష్ఠిరమహారాజును రక్షింపుము. ఈ యుద్ధరంగమందు అన్నిటికన్న ఈ కార్యమే మనకు ముఖ్య కర్తవ్యము.

“జనమేజయా! భీమసేనుని మాట విని ధృష్టద్యుమ్నుడతనితో ని ట్లనెను.

“భీమసేనా! నీవు ఏ మాత్రము చింతించక పొమ్ము. నీవు కోరినట్లు అన్ని కార్యములు నేను చేసెదను. ద్రోణాచార్యుడు యుద్ధమునందు ధృష్టద్యుమ్నుని వధించకుండ ఏవిధముగ గూడ ధర్మరాజును బంధింప జాలడు.

“జనమేజయా! ధృష్టద్యుమ్నుడు ఇట్లు చెప్పిన తరువాత, భీమసేనుడు

యుధిష్ఠిరుని ధృష్టద్యుమ్నునకు ఒప్పగించి, యుధిష్ఠిరునకు ప్రణమిల్లి, అర్జునుడు పోయిన మార్గమునందే వెడలిపోయెను.

“జనమేజయా! అప్పుడు ధర్మరాజు భీమసేనుని కౌగలించుకొని, శిరస్సు మూర్చిని, అతనికి శుభాశీర్వాదమిచ్చెను. తరువాత, భీమసేనుడు బ్రాహ్మణులను పూజించి, సంతోషపరచి వారికి ప్రదక్షిణ - నమస్కారములు చేసి, ఎనిమిది విధము లైన (“అనలోగర్హిరణ్యం చ దూర్యా గోరోచనామృతమ్ । అక్షతం దధి చేత్యష్టౌ మంగళాని ప్రచక్షతే॥” అనగా,, అగ్ని, గోవు, సువర్ణము, దూర్య (గరిక), గోరోచనము, అమృతము (నేయి), అక్షతలు, పెరుగు - ఈ యెనిమిది వస్తువులు మంగళద్రవ్యము లనబడును) మంగళద్రవ్యములను స్పృశించి ‘కైరాతక’ మధుపానము (మద్యవిశేషముతో గూడిన తేనె. దీనికి ‘కైరాతక’మని కూడ మరియొక పేరు కలదు.) చేసెను. తరువాత భీమసేనుని బలోత్సాహములు ద్విగుణీకృతములై అతని నేత్రములు మదము చేత రక్తము లయ్యెను.

“జనమేజయా! అప్పుడు బ్రాహ్మణులు అతనికి విజయలాభసూచక మైన స్యన్తి వాచనము చేయగా, భీమసేనుని బుద్ధికి విజయానందమును అనుభవించుచున్నట్లు తోచెను. అప్పుడు అనుకూలవాయువు వీచి త్వరగానే కలుగబోవు విజయమును సూచించెను. రథిక శ్రేష్ఠుడైన భీమసేనుడు కవచ-కుండల భుజకీర్తి - తలత్రాణములు ధరించి రథముపై కూర్చొనెను. ఉక్కుచేత నిర్మింపబడి, బంగారు తొడగబడిన బహు మూల్యమైన కవచము అతని శరీరమునం దుండగా, విద్యుత్సహిత మేఘమువలె నతడు శోభిల్లు చుండెను.

“జనమేజయా! శ్వేత - పీత - నీల - రక్త వస్త్రముల చేత భీమసేనుడు అలంకరించుకొని, కంఠత్రాణము ధరించి, ఇంద్రధనుస్సుతో గూడిన మేఘము వలె శోభిల్లు చుండెను.

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! భీమసేనుడు యుద్ధముకొరకు మీ సేనవైపు పోయినప్పుడు మరల పాంచజన్య శంఖముయొక్క భయంకరధ్వని వినపడెను. త్రిలోక భయంకర మైన ఆ మహాఘోర ధ్వని విని యుధిష్ఠిరుడు యుద్ధభూమికి పోవుచున్న భీమసేనునితో ని ట్లనెను.

“భీమసేనా! శ్రీకృష్ణభగవానుని శంఖధ్వని వింటివి కదా! ఈ శంఖరాజము

ఇప్పుడు భూమ్యాకాశములను తనధ్యనిచేత నింపు చున్నది. అర్జునుడు మహా సంకటా వస్థలో పడిపోవగా, చక్ర-గదాధరుడైన భగవంతుడు కౌరవులతో యుద్ధము చేయు చున్నాడనుట నిశ్చయము. నేడు మన తల్లి కుంతీ దేవి దుఃఖకరము లైన అపశకునము లను గూర్చి చర్చించు చుండును. సుభద్రా-ద్రౌపదులు గూడ తమ బంధువులతో ఏయే అపశకునములు చూచు చుందురో గదా!

“భీమసేనా! నీవు త్వరగా అర్జునుని కడకు పొమ్ము. నేడు అర్జునుని చూచుటకు నేను దిక్కులు దెలియక మోహితుడ నై యున్నాను. సాత్యకిని చూడ నందుచేత గూడ నాకు అన్ని దిక్కులు అంధకారబంధురములుగా తోచుచున్నవి.

“జనమేజయా! యిట్లు అన్నగారు ‘పొమ్ము! పొమ్ము!’ అని అజ్ఞా యిచ్చు చుండగా వ్యకోదరుడు (వృకము అను నగ్నిని ఉదరమునందు ధరించిన వాడు అని యర్థము. దీనికి ‘వృకము’ (తోడెలు) వంటి ఉదరము గలవాడు అను నర్థము గూడచెప్ప వచ్చును.) అంగుళిత్రాణములు తొడిగికొని, ధనుస్సు తీసికొని, అక్కడకు పోవుటకు ఉద్యుక్తు డయ్యెను. భీమసేనుడు మాటి-మాటికి దుందుభి మ్రోగించుచు, శంఖము పూరించుచు, ధనుష్టంకారము చేయు, సింహమువలె గర్జిల్లుచు, ఆ ధ్వనులచేత మహావీరుల మనస్సులను బెదరించుచు, తన భయంకర రూపము చూపుచు శత్రువులపై హఠాత్తుగా దాడి చేసెను.

“రాజా! అప్పుడు భీమసేనుని సారథి యైన విశోకుని చేత తోలబడి, రథాశ్వములు మనోవాయువేగముచేత హర్షసూచకముగా ధ్వనించుచు పరుగెత్తు చుండగా, భీమసేనుడు అలైత్రాటిని ఆకర్ణాంతము సారించి, బాణములు గురిసి, శత్రువులను గాయపరచి, వారియంగములను విరుచుచు, సేనాగ్రభాగమును మఢించు చుండెను. ఈ విధముగా యుద్ధయాత్ర సలుపుచు నున్న భీమసేనుని వెనుక, దేవగణము ఇంద్రుని అనుసరించునట్లు, పాంచాల - సోమక వీరులు గూడ పోయిరి.

“మహారాజా! అప్పుడు నీ పుత్రులు, దుశ్శల - చిత్రసేన - కుండభేదిన - వివింశతి - దుర్ముఖ - దుస్సహ - వికర్ణ - శల - వింద - అనువింద - సుముఖ - దీర్ఘబాహు - సుదర్శన - బృందారక - సుహస్త - సుషణ - దీర్ఘలోచన - అభయ - రోద్రకర్మ - సువర్మ - దుర్విలోచనాదులు తమ సేనలతో చురుకుగా భీమసేనుని ఆపి దాడి చేసిరి. అట్లు వారందరు తనను చుట్టుముట్టినను, భీముడు లెక్క సేయక, సింహము క్షుద్రమృగములలో దూరినట్లు, వారి వైపు సాగి పోయెను. కాని, ఉదయించిన

సూర్యుని మేఘములు వలె ఆ వీరులు బాణములతో భీమసేనుని ఆచ్ఛాదించుచు, దివ్యాస్త్రములను ప్రయోగించిరి.

“రాజా! అట్లైనను, భీమసేనుడు వేగముగా వారిని దాటి, ద్రోణాచార్యుని సేనపై బడి, అచ్చట నిలిచి యున్న గజసేనను తన బాణములతో కప్పెను. అట్లు భీమసేనుడు సమస్త దిక్కులయందు బాణములు వర్షించుచు కొంచెము సేపులోనే ఆ గజసేనను కొట్టి పారద్రోలెను. శరభమృగము గర్జనము చేత భయపడిన వన మృగము లన్నియు పారిపోవునట్లే భీమసేనునకు భయపడిన గజరాజము లన్నియు భయంకరముగా ఆర్తనాదము చేయుచు పారిపోయెను.

“రాజా! తరువాత భీముడు ద్రోణాచార్యుని సేనపై దాడి చేసినప్పుడు ఉన్నత తరంగములతో ఉప్పొంగు చున్న మహాసాగరమును తీరభూమి అపునట్లే, ద్రోణాచార్యుడు భీమసేనుని నిలువరించెను. అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు మందహాసముతో బాణప్రయోగము చేసి భీముని లలాటమును గాయపరచగా, ఆ బాణములచేత భీముడు పైకి లేచిన కిరణములు గల సూర్యుని వలె, శోభిల్లుచుండెను. ‘ఈ భీముడు గూడ అర్జునుని వలె నన్ను పూజించును’ అని ద్రోణాచార్యుడు తలచి భీమునితో ని ట్లనెను.

“భీమసేనా! నేడు యుద్ధరంగమందు నీ శత్రువైన నన్ను జయింపక ఈ శత్రుసేనలో ప్రవేశింప జాలవు. నీ తమ్ముడైన అర్జునుడు నాయనుమతి చేత ఈ సేనలో ప్రవేశించెను. నీకు ఇష్టమైన యెడల నీవు గూడ అట్లే ప్రవేశింపుము. అట్లు కాకున్నచో, నీ వీ సైన్య వ్యూహమునందు ప్రవేశింప జాలవు’

“జనమేజయా! అట్లు గురుదేవుడు చెప్పగా విని, భీముడు కను లెఱ్ఱ జేసి నిర్భయముగా ద్రోణాచార్యునితో నిట్లనెను.

“భ్రష్ట బ్రాహ్మణుడా! అర్జునుడు నీ యనుమతితో నిచట ప్రవేశించ లేదు. అతడు దుర్జయుడు. ఇంద్రుని సేనలో గూడ ప్రవేశింప గలడు. అతడు నిన్ను గొప్పగా పూజించి, గౌరవించెను. కాని, నేను దయాళు వైన యర్జునుడను కాను. నీ శత్రు వైన భీమసేనుడను. ‘నీవు మాకు తండ్రివి, గురుడవు, బంధువుడవు. మేము నీకు పుత్ర సమానులము’ అని తలచి యెల్లప్పుడు నీ యెదుట నమ్రభావముతో నిలిచి యుండెదము. కాని, నేడు నీనోటి నుండి వెడలిన మాటలను బట్టి నీకు మా యెడల

విపరీత భావ మున్నట్లు కనపడుచున్నది. నీ వొకవేళ, మా శత్రుడ వని, నీ యంతట నీవే తలచిన యెడల, అట్లే కానిమ్ము! నేను నిన్ను శత్రువుగానే భావించి యుద్ధము చేయు చున్నాను”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఇట్లు చెప్పి భీమసేనుడు యముడు కాలదండమును వలె, గదా దండమును పైకెత్తి, గిరగిర త్రిప్పి ద్రోణాచార్యునిపై విసరెను. కాని, ఆయన శీఘ్రముగా రథమునుండి క్రిందికి దుమికెను. అప్పుడా గదాదండము, వాయువు తన వేగముచేత వృక్షములను పెరికి వేసినట్లు, ద్రోణాచార్యుని రథమును సారథి-ధ్వజసహితముగ పొడిపొడి చేసి, అనేక యోధులను చంపెను.

“రాజా! అప్పుడు భీమసేనుని నీ పుత్రులు నలువైపుల చుట్టు ముట్టిరి. యోధాగ్రేసరు డైన ద్రోణాచార్యుడు మరియొక రథముపై కూర్చొని, వ్యూహద్వారము నకు వచ్చి, యుద్ధమునకు ఉద్యుక్తు డయ్యెను. అప్పుడు భీముడు ఎదుట నిలిచి యున్న రథసేనపై బాణములు వర్షింపగా నీ పుత్రులు బాణముల దెబ్బ తిని కూడ భీమసేనునితో యుద్ధము చేసిరి.

“రాజా! అప్పుడు కుపితు డైన దుశ్శాసనుడు భీమసేనుని సంహరించు నిచ్ఛతో నతనిపై నొక తీక్షణమైన లోహశక్తిని ప్రయోగించెను. దానిని భీముడు రెండు ముక్కలుగా ఖండించి, క్రోధముతో మూడు బాణముల చేత ‘కుండభేదిన్ - సుషేణ - దీర్ఘలోచన (దీర్ఘరోమన్)’ నామములు గల నీ పుత్రులను ముగ్గురను సంహరించి నీ పుత్రులు అతనితో యుద్ధము చేయు చుండినను నీ పుత్రుని బృందారకుని వధించెను. తరువాత, భీముడు మరిమూడు బాణములు కొట్టి ‘దుర్విమోచన (దుర్విరోచన), రౌద్రకర్మన్, అభయ’ నామకు లైన నీ ముగ్గురు పుత్రులను గూడ సంహరించెను.

“రాజా! మరల నీ పుత్రులు భీమసేనుని నలువైపుల చుట్టి వర్షముతువునందు మేఘములు పర్యతముపై జలధారలు వర్షించినట్లే, భీమసేనుని పై బాణములు వర్షించిరి. పాషాణ వర్షము చేత పర్యతమునకు ఏలాటి బాధ కలుగనట్లే, భీమసేనుడు ఆ బాణ వర్షమును సహించుచు, బాధ చెందకుండెను. తరువాత, భీముడు తనపైకి వచ్చిన ‘వింద-అనువింద-సువర్ములు’ అనెడు ముగ్గురు పుత్రులను గూడ యమలోకమునకు పంపెను. తరువాత భీముడు నీ పుత్రుడైన ‘సుదర్శనుని’ (ఊర్జనాభుని) సంహరించెను.

“రాజా! ఈ విధముగ భీమసేనుడు సమస్త దిక్కులను చూచి, కొలది కాలము లోనే ఆ రథసేనను నష్టపరచెను. తరువాత, భీముడు రథము యొక్క ఘర ఘర శబ్దము చేత, తన గర్జనము చేతను యుద్ధరంగమునందు లేళ్లవలె భయపడిన నీ పుత్రులకు ఉత్సాహభంగము కలిగించెను. వారందరు భీముని వలని భయము చేత బాధపడి హఠాత్తుగా పారిపోయిరి. భీమసేనుడు మీ పుత్రులసేనను చాల దూరము దాక వెన్నంటి తఱిమెను.

“రాజా! అట్లు భీమసేనుడు రణరంగమందంతటను కౌరవులను కొట్టి గాయ పరచెను. భీమసేనుని చేత చంపబడు చున్న నీ పుత్రులు భయపడుచు రణరంగము విడిచి పారిపోయిరి. వారి నందరిని ఓడించి, భీముడు భుజములు చఱచుచు సింహనాదము చేసి, బిగ్గరగా కరతాళ ధ్వనులు చేసి, రథసేను భయపరచి మంచి-మంచి యోధులను ఏరి యేరి చంపెను. తరువాత, భీమసేనుడు రథికులందరిని దాటి ద్రోణాచార్యుని సేనపై దాడి చేసెను.

128వ అధ్యాయము

భీముడు ద్రోణుని, కౌరవులను ఓడించుచు ద్రోణుని రథమును ఎత్తి ఎగిమిది సార్లు విసిరుట - కృష్ణార్జునుల కడకు పోయి గల్గెల్లుట - యుధిష్ఠిరుడు ప్రసన్ను డై యోచించుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! రథసేనను దాటి వచ్చిన భీమసేనుని అపుటకు ఆచార్య ద్రోణుడు నవ్వుచు నతనిపై బాణములు వర్షించెను. వానిని భీమసేనుడు హరింప జేసి, తన బలమును మాయచేత కౌరవుల నందరను మోహింప జేయుచు, వారిపై పడినప్పుడు నీ పుత్రుల చేత ప్రోత్సహింప బడిన అనేక రాజవీరులు భీమసేనుని నలువైపుల వేగముగా చుట్టుముట్టిరి. అప్పుడు భీముడు నవ్వుచు, గద పై కెత్తి సింహనాదము చేయుచు, ఆ గదను రాజులపై విసరెను. ఇంద్రుడు వజ్రాయుధమును ప్రయోగించినట్లు, భీముడు వేసిన గద మీ సైనికులను మఢించెను.

“రాజా! తేజస్సు చేత జ్వలించు చున్న భీమసేనుని గద నీ పుత్రులను భయపరచెను. ఆ గద తమపై పడు చుండుట చూచి, మీ సైనికులు ఘోరముగా అర్తనాదము చేయుచు పారిపోయిరి. ఆ ధ్వనిని సహించ జాలక, యెందరో రథముల

నుండి క్రింద పడిరి. గదచేత కొట్టబడుచున్న సైనికులు, వ్యాఘ్రములచేత మూర్ఛనబడిన మృగములవలె, భయపడి పరుగెత్తి పోయిరి.

“మహారాజా! భీమసేను డట్లు వారిని పారద్రోలి గరుడ వేగముతో ఆ సేనను దాటి పోయెను. రథ యూధపతులకు గూడ యూధపతియైన భీముడు సేనా సంహారము చేయు చుండుట చూచి ఆచార్య ద్రోణుడు, అతని నెదుర్కొనుటకు ముందుకు వచ్చి, తన బాణ తరంగముల చేత భీముని ఆపి, పాండవులకు భయము కలిగించుచు, సింహనాదము చేసెను. ద్రోణ-భీముల యుద్ధము దేవాసుర సంగ్రామము వలె భయంకరముగ నుండెను. ఈ విధముగ ద్రోణుని బాణములచేత వేలకొలది వీరులు చంపబడుచుండినప్పుడు భీముడు వేగముగా రథమునుండి దుమికి, కన్నులు మూసికొని, శిరస్సు భుజముపై వంచి, చేతులను ఎదపై స్థిరముగా నుంచి మనో-వాయు - గరుడ వేగముతో పాదచారిగానే ద్రోణాచార్యుని వైపు ఉరికెను.

“మహారాజా! ఆబోతు వర్షవేగమును తన శరీరముపైన నవలీలగా గ్రహించినట్లే భీమసేనుడు ఆచార్యుని బాణ వర్షమును తన శరీరముపై గ్రహించి, ద్రోణాచార్యుని రథపు నొగలను పట్టుకొని, ఎత్తి, రథమును గిర-గిర త్రిప్పి దూరముగా విసరి వేసెను. అప్పుడు ద్రోణుడు మరియొక రథమెక్కి, వ్యూహ ద్వారమునకు వచ్చినప్పుడు ఆయనకు ఉత్సాహ భంగ మై యుండెను. అప్పుడు భీమసేనుడు మరల ద్రోణుని రథము యొక్క ఇరును పట్టుకొని, ద్రోణునితో పాటు ఆ రథమును త్రిప్పి మరల విసరి వేసెను. కాని, ద్రోణాచార్యుడు మరల రెప్పపాటు కాలములో తన రథమెక్కి నప్పుడు మీ యోధులు విస్మయముతో ఆ దృశ్యము చూచు చుండిరి.

“మహారాజా! ఆ సమయమందే భీమసేనుని సారథి రథము నక్కడికి త్వరగా తోలుకొని పోవగా, నతడు మీ సేనపై పడెను. అప్పుడు భీమసేనుడు, సుడిగాలి వృక్షములను పెరకి పారవేయునట్లు, నదీవేగము పర్యతమును చీల్చునట్లున్న క్షత్రియులను నలగ ద్రొక్కుమ కౌరవ సేనలను చీల్చుచు ముందుకు సాగి పోయెను. తరువాత, భీముడు కృతవర్మ రక్షిత మైన భోజ వంశీయ సేనల కడకు పోయి వానిని మఢించి ముందుకు పోయి, సింహము గోవులను జయించునట్లు శత్రుజయము చేసి, చప్పట్లు చరచి, శత్రువులను భయపెట్టెను.

“రాజా! అట్లు భీమసేనుడు భోజ సేనలను దాటి, దరద సేనలను గూడ దాటి పోయి, మ్లేచ్ఛులను ఓడించి అక్కడ శత్రువులతో సాత్యకి యుద్ధము చేయు చుండుట చూచి, అతని కడకు వేగముగా పోయెను. అర్జున దర్శనేచ్ఛచేత భీమసేనుడు మీ

యోధులనందరను దాటి అక్కడ చేరి యుండెను. అప్పుడు భీముడు సింధురాజ వధ కొఱకు పరాక్రమించుచు, యుద్ధ తత్పరు డై యున్న యర్జునుని చూడగనే, వర్షాకాల మేఘ గర్జనము వంటి సింహనాదము బిగ్గరగా చేసెను. ఆ సింహనాదమును కృష్ణార్జునులు విని, వారు భీమసేన దర్శనేచ్ఛను ప్రకటించుచు మాటి-మాటికి సింహనాదము చేయుచు, రెండు ఆబోతుల వలె, ముందుకు సాగి పోయిరి.

“మహారాజా! అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు భీమార్జునుల గర్జనము విని, మిక్కిలి ప్రసన్నుడై, చింతాశోకములు విడిచి, అర్జునుని విజయము కొఱకు శుభాకాంక్షలు చేయు చుండెను. అప్పుడు భీమసేనుని గర్జనము వినిన యుధిష్ఠిరుడు యోచించుచు తన హృదయాభిప్రాయము ఇట్లు వెల్లడింప జొచ్చెను.

“భీమా! నీవు నా యజ్ఞను పాలించి అక్కడి క్షేమ సమాచారము తెల్పితివి. నీ శత్రువులకు యుద్ధమునందు విజయము లభించదు. అర్జునుడు జీవించి యుండుట మహాభాగ్యము. సాత్యకి గూడ క్షేమముతో నుండుట సంతోషకరము. నా భాగ్యవశము చేత ఇప్పుడు కృష్ణార్జునుల సింహనాదము విను చున్నాను.

“ఎవని బాహు బలము నాశ్రయించి మే మందరము జీవించి యున్నామో యట్టి రిపు సైన్య హంతకు డైన యర్జునుడు నా సౌభాగ్యము చేత జీవించి యున్నాడు. ఎవడు, దేవతలకు గూడ దుర్జయుడో, నివాత కవచదానవులను ధనుర్మాత్ర సహాయముతో జయించెనో, యట్టి యర్జునుడు నా భాగ్యము చేత జీవించినాడు.

“ఏ వీరుడు విరాటుని గోధనాపహరణము కొరకు వచ్చిన సమస్త కౌరవులను విరాట నగరము కడ ఓడించెనో యట్టి పార్థుడు జీవించి యుండుట మహాసౌభాగ్యము. ఏ వీరుడు, పదునాలుగు వేల కాలకేయ దైత్యులను వధించెనో, యట్టి యర్జునుడు మాభాగ్యము చేత జీవించినాడు.

“ఎవని శిరస్సుపై కిరీటము శోభిల్లనో, యెవని రథాశ్యములు శ్వేతములో, యెవని సారథి శ్రీకృష్ణుడో, యెవడు సర్వదా నాకు ప్రియుడుగా నుండునో, యట్టి బలవంతు డైన యర్జునుడు ఇంకను జీవించి యుండుట పరమ సౌభాగ్య కర విషయము.

“ఎవడు, పుత్ర శోక సంతపుడై, దుష్కర కర్మ చేయుటకు సైంధవ వధ దీక్ష చేత మహాప్రతిజ్ఞ చేసెనో, యట్టి యర్జునుడు నేడు సైంధవుని చంపగలడా? నేడు

సూర్యాస్తమయము లోపలనే యతడు తన ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చ గలడా? శ్రీకృష్ణభగవానుని చేత సురక్షితుడైన యర్జునునితో నేను నేడు కలిసి కొనగలనా? దుర్యోధనునకు హితము గూర్చు సైంధవుడు అర్జునుని చేత నేడు చంపబడి శత్రువులకు ఆనందము కలిగించునా?

“సైంధవుడు అర్జునునిచేత చచ్చుట చూచి దుర్యోధనుడు మాతో సంధి చేసికొనునా? భీమసేనుని చేత అతని తమ్ములు వధింప బడు చుండుట చూచి యతడు మాతో సంధి చేసికొనునా? ఇతర మహాయోధులు గూడ నేల గూలి యుండుట చూచి మందబుద్ధి యైన దుర్యోధనునకు పశ్చాత్తాపము కలుగునా? ఒక భీష్ముని మృత్యువు చేతనే మా వైరము శాంతించునా? శేషించిన వీరుల రక్షణము కొరకు దుర్యోధనుడు మాతో సంధి చేసికొనునా?

“మహారాజా! యిట్లు యుధిష్ఠిరుడు దయాద్రవ్యదయుడై వివిధ రీతుల యోచించు చుండినప్పుడు మఱియొక వైపు ఘోరయుద్ధము జరుగు చుండెను.

“జనమేజయా! అట్లు సంజయుడు చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్రుడిట్లు ప్రశ్నించెను.

129 వ అధ్యాయము

భీమ - కర్ణుల యుద్ధము - కర్ణుని పరాజయము :-

“సంజయా! యిట్లు మేఘ గర్జనము వంటి గంభీర సింహనాదము చేయు చున్న భీమసేనుని ఎవరు ఆపిరి? క్రోధభరితు డైన భీమసేనుని యెదుట నిలువ గలవాడు మూడు లోకములలో నెవడు గూడ లేడని నేను తలచెదను. యముని వలె గదాదండమెత్తి నిలిచియున్న భీమసేనుని యెదుట యుద్ధములో నిలువగలవాడు ఎవడుగూడ నాకు కనబడుట లేదు.

“రథము చేత రథమును, గజముచేత గజమును చంపగల భీమసేనుని యెదుట, ఇంద్రుడే కాదు, ఎవడు నిలువ గలడు? క్రోధభరితు డైన భీముడు నా పుత్రులను వధించు నిచ్చితో ముందుకు సాగు చున్నప్పుడు అతని యెదుట ఎవ-రెవరు దుర్యోధనుని హితము కోరి నిలువ గలిగిరి?

“భీముడు దవానలము వంటివాడు. నా పుత్రులు తృణముల వంటి వారు. ఆ

తృణములను కాల్చగోరుచున్న భీముని యెదుట యుద్ధమందు ఏ యే వీరులు నిలిచిరి? యముడు, సమస్త ప్రజలను మ్రింగునట్లు భీమసేనుడు నా పుత్రులను సంహరించుట చూచి ఏ యే వీరులు ముందుకు వచ్చి భీమసేనుని ఆపిరి? నాకు భీమసేనుని వలన భయము కలుగునట్లు కృష్ణార్జున - సాత్యకి - ధృష్టద్యుమ్నుల వలన గూడ కలుగదు. నా పుత్రులను దహించు కోరికతో మండుచున్న భీమసేనాగ్ని యెదుట ఏ యే వీరులు స్థిరముగా నిలువ గలిగిరి?

“జనమేజయా! ఇట్లు ధృతరాష్ట్రుడు ప్రశ్నింపగా, సంజయుడు అతనితో నిట్లనెను.

“రాజా! ఇట్లు గర్జిల్లు చున్న భీమసేనునిపై కర్ణుడు భయంకర సింహనాదము చేయుచు దాడి చేసెను. తన పరిపూర్ణ బలమును చూపించుచు కర్ణుడు వృక్షము వాయువు యొక్క మార్గమును ఆపినట్లు, భీమసేనుని మార్గమును అవరోధించెను. అప్పుడు భీమసేనుడు గూడ తన యెదుట నిల బడిన కర్ణుని పై కోపముతో బాణ ప్రయోగము చేసెను. కర్ణుడు దానికి బదులుగా ననేక బాణము లతనిపై ప్రయోగించెను. అప్పు డా యిరువురి సంఘర్షణము చూచు చున్న యోధుల శరీరము వణకెను.

“రాజా! ఆ యిరువురి కరతాళధ్వనులు, భీమసేనుని గర్జనమున్ను విని రధికులు, ఆశ్వికులు వణకిరి. అతని సింహనాదము భూమ్యాకాశములందు నిండెను. అక్కడీ యోధుల యాయుధములు చేతులనుండి జారి పడెను. ఎందరో ప్రాణములు విడిచిరి. సేనలోని వాహనము లన్నియు భయపడి మల-మూత్రములు విడిచెను. అవి గగ్గోలు పడి యుండెను. అపశకునము లనేకములు కలిగెను. భయంకర మైన భీమ-కర్ణుల యుద్ధమందు ఆకాశమంతట గ్రద్దలు, కాకులు, రాబందులు నిండెను.

“రాజా! కర్ణుడు ఇరువది బాణములతో భీముని గాయపరచి, అతని సారథిని ఐదు బాణములతో కొట్టెను. అప్పుడు భీమసేనుడు గూడ నవ్యుచు కర్ణుడు వేసిన నాలుగు బాణములను నడుమనే ముక్కలు చేసి కర్ణునిపై నరువది నాలుగు బాణములు ప్రయోగించెను. అప్పుడు కర్ణుడు బాణములతో పలుసార్లు భీముని కప్పెను. భీముడు కర్ణుని ధనుస్సు ఖండించి, బాణములతో నతనిని గాయపరచెను. అట్లు గాయపడిన కర్ణుడు మరియొక ధనుస్సు తీసికొని, భీముని బాణ తాడితుని చేసి గాయపరచెను.

“భీముడు మహాక్రోధముతో కర్ణుని యెదలో మూడు నిశిత శరములు గ్రుచ్చెను.

ఆ మూడు బాణములచేత కర్ణుడు మూడు శిఖరములు గల యున్నత పర్వతముల వలె శోభిల్లు చుండెను. పర్వతము నుండి గైరికాది ధాతువులు ప్రవహించు చున్నవాయునునట్లు, కర్ణుని యెడనుండి రక్తము కారెను.

“రాజా! ఆ దెబ్బ చేత కర్ణుడు బాధితుడై, కొంచెము చలించి యనేక బాణములతో భీమసేనుని కొట్టెను. అప్పుడు భీముడు ఒక చురకత్తితో కర్ణుని ధనుస్సు యొక్క నారిని త్రొంచి, ఒక భల్లముతో అతని సారథిని చంపి, పడగొట్టి, కర్ణుని రథాశ్యములను గూడ గూల్చెను. అప్పుడు కర్ణుడు భయపడి, అశ్వహీన రథమునుండి దుమికి, త్వరగా వృషసేనుని రథ మెక్కెను.

“రాజా! ఈ విధముగా భీమసేనుడు కర్ణుని జయించి, మేఘ గర్జనమువంటి సింహనాదము గంభీరముగా చేసెను. అది విని యుద్ధములో కర్ణుడు ఓడిపోయినట్లు తెలిసికొని యుధిష్ఠిరుడు సంతోషించెను. అప్పుడు పాండవసేనలో నన్ని వైపుల శంఖములు ఊదబడెను. శత్రువుల శంఖధ్వని విని మీ సైనికులు గూడ బిగ్గరగా గర్జిల్లిరి. యుధిష్ఠిరుడు యుద్ధ స్థలమందు సంతోషము వలన తన సేనలో శంఖధ్వని బాణధ్వని, హర్షనాదమున్ను వ్యాపింప జేసెను.

“రాజా! ఆ సమయమందు అర్జునుని గాండీవ ధనుష్టంకారము, శ్రీకృష్ణుని పాంచజన్య శంఖధ్వనియు మార్మోగెను. కాని, ఆ ధ్వనులను కప్పి పుచ్చుచు, భీముని భయంకర సింహనాదము సేన యందంతట వినపడెను. తరువాత ఆ యిరువురు వీరులు పరస్పరము బాణములతో కొట్టుకొన జొచ్చిరి. కర్ణుడు మృదువుగా బాణములు విడువగా, భీమసేనుడు కఠోరముగా ప్రయోగించెను. కర్ణుని భీమసేనుడు అసంఖ్యాక బాణములచేత బాధించి యుండుట జూచి దుర్యోధనుడు దుశ్శలునితో, ‘దుశ్శలా! కర్ణుడు సంకటావస్థలో నున్నాడు. నీవు త్వరగా నతని కొరకు రథము గొనిపోము’ అని యనెను.

“రాజా! అప్పుడు దుశ్శలుడు రాజాజ్ఞపై కర్ణుని కడకు ఊరికెను. కర్ణుడు దుశ్శలుని రథమెక్కెను. అప్పుడు భీముడు హఠాత్తుగా పోయి పది బాణములతో కర్ణ-దుశ్శలులను గాయపరచి, దుశ్శలుని తల నఱకెను.

130వ అధ్యాయము

దుర్యోధనుడు ద్రోణాచార్యుని నిందించుట - ఆయన అతనికి ద్యూత పరిణామము తెలిపి యుద్ధమునకు పంపుట - అతనితో యుధామన్యుడు, ఉత్తమోజుడు యుద్ధము చేయుట :-

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! ఇట్లు మీ సేన భయ కంపితమై పారిపోయెను. అర్జునుడు సైంధవ వధకొరకు ముందుకు సాగి పోయెను. అతని వెనుక సాత్యకి - భీమసేనులు గూడ నక్కడకు చేరిరి. అప్పుడు దుర్యోధనుడు అవశ్యకము లైన కార్యములను గూర్చి యోచించుచు రథమాత్ర సహాయు డై, ద్రోణాచార్యుని కడకు పోయెను. అప్పుడు దుర్యోధనుని కనులు క్రోధ రక్తము లై యుండగా, బెదరు చున్న స్వరముతో నతడు ద్రోణాచార్యునితో నిట్లనెను.

“అచార్యా! భీమార్జున సాత్యకులు మహారథికులు ముగ్గురున్ను నా సమస్త సేనను జయించి, సైంధవుని కడకు పోయిరి. వారినెవరు గూడ ఆప జాలకపోయిరి. అక్కడ గూడ వారు నా సేనను కొట్టుచున్నారు. రథికాగ్రేసరు డైన యర్జునుడు అధిక శక్తి సంపన్నుడు కాబట్టి నిన్ను దాటి ముందుకు పోయెను. అంతవరకు నేను అంగీకరించినాను. కాని, గురుదేవా! సాత్యకి-భీమసేనులు నిన్నెట్లు దాట గలిగిరి? సాత్యకి - భీమసేనార్జునుల చేత నీవు ఓడిపోవుట సముద్రము ఎండిపోయినంత అశ్చర్యకర మైన విషయము కదా! లోకులు దీనిని చర్చించుచున్నారు. ధనుర్వేద పారంగతు డైన అచార్య ద్రోణుడు యుద్ధమునందు ఎట్లు పరాజితు డయ్యెనని యోధులందరు ననుకొనుచున్నారు. ఈ నీ పరాజయము ప్రజలకు అవిశ్వసనీయము గా నున్నది.

“అచార్యా! వాస్తవముగా ఇది నా దౌర్భాగ్యము. ఈ ముగ్గురు మహారథికులు నీవంటి వీరుని దాటి ముందుకు పోవుట చూడగా, యుద్ధమునందు నా వినాశము అవశ్యంభావి యని తలచెదను. ఇట్టి పరిస్థితిలో కర్తవ్యమేమి యని నీవు తెలుపుము. ఇప్పుడు జరిగిన దేదియో జరిగినది. ఇక శేషించిన కార్యమును గూర్చి విచారింపుము. బ్రహ్మాన్! ఇప్పుడు సైంధవ రక్షణము మనకు ముఖ్య కర్తవ్యము. దీనిని బాగుగా విచారించి శీఘ్రముగా నెరవేర్చుము.

“మహారాజా! ఇట్లు దుర్యోధనుడు చెప్పగా విని ద్రోణాచార్యుడతనితో నిట్లనెను.

“నాయనా! ఇందులో చింతించవలసినది, విచారించవలసినదియు చాల ఉన్నది. కాని, ఇప్పటి మన కర్తవ్యము చెప్పెద వినుము. ముగ్గురు పాండవ మహారథికులు మన సేనను దాటి ముందుకు పోయినారు. మన వెనుకవైపు భయము ఎంత ఉన్నదో, ముందు వైపుగూడ అంతయే యున్నది. కాని, కృష్ణార్జును లున్నవైపు అధిక భయ మున్నదని నేను తలచెదను. ఇప్పుడు కౌరవసేనకు ముందు వెనుక భయమున్నది. శత్రువులు రెండువైపుల దాడి చేయుచున్నారు. ఇట్టి పరిస్థితిలో సైంధవుని రక్షణమే మన ముఖ్య కర్తవ్యము.

“నాయనా! సైంధవుడు కుపితుడైన యర్జునునకు భయపడి యున్నాడు కనుక, సర్వ విధముల నతనిని మనము రక్షించలెను. భీమ-సాత్యకులు గూడ నతనిపైకే పోయినారు. పూర్వము శకునికి జూద మాడుటకు గలిగిన యభిప్రాయము వాస్తవముగ నేడు సఫలమగు చున్నది. అనాడు ఏ పక్షమునకు గూడ జయాపజయములు కలుగ లేదు. నేడు మనము ప్రాణములను పందెముగ నొడ్డి జూద మాడు చున్నాము. ఇందులోనే మనకు వాస్తవముగ జయాపజయములు కలుగు చున్నవి. శకుని కౌరవ సభలో పూర్వము భయంకరము లైన పాచికలు పట్టుకొని అడి యుండెను. అప్పుడు అతడు అవి పాచిక లనియే తలిచి యుండెను. ఇప్పుడవి ఘోరబాణము లైనవి.

“నాయనా! మీ యోధులు ఇప్పుడు నిలిచి యున్న చోటనే నిక్కమైన జూదము అడ బడు చున్నది. ఈ సైనికులే జూదరులు. బాణములే పాచికలు. సైంధవుడే పందెము. దీని పైననే ఈ జూదపు జయాపజయముల నిర్ణయము జరుగును. సైంధవుని ప్రాణములు పందెముగా నొడ్డి శత్రువుతో ద్యూతక్రీడ జరుగు చున్నది. ఇక్కడ మీ రందరు మీ ప్రాణముల యందు మోహము విడిచి యుద్ధములో సైంధవుని రక్షింపుడు. దానిపైననే ఇప్పుడు జూద మాడు వారి జయాపజయములాధార పడి యున్నది.

“దుర్యోధనా! మనయోధులు జాగరూకు లై, సింధురాజును రక్షించు చున్నచోటకే నీవు గూడ త్వరగా పోయి సింధురాజు రక్షకులను రక్షింపుము. నేను ఇక్కడనే యుండి ఇతర రక్షకులను నీకడకు పంపు చుండెదను. దానితో పాటే పాండవ సృంజయులతో వచ్చు చున్న పాంచాలురను గూడ లోపలికి ప్రవేశించకుండ ఆపుచుండెదను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! తరువాత దుర్యోధనుడు ఆచార్యుని యాజ్ఞ చేత, భయంకర కార్యము చేయుటకు సంసిద్ధు డై, తన యనుచరులతో పాటు శీఘ్రముగా

అక్కడికి పోయెను. అర్జునుని చక్రరక్షకు లైన పాంచాల రాజకుమారు లైన యుధామన్యు - ఉత్తమౌజాలు సేనా బహిర్భాగము నుండియే అర్జునుని కడకు పోవ జొచ్చిరి. అర్జునుడు యుద్ధేచ్ఛతో మీ సేనలో ప్రవేశించినప్పుడు ఈ యిరువురు చక్ర రక్షకులు భీమసేనునితో నుండిరి. అప్పుడు వారిని కృతవర్మ ఆపియుండెను. ఇప్పుడు ఇరువురు వీరులు ప్రకృభాగమునుండి మీ సేనను భేదించి ప్రవేశించిరి. అట్లు వచ్చుచున్న ఆ యిరువురను దుర్యోధనుడు చూచి, వెంటనే ముందుకు పోయి, ఆ సోదరులతో యుద్ధము చేసెను.

“మహారాజా! యుధామన్యు - ఉత్తమౌజాలు సుప్రసిద్ధ మహా రథిక వీరులు. ఆ యిరువురు దుర్యోధనునిపై దాడి చేసిరి. యుధామన్యుడు ముప్పది బాణములు కొట్టి దుర్యోధనుని గాయపరచెను. మరి యిరువది బాణములతో అతని సారథిని, గుఱ్ఱములనున్న కొట్టెను. అప్పుడు దుర్యోధనుడు ఒక బాణముతో యుధామన్యుని ధ్వజము ఖండించి, మరియొక బాణముతో నతని ధనుస్సు రెండు ముక్కలు చేసెను. ఒక బల్లెముతో కొట్టి యుధామన్యుని సారథిని క్రింద పడ గొట్టెను. మరి నాలుగు బాణములతో నతని నాలుగు గుఱ్ఱములను గూడ గాయపరచెను.

“రాజా! అప్పుడు యుధామన్యుడు గూడ కుపితుడై, నీ పుత్రుని యెదపై ముప్పది బాణములు కొట్టెను. తరువాత, ఉత్తమౌజాడు గూడ కుపితుడై, దుర్యోధనుని సారథిని బాణముతో కొట్టి చంపెను. అప్పుడు దుర్యోధనుడు గూడ ఉత్తమౌజాని నాలుగు రథాశ్వములను, సారథిని, ఇరువురు పార్శ్వరక్షకులనున్న చంపెను. అప్పుడు ఉత్తమౌజాడు శీఘ్రముగ తన సోదరుడైన యుధామన్యుని రథముపైకి అనేక బాణములతో పోయి దుర్యోధనుని గుఱ్ఱములను చంపి యతని ధనుస్సును అంబులపొదిని ఖండించెను.

“రాజా! అప్పుడు దుర్యోధనుడు గదాధారి యై, రథమునుండి దిగి, యుధామన్యు - ఉత్తమౌజాల వైపు పరుత్తెను. అట్లు వచ్చుచున్న దుర్యోధనుని చూచి, ఆ యిరువురు సోదరులు రథపు వెనుక భాగమునుండి క్రిందికి దుమికిరి. తరువాత, వారి రథమును, సారథిని, ధ్వజమునున్న, దుర్యోధనుడు గదాఘాతములచేత చూర్ణము చేసి తన రథాశ్వములు, సారథియు లేకుండుట చేత శల్యుని రథమెక్కిను. తరువాత యుధామన్యు - ఉత్తమౌజాలిద్దరు రెండు రథముల నెక్కి, యర్జునుని కడకు పోయిరి.

131వ అధ్యాయము

భీమసేనుడు కర్ణుని జయించుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఈ విధముగా ఘోర సంగ్రామము జరిగి, సేన లన్నియు బాధపడి వ్యాకులము లగు చున్నప్పుడు కర్ణుడు మరల భీమునితో యుద్ధము చేయుటకు, వనమునందు ఒక మదగజము మరియొక మదగజముపై దాడి చేయునట్లు, వచ్చెను.

“జనమేజయా! ఇట్లు సంజయుడు చెప్పగా విని, ధృతరాష్ట్రుడు ఇట్లు ప్రశ్నించెను.

“సంజయా! కర్ణ-భీములు అర్జునుని రథము కడకుపోయి, ఏ విధముగ యుద్ధము చేసిరి? భీమునిచేత తొలుతనే ఓడిపోయిన కర్ణుడు మరల నతనిపైకి ఎట్లు వచ్చెను? లేదా, భూమండలమందు సుప్రసిద్ధ మహారథికు డైన కర్ణునితో యుద్ధము చేయుటకు భీమసేను డెట్లు ముందుకు వచ్చెను? భీష్మ-ద్రోణుల తరువాత యుధిష్ఠిరునకిప్పుడు కర్ణుడు తప్ప మఱియొకని వలన భయము లేదు. పూర్వము కర్ణుని బల పరాక్రమములు చింతించుచు యుధిష్ఠిరుడు, భయముచేత ననేక సంవత్సరములు నిద్ర లేక యుండెను. అట్టి కర్ణునితో భీమసేను డెట్లు యుద్ధము చేసెను?

“సంజయా! బ్రాహ్మణ భక్తుడు, బలపరాక్రమ సంపన్నుడు, యుద్ధమునం దెప్పుడు గూడ వెనుకాడని వాడు, యోధాగ్రేసరుడు నైన కర్ణునితో భీమ సేను డెట్లు యుద్ధము చేసెను? పూర్వము పరస్పరమే పోరాడిన కర్ణ-భీముల యుద్ధము మరల నిపుడెట్లు ప్రవర్తించెను? పూర్వము కర్ణుడు అర్జునుడు దప్ప ఇతర పాండవులతో భ్రాతృత్వము చూపు చుండెను గదా! కర్ణుడు దయగలవాడు. కాని, కుంతిమాటలను మాటి-మాటికి స్మరించుచునే యతడు భీమసేనునితో నెట్లు యుద్ధము చేసెను? లేదా, భీమసేనుడు, పూర్వము చేసిన శతృత్వమును స్మరించుచు కర్ణునితో ఏ విధముగ యుద్ధము చేసెను?

“సంజయా! నా కొడుకు దుర్యోధనుడు, ‘కర్ణుడు యుద్ధమునందు పాండవులను జయించగల’డని సర్వదా అశించు చుండెను. ఎవనిపై మూర్ఖులైన నా

పుత్రుల విజయాశ యుండెనో, యట్టి కర్ణుడు భయంకరు డైన భీమునితో నెట్లు యుద్ధము చేసెను? ఎవని యాశ్రయముతో నా కొడుకులు పాండవులతో వైరము తెచ్చి పెట్టుకొనిరో, యట్టి కర్ణునితో భీము డెట్లు యుద్ధము చేసెను? కర్ణుడు తమకు చేసిన యనేకాపకారములను స్మరించిన భీముడు అతనితో నెట్లు యుద్ధము చేసెను?

“సంజయా! ఏ వీరుడు ఏకమాత్ర రథ సహాయుడై, సమస్త భూమండలమును జయించెనో, యట్టి కర్ణునితో భీముడెట్లు యుద్ధము చేసెను? సహజకుండలములు గల కర్ణునితో యుద్ధరంగమందు భీముడెట్లు పోరాడెను? ఆ యిరువురు వీరులకు ఎట్లు యుద్ధము జరిగెను? ఆ యిరువురిలో నొకనికి ఎట్లు విజయము కలిగెను? ఆ సమాచార మంతయు కథాకథన కుశలుడ వైన నీవు నాకు చెప్పుము”

ఆ మాటకు సంజయుడిట్లనెను.

“రాజా! కర్ణుని విడిచి కృష్ణార్జునుల కడకు పోవుటకు పూనుకొనిన భీమసేనుని పై ఆక్రమణము చేసి కర్ణుడు, మేఘములు పర్యతముపై జలము వర్షించునట్లు భీమునిపై బాణములు కురిసి, వికసిత కమల ముఖముతో నవ్వుచు, అట్లు పోవుచున్న భీముని యుద్ధమునకు పిలిచి యిట్లనెను.

“భీమసేనా! నీవు వెన్ను జూపి పోయెద వని నీ శత్రువులు స్వప్నములో గూడ తలచి యుండ లేదు. కాని, యిప్పుడు నీవు అర్జునునితో కలిసికొనుటకు ఎందుకు నాకు వెన్ను చూపి పోవుచున్నావు? కుంతీపుత్రులకు ఈ కార్యము యోగ్యము కాదు. కనుక, నా యెదుటకు వచ్చి యుద్ధము చేయుము.

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! కర్ణుడు ఇట్లు అనిన మాటలను భీమసేనుడు సహింపజాలక, అర్థ మండల గమనముతోనే తిరిగి వచ్చి కర్ణునితో యుద్ధము చేయ దొడగెను. సమస్త శస్త్ర ప్రయోగములో నిపుణుడు, సహజ కవచధరుడు, ద్వైరథ యుద్ధ సమర్థుడు నైన కర్ణునిపై భీమసేనుడు బాణములు వర్షించెను. ఆ యుద్ధము ముగించు తలంపుతో భీముడు కర్ణుని సంహరించి, అతని యనుచరులను గూడ వధింప దలచి కుపితుడై, కర్ణుని బాణములతో కొట్టగా కర్ణుడు గూడ మదగజము వలె పొగరుతో నున్న భీముడు విడిచిన బాణములను నష్ట పరచెను. కర్ణుడు తన యస్త్ర విద్యా పాండిత్యము కారణముగా యుద్ధరంగమందు ఆచార్య ద్రోణుని వలె గౌరవింప బడుచు, భీమసేనుని పరిహసించుచు, నతని యెదుట నిలిచెను. అప్పుడు భీముడు కర్ణుని పరిహసమును

సహింప జాలక, యన్ని వైపులనుండి యుద్ధము చేయుచు సమస్త వీరులు చూచు చుండగనే కర్ణుని యెదపై వత్సదంత బాణములతో, మావటివాడు గజరాజును అంకుశముతో బాధించినట్లు పొడిచెను.

“రాజా! తరువాత భీమసేనుడు కర్ణుని ఇరువది యొక్క తీక్ష్ణబాణములతో కొట్టెను. అప్పుడు కర్ణుడు వాయు సమాన వేగము గల భీమసేనుని రథాశ్వములను ఐదైదు బాణములతో కొట్టెను. అప్పుడు అర్థ నిమిషములోనే కర్ణుడు భీమసేనుని రథముపై బాణములు కురిసి అతని రథ - ధ్వజ - సారథులతో పాటు అతనిని గూడ అచ్ఛాదించెను. కర్ణుడు అరువది నాలుగు బాణములతో, మావటివాడు గజరాజును అంకుశముతో బాధించినట్లు భీముని పొడిచెను.

“రాజా! అప్పుడు భీమసేనుడు కర్ణుని బాణములను లెక్కచేయక నిర్భయముగ నతనిని కఠిచుకున్నంత దగ్గరగా, నతని కడకు పోయెను. కర్ణుని విషధర సర్పముల వంటి భయంకర బాణములు శరీరముపై ధరించిన భీముడు ఏమాత్రము భయపడక, యనేక బాణములు కొట్టి కర్ణుని గాయపరచెను. అప్పుడు కర్ణుడు గూడ భీమసేనుని మృదువుగా బాణతాడితుని జేయుచుండగా, భీముడు పూర్వ వైరము స్మరించుచు, కర్ణుడు సడలి యుండుట చూచి, తనకు అవమానముగ తలచి, కర్ణునిపై బాణములు కురియగా నవి కూయుచున్న పక్షుల వలె కర్ణునిపై పడెను.

“రాజా! భీమసేనుడు ప్రయోగించిన బాణములను కర్ణుడు, మిడుతలను అగ్ని కప్పినట్లు, కప్పి వేసెను. ఈ విధముగ నన్ని వైపుల బాణములచేత కప్పబడుచున్న కర్ణుడు గూడ భీమునిపై బాణములు కురియ జొచ్చెను. కాని, కర్ణుని బాణములను భీముడు నడుమనే, బల్లెములతో, ఖండించెను. అప్పుడు కర్ణుడు మరల బాణములతో భీముని కప్పెను. భీముడు ఆ బాణములతో, ముండ్లతో కూడిన యేడు పందివలె, కనపడెను. కర్ణుడు విడిచిన తీక్ష్ణబాణములను భీమసేనుడు తన శరీరముపై, సూర్యుడు కిరణములను వలె ధరించెను.

“రాజా! రక్తసిక్తమై యున్న భీమసేనుని శరీరము వసంత ఋతువునందు పుష్పించిన యశోకవృక్షము వలె శోభిల్లు చుండెను. కర్ణుని యాకార్యమును సహింప జాలక, భీముడు రక్తనేత్రములను త్రిప్పుచు, కర్ణునిపై నిరువది యైదు బాణములు ప్రయోగింపగా, నా బాణముల చేత కర్ణుడు, దాగి యున్న పాదములు గల

విషసర్పములతో గూడిన శ్వేత పర్వతమువలె, తోచుచుండెను. దేవ సమాన పరాక్రమశాలి యైన భీముడు, తన శరీరమును లెక్కచేయని కర్ణుని మర్మస్థానములందు పదునాలుగు బాణములు కొట్టి గాయపరచి, మరియొక బాణముతో కర్ణుని ధనుస్సు ఖండించి, యతని నాలుగు రథాశ్వములను - సారథిని గూడ చంపి, సూర్య కిరణముల వంటి తీక్ష్ణబాణములతో కర్ణుని యెదపై కొట్టెను.

“రాజా! సూర్య కిరణములు మేఘములను భేదించి నలువైపుల వ్యాపించునట్లే, భీముని బాణములు కర్ణుని శరీరమును భేదించి, భూమిలో దూరిపోయెను. కర్ణునకు తన పౌరుషముపై గొప్ప యభిమాన మున్నప్పటికిన్ని, భీమసేనుని బాణములచేత నతడు గాయ పడి, ధనుస్సు ఖండింప బడుటచేత, రథహీను డగుటచేతను భయపడి మరియొక రథముపై నెక్కుటకు పరుగెత్తి పోయెను.

ఇట్లు సంజయుడు చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్రుడి విధముగా ప్రశ్నించెను.

132వ అధ్యాయము

భీమసేన - కర్ణుల యుద్ధము :-

“సంజయా! భృగు వంశశిరోమణి యైన పరశురాముడు సాక్షాత్తు భగవంతు డైన శంకరునకు శిష్యుడు. అట్టి పరశురామునికడ శిష్యత్వము నెరపిన కర్ణుడు అస్త్రవిద్యలో గురువునకు సమానుడు. లేదా, శిష్యోచిత సద్గుణ సంపన్నుడైన పరశురామునకు శిష్యుడైన కర్ణుడు గురువున కంటె మించిన వాడు. ఐనను, అతనిని భీమసేనుడు అడుకున్నట్లుగా జయించెను. కర్ణునిపై నా పుత్రులకు మిక్కిలి ఆశ యుండెను. అతనిని భీమసేనుడు ఓడించి యుద్ధవిముఖుని జేయగా చూచి దుర్యోధను డేమి యనెను? బల పరాక్రమ సంపన్నుడైన భీమసేనుడు ఎట్లు యుద్ధము చేసెను? అథవా, కర్ణుడు యుద్ధరంగమందు అగ్ని వలె ప్రజ్వలించు చున్న భీముని చూచి యేమి చేసెను?

“జనమేజయా! ఆ మాటకు సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో నిట్లనెను.

మహారాజా! సుడిగాలి వేగము చేత ఉప్పొంగు చున్న సముద్రము వలె కర్ణుడు మరియొక రథ మెక్కి మరల భీమునిపై దాడి చేసెను. అప్పుడు క్రుద్ధుడై యున్న కర్ణుని జూచి మీ పుత్రులు ‘ఇక నిప్పుడు భీమసేనుడు అగ్నిముఖములో వేల్చబడిన యాహుతి వలె నశించ గలడు’ అని తలచిరి.

“రాజా! తరువాత, కర్ణుడు కరతాళధ్వనులు, ధనుష్ఠంకారమున్ను చేయుచు భీముని రథముపై దాడి చేయగా, ఆ యిరువురకు మరల ఘోర సంగ్రామము జరిగెను. పరస్పర వధేచ్ఛతో నున్న కర్ణ భీములు కుపితులై, యొండొరులను నేత్రములతో దహించు చున్నారా యనునట్లు చూచుకొనిరి. వారి కన్నులు క్రోధ రక్తము లై యుండెను. ఇద్దరు న్ను బుసకొట్టుచున్న సర్పముల వలె నిట్టూర్చుచు పరస్పరము తలపడి బాణములతో క్షతగాత్రులను చేసికొనిరి. రెండు వ్యాఘ్రములవలె, రోషభరితు లై వారు డేగలవలె మహా వేగముతో, క్రుద్ధములైన శరభమృగము (మీగండ్ల మృగము) ల వలె తల పడి యుద్ధము చేయుచుండిరి.

“రాజా! జూద మాడు చున్నప్పుడు, వనవాసకాలమందు, తాము అనుభవించిన దుఃఖమును, స్మరించి, నీ పుత్రులు పాండవుల రాజ్యమును ధన - రత్న - కనక రాసులను అపహరించుట స్మరించి, సపుత్రకులైన పాండవులకు నీవు చేసిన నిరంతర క్లేశములను తలచి, నిరపరాధు లైన కుంతీదేవిని, ఆమె పుత్రులనున్న దహించు నిచ్ఛతో నీవు చేసిన కుట్ర, సభలో దురాత్ములైన నీ పుత్రులు ద్రౌపదికి కలిగించిన మహాకష్టము, దుశ్శాసనుడు ఆమె కొప్పు పట్టుకొని యీడ్చుట, కర్ణుడు మాట్లాడిన కఠోర వచనములు, నీ సమక్షము నందే కొరవులు ద్రౌపదితో ‘ద్రౌపది! నీవు మరియుక పతిని చేసికొనుము. నీకు ఇక ఈ పతులు లేరు. ఈ పాండవులు నపుంసకులవలె నరకము (దుఃఖము) నందు పడి యున్నారు’ అని యనిన మాటలు, నీ పుత్రులు ద్రౌపదిని దాసిగా చేసి ఆమెను అనుభవింప దలచి యుండుట, పాండవులు కృష్ణమృగ చర్యములు ధరించి వనమునకు పోవునప్పుడు సభలో నీ సమక్షమందే కర్ణుడు కఠిన వచనములు పలికిన విషయము, వారిని తృణప్రాయులనుగా తలచి దుర్యోధనుడు ఎగిరి పడుచు తాను సుఖముగా నుండి కూడ చైతన్య రహితు డైన ఆ మూర్ఖుడు సంకటములో పడి యున్న పాండవులపై క్రోధము చూపించుట - ఈ మొదలైన విషయములను మరియు బాల్యము నుండి ఇంతవరకు నీవలన ప్రాప్తించిన దుఃఖములన్నింటిని స్మరించి, శత్రు దమనుడు, ధర్మాత్ముడు నైన భీమసేనుడు తన జీవితముపై విరక్తి గల వా డయ్యెను.

“రాజా! భరతవంశసింహ మైన భీమసేనుడు జీవితముపై మోహము విడిచి, సువర్ణ ధనుష్ఠంకారము చేయుచు, కర్ణునిపై దాడి చేసి, బాణజాలమును కర్ణుని రథముపై పరచి, సూర్యప్రభను మేఘము వలె ఆచ్ఛాదించెను. అప్పుడు కర్ణు డా

బాణములను తన బాణములచేత భిన్నభిన్నములు చేసి, తొమ్మిది బాణముల చేత భీముని గాయపరచి, మదగజమును వలె భీముని ఆపెను. కాని, భీముడు కొంచెము గూడ భయపడక, కర్ణునిపై బడెను. ఒక మదగజము మరియుక మదగజముపై దాడి చేసినట్లు భీముడు దాడి చేయుచుండగా కర్ణుడు అతనిపై ఆక్రమణము చేయుటకు ముందుకు సాగెను.

“రాజా! తరువాత కర్ణుడు సంతోషముతో నూర్లకొలది దుందుభులవంటి తన శంఖము పూరించి, అంతట మార్మోగించెను. దానిచేత పాండవసేనలో, క్షోభిల్లిన సముద్రము వలె, విక్షోభము గలిగెను. తన చతురంగ సైన్యములు అట్లు క్షోభిల్లి యుండగా చూచి, భీమసేనుడు కర్ణుని బాణాచ్ఛాదితుని చేయగా, కర్ణుడు భీముని తన బాణములచేత ఆచ్ఛాదించుచు, ఎలుగుబంటి వంటి నల్లని వర్ణము గల భీముని గుఱ్ఱములను, హంసవంటి తెల్లని వర్ణము గల తన యశ్యములతో కలిపెను. అప్పుడు మీ సేనలో హాహాకారము బయలు వెడలెను. ఆ రెండు రంగుల గుఱ్ఱములు కలిసినప్పుడు ఆకాశమందు, లేచిన తెల్లని - నల్లని మేఘములు కలిసినట్లు శోభ గలుగు చుండెను. క్రోధారుణ నేత్రులైన కర్ణభీములను చూచి మీ మహారథికులు భయపడి వణక జొచ్చిరి.

“రాజా! ఆ యిరువురి యుద్ధము, యమరాజ్యము వలె భయంకరముగా నుండెను. ప్రేతరాజ పురము వంటి ఆ యుద్ధమువైపు చూచుట అతి కఠినముగా నుండెను. అతి చిత్ర సమాజమును చూచు చున్న మహారథికులకు, ఆ మహాయుద్ధ మందు, ఆ యిరువురిలో ఏ యొక్కనికి గూడ విజయము కలుగుట కనపడలేదు.

“మహారాజా! నీవు, నీ పుత్రులున్న కలిసి చేసిన దురాలోచన ఫలితముగా, మహావీరు లైన భీమ-కర్ణులకు, మిక్కిలి దగ్గరగా జరుగుచున్న సంఘర్షణమును అందరు చూచు చుండిరి. ఆ వీరులిద్దరు అనేక బాణప్రయోగము చేసి ఆకాశమును ఆచ్ఛాదించిరి. ఒండొరులను వధించు నిచ్ఛతో పోరాడుచున్న ఆ వీరులిద్దరు, వర్షించు చున్న మేఘములవలె మిక్కిలి దర్శనీయులుగా నుండిరి. ఆ యిరువురి బాణములచేత ఆకాశము కొరవులు కురియు చున్నట్లు ప్రకాశించెను. ఆ యిరువురి బాణములు, శరత్కాలమునందు ఆకాశములో, మదించిన సారస (బెగ్గురు) పక్షుల పంక్తులవలె శోభిల్లు చుండెను.

“రాజా! భీమసేనుడు కర్ణునితో తలపడియుద్ధము చేయుట చూచి శ్రీకృష్ణార్జునులు, అది భీమునకు అతి భార మని తలచిరి. ఆ యుద్ధమందు కర్ణ భీముల బాణముల చేత గాయపడిన గజాశ్వ పదాతి దళములు, బాణములు పడుచున్న స్థానమును దాటి దూరముగా పోవుచుండెను. కొందరు సైనికులు క్రింద పడుచుండిరి. కొందరు పడి యుండిరి. అనేకయోధులు చచ్చి యుండిరి. ఈ విధముగా మీ సేనలో గొప్ప మనుష్య సంహారము జరిగెను. ఆ సేనల శవముల చేత రణరంగమంతయు కప్పబడి, అది, దక్షయజ్ఞ సంహారకాలమందు రుద్రుని క్రీడాభూమివలె తోచు చుండెను.

“జనమేజయా! యిట్లు సంజయుడు చెప్పగా విని, ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో నిట్లనెను.

133వ అధ్యాయము

కర్ణ-భీమసేనుల యుద్ధము - సారథి సహిత కర్ణ రథ వినాశము - ధృతరాష్ట్ర పుత్రు డైన దుర్యోధనుని వధ :-

“సంజయా! భీమసేనుడు మహా పరాక్రమశాలి యైన కర్ణునితో యుద్ధము చేయుట యద్భుత మని తలచెదను. అనేక దేవ - యక్ష - రాక్షస మానుష్యాదులను గూడ జయించు నట్టి కర్ణుడు భీమసేనుని ఎట్లు లంఘించ జాల కుండెను? ఆ యిరువురకు ఎట్లు యుద్ధము జరిగెను? వారి జయాపజయములే ఉభయ పక్షముల జయాపజయము లని తలచెదను. దుర్యోధనుడు కర్ణుని బలముతో సాత్యకి శ్రీకృష్ణాది సహితముగ పాండవులను జయించవలె నని ఉత్సాహ పడు చున్నాడు. భీమసేనుని చేత కర్ణుడు మాటి మాటికి ఓడుట విని నాకు మోహము కలుగుచున్నది. నా పుత్రుని దుర్యోధనీతి కారణముగ సమస్త కౌరవ సేనలు నశించెనని తలచెదను. కర్ణుడు ఎప్పటికిన్ని పాండవులను జయింపజాలడు. ఇంతదాక జరిగిన యుద్ధములన్నింటిలో పాండవులే కర్ణుని జయించిరి.

“సంజయా! ఇంద్రాది దేవతలు గూడ పాండవులను జయించుట యసంభవము. కాని, ఈ విషయము మూర్ఖ దుర్యోధనుడు తలచడు. నా పుత్రుడు కుబేరుని వంటి. యుధిష్ఠిరుని ధనమపహరించి, ఉన్నతస్థానమం దున్న మధువును తీసికొన గోరు మూర్ఖునివలె, పతన భయమును ఎరుగ జాలకున్నాడు. ఇతడు కపట విద్యనే యెరుగును. కనుక కపటము చేతనే పాండవ రాజ్యాపహరణము చేసి, దానిని

జయించినట్లుగా తలచి పాండవులను అవమాన పరచు చున్నాడు. అవివేకి నైన నేను గూడ పుత్రస్నేహ వశము చేత ధర్మాత్ము లైన పాండవులను మోసగించితిని. దూరదృష్టిగల యుధిష్ఠిరుడు సంధిని కోరు చుండెను. కాని, అతడు అసమర్థుడని నా పుత్రులు తలచి, అతని మాట త్రోసిపుచ్చిరి.

“అనేక పర్యాయములు మేము వారికి చేసిన యపకారములను, దుఃఖములను మనస్సులో నుంచుకొని భీమసేనుడు కర్ణునితో యుద్ధము చేసెను. పరస్పర జయేచ్ఛతో చేయుచున్న ఆ యిరువురి యుద్ధమును గూర్చి వివరింపుము.”

ఆ మాట విని సంజయుడిట్లనెను.

“రాజా! కర్ణ - భీమ సేనుల యుద్ధ వృత్తాంతము వినుము. ఆ యిరువురు వన్య గజములవలె పరస్పర వధోత్సాహముతో నుండిరి. కర్ణుడు భీమసేనుని ముప్పది బాణములతో కొట్టి గాయపరచెను. అప్పుడు భీముడు కర్ణుని ధనుస్సును మూడు బాణములతో ఖండించి, ఒక బల్లెముతో కర్ణుని సారథిని కొట్టి క్రింద పడ ద్రోసెను. అప్పుడు భీమసేనుని వధింప దలచి కర్ణుడు సువర్ణ దండము, వైడూర్య మణిఖచితము నైన విచిత్ర శక్తిని ధనుస్సుపై సంధించి భీమసేనునిపై ప్రయోగించెను. అట్లు కర్ణుడు ప్రాణాంతకరమైన యముని కాలదండము వంటి, ఇంద్రుని వజ్రాయుధమువంటి శక్తిని ప్రయోగించి బిగ్గరగా సింహనాదము చేసినప్పుడు ఆ నాదము విని నీ పుత్రులు సంతోషించిరి.

“రాజా! కర్ణుడు ప్రయోగించిన ఆ శక్తి ఆకాశమునందు సూర్యాగ్నులవలె ప్రకాశించు చుండెను. భీమసేనుడు ఏడు బాణములతో ఆకాశమునందే కుబుసము వీడిన సర్పిణివంటి ఆశక్తిని ముక్కలు చేసి యమ దండముల వంటి బాణములను కర్ణునిపై ప్రయోగించెను. కర్ణుడు మరియొక ధనుస్సు తీసికొని భీముని పై బాణములు కురియ జొచ్చెను. అప్పుడు వసుషేణుడు (కర్ణుడు) విడిచిన తొమ్మిది బాణములను భీమసేనుడు తొమ్మిదింటిచేతనే ఖండించి సింహనాదము చేసెను.

“రాజా! ఆ యిరువురు వీరులు ఒక గోవు కొరకు పోరాడుచున్న రెండు ఆబోతుల వలె ఒకసారి అరచుచు, మఱియొక సారి మాంసము కొరకు పరస్పరము పోట్లాడుచున్న సింహముల వలె గర్జిల్లుచు నుండిరి. రెండు గజరాజములు తమ దంతాగ్రభాగములచేత కొట్టుకొనుచు పోరాడునట్లు కర్ణ-భీమ సేనులు బాణములచేత

పరస్పరము గాయపరచుకొను చుండిరి. అయుధ వర్షములతో ఒకరి నొకరు దహించుచు క్రోధముచేత కన్నులు తెరచుచు నొకసారి నవ్వుచు, ఒకసారి గర్జించుచు, శంఖ నాదములు చేయుచు నొండొరులు పోరాడు చుండిరి.

“రాజా! భీమసేనుడు మరల కర్ణుని ధనుస్సు ఖండించి, అతని శ్యేతాశ్యములను వధించి, సారథిని కొట్టి, క్రింద పడద్రోసెను. అశ్వ సారథులు మరణించుట చేత కర్ణుడు బాణాచ్ఛాదితు డై యుండి మోహము చెంది యుండుట చేతను కింకర్తవ్యతా మూఢు డై యుండెను. కర్ణుడిట్లు సంకటావస్థలో పడి యుండుట చూచి దుర్యోధనుడు క్రోధకంపితు డై ‘దుర్జయ! పొమ్ము! భీమసేనుడు యముడువలె కర్ణుని మ్రింగ దలచు చున్నాడు. కర్ణునకు సహాయకుడవుగా పోయి ‘తూబరకుడు’ (గడ్డము మీసములు లేని పండుడు) వలె నున్న భీమసేనుని త్వరగా చంపుము’ అని తమ్ము డైన దుర్జయునకు ఆజ్ఞ ఇచ్చెను. దుర్యోధనాజ్ఞచేత దుర్జయుడు భీమునిపై బాణములు కురియుచు తొమ్మిది బాణములతో నతనిని కొట్టి ఎనిమిదింటితో అతని గుఱ్ఱములను, ఆరు బాణములతో నతని సారథిని గాయపరచి, మూడు బాణములతో ధ్వజమును కొట్టి, మరి యేడు బాణములతో భీమసేనుని కొట్టెను.

“రాజా! అప్పుడు భీముడు కుపితు డై దుర్జయుని (దుష్పరాజయుడు) మర్మ స్థానములను బాణములతో చీల్చి అతనిని, అశ్వసారథులతో పాటు వధించెను. క్షతగాత్రు డై క్రింద పడిన దుర్జయుడు దెబ్బ తిన్న సర్పము వలె నేలపై బడి తట తట కొట్టుకొను చుండగా, కర్ణుడు శోకముచేత అతనికి ప్రదక్షిణము చేసెను. ఈ విధముగ కర్ణుని విరథుని చేసి, నవ్వుచు భీమసేనుడు అతనిపై బాణములు, శతఘ్నులు, మేకులు కప్పెను. అట్లు కర్ణుడు క్షతగాత్రు డై భీమసేనుని విడిచి పారిపోయెను.

134వ అధ్యాయము

భీమ - కర్ణుల యుద్ధము - దుర్యుఖుని వధ - కర్ణుని పీఠాయానము :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! తరువాత కర్ణుడు మరియొక రథ మెక్కి యుద్ధమునకు వచ్చి భీమసేనుని బాణములతో కొట్టెను. రెండు గజరాజములు దంతాగ్ర భాగములతో ఒండొంటిని కొట్టుకొనునట్లు వారు బాణములతో పరస్పరము గాయపరచు కొనిరి. కర్ణుడు గర్జిల్లుచు భీమసేనుని యెదపై బాణములతో మరల కొట్టెను. భీముడు గూడ ఎనుబది బాణములతో కర్ణుని కొట్టి, మరల తొమ్మిదింటితో కర్ణుని యెద గాయపరచి, ఒక

తీక్ష్ణ బాణముతో అతని ధ్వజమును ఖండించెను. ఒక మహాగజరాజును అంకుశములతో పొడిచినట్లు, గుఱ్ఱమును చేర్లకోల (కొరడా) తో కొట్టినట్లు భీముడు అరువది బాణములతో కర్ణుని గాయపరచెను. అప్పుడు కర్ణుడు క్రోధారుణ లోచను డై, తన రెండు ఓష్ఠమూలములను నాకుచు, ఇంద్రుడు బలాసురునిపై వజ్రాయుధము ప్రయోగించినట్లు భీముని సమస్త శరీరము చీల్చగల బాణముతో కొట్టెను. అప్పుడు భీమసేనుడు నాలుగు మూరల పరిమాణము గల వజ్రసమానమై, సువర్ణ దండముతో శోభిల్లుచున్న ఆరుకోణములు గల గదతో కర్ణుని కొట్టెను. ఇంద్రుడు వజ్రాయుధముచేత రాక్షసులను వధించునట్లు భీము డా గద చేత కర్ణుని రథాశ్యములను వధించి, రెండు చురకత్తులతో ధ్వజమును ఖండించి, బాణములచేత కర్ణుని సారథిని గూడ చంపెను. అప్పుడు కర్ణుడు అశ్వ-సారథి-ధ్వజ రహిత మైన రథము విడిచి ధనుష్టంకారము చేయుచు దుఃఖితు డై నిలిచెను.

“రాజా! అప్పుడు మేము కర్ణుని యద్భుత పరాక్రమము చూచితిమి. ఆ వీరుడు రథవిహీను డైనప్పటికిన్ని, తన శత్రువును ముందుకు సాగనీయ లేదు. అట్లు విరథుడై యుద్ధరంగమందు నిలిచి యున్న కర్ణుని చూచి దుర్యోధనుడు తన తమ్ముడు దుర్యుఖునితో, ‘దుర్యుఖా! భీమసేనుడు కర్ణుని విరథుని చేసెను. కర్ణునకు రథము నిమ్ము’ అని చెప్పగా దుర్యుఖుడు త్వరగా కర్ణుని కడకు పోయి బాణములచేత భీముని ఆపెను. కర్ణుని అనుసరించు చున్న దుర్యుఖుని చూచి, భీమసేనుడు ప్రసన్నుడై, తన రెండు ఓష్ఠమూలములను నాకుచు, బాణములచేత కర్ణుని ఆపి, దుర్యుఖుని కడకు తన రథమును తోలుకొనిపోయి, తొమ్మిది తీక్ష్ణ బాణములు కొట్టి దుర్యుఖుని చంపెను. తరువాత కర్ణుడతని రథముపై కూర్చొని సూర్యునివలె ప్రకాశించు చుండెను.

“రాజా! దుర్యుఖుని మర్మస్థానములు చీలగా, నతడు రక్తసిక్తుడై నేలపై పడి యుండుట చూచి కర్ణుడు దుఃఖించుచు రెండు గడియల వరకు శత్రువును ఎదురించ జాలకపోయెను. దుర్యుఖుని ప్రాణములు పోయిన తరువాత కర్ణుడు ఆ శవమునకు ప్రదక్షిణము చేసి, ముందుకు సాగి పోయి, ఉష్ణముగా దీర్ఘ నిశ్వాసము విడుచు, కింకర్తవ్యతా మూఢు డై యుండెను. అప్పుడు భీముడు కర్ణునిపై పదునాలుగు బాణములు ప్రయోగించి అతని కవచమును చీల్చగా అవి కాల ప్రేరితము లైన భుజంగములవలె అతని రక్తమును త్రాగు చుండెను. క్రోధముతో, మహా సర్పములు

బిలములో సగము మాత్రము ప్రవేశించినట్లు, నేలపై గ్రుచ్చుకొనిన ఆ బాణములు శోభిల్లు చుండెను.

“రాజా! అప్పుడు కర్ణుడు ఏ మాత్రము వెనుకాడక పదునాల్గు బాణములతో భీమసేనుని గాయపరచెను. అవి భీముని యెడమ భుజమును ఛేదించి నేలలో, పక్షి క్రొంచ పర్యతమునకు పోయినట్లు దూరెను. ఆ బాణములు నేలలో దూరునప్పుడు, సూర్యుడు అస్తమించుచున్నప్పుడు అతని కిరణములవలె శోభిల్లు చుండెను. ఆ బాణములచేత విశీర్ణుడైన భీమసేనుని శరీరమునుండి రక్తము, పర్యతమునుండి సెలయేటిసీటివలె ప్రవహింప జొచ్చెను.

“రాజా! అప్పుడు భీమసేనుడు గూడ గరుడ సమానవేగము గల మూడు బాణములచేత కర్ణుని, ఏడుబాణముల చేత అతని సారథినిన్ని గాయపరచెను. భీమ బాణతాడితుడైన కర్ణుడు దిగ్భ్రాంతి చెంది, భయపడి, యుద్ధము విడిచి పారిపోయెను. కాని, భీమసేనుడు ధనుర్ధారి యై దృఢముగా యుద్ధరంగమందే నిలిచెను.

ఇట్లు సంజయుడు చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్ర డతని నిట్లు ప్రశ్నించెను.

135వ అధ్యాయము

ధృతరాష్ట్రుడు భేదముతో భీముని బలవర్ధనము చేసి, తన పుత్రులను నిందించుట - భీముడు, దుర్మర్షణాదులైన ఐదుగురు ధార్తరాష్ట్రులను వధించుట :-

“సంజయా! నేను, దైవమే ముఖ్యము, పౌరుషము వ్యర్థము అని తలచెదను. పౌరుషవంతుడైన కర్ణుడు సర్వ ప్రయత్నములు చేసియు భీముని ఓడించ జాలక పోయెను. కనుక పౌరుషమునకు ధిక్కార మగుగాక! ‘కర్ణుడు కృష్ణ సహిత పాండవులను జయించునుత్సాహము కలవాడు. ప్రపంచములో కర్ణ సమాన యోధుడు మరియొకడు నాకు కనపడుట లేదు!’ అని దుర్యోధనుడు మాటి-మాటికి చెప్పు చుండెను.

“సంజయా! మూర్ఖ దుర్యోధనుడు పూర్వము నాతో ‘కర్ణుడు బలవంతుడు, శూరుడు, దృఢ ధనుర్ధరుడు, యుద్ధమునందు అనాయాసముగ విజయము సాధించు వాడు, కర్ణునితో కలిసి యుద్ధభూమియం దున్న నన్ను దేవతలు గూడ ఓడింప జాల రనగా, శక్తిహీనులు, అవివేకులు నైన పాండవులు న న్నేమి చేయగలరు?’ అని చెప్పు చుండెను. కాని, విషహీన సర్పము వలె కర్ణుడు పరాజితుడై యుద్ధమునుండి

పారిపోవుట చూచి దుర్యోధనుడు ఏమనెను? అయ్యో! దుర్యోధనుడు మోహముచేత యుద్ధవిద్య నెరుగని దుర్ముఖుని ఒంటరిగా అగ్నిలో మిడతనువలె దూర్చెను.

“సంజయా! శల్య-కృపాచార్య-కర్ణ-అశ్వత్థామలు అందరు గూడ భీముని యెదుట నిలువ జాలక పోయిరి. వారు గూడ వాయు సమాన తేజశ్శాలి యైన భీమసేనుని యొక్క పదివేల గజముల బలమును, అతని క్రూర నిశ్చయమును, అతని బల-పరాక్రమ - క్రోధములనున్న ఎరిగిన వారే! యిట్టి పరిస్థితిలో కాలాంతక సమాన క్రూరకర్ముడైన భీమసేనునకు యుద్ధమునందు తమపై కోపము కలుగునట్లు ఎందుకు చేసెదరు? కర్ణు డొక్కడే బాహు బలదర్పము చేత భీముని తిరస్కరించి, రణరంగమం దతనితో తలపడుచుండెను. సమరాంగణమందు రాక్షసులను జయించు నింద్రుని వంటి కర్ణుని ఓడించిన భీమసేనుని ఎవడు గూడ యుద్ధమునందు జయింప జాలడు.

“సంజయా! ద్రోణాచార్యుని మథించి యర్జునుని జాడ కనుగొనుటకు నా సేనలో ఏకాకిగా ప్రవేశించిన భీమసేనుని ఎదురించుటకు జీవితేచ్ఛ గలవా డెవడు, పోవగలడు? వజ్రాయుధధారి యైన యింద్రుని యెదుట ఏ రాక్షసుడు గూడ నిలువ జాలనట్లే, భీముని యెదుట ఎవడు నిలువగలడు? మనుష్యుడు యమ లోకమునకు గూడ పోయి తిరిగి రా గలడు. కాని, యుద్ధమునందు భీమసేనుని యెదుటకు పోయి జీవముతో తిరిగి రాజాలడు. మందబుద్ధి గల నాపుత్రులు క్రోధముతో భీముని వైపు ఉరికి, మిడుతలు అగ్నిలో దుమికినట్లు పడిపోయిరి.

“సంజయా! క్రోధభరితుడు, భయంకరుడు నైన భీమసేనుడు సభా భవనమందు ఆనాడు కొరవులందరు విను చుండగా, నా పుత్రులను వధించుటకు చేసిన ప్రతిజ్ఞను తలచి, కర్ణుడు ఓడుటయు చూచి, దుర్యోధన - దుశ్శాసనులు భయముచేత భీమసేనునకు దూరముగా తొలగిపోయి యుందురు. దుర్బుద్ధియైన దుర్యోధనుడు ఆనాడు సభలో, ‘కర్ణ-దుశ్శాసనులు, నేను - ముగ్ధురము న్ను కలిసి యుద్ధమునందు పాండవులను తప్పక జయించెదము’ అని చెప్పి యుండెను.

“సంజయా! యిప్పుడు కర్ణుడు భీమసేనుని చేత పరాజితుడై, రథహీను డగుట చూచి, ఆనాడు శ్రీకృష్ణునిమాటను అంగీకరింపకపోవుట వలన దుర్యోధనుడు ఇప్పుడు మిక్కిలి పశ్చాత్తాపము చెందు చుండును. తన సోదరులు భీమసేనుని చేత చంపబడుట చూచి, దుర్యోధనుడు తన యపరాధమునకు మిక్కిలి పశ్చాత్తాపము చెందు చుండును.

జీవితేచ్ఛగల యే పురుషుడు క్రుద్ధుడై, యముని వలె భయంకర శస్త్రధారియై, నిలచి యున్న భీమునకు విరుద్ధముగా యుద్ధము చేయగలడు?

“సంజయా! బడబానలమునందు పడిన మనుష్యుడొకవేళ జీవించ వచ్చును కాని, భీమసేనుని యెదుట యుద్ధమునకు వచ్చిన యే శూరుడు గూడ జీవముతో బయట పడ జాలడని నా విశ్వాసము. యుద్ధమునందు క్రుద్ధులైన పాండవ - పాంచాల - శ్రీకృష్ణ - సాత్యకులు - ఏ శత్రువును గూడ ప్రాణములతో విడుచుట యెవరుగూడ నెరుగరు. అయ్యో! నా పుత్రుల జీవితము మహా విపత్తులో పడి పోయెను గదా!

జనమేజయా! యిట్లు ధృతరాష్ట్రుడు పరిపరి విధముల పరితపించుచు ననిన మాటలు విని సంజయుడతనితో ని ట్లనెను.

“మహారాజా! ఈ మహాభయము పైన పడినప్పుడు నీవు దుఃఖించు చున్నావు. ఇది మంచిది కాదు. ప్రపంచ వినాశమునకు మూలకారణము నీవే యనుటలో సందేహము లేదు. పుత్రుల యిష్టానుసారముగా నడచి, నీవే ఈ మహావైరమునకు పునాది వేసితవి. దీనిని పోగొట్టుటకు హిత మైన మాట నీ కెవరైన చెప్పినప్పుడు ఆ మాటను, మరణాసన్నవ్యక్తి హితమైన యోషధమును గ్రహింపనట్లు, నీవంగీకరించ లేదు. జీర్ణించుకొనుటకు అతి కఠినమైన కాలకూటవిషము స్వయముగా త్రాగితివి. ఇప్పుడు దాని పరిణామము నీవే యనుభవింపుము.

“రాజా! యుద్ధము చేయు చున్న యోధులను ఇప్పుడు నీవు నిందించుట వ్యర్థము. అక్కడ జరిగిన యుద్ధ సమాచారము చెప్పెద వినుము.

“రాజా! భీమసేనునిచేత కర్ణుడు జయింప బడుట చూచి, నీ పుత్రులు ‘దుర్మర్షణ - దుస్సహ - దుర్మద - దుర్ధర (దురాధార) - జయ’ నామకు లైదుగురు సహింప జాలక భీమసేనునిపై దాడి చేసిరి. వారు నలువైపుల భీమసేనుని చుట్టుముట్టి, మిడుతలవలె అసంఖ్యాక బాణములతో నతనిని కప్పిరి. వారి యాఘాతమును భీమసేనుడు నవ్వుచు సహించెను. అతని యెదుటకు వారు పోవుట చూచి కర్ణుడు మరల భీమునిపై దాడి చేసి, యనేక తీక్షణబాణములు అతనిపై వర్షించెను. అప్పుడు భీమసేనుడు నీ పుత్రులు ఆపుచున్నప్పటికిని కర్ణునితో పోరాడుటకు ముందుకు రాగా, కౌరవులు కర్ణుని చుట్టుచేరి, భీమునిపై బాణములు గురిసిరి.

“రాజా! అది చూచి భీముడు ఇరువదియైదు బాణములు కొట్టి ఆ రాజకుమారు లైదుగురిని వారి సారథులతో, అశ్వములతో పాటు వధింపగా, వారు రథమునుండి సుడిగాలి తాకిడిచేత పుష్పవృక్షములు వ్రేళ్లు ఊడి క్రింద పడినట్లు రథములనుండి పడి పోయిరి. అక్కడ భీమసేనుడు తన బాణములచేత కర్ణుని ఆపి, నీ పుత్రులను చంపుట యద్యుతముగా నుండెను. ఈ విధముగా భీమసేనుడు బాణములతో నాపుచున్నప్పటికిని, కర్ణుడు క్రోధముతో భీముని చూచెను. అట్లే భీముడు గూడ క్రోధ రక్త నేత్రుడై, తన ధనుస్సును త్రిప్పుచు మాటి-మాటికి కర్ణుని చూడ జొచ్చెను.

136 వ అధ్యాయము

కర్ణ - భీముల యుద్ధము - కర్ణుని పీఠాయనము - వీడుగురు ధార్తరాష్ట్రుల వధ - భీముని పీఠాక్రమము :-

“మహారాజా! నీ పుత్రులు పడిపోవుట చూచి కర్ణుడు కుపితు డై జీవితము నందు విరక్తుడై అప్పుడు తనను అపరాధిగా తలచెను. ఎందుకనగా, తన కన్నుల ఎదుటనే భీముడు నీ పుత్రులను చంపెను.

“రాజా! తరువాత పూర్వ వైరము మాటి-మాటికి తలచుచు కుపితు డైన భీమసేనుడు కర్ణుని శరీరమందు తీక్షణబాణములు నాటెను. అప్పుడు కర్ణుడు నవ్వుచు డెబ్బదియైదు బాణములు కొట్టి భీముని గాటముగా గాయపరచెను. భీముడా బాణములు లెక్క చేయక, నూట యైదు బాణములతో కర్ణుని గాయపరచి, ఒక బల్లెముతో అతని ధనుస్సును ఖండించెను. అప్పుడు కర్ణుడు, ఖిన్నుడై, మరియొక ధనుస్సు తీసికొని బాణములతో భీముని ఆచ్ఛాదించెను. అప్పుడు భీముడు దానికి ప్రతీకారముగా కర్ణుని గుఱ్ఱములను, సారథిని చంపి, బిగ్గరగా అట్టహాసము చేసి, యతని ధనుస్సుగూడ ఖండించి, క్రింద పడగొట్టెను.

“రాజా! అప్పుడు కర్ణుడు రథము దిగి భీమునిపై గదను విసరెను. ఆ గదను తన బాణములతో భీముడు నివారించి, కర్ణుని వధించవలెనని యతనిపై వేయి బాణములు కురిసెను. ఆ బాణములను కర్ణుడు నివారించి, శరములతో కొట్టి భీమసేనుని కవచము ఛిన్న-ఛిన్నము చేసి యతనిని ఇరువది యైదు బాణములతో కొట్టెను. అప్పుడు మిక్కిలి క్రోధముతో భీముడు తొమ్మిది బాణములను కొట్టగా, ఆ

బాణములు కర్ణుని కవచమును, కుడిభుజమునున్న చీల్చి వల్మీకములో దూరు సర్పములవలె, భూమిలో దూరిపోయెను.

“రాజా! భీమసేనుని బాణములచేత ఆచ్ఛాదితుడైన కర్ణుడు మరల యుద్ధ విముఖు డై వెన్ను జూపి పారిపోయెను. కర్ణుడట్లు పాదచారి యై, భీముని బాణముల చేత కప్పబడి యుండుట చూచి దుర్యోధనుడు తమ సైనికులతో, ‘వీరులారా! అందరు కర్ణుని రథము వైపు పోయి యతనిని రక్షింపుడు’ అని యరచెను.

రాజా! దుర్యోధనుని మాటవిని ‘చిత్ర - ఉపచిత్ర - చిత్రాక్ష - చారుచిత్ర - శరాసన - చిత్రాయుధ - చిత్రవర్మ’ నామకులైన నీ పుత్రులు భీమునిపై బాణవర్షము కురిసిరి. భీముడు వారు తనకడకు రాగానే ఒక్కొక్కరిని ఒక్కొక్క బాణముతో వధించి పడగొట్టెను. వారు సుడిగాలి చేత పెరకబడిన చెట్ల వలె నేల గూలిరి.

“రాజా! అట్లు నీ కొడుకులు చంప బడుట చూచి, కర్ణుడు కన్నీరు గార్చుచు, పూర్వము విదురు డనిన మాటలను జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనెను. తరువాత, కర్ణుడు మరియొక రథమెక్కి భీమునిపై దాడి చేసెను. ఆ యిరువురు పరస్పరము కొట్టుకొని క్షతగాత్రు లై, సూర్య కిరణ మిశ్రితము లైన మేఘములవలె, శోభిల్లిరి. తరువాత, కోపముతో భీముడు ముప్పదియారు భల్ల బాణములు కొట్టి కర్ణుని కవచము చీల్చెను.

“మహారాజా! అప్పుడ కర్ణుడు గూడ ఏబది బాణములతో భీమసేనుని కొట్టెను. ఆ యిరువురి శరీరములు రక్తచందన చర్చితము లై యుండెను. బాణముల దెబ్బల చేత వారి శరీరములందు పెద్ద-పెద్ద గాయములు పడి యుండెను. ఇట్లు రక్తనిక్తు లైన ఆ యిరువురు యోధులు, ఉదయకాలమునందలి చంద్ర సూర్యులవలె శోభిల్లు చుండిరి. ఆ యిరువురి కవచములు ఛేదించ బడి, అన్నియవయవములు నెత్తుట దోగి యుండెను. అట్లు న్న కర్ణభీములు, కుబుసము విడిచిన సర్పములవలె, శోభిల్లు చుండిరి. రెండు వ్యాఘ్రములు కోరలచేత ఒండొంటిని గాయపరచు కొనునట్లు, ఆ యిరువురు పురుషవ్యాఘ్రములు ఒండొరులను కొట్టుకొను చుండిరి. ఆ వీరులిద్దరు, రెండు మేఘములవలె, బాణధారలు కురియు చుండిరి. రెండు గజములు దంతముల చేత ఒండొంటిని కొట్టుకొనుచున్నట్లు కర్ణ-భీములు బాణములచేత పరస్పర శరీరములను చీల్చుకొను చుండిరి.

“రాజా! రథికశ్రేష్ఠు లైన భీమ-కర్ణులు సింహనాదములు చేయుచు హర్షోత్సాహములతో ఒండొరులు, క్రీడించు చున్నట్లుగా, రథములతో మండలాకారముగ తిరుగు చుండిరి. ఒక గోవు కొరకు రెండు ఆబోతులు గర్జించుచు పోరాడునట్లు సింహ పరాక్రము లైన కర్ణ-భీములు క్రోధరక్త నేత్రులై, ఒండొరులను చూచుకొనుచు, ఇంద్ర-బలి చక్రవర్తులవలె, యుద్ధము చేయు చుండిరి. భీముడు ధనుష్ఠంకారము చేయుచు ఆ ధనుస్సుతో మెరపుతో గూడిన మేఘమువలె శోభిల్లెను.

“రాజా! రథ చక్రముల ఘురఘుర ధ్వనియే ఉరుము, ధనుస్సే మెఱపుగా నున్న భీమసేన మేఘము, బాణము లనెడు జలముల వర్షము చేత కర్ణు డనెడు పర్వతమును కప్పెను. తరువాత, వేలకొలది బాణములచేత భీమసేనుడు కర్ణుని ఆచ్ఛాదిరపగా నీ పుత్రులు భీమసేనుని ఆ యద్భుత పరాక్రమము చూచి, బాణములతో నతనిని కప్పిరి. అప్పుడు భీముడు రణరంగమందు కృష్ణార్జున - సాత్యకులు, ఇద్దరు చక్రరక్షకు లైన యుధామన్యు - ఉత్తమోజాలను సంతోషించుచు కర్ణునితో యుద్ధము చేయు చుండెను. అప్పుడు భీమసేనుని బాహు బల పరాక్రమ ధైర్యములు చూచి, నీ పుత్రులందరు నిరుత్సాహము చెందిరి.

137వ అధ్యాయము

భీమ కర్ణుల యుద్ధము - దుర్యోధనుని యేడుగురు సోదరుల వధ :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! భీముని ధనుష్ఠంకారము విని, ఒక మదగజము తన విరోధి మదగజము యొక్క గర్జనము విని సహింప జాలనట్లు కర్ణుడు సహించలేదు. అతడు కొంచెము సేపు భీమునకు దూరముగా పోయి యుండగా, ఇంతలోనే భీముడు నీ పుత్రులను సంహరించెను. అప్పుడు కర్ణుడు దుఃఖించి దీర్ఘముగా నిశ్శసించి, భీమసేనుని యెదుటకు వచ్చి, సర్పమువలె, బుసకొట్టుచు, సూర్యుడు కిరణప్రసారము చేసినట్లు అతనిపై బాణవర్షము కురిసెను. సూర్య కిరణములచేత పర్వతము కప్పినట్లు కర్ణుడు బాణములచేత భీముని కప్పెను. ఆ బాణములు పక్షులు వృక్షములపై నివసించుటకు పోవునట్లు భీముని శరీరములో దూరెను. కర్ణుని ధనుస్సు నుండి వీడి ఇటు-నటు పడు చుండు బాణములు హంసలవలె, శోభిల్లు చుండెను.

“రాజా! అప్పుడు కర్ణుని బాణములు కేవలము అతని ధనుస్సు నుండియే కాక

‘ధ్వజ - ఛత్రములు - కాడిమాను - నొగలు - మొదలైన రథావయవములనుండి కూడ ప్రయోగింప బడినట్లు కనబడెను. కర్ణుడు అంతరిక్షమును వ్యాపింప జేయుచు విచిత్ర బాణములు ప్రయోగించెను. అట్లు, యమరాజువలె, తన పైకి వచ్చు చున్న కర్ణుని చూచి, భీమసేనుడు ప్రాణములపై మోహము విడిచి, పరాక్రమముతో నతనిని బాణములతో కొట్ట జొచ్చెను. కర్ణుని వేగము సహింప రానిదిగా చూచి భీముడు అతని బాణ సమూహమును నివారించెను. తరువాత ఇరువది బాణములతో కర్ణుని గాయపరచి, బాణాచ్ఛాదితుని చేసెను. భీమసేనుని పరాక్రమమును నీకొడుకులు, చారణులున్ను అభినందించిరి.

“రాజా! ‘భూరిశ్రవన్ - కృపాచార్య - అశ్వత్థామన్ - శల్య - సైంధవ - ఉత్తమోజన్ - యుధామన్యు - సాత్యకి - శ్రీకృష్ణ - అర్జునులు’ ఈ పదుగురు కౌరవ - పాండవ పక్ష మహారథికులు ‘బాగు-బాగు’ అని సింహనాదము చేసిరి. ఆ భయంకర శబ్దము విని దుర్యోధనుడు త్వరగా రాజులతో, రాజ కుమారులతో, తన సోదరులతోను ‘మీరందరు భీమసేనుని నుండి కర్ణుని రక్షించుటకు పొండు, భీముడు కర్ణుని చంప వచ్చును. అతనిని రక్షించుటకు ప్రయత్నింపుడు’ అని యనగా, దుర్యోధనుని యేడుగురు తమ్ములు పోయి భీమునిపై నలువైపుల వర్షముతువునందు మేఘములు పర్యతముపై జలధారలు కురియునట్లు, బాణములు కురిసిరి.

“రాజా! ఆ యేడుగురు మహారథికులు కుపితు లై, భీమసేనుని, ఏడు గ్రహములు ప్రజా సంహారకాలమందు సోముని (చంద్రుని) పీడించినట్లే, బాధించిరి. అప్పుడు భీముడు ఆ యేడుగురను, సూర్యకిరణములవంటి తన బాణములతో కొట్టెను. అతడు పూర్వ వైరము స్మరించుచు నీ పుత్రుల ప్రాణములను తీయుచున్నట్లుగా, బాణములు తీసి ప్రహారము చేసెను. అవి నీ పుత్రులను చీల్చి ఆకాశమునకు ఎగిరి, గరుడ పక్షివలె, ప్రకాశించు చుండెను. భీముని బాణములు నీ పుత్రుల రక్తము పానము చేసి, యెఱ్ఱబారి పైకి లేచెను. ఆ బాణముల దెబ్బచేత మర్మస్థానములు విదీర్ఘములై, ఆ యేడుగురు వీరులు, గజముచేత విరువ బడిన పర్యత వృక్షములు పడునట్లు క్రింద పడిపోయిరి. ‘శత్రుంజయ (కొన్ని కొన్ని ప్రతులలో ‘శత్రుంజయ - శత్రు సహ’ అను నిరువురి పేర్లకు బదులుగా ‘దృఢసంధ - జరాసంధ’ నామములు క్రమముగా వాడబడినవి.) - శత్రుసహ - చిత్ర (చిత్రబాణ)- చిత్రాయుధ

(ఉగ్రాయుధ) - దృఢ (దృఢవర్మన్) - చిత్రసేన (ఉగ్రసేన) - వికర్ణ’ నామములు గల యేడుగురు సోదరులను భీమసేనుడు చంపి పడగొట్టెను.

“రాజా! అక్కడ చంపబడిన మీ పుత్రులందరిలో వికర్ణుడు పాండవులకు మిక్కిలి ప్రేయుడుగా నుండెను. కనుక, భీమసేనుడు అతనిని గూర్చి మిక్కిలి దుఃఖించుచు నిట్లనెను.

“వికర్ణ! యుద్ధమునందు ధృతరాష్ట్ర పుత్రుల నందరను చంపుటకు ప్రతిజ్ఞ చేసి యుంటిని. కనుక, నా చేత నీవు చంపబడితివి. దీనిచేత నా ప్రతిజ్ఞ పాలించితిని. వీరవరా! నీవు క్షత్రియ ధర్మము ననుసరించి యుద్ధభూమికి వచ్చితివి. యుద్ధధర్మము అతి కఠినము. కనుక, యుద్ధమునందు నీవు చంప బడితివి. విశేషించి, మాకు హితము గోరు చున్న బృహస్పతి వంటి బుద్ధిగల మహా పరాక్రమశాలి భీష్ముడు గూడ న్యాయముగానో, అన్యాయముగానో మా చేత కొట్టబడి ప్రాణ త్యాగపరిస్థితికి తేబడెను. దీనిచేత నీ యుద్ధము అతి నిష్ఠూరకర్మ మని చెప్పవలసి యున్నది.”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! కర్ణుడు చూచు చుండగనే, ఆ యేడుగురు సోదరులను చంపి భీముడు సింహనాదము చేసెను. ఆ ధ్వని భీముని విజయమును ధర్మరాజునకు తెలిపెను. అతనికి మిక్కిలి సంతోష మాయెను. యుధిష్ఠిరు డప్పుడు వివిధ వాద్యములు వాయింప జేసి, భీముని విజయమును ప్రశంసించెను. రాజా! తరువాత, యుధిష్ఠిరుడు ద్రోణాచార్యునిపై ఆక్రమణము చేసెను.

“రాజా! నీ పుత్రులు ముప్పది యొక్కరు (దుశ్శలునితో ముప్పది యిద్దరు) చంప బడుట చూచి దుర్యోధనుడు, ‘అనాడు విదురుడు చెప్పినట్లే యీ సంకటము ప్రాప్తించె’నని ఏమియు మాట్లాడక యుండెను. ద్యూత సమయమునందు కర్ణునితో పాటు, మూర్ఖుడు, దుర్మతియు నైన దుర్యోధనుడు ద్రౌపదిని సభలో పిలిపించి దుర్భాష లాడినందుకు పాండవ కౌరవ సమక్షములోనే నీవు వినుచుండగా కర్ణుడు సభలో ద్రౌపదితో ‘ద్రౌపదీ! పాండవులు నశించిరి! ఎల్లప్పటికిన్ని వారు నరకము (దుఃఖము) పాలైరి. మరియొక పతిని చేసికొనుము’ అని కఠినముగా మాట్లాడినందుకున్న నేడు ఈ దుష్ఫలము అతనికి కలిగినది.

“రాజా! నీ పుత్రులు పాండవులను కోపింపజేసినందుకు, వారు నపుంసకు లని

కఠినముగా మాట్లాడినందుకున్న భీముని హృదయమునందు పదమూడెండ్లుగా దహించు చున్న క్రోధాగ్ని, యిప్పుడు నీ పుత్రుల యంతమునకుకారణమైనది. విదురుడు నీ సమక్షమునందు అనాడు ఎంతయో విలపించెను. కాని, అతనికి శాంతిభిక్ష లభించలేదు. నీవు చేసిన ఆ యన్యాయమునకే ఈ ఫలము లభించు చున్నది. ఇక నిప్పుడు నీవు, నీ పుత్రులున్న ఆ దుష్ఫలమును అనుభవింపుడు. నీవు వృద్ధుడవు. ధీరుడవు. కార్యతత్త్వమును, ప్రయోజనమునున్న చూచి తెలిసి కొనగలవు. ఐనను, నీ హితైషు లైన మిత్రులమాటలు నీవు వినలేదు. దీనికి దైవమే కారణము.

“రాజా! కనుక, నీవు శోకింపకుము. దీనికి నీవు చేసిన గొప్ప యధర్మమే కారణము. నేనైతే, నీ పుత్రుల వినాశమునకు నీవే కారణమని తలచెదను. నీపుత్రులలో వికర్ణ - చిత్రసేనాది ప్రముఖులు చచ్చిరి. భీమసేనుని యెదుటబడిన నీ పుత్రులందరిని అతడు చంపెను. నీ కారణముచేతనే భీమ-కర్ణులకు జరిగిన యుద్ధములో రాజవీరులు, సేనలున్న చచ్చుట నేను కనులార చూచితిని.

జనమేజయా! యిట్లు సంజయుడు చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్రుడు అతనితో నిట్లనెను.

138వ అధ్యాయము

భీమ-కర్ణుల భయంకర యుద్ధము :-

“సంజయా! ఇందులో నాదే యన్యాయ మని యంగీకరించెదను. దాని ఫలమే ప్రాప్తించినది. ఇంతదాక జరిగిన దేదియో జరిగెను. దానిని గూర్చి చింతించుట వ్యర్థము. ఇప్పుడు నా కర్తవ్యమేమియో తెలుపుము. తప్పక నెరవేర్చెదను. నా యన్యాయము వలన జరిగిన వీరుల వినాశమును గూర్చి తెలుపుము. ధైర్యముతో వినుటకు కూర్చొని యున్నాను.

ఆ మాటకు సంజయుడు ఇట్లనెను.

“మహారాజా! జలమును వర్షించు రెండు మేఘములవలె భీమ-కర్ణులు పరస్పరము బాణములు వర్షించుకొనుచుండిరి. భీముని బాణములు కర్ణుని ప్రాణములు తీయుచున్నవా యనునట్లు అతని శరీరములో దూరెను. అట్లే, కర్ణుని

వేలకొలది బాణములు గూడ భీముని కప్పెను. నలువైపుల పడుచున్న యిరువురి బాణముల చేత సైన్యములలో, సముద్రముకంటె మించిన క్రోధము, కలిగెను. భీమసేనుని విషధర సర్పములవంటి భయంకర బాణములు మీ సైనికులను వధించు చుండెను. అక్కడ పడి యున్న గజాశ్వ పదాతి దళములచేత కప్ప బడిన యుద్ధభూమి, సుడిగాలికి ఊడిన వృక్షములచేత కప్ప బడినదా యనునట్లు కనపడెను. భీముని బాణముల దెబ్బలు తిని మీ సైనికులు ఏమియు తోచక పారిపోయిరి.

“రాజా! ఈ విధముగా కర్ణ-భీమసేనుల బాణముల దెబ్బలచేత సింధు - సౌవీర - కొరవ సైనికులు అక్కడి నుండి పారిపోయిరి. ఎందరో చచ్చిరి. ఎన్నియో గజాశ్వములు నశించెను. అనేక సైనికులు కర్ణ - భీమసేనులను విడిచి దిక్కులకు పారిపోయిరి. ‘పాండవుల హితము కొరకే దేవతలు మమ్ము మోహములో పడవేసిరి. ఎందుకనగా కర్ణ-భీమసేనుల బాణములచేత వారు మా సేనను వధించు చున్నారు’. అని యనుచు మీ యోధులు భయముచేత బాణ ప్రయోగము మానుకొని యక్కడ కేవలము ప్రేక్షకులుగా నిలిచి యుండిరి.

“రాజా! అప్పుడు రణరంగమందు రక్తనది ప్రవహించెను. అది వీరులకు హర్షదాయకముగా, భీరులకు భయంకరముగాను నుండెను. గజాశ్వ - పదాతి దళముల రుధిరము చేత ఆ నది యేర్పడి యుండెను. దానిని గజాశ్వ మనుష్యుల శవములు చుట్టి యుండెను.

“రాజా! అప్పుడు రథావయవములు, ధ్వజ-పతాకలు, రథాశ్వగజములు, ఆభరణములున్న విరిగి చెల్లా చెదరుగ పడి యుండెను. రథములు ముక్కలు-ముక్కలై యుండెను. రథ చక్రములు, ఇరుసులు, ధనుస్సులు, కుబుసము వీడి వచ్చిన సర్పముల వంటి బాణములు, భీమసేనుడు ప్రయోగించిన బాణ - ప్రాస (ఈటె) - తోమర - ఖడ్గ - పరశు - గదా - ముసల - పట్టిశ - ధ్వజశక్తి - పరిఘ - శతఘ్నులు మొదలైన యాయుధములచేత రణరంగము అద్భుతముగ శోభిల్లు చుండెను.

“మహారాజా! రణభూమి చెదరుగా పడియున్న సువర్ణమయము లైన భుజకీర్తి - హార - కుండల - కిరీట - కంకణ - అంగుళీయక - చూడామణి - ఉష్ణీష (తలపాగ) - సూత్ర - కవచ - అంగుళిత్రాణ - వస్త్ర - చామర - వ్యజన (విసనకట్ట) - గజ - అశ్వ - మనుష్య - రక్తసిక్త బాణాది వస్తువులచేత, గ్రహ నక్షత్రములచేత ఆకాశమువలె,

శోభిల్లు చుండెను. అచింత్యము, అలౌకికము, అద్భుతము నైన ఆ యిరువురి యుద్ధకర్మ చూచిన సిద్ధ - చారణులకు మహా విస్మయము కలిగెను.

“రాజా! వాయువు సహాయము చేత అగ్ని శుష్క వనమునందలి గడ్డివామి యందు సంచరించునట్లే ఆ యుద్ధరంగమందు కర్ణ - భీమ సేనులు భయంకరముగా చేయు గమనము క్రమముగా వృద్ధి జెందుచుండెను. రెండు ఏనుగులు రెల్లు వనములను త్రొక్కునట్లు మేఘ సమూహముల వంటి మీ సేన మహాదురవస్థలో పడెను. రథ - ధ్వజ - పతాకలు - పడగొట్ట బడెను. గజాశ్వ పదాతి దళములు చంప బడెను. కర్ణ - భీమ సేనులు ఆ యుద్ధ స్థలమందు మహా సంహార కార్యము చేసిరి.

139వ అధ్యాయము

భీమ-కర్ణుల యుద్ధము - మొదట భీముడు, తరువాత కర్ణుడు జయమందుట - అర్జున బాణముల దెబ్బలచేత కర్ణాశ్వత్థామల పీఠాయోగము :-

“మహారాజా! తరువాత కర్ణుడు అనేక బాణములతో భీమసేనుని గాయ పరచెను. ఐనను, పర్యతమువంటి భీమునకు కొంచెము గూడ బాధ కలుగలేదు. తరువాత భీముడు ‘కర్ణ’ బాణముచేత కర్ణుని కర్ణమును గాయపరచెను. దానితో కర్ణుని సువర్ణ కుండలములు గూడ త్రెగి ఆకాశమునుండి నక్షత్రమువలె క్రింద రాలి పడెను. మరియుక భల్లముతో కర్ణుని యెదపై కొట్టి కుబుసము వీడిన విషధర సర్పముల వంటి పది బాణములను కర్ణునిపై ప్రయోగించగా, నవి యతని లలాటమును ఛేదించి వల్మీకములో సర్పములవలె దూరి నిలిచెను. లలాటమునం దున్న యాబాణముల చేత నతని శిరస్సు నల్ల కమలముల మాల ధరించినట్లు శోభిల్లు చుండెను. భీముని చేత గాయపడిన కర్ణుడు రథములో ఏమియు తోచక కన్నులు మూసికొని యుండెను.

“రాజా! కర్ణుడు రెండు గడియలలో తేరుకొనెను. అతని శరీరము రక్తసిక్తమై యుండెను. అట్టి పరిస్థితిలో నతనికి మిక్కిలి కోపము వచ్చెను. కర్ణు డప్పుడు భీమసేనుని రథముపై దాడి చేసి నూరుబాణములతో భీముని కొట్టెను. అప్పుడు కర్ణుని లెక్కచేయక భీముడు అతనిపై బాణములు కురియగా, కర్ణుడు తొమ్మిది బాణములతో భీమునియెదపై కొట్టెను. ఆ యిరువురు పురుషసింహులు కోరలు గల రెండు సింహముల వలె తలపడి రెండు మేఘముల వలె పరస్పరము బాణములు కురిసిరి.

తమ కరతల ధ్వనులచేత ఒండొరులను బెదరించు చుండిరి. ఇద్దరికి ప్రతీకారేచ్ఛ యుండెను. అప్పుడు భీముడు క్షురప్రముచేత కర్ణుని ధనుస్సు ఖండించి గర్జిల్లగా, కర్ణుడు మరియుక ధనుస్సు తీసికొనగా, దానిని గూడ భీముడు ఖండించెను. ఇట్లు వరుసగా భీముడు పదునెనిమిది ధనుస్సులనే కాక, మరియుక ధనుస్సును కర్ణుడు తీసికొనిన వెంటనే భీముడు ఖండించుచు వచ్చెను.

“రాజా! అర్జునిమిషములోనే కర్ణుడు మరి యొకధనుస్సు తీసికొనెను. కురు - సౌవీర - సింధుదేశ సేనల నాశనమును, అంతట పడియున్న కవచ - ధ్వజ శస్త్రాస్త్రాదుల చేత, గజాశ్వ రథికుల శవములచేతను నిండి యున్న రణరంగమును చూచి కర్ణునకు చాల క్రోధము కలిగెను. అప్పు డతడు ధనుష్టంకారము చేసి భీముని ఉరిమి చూచి యతనిపై బాణములు కురియుచు శరత్కాలమునందలి మధ్యాహ్న సూర్యునివలె ప్రకాశించు చుండెను.

“రాజా! కర్ణుని శరీరమునందు బాణములు నిండి యుండెను. అతడు కిరణములచేత ప్రకాశించు సూర్యుని వలె కనపడెను. అతని బాణగ్రహణ - ధనుస్సంధాన - బాణప్రయోగములలో అంతరము కనపడ కుండెను. రెండు చేతులచేత బాణములు విడుచు కర్ణుని మండలాకార ధనుస్సు అగ్నిచక్రమువలె భయంకరముగా తోచు చుండెను. అతని బాణములు సమస్త దిక్కులయందు సూర్య ప్రభను గూడ కప్పు చుండెను.

“రాజా! కర్ణుని యనేక బాణములు ఆకాశమునందు కనపడు చుండెను. అతడు విడిచిన బాణములు ఆకాశమందు క్రౌంచపక్షుల వరుసల వలె శోభిల్లు చుండెను. భీమసేనుని రథముపై ఎడతెగక పడుచు, ఆకాశమునందు మిడుతలదండు వలె అసంఖ్యాకములై ప్రకాశించుచు ఆ బాణముల వరుసలు ఒక సుదీర్ఘబాణముగానే కనపడుచుండెను. కర్ణుని బాణములు పర్యతముపై మేఘము జలధారలు వర్షించి కప్పినట్లు భీమసేనునిపై కురిసెను. అప్పుడు మీ సైనికులు, నీ పుత్రులు భీమసేనుని, బల పరాక్రమ - ప్రయత్నములను చూచిరి.

“రాజా! క్రుద్ధుడైన భీమసేనుడు తనపై సముద్రమువలె ఉబికి వచ్చు చున్న బాణ వర్షమును కొంచెము గూడ లెక్కచేయక కర్ణునిపై దాడి చేసెను. భీముడు ధనుస్సును మండలాకారముగ లాగినప్పుడు అది, రెండవ యుద్ధధనుస్సువలె తోచు

చుండెను. దానినుండి వెడలిన బాణములు ఆకాశమంతట నిండి యుండెను. అతడు బంగారు రెక్కలు గల బాణములతో ఆకాశమును సువర్ణహారముతో నలంకరించు చున్నాడా యనునట్లు శోభిల్ల జేసెను. అప్పుడు ఆకాశమందు వ్యాపించియున్న కర్ణుని బాణములు భీమసేనబాణతాడితములై ముక్కలై చెదరి పోయెను. కర్ణ - భీమసేనుల బాణములు శరీరములకు తాకినప్పుడు అగ్ని మిణుగురులవలె తోచు చుండెను. వారు, యుద్ధరంగమందు అవలీలగా తిరుగు చుండిరి. బంగారు రెక్కల బాణముల చేత సమస్తాకాశావకాశము కప్ప బడెను.

“రాజా! అప్పుడు సూర్యుని జాడ గాని, వాయువు జాడ గాని కనపడకుండెను. బాణాచ్ఛాదిత మైన ఆకాశమందు ఏమియు దృష్టి గోచరము కా కుండెను. కర్ణుడు వివిధ బాణముల చేత భీముని కప్పుచు అతని పరాక్రమమును తిరస్కరించి అతనిపై బడెను. ఆ యిరువురి బాణములు ఒండొంటిని ఒరసికొని, అతి వేగము గల వగుటచేత వాయువుతో లీనము లైన ట్లుండెను. ఆ బాణముల సంఘర్షణ చేత ఆకాశమందు అగ్ని పుట్టుచుండెను.

“రాజా! కర్ణుడు కుపితు డై, భీమసేన వధేచ్ఛచేత అతనిని తీక్ష్ణబాణములతో కొట్టెను. కాని, భీముడు కర్ణుని కన్న తన యాధిక్యమును నిరూపించుచు ఆకాశమునందే ఆ బాణములలో ఒక్కొక్కదానిని మూడుమూడు ముక్కలుగా చేసి కర్ణునితో ‘అరే! నిలు నిలుము!’ అని యరచెను. తరువాత భీముడు జ్వలించుచున్న యగ్నివంటి బాణములను వర్షింప జొచ్చెను. అప్పుడు ఆ యిరువురి తల త్రాణముల దెబ్బలచేత చట చట మను ధ్వని కలిగెను. అప్పుడు కరతలముల ఘరఘర ధ్వనులు, ధనుష్టంకార ధ్వనులు గూడ చెవులలో మార్మోగు చుండెను.

“రాజా! పరస్పర వధేచ్ఛతో పోరాడు చున్న కర్ణ-భీముల పరాక్రమము చూడ దలచిన యోధులందరు యుద్ధము మాని యుండిరి. దేవ - ఋషి - సిద్ధ - గంధర్వ - విద్యాధరాది గణములు ‘బాగు! బాగు!’ అని ఆ యిరువురిని ప్రశంసించుచు పుష్పవర్షము గురిసిరి.

“రాజా! తరువాత భీమసేనుడు తన యస్త్రములచేత కర్ణుని యస్త్రములను నివారించి అతనిని బాణములతో కొట్టెను. కర్ణుడు గూడ నట్లే భీముని బాణములను త్రిప్పగొట్టి యతనిపై విషధర సర్పముల వంటి బాణములు విడిచెను. భీమసేనుడు

వానిని నడుమనే ఖండించి, ‘నిలు-నిలు’మని యమునివలె అరచుచు, రెండవ యమదండము వంటి భయంకర బాణమును కర్ణునిపై ప్రయోగించెను. దానిని కర్ణుడు మూడు బాణములతో నవ్వుచునే ఖండించెను. మరల భీముడు కురిసిన బాణములను అన్నింటిని నిర్భయముగ గ్రహించెను. కర్ణుడు అస్త్రముల మాయచేత, నిశిత శరములచేతను భీముని రెండు అంబులపొదులను వింటినారిని గుఱ్ఱపుపగ్గములను కళ్ళములను గూడ ఖండించి, అతని యశ్యములను చంపి, సారథిని ఐదుబాణములతో గాయపరచగా, నతడు పరుగెత్తిపోయి యుధామన్యుని రథమెక్కెను. ప్రళయకాలాగ్ని వంటి క్రోధాగ్నితో తేజరిల్లు చున్న కర్ణుడు భీమసేనుని పరిహసించుచు అతని ధ్వజ పతాకలను గూడ ఖండించెను.

“రాజా! ధనుస్సు ఖండింప బడిన తరువాత కోపముతో భీముడు శక్తిని త్రిప్పుచు కర్ణునిపై కొట్టెను. అప్పుడు కర్ణుడు కొంచెము అలసినట్టైనను, కొఱవి వలె తనపై బడుచున్న ఆ సువర్ణభూషిత శక్తిని పదిబాణములతో ఖండించగా అది, పది తునక లై క్రింద బడెను. అప్పుడు భీముడు యుద్ధమునందు జీవిత మరణములలో నొకదానిని నిశ్చయముగా వరించు తలంపుతో, డాలు-కత్తి తీసికొనెను. అప్పుడు కర్ణుడు బాణముతో డాలును నష్టపరచగా, భీముడు రథము, డాలు రెండున్ను లే కుండుటచేత క్రుద్ధుడై అతి త్వరగా కత్తిని, కర్ణుని రథముపై వినెను.

“రాజా! ఆ ఖడ్గము ఆకాశమునుండి క్రుద్ధ సర్పము వలె వచ్చి, కర్ణుని వింటిని, నారిని ఖండించుచు క్రింద పడెను. అది చూచి, కర్ణుడు నవ్వుచు మరియొక ధనుస్సు తీసికొని వేలకొలది తీక్ష్ణబాణములను భీమునిపై ప్రయోగించెను. ఆ బాణములచేత గాయపడిన భీమసేనుడు కర్ణుని మనస్సు కలవర పెట్టుచు అతనిని పట్టుకొనుటకు ఆకాశమునకు ఎగిరెను. అట్లు తనపై బడుచున్న భీమసేనుని కృత్యమును చూచి కర్ణుడు తన శరీరమును ముడుచుకొని భీమసేనుని యాక్రమణమును విఫలము చేసెను.

“రాజా! అప్పుడు కర్ణుని యింద్రియములన్నియు బాధ చెందగా గగ్గోలు పడి అతడు రథపు వెనుకభాగమందు దాగుకొని యుండెను. అప్పటి కర్ణుని దురవస్థ చూచి భీముడు కర్ణుని ధ్వజ దండము పట్టుకొని రథము దిగెను. గరుడుడు సర్పమును పట్టుకొనునట్లు భీముడు కర్ణుని పట్టుకొని రథమునుండి కొనిపోవ దలచు చుండెను. అతని ఆ యద్భుత కార్యమును కౌరవులు, చారణులున్ను ప్రశంసించిరి.

“రాజా! తన ధనుస్సు ఖండింప బడి, రథహీనుడైనప్పటికిన్ని భీమసేనుడు స్యధర్మ పాలనము చేయుచు తన రథమును వెనుకకు త్రోసి యుద్ధ సన్నద్ధుడై నిలిచెను. భీముని యొక్క రథాది యుద్ధ సాధనములను నష్ట పరచి కర్ణుడు మరల క్రోధముతో యుద్ధమునకు నిలిచి భీమునిపై దాడి చేసెను. పరస్పరము స్పర్థ (పోటీ) పడుచున్న ఆ యిరువురు వీరులు తలపడి వర్షముతువు నందు గర్జించు రెండు మేఘముల వలె సింహనాదములు చేయు చుండిరి.

“రాజా! భీమ-కర్ణుల సంగ్రామము దేవ-దానవుల యుద్ధమువలె భయంకర మగు చుండెను. భీముని యస్త్ర శస్త్రములన్ని నశించి, అతని కడ ఒక్క అయుధము గూడ మిగుల కుండెను. అప్పుడు కర్ణుడు అతనిపై పూర్వము వలె అక్రమణము చేయు చున్నప్పుడు భీముడు కర్ణుని రథ మార్గమును నిరోధించుటకు అర్జునుని చేత చంపబడిన పర్యతాకారము లైన యేనుగులు అక్కడ పడి యుండుట చూచి ఆ గజ శవముల నడుమకు పోయి కర్ణుని రథపు దాడిని తప్పించుకొనుటకు ఆ గజశవ దుర్గము మధ్య ప్రవేశించెను. అప్పుడు భీముడు తన ప్రాణరక్షణము మాత్రమే చేయ దలచుకొను చున్నవానివలె కర్ణునిపై ప్రహారము చేయ లేదు. భీముడు కర్ణుని బాణములను తప్పించు కొనుటకు ఒక అడ్డు దొరక వలెనని తలచు చుండెను. గనుక అక్కడ పడి యున్న యొక యేనుగు పీనుగును ఎత్తుకొని నిలిచి యుండెను. అప్పు డతడు సంజీవ నౌషధి గల పర్యతమును ఎత్తుకొనిన హనుమంతుని వలె కనపడు చుండెను.

“రాజా! అప్పుడు కర్ణుడు బాణములచేత ఆ గజమును గూడ కొట్టి ముక్కలు చేసెను. అప్పుడు భీముడు ఏనుగు యొక్క ఖండితావయవములనే కర్ణునిపై విసర జొచ్చెను. విఠిగిన రథచక్రములు, అశ్వ శవములు, ఇంకను నేలపై పడియున్న వస్తువులు - ఈ యన్నింటిని ఎత్తి భీముడు కర్ణునిపై విసరు చుండెను. కాని, కర్ణుడు బాణములతో వానిని ఖండించు చుండెను. ఇక, భీమసేనుడు తన బొటనవ్రేలిని పిడికిలిలో ముడుచుకొని వజ్రతుల్యము లైన గ్రుద్దులతో కర్ణుని చంపదలచెను. అంతలోనే, అతనికి అర్జునుడు స్ఫూతికి వచ్చెను. అర్జునుడు పూర్వము చేసిన ప్రతిజ్ఞను పాలించుచు భీముడు కర్ణుని చంపుటకు శక్తుడైనను అప్పుడు వధించలేదు.

“రాజా! ఈ విధముగ యుద్ధరంగమందు బాణఘాతముచేత వ్యాకులు డై

యున్న భీమసేనుని కర్ణుడు మాటి-మాటికి తీక్షణబాణములతో కొట్టి అతనిని మూర్ఛితుని వలె చేసెను. కాని, అప్పుడు కర్ణుడు కుంతీదేవి మాటను స్మరించి, ఆయుధరహితు డైన భీముని వధించలేదు. కాని, భీముని కడకు పోయి ధనుష్కోటితో భీమసేనుని పొడిచెను. ఆ స్పర్శ చేత భీముడు క్రోధముతో సర్పము వలె బుస కొట్టుచు కర్ణునిచేతినుండి ధనుస్సు లాగికొని దానిచేతనే కర్ణుని తలపై కొట్టెను. ఆ దెబ్బతినిన కర్ణుని నేత్రములు క్రోధముచేత ఎఱ్ఱబడి అతడు నవ్వుచునే భీమునితో ని ట్లనెను :

“అరే! గడ్డము - మీసములు లేని నపుంసకుడా! మూర్ఖుడా! తిండిపోతా! పిరికిపందా! కుఱ్ఱవాడా! నీకు అస్త్ర-శస్త్రజ్ఞానము ఏ మాత్రము లేదు. ఇక నీవు మరల నెప్పుడు గూడ యుద్ధము చేయకుము. దుర్మతీ! పాండుపుత్రా! అనేకవిధము లైన ఆహార పానీయ వస్తువులున్న చోటనే నీవు ఉండుటకు యోగ్యుడవు. యుద్ధము కొరకు ఎప్పుడు గూడ నీవు రా గూడదు. వనమునందు పుష్ప - ఫల - మూలములు తిని వ్రతనియమాదులను పాలించుటకే నీవు యోగ్యుడవు. యుద్ధ కౌశలము నీకు పేరునకు గూడ లేదు. యుద్ధ మెక్కడ? మునివృత్తి ఎక్కడ? పో! పొమ్ము! వనము నకు పొమ్ము! నాయనా! నీకు యుద్ధము చేయు యోగ్యత లేదు. వనవాసమునందే నీకు ప్రేమ గలదు.

“వృకోదరా! నిన్ను నేను బాగుగా ఎరుగుదును. విరాట రాజునకు వంటల వాడవుగా సేవ చేయుచుంటివి. కనుక, ఇంటికి పోయి, వంటలవారికి, భృత్యులకు, దాస-దాసీజనులకు భోజనము త్వరగా సిద్ధపరచుటకు ఆజ్ఞ యిచ్చుచు క్రోధముతో వారిని గద్దించుటకు, కొట్టుటకున్న నీకు యోగ్యత కలదు. అథవా, నీవు ముని వై వనమునకు పొమ్ము. అక్కడ నలువైపుల పండ్లు ఏరుకొని తినుము. నీవు యుద్ధ నిపుణుడవు కావు. నీవు ఫలమూలములు తినుటకు, అతిథి సత్కారము చేయుటకున్న సమర్థుడవు. ఆయుధము ధరించుటకు నీవు యోగ్యుడవు కావని తలచెదను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! కర్ణుడు బాల్యదశలో సంభవించిన అప్రియ విషయము లన్నియు చెప్పుచు అనేక రూక్ష వచనములు భీమునకు వినిపించెను. తరువాత అక్కడ దాగి యున్న భీముని కర్ణుడు మరల ధనుస్సుతో పొడిచి పరిహసించుచు ని ట్లనెను.

“అర్యా! నీవు సామాన్య లైన యితరులతో యుద్ధము చేయవలెను. నా వంటి వీరులతో చేయకుము. నావంటి యోధులతో తలపడినవారికి ఇట్లే యగును. లేదా, ఇంతకంటె గూడ అధిక దుర్దశ కలుగును. అథవా, శ్రీకృష్ణార్జును లున్న చోటికి పొమ్ము!

వారు నిన్ను రక్షించెదరు. లేదా, యింటికి పొమ్ము! బాలకా! నీకు యుద్ధము వలన యేమి లాభము కలుగును?

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! కర్ణుడు అతి దారుణముగా పలికిన తీక్షణవచనములు విని భీమసేనుడు నవ్వుచు అందరు విను చుండగా, కర్ణునితో ని ట్లనును.

“అరే! దుష్టుడా! నిన్ను ఒక్కసారి మాత్రమే కాదు. మాటి-మాటికిన్ని ఓడించితిని. ఎందుకు వ్యర్థముగ నీ నోటితోనే నీ గొప్పతనమును పొగడుకొను చున్నావు. ప్రపంచము నందు ఇంద్రునకు గూడ ఒకసారి జయము, ఒకసారి అపజయము కలిగెను. నీవు నీచకులోత్పన్నుడవు. ఐనను, రమ్ము! నాతో మల్లయుద్ధము చేయుము. నేను మహా బలశాలియైన కీచకుని నలిపి చంపినట్లే, నిన్ను ఈ రాజులందరి సమక్షములో మృత్యువశము చేసెదను.”

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! భీమసేనుని యభిప్రాయము నెఱిగి బుద్ధిమంతు డైన కర్ణుడు సమస్త వీరుల యెదుటనే యుద్ధరంగమునుండి తొలగిపోయెను.

“రాజా! కర్ణుడు ఈ విధముగ భీమసేనుని విరథుని చేసి కృష్ణార్జునుల సమక్షమందే తనను ప్రశంసించుకొనినప్పుడు శ్రీకృష్ణుని ప్రోత్సాహము చేత అర్జునుడు అనేక నిశిత శరములను కర్ణునిపై ప్రయోగించెను. ఆ బాణములు, హంసలు, క్రౌంచ పర్యత గుహలలో దూరునట్లు కర్ణుని శరీరమునందు దూరిపోయెను. ఇట్లు అర్జునుడు సర్పము లవంటి తన బాణములచేత కర్ణుని కొట్టి, భీమసేనుని నుండి అతనిని దూరముగ తొలగించెను. పూర్వమే భీముడు కర్ణుని ధనుస్సు ఖండించి యుండెను గనుక, కర్ణుడు అర్జున శరములచేత గాయపడి భీముని విడిచి తన రథములో త్వరగా అక్కడినుండి దూరముగ తొలగిపోయెను.

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! భీముడు గూడ సాత్యకి రథమెక్కి అర్జునుని కడకు పోయెను. అప్పుడు క్రుద్ధుడైన యర్జునుడు త్వరగా కర్ణునిపై, యమరాజు ఎవని కొరకైనను మృత్యు దేవతను పంపినట్లు, ఒక బాణము ప్రయోగించెను. అది ఆకాశము నుండి, గరుడుడు సర్పమును పట్టుకొనుటకు వాలుచున్నట్లు కర్ణునివైపు పోయెను.

“రాజా! అప్పుడు అర్జున భయమునుండి కర్ణుని ఉద్ధరింప దలచి, అశ్వశ్రామ తన బాణముతో అర్జున బాణమును ఆకాశమునందే ఖండించెను. అప్పుడు కోపముతో

అర్జునుడు అశ్వశ్రామను అరువది నాలుగు బాణములతో కొట్టి, ‘నిలువుము! పారిపోవకుము!’ అని యనెను. కాని అర్జున బాణ పీడితుడై అశ్వశ్రామ రథగజాది సైన్యభరితమైన వ్యూహములో జొరబడి త్వరగా పోయెను.

“రాజా! అప్పుడు అర్జునుడు ధనుష్టంకారము చేయుచు, ఇతర సమస్త ధనుష్టంకారములను, తన గాండీవ ధనుష్టంకారముచేత అణచెను. అట్లు పరుగెత్తి పోవుచున్న అశ్వశ్రామను అర్జునుడు, తన బాణములచేత కొరవ సేనను భయపరచుచు, వెన్నంటి కొంతదూరము పోయెను. అప్పు డర్జునుడు, తన బాణ పరంపరల చేత, గజాశ్వపదాతిసేనల శరీరములను చీల్చుచు, సంహరించెను.

జనమేజయా! యిట్లు సంజయుడు చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్ర డతని నిట్లు మరల ప్రశ్నించెను.

140వ అధ్యాయము

సాత్యకి, అలంబుషరాజును, దుశ్శాసునుని గుఱిములను వధించుట:-

“సంజయా! ప్రతిదినము నాసత్తీర్తి తగ్గుచు నున్నది. మా యనేక యోధులు చంపబడిరి. ఇది కాలము యొక్క విపరీత పరిణామ మని తలచెదను. కర్ణాశ్వశ్రామల చేత సురక్షితమైన నాసేనలో క్రుద్ధుడైన యర్జునుడు ప్రవేశించెను. దానిలో దేవతలు గూడ ప్రవేశించుట యసంభవముగా నుండెను. మహా బలపరాక్రమ శాలు రైన శ్రీకృష్ణ - భీమసేన - సాత్యకులు తోడుగా నండుటచేత నర్జునుని బలపరాక్రమములు ఇనుమడించి పెరిగెను. ఈ విషయము నాకు తెలిసినప్పటినుండి శోకము, కొయ్య నుండి జన్మించు నగ్ని తన జన్మస్థాన మైన కాష్ఠమునే దహించునట్లు, నన్ను దగ్ధుని జేయు చున్నది. సైంధవాది రాజులందరున్న మృత్యుముఖమున పడినట్లు తలచు చున్నాను.

“సంజయా! సైంధవుడు అర్జునునకు మహాపరాధము చేసి యతనియెదుట బడినప్పుడు ఎట్లు జీవించి యుండగలడు? ‘సైంధవుడు ఇప్పుడు జీవించలేదు’ అని నేను ఊహించు చున్నాను. ఇప్పుడు ఆ యుద్ధము జరిగిన విధ మంతయు యదార్థముగా తెలుపుము. గజము ఒక సరస్సులో ప్రవేశించినట్లు, సాత్యకి ఏకాకిగానే నాసేనను సంక్షోభపరచి, మథించి, దానిలో ప్రవేశించి చేసిన యుద్ధమును గూర్చి వర్ణింపుము.

జనమేజయా! యిట్లు ధృతరాష్ట్రుడు అడుగగా సంజయుడు అతనితో నిట్లనెను.

“మహారాజా! మహా వీరు డైన భీమసేనుడు అర్జునుని కడకు పోవునప్పుడు కర్ణునిచేత బాధింపబడినప్పుడు, అతని యా దురవస్థ చూచి, సాత్యకి భీమునకు తోడ్పడుట కొరకు పోయెను. ఎట్లు వర్షకాలమునందు ఇంద్రుడు మేఘరూపములో గర్జించునో, ఎట్లు సూర్యుడు శరత్కాలమందు ప్రజ్వలితుడగునో, ఆ విధముగనే సాత్యకి గర్జించుచు, తేజోజ్వలితు డగుచు, తన దృఢ ధనుస్సుచేత నీ సేనను వణకించుచు శత్రు సంహారము చేయ దొడగెను.

“రాజా! ఆ యుద్ధ స్థలమందు శ్వేతాశ్వరథములో కూర్చొని, గర్జించుచు నున్న వీరసాత్యకిని మీ రధికులందరు నేక మై కూడ ఆపజాలకపోయిరి. అప్పుడు సువర్ణ కవచ ధనుస్సులు ధరించునట్టి రాజశ్రేష్ఠు డైన ‘అలంబుషుడు’ రోష భరితుడై, సాత్యకి యెదుటకు హఠాత్తుగా వచ్చి ఆపెను. ఆ యిరువురకు జరిగినట్టి యుద్ధము అనన్యాయముగ నుండెను. మీ యోధులు, శత్రు యోధులు అందరు గూడ, యుద్ధము చేయుచున్న ఆ యిరువురను విస్మయముతో చూచుచు నిలిచిరి.

“రాజా! అప్పుడు అలంబుషుడు సాత్యకిని పది బాణములతో కొట్టెను. సాత్యకి ఆ బాణములు తన యొద్దకు వచ్చుటకు పూర్వమే తన బాణములతో ఖండించెను. అప్పుడు అలంబుషుడు మరల అగ్నిజ్వాలల వంటి మూడు బాణములచేత సాత్యకిని కొట్టగా నవి యతని కవచము చీల్చి శరీరములో దూరెను. అగ్ని-వాయు సమానము లైన ఆ మూడు బాణముల చేత సాత్యకి శరీరమును చీల్చి యతని నాలుగు శ్వేతాశ్వము లను గూడ అలంబుషుడు నాలుగు బాణములతో గాయపరచెను.

“రాజా! ఈ విధముగా గాయపడి, విష్ణు సమానుడైన సాత్యకి నాలుగు బాణములతో అలంబుషుని నాలుగు గుఱ్ఱములను చంపి, అలంబుషుని సారథి మస్తకమును గూడ భల్లముతో ఖండించెను. శత్రు మథనము చేయు సాత్యకి చంద్రసమాన కాంతి గలిగి, కుండల మండిత ముఖము గల అలంబుషుని శిరస్సు గూడ ఖండించి పడగొట్టెను. ఇట్లు సాత్యకి అలంబుషుని పుత్ర పౌత్ర సహితముగ చంపి నీ సేనను స్తంభింప జేసి యర్జునుని కడకు పోయెను.

“రాజా! అప్పుడు సాత్యకి ఏ యే చోట్లకు పోవదలచెనో, ఆ చోట్లకు సుశిక్షితము లైనశ్వేత రథాశ్వములు అతనిని తీసికొని పోయెను. ఈ విధముగా, మహా వాయువు మేఘ సమూహములను చిన్న-భిన్నము చేసినట్లు కొరవసేనా సంహారము చేసి, శత్రుమధ్యమందు సంచరించు చున్న సాత్యకిని చూచి, దుశ్శాసనుని ముందిడుకొని, నీయనేక పుత్రులు, ఇతర యోధులు గూడ ఏక మై, సాత్యకిపై బడి యతనిని నలువైపుల చుట్టుముట్టి, బాణప్రయోగము చేయ దొడగిరి. సాత్యకి గూడ బాణములచేత వారి నందరను ముందుకు సాగకుండ ఆపెను.

“రాజా! అప్పుడు సాత్యకి అగ్ని సమాన బాణములచేత దుశ్శాసనుని గుఱ్ఱములను చంపెను. అప్పుడు శ్రీకృష్ణార్జునులు సాత్యకి అక్కడకు వచ్చి యుండుట చూచి, ప్రసన్నులైరి.

141వ అధ్యాయము

సాత్యకి పరాక్రమము - అతని యోగమనము - శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునకు తెలుపుట - అర్జునుని చింత :-

“మహారాజా! సాత్యకి మిక్కిలి లాఘవముతో కర్తవ్యము నెరవేర్చు చుండెను. అతడు అర్జునుని విజయము కోరు చుండెను. అతడు అపార సైన్య సముద్రమునందు ప్రవేశించి, దుశ్శాసనునిపై దాడి చేయుట చూచి, త్రిగర్త దేశీయ యోధులు సాత్యకిని నలువైపుల చుట్టుముట్టి, యతనిపై బాణ సమూహములు వర్షించిరి. కాని, ఏబదిమంది త్రిగర్త రాజకుమారులను సాత్యకి యొక్కడే ఓడించెను.

“రాజా! అప్పుడు పాండవ సేనలో కరతాళధ్వనులు రేగెను. ఖడ్గ - శక్తి - గదాది శస్త్రాస్త్రములు అంతట వ్యాపించి యుండెను. నౌకారహిత మైన యగాధ సేనా జలరాశి దుస్తరముగా నుండెను. అక్కడకు పోయి మేము రణరంగమందు సాత్యకి యద్భుత కృత్యములు చూచితిమి. అతడు మిక్కిలి లాఘవముతో త్వరగా నన్నివైపుల తిరుగు చుండెను. పశ్చిమ దిక్కులో నేను అతనిని చూచిన వెంటనే యతడు తూర్పు దిక్కునందు నాకు కనపడెను. ఈ విధముగ నూర్లకొలది రధికులవలె, సాత్యకి యొక్కడే ఎనిమిది దిక్కులయందున్న నతడు కనపడు చుండెను. సింహగమను డైన సాత్యకి యొక్క ఆ యద్భుత పరాక్రమము చూచి, త్రిగర్తదేశీయ యోధులు తమ వారికొరకు దుఃఖము చేత సంతాపము చెంది, వెనుకకు తిరిగి పోయిరి.

“రాజా! తరువాత, శూరసేన దేశీయ వీర సైనికులు, మావటివాడు మదగజమును అంకుశముతో ఆపినట్లే, సాత్యకిని ఆపిరి. అప్పుడు సాత్యకి వారితో యుద్ధము చేసి, రెండు గడియలలోనే వారిని ఓడించి, కళింగ దేశీయ సైనికులతో యుద్ధము చేయ దొడగెను. దుర్జయ మైన కళింగ సేనను ఓడించి, సాత్యకి అర్జునుని కడకు పోయెను.

“రాజా! నీటిలో ఈదుచు ఈదుచు అలసిన వాడు ఒడ్డు చేరి శాంతిల్లునట్లే, సాత్యకి అర్జునుని చూచి, ఊరడిల్లెను. అతనిని చూచి శ్రీకృష్ణభగవానుడు అర్జునునితో నిట్లనెను.

“పార్థా! ఇదిగో! నీ చరణసేవకు డైన సాత్యకి వచ్చుచున్నాడు చూడుము. ఇతడు నీకు శిష్యుడు, మిత్రుడు. ఇతడు సమస్త యోధులను తృణప్రాయముగా ఓడించి, కౌరవయోధులలో ఘోర మైన యుపద్రవము కలిగించి, ద్రోణాచార్య - కృతవర్మలను గూడ తిరస్కరించి నీకడకు వచ్చు చున్నాడు.

“ఫాల్గుణా! వీర సాత్యకి ధర్మరాజునకు ప్రియ మైన సమాచారమును తెలిసి కొనుటకు మహా మహా యోధులను చంపి వచ్చుచున్నాడు. దుష్కృత పరాక్రమము ప్రదర్శించిన యితడు రథమాత్ర సహాయుడై, ద్రోణాచార్యుని కౌరవ సేనను చీల్చి నిన్ను చూచుటకు వచ్చు చున్నాడు.

“పార్థా! సింహము గోవుల నడుమ అనాయాసముగా పోవునట్లు సాత్యకి కౌరవ సైన్యముల ముట్టడినుండి విడిపించుకొని యనేక శత్రుసేనలను సంహరించి వచ్చుచున్నాడు. ఇతడు అనేక రాజుల శిరస్సులను యుద్ధభూమికి బలి యిచ్చి దుర్యోధనుని సోదర సహితముగా ఓడించి, జలసంధుని వధించి, రక్తమాంసముల బురద గల రక్తనదిని ప్రవహింప జేసి, కౌరవసైనికులను గడ్డిపోచలను వలె ఊడ బెరికి వేసి ఇక్కడకు వచ్చు చున్నాడు.

“జనమేజయా! ఇట్లు శ్రీకృష్ణభగవానుడు చెప్పగా అర్జునుడు సంతుష్టు డై, కేశవునితో ని ట్లనెను.

“మహాబాహూ! సాత్యకి యిప్పుడు నా కడకు వచ్చుట నాకు ప్రియము కాదు. ధర్మరాజు పరిస్థితి యేమియో తెలియకున్నది. సాత్యకి రహితు డైన యా మహారాజు

జీవించి యున్నాడో లేదో! సాత్యకి యుధిష్ఠిరుని రక్షణమే చేయవలసి యుండెను. ఆయనను విడిచి ఇతడు నాకడకు ఎట్లు వచ్చెను.

“కేశవా! సాత్యకి యుధిష్ఠిర మహారాజును అక్కడ ద్రోణాచార్యుని వశములో విడిచి వచ్చెను. ఇక్కడ సైంధవ వధ గూడ ఇంతవరకు జరుగ లేదు. ఇంతయే కాక, భూరిశ్రవుడు సాత్యకి వైపు వచ్చు చున్నాడు. ఇప్పుడు సైంధవుడు కారణముగా నాపై ఈ మహాభారము పడెను. ఒకవైపు నేను ధర్మరాజు క్షేమవార్త తెలిసికొనవలెను. రెండవ వైపు సాత్యకిని గూడ రక్షింప వలెను.

“శ్రీకృష్ణా! పై రెండు భారములే కాక, నేను సైంధవుని గూడ వధింపవలెను. ఇటు సూర్యుడు అస్తమించు చున్నాడు. సాత్యకి యిప్పుడు మిక్కిలి అలసి పోయి అల్ప ప్రాణుడై యున్నాడు. అతని యశ్య - సారథులు గూడ అలసి యున్నారు. కాని, భూరిశ్రవుడు, అతని సహాయకులున్న అలసి యుండలేదు. ఈ యిరువురి యుద్ధములో నిప్పుడు సాత్యకి క్షేమముగా విజయము సాధించగలడా? సాత్యకి మహా సముద్రమును దాటి వచ్చి గోప్పాదమంత జలములో మునిగిపోవునా యేమి?

“కృష్ణా! మహావీరు డైన భూరిశ్రవునితో తలపడిన సాత్యకి క్షేమముగా నుండునా? ధర్మరాజు సాత్యకిని పంపుట సమంజసము కాదని తలచెదను. ఆయన ద్రోణాచార్యుని భయము విడిచి సాత్యకి నెట్లు పంపెను? డేగ, మాంసమును పట్టుకొనునట్లు ద్రోణాచార్యుడు ధర్మరాజును బంధించుటకు ప్రతిదినము యోచించు చున్నాడు. యుధిష్ఠిరమహారాజు క్షేమముగా నుండునా?

142వ అధ్యాయము

సాత్యకి - భూరిశ్రవుల సంభాషణము - యుద్ధము - సాత్యకి శిరోస్థు

ఖండించుటకు పూనిన భూరిశ్రవుని భుజము అర్జునుడు ఛేదించుట :-

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! రణదుర్మదు డైన సాత్యకి వచ్చు చుండుట చూచి, భూరిశ్రవుడు క్రోధముతో హఠాత్తుగా సాత్యకిపై ఆక్రమణము చేసి, యతనితో ని ట్లనెను.

“సాత్యకి! నీవు నేడు నా కనుల యెదుట బడితివి. ఇది చాల సౌభాగ్యము. యుద్ధమునందు అనేక దినములుగా నాకు గల కోర్కె నేడు తీర్చుకొనెదను. నీవు యుద్ధరంగమునుండి పారిపోవకుండిన యెడల, నా చేత జీవించి పోవజాలవు. నేను

శూరుడ నని సర్వదా నీవు తలచు చుండెదవు. నేడు నేను నిన్ను వధించి, దుర్యోధనుని సంతోషపరచెదను. యుద్ధమునందు వీరు లైన శ్రీకృష్ణార్జునులిద్దరు, నా బాణాగ్ని చేత దగ్గుడ వైన నిన్ను నేడు చూచెదరు గాక! యుద్ధరంగమునకు నిన్ను పంపిన యుధిష్ఠిరుడు నాచేత నీవు చచ్చుట విని లజ్జితుడు కా గలడు. నీవు చంపబడి రక్తసిక్తుడ వై, నేలపై పడియున్నప్పుడు అర్జునుడు నా పరాక్రమమును బాగుగా తెలిసికొన గలడు.

“సాత్యకి! పూర్వము దేవాసుర సంగ్రామమందు ఇంద్రునకు బలి చక్రవర్తి కిన్ని యుద్ధ మైనట్లే నీతో నాకు యుద్ధము నేడు జరుగును. ఇదియే నేను చాలనాళ్ళుగా కోరు చుంటిని. నేడు నీకు నాతో ఘోర సంగ్రామము చేయుటకు నీకు అవకాశ మిచ్చెదను. నీవు నా బల పరాక్రమ పౌరుషములను యధార్థముగా తెలిసికొనెదవు.

“సాత్యతా! పూర్వము లక్ష్మణునిచేత ఇంద్రజిత్తు చంప బడినట్లే, నేడు నా చేత నీవు చంపబడెదవు. అప్పుడు కృష్ణార్జున యుధిష్ఠిరులు ఉత్సాహ శూన్యులై, యుద్ధమును ఆపివేసెదరు. నేడు తీక్ష్ణబాణములచేత నిన్ను పూజించి, నీవు చంపిన వీరుల భార్యలకు నేను అనందము కలిగించెదను. క్షుద్రమృగము సింహము కంట బడి జీవించనట్లే, నా యెదుట వచ్చిన నీ విప్పుడు తప్పించుకొని బ్రతికిపోవ జాలవు.

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! యిట్లు భూరిశ్రవు డాడిన మాటలు విని సాత్యకి నవ్వుచు నతనితో ని ట్లనెను.

“కురునందనా! యుద్ధమందు నాకు ఎవరి భయము గూడ లేదు. వాగాడంబరము చేత నన్ను ఎవరు గూడ భయపెట్టజాలరు. సమరము నందు నన్ను శస్త్ర హీనుని జేసినవాడే వధింప గలడు. నన్ను యుద్ధములో వధింప గలవాడే ఎల్లప్పుడు అన్నిచోట్ల తన శత్రువులను వధింప గలడు. వ్యర్థముగా మాట్లాడినందు వలన ఫలమేమి? నీవు ఇప్పుడు చెప్పినది చేసి చూపుము. శరత్కాలమేఘ గర్జనము వంటి నీ తర్జన-గర్జనముల చేత ఫలము లేదు. నీ గర్జనము విని నాకు నవ్వు వచ్చు చున్నది.

“భూరిశ్రవా! నీతో యుద్ధము చేయవలె నని నాకు గూడ చాల దినములనుండి యభిలాష యుండెను. అది నేడు తీరుగాక! నీతో యుద్ధము చేయవలెనను బుద్ధి నన్ను త్వరపెట్టు చున్నది. పురుషాధమా! నేడు నిన్ను వధింపక వెనుకకు పోవను.

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! ఒండెరులను వధించు నిచ్చగల సాత్యకి - భూరిశ్రవులు ఇట్లు పరస్పరము వాగ్వాణములచేత కొట్టుకొనుచు, అతి కుపితు లై, శరప్రహారమునకు పూనుకొనిరి. మహాధనుర్ధరులైన ఆ యిరువురు శూరులు పరస్పరము స్పర్ధ (పోటీ) పడుచు, ఒక హస్తాని కొరకు కోపముతో పరస్పరము పోరాడు రెండు మదగజముల వలె, ఒండెరులు తలపడిరి. ఆ యిరువురు వీరులు రెండు మేఘముల వలె, బాణములు కురియుట కారంభించిరి.

“మహారాజా! సోమదత్త పుత్రుడైన భూరిశ్రవుడు, శినిప్రవరు డైన సాత్యకిని వధింప దలచి, యతనిని బాణములతో కప్పి, తీక్ష్ణబాణముల చేత గాయపరచి, పది బాణములతో కొట్టెను. అప్పుడు సాత్యకి, భూరిశ్రవునియొక్క తీక్ష్ణబాణములను నడుమనే ఆకాశమునందు తన యస్త్రబలముచేత నష్టపరచెను. ఆ యిరువురు నుత్తమ కులసంజాతులు. భూరిశ్రవుడు కురుకుల కీర్తి వర్ధను డైతే, సాత్యకి వృష్టి వంశకీర్తి విస్తారకుడు. వారు ఒండెరులపై విడి-విడిగా అస్త్ర-శస్త్రములు విడుచుకొను చుండిరి. రెండు సింహములు నఖములచేత, రెండు గజరాజములు దంతములచేతను ఒండెంటిని కొట్టుకొనునట్లే, ఆ యిరువురు వీరులు రథశక్తుల (యుద్ధ ధ్వజ దండములు) చేత, బాణములచేతను ఒండెరులను క్షతగాత్రులను జేసికొన జొచ్చిరి.

“రాజా! ప్రాణములు పందెముగా నొడ్డియుద్ధ ద్యూతము నాడునటువంటి ఆ యిరువురు వీరులు ఒండెరుల శరీరములను చీల్చుచు, నెత్తురు గార్చుచు ముందుకు సాగనీయక ఆపుచుండిరి. ఆ యిరువురిట్లు యూధపతు లైన గజరాజులవలె, పరస్పరము పోరాడుచు బ్రహ్మ లోకమును ముందిడుకొని, పరమ కైవల్య పదమును పొందగోరుచు, కొంతసేపటిదాక ఒండెరులను చూచుచు, గర్జించుచు, తర్జించుచు నుండిరి. వారి యుద్ధము చూచుచు ధృతరాష్ట్ర పుత్రులందరు హర్షించు చుండిరి.

“మహారాజా! వారి యుద్ధము తక్కిన వారి నందరిని ప్రేక్షకులనుగా జేయు చుండెను. ఆ వీరులు ఒండెరుల అశ్యములను చంపి, ధనుస్సులను ఖండించి, యిరువురున్న రథహీనులై ఖడ్గయుద్ధము కొరకు ఎదురెదురుగా నిలిచిరి.

“వారు వృషభ చర్యనిర్మితము లైన డాలులు ధరించి ఒరలనుండి కత్తులు దీసి సమరాంగణము నందు సంచరించుచు క్రోధభరితు లై, వేరు-వేరుగా వివిధ మార్గములలో నలువైపుల మండలాకారముగా తిరుగుచు నొండెరులపై మాటి-మాటికి

ఖడ్గ ప్రహారములు చేసికొనజొచ్చిరి. వారి మెఱయుచున్న ఖడ్గములతో, కవచములతో వారు ధరించిన సువర్ణ భుజకీర్తి - కవచాది భూషణములతోను భాసిల్లు చుండిరి.

“మహారాజా! శత్రు దమను లైన సాత్యకి - భూరిశ్రవు లిరువురు ‘భ్రాంత¹ - ఉద్రాంత² - ఆవిధ³ - ఆప్లుత⁴, విప్లుత⁵, సృత⁶, సంపాత⁷ - సముదీ⁸ ర్ణాది గమనములతో తమ ఖడ్గ యుద్ధ చాతుర్యమును చూపుచు పోరాడ జొచ్చిరి.

“రాజా! ఇరువురు వీరులు పరస్పరము కొట్టుకొనుటకు సందు (అవకాశము) కొరకు విచిత్రముగ ఎగురుచు, దుముకుచు నుండిరి. ఇరువురు గూడ తమ ఖడ్గ యుద్ధ విద్యను, లాఘవమును, యుద్ధ కౌశలమునున్న చూపుచు, నీడ్చుకొనుచు నుండిరి.

“రాజా! అప్పుడు సాత్యకి - భూరిశ్రవుల ఖడ్గ యుద్ధము చూచుచు సేనలన్నియు రెండు గడియలవరకు విశ్రమించి యుండిరి. ఆ యిరువురు చంద్రచిహ్న శోభితములైన డాలులను ఖండించి, మల్ల యుద్ధము చేయ దొడగిరి.

“మహారాజా! సాత్యకి - భూరిశ్రవుల వక్షస్థలములు విశాలముగా, భుజములు దీర్ఘములుగాను నుండెను. ఇరువురు గూడ మల్ల యుద్ధ విశారదులే. ఉక్కు గడియలవలె దృఢము లైన భుజములతో ఒండొరులు పోరాడుకొనుచుండిరి. అట్లు భుజములతో వారు ఆఘాతములు (దెబ్బలు), నిగ్రహములు (చేతులు పట్టుకొనుట), ప్రగ్రహములు (మెడలపై చేతులు వేసి లాగుట) మొదలైన మల్లయుద్ధ చాతుర్యములతో తమ బలములకు తగినట్లు పోరాడుచు నక్కడి యోధులందఱి హర్షము పెంచు చుండిరి.

“రాజా! ఆ వీరుల దెబ్బలచేత వెడలిన శబ్దము, వజ్రాయుధము - పర్యతమున్ను కొట్టుకున్నప్పటి శబ్దము వలె భయంకరముగా నుండెను. రెండు గజములు దంతాగ్రములతో, రెండు ఆబోతులు కొమ్ములతో పోరాడునట్లే ఆ వీరులు ఒకసారి పరస్పరము భుజములతో బంధించుచు, మరియొకసారి శిరస్సుతో కొట్టుకొనుచు, నింకొకసారి కాళ్ళతో నీడ్చుచు, వేరొక పర్యాయము కాలితో కాలిని మెలివేసి,

(1) తిరుగుట; (2) ఎగురుట; (3) గాయపరచుట; (4) ఎగిరి/దగ్గరకు దుముకుట; (5) త్రోయుట; (6) జారిపోవుట; (7) ఒండురులు పైకి త్రోసికొనుట; (8) సింహనాదములు చేయుట;

మరియొక సారి తోమర (చిన్న బల్లెము) ప్రహారము వంటి అరచేతుల దెబ్బలతో, ఇంకొకసారి అంకుశము గ్రుచ్చినట్లు ఒండొరులు పొడుచుకొనుటతో, ఒకసారి పాదబంధముతో, ఉదరబంధముతో, ఉద్రుమణము¹తో, గతము²తో, ప్రత్యాగతము³తో, ఆక్షేపము⁴తో, పాతనము⁵తో, ఉత్థానము⁶తో, సంప్లుతము⁷తోను తమ ఖడ్గయుద్ధ చాతుర్యమును ప్రదర్శించుచు, సాత్యకి భూరిశ్రవులు పోరాడు చుండిరి. ఈ విధముగా ఆ వీరులు మల్లయుద్ధము నందలి ముప్పది రెండు కళలను చూపు చుండిరి.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అస్త్ర-శస్త్రములన్నియు నశించిన తరువాత సాత్యకి యుద్ధము చేయుచున్నప్పుడు శ్రీకృష్ణభగవానుడు అర్జునునితో నిట్లనెను.

“పార్థా! ధనుర్ధరులలో శ్రేష్ఠు డైన సాత్యకివైపు చూడుము. ఇతడు రథహీను డై యుద్ధము చేయు చున్నాడు. పరిశ్రాంతితో శిథిలు డైనాడు. చూడుము. ఇతనిని రక్షింపుము. ఈ సాత్యకి నీ వెనువెంటనే కౌరవ సేనా వ్యూహము భేదించి లోపల దూరి వచ్చి భరత వంశీయులైన మహాయోధులందరితోను యుద్ధము చేసెను. ఎందరో మహావీరులు ఇతని చేత చచ్చిరి. ఇక్కడికి వచ్చుచు సాత్యకి మిక్కిలి అలసినాడు. ఐనను, అతనితో యుద్ధము చేయుకోరికతో ననేకభూరి దక్షిణలతో యజ్ఞములు చేసిన భూరిశ్రవుడు వచ్చెను. ఈ యుద్ధము ఇరువురకు సమానయోగ్యత గలదిగా లేదు.

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! శ్రీకృష్ణభగవాను డిట్లు మాట్లాడు చుండగనే దుర్మదు డైన భూరిశ్రవుడు క్రోధభరితు డై, మహా ప్రయత్నముతో సాత్యకిపై నొక మదగజము మరియొక మదగజమును కొట్టునట్లు, శస్త్ర ప్రహారము చేయు చుండెను. యుద్ధభూమి యందు యోధుగ్రేసరు లైన శ్రీకృష్ణార్జునులు రథముపై కూర్చొని ఆ యుద్ధమును చూచు చుండిరి. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునితో ని ట్లనెను.

“పార్థా ! సాత్యకి, భూరిశ్రవుని వశములో వచ్చినాడు. చూడుము. అతడు మిక్కిలి దుష్కర కార్యముచేసి అలసటచేత శిథిలుడై, నేలపై బడెను. అర్జునా! వీరసాత్యకి నీ శిష్యుడే కదా! అతనిని రక్షింపుము. ఈ వీరుడు నీ కొరకు యుద్ధము చేయుచు నిక్కడకు వచ్చి యజ్ఞశీలుడైన భూరిశ్రవుని వశములో చిక్కకుండునట్లు శీఘ్రముగ ప్రయత్నింపుము.

(1) నేలపై త్రిప్పుట; (2) శత్రువు వైపు పోవుట; (3) వెనుకకు మరలుట; (4) యీడ్చుకొనుట; (5) నేలపై కొట్టుట; (6) ఎగిరి నిలుచుట; (7) ఒండొరులపై పడుట;

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! శ్రీకృష్ణభగవానుడు ఇట్లు చెప్పగా విని అర్జునుడు శ్రీకృష్ణునితో ని ట్లనెను.

“భగవన్! ఒక సింహ యూధపతి, వనమునందు మదించిన మహా గజముతో క్రీడించినట్లే, భూరిశ్రవుడు సాత్యకితో రణక్రీడ చేయుచున్నాడు. చూడుము.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అర్జునుడు శ్రీకృష్ణునితో నిట్లు పలుకు చుండగనే, సైనికులలో గొప్ప హాహాకారము రేగెను. భూరిశ్రవుడు సాత్యకిని ఎత్తి నేలపై గొట్టి, సింహము మదగజమును ఈడ్చునట్లే సాత్యకిని ఈడ్చుచు శోభిల్లు చుండెను. తరువాత భూరిశ్రవుడు ఒరనుండి కత్తిదీసి సాత్యకి జుట్టు పట్టుకొని, యెదపై తన్నెను. తరువాత భూరిశ్రవుడు సాత్యకి యొక్క కుండల మండిత మైన శిరస్సును నఱకుటకు ప్రయత్నించెను. అప్పుడు సాత్యకి గూడ తన తలను మిక్కిలి త్వరగా త్రిప్ప జొచ్చెను. కుమ్మరివాడు రంధ్రము నందు దండము పెట్టి త్రిప్పగా చక్రము తిరుగునట్లే సాత్యకి కేశములు పట్టుకొనిన భూరిశ్రవుని బాహువులతో పాటే సాత్యకి శిరస్సు తిరుగ జొచ్చెను. ఈ విధముగా ఈడ్యబడుట చేత సాత్యకి కష్టపడు చుండుట చూచి, శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునితో నిట్లనెను.

“మహాబాహూ! అంధక - వృష్ణి వంశసింహ మైన సాత్యకి, భూరిశ్రవుని వశములో పడి పోయెను. చూడుము. సాత్యకి నీ శిష్యుడు, ధనుర్విద్యలో నీకు ఏ మాత్రము తీసిపోడు. పార్థా! పరాక్రమముగల సాత్యకి కంటెను భూరిశ్రవుడు యుద్ధములో నతనిని మించెను. కనుక, పరాక్రమము మిథ్య యని తలచెదను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! శ్రీకృష్ణుడిట్లు చెప్పిన తరువాత, అర్జునుడు మనస్సులోనే భూరిశ్రవుని ఇట్లు ప్రశంసించెను. ‘భూరిశ్రవుడు యుద్ధరంగమందు వీర సాత్యకిని ఈడ్చుచు ఆడుకొనుచు నాకు సంతోషము కలిగించు చున్నాడు. వనము నందు సింహము మహాగజరాజును ఈడ్చునట్లే, భూరిశ్రవుడు సాత్యకిని ఈడ్చు చున్నాడు. కాని, అతనిని సంహరించుట లేదు.

“మహారాజా! ఈ విధముగా మనస్సులోనే భూరిశ్రవుని ప్రశంసించి అర్జునుడు శ్రీకృష్ణభగవానునితో ని ట్లనెను.

“ప్రభూ! నా దృష్టి యంతయు సైంధవునిపై లగ్నమై యుండెను. కనుకనే సాత్యకిని చూడకుంటిని. ఇక నిప్పుడు నేను ఈ యాదవ వీరుని రక్షణము కొరకు అసాధ్య కార్యము చేసెదను.

“మహారాజా! అర్జును డీ విధముగ చెప్పి శ్రీకృష్ణభగవానుని యాజ్ఞ పాలించుచు, గాండీవముపై తీక్షణమైన ఒక ‘క్షురప్రము’ (అర్థచంద్రబాణము)ను ఎక్కు పెట్టి విడిచెను. ఆ క్షురప్రము ఆకాశమునుండి పడుచున్న యొక పెద్ద ఉల్క (కొఱవి) వలె భూరిశ్రవుని భుజకీర్తి విభూషిత మైన కుడిభుజమును ఖడ్గసహితముగా నఱకెను.

143వ అధ్యాయము

భూరిశ్రవుడు అర్జునుని నిందించుట - అర్జునుడు బదులు చెప్పట - ఆచారణ నిరాహారతీక్షణలో మార్జినిన భూరిశ్రవుని సాత్యకి వధించుట :-

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! భూరిశ్రవుని యొక్క భుజకీర్తి విభూషితమైన బాహువు ఖడ్గ సహితముగా తెగి క్రింద బడెను. అప్పుడు కౌరవు లందఱుకు దుఃఖము కలిగెను. సాత్యకిని సంహరించుటకు ఎత్తిన భూరిశ్రవుని ఖడ్గ సహిత బాహువు అదృశ్యుడుగా నున్న యర్జునుని బాణము చేత తెగి, ఐదు పడగలు గలసర్పము వలె, నేలపై పడెను. అట్లు భూరిశ్రవుని ప్రయత్నము అర్జునునిచేత నిష్ఫలము కాగా, నతడు కోపముతో సాత్యకిని విడిచి, ఏకభుజ రహితుడై, ఒంటి రెక్క గల పక్షి వలె, ఏకచక్రము గల రథము వలెను నిలిచి క్షత్రియులందరు వినుచుండగా అర్జునుని నిందించుచు ని ట్లనెను.

“కుంతీకుమారా! నేను నిన్ను చూడకుండ ఇతరులతో యుద్ధము చేయుట యందు నిమగ్నుడ నై యున్నప్పుడు నా భుజమును నఱకి నీవు అతి క్రూరకార్యము చేసితివి. ఇప్పుడు ఇట్టి యధర్మకార్యము చేసిన నీవు నీ యన్న ధర్మరాజుతో యేమి చెప్పెదవు? ‘భూరిశ్రవుడు ఇతర కార్యమునందు నిమగ్నుడై యుండగా నేను అతనిని చంపితిని’ అనియే ధర్మపుత్రునితో చెప్పెదవు కదా!

“పార్థా! ఈ యస్త్ర విద్య సాక్షాత్తు ఇంద్రుడో లేక, రుద్రుడో లేక ద్రోణుడో, అథవా, కృపాచార్యుడో, నీకు ఉపదేశించెను. నీవు ప్రపంచము నందలి యనేక శస్త్రాస్త్ర ధర్మజ్ఞులకంటె గొప్పవాడవు. ఇట్లుండికూడ నీతో యుద్ధము చేయకున్న వానిని నీవెట్లు కొట్టితివి? అజాగ్రత్తతో, భయముతోను నున్నవారిని, రథహీనులను, ప్రాణ భీక్ష యాచించు వారిని, సంకటములో పడియున్న వారినిన్ని బుద్ధిమంతులు కొట్టరు.

“అర్జునా! నీచులు, దుష్టులున్న చేయునట్టి పాపకర్మము నీవు ఎట్లు చేసితివి? ఉత్తమపురుషులు, ఉత్తమకర్మమునే చేయవలెను. అట్టివారు నీచ కర్మ చేయుట అతి క్రూరమనబడెను.

“నరోత్తమా! మనుష్యుడు ఎక్కడెక్కడ ఏయే ప్రజలకడ నుండునో, అచట ఆ ప్రజల స్యభావము అతనికి త్వరగా అలవడును. ఈ విషయమే నీయందు గూడ కనపడు చున్నది. అట్లు కాకున్నచో రాజవంశమునందు పుట్టి విశేషించి, కురుకులోత్పన్నుడ వైకూడ నీవు క్షత్రియ ధర్మమునుండి యెట్లు దిగజారిపోయెదవు? నీ స్యభావము అత్యుత్తమముగా నుండెను. నీవు ఉత్తమ నియమ వ్రతము లను గూడ పాలించు చుంటివి. అట్టి నీవు సాత్యకిని రక్షించుట కొరకు చేసిన యత్యంత నీచ కర్మను శ్రీకృష్ణుని యభిప్రాయముపై చేసితి వనుట నిశ్చయము. నీకు ఇటువంటి నీచమైన విచారము కలుగదు.

“ధనంజయా! ఇతరులతో యుద్ధము చేయుచు అజాగ్రత్తతో నున్న యోధునకు ఇట్టి సంకటము కలిగింప గల మనుష్యుడు ఎవ డున్నాడు? శ్రీకృష్ణుని మిత్రుడు కానివాడు ఇట్టి కార్యము చేయడు.

“కుంతీనందనా! అంధక - వృష్ణి వంశీయులు సంస్కార భ్రష్టులు, హింసాకర్మ చేయువారు. స్వాభావికముగానే నిందితులు. ఇట్టి నీచుల మాటను ప్రమాణముగా నీవు ఎట్లు అంగీకరించితివి?

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! భూరిశ్రవు డి ట్లనగా, అర్జునుడు అతనితో ని ట్లనెను.

“రాజా! మనుష్యుడు వృద్ధుడైనట్లెల్ల నతని బుద్ధి గూడ ముసలి దగుననుట స్పష్టము. నీ విప్పుడు చెప్పినదంతయు వ్యర్థము. సర్వేంద్రియములకు నియంత యైన శ్రీకృష్ణభగవానుని, పాండుపుత్రుడ నైన నన్నును నీవు ఎరిగినప్పటికిన్ని, మమ్ము నిందించు చున్నావు. నేను యుద్ధ ధర్మములను ఎరుగుదును. సమస్త వేద శాస్త్రముల యొక్క యర్థజ్ఞానమునందు పండితుడను. నేను ఎట్టి పరిస్థితిలో గూడ నధర్మమును ఆచరింప జాలనని తెలిసియుండి కూడ నీవు నా విషయమందు మోహము చెందు చున్నావు.

“భూరిశ్రవా! క్షత్రియులు తమ తమ భ్రాతృ - పితృ - పుత్ర - బాంధవ - సమవయస్కు - మిత్రులతో కలిసి శత్రువులతో యుద్ధము చేసెదరు. వారందరు ఆ ప్రధానయోధుని బాహు బలమును ఆశ్రయించి యుండెదరు. సాత్యకి నాకు శిష్యుడు. అప్త బంధువు. అతడు నా కొరకే ప్రియములైన తన ప్రాణములందు మోహము విడిచి యుద్ధము చేయు చున్నాడు. రణరంగమందు సాత్యకి నాయొక్క కుడి భుజము వంటి

వాడు. అట్టి వానిని సంహరించు చుండగా చూచి, నేనెట్లు ఉపేక్షించగలను. నీవు అతనిని నేలపై నీడ్చు చుంటివి. అతడు శత్రువశు డై, చేష్టలుడిగి యుండెను. అది నేను కనులార చూచితిని.

“భూరిశ్రవా! రణరంగమందు వీరుడు కేవలము తనను మాత్రమే రక్షించు కొనుట యుచితము కాదు. అతనికి యుద్ధమునందు తోడ్పడువారిని గూడ తప్పక రక్షించవలెను. ఈ విధముగనే, తన చేత సురక్షితు లైన మిత్రులు గూడ యుద్ధమునందు తమ రాజాను రక్షించుట వారి యవశ్య కర్తవ్యము. నే నొకవేళ, యుద్ధమునందు సాత్యకి నాయెదుటనే మరణించుట చూచిన యెడల, అతని వియోగముచేత నాకు మిక్కిలి అనర్థ కరమైన పాపము కలుగును. కనుకనే, నేను సాత్యకిని రక్షించితిని. కాబట్టి, నీవు నాపై నెందుకు క్రోధము చూపెదవు?

“భూరిశ్రవా! నీవు, ‘అర్జునా! నేను ఇతరునితో చేయు యుద్ధమునందు నిమగ్నుడ నై యున్నప్పుడు నీవు నన్ను మోసముచే కొట్టితివి’ అని నాతో చెప్పి నా బుద్ధిలో భ్రాంతి కలిగించు చున్నావు. నీవు కవచధారివై, రథమెక్కి, ధనుస్సు ఎక్కుపెట్టి యనేక శత్రువులతో యుద్ధము చేయుచుంటివి. ఇట్లు రథ - గజ - తురగ - పదాతి దళములచేత నిండి భయంకర సింహనాద గర్జనములచేత వ్యాపించిన గంభీర సైన్య సముద్రము నందు మీకు, శత్రు పక్షమువారికిన్ని ఒకచోట పరస్పర యుద్ధము జరుగు చుండెను. అది యొక్క పెద్ద దొమ్మి యుద్ధము. దానిలో నీవు సాత్యకితో గూడ తలపడితివి. నీవు ఏ యొక్క యోధునితో మాత్రమే యుద్ధము చేయుచుంటి వని యెట్లు తలచ బడును?

“భూరిశ్రవా! సాత్యకి యనేక యోధులతో యుద్ధము చేసి, ఎందరినో మహారథికులను ఓడించి, మిక్కిలి అలసి యుండెను. అతని గుఱ్ఱములు గూడ పరిశ్రమించి సడలి యుండెను. సాత్యకి, అస్త్ర శస్త్ర తాడితు డై ఖేదము చెంది యుండెను. అట్టి పరిస్థితిలో నున్న మహారథికుడైన సాత్యకిని నీవు యుద్ధమునందు జయించి, ‘నేను సాత్యకి కంటె మహా వీరుడను, అతడు నాకు వశుడయ్యెను’ అని తలచు చుంటివి. కనుకనే, నీవు కత్తితో అతని తల నరక బోవు చుంటివి. అట్టి సంకటావస్థలో నున్న సాత్యకిని చూచి మా పక్షములో నున్న యే వీరుడు సహించ గలడు? కనుక, భూరిశ్రవా! నీ రక్షణమును గూడ నీవు చేసికొన జాలకపోయితివి. ఇట్లుండగా నిన్నాశ్రయించిన వారిని నీవెట్లు రక్షించగలవు? కాబట్టి నిన్ను నీవే నిందించుకొనుము.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అర్జునుడిట్లు చెప్పిన తరువాత యూపచిహ్నా ధ్వజము గల భూరిశ్రవుడు సాత్యకిని విడిచి, రణరంగమందు అమరణ నిరాహార దీక్ష బూని కూర్చొనెను.

“మహారాజా! భూరిశ్రవుడు ఎడమచేతితో బాణములు పరచి బ్రహ్మలోకము నకు పోవు నిచ్చితే ప్రాణాయామముచేత ప్రాణములను ప్రాణములందే హోమము చేసెను. అతడు నేత్రములను సూర్యునియందు, ప్రశాంతమైన మనస్సును జలము నందున్న నిలిపి మహాపనిషత్తుల యందు ప్రతిపాదింపబడిన పరబ్రహ్మమును చింతించుచు యోగసమాధినిష్ఠుడైన ముని యయ్యెను.

“రాజా! తరువాత సమస్త కౌరవ సైనికులు కృష్ణార్జునులను నిందించుచు భూరిశ్రవుని ప్రశంసింప దొడగిరి. ఐనను కృష్ణార్జునులు వారిని ఏమియు అనలేదు. భూరిశ్రవుని వలెనే అర్జునుని నిందించినప్పుడు అతడా మాటలను సహించ లేక పోయెను. అర్జునుని మనస్సులో కొంచెము గూడ కోపము కలుగలేదు. కాని, పూర్వపు విషయములను జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనుచు అర్జునుడు కౌరవులను ఆక్షేపించు చున్నట్లుగా నిట్లనెను.

“రాజులారా! ‘నా యాత్మీయు డెవడైనను, నా బాణములకు అందుబాటులో నుండగా శత్రువులచేత చంపబడ జాలడు.’ అను నా మహావ్రతము నాకు గలదని, మీ రందరు నెఱిగియే యున్నారు.

“భూరిశ్రవా! ఈ విషయము దృష్టి యందుంచుకొని నీవు నన్ను నిందించ గూడదు. ధర్మ స్వరూపమును తెలిసికొనక యితరులను నిందించుట సముచితము కాదు. నీవు కత్తితో సాత్యకిని నఱకు చున్నప్పుడు, నీ భుజమును నేను ఖండించుట ఆశ్రిత రక్షణ రూపమైన ధర్మము. కనుక అది నిందితము కాదు.

“వీరులారా! బాలకు డైన యభిమన్యుడు అస్త్ర - శస్త్ర - కవచ - రథహీను డై యుండగా, నతనిని వధించుటను ధర్మజ్ఞు డైన యే పురుషుడు ప్రశంసింపగలడు? శాస్త్ర మర్యాదలను ఉల్లంఘించిన నీచ దుర్యోధనునకు సహాయము చేయు భూరిశ్రవుని ఈ విధముగా వధించుట ఉచితమే యగును. ప్రాణసంకటావస్థలో నున్న నావారి రక్షణము, విశేషించి, నా కనుల యెదుట చంపబడు నావారి రక్షణము చేయుట, నా

యొక్క దృఢ నిశ్చయము. భూరిశ్రవుని వశములో సాత్యకి చిక్కుకొని యుండెను కాబట్టి నా ప్రతిజ్ఞా రక్షణము కౌరకు నే నీ పని చేసితిని.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! తరువాత అర్జునుడు అనేక వివిధ విషయములు యోచించి, దయాద్రుడ్డై శోకించుచు భూరిశ్రవునితో ని ట్లనెను.

“కురువంశ శిరోమణి! ఇతరులకు శరణమునిచ్చు శరణాగత వత్సలుడ వైన నీవు ఇట్టి దురవస్థకు పాల్పడితివి. కనుక, క్షత్రియధర్మమునకు ధిక్కారము (నింద) అగుగాక! ఒకవేళ, నేను పూర్వమే ఇట్టి ప్రతిజ్ఞ చేయకుండిన యెడల, ప్రపంచమునందు నావంటి శ్రేష్ఠ పురుషుడెవడు నీ వంటి గురుజనమును నేడు ఈ విధముగా కొట్టగలడు?

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అర్జునుడు ఇ ట్లనిన తరువాత భూరిశ్రవుడు తన తలను నేలపై వంచెను. ఎడమచేత తన తెగిన కుడిచేతిని అర్జునుని యొద్దకు విసరి వేసి తలవంచి మౌనముతో నుండగా అర్జునుడ తనితో నిట్లనెను.

“శలునకు అగ్రజాడవైన భూరిశ్రవా! నాకు నా సోదరులయెడ గల ప్రేమయే నీయందు గూడ నున్నది. ‘నీవు ఉశీనరపుత్రు డైన ‘శిబి’ వలె పుణ్యాత్ముల లోకము లకు పోయెదవుగాక! అని, నేను, శ్రీకృష్ణభగవానుడున్న నీకు ఆజ్ఞ యిచ్చు చున్నాము.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యిట్లు అర్జునుడు చెప్పిన తరువాత శ్రీకృష్ణుడు భూరిశ్రవునితో నిట్లనెను.

“కురుశ్రేష్ఠా! నిరంతరము ప్రకాశించుచు, నిర్మలముగా నున్న నా లోకములకు నీవు శీఘ్రముగా పోయి, నావలెనే గరుడపీఠమునందు కూర్చొని, సంచరించు చుండుము. ఆ నా లోకములకు బ్రహ్మ దేవేశ్వరులుగూడ పోవుటకు సర్వదా అభిలషించు చుండెదరు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! భూరిశ్రవుని నుండి విముక్తుడై, సాత్యకి కత్తి తీసికొని భూరిశ్రవుని తల నఱకుటకు నిశ్చయించెను. భూరిశ్రవుడు పాప రహితుడు. అర్జునుడు, అతని భుజము నరకగా నతడు వధింపబడి నట్లే ఆయెను. కనుక, నతడు అమరణ నిరశనవ్రతము నిశ్చయించుకొని ధ్యానాదులయం దాసక్తుడై యుండెను. భుజము తెగుటచేత, భూరిశ్రవుడు ఖండింపబడిన యేనుగు వలె కూర్చొని యుండగా, నతనిని చంపుటకు సాత్యకి ప్రయత్నించెను.

“రాజా! అప్పుడు సైనికులు బిగ్గరగా ఆక్రోశించుచు, సాత్యకిని నిందించుచుండిరి. కాని, సాత్యకి మనస్సు అప్పుడు మిక్కిలి చెడ్డదిగా నుండెను. శ్రీకృష్ణార్జునులు, భీమసేనుడు, చక్రవర్తులైన యుధామన్యు - ఉత్తమౌజాలు, అశ్వత్థామ, కృపాచార్య, కర్ణ, వృషసేన, సైంధవాదు లందరు గూడ వారించు చున్నను, సమస్త సైనికులు హాహాకారములు చేయుచున్నను, సాత్యకి అమరణ వ్రతధారి యైన భూరిశ్రవుని వధించియే తీరెను.

“రాజా! రణరంగమందు ఎవని భుజము అర్జునుడు నఱకెనో, ఎవడు అమరణాంతము ఉపవాస దీక్ష బూని యుండెనో, అట్టి భూరిశ్రవుని పై సాత్యకి ఖడ్గ ప్రహారము చేసి అతని తల నఱకెను. ఆ క్రూర కార్యమును సైనికు లెవ్వరున్న అభినందించ లేదు. యుద్ధ రంగమందు ప్రాయోపవేశము (నిరాహారుడై, ఒక విశిష్ట ముద్రాసనములో కూర్చొని, మరణమునకై వేచి యుండుట) చేయుచున్న యింద్ర పరాక్రముడైన భూరిశ్రవుడు చంప బడుట చూచి, సిద్ధ, చారణ, దేవ, మనుష్యాదులు అతని గుణగానము చేసిరి. భూరిశ్రవుని యాచరణము చేత వా రందరు నాశ్చర్య చకితు లైరి.

“రాజా! మీ సైనికులు, సాత్యకి పక్షియులున్న సాత్యకిని గూర్చి ‘ఇందులో సాత్యకి తప్పులేదు. భవితవ్యమే యిట్లున్నది. కనుక, మీ రెవరున్న కోపపడగూడదు. క్రోధమే యధిక దుఃఖదాయకము. సాత్యకిచేతనే భూరిశ్రవుడు చంప బడవలసి యుండెను. యుద్ధరంగమందే సాత్యకి భూరిశ్రవుని చంపవలె నని బ్రహ్మదేవుడే నిశ్చయించెను గనుక, మీరు ఈ విషయములో విచారించ గూడదు’ అని యనిరి.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! వారి మాటలు విని సాత్యకి వారితో ని ట్లనెను.

“ధర్మ కంచుకమును తొడిగికొని, అధర్మపరాయణు లైన పాపాత్ములారా! మీరందరు ఇప్పుడు ధర్మమును గూర్చి డంబములు పలుకుచు నాతో ‘చంపవద్దు, చంపవద్దు’ అని మాటి-మాటికి అను చున్నారు. దానికి బదులు చెప్పెద వినుము. మీరు యుద్ధమునందు బాలకు డైన యభిమన్యుని శస్త్ర హీనుని జేసి, వధించినప్పుడు మీ ధర్మము ఎక్కడ పోయి యుండెను? ‘నన్ను, తిరస్కరించినవాడు, యుద్ధరంగమందు నన్ను నేలపై చరచి కొట్టి, బ్రదికి యుండిన నన్ను కాలితో తన్నిన వాడున్ను, మునులవలె మౌనవ్రతధరు డై యుండినను, అట్టి శత్రువును నేను

అవశ్యముగా చంపెదను’ అని పూర్వమునుండియే నేను ప్రతిజ్ఞ చేసి యుంటిని. నా భుజములు గట్టిగ నున్నవి. నాపైన పడిన దెబ్బలకు ప్రతిక్రియ చేయుటకు నిరంతరము ప్రయత్నించుచు వచ్చినాను. ఐనను, మీరు కన్నులుండి కూడ నేను చచ్చితినిని తలచిన యెడల అది మీ బుద్ధి మాంద్యమే యగును.

“కురువీరులారా! నేను భూరిశ్రవుని వధించి ప్రతిక్రియ చేయుట సర్వ విధముల ఉచితమైన పనియే. అర్జునుడు ప్రతిజ్ఞాపాలనము చేయుచు సంకటావస్థలో నున్న నన్ను చూచి భూరిశ్రవుని యొక్క ఖడ్గ సహిత భుజమును ఖండించెను. అందువలననే భూరిశ్రవుని సంహరించు కీర్తి నాకు దక్క పోయెను. కావలసిన కార్యమునకు అనుకూలముగనే దైవ ప్రయత్నము సాగును. తదనుసారముగా ఈ సంగ్రామమందు భూరిశ్రవుడు చంప బడెను. ఇందులో అధర్మకార్యమే మున్నది?

“రాజవీరులారా! వాల్మీకి మహాముని పూర్వకాలమందే ఒక శ్లోకము గానము చేసెను. దాని భావార్థమే మనగా ‘వానరా! స్త్రీలను వధించ గూడ దని నీ వనుచున్నావు. దానికి నాయుత్తరము వినుము. ప్రయత్నశీలుడైన మనుష్యుడు శత్రువులను పీడించు కార్యము చేయుట సర్వదా యోగ్యమైనది’ అని.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! సాత్యకి యి ట్లనగా, కౌరవులు ఏమియు ఉత్తరము చెప్ప జాల కుండిరి. వారు మనస్సులోనే సాత్యకిని ప్రశంసించిరి. కాని, మహాయజ్ఞము లలో అవభృథాభిషేకము చేత పవిత్రుడు, అనేక సహస్ర సువర్ణ ముద్రలు (నాణెములు) దక్షిణ లిచ్చి యజ్ఞములు చేసినవాడు, సర్వ ప్రపంచమందు వ్యాపించిన కీర్తిగలవాడు, యుద్ధభూమిలో వనవాసము చేయు మునివలె కూర్చొనియున్న వాడునైన భూరిశ్రవుని వధను ఎవరు గూడ అభినందించలేదు.

“రాజా! వరదానశీలు డైన భూరిశ్రవునియొక్క నీలకేశాలంకృతము, కపోతరక్తనేత్రములున్న గల శిరస్సు నఱకబడి, అక్కడ పడి యుండెను. అది అశ్వమేధయాగమందలి పవిత్రాశ్వము యొక్క శిరస్సు నఱకబడి, అగ్నికుండమధ్యమందు ఉంచబడినదా యనునట్లు తేచు చుండెను. వరదాన శీలుడు, వరగ్రహణయోగ్యుడు నైన భూరిశ్రవుడు ఆ మహాయుద్ధమందు ఆయుధ తేజస్సుచేత పవిత్రుడై, తన యుత్తమ శరీరమును విడిచి భూమ్యాకాశములను దాటి ఊర్ధ్వ లోకమునకు పోయెను.

“జనమేజయా! యిట్లు సంజయుడు, ధృతరాష్ట్రునకు భూరిశ్రవుని వధ వృత్తాంతము చెప్పగా, ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో ని ట్లనెను.

144 వ అధ్యాయము

భూరిశ్రవుడు సాత్యకిని అవమానించుటకు కారణము - వృష్ణి వంశీయుల

ప్రశంస :-

‘సంజయా! ఎవనిని ద్రోణ - కర్ణ - వికర్ణ - కృతవర్మలు గూడ ఓడించ జాలక పోయిరో, ఎవడు యుధిష్ఠిరునకు చేసిన ప్రతిజ్ఞ ప్రకారము కొరవ సేనా సముద్రమును దాటి పోయెనో, ఎవనిని యుద్ధరంగమందు ఎవరు గూడ ఆప జాలకపోయిరో అట్టి వీర సాత్యకిని భూరిశ్రవుడు బలాత్కారముగా పట్టుకొని, ఎట్లు నేలపై పడగొట్ట గలిగెను?

“జనమేజయా! ధృతరాష్ట్ర డిట్లు అడుగగా, నతనికి సంజయు డిట్లు బదులు చెప్పెను.

“మహారాజా! నీ సంశయము తీర్చుటకు సాత్యకి - భూరిశ్రవుల జన్మ వృత్తాంతమును గూర్చి చెప్పెద వినుము.

“రాజా! అత్రి మహామునికి ‘సోముడు’ (చంద్రుడు) జన్మించెను. సోముని పుత్రుడు ‘బుధుడు’. బుధునకు ఒకడే పుత్రుడు ‘పురూరవుడు’ జన్మించెను. అతడు ఇంద్ర సమాన తేజశ్శాలిగా నుండెను. పురూరవుని పుత్రుడు ‘ఆయువు’. ఆయువునకు పుత్రుడు ‘నహుషుడు’. నహుష పుత్రుడు ‘యయాతి’. అతనిని దేవతల్లు, ఋషులు ఆదరించు చుండిరి. యయాతికి దేవయాని గర్భమునుండి ‘యదువు’ అనువాడు జ్యేష్ఠపుత్రుడుగా జన్మించెను. ఆ యదు వంశమునందు ‘దేవమీధుడు’ అను నొక సుప్రసిద్ధుడైన యాదవుడు పుట్టెను. అతని పుత్రుడు ‘శూరుడు’. ఆ శూరుడు త్రిలోకములయందు సమ్యానింపబడెను. శూరుని పుత్రుడు ‘శౌరి’. అతడే ‘వసుదేవుడు’. శూరుడు ధనుర్విద్యలో నందరికన్న శ్రేష్ఠుడుగా నుండెను. అతడు యుద్ధమునందు కార్తవీర్యార్జునుని వంటి పరాక్రమ వంతుడు. ఆ శూరుడు జన్మించిన కులమందే యతనితో సమానమైన బలము గల ‘శిని’ యనువాడు పుట్టెను.

“రాజా! ఆ సమయమందు ‘దేవకుడు’ అనువానికి ‘దేవకీ దేవి’ పుత్రికగా పుట్టెను. ఆమె స్యయంవరమందు అనేక క్షత్రియులు వచ్చిరి. వారిలో శిని కూడ వచ్చి

యుండెను. అతడు సమస్త రాజులను జయించి వసుదేవుని కొరకు దేవకీదేవిని అపహరించి రథముపై నెక్కించుకొనెను.

“రాజా! అప్పుడు మహాతేజస్వియైన సోమదత్తుడు రథముపై నున్న దేవకిని చూచి, శిని యొక్క పరాక్రమమును సహింపలేదు. కనుక శిని - సోమదత్తులకు అర్ధ దినము మహా యుద్ధము జరిగెను. అప్పుడు శిని, సోమదత్తుని బలాత్కారముగా నేలపై ఎత్తి కొట్టి, ఖడ్గమెత్తి అతని జాట్లు పట్టుకొని, రాజులందరు చూచుచుండగా, కాలితో తన్నెను. కాని, శిని, సోమదత్తుని పై కృపచేత ‘పో! పొమ్ము! బ్రతికి పొమ్ము!’ అని చెప్పి సోమదత్తుని చంపక విడిచెను.

“మహారాజా! శిని, సోమదత్తుని ఇట్టి దురవస్థ పాలుచేసినప్పుడు కోపముతో సోమదత్తుడు పరమేశ్వరుని ఆరాధించి ప్రసన్నుని చేసికొనెను. వరదాయకు డైన ఆ మహాదేవుడు సంతుష్టుడై, వరము కోరుకొనుమని సోమదత్తునితో ననగా, నతడు ‘భగవన్! వేల కొలది రాజులనడుమ యుద్ధమునందు శిని పుత్రుని నేలపై పడ గొట్టి కాలితో తన్నగలపుత్రుని నాకు ప్రసాదింపుము’ అని వరము కోరగా పరమేశ్వరుడు తల యాడించుచు సోమదత్తునితో ని ట్లనెను.

“సోమదత్తా! అట్లు కాజాలదు. శిని పుత్రుడు పూర్వమే తపస్సుచేత నన్ను ఆరాధించి మూడు లోకములలో తనను ఎవరు గూడ చంపజాలనట్లు వరము నా నుండి పొందెను. కాని, నీ ప్రయత్నము గూడ నిష్ఫలము కాదు. నీ పుత్రుడు యుద్ధభూమియందు శిని పుత్రుని నీవు కోరినట్లే మూర్ఖిల్ల జేయును. కాని, నీ పుత్రుని చేత అతడు చంపబడడు. ఎందుకనగా, శ్రీకృష్ణుడు శిని పుత్రుని రక్షించగలడు. నేనే శ్రీకృష్ణుడను. మా యిరువురిలో యేలాటి భేదము లేదు. పొమ్ము! నేను చెప్పినట్లే యగును.’

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! పరమేశ్వరుడు సోమదత్తునకు ఇట్లు చెప్పి, అంతర్ధానము చెందెను. పరమేశ్వర వర ప్రభావము చేతనే భూరిదక్షిణ లిచ్చి యజ్ఞములు చేయు భూరిశ్రవుని పుత్రునిగా సోమదత్తుడు పడసెను. అతడు శిని పుత్రుడైన సాత్యకిని యుద్ధరంగమందు పడ గొట్టుటయేకాక, సైన్యములన్నియు చూచు చుండగా నతనిని కాలితో గూడ తన్నెను.

“రాజా! నీవడిగిన ప్రశ్నమునకు బదులుగా ప్రసంగవశాత్తు ఈ వృత్తాంతమును

చెప్పితిని. యుద్ధరంగమందు సాత్యకిని మహా-మహా శూరులుగూడ జయింప జాలరు. అతని గురి ఎప్పుడు గూడ తప్పదు. అతడు అనేక విధ విచిత్ర యుద్ధములు చేయ గలడు. దేవ - దానవ - గంధర్వులను గూడ సాత్యకి జయించ గలడు. దాని కతడు గర్వము గాని, ఆశ్చర్యము గాని చెందడు. అతడు తన బలముతోనే శత్రువులను జయించుటకు ప్రయత్నించును. సాత్యకి ఎప్పుడు గూడ పరుల వశములో చిక్కడు.

“మహారాజా! భూత భవిష్యద్వర్తమాన కాలములలో ప్రపంచమునందు వృష్టి వంశీయులకు సమాను లైన బలవంతులు లేరు. వారు తమ కుటుంబజనులను అవమాన పరచరు. సర్వదా వృద్ధులయాజ్ఞను నెరవేర్చుటలో తత్పరు లై యుండెదరు. దేవ - అసుర - గంధర్వ - యక్ష - నాగ - రాక్షసాదులు గూడ యుద్ధములో వృష్టి వంశ వీరులను జయింప జాల రనగా మనుష్యుల లెక్క యెంత?

“రాజా! వృష్టి వంశీయులు గురు - బ్రాహ్మణ - కుటుంబ జనుల ధనము నపహరించుట కొరకు వారిని హింసించరు. గురు - బ్రాహ్మణాదులు ఆపదలలో చిక్కుకొని నప్పుడు వారిని వృష్టి వంశీయులు రక్షించెదరు. వా రందరు ధనవంతులు, దురభిమాన రహితులు, బ్రాహ్మణ భక్తులు, సత్య వాదులు నై యున్నారు. వీరు సమర్థులను పరిహసించరు. దీనులను, దుఃఖితజీవులను ఉద్ధరించెదరు. సర్వదా దైవ భక్తి కలిగి జితేంద్రియులై ఇతరుల రక్షణము చేయుచు ఆత్మ ప్రశంస లేక యుండెదరు.

“రాజా! ఈ కారణములచేతనే వృష్టి వంశ వీరులు ఎవరిచేత గూడ ఓడింప బడరు. మేరు పర్యతమును తలపై ఎత్తుకొన గలవాడు, లేక, సముద్రమును చేతులతో ఈదగలవాడైనను నుండవచ్చును గాని వృష్టి వంశవీరులను అంతమొందింప జాలువాడు లేడు.

“రాజా! నీ సందేహము లన్నియు బాగుగా తీర్చితిని. ఈ యుద్ధము జరుగుటకు నీ యన్యాయమే కారణము”.

‘జనమేజయా! యిట్లు సంజయుడు చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్రుడతనితో ని ట్లనెను.

145వ అధ్యాయము

అర్జునుడు సైంధవుని పై దాడి చేయుట - కర్ణ - దుర్యోధనాదుల సంభాషణము - అర్జునుడు కర్ణుని పీడించుట - యోధులతో అర్జునుని ఘోర యుద్ధము

“సంజయా! భూరిశ్రవుడు చంప బడిన తరువాత యుద్ధమెట్లు జరిగెనో చెప్పుము” ఆ మాటకు సంజయు డిట్లనెను.

“రాజా! భూరిశ్రవుడు మరణించిన తరువాత అర్జునుడు శ్రీకృష్ణునితో ని ట్లనెను.

“భగవన్! సైంధవుడు నిలిచి యున్నచోటికి రథము తీలుము. అత డిప్పుడు మూడు ధర్మము★ లలో నున్నాడు. నా ప్రతిజ్ఞ నీవు సఫలము చేయుము. సూర్య భగవానుడు అతి వేగముగా అస్తాచలము వైపు పోవుచున్నాడు. నేను ఈ మహాకార్యము కొరకు ప్రయత్నము చేయుచున్నాను. కొరవ సేనారథికులు సైంధవుని రక్షించు చున్నారు. సూర్యు డస్తమించు లోపల ఎట్లైనను, నా ప్రతిజ్ఞ నెరవేర వలెను. త్వరగా నేను సైంధవుని సంహరించుటకు అనువుగా గుఱ్ఱములను తీలుము.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అశ్వ విద్యాభిజ్ఞుడైన శ్రీకృష్ణుడు సైంధవ వధార్థమై యతని వైపు వెండివలె తెల్లనైన గుఱ్ఱములను తీలెను. అప్పుడ ర్జునుడు విడిచిన అమోఘ బాణముల వలె రథాశ్వములు ఎగురుచు సైంధవుని వైపు త్వరగా పోవు చుండుట చూచి, కొరవ సేనా ప్రముఖ వీరులు మిక్కిలి వేగముతో నా వైపు పరుగెత్తిరి.

“రాజా! దుర్యోధన - కర్ణ - వృషసేన - కృపాచార్య - సైంధవ - అశ్వత్థామాదులు యుద్ధము కొరకు దృఢముగా నిలిచిరి. అక్కడ నున్న సైంధవుని అర్జునుడు కోపాగ్ని చేత దహించుచున్నాడా యనునట్లు చూచెను. అప్పుడు సైంధవుని చంపుటకు ముందుకు పోవు చున్న యర్జునుని చూచి దుర్యోధనుడు కర్ణునితో ని ట్లనెను.

“కర్ణా! ఇదిగో! ఇప్పుడు ముఖ్య యుద్ధ సమయము ఆసన్నమైనది. ఇప్పుడు నీవు పరిపూర్ణ బలము చూపుము. అర్జునుడు ఏ విధముగా గూడ సైంధవుని

★ ఇచట ధర్మ శబ్దమునకు యనేకార్థములలో నేదియు కుదరదు. ‘ధర్మ’ మనగా ‘ధనుస్సు’ అనియు నర్థము గలదు. కనుక, అర్జునునకు సైంధవుడు మూడు ధనుస్సుల కొలతగల దూరమందున్నాడు అను నర్థము సమంజసముగా నుండునని భావించి ఆ యర్థము వ్రాయబడినది.

వధింపకుండునట్లు ప్రయత్నింపుము. ఇప్పుడు పగలు కొంచెము మాత్రమే మిగిలి యున్నది. నీవు బాణములచేత ఈ కొద్ది సమయములో శత్రువును గాయపరచి అతని కార్యములో బాధ కలిగింపుము. పగలు సమాప్తి చెందిన తరువాత మనకు విజయము కలుగుట తథ్యము. సూర్యాస్తమయము వరకు సైంధవుడు సురక్షితుడైన యెడల తన ప్రతిజ్ఞ అసత్య మగుట చేత అర్జునుడు అగ్ని ప్రవేశము చేయ గలడు. తరువాత అర్జున రహితమైన భూమండలమందు అతని సోదరులు, అనుచరులు, సేవకులున్న రెండు గడియలు గూడ జీవించి యుండ జాలరు.

“కర్ణ! పాండవులు నశించిన తరువాత మనము వన - పర్వత సహిత మైన సమస్త భూమండల రాజ్యమును నిష్కంటకముగ అనుభవించ వచ్చును. దైవోపహతుడైన యర్జునుని బుద్ధి విపరీత మై యుండెను. కనుక, నతడు కర్తవ్యకర్తవ్యములు విచారించక రణరంగమునందు సైంధవుని సంహరించుటకు ప్రతిజ్ఞ చేసెను.

“కర్ణ! అర్జునుడు తన వినాశమునకే సైంధవవధ ప్రతిజ్ఞ చేసెను. నీవంటి వీరుడు బ్రతికి యుండగా అర్జునుడు సైంధవుని సూర్యాస్తమయము లోపల ఎట్లు చంప గలడు? శల్య - కృపాచార్యులు, నేను, దుశ్శాసనుడు, అశ్వత్థామయు రక్షించు చున్న సైంధవుని అర్జునుడెట్లు సమీపించి చంప గలడు? అర్జునుడు కాల ప్రేరితు డైనట్లు తోచు చున్నది. అనేక వీరులు యుద్ధము చేయుచున్నారు. అదిగో సూర్యుడు అస్తాచలముపైకి పోవుచున్నాడు. ఈలోపుగా అర్జునుడు జయద్రథుని చేర జాలడని తలచెదను. నీవు నాతో, శల్య - కృపాచార్య - అశ్వత్థామలతో, ఇతర రథికులతో ను కలిసి పూర్తిగా ప్రయత్నించి, అర్జునునితో యుద్ధము చేయుము.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! దుర్యోధను డిట్లు చెప్పగా కర్ణుడతనితో ని ట్లనెను.

“రాజా! మహాధనుర్ధరు డైన భీమ సేనుడు బాణములతో ననేక పర్యాయములు నన్ను క్షతగాత్రుని జేసెను. ‘నేనిక్కడ నిలువ వలెను. పరుగెత్తి పోవగూడదు’ అని తలంచితే యిప్పుడు యుద్ధభూమియందు నిలిచి యున్నాను. నాయొక్క ఏ యవయవము గూడ ఏ విధమైన ప్రయత్నము గూడ చేయజాలకున్నది. నేను బాణాగ్నులచేత తపించి యున్నాను. ఐనను, నా శక్తి కొలది పోరాడెదను. ఎందుకనగా, ఈ నా జీవితము నీ కొరకే యున్నది. అర్జునుడు ఏదో విధముగ గూడ సైంధవుని

వధింప జాలనట్లు ప్రయత్నించెదను. నేను బాణ ప్రయోగము చేయుచున్నంత వరకు నర్జునుడు సింధురాజును చేరజాలడు.

“కురునందనా! సర్వదా మిత్రుని హితము కోరుచు భక్తి గల పురుషుడు చేయవలసిన కార్యము నేను చేసెదను. నా ప్రయత్నములో లోపము ఉండదు. రాజా! నీకు ప్రియము చేయుట కొరకు సింధురాజును రక్షించుట కొరకున్న పూర్తిగా ప్రయత్నించెదను. మీరు నా పౌరుషమునందు విశ్వాసము ఉంచగలరు. మీ హిత సాధనకు గాను అర్జునునితో యుద్ధము చేసెదను. విజయప్రాప్తియైతే, దైవాధీనము. నేడు సమస్త సేనలు నాకు - అర్జునునకున్న జరుగు భయంకర యుద్ధము చూచును గాక!

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! కర్ణ - దుర్యోధను లిట్లు మాట్లాడుకొను చుండగానే అర్జునుడు తీక్షణ బాణములచేత మీ సేనను సంహరించుటకు ఆరంభించెను. పరిఘల వలె దృఢములై ఏనుగు తొండములవలె లావుగా నున్న అనేక మహావీరులయొక్క భుజములను ఖండించెను. శత్రువుల మస్తకములను, ఏనుగుల తొండములను, గుఱ్ఱముల మెడలను, రథముల నొగలనున్న, అర్జునుడు ఖండించెను. అతడు ప్రాస (ఈటె) - తేమర (అర్థచంద్రబాణము)ములచేత గాయపరచ బడి రక్తసిక్తులైన యాశ్వకులలో ఒక్కొక్కరిని చురకత్తులతో రెండు - రెండు, మూడు - మూడు ముక్కలుగా ఖండించెను.

“రాజా! అర్జున బాణ హతము లైన గజాశ్వములు నేల కొరకు చుండెను. ధ్వజ - ఛత్ర - చామర - ధనుస్సులు, యోధుల మస్తకములున్న తెగి పడు చుండెను. ప్రజ్వలితాగ్ని, ఎండుగడ్డి యడవిని దహించునట్లు, అర్జునుడు, మీ సేనను దగ్ధము చేయుచు, కొద్ది కాలములోనే రణభూమిని రక్తపు మడుగులతో నింపెను.

“రాజా! అర్జును డీ విధముగ మీ యనేక యోధులను సంహరించి, సింధురాజుపై ఆక్రమణము చేసెను. భీమ సాత్యకుల చేత సురక్షితు డైన యర్జునుడు అప్పుడు మండు చున్న యగ్ని వలె ప్రకాశించు చుండెను.

“మహారాజా! ఈ విధముగా బలపరాక్రమ సంపత్తి గల యర్జునుడు యుద్ధమునకు దృఢముగా నిలిచి యుండుట చూచి, మీ రధిక యోధులు సహింప జాలకుండిరి. దుర్యోధన - కర్ణ - వృషసేన - శల్య - కృపాచార్య - సైంధవ -

అశ్వత్థామలు అందరున్ను సైంధవ రక్షణార్థము కటిబద్ధు లై యర్జునుని అన్నివైపుల చుట్టుముట్టిరి.

“మహారాజా! ఆ సమయమందు యుద్ధకుశలుడైన యర్జునుడు ధనుష్ఠంకారము చేయుచు రథమార్గమునందు నృత్యము చేయుచు, నోరు తెఱచుకొనిన యమరాజువలె భయంకరుడుగా తోచు చుండెను. అట్టి యర్జునుని, యుద్ధ విశారదులైన సమస్త కౌరవ మహారథికులు నిర్భయముగా నలువైపుల చుట్టు ముట్టిరి. వారు శ్రీకృష్ణార్జునులను సంహరించు కోరికతో సింధు రాజును తమ వెనుక నుంచుకొని సూర్యాస్తమునకై యెదురు చూచు చుండిరి. అప్పుడు సూర్యుడు ఎఱ్ఱ బారు చుండెను.

“రాజా! కౌరవ సైనికులు సర్పములవంటి భుజములతో ధనుస్సులు ఎక్కుపెట్టి, అర్జునునిపై సూర్యకిరణములవలె మెఱయు చున్న బాణములను ప్రయోగించిరి. అప్పు డర్జునుడు ఆ బాణములలో కొన్నిటిని మూడు - మూడు ముక్కలుగా మరికొన్నింటిని ఎనిమిదెనిమిది ముక్కలుగాను ఖండించి, సైనిక వీరులను గూడ గాయపరచెను. సింహ పుచ్చ చిహ్న ధ్వజము గల కృపాచార్యుడు బలపరాక్రమములు ప్రదర్శించుచు నర్జునుని ఆపెను.

“రాజా! కృపాచార్యుడు పది బాణముల చేత అర్జునుని, ఏడు బాణములచేత శ్రీకృష్ణునిన్ని గాయపరచి, సైంధవుని రక్షించుచు రథమార్గమునందు నిలిచెను. తరువాత, కౌరవ సేనలోని శ్రేష్ఠ మహారథికు లందరు రథ సమూహముల చేత కృపాచార్యుని చుట్టు అతనికి బాసటగా చేరిరి. వారు నీ పుత్రుని యాజ్ఞచేత బాణ ప్రయోగము చేయుచు అన్ని వైపులనుండి సైంధవుని రక్షించు చుండిరి.

“మహారాజా! అప్పుడు అర్జునుని భుజబలము, అతని గాండీవ ధనుర్బలము, అక్షయ బాణముల శక్తియు నత్యద్భుతముగా కనపడు చుండెను. అతడు అశ్వత్థామ - కృపాచార్యుల బాణములను తన యస్త్రములచేత నివారించి, వారి నొక్కొక్కరిని పది - పది బాణములతో కొట్టెను. అప్పుడు అశ్వత్థామ యిరువదియైదు, వృషసేనుడు ఏడు, దుర్యోధనుడు ఇరువది, కర్ణ - శల్యులు మూడు - మూడు బాణములున్ను కొట్టి అర్జునుని గాయపరచిరి. మాటి-మాటికి అర్జునునిపై గురిపెట్టి కొట్టి గర్జించుచు, నతనిని నలువైపుల ముందుకు సాగనీయకుండ ఆపిరి.

“మహారాజా! ఆ రథికు లందరు సూర్యాస్తమయమును ప్రతీక్షించుచు, రథ

సమూహములను అంతట నిలిపిరి. పర్యత శిఖరముపై మేఘములు జలబిందువులతో కొట్టినట్లు ఆ రథికులు అర్జునుని యెదుట గర్జిల్లుచు తీక్ష్ణ బాణములు వర్షింప జొచ్చిరి. గడియ మానులవంటి సుదృఢ భుజములు గల వీరులు అర్జునునిపై దివ్యాస్త్రములు ప్రయోగించిరి. ఐనను, అర్జునుడు మీ సేనలో ననేక యోధులను సంహరించి, సైంధవునిపై దాడి చేసెను.

“రాజా! అప్పుడు కర్ణుడు భీమ-సాత్యకులు చూచు చుండగా, బాణములచేత అర్జునుని ముందుకు సాగనీయకుండ ఆపెను. అప్పుడ ర్జునుడు మీ సేన చూచు చుండగనే కర్ణుని పది బాణములతో కొట్టి గాయపరచెను. కర్ణుడు గూడ ఆ ముగ్గురుని అరువది -యరువది బాణములతో కొట్టి ప్రతీకారము చేసెను. కర్ణుడు అనేకులతో యుద్ధము చేసెను. అతడు ఒక్కడే మహద్భుతముగా మూడు - మూడు బాణములు కొట్టి ఆ ముగ్గురు రథికులను ఆపెను.

“రాజా! అప్పుడు అర్జునుడు నూరు బాణములచేత కర్ణుని సమస్త మర్య స్థానములందు కొట్టెను. కర్ణుని యొక్క అవయవము లన్నియు రక్తసిక్తము లైనను, నతడు ఏబది బాణములచేత అర్జునుని గూడ గాయపరచెను. కర్ణుని హస్తలాఘవము చూచి సహింప జాలక యర్జునుడు కర్ణుని ధనుస్సు ఖండించి మిక్కిలి త్వరగా నతని యెదపై తొమ్మిది బాణములు కొట్టెను. అప్పుడు కర్ణుడు మరియొక ధనుస్సు తీసికొని, వేయి బాణములు వర్షించి అర్జునుని కొప్పెను. ఆ బాణములనన్నింటిని అర్జునుడు తన బాణములచేత, వాయువు మిడుతలను ఎగురగొట్టినట్లు నష్టపరచెను.

“రాజా! తరువాత అర్జునుడు, ప్రేక్షకులుగా నున్న సమస్త యోధులకు తన హస్త లాఘవము చూపించుచు కర్ణుని బాణములతో నాచ్ఛాదించెను. అట్లే త్వరపడ వలసి నప్పుడు త్వరపడుచు, అర్జునుడు కర్ణుని వధించుటకు అతనిపై సూర్య తేజస్సు గల బాణము ప్రయోగించగా అతి వేగముతో వచ్చు చున్న యా బాణమును అశ్వత్థామ నడుమనే అర్ధచంద్రబాణము చేత ఖండింపగా అది క్రింద పడెను. అప్పుడు కర్ణుడు గూడ అర్జునుని ఎదురు దెబ్బ తీయుటకు అనేక సహస్ర బాణములచేత కొప్పెను. ఆ యిరువురు మహారథికులు ఆబోతుల వలె అరచుచు బాణములచేత ఆకాశమును ఆచ్ఛాదింప జొచ్చిరి. ఇట్లు పరస్పరము కొట్టుకొనుచు బాణములచేత కప్పబడి, అదృశ్యు లై, ఒండొరులను ‘కర్ణా! నిలువుము. అర్జునా! నిలువుము. నేను కర్ణుడను. నేను అర్జునుడను’ అని యనుచుండిరి.

“రాజా! ఈ విధముగ నొండురులు బెదరించుకొనుచు పిలుచుకొనుచు వాగ్దానముల చేత తిట్టుకొనుచు విచిత్రయుద్ధము చేయ దొడగిరి. యోధు లందరిలో కర్ణార్జును లిరువురే దర్శనీయులుగా నుండిరి. సిద్ధ - చారణ - నాగులు ప్రశంసించు చుండగా వారు పరస్పర వధేచ్ఛతో పోరాడు చుండిరి.

“మహారాజా! అప్పుడు దుర్యోధనుడు మీ సైనికులతో ‘వీరులారా! మీరందరు కర్ణుని రక్షింపుడు. అతడు అర్జునుని వధింపక తిరిగి రా నని నాతో చెప్పెను’ అని యనెను.

“రాజా! ఇంతలోనే కర్ణుని పరాక్రమము చూచి యర్జునుడు ధనుస్సును చెవిదాక లాగి నాలుగు బాణములచేత కర్ణుని నాలుగు గుఱ్ఱములను, ఒక భల్లముచేత సారథినిన్ని వధించి క్రింద పడగొట్టి దుర్యోధనుడు చూచుచుండగానే బాణములతో కర్ణుని కొప్పెను. ఇట్లు అశ్వములు, సారథియు చంపబడి, బాణములచే కప్పబడిన కర్ణుడు బాణ జాలము చేత మోహము చెంది కింకర్తవ్యతామూఢు డై యుండెను.

“మహారాజా! కర్ణుని దురవస్థ చూచి అశ్వత్థామ అతనిని తన రథముపై కూర్చొన బెట్టుకొని యర్జునునితో యుద్ధము చేసెను. అప్పుడు శల్యుడు ముప్పది బాణములు కొట్టి అర్జునుని గాయపరచగా, కృపాచార్యుడు శ్రీకృష్ణభగవానుని ఇరువది బాణములతో కొట్టి, అర్జునుని గూడ పన్నెండు బాణములతో కొట్టెను. తరువాత, సైంధవుడు నాలుగు బాణములతో, వృషసేనుడు ఏడు బాణముతో వేరు-వేరుగా కృష్ణార్జునులను కొట్టి గాయపరచిరి.

“మహారాజా! ఈ విధముగానే అర్జునుడు గూడ వారిని బాణములతో కొట్టి ఎదురుదెబ్బతీసెను. తరువాత అర్జునుడు అశ్వత్థామను అరువది నాలుగు బాణములతో, శల్యుని నూరు బాణములతో, సైంధవుని పదింటితో, వృషసేనుని మూడింటితో, కృపాచార్యుని ఇరువది బాణములతోను కొట్టి గాయపరచి, సింహనాదము చేసెను. అది చూచి మీ సైనికు లందరు ఏక మై, అర్జునుని ప్రతిజ్ఞను భంగపరచుటకు అతనిపై విరుచుకుని పడిరి. తరువాత అర్జునుడు ధృతరాష్ట్ర పుత్రులను భయపెట్టుచు వారుణాస్త్రమును ప్రయోగించెను. అప్పుడు కౌరవ సైనికులు రథములతో పొండుపుత్రుని వైపు పోయి అతనిపై బాణ వర్షము కురియ జొచ్చిరి.

“రాజా! అందరిని మోహింప జేయ గల అత్యంత భయంకర తుముల యుద్ధము సంభవించినను, నర్జునుడు కొంచెము గూడ మోహము చెందక

బాణములను వర్షించుచునే యుండెను. అర్జునుడు, తన రాజ్యమును పొందదలచి, కౌరవులు తమకు బాల్యమునుండి కలిగించిన క్లేశములను, ద్వాదశ వార్షిక వనవాస కష్టములను స్మరించుకొనుచున్న బాణములచేత సమస్త దిక్కులను ఆచ్ఛాదించెను. ఆకాశము నందు ఎన్నియో ఉల్కలు (కొఱపులు) జ్వలించుచు పైకి లేచెను. యోధుల శవములపై మాంస భక్షులైన పక్షులు పడ జొచ్చెను. ఎందుకనగా, అప్పుడు అర్జునుడు పసుపు పచ్చని అల్లెత్రాడు గల గాండివధనుస్సు చేత క్రోధముతో శత్రు సంహారము చేయు చుండెను.

“రాజా! తరువాత, అర్జునుడు బాణ ప్రహారము చేసి, అశ్వములపై, గజములపైనను కూర్చొని యున్న ప్రముఖ కౌరవ వీరులను సంహరించెను. యుద్ధరంగమందు భయంకర కార్యములను ప్రదర్శించు వీరనరేశు లెందరో, గదలు, ఉక్కు గడియమానులు, ఖడ్గములు, శక్తులు, మహా శస్త్రాస్త్రములున్న తీసికొని అర్జునునిపై విరుచుకొని పడిరి.

“మహారాజా! అప్పుడు అర్జునుడు ప్రళయకాల మేఘగర్జనము వంటి గంభీర ధ్వని గలిగి, ఇంద్రధనుస్సువలె తోచుచున్న గాండివధనుస్సును నవ్వుచు రెండు చేతులతో లాగి మీ సైనికులను దహించుచు నతి వేగముగా ముందుకు సాగిపోయెను. తరువాత వీరార్జునుడు రథ - గజ - తురగ - పదాతి దళ సహిత కౌరవ సైనికులు ప్రచండ గమనముతో తన ముందు సాగివచ్చు చుండుట చూచి వారి నందరిని ఆయుధములతో సహితముగ చంపెను.”

146వ అధ్యాయము

అర్జునుని యద్భుత పరాక్రమము - సైంధవవధ :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అప్పుడు అర్జునుని ధనుష్టంకార ధ్వని, యమగర్జనము వలె, ఇంద్రుని వజ్రాయుధ ధ్వని వలెను తోచు చుండెను. ఆ ధ్వని వినిన మీ సేనలు భయోద్వేగముతో బెదరెను. అప్పుడు మీ సేన పరిస్థితి ప్రళయకాలము నందలి మహావాయువు చేత క్షోభిల్లి ఉత్తుంగ తరంగములతో పరిపూర్ణ మై మత్స్య - మకరాది జంతువులు దాగి యున్న ప్రళయకాల మహా సాగర జలమువలె నుండెను. ఆ రణరంగ మందు అర్జునుడు ఒక్కసారి యన్ని దిక్కులు చూచి సర్వవిధ శస్త్రాస్త్ర కౌశలము చూపుచు సంచరించు చుండెను.

“మహారాజా! అప్పుడు అర్జునుడు అద్భుత లాఘవము చేత, ఎప్పుడు బాణములు తీయునది, ఎప్పుడు ధనుస్సుపై సంధించునది, ఎప్పుడు ధనుస్సు లాగునది, ఎప్పుడు బాణములు విడుచునదియు, మేము చూడ జాలకుంటిమి. అప్పుడు యర్జునుడు కుపితు డై, కొరవ సేనలను బెదరించుచు నమోఘు మైన ఇంద్రాస్త్రమును ప్రయోగించెను. దానినుండి దివ్యాస్త్ర సంబంధి మంత్రములచేత అభిమంత్రితము లై, ప్రజ్వలితాగ్ని ముఖములవంటి వేలకొలది బాణములు బయలు వెడలెను.

“రాజా! అగ్ని శిఖలవలె, సూర్య కిరణములవలెను తేజస్యులుగా నున్న యా బాణములు అంతట నిండి ఆకాశము ఉల్కలతో వ్యాపించినదా యనునట్లు తోచు చుండెను. ఆకాశము వైపు చూచుటకు గూడ అతి కఠినముగ నుండెను. అప్పుడు కొరవులు వర్షించిన శస్త్రాస్త్రముల చేత నక్కడ అంధకారము ఆలము కొనెను. ఏ యితర యోధులుగూడ ఆ యంధకారమును పోగొట్ట జాలకుండిరి. కాని, యర్జునుడు మిక్కిలి త్వరగా దివ్యాస్త్రమంత్రముల చేత నభిమంత్రించిన బాణములతో నతి పరాక్రమము చూపుచు, ఆయంధకారమును, ప్రాతఃకాల సూర్యుడు తన కిరణములచేత రాత్రి యందలి చీకటిని పోగొట్టునట్లే, నష్టపరచెను.

“మహారాజా! తరువాత, గ్రీష్మఋతువు నందు మండుచున్న సూర్యుడు చిన్న - చిన్న గుంటలయందలి జలమును అతి శీఘ్రముగా ఎండ జేయునట్లే, అర్జునసూర్యుడు తన బాణములనెడు ప్రజ్వలిత కిరణములచేత నీ సేన యనెడు జలమును త్వరగా శుష్కింప జేసెను. తరువాత, దివ్యాస్త్రజ్ఞు డైన యర్జును డనెడు సూర్యుడు ప్రసరింప జేసిన బాణ కిరణములు శత్రువుల సేన యందు సూర్య కిరణములు సమస్త జగత్తునందు వ్యాపించినట్లే పడెను.

“రాజా! అర్జునుడు ప్రయోగించిన యితర ప్రచండ బాణములు వీర యోధుల హృదయములందు, బంధువుల వలె, శీఘ్రముగా ప్రవేశింప దొడగెను. తాము, మహా శూరుల మనుకొను వీరులు అర్జునుని యెదుటకు వచ్చి, జ్వలితాగ్నిలో పడిన మిడుతలవలె, నశించు చుండిరి. ఈ విధముగా నర్జునుడు శత్రువుల ప్రాణములను, యశస్సునున్న మంట గలుపుచు, మూర్తిభవించిన మృత్యు దేవత వలె సంగ్రామ రంగమందు సంచరించు చుండెను.

“రాజా! అర్జునుడు అప్పుడు తన బాణములచేత కొందరు శత్రువుల కిరీట మండిత మస్తకములను, కొందరి భుజకీర్తి విభూషిత భుజములను, మఱికొందరి కుండలాలంకృత కర్ణ ద్వయమునున్న, ఖండించి పడగొట్టుచుండెను. అప్పుడు అర్జునుడు గజారోహకుల - తేమరాయుధ సహితములు, అశ్వకుల ప్రాసాయుధ యుక్తములు, పదాతి దళముల చర్మ (డాలు) సహితములు, రథికుల ధనుర్యుక్తములు, సారథుల ప్రతేద (చేర్లకోల - కొరడా) సహితములు నైన బాహువులను ఖండించెను.

“రాజా! ఉగ్రబాణము లనెడు ప్రదీప్తజ్వాలలతో గూడిన యర్జునుడు అక్కడ, మిణుగురులతో, జ్వాలలతోనుగూడిన యగ్నివలె ప్రకాశించు చుండెను. ఇంద్రుని వలె రథమునందు కూర్చొనియున్న యర్జునుడు ఒక్కసారిగానే సమస్త దిక్కులందు అస్త్ర ప్రయోగము చేయుచు అందరికిన్ని మిక్కిలి దర్శనీయుడుగా నుండెను. అతడు ధనుష్టంకారము చేయుచు, రథమార్గములందు నృత్యము చేయుచున్నాడా యనునట్లు తోచెను. ఆకాశమునందు తపించు చున్న మధ్యందిన మార్తాండుని చూచుట కఠినమైనట్లే, అర్జునునివైపు అప్పుడు రాజవీరులు అతిప్రయత్నము చేసి కూడ చూడ జాలకుండిరి.

“రాజా! జ్వలించుచున్న భయంకర బాణములతో యర్జునుడు వర్షాఋతువు నందు అధిక జల భరితమై, ఇంద్రధనుస్సుతో గూడిన మహా మేఘమువలె శోభిల్లు చుండెను. అర్జునుడు, మిక్కిలి దుస్తరము, అత్యంత భయంకరము నైన మహాస్త్ర ప్రవాహం పార జేసెను. ఆ యస్త్ర ప్రవాహము నందు అనేక కొరవ సైనికులు, ఉత్తమ యోధులున్ను మునిగిపోయిరి.

“రాజా! అర్జునుని యామహాయుధము మృత్యు దేవతకు క్రీడాస్థల మయ్యెను. ఎందుకనగా, అది శత్రువుల్ల ప్రహారములచేతనే సుంధరముగా తోచు చుండెను. ఆ యుద్ధరంగమందు మస్తకములు, భుజములున్ను తెగిన యనేక శవములు పడి యుండెను. చేతులు నష్టము లైనవి, అంగుళిరహితము లైన చేతులు గలవియు నగు ననేక భుజములు అక్కడ కనపడు చుండెను. తుండాగ్రభాగములు, దంతములున్ను ఖండింప బడిన యనేక మదగజములు నేల గూలి యుండెను. అనేక హయముల మెడలు నఱక బడి యుండెను. ఎన్నియో రథములు ముక్కలు చేయ బడి యుండెను.

కొన్ని గజాశ్వముల నరములు, కొన్నింటి కాళ్ళు, కొందఱు యోధుల సంధిబంధము లున్ను ఖండింప బడి యుండెను. కొందరు నిశ్చేష్టులై, మరికొందరు నేలపై తట-తట తనుకులాడుచున్న పడి యుండిరి. వారి సంఖ్య - అనేక సహస్ర ములలో నుండెను.

“రాజా! అట్లు బీభత్సముగా నున్న యుద్ధభూమి పిరికి పందలకు అధిక భయము కలిగించు చుండెను. పూర్వము ప్రళయకాలమందు పశువులను (జీవులను) బాధించు ప్రళయకాలరుద్రుని క్రీడారంగమా యనునట్లు ఆ యుద్ధరంగము తోచు చుండెను.

“రాజా! చురకత్తిచేత నరకబడిన గజతుండములచేత యుద్ధభూమి సర్పములచేత వ్యాప్తమైనదా యనునట్లు తోచు చుండెను. కొన్ని-కొన్ని చోట్ల యోధుల ముఖ కమలములచేత వ్యాపించుట వలన రణభూమి కమల పుష్పమాలికలచేత అలంకరింప బడినదా యనునట్లు తోచు చుండెను. విచిత్రము లైన తలపాగలు, కిరీటములు, కేయూరము★ లు, అంగదములు, కుండములు, సువర్ణ కవచములు, గజాశ్వముల యాభరణములు, నూర్లకొలది కిరీటము★★లు ఈ మొదలైన యాభరణములచేత అచ్చటచ్చట అచ్చాదింప బడిన యుద్ధభూమి నూతన వధువు వలె అత్యద్భుత శోభతో సుశోభిత మై యుండెను.

మహారాజా! అనేక యోధుల శవములను నిశ్చేష్ట శరీరములనున్న ప్రవహింప జేయుచు, పిరికి పందలకు భయము పెంచుచు, వైతరణీ నది వలె నతి భయంకరము, రౌద్రము, ఘోరము నైన రక్తనదిని అర్జును డక్కడ ప్రవహింప జేసెను.

“మజ్ఞా (ఎముకల నడిమి ద్రవము), మేదస్సు (మెదడు -క్రొవ్య) ఇవియే ఆ నదిలో బురదగా, రక్తము ప్రవాహముగా నుండి ఆ నదిలో రక్త తరంగములు లేచు చుండెను. వీరుల మర్మస్థానములచేత, ఎముకల చేత వ్యాప్తమై యున్న ఆ రక్త నది అగాధము (లోతు)గా తోచు చుండెను. యోధుల వెంట్రుకలే ఆ నదిలోని నాచు తీగలు - గడ్డి, ఖండిత మస్తకములు, భుజములే నదీ తీరము నందలి చిన్న-చిన్న

★ఇచట కేయూరాంగద శబ్దములు రెండున్ను ఏకార్థకము లని నిఘంటువులో నున్నది. కాని, రెంటిలో నొక శబ్దమునకు ఒకరి ఆభరణము మరియొకటి అన్య భుజాభరణ మని చెప్పవచ్చును.

★★ మకుట - కిరీట శబ్దములు గూడ పర్యాయ వాచకములైనను, నొకదానికి అన్య - శిరోభూషణ మని యర్థము చెప్పవచ్చును.

పాషాణఖండములు. విరిగిన యోధుల యెదల యెముకలచేత ఆ నది దుర్గమముగా నుండెను.

“మహారాజా! విచిత్ర ధ్వజపతాకలు దానిలో పడి యుండెను. ఛత్రములు, ధనుస్సులు ననెడు తరంగ మాలికల చేత నది యలంకరింప బడి యుండెను. శవములే ఆ నదియొక్క శరీరావయవములు. గజశవములు, రథములు ననెడు నూర్లకొలది నౌకలు ఆ నదిపై తేలియాడు చుండెను. అశ్వ సమూహములే ఆ నది తీరములు. రథచక్రములు, కాడిమానులు, ఈషా దండములు (పడికోలలు), ఇరుసులు, కూబరములు (నౌగలు) ఈ మొదలైన వాని చేత ఆ రక్తనది అతి దుర్గమముగా తోచు చుండెను.

“మహారాజా! ప్రాస (ఈటె) - ఖడ్గ - శక్తి - పరశు (గండ్రగొడ్డలి) - బాణములు అనెడు సర్పముల చేత గూడి యుండుట వలన ఆ రక్తనదిలో ప్రవేశించుట కఠినముగా నుండెను. కాకులు, రాబందులు మొదలైన జంతువులు ఆ నదిలో నివసించు నక్రముల (మొసళ్లు)వలె నుండెను. నక్కలు అనెడు మకరములు★ (పెద్ద చేపలు) నివసించుట చేత ఆ నది అతి భయంకరముగా నుండెను. గృధ్రములే ఆ నది యందు ఘోర నక్రములుగ నుండెను. పెంటి నక్కల చీత్యార్ధ్యని చేత ఆ నది భయంకరముగా తోచు చుండెను. నృత్యము చేయుచున్న యనేక ప్రేత - విశాచాది భూతములచేత ఆ నది వ్యాపించి యుండెను.

“రాజా! ఆ యుద్ధభూమియందు మూర్తి మంతుడైన యముని వంటి యర్జునుని యొక్క అభూతపూర్వ మైన (ముందెప్పుడు లేనిది) పరాక్రమము చూచి కొరవులు మిక్కిలి భయపడిరి. తరువాత, అర్జునుడు తన యస్త్రములచేత శత్రువుల యస్త్రములను తీసికొని, భయంకర కార్యము చేయుచు ‘తాను రౌద్ర’ డనని తెలుపుచుండెను.

“రాజా! తరువాత నర్జునుడు మహా - మహా రథికులను దాటి ముందుకు సాగి పోయినప్పుడు ఆకాశమునందు తపించు చున్న మధ్యాహ్న సూర్యుని వలె నుండెను.

★ఇక్కడ ఇంతకుపూర్వవాక్యములో ‘నక్ర’ శబ్దమునకు ‘మొసలి’ అని అర్థము వ్రాయబడినది. ‘మకర’ శబ్దము నక్ర పర్యాయమే యైనను మకర మనగా ‘పెద్ద చేప’ అను నర్థము గూడ నిఘంటు ప్రోక్తము గాబట్టి ఇక్కడ ఆ యర్థము వ్రాయబడినది.

అతనిని సమస్త ప్రాణులు చూడ జాలకుండిరి. గాండీవ నిర్ముక్తము లై, యుద్ధభూమి యందు వ్యాపించి యున్న బాణ సమూహములను మేము ఆకాశమునందు హంస పంక్తులను వలె చూచుచుంటిమి.

“రాజా! వీరుల శస్త్రాస్త్రములను అర్జునుడు తన యస్త్రముల చేత నివారించుచు, తన రౌద్ర భావమును ప్రదర్శించుచు ఉగ్ర కర్మమునందు నిమగ్నుడయ్యెను. అప్పుడు సైంధవ వధేచ్ఛ గల యర్జునుడు బాణములచేత ఆ మహారథికులను మోహింప జేయుచు, వారిని దాటిపోయి సమస్త దిక్కులయందు బాణములు వర్షించుచు అంతట సంచరించు చుండెను. అప్పుడతని శోభ చూడ దగినది గా నుండెను. అతడు విడిచిన బాణములు ఆకాశమునందు తిరుగు చున్నట్లు కనబడెను. అతని బాణ గ్రహణ - సంధాన- విమోచనాదుల యంతరమును ఎవరు గూడ కనుగొన జాలకుండిరి.

“రాజా! ఈ విధముగ నర్జునుడు సమస్త దిక్కులందలి రథికులకు కదంబ (కడిమి) పుష్పములవంటి పులకలు పొడమ జేసి సైంధవునిపై దాడి చేసి యతనిని అరువది నాలుగు బాణములతో కొట్టి క్షతగాత్రుని జేసెను. అర్జునుడు సింధురాజా కొరకు పోవుచుండుట చూచి మహావీర యోధులు సైంధవునిపై ఆశ విడిచి యుద్ధము నుండి తిరిగిపోయిరి.

“రాజా! అర్జునుని యెదుటకు పోయిన మన యోధులపై ప్రాణాంతకర బాణములు పడ జొచ్చెను. విజయశీలు డైన యర్జునుడు అగ్ని జ్వాలలవంటి బాణముల చేత నీ సేనారంగమును మొండెములతో నింపెను. ఈ విధముగా మీ చతురంగ సేనలను వ్యాకుల పరచి యర్జునుడు సైంధవుని కడకు పోవుచు, అశ్వత్థామను ఏబది బాణములతో, వృషసేనుని మూడింటితో కొట్టి కృపాచార్యునియందు కృపచేతతోమ్మిది బాణములను మాత్రమే కొట్టెను. శల్యుని పదియారు, కర్ణుని ముప్పది రెండు, సైంధవుని అరువది నాలుగు బాణములతో గాయపరచి అర్జునుడు సింహనాదము చేసెను.

“రాజా! అర్జునుని బాణములచేత గాయపడి సైంధవుడు ఆ దెబ్బలు సహించ జాలక, అంకుశపు దెబ్బతినిన గజము వలె మిక్కిలి కుపితు డయ్యెను. అతని ధ్వజము నందు వరాహ చిహ్నము ఉండెను. అతడు విషధర సర్పములవంటి యనేక బాణములను అర్జునుని రథముపై ప్రయోగించెను. సైంధవుడు మూడు బాణములతో శ్రీకృష్ణుని, అరింటితో నర్జునుని, ఎనిమిది బాణములచేత రథాశ్వములనున్న

గాయపరచి ఒక బాణము చేత నర్జునుని ధ్వజమును గూడ కొట్టెను. కాని, యర్జునుడు వెంటనే, సైంధవుని బాణములను పడగొట్టి ఒకసారే రెండు బాణము లెక్కుపెట్టి ఒక బాణముతో సైంధవ సారథి శిరస్సును, మరియొక దానితో నతని ధ్వజమున్ను ఖండించెను.

“మహారాజా! అర్జున బాణతాడిత మైన సైంధవుని వరాహ ధ్వజ దండము ఖండింప బడుటచేత వరాహము క్రింద బడెను. సూర్యుడు త్వరితగతిని అస్తాచలము వైపు పోవు చున్నప్పుడు శ్రీకృష్ణభగవానుడు మిక్కిలి త్వరగా నర్జునునితో ని ట్లనెను.

“పార్థా! సైంధవుడు తన ప్రాణములను దక్కించుకొనుటకు భయపడుచు నిలిచి నాడు. అరుగురు మహారథికులు అతనిని తమ మధ్య నుంచుకొనినారు. ఈ యారుగురను జయింపక సైంధవుని మాయచేత దప్ప ఇతర విధమున జయించుట యసాధ్యము. కనుక, నిప్పుడు నేను సూర్యభగవానుని ఆచ్ఛాదించుటకు ఒక యుక్తి పన్నెదను. దానిచేత సూర్యుడు అస్తమించుటను సైంధవుడు స్పష్టముగా చూడ గలడు. అప్పుడు దుష్ట సైంధవుడు సంతోషముతో జీవితమునందు అభిలాష గల వాడై వినాశము కొరకు త్వరపడి ఏ విధముగ గూడ తనను గుప్తముగా నుంచ జాలడు. అప్పుడు నీవు తప్పక అతనిని కొట్ట వలెను. సూర్యుడు అస్తమించెనని నీవు అప్పుడు భావించ గూడదు.

“మహారాజా! శ్రీకృష్ణభగవానుని మాటలు విని, అర్జునుడు నతనితో ‘ప్రభూ! అట్లే యగుగాక!’ యని యనెను. అప్పుడు యోగి, యోగయుక్తుడు, యోగీశ్వరుడు నైన శ్రీకృష్ణభగవానుడు సూర్యుని కప్పుటకు అంధకారమును సృజించెను. వెంటనే సూర్యు డస్త మించెనని తలచుచు మీ యోధులందరు అర్జునుని వినాశము తథ్యమను సంతసముతో సూర్యునివైపు చూడనైన లేదు. సైంధవుడు మాత్రము మాటి-మాటికి ముఖము పై కెత్తి సూర్యుని వైపు చూచు చుండెను.

“మహారాజా! ఈ విధముగ సైంధవుడు సూర్యుని చూచు చున్నప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునితో ని ట్లనెను.

“పార్థా! చూడుము. సైంధవు డిప్పుడు నీ భయము విడిచి, సూర్యుని జూచు చున్నాడు. ఇదియే యీ దురాత్ముని చంపుటకు సరియైన యవసరము. నీవు శీఘ్రముగా ఇతని తల నఱికి నీ ప్రతిజ్ఞ సఫలము చేసికొనుము.

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! శ్రీకృష్ణు డిట్లు చెప్పిన వెంటనే యర్జునుడు సూర్యాగ్ని సమాన బాణములచేత నీ సైన్యమును వధించుట కారంభించెను. కృపాచార్యుని ఇరువది, కర్ణుని ఏబది, శల్య - దుర్యోధనులను చెరి యారు, వృషసేనుని ఎనిమిది, సైంధవుని అరువది బాణములతోను కొట్టి గాయపరచెను. ఇట్లే, అర్జునుడు మీ యితర సైనికులను గూడ గొట్టి గాయపరచి, సైంధవునిపై దాడి చేసెను.

“రాజా! తన జ్వాలలతో అందరిని నాకునట్టి యగ్ని వలె అర్జునుడు సమీపమునందు నిలిచి యుండుట చూచి, సైంధవ రక్షకులు సంశయమునందు పడిరి. అప్పుడు మీ యోధులు విజయాభిలాషతో బాణధారలచేత అర్జునుని అభిషేకింప జొచ్చిరి. ఇట్లు మాటి-మాటికి బాణాచ్ఛాదితు డైన యర్జునుడు మిక్కిలి కోపముతో మీ సేనను సంహరించుటకు బాణములవల పఱచెను.

“రాజా! అప్పుడు అర్జునునిచేత దెబ్బలు తినిన యోధులు భయముతో సైంధవుని వీడి పారిపోయిరి. అక్కడ అద్భుత పరాక్రమ సంపన్ను డైన వీరార్జునుడు, అప్పుడు చూపించినంత పౌరుషము పూర్వ మెప్పుడున్ను చూపించ లేదు. భవిష్యత్తులో గూడ చూపడు. ప్రపంచ సంహారక ప్రళయ కాల రుద్రుడు సమస్త ప్రాణుల వినాశము చేసినట్లే, అర్జునుడు గజములను, గజారోహకులను, అశ్వములను, అశ్వకులను, రథములను, రథికులను గూడ నష్ట పరచెను. ఆ రణాంగణము నందు అర్జున బాణములచేత క్షతగ్రాతులు కానట్టి గజాశ్వ మనుష్యులు ఎవరు గూడ నాకు కనపడలేదు.

“రాజా! అప్పుడు ధూళి, అంధకారమున్ను సమస్త యోధుల నేత్రములు కప్పెను. వారికి మోహము చేత పరస్పరము గుర్తించుట యసంభవ మయ్యెను. అర్జునుడు ప్రయోగించిన బాణములచేత మర్మస్థలములు చీలిన యోధులు గిర-గిర తిరుగుచు, తొట్రుపడుచు, క్రింద బడుచు, వ్యధ చెందుచు, ప్రాణశూన్యు లై, వాడి పోవు చుండిరి.

“రాజా! సమస్త ప్రాణులకు ప్రళయకాలము వలె మహాభీషణము, క్రూరము, దుర్లంఘ్యము నైన సంగ్రామము జరుగుచున్నప్పుడు రక్త వర్షము చేత తడిసిన భూమి యందు, వాయువేగముచేత రేగిన దుమ్ము శాంతించెను. రథచక్రములు, నాభి (చక్ర మధ్యమునందలి కుండ) వరకు రక్తములో మునిగి యుండెను. గజారోహకులు

చనిపోయి, అవయవములు చీలి యున్న మీ యోధులయొక్క వేలకొలది మదగజములు సమరాంగణము నందు మీ సేనలనే త్రొక్కుచు అర్తనాదము చేయుచున్న వడి-వడిగా పారిపోవ జొచ్చెను. అశ్వకులు పడిపోయి యుండిరి. గుఱ్ఱములు, పదాతి సైనికులున్న అర్జున బాణములచేత గాయపడి భయముతో పరుగెత్తు చుండిరి.

“రాజా! సైనికుల వెంట్రుకలు చెల్లా చెదురై యుండెను. కవచములు తెగి పడి యుండెను. వారు భయముతో యుద్ధభూమి వీడి వారి గాయములనుండి రక్తధారలు పారు చుండగా ప్రాణరక్షణకై పారిపోవు చుండిరి. కొందరు, తొడలు బిగుసుకొని పోయిన వారివలె నిశ్చలముగా నిలిచి యుండిరి. అనేక సైనికులు అక్కడ చచ్చి పడియున్న యేనుగుల నడుమ దాగి యుండిరి.

“మహారాజా! ఈ విధముగా నర్జునుడు మీ సేనను పారద్రోలి భయంకర బాణములు ప్రయోగించి సైంధవ రక్షకులను సంహరించుటకు ఆరంభించెను. అతడు తీక్షణ బాణములచేత కృపాచార్య - కర్ణ - శల్య - వృషసేన - దుర్యోధన - అశ్వత్థామ లను ఆచ్ఛాదించెను. అప్పుడు రణరంగమందు, ఎవరుగూడ ఏ విధముగ గూడ అతని బాణగ్రహణ - సంధాన - ప్రయోగముల యంతరమును చూడ జాలనంతటి లాఘవముతో నర్జునుడు బాణ ప్రయోగము చేయు చుండెను.

“మహారాజా! నిరంతరము బాణములు విడుచు చున్న యర్జునుని మండలాకార ధనుస్సు నలువైపుల పోవు చున్న బాణములు ఇవియే లోకులకు కనపడు చుండెను. అర్జునుడు, కర్ణ - వృషసేనుల ధనుస్సులు ఖండించి ఒక భల్లబాణముచేత శల్య సారథిని రథమునుండి క్రింద పడగొట్టెను. అర్జునుడు మామ-మేనల్లుం డైన కృపాచార్య - అశ్వత్థామలను బాణముతో కొట్టి గాయపరచెను.

“రాజా! యిట్లు అర్జునుడు మీ మహా రథికులను వ్యాకులపరచి, అగ్ని సమాన తేజస్సు గల యొక బాణముతోసెను. ఆ దివ్య బాణము దివ్యాస్త్ర మంత్రములచేత అభిమంత్రితమై, ఇంద్రుని వజ్రాయుధమువలె ప్రకాశించు చుండెను. అది సర్వ విధభారములను సహించుటకు సమర్థ మై, చాల గొప్పదిగా నుండెను. ఆ బాణమునకు గంధమాల్వాదుల చేత నిరంతరము పూజ చేయ బడు చుండెను. అర్జునుడు ఆ బాణమును విధి పూర్వకముగ వజ్రాస్త్రముతో జోడించి, త్వరగా గాండీవము పై

సంధించెను. అగ్ని సమాన తేజస్సు గల యా బాణమును అర్జునుడు గాండీవము నందు ఎక్కుపెట్టుచున్నప్పుడు ఆకాశ సంచారులలో మహాకోలాహలము కలిగెను. అప్పుడు శ్రీకృష్ణభగవానుడు మిక్కిలి త్వరపడుచు అర్జునునితో మరల నిట్లనెను.

“ధనంజయా! నీవు దురాత్ము డైన సైంధవుని మస్తకమును శీఘ్రముగ ఖండింపుము. సూర్యుడు అస్తాచలము పైకి పోవు చుండెను. సైంధవ వధ విషయ మై, నీవు నా యీ మాట జాగ్రత్తగా వినుము. అది యే మనగా ‘సైంధవుని తండ్రి వృద్ధక్షత్రుడు’ అను మహారాజు ప్రపంచ ప్రఖ్యాతుడు. అతడు చాల కాలమునకు ఈ సైంధవుని పుత్రునిగా బడసెను. ఇతని జన్మ కాలమందు ఆకాశవాణి మేఘ గంభీర ధ్వనితో వృద్ధక్షత్రరాజును సంబోధించి, ఈ సైంధవుని విషయములో ని ట్లనెను.

“రాజా! నీ యీ పుత్రుడు కుల - శీల - ఇంద్రియ నిగ్రహ - సంయమ - నియమాది సద్గుణములచేత ఇతని మాతా - పితృ వంశములకు తగినట్లుగా నుండ గలడు. ప్రపంచ క్షత్రియులలో నితడు శ్రేష్ఠుడుగా తలచ బడును. శూరులు సర్వదా యితనిని సత్కరించెదరు. కాని, మరణ కాలమందు యుద్ధభూమిలో నితడు యుద్ధము చేయునప్పుడు ఒకానొక క్షత్రియ వీరుడు ఇతనికి శత్రు వై, ఇతని యెదుట నిలిచి క్రోధ పూర్వకముగా నితని మస్తకమును ఖండింప గలడు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఆ యాకాశవాణిమాటలు విని, వృద్ధ క్షత్ర మహారాజు చాలాసేపు చింతించి, పుత్ర స్నేహ ప్రేరితు డై, సమస్త బంధువులతో ని ట్లనెను.

“బంధు సోదరులారా! యుద్ధమునందు ఈనా పుత్రుని శిరస్సును నేలపై పడగొట్టిన వాని యొక్క శిరస్సు గూడ తప్పక నూరు తునకలు కాగలదు’

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! వృద్ధ క్షత్రుడు ఈ విధముగ చెప్పి, సకాలమునందు జయద్రథుని రాజ్య సింహాసనమునందు అభిషేకించి, తాను వనమునకు పోయి ఉగ్ర తపస్సు చేసెను.

“ఇట్లు శ్రీకృష్ణభగవానుడు చెప్పి, ‘అర్జునా! వృద్ధ క్షత్రు డిప్పుడు సమంత పంచక క్షేత్రము’నకు ఆవల ఉండి ఘోర తపస్సు చేయు చున్నాడు. కనుక, అర్జునా! నీవు భయంకర దివ్యాస్త్రముతో సైంధవుని యొక్క మస్తకము ఖండించి, దానిని వృద్ధక్షత్రుని యొడిలో పడ వేయుము. నీవు భీమసేనుని తమ్ముడవు. కనుక, అన్ని కార్యములు చేయ గలవు.

“అర్జునా! నీ వొకవేళ ఇతని తలను నేలపై పడ వేసిన యెడల, నీ మస్తకము గూడ అవశ్యముగా నూరు వ్రక్కలగును. ఇప్పుడు వృద్ధక్షత్రుడు తపస్సులో నిమగ్నుడై యున్నాడు. కాబట్టి, నీవు సైంధవుని తల నఱకిన సంగతి వృద్ధక్షత్రునకు తెలియకుండును. అర్జునా! త్రిలోకములందు నీకు అసాధ్యమైన కార్యము ఏదియు లేదు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! శ్రీకృష్ణుడు ఇట్లు చెప్పిన మాట విని, యర్జునుడు క్రోధముతో ఓష్ఠమూలములను నాకుచు, సైంధవ వధార్థము ధనుస్సు పై సంధించిన బాణమును త్వరగా ప్రయోగించెను. దాని స్పర్శము ఇంద్రుని వజ్రాయుధ స్పర్శవలె కఠినముగా నుండును. అది దివ్యమంత్రములచేత అభిమంత్రింపబడి సమస్త మాల్వదులచేత పూజింప బడు చుండెను. అట్టి దివ్య బాణము గాండీవమునుండి విముక్తమై, సైంధవుని శిరస్సు ఖండించి, ఆ శిరస్సును డేగవలె తీసికొని ఆకాశము నందు ఎగిరెను. సైంధవుని శిరస్సును అర్జునుడు బాణములచేత పై పైననే నిలుపు చుండెను. అర్జునుని యీ కార్యముచేత శత్రువులకు దుఃఖము, మిత్రులకు హర్షమున్ను కలిగెను.

“రాజా! అప్పుడు అర్జునుడు ఒకటి తరువాత నొకటిగా ననేక బాణములు కొట్టి ఆ మస్తకమును కదంబ (కడిమి) పుష్పమువలె చేసి, దానితో పాటే పూర్వోక్తమహా రథికులారుగురితో యుద్ధము గూడ చేయు చుండెను.

“రాజా! ఆ సమయమందు సమంత పంచకము వెలుపలి ప్రదేశమందు ఆ బాణము ఆ మస్తకమును తీసికొని పోవగా, అక్కడ నొక మహాశృర్య సంఘటనము మేము చూచితిమి. అది యేమనగా - ఆసమయమందే నీ వియ్యంకు డైన వృద్ధ క్షత్ర మహారాజు సంధ్యావందనము చేయు చుండగా నతని యొడిలో ఆ బాణము సైంధవుని మస్తకమును పడవేసెను. వృద్ధక్షత్రుడు సంధ్యోపాసన ముగించి లేచు చున్నప్పుడు అతని యొడినుండి ఆ శిరస్సు నేలపై పడిన వెంటనే, వృద్ధక్షత్రుని మస్తకము గూడ నూరు ముక్కలయ్యెను.

“మహారాజా! తరువాత సమస్త సైనికులు మిక్కిలి ఆశ్చర్య చకితులై, శ్రీకృష్ణార్జునులను ప్రశంసించిరి. సైంధవవధానంతరము శ్రీకృష్ణుడు తన మాయచేత కల్పించిన అంధకారమును పోగొట్టెను.

“రాజా! తరువాత, నీ పుత్రులు, సమస్త పరివారమునకున్న ఈ యంధకారము శ్రీకృష్ణుని చేత కల్పితమైన మాయ యని తెలిసెను. ఈ విధముగా నర్జునుడు నీయొక్క ఎనిమిది అక్షౌహిణీ సేనలను సంహరించి నీ యల్లుడైన సైంధవుని గూడ వధించెను.

మహారాజా! సైంధవుడు వధింపబడుట చూచి, నీ పుత్రులు దుఃఖితులై, తమ విజయమునందు నిరాశ చెందిరి. తరువాత, శ్రీకృష్ణార్జునులు తమ శంఖములు పూరించిరి. తరువాత భీమసేనుడు, వృష్ణి వంశీయు డైన యుధామన్యుడు, పరాక్రమ వంతుడైన ఉత్తమౌజాడున్న వేరు-వేరుగా శంఖములు ఊదిరి. ఆ శంఖ నాదములు విని యుధిష్ఠిరుడు ‘అర్జునుడు సైంధవుని వధించెను’ అని నిశ్చయించుకొనెను. తరువాత యుధిష్ఠిరుడు గూడ విజయభేరీ దుందుభి - మృదంగాది వాద్యములను వాయింప జేసి, తన యోధులకు సంతోషము గూర్చి యుద్ధేచ్ఛతో ద్రోణాచార్యుని యెదుట నిలిచెను.

“మహారాజా! సూర్యాస్తమయ మగునప్పుడు ద్రోణాచార్యునకు సోమకులతో ఘోరయుద్ధము జరిగెను. సైంధవ వధానంతరము సమస్త సోమక వంశీయ మహారథికులు ద్రోణాచార్యుని వధింప దలచి, ఘోరయుద్ధము చేయ జొచ్చిరి.

“రాజా! పాండవులు సైంధవుని చంపి విజయము సాధించి యుండిరి. కనుక, వారు విజయోల్లాసముతో ఒడలెరుగక, అన్ని వైపులనుండి వచ్చి ద్రోణాచార్యునితో యుద్ధము చేయ దొడగిరి. అర్జునుడు గూడ అప్పుడు మహారథికులతో యుద్ధము చేసెను. ఇంద్రుడు దేవ శత్రువులను సంహరించునట్లు, సూర్యుడు ఉదయించి అంధకారమును నశింప జేసినట్లున్న అర్జునుడు తన ప్రథమ ప్రతిజ్ఞను నెరవేర్చుకొని అన్ని వైపులనుండి మీ సేనను సంహరించుటకు ఆరంభించెను.

147వ అధ్యాయము

అర్జునబాణములచేత కృపాచార్యుడు మూర్ఛిల్లుట - అర్జునుని భేదము - కర్ణ -

సౌత్యకుల యుద్ధము - కర్ణుని పరాజయము

“జనమేజయా! సంజయుడు ఇట్లు సైంధవ వధ వృత్తాంతము చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్రుడు, ‘సంజయా! సైంధవ వధానంతరము నా పుత్రులు ఏమి చేసిరి?’ అని యడుగగా సంజయు డతనికి ఇట్లు చెప్పదొడగెను.

“మహారాజా! సైంధవ వధానంతరము కృపాచార్యుడు క్రుద్ధుడై, అర్జునుని బాణ వర్షము చేత ఆచ్ఛాదించెను. అశ్వత్థామ గూడ దాడి చేసెను. కృపాశ్వత్థామలు అర్జునునిపై బాణములు రెండువైపులనుండి కురిపింపగా అర్జునుడు మిక్కిలి వ్యధ చెందెను. కాని, గురువును, గురుపుత్రుని వధించ దలచక అర్జునుడు కృపాచార్యుని సమ్మానించెను. అతడు ఆ యిరువురి యస్త్రములను నివారించి వారిపై మంద వేగము గల బాణములను కొట్టెను. అవి అత్యధిక సంఖ్యలో నుండుట చేత ఆ యిరువురు గాయపడి మిక్కిలి వేదనను అనుభవించిరి.

“రాజా! అర్జున బాణ పీడితుడైన కృపాచార్యుడు మూర్ఛిల్లి రథపు వెనుక భాగమందు కూర్చొనెను. కృపాచార్యుని సారథి, తన ప్రభువు పీడితుడై మరణించి నాడని తలచి రథమును దూరముగా కొనిపోయెను.

“మహారాజా! యుద్ధరంగమునుండి కృపాచార్యుడు అచేతనుడై వెడలిపోయిన తరువాత అశ్వత్థామగూడ అర్జునుని విడిచి ఇతర రథికులతో పోరాడుటకు పోయెను. కృపాచార్యుడు మూర్ఛిల్లుట చూచి అర్జునుడు అచార్యునిపై దయతో రథము నందు కూర్చొనియే దుఃఖించెను. కన్నీరు గార్చుచు నర్జునుడు దైన్యముతో ని ట్లనెను.

“వంశనాశకరు డైన పాపిష్ఠ దుర్యోధనుని జన్మ సమయమందే జ్ఞాని యైన విదురుడు భవిష్యత్తులో జరుగ బోవు ఈ వినాశ పరిణామమును దివ్యదృష్టితో జూచి ధృతరాష్ట్రునితో, ‘కులాంగారకు డైన ఈ బాలకుని పరలోకమునకు పంపుము. అట్లు చేయుటయే మంచిది. ఎందు కనగా, వీనివలన ముఖ్యులైన కురువంశీయులకు మహా భయము కలుగును’ అని చెప్పి యుండెను.

“సత్యవాది యైన విదురుని మాట నేడు సత్యమగుచున్నది. దుర్యోధనుని కారణముచేతనే నేడు నేను నా గురుదేవుడు బాణశయ్యపై పడి యుండుట చూచు చున్నాను. క్షత్రియుని యొక్కప్రవర్తన - బల - పౌరుషములకు ధిక్కారము! ధిక్కారము!

“నావంటి పురుషు డెవడు బ్రాహ్మణు డైన గురుదేవునకు ద్రోహము చేయును? ఈ కృపాచార్యుడు ఋషి కుమారుడే కాక నాకు ఆచార్యుడు. నా గురుదేవుడైన ద్రోణాచార్యునకు పరమ మిత్రు డైన యీ కృపాచార్యుడు నా బాణములచేత పీడితు డై, రథములో పడి యున్నాడు.

“నాకు ఈ యాచార్యుని కొట్టుటకు యిచ్చ లేకున్నను, నేను విడిచిన బాణములచేత నితనికి మిక్కిలి దెబ్బలు తగిలినవి. ఈయన రథములో పడి పోయి కష్టపడు చున్నాడు. అది చూచి, నాకు చాల బాధ కలుగుచున్నది. పుత్రశోకము చేత తపించు చున్న నేను, కృపాచార్యుని మిక్కిలి దురవస్థకు పాల్పడ జేసితిని. అతనిని ఎన్నియో దెబ్బలు కొట్టితిని. ఈయాచార్యుని బాధ చూచి నాకు పుత్రవధకంటె మించిన శోకము కలుగుచున్నది. శ్రీకృష్ణ! ఈ యాచార్యుడు తన రథముపై శిథిలు డై, దైన్యముతో ఎట్లు పడి యున్నాడో చూడుము.

“శ్రీకృష్ణ! గురువు నుండి విద్యాగ్రహణము చేసి, యతనినే కొట్టు దురాచారు డైన మానవుడు అవశ్యముగా నరకమునకు పోవును. నేడు నా బాణముల చేత కొట్టి, రథమునందు గురువును శయనింప జేసితిని. ఈ దుష్కర్మ నేను నరకమునకు పోవుటకే చేసితిని. పూర్వము కృపాచార్యుడు నాకు విద్య నేర్పునప్పుడు నాతో, ‘అర్జునా! నీవు ఏ విధముగ గూడ గురువును కొట్ట గూడదు’ అని యుపదేశించి యుండెను. నేను ఆయనపై బాణములు గురిసి, ఆయన మాటను అంగీకరించ నైతిని. శ్రీకృష్ణ! మహాబలపరాక్రమశాలి, పూజనీయ గురుదేవుడు నైన కృపాచార్యునకు నమస్కరించు చున్నాను. అతనిని కొట్టినందుకు నాకు ధిక్కార మగు గాక!

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అర్జునుడీ విధముగా కృపాచార్యుని కొరకు విలపించు చుండగనే సైంధవ వధ జూచిన కర్ణుడు అర్జునునిపై దాడి చేసెను. అట్లు అర్జునునిపై పడుచున్న కర్ణుని చూచి పాంచాల రాజకుమారు లైన యుధామన్యు - ఉత్తమౌజాలు సాత్యకియు హరాత్ముగా కర్ణుని వైపు పరుగెత్తిరి.

“రాజా! అట్లు కర్ణుడు తన వైపు వచ్చు చుండుట చూచి యర్జునుడు శ్రీకృష్ణునితో ని ట్లనెను.

“మాధవా! కర్ణుడు సాత్యకి రథమువైపు పోవుచున్నాడు. భూరిశ్రవుడు చంపబడుట కర్ణుడు సహించక యిట్లు చేయుచున్నాడు. అతడు పోవు వైపునకే మన గుఱ్ఱములను తోలుము. కర్ణుడు సాత్యకిని, భూరిశ్రవుని మార్గమునందే పంపవచ్చును.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అర్జును డట్లు చెప్పిన తరువాత శ్రీకృష్ణుడు అతనితో సమయోచితముగ నిట్లనెను.

“పాండునందనా! మహాబాహుబల సంపన్ను డైన సాత్యకి యొక్కడే కర్ణునితో పోరాడుటకు చాలును. ఇట్లుండగా, నితనికి ద్రుపద పుత్రులైన యుధామన్యు - ఉత్తమౌజాలు గూడ సహాయకులుగా నున్నారు. ఇక సాత్యకి పరాక్రమమునకు చెప్పవలసి దేమున్నది? కనుక నిప్పుడు నీవు కర్ణునితో యుద్ధము చేయుట మంచిది కాదు. ఎందుకనగా అతని యొద్ద మిక్కిలి పెద్ద ఉల్క (కొఱవి) వలె ప్రజ్వలించు చున్న యింద్రదత్తమైన శక్తి యున్నది. ఆ శక్తిని కర్ణుడు నీ కొరకే దాచి యుంచి, ప్రతిదినము పూజించుచు, రక్షించి యున్నాడు. కనుక, కర్ణుని సాత్యకి యొద్దకు పోయి యుద్ధము చేయనిమ్ము. దురాత్ముడైన యా కర్ణుని వినాశకాలము నే నెరుగుదును. అప్పుడు నీవు తీక్షణబాణములతో వధించి, నేల గూల్చగలవు.

“జనమేజయా! ఈ విధముగ శ్రీకృష్ణ పరమాత్ముడు అర్జునునకు చెప్పిన సమాచారమును సంజయుడు చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో ని ట్లనెను.

“సంజయా! భూరిశ్రవుడు, సైంధవుడున్న చంప బడిన తరువాత, కర్ణునితో సాత్యకి ఏ విధముగా యుద్ధము చేసెను? సాత్యకి గూడ రథహీనుడై యుండెను గదా! అతడు ఏ రథము నెక్కి యుద్ధము చేసెను? చక్ర రక్షకులైన యుధామన్యు - ఉత్తమౌజాలు ఎవరితో యుద్ధము చేసిరి? ఇదియంతయు తెలుపుము.

“జనమేజయా! ధృతరాష్ట్రుడు ఇట్లు అడుగగా, సంజయుడు అతనితో ని ట్లనెను.

“మహారాజా! నేను ఆ మహాసంగ్రామము నందలి సంఘటనములను మిక్కిలి భేదముతో నీకు వర్ణించి చెప్పెదను. నీవు స్థిరముగా నుండి, నీ దుష్కర్మముల పరిణామము గూర్చి వినుము.

“రాజా! నేడు సాత్యకిని సోమదత్తపుత్రు డైన భూరిశ్రవుడు జయింప గల డని శ్రీకృష్ణునకు తోలుతనే తెలియును. భూత భవిష్యత్కాలములను జనార్దనుడు ఎరుగును. కాబట్టి, ఆ భగవానుడు నిన్ననే తన సారథియైన దారుకునకు ‘రేపు తెల్లవారు వరకు నా రథము తయారుగా నుంచు’ మని యాజ్ఞ యిచ్చి యుండెను.

“మహారాజా! శ్రీకృష్ణుని బలము చాల గొప్పది. శ్రీకృష్ణార్జునులను జయింప గలవాడు దేవ - గంధర్వ - యక్ష - నాగ - రాక్షస - మానవులలో నెవరు గూడ లేరు. ఆ

మహానుభావుని యధార్థ రూపమును బ్రహ్మాది దేవతలు, సిద్ధ పురుషులు మాత్రమే తెలిసికొన గలరు. వారి ప్రభావమునకు సౌమ్యము ఎక్కడ గూడ లేదు. అది యుండనిమ్ము. ఇప్పుడు యుద్ధ వృత్తాంతము చెప్పెద వినుము.

“మహారాజా! సాత్యకి రథహీను డై యుండుట, కర్ణు డతనిపై యుద్ధమునకు వచ్చుటయు చూచి శ్రీకృష్ణభగవానుడు పాంచజన్య శంఖమును మిక్కిలి బిగ్గరగా ఋషభస్వరములో ఊదెను. శ్రీకృష్ణ సారథియైన దారుకుడు ఆ శంఖ ధ్వని భగవానుని సందేశముగ స్మరించి, త్వరగా గరుడ చిహ్నా ధ్వజము గల శ్రీకృష్ణుని రథము తోలుకొని రాగా, శ్రీకృష్ణుని యనుమతిపై సాత్యకి సూర్యాగ్ని సమాన తేజస్సు గల యా రథముపై నెక్కెను. దానికి, రథికుని యిచ్చానుసారము నడచునట్టి మహా వేగము గలిగి, సువర్ణాలంకార భూషితము లైన శైబ్య - సుగ్రీవ - మేఘ పుష్ప - వలాహక నామములు గల ఉత్తమాశ్వములు కట్టబడి యుండెను. ఆ రథము విమానము వలె తోచు చుండెను. అట్టి రథమునెక్కి సాత్యకి, అనేక బాణములు వర్షించుచు కర్ణునిపై దాడి చేసెను. అప్పుడు చక్రరక్షకు లైన యుధామన్య - ఉత్తమౌజులుగూడ అర్జునుని రథము విడిచి కర్ణునిపైననే ఆక్రమణము చేసిరి.

“రాజా! క్రోధభరితు డైన కర్ణుడు గూడ సాత్యకిపై బాణములు కురిసెను. నేను ఈ భూమండలము నందు గాని, స్వర్గమునందు దేవ - గంధర్వ - అసుర - రాక్షసులు గాని అట్లు యుద్ధము చేయుట విన లేదు. కర్ణ - సాత్యకుల ఘోర సంగ్రామము చూచినవారు మోహము చెందిరి. అందరు గూడ ప్రేక్షకులవలె ఆ యిద్దరు వీరుల మానవాతీత యుద్ధమును, దారుకుని సారథ్య సామర్థ్యమునున్న చూచు చుండిరి. రథాశ్వ గజ - పదాతి దళ సహిత మైన చతురంగ సైన్యము గూడ యుద్ధము విడిచి, ఆ యిరువురి యుద్ధము చూచు చుండెను.

“మహారాజా! కశ్యప గోత్రీయు డైన దారుకుడు రథము నడుపుట యందలి ‘గమన (పోవుట) - ప్రత్యాగమన (తిరిగి వచ్చుట) - ఆవర్తన (గిర - గిర తిరుగుట) - మండల (గుండ్రముగా తిరుగుట) - సన్నివర్తనములు (వెనుకకు పంపుట) మొదలైన వివిధ రీతులను చూచి, ఆకాశమునఖిదు నిలిచి యున్న దేవ - గంధర్వ - దానవులు గూడ ఆశ్చర్యచకితు లై, కర్ణ - సాత్యకుల యుద్ధము మిక్కిలి శ్రద్ధగా చూచు చుండిరి. ఆ వీరులిరువురు పరస్పరము స్పర్థ (పోటీ) పడుచు తమ మిత్రులకు తమ పరాక్రమము ప్రదర్శించు చుండిరి.

“రాజా! కర్ణ - సాత్యకులు పరస్పరము బాణములు వర్షించు చుండగా, కర్ణుడు జలసంధ - భూరిశవుల వధనుసహింప కుండుట చేత, బాణములు కురిసి సాత్యకిని మధించెను. ఆ యిరువురి మృత్యువు చేత శోకమగున్ డైన కర్ణుడు మహా సర్పమువలె బుస కొట్టుచు క్రోధ ఘూర్ణిత నేత్రములతో సాత్యకిని కాల్చి బూడిద చేయు చున్నాడా యనునట్లు చూచి, యతనిపై దాడి చేసెను.

“రాజా! సాత్యకి, బాణములు కురియుచు, ఒక మదగజము మఱియుక మదగజముతో పోరాడు చున్నట్లు, కర్ణుని ఎదిరించి యుద్ధము చేయ జొచ్చెను. వేగవంతము లైన రెండు వ్యాఘ్రములవలె కర్ణ - సాత్యకులు తలపడి అసమాన బల పరాక్రమములు ప్రదర్శించుచు పరస్పరము క్షతగాత్రులను చేసికొనిరి.

“మహారాజా! తరువాత, సాత్యకి సంపూర్ణ లోహమయ బాణములచేత కర్ణుని సర్వావయవములను గాయపరచి, ఒక భల్లముచేత కర్ణుని సారథిని క్రింద పడగొట్టి, తీక్ష్ణబాణములచేత కర్ణుని నాలుగు శ్వేతాశ్వములను వధించి, యతని ధ్వజమును ఖండించి, రథమును నూరు తునుకలు చేసి, నీ పుత్రుడు చూచు చుండగానే, కర్ణుని రథహీనుని చేసెను.

“మహారాజా! అప్పుడు తండ్రిబాధచేత భిన్నుడైన కర్ణపుత్రుడు వృషసేనుడు, శల్య, ద్రోణాశ్వత్థామ లున్న సాత్యకిని అన్ని వైపులనుండి చుట్టుముట్టిరి. కర్ణుడు రథహీనుడగుట చూచి సైన్యములన్నియు వ్యాకులములై ఎవరికిని యేమియు తోచ కుండెను. సమస్త సేనలలో హాహాకారము రేగెను. రథహీనుడైన కర్ణుడు గూడ దీర్ఘముగ నిట్టూర్చుచు దుర్యోధనుని రథమెక్కి కూర్చొనెను.

“మహారాజా! దుర్యోధనుడు బాల్యమునుండి నిరంతరము, తన యెడల చూపించు మైత్రిని కర్ణుడు ఆదరించుచు, తాను దుర్యోధనునకు రాజ్యమిప్పించెదనని చేసిన ప్రతిజ్ఞను పాలించుటయందు తత్పరు డై యుండెను.

“రాజా! సాత్యకి రథహీన కర్ణుని, దుశ్శాసనాదు లైన నీ పుత్రులను గూడ అప్పుడు చంప కుండుటకు కారణ మే మనగా, పూర్వమే భీమార్జునులు వారిని వధించుటకు చేసిన ప్రతిజ్ఞను రక్షించుటయే యగును. అతడు వారి నందరిని రథహీనులను చేసెను. కాని, ప్రాణహీనులను చేయ లేదు. రెండవ సారి జూద మాడినప్పుడు భీమసేనుడు నీ పుత్రులను వధించుటకు, అర్జునుడు కర్ణుని వధించుటకును ప్రతిజ్ఞలు చేసి యుండిరి.

“మహారాజా! కర్ణాది మహారథికులు సాత్యకిని వధించుటకు పూర్తిగా ప్రయత్నించిరి. కాని, వధింప జాలక పోయిరి. అశ్వత్థామ - కృతవర్మాది మహారథికులు నూర్లకొలది క్షత్రియ వీరులున్న ఏకధనుర్మాత్ర సహాయుడైన సాత్యకిచేత ఓడింప బడిరి. సాత్యకి యుధిష్ఠిరునకు ప్రయము చేసి, పరలోకమును జయింప దలచెను. సాత్యకి శ్రీకృష్ణార్జున సమాన పరాక్రమ సంపన్నుడు. అతడు మీ సమస్త సేనలను నవ్యుచన్నట్లుగానే జయించెను. ప్రపంచమునందు శ్రీకృష్ణార్జున సాత్యకులు ముగ్గురే వాస్తవముగా ధనుర్ధరులు. వారికి ఈడైన నాల్గవ వా డెవడున్ను లేడు.

“జనమేజయా! సంజయు డిట్లు చెప్పగా విని, ధృతరాష్ట్ర డతనితో నిట్లనెను.

“సంజయా! సాత్యకి యుద్ధమునందు శ్రీకృష్ణభగవానునకు సమానుడు. అతడు అజేయమైన శ్రీకృష్ణుని రథముపై కూర్చొని కర్ణుని రథహీనుని చేసెను. ఇప్పు డతనికి దారుకుని వంటి సారథి గూడ ఉండెను. సాత్యకికి బాహు బలాభిమానము ఉండనే యున్నది. సాత్యకి యితర రథమందు గూడ కూర్చొని యుండెనా? తెలుపుము. నీవు కథాకథనకుశలుడవు. సాత్యకి యెవరికి గూడ సహింపరానివా డని నేను తలచెదను. కనుక, సంజయా! నీవు నాకు అన్ని విషయములు స్పష్టముగా తెలుపుము.

“జనమేజయా! ధృతరాష్ట్రుడు అనిన మాటలు విని, సంజయు డతనితో నిట్లనెను.

“మహారాజా! సమస్త యుద్ధవృత్తాంతము యథార్థముగా చెప్పెద వినుము. దారుకునకు ఒక తమ్ముడు ఉన్నాడు. అతడు అతి త్వరగా ఒక సుసజ్జితమైన రథమును తెచ్చెను. ఆ రథపు నోగలు సువర్ణ - లోహ - పట్టములతో బాగుగా బిగింపబడి యుండెను. దానిపై వేలకొలది నక్షత్ర చిహ్నములు చెక్కబడి యుండెను. ఆ రథ ధ్వజ - పతాక లందు సింహపు చిహ్నములు నిర్మింప బడి యుండెను. ఆ రథమునకు సువర్ణాలంకార భూషితము లై, సమానవేగము గల వై, సమస్త ధ్వనులను అందుకొనగల వై, చంద్రునివంటి శ్వేతవర్ణము గలిగి సుదృఢము లైన సింధు దేశీయాశ్వములు కట్టబడి యుండెను.

“రాజా! ఆ యశ్వములకు విచిత్ర సువర్ణ కవచములు తొడుగ బడి యుండెను. ఆ రథమునుండి మువ్వల ధ్వని మధురముగా అంతట వ్యాపించెను. అందులో ఉంచ బడిన శక్తి - తోమరాద్యస్త్రములు విద్యుత్తుల వలె ప్రకాశించు చుండెను. యుద్ధోపయోగు

లైన శస్త్రాస్త్రాదులు, అవశ్యక ములైన యితర సామాగ్రియు ఆ రథమునం దుంచ బడెను. రథము నడచు చున్నప్పుడు దాని ధ్వని మేఘ గర్జనము వలె గంభీరముగా నుండెను. దానిని దారుకుని తమ్ముడు నడుపు చుండెను.

“మహారాజా! ఆ రథముపై నెక్కి సాత్యకి మీ సేనపై దాడి చేసెను. తరువాత దారుకుడు రథముతో శ్రీకృష్ణుని కడకు పోయెను.

“రాజా! కర్ణుని కొరకు గూడ ఒక సుందర రథము తే బడెను. దానికి శంఖము వలె, అవుపాలవలెను తెల్లని వై, విచిత్ర సువర్ణ కవచములు తొడుగ బడి మిక్కిలి వేగము గల యుత్తమాశ్వములు కట్ట బడి యుండెను. ఆ రథమునందు బంగారు పగ్గములచేత చుట్టబడిన ధ్వజము ఎగురు చుండెను. ఆ రథము యంత్ర - పతాకాదులతో శోభిల్లు చుండెను. దానిలోపల అనేక శస్త్రాస్త్రాదులు, అవశ్యమైన యితర సామాగ్రియు ఉంచ బడి యుండెను. దాని సారథిగూడ నతి సమర్థుడుగా నుండెను.

“మహారాజా! దుర్యోధనుని సేవకులు ఆ రథమును తెచ్చి యుండిరి. కర్ణుడు దానిపైన కూర్చొని శత్రువులపై దాడి చేసెను.

“రాజా! నీవు న న్నడిన ప్రశ్నముల కన్నింటికి ఉత్తరములు చెప్పితిని. ఇక నిప్పుడు నీ యన్యాయము చేతనే జరుగ బోవు జన సంహారపు వృత్తాంతము చెప్పెద వినుము.

“రాజా! భీమసేనుడు ఇంతవరకు ‘దుర్ముఖుడు’ మొదలైన నీ ముప్పది యొక్క పుత్రులను చంపెను.

“రాజా! ఈ విధముగానే అర్జున - సాత్యకులు గూడ భీష్మ - భగదత్తాదు లైన నూర్లకొలది వీరులను సంహరించిరి. ఈ విధముగా నీ దురాలోచన ఫలితముగా ఈ జన వినాశకార్యము జరిగెను.

“జనమేజయా! ఇట్లు సంజయుడు చెప్పిన మాటలు విని ధృతరాష్ట్ర డతనితో నిట్లనెను.

148వ అధ్యాయము

అర్జునుడు కర్ణుని అధిష్టించి వృషసేన వధకు ప్రతిజ్ఞచేయుట - శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుని ప్రశంసించి అతనికి యుద్ధభూమియొక్క భయంకర దృశ్యము చూపుచు యుధిష్ఠిరుని కడకు కొనిపోవుట :-

సంజయా! ఇరు పక్షముల వారు యుద్ధమునకు పూనుకొనినపుడు భీమసేనుడు ఏమి చేసెను? ఆ మాటకు సంజయు డి ట్లనెను.

“రాజా! రథహీను డైన భీమసేనుడు కర్ణుని వాగ్దానములచేత పీడితు డై అర్జునునితో ని ట్లనెను.

“ధనంజయా! కర్ణుడు నీ యెదుటనే నన్ను ‘అరే! నీవు మీసములు లేని పీడివాడవు, మూర్ఖుడవు, తిండిపోతువు, అస్త్ర విద్య నేరుగనివాడవు, బాలకుడవు, యుద్ధభీరువునై యున్నావు. కనుక, యుద్ధము చేయకుము’ అని మాటి-మాటికి అని యుండెను. ఆ విధముగ అనిన వానిని వధించుటకు నేను ప్రతిజ్ఞ చేసి యుంటిని. అట్లే నీవు గూడ కర్ణుని చంపుటకు ప్రతిజ్ఞ చేసి యుంటివి. కర్ణవధ కొరకు నేను చెప్పిన విషయము గూడ దృష్టి యం దుంచుకొనుము. నా ప్రతిజ్ఞగూడ సత్య మగునట్లు చూడుము.”

భీమసేనుని మాటలు విని అర్జునుడు కర్ణుని సమీపమునకు పోయి, అతనితో ని ట్లనెను.

“కర్ణా! నీ దృష్టి అసత్య మైనది. నీవు ఆత్మ ప్రశంస చేసికొనెదవు. అధర్మ బుద్ధి కలవాడవు. నే ననుమాట వినుము. యుద్ధమునందు వీరులకు జయ పరాజయములు రెండే యుద్ధ పరిణామము లున్నవి. ఈ రెండున్ను అనిశ్చితములే. అనగా, ఎవనికి ఎప్పుడు విజయము, ఎప్పుడు పరాజయము కలుగు ననునది నిశ్చితము కాదు. నీవు నిర్లజ్జా డవై, మాటి-మాటికి యుద్ధము విడిచి పారిపోవు చున్నప్పుడు గూడ నిన్ను భీమసేను డెప్పుడు గూడ పరుష వచనములతో నొప్పించ లేదు. అతని మహిమను, ఉత్తమ కుల జన్మము వలన నతనికి గల మంచి స్యభావమునున్ను చూడుము.

“సూతపుత్రా! నీవు గూడ యుద్ధము చేసి, ఒక్కసారి మాత్రమే భీమసేనుని దైవికముగా రథహీనుని చేసితివి. అప్పుడు అతనితో నీవు పరుషముగా మాట్లాడి

నీ కులమునకు తగినట్లుగానే మెలగితివి. ఇప్పుడు నీకు కలుగ నున్న సంకటమును ఎరుగ జాలవు. నక్క, వన్య వ్యాఘ్రాది జంతువులను అవమాన పరచినట్లే నీవు గూడ క్షత్రియ సమాజమును అవమాన పరచు చున్నావు. యుద్ధముచేయుట భీమసేనునకు తండ్రి తాతలనుండి సంక్రమించిన కార్యము. నీ పని కులానురూప మైన రథ సంచాలనము.

“రాధా నందనా! నేను ఈ యుద్ధముఖమందు సమస్త వీర యోధుల నడుమ నీకు చెప్పుచున్నాను వినుము. ఇక నీవు చేయవలసిన పనులు నెరవేర్చుకొనుము. యుద్ధమునందు ఇంద్రునకు గూడ విజయ సిద్ధి మాత్రమే ఏర్పడదు. సాత్యకి నిన్ను రథహీనుని చేసిమృత్యుసమీపమునకు చేర్చెను. కాని ‘నీవు నాకు వధ్యుడవు’ అని సాత్యకి తలచి నిన్ను జయించినను, జీవితముతో విడిచెను. కాని, నీవు యుద్ధ తత్పరు డైన భీమసేనుని దైవికముగా రథహీనుని చేసి, కఠోర వచనములు పలుకుట చాల అధర్మము. నీచుడే అట్లు చేయును.

“కర్ణా! వీరు డైన సజ్జనుడు శత్రువును జయించి ఆత్మస్తుతి చేసికొనుచు వదరడు. ఎవరిని గూడ పరుషవచనములతో నొప్పింపడు. నిందింపడు. సూతపుత్రా! నీ బుద్ధి అసంబద్ధముగా ప్రవర్తిల్లును కనుక, నీవు చాపలముతో ఏమియు యోచించక అవివేకివై, వినరానిమాట లెన్నియో వదరు చుండెదవు. యుద్ధము చేయుచు, ఉత్తమ వ్రతమును పాలించుచు, నున్న భీమసేనుని నీవు అప్రియ వచనములతో నొప్పించితివి. ఆ ట్లనుట నీకు మంచిది కాదు.

“కర్ణా! సేన లన్నియు చూచు చుండగనే నా యెదుట, శ్రీకృష్ణుని యెదుట యుద్ధ రంగమందు నీవు భీమసేనుని అనేక పర్యాయములు రథహీనుని చేసితివి. కాని, భీముడు ఒక్క కటు వచనము గూడ నాతో నన లేదు. నీవు అతనిని పరుషపు మాటలాడితివి. నా పరోక్షము నందు నా పుత్రుడైన అభిమన్యుని అన్యాయముగ సంహరించితివి. ఆ నీ పొగరునకు ఫలము వెంటనే అనుభవించెదవు.

“దుర్యోధీ! నీవు నీ వినాశము కొరకే అభిమన్యుని ధనుస్సు ఖండించి యుంటివి. కనుక, నాచేత నీవు భృత్య - మిత్ర - పుత్ర - బాంధవ సహితముగా మరణ దండనము పొందుటకు యోగ్యుడవు. నీవు నీ కర్తవ్యము లన్నియు నిప్పుడే తీర్చుకొనుము. నీకు మహాభయము రా నున్నది. నీవు చూచు చుండగనే నీ పుత్రు డైన వృషసేనుని చంపెదను.

“కర్ణా! మోహముచేత నా యెదుటకు వచ్చిన యితర రాజ వీరుల నందరను గూడ సంహరించెదను. నా ధనుస్సును స్పృశించుచు ఈ విషయములో శపథముచేయు చున్నాను. అపవిత్రుడవు, దర్పితుడవు, సహాయకుడవు నగు నీవు నేల గూలుట చూచి మూర్ఛ దుర్యోధనుడు గూడ మిక్కిలి పశ్చాత్తాపము చెందగలడు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యిట్లు అర్జునుడు వృషసేనుని వధించుటకు ప్రతిజ్ఞ చేసిన తరువాత అక్కడి రథికులలో మిక్కిలి కోలాహలము కలిగెను. భయంకర మైన ఆ దొమ్మి యుద్ధము ప్రారంభ మైనప్పుడు సూర్యుడు, అస్తాదికి పోయెను.

“రాజా! తరువాత, ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుకొని, యుద్ధముఖమునందు నిలిచి యున్న యర్జునుని శ్రీకృష్ణ భగవానుడు కౌగలించుకొని అతనితో నిట్లనెను.

“అర్జునా! నీవు మహా ప్రతిజ్ఞను నెరవేర్చుకొనుట మహాభాగ్యము. మన సౌభాగ్యము చేతనే దురాత్ముడైన వృద్ధక్షత్రుడు పుత్ర సహితముగా చంపబడెను. దుర్యోధనుని సేనలో ప్రవేశించి యుద్ధము చేయు చున్న దేవసేన గూడ శిథిల మగును. సందేహము లేదు. ఇట్టి కౌరవ సేనతో యుద్ధము చేయగలవాడు నీవు దప్ప మఱియెవడు గూడ మూడు లోకములలో నాకు కనపడ లేదు. దుర్యోధనుని పక్షమున యుద్ధము చేయుటకు నీకు సమానులు, నీకంటె నధిక బలశాలురు నైన యనేక మహారథికులు ఇక్కడ ఒకచోట చేరి యున్నారు. వారుగూడ ని న్నెదురించి, నిలువజాలక పోయిరి. నీ బలపరాక్రమములు ఇంద్ర - రుద్ర - యముల వంటివి.

“అర్జునా! నేడు నీవు ఏకాకివై, చూపించిన పరాక్రమము మఱియొక డెవడు గూడ చూప జాలడు. వాస్తవముగా నీవు శత్రు సంతాపకరుడవు. ఈ విధముగనే కర్ణుని గూడ బంధు - మిత్ర సహితముగా నీవు చంపి, విజయశీలుడ నైన నిన్ను మరల ప్రశంసించెదను.

“రాజా! ఇట్లు శ్రీకృష్ణభగవానుడు చెప్పగా విని అర్జును డతనితో నిట్లనెను.

“మాధవా! నీ కృపచేతనే నే నీ ప్రతిజ్ఞను నెరవేర్చుకొన గలిగితిని. నీవు లేకున్న యెడల ఈ కార్యము, దేవతలకు గూడ సాధ్యము గాదు. నీవు రక్షకుడవు గా నున్నవానికి విజయము కలుగుటలో ఏమియు ఆశ్చర్యము లేదు. నీ కృపానుగ్రహము ల చేతనే యుధిష్ఠిర మహారాజు సమస్త భూ మండల రాజ్యమును పొంద గలడు. ప్రభూ!

ఇప్పుడు నేను నీ ప్రభావము వలననే విజయము సాధించితిని. కనుక, ఇది నీ విజయమే యగును. నీకు మేము సర్వదా ప్రశంసాపాత్రులమే యగుదుము.

“మహారాజా! అర్జును డి ట్లనిన తరువాత శ్రీకృష్ణుడు, మెల్ల-మెల్లగా గుఱ్ఱములను తోలుచు ఆ క్రూర సంగ్రామ దృశ్యమును అర్జునునకు చూపించుచు ని ట్లనెను.

“అర్జునా! యుద్ధమునందు విజయమును, కీర్తిన్ని అభిలషించు చున్న ఈ రాజవీరు లందరు నీ బాణములచేత చచ్చి, నేలపై దీర్ఘనిద్ర పోవుచున్నారు. చూడుము. వీరి శస్త్రాస్త్ర భూషణాదులు చెల్లాచెదరుగ పడి యున్నవి. రథాశ్య గజములు నష్టములై యున్నవి. సైనికుల మర్మస్థలములు భిన్న-భిన్నము లగుటచేత వారు వ్యాకులత్వముతో నున్నారు. ఎందరో రాజులు చచ్చిరి. ఎందరి ప్రాణములో ఇంకను కొట్టుమిట్టాడు చున్నవి. చచ్చిన వారు గూడ కాంతితో ప్రకాశించుట వలన జీవించిన వారివలె కనపడు చున్నారు.

“అర్జునా! చూడుము. ఈ సమస్త రణరంగము రాజుల యొక్క వివిధా యుధములచేత, వాహనముల చేతను నిండి యున్నది. నలువైపుల పడి యున్న కవచ, చర్మ (డాలు), హార, మస్తక, ఉష్ణీష (తలపాగ), కిరీట, మాలా, చూడామణి, వస్త్ర, కంఠసూత్ర, కేయూర (భుజకీర్తి), పతాకాదు లైన వివిధ - విచిత్ర భూషణములచేత యుద్ధభూమి మిక్కిలి శోభిల్లు చున్నది.

“అర్జునా! అనుకర్షము (నౌగల కొన నేలకు తగులకుండ ఎత్తుగా లేపి ఉంచు కొయ్య తుండు - కోడిపీట)లు, ఉపా సంగములు (అంబుల పొదులు), పతాకా-ధ్వజములు, అలంకార సామగ్రులు, ఆసనములు, ఈషాదండము (ఏడికోల)లు, కట్టుత్రాళ్ళు, విరిగిన చక్రములు, విచిత్రము లైన యిరుసులు, అనేక విధ యుగములు (కాడివ్రాకులు), పగ్గములు, కళ్ళెములు, ధనుర్పాణములు, ఏనుగు యంబారీలు, ఏనుగుల వీపుపై పరపబడు రత్న కంబళములు, పరిఘ (గడియవ్రాసు)లు, అంకుశ, శక్తి, భిందివాలము (విడిచివాటు గుదియ - రెండు మూడు చక్రములు గల మాదిగ కత్తి), అంబుల పొదులు, శూలములు, గండ్రగొడ్డండ్లు, ప్రాసములు (ఈటెలు), తోమరములు (చిల్లకోలలు), కుంతములు (బల్లెములు), యష్టలు (కఱ్ఱలు), శతఘ్నులు (నాలుగు మూరల పొడవు గల యినుప ముండ కఱ్ఱ), భుశుండులు,

ఖడ్గములు, ముసలాయుధులు (రోకండ్లు), ముద్గరములు (ఇనుప గుదియలు), గదలు, కుణపములు (బల్లెములు), సువర్ణమయము లైన కశలు (కొరడాలు), గజముల గంటలు వివిధ భాండములు (భూషణములు), పుష్ప మాలికలు, బహు మూల్యము లైన వివిధ వస్త్రాభరణములు - ఈ మొదలైన వస్తువు లన్నియు విరిగి, నశించి, తెగి భిన్న-భిన్నము లై రణభూమి యందు పడి యున్నవి. వీనిచేత ఈ యుద్ధభూమి, నక్షత్రములచేత శరత్కాలాకాశమువలె శోభిల్లు చున్నది. చూడుము.

“అర్జునా! ఈ భూమండల రాజ్యము కొరకు సంహరింపబడిన రాజులు తమ సమస్తావయవముల చేత, ప్రాణప్రియురాలినివలె, ఈ భూమిని కౌగిలించుకొని, దీనిపై నిద్రించినారు. చూడుము. పర్యత శిఖరమువలె తోచుచు, నైరావతమువలె నున్న యీ గజము శస్త్రముల గాయపు రంధ్రములనుండి పర్యత గుహముఖమునుండి గైరికాది ధాతు మిశ్రితమైన జలప్రవాహము వలెనే, అత్యధిక రక్తధారలు ప్రవహించు చున్నవి. చూడుము.

“అర్జునా! స్వర్ణాభరణములచేత, స్వర్ణ కంబళముల (జీనులు) చేతను భూషితము లైన ఈ యశ్యములు చచ్చి పడి యున్నవి. చూడుము. రథికులు చావగా, శూన్యములైన రథములు గంధర్వనగరములవలె నున్నవి. ఆ రథముల ధ్వజ-పతాకలు, ఇరుసులు, చక్రములున్న నశించి, సారథులు గూడ చంప బడినారు. చూడుము. ఈ రథముల కూబరములు (నౌగలు), కాడిమ్రాకులు, కట్టు పగ్గములు అన్ని కూడ తుంట లై పడి యున్నవి. రణభూమిపై పడి యున్న యశ్యములు విమానము ల వలె కనపడు చున్నవి. చూడుము.

“పార్థా! మనచేత చంపబడిన వేలకొలది పదాతి సైనికులను చూడుము. వారు ధనుస్సులు, డాలులు ధరించి రక్తసిక్తు లై పడి దీర్ఘనిద్ర పోవు చున్నారు. నీ బాణముల దెబ్బల చేత భిన్న-భిన్ను లైన యోధుల దుర్దశ చూడుము. వారి వెంట్రుకలు దుమ్ము గ్రమ్ముగా, సర్వావయవములతో భూమిని కౌగిలించుకొని నిద్రించు చున్నారు.

“పార్థా! ఈ యుద్ధభూమికి పట్టిన దుర్దశ చూడుము. ఇది కన్నెత్తి చూచుటకు గూడ కఠినముగ నున్నది. చచ్చిన గజాశ్యములచేత, విరిగిన రథములచేతను, ఈ భూమి సర్వత్ర వ్యాప్తమై యున్నది. రక్త-వసా (క్రొవ్వు) - మాంసముల చేత ఈ భూమి

యంతయు బురదగా నున్నది. ఈ రణరంగము రాక్షసులకు, కుక్కలకు, తోడేళ్ళకు, పిశాచములకున్న ఆనంద దాయకమై యున్నది.

“అర్జునా! సమరాంగణమునందు కీర్తి వర్ధక మైన యిటువంటి కార్యము చేయు శక్తి నీకు, దైత్య - దానవులను సంహరించు నింద్రునకున్న దప్ప ఇతరులకు సాధ్యముకాదు.

“జనమేజయా! ఈ విధముగా శ్రీకృష్ణభగవానుడు, అర్జునునకు రణరంగపు దృశ్యము చూపించుచు, అక్కడ చేరియున్న తన వారితో గూడుకొని పాంచజన్య శంఖమును పూరించి, అనాయాసముగనే యుధిష్ఠిరుని కడకు పోయి, ‘సైంధవుడు వధింప బడెను’ అని తెల్పెను.

149వ అధ్యాయము

అర్జున విజయము విని యుధిష్ఠిరుడు శ్రీకృష్ణుని స్తుతించి భీమార్జున సాత్యకులను అభినందించుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! సైంధవ వధానంతరము శ్రీకృష్ణభగవానుడు యుధిష్ఠిరుని కడకు పోయి సంతోషముతో అతనికి ప్రణామము చేసి అతనితో, “రాజేంద్రా! భాగ్యము చేత నీకు అభ్యుదయము కలుగుచున్నది. నీ శత్రువు చంపబడెను. నీ తమ్ము డర్జునుడు భాగ్య వశమున తన ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుకొనెను.” అని యనెను.

“రాజా! శ్రీకృష్ణుడిట్లు చెప్పిన తరువాత యుధిష్ఠిరుడు హర్షముతో తన రథము నుండి దుమికి ఆనంద భాష్యములు గురియుచు కృష్ణార్జునులను కౌగిలించుకొని వారి ముఖమును చేతులతో నిమిరుచు ఆ యిరువురితో నిట్లనెను.

“శ్రీకృష్ణా! ఈదుటకు కోరిక గలవాడు సముద్రము యొక్క అంతము చేర జాలనట్లే, నీ ముఖమునుండి ప్రియ మైన సమాచారము విని నా హర్షమునకు అంతము లేకున్నది. అర్జునుడు అత్యద్భుత పరాక్రమము చూపించెను. సౌభాగ్య వశమున మీ యిరువురు ప్రతిజ్ఞా భారమునుండి విముక్తు లగుట చూచు చున్నాను. పాపిష్ట నరాధము డైన సైంధవుడు వధింప బడుట చాల హర్ష దాయకము. శ్రీకృష్ణా! నా యదృష్ట

వశమున నీ చేత సురక్షితు డైన యర్జునుడు జయద్రథుని చంపి నాకు సంతోషము కలిగించెను. నిన్ను ఆశ్రయించు కొనిన మాకు విజయము - సౌభాగ్యము కలుగుట అద్భుత మేమియు కాదు. సమస్త జగద్గురుడ వైన నీవు రక్షకుడుగా నున్నవారికి మూడు లోకములందు ఎక్కడ గూడ దుష్కర కార్యము లేదు. నీ కృప చేత శత్రువులను మేము తప్పక జయింప గలము.

“ఉపేంద్రా! నీవు సర్వదా అన్ని విధముల మాకు ప్రియము - హితమున్ను సాధించుటలో నిమగ్నుడ వై యున్నావు. నిన్ను ఆశ్రయించియే మేము, దేవతలు ఇంద్రుని ఆశ్రయించి రాక్షస వధకు పూనుకొన్నట్లే, యుద్ధ సన్నద్ధుల మైతిమి. నీ బుద్ధి - బల - పరాక్రమములచేతనే అర్జునుడు దేవతలకు గూడ యసంభవమైన కార్యము చేసెను. బాల్యమునుండి నీవు చేసిన అలౌకిక - దివ్య - మహా కార్యము లెన్నియో వినినప్పటినుండియే, నా శత్రువులు చంపబడి నేను భూమండల రాజ్యమును పొందినట్లుగా తెలిసికొంటిని.

“మధుసూదనా! నీ కృపచేత లభించిన పరాక్రమము చేత ఇంద్రుడు వేలకొలది రాక్షసులను సంహరించి దేవ రాజ్య పదవి యందు ప్రతిష్ఠితు డై యున్నాడు. నీ యనుగ్రహము చేతనే స్థావర జంగ మాత్మక మైన ప్రపంచము తన కట్టుబాటులో నుండి జపహోమాది సత్కర్మలు చేయు చున్నది. పూర్వము సమస్త జగత్తు ఏక సముద్ర జలమునందు మునిగి అంధకారము నందు విలీనమై యుండెను. తరువాత నీ కృపాదృష్టి చేతనే జగత్తు ఇప్పటి రూపమును పొందెను.

“హృషీకేశా! సమస్త ప్రపంచ సృష్టి కర్తవై, అవినాశి వై, పరమాత్ముడ వైన నీ దర్శనము చేసినవారు ఎప్పుడు కూడ మోహము చెందరు. నీవు పురాణపురుషుడవు. పరమ దేవుడవు. దేవతలకు కూడ దేవతవు. దేవగురుడవు. సనాతన పరమాత్ముడవు. అట్టి నీ శరణు జొచ్చినవారు ఎప్పుడు గూడ మోహము చెందరు. నీవు ఆద్యంత రహితుడవు. ప్రపంచ విధాతవు. వికార రహితు డైన దేవుడవు. నీ భక్తులు మహా-మహా సంకటములనుండి తరింప గలరు.

“పురుషోత్తమా! నీవు పరమ పురాతనుడవు. పరునకంటె పరుడవు. అట్టి పరమేశ్వరుడ వైన నీ శరణుజొచ్చిన వారికి పరమైశ్వర్యము లభించును. చతుర్వేదములు ఎవని యశస్సు గానము చేయు చున్నవో, ఎవడు సమస్త

వేదములందు పాడ బడు చున్నాడో, మహాత్ము డైన అట్టి శ్రీకృష్ణుని శరణుజొచ్చి నేను సర్వోత్త మైశ్వర్యమును, శ్రేయస్సును పొందగలను. నీవు పరమేశ్వరుడవు. పశు-పక్షి-మనుష్యాదులందరకున్న ఈశ్వరుడవు. ‘పరమేశ్వరుడు’ అని చెప్పబడు ఇంద్రాది లోకపాలురకు గూడ నీవు స్వామివి. సర్వేశ్వరులకు గూడ నీవు ఈశ్వరుడవు. అట్టి నీకు నమస్కారము చేసెదను.

“శ్రీకృష్ణా! నీవు ఈశ్వరులకు గూడ ఈశ్వరుడ వై, ప్రపంచ శాసకుడవుగా నున్నావు. నీకు అభ్యుదయము కలుగుగాక! నీవే సర్వ ప్రపంచోత్పత్తి ప్రళయములకు కారణుడవు. అర్జున మిత్రుడు, అతని హితైషి, అతని రక్షకుడు నైన శ్రీకృష్ణభగవానుని శరణు పొందిన వాడు సుఖించును.

“మాధవా! పూర్వకాలమందు మార్కండేయ మహర్షి నీ చరిత్రను ఎరిగి యుండెను. నేను వనవాసము చేయు చున్నప్పుడు నీ ప్రభావమును, మాహాత్మ్యమును గూర్చి ఆ మహర్షి నాకు చెప్పెను. అసిత - దేవల - నారద - వ్యాసాదులు నీవే సర్వోత్తముడ వని తెలిపిరి. నీవే తేజస్సు - పరబ్రహ్మ - సత్యము - మహాతపస్సు - శ్రేయస్సు - ఉత్తమయశస్సు - జగత్కారణము నై యున్నావు. నీవే ఈ సమస్త స్థావర జంగమ జగత్తునకు సృష్టి కర్తవు. ప్రళయకాలమందు మరల నీయందే ఈ ప్రపంచము విలీన మై యుండును.

“జగత్పతీ! ఆద్యంత రహిత - దివ్య స్వరూప - విశ్వేశ్వర - ధాతృ - జన్మ రహిత - అవ్యక్త - భూతాత్మ - మహాత్మ - అనంత - విశ్వతేముఖాది నామములచేత వేదవిదులు నిన్ను పిలిచెదరు. వీని గూడ తత్త్వము అతి రహస్య మైనది. నీవు సమస్తమునకు ఆది కారణుడ వైన ప్రపంచ ప్రభుడవు. నీవే పరమ దేవ - నారాయణ - పరమాత్మన్ - ఈశ్వర స్వరూపుడవు. జ్ఞాన స్వరూపుడైన శ్రీహరి, ముముక్షువులకు పరమాశ్రయుడైన శ్రీమహావిష్ణుడవు గూడ నీవే. ఇటువంటి నీ గుణములను, భూత భవిష్యద్వర్తమాన కాలము లందలి నీ కర్మలనున్ను లెక్కింప గలవాడు భూలోకమునందు, స్వర్గలోకమునందు గూడ నెవడును లేడు. ఇంద్రుడు దేవతలను రక్షించు చున్నట్లే మ మ్మందఱును నీవు రక్షించు చున్నావు. సర్వ సద్గుణ సంపన్నుడైన మిత్రుని గా నిన్ను మేము పొందితిమి.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఈ విధముగ యుధిష్ఠిరుడు అనిన తరువాత శ్రీకృష్ణభగవానుడు అతని మాటకు తగినట్లుగా నిట్లు బదులు చెప్పెను.

“ధర్మరాజా! ఉగ్రమైన తపస్సు, పరమ ధర్మము, సాధుత్వము, సరళ స్వభావము - ఈ మొదలైన నీ సద్గుణములచేతనే పాపిష్టు డైన జయద్రథుడు చంప బడెను. నీవు సర్వదా చేయు శుభాకాంక్షలచేతనే అర్జునుడు సురక్షితుడై వేలకొలది యోధులను సంహరించి సైంధవుని వధించెను. ‘శస్త్రాస్త్ర జ్ఞాన - బాహుబల - స్థిరత్వ - అమోఘ - బుద్ధి - శీఘ్రత్వాది’ గుణములలో ఎక్కడ గూడ, ఎవరు గూడ అర్జునునితో సమానుడు లేడు. కనుకనే అతడు నేడు యుద్ధము నందు శత్రుసేనలను సంహరించి సైంధవుని శిరస్సు ఖండించెను.

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! అట్లు శ్రీకృష్ణుడు చెప్పిన తరువాత యుధిష్ఠిరుడు అర్జునుని కౌగిలించుకొని అతనిముఖము నిమిరి, అతనిని ఆశ్వాసించుచు నిట్లనెను.

“ఫాల్గునా! నేడు నీవు మహాకార్యము చేసితివి. ఇట్టి కార్యము చేయుట గాని ఈ భారమును సహించుట గాని ఇంద్రాది దేవతలకు గూడ అసంభవముగా నుండెను. పార్థా! నీవు నేడు నీ శత్రువును చంపి ప్రతిజ్ఞా భారమునుండి విముక్తుడ వైతివి. ఇది మహా సౌభాగ్యము కదా! నీవు జయద్రథుని చంపి నీ ప్రతిజ్ఞ సత్యము చేసితివి. ఇది అత్యంత సంతోషదాయక మైన విషయము.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఇట్లు అర్జునునితో యుధిష్ఠిరుడు చెప్పి, పవిత్ర సుగంధ యుక్తమైన తన హస్తములతో అర్జునుని వీపును తడవెను. యుధిష్ఠిరు డట్లు చెప్పిన తరువాత శ్రీకృష్ణార్జునులు ధర్మరాజుతో నిట్లనిరి.

“మహారాజా! పాపిష్టు డైన జయద్రథుడు నీ క్రోధాగ్ని చేత దహింప బడెను. రణరంగమందు దుర్యోధనుని మహాసేనను గూడ దాటుట నీ కృపచేతనే సాధ్య మయ్యెను. కౌరవులందరు నీ క్రోధముచేతనే నశించి చచ్చిరి. చచ్చు చున్నారు. భవిష్యత్తులో గూడ చావగలరు. క్రోధపూర్ణ దృష్టిపాత మాత్రము చేతనే శత్రువులను దహించునట్టి నీవంటి వీరునకు కోపము గలిగించి, దుర్మతి యైన దుర్యోధనుడు మిత్ర-బాంధవ సహితముగా ప్రాణములు విడువ గలడు. దేవతలకు గూడ అత్యంత కఠిను డైన కురుకుల పితామహుడు భీష్ముడు నీ క్రోధముచేతనే దహింప బడి శరతల్పముపై శయనించి యున్నాడు.

“పాండునందనా! నీ కోపమునకు పాత్రులైన వారికి యుద్ధమునందు విజయము దుర్లభ మగును. వారు మృత్యువునకు వశులైరి. ఎవరిని నీవు కోపించెదవో

అట్టి వారి యొక్క ‘రాజ్య-ప్రాణ-సంపత్తి-పుత్ర-వివిధ సౌఖ్య’ములు శీఘ్రముగా నశించ గలవు. సర్వదా రాజధర్మమును పాలించుట యందు తత్పరుడ వైన నీవు కుపితుడ వైనప్పుడు కౌరవులు పుత్ర-మిత్ర-పశు-బాంధవ సహితముగ నశించినారని తలచెదను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! తరువాత బాణఘాతముల చేత క్షతగాత్రులైన భీమ సాత్యకులు తమ జ్యేష్ఠ గురు వైన యుధిష్ఠిరునకు ప్రణామము చేసి, నిలుచుకొనిరి. పాంచాల వీరులతో చుట్ట బడి యున్న భీమసేన - సాత్యకులు ప్రసన్నులై చేతులు జోడించుకొని తన యెదుట నిలిచి యుండుట చూచి యుధిష్ఠిరుడు ఆ యిరువురను ఆభినందించు నిట్లనెను.

“వీరవరులారా! మీరిరువురు శత్రుసేనా సముద్రమును దాటి వచ్చుట మహా సౌభాగ్యము. ఆ సైన్యసముద్రము ద్రోణాచార్యు డనెడు మొసలి వలన ధుర్ధర్తమై, కృతవర్మ వంటి మకరములకు వాసస్థానముగా నుండెను. యుద్ధమునందు సమస్త రాజవీరులు పరాజితు లైన తరువాత అట్టి విజయము సాధించిన మీ యిరువురను చూచి నేను మిక్కిలి హర్షము చెందు చున్నాను. మన భాగ్యము చేతనే అచార్య ద్రోణుడు, కృతవర్మయు యుద్ధమునందు ఓడిపోయిరి. కర్ణుడు గూడ నీ బాణములచేత పరాభవింప బడెను. మీ రిరువురు శత్రుని గూడ యుద్ధ విముఖుని చేసితిరి.

“రథికశ్రేష్ఠులు, యుద్ధ కుశలురు నైన మీరిరువురు రణభూమినుండి క్షేమముగా తిరిగి వచ్చుట చూచి నేను ఆనందించు చున్నాను. నాయందలి గౌరవము చేత నా యాజ్ఞను పాలించిన మీరిరువురు సైన్య సముద్రమును దాటి వచ్చుట మహాభాగ్యము. మీరిరువురు నేను చెప్పినట్లే సమరాంగణమునందు పరాజితులు కానివారు. సౌభాగ్యము చేత మీరిరువురు ఇక్కడకు క్షేమముగా వచ్చుట నేను చూచు చున్నాను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యుధిష్ఠిరుడు భీమసేన - సాత్యకులతో నిట్లు చెప్పి వారిని కౌగిలించుకొని ఆనంద భాష్పములు కురిసెను. తరువాత పాండవుల సేన లన్నియు యుద్ధరంగమందు ఉత్సాహ సంతోషములతో యుద్ధమునందే నిమగ్నము లయ్యెను.

150వ అధ్యాయము

దుర్యోధనుడు భిన్నుడై ద్రోణాచార్యుని నిందించుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! సైంధవ వధానంతరము దుర్యోధనుడు మిక్కిలి దుఃఖితుడై కన్నీరు గార్చుచు శత్రువును జయించుటయందు ఉత్సాహము సన్నగిల్లి యుండెను. కొరలు ఊడబెరక బడిన సర్పమువలె అతడు మనస్సులోనే దుఃఖించుచు దీర్ఘముగ నిట్వార్చు చుండెను. సమస్త ప్రపంచమునకు ద్రోహము చేయు నీ పుత్రునకు మిక్కిలి బాధ గలిగెను. యుద్ధమునందు భీమార్జున సాత్యకులచేత మీ సేన ఘోరముగా చంపబడుట చూచి దుర్యోధనుడు దీనుడు, దుర్బలుడు, కాంతిహీనుడు నై, కన్నీరు కార్చు చుండెను.

“రాజా! ఈ భూమండలమందు అర్జునుని వంటి యోధుడు మఱియొకడు లేడు. రణరంగమందు కుపితుడైన యర్జునుని యెదుట ద్రోణ - కర్ణ - కృపాచార్య - అశ్వత్థామాదులు నిలువ జాల'రని దుర్యోధనుడు నిశ్చయించుకొనెను.

“నేటి యుద్ధమందు అర్జునుడు మన సమస్త మహారథికులను జయించి, సైంధవుని వధించెను. కాని, అతనిని ఎవడు గూడ యుద్ధమందు ఆప జాలక పోయెను. కొరవుల సేన ఇక నిప్పుడు సర్వధా నష్టప్రాయ మయ్యెను. సాక్షాత్తు ఇంద్రుడు గూడ దీని నిక రక్షింప జాలడు. ఎవనిపై విశ్వాస ముంచి నేను యుద్ధ సన్నద్ధుడ నైతి నో అట్టి కర్ణుడు గూడ యుద్ధమునందు పరాజితు డాయెను. సైంధవుడు గూడ చంప బడెను. ఎవని పరాక్రమము నాశ్రయించి నేను సంధిని యాచించుటకు వచ్చిన శ్రీకృష్ణుని తృణప్రాయునిగా తలచి నిర్లక్ష్యము చేసితి నో, అట్టి కర్ణుడు యుద్ధమునందు ఓడింప బడెను.”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! సమస్త లోకమునకు అపరాధము చేయు నీ పుత్రుడు ఈ విధముగ యోచించుచు భిన్నుడై ఆచార్య ద్రోణుని దర్శించుటకు పోయెను. తరువాత అక్కడ నతడు ఆచార్యునితో 'కొరవుల మహా సంహార సమాచార మంతయు చెప్పి శత్రువులు విజయము సాధించు చున్నారు. ధృతరాష్ట్రపుత్రులు విపత్తి సముద్రమునందు మునిగి యున్నారు' అని చెప్పి మరల ఆచార్య ద్రోణునితో దుర్యోధను డి ట్లనెను.

“ఆచార్యా! మూర్ఖాభిషిక్తులైన రాజవీరు లందరు సంహరింప బడిరి చూడుము. భీష్మ పితామహుని నుండి ఇప్పటివరకు ఎందరో రాజులు చంప బడిరి. వ్యాధునివలె వ్యవహరించు శిఖండి భీష్ముని పడగొట్టి, ఉత్సాహముతో సమస్త పాంచాల సైనికులతో పాటు సేనాముఖమునందు నిలిచి యున్నాడు. అర్జునుడు, నా యొక్క ఏడు అక్షౌహిణీ సేనలను సంహరించి నీ యొక్క మరియొక ధుర్ధర్మ శిష్యుడైన సైంధవుని గూడ వధించెను. నాకు విజయము సాధించు నిచ్చితో ఉపకారము చేయు మిత్రులందరు యుద్ధమునందు చచ్చిరి. వారి ఋణము నేనెట్లు తీర్చుకొనెదను?

“గురుదేవా! నా కొరకు ఈ రాజ్యమును జయింప గోరి వచ్చిన రాజు లందరు తమ భూమండల రాజ్యమును విడిచి నేలపై దీర్ఘ నిద్రపోవుచున్నారు. పిరికి పంద నై నా మిత్రుల నిట్లు సంహరింప జేసిన నేను వేలకొలది అశ్వమేధయాగములు అనుష్ఠించినను పవిత్రుడను కాజాలను. అయ్యో! లోభిని, ధర్మనాశకుడను, పాపిష్టుడను నైన నా కొరకు యుద్ధము చేసి విజయము కోరు చుండిన నా మిత్రు లందరు యమలోకమునకు పోయిరి. సదాచార భ్రష్టుడను, మిత్రద్రోహయు నైన నాకొరకు వచ్చిన రాజులందరి సమక్షమున ఈ భూమి యెందుకు పగిలి చీల కున్నది? దానిలోనే నేను పడి దూరియుందును గదా!

“ఆచార్యా! నా పితామహుడైన భీష్ముడు రాజుల నడుమ రణరంగమందు పడగొట్టి బడి ఇప్పుడు రక్తసిక్తుడై, శరతల్పమునందు పడి యున్నాడు. కాని, అట్టి మహాత్ముని నేను రక్షింప జాలకపోయితిని. అట్టి దుర్ధర్మ వీరుడైన భీష్ముని కడకు నేను పోయిన యెడల, ఆయన, నీచుడను, మిత్రద్రోహి, పాపాత్ముడను నైన నన్ను ఏమనును? ప్రాణములయందు మోహము విడిచి నాకు రాజ్య మిప్పించుటకు పూనుకొనిన వీరు డైన జలసంధుని సాత్యకి సంహరించెను. కాంబోజ రాజు - అలంబుషాదులైన అనేక మిత్రులు చంప బడుట చూచి కూడ యిక నేను జీవించుటలో ప్రయోజన మేమి కలదు?

“ఆచార్యా! ఎప్పుడు గూడ యుద్ధ విముఖులు కానట్టి వీరులైన నా మిత్రులు నా కొరకు వచ్చి శత్రువులను జయించుటకు శక్తి కొలది ప్రయత్నించి సంహరింప బడిరి. వారినుండి ఋణ విముక్తి కొరకు నేడు నేను యమునాజలమునందు అందరికిన్ని తర్పణము చేసెదను. నేను యజ్ఞయాగములు, వాపీకూప, తటాక - వనములు మొదలైన శుభకర్మలపై, నా పరాక్రమముపై, పుత్రులపై శపథము చేసి నీ యెదుట

ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాను. ఏమనగా, ఇక నేను పాండవ - పాంచాలాదు లందరిని యుద్ధమునందు సంహరించియే శాంతి పొందెదను. లేదా, నా మిత్రులు యుద్ధ మరణముచేత పోయిన లోకములకే నేను గూడ పోయెదను.

“గురుదేవా! ఇప్పుడు నాకు సహాయకులుగా నున్నవారు రక్షణము లేక యున్నారు. కాబట్టి, నాకు సహాయము చేయజాలకున్నారు. వారు పాండవుల శ్రేయస్సు కోరినట్లు మా శ్రేయస్సు కోరుట లేదు. యుద్ధరంగమందు భీష్ముడు స్వయముగానే తన మృత్యువును స్వీకరించెను. అర్జునుడు నీకు ప్రియశిష్యుడు గనుక నీవు గూడ మమ్ము ఉపేక్షించుచున్నావు. కనుక, మా విజయము కోరునట్టి యోధులు చంప బడిరి. ఇప్పుడు హృదయపూర్వకముగ నా విజయము కోరువాడు కర్ణుడొక్కడే కనపడు చున్నాడు. మిత్రుని బాగుగా గుర్తించకయే తన కార్యమునందు అతనిని నియోగించిన మూర్ఖుని కార్యము చెడిపోవును. నా పరమ మిత్రులు అనబడువారు గూడ మోహము చేత రాజ్యలోభి, పాపిష్టుడు, కుటిలుడు నగు నా యీ కార్యము గూడ చెడగొట్టిరి. సైంధవుడు, భూరిశ్రవుడు, అభీషాహుడు, శూరసేనుడు, శిబి, వసాతి గణము గూడ చంప బడిరి. వారందరు అర్జునుని చేత చంపబడి పోయిన మార్గమునందే నేడు నేను గూడ పోయెదను. ఆ మిత్రులు లేకుండ ఇక నేను జీవించుటలో ఏ మాత్రము ప్రయోజనము లేదు. నీవు మాకు, పాండవులకున్న ఆచార్యుడవు గనుక నాకు ఆజ్ఞ ఇమ్ము.

జనమేజయా! యిట్లు సంజయుడు చెప్పగా ధృతరాష్ట్ర డతనితో ని ట్లనెను.

151వ అధ్యాయము

ద్రోణాచార్యుడు దుర్యోధనునకు ప్రత్యుత్తరము చెప్పి యుద్ధమునకు పోవుట :-

“సంజయా! అర్జునుడు సైంధవుని, సాత్యకి భూరిశ్రవుని వధించిన తరువాత మీ మనస్సులో ఎట్టి భావము కలిగెను? దుర్యోధనుడు కౌరవ సభలో ద్రోణాచార్యుని అధిక్షేపించుచు మాట్లాడినప్పుడు ఆచార్యుడు అతనికి ఏమి బదులు చెప్పెను?”

ఆ మాటకు సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో ని ట్లనెను.

“మహారాజా! సైంధవ - భూరిశ్రవులు సంహరింప బడుట చూచి మీ సేనలలో మిక్కిలి ఆర్తనాదము కలిగెను. సైనికులందరు దుర్యోధనుని మంత్రాలోచన ఫలితముగ

నూర్లకొలది క్షత్రియ వీరులు చనిపోవుట చేతఅతనిని అనాదరముచేసిరి. దుర్యోధనుని మాటలు విని ద్రోణాచార్యుడు మనస్సులోనే దుఃఖించి, రెండు గడియలు చింతించి, మిక్కిలి అర్తభావముతో ఇ ట్లనెను.

“దుర్యోధనా! నీ వెందు కిట్లు వాగ్దానముల చేత నన్ను భేదించు చున్నావు? అర్జునుడు యుద్ధమునందు అజేయుడని ఎల్లప్పుడు నీతో చెప్పుచు వచ్చినాను. అర్జునుని చేత సురక్షితుడై, శిఖండి గూడ భీష్ముని కొట్టెను. ఇందుచేతనే అర్జునుని శక్తి నీవు తెలిసికొన వలెను. దేవదానవులకు గూడ అవధ్యు డైన భీష్ముడు వధింప బడుట చూచిన నేను ‘కౌరవసేన ఇక బ్రతుక జాలదు’ అని అనాడే తెలిసి కొంటిని. త్రిలోక శూరు డైన భీష్ముడు చంపబడిన తరువాత ఇతరులు చావరని ఎట్లు నమ్మ గలము’

“దుర్యోధనా! జూద మాడునప్పుడు నీతో విదురుడు, ‘నాయనా! కౌరవ సభలో శకుని వేయు పాచికలను, పాచికలు మాత్రమే యని తలచకుము. అవి యొకనాడు శత్రు సంతాపకరము లైన తీక్ష్ణబాణములు కా గలవు’ అనిచెప్పి యుండెను. కాని, వత్సా! అప్పుడు విదురుని మాటలు నీవు ఏ మాత్రము గూడ తెలిసికొన జాలక పోయితివి. ఆ పాచికలే అర్జునుడు ప్రయోగించు బాణము లై, మనను చంపుచున్నవి.

“దుర్యోధనా! విదురుడు ధీరుడు (పండితుడు), మహాత్ముడు. అతడు నీ మేలుకొరకు మంచి మాటలు చెప్పి యుండెను. వానిని నీవు విజయోల్లాసముతో పెడచెవిని పెట్టి ఆ మాటలను ఆదరించవైతివి. కనుకనే నీ కారణముగా ఈ మహా ఘోర సంహారము ప్రాప్తించెను. తన హితము గోరు మిత్రుల హిత వచనములను తిరస్కరించి, తనకు తోచినట్లు నడచుకొను మూర్ఖునకు కొద్ది కాలములోనే శోచనీయ మైన దురవస్థ ప్రాప్తించును.

“దుర్యోధనా! ఇంతయే కాక, నీవు మాయెదుటనే సభలో ద్రౌపదిని పిలిచి అవమాన పరచితివి. అట్లు ఆమె అవమాన పరచ దగినది కాదు. ఆమె ఉత్తమ కులము నందు పుట్టినది. సమస్త ధర్మములను ఆమె నిరంతరము పాలించును. అట్టి ద్రౌపదిని అవమానించిన నీయధర్మమునకే ఈ మహాదుష్ఫలము ప్రాప్తించి నీ సైన్యములు నశించు చున్నవి. ఒకవేళ, ఇక్కడనే ఈ దుష్ఫలము నీకు కలుగ కుండినయెడల, పరలోకమునందైనను నీవు ఆ పాపమునకు ఇంతకంటె నధిక మైన దండనము అనుభవించ వలసి యుండును.

“దుర్యోధనా! ఇంతయేకాక నీవు పాండవులను జూదమునందు అవినీతితో జయించి, వారికి మృగచర్మము కట్టించి వనవాసముచేయించితివి. ఆ యధర్మ ఫలము గూడ నీవు అనుభవించవలసి యుండును. పాండవులు నాకు పుత్ర సమానులు. వారు సర్వదా ధర్మమునే ఆచరించెదరు. ప్రపంచమునందు నేను దప్ప బ్రాహ్మణుడనిపించుకొనినవాడు మరియొక డెవడు వారికి ద్రోహము చేయును? నీవు ధృతరాష్ట్రుని సమ్మతి చేత కౌరవ సభలో శకునితో కలిసి పాండవుల క్రోధము కొని తెచ్చుకొంటివి. ఈ కార్యము నందు దుశ్శాసనుడు నీకు తోడు పడెను. కర్ణుడు గూడ పాండవుల క్రోధము పెంచెను. విదురుని మాట నీవు తిరస్కరించి మాటి-మాటికి పాండవుల క్రోధము పెరుగుటకు అవకాశము కల్పించితివి.

దుర్యోధనా! మీరందరు కలిసి మిక్కిలి ప్రయత్నించి అర్జునుని చుట్టు ముట్టితిరి. ఐనను మీరు ఎట్లు ఓడిపోయితిరి? నీవు సైంధవునకు ఆశ్రయ మిచ్చి యుంటివి. ఐనను, మీ మధ్యనే అతడెట్లు చంపబడెను? నీవు, కర్ణుడున్న చావకుంటిరి గదా! కృపాచార్యుడు - శల్యుడు - అశ్వత్థామయు జీవించియే యుండిరి గదా! మీరందరుండగా సైంధవునకు మృత్యువెందుకు కలిగెను? యుద్ధము చేయు చున్న సమస్త రాజవీరులు సైంధవ రక్షణార్థము ప్రచండ పరాక్రమము ప్రదర్శించి యుండినను, అతడు మీ మధ్య ఉండి కూడ ఎట్లు చంపబడెను?

“దుర్యోధనా! సైంధవుడు విశేషించి నాపైన, నీపైననే అర్జునుని నుండి తనకు రక్షణము కలుగునని విశ్వాసము ఉంచి యుండినప్పటికిన్ని అతనికి రక్షణము కలుగ నప్పుడు నాకు ఇక నిప్పుడు నా జీవన రక్షణము గూడ అసంభావ్యమని తోచు చున్నది. నేను ధృష్టద్యుమ్న - శిఖిండులను, సమస్త పాంచాలురనున్న వధింపక, నన్ను నేను ధృష్టద్యుమ్నుని పాప సంకల్పమునందు మునుగు చున్నట్లుగా చూచు చున్నాను.

“దుర్యోధనా! ఇట్టి దుర్దశలో నీవు సైంధవ రక్షణము నందు అసమర్థుడ వై వాగ్ధానిములచేత నన్నెందుకు భేదించు చున్నావు? నేను స్వయముగానే సంతాపము చెందు చున్నాను. మహా ధనుర్ధరుడు, సత్య ప్రతిజ్ఞాడు నైన భీష్ముని సువర్ణ ధ్వజ మిప్పుడు యుద్ధస్థలమందు ఎగురకుండుట చూచి కూడ నీకు విజయాశ యెట్లు కలుగుచున్నది? మహా-మహారథికుల నడుమ సైంధవ భూరిశ్రవసులు చంపబడిన చోట ఎవరు బ్రతుక గల రని నీవు ఆశించు చున్నావు?

“రాజా! సైంధవుని మార్గమందు పోవక జీవించియున్న కృపాచార్యు నే నేను ప్రశంసించెదను. ఎవనిని యుద్ధమునందు ఇంద్రాది సమస్త దేవతలు గూడ సంహరింప జాలరో, అట్టి దుష్కర కర్మకరు డైన భీష్ముడు, దుశ్శాసనుని సమక్షమునందే చంపబడుట చూచి నప్పటి నుండి ‘ఇక ఈ భూమండలము నీ యధికారములో నుండ జాలదు’ అని తలచు చున్నాను.

“దుర్యోధనా! అటు చూడుము. పాండవ - సృంజయ సేనలు ఒకటిగా చేరి ఇప్పుడు నాపై ఆక్రమణము చేయు చున్నవి. ఇప్పుడు నేను సమస్త పాంచాలురను సంహరించ కుండ నా కవచము విడువను. నేను ఇక రణరంగ మందు నీకు హితమైన కార్యమే చేసెదను. నీవు వెంటనే నా పుత్రుడైన అశ్వత్థామ కడకు పోయి, అతనితో నా మాటగా యిట్లనుము.

“పుత్రా! యుద్ధమునందు నీ ప్రాణములను రక్షించుకొనుచు, సోమకులను ప్రాణములతో విడువగూడదు. నీవు యుపదేశమును పాలించుచు నుండవలెను. ‘దయ, ఇంద్రియ నిగ్రహము, సత్యము, సరళత్వము’ ఈ మొదలైన సద్గుణములతో స్థిరముగా నుండవలెను. ధర్మార్థకామ సాధనము నందు స్థిరముగా నుండవలెను. ధర్మార్థకామ సాధనము నందు ‘కుశలుడవు కాబట్టి, ధర్మార్థములకు బాధకలిగించ కుండ నీవు ధర్మ ప్రధాన కార్యములనే అనుష్ఠించు చుండవలెను. వినయ దృష్టితో శ్రద్ధ గల హృదయముతోను బ్రాహ్మణులను సంతృప్త పరచుచు శక్తి కొలది వారికి నీవు అదర సత్కారములు చేయుచుండవలెను. బ్రాహ్మణులు అగ్ని జ్వాలల వలె తేజస్సులై యుండెదరు. కనుక వారికి నీవు ఎప్పుడు గూడ అపీయము చేయ గూడదు.

“దుర్యోధనా! ఈ మాటలు నీవు అశ్వత్థామకు నాయాజ్ఞగా తెలుపుము. ఇక నేను నీ వాగ్ధానిముల చేత బాధితుడ నై, ఘోర యుద్ధము చేయుటకు శత్రుసేనలో ప్రవేశించెదను. ఇప్పుడు క్రుద్ధులైన కౌరవ - సృంజయులు రాత్రివేళ గూడ యుద్ధము చేసెదరు. కనుక, నీకు శక్తి యుండినచో సేనను రక్షింపుము.

“జనమేజయా! సూర్యుడు నక్షత్రముల తేజస్సును హరించునట్లే, క్షత్రియుల పరాక్రమమును అపహరించునట్టి ఆచార్య ద్రోణుడు దుర్యోధనునితో పై మాటలు చెప్పిన తరువాత పాండవ-సృంజయులతో యుద్ధము చేయుటకు వెడలిపోయెను.

152వ అధ్యాయము

కర్ణ - దుర్యోధనుల సంభాషణము - మరల యుద్ధారంభము :-

“సంజయా! తరువాత ద్రోణాచార్యుని చేత ప్రోత్సాహితు డైన దుర్యోధనుడు కోపముతో యుద్ధము చేయుటకే నిశ్చయించి, కర్ణునితో ని ట్లనెను.

“కర్ణ! కృష్ణ సహితు డైన అర్జునుడు దేవతలకు గూడ భేదించుటకు మిక్కిలి కఠినమైన ఆచార్య ద్రోణ నిర్మిత వ్యూహమును భేదించి, నీవు - ద్రోణుడున్న జాగ్రత్తతో యుద్ధము చేయు చున్నప్పటికిన్ని మహా యోధులు చూచు చుండగనే సైంధవుని చంపెను చూచితివా!

“కర్ణ! సింహము ఇతర వన్యమృగములను సంహరించునట్లే అర్జును డొక్కడే భూమండలమునందలి రాజవీరుల నందఱనుసంహరించెను చూచితివా! నేను, ద్రోణుడున్న తీవ్ర ప్రయత్నముచేత యుద్ధము చేయు చున్నప్పటికిన్ని అర్జునుడు నా సేనలో అనేకులను చంపి, కొద్ది సంఖ్యలోని వారినే ప్రాణములతో విడిచెను.

“కర్ణ! ఒకవేళ యుద్ధమునందు ద్రోణాచార్యుడు అర్జునుని నివారించుటకు ప్రయత్నించి యుండిన యెడల, అర్జునుడు దుర్భేద్యుడైన ఆ వ్యూహమును ఎంత ప్రయత్నించినను ఎట్లు భేదింప జాలి యుండును? సైంధవుని వధించి అర్జునుడు తన ప్రతిజ్ఞాభారము నుండి విముక్తు డయ్యెను. పార్థుడు చంపి నేల గూల్చిన యనేక రాజవీరులను చూడుము. వీరందరు ఇంద్రసమాన పరాక్రమ సంపన్నులు.

“కర్ణ! ద్రోణాచార్యుడు పూర్తిగా ప్రయత్నించి అర్జునుని మన వ్యూహములో ప్రవేశించకుండ చేయ దలచి యుండిన యెడల, నతడు దుర్భేద్యుడైన ఆ వ్యూహమును ఎట్లు భేదింప గలిగి యుండును? కాని, అర్జునుడు ద్రోణాచార్యునకు పరమ ప్రేయశిమ్యుడు. కనుకనే, అతనితో యుద్ధము చేయకయే అతడు వ్యూహములో ప్రవేశించుటకు అవకాశమిచ్చెను. ద్రోణాచార్యుడు సైంధవునకు అభయప్రదానము చేసికూడ అర్జునునకు వ్యూహములో ప్రవేశించుటకు మార్గ మిచ్చెను.

“కర్ణ! నే నెంత గుణహీనుడనో చూడుము. సింధురాజు తన యింటికి పోవుటకు నేను తొలుతనే ఆజ్ఞ యిచ్చి యుండిన యెడల, యింత మహాజన సంహారము అయి యుండెడిది కాదు. మిత్రమా! సైంధవుడు తన ప్రాణ రక్షణకై యింటికి పోవ

దలచెను. కాని, అధముడ నైన నేనే ద్రోణాచార్యుని నుండి అభయము తీసికొని సైంధవుని ఆపితిని. ద్రోణాచార్యుడు ‘యుద్ధమునందు నేను సైంధవుని రక్షించెదను. అర్జునుడు అతనిదాక రాజాలడు’ అని నాతో చెప్పి ఆ బ్రాహ్మణుడు నా సేనను సంహరింప జేయుటకు జయద్రథుని ఆపెను.

“కర్ణ! యుద్ధమునందు ఎంత ప్రయత్నము చేసినను భాగ్యహీనుడ నైన నా సేన యంతయు నష్ట మై జయద్రథుడు గూడ చంప బడెను. వేలకొలది యోధులను చూడుము. వీరందరు అర్జున నామాంకితములైన బాణముల చేత యమ లోకమునకు పంపబడిరి. మన అనేక యోధులు చూచుచుండగనే, ఏక రథమాత్ర సహాయుడైన యర్జునుడు నా యీ వేలకొలది యోధులను, సైంధవుని గూడ చంపెను. ఇది యతని కెట్లు సాధ్యమయ్యెను? నేడు యుద్ధమునందు దురాత్ములమైన మేము చూచు చుండగనే నా సోదరులు చిత్రసేనాదులు భీమసేనునితో తలపడి చచ్చిరి.

“జనమేజయా! ఇట్లు దుర్యోధనుడు చెప్పగా విని కర్ణుడతనితో ని ట్లనెను.

“సోదరా! నీవు ఆచార్యుని నిందింపకుము. ఆ బ్రాహ్మణుడు తన బల - పరాక్రమ - శక్తి - ఉత్సాహములతో ప్రాణములను తెగించి, యుద్ధము చేయుచునే యున్నాడు. ఐనను, అర్జునుడు ఆయనను దాటి, సేనలో ప్రవేశించుటలో ఆచార్యుని దోషము ఏ కొంచెము గూడ లేదు. అర్జునుడు అస్త్ర విద్యా విద్వాంసుడు. అతి సమర్థుడు. యువకుడు. వీరుడు. అనేక దివ్యాస్త్రజ్ఞుడు. అతి త్వరగా పరాక్రమమును ప్రదర్శింప గలవాడు నై యున్నాడు. అతడు దివ్యాస్త్ర సంపన్ను డై, వానరధ్వజశోభిత మైన రథములో ఉండెను. శ్రీకృష్ణుడు అతని రథాశ్వముల పగ్గములు పట్టుకొని యుండెను. అభేద్యుడైన కవచము చేత సురక్షితు డై, యతడు తన బాహుబలాభి మానముతో నుండెను. ఇట్టి పరిస్థితిలో పరాక్రమవంతు డైన యర్జునుడు ఎప్పుడు గూడ నశించని దివ్య గాండీవమును ధరించి తీక్షణబాణములను ప్రయోగించుచు, ఆచార్య ద్రోణుని దాటి వ్యూహములో పోవుట అతనికి యోగ్య మైన కార్యముగానే యుండెను.

“రాజా! ఆచార్య ద్రోణుడు ఇప్పుడు వృద్ధుడైనాడు. త్వరగా నడుచుటకు గూడ అసమర్థుడు. భుజములచేత పరిశ్రమ పూర్వకముగా చేయబడు ప్రతియొక కార్యమునకు గూడ ఆయనకు శక్తి చాల కున్నది. కనుక, కృష్ణ సారథి యైన యర్జునుడు

అచార్యుని దాటి పోయెను. కనుక నే నేను ఇందులో అచార్యుని దోషము లే దని తలచెదను. ద్రోణాచార్యుడు మహాశస్త్రాస్త్ర విదు డైనను, పాండవులను యుద్ధమునందు జయింప జాలడు. కనుకనే అతనిని దాటి యర్జునుడు వ్యూహము లో ప్రవేశించెను, అని తలచెదను.

“దుర్యోధనా! దైవ విధానమునందు ఎక్కడగూడ ఏలాటి పరివర్తనము కలుగ జాలదు. అని నేను తలచెదను. ఎందుకనగా, మనవారు పరిపూర్ణశక్తితో యుద్ధము చేయు చుండినను, సైంధవుడు చంపబడెను. ఈ విషయములో దైవమే (ప్రారబ్ధ కర్మమే) ప్రధానము’ అని ఎంచబడెను.

“దుర్యోధనా! నీతో పాటు మేము గూడ యుద్ధమునందు విజయము సాధించుటకు మహా ప్రయత్నము చేసెదము. కపటముతో, వంచనములతో, పరాక్రమముతోను పోరాడుచు, విజయసాధనమునందు నిమగ్నులమై యుండినప్పటికిన్ని, దైవము మా పౌరుషమును నష్టపరచి, మమ్ము వెనుకకు త్రోయును. దైవము చేత, దౌర్భాగ్యముచేతను, గూడిన పురుషుడు ఎక్కడ గూడ ఏ కార్యము చేసినప్పటికిన్ని అతడు చేసిన ప్రతియొక కార్యము గూడ దైవము పడగొట్టును. మనుష్యుడు ఎల్లప్పుడు ప్రయత్న శీలు డై, నిర్భయముగా నిస్సందేహముగాను, కర్తవ్య పాలనము చేయవలెను. కాని, కార్యసిద్ధి దైవాధీనమై యుండును.

“దుర్యోధనా! మనము కపటముతో పాండవులను వంచించి చంపుటకు విషప్రయోగము, లక్ష్యాగ్రహణము చేసితిమి. జూదములో ఓడించితిమి. రాజకీయ నీతి ననుసరించి వారిని అడవికి గూడ పంపితిమి. ఇట్లు తీవ్ర ప్రయత్న పూర్వకముగా మనము చేసిన కార్యములన్నియు దైవము నష్టపరచెను. ఐనను, నీవు దైవము వ్యర్థ మని తలచి, ప్రయత్నపూర్వకముగ యుద్ధము చేయుము. మీరూ, పాండవులున్న మీమీ విజయముల కొరకు ప్రయత్నములు చేయు చుండగా దైవము తాను పోవలసిన మార్గములో పోవుచుండును.

“దుర్యోధనా! పాండవులు బుద్ధి పూర్వకముగా చేసిన సుకృతము ఏది గూడ నాకు కనపడుట లేదు. అథవా! నీవు బుద్ధిలోపమువలన చేసిన దుష్కృతము గూడ నాకు కనబడలేదు. సుకృత మైనను, దుష్కృత మైనను అన్నింటిపైన దైవమునకే అధికారము కలదు. సుకృత - దుష్కృతముల ఫలము నిచ్చువాడు దైవమే యగును.

తన పురాకృతకర్మమే దైవము. ఆ దైవము మనుష్యులు నిద్రించు చున్నను, వారి - వారి కర్మానుసారముగ వారిని మేల్కొల్పు చుండును. పూర్వము నీకు అనేక సంఖ్యలో సైన్యము లుండెను. అనేక యుద్ధవీరులు ఉండిరి. నీకు ఉన్నంత సైనిక బలము పాండవులకు లే కుండెను. ఇట్టి పరిస్థితిలో మీ యిరువురకు యుద్ధము ఆరంభమయ్యెను. ఐనను, అల్ప సంఖ్యాకు లైన పాండవ సైనికులు బహు సంఖ్య గల మీ యోధులను క్షీణదశకు తెచ్చిరి. అది దైవ కార్య మనియే నేను భావించెదను. దైవమే మీ పౌరుషమును నశింప జేసెను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యిట్లు కర్ణ - దుర్యోధనులు మాట్లాడుకొను చుండిన సమయమందే రణరంగమందు పాండవుల సేనలు కనపడెను. తరువాత, మీ దురాలోచన ప్రకారము మీ పుత్రులకు శత్రువులతో ఘోర యుద్ధము సంభవించెను. దానిలో రథములతో రథములు, గజములతో గజములున్న తలపడి యుద్ధము చేయ దొడగెను.

“జనమేజయా! ఇట్లు సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునకు సైంధవ వధవృత్తాంతము సవివరముగా తెలిపి తరువాత జరిగిన యుద్ధమును గూర్చి యిట్లు ధృతరాష్ట్రునితో చెప్ప దొడగెను.

సైంధవ వధ పర్వము సమాప్తము

ఘటోత్కచ వధ పర్వము

153వ అధ్యాయము

కౌరవ పాండవ సేనలయుద్ధము - యుధిష్ఠిరునిచేత దుర్యోధనుని పరాజయము:-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! మీ గజసేన పాండవ సేనను దాటి, అన్ని వైపుల వ్యాపించి యుద్ధము చేయ దొడగెను. పాంచాల - కౌరవ యోధులు యమ రాజ్యమునకు, పరలోకమునకున్న పోవుటకు దీక్ష గొనినట్లుగా, పరస్పరము పోరాడ జొచ్చిరి. ఒండొరులు తలపడి బాణ - తోమర - శక్తులతో వధించుకొన జొచ్చిరి. రథికులు రథికులతో రక్త ప్రవాహములు చిమ్మునట్లుగా ఘోర యుద్ధము చేసిరి. క్రుద్ధము లైన మదగజములు పరస్పర దంత ప్రహారములచేత చీల్చుకొను చుండెను. అప్పుడు ఆశ్వీకులు ఆశ్వీకులను ప్రాస - శక్తి - పరశువుల చేత గాయపరచుచుండిరి. నూర్ల కొలది మంది పదాతి సైనికులు శస్త్రధారు లై ఒండొరులు కొట్టుకొనుచుండిరి.

“రాజా! తమ తమ నామ - గోత్ర - కులములు తెలుపు చుండుట వినియే అప్పుడు కౌరవులతో యుద్ధము చేయు చున్న పాంచాలురను గురుతు పట్ట గలుగు చుంటిమి. యోధులందరు సమరాంగణమందు నిర్భయముగా తిరుగుచు, బాణ - శక్తి - పరశువులతో పరస్పరము సంహరించు చుండిరి. సూర్యాస్తమయ మగుట చేత, యోధులు ప్రయోగించిన వేలకొలది బాణములు దశ దిక్కుల వ్యాపించి స్పష్టముగా కనపడకుండెను.

“మహారాజా! ఇట్లు ఉభయ సైనికులు పరస్పరము యుద్ధము చేయుచున్నప్పుడు దుర్యోధనుడు ఆ సేనలో ప్రవేశించి, సైంధవుని వధ చేత మిక్కిలి దుఃఖితుడై, తాను మరణించుటకే నిశ్చయించుకొని శత్రు సేనలో దూరి తన రథపు ఘర్షర ధ్వని చేత దిక్కులను ప్రతిధ్వనింప జేయుచు, భూమిని కంపింప జేయుచున్న నీ పుత్రుడు పాండవ సేనా సమ్ముఖమునకు వచ్చెను. పాండవ సైనికులకు దుర్యోధనునకు అప్పుడు జరిగిన భయంకర సంగ్రామము సమస్త సేనల వినాశకరముగా నుండెను.

“జనమేజయా! ఆ విధముగ సంజయుడు చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్రుడు అతని నిట్లు ప్రశ్నించెను.

“సంజయా! రాజునకు ఇష్టమైన ద్రోణ - కర్ణ - కృపాచార్య - కృతవర్మలు

ఉండిరి కదా! వారు, దుర్యోధనుని యుద్ధమునుండి ఎందుకు ఆపలేదు? యుద్ధమునందు అన్ని ఉపాయములచేత రాజును రక్షించ వలెను కదా! మహర్షులు ‘ఇదియే యుద్ధము నందు సర్వోత్తమనీతి’ యని చెప్పిరి. నా పుత్రుడు శత్రుసేనలో దూరినప్పుడు మా పక్షపు రథికులు ఏమి చేసిరి?

ఆ మాటకు సంజయుడు ఇ ట్లనెను.

“మహారాజా! నీ పుత్రు డొక్కడే అనేక యోధులతో చేసిన అద్భుత సంగ్రామమును గూర్చి వర్ణించెద వినుము. ద్రోణ - కర్ణ - కృపాచార్యులు నివారించు చున్నప్పటికిన్ని దుర్యోధనుడు, మకరము సముద్రములో ప్రవేశించినట్లు పాండవసేనలో దూరి వేలకొలది బాణములు వర్షించుచు పాంచాల - పాండవ సైనికులను గాయపరచెను. ఉదయ కాల సూర్యుడు తన కిరణములచేత, అంతట వ్యాపించి యున్న అంధకారమును నశింప జేసినట్లే, నీ పుత్రుడు శత్రుసేనా వినాశము చేసెను. మండుచున్న మధ్యందిన మార్తాండుని వైపు ఎవరు గూడ చూడ జాలనట్లే, బాణ జ్వాలలచేత శత్రువులను తపింప జేయుచు సేనా మధ్యమున నిలిచిన తమ సోదరు డైన దుర్యోధనునివైపు పాండవులు చూడ జాల కుండిరి. దుర్యోధన బాణతాడితు లై పాంచాల సైనికులు ఇటు నటు పారిపోవుటకే ఉత్సాహము చూపు చుండిరి. వారికి శత్రు విజయమునందు ఉత్సాహము లేకుండెను. మెఱయు చున్న దుర్యోధన బాణముల చేత పీడితులై అనేక పాండవ సైనికులు నేల గూలిరి.

“రాజా! అప్పుడు దుర్యోధనుడు చూపినంత పరాక్రమము మీ సైనికులు చూప జాల కుండిరి. మదగజము వికసిత కమల శోభిత మైన సరస్సును మధించినట్లే, దుర్యోధనుడు పాండవసేనను అణగ ద్రొక్కుచుండెను. వాయు - సూర్యులచేత జలము ఎండుట వలన పద్మిని లత కాంతిహీన మైనట్లే, దుర్యోధన పరాక్రమ తప్తమైన పాండవ సేన తేజోహీన మయ్యెను.

“రాజా! అట్లు దుర్యోధనుడు పాండవ సేనను సంహరించి యుండుట చూచి, పాంచాలురు భీమసేనుని ముం దిడుకొని దుర్యోధనునిపై దాడి చేసినప్పుడు, అతడు భీమసేనుని పది, నకుల - సహదేవులను చెరి మూడు, విరాట - ద్రుపదులను చెరి ఆరు, శిఖండిని నూరు, ధృష్టద్యుమ్నుని డెబ్బది, యుధిష్ఠిరుని యేడు, కేకయ - చేది, దేశ సైనికులను అనేక బాణములతోను కొట్టెను. అట్లే సాత్యకిని ఐదు, ద్రౌపదీ పుత్రులను

చెరి మూడు - మూడు బాణములతో కొట్టి గాయపరచెను. తరువాత దుర్యోధనుడు ఘటోత్కచుని గూడ కొట్టి గాయపరచి, సింహనాదము చేసెను. ఆ మహాయుద్ధమందు రథికులను నూర్లకొలది మంది యోధులనున్న యమరాజు ప్రజానాశము చేసినట్లు దుర్యోధనుడు బాణములచేత వధించెను. నీ పుత్రుని బాణముల దెబ్బలు తిని పాండవ సేన నలువైపుల నుంచి పారిపోవ జొచ్చెను. అక్కడ మండుచున్న మార్తాండుని వలె నున్న దుర్యోధనుని వైపు గూడ పాండవ సైనికులు కన్నెత్తి చూడ జాల కుండిరి.

“మహారాజా! అది చూచి క్రుద్ధుడైన యుధిష్ఠిరుడు దుర్యోధనుని వధించుటకు అతని వైపు పరుగెత్తెను. ఆ కురువీరు లిద్దరు తమ - తమ స్వార్థ సాధనకొరకు పరాక్రమముతో పరస్పరము తలపడిరి. అప్పుడు దుర్యోధనుడు పది బాణములు కొట్టి యుధిష్ఠిరుని గాయపరచి ఒక బాణముతో నతని ధృజమును ఖండించి, మూడు బాణములు యుధిష్ఠిర సారథి యైన ‘ఇంద్రసేను’ని లలాటమందు కొట్టి గాయపరచి, మరియొక బాణముతో యుధిష్ఠిరుని ధనుస్సు ఖండించి, నాలుగు బాణములతో అతని నాలుగు గుఱ్ఱములను కొట్టెను.

“మహారాజా! అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు క్రుద్ధుడై రెప్పపాటుకాలములో మరియొక ధనుస్సు తీసికొని బాణ ప్రయోగము చేసి, దుర్యోధనుని ఆపి, రెండు భల్లములతో దుర్యోధనుని సువర్ణ ధనుస్సును మూడు తునకలు చేసెను. తరువాత పది నిశిత శరములతో దుర్యోధనుని కొట్టగా అవి యతని మర్మస్థానములను చీల్చుచు పృథివిలో దూరెను. అప్పుడు పాండవ యోధులు తిరిగి వచ్చి, వృత్రాసుర వధ కొరకు దేవతలందరు ఇంద్రుని జేరినట్లు యుధిష్ఠిరుని యండ జేరిరి.

“రాజా! తరువాత యుధిష్ఠిరుడు సూర్య కిరణములవలె తేజస్సు లైన భయంకర బాణములను తీసికొని, వీనితో నీవు చచ్చితివి! అని చెప్పి, దుర్యోధనునిపై ప్రయోగింపగా, నతడు గాయపడి సోమ్యసిల్లి రథపు వెనుక భాగమందు ధమ్మని కూల బడెను. అప్పుడు ప్రసన్నులైన పాంచాల సైనికులు ‘దుర్యోధన రాజు చచ్చెను’ అని చెప్పి కోలాహలము చేసిరి. దానితోపాటే బాణముల భయంకర శబ్దము గూడ వినపడెను.

“మహారాజా! తరువాత, ద్రోణాచార్యుడు అక్కడకు త్వరగా వచ్చెను. అప్పుడు దుర్యోధనుడు హర్షోత్సాహములతో ధనుస్సు తీసికొని ‘నిలు-నిలుము’ అనుచు యుధిష్ఠిరునిపై ఆక్రమణము చేసెను. అది చూచి పాంచాల సైనికులు దుర్యోధనుని

ఎదురించుటకు ముందుకు వచ్చిరి. కాని, దుర్యోధనుని రక్షణార్థమై ద్రోణాచార్యుడు వారినందరిని, ప్రచండ వాయువుతో వచ్చిన మేఘములను సూర్యుడు వలె, నష్టపరచెను. తరువాత, ఒక చోట చేరిన మీ సైనికులకు శత్రు సైనికులకున్న మహా సంగ్రామము జరిగి, యనేక ప్రాణులు సంహరింప బడిరి.

“జనమేజయా! ఇట్లు సంజయుడు దుర్యోధన - యుధిష్ఠిరుల యుద్ధమును గూర్చి వర్ణింపగా విని ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో ని ట్లనెను.

154వ అధ్యాయము

రాత్రి యుద్ధమందు తగ్గిపై దాడి చేసిన పాండవ సైనికులను ద్రోణాచార్యుడు నింహించుట

“సంజయా! నా యజ్ఞుడు ఉల్లంఘించిన మూర్ఖ దుర్యోధనునితో పూర్వోక్త వచనములు చెప్పిన ద్రోణాచార్యుడు పాండవ సేనా ప్రవేశము చేసి నిరంకుశముగా తిరుగుచున్న యతనిని పాండవులు ఎట్లు ఆపిరి? అతని రథముయొక్క కుడి - యెడమ చక్రములను ఎవరు రక్షించిరి? ఆచార్యుని వెనుక భాగమందు ఏ వీరులుండిరి? అతని ముందు శత్రు వీరులెవరుండిరి? అప్పుడు శత్రువులకు చాలసేపటి దాక శీతకాలము రాకుండనే చలి పుట్టి యుండును. శిశిర ఋతువునందు గోవులు చలికి వణకినట్లే శత్రు సైనికులు గూడ ఆచార్యుని భయము వలన గడ-గడ వణకి యుందురు. ఎందుకనగా, మహాధనుర్ధరుడైన ఆచార్య ద్రోణుడు పాంచాల సేనారథమార్గములందు నృత్యము చేయుచు ప్రవేశించి యుండెను. ఆచార్యుడు క్రుద్ధమైన ధూమకేతువు (ఉత్పాతాగ్ని) వలె వచ్చి పాంచాల సేనలను దగ్ధ మొనరించు చుండెను కదా! అట్లున్న యాచార్యునకు మరణ మెట్లు కలిగెను?

“జనమేజయా! అట్లు ప్రశ్నించిన ధృతరాష్ట్రునకు సంజయుడు ఈ విధముగ బదులు చెప్పెను.

“మహారాజా! సైంధవుని వధించిన సాయంకాలమే అర్జున - సాత్యకులు యుధిష్ఠిరునితో కలిసి ద్రోణాచార్యునిపైననే దాడి చేసిరి. యుధిష్ఠిర భీమసేనులు వేరు - వేరు సేనలతో ద్రోణాచార్యుని ఆక్రమించిరి. నకుల - సహదేవ - ధృష్టద్యుమ్న విరాట రాజులు, కేకేయ రాజకుమారులు, మత్స్య సాళ్యదేశ సైనికులున్న ద్రోణాచార్యునిపైననే

దాడి చేసిరి. పాంచాల సైనికులచేత సురక్షితుడైన ద్రుపదరాజు, ద్రౌపదీ కుమారులు, ఘటోత్కచుడున్న ఆచార్యునే ఎదురించిరి. యుద్ధ కుశలు లైన ఆరువేలమంది ప్రభద్రకులు, పాంచాల యోధులున్న శిఖండిని ముందిడుకొని ద్రోణునిపైననే దాడి చేసిరి. ఇట్లే ఇతర పాండవ సేనా మహారథికులు, వీరులు - అందరున్న ఒకటిగా చేరి ఆ బ్రాహ్మణ వీరుని వైపే పోయిరి.

“రాజా! వారందరు వచ్చినప్పుడు ఆ రాత్రి మహా భయంకరముగా నుండి, భయశీలుర భయము వృద్ధి పొందించు చుండెను. అప్పుడు సమస్త యోధులకు అమంగళకరము, భయంకరము, యమసన్నిధి పొందించునదియు నై యుండి, గజాశ్య పదాతి దళముల ప్రాణాంతకరముగ నుండెను. ఆ భయంకర రాత్రి యందు నక్కలు అన్ని వైపుల కోలాహలము చేయుచు, నిప్పులు గ్రక్కుచున్న భయము సూచించు చుండెను. విశేషించి కౌరవసేనలో భయసూచక మైన గుడ్లగూబలు కనపడు చుండెను.

“మహారాజా! తరువాత సమస్త సేనలలో రణభేరి - మృదంగ ధ్వనులు, ఏనుగుల ఘోరములు, అశ్వహేళితములు (సకిలింపులు), గుఱ్ఱముల గిట్టల దెబ్బల శబ్దములున్న అంతట మార్మోగు చుండెను. అప్పుడు సృంజయ వీరులకు ద్రోణాచార్యునకున్న అతి దారుణ సంగ్రామము జరిగెను. సమస్త ప్రపంచము అంధకారము చేత, సేనల వలన లేచిన ధూళి చేతను ఆచ్ఛాదిత మై ఎవరికి గూడ ఏమియు తెలియకుండెను. గజాశ్య పదాతి దళములు రక్తసిక్తము లగుట చేత మాకు ధూళి కనపడకుండెను. మే మందరము మోహము చెందినట్లైతిమి. పర్యతముపై రాత్రి కాలమున వెదుళ్ల యడవులు కాలగా, వెదుళ్ళ చటచట శబ్దములు వినపడునట్లే, శస్త్రముల ఆఘాత - ప్రత్యాఘాతముల చట-చట శబ్దములు ఘోరముగ వినపడు చుండెను. యుద్ధరంగ మంతయు మృదంగ - దుందుభి - పటహ (తప్పెట్ల) ధ్వనులచేత గజాశ్యముల ఘోరముల హేషారవములచేతను వ్యాప్త మై యుండెను.

“రాజా! అంధకారాచ్ఛాదిత మైన యుద్ధరంగమందు తమ వారిని, పరులను గురుతు పట్టజాలక ఆ రాత్రి అన్ని కూడ ఉన్మత్తముల వలె తోచు చుండెను. రక్త ధారలు నేల ధూళిని అణచెను. యోధుల సువర్ణ కవచ-భూషణముల మెఱపుల చేత అంధకారము దూరమగు చుండెను. అప్పుడు మణి-సువర్ణ భూషణాలంకృతమైన కౌరవ సేన నక్షత్ర సహితమైన యాకాశమువలె శోభిల్లు చుండెను.

“రాజా! ఆ సేన పరిసరములందు నక్కలు భయంకరముగ కూయు చుండెను. సమస్త సేన శక్తి - ధ్వజములచేత వ్యాప్తమయ్యెను. కొన్నిచోట్ల గజ ఘోరములు, కొన్ని యెడల యోధుల సింహనాదములు, మరికొన్ని చోట్ల సైనికుల పరస్పరము అఱచుచు, పిలుచుకొను శబ్దములున్న వినపడుచుండెను. ఈ శబ్దముల కోలాహలము చేత నిండిన యాసేన మిక్కిలి భయంకరముగా నుండెను.

“రాజా! కొంచెము సేపటిలోనే అక్కడ రోమాంచకరమైన భయంకర మహాశబ్దము మారు మ్రోగెను. అది ఇంద్రుని వజ్రాయుధపు గడ-గడ ధ్వని అంతట వ్యాపించెనా యనునట్లు తోచు చుండెను. ఆ ధ్వనిసమస్త దిక్కులను కప్పెను. రాత్రి కాలమందు కౌరవ సైనికులు తమ సువర్ణ భుజకీర్తి - కుండలాదులచేత, అస్త్ర - శస్త్రములచేతను ప్రకాశించు చుండిరి. ఆ రాత్రి సువర్ణ భూషితము లైన గజ-రథములు విద్యుత్తుతో గూడిన మేఘములవలె కనపడు చుండెను. అక్కడ నలువైపుల పడుచుండిన ఋష్టి - శక్తి - గదా - బాణ - ముసల - ప్రాస - పట్టిశాది శస్త్రములు అగ్ని కణములవలె ప్రకాశించు చుండెను.

“రాజా! యుద్ధేచ్ఛ చేత సేనలో ప్రవేశించిన సైనికుల చేత ఆ సేన మేఘముల సమూహమువలె కనపడెను. దానిలో దుర్యోధనుడు ఎదురుగాలి వలె, రథ గజములు మేఘములవలె, రణవాద్య ధ్వనులు మేఘగర్జనము వలె, ధ్వజ - ధనుస్సులు విద్యుత్తుల వలె, ద్రోణాచార్య - పాండవులు పర్వతమై వలె, ఖడ్గ - శక్తి - గదాది శస్త్రముల దెబ్బలు పిడుగుల వలె, బాణముల వర్షము జల వర్షమువలె, అస్త్రములు వాయువు వలెను నుండి, శీతోష్ణములచేత వ్యాప్తమైన ఆ భయంకర సేన అందరికి విస్మయము గొలుపుచు, యోధుల జీవితములకు వినాశకరముగ నుండెను. దానిని దాటుటకు నౌక వంటి సాధన మేదియు లేకుండెను.

“రాజా! ఆ మహాశబ్దముచేత మారుమ్రోగిన భయంకర రాత్రిలో మొదటి జాము గడచుచుండెను. అది పిరికిపందలకు భయము, శూరులకు హర్షమున్ను పెంచునదిగా నుండెను. ఆ భయంకర రాత్రి యుద్ధము జరుగుచున్నప్పుడు క్రోధభరితు లైన పాండవ - సృంజయులు ఒక్కసారియే ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేసిరి. ఆచార్యుడు తనపై వచ్చు చున్న ప్రతియొక యోధుని యుద్ధ విముఖుని చేయుచు ఎందరినో సంహరించెను. ఆ రాత్రి ద్రోణాచార్యుడు ఒక్కడే తన బాణములచేత ఒక వేయి గజములను, పదివేల రథములను, లక్షలకొలది పదాతి దళములను, ఆశ్వికులనున్న సంహరించెను.

“జనమేజయా! యిట్లు సంజయుడు రాత్రి యుద్ధము వర్ణింపగా విని, ధృతరాష్ట్రుడు అతని నిట్లు ప్రశ్నించెను.

155వ అధ్యాయము

ద్రోణాచార్యుడు శిబిని వధించుట - భీమసేనుని ముష్టి కరతలాఘాతముల చేత కళింగరాజకుమార - ధ్రువ, జయరాత, ధృతరాష్ట్ర పుత్ర దుష్కర్ల, దుర్మదుల వధ:-

“సంజయా! ఆచార్య ద్రోణుడు సంజయులసేనలో ప్రవేశించినప్పుడు మీ మనోభావ మెట్లుండెను? గురుజనుల యాజ్ఞ నుల్లంఘించు దుర్యోధనునితో పూర్వోక్త వచనములు చెప్పి ద్రోణుడు శత్రుసేనలో జొరబడినపుడు అర్జునుడేమి చేసెను? సైంధవ - భూరిశ్రవులు చంప బడిన తరువాత ద్రోణాచార్యుడు పాంచాలసేనలో దూరినప్పుడు ‘దుర్ధర్షుడు ప్రవేశించినప్పుడున్న దుర్యోధనుడు ఏమి చేసెను? ద్రోణాచార్యునకు బాసటగా, అతని వెనుక ఎవ-రెవరు పోయిరి? ఏ యే వీరులు ఆచార్యుని యెదుట నిలిచిరి? ద్రోణాచార్యుని బాణముల చేత బాధితు లై, సమస్త పాండవులు శిశిరముతువులో బక్కజిక్కిన గోవుల వలె గడ-గడ వడకు చుండి యుందురు. ద్రోణాచార్యుడు పాంచాలుర సేనలో ప్రవేశించి యెట్లు మృత్యువు వాత పడెను?

“సంజయా! రాత్రి సమయమందు సమస్త యోధులు, మహా రథికులున్న ఒకటిగా చేరి పరస్పరము తలపడి వేరు-వేరు సేనలు మధింప బడుచున్నప్పుడు మీలో ఎవ-రెవరి బుద్ధి స్థిరముగా నిలువ గలిగెను? నీవు ప్రతి యొక యుద్ధములోను మా మహారథికులు హతాహతు లై, పరాజితు లై, రథహీను లైనట్లు చెప్పుచున్నావు. పాండవులు వారి నందరిని మధించి అచేతనులను చేయగా వారు అంధకారములో మునిగినప్పుడు మా సైనికులు ఏ మనుకొను చుండిరి? సంజయా! పాండవులైతే, హర్షోత్సాహములతో ముందుకు సాగి పోవు చున్నట్లు, మా సైనికులు దుఃఖితు లై యుద్ధ విముఖు లగు చున్నట్లున్ను చెప్పు చున్నావు. యుద్ధము నందు వెన్ను జూపని పాండవుల సైన్యములో రాత్రివేళ ఎట్లు వెలుతురు గలిగెను? కౌరవ సైన్యమందు గూడ ఏ విధముగ ప్రకాశము సంభవ మాయెను?

“జనమేజయా! ఇట్లు ధృతరాష్ట్రుడు చేసిన ప్రశ్నములకు సంజయుడు ఈ విధముగ ఉత్తరముచెప్పెను.

“మహారాజా! అత్యంత దారుణ మైన రాత్రి యుద్ధము జరుగు చున్నప్పుడు సోమక - పాండవులు ద్రోణునిపై దాడి చేసిరి. తరువాత ఆచార్య ద్రోణుడు కేకయులను ధృష్టద్యుమ్నుని పుత్రుల నందరినిన్ని సంహరించెను. అతని యెదుటకు వచ్చిన మహారథికుల నందరిని ద్రోణుడు పితృలోకమునకు బంపెను.

“రాజా! ఈ విధముగ శత్రు వీర సంహారము చేయు చున్న ద్రోణాచార్యుని ఎదురించుటకు ‘శిబి’ రాజా వచ్చెను. పాండవ పక్షియు ధైర్య శిబి వచ్చు చుండుట చూచి, ద్రోణాచార్యుడు అతనిని పది బాణములతో గాయపరచగా, నతడు ముప్పది బాణములు కొట్టి ద్రోణాచార్యునకు ప్రతీకారము చేసి, భల్లము చేత ఆచార్యుని సారథిని చంపెను. అది చూచి ఆచార్యుడు శిబి యొక్క గుఱ్ఱములను, సారథినిన్ని చంపి, అతని మస్తకమును గూడ ఖండించి పడగొట్టెను.

“రాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుని రథమునకు మరియొక సారథిని పంపగా ఆచార్యుడు మరల శత్రువులపై దాడి చేసెను. అప్పుడు కళింగరాజకుమారుడు కళింగ సేనలతో భీమసేనునిపై ఆక్రమణము చేసెను. భీముడు తెలుత అతని తండ్రిని వధించుటచేత, అతని క్రోధము అధిక మై, భీమసేనుని పన్నెండు బాణములతో కొట్టి గాయపరచి, మూడు బాణములతో భీముని సారథియైన ‘విశోకు’ని కొట్టి, ఒకబాణముతో భీముని ధ్వజమును ఖండించెను. అప్పు డా రాజకుమారుని రథముపై భీమసేనుడు ఎగిరి దుమికి అతనిని పిడికిళ్ళతో గ్రుద్దెను. దానిచేత కళింగ రాజకుమారుని యెముకలు చూర్ణము లై, క్రింద పడెను.

“రాజా! అప్పుడు కర్ణుడు, అతని సోదరుడున్న భీమసేనుని పరాక్రమమును సహింప జాలక విషధర సర్పముల వంటి బాణములతో భీమసేనుని గాటముగా గాయపరచిరి. తరువాత, భీమసేనుడు శత్రువు రథము విడిచి, మరియొక శత్రువైన ‘ధ్రువు’ని రథముపై నెక్కి, ధ్రువుడు ఎడతెగక బాణములు కురిసెను. భీమసేనుడు అతనిని గూడ ముష్టి ఘాతములచే చంపి పడగొట్టెను. తరువాత భీముడు ‘జయరాతు’ని రథముపైకి పోయి సింహనాదము చేసి, ఎడమచేత జయరాతుని ఒక త్రోవు తోసి, అరచేత చరచి చంపి, కర్ణుని యెదుటికి పోయి నిలిచెను. అప్పుడు కర్ణుడు భీమునిపై సువర్ణ నిర్మిత శక్తిని ప్రయోగింపగా, భీముడు దానిని చేతబట్టుకొని తిరిగి దానిని కర్ణుని పైననే విసరగా, కర్ణునిపై పడబోవుచున్న ఆ శక్తిని శకుని ఖండించెను.

“మహారాజా! ఇట్లు భీమసేనుడు అద్భుత పరాక్రమము చూపి, మరల తన

రథముపై వచ్చి మీ సేనను తరిమెను. అప్పుడు యమరాజువలె నున్న భీముడు ముందుకు సాగి వచ్చు చుండుట చూచి అతనిపై నీపుత్రులు బాణములు కప్పి ఆపిరి. అప్పుడు భీముడు నీ పుత్రుడైన 'దుర్ముడు'ని సారథిని, గుఱ్ఱములనున్న చంపగా, దుర్ముడు తన సోదరు డైన 'దుష్కర్ణు'ని రథముపైకి పోయెను. తరువాత ఆ యిరువురు సోదరులు ఒక రథమునుండియే యుద్ధముఖమందు భీమునిపై, వరుణ - మిత్రులు తారకాసురునిపై ఆక్రమణము చేసినట్లు, దాడి చేసిరి. తరువాత, నీ పుత్రులు దుర్ముద (ధుర్ధర్) - దుష్కర్ణులు ఏక మై భీముని బాణములతో గాయపరచిరి.

“రాజా! తరువాత దుర్యోధన - కృపాచార్య - సోమదత్త - బాహ్లిక - అశ్వత్థామలు చూచు చుండగానే భీమసేనుడు దుర్ముద - దుష్కర్ణుల రథమును ఒక తన్ను తన్ని భూమిలో దూర్చెను. తరువాత దుర్ముద - దుష్కర్ణులను భీమసేనుడు ముష్టి ఘాతములచేత చంపి, త్రొక్కి గర్జిలెను. అది చూచి కౌరవసేనలో హాహాకారము రేగెను. భీమసేనుని చూచి రాజులు 'సాక్షాత్తు రుద్ర భగవానుడే భీమసేనుడుగా నవతరించి ధృతరాష్ట్ర పుత్రులతో యుద్ధము చేయు చున్నాడు' అని చెప్పి రాజు లందరు అచేతనులై తమ - తమ రథములలో విడి - విడిగా పారి పోయిరి. అప్పుడు ఇద్దరు వ్యక్తులు ఒకటిగా పరుగెత్త కుండిరి.

“మహారాజా! రాత్రి ప్రథమ యామమున కౌరవసేన భయముతో నలువైపుల పారి పోయినప్పుడు రాజులందరు వికసిత కమల సుందర నేత్రములు గల భీమసేనుని మిక్కిలి ప్రశంసించిరి. అప్పుడు భీముడు యుధిష్ఠిరుని గౌరవించెను.

“రాజా! తరువాత అంధకాసుర వధానంతరము దేవతలు శంకరుని స్తుతించి పూజించినట్లు నకుల - సహదేవ - ద్రుపద - విరాట - కేకయ రాజకుమార - యుధిష్ఠిరాదులు భీమసేనుని విజయము చేత ప్రసన్నులై, యతనిని ప్రశంసించిరి.

“రాజా! తరువాత వరుణ పుత్రుని వలె పరాక్రమవంతులైన నీ పుత్రు లందరు రోష భరితులై గజసేనతో, పదాతి దళములతోను ద్రోణాచార్యుని వెనుక వచ్చి భీమసేనుని నలువైపుల చుట్టుముట్టిరి. అది చూచి, నకుల - సహదేవులు, ద్రుపద పుత్రులు, యుధిష్ఠిర - ద్రుపద - విరాట - సాత్యకి - ఘటోత్కచ - జయ - విజయ - ద్రుమ - వ్యక - సృంజయ యోధులున్న నీ పుత్రులు ముందుకు సాగకుండ ఆపిరి.

“రాజా! తరువాత గాఢాంధకారము చేత ఆవరింప బడిన యా భయంకర రాత్రి

యందు ఆ వీరులకు భయంకరము, తోడెళ్ళకు - కాకులకు - గ్రద్దలకున్న ఆనందకరము నగు నద్భుత యుద్ధము జరుగ జొచ్చెను.

“జనమేజయా! తరువాతి యుద్ధ వృత్తాంతము సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునకు ఇట్లు చెప్ప జొచ్చెను.

156వ అధ్యాయము

సోమదత్త, సాత్యకుల యుద్ధము - సోమదత్త పరాజయము - ఘటోత్కచ, అశ్వత్థామల యుద్ధము - అశ్వత్థామ ఘటోత్కచపుత్రుని ఒక అక్షోహిణి రాక్షసు సేనను, ద్రుపద పుత్రులను వధించుట - పాండవ సేనల పరాజయము :-

“మహారాజా! ఆమరణ నిరశన వ్రత దీక్షలో నున్న తన పుత్రుని భూరిశ్రవుని, సాత్యకి వధించినప్పుడు భూరిశ్రవుని తండ్రియైన సోమదత్తుడు క్రుద్ధుడై, సాత్యకితో నిట్లనెను.

“సాత్యతా! పూర్వకాలమునందు మహాత్ములు, దేవతలున్న అనుసరించిన క్షత్రియ ధర్మమును నీవు విడిచి, దోపిడి గాండ్ర ధర్మము నందు ఎందుకు ప్రవర్తిల్లితివి? యుద్ధ విముఖుడై, దైన్యముతో, ఆయుధము పడవేసినవానిని యుద్ధభూమిలో క్షత్రియధర్మ పరాయణు డైన విద్యాంసుడు ఎట్లు కొట్టగలడు? వృష్ణి వంశీయులలో నీవు ప్రద్యుమ్నుడు ఈ యిద్దరే మహారథికులని ప్రఖ్యాతి గలవారు. అర్జునుడు ఎవని బాహువు తెగ గొట్టెనో, ఎవడు ఆమరణ నిరశన వ్రతదీక్షలో కూర్చొని యుండెనో, అట్టి నా పుత్రుని భూరిశ్రవుని క్రూరముగా నెట్లు కొట్టితివి?

“వృష్ణి కులకళంకా! సాత్యకి! ఆ పాపకర్మ ఫలము ఇక్కడనే నీ విప్పుడు పొందుము. నేడు, నేను ఒక బాణముతో నీ శిరస్సు ఖండించెదను. నేను నా యిరువురి పుత్రులపై, యజ్ఞాదిపుణ్యకర్మలపైనను ఒట్టు పెట్టుకొని చెప్పుచున్నాను. ఈ రాత్రి గడచులోపలనే నిన్ను, అర్జున రక్షితుడవు కాకున్నప్పుడు, పుత్ర - సోదర సహితముగ వధింపని యెడల, ఘోర నరకమందు పడెదను గాక.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఇట్లు సోమదత్తుడు చెప్పి కోపముతో శంఖము పూరించి సింహనాదము చేసెను. సాత్యకి గూడ మిక్కిలి కోపముతో, సోమదత్తునితో నిట్లనెను.

“కొరవేయా! నీతో గాని మరి యితరు డెవనితో గాని యుద్ధము చేయునప్పుడు నా కేలాటి భయము గలుగదు. నీవు సమస్త సేనా సహితుడ వై మాతో పాటు యుద్ధము చేసినను నాకు ఏలాటి బాధ యుండదు. నేను సర్వదా క్షత్రియ ధర్మమునే యనుసరించు చుండెదను. యుద్ధమే సారముగా గలిగి, దుష్టపురుషులు మెచ్చుకొను కటు వాక్యములచే నీవు నన్ను బెదరింప జాలవు. నీవు నాతో యుద్ధము చేయ గోరు చున్న యెడల తీక్షణబాణములతో నన్ను కొట్టుము. నేను గూడ నీపై బాణ ప్రయోగము చేసెదను. నీ వీర పుత్రుడు భూరిశవుడు చంపబడెను. సోదర దుఃఖము చేత శలుడు గూడ యుద్ధము లో వీరగతి పొందెను. ఇప్పుడు పుత్రబంధవ సహితముగ నిన్ను గూడ చంపెదను. నీవు కురుకుల మహారథికుడవు. రణరంగమందు సావధానుడ వై నిలువుము.

“సోమదత్తా! నిరంతర దాన - దయా - శౌచ - ఆహింసా - లజ్జా - ధృతి - క్షమాది సద్గుణము లనియు గలిగి, ధ్యజమునందు మృదంగ చిహ్నము గల ధర్మరాజు తేజస్సు చేత నీవు పూర్వమే మరణించితివి. కనుక, నిప్పుడు కర్ణ - శకునులతో పాటే నశించెదవు. ‘ఒకవేళ, నేను యుద్ధమునందు నీవంటి పాపిష్ఠుని, నీ పుత్రులతో పాటు సంహరింపని యెడల, నాకు ఉత్తమ గతి లభించ కుండుగాక!’ యని శ్రీకృష్ణుని చరణములంటి, నేను చేసిన ఇష్టా (యజ్ఞ యాగాదులు) పూర్త (వాపీకూప తటాకాదులు) ములపై శపథము చేసి చెప్పు చున్నాను. నీ వింతకుముందు చెప్పిన విషయములు చెప్పి యుద్ధము విడిచి పారిపోయినప్పటికిన్ని నా చేతినుండి తప్పించుకొన జాలవు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! సాత్యకి - సోమదత్తులు పరస్పరము ఇట్లు మాటలాడుకొని క్రోధరక్త నేత్రు లై పోరాడగా, ఒకవేయి రథములతో, పదివేల గజములతోను, దుర్యోధనుడు సోమదత్తుని నలువైపుల చేరి అతనిని రక్షింప దొడగెను. అప్పుడు శకునిగూడ సోదరులతో, పుత్రపుత్రులతోను అక్కడికి వచ్చెను. శకుని ఒక లక్ష కంటె మించిన ఆశ్విక దళముతో సోమదత్తుని రక్షించు చుండెను.

“మహారాజా! యిట్లు బలవంతు లైన సహాయకులచేత సురక్షితు డై సోమదత్తుడు బాణముల చేత సాత్యకిని కొప్పెను. అది చూచి, ధృష్టద్యుమ్నుడు మహాసేనతో అక్కడికి వచ్చెను. అప్పుడు పరస్పర ప్రహారము చేయుచున్న సేనల కోలాహల ధ్వని, ప్రచండ వాయువు చేత ఘూర్ణిల్లిన సముద్రముల గర్జనమువలె

నుండెను. సోమదత్తుడు సాత్యకిని తొమ్మిది బాణములతో కొట్టగా, సాత్యకి గూడ సోమదత్తుని తొమ్మిది బాణములతోనే కొట్టి గాయపరచెను. సోమదత్తుడు అది సహించ జాలక రథములో కూలబడి మూర్చిలెను. అది చూచి యతని సారథి త్వరగా నతనిని యుద్ధభూమినుండి తొలగించుకొని పోయెను.

“రాజా! సోమదత్తుని యవస్థ చూచి ద్రోణాచార్యుడు సాత్యకి వధేచ్ఛతో పరిగెత్తుచుండగా, యుధిష్ఠిరాది పాండవులు సాత్యకి రక్షణమునకు సాత్యకి చుట్టు చేరిరి. పూర్వము త్రిలోక విజయేచ్ఛ చేత బలి చక్రవర్తి దేవతలతో యుద్ధము చేసినట్లే, ద్రోణాచార్యుడు పాండవులతో ఘోర సంగ్రామము చేసి, పాండవ సేనను బాణముతో కప్పి, యుధిష్ఠిరుని కొట్టెను. తరవాత ద్రోణుడు సాత్యకిని పది, ధృష్టద్యుమ్నుని ఇరువది, భీమసేనుని తొమ్మిది, నకులుని ఐదు, సహదేవుని ఎనిమిది, శిఖండిని నూరు, ద్రౌపదీ పుత్రుల నైదుగురిని చెరియైదు, విరాటుని ఎనిమిది, ద్రుపదుని పది, యుధామన్యుని మూడు, ఉత్తమోజాని ఆరు, ఇతర సైనికులను అనేక బాణములున్న కొట్టి గాయపరచి, యుధిష్ఠిరుని పై దాడి చేసెను.

“మహారాజా! ద్రోణాచార్యుని దెబ్బలు తిని యుధిష్ఠిర సైనికులు అర్థనాదము చేయుచు భయముతో దశదిక్కులకు పారిపోయిరి. అది చూచి అర్జునునకు కోపము వచ్చి, త్వరగా ఆచార్యుని ఎదురించుటకు పోయెను. అప్పుడు యుధిష్ఠిరుని సేనలు తిరిగి రాగా, వారితో ద్రోణునకు మరల యుద్ధము జరిగెను. నీ పుత్రులు ద్రోణాచార్యుని చుట్టు చేరి, దూది గుట్టలను అగ్ని దహించునట్లు పాండవసేనలను నశింప జేయ జొచ్చిరి. ప్రజ్యులితాగ్ని వలె భాసిల్లుచు, బాణము లనెడు కిరణములతో గూడిన సూర్యుని వలె ప్రకాశించుచు నున్న ద్రోణాచార్యుడు ధనుస్సును మండలాకారముగ లాగి ప్రచండ భాస్కరుని వలె శత్రువులను దహించు చుండగా పాండవ సేనలో ఏ వీరుడు గూడ ఆచార్యుని ఆఫ జాలకుండెను. ద్రోణుని యెదుట నిలిచిన ప్రతియొక యోధుని శిరస్సు ఖండించి ద్రోణుని బాణము భూమిలో దూరు చుండెను. ఇట్లు ద్రోణుని ధాటికి తట్టుకొన జాలక భయపడి పాండవ సేనలు అర్జునుడు చూచు చుండగనే పారి పోయెను.

“మహారాజా! ఆ రాత్రి అట్లు పారద్రోల బడుచున్న సేనను చూచి అర్జునుడు శ్రీకృష్ణునితో ‘ద్రోణాచార్య రథ సమీపమునకు పొమ్ము’ అని యనగా, పార్థ సారథి రజత - గోదుగ్ధ - మల్లికా - పుష్ప - చంద్రుల సమానములైన శ్వేతాశ్వములను ద్రోణాచార్యుని

రథముపై తీలెను. అప్పుడు భీమసేనుడు గూడ తన సారథితో 'ద్రోణాచార్యుని సేనవైపు పొమ్ము' అని యనగా, 'విశోకుడు' అర్జునుని అనుసరించి గుఱ్ఱములను తీలెను.

“మహారాజా! భీమార్జునులు ద్రోణాచార్యుని సేనవైపు యుద్ధ సన్నద్ధులై పోవుచుండుట చూచి, పాంచాల - సృంజయ - మత్స్య - చేది - కారూష - కోసల - కేకయ - మహారథికులుగూడ ఆ యిరువురిని అనుసరించిరి. తరువాత ఇరు సేనలకు రోమాంచకర యుద్ధము ఆరంభింపగా, అర్జునుడు ద్రోణాచార్యుని సేనకు కుడివైపు, భీమసేనుడు ఎడమవైపున్న లక్ష్మము చేసి పోరాడు చుండిరి. ఆ యిరువురితో పాటు రథములు, సేనలు నుండెను.

“రాజా! భీమార్జునులు ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేయుట చూచి, ధృష్టదుమ్న - సాత్యకులు గూడ అక్కడికి వచ్చిరి. అప్పుడు ఒండొరులు దెబ్బలు - తిరుగుదెబ్బలున్న కొట్టుకొను చుండగా, ప్రచండ వాయువు చేత క్షోభిల్లిన సముద్రపు గర్జనము వలె సైన్యముల కోలాహలము రేగెను.

“రాజా! అప్పుడు భూరిశ్రవుని వధచేత కుపితు డైన అశ్వత్థామ, సాత్యకిని వధించుటకు నిశ్చయించుకొని, అతనిపై దాడి చేయు చుండుట చూచి, ఘటోత్కచుడు అశ్వత్థామను ఆపెను. ఘటోత్కచుని రథము ఉక్కుతో నిర్మింప బడి, అతి భయంకరముగా నుండెను. అతనిపై ఎలుగుబంటి చర్మము కప్పికొని యుండెను. అతని రథపు లోపలి భాగము ముప్పది నల్య (నాలుగు నూర్ల మూరలు గల భూమిని కొలుచు కొలమానము)(పన్నెండు వేల మూరలు) ల పొడవు - వెడల్పులు ఉండెను.

“మహారాజా! ఆ రథమందు యంత్రములు, కవచములున్న ఉంచ బడి యుండెను. అది నడచు నప్పుడు మేఘ గంభీర ధ్వని కలుగు చుండును. ఆ రథమునకు ఏనుగులవంటి మహాకాయములు గల వాహనములు కట్టబడి యుండెను. అవి వాస్తవముగ గుఱ్ఱములు గాని, గజములు గాని కావు. రథ ధ్వజదండము మిక్కిలి ఎత్తుగా నుండి దానిపై రెక్కలు - చేతులున్న, తెరచుకొని కన్నులు తట-తట కొట్టు కొనుచు కూయుచు నున్న గృధ్ర రాజు శోభిల్లు చుండెను. అతని పతాక రక్త సిక్తమై యుండెను. ఆ రథము నరముల మాలికలతో అలంకరింప బడి యుండెను. ఇటువంటి ఎనిమిది చక్రముల మహారథముపై కూర్చొని ఘటోత్కచుడు ఒక అక్షౌహిణీ సంఖ్య గల భయంకర రాక్షస సేనతో చుట్టబడి యుండెను. ఆ సైనికులు శూల - ముద్గర - పర్యత శిఖర - వృక్షాదులు ధరించి యుండిరి. అట్లు ప్రళయకాల

యమునివలె ఘటోత్కచుడు మహా ధనుస్సుతో వచ్చు చుండుట చూచి, రాజులందరు భయపడి మిక్కిలి వ్యధ చెందిరి.

“మహారాజా! ఘటోత్కచుడు పర్యత శిఖరము వలె తోచు చుండెను. అతడు భయంకరముగా నుండుటచేత చూచువారికి చాల భయము గలిగించు చుండెను. అతని ముఖము అతి భీషణముగా నుండెను. కోరల వలన అది మిక్కిలి వికరాళముగ నుండెను. అతని చెవులు శంకులు (గూటము) ల వలె నుండెను. దోడలు పెద్దవిగా వెంట్రుకలు పైకి లేచినవిగా, కన్నులు భయంకరములుగా, ముఖము అగ్ని వలె ప్రజ్వలించు నదిగా, కడుపు లోపలికి అణగినదిగా, అతని కంఠద్వారము పెద్దగుంతగా, శిరోరుహములు కిరీటముచేత కప్పబడినవిగాను నుండి, యమరాజు వలె నతడు నోరు తెరచుకొని ప్రాణులకు భయంకరుడుగా నుండెను. శత్రువులను క్షోభిల్ల జేయుచు ప్రజ్వలితాగ్ని వలె రాక్షసరాజు ఘటోత్కచుడు మహా ధనుస్సు పైకెత్తుకొని వచ్చు చుండుట చూచి, మీ సేనలు భయ పీడితములై, వాయువు చేత క్షోభిల్లిన గంగానదిలో భయంకరముగ సుడులు, ఎత్తైన అలలున్న లేచుచున్నవా యనునట్లు క్షోభ జెందు చుండెను.

“మహారాజా! ఘటోత్కచుని సింహనాదము చేత భయపడిన గజసేనలు మూత్రము విసర్జించు చుండెను. మనుష్యులు గూడ గగ్గోలు చెందిరి. తరువాత, రణభూమిలో నలువైపుల సంధ్యాకాలము నుండియే రాక్షసుల పాషాణ వర్షము పడు చుండెను. లోహచక్ర - భుశుండి - ప్రాస - తోమర - శూల - శతఘ్ని - పట్టిశా ద్యాయుధములు ఎడతెగక పడు చుండెను. అత్యంత భయంకర మైన యుగ్ర సంగ్రామము చూచి, సమస్త రాజులు, నీ పుత్రులు, కర్ణుడు - అందరు గూడ భయ పీడితు లై దిక్కులకు పారి పోయిరి.

“మహారాజా! అప్పు డక్కడ అశ్వత్థామ యొక్కడే వ్యధ చెందలేదు. అతడు ఘటోత్కచుని మాయను బాణముల చేత నష్టపరచెను. అట్లు మాయ నష్టము కాగా, ఘటోత్కచుడు అమర్షముతో బాణములు ప్రయోగించెను. అవి అశ్వత్థామ శరీరములో దూరెను. క్రుద్ధము లైన సర్పములు అతి వేగముతో వల్కీకములో దూరినట్లు ఘటోత్కచుని సువర్ణ బాణములు అశ్వత్థామ శరీరమును చీల్చి రక్తసిక్తము లై, నేలలో దూరిపోయెను. దానిచేత అశ్వత్థామ క్రోధము పెరిగి పది బాణములతో ఘటోత్కచుని కొట్టి గాయపరచెను. అవి యతని మర్మస్థానములందు గ్రుచ్చుకొనగా, మిక్కిలి బాధ

చెంది ఒక లక్ష అరములు (ఆకులు) గల మహా చక్రమును తీసికొనెను. ఆ చక్రపు టంచులందు చురకత్తులు అమర్చబడి యుండెను. మణి-వజ్ర విభూషితమైన యా చక్రము, ప్రాతఃకాల సూర్యునివలె, భాసిల్లు చుండెను. ఘటోత్కచుడు అశ్వత్థామను వధింప దలచి ఆ చక్రము అతనిపై ప్రయోగించెను. కాని, అశ్వత్థామ బాణములతో కొట్టి ఆ చక్రమును దూరముగ విసరి కొట్టెను. ఆ చక్రమప్పుడు దౌర్భాగ్యశాలి మనోరథము వలె వ్యర్థమై, నేలపై బడెను.

“మహారాజా! అదిచూచి ఘటోత్కచుడు బాణ వర్షము చేత రాహువు సూర్యుని కప్పినట్లు అశ్వత్థామను ఆచ్ఛాదించెను. పగిలిన బొగ్గుల కుప్పవలె నల్లగా నున్న ఘటోత్కచుని పుత్రుడు ‘అంజనపర్య’ నామకుడు తనపై వచ్చు చుండుట చూచి అశ్వత్థామ యతనిని హిమాలయము సుడిగాలిని ఆపునట్లు, నివారించెను. అప్పుడు, భీమసేన పౌత్రుడైన అంజనపర్యుని బాణములచేత కప్పబడిన యశ్వత్థామ మేఘజలధారలచేత అవరింప బడిన మేరు పర్వతము వలె శోభిల్లు చుండెను.

“మహారాజా! రుద్ర - విష్ణు - ఇంద్ర సమాన పరాక్రమశాలి యైన అశ్వత్థామ దానిచేత కొంచెము గూడ భయపడక, బాణముచేత అంజనపర్యుని ధ్వజమును ఖండించి, మరిరెండు బాణములచేత అతని ఇరువురు సారథులను, మూడింటి చేత నతని ‘త్రివేణుకము’ (మూడు ధ్వజములు గల రథము)ను ఒక దానిచేత ధనుస్సును, నాలుగు బాణములచేత అంజన పర్యుని నాలుగు రథాశ్వములనున్ను ఖండింపగా, రథహీనుడైన రాక్షసపుత్రుడు సువర్ణబిందువు గలిగి పైకెత్తిన ఖడ్గమును, అశ్వత్థామ తీక్షణబాణముచేత కొట్టి రెండుముక్కలు చేసెను. అప్పుడు ఘటోత్కచ పుత్రుడు గద త్రొప్పి అశ్వత్థామపై విసరగా, అతడు దానిని గూడ బాణములతో కొట్టగా, గద గూడ క్రింద పడెను.

“మహారాజా! అప్పుడు అంజనపర్యుడు ఆకాశమున కెగిరి ప్రళయకాల మేఘమువలె గర్జిల్లుచు ఆకాశము నుండి వృక్షములు గురిసెను. అప్పుడు అశ్వత్థామ, సూర్యుడు తన కిరణములచేత మేఘములను కరిగించినట్లు బాణములచేత ఆ వృక్షములను చెదర గొట్టెను. తరువాత అంజన పర్యుడు క్రిందికి దిగి తన సువర్ణ రథము అశ్వత్థామకు ఎదురుగా నిలిచినప్పుడు, అతడు నేలపై నిలిచిన భయంకర మైన కాటుక కొండవలె కనపడెను. అప్పుడు అశ్వత్థామ అంజన పర్యుని, భగవంతుడైన మహేశ్వరుడు అంధకాసురుని వధించినట్లు, సంహరించెను. తన పుత్రుడట్లు

అశ్వత్థామ చేత చచ్చుట చూచి ఘటోత్కచుడు మహారోషముతో అశ్వత్థామ యొద్దకు వచ్చి జ్వలించు చున్న దవానలము వలె పొండవసేన యనెడు వనమును దహించు చున్న యశ్వత్థామతో నిట్లనెను.

“ద్రోణపుత్రా! నిలు-నిలుము. నేడు నీవు నాచేతిలో బ్రతికి పోజాలవు. అగ్నిపుత్రు డైన కార్తికేయుడు (కుమారస్వామి) క్రౌంచపర్వతమును చీల్చినట్లు నిన్ను నశింప జేసెదను.

“రాజా! ఆ మాటకు అశ్వత్థామ ఇట్లనెను.

“దేవతాసమాన పరాక్రమము గల భీమసేనుని పుత్రుడా! ఘటోత్కచా! పొమ్ము. ఇతరులతో యుద్ధము చేయుము. తండ్రిని గూడ బాధించుట పుత్రునకు సముచితము కాదు. హిడింబానంధనా! ఇంకను నీ యెడల నాకు కొంచెము గూడ కోపము రాలేదు. కోపము నకు వశీభూతు డైనవాడు తన వినాశమును గూడ చేసికొను ననగా, ఇతరుల మాట ఎంత? కనుక, నాకు కోపము వచ్చిన యెడల నీవు క్షేమముగ నుండజాల వని తెలిసికొనుము.

“మహారాజా! పుత్రశోకములో మునిగిన ఘటోత్కచుడు అశ్వత్థామ మాటవిని క్రోధరక్తనేత్రు డై యిట్లనెను.

“ద్రోణకుమారా! యుద్ధరంగమందు నన్ను నీచముగ భేదరించు చున్నావు. క్షుద్రులవలె నేను పిరికి పంద ననుకొంటివా? చూడుము, నేను కౌరవ మహాకులమందు పుట్టిన భీమసేనుని కుమారుడను. సమరాంగణమందు ఎప్పుడు గూడ వెన్ను చూపని పాండవుల పుత్రుడను. రావణ సమాన బలశాలి యైన రాక్షసరాజును. అశ్వత్థామా! నిలు-నిలుము. నీవు నాచేతినుండి తప్పించుకొని జీవింప జాలవు. నీ యుద్ధోత్సాహమును తుడిచి వేసెదను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఇట్లు చెప్పి క్రోధముతో ఘటోత్కచుడు, సింహము గజరాజుపై ఆక్రమణము చేసినట్లు, అశ్వత్థామపై దాడి చేసెను. మేఘములు పర్వతముపై జలధారలు కురియునట్లు ఘటోత్కచుడు అశ్వత్థామపై రథపుటిరుసుల వలె లావైన బాణములను కురిసెను. కాని, అశ్వత్థామ అవి తనయొద్దకు వచ్చు లోపలనే తన బాణములతో నష్టపరచెను. దానిచేత ఆకాశమందు బాణములు ఒండొంటికి మరియొక సంగ్రామము కలిగినట్లుండెను. వారి యస్త్రములు ఒండొంటిని కొట్టుకొనుట

చేత వెడలిన అగ్ని మిణుగురులు ఆ రాత్రి తొలిజామున ఆకాశము మిణుగురు పురుగులతో చిత్రింప బడినట్లు తేచు చుండెను.

“మహారాజా! అశ్వత్థామ చేత తన మాయ నష్టమగుట చూచి ఘటోత్కచుడు అదృశ్యుడై, మరి యొక మాయను సృష్టించెను. ఆ మాయ, వృక్షభరిత శిఖరముల చేత శోభిల్లుచున్న మహాన్నత పర్వతముగ మారెను. ఆ పర్వతము నుండి శూల-ప్రాస-ఖడ్గ - ముసలముల రూపము గల జలము ప్రవహించు చుండెను. కాటుక కొండవంటి ఆ నల్లని పర్వతము చూచి, దానినుండి పడుచున్న యనేక శస్త్రాస్త్రములచేత గాయపడినప్పటికిన్ని అశ్వత్థామ బాధ చెందక నవ్వుచునే వజ్రాస్త్రమును ప్రయోగించగా దానిదెబ్బ తగిలిన వెంటనే ఆ మాయా పర్వతము అదృశ్యమయ్యెను.

“మహారాజా! తరువాత ఆ మాయ ఆకాశమందు ఇంద్రధనుస్సుతో గూడిన భయంకర నీలమేఘముగ మారి, పాషాణములు గురియుచు, అశ్వత్థామను కప్పెను. అప్పు డా ద్రోణ పుత్రుడు వాయవ్యాస్త్రము చేత సమస్త దిక్కులు కప్పి, ఒక లక్షమంది శత్రు రథికులను సంహరించెను.

“మహారాజా! తరువాత ఘటోత్కచుడు మరల రథమెక్కి వచ్చు చుండుట అశ్వత్థామ చూచెను. ఘటోత్కచుడు ధనుస్సు నెక్కుపెట్టి యుండెను. అతనితో, సింహ - వ్యాఘ్ర - గజ సమాన పరాక్రమము, భయంకరముఖములు, శిరస్సులు, కంఠములున్న, గల యనేక రాక్షస సైనికులు, గజాశ్వ రథములపై కూర్చొని యుండిరి. ఆ యసురులు రాక్షస - యాతుధాన - తామస - జాతులకు చెంది, ఇంద్ర సమాన పరాక్రమ శాలు రై యుండిరి. వివిధ శస్త్రాస్త్రములు, కవచములు, భూషణములున్న ఆ రాక్షసులు ధరించి యుండిరి. మహాబలశాలురు, భయంకర సింహనాదము చేయువారు, క్రోధ ఘూర్జితనేత్రులు, రణదుర్మదులు నైన ఆ బహుసంఖ్యాక రాక్షసులు ఘటోత్కచుని వైపునుండి యుద్ధము చేయుటకు వచ్చి యుండిరి. ఇది యంతయు చూచి దుర్యోధనుడు విషాదగ్రస్తుడయ్యెను. అప్పుడు అశ్వత్థామ నీ పుత్రునితో నిట్లనెను.

“దుర్యోధనా! నేడు నీవు మాట లాడకుండుము. నీవు, నీ తమ్ములు, ఈ రాజులున్న కొంచెము గూడ భయపడ గూడదు. నేను నీ శత్రువులను సంహరించెదను. నీకు పరాజయము కలుగదు. నేను సత్యప్రతిజ్ఞ చేసెదను. నీ సేనను ఊరడింపుము.

“మహారాజా! ఆ మాటకు దుర్యోధనుడు ఇట్లనెను.

“గౌతమీనందనా! అశ్వత్థామా! నీ హృదయము చాల విశాలము. కనుక, నీచేత ఈ కార్యము నెరవేరుట అద్భుతమని నేను తలచను. మాపైన నీకు మిక్కిలి అనురాగము కలదు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! దుర్యోధనుడు అశ్వత్థామతో నిట్లు చెప్పి ఒక వేయి రథ సైన్యములచేత పరివృతుడైన శకునితో నిట్లనెను.

“మామా! నీవు అరువదివేల రథములసేనతో అర్జునునిపై దాడి చేయుము. కర్ణ - వృషసేన - కృపాచార్య - నీలులు, ఉత్తర దిక్కు సైనికులు, కృతవర్మన్ - పురుమిత్ర - సుతాపన - దుశ్శాసన - నికుంభ కుండభేదీన్ - పురంజయ - దృఢ రథ - పతాకిన్ - హేమకంపన - శల్య - ఆరుణి - ఇంద్రసేన - సంజయ - విజయ - జయ - కమలాక్ష - పరక్రాధిన్ - జయవర్మన్ - సుదర్శనాది మహారథిక వీరులు, అరువది వేల పదాతి సైనికులున్న నీతో పాటు వెడలెదరు.

“మామా! ఇంద్రుడు అసుర సంహారము చేయునట్లు నీవు భీమసేన - నకుల - సహదేవ - యుధిష్ఠిరులను వధింపుము. నా విజయాశ నీపైనే ఆధారపడి యున్నది. అశ్వత్థామ బాణములచేత పాండవులు క్షతగాత్రు లైరి. ఇట్టి దురవస్థలో నున్న పాండవులను, కార్తీకేయుడు అసురులను వలె, వధింపుము.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఇట్లు దుర్యోధనుడు చెప్పగా, శకుని నీ పుత్రులను సంతోషపరచుటకు, పాండవులను దహించుటకున్న యుద్ధమునకై వెడలెను. ఆ రాత్రి రణరంగమందు అశ్వత్థామ - ఘటోత్కచులకు ఇంద్ర - ప్రహ్లాదులకు వలె భయంకర యుద్ధము జరుగు చుండెను. అప్పుడు ఘటోత్కచుడు కోపముతో విషాగ్నులవంటి పది బాణముల చేత కృపీ కుమారు డైన యశ్వత్థామ యెదపై గాటముగా కొట్టెను. అప్పుడు అశ్వత్థామ, మహా వాయువు తాకిడి చేత వృక్షము వలె కంపించెను. ఇంతలోనే ఘటోత్కచుడు ‘అంజలిక’ నామము గల బాణము చేత అశ్వత్థామ ధనుస్సు ఖండించెను.

“రాజా! అప్పుడు అశ్వత్థామ మరియొక ధనుస్సు తీసికొని, మేఘము జలధారలను వలె, నిశిత శరములు వర్షించి, ఆకాశ చరములైన శత్రు నాశకర బాణములు ఆ రాక్షసులపై ప్రయోగింపగా, అవి రాక్షసులను పీడించగా, సింహముల

చేత పీడితము లైన మదగజసమూహముల వలె ఆ రాక్షసులు కనపడు చుండిరి. అగ్నిదేవుడు ప్రళయకాలమందు సమస్త ప్రాణులను దహించునట్లు అశ్వత్థామ తన బాణములచేత అశ్వ-సారథి - రథ - గజములతో పాటు అనేక రాక్షసులను కాల్చి భస్మము చేసెను. భగవంతుడైన మహేశ్వరుడు ఆకాశమునందు త్రిపురదాహము చేసి, శోభిల్లినట్లు రాక్షసుల యక్షోహిణీ సేనను బాణములచేత దగ్ధము చేసి అశ్వత్థామ శోభిల్లు చుండెను. ప్రళయకాలమందు సమస్త ప్రాణులను భస్మము చేయు సంవర్తకాగ్ని వలె, నీ శత్రువులను అశ్వత్థామ దహించి దేదీప్యమానుడుగ నుండెను.

“మహారాజా! అప్పుడు ఘటోత్కచుడు ‘అశ్వత్థామను సంహరింపుడు’ అని రాక్షస సేనకు ఆజ్ఞ యిచ్చెను. వెంటనే ఆ ఘోర రాక్షసులు నోరు తెరచుకొని భయంకరము లైన నాలుకలు జాపి, క్రోధ రక్తనేత్రు లై సింహనాదము చేత భూమిని ప్రతిధ్వనింప జేయుచు వివిధ శస్త్రాస్త్రములు ధరించి అశ్వత్థామను చంపుటకు అతనిపై విరుచుకొని పడిరి. వేలకొలది మంది రాక్షసులు అశ్వత్థామ తలపై శక్తి - శతఘ్న - పరిఘ - అశని - శూల - పట్టిశ - ఖడ్గ - గదా - భిందివాల - ముసల - పరశు - ప్రాస - తేమర - కణప - కంపన - పాషాణ - భుశుండి - ముద్గరాది శస్త్రములను వర్షించిరి. కాని, అశ్వత్థామ వజ్ర సమాన బాణములచేత ఆ శస్త్ర వర్షమును విధ్వంసము చేసెను. శస్త్రములు అశ్వత్థామపై పడు చున్నప్పుడు వ్యధ చెందిన మీ సైనికులు అప్పుడు సంతోషించిరి. తరువాత అశ్వత్థామ దివ్యాస్త్ర మంత్రములచేత అభిమంత్రించిన బాణములచేత రాక్షసులను కొట్టి గాయపరచెను. అప్పుడు వారు సింహములచేత వ్యాకులము లైన మదగజముల సమూహము వలె, కనపడిరి. అశ్వత్థామ దెబ్బతిని రాక్షసులు కోపముతో అతనిని చంపుటకు పరుగెత్తిరి.

“మహారాజా! సమస్త ప్రాణులలో ఎవరికి గూడ ప్రదర్శించుటకు అసంభవ మైన యద్భుత పరాక్రమమును అశ్వత్థామ చూపెను. ఎందుకనగా, మహాశస్త్రాస్త్ర వేత్త యైన అశ్వత్థామ యొక్కడే, ఘటోత్కచుడు చూచు చుండగనే ఆ రాక్షససేనను క్షణకాలములో భస్మీభుటలము చేసెను. ప్రళయకాలమందు సంవర్తకాగ్ని సమస్త ప్రాణులను దహించునట్లే, అశ్వత్థామ రాక్షససేనా సంహారము చేసి, శోభిల్లుచుండెను.

“రాజా! వేలకొలదిమంది పాండవ పక్షరాజవీరులలో ఘటోత్కచుడు తప్ప మరియొక డెవడు గూడ విషధర సర్పములవంటి భయంకర బాణములచేత పాండవ సేనను దహించు చున్న యశ్వత్థామ వైపు గూడ చూడ జాలకుండెను. అప్పుడు

మరల, క్రోధముతో ఘటోత్కచుని కన్నులు ఘూర్ణమానము లయ్యెను. అతడు చేతులు పిసికి కొనుచు, పెదవులు పండ్లతో కొరుకుచు, ఔడుగఱచి, సారథితో ‘నన్ను అశ్వత్థామ కడకు కొనిపోమ్ము’ అని చెప్పి అక్కడకు పోయి అతనినితో ద్వైరథ యుద్ధము చేయ దొడగెను. అప్పుడు రాక్షసుడు సింహము వలె భయంకరముగ గర్జిల్లుచు, ద్రోణ పుత్రునిపై దేవతా నిర్మిత మైన యెనిమిది చిన్న గంటలు గల భయంకర మైన అశనిని (వజ్రము) త్రొప్పి విసిరెను. అది చూచి అశ్వత్థామ తన ధనుస్సును రథముపై పెట్టి, ఎగిరి ఆ యశనిని పట్టుకొని దానిని మరల ఘటోత్కచుని రథముపైననే విసరెను. అప్పుడు ఘటోత్కచుడు రథమునుండి దుమికెను. తరువాత ఆ యశని అశ్వ - సారథి - ధ్వజ సహితముగ ఘటోత్కచుని రథమును భస్మము చేసి, భూమిని భేదించి లోపలికి దూరెను.

“మహారాజా! భగవంతుడైన శంకరుని చేత నిర్మింప బడిన ఆ భయంకరాశనిని అశ్వత్థామ ఎగిరి పట్టుకొనుట చూచి సమస్త ప్రాణులు అశ్వత్థామను మిక్కిలి ప్రశంసించిరి. అప్పుడు ఘటోత్కచుడు ధృష్టద్యుమ్నుని రథమెక్కి ఇంద్రాయుధము వంటి ధనుస్సు తీసికొని అశ్వత్థామ విశాల వక్షస్థలముపై తీక్షణబాణముతో కొట్టెను. ధృష్టద్యుమ్నుడు గూడ అనేక బాణములు ద్రోణపుత్రుని యెదపై కొట్టెను. అశ్వత్థామ వేలకొలది బాణములు ప్రయోగించెను. ధృష్టద్యుమ్ను - ఘటోత్కచులు అగ్ని జ్వాల వంటి యశ్వత్థామ బాణములను ఖండించిరి. ఆ యిరువురు పురుష సింహులకు, అశ్వత్థామకున్న జరిగిన యామహాఘోరయుద్ధము చూచి, సమస్త యోధులు హర్షించిరి.

“మహారాజా! తరువాత వేయి రథములు, మూడు నూర్ల యేనుగులు, ఆరువేలమంది ఆశ్వికులు - వీరందరితో భీమసేనుడు యుద్ధరంగమునకు వచ్చెను. అప్పుడు అశ్వత్థామ యొక్కడే ధృష్టద్యుమ్ను - ఘటోత్కచులతో యుద్ధము చేయు చుండెను. అశ్వత్థామ అక్కడ అనన్య సాధ్యమైన యద్భుత పరాక్రమము చూపుచు రెప్పపాటు కాలములో తీక్షణబాణముల చేత అశ్వసారథి - రథ - గజసేనాసహిత మైన రాక్షసుల యొక్క ఆక్షోహిణీ సేనను సంహరించెను. భీమసేన - ఘటోత్కచ - ధృష్టద్యుమ్ను - నకుల - సహదేవ - యుధిష్ఠిర - అర్జున - శ్రీకృష్ణులు చూచు చుండగనే అశ్వత్థామ ఆ సేనా సంహార మంతయు చేసెను.

“రాజా! బాణములు గాటముగ గ్రుచ్చుకొని, శిఖర సహిత పర్వతముల వంటి

మహాగజములు నేల గూలెను. గజ తుండములు తెగి, ఇటు-నటు తట-తట కొట్టుకొను చుండెను. గజ తుండములచేత కప్పబడిన భూమి, ప్రాకుచున్న సర్పముల చేత వ్యాపించినట్లు శోభిల్లు చుండెను. ఇటు-నటు చెదరిపడి యున్న సువర్ణ దండఛత్రముల చేత అచ్చాదింప బడిన పృథివి, ప్రళయకాలమందు సూర్య-చంద్ర గ్రహ నక్షత్రాదుల చేత నిండిన యాకాశమువలె, కనపడుచుండెను.

“మహారాజా! అశ్వత్థామ, ఆ యుద్ధభూమియందు రక్త ప్రవాహములచేత అతి భయంకరముగ కనపడు చున్న రక్తనదిని ప్రవహింప జేసెను. దానిలో తెగిపడిన ధ్వజములు కప్పలవలె, రణభేరులు తాబేళ్ళవలెను కనపడు చుండెను. శ్యేతఛత్రములు హంస పంక్తులవలె ఆ నదిని సేవించు చుండెను. చామరములు నరుగులు అను భ్రమ కలిగించు చుండెను. రాబందులు - గ్రద్దలున్న ఆ రక్తనదిలో మొసళ్ళవలె తోచు చుండెను. గజములు శిలాఖండముల వలె, చచ్చిన గుఱ్ఱములు మకరములవలె, విరిగిపడిన రథములు ఎత్తైన ప్రాకారములవలె, పతాకలు వృక్షములవలె, బాణములు చేపలవలెను నుండి, ఆ రక్తనది చూచుటకు అతి భయంకరముగ నుండెను. అందులో పడియున్న ప్రాస - శక్తి - ఋష్టి - ఖడ్గాద్యాయుధములు డుండుభ సర్పముల వలె, మజ్జా (ఎముకల నడిమి ద్రవము) - మాంసములు మహా పంకము వలె, తేలి యున్న శవములు నౌకలవలె, కేశములు నాచుతీగలవలె వివిధ వర్ణములతోను కనపడు చుండెను.

“రాజా! ఆ రక్తనది పిరికి పందలకు మోహము కలిగించు చుండెను. గజాశ్వయోధుల శరీరములు నశించుట చేత ఆ నది ఏర్పడెను. యోధుల యార్తనాదములే నదీ ప్రవాహ ధ్వనిగా నుండెను. రక్తతరంగములు ఎగురు చుండెను. క్రూర జంతువులచేత అది అతిభయంకరముగ నుండెను. ఆ నది యమ రాజ్యమనెడు మహా సాగరమునందు సంగమించునదిగా నుండెను.

“మహారాజా! అశ్వత్థామ ఇట్లు రాక్షసవధ చేసి, ఘటోత్కచుని పీడించి, క్రుద్ధుడై, బాణములతో భీమ-ధృష్టద్యుమ్నులతో పాటు పాండవుల నందరిని గాయపరచి, ద్రుపద పుత్రు లైన సురథ - శత్రుంజయ - బలానీక - జయానీక - జయాశ్వలను సంహరించెను. తరువాత అశ్వత్థామ ‘శ్రుతాహ్వా’ నామకు డైన రాజాను చంపి, మూడు తీక్ష్ణ బాణములతో హేమమాలిన్ - పృషధ్ర - చంద్రసేనులను గూడ వధించి, పది బాణములచేత కుంతిభోజాని పదుగురు పుత్రులను గూడ చంపెను.

“రాజా! తరువాత అశ్వత్థామ క్రోధముతో భయంకర బాణమును సంధించి ఘటోత్కచునిపై గురిపెట్టి విడిచెను. అది ఘోర యమదండమువలె నుండి రాక్షసుని హృదయము చీల్చి భూమిలో దూరెను. అప్పుడు ‘ఘటోత్కచుడు చచ్చి పడె’ నని తలచి, ధృష్టద్యుమ్నుడు తన రథమును అశ్వత్థామనుండి తొలగించుకొని పోయెను. అంతటితో యుధిష్ఠిరుని సేనయందలి రాజవీరు లందరున్న యుద్ధ విముఖులైరి. ఆ సేనను జయించి అశ్వత్థామ గర్జనము చేసెను. అప్పుడు సమస్త వ్రాణులు అశ్వత్థామను ఆదరించిరి. అతనికి నీ పుత్రులు సమ్మానము చేసిరి.

“మహారాజా! తరువాత నూర్లకొలది బాణములచేత శరీరములు భిన్న-భిన్నము లగుట వలన చచ్చి పడి యున్న రాక్షసుల శవముల చేత నలువైపుల వ్యాపించిన రణభూమి పర్వత శిఖరములచేత, అచ్చాదిత మైనట్లు మిక్కిలి భయంకరముగా, దుర్గమముగాను, కనపడెను. అప్పుడు అక్కడ సిద్ధ - గంధర్వ - పిశాచ - నాగ - సుపర్ణ - పక్షి - రాక్షస - పితృ - భూత - అప్సరసలు, దేవతలున్న చేరి అశ్వత్థామను అత్యంతముగ ప్రశంసించిరి.

ఇట్లు యుద్ధ వృత్తాంతము ధృతరాష్ట్రునకు చెప్పి సంజయుడు తరువాతి యుద్ధ వృత్తాంత మతనితో నిట్లు చెప్ప దొడగెను.

157వ అధ్యాయము

సోమదత్తుని మూర్ధ :-

“మహారాజా! అశ్వత్థామ దృపద - కుంతి భోజాల కుమారులను, సహస్రాది రాక్షసులనున్న సంహరించుట చూచి, యుధిష్ఠిర - భీమసేన - ధృష్టద్యుమ్న - యుయుధానులు గూడ జాగ్రత్తపడి యుద్ధ తత్పరు లైరి. సాత్యకిపై సోమదత్తుడు కోపముతో మరల అనేక బాణములు కురిసెను. తరువాత, ఇరుపక్షపు సైనికులు ఘోరయుద్ధము చేసిరి. సోమదత్తుడు సాత్యకిపై వచ్చుచుండుట చూచి భీమసేనుడు సహాయము చేయుటకు పదిబాణములు కొట్టి సోమదత్తుని గాయపరచెను. అతడు గూడ భీమసేనుని నూరుబాణములతో కొట్టి ప్రతీకారము చేసెను. సాత్యకి గూడ పుత్రశోక నిమగ్నుడై, నహుష పుత్రు డైన యయాతి వలె, వృద్ధుడై యున్న సోమదత్తుని వజ్రమును గూడ పడగొట్ట జాలిన పది తీక్ష్ణ బాణములతో కొట్టి శక్తి యాయుధము చేత

సోమదత్తుని శరీరము చీల్చి, ఏడు బాణములు కొట్టి అతనిని గాయపరచెను. తరువాత భీమసేనుడు సాత్యకి సహాయము కొరకు వచ్చి సోమదత్తుని తలపై అతి దృఢమైన పరిఘతో కొట్టెను. ఆ సమయమందే సాత్యకి గూడ సోమదత్తుని యెదపై అగ్ని వంటి తీక్షణబాణములతో కొట్టెను. అట్లు పరిఘము, బాణములున్న సోమదత్తునిపై పడగా, ఆ మహారథికుడు పడిపోయి మూర్ఛిలైనను.

భీముడు బాహ్లాకుని వధించుట :-

అప్పుడు, బాహ్లాకుడు, వర్షముతువులోని మేఘమువలె, బాణములు కురియుచు సాత్యకిపై దాడి చేయగా, భీమసేనుడు మహాత్ముడైన బాహ్లాకుని తొమ్మిది బాణములచేత గాయపరచగా, ప్రతీపపుత్రు డైన బాహ్లాకుడు కోపముతో భీమసేనుని యెదపై తన శక్తి యాయుధమును, ఇంద్రుడు పర్యతముపై వజ్రప్రహారము చేసినట్లు, గ్రుచ్చెను. అట్లు దెబ్బ తినిన భీమసేనుడు కంపించి మూర్ఛిలైనను. తరువాత నతడు మూర్ఛదేరి బాహ్లాకునిపై గదా ప్రహారము చేసెను. ఆ దెబ్బతో బాహ్లాకుని తల ఎగిరిపడి, వజ్రపు దెబ్బచేత పర్యతరాజు వలె, బాహ్లాకుడు మరణించి నేల గూలెను.

పదుగురు ధార్తరాష్ట్రుల వధ :-

“మహారాజా! తరువాత శ్రీరామచంద్ర పరాక్రమము గల నీ పుత్రులు, ‘నాగదత్త - దృఢరథ (దృఢరథాశ్రయ) - మహాబాహు - అయోభుజ (అయోబాహు) - దృఢ (దృఢక్షత్ర) - సుహస్త - విరజన్ - ప్రమాధిన్ - ఉగ్ర (ఉగ్రశ్రవన్) - అనుయాయీన్ (అగ్రయాయీన్) - అను పేరు గల పదుగురు భీమసేనుని బాధింప జొచ్చిరి. అప్పుడు భీముడు ఒక్కొక్కరికి ఒక్కొక్క బాణము చొప్పున పదిబాణములు సంధించి వారి మర్మస్థానములలో కొట్టెను. ఆ దెబ్బలతో వారు మరణించి పర్యత శిఖరమునుండి ప్రచండ వాయువు చేత ఊడి పడిపోయిన వృక్షముల వలె, తేజోహీను లై రథముల నుండి క్రింద పడిరి.

తరువాత కర్ణుని పుత్రుడగు వృషసేనునిపై భీముడు బాణములు గురిసెను. అప్పుడు కర్ణుని సోదరు డగు ‘వృకరథుడు’ భీమునిపై దాడి చేయగా, అతనిని బాణములతో కొట్టి భీముడు గాయపరచెను.

శకుని సోదరుల రథికులను విడుగురుని, శకుని సోదరుల నైదుగురిని భీముడు వధించుట :-

“మహారాజా! తరువాత భీముడు నీ శ్యాలకులలో ఏడుగురు రథికులను సంహరించి, శతచంద్రుని గూడ వధించెను. అది చూచి శకుని సోదరు లైన ‘గవాక్ష - శరభ - విభు - సుభగ - భానుదత్త’ నామకులు ఐదుగురు భీమసేనునిపై బడి గాయపరచ జొచ్చిరి. అప్పుడు, వర్షావేగము చేత పర్యతము కొట్టబడినట్లు, భీమసేనుడు బాణ తాడితుడై ఆ తరువాత ఐదుగురు శకుని సోదరులను సంహరించెను. అది చూచి రాజ వీరులందరు గడ-గడ వణికిరి.

ద్రోణ - యుధిష్ఠిరుల యుద్ధము - యుధిష్ఠిరుని విజయము :-

“మహారాజా! తరువాత ద్రోణుడు, నీ పుత్రులున్న చూచు చుండగనే యుధిష్ఠిరుడు నీ సేనను సంహరింప జొచ్చెను. ఆ యుద్ధమునందు ‘అంబష్ఠ - మాళవ - త్రిగర్త - శిబి - యోధేయ - మాళవ - మద్రక’ గణములను గూడ వధించి, రణభూమిని నెత్తుటి బురదగా చేసెను. యుధిష్ఠిరుని రథపు పరిసరములలో ‘చంపుడు - రండు - పట్టుకొనుడు - గాయపరచుడు - ముక్కలు ముక్కలు చేయుడు’ అను భయంకర శబ్దములు మారుమ్రోగు చుండెను.

“రాజా! అది చూచి, ద్రోణాచార్యుడు దుర్యోధన ప్రేరితుడై, యుధిష్ఠిరునిపై బాణములు కురిసెను. పిదప ఆచార్యుడు వాయవ్యాస్త్రము చేత యుధిష్ఠిరుని కొట్టగా, నతడు గూడ దివ్యాస్త్రములచేత దానిని నష్టపరచెను. వాయవ్యాస్త్రము ఇట్లు నష్టము కాగా, ద్రోణాచార్యుడు యుధిష్ఠిరునిపై ‘వరుణ - యమ - అగ్ని - త్వష్ట - సవితృ - దేవతాకము లైన దివ్యాస్త్రములను ప్రయోగించెను. ఎందుకనగా, అప్పుడు ఆచార్యుడు యుధిష్ఠిరుని చంప దలచు చుండెను. కాని, ధర్మపుత్రుడు కొంచెము గూడ భయపడక, ఆచార్యుడు తనపై ప్రయోగించిన - ప్రయోగింపనున్న దివ్యాస్త్రముల నన్నింటిని తన దివ్యాస్త్రములచేత నష్టపరచెను.

“మహారాజా! అప్పుడు ఆచార్య ద్రోణుడు తన ప్రతిజ్ఞను నెరవేర్చుగోరి, నీ పుత్రునకు హితము చేయుట యందు తత్పరుడై, యుధిష్ఠిరుని సంహరింప గోరి అతనిపై ‘ఇంద్ర - ప్రాజాపత్య’ నామకము లైన అస్త్రములను ప్రయోగించెను. అప్పుడు

గజ సింహముల గమనము గలిగి విపుల వక్షస్థల శోభితుడు, విశాల రక్తనేత్రుడు, ఉత్కృష్ట పరాక్రమశాలియు నైన యుధిష్ఠిరుడు 'వరాహాంధ్రము' అనెడు అస్త్రమును ప్రయోగించి ద్రోణాచార్యుని దివ్యాస్త్రములను నష్టపరచెను. అప్పుడు ఆచార్యుడు క్రుద్ధుడై యుధిష్ఠిరుని వధింప దలచి బ్రహ్మాస్త్రము ప్రయోగించెను.

“మహారాజా! దానిచేత యుద్ధ రంగము నందు చిమ్మచీకట్లు క్రమ్మగా మాకు ఏమియు తెలియక మిక్కిలి భయపడితిమి. అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు బ్రహ్మాస్త్రము చేతనే ఆచార్యుని బ్రహ్మాస్త్రమును నివారించెను. అది చూచి ముఖ్య సైనికులు, యుద్ధ కళాకోవిదులు నైన రాజవీరులు, ద్రోణాచార్యుడున్న యుధిష్ఠిరుని మిక్కిలి ప్రశంసించిరి.

“మహారాజా! అప్పుడు ఆచార్యుడు యుధిష్ఠిరుని ఎదురించుట విడిచి, క్రోధ రక్తనైత్రుడై, వాయవ్యాస్త్రముచేత ద్రుపదుని సేనను సంహరింప దొడగెను. ఆచార్యుని దెబ్బతిని పాంచాల సైనికులు, భీమార్జునులు చూచు చుండగనే భయము చేత పారిపోయిరి.

“రాజా! అది చూచి భీమార్జునులు విపుల రథ సేనలతో, తమ సేనను ఆపుచు హఠాత్తుగా అవైపు పోయిరి. అర్జునుడు ఆచార్య ద్రోణుని కుడిభాగమునందు, భీమసేనుడు ఎడమభాగమునందున్న బాణములు కురియజొచ్చిరి.

“రాజా! అప్పుడు కేకయ - సృంజయ - పాంచాల - మత్స్య - యాదవ సైనికులు గూడ భీమార్జునులకు బాసటగా వచ్చిరి. అప్పుడు అర్జునుని బాణముల దెబ్బలు తిని కౌరవ సైనికులు అంధకార - నిద్రలచేత పీడితులై, మరల చెల్లాచెద రై పోయిరి. అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు, దుర్యోధనుడున్న నివారించు చున్నను, మీ యోధులు ఆగకుండిరి.

158వ అధ్యాయము

కర్ణ - దుర్యోధనుల సంభాషణము :-

“మహారాజా! పాండవుల సేన అతి త్వరగా పెచ్చు పెరుగుట చూచి, అది సహింపరానిది కాగా దుర్యోధనుడు కర్ణునితో నిట్లనెను.

“మిత్రమా! కర్ణా! మిత్రుల కర్తవ్య పాలనమునకు ఉపయుక్త మైన సమయము

ఇదియే. క్రుద్ధులైన పాంచాల - మత్స్య - కేకయ - పాండవ మహారథికులు, బుసకొట్టు చున్న సర్పముల వలె పెచ్చు పెరిగి, అంతట ఆవరించి యుద్ధము చేయు చున్నారు. మనవారిని నేడు నీవు రక్షించ వలెను. విజయ శోభితు లైన పాండవ రథికులు, ఇంద్ర పరాక్రములైన యనేక పాంచాల మహారథికులున్న హర్షము చేత ఉప్పొంగి ఎట్లు సింహనాదము చేయుచున్నారో చూడుము.

“మహారాజా! దుర్యోధను డిట్లు చెప్పగా విని, కర్ణ డతనితో నిట్లనెను.

“రాజా! సాక్షాత్తు ఇంద్రుడు అర్జునుని రక్షించుటకు ఇక్కడికి వచ్చినను, అతనిని ఓడించి అర్జునుని సంహరించెదను. నీవు ధైర్యముతో నుండుము. పాండవ పాంచాలురను తప్పక సంహరించెదనని ప్రతిజ్ఞ చేయు చున్నాను. అగ్ని కుమారుడైన కార్తికేయుడు తారకాసురుని సంహరించి ఇంద్రునకు విజయము చేకూర్చినట్లే, నేడు నీకు విజయ ప్రదానము చేసెదను. రాజా! నీకు ప్రియము చేయుటకే నేను బ్రతికి యున్నాను. కుంతీపుత్రులలో అర్జునుడే అధిక శక్తిశాలి, కనుక నాకు ఇంద్రుడిచ్చిన ఆమోఘశక్తి యాయుధమును అర్జునునిపైననే ప్రయోగించెదను. అతడు మరణించిన తరువాత అతని సోదరు లందరు నీకు వశు లయ్యెదరు. అథవా, మరల వనమునకు పోయెదరు. నేను బ్రతికి యున్నంతవరకు నీవు విషాదము చెందకుము. పాండవుల నందరిని జయించి పాంచాల - కేకయ - వృష్టి వంశీయులను గూడ ముక్కలు - ముక్కలు చేసి, సమస్త భూమండలము నీకు సమర్పించెదను.

కృపాచార్యుడు కర్ణుని ధిక్కరించుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఈ విధముగా కర్ణుడు చెప్పుచుండగా, నతనితో కృపాచార్యుడు చిరునవ్వుతో నిట్లనెను.

“కర్ణా! బాగు! కేవలము మాటలచేతనే కార్యము సిద్ధించిన యెడల నీవంటి సహాయకుని పొంది దుర్యోధనుడు సనాథుడయ్యెను. నీ వతని కడ చాల గొప్పగా మాట్లాడెదవు. కాని, అతడు నీ పరాక్రమము చూడ లేదు. దాని ఫలము గూడ నతనికి కనపడలేదు. పాండు పుత్రులతో నీవు అనేక పర్యాయములు తలపడి పోరాడితివి. కాని అన్నిసార్లును వారికి నీవు ఓడితివి. గంధర్వులు దుర్యోధనుని బంధించి కొని పోవునప్పుడు మన సేనయంతయు యుద్ధము చేయు చుండగా, నీ వొక్కడవే పలాయనము చిత్తగించితివి.

“కర్ణ! విరాట నగరమందు గూడ సమస్త కౌరవులు ఏక మై, పోరాడిరి. కాని, ఆ యుత్తరగోగ్రహణ సమయమందు అర్జును డొక్కడే అందరిని ఓడించెను. నీవు గూడ నీ సోదరులతో పాటు ఓడితివి. యుద్ధమందు ఒక్క అర్జునుని మాత్రమే ఎదురించుటకు గూడ నీకు శక్తి లేదు. ఇ ట్లుండగా, శ్రీకృష్ణ సహితులైన సమస్త పాండవులను జయించుటకు నీకు ఉత్సాహ మెట్లు కలుగుచున్నది? నోరు మూసికొని యుద్ధము చేయుము. అధిక ప్రసంగము చేయకుము. మౌనముతో పరాక్రమము చూపువాడే వీరుడు. అట్లు చేయుటయే సత్పురుషుల వ్రతము.

“కర్ణ! నీవు శరదృతువు నందు నిష్ఫలములైన మేఘములవలె గర్జించినను అది నిష్ఫలమే యగును. కాని, దుర్యోధనుడు ఈ విషయ మెరుగ కున్నాడు. నీవు అర్జునుని చూడనంతవరకు ఇట్లే వదరు చుండుము. అతనిని చూచినప్పుడు ఈ గర్జనము నీకు దుర్లభ మగును. అర్జునుని బాణములు నీపై పడనంతవరకు బిగ్గరగా గర్జిల్లుము. వానిచేత నీవు గాయపడినప్పుడు నీకు ఈ గర్జన - తర్జనములు దుర్లభము లగును.

“కర్ణ! క్షత్రియులు తమ భుజములచేతనే శైర్యమును ప్రకటించెదరు. బ్రాహ్మణులు వాక్కుచేత శైర్య ప్రకటనము చేసెదరు. అర్జునుడు ధనుస్సంచాలనములో శూరుడు. కాని, కర్ణుడు కేవలము వ్యర్థ మనోరథములు ప్రదర్శించుట లోనే శూరుడు. భగవంతుడైన శంకరుని గూడ తన పరాక్రమము చేత సంతుష్టుని చేసిన యర్జునుని ఎవడు సంహరింప గలడు?

కర్ణుడు కృపాచార్యుని అవమానించుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! కృపాచార్యుడు ఇట్లనినప్పుడు కర్ణుడు రోషముతో ఆ యాచార్యునితో నిట్లనెను.

“అచార్యా! శూరులు వర్షాకాలమేఘములవలె గర్జిల్లుచు, సకాలములో నాట బడిన బీజముల వలె త్వరగా ఫలము నిచ్చెదరు. యుద్ధభారము వహించిన శూరులు యుద్ధమునందు తమ ప్రశంసను గూడ చేసికొనిన యెడల వారి దోష మేమియు లేదు. తన మనో నిశ్చయము చేత మోయదలచిన భారమునకు దైవముగూడ తప్పక సహాయము చేయును. నేను మనసార కార్యభారము వహించు చున్నాను. ఆ కార్యసిద్ధికి నా దృఢనిశ్చయమే నాకు సహాయము కాగలదు.

“బ్రాహ్మణోత్తమా! నేను కృష్ణ - సాత్యకులతో పాటు సమస్త పాండవులను సంహరించుటకు నిశ్చయించి గర్జించు చున్నప్పుడు అందులో నీకు ఏమి నష్టము కలుగు చున్నది? శూరులు, శరదృతు మేఘములవలె, వ్యర్థముగ గర్జిల్లరు. విద్యాంసులు తెలుత, తమ సామర్థ్యమును తెలిసికొని గర్జిల్లెదరు.

“గౌతమా! నేడు తమ విజయము కొరకు ప్రయత్నించు చున్న శ్రీకృష్ణార్జునులను జయించుట కొరకు ఉత్సాహ పడుచున్నాను. కనుకనే, గర్జిల్లు చున్నాను. ఈ నా గర్జనమునకు ఫలము చూచెదవు గాక! శ్రీకృష్ణ - సాత్యకులతో పాటు సపరివారు లైన పాండవులను సంహరించి నేను నిష్ఫలకమైన యీ భూమండల రాజ్యమును దుర్యోధనునకు సమర్పించెదను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! కర్ణుడు ఇట్లనిన తరువాత కృపాచార్యుడు అతనిని ధిక్కరించుచు, పాండవులను ప్రశంసించుచు ని ట్లనెను.

“సూతపుత్రా! నీ కోరిక లన్నీ నిరర్థకములు నీ ప్రలాపములు (నిరర్థక వచనములు) విశ్వసనీయములు కావు. నీవు సర్వదా కృష్ణార్జున - యుధిష్ఠిరులను ఆక్షేపించు చుందువు. కాని, వారికే విజయము కలుగును. ఎందు కనగా, యుద్ధ విశారదు లైన శ్రీకృష్ణార్జునులు ఆ వైపుననే యున్నారు. దేవ - గంధర్వ - యక్ష - మనుష్య - సర్ప - రాక్షసులు గూడ యుద్ధములో శ్రీకృష్ణార్జునులను జయింప జాలరు. ధర్మజ్ఞుడైన యుధిష్ఠిరుడు బ్రహ్మవేత్త - బ్రాహ్మణ భక్తుడు, సత్యవాది. జితేంద్రియుడు. గురువులను, దేవతలను న్ను సమ్మానించువాడు. నిరంతర ధర్మ పరాయణుడు. అస్త్ర విద్యలో విశేష కుశలుడు. ధైర్యవంతుడు. కృతజ్ఞుడు నై యున్నాడు. అతని తమ్ములు సమస్త శస్త్రాస్త్ర కళలయందు పరిశ్రమ చేసినవారు. గురుసేవా పరాయణులు. విద్యాంసులు, ధర్మ తత్పురులు, కీర్తి మంతులు నై యున్నారు.

“కర్ణ! యుధిష్ఠిరుని బంధువులు గూడ నింద్ర పరాక్రమము. అతనియందు అనురాగము గలవారు. యుద్ధ కుశలులు నై యున్నారు. వారు, ‘ధృష్టద్యుమ్న - శిఖండిన్ - దుర్ముఖపుత్ర - జనమేజయ - చంద్రసేన - రుద్రసేన - కీర్తిధర్మన్ - ధ్రువ - ధరు - వసుచంద్ర - దామచంద్ర - సింహచంద్ర - సుతజన - ద్రుపద పుత్రగణ - ద్రుపద - నామకులు, ‘శతానీక - సూర్యదత్త - శ్రుతానీక - శ్రుతధ్వజ - బలానీక - జయానీక - జయాశ్య - రథవాహన - చంద్రోదయ - సమరథ’ నామకులైన విరాట రాజ

సోదరులు, విరాట రాజు, నకుల-సహదేవ - ద్రౌపదీ పుత్రులు, ఘటోత్కచుడు - ఈ వీరు లందరు యుధిష్ఠిరుని పక్షమున యుద్ధము చేయు చున్నారు. కనుక, పాండవులకు ఎప్పుడు గూడ ఎలాంటి నాశము కలుగజాలదు.

“కర్ణా! యుధిష్ఠిరునకు ఈ సహాయ సంపత్తియే కాక, ఇతర సద్గుణములు అనేకములు గలవు. భీమార్జునులు తలచిన యెడల, దేవ - ఆసుర - మనుష్య - యక్ష - రాక్షస - భూత - నాగ - గజ సహితమైన సమస్త ప్రపంచమును నశింప జేయ గలరు. యుధిష్ఠిరుడు రోష భరిత దృష్టిచేత చూచిన యెడల, భూమండలమును భస్మీకరణము చేయగలడు. కర్ణా! శ్రీకృష్ణ భగవానుడు గూడ వారి వైపు యుద్ధ సన్నద్ధుడై యున్నాడు. అట్టి శత్రువులను జయించుటకు సాహసము ఎట్లు చేయుచున్నావు? శ్రీకృష్ణభగవానునితో యుద్ధము చేయుటకు నీవు ఉత్సాహము చూపుట చాల అన్యాయము. అది క్షమింప రాని యపరాధము.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఇట్లు కృపాచార్యుడు చెప్పగా కర్ణుడు అట్టహాసము చేసి గురువైన కృపాచార్యునితో ని ట్లనెను.

“బ్రహ్మన్! పాండవుల విషయ మై నీవు చెప్పిన దంతయు సత్యమే. ఇదియే కాక, పాండవులకు ఇంకను ననేక సద్గుణములు కలవు. వారిని ఇంద్రాది దేవ - రాక్షస - యక్ష - గంధర్వ - పిశాచ - నాగాదులు గూడ జయింప జాల రనుటయు సత్యమే. ఐనను, నాకు ఇంద్రుడిచ్చిన అమోఘ శక్తి యాయుధము చేత అర్జునుని తప్పక సంహరించి, పాండవులను జయించెదను. అర్జున మరణానంతరము అతని సోదరులు ఏ విధముగ గూడ భూమండల రాజ్యమును అనుభవింప జాలరు.

“గౌతమా! వారందరు నశించిన పిదప సముద్రముద్రిత మైన సమస్త భూమండల రాజ్యము అప్రయత్నముగానే దుర్యోధనుని వశమగును. ప్రపంచమునందు మంచినీటితో చేయ బడు ప్రయత్నములచేత సమస్త కార్యములు సిద్ధించుననుటలో సంశయము లేదు. ఈ విషయమెరిగియే నేను గర్జిల్లు చున్నాను. నీవు బ్రాహ్మణుడవు. వృద్ధుడవున్ను గనుక, నీకు యుద్ధము చేయు శక్తి లేదు. ఇదిగాక, నీకు పాండవులపై ప్రేమ గలదు. కనుక, నీవు మోహము చేత నన్ను అవమాన పరచు చున్నావు.

“దుర్యోధీ! బ్రాహ్మణా! మరల ఇట్లు నాతో అపియము లైన మాటలు ఆడిన యెడల, నేను ఖడ్గముచేత నీ నాలుక చీల్చెదను. నీవు కౌరవ సేనలను భయపెట్టుటకు పాండవుల గుణగానము చేసినయెడల, నేను చెప్పు మాట వినుము.

“బ్రహ్మన్! దుర్బుధ్ధీ! దుర్యోధన - ద్రోణ - శకుని - దుర్ముఖ - జయ - దుశ్శాసన - వృషసేన - శల్య - సోమదత్త - భూరి - అశ్వత్థామన్ - వివింశతి' నామకులైన సమస్త వీరులు, నువ్వున్ను యుద్ధ సన్నద్ధులై నిలిచి యున్నచోట ఈ యందరిని ఎవడు జయించగలడు? ఇంద్ర సమాన బల పరాక్రమ సంపన్నుడు వచ్చినను, ఈ వీరులను ఏమియు చేయజాలడు. శూరులు, శస్త్రాస్త్రజ్ఞులు, బలవంతులు, స్వర్గ గమనేచ్ఛ గలవారు, ధర్మజ్ఞులు, యుద్ధ కుశలులు నైన వీ రందరు దేవతలను గూడ యుద్ధములో చంప గలరు. ఈ వీరులు దుర్యోధనునకు విజయము చేకూర్చ దలచుచు, పాండవులను వధించుటకు యుద్ధ సన్నద్ధులై స్థిరముగా నిలచెదరు.

“అచార్యా! మహా- మహాబలసంపన్నులకు గూడ విజయము దైవాధీన మై యుండును. కనుకనే, మహాబాహు బలశాలి యైన భీష్ముడు గూడ నేడు నూర్ల కొలది బాణములచేత కొట్టబడి, రణభూమియందు శయనించి యున్నాడు. వికర్ణ - చిత్రసేన - బాహ్లిక - జయద్రథ - భూరిశ్రవన్ - జయ - జలంధర - సుదక్షిణ - శల - భగదత్తాదులు, తదితర మహారథికులు, బలపరాక్రమ సంపన్నులు నైన యనేక రాజవీరులు దేవతలకు గూడ దుర్బయులు. కాని, ప్రబల శూరులైన ఆ రాజులను గూడ పాండవులు సంహరించిరి. పురుషోధమా! ఇందులో దైవయోగము దప్ప ఇతర కారణము లేవి యని నీవు తలచెదవు?

“బ్రహ్మన్! నీవు సర్వదా స్తుతించు చున్న దుర్యోధన శత్రువులు గూడ వేల కొలది మంది చచ్చిరి. ప్రతిదినము కౌరవ - పాండవ సేనలు చచ్చు చున్నవి. ఇందులో పాండవుల విశేష ప్రభావ మేమియు నాకు కనపడుట లేదు. బ్రాహ్మణాధమా! నీవు బలవంతులని నిరంతరము తలచు చుండిన వారితోనే నేను, దుర్యోధనుని హితము కొరకు, నాశక్తి కొలది యుద్ధము చేయుటకు ప్రయత్నించెదను. విజయము దైవాధీనము.

159వ అధ్యాయము

అశ్వత్థామ కర్ణుని చంపుటకు ప్రయత్నించుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఈ విధముగ తన మామను ధిక్కరించి, కఠినముగ మాట్లాడు చున్న కర్ణునిపై అశ్వత్థామ కత్తి యెత్తి, సింహము మదగజముపై పడినట్లు, దాడి చేయుచు ని ట్లనెను.

“దుర్యోధన! నరాధమా! నా మామ ప్రపంచమందలి సర్వ ధనుర్ధరులలో నుత్తమ వీరుడు. ఈయన అర్జునుని గుణములను యథార్థముగ కీర్తించు చున్నప్పుడు, నీవు అర్జునుని యందలి ద్వేషము చేత ఆత్మస్తుతి చేసికొనుచు, పొగరుతో యుద్ధము నందు ఎవరిని గూడ లెక్క చేయక ఈ మహాత్ముని ధిక్కరించి, నిందించుటకు కారణ మేమి? అర్జునుడు నిన్ను ఓడించి నీవు చూచు చుండగనే సైంధవుని వధించి నప్పుడు నీ పరాక్రమము ఎక్కడ నుండెను? నీ శస్త్రాస్త్రము లెక్కడికి పోయెను?

సూతాధమా! యుద్ధమునందు సాక్షాత్తు మహాదేవుని ఎదురించిన యర్జునుని నీవు కేవలము నీ మనోరథముల చేతనే జయించుటకు వ్యర్థముగ కోరుచున్నావు. సమస్త శస్త్రధారులలో శ్రేష్ఠుడు, శ్రీకృష్ణ సహాయము గలవాడు నగు నర్జునుని ఇంద్రాది దేవతలు, రాక్షసులున్న జయింప జాలరు. అట్టి లోకైక వీరుడైన యర్జునుని జయించుటకు ఈ రాజులతో గూడిన నీ శక్తి ఎంత? నీవు నిలువుము. నరాధమా! నేను ఇప్పుడే నీ శిరస్సు ఖండించెదను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అశ్వత్థామ యిట్లు కర్ణునిపై పడుట చూచి, దుర్యోధన - కృపాచార్యులు అశ్వత్థామను నివారింపగా, కర్ణుడిట్లనెను.

“దుర్యోధనా! దుర్యోధన యైన ఈ నీచ బ్రాహ్మణుడు తాను శూరుడ నని శ్లాఘించు కొనుచున్నాడు. ఇతనిని విడుపుడు. నాపై ఆక్రమణము చేయుగాక! ఇట్లనగా, అశ్వత్థామ ‘కర్ణ! నీవు చేసిన యీ యపరాధమును మేము క్షమించు చున్నాము. నీ యీ పొగరును అర్జునుడు నశింప జేయగలడు’ అని యనగా దుర్యోధనుడు ఇ ట్లనెను.

దుర్యోధనుడు అశ్వత్థామను నివారించుట :-

“సోదరా! అశ్వత్థామా! శాంతిల్లుము. ఓర్పు వహింపుము. కర్ణుని క్షమింపుము. ఇతనిపై కోపము చూపుట ఉచితము కాదు. బ్రాహ్మణోత్తమా! నీపై, కర్ణునిపై, కృపాచార్య

- ద్రోణాచార్య - శల్య - శకునులపైనను మహాకార్యభారము ఉంచబడెను. ప్రసన్నుడవు కమ్ము. కర్ణునితో యుద్ధము చేయుటకు పాండవ సైనికులు అన్ని వైపుల నుండి సింహనాదము చేయుచు వచ్చు చున్నారు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! దుర్యోధనుని కోరికపై అశ్వత్థామ శాంతించి ప్రసన్ను డయ్యెను. కృపాచార్యుడు గూడ సౌమ్య స్వభావము కలవా డగుట చేత త్వరగానే మెత్తబడి, కర్ణునితో ‘దుర్బుద్ధి! సూతపుత్రా! మేమైతే, నీ యపరాధమును క్షమించు చున్నాము. కాని, అర్జునుడు నీ యీ దర్పమును తప్పక నశింప జేయ గలడు’ అని యనెను.

పాండవ పాంచాలురు కర్ణునిపై దాడి చేయుట :-

ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! తరువాత పాండవ - పాంచాలురు ఏక మై గర్జించుచు, తర్జించుచు నలువైపులనుండి కర్ణునిపై దాడి చేసిరి. అప్పుడు కర్ణుడు గూడ, దేవతా పరివృతు డైన యింద్రునివలె, ముఖ్య కౌరవ వీరులచే చుట్టబడి, తన బాహుబలముపై నమ్మికతో యుద్ధ సన్నద్ధు డై నిలిచెను. అప్పుడతనికి పాండవులతో భయంకర యుద్ధము మొద లయ్యెను. అప్పుడు పాండవ - పాంచాల వీరులు కర్ణుని చూచి బిగ్గరగా, ‘కర్ణుడెక్కడ? ఇదిగో కర్ణుడు. దురాత్మా! కర్ణ! నిలిచి మాతో యుద్ధము చేయుము’ అని యనిరి.

“మహారాజా! మఱికొందరు, కర్ణుని చూచి క్రోధ రక్త నేత్రులై ‘ఈ రాజులందరు కలిసి పొగరుబోతు, మూర్ఖుడు నైన సూతపుత్రుని చంపుడు. ఇతడు జీవించుట వలన ఏలాటి లాభము లేదు. ఈ పాపాత్ముడు నిరంతరము పాండవులను విరోధించుచు వచ్చెను. దుర్యోధనుని యభిప్రాయము ననుసరించి యితడు అన్ని యనర్థములకు మూల మైనాడు. కనుక, ఇతనిని వధింపుడు’ అని చెప్పుచు క్షత్రియ మహారథికు లందరు కర్ణుని వధించుటకు యుధిష్ఠిరుని ప్రోత్సహించుచు, కర్ణునిపై అనేక బాణములు కురిసిరి.

కర్ణుని పరాక్రమము :-

“మహారాజా! అట్లు రథికు లందరు తనపై దాడి చేయుట చూచి కర్ణుడు ఏమాత్రము వ్యథా - భయములు చెందక, ప్రళయకాలమునందు ఉప్పొంగిన సాగరము వలె నున్న ఆ మహాసైన్య సముద్రమును చూచి, నీ కొడుకులను సంతోష

పరచుటకు బాణములు గురిసి అన్ని వైపుల శత్రు సేనను ఆపెను. తరువాత వేల కొలది మంది పాండవ వీరులు బాణ వర్షములచేత కర్ణుని గమనము గూడ ఆపిరి. రాక్షసులు ఇంద్రునితో పోరాడినట్లే, ఆ రాజవీరులు కర్ణునితో యుద్ధము చేయ దొడగిరి.

“మహారాజా! శత్రువుల బాణ వర్షమును కర్ణుడు తన శరవర్షము చేత చెదర గొట్టెను. దేవ-రాక్షసుల యుద్ధమందు దానవులతో ఇంద్రునకు జరిగిన యుద్ధము వలె, దెబ్బకు తిరుగుదెబ్బ కొట్టురాజులకు, కర్ణునకున్న పరస్పరము అతి భయంకర యుద్ధము జరిగెను. అన్నివైపులనుండి శత్రువీరులు ప్రయత్నము చేయుచుండినను, కర్ణుని వశపరచుకొన జాలనంతటి యద్భుత లాఘవము కర్ణునకు ఉండెను. శత్రు బాణములను నివారించి కర్ణుడు, శత్రువుల రథముల కాడిమ్రానులను, నొగలను, ఛత్ర-ధ్వజములను, గుఱ్ఱములనున్న స్వనామాంకితము లైన బాణములతో కొట్టెను.

“మహారాజా! అట్లు కర్ణ బాణ పీడితు లై, గగ్గోలు పడిన రాజవీరులు, శీత బాధ చేత కష్టపడు గోవులవలె, ఇటు-నటు భ్రమింప జొచ్చిరి. కర్ణ బాణములచేత చచ్చిన అశ్వ - గజ - రథికులు గుంపులు-గుంపులుగా మాకు కనపడెను. ఖండితము లై పడిన శత్రువుల మస్తకములు, భుజములున్న రణరంగమంతట వ్యాపించెను. కొందరు చంపబడిరి. మరికొందరు చంపబడు చుండిరి. ఇంక కొందరు అన్ని యెడల బాధ చేత ఆక్రోశించు చుండిరి. అప్పుడా యుద్ధరంగము యమపురివలె భయంకరముగా నుండెను.

“మహారాజా! అప్పుడు దుర్యోధనుడు కర్ణుని పరాక్రమము చూచి, అశ్వశ్లామతో నిట్లనెను.

“గురుపుత్రా! కర్ణుడు రాజవీరులందరితో పోరాడు చున్నాడు. అతని బాణములచేత పీడింప బడి, పాండవసేన, కార్తికేయునిచేత నశింప జేయబడిన రాక్షససేనవలె, పారిపోవు చున్నది చూడుము. ఇట్లు ఓడిన తమ సేనను చూచి అర్జునుడు కర్ణుని వధించుటకు ముందుకు వచ్చుచున్నాడు. కనుక మనము చూచుచుండగనే అర్జునుడు ఏ విధముగ గూడ కర్ణుని వధింప జాలకుండు నుపాయము చేయుము.

“మహారాజా! అప్పుడు, రాక్ష ససేనపై ఆక్రమించు నింద్రునివలె, నర్జునుడు కొరవ సేనవైపు వచ్చు చుండుట చూచి అశ్వశ్లామ, కృపాచార్యుడు, శల్యుడు, కృతవర్మయు కర్ణుని రక్షింప దలచి అర్జునుని ఎదురించుటకు ముందుకు వచ్చిరి.

అప్పుడు వృత్రాసురుని పై దాడి చేయు నింద్రుని వలె పాంచాల సేనా పరివృతుడైన యర్జునుడు గూడ కర్ణునిపై ఆక్రమణము చేసెను.

“జనమేజయా! ఇట్లు సంజయుడు యుద్ధ వృత్తాంతము చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్రుడు అతనితో ని ట్లనెను.

“సంజయా! కాలునితో, అంతకునితో, యమునితోను సమాను డైన యర్జునుడు క్రుద్ధుడై యుండుట చూచి, సూర్యపుత్రు డైన కర్ణుడు అర్జునుని ఎట్లు ఎదురించెను? కర్ణుడు నిరంతరము అర్జునునితో స్పర్థ పడుచు నతనిని ఓడించు నమ్మకము కలవాడై యుండెను గదా: అప్పుడు కర్ణుడు తన శత్రువైన అర్జునుని హఠాత్తుగా తన యెదుట చూచి అతనిని ఎట్లు ఎదురించుటకు నిశ్చయించుకొనెను?

“జనమేజయా! ధృతరాష్ట్రుడు ఇట్లు ప్రశ్నింపగా, సంజయుడు కర్ణార్జునుల యుద్ధ వృత్తాంతము నిట్లు ధృతరాష్ట్రునకు చెప్ప దొడగెను.

అర్జునుడు కర్ణుని ఓడించుట :-

“మహారాజా! తన పై వచ్చుచున్న మదగజమును ఎదుర్కొనుటకు ముందుకు సాగిన మరియొక మదగజము వలె, తన పైకి వచ్చు చున్న యర్జునుని చూచి, కర్ణుడు అతని నెదుర్కొనుటకు ముందుకు సాగెను. అప్పుడు అర్జునుడు బాణములతో కర్ణుని కప్పగా, కర్ణుడు గూడ అర్జునుని బాణాచ్ఛాదితుని చేసెను. పిదప కర్ణుడు మూడు బాణములతో అర్జునుని కొట్టెను. అది సహించక అర్జునుడు మూడు నూర్ల నిశిత శరములతో కర్ణుని కొట్టి, నవ్వుచు ‘నారాచ’ మనెడు నొక బాణముచేత కర్ణుని వామభుజాగ్రభాగము గాయపరచెను. దానిచేత కర్ణుని ధనుస్సు చేయి జారి క్రిందపడెను. కర్ణుడు అర్థ నిమిషములోనే మరల ఆ ధనుస్సు తీసికొని సిద్ధహస్తుని వలె, బాణములు వర్షించి అర్జునుని కప్పెను.

“మహారాజా! అప్పుడు అర్జునుడు గూడ బాణ వర్షముచేత కర్ణుని శర వర్షమును నష్టపరచెను. ఆ యిరువురు వీరులు దెబ్బకు తిరుగు దెబ్బ కొట్టకొన దలచి బాణ వర్షముల చేత పరస్పరము కప్పకొనిరి. రెండు వన గజములు ఒక కరిణి కొరకు కోపముతో పోరాడునట్లు కర్ణార్జునుల పరస్పర సంగ్రామము అత్యద్భుతముగ నుండెను.

“మహారాజా! తరువాత అర్జునుడు కర్ణుని పరాక్రమము చూచి, అతని ధనుస్సు

మధ్యభాగము ఖండించి, పడ గొట్టి, నాలుగు రథాశ్యములను నాలుగు భల్లములతో సంహరించి, కర్ణ సారథిని గూడ వధించెను. అట్లు అశ్వ - సారథి - ధనుస్సులు నశించిన తరువాత కర్ణుని అర్జునుడు నాలుగు బాణములు కొట్టి గాయపరచెను. అట్లు బాణ పీడితుడైన కర్ణుడు అంగశూన్య మైన తన రథము దిగి త్వరగా కృపాచార్యుని రథమెక్కెను. అర్జున బాణ సమూహాలచేత వ్యాపించిన శరీరము గల కర్ణుడు ముండ్లు నిండిన 'శల్యకము' (ముత్యపు చిప్పలవంటి ముండ్లచేత అన్ని యవయవములందు కప్పబడిన ఒక విధమైన పంది) వలె, కనపడెను. తన ప్రాణమును దక్కించుకొనుటకు కర్ణుడు కృపాచార్యుని రథమునెక్కి కూర్చొనెను.

“మహారాజా! కర్ణుడు ఓడుట చూచి, మీ సైనికులు అర్జున బాణ బాధితులై, దశదిక్కులకు పారిపోవుట చూచి దుర్యోధనుడు తిరిగి వచ్చి సైనికులతో ని ట్లనెను.

“వీరులారా! నిలువుడు. మీరు పారిపోవుటకు అవసరము లేదు. నేను ఇప్పుడే అర్జున వధకు వచ్చెదను. పాంచాల - సోమక సహితు లైన పాండవులను వధించెదను. నేడు నేను అర్జునునితో యుద్ధము చేయునప్పుడు పాండవులు ప్రళయకాల యమునితీరమున నా పరాక్రమమును చూడగలరు. నేడు మిడుతల దండు వలె నేను విడుచు వేలకొలది బాణములను అనేక యోధులు చూడగలరు. వర్షకాల మేఘము జలము గురిసినట్లే, నేను గురియు బాణములను నేడు సైనికులు చూడగలరు. అర్జునుని జయించెదను. మీరు యుద్ధరంగమందు స్థిరముగా నిలువుడు. అర్జునునకు భయపడకుడు. సముద్రము తీరభూమికి వచ్చి శాంతించినట్లు, అర్జునుడు నాకడకు వచ్చి, నా పరాక్రమమును సహింప జాలడు.

“మహారాజా! ఇట్లు చెప్పి దుర్యోధనుడు క్రోధరక్త నేత్రుడై, సేనా సహితముగ అర్జునునిపై నాక్రమణము చేసెను. అదిచూచి కృపాచార్యుడు అశ్వశ్లామకడకు పోయి అతనితో ని ట్లనెను.

“నాయనా! క్రుద్ధుడైన దుర్యోధనుడు వివేకరహితు డై, మిడుతల ప్రవర్తనతో అర్జునుని పై బడి, యుద్ధము చేయ గోరు చున్నాడు. కనుక నితడు అర్జున బాణములచేత వధింప బడుటకు పూర్వమే నీవు పోయి దుర్యోధనుని ఆపుము. ఇతడు అర్జున బాణములకు గురి కాకుండ చూడుము. కుబుసములను వీడిన సర్పముల వంటి అర్జునుని భయంకర బాణములచేత దుర్యోధనుడు భస్మ మగుటకు పూర్వమే అతనిని ఆపుము. మనము ఉండగా దుర్యోధనుడు తనకు సహాయకు లెవరున్ను లేకుండ

అర్జునునితో యుద్ధము చేయుటకు పోవుట చాలయనుచితమని తలచెదను. సింహముతో పోరాడిన యేనుగు, జీవించుట యసంభవ మైనట్లు, అర్జునునితో యుద్ధమునకు పోయిన దుర్యోధనుని బ్రతుకు దుర్లభ మగును.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! మేనమామ యైన కృపాచార్యుడు చెప్పిన మాట విని యశ్వశ్లామ త్వరగా దుర్యోధనుని కడకు పోయి యతనితో, 'కురుపతీ! నిరంతరము నేను నీ హితము కోరు చుందును. నన్ను ఉపేక్షించి యుద్ధమునకు పోవకుము. అర్జునుని జయించు విషయములో నీవు సందేహింపకుము. నిలువుము. నేను అర్జునుని నివారించెదను? అని చెప్పగా దుర్యోధనుడు అశ్వశ్లామతో ని ట్లనెను.

దుర్యోధనుడు పాంచాలురను వధించుటకు అశ్వశ్లామను పులికొల్పుట :-

“బ్రాహ్మణోత్తమా! మన యాచార్యుడైతేనే, పాండవులను తన పుత్రులను వలె రక్షించు చుండును. నీవు గూడ వారిని ఉపేక్షించు చుందువు. అథవా, నా దౌర్భాగ్యముచేత నీ పరాక్రమము మందగించెనో యేమో! నీవు యుధిష్ఠిరునకు లేక ద్రౌపదికి ప్రియము చేయుటకు ఇట్లు ప్రవర్తించు చున్నావేమో నాకు తెలియదు. ఎవరిచేతగూడ పరాజితులు కాకుండ సుఖము ననుభవింప ధగిన నాసోదరులు, బాంధవులున్ను నాకారణముగ మహాదుఃఖము పొందు చున్నారు. ఇట్లు లోభి యైన నాకు ధిక్కార మగుగాక! శస్త్ర వేత్తలలో ప్రధానుడు, మహేశ్వర సమాన పరాక్రమ సంపన్నుడు, మహాశక్తి యుండికూడ అశ్వశ్లామ దప్పమరియుక్కడెవడు యుద్ధమునందు శత్రు సంహారము చేయక యుండును?

“అశ్వశ్లామా! శాంతిల్లుము. నా శత్రువులను వధింపుము. నీ శస్త్రాస్త్ర మార్గమునందు దేవదానవులుగూడ నిలువ జాలరు. సపరివారు లైన పాంచాల సోమకులను సంహరింపుము. తరువాత నీ చేతనే సురక్షితుల మైన మేము శేషించిన యితర శత్రువులను సంహరించెదము.

“విప్రోత్తమా! యశస్యు లైన పాంచాల కేకయ సోమకులు క్రోధము చేత దావానలము (కార్చిచ్చు) వలె, నా సేనలలో తిరుగు చున్నారు. అర్జున రక్షితు లైన ఆ సైనికులు నా సేనల సర్వ నాశము చేయకుండ వారిని ఆపుము. నీవు త్వరగా పోయి, ఈ కార్యము తొలుత గాని, తరువాత గాని, చేయుటకు చాలి యున్నావు. నీవు పాంచాలురను వధించుటకే పుట్టితివి. నీవు సంసిద్ధుడ వైనయెడల, ప్రపంచమును పాంచాల శూన్యము

చేయగలవు. ఈ మాటలే సిద్ధపురుషులు గూడ చెప్పిరి గనుక, అది సత్యమగును. సపరివారు లైన పాంచాలురను వధింపుము. ఇంద్రాది దేవతలు గూడ నీ బాణముల మార్గమందు నిలువ జాల రనగా, పాంచాల - పాండవుల లెక్క ఎంత? నీతో వారు యుద్ధము చేయ జాల రనుట సత్యము. మహాబాహూ! త్వరగా పొమ్ము. ఈ కార్యమునందు విలంబము కాగూడదు. అర్జున బాణ పీడిత మై మన సేన పారిపోవుచున్నది చూడుము. నీ దివ్య పరాక్రమముతో పాంచాల పాండవులను నిగ్రహించుటకు సమర్థుడవు.

160వ అధ్యాయము

అశ్వత్థామ నిందాపూర్వకముగ దుర్యోధనుని ఊరడించుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! దుర్యోధనుడిట్లు చెప్పగా, అశ్వత్థామ, దైత్యవధకు ఇంద్రుడు ప్రయత్నించునట్లు, శత్రువధకు ప్రయత్నించి దుర్యోధనునితో నిట్లనెను.

“కురునందనా! నీవు చెప్పినది యథార్థమే. పాండవులు నాకు, నా తండ్రికిన్ని మిక్కిలి ప్రియులు. వారికి గూడ మేము ప్రియులమే. కాని, యుద్ధరంగమందు మాకు ఈ భావము ఉండదు. మేము ప్రాణములపై మోహము విడిచి నిర్భయముగ మా శక్తి కొలది యుద్ధము చేసెదము. నేను, కర్ణ - శల్య - కృపాచార్య - కృతవర్మలున్న రెప్పపాటు కాలములో పాండవసేనలను సంహరింప గలము. మేము యుద్ధరంగమందు లేకున్నయెడల పాండవులు గూడ అర్ధనిమిషము లోనే కౌరవసేనను సంహరింప గలరు. పాండవులు మాతో, మేము వారితోనుయథాశక్తి యుద్ధము చేయ గోరుచుందుము. ఇట్లు మా యిరువురి తేజస్సు ఒండొంటిని ఎదుర్కొని శాంతిల్లును.

“సుయోధనా! పాండవులు బ్రతికి యుండగా, వారి సేనను జయించుట అసంభవము. ఇది సత్యము. వారు, శక్తి సంపన్నులు. తమ కొరకు పోరాడెదరు. కనుక, వారు మీ సేనను ఎందుకు సంహరింపరు? ‘నీవు లోభివి. కపట విద్య, కుట్రలు నేర్చిన వాడవు. అందరిని సందేహించు చుందువు. దురభిమానుడవు. కనుకనే, మమ్ముగూడ శంకించెదవు. నీవు నిందితుడవు. పాపాత్ముడవు. పాప పురుషుడవు’ అని నేను తలచెదను. క్షుద్రుడ వైన నీ యంతఃకరణము నందు పాపపు తలంపు లే నిండి యున్నవి. కనుకనే, నీవు మమ్ము, ఇతరులనున్న సందేహించు చుందువు.

“కురునందనా! ఇప్పుడే నేను జీవితముపై మోహము విడిచి, పరిపూర్ణ ప్రయత్నముతో నీ కొరకు సంగ్రామ భూమికి పోయి, శత్రువులతో యుద్ధము చేసి, వారిలో ప్రధానవీరులను జయించెదను. నీకు ప్రియము చేయుటకు నేను పాంచాల - సోమక - కేకయ - పాండవులతో యుద్ధము చేసెదను. నా బాణములచేత వారు దగ్గులై సింహపీడితములైన గోవుల వలె, అన్ని దిక్కులకు పారిపోయెదరు. ‘నేడు యుధిష్ఠిరుడు, సోమకులున్న నా పరాక్రమము చూచి, సమస్త ప్రపంచము అశ్వత్థామ మయమని తలచెదరు. నేను సోమకులను పాంచాలురనున్న నేడు వధించుట చూచిన యుధిష్ఠిరుని మనస్సులో మిక్కిలి దుఃఖము, వైరాగ్యమున్ను కలుగును.

“రాజా! నాతో యుద్ధము చేయువారిని సంహరించెదను. నా భుజముల మధ్య చిక్కిన శత్రువులు బ్రతికి తప్పించుకొన లేరు.

అశ్వత్థామ పరాక్రమ ప్రదర్శనము :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అశ్వత్థామ దుర్యోధనునితో నిట్లు చెప్పి సమస్త ధనుర్ధారులకు భయము కలిగించుచు, యుద్ధముకొరకు శత్రువుల యెదుట నిలిచి, నీ పుత్రులకు ప్రియము చేయ దలచుచు, కేకయ - పాంచాలురతో నిట్లనెను.

“మహారథికులారా! ఇప్పుడు మీ రందరు కలిసి నాపై బాణ ప్రయోగము చేసి, మీ శస్త్రాస్త్ర ప్రయోగ లాఘవమును ప్రదర్శించుచు, స్థిరముగ నిలిచి యుద్ధము చేయుడు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అశ్వత్థామ యిట్లు చెప్పిన వెంటనే పాంచాలాది వీరులందరు, మేఘములు పర్వతముపై జలము గురిసినట్లు అశ్వత్థామపై శస్త్రాస్త్రములు వర్షింప దొడగిరి. ద్రోణపుత్రుడు ఆ బాణములను నష్టపరచి, వారిలో పదుగురు వీరులను, ధృష్టద్యుమ్న - పాండవుల సమక్షమునందే, వధించి పడ గొట్టెను. అట్లు చచ్చు చున్న పాంచాల - సోమకులు అశ్వత్థామను విడిచి దశదిక్కులకు పారిపోయిరి. అది చూచి ధృష్టద్యుమ్నుడు అశ్వత్థామపై దాడి చేసెను.

“మహారాజా! తరువాత జలధర గంభీర ధ్వని గలిగి, యుద్ధమునందు వెనుదిరుగని నూరు సువర్ణ మయ రథములతో, శూరు లైన రథికులతోను పరివృతుడైన ధృష్టద్యుమ్నుడు, తమ యోధులు చంపబడుట చూచి, అశ్వత్థామతో నిట్లనెను.

“దుర్బుధ్ధీ! ఆచార్య పుత్రా! ఇతరులను చంపుటచేత నీకు ఏమి లాభము కలుగును? నీవు శూరుడవైన యెడల నాతో పోరాడుము. ఇప్పుడే నిన్ను సంహరించెదను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఇట్లు ధృష్టద్యుమ్నుడు చెప్పి మర్యాదకము లైన తీక్ష్ణబాణములచేత ఆచార్య పుత్రుని గాయపరచగా, ఆ బాణములు వరుసగా, తేనెయందలి లోభము చేత తుమ్మెదలు, పూచిన చెట్టుపై దూరినట్లు, అశ్వత్థామ శరీరములో దూరెను. ఆ దెబ్బచేత అశ్వత్థామ, తోకద్రోక్కిన పాము వలె కుపితుడై “ధృష్టద్యుమ్నా! స్థిరముగా నిలిచి రెండు గడియలు వేచి యుండుము. అంతలోపల నేను నిన్ను యమలోకమునకు పంపెదను’ అని చెప్పి బాణములచేత ధృష్టద్యుమ్నుని అన్నివైపుల ఆచ్ఛాదించెను. అట్లు అశ్వత్థామచేత పీడితు డైన ధృష్టద్యుమ్నుడు ఇట్ల నెను.

“దుర్బుధ్ధీ! బ్రాహ్మణా! నా జన్మవృత్తాంతము, నా ప్రతిజ్ఞయు నీ వెరుగవా? తెలుత ద్రోణాచార్యుని వధించి, పిదప నిన్ను సంహరించెదను. ఇది నా నిశ్చయము. ఈ కారణము చేతనే ద్రోణుడు బ్రతికి యుండగా, నిన్ను వధింప కున్నాను. దుర్యోధీ! ఈ రాత్రి యందే, తెల్లవారు లోపల తెలుత నీ తండ్రిని వధించి, పిమ్మట నిన్ను గూడ ప్రేతలోకమునకు పంపెదను. నీకు, పాండవుల యెడల గల ద్వేషమును కౌరవుల యందు గల భక్తినిన్ని స్థిరముగా నిలిచి చూపుము. నీవు నా చేతినుండి బ్రతికి తప్పించుకొన జాలవు. బ్రాహ్మణత్వమును విడిచి క్షత్రియధర్మమును ఆశ్రయించిన బ్రాహ్మణాధముడవు నీవు. అట్టి యధముడు అందిరికిన్ని వధ్యు డగును.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఇట్లు ధృష్టద్యుమ్నుడు కఠోరముగ మాట్లాడగా, బ్రాహ్మణోత్తముడైన అశ్వత్థామ మిక్కిలి క్రుద్ధుడై ‘అరే! నిలు- నిలుము’ అని యఱచుచు తన కన్నుల తేజస్సు చేత ధృష్టద్యుమ్నుని దహించు చున్నాడా యనునట్లు అతనివైపు చూచి, సర్పము వలె బుస కొట్టుచు, నతనిని తన బాణములచేత కొప్పెను.

“మహారాజా! అశ్వత్థామ బాణములచేత ఆచ్ఛాదితు డైనను, మహావీరు డైన ధృష్టద్యుమ్నుడు కోప పడక, బలపరాక్రమములు ప్రదర్శించుచు, అశ్వత్థామపై పలు విధములైన బాణములు ప్రయోగించెను. ఆ యిరువురు మహాధనుర్ధర వీరులు అమర్షముతో పరస్పరము నలువైపుల బాణములు గురిసి, పీడించుచు ప్రాణములు

పందెముగా ఒడ్డి రణరంగమునందు స్థిరముగ నిలిచి, ఘోరయుద్ధము చేయు చుండుట చూచి, సిద్ధ - చారణులు, వాయు సంచారులైన గరుడాదులున్న వారిని మిక్కిలి ప్రశంసించిరి. వారిరువురు ఆకాశమునందు, దిక్కులందున్న బాణములు నింపుచు, అంధకారము సృష్టించి, అదృశ్యులై యుద్ధము చేయుచు, మండలాకారము లైన ధనుస్సులతో నృత్యము చేయు చున్నారా యనునట్లు ఉండి, పరస్పర వధకు పూనుకొని, సమస్త ప్రాణులకు భయంకరులుగా నుండి, వేలకొలది మంది యోధులచేత ప్రశంసింప బడుచు, సుందరముగా విచిత్రయుద్ధము చేయుచుండిరి. రెండు అడవి యేనుగులు పోరాడుచున్నట్లున్న ఆ యిరువురిని చూచి, ఉభయసేనలలో అత్యంత హర్షనాదములు మార్మోగెను. అన్నివైపుల సింహనాదము లు కలిగెను. సైనికులు శంఖ ధ్వని చేసిరి. వేలకొలది యుద్ధ వాద్యములు వాయింపబడెను. రెండు గడియలు ఆ దోమ్మి యుద్ధమందు ఇరువురున్న సమానముగ పోరాడు చుండిరి. అది పిరికి పందలకు అతి భయంకరముగ నుండెను.

“మహారాజా! తరువాత అశ్వత్థామ, ధృష్టద్యుమ్నుని ధ్వజ - చ్చత్ర - ధనుస్సులను, ఇరువురు పార్శ్వ రక్షకులను, సారథిని, నాలుగు గుఱ్ఱములనున్న నశింప జేసి, మిక్కిలి వేగముతో దాడి చేసెను. అత్య బల సంపన్ను డైన అశ్వత్థామ వేలకొలది తీక్ష్ణబాణములచేత సమస్త పాంచాలురను కొట్టి దూరముగ పార ద్రోలెను.

“మహారాజా! ఇంద్ర సమానుడైన అశ్వత్థామ, అప్పుడు ప్రదర్శించిన పరాక్రమము చూచి, పాండవ సేనలు వ్యధ చెందెను. అప్పుడు అశ్వత్థామ నూరు బాణములచేత నూరుగురు పాంచాల యోధులను వధించి, మూడు నిశిత శరముల చేత ముగ్గురు పాంచాలమహారథికులను గూడ నేల గూల్చి, అర్జున ధృష్టద్యుమ్నులు చూచుచుండగనే అక్కడ నిలిచి యున్న యనేక పాంచాల యోధులను గూడ వధించెను.

“మహారాజా! యుద్ధభూమి యందు చంపబడుచున్న పాంచాల - సృంజయ సైనికులు అశ్వత్థామను విడిచి పారిపోయిరి. వారి రథములు ధ్వజములున్న నష్టములై, భ్రష్టము లై, యుద్ధ రంగమందు చెదరి పడెను.

“మహారాజా! ఈ విధముగ శత్రువులను జయించి, వర్షాకాల మేఘమువలె గర్జిల్లుచు, ఇంద్రుడు శత్రు సంహారము చేసి శోభిల్లినట్లు, అశ్వత్థామ సంగ్రామ రంగమందు వేలకొలది శత్రు సమూహములను ఓడించి, కౌరవుల చేత పూజింప బడి, ప్రశంసింప బడుచు అత్యంత శోభాయమానుడుగ నుండెను.

161వ అధ్యాయము

భీమార్జునుల దాడి - కౌరవ సేనల పీఠాయగము :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! తరువాత యుధిష్ఠిర - భీమసేనులు అశ్వత్థామను నలువైపుల చుట్టుముట్టిరి. అది చూచి, ద్రోణాచార్య సేనాపరివృతుడైన దుర్యోధనుడు గూడ పాండవులపై ఆక్రమణము చేసెను. అప్పుడు భయంకర మైన ఘోర యుద్ధము జరిగెను. క్రుద్ధుడైన భీమసేనుడు అంబష్ఠ - మాళవ - వంగ - శిబి - త్రిగర్త దేశముల యోధులను, అభీషాహి - శూరసేన దేశముల క్షత్రియ వీరులనున్ను ఖండించి రణరంగ మంతయు నెత్తుటి బురద చేసెను.

“మహారాజా! ఈ విధముగనే అర్జునుడు గూడ తన బాణములచేత పర్యతీయ - మద్రక - మాళవ - యౌధేయ - యోధులను మృత్యులోక పాంథులనుచేసెను. అర్జున బాణతాడితము లైన యేనుగులు రెండు రెండు శిఖరములుగల పర్యతములవలె నేల గూలి పడెను. గజముల తుండములు తెగి, ఇటు-నటు పడి కదలుచు, సర్పములు చలించు చున్నవా యనునట్లు తోచెను. తుండముల చేత ఆచ్ఛాదిత మైన రణభూమి యద్భుతముగ శోభిల్లు చుండెను. ఇటు-నటు పడ గొట్టబడిన రాజవీరుల సువర్ణచ్చత్ర ములచేత రణభూమి ప్రళయకాలమందు సూర్యచంద్రాది గ్రహములచేత వ్యాప్తమైన ఆకాశము వలె శోభిల్లు చుండెను.

“మహారాజా! ఎఱ్ఱని గుఱ్ఱములు గల ద్రోణాచార్య రథము కడ ‘చంపుడు. నిర్భయముగ కొట్టుడు. బాణములు గ్రుచ్చుడు. ముక్కలు - ముక్కలు చేయుడు’ అను నిత్యాది భయంకర శబ్దములు వినపడు చుండెను. అప్పుడు, దుర్జయమైన సుడిగాలి, మేఘములను భిన్న-భిన్నము చేసినట్లు క్రుద్ధుడైన ద్రోణాచార్యుడు వాయవ్యాస్త్రము చేత శత్రువులను ఊది వేసెను. ఆ దెబ్బ తిని పాంచాల సైనికులు భీమార్జునులు చూచు చుండగనే భయపడి పారిపోయిరి.

మహారాజా! తరువాత భీమార్జునులు రథ సమూహముతో, మహాసేనతోను ద్రోణాచార్యునిపైకి పోయిరి. అర్జునుడు ద్రోణుని కుడివైపు, భీముడు ఎడమవైపున్న బాణములు గురిసిరి. అప్పుడు పాంచాల - సృంజయ - మత్స్య - సోమకులు గూడ భీమార్జునులను అనుసరించియే యుద్ధము చేసిరి.

“మహారాజా! ఈ విధముగనే నీ పుత్రుని సేనలోని మహా రథికులు గూడ ద్రోణాచార్యుని చుట్టు చేరినప్పుడు అర్జునునిచేత చంప బడుచున్న కౌరవసేన అంధకార - నిద్రలచేత బాధింప బడి పారిపోయిరి. అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు నీ పుత్రుడున్ను నీ సైనికులను అనేక విధముల నివారించుచున్నను వారు ఆగజాలక, అర్జున బాణములచేత చీల్చబడి, చీకటి గ్రమ్మిన యుద్ధరంగమందు అన్ని వైపుల పరుగెత్తి పోయిరి. నూర్లకొలది మంది రాజవీరులు కొందరు, తమ వాహనములను అక్కడనే విడిచి, భయముచేత గగ్గోలు పడి, అన్ని వైపుల పారిపోయిరి.

162వ అధ్యాయము

సాత్యకి సోమదత్తుని వధించుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! సోమదత్తుడు ధనుస్సు ఆడించు చుండుట చూచి సాత్యకి తన సారథితో ‘నన్ను సోమదత్తుని కడకు కొని పొమ్ము. నేనతనిని వధించక అక్కడినుండి తిరిగి రాను. అని చెప్పగా సారథి మనోవేగము గల శ్వేతాశ్వముల రథమును ముందుకు తోలగా, సాత్యకి పూర్వము దైత్యవధకొరకు ఇంద్రుడు వలె, ముందుకు పోయెను. అప్పుడు, సాత్యకిని చూచి సోమదత్తుడు భయపడక అతనిపై బడి వర్షాకాలమేఘము సూర్యుని కప్పినట్లుగా, బాణములు కురియుచు సాత్యకిని ఆచ్ఛాదించెను. అప్పుడు సాత్యకి గూడ బాణ సమూహములచేత సోమదత్తుని కొప్పెను. సోమదత్తుడు సాత్యకి యెదపై బాణములతో కొట్టగా, సాత్యకి గూడ నతనిని నిశిత శరములతో కొట్టి క్షతగాత్రుని చేసెను. ఇరువురున్ను గాయపడి, వసంత ఋతువునందు వికసిత పుష్పములు గల రెండు మోదుగు చెట్ల వలె శోభిల్లు చుండిరి. కురుకుల - వృష్ణి వంశవర్ధనులైన ఆ యిరువురి సర్వావయవములు రక్తనిక్షములు కాగా, ఒండొరులను జ్వలించు చున్నారా యనునట్లు క్రుద్ధు లై చూచిరి.

“మహారాజా! రథమండల మార్గములందు సంచరించు చున్న సాత్యకి - సోమదత్తులు, వర్షించు చున్న మేఘములవలె, భయంకర రూపములలో కనపడిరి. క్షతగాత్రు లై ఆ యిరువురు గాయపడిన క్రూరమృగములవలె కనపడిరి. బంగరు రెక్కలు గల బాణములచేత గ్రుచ్చుకొన బడిన ఆ యిరువురు యోధులు, వర్షాకాలమందు మిణుగురుపురుగులచేత వ్యాపించిన రెండు వృక్షములవలె, శోభిల్లు చుండిరి. ఆ యిరువురి యవయవము లన్నియు బాణముల చేత భాసిల్లు చుండెను గనుక వారిద్దరు

రణరంగమందు ఉల్కల (కొఱపుల) చేత ప్రకాశిల్లుచూ క్రోధభరితము లైన రెండు యేనుగులవలె కనపడుచుండిరి.

“మహారాజా! తరువాత, సోమదత్తుడు అర్థ చంద్రబాణము చేత సాత్యకి ధనుస్సు ఖండించి యతనిపై ముప్పదియైదు బాణములు ప్రయోగించి, సాత్యకిని గాయపరచెను. తరువాత, సాత్యకి మరియొక ధనుస్సు తీసికొని ఐదు బాణములతో సోమదత్తుని కొట్టి నవ్వుచు, మరియొక భల్లము చేత బాణములతో సోమదత్తుని బంగారు ధ్వజమును ఖండించెను. అది చూచి సోమదత్తుడు సాత్యకిపై ఇరువదియైదు బాణములు ప్రయోగింపగా, సాత్యకి గూడ తీక్షణమైన క్షురప్ర (అర్థచంద్రబాణము)ము చేత సోమదత్తుని ధనుస్సు ఖండించి నూరు బాణములతో విరిగిన దంతములు గల ఏనుగు వంటి సోమదత్తుని శరీరమును గ్రుచ్చెను.

“రాజా! తరువాత, సోమదత్తుడు మరియొక ధనుస్సు తీసికొని బాణ వర్షము చేత సాత్యకిని కప్పగా, సాత్యకి క్రుద్ధుడై సోమదత్తుని గాటముగా కొట్టగా, నతడు గూడ సాత్యకిని బాణ పీడితుని జేసెను. అప్పుడు భీమసేనుడు సాత్యకి సహాయము కొరకు సోమదత్తుని పదిబాణములతో కొట్టగా, నతడు గూడ భీమసేనుని బాణతాడితుని జేసెను. తరువాత, భీముడు సోమదత్తుని యెదపై గురిపెట్టి పరిఘము విడిచెను. అతివేగముగ వచ్చు చున్న ఆ పరిఘమును సోమదత్తుడు కొట్టి, రెండు ముక్కలు చేసెను. ఆ లోహపరిఘపు రెండు ముక్కలు, వజ్రాయుధము చేత చీల్చబడిన పర్యత శిరములవలె, విడి-విడిగా నేలపై పడెను. తరువాత, సాత్యకి ఒక భల్లము చేత సోమదత్తుని ధనుస్సు ఖండించి ఐదు బాణములచేత అతని హస్తారోపములను (చేతితోడుగులను) నశింప జేసి, వెంటనే నాలుగు బాణములచేత సోమదత్తుని రథాశ్యములను వధించి, ఒక భల్లముతో నతని సారథి శిరస్సు ఖండించి, ప్రజ్వలితాగ్ని వంటి నిశితశరమును సోమదత్తునిపై ప్రయోగింపగా, అది సోమదత్తుని యెదపై పడగా, అతడు గాయముతో మరణించి నేల గూలెను.

ద్రోణ-యుధిష్ఠిరుల యుద్ధము :-

“మహారాజా! అట్లు సోమదత్తుడు చంపబడుట చూచి, మీ యనేక మహారథికులు మహాబాణవర్షము చేయుచు, సాత్యకిపై విరుచుకొని పడి, అతనిని బాణాచ్ఛాదితుని జేయగా, యుధిష్ఠిరుడు, ఇతర పాండవులున్న ప్రభద్రకులతో,

మహాసేనతోను ద్రోణాచార్యుని సేనపై దాడి చేసిరి. తరువాత యుధిష్ఠిరుడు బాణములచేత శత్రుసేనలను, ద్రోణాచార్యుడు చూచుచుండగానే, కొట్టి పారద్రోలెను. అట్లు తన సేనను యుధిష్ఠిరుడు కొట్టు చుండగా చూచి ద్రోణుడు యుధిష్ఠిరునిపైకి ఉరికి ఏడు బాణములతో నతనిని కొట్టి గాయపరచెను. అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు గూడ ఐదు బాణములతో ద్రోణుని కొట్టి ప్రతీకారము చేసెను.

“మహారాజా! అట్లు గాయపడిన ద్రోణాచార్యుడు తన పెదవుల కొనలు నాకుచు క్రోధముతో యుధిష్ఠిరుని ధనుస్సును, ధ్వజమునున్న ఖండింపగా, యుధిష్ఠిరుడు వెంటనే మరియొక ధనుస్సు తీసికొని వేలకొలది బాణములచేత ద్రోణాచార్యుని కొట్టి, యతని అశ్వ-సారథి - రథ - ధ్వజములను గూడా అద్భుతముగ నశింప జేసెను. అట్లు బాణ పీడితు డై ద్రోణాచార్యుడు రెండు గడియల వరకు రథపు వెనుక భాగమునందు కూల బడెను. తరువాత, కొంతసేపటికి ద్రోణుడు తేరికొని క్రుద్ధు డై, వాయవ్యాస్త్రము ప్రయోగింపగా దానిని యుధిష్ఠిరుడు, తన దివ్యాస్త్రము చేత కుంఠితము చేసి ద్రోణాచార్యుని ధనుస్సును గూడ ఖండింపగా, నాచార్యుడు మరియొక ధనుస్సు తీసికొనగానే, దానిని గూడా యుధిష్ఠిరుడు భల్లముచేత ఖండించెను. తరువాత శ్రీకృష్ణభగవానుడు యుధిష్ఠిరునితో ని ట్లనెను.

శ్రీకృష్ణుడు యుధిష్ఠిరునితో ద్రోణునకు దూరము పోవ్మని చెప్పట :-

పాండుపుత్రా! నేను చెప్పునది వినుము. ద్రోణాచార్యుని విడిచి దూరము పొమ్ము. ఎందుకనగా, ఆచార్యుడు నిన్ను బంధించుటకు సర్వదా ప్రయత్నించు చుండును. గనుక, నీవు ఆచార్యునితో యుద్ధము చేయుట సముచితముగా దని తలచెదను. ద్రోణుని వినాశము కొరకు పుట్టినవాడే యితనిని సంహరింప గలడు. నీ గురుదేవుని విడిచి దుర్యోధనునిపైకి పొమ్ము. రాజా-రాజాతోనే యుద్ధము చేయ వలెను. ఇతరునితో రాజా యుద్ధము చేయుట అభీష్టము కాదు. గజాశ్వరథసేనలతో దుర్యోధనునిపై దాడిచేయుటకే పొమ్ము. అంతదాక, నాతో భీమార్జునులు ఉండి కొరవులతో పోరాడెదరు.

“మహారాజా! శ్రీకృష్ణుని మాట విని యుధిష్ఠిరుడు రెండు గడియలదాక, ఆ భయంకర యుద్ధ విషయము యోచించి, భీమసేనుడు యోధులను వధించుచు, నోరు తెరచుకొనిన యమరాజు వలె, నిలిచియున్న చోటికి త్వరగా పోయెను. అతని రథపు

ఘర్షరధ్యని చేత, మేఘము గర్జిల్లుచున్నట్లు దిక్కులు మార్మోగించుచు నుండగా నతడు భీమసేనుని పార్శ్వరక్షకుడుగా పోయి నిలిచెను.

“మహారాజా! అక్కడ ద్రోణాచార్యుడు గూడ ఆ రాత్రివేళ పాండవ - పాంచాల సైనికులను సంహరించు చుండెను.

163వ అధ్యాయము

కౌరవ పాండవ సేనలలో ప్రతీపముల (కాగడాలు) ప్రకాశము :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అట్లు ఘోర యుద్ధము జరుగు చున్నప్పుడు సమస్త జగత్తు అంధకారము చేత, ధూళిచేతను ఆచ్ఛాదిత మగుట వలన రణభూమి యందు యోధులు పరస్పరము చూచుకొన జాలకుండిరి. నామములచేత, సంకేతముల చేతను ఒండొరులు గుర్తు పట్టి, ఆ యుద్ధము చేయుచుండిరి. దానిలో మనుష్య గజాశ్యములు మధింప బడుచుండెను. ఒక వైపునుండి కర్ణ-ద్రోణ-కృపాచార్యులు యుద్ధము చేయు చుండిరి. మరియొక వైపునుండి ఆ ముగ్గురిని భీమసేన - ధృష్టద్యుమ్న - సాత్యకులు ఎదురించు చుండిరి. ఆ రెండు సేనలలో పరస్పరము కొట్టుకొనుచు సైనికులు క్రోధిల్లు చుండిరి. అంధకార బంధుర మైన రణరంగమందు అన్ని వైపుల చంప బడుచున్న సేనలు నలువైపుల పారిపోవు చుండెను. యోధులు నష్ట చైతన్యము గలవా రై పారిపోవుచు, చంప బడు చుండిరి. దుర్యోధనుని యాజ్ఞాచేత యుద్ధము నందలి గాఢాంధకారములో కింకర్తవ్యతామూఢు లై దూరిన వేల కొలది మహారథికులు పరస్పరము చంపికొనిరి. యుద్ధరంగము నందు చీకట్లు గ్రమ్ముట చేత సమస్త సేనలు, సేనాపతులున్న మోహితులైరి.

“జనమేజయా! ఇట్లు సంజయుడు చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్రుడు అతని నిట్లు ప్రశ్నించెను.

“సంజయా! మీ రందరు అంధకారములో మునిగి, పాండవులు మీ బల పరాక్రమములను నశింప జేసి, మిమ్ము మధించు చున్నప్పుడు మీయొక్క పాండవుల యొక్కయు మనస్సులు ఎట్టి దశలో నుండెను? వారికి అప్పుడు వెలుతురు ఎట్లు లభించెను?

“జనమేజయా! ఇట్లు ధృతరాష్ట్రుడు అడుగగా సంజయుడు ఇట్లు చెప్ప దొడగెను.

“మహారాజా! అప్పుడు దుర్యోధనుడు, చావగా మిగిలిన సేనలకు, సేనాపతుల కున్న ఆజ్ఞ యిచ్చి మరల వ్యూహమును పన్నింప జేసెను. దాని ముఖభాగమందు ద్రోణాచార్యుడు, మధ్యమున శల్యుడు, ఉభయపార్శ్వములందు అశ్వత్థామ - శకునులున్ను నుండిరి. దుర్యోధనుడు స్వయముగ ఆ రాత్రి సమస్త సేనలను రక్షించుచు ముందుకు సాగుచు, పదాతిదళములతో శాంతి పూర్వకముగ ‘వీరులారా! మీ రందరు ఆయుధములు విడిచి, మండుచున్న ప్రదీపములు (కాగడాలు) పట్టు కొనుడు’ అని ఆదేశింపగా ఆ సైనికులు కాగడాలు పట్టుకొనిరి. అకాశము నందు నిలిచి యున్న దేవ, ఋషి, గంధర్వ, దేవర్షి, విద్యాధర, నాగ, యక్ష, అప్సరస్, సర్ప, కిన్నరాదులు గూడ ప్రసన్నులై కాగడాలు ధరించిరి. దిశల యధిదేవతలు గూడ సుగంధితైల భరితము లైన దీపములు ధరించి దిగు చుండిరి. విశేషించి, నారద - పర్యత మునులు కౌరవ - పాండవుల సౌకర్యము కొరకు దీపములు వెలిగించిరి.

“మహారాజా! ఆ రాత్రి అగ్ని ప్రభచేత ఆ సేన మరల విడి-విడి విభాగము లతో ప్రకాశించు చుండెను. విలువ గల నగలతో, దివ్యాస్త్రములతోను ఆ సైన్యము శోభిల్లు చుండెను. ఒక్కొక్క రథముకడ ఐదైదు కాగడాలు వెలుగు చుండెను. ప్రతియొక ఏనుగుతో మూడు మూడు ప్రదీపములు జ్వలించు చుండెను. ప్రతియొక గుఱ్ఱము వెంట ఒక పెద్ద దివ్యిటీ ఏర్పరచబడెను. కౌరవ - పాండవుల చేత ఈ విధముగ జ్వలింప జేయబడిన ప్రదీపములు క్షణకాలములో సమస్త సేనను ప్రకాశింప జేసెను.

“మహారాజా! దివ్యిటీలు, తైల పాత్రములున్న పట్టుకొనిన పదాతి సైనికుల చేత సేవింప బడుచున్న సమస్త సేనలు ఆ రాత్రి, అకాశమందు మేఘములు, మెరపుల ప్రకాశముచేత వెలుగు చున్నట్లు, ప్రకాశించు చుండుట కనబడెను. అట్లు సేనయంతట వెలుతురు వ్యాపింపగా, ద్రోణాచార్యుడు సువర్ణ కవచధారి యై, మధ్యాహ్న సూర్యునివలె దేదీప్యమానుడయ్యెను. అప్పుడు సువర్ణాభరణములు, నిష్కములు (పతకములు - నాణెములు), ధనుస్సులు, మెఱయుచున్న శస్త్రములు - వీనియందు దివ్యిటీల అగ్ని ప్రతిబింబించు చుండెను.

“మహారాజా! అక్కడ గదలు, శైక్యములు (కావళ్లు లేక ఉట్లు) పరిఘములు, రథ ధ్వజములున్న త్రిపుబడు చుండెను. వానియందు ప్రతిబింబించు చున్న కాగడాల కాంతులు, మరల-మరల అనేక నూతన ప్రదీపములు వెలిగింప బడు చున్నవా యనునట్లు తోచు చుండెను. భ్రత, చామర, ఖడ్గములు, ఉల్కలు, వీరుల

సువర్ణ మాలికలున్ను, అప్పుడు ప్రదీపముల ప్రకాశముచేత మిక్కిలి శోభిల్లు చుండెను. ఈ యన్నింటి ప్రభల చేత మీ సేన భాసిల్లు చుండెను. రక్త రంజితము లైన శస్త్రములు, వీరుల కవచములున్ను కాగడాల ప్రతిబింబములచేత, వర్షాకాల గగనమందు మెఱయు చున్న మెఱపులవలె, ఉజ్జ్వల ప్రభలు గ్రక్కు చుండెను.

“రాజేంద్రా! దెబ్బలు తిని కంపించినవారు, దెబ్బలు కొట్టువారు శత్రువులపై బడువారు నైన వీరుల ముఖములు, అప్పుడు వాయు చలితము లైన పెద్ద పెద్ద కమలముల వలె ప్రకాశించు చుండెను. శుష్కాష్టములు గల మహావనమందు అగ్ని అంటుకొని అక్కడ సూర్యప్రభ తరగినట్లు అప్పుడు మీ సేనలు ప్రదీప ప్రకాశములచేత జ్వలించుచున్నవా యనునట్లు మహాభయంకరము లై తోచు చుండెను. మనసేన కాగడాల చేత ప్రకాశించుట చూచి, పాండవులు గూడ త్వరగా తమ పదాతి సైనికులకు కాగడాలు వెలిగింపు డని ఆజ్ఞ యిచ్చిరి గనుక, వారు గూడ వెలిగించిరి.

“మహారాజా! పాండవుల సేనలో ఒక్కొక్క యేనుగునకు ఏడేడు, ఒక్కొక్క రథమునకు పది దివిటీల చొప్పున వెలుగునట్లు ఏర్పరచబడెను. గుఱ్ఱముల వెనుక భాగమందు రెండు-రెండు చొప్పున, ఇరు పార్శ్వములందు ధ్వజముల సమీపములందు, రథముల వెనుకభాగములందున్న అనేక దీపములు వెలిగింప బడెను. సమస్త సేనలకు ఇరువైపుల, ముందు, వెనుక, నడుమ, నలువైపులను వివిధ సైనికులు జ్వలించు చున్న కాగడాలు పట్టుకుని పాండవుల సేనను ప్రకాశింప జేయుచుండిరి. రెండు సేనల పదాతి సైనికులు ప్రదీపములు ధరించి ఇరుసేనల నడుమ తిరుగుచుండిరి. గజాశ్వ రథ పదాతి సేనా సమూహములతో కలిసి, మీ సేనను, పాండవ సేననున్ను ప్రకాశింప జేయు చుండిరి.

“రాజా! అట్లు ప్రదీప ప్రభల చేత ప్రకాశించుచున్న పాండవ సైన్యము కౌరవసైనికులు ధరించిన కాగడాలతో, ఇతేధికముగా శోభిల్లెను. అట్లే, ప్రదీప ప్రభలచేత ఆత్యంత ప్రకాశమానమైన పాండవ సైన్యముచేత మీ సేనా ప్రకాశము ఇతేధికముగ వృద్ధి చెందెను. ఆ యిరుసేనల ప్రకాశము వృద్ధి పొంది భూమ్యాకాశములను, సమస్త దిక్కులనున్ను దాటి, నలువైపుల వ్యాపించెను. ఆ కాగడాల కాంతి చేత రెండు సేనలు మిక్కిలి ప్రకాశించెను. స్వర్ణము దాక వ్యాపించిన ఆ ప్రకాశము చేత బాధితులైన దేవ, గంధర్వ, యక్ష, అసుర, సిద్ధ సముదాయములు, అప్పరసలున్ను ఆ యుద్ధము చూచుటకు అక్కడకు వచ్చిరి. వారిచేత, యుద్ధ మృతు లై స్వర్ణమున కెక్కి పోవుచున్న

వీరులచేతను ఆకాశము దివ్యలోకమువలె కనపడు చుండెను. రథాశ్వగజములచేత నిండి, ప్రదీప ప్రభలచేత ప్రకాశించి, రోషభరిత యోధులచేత కూడి, గాయపడి పారిపోవుచున్న యశ్యములచేత గూడి, వ్యూహబద్ధములైన రథాశ్వగజములచేత సంపన్నము నై యున్న రెండు పక్షముల మహాసైన్య సమూహము, దేవరాక్షసుల మహా సైన్యము వలె, కనపడు చుండెను.

“మహారాజా! రాత్రి జరుగుచున్న ఆ యుద్ధము మేఘసమూహముచేత అచ్చాదితమైన పగలు వలె కనపడు చుండెను. అప్పుడు శక్తియాయుధములు సుడిగాలి వలె, రథములు మేఘసమూహమువలె, గజాశ్వముల ఘంకారహేషిత (సకిలింపు) శబ్దములు మేఘముల గంభీర గర్జనమువలెను తోచుచుండెను. అస్త సమూహముల వర్షము జలవర్షముగ, రక్తధారలు జలధారలుగాను కనపడుచుండెను.

“రాజా! శరత్కాలమునందలి మధ్యాహ్న సూర్యుడు చండకిరణములచేత తపింప జేయునట్లు ఆ యుద్ధ స్థలమందు ప్రచండాగ్ని వలె తేజరిల్లు చున్న ద్రోణాచార్యుడు పాండవులకు సంతాపకరు డగు చుండెను.

164వ అధ్యాయము

ఉభయసేనల ఘోర యుద్ధము - ద్రోణుని రక్షణము కొరకు దుర్యోధనుడు

సైనికులను ఆజ్ఞాపించుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! దుమ్ము చీకట్లున్న క్రమ్మియున్న యుద్ధభూమియందు వెలుతురు వచ్చిన తరువాత పరస్పర వధేచ్ఛతో సైనిక వీరులు తలపడిరి. యుద్ధరంగ మందు వివిధ శస్త్ర-ప్రాస-ఖడ్గాదులు ధరించిన యోధులు పరస్పరము చూచుకొనుచు నుండిరి. నలువైపుల వేలకొలది కాగడాలు వెలుగుచుండెను. వానికి సువర్ణ దండములు ఉండి, ఆ దండములకు రత్నములు చెక్కుబడి యుండెను. కాగడాలపై సుగంధి తైలము వేయబడుచుండెను. వానితో పాటు దేవ-గంధర్వుల దీపములు గూడ అధికముగ ప్రకాశించు చుండెను. అప్పుడు రణభూమి, నక్షత్ర సహిత గగనమువలె, శోభిల్లు చుండెను. ఆ కాగడాల కాంతి చేత ప్రళయకాలమందు సమస్త భూమండలము దహింప బడుచున్నదా యనునట్లుండెను. వర్షాకాలమందలి సాయంసమయములయందు మిణుగురు పురుగులచేత చుట్టబడిన వృక్షములవలె ఆ ప్రదీపముల చేత సమస్త దిక్కులు దీపించు చుండెను.

“మహారాజా! అప్పుడు వీరులు శత్రువీరులతో విడి-విడిగా తలపడిరి. గజములు గజములతో, ఆశ్వములు ఆశ్వములతోను పోరాడు చుండిరి. ఇట్లే రథికులు రథికులతో పోరాడు చుండిరి. ఆ భయంకర ప్రదోషకాలమందు నీ కొడుకు యొక్క ఆజ్ఞ చేత అక్కడ చతురంగ సేనలో గొప్ప మరణకాండ జరుగు చుండెను. తరువాత అర్జునుడు మిక్కిలి త్వరగా రాజవీరులను సంహరించుచు కౌరవ సేనను నశింప జేయ జొచ్చెను.

“జనమేజయా! యిట్లు చెప్పు చున్న సంజయుని ధృతరాష్ట్రుడు ఇట్లు ప్రశ్నించెను.

“సంజయా! క్రోధామర్షభరితుడైన అర్జునుడు ఎవరికి గూడ చనకరాని వాడై నా పుత్రుని సేనలో ప్రవేశించినప్పుడు మీ మనోదశ ఎట్లుండెను? అప్పుడు మా సేనలు ఏమి చేసెను? దుర్యోధనుడు సమయానుసారముగ ఏ కార్యము చేయుట ఉచిత మని తలచెను? ఏ - యే వీరయోధులు అర్జునుని ఎదురించుటకు ముందుకు పోయిరి? అప్పుడు ద్రోణాచార్యుని ఎవరు రక్షించిరి? ఏ యోధులు ఆచార్యునికి కుడి-ఎడమ చక్ర రక్షకులుగా నుండిరి? ఆయన పృష్ఠరక్షకులుగా నెవ రుండిరి? ముందుభాగము నం దెవరు పోవు చుండిరి? ఆచార్యుడు రథమార్గములందు నృత్యము చేయుచు పాంచాలసేనలో దూరుచుండెను గదా! ఆచార్యుని బాణాగ్నిజ్వాలల చేత పాంచాల రథికులు దహింప బడి ఎట్లు మరణించిరి? నా శత్రువులు తొందరపాటు లేక, ఓడక, ఉత్సాహము కలిగి, యుద్ధమునందు ముందుకు సాగి పోవుచుండుట మాత్రమే చెప్పుచుంటివి. కాని, నా పుత్రుల యవస్థను గూర్చి చెప్ప కున్నావు. అన్ని యుద్ధములందు మా పక్షమునందలి రథికులు హతాహతు లై, భిన్న-భిన్నముగ చెదరి రథహీను లైనారనియే చెప్పుచున్నావు.

“జనమేజయా! ధృతరాష్ట్రుని ప్రశ్నములకు సంజయుడిట్లు బదులు చెప్పెను.

“మహారాజా! ద్రోణాచార్యుని యభిప్రాయము తెలిసికొని దుర్యోధనుడు ఆ రాత్రి తన తమ్ములతో, కర్ణ, వృషసేన, శల్య, ధుర్ధర్, దీర్ఘబాహువులతో, తన వెనుక వచ్చుచున్న వీరులతోను ఇట్లనెను.

“వీరులారా! మీ రందరు జాగ్రత్తతో ద్రోణాచార్యుని వెనుకవైపు రక్షింపుడు. కృతవర్మ అతని దక్షిణ చక్రరక్షకుడుగా, శల్యుడు వామ చక్ర రక్షకుడుగాను నుందురు గాక!”

“మహారాజా! మరణింపగా మిగిలిన త్రిగర్త వీరులకు దుర్యోధనుడు ఆచార్యుని ముందు భాగమందు పొమ్మని ఆజ్ఞ ఇచ్చుచు నిట్లనెను.

“వీరులారా! ఆచార్యుడు పరిపూర్ణ జాగ్రత్తతో ఉన్నాడు. పాండవులు గూడ విజయము కొరకు విశేష యత్నముతో జాగరూకు లై యున్నారు. మీరు రణరంగమందు శత్రు సైనికులను సంహరించుచు ఆచార్యుని రక్షింపుడు. ఎందుకనగా, ఆచార్యుడు, బల-ప్రతాపకారియే కాక, శీఘ్రముగ యుద్ధము చేయువాడు. దేవతలను గూడ జయింప గలవాడు. ఇట్లుండగా, పాండవ సోమకుల మాట ఎంత? కనుక, మీరందరు ఏక మై మిక్కిలి ప్రయత్నముతో ధృష్టద్యుమ్నుని నుండి ఆచార్యుని రక్షింపుడు. పాండవసేనలో ఆచార్యునితో యుద్ధము చేయగలవాడు ధృష్టద్యుమ్నుడు తప్ప, మరియొక డెవడున్ను మాకు కనపడుట లేదు. గనుక, నేను అన్ని విధముల ద్రోణాచార్య రక్షణమే ఇప్పుడు అవశ్యక మైన కర్తవ్యమని తలచెదను. ఆయన సురక్షితుడుగా నున్నయెడల పాండవ-సృంజయ - సోమకులను గూడ సంహరింప గలడు.

“వీరులారా! యుద్ధముఖమునందు సృంజయులు చంప బడిన తరువాత అశ్వశ్లామ ధృష్టద్యుమ్నుని గూడ సంహరించు ననుటలో సంశయము లేదు. కర్ణుడు అర్జునుని వధించును. నేను భీమసేనుని, ఇతర పాండవవీరులనున్న జయించెదను. ఇట్లు ఈ విజయము తప్పక చిరస్థాయి కా గలదు. కనుక, మీరందరు కలిసి ద్రోణ రక్షణమునే చేయుడు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఇట్లు చెప్పి దుర్యోధనుడు ఆ భయంకర గాఢాంధకార మందు యుద్ధము చేయుటకు సేనకు ఆజ్ఞ ఇచ్చెను. తరువాత ఆ రాత్రి రెండు సేనలలో పరస్పర జయేచ్ఛచేత ఘోర యుద్ధము ఆరంభమయ్యెను.

“మహారాజా! అర్జునుడు కౌరవ సేనపై, కౌరవ సైనికులు అర్జునునిపైనను పరస్పర జయేచ్ఛతో శస్త్రాస్త్రములు వర్షించుచు బాధింప జొచ్చిరి. అశ్వశ్లామ ద్రుపదుని, ద్రోణాచార్యుడు సృంజయులనున్న బాణముల చేత కప్పిరి. ఒకవైపు నుండి పాండవ - పాంచాల సైనికులు మరియొకవైపునుండి కౌరవ యోధులున్న ఒండొరులపై గాటముగ కొట్టుకొని, ఘోరముగ అర్తనాదము చేయు చుండిరి. మేము, మా పూర్వు లున్న అటువంటి భయానక మైన రౌద్ర యుద్ధము పూర్వమెప్పుడున్ను కని-విని యుండలేదు.

165వ అధ్యాయము

ఉభయసేనల యుద్ధము - కృతవర్మ యుధిష్ఠిరుని జయించుట :-

“మహారాజా! సమస్త భూతవినాశకర మైన రాత్రి యుద్ధ మారంభమయి నప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు పాండవ, పాంచాల, సోమక సైనికులతో, ‘పరుగెత్తుడు. ద్రోణాచార్యుని చంపుటకు అక్రమణము చేయుడు’ అని యనెను. అప్పుడు యుధిష్ఠిరాజు చేత పాంచాల, సృంజయులు భయంకరముగ గర్జించుచు, ద్రోణాచార్యునిపై బడిరి. వా రందరు అమర్షముతో తమ యుత్సాహ - శక్తి - ధైర్యముల ప్రకారము మాటి-మాటికి గర్జించుచు అచార్యునిపై బడిరి. ఒక మదగజము మరియొక గజముపై దాడి చేసినట్లు యుధిష్ఠిరుడు ద్రోణాచార్యునిపై అక్రమణము చేయుట చూచిన హృదయ పుత్రుడైన కృతవర్మ ముందుకు వచ్చి యుధిష్ఠిరుని నివారించెను.

“రాజా! యుద్ధముఖమందు నలువైపుల బాణ ప్రయోగము చేయుచు, శిని పుత్రు డైన సాత్యకిపై కురువంశీయు డైన ‘భూరి’ దాడి చేసెను. అచార్యుని బంధించుటకు వచ్చు చున్న సహదేవుని కర్ణుడు, నేరు తెరచుకొనిన యమరాజు వలె, శత్రు వై వచ్చుచున్న మృత్యువు వలెను నున్న భీమసేనుని దుర్యోధనుడు, యోధశ్రేష్ఠు డైన నకులుని శకుని, రథములో వచ్చు చున్న శిఖండిని కృపాచార్యుడు, మయూర వర్ణము గల యశ్యములతో వచ్చు చున్న ప్రతివింధ్యుని దుశ్శాసనుడు, అనేక మాయా ప్రయోగములందు కుశలు డైన ఘటోత్కచుని అశ్వశ్రామ, ద్రోణ జయేచ్ఛతో సేనాసహితు డై వచ్చు చున్న ద్రుపదుని వృషసేనుడు, ద్రోణవధేచ్ఛతో వచ్చుచున్న విరాటరాజును శల్యుడు, ఇట్లే వచ్చు చున్న నకుల పుత్రుడైన శతానీకుని చిత్రసేనుడు, మహారథిక యోధ శ్రేష్ఠు డైన యర్జునుని రాక్షస రా జైన ఆలంబుషుడు, ఇట్లే శత్రు సేనా సంహారము చేయుచు హర్షోత్సాహములతో వచ్చు చున్న ద్రోణాచార్యుని ధృష్టద్యుమ్నుడు, ఈ విధముగనే దాడి చేయుచున్న పాండవ పక్ష మహారథికులను మీ మహారథికులున్ను నివారించిరి.

“మహారాజా! ఆ మహాయుద్ధమందు వేలకొలది గజారోహకులు శత్రు గజారోహకులతో తలపడి పోరాడుచు, సైనికులను త్రొక్క జొచ్చిరి. అర్ధరాత్రి వేల అశ్వములు ఒండొంటిపై దాడి చేయుచు, రెక్కలు గల పర్యతములవలె, కనపడెను. అశ్వక సైనికులు ప్రాస, శక్తి, ఋష్టి, ఇత్యాద్యాయుధములు ధరించి, విడి-విడిగా శత్రు

పక్షమునందలి యాశ్వకులతో యుద్ధముచేయు చుండిరి. ఆ యుద్ధరంగమందు బహు సంఖ్యాకు లైన పదాతి సైనికులు గదా, ముసలాది వివిధ శస్త్రములచేత ఒండొరులపై అక్రమణము చేయు చుండిరి. ఉత్తుంగ తరంగములు గల మహాసాగరమును తీరభూమి ఆపినట్లే, యుధిష్ఠిరుని కృతవర్మ ఆపెను.

“మహారాజా! యుధిష్ఠిరుడు తొలుత కృతవర్మను ఐదు బాణములతో గాయపరచి, మరల నతనిపై ఇరువది బాణములు ప్రయోగించి, ‘నిలు, నిలుము’ అనెను. అప్పుడు కృతవర్మ గూడ ఒక భల్లముచేత యుధిష్ఠిరుని ధనుస్సు ఖండించి అతనిని గూడ ఏడు బాణములతో కొట్టెను. తరువాత, యుధిష్ఠిరుడు మరియొక ధనుస్సు తీసికొని పది బాణములతో కృతవర్మ యెదను, భుజములనున్ను కొట్టెను. రణరంగమందు యుధిష్ఠిరుని బాణములచేత గాయపడిన కృతవర్మ కోపముతో ఏడు బాణములచేత యుధిష్ఠిరుని కొట్టెను. అప్పుడు ధర్మపుత్రుడు కృతవర్మ ధనుస్సును తల త్రాణము (చేతి తొడుగులు)ల నున్ను తెగ గొట్టి, అతనిపై ఐదు తీక్షణబాణములు ప్రయోగించెను. అవి, సర్పములు పుట్టలో దూరినట్లు కృతవర్మ కవచమును ఛిన్న-భిన్నము చేసి భూమిని చీల్చి లోపల దూరిపోయెను. రెప్పపాటు కాలములో కృతవర్మ మరియొక ధనుస్సు తీసికొని అరువది బాణములతో యుధిష్ఠిరుని, తొమ్మిది బాణములతో అతని సారథినిన్ని కొట్టి గాయపరచెను.

“మహారాజా! అప్పుడు అత్యు బల సంపన్ను డైన యుధిష్ఠిరుడు తన ధనుస్సును రథములో పెట్టి, సర్పాకార మైన ఒక శక్తిని కృతవర్మపై ప్రయోగించెను. ఆ శక్తి కృతవర్మ కుడిభుజమును భేదించి, భూమిలో దూరెను. అప్పుడే యుధిష్ఠిరుడు మరల ధనుస్సు తీసికొని బాణములు గురిసి కృతవర్మను కొప్పెను. ఆ వెంటనే కృతవర్మ యుధిష్ఠిరుని అశ్వసారథి హీనునిగా చేసెను. అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు డాలు కత్తి తీసికొనగా కృతవర్మ ఆ కత్తి బాణముతో ఖండించెను. అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు కృతవర్మపై తేమరము (చిల్లకోల) ప్రయోగించెను. తనపైకి వచ్చుచున్న తేమరమును సిద్ధహస్త డైన కృతవర్మ చిరునవ్వుతో రెండు ముక్కలు చేసి, నూర్లకొలది బాణములతో యుధిష్ఠిరుని కప్పి కవచమును చీల్చెను.

“మహారాజా! కృతవర్మ బాణముల చేత ఆచ్ఛాదిత మైన ఆ కవచము, ఆకాశమునుండి ఏడు నక్షత్రముల సముదాయము వలె, నేలపై చెదరి పడెను. ఈ విధముగ ధనుస్సు, రథము, కవచమున్ను నష్టము లైన ధర్మపుత్రుడు బాణ పీడితుడై,

యుద్ధరంగము విడిచి పలాయనము చిత్తగించెను. ఇట్లు కృతవర్మ యుధిష్ఠిరుని జయించి మరల ద్రోణాచార్యుని రథ చక్రమును రక్షింప జొచ్చెను.

166వ అధ్యాయము

సాత్యకి భూరిని వధించుట :-

“మహారాజా! ఒక గజమును, అది వెడలు చోటి నుండియే ఆపినట్లు ‘భూరి’ అక్రమణము చేయుచు సాత్యకిని ఆపెను. అది చూచి సాత్యకి ఐదు నిశిత శరములచేత భూరి యెదను భేదించెను. ఎదనుండి రక్తధారలు కారు చుండగనే భూరి గూడ సాత్యకి యెదను పది బాణముల చేత గాయపరచెను. క్రోధ నేత్రులైన ఆ యిరువురు బాణవర్షములచేత, యముడు - అంతకుడున్న వలె ఒండెరులు కొట్టుకొని గాయపరచు కొన జొచ్చిరి. ఇరువురు బాణాచ్ఛాదితు లై సమానముగ యుద్ధము చేయుచుండిరి.

“మహారాజా! అప్పుడు క్రోధముతో సాత్యకి భూరి యొక్క ధనుస్సు ఖండించి అతని యెదపై నూరు బాణములు ప్రయోగించి నిలు-నిలుము అనెను. అప్పుడు భూరి మరియొక ధనుస్సు తీసికొని మూడు బాణములతో సాత్యకిని గాయపరచి, భల్లము చేత అతని ధనుస్సు ఖండించెను. అప్పుడు సాత్యకి భూరి యెదపై శక్తిని ప్రయోగింపగా, అతని యెద చీలి, దైవికముగ వెలిగిన కిరణములు గల కుజగ్రహము ఆకాశమునుండి క్రిందపడినట్లు, రథమునుండి క్రింద పడెను.

“రాజా! అట్లు భూరి వధింపబడుట చూచి అశ్వత్థామ సాత్యకిపై ఉరికి ‘నిలు-నిలుము’ అనుచు, మేఘము మేరు పర్యతముపై జలము గురిసినట్లు బాణ సమూహములు గురిసెను.

అశ్వత్థామ - ఘటోత్కచుల యుద్ధము :-

అప్పుడు ఘటోత్కచుడు సింహనాదము చేయుచు ని ట్లనెను.

“ద్రోణపుత్రా! నిలు-నిలుము. నాచేత బ్రతికి తప్పించుకొని పోవ జాలవు. కుమారస్వామి మహిషాసురుని వధించినట్లు, నేను గూడ నిన్ను చంపెదను. నేడు నీ యుద్ధ మదము దూరము చేసెదను.

“మహారాజా! ఇట్లు చెప్పి ఘటోత్కచుడు క్రోధముతో, సింహము గజరాజుపై అక్రమణము చేసినట్లు అశ్వత్థామపై దాడి చేసి, మేఘము పర్యతముపై జలధారలు గురిసినట్లు, అశ్వత్థామపై రథపు నొగలవంటి లావుబాణములను కురియ జొచ్చెను. కాని, అశ్వత్థామ నవ్వుచు, తన పైన పడు బాణములను విషధర సర్పములవంటి తన బాణములచేత నశింప జేసి, నూర్లకొలది తీక్ష్ణబాణముల చేత ఘటోత్కచుని మర్మము లందు కొట్టెను. అప్పుడు ఆ రాక్షసుడు, ముండ్ల చేత కప్ప బడిన యేడు పందివలె శోభిల్లెను.

“మహారాజా! తరువాత ఘటోత్కచుడు, పిడుగుల వలె, మెఱపుల వలెను మెఱయుచున్న బాణములచేత అశ్వత్థామను క్షతగాత్రుని జేసి, యతనిపై క్షురప్ర - అర్థచంద్ర - నారాచ - శిలీముఖ - వారాహకర్ణ - నాళిక - వికర్ణాద్యస్త్రములు గురియ జొచ్చెను. వాయువు పెద్ద పెద్ద మేఘములను చిన్న-భిన్నము చేసినట్లు, అశ్వత్థామ, దివ్యాస్త్రముల చేత అభిమంత్రించిన బాణములు తన పై పడుచుండగా, భరింపరాని పిడుగు వలె, ధ్వనించు చున్న అస్త్రముల వర్షమును నశింప జేసెను.

“మహారాజా! తరువాత, అంతరిక్షమందు మరియొక భయంకర బాణ యుద్ధము జరుగుచున్నదా యనునట్లు యోధులకు హర్షము కలిగించెను. ఉభయుల శస్త్రములు ఒండెంటిని కొట్టుకొనుటచేత వెడలిన అగ్ని మిణుగురుల చేత ఆకాశము సాయంకాలమందు మిణుగురు పురుగుల చేత వ్యాపించినదా యనునట్లు కనపడెను. అశ్వత్థామ నీ పుత్రులకు ప్రియము చేయుట కొరకు సమస్త దిక్కులను బాణములచేత కప్పుచు ఆ రాక్షసుని గూడ కప్పెను. అప్పుడు, గాఢాంధకారము నిండిన అర్ధరాత్ర సమయమందు, ఇంద్ర - ప్రహ్లాదులకు వలె, అశ్వత్థామ - ఘటోత్కచులకు ఘోరయుద్ధము జరిగెను.

“మహారాజా! క్రుద్ధుడైన ఘటోత్కచుడు ప్రళయకాలాగ్ని వంటి పది బాణముల చేత అశ్వత్థామ యెదను గాయపరచెను. దానిచేత అశ్వత్థామ, సుడిగాలి చేత చలించిన వృక్షము వలె కంపించి, ధ్వజదండము పట్టుకొని మూర్ఛిల్లెను. అప్పుడు మీ సేనలో హాహాకారము చెలరేగెను. ‘అశ్వత్థామ మరణించె’ నని అందరు తలచిరి. అట్టి యవస్థలో నున్న అశ్వత్థామను చూచి పాంచాల సృంజయులు సింహనాదము చేసిరి.

“రాజా! తరువాత అశ్వత్థామ తేరుకొని ఎడమచేత ధనుస్సు పట్టుకొని నారి

చెవిదాక. లాగి ఘటోత్కమని గురిపెట్టి యమదండము వంటి భయంకర బాణము అతనిపై విడిచెను. అది యా రాక్షసుని యెదను ఛేదించి భూమిలో దూరెను. ఆ దెబ్బతో ఘటోత్కమడు రథము వెనుకభాగమందు కూలబడెను. ఘటోత్కమడట్లు మూర్ఛిల్లుట చూచి, అతని సారథి అతనిని త్వరగా అశ్వశ్లామకు దూరముగ కొనిపోయెను.

“మహారాజా! ఇట్లు ఘటోత్కమని గాయపరచి అశ్వశ్లామ బిగ్గరగా సింహనాదము చేసెను. అప్పుడు నీ యోధులు నీ పుత్రులున్న ప్రశంసించు చుండగా అశ్వశ్లామ మధ్యాహ్న సూర్యుని వలె ప్రకాశించు చుండెను.

భీమ - దుర్యోధనుల యుద్ధము - దుర్యోధనుని పీఠాయోగము :-

“మహారాజా! తరువాత ద్రోణాచార్యునిపై వచ్చు చున్న భీమసేనుని దుర్యోధనుడు బాణములతో కొట్టెను. అప్పుడు భీముడు గూడ నతనిని పది బాణములతో గాయపరచెను. దుర్యోధనుడు గూడ భీముని ఇరువది బాణములతో కొట్టెను. ఒక్కొక్కప్పుడు, సూర్య-చంద్రులు మేఘముల చేత కప్ప బడినట్లు, ఆ యిరువురు పరస్పరము బాణములచేత ఆచ్ఛాదించుకొనిరి. అప్పుడు దుర్యోధనుడు భీముని ఐదు బాణములతో గాయపరచి, ‘నిలు-నిలుము’ అనగా, భీమసేనుడు పదిబాణములు కొట్టి దుర్యోధనుని ధనుస్సును, ధ్వజమునున్న ఖండించి, తొంబది బాణములచేత దుర్యోధనుని గాటముగ గాయపరచెను.

“మహారాజా! తరువాత దుర్యోధనుడు కుపితు డై మరియొక ధనుస్సు తీసికొని బాణములు కొట్టి భీమసేనుని బాధింప జొచ్చెను. దుర్యోధనుని బాణముల నన్నింటిని నష్టపరచి, భీముడు ఇరువది యైదు బాణములతో నతనిని కొట్టెను. అప్పుడు దుర్యోధనుడు మిక్కిలి కుపితు డై క్షురప్రము చేత భీమసేనుని ధనుస్సు ఖండించి, అతనిని పది బాణముల చేత గాయపరచెను. అప్పుడు భీమసేనుడు మరియొక ధనుస్సు తీసికొని పది బాణములతో దుర్యోధనుని కొట్టెను.

“మహారాజా! మహాయోధుడైన దుర్యోధనుడు భీమసేనుని యొక్క ఆ ధనుస్సును ఖండించి భీముడు తీసికొనిన ధనుస్సులను వరుసగా ఐదింటిని వెంట-వెంటనే ఖండించి విజయోత్సాహము చేత సంతోషించెను. ఈ విధముగా మాటి-మాటికి తన ధనుస్సులు ఖండింప బడగా భీమసేనుడు ఒక లోహశక్తిని దుర్యోధనునిపై ప్రయోగించెను. అది మృత్యుదేవతకు చెల్లెలు వలె నుండి అగ్నిజ్వాల

వలె ప్రకాశించు చుండెను. అట్లు తనపైకి వచ్చుచున్న ఆ శక్తిని అది తన కడకు రాకముందే దుర్యోధనుడు మూడు ముక్కలు చేసెను.

“మహారాజా! అప్పుడు భీముడు మిక్కిలి తేజస్విని యైన గదను వేగముగ త్రిప్పుచు దుర్యోధనుని రథముపై కొట్టెను. ఆ గదాప్రహారము చేత నీ పుత్రుని యొక్క నాలుగు రథాశ్వములు, సారథి, రథమున్న నష్టము లయ్యెను. అప్పుడు నీ పుత్రుడు భీమసేనునకు భయపడి, ఉరికిపోయి నందకుని రథమెక్కెను. అప్పుడు భీముడు నీ పుత్రుడు చచ్చెనని తలచి ఆ రాత్రి కొరవులను గద్దించుచు మిక్కిలి బిగ్గరగా సింహనాదము చేసెను. మీ సైనికులు గూడా దుర్యోధనుడు చచ్చెననియే తలచుటచేత అన్ని వైపుల హాహాకారము చేయ దొడగిరి.

“మహారాజా! అట్లు భయపడిన మీ యోధుల యార్తనాదము, భీమసేనుని గర్జనమున్న విని ‘దుర్యోధనుడు చచ్చె’నని తలచి యుధిష్ఠిరుడు వేగముగ వచ్చి భీమసేనుని ప్రశంసించెను. తరువాత పాంచాల, మత్స్య, కేకయ, సృంజయ యోధు లున్న యుద్ధ ప్రయత్నముతో ద్రోణాచార్యునిపై బడిరి. అప్పుడు అచార్యునకు శత్రువులతో మహా యుద్ధము జరిగెను. అందరు గూడ ఘోరమైన యంధకారములో మునిగి పరస్పరము కొట్టుకొన జొచ్చిరి.

167వ అధ్యాయము

కర్ణుడు సహదేవుని జయించుట, శల్యుడు విరాట సోదరు డైన శతాగ్రుని వధించుట - విరాటుని పరాజయము - అర్జునునకు ఓడిన అలంబుషుని పీఠాయోగము :-

“మహారాజా! ద్రోణాచార్యునిపై వచ్చు చున్న సహదేవుని కర్ణుడు ఆపెను. అప్పుడు సహదేవుడు పందొమ్మిది బాణములతో కర్ణుని కొట్టి గాయపరచెను. దానికి ప్రతీకారముగ కర్ణుడు నూరు బాణములతో నతనిని కొట్టి గాయపరచి, అతని ధనుస్సు నుగూడ ఖండించెను. తరువాత సహదేవుడు వేరొక ధనుస్సు తీసికొని కర్ణుని ఇరువది బాణములతో గాయపరచెను. అప్పుడు కర్ణుడు బాణములు ప్రయోగించి సహదేవుని రథాశ్వములను సంహరించి ఒక భల్లముతో అతని సారథిని గూడ చంపెను. తరువాత సహదేవుడు సువర్ణ ఖచిత మైన గదను కర్ణుని రథముపై విసరెను. దానిని మధ్యనే

కర్ణుడు బాణములతో ఆపి క్రింద పడగొట్టెను. అప్పుడు సహదేవుడు కర్ణునిపై శక్తిని ప్రయోగింపగా దానిని గూడ నతడు బాణములతో ఖండించెను.

“మహారాజా! అప్పుడు సహదేవుడు రథమునుండి క్రిందికి దుమికి, రథ చక్రమును ఎదురుగా నున్న కర్ణునిపై విసిరెను. తనపైకి వచ్చుచున్న యా చక్రమును కర్ణుడు పెక్కు వేల బాణములతో ఖండించి పడ గొట్టెను. తరువాత సహదేవుడు రథపు పడికోలను, గుఱ్ఱముల మెడ పట్టీలను, కాడి మ్రానులను, గజముల ఖండితాంగములను, అశ్వముల - మనుష్యుల శవములను ఎత్తి కర్ణుని గురిపెట్టి కొట్టెను. కర్ణుడు వానిని గూడ ఖండించి పడగొట్టెను. తరువాత సహదేవుడు తానునిరాయుధు డైనాడు కనుక, బాణముల దెబ్బలు తిని రణరంగము విడిచి పారిపోయెను. అతనిని తరుముచు కర్ణుడు అతనితో, “బాలకుడా! నీవు మహారథికులతో ఎప్పుడు గూడ యుద్ధము చేయకుము. నీకు ఈడైన యోధులతోనే పోరాడుము” అని చెప్పి ధనురగ్రభాగముతో సహదేవుని పొడుచుచు మరల సహదేవునితో ‘అర్జునుడు కొరవులతో యుద్ధము చేయు చున్నాడు. నీవు అతని కడకే పొమ్ము. లేదా, నీ యింటికి తిరిగి పొమ్ము’ అని యనెను.

“మహారాజా! ఇట్లు సహదేవునకు చెప్పి, కర్ణుడు పాంచాల, పాండవ సైనికులను దహించుచు, వారివైపు పోయెను. అప్పుడు సహదేవుడు చంప బడుటకు అనువైన పరిస్థితిలో నున్నను, కర్ణుడు కుంతికిచ్చిన మాట జ్ఞప్తికి తెచ్చుకుని, సత్యప్రతిజ్ఞాడు కాబట్టి, సహదేవుని వధింప లేదు. కర్ణ బాణ పీడితుడైన సహదేవుడు, కర్ణుని వాగ్దానముల చేత గూడ మిక్కిలి సంతపుడై భేదము చెందిన మనస్సుతో జీవితముపై వైరాగ్యము పొంది త్వరగా పాంచాల రాజకుమారు డైన ‘జనమేజయుని’ రథముపైకి పోయెను.

“రాజా! అప్పుడు విరాట రాజును శల్యుడు బాణములచేత కొప్పెను. తరువాత ఆ యిరువురు యోధులకు, పూర్వము ఇంద్ర - జంభాసురులకు జరిగినట్లుగా, ఘోరయుద్ధము జరిగెను. శల్యుడు, విరాటరాజును నూరుబాణములతో కొట్టి గాయపరచెను. అప్పుడు విరాటుడు నూట యెనుబది రెండు బాణములచేత శల్యుని కొట్టి బదులు తీర్చుకొనెను. అప్పుడు శల్యుడు విరాటుని నాలుగు రథాశ్వములను, సారథిని, ధ్వజమునున్న ఖండింపగా, నతడు త్వరగా అశ్వహీన రథమునుండి దుమికి ధనుష్ఠంకారము చేసి శల్యునిపై బాణప్రయోగము చేయుచు నేలపై నిలచెను.

“రాజా! తన సోదరుని వాహనములు నశించుట చూచి ‘శతానీకుడు’ తన రథముతో విరాటుని కడకు వచ్చు చుండగా, శల్యుడు శతానీకుని మధ్య మార్గమందే వధించెను. తరువాత విరాట రాజు ధ్వజమాలా విభూషితమైన రథమెక్కి ద్వీగుణిత పరాక్రమముతో వచ్చుచు, బాణములచేత శల్యుని రథమును కొప్పెను. శల్యుడు కుపితుడై బాణముచేత విరాటుని రొమ్ముపై కొట్టి గాయపరచెను. ఆ దెబ్బతో విరాటుడు రథపు వెనుకభాగమందు ధమ్మని కూలబడి మూర్ఛిలైనాడు. అట్లు క్షతగాత్రు డైన విరాటుని అతని సారథి దూరముగ తొలగించుకొని పోయెను. అప్పుడు శల్యుని నూర్లకొలది బాణములచేత పీడితమై, ఆ మహాసేన ఆ రాత్రి పారిపోయెను.

“మహారాజా! అట్లు సేన పారిపోవుట చూచి శ్రీకృష్ణార్జునులు శల్యుడున్న చోటికి పోయిరి. అప్పుడు రాక్షసరాజైన ‘అలంబుషుడు’ ఎనిమిది చక్రముల రథములో వచ్చి, కృష్ణార్జునులను ఎదురించెను. అతని రథమునకు అశ్వముఖములు గల పిశాచములు కట్టబడి యుండెను. రథముపైన ఎరుపువన్నె గల అర్ధపతాకము ఎగురు చుండెను. ఆ రథము రక్త పుష్పమాలికల చేత అలంకరింపబడి, ఉక్కుచే చేయబడిన దై, దానిపైన ఎలుగుబంటి చర్మము కప్పబడి యుండెను. ఆ ధ్వజముపై విచిత్ర పక్షములు గలిగి, తెఱచుకొనిన నేత్రములు గల గ్రద్ధ పక్షికూతలు కూయుచు నుండెను. అట్టి పక్షితో గూడిన యున్నతదండము గల ధ్వజముతో శోభిల్లు చుండెను. ఆ రాక్షసుడు అర్జునుని తలపై నూర్లకొలది బాణములను గురియుచు, హిమాలయము ప్రచండవాయువును వలె నివారించెను.

“మహారాజా! అప్పుడు అక్కడి మనుష్యులు - రాక్షసులున్న ఘోరసంగ్రామము చేయ జొచ్చిరి. అది ప్రేక్షకులకు, గ్రద్ధలకు, కాకులకు, కొంగలకు, గుడ్డగూబలకు, రాబందులకు, నక్కలకున్న అనందవర్ధనముగా నుండెను. అర్జునుడు నూరు బాణములచేత ఆ రాక్షసుని గాయపరచి, మరి తొమ్మిది బాణములచేత అతని ధ్వజమును ఖండించి, మూడు బాణముల చేత అతని సారథిని, మరి మూడింటిచేత అతని రథపుత్రివేణుకము (మూడు ధ్వజములుగల పతాకము)ను, ఒక బాణము చేత ధనుస్సును, నాలుగింటిచేత నాలుగు గుఱ్ఱములనున్న ఖండించెను.

“మహారాజా! అప్పుడు అలంబుష రాక్షసుడు మరియొక ధనుస్సు తీసికొని, నారి ఎక్కించులోపలనే, అర్జునుడు దానిని గూడ రెండు ముక్కలు చేసెను. అట్లు

రథహీనుడైన యా రాక్షసుడు ఖడ్గము పైకెత్తగా, ఒక బాణముచేత దానిని గూడ నర్జునుడు రెండు ముక్కలు చేసి నాలుగు నిశిత శరములతో ఆ రాక్షస రాజును కొట్టెను. ఆ దెబ్బతో భయపడి అలంబుమడు పారి పోయెను.

“మహారాజా! అట్లు అలంబుమని ఓడించి, అర్జునుడు గజాశ్వ-పదాతి దళములపై బాణములు కురియుచు, త్వరగా ద్రోణాచార్యుని కడకు పోయెను. అట్లు అర్జునుని చేత కొట్టబడుచున్న సైనికులు, సుడిగాలి చేత పెరకబడిన వృక్షములవలె చచ్చి నేల బడుచుండిరి. అట్లు నీసిన అర్జునుని చేత చంపబడుచున్నప్పుడు, సైనికులు సహించక పారిపోయిరి.

168వ అధ్యాయము

శతానీకుడు చిత్రసేనుని, వృషసేనుడు ద్రుపదుని జయించుట - ప్రతిబింధ్య, దుశ్శాసననుల యుద్ధము :-

“మహారాజా! ఒక వైపునుండి నకుల పుత్రుడు ‘శతానీకుడు’ బాణాగ్నిచేత నీ సేనను భస్మము చేయుచు వచ్చు చుండగా, నతనిని నీ పుత్రుడు ‘చిత్రసేనుడు’ ఆపెను. అప్పుడు శతానీకుడు చిత్రసేనునిపై ఐదుబాణములు ప్రయోగింపగా, అతడుగూడ పది బాణములు శతానీకునిపై విడిచెను. చిత్రసేనుడు మరల తొమ్మిది నిశిత శరముల చేత శతానీకుని రొమ్ము గాయపరచెను. అప్పుడు నకుల పుత్రుడు అనేక బాణములతో కొట్టి చిత్రసేనుని కవచము ఖండించి, పడగొట్టెను.

“రాజేంద్రా! కవచము ఖండింప బడగా, నీ పుత్రుడు, చిత్రసేనుడు, కుబుసము వీడిన సర్పము వలె, శోభిల్లెను. అప్పుడు శతానీకుడు చిత్రసేనుని ధ్వజ-ధనుస్సులను ఖండించెను. అప్పుడు చిత్రసేనుడు మరియొక ధనుస్సు తీసికొని శతానీకుని తొమ్మిది బాణములతో కొట్టి గాయపరచెను. తరువాత, శతానీకుడు చిత్రసేనుని నాలుగు రథాశ్వములను, సారథినిన్ని చంపెను. అప్పుడు చిత్రసేనుడు రథమునుండి దుమికి ఇరువది యైదు బాణములతో శతానీకుని కొట్టెను. తరువాత నకుల పుత్రుడు, చిత్రసేనుని రత్న భూషిత ధనుస్సును అర్థచంద్రబాణముచేత ఖండించెను. అట్లు రథాశ్వసారథులు చంపబడగా, ధనుస్సుగూడ ఖండింప బడగా, చిత్రసేనుడు పరుగెత్తి కృతవర్మ రథ మెక్కిను.

“మహారాజా! ద్రోణాచార్యుని ఎదురించుటకు వచ్చు చున్న ద్రుపదరాజుపై వృషసేనుడు నూర్లకొలది బాణములు గురియుచు, అక్రమణము చేయగా, యజ్ఞసేనుడు (ద్రుపదుడు) కర్ణపుత్రు డైన వృషసేనుని రొమ్ముపై, భుజములపైనను అరువది బాణములు కొట్టెను. అప్పుడు, వృషసేనుడు కోపముతో యజ్ఞసేనుని యెదపై అనేక తీక్షణబాణములు కొట్టెను.

“మహారాజా! ఇట్లు ఆ యిరువురు క్షతగాత్రు లై, బాణము లనెడు ముండ్లు గ్రుచ్చుకొని యున్న శరీరములతో, కంటక భరితము లైన రెండు ఏడు పండుల వలె శోభిల్లు చుండిరి. ఇరువురి కవచములు బాణ ఖండితములు కాగా, రక్తనిక్షు లై యుండిరి. ఆ యిరువురు సువర్ణమువలె విచిత్రులు, కల్పవృక్షము వలె అద్భుతులు, పుష్పించిన మోదుగచెట్ల వలె అపూర్వశోభతో ప్రకాశిల్లు చుండిరి.

“మహారాజా! తరువాత వృషసేనుడు డెబ్బది తొమ్మిది బాణములచేత ద్రుపదుని కొట్టి గాయపరచెను. తరువాత గూడ మూడు-మూడు బాణములు ద్రుపదునిపై ప్రయోగించెను. తరువాత వృషసేనుడు, వర్షాకాలమేఘము జలము గురిసినట్లు, వేలకొలది బాణములను ద్రుపదునిపై వర్షించెను. అప్పుడు ద్రుపదుడు కోపముతో తీక్షణభల్లముచేత వృషసేనుని ధనుస్సు రెండు ముక్కలు చేయగా, నతడు మరియొక ధనుస్సు తీసికొని, సోమకులను భయపెట్టుచు, నిశిత భల్లము ను ద్రుపదునిపై ప్రయోగించెను. అది ద్రుపదుని యెద ఛేదించుచు నేలపై బడెను. ఆ దెబ్బతో ద్రుపదుడు మూర్ఛిల్లెను. అప్పు డతని సారథి దూరముగా నతనిని కొనిపోయెను. అప్పుడు బాణతాడితు లైన ద్రుపద సైనికులు ఆ నడిరేయి పారిపోయిరి.

“మహారాజా! అట్లు ఆ సైనికులు పరుగెత్తుచు చేతులలో నున్న కాగడాలు క్రింద పడ వేయగా, అన్ని వైపుల జ్వలించు చుండగా, రణరంగము గ్రహనక్షత్ర భరిత మై, మేఘహీన గగనమువలె, శోభిల్లు చుండెను. వీరుల మెఱయుచున్న భుజకీర్తులు క్రిందపడి యుండగా, రణభూమి, వర్షాకాలమందు మేఘము వలె, శోభిల్లు చుండెను. తరువాత వృషసేనుని భయము చేత బెదరిన సోమకవంశ క్షత్రియులు, తారకాసుర సంగ్రామమందు ఇంద్రుని భయము చేత బెదరిన రాక్షసుల వలె, పారి పోవ జొచ్చిరి. అప్పుడు సోమకయోధులు కాగడాల వెలుగులో శోభిల్లు చుండిరి. మీ యొక్క శత్రు పక్షము యొక్కయు వేల కొలది మంది రాజుల నడుమ ప్రతాపశాలి యైన వృషసేను

డొక్కడే ప్రకాశిల్లుచు నిలిచి యుండెను. అట్లు వృషసేనుడు సోమక వీరులను జయించి, యుధిష్ఠిరునిపై దాడి చేసెను.

“మహారాజా! అప్పుడు, కోపముతో ప్రతివింధ్యుడు శత్రువులను దహించు చుండెను. అతనిని ఎదురించుటకు దుశ్శాసనుడు వచ్చెను. ఆ యిరువురు, మేఘ రహిత గగనమందు బుధ-సూర్యులు వెలుగుచున్నట్లు యుద్ధరంగమందు కనపడిరి. అప్పుడు దుశ్శాసనుడు ప్రతివింధ్యుని లలాటమందు మూడు బాణములు కొట్టగా, నతడు, మూడు శిఖరములు గల పర్యతమువలె, భాసెల్లెను. అప్పుడు దుశ్శాసనుని ప్రతివింధ్యుడు తొమ్మిది బాణములతో కొట్టి గాయపరచగా, దుశ్శాసను డతని రథాశ్యములను వధించి, ఒక భల్లముతో ప్రతివింధ్యుని పతాకమును, అంబుల పొదులను, గుఱ్ఱముల పగ్గములను, వాని మెడ పట్టీలను గూడా తిలమాత్రముగ ఖండించెను.

“మహారాజా! తరువాత ప్రతివింధ్యుడు నేలపై నిలిచి నూర్లకొలది బాణములు వర్షించుచు, దుశ్శాసనునితో యుద్ధము చేయు చుండగా, నతడు క్షురప్రము చేత, ప్రతివింధ్యుని ధనుస్సు ఖండించి, పది బాణములు కొట్టి గాయపరచెను. అట్లు ప్రతివింధ్యుడు, రథవిహీనుడై పోరాడుచుండుట చూచి అతని సోదరుడు సుతసోముడు మహాసేనతో సహాయార్థమై రాగా, ప్రతివింధ్యుడు ఎగిరి సుతసోముని రథమెక్కి బాణప్రయోగము చేయు దుశ్శాసనుని గాయపరచెను.

“మహారాజా! అది చూచి మీ యోధులు లందరు దుశ్శాసనునకు అన్ని వైపుల చేరి యుద్ధసన్నద్ధు లై నిలిచిరి. తరువాత, ఆ భయంకర నిశేధ కాలమందు నీ పుత్రునకు, ద్రౌపదీపుత్రులకున్న ఘోరయుద్ధము మొదలాయెను. అది యమ రాజ్యమును వృద్ధిపరచునదిగా నుండెను.

169వ అధ్యాయము

నకులుని చేత శకుని పరాజయము - శిఖండి - కృపాచార్యుల ఘోర యుద్ధము:-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! నకులుడు నీ సేనను సంహరించు చుండగా, అతని నెదుర్కొనుటకు శకుని కోపముతో వచ్చి, ‘అరే, నిలు-నిలుము’ అని యనెను. అప్పుడు, పూర్వము నుండియే బద్ధవైరము గల నకుల-శకునులు పరస్పరము వధించ దలచిరి.

గనుక, ఒండొరులను బాణములచేత గాయపరచుకొన జొచ్చిరి. ఇరువురు సమానముగ యుద్ధ కొశలము చూపించుచు, బాణములు ప్రయోగించు చుండిరి. బాణము లనెడు ముండ్లు వారి శరీరములందు గ్రుచ్చుకొనగా, ఆ యిరువురు ఏడు పందుల వలె, శోభిల్లు చుండిరి. వారి కవచములు పరస్పర బాణ తాడితము లై భిన్నము లాయెను. వారు, రక్తనిక్తు లై సువర్ణకాంతితో శోభిల్లు చుండిరి. కల్ప వృక్షములవలె, పూచిన మోదుగులవలెను వారు ప్రకాశిల్లు చుండిరి. కంటకములచేత వారు కనబడు చుండిరి. మిక్కిలి కుటిల భావముతో కన్నులు తెరచుకొని, క్రోధ రక్త నేత్రు లై ఒండొరులను భస్మము చేయుదురా యనునట్లు చూచు చుండిరి. తరువాత క్రోధభరితు డైన నీ శ్యాలకుడు నవ్వుచు ‘కర్ణీ’ నామక మైన ఒక బాణము చేత నకులుని యెడ గాయపరచెను. ఆ దెబ్బతో నకులుడు రథము వెనుక భాగమందు కూలబడి మూర్ఛిల్లెను.

“మహారాజా! అట్లు తన శత్రువు దురవస్థలో నుండుట చూచి శకుని, వర్షకాలమేఘము వలె, బిగ్గరగా గర్జిల్లెను. ఇంతలోనే నకులుడు మూర్ఛ దీరి నోరు తెరచుకొనిన యమరాజు వలె, మరల శకునిని ఎదురించి, అరువది బాణములచేత గాయపరచి, మరల నతని యెడపై నూరు బాణములు ప్రయోగించి, శకుని ధనుస్సు, ధ్వజమునున్నా ఖండించి, క్రింద పడగొట్టి, ఒక నిశిత శరముచేత శకుని తొడలు ఛేదించి, వ్యాధుడు డేగను వలె శకునిని క్రింద పడగొట్టెను. అట్లు పడిన శకుని, ఒక కాముకుడు కామినినివలె ధ్వజదండమును ఆలింగనము చేసికొని రథపు వెనుకభాగమందు కూల బడి మూర్ఛిల్లెను. అప్పుడు శకుని సారథి శకునిని దూరముగ కొనిపోయెను.

“మహారాజా! తరువాత పాండవులు - వారి సైనికులున్న పెద్దగా సింహనాదము చేసిరి. ఇట్లు శత్రువును జయించి నకులుడు సారథితో ‘నన్ను ద్రోణాచార్యుని సేనకడకు కొనిపోమ్ము’ అని యనగా, సారథి వెంటనే, ద్రోణాచార్యుడు నిలిచి యున్న చోటికి పోయెను.

“మహారాజా! అప్పుడు, ద్రోణాచార్యునితో శిఖండి పోరాడుటకు ప్రయత్నించు చుండగా, కృపాచార్యుడు ముందుకు రాగా, అతనిని శిఖండి తొమ్మిది భల్లములతో కొట్టెను. అప్పుడు కృపాచార్యుడు ఇరువదియైదు బాణములచేత శిఖండిని కొట్టి గాయపరచెను. పూర్వము దేవాసుర సంగ్రామములో ఇంద్ర - శంబరాసురులకు జరిగినట్లు, ఘోరయుద్ధము ఆ యిరువురకు జరిగెను. వారిద్దరు బాణ సమూహముల

చేత ఆకాశము కప్పిరి. స్యభావము చేతనే భయంకరముగ కనపడుచున్న ఆకాశము, అప్పుడు ఇతేధికముగ భయంకర మయ్యెను. యోధులకు ఆ భయంకర రాత్రి కాళరాత్రివలె కనపడు చుండెను.

“మహారాజా! అప్పుడు శిఖండి అర్థచంద్రబాణముచేత కృపాచార్యుని ధనుస్సును, నారితో పాటు ఖండించెను. అప్పుడు, కృపాచార్యుడు భయంకర శక్తిని శిఖండిపై ప్రయోగింపగా, శిఖండి దానిని అనేక బాణములచేత కొట్టి నడుమనే ఖండించెను. అట్లు ఖండిత మైన శక్తి అన్నివైపుల తన ప్రకాశమును వెదజల్లుచు క్రింద పడెను. తరువాత కృపాచార్యుడు మరియొక ధనుస్సు తీసికొని, నిశిత శరములతో శిఖండిని కప్పగా, నా దెబ్బతో నతడు శిథిలు డై రథపు వెనుకభాగమందు కూలబడగా, నతనిని కృపాచార్యుడు అనేక బాణములతో కొట్టి, ‘అతనిని చంపదలచు చున్నాడా’ యనునట్లు తోచెను.

“మహారాజా! అట్లు శిఖండి యుద్ధ విముఖుడగుట చూచి, పాంచాల - సోమకులు అతని చుట్టు చేరి తమనడుమ నుంచుకొనిరి. అట్లే, నీ పుత్రులు గూడ గొప్ప సేనతో వచ్చి బ్రాహ్మణోత్తము డైన కృపాచార్యుని తమ నడుమ నుంచుకొనిరి. తరువాత రెండు సేనలకు ఘోరయుద్ధము జరిగెను. రణరంగమందు ఒండొంటిపై దాడి చేయు చున్న రథముల భయంకర ఘర్షణ ధ్వని, మేఘగర్జనము వలె, వినపడు చుండెను. అట్లే, పరస్పరము దాడి చేయు చున్న ఆశ్వీకులు, గజారోహకుల సంఘర్షణము చేత ఆ రణభూమి అత్యంత భయంకరముగ కనపడెను.

“మహారాజా! ఆ విధముగనే పరుగెత్తు చున్న పదాతి సైనికుల పాదముల తాకిడి చేత భూమి, భయపడిన అబలవలె, కంపించెను. కాకులు వడిగా పరుగెత్తుచున్న మిడుతల దండును పట్టుకొను నట్లే, రథికులు రథములపై వచ్చి శత్రు సైనికులను పట్టుకొనిరి. మహా మదగజములు శత్రు మదగజములతో హఠాత్తుగా తలపడి ఒండొంటిని వశపరచుకొను చుండెను. ఆశ్వీకులు శత్రువుల గుఱ్ఱపు రోతులతో, పదాతి సైనికులు పదాతి దళములతోను, కోపించి పరస్పరము తలపడినను, ఒండొరులను దాటి ముందుకు పోవ జాలకుండిరి. ఆ రాత్రి పరుగెత్తుచు, మరల తిరిగి వచ్చుచున్న సైనికుల కోలాహల ధ్వని వినపడుచుండెను.

“మహారాజా! రథ-గజాశ్వములపైన వెలుగు చున్న కాగడాలు, ఆకాశము

నుండి పడు చున్న పెద్ద-పెద్ద ఉల్కల వలె, కనపడు చుండెను. ప్రదీపముల ప్రకాశము చేత ఆ రాత్రి, యుద్ధరంగము నందు పగలు వలె కనపడెను. సూర్యప్రకాశముచేత ప్రపంచమునందలి యంధకారము నశించినట్లే, అక్కడ అంతట వెలుగు చున్న దివ్యిటీలచేత భయంకరాంధకారము నశించెను. ధూళిచేత, చీకట్లచేతను వ్యాపించిన యాకాశము, పృథివి, దిక్కులు, విదిక్కులున్న కాగడాల ప్రభల చేత మరల ప్రకాశిల్లెను. యోధుల యొక్క అస్త్ర, కవచ, మణుల ప్రభలన్నియు ప్రదీప ప్రకాశము చేత తిరోధానము చెందెను (మరుగుపడెను).

“మహారాజా! భయంకర సంగ్రామము జరుగుచున్న యారాత్రి సమయమందు యోధులకు ఏమియు తెలియ కుండెను. తాము గూడ ‘నేను నేనా’ యని తమ విషయమై సందేహ పడు చుండిరి. ఆ సమరాంగణమందు మోహము చేత తండ్రి, కొడుకును, కొడుకు తండ్రిని, మిత్రుడు మిత్రుని, మేనమామ మేనల్లుని, తమపక్షయోధులు తమ సైనికులను, శత్రు పక్షీయులు వారి పక్షపు యోధులనే కొట్టు చుండిరి. ఇట్లు రాత్రియందు ఆ యుద్ధము మర్యాదా (కట్టుబాటు నియమము) రహితముగ, పిరికి పందలకు అత్యంత భయంకరముగను జరిగెను.

170వ అధ్యాయము

ధృష్టద్యుమ్న - ద్రోణాచార్యుల యుద్ధము :-

“మహారాజా! అట్లు ఘోరయుద్ధము జరుగు చున్నప్పుడు ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేయుటకు రాగా ధృష్టద్యుమ్నుని చుట్టు పొండవ - పాంచాలురు చేరిరి. అట్లు అతడు రక్షితుడగుట చూచి, నీ పుత్రులు జాగరూకు లై, ఆచార్యుని రక్షింప దొడగిరి. వాయు వేగము చేత ఉప్పొంగి, జలజంతుభరిత మైన రెండు భయంకర సముద్రముల వలె ఆ రాత్రి ఆ ఉభయ సేనా సాగరములు ఒండొంటిపై తలపడెను.

“మహారాజా! అప్పుడు ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణాచార్యుని యెదపై ఐదు బాణములు కొట్టి, సింహనాదము చేసెను. ఆచార్యుడు గూడ ఇరువది యైదు బాణములచేత ధృష్టద్యుమ్నుని గాయపరచి, అతని ధనుస్సును గూడ భల్లము చేత ఖండించెను. అట్లు ఆచార్యుని చేత గాయపడిన ధృష్టద్యుమ్నుడు కోపముతో ఔడు గఱచుచు, తన విరిగిన ధనుస్సును ఆచార్యునిపై విసరి, అతని వధింప దలచి,

మరియొక ధనుస్సు తీసికొని ద్రోణ నాశనకర మైన యొక బాణములను ప్రయోగించెను. అది ఉదయించిన సూర్యుని వలె సేనను ప్రకాశింప జేయు చుండగా, చూచి, దేవ - గంధర్వ - మనుష్యులు 'ద్రోణాచార్యునకు మంగళ మగుగాక!' యని యన జొచ్చిరి.

“మహారాజా! ఆచార్యుని రథముపై వచ్చు చున్న ఆ బాణమును సిద్ధహస్తాడైన కర్ణుడు పన్నెండు ముక్కలగునట్లు ఖండించెను. అప్పుడు ముక్కలైన యా బాణము విషహీన సర్పము వలె నేలపై పడెను. తరువాత ధృష్టద్యుమ్నుని కర్ణుడు పది, అశ్వత్థామ ఐదు, ద్రోణుడు ఏడు, శల్యుడు పది, దుశ్శాసనుడు మూడు, దుర్యోధనుడు ఇరువది, శకుని ఐదు బాణములతోను కొట్టి గాయపరచిరి. ద్రోణాచార్యుని రక్షణము కొరకు వచ్చిన యేడుగురు వీరుల చేత గాయపరచబడినను, ధృష్టద్యుమ్నుడు ఏమాత్రము బెదరక ఆ యేడుగురిని మూడు-మూడు బాణములతో కొట్టి, ద్రోణాచార్య, కర్ణ, దుర్యోధన, అశ్వత్థామలను గాయపరచెను. అట్లు క్షతగాత్రులై వారు ఒక్కొక్కరు ఐదైదు బాణములచేత ధృష్టద్యుమ్నుని కొట్టిరి.

ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రుమసేనుని వధించుట :-

మహారాజా! అప్పుడు ద్రుమసేనుడు మిక్కిలి కుపితు డై, నాలుగు బాణములతో ధృష్టద్యుమ్నుని కొట్టి గాయపరచి, 'అరే! నిలువుము!' అనెను. అప్పుడు ధృష్టద్యుమ్నుడు ప్రాణాంతకరము లైన మూడు బాణములచేత ద్రుమసేనుని గాయపరచి, ఒక భల్లముచేత సువర్ణకుండల మండితమైన యతని మస్తకమును ఖండించి, పడగొట్టెను. ఆ మస్తకము అప్పుడు, దంతములచేత పెదవి గఱచి యుండెను. ఆ మస్తకము, సుడిగాలిచేత పడగొట్టబడిన తాటిపండువలె క్రిందపడెను.

“మహారాజా! తరువాత ధృష్టద్యుమ్నుడు తీక్ష్ణబాణములచేత యోధులందరిని గాయపరచి విచిత్రయుద్ధము చేయు కర్ణుని ధనుస్సును ఖండించెను. తోక ఖండింప బడిన సింహము వలె తన ధనుస్సు ఖండింపబడుట సహింపక క్రోధరక్తనేత్రుడై కర్ణుడు మరియొక ధనుస్సు తీసికొని వేడి నిట్టూర్పులు విడుచుచు ధృష్టద్యుమ్నునిపై అనేక బాణసమూహములు వర్షింప దొడగెను. కర్ణుడు కోపించియుండుట చూచి దుర్యోధన-దుశ్శాసన - ద్రోణ - కర్ణ - శల్య - శకునులు ఆరుగురు మహారథికులున్న ధృష్టద్యుమ్నుని చంపునిచ్చుతో చుట్టుముట్టగా ఆ యారుగురిచేత ధృష్టద్యుమ్నుడు చంపబడె ననియే మేము తలచితిమి.

కర్ణ - సాత్యకుల యుద్ధము :-

“మహారాజా! ఆ సమయమందే, సాత్యకి బాణములు గురియుచు, ధృష్టద్యుమ్నుని కడకు వచ్చు చుండగా, అతనిని కర్ణుడు పది బాణములతో కొట్టెను. సాత్యకి గూడ పది బాణములు కొట్టి కర్ణుని గాయపరచి, 'నిలువుము, పారిపోవకుము!' అనెను. ఆ యిరువురి యుద్ధము ఇంద్ర-బలి చక్రవర్తుల యుద్ధము వలె నుండెను. సాత్యకి కర్ణుని అత్యంతము గాయపరచగా, కర్ణుడు గూడ ధనుష్టంకారము చేత భూమిని కంపింప జేయుచు సాత్యకితో యుద్ధము చేయుచు నతనిని విపాత - కర్ణీ - నారాచ - వత్సదంత - క్షురాదు లైన నూర్లకొలది బాణములచేత క్షతగాత్రుని చేసెను. అట్లే, సాత్యకి గూడ కర్ణునిపై బాణములు గురిసెను. ఒకరికొకరు తీసిపోవకుండ వారు సమానముగ యుద్ధము చేయు చుండిరి.

“మహారాజా! మీ సేనలోని యితర యోధులు, కర్ణపుత్రుడైన వృషసేనుడున్న నలువైపుల నుండి తీక్ష్ణబాణములచేత సాత్యకిని కొట్ట జొచ్చిరి. దానిచేత, కుపితుడైన సాత్యకి, ఆ యోధులు, కర్ణుడున్న ప్రయోగించిన యస్త్రములను తనయస్త్రములచేత నివారించి, వృషసేనుని యెదపై గాటముగా కొట్టెను. అట్లు దెబ్బ తిని వృషసేనుడు ధనుస్సు విడిచి మూర్ఛిల్లి రథములో పడెను. అప్పుడు 'వృషసేనుడు చచ్చె' నని తలచి కర్ణుడు పుత్రశోక సంతాపము చేత, సాత్యకిని బాధింపగా, నతడు అనేక బాణములచేత కర్ణుని మాటి-మాటికి కొట్టెను. కర్ణుని పది, వృషసేనుని ఏడు బాణములచేత గాయపరచి, ఆ యిరువురి హస్తావాపములను (చేతి తొడుగులు), ధనుస్సులనున్న ఖండింపగా, ఆ యిరువురు వేరు ధనుస్సులు తీసికొని సాత్యకిని తీక్ష్ణ బాణములతో అన్ని వైపులనుండి కొట్ట జొచ్చిరి.

“మహారాజా! మహా-మహావీరులు నశించు చున్న సంగ్రామము జరుగు చుండినప్పుడు, గంభీరమైన గాండీవ ధనుష్టంకార ధ్వని వినపడ జొచ్చెను. దానితో పాటు అర్జున రథఘోషము గూడ వినిపించగా, కర్ణుడు దుర్యోధనునితో ని ట్లనెను.

కర్ణుడు దుర్యోధనుగకు ఉపదేశించుట :-

“దుర్యోధన మహారాజా! అర్జునుడు మన సేనను సంహరించి, ముఖ్యయోధులను వధించి, విజయము సాధించు చున్నాడు. గాండీవ ధనుస్సు యొక్క ధ్వని, మేఘ గర్జనము వంటి అర్జున రథము యొక్క ఘర్జన ధ్వనియు వినిపించు చున్నది. దీనిచేత

అర్జును డక్కడ పౌరుషము చూపించు చున్నా డని తెలియు చున్నది. ఈ సేనను అర్జునుడు అనేక భాగములుగ చీల్చును. అట్లు చెదరగొట్టబడి మన సైన్యదళములు ఎక్కడ గూడ నిలువజాలక పోవును. గాలి మేఘములను భిన్న-భిన్నము చేయునట్లే, అర్జునుని యెదుట బడిన మన సమస్త సేన యనేక దళములుగ విభక్త మై, పారిపోవ జొచ్చెను. దాని యవస్థ సముద్రములో పగిలిన నౌకవలె నున్నది.

“దుర్యోధనా! గాండీవధనుర్ముక్తము లైన బాణములచేత కొట్ట బడి పరుగెత్తు చున్న నూర్లకొలది మంది ముఖ్య యోధుల యార్తనాదము విన బడుచున్నది. ఈ రాత్రి మేఘ గర్జనమువలె అర్జున రథ సమీపమందు మ్రోగుచున్న దుందుభి ధ్వనులు వినుము. దానితో పాటు వివిధ హాహాకారములు, పలుసార్లు చేయబడు సింహనాదములు, ఇతర వివిధ ధ్వనులు గూడ వినుము. సాత్యకి ఇప్పుడు మన నడుమ నిలిచి యున్నాడు. ఇతనినొకవేళ మన బాణములకు గురి చేయజాలనిచో, తప్పక ఇతడు సమస్త శత్రు విజయము సాధించగలడు.

“రాజా! అచార్య ద్రోణునితో పోరాడు చున్న ధృష్టద్యుమ్నుని మన యోధులు నలువైపుల చుట్టి యున్నారు. ఇతనిని, సాత్యకినిన్ని మనము చంపిన యెడల మనకు స్థిరమైన విజయము కలుగుననుటలో సందేహము లేదు. కనుక, అభిమన్యుని సమాన పరాక్రమము గల సాత్యకి - ధృష్టద్యుమ్నులను అన్నివైపుల చుట్టి చంపుటకు ప్రయత్నించ వలెను. ‘సాత్యకి అనేక ముఖ్య వీరులతో పోరాడు చున్నా’డని తెలిసి అర్జునుడు ముందు వైపునుంచి ద్రోణాచార్యుని సేనపైకి వచ్చు చున్నాడు. కనుక, అనేకులు అర్జునుని ఎదురించుట కొరకు పోవలెను. సాత్యకి అనేక యోధుల చేత చుట్ట బడినట్లు అర్జునుడు తెలిసికొను లోపలనే మీ వీరులందరు అతనిపై త్వరగా బాణ ప్రహారము చేయవలెను. ఏ యుపాయము చేత నైనను, సాత్యకి మరణించునట్లు ప్రయత్నింపుము.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఇంద్రుడు సమరాంగణమందు విష్ణువుతో చెప్పినట్లు కర్ణుడు చేసిన యుపదేశమును దుర్యోధనుడు అంగీకరించి, శకునితో నిట్లనెను.

శకుని పొండవసేనపై దాడి చేయుట :-

“మామా! నీవు పదివేల గజములను, పది వేల రథములనున్న వెంట తీసికొని అర్జునుని ఎదుర్కొనుటకు పొమ్ము. దుశ్శాసన - దుర్యోధన - సుబాహు - దుష్ప్రధర్షణాది మహారథికులు అనేక పదాతి సైనికులును వెంట తోడుకొని నీ వెనుక

రాగలరు. నీవు శ్రీకృష్ణుని, పాండవులనున్ను సంహరింపుము. దేవతలకు ఇంద్రునిపై విజయాశ ఉన్నట్లే నీపై నా విజయాశ ఉన్నది. కుమారస్వామి అసుర సంహారము చేసినట్లు నీవు గూడ పాండవులను వధింపుము.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యిట్లు దుర్యోధనుడు చెప్పగా, శకుని సేనతో, నీ యితర పుత్రులతోను పాండవుల నెదురించుటకు పోయెను. అతడు నీ పుత్రులకు ప్రియము చేయుటకు పాండవులను భస్మము చేయ దలచెను. తరువాత, మీ యోధులు పాండవులతో యుద్ధము చేయుటకు ఆరంభించిరి. శకుని పాండవుల సేన వైపు పోయినప్పుడు, కర్ణుడు నూర్ల కొలది బాణములు గురియుచు, సేనతో పాటు సాత్యకిపై ఆక్రమణము చేసెను. అట్లే ఇతర రాజవీరులు గూడ సాత్యకిని చుట్టుముట్టిరి. తరువాత ద్రోణాచార్యుడు ధృష్టద్యుమ్నుని రథముపై దాడి చేసెను. ఆ రాత్రి ధృష్టద్యుమ్నునితో, పాంచాలులతోను ద్రోణాచార్యునకు మహాయుద్ధము అద్భుతముగా జరిగెను.

171 వ అధ్యాయము

సాత్యకి దుర్యోధనుని, అర్జునుడు శకుని - ఉలూకులను, ధృష్టద్యుమ్నుడు కౌరవ సేననున్ను జయించుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! తరువాత రణ దుర్గదు లైన ఆ యోధు లందరు క్రోధామర్షభరితు లై, సాత్యకి రథము వైపు అతి త్వరగా పరుగెత్తి పోయిరి. వారు, సువర్ణ రజతమయ రథములతో, ఆశ్వకులతో, గజారోహకులతోను సాత్యకిని నలువైపుల చుట్టు ముట్టిరి. ఈ విధముగా సాత్యకిని ఒక మూలకు నొక్కి, సింహనాదము చేయుచు, గద్దెంప జొచ్చిరి. సాత్యకి వధేచ్ఛతో ఆ మహావీరుల సైనికులు సాత్యకి పై తీక్షణబాణములు గురియగా, నతడు అనేక బాణములతో వారిని కొట్టుచు, నెదుర్కొనెను. అక్కడ సాత్యకి అనేక శత్రుయోధుల మస్తకములను ఖండించెను. గజతుండములను, గుఱ్ఱముల మెడలను, యోధుల అయుధ సహిత భుజములను గూడ క్షురప్రములచేత ఖండించెను. అక్కడ పడి యున్న చామర - శ్వేతచ్ఛత్రములచేత నిండిన భూమి, నక్షత్ర సహిత గగనము వలె, ప్రకాశించెను. సాత్యకితో పోరాడు చున్న భయంకర మైన యోధుల యార్తనాదము, ప్రేతముల దుఃఖాక్రందనము వలె, నుండెను. ఆ మహాకోలాహలము చేత రణభూమి ఆ రాత్రి మిక్కిలి ఉగ్రముగా భయంకరముగాను తోచెను.

“మహారాజా! సాత్యకి బాణతాడిత మైన మన సేన పారిపోవుట చూచి రోమాంచకర మైన ఆ నిశీధమందు మహాకోలాహలము విని, రథిక శ్రేష్ఠుడైన దుర్యోధనుడు సారథితో, ‘ఆ కోలాహలము జరుగుచున్న చోటికి గుఱ్ఱములను తోలుము’ అని చెప్పగా సారథి సాత్యకి వైపు రథము తోలెను. తరువాత దుర్యోధనుడు క్రోధముతో సాత్యకిపై దాడి చేసెను. అప్పుడు సాత్యకి, రక్తభోజనము చేయు పన్నెండు బాణములచేత దుర్యోధనుని గాయపరచెను. తొలుతనే సాత్యకి దుర్యోధనుని బాణ పీడితుని జేసినప్పుడు, అతడు క్రోధముతో సాత్యకిని పది బాణముల చేత కొట్టెను.

“మహారాజా! తరువాత పాంచాల-కౌరవులకు పరస్పరము భయంకర యుద్ధము జరిగెను. సాత్యకి దుర్యోధనుని యెదపై ఎనుబది బాణములతో కొట్టి గాయపరచి, అతని రథాశ్వములను చంపి, సారథిని ఒక బాణముచేత నేల గూల్చెను. అప్పుడు అశ్వహీన రథముపై నున్న దుర్యోధనుడు సాత్యకి రథముపై బాణ ప్రయోగము చేసెను. అతడు ప్రయోగించిన యేబది బాణములను సాత్యకి ఖండించి యొక భల్లము చేత దుర్యోధనుని ధనుస్సును ఖండించెను. అప్పుడు మహారాజైన దుర్యోధనుడు రథ - ధనుర్హీనుడై కృతవర్మ రథమెక్కెను.

“మహారాజా! ఆ యర్ధరాత్రమునందు దుర్యోధనుడు యుద్ధవిముఖుడు కాగా, సాత్యకి మీ సేనను కొట్టి పారద్రోలు చుండెను. ఇటు శకుని వేలకొలది రథ గజాశ్వములతో అర్జునుని నలువైపుల చుట్టుముట్టి వివిధ శస్త్రములు వర్షింప జొచ్చెను.

“మహారాజా! అప్పుడు కాల ప్రేరితు లైన క్షత్రియులు అర్జునునిపై అస్త్రములు గురియుచు యుద్ధము చేయు చుండిరి. అర్జునుడు కౌరవుల మహాసేనలను సంహరించి అలసియున్నను, వేలకొలది రథ-గజాశ్వసేనలను ముందుకు సాగనీయక ఆపెను. అప్పుడు శకుని తీక్ష్ణబాణములతో అర్జునుని కొట్టి, నూరు బాణముల ప్రహారము చేత అర్జున రథమును అవరోధించెను. అప్పుడు అర్జునుడు శకునిని ఇర్షవది బాణములతో కొట్టి ఇతర ధనుర్ధరులను మూడు - మూడు బాణములచేత గాయపరచెను. అట్లు శత్రు యోధులను ఆపి, ఇంద్రుడు అసుర సంహారము చేసినట్లు, అర్జునుడు వారి నందరిని సంహరించెను.

“మహారాజా! గజతుండములవలె లా వైన యోధుల భుజములు ఖండింప బడి రణభూమిని ఆచ్ఛాదించి యుండగా, ఐదు పడగల సర్పముల చేత కప్ప బడినట్లు

ఆ భూమి కనపడు చుండెను. కిరీటములు శోభిల్లుచు, సుందర నాసికలచేత విభూషితులై, ఔడు గఱచి యుండి, కన్నులు బయటకు వెడలి, బంగారు పతకములు శిరోమణులున్ను ధరించియుండి, ప్రియవచనములు పలుకు చుండిన క్షత్రియ వీరుల మస్తకములు అక్కడ తెగిపడి యుండెను. అవి పడిన నేల కమలములు పరవ బడినట్లు ఆ రణరంగము శోభిల్లు చుండెను.

“మహారాజా! భయంకర పరాక్రమశాలి యైన యర్జునుడు వీరోచిత-కర్మ చేసి, మరల ఐదుబాణములచేత శకునిని గాయపరచి, మూడు బాణములతో ఉల్కాకుని గూడ కొట్టెను. ఇట్లు గాయపడి ఉల్కాకుడు శ్రీకృష్ణునిపై బాణ ప్రహారము చేసి, బిగ్గరగా గర్జిల్లెను. అప్పుడు అర్జునుడు బాణములచేత శకుని ధనుస్సు ఖండించి, యతని నాలుగు రథాశ్వములను వధించెను. అప్పుడు శకుని రథమునుండి దుమికి ఉల్కాకుని రథమెక్కెను. ఒక రథముపైననే యున్న ఆ తండ్రి కొడుకులిరువురు అర్జునునిపై రెండు మేఘమండలములు పర్వతముపై జలము చల్లినట్లు బాణములు కురియు టకు ఆరంభించిరి. కాని, అర్జునుడు తీక్ష్ణబాణములచేత ఆ యిరువురిని గాయపరచి, పారిపోవు చున్న మీ సేనలను నూర్లకొలది బాణములచేత చిన్నభిన్నము చేసెను.

“రాజా! వాయువు మేఘములను నలువైపుల ఎగుర గొట్టునట్లు అర్జునుడు మీ సేనలను చెల్లాచెదరు చేసినప్పుడు అవి భయపడి సమస్త దిక్కులకు పారి పోయెను. కొందరు సైనికులు వాహనముల నక్కడనే విడిచి, మరి కొందరు త్వరగా తోలుకొనుచున్న పోయిరి. అనేకులు భ్రాంతిచేత ఆ భయంకరాంధకారమందు నలువైపుల పరిభ్రమించు చుండిరి. అట్లు యోధులను జయించి శ్రీకృష్ణార్జునులు సంతోషముతో శంఖములను పూరింప దొడగిరి.

“మహారాజా! అటు ధృష్టద్యుమ్నుడు మూడు బాణములచేత ద్రోణాచార్యుని కొట్టి, మరియొక బాణముచేత అతని వింటి నారిని గూడ తెగగొట్టెను. అప్పుడు ఆచార్యుడు మరియొక ధనుస్సు తీసికొని ధృష్టద్యుమ్నుని ఏడు బాణములతో కొట్టి, సారథిని ఐదు బాణములచేత గాయపరచి, అనేక బాణములు గురిసి ద్రోణాచార్యుని ఆపి, ఇంద్రుడు అసురసేనను సంహరించినట్లు కౌరవసేనా వినాశనమునకు ఆరంభించెను.

“మహారాజా! ధృష్టద్యుమ్నుని చేత వధింప బడిన సైనికుల రక్తపు ప్రవాహము, అలలతో ప్రవహించు చున్న నదివలె, నుండెను. రెండు సేనలనడుమ ఆ నదిలో మనుష్యులు, గజాశ్వములున్న కొట్టుకొని పోవు చుండగా, అది యమపురికి పోవు వైతరణీనదియా యనున ట్లుండెను. ఆ సేనను పారద్రోలి, ధృష్టద్యుమ్నుడు, దేవతా సమూహమందు ఇంద్రుడు వలె, శోభిల్లు చుండెను. తరువాత ధృష్టద్యుమ్ను-నకుల - సహదేవ - సాత్యకి - భీమసేన - శిఖండులు శంఖములను పూరించిరి.

“రాజా! విజయోల్లాసము చేత యుద్ధోన్మత్తులైన పాండవ మహా రథికులు, దుర్యోధన, కర్ణ, ద్రోణాచార్య, అశ్వత్థామలు చూచు చుండగనే, నీ సేనలోని వేల కొలది మంది రథికులను ఓడించి, సింహనాదము చేయ జొచ్చిరి.

172వ అధ్యాయము

దుర్యోధనుని నిందావచనములచేత ద్రోణాచార్య - కర్ణులు యుద్ధము చేసి పాండవ సేనలను పారద్రోలుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అట్లు సేనలు శత్రు సంహారము చేత పారి పోవుట చూచి దుర్యోధనునకు కోపము వచ్చి కర్ణ - ద్రోణుల కడకు పోయి, అమర్షముతో ని ట్లనెను.

“వీరులారా! అర్జునుడు సైంధవుని చంపుట చూచి, క్రుద్ధులైన మీ యిరువురు ఈ రాత్రి యుద్ధము జరిపితిరి. కాని, పాండవ సేనలు నా సేనలను నశింప జేయు చున్నవి. మీరు శత్రుసేనలను జయింప జాలియు, అసమర్థుల వలె చూచు చున్నారు.

“వీరులారా! మీరు ఒక వేళ, నన్ను విడుడుటయే ఉచితమని తలచు చుండిన యెడల, అప్పుడే నాతో, ‘మేము పాండవులను జయించగలము’ అని చెప్పకుండ వలసి యుండెను. అప్పుడే, మీ యభిప్రాయము విని పాండవులతో వైరము చేయకుంటిని. ఆ వైరము సమస్త యోధుల వినాశకరముగ నున్నది. నన్ను విడువగోరకున్న యెడల, మీరు తగిన పరాక్రమము చూపి యుద్ధము చేయుడు’

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఈ విధముగ దుర్యోధనుడు మాటల చబుకు చేత ఆ యిరువురు వీరుల మనస్సులను నొప్పించినప్పుడు వారు, తేక త్రొక్కిన సర్పముల వలె, కుపితులై మరల యుద్ధము చేయుట కారంభించి, సాత్యకి - పాండవాది మహా

రథికులపై దాడి చేసిరి. ఆ విధముగనే, పాండవులు గూడ సంఘటితులై సేనలతో వచ్చి ద్రోణ-కర్ణులను ఎదురించిరి.

“మహారాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు పదిబాణములతో సాత్యకిని కొట్టెను. తరువాత కర్ణుడు పది, దుర్యోధనుడు ఏడు, వృషసేనుడు పది, శకుని ఏడు బాణములతోను కొట్టి సాత్యకిపైన నలువైపులనుండి బాణములు కురియుటకు ఆరంభించిరి. సూర్యుడు కిరణములచేత అంధకారమంతయు దూరము చేసినట్లే ద్రోణాచార్యుడు అక్కడ క్షత్రియవీరుల ప్రాణములను గొనుచుండెను. అచార్యుని దెబ్బలు తిని పాంచాలురు చేయు చున్న యార్తనాదములు వినపడ జొచ్చెను. కొందరు తమ-తమ పుత్రులను, తండ్రులను సోదరులను, మేనమామలను, మేనల్లుండ్రను, మిత్రులను, బాంధవులనున్న విడిచి, తమ ప్రాణములను దక్కించుకొనుటకు పారి పోయిరి. మరికొందరు పాండవ సైనికులు మోహము చేత దిగ్భ్రాంతి చెంది మరల ద్రోణాచార్యుని యెదుటికి వచ్చి, చంపబడు చుండిరి. అనేకులు పరలోకము చేరిరి. ఇట్లు ద్రోణుని చేత పీడితులైన పాండవ సైనికులు ఆ రాత్రి వేలకొలది కాగడాలను వినరివేసి శ్రీకృష్ణుడు, పాండవులు, ధృష్టద్యుమ్నుడున్న చూచు చుండగనే పారిపోయిరి.

“మహారాజా! అప్పుడు పాండవసేన అంధకారబంధుర మై యుండెను. ఎవరికి గూడ ఏమియు తెలియకుండెను. కౌరవసేనలోని వెలుతురు చేతనే పరుగెత్తు చున్న కొందరు సైనికులు కనపడు చుండిరి. ద్రోణాచార్య - కర్ణులు అనేక బాణములు గురియుచు, పారిపోవు చున్న పాండవ సేనను, వెనుకనుండి, కొట్టు చుండిరి. పాంచాల యోధులు నశించి పారిపోవుచున్నప్పుడు శ్రీకృష్ణ భగవానుడు అర్జునునితో ని ట్లనెను.

“అర్జునా! ద్రోణాచార్య, కర్ణులు ఒకటిగా చేరి బాణములచేత ధృష్టద్యుమ్ను, సాత్యకి, పాంచాలురను క్షతగాత్రులను చేసిరి. పార్థా! ఈ యిరువురి బాణ వర్షముల చేత మన మహారథికులు భంగపడిరి. పారిపోవు చున్న మన సేన ఆపినను ఆగకున్నది.”

“మహారాజా! అట్లు పారిపోవు చున్న సేనను చూచి శ్రీకృష్ణార్జునులు సైనికులతో నిట్లనిరి.

“వీరులారా! భయపడి పారిపోవకుడు. భయము విడువుడు. మేమిరువురము అస్త్రశస్త్రములచేత సన్నద్ధుల మై సేనా వ్యూహమును రచియించి, ద్రోణాచార్య, కర్ణులతో యుద్ధము చేయుట ప్రారంభించు చున్నాము. ఈ యిరువురు

ద్రోణ, కర్ణులు బలవంతులు, శూరులు, శస్త్రాస్త్రవేత్తలు, విజయలక్ష్మీ శోభితులు నై యున్నారు. వీరిని ఉపేక్షించిన యెడల ఈ రాత్రియే మిమ్మందరిని వీరు నశింప జేయ గలరు.”

భీమసేనుడు తన సేనను మరలించుట :-

“మహారాజా! శ్రీకృష్ణార్జునులు ఇట్లు తమ సైనికులతో మాటలాడుచుండగనే భీమసేనుడు మరల తన సేనను మరలించుకొని వచ్చెను. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునితో నిట్లనెను.

“అర్జునా! భీమసేనుడు సోమక- పాండవ యోధులతో గూడి ద్రోణ - కర్ణులను ఎదురించుటకు వేగముగ వచ్చుచున్నాడు. ఇతనితో, పాంచాల రథికులతోను గలిసి నీవు మీ సేనను ఊరడించుటకు యుద్ధము చేయుము.

“మహారాజా! ఇట్లు శ్రీకృష్ణుడు చెప్పిన తరువాత, కృష్ణార్జునులు యుద్ధరంగమందు ద్రోణాచార్య, కర్ణుల యెదుటికి పోయి నిలిచిరి. తరువాత, పాండవ సేన తిరిగి వచ్చెను. అప్పుడు ద్రోణాచార్య, కర్ణులు శత్రువులను మర్దించుచుండిరి. చంద్రోదయ కాలమందు ఉప్పొంగిన రెండు మహాసాగరములవలె, ఆ రెండు సేనలు ఆ రాత్రి చేయుచున్న మహాసంగ్రామము అతి భయంకరముగ నుండెను. తరువాత మీసేన కాగడాలనుపారవేసి, ఉన్మత్తుల వలె ఏమియు తోచక పాండవ సేనలతో యుద్ధము చేయుచుండెను. ధూళిచేత, అంధకారము చేతను కప్పబడిన ఆ భయంకర యుద్ధమందు విజయము గోరుచున్న యోధులు నామ-గోత్రములను మాత్రమే తెలిసికొని యుద్ధము చేయుచుండిరి.

“మహారాజా! స్యాయంవర రంగమందువలె, ఆ యుద్ధరంగమందు గూడ రాజుల చేత వినిపింప బడుచున్న పేర్లు మాత్రమే శ్రవణ గోచరములగుచుండెను. క్రుద్ధులై యుద్ధము చేయుచు, ఓడినవారు - గెలిచినవారు నగు యోధుల శబ్దములు అక్కడ హఠాత్తుగ ఆగి పోయి, ఒకప్పుడు, నిశ్శబ్దముగా, మరియొకప్పుడు కోలాహల యుతముగాను నుండెను. కాగడాలు కనపడుచున్నచోట్లలో మాత్రము సైనికులు మిడుతలదండు వలె పడుచుండుట కనపడెను. ఈ విధముగా యుద్ధ నిమగ్నులైన కౌరవ - పాండవులకు ఆ రాత్రి అతిగాఢముగ తోచెను.

173వ అధ్యాయము

కర్ణుడు ధృష్టద్యుమ్న - పాంచాలురను జయించుట :-

“మహారాజా! తరువాత కర్ణుడు ధృష్టద్యుమ్నుని యెదపై పది బాణములు కొట్టెను. అప్పుడు ధృష్టద్యుమ్నుడు గూడ హర్షోత్సాహములతో పది బాణములచేత కర్ణుని గాయపరచి, బదులు తీర్చుకొని ‘నిలు-నిలుము’ అనెను. ఆ యిరువురు అట్లు పరస్పరము బాణాచ్ఛాదితులై మరల దెబ్బకు దెబ్బ తీయుచు యుద్ధము చేయుచుండిరి. తరువాత కర్ణుడు ధృష్టద్యుమ్నుని సారథిని, నాలుగు గుఱ్ఱములనున్న కొట్టి గాయపరచి, అతని ధనుస్సు గూడ ఖండించి, ఒక భల్లము చేత సారథిని కొట్టి నేల గూల్చెను. ఇట్లు రథహీనుడైన ధృష్టద్యుమ్నుడు ఒక పరిఘము వేసి, కర్ణుని రథాశ్రయములను చూర్ణము చేసెను.

“మహారాజా! అప్పుడు కర్ణుడు విషధర సర్పముల వంటి యనేకబాణముల చేత ధృష్టద్యుమ్నుని క్షతగాత్రుని చేయగా నతడు యుధిష్ఠిరసేనలో పాదచారిగానే పోయి సహదేవుని రథమెక్కి మరల కర్ణుని ఎదురించుటకు పోవ బూనగా, యుధిష్ఠిరు డతనిని ఆపెను.

“మహారాజా! అటువైపు కర్ణుడు సింహనాదము, ధనుష్టంకారము, శంఖధ్వనియు చేసెను. ధృష్టద్యుమ్నుడు ఓడిపోవుట చూచి, క్రోధభరితులైన పాంచాలురు, సోమకులున్న కర్ణుని వధించుటకు వివిధ శస్త్రములు తీసికొని, మృత్యువును దూరముగ నెట్టి కర్ణునివైపు పోయిరి. అక్కడ కర్ణుని రథమునకు గూడ, అతని సారథి వేరు గుఱ్ఱములను కట్టెను. ఆ సింధుదేశాశ్రయములు శంఖము వలె తెల్లగా నుండెను. ఎప్పుడు గూడ గురి తప్పని కర్ణుడు, మేఘము పర్యతముపై జలధారలు కురిసినట్లు, బాణ పరంపరలు గురిసి పాంచాలరథికులను బాధింప జొచ్చెను. అప్పుడు వారు, సింహబాధితములైన లేళ్లవలె, భయపడి పారిపోవ జొచ్చిరి ఎన్నియో చతురంగసేనలు చచ్చి నేల కొరిగెను. కర్ణు డా యుద్ధమందు పరుగెత్తుచున్న ఒక యోధుని భుజములను, కుండల మండిత మస్తకమునున్న క్షురప్రబాణముల చేత ఖండించెను. గజారోహక యోధులను, ఆశ్వకులను, పదాతి దళములనున్న కర్ణుడు తొడలు విరిచి పడగొట్టెను. అట్లు క్షతగాత్రులై అనేక మహారథికులు, తెగి పడిన తమ

యంగములను, వాహనములనున్న కనుగొన జాల కుండిరి. అట్లు కొట్ట బడుచున్న పాంచాల సృంజయులు ఒక గడ్డిపోచ కదలినను, కర్ణుడే వచ్చినట్లు తలచు చుండిరి. అచేతనులై పరుగెత్తుచున్న తమ యోధులను గూడ కర్ణుడనియే తలచిరి. భయపడి పారిపోవుచున్న సైనికుల వెనుక బాణములు గురియుచు కర్ణుడు కడు వేగముతో దాడి చేయు చుండెను.

“మహారాజా! కర్ణుని చేత యమపురికి పంప బడుచు, మోహితులై, అచేతనులైన పాంచాల సైనికులు, ఒండొరులను చూచుకొనుచు నెక్కడ గూడ నిలువ జాల కుండిరి. కర్ణ - ద్రోణాచార్యులు ప్రయోగించిన బాణముల చేత గాయపడిన పాంచాల సైనికులు దిక్కులు చూచుచు పారిపోయిరి. అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు తన సేన ఊరుకు చుండుట చూచి, తాను గూడ యుద్ధము విడిచి పోవ దలచి అర్జునునితో నిట్లనెను.

కర్ణుని పరాక్రమమును చూచి ధర్మరాజు భయపడుట :-

“పార్థా! కర్ణుని చూడుము. అతడు ధనుస్సు పట్టుకొని భయంకరమైన ఈ యర్ధరాత్రి కూడ, సూర్యుని వలె తపించు చున్నాడు. నీకు సహాయము చేయుటకు వచ్చిన నీ బంధువులు కర్ణబాణ పీడితు లై అనాథులవలె నిరంతరము ఆక్రోశించుచు, అర్జునాదము చేయు చున్నారు వినుము. కర్ణుడు బాణములు సంధించుట, విడుచుటయును రెంటిలో అంతరము కనపడ కున్నది. కనుక, నితడు తప్పక మన సమస్త సేనను సంహరించ గలడు. ఇప్పుడు కర్ణ వధకు సమయోచిత కర్తవ్యము చేయుము.

శ్రీకృష్ణార్జునులు ఘటోత్కచుని ప్రోత్సహించి కర్ణునితో పోరాడుటకు పంపుట :-

“మహారాజా! యుధిష్ఠిరు డిట్లు చెప్పగా నర్జునుడు శ్రీకృష్ణభగవానునితో నిట్లనెను ‘ప్రభూ! నేడు యుధిష్ఠిర మహారాజు కర్ణుని పరాక్రమము చూచి భయపడెను. ఇట్టి పరిస్థితిలో కర్ణుని విషయమై ఇప్పుడు మన కర్తవ్యమును నిశ్చయించి, చెప్పుము. ఎందు కనగా, మనసేన మాటి-మాటికి పారిపోవు చున్నది. ద్రోణాచార్యుని బాణములచేత గాయపడి, కర్ణునకు భయపడి ఊరుకుచున్న మన సైనికులు ఎక్కడ గూడ నిలువ జాలకున్నారు. కర్ణుడు నిర్భయు డై, పరుగెత్తు చున్న మన రథికులపై

గూడ వెనుక నుండి బాణములు గురియు చున్నాడు. సర్పము పాద తాడనము సహింప జాలనట్లు, కర్ణుడు ఇట్లు నిర్భయముగా సంచరించుట నేను సహింప జాలకున్నాను. కనుక, మధుసూధనా! నీవు త్వరగా కర్ణుని వైపునకే రథము తేలుకొని పొమ్ము. నేడు నేనైనా ఇతనిని చంపెదను. లేక ఇతడైన నన్ను చంపును’

“మహారాజా! ఇట్లు అర్జునుడు చెప్పగా, శ్రీకృష్ణభగవానుడు అతనితో నిట్లనెను.

“పార్థా! నేడు నేను కర్ణుని యొక్క ఇంద్ర సమానమైన మానవాతీత పరాక్రమము చూచు చున్నాను. నీవు కాని, ఘటోత్కచుడు కాని తప్ప, ఇతని నెదురించుటకు మరియొక డెవడు గూడ సమర్థుడు కాడు. కనుక, నిప్పుడు నీవు కర్ణునితో యుద్ధము చేయుట ఉచిత మని తలచను. ఎందుకనగా, కర్ణుని కడ ఇంద్రుడిచ్చిన ‘శక్తి’ ఉన్నది. అది జ్వలించు చున్న ఉల్కవలె, ప్రకాశించును. అతడు దానిని నీపై ప్రయోగించుటకే సురక్షితముగ నుంచుకొనినాడు. అది అతి భయంకర రూపము ధరించ గలదు. కనుక, నిప్పుడు కర్ణు నెదుర్కొనుటకు ఘటోత్కచుడే పోవుగాక! అతడు బలవంతు డైన భీమసేనుని పుత్రుడు. దేవతాసమాన పరాక్రమశాలి. అతని కడ రాక్షస-అసుర దివ్యాస్త్ర శస్త్రములు గలవు. మీ హితము గోరు ఘటోత్కచుడు మీ యందలి యనురాగము చేత కర్ణుని జయించు ననుటలో సంశయము లేదు.

“మహారాజా! శ్రీకృష్ణభగవాను డిట్లు చెప్పగా నర్జునుడు ఘటోత్కచుని తలచిన వెంటనే అతడు వారియెదుటకు కవచ-ధనుర్-బాణ- ఖడ్గధారియై వచ్చి నిలిచి కృష్ణార్జునులకు ప్రణామము చేసి, శ్రీకృష్ణునితో, ‘ప్రభూ! మీ సేవకై వచ్చినాను. ఏమిచేయవలయునో ఆజ్ఞ యిమ్ము!’ అని చెప్పెను.

అప్పుడు వాసుదేవుడు ఘటోత్కచునితో నిట్లనెను.

“నాయనా! నేను చెప్పెడు మాట వినుము. ఇప్పుడు నీ పరాక్రమము చూపుటకు అవకాశము వచ్చినది. ఇట్టి పరాక్రమమునకు మరియొక డెవడు గూడ పనికి రాడు. నీ బంధువు లిప్పుడు సంకట సముద్రములో మునిగి నారు. వీరికి నీవు ఓడ వై యుద్ధరింపుము. నీయొద్ద వివిధ శస్త్రాస్త్రములు, రాక్షస మాయాబలమున్ను కలవు. గొల్లవాడు గోవులను తేలునట్లు కర్ణుడు పాండవుల సేనను పారద్రోలు చున్నాడు. మహాధనుర్ధరు డైన కర్ణుడు పాండవసేనలో ఉత్తమ క్షత్రియ వీరులను సంహరించు

చున్నాడు. కర్ణుని బాణాగ్నిచేత సంతప్తులై మహావీరులు గూడ యుద్ధరంగమందు నిలువ జాలకున్నారు. సింహము చేత పీడింప బడిన మృగములవలె, కర్ణ బాణ వర్షముల చేత వ్యథ చెందిన పాంచాల సైనికులు ఈ నిశీధమందు పారి పోవు చున్నారు.

“వీరాగ్రేసరా! ఇట్లు విజృంభించిన కర్ణుని అపుటకు నీవు దప్ప మరియొక వీరు డిచ్చట లేడు. కనుక, నీ తండ్రులకు, నీ మామలకు, నీ పరాక్రమమునకు, అస్త్రబలమునకు, ప్రతిష్ఠకున్న అనురూపమైన పరాక్రమము యుద్ధమునందు చూపుము. మనుష్యులు ఏ విధముగ నైన తమను దుఃఖమునుండి ఉద్ధరించుటకే పుత్రులను కోరెదరు. కనుక, నీ పితృబాంధవులను ఉద్ధరింపుము.

“ఘటోత్కచా! ప్రతియొక తండ్రియు ఇట్టి స్వార్థము కొరకే పుత్రులను కోరును. కనుక, అట్టి పుత్రులు తండ్రులను తరింప జేయ వలెను. యుద్ధము చేయునప్పుడు భయంకరమైన నీ బలము పెరుగు చుండును. నీ మాయలు గూడ దుస్తరములు. రాత్రి యందు కర్ణబాణముల చేత గాయపడి పాండవసైనికులు పారిపోయిరి. వారు కౌరవ సేనా సముద్రములో మునుగుచున్నారు. నీవు వారికి తీర భూమివి కమ్ము. రాత్రి సమయమందు రాక్షసుల పరాక్రమము అధికముగ పెరుగును. రాక్షసులు రాత్రికాలమందు దుర్బల పరాక్రమముతో సంచరించు చుందురు. కనుక, నీవు ఈ యర్ధరాత్రమునందు నీ మాయల చేత కర్ణుని సంహరించిన యెడల ధృష్టద్యుమ్నుడు పాండవసైనికులున్న ద్రోణాచార్యుని వధింప గలరు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! తరువాతనర్జునుడు గూడ నతనితో ని ట్లనెను.

“ఘటోత్కచా! నా సేనలో నీవు, సాత్యకి, భీమసేనుడు - ఈ ముగ్గురు వీరులే శ్రేష్ఠులని తలచబడిరి. కనుక, నీవు ఈ నిశీధకాలమందు కర్ణునితో ద్వై రథ యుద్ధము చేయుము. నీకు పృష్ఠరక్షకుడుగ సాత్యకి యుండును. పూర్వము కుమారస్వామి తో గూడి ఇంద్రుడు తారకాసురుని వధించినట్లు నీవు గూడ సాత్యకి సహాయముతో కర్ణుని సంహరింపుము.

“మహారాజా! అట్లు కృష్ణార్జునులు చెప్పిన మాటలు విని ఘటోత్కచుడు వారితో నిట్లనెను.

“ప్రభువులారా! మీరు చెప్పినట్లే నేను చేసెదను. కర్ణ వధకు పోవు చున్నాను. నేను కర్ణ ద్రోణులను బాగుగా నెదురించ గలను. ఇతర క్షత్రియ వీరులతో గూడ పోరాడ

గలను. ఈ రాత్రి నేను కర్ణునితో చేయు యుద్ధమును గూర్చి లోకులు ప్రపంచమున్నంత కాలము చర్చించుకొను చుండెదరు. ఈ యుద్ధమునందు నేను వీరులను బ్రతికి తప్పించుకొని పోవ నీయను. భయపడిన వారిని, శరణు జొచ్చిన వారిని గూడ విడువను. రాక్షసధర్మముతో అందరిని సంహరించెదను.

“మహారాజా! హిడింబా కుమారు డిట్లు చెప్పి, మీ సేనలో దూరి సేనను భయపెట్టుచు, కర్ణుని ఎదురించుటకు క్రుద్ధుడై, జ్వలించు చున్న ముఖముతో మెరయు చున్న కేశములతోను వచ్చు చుండగా చూచి కర్ణుడు నవ్వుచు నా రాక్షసునితో తలపడెను. కర్ణ-రాక్షసవీరు లిద్దరు ఇంద్ర-ప్రహ్లాదుల వలె యుద్ధము చేయ జొచ్చిరి.

174వ అధ్యాయము

ఘటోత్కచుడు జటాసుర పుత్రు డైన అలంబుషునితో పోరాడి యతనిని వధించుట :-

“మహారాజా! ఇట్లు కర్ణ వధేచ్ఛతో నుద్యుక్తు డైన ఘటోత్కచుడు కర్ణుని రథమువైపు వచ్చు చుండుటచూచి, దుర్యోధనుడు దుశ్శాసనునితో ని ట్లనెను.

“సోదరా! ఈ రాక్షసుడు కర్ణుని పరాక్రమము చూచి, తీవ్ర గమనముతో కర్ణునిపై దాడి చేయుచున్నాడు. కనుక, నీవు ఘటోత్కచుని అపుము. కర్ణుడు ఘటోత్కచునితో యుద్ధము చేయగోరుచున్న చోటికి, పెద్దసేనతో నీవు పొమ్ము. సైన్యముతో నీవు జాగురూకుడ వై, కర్ణుని రక్షింపుము. మన యేమరుపాటు వలన ఈ భయంకర రాక్షసు డొకవేళ, కర్ణుని సంహరింప వచ్చును. అట్లు కాకుండ చూడుము.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యప్పుడే బలవంతుడు జటాసుర పుత్రుడు నైన యొక రాక్షసయోధుడు దుర్యోధనుని కడకు వచ్చి యి ట్లనెను.

“దుర్యోధనా! నీ యాజ్ఞ యైన యెడల, నీ శత్రువు లైన పాండవులను సపరివారముగా సంహరింప దలచు చున్నాను. నా తండ్రి జటాసురుడు రాక్షసాగ్రణిగా నుండెను. అతనిని పూర్వము ఈ షాండవులు సంహరించిరి. నేను ఈ శత్రువుల రక్త-మాంసముల చేత నా తండ్రిని పూజించి, ప్రతిక్రియ చేయ గోరుచున్నాను. నాకు అజ్ఞ యిమ్ము.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఆ రాక్షసవీరు డిట్లు చెప్పగా, దుర్యోధనుడు సంతోషముతో పలుసార్లు ఆ రాక్షసునితో నిట్లనెను.

“వీరవరా! ద్రోణాచార్య - కర్ణులతో గూడి నేనే నీ శత్రువులను సంహరించ గలను. నీవు నా యజ్ఞచేత ఘటోత్కచుని కడకు పోయి, యతనితో యుద్ధము చేసి సంహరింపుము. ఈ క్రూర ఘటోత్కచుడు మనుష్యుల - రాక్షసుల యంశములు రెండింటితోను పుట్టెను. గజాశ్వ రథములను నశింప జేయుచు ఈ రాక్షసుడు పాండవులకు హితము చేయుటకు తత్పరు డై యుండును. నీవితనిని సంహరించి యమపురికి పంపుము.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఆ రాక్షసుడు దుర్యోధనుని మాటను ‘తథాస్తు’ (అట్లే యగుగాక!) అని యంగీకరించి, ఘటోత్కచుని అహ్వనించి, యతనిపై వివిధ శస్త్రాస్త్రములు గురియ జొచ్చెను. ఆ రాక్షసుడు ‘అలంబుష’ నామము గలవాడు. అప్పుడు సుడిగాలి మేఘములను భిన్న-భిన్నము చేసినట్లే, ఘటోత్కచు డొక్కడే, అలంబుషుని, కర్ణుణి, కౌరవసేననున్న మధించెను.

“మహారాజా! ఘటోత్కచుని మాయాబలము చూచి అలంబుషుడు అతనిపై వివిధ బాణ సమూహములు వర్షింప దొడగెను. అట్లు అతనిని గాయపరచి, అలంబుషుడు పాండవసేనను బాణ సమూహములచేత పారద్రోల జొచ్చెను. పాండవసేనలు, గాలికి ఎగిరిన మేఘములవలె, ఆ యర్ధరాత్రుమందు నలువైపుల చెదరి పోయెను. ఇట్లే ఘటోత్కచుని బాణములచేత భిన్న-భిన్నమైన మీ సేనగూడ వేలకొలది దివ్యబీలను పారవేసి, అన్ని వైపుల పారిపోయెను.

“మహారాజా! అప్పుడు అలంబుషుడు క్రోధముతో ఘటోత్కచుని, మావటివాడు మహాగజరాజును అంకుశములచేత పొడిచినట్లు, పదిబాణములచేత గాయపరచెను. అప్పుడు ఘటోత్కచుడు గర్జిల్లుచు అలంబుషుని సారథిని, అశ్వములను, శస్త్రాస్త్రములనున్న తిలమాత్రముగ ఖండించి, మేఘము మేరుపర్యతముపై జలము వర్షించునట్లు కర్ణునిపైన అనేక సహస్రకౌరవ యోధులపైన, అలంబుషునిపైనను బాణ సమూహములు వర్షింప జొచ్చెను. అట్లు బాణపీడితములైన కౌరవచతురంగ సేనలు క్షోభచెంది, తమలో తామే ఒండొరులను సంహరించు కొనజొచ్చిరి.

“మహారాజా! రథ-సారథి హీను డైన యలంబుషుడు కుపితు డై ఘటోత్కచుని ముష్టిచేత గ్రుద్దెను. అట్లు ముష్టిఘాతములు తిని, ఘటోత్కచుడు, భూకంపమునందు తృణ-వృక్ష సహిత పర్యతము వలె, కంపింప జొచ్చెను. తరువాత, ఘటోత్కచుడు గడియమాను వంటి తన బాహువు యొక్క పిడికిలి చేత అలంబుషుని పలుసార్లు గ్రుద్దెను. అట్లు అతనిని మధించి, వెంటనే నేలపై ఈడ్చి కొట్టి, ఇంద్రధ్వజముల వంటి తన బాహువుల చేత అలంబుషుని నేలపై నలుప జొచ్చెను.

“మహారాజా! అప్పుడు అలంబుషుడు ఘటోత్కచుని బంధనము నుండి విడిపించుకొని, లేచి, మరల నతనిపై ఉరికి యతనిని త్రోసి, పైకెత్తి, నేలపై గొట్టి, నలుప జొచ్చెను. గర్జించు చున్న ఆ యిరువురు మహారాక్షసులు అందరికి దిగులు గొలుపు చుండిరి. ఇంద్ర-బలి చక్రవర్తుల వలె మాయావు లైన ఆ రాక్షసులు మాయలచేత పరస్పరము మించుచు యుద్ధము చేయు చుండిరి.

“మహారాజా! ఒకడు అగ్ని యై ఆక్రమించగా, మరియొకడు సముద్ర మై ఆ యగ్నిని ఆర్పెను. ఒకడు తక్షకు డైతే, మరియొకడు గరుడు డగు చుండెను. ఒకడు మేఘము కాగా, మరియొకడు సుడిగాలి యయ్యెను. ఒక రాక్షసుడు మహాపర్యత మై నిలువగా, అన్య రాక్షసుడు వజ్రాయుధమై యతనిపై బడెను. ఇట్లే వారు క్రమముగ గజ-సింహములు, సూర్య-రాహువులు నగు చుండిరి. ఈ విధముగ, అలంబుష-ఘటోత్కచులు పరస్పర వధేచ్ఛతో నూర్లకొలది మాయలు సృష్టించుచు, ఒండొరులు విచిత్రయుద్ధము చేయ జొచ్చిరి. ఆ రాక్షసులు పరిఘ - గదా - ప్రాస - ముద్గర - పట్టిశ - ముసల - పర్యత శిఖరములచేత నొండొరులు కొట్టుకొను చుండిరి.

“మహారాజా! మహా మాయావు లైన అలంబుష - ఘటోత్కచ రాక్షసులు గజాశ్వ రథ పదాతి దళములచేతనే యొండొరులు కొట్టుకొని, యుద్ధము చేయు చుండిరి. తరువాత ఘటోత్కచుడు కోపముతో నలంబుషునిపై ఎగిరి డేగ చిన్నపిట్టపై పడినట్లు పడి అలంబుషుని రెండు చేతులు పట్టుకొని అతనిని పైకెత్తి నేలపై చరచి, విష్ణుభగవానుడు మయాసురుని కొట్టినట్లు పడ గొట్టెను. తరువాత, ఘటోత్కచుడు గర్జిల్లుచు, ఎగిరి దుముకుచు, భయంకరమైన అలంబుషుని మస్తకమును కత్తితో నఱకి వేరు చేసెను.

“మహారాజా! నెత్తుట దోగిన అలంబుషుని తల వెంట్రుకలు పట్టుకొని

ఘటోత్కచుడు దుర్యోధనుని రథము వైపు కొనిపోయి, చిరునవ్వుతో, వర్షాకాల మేఘము వలె గర్జిల్లుచు ఆ తలను ఆ రథముపై విసరివేసి, దుర్యోధనునితో నిట్లనెను.

“దుర్యోధనా! ఇదిగో! నీ సహాయకుడు, బంధువు. నేను ఇతనిని చంపితిని. ఇతని పరాక్రమము చూచితివి కదా! ఇక నీ యవస్థ, కర్ణుని యవస్థకూడ ఇట్లే చూడగలవు. ధర్మార్థకామములను కోరువాడు రాజాతీ, బ్రాహ్మణునితో, స్త్రీతోను వట్టి చేతులతో కలియగూడదు గనుక, నీ మిత్రుని మస్తకము నేను కానుకగా నీకు తెచ్చినాను. (ఈ యర్థము గల శ్లోకము వ్యాసుడు ఇట్లు వ్రాసెను.

“స్వధర్మ మర్థం కామం చ త్రితయం యోఽభివాంఛతి।

రిక్తపాణిర్న పశ్యేత రాజానం బ్రాహ్మణం స్త్రీయం॥ అని

ఈ శ్లోకము ఉత్తరార్థము :- ‘రిక్తపాస్తైన నోపయాత్ రాజానం దైనతం గురుమ్’ అను నీతి శ్లోకము వాడుకలో నున్నది.)

“దుర్యోధనా! నేను కర్ణుని వధించు నంతదాక నీ విక్కడనే నిలిచి యుండుము”

“మహారాజా! ఇట్లు క్రోధముతో ఘటోత్కచుడు చెప్పి తీక్ష్ణబాణములు గురియుచు కర్ణునిపై పోయెను. అప్పుడు ఆ మనుష్య-రాక్షసులకు ఘోరయుద్ధము ఆరంభించెను.

175 వ అధ్యాయము

ఘటోత్కచ - తద్రథాదుల స్వరూప వర్ణనము, కర్ణ - ఘటోత్కచుల యుద్ధము:-

“జనమేజయా! ఇట్లు సంజయుడు చెప్పగా ధృతరాష్ట్రుడు అతని నిట్ల డిగెను.

“సంజయా! ఆ యర్థరాత్రమందు తలపడిన కర్ణ-ఘటోత్కచుల యుద్ధ మెట్లు జరిగెను? అప్పుడా భయంకర రాక్షసుని రూప మెట్లుండెను? అతని రథము, అశ్వములు, శస్త్రములు నెట్లుండెను? అతని యశ్వములు ఎంత పెద్దవి? ధ్వజము ఎంత ఎత్తైనది? ధనుస్సు పొడవెంత? అతని కవచ-శిరస్థాణములు ఎట్లుండెను? అన్నియు తెలుపుము”

ఆ మాటకు సంజయు డిట్లనెను.

“మహారాజా! ఘటోత్కచుని శరీరము చాల పెద్దది. కన్నులు ఎఱ్ఱనివి. ముఖము తామ్ర (రాగి) వర్ణము గలది. కడుపు అణగి యుండెను. రోమములు పైకి నిక్కుబొడుచుకొని యుండెను. గడ్డము, మీసములు న్ను నల్లగా నుండెను. దవడలు పెద్దగా నుండెను. చెవులు శంకువులవలె కొనలుదేరి యుండెను. నోరు చెవులదాక సాగి యుండెను. కోరలు తీక్ష్ణముగా నుండుటచేత నతడు భయంకరుడుగా నుండెను.

“రాజా! అతని దేహ-భుజ-మస్తకములు విశాలము లై, మహాబలశాలిగా నతడుండెను. ఆకారము వికృతముగ నుండి అతని స్పర్శము కఠినముగా, పిక్కలు వికటములుగా, దృఢములుగా నుండెను. నాభి గూఢముగ, శరీరము గిటకబారి, పొడవుగ నుండెను. చేతులకు ఆభరణములు, భుజకీర్తులు నతడు ధరించి యుండెను. మహామాయలు అతనికి తెలియును. ఎదపై పతకము, అగ్నిమాలయు ధరించిన యతడు పర్యతము వలె కనపడు చుండెను. తలపై సువర్ణ కిరీటము తోరణము వలె శోభిల్లు చుండెను. అది వివిధ భాగములచేత శోభిల్లు చుండెను. ప్రాతఃకాల సూర్యకాంతి గల రెండు సువర్ణ కుండలములు, సుందర సువర్ణ మాలిక, పెద్ద కంచు కవచమున్న నతడు ధరించి యుండెను. అతని రథమందు నూర్లకొలది గజ్జెలు మ్రోగు చుండెను. రథముపై ఎఱ్ఱని ధ్వజపతాకము ఎగురు చుండెను. అన్ని రథభాగములందు ఎలుగుబంటితోలు పరవ బడి యుండెను. ఆ రథమునలువైపుల చుట్టు కొలత నాలుగు నూర్లమూరలుండెను.

“రాజా! ఆ రథమునందు సకల విధము లైన యుత్తమాయుధములు ఉంచబడి యుండెను. దానికి ఎనిమిది చక్రములు ఉండి, అది నడచునప్పుడు మేఘ గర్జనము వంటి గంభీరధ్వని వెడలు చుండెను. అట్టి రథముపై ఘటోత్కచుడు కూర్చొని యుండెను. దానికి మదగజముల వలె కనపడుచు, బలము గల నూరు గుఱ్ఱములు కట్ట బడెను. వాని కన్నులు ఎఱ్ఱగా నుండి, అవి ఇచ్చానుసార రూపము ధరించుచు రథికుడు తలచిన వేగముతో పోవు చుండును. ఆ యశ్వముల మెడలపై పొడవైన రోమములు ఉండెను. ఎంత పరిశ్రమము నైనను సహించుచు, అవి పొడవైన జూలుతో మెరయుచు, ఆ రాక్షసుని భారము వహించుచు, మాటి-మాటికి సకిలించు చుండును. దీప్తి మంత మైన కుండలయుక్త ముఖము గలిగి ‘విరూపాక్షుడు’ అను పేరు గల రాక్షసుడు ఘటోత్కచ రథసారథిగా నుండెను. అతడు సూర్యకిరణములవలె

మెఱయుచున్న పగ్గములను పట్టుకొని, గుఱ్ఱములను తోలుచుండెను. అతనితో రథముపై కూర్చొని యున్న ఘటోత్కచుడు, అరుణ రథ సారథితో రథముపై నున్న సూర్యుని వలె, విరాజిల్లు చుండెను.

“మహారాజా! మహాపర్యతము మహా మేఘముతో గూడి యున్నట్లు, సారథితో గూర్చొని యున్న ఘటోత్కచుడు శోభిల్లు చుండెను. అతని రథముపై ఆకాశమునంటు కొనుచున్న ఎత్తైన పతాకము ఎగురు చుండెను. దానిపై ఎఱ్ఱుని శిరస్సు గలిగి, మాంసభోజి యైన యొక భయంకర గృధ్రము (గ్రద్ధ) కనపడు చుండెను. వీర సంహారకరమైన యా రాత్రి ఇంద్రుని వజ్రాయుధము వలె, భయంకర టంకారము చేయు చున్న అల్లెత్రాడు గలిగి, పన్నెండు అరత్తుల (పిడికిలి మూడుచుకొనిన మూరలు) పొడవు, అరచేతి వెడల్పున్న గల విశాల ధనుస్సును లాగుచు, రథపు నోగల వలె లావైన బాణముతో సమస్త దిక్కులను కప్పుచు ఘటోత్కచుడు ఆ రథముపై కర్ణుని వైపు వెడలెను.

“మహారాజా! ఘటోత్కచుడు స్థిరముగా నిలిచి, ధనుస్సును లాగు చున్నప్పుడు కలిగిన టంకార ధ్వని, పిడుగు ధ్వనివలె ‘గడగడ’ యని వినపడు చుండెను. ఆ ధ్వనిచేత దిగులు పడిన మీ సేనలు, సముద్రపు టలలవలె కంపించు చుండెను. కరాళ నేత్రములు గల యా భయంకర రాక్షసుడు వచ్చు చుండుట చూచి, కర్ణుడు చిరునవ్వుతో ముందుకు పోయి ఆ రాక్షసుని ఆపి, యూధపతి యైన యొక గజరాజును ఎదురించుటకు మరియొక యూధపతి యైన గజరాజు ముందుకు సాగునట్లు బాణములు కురియు చున్న ఘటోత్కచునిపై కర్ణుడు బాణములు గురియుచు ఆక్రమణము చేసెను.

“మహారాజా! పూర్వము, ఇంద్ర - శంబరాసురులకు జరిగినట్లు కర్ణ - ఘటోత్కచులకు అతి భయంకర యుద్ధము జరిగెను. ఆ యిరువురు ధనుష్టంకారములు చేయుచు, పరస్పరము క్షతగాత్రులను చేయుచు, బాణాచ్ఛాదితు లగు చుండిరి. తరువాత, వారు ప్రయోగించిన బాణములచేత, వారి కంచు కవచములు భిన్న-భిన్నము లై ఆ బాణములు వారిని ఆపు చుండెను. రెండు సింహములు నఖములచేత, రెండు గజములు దంతములచేతను కొట్టుకొనునట్లు, ఆ యిరువురు యోధులు ధ్వజ దండముల చేత బాణములచేతను కొట్టుకొనుచు, గాయపడుచుండిరి.

వారు బాణముల చేత ఒండొరుల యంగములను ఛేదించుచు, బాణము లనెడు కొఱపుల చేత పరస్పరము దహించు చుండిరి. దానిచేత ఆ యిరువురి వైపు చూచుట అతి కఠినముగ నుండెను.

“మహారాజా! ఆ యిరువురి యవయవములు పూర్తిగ గాయపడి యుండి వారు రక్తసిక్తులై యుండిరి. అప్పుడు వారు జలము ప్రవహించు చున్న రెండు గైరిక (ఎరుపు ధాతువులు గల) పర్వతములవలె శోభిల్లు చుండిరి. వారి యంగములు బాణాగ్రముల చేత తూట్లు పడి యుండెను. ఒండొరులు బాణములచేత చీల్చుకొను చుండినను, విజయము కొరకు ప్రయత్నించుచు, కంపించ కుండిరి. యుద్ధద్యూత మందు ప్రాణములను పందెము పెట్టి ఆడుచున్న కర్ణ - ఘటోత్కచులు చాల కాలము ఒకరి కొకరు తగ్గక, ఆ రాత్రియుద్ధము చేయు చుండిరి.

“మహారాజా! ఘటోత్కచుడు ప్రయోగించిన బాణములను కర్ణుని బాణములు కొట్టుచు, ఆ రెండు కలిసి వెడలు చుండెను. అతని ధనుష్టంకారము చేత కౌరవ యోధులు భయకంపితు లగు చుండిరి. కర్ణుడు ఘటోత్కచుని కంటె మించ జాలనప్పుడు, దివ్యాస్త్రములు ప్రయోగించెను. అప్పుడు ఆ రాక్షసుడు మహామాయను పుట్టించెను. వెంటనే, ఆ మాయనుండి శూల - ముద్గర - శిలాఖండ - వృక్షములను ధరించి భయంకర రూపము గల రాక్షససేనలు బయలు వెడలి చుట్టుముట్టెను. భయంకర యమదండము ధరించినవాడు, ప్రాణి సంహారకుడు నైన యమరాజువలె, మహాధనుర్ధారి యై పైబడి వచ్చుచున్న యా రాక్షససేనను చూచి, అక్కడి రాజవీరులందరు వ్యధ చెందిరి. తరువాత నలువైపుల భయంకర పాషాణ సమూహము వర్షించెను. ఉక్కు చక్రము, భుశుండి - శక్తి - తేమర - శూల - శతఘ్ని - పట్టిశాది శస్త్రాస్త్రములను అవిరళముగ ఆ రాక్షససేన ప్రయోగించు చుండెను.

“మహారాజా! ఆ భయంకర సంగ్రామము చూచి నీ పుత్రులు, యోధులున్న బెదరి పారిపోయిరి. తన యస్త్ర బలాభిమానము గల కర్ణుడు మాత్ర మచ్చట, ఏ మాత్రము వ్యధ చెందక నిలిచి యుండి, బాణములచేత ఘటోత్కచుని మాయను నశింప జేసెను. అప్పుడు ఘటోత్కచుడు క్రోధముతో నొక భయంకర బాణము ప్రయోగింపగా, అది కర్ణుని శరీరములో దూరి, రక్తసిక్తమై కర్ణుని ఛేదించి, సర్పము వలె, భూమిలో దూరి పోయెను. దాని చేత కర్ణుడు కుపితుడై ఘటోత్కచుని ఉల్లంఘించి,

పది బాణములచేత నతనిని గాయపరచెను. కర్ణబాణములచేత మర్యాదములు చీలగా, ఘటోత్కచుడు వ్యధ చెంది, దివ్యమైన సహస్రార (వేయి ఆకులు గల) చక్రము, చేత దీసికొనెను. ఆ చక్రపు టంచులకు చురకత్తులు బిగింప బడి యుండెను. మణి భూషిత మైన ఆ చక్రము, ప్రాతఃకాల సూర్యుని వలె, ప్రకాశించు చుండెను. క్రోధభరితుడైన భీమసేన కుమారుడు అధి రథపుత్రుడైన కర్ణుని సంహరించు నిచ్చ చేత ఆ చక్రమును విసరి వేయగా, అది కర్ణ బాణములచేత కొట్టబడి, భాగ్యహీనుని మనోరథము వలె, నేలపై బడెను.

“మహారాజా! అప్పుడు క్రుద్ధుడైన ఘటోత్కచుడు బాణములచేత, రాహువు, సూర్యుని కప్పినట్లు, కర్ణుని ఆచ్ఛాదించెను. కాని, రుద్ర - విష్ణు - ఇంద్ర సమానుడైన కర్ణుడు దానిచేత కొంచెము గూడ బెదరక, వెంటనే బాణములచేత ఘటోత్కచుని రథమును ఆచ్ఛాదించెను. అప్పుడు కుపితుడైన ఘటోత్కచుడు బంగారు కడియములు గల గదను త్రొప్పి ప్రయోగించగా, కర్ణుని బాణములచేత కొట్ట బడి ఆ గద గూడ క్రింద బడెను. తరువాత, ఘటోత్కచుడు అంతరిక్షముపై ఎగిరి, మేఘమువలె గర్జిల్లుచు, ఆకాశమునుండి వృక్షములు వర్షింప జొచ్చెను. అప్పుడు కర్ణుడు ఆకాశమునందే తన బాణములచేత సూర్యుడు కిరణముల చేత మేఘములను గ్రుచ్చినట్లు, ఘటోత్కచుని గ్రుచ్చి అతని గుఱ్ఱముల నన్నింటిని చంపి రథమును నూర్లకొలది ముక్కలు చేసి, వర్షించు మేఘము వలె, బాణవర్షమును ఆరంభించెను. ఘటోత్కచుని శరీరమందు రెండు అంగుళముల చోటు గూడ కర్ణబాణములచేత చీలక యుండలేదు. అతడు రెండు గడియలు, ముండ్లుగల ఏదుబందివలె నుండెను.

మహారాజా! బాణములచేత చుట్టబడి ఘటోత్కచుడు, అతని గుఱ్ఱములు, రథము, ధ్వజమున్న ఎవరికిని కనపడకుండెను. కర్ణుని దివ్యాస్త్రమును మాయావి యైన ఘటోత్కచుడు తన యస్త్రము చేత ఖండించుచు, కర్ణునితో మాయా యుద్ధము చేయ దొడగెను. అప్పుడు మాయచేత, లాఘవము చేతను నతడు కర్ణునితో పోరాడు చుండెను. ఆకాశమునుండి కర్ణునిపై కనపడని బాణ సమూహములు పడు చుండెను. మాయచేత ఘటోత్కచుడు అందరిని మోహింప జేయుచు, రణరంగ మంతట తిరుగ జొచ్చెను. అతడు, అమంగళ సూచకములైన యనేక భయంకర ముఖములను మాయచేత సృష్టించి, కర్ణుని యొక్క దివ్యాస్త్రములను మ్రింగు చుండెను. తరువాత, ఆ రాక్షసుడు ధైర్య హీనుడై, ఉత్సాహ శూన్యునివలె, ఆకాశమునుండి నూర్లకొలది ముక్కలై

క్రింద బడుచున్నట్లు కనపడెను. అప్పుడు ‘అతడు మరణించె’నని తలచి, కొరవ సైనిక వీరులు మిక్కిలి బిగ్గరగా గర్జిల్ల దొడగిరి.

“మహారాజా! ఇంతలోనే, ఘటోత్కచుడు కొత్త-కొత్త యితర శరీరములను అనేకములను ధరించి సమస్త దిక్కులందు కనపడ జొచ్చెను. తరువాత నతడు మహాబాహువులు గల మహాకాయము ధరించి, అతడొక్కడే, మైనాకపర్యతము వలె కనపడెను. అతని కప్పుడు నూరు మస్తకములు, నూరు కడుపులు నుండెను. తరువాత నతడు అంగుష్ఠప్రమాణముతో నెగురుచు, సముద్ర తరంగముల వలె, ఒకప్పుడు పైకి లేచుచు, మరియొకప్పుడు ఇటు-నటు పొరలుచు నుండెను. తరువాత, భూమిని ఛేదించి, ఘటోత్కచుడు నీటిలో మునిగి, మరియొకచోట జలము నుండి పైకి వచ్చి, కనపడెను. తరువాత ఆకాశమునుండి దిగి యతడు మరల తన సువర్ణ రథముపై కూర్చొని, మాయచేతనే భూమ్యాకాశములయందు, సమస్త దిక్కులందున్న తిరుగుచు, కర్ణుని రథ సమీపమునకు పోయి, సంచరింప జొచ్చెను.

“మహారాజా! అప్పుడు ఘటోత్కచుడు కర్ణునితో ‘నూతపుత్రా! నిలువుము. ఇప్పుడు నానుండి నీవు బ్రతికి తప్పించుకొని ఎక్కడికి పోయెదవు? నేడు నీ యుద్ధ దర్పమును తుడిచి వేసెదను’ అని చెప్పి, ఆకాశముపై నెగిరి మిక్కిలి బిగ్గరగా సింహనాదము చేసి, సింహము గజరాజును కొట్టినట్లు, బాణములతో కర్ణుని కొట్ట జొచ్చెను.

“మహారాజా! అప్పుడు ఘటోత్కచుడు, మేఘము పర్యతముపై జలధారలు గురియునట్లు, కర్ణునిపై కాడిమ్రాకుల వలె లావైన బాణములు కురియజొచ్చెను. ఆ బాణములను కర్ణుడు దూరమునుండియే ఖండించెను. అట్లు కర్ణునిచేత తన మాయ నష్టపడుట చూచి, ఘటోత్కచుడు అదృశ్యుడై, మరల, మరియొక మాయను సృజించెను. ఆ మాయవలన అక్కడ పచ్చని పుష్పఫల భరితము లైన యనేక వృక్షములచేత శోభిల్లు చున్న శిఖరములు గల మహాన్నత పర్వతముగ ఆ రాక్షసుడు మారి, దానినుండి, జల ప్రవాహము వలె, శూల-ప్రాస-ఖడ్గ-ముసలాది శస్త్రాస్త్రములు వరదలుగా పారజొచ్చెను. అప్పుడు కాటుక కొండవలె నున్న ఘటోత్కచుడు శస్త్రాస్త్రము లను ప్రవహించుట చూచి కూడ, కర్ణునకు కొంచెము గూడ క్రోధ కలుగలేదు. అతడు చిరునవ్వుతోనే, ఒక దివ్యాస్త్రము ప్రయోగించి, ఆ పర్వతమును దూరముగ విసర గొట్టగా, అది క్షణములో అదృశ్య మయ్యెను.

“మహారాజా! మరల, నా రాక్షసుడు ఇంద్రధనుస్సుతో గూడిన నల్లని మేఘమై, కర్ణునిపై పాషాణములు గురియజేచ్చెను. అప్పుడు కర్ణుడు వాయవ్యాస్త్రము ప్రయోగించి ఆ నీలమేఘమును నష్టపరచి, బాణముల చేత సమస్త దిక్కులు కోప్పి, ఘటోత్కముని యస్త్రములను ఖండించెను. అప్పుడా రాక్షసుడు బిగ్గరగా అట్టహాసము చేసి, మరల, తన మాయను ప్రకటింప జేసెను. తరువాత, ఘటోత్కముడు రథముపై వచ్చు చుండగా, కర్ణుడు చూచి, బెదర లేదు. అప్పుడు ఆ మాయ నుండి సింహ శార్దూల - మదగజముల వంటి పరాక్రమము గల యనేక రాక్షసులు వచ్చి ఘటోత్కముని చుట్టు చేరిరి.

“మహారాజా! ఆ మాయా నిర్మిత రాక్షసులలో కొందరు ఏనుగులపై, మరికొందరు రథములపై, ఇంక కొందరు అశ్వములపైనను నుండిరి. వివిధ శస్త్రాస్త్రములు, కవచములు, భూషణములున్న వారు ధరించి యుండిరి. రాక్షసుల చేత చుట్టబడిన ఘటోత్కముడు, దేవతల చేత చుట్టబడిన యింద్రుడు వలె, ముందుకు రాగా, కర్ణుడు వారితో యుద్ధము చేయుట కారంభించెను. అప్పుడు ఘటోత్కముడు ఐదు బాణములచేత కర్ణుని గాయపరచి, అందరిని భయపరచుచు గర్జించెను. తరువాత, నతడు ‘అంజలిక’ (ఇది అర్జునుని యొక్క ఒక బాణము పేరు) అని నిఘంటుకారుడు చెప్పెను. అట్టి బాణమే ఘటోత్కమునకు గూడ ఉండెనని భావించవచ్చును) నామము గల బాణము చేత కర్ణుని బాణ సహిత ధనుస్సును ఖండించెను. అప్పుడు కర్ణుడు ఇంద్రధనుస్సు వంటి మరియొక ధనుస్సు తీసికొని, అనేక బాణములచేత ఆ రాక్షసులను గురిపెట్టి కొట్టెను.

“రాజా! కర్ణ బాణ పీడితులైన యా రాక్షసులు, సింహము చేత పీడింప బడిన అడవి యేనుగుల సమూహము వలె, వ్యాకుల పడిరి. ప్రళయకాలాగ్ని సమస్త భూతలములను భస్మము చేయునట్లు, కర్ణుడు బాణముల చేత ఆ రాక్షసులను, వారి యశ్వములను, సారథిని, గజములనున్న భస్మము చేసెను. అప్పు డా రాక్షసులు సంతాపము చెందిరి. అట్లు రాక్షససేనను, పూర్వము త్రిపుర సంహారము చేసిన మహేశ్వరుని వలె సంహరించి, కర్ణుడు శోభిల్లు చుండెను.

“రాజేంద్రా! పాండవ పక్షపు వేల కొలది మంది రాజవీరులలో నొక్కడు గూడ నపుడు కర్ణునివైపు కన్నెత్తియైన చూడ జాల కుండెను. క్రుద్ధుడైన యమరాజు వలె,

భయంకరబల పరాక్రమ సంపన్నుడైన ఘటోత్కముడు దప్ప, మరియొక డెవడు గూడ కర్ణుని ఎదురింప జాల కుండెను. కాగడాల నుండి జ్వలించు చున్న తైల బిందువులు పడు చున్నట్లు, కృద్ధుడైన ఘటోత్కముని కన్నులనుండి అగ్నికణములు రాలు చుండెను. అతడు చేతితో చేతిని నలిపికొనుచు, దంతములచేత పెదవులను గఱచుచు, ఏనుగుల వంటి బలము గలిగి, పిశాచములవంటి ముఖములు గల గాడిదలు కట్టబడిన మాయానిర్మిత రథమందు కూర్చొని, సారథితో, ‘నన్ను కర్ణుని కడకు కొనిపోమ్ము!’ అని చెప్పి, కర్ణునితో మరల ద్వైరధయుద్ధము చేయుటకు పోయెను.

“మహారాజా! అప్పుడా రాక్షసుడు కర్ణునిపై రుద్ర నిర్మితమై, ఎనిమిది చక్రములు గల ‘అశని’ ని ప్రయోగించెను. అది రెండు యోజనముల యెత్తు, ఒక్కొక్క యోజనము పొడవు, వెడల్పున్న గలిగి యుండెను. లోహ నిర్మితమైన ఆ శక్తిలో శూలములు చెక్కబడి యుండెను. దానిచేత అది, కింజల్కము (అకరువు-కేసరము)లతో గూడిన ‘కదంబ పుష్పము’ (కడిమిపూవు) వలె, కనపడు చుండెను. అది చూచి కర్ణుడు తన ధనుస్సు, క్రిందపెట్టి ఎగిరి, ఆ యశనిని పట్టుకొని ఘటోత్కమునిపైననే విసరి వేసెను. అప్పుడు ఘటోత్కముడు శీఘ్రముగ రథమునుండి దుమికెను. అప్పు డాయశని అశ్వ-సారథి, ధ్వజ సహితముగ ఘటోత్కముని రథమును భస్మము చేసి, భూమిని భేదించి లోపలికి దూరిపోయెను. అది చూచి అక్కడ నున్న దేవతలు ఆశ్చర్యచకితు లైరి. సమస్త ప్రాణులు కర్ణుని ప్రశంసించిరి. ఎందుకనగా, నతడు మహాదేవ నిర్మితమైన ఆ యశనిని అవలీలగా ఎత్తి పట్టుకొన గలిగెను.

“మహారాజా! ఇట్లు కర్ణుడు అద్భుతపరాక్రమము చూపి, మరల, తన రథముపై కూర్చొని బాణములు కురియ జేచ్చెను. అప్పుడు కర్ణుడు చేసిన కార్యము మరియొకడెవడు గూడ చేయ జాలకుండెను. పర్వతముపై జలధారలు పడునట్లు, తనపై బాణములు పడుచున్నను, ఘటోత్కముడు గంధర్వనగరము వలె మరల, అదృశ్యుడై, తన మాయచేత, అస్త్ర ప్రయోగ లాఘవము చేతను కర్ణుడు ప్రయోగించిన దివ్యాస్త్రములను నష్టపరచెను. అప్పుడు కర్ణు డేమాత్రము భయపడక, ఆ రాక్షసునితో యుద్ధము చేయుచునే యుండెను. తరువాత, ఘటోత్కముడు అక్కడి మహారథికులను భయపరచుచు అనేక రూపములను ధరించెను. అప్పుడు సమస్త దిక్కులనుండి సింహ, వ్యాఘ్ర, తరక్షువు (సివంగి), అగ్ని జిహ్వలు గల సర్పములు, లోహపు ముక్కులు గల పక్షులున్న వచ్చి, ఆక్రమింప జేచ్చెను. గజరాజువంటి ఘటోత్కముని

వైపు చూచుట కఠినముగ నుండెను. అతడు కర్ణుని శిఖరహిత బాణముల చేత కప్పబడి యచటనే యంతర్ధానము చెందెను.

“మహారాజా! అప్పుడు అనేక రాక్షస, పిశాచ, యాతుధానులు, శునకములు, తోడేళ్ళున్న కర్ణుని ఖండించుటకు నతనిపై అన్ని వైపులనుండి వచ్చి పడి భయంకరముగ గర్జిల్లుచు, నతనిని భయపెట్టజొచ్చెను. అప్పుడుకర్ణుడు రక్తనిక్షములైన యనేక భయంకరాయుధములచేత, బాణముల చేతను తనపై బడిన ప్రతి రాక్షస మాయను నశింప జేసి, ఘటోత్కచుని రథ- వాహనములను బాణములచేత కొట్టగా, ఆ యశ్యముల యన్ని యంగములు క్షతము లై, వాని పృష్ఠభాగములు ఛేదిల్లెను. గనుక, నవి ఘటోత్కచుడు చూచుచుండగనే నేలపై గూలెను. ఇట్లు తన మాయ నష్టము కాగా, హిడింబాకుమారు డైన ఘటోత్కచుడు, సూర్యపుత్రు డైన కర్ణునితో, ‘ఇదిగో! నీ నింకను నీ మృత్యువునకు ప్రయత్నించెదను’ అని చెప్పి అక్కడనే యదృశ్యు డయ్యెను.

176 వ అధ్యాయము

అలాయుధుడు యుద్ధము నీకు వచ్చుట - అతని స్వరూప - తద్రథాదుల వర్ణనము:-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఇట్లు కర్ణ - ఘటోత్కచుల యుద్ధము జరుగు చుండగనే, రాక్షసరాజు అలాయుధుడు భయంకర రూపములు గల యనేక రాక్షసుల సేనతో, దుర్యోధనుని కడకు వచ్చెను. అతడు పూర్వ వైరము స్మరించుచు అక్కడికి వచ్చి యుండెను. అతని కుటుంబ బంధువు, బ్రాహ్మణ భక్తుడు నైన బకాసురుని భీమసేనుడు చంపి యుండెను. అతనిమిత్రులైన హిడింబ - కిరీర రాక్షసులు గూడ భీముని చేతనే చంపబడి యుండిరి. అందువలన, చాలాకాలము నుండి మనస్సులో గల పూర్వ వైరము అలాయుధుని స్మరణకు వచ్చు చుండెను. ఆ రాత్రియుద్ధము జరుగుచున్నదని తెలిసి యతడు భీమసేనుని చంప దలచి, మదగజము వలె, కుపిత సర్పము వలెను యుద్ధేచ్ఛచేత దుర్యోధనునితో నిట్లనెను.

“రాజా! మా రాక్షస సోదర బంధువులైన హిడింబ - బక - కిరీరాదులను భీమసేనుడు వధించిన సమాచారము నీకు తెలిసియే యున్నది. ఇంతయే కాక, యతడు నన్ను, ఇతర రాక్షసులనున్న అవమాన పరచి, పూర్వము రాక్షస కన్యయైన హిడింబను బలాత్కరించి యుండెను. ఇంతకు మించిన యపరాధము మరియొకటి యేమి యుండును?

“కనుక, రాజా! నేను మా చతురంగ సేనలతో భీమసేనుని మంత్రి సహిత ఘటోత్కచునిన్ని వధించుటకు వచ్చినాను. శ్రీకృష్ణుని ముందిడుకొని యుద్ధము చేయు చున్న పాండవుల నందరిని సంహరించి, నేడు నేను అనుచర సహితుడనై, వారి నందఱిని తినెదను. కనుక, రాజా! నీ సేనను ఆపుము. పాండవులతో మేము యుద్ధము చేసెదము.”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఇట్లు అలాయుధుడు చెప్పగా వినిన దుర్యోధనునకు, నతని సోదరులకున్న మిక్కిలి సంతోషము కలిగెను. అలాయుధుని కోరిక వారు అంగీకరించి, అతనితో నిట్లనిరి.

“రాక్షసరాజా! నీ సైనికులతో పాటు నిన్ను ముందిడుకొని మేము గూడ శత్రువులతో యుద్ధము చేసెదము. ఎందుకనగా, శత్రువులను అంతమొందించుటకు పూనికొనిన మా సైనికులు ఊరక నిలిచి యుండజాలరు.

“మహారాజా! దుర్యోధనుని మాట విని, యతనితో అలాయుధుడు, ‘సరియే! అట్లే కానిమ్ము’ అని చెప్పి, త్వరగా రాక్షససేనలతో పాటు భీమసేనుని ఎదురించెను. ఆ రాక్షసుని శరీరము సూర్యుని వలె దేదీప్యమానమై యుండగా, నతడు సూర్యుని వలెనే రథ మెక్కి, ఘటోత్కచునివలెనే, యుద్ధరంగమునకు వచ్చెను.

“మహారాజా! అతని రథము అనేక తోరణములచేత విచిత్రముగా శోభిల్లు చుండెను. ఆ రథముపై ఎలుగుబంటి చర్మము కప్పబడి యుండెను. దాని పొడవు, వెడల్పులు, నాలుగు నూర్ల మూరలుండెను. అతని రథమునకు కట్టబడిన నూరు అశ్యములు ఏనుగులవలె, మహాకాయములు గలిగి, గాడిదల వలె ఓండ్రపెట్టుచు నుండెను. అవి రక్త మాంసములను తిను చుండెను. అతని రథధ్వని మహా మేఘ గర్జనము వలె గంభీరముగ వినపడుచుండెను. అతని ధనుస్సు దృఢమైన పెద్ద అలైత్రాటితో గూడి, బంగారు పొదుగ బడి ప్రకాశించు చుండెను. అతని బాణములు పదును చేయబడి కాడిమాకుల వలె లావుగా నుండి, బంగారు రెక్కలతో శోభిల్లు చుండెను. అలాయుధుడు గూడ ఘటోత్కచుని వలె మహాబాహువుగా నుండెను. అతని ధ్వజము అగ్ని-సూర్యసమాన తేజస్సు గల దై యుండెను. ఆ ధ్వజముపై నక్కల చిహ్నములు కనపడుచుండెను. అతని ముఖము భయంకరముగ జ్వలించు చుండెను. భుజములందు భుజకీర్తులు, తలపై కిరీటము, తలపాగలో చెక్కబడిన

ఖడ్గము, మెడలో ధరించిన హారములు, ఇవి యన్నియు దేదీప్యమానము లై మెఱయుచుండెను. అలాయుధుని శరీరము ఏనుగువలె నుండి, అతడు గదా-భుశుండి (ఒక విధమైన అగ్ని శస్త్రము)- ముసల - హల - ధనురాది శస్త్రాస్త్రములు ధరించి యుండెను.

“మహారాజా! అగ్ని సమాన తేజస్సు గల రథములో అలాయుధుడు పాండవ సేనలను పారద్రోలుచు, యుద్ధభూమి యం దంతట భ్రమించుచు, ఆకాశము నందు విద్యుత్తుల మాలికచేత ప్రకాశించు చున్న మేఘము వలె, నతడు శోభిల్లు చుండెను.

మహారాజా! అప్పుడు పాండవ పక్షపు మహావీర యోధులు కవచములు, డాలులున్ను ధరించి హర్షోత్సాహములతో అన్ని వైపులనుండి అలాయుధ రాక్షసునితో యుద్ధము చేయ దొడగిరి.

177వ అధ్యాయము

అలాయుధ - భీమసేనుల యుద్ధము :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అలాయుధుడు వచ్చి యుండుట చూచి, కౌరవ యోధులు, నీ పుత్రులున్ను, సముద్రము దాటదలచి, నౌకలెని వారికి అది లభించినట్లు మిక్కిలి సంతోషించిరి. వారు తమకు నూతనజన్మము కలిగినట్లు తలచి, అలాయుధుని స్వాగతపూర్వకముగ సత్కరించిరి.

“మహారాజా! కర్ణ-ఘటోత్కచులకు భయంకరము, మానవాతీతము నైన యుద్ధము జరుగుచున్న యారాత్రి, కృపాచార్య, ద్రోణాచార్య, అశ్వత్థామన్, కృతవర్మన్, శల్యులు మాత్రమే ఘటోత్కచుని ఎదురింప జాలిరి. కర్ణుడొక్కడే యతనితో పోరాడు చుండెను. పాంచాలాది యోధులు, అనేక రాజవీరులున్ను విస్మయముతో ఆ యుద్ధము చూడ దొడగిరి. మీ సైనికులు గూడ అచ్చటచ్చట నిలిచి, రణదృశ్యము చూచు చుండిరి.

“మహారాజా! ఘటోత్కచుని యలొక పరాక్రమము చూచి భయపడిన ద్రోణాచార్య, కృపాచార్య, అశ్వత్థామాదులు, ‘ఇక నిప్పుడు మన సేన బ్రతుకదు’ అని ఆక్రోశించి చెప్ప దొడగిరి. కర్ణుని జీవితముపై నిరాశ చెంది, మీ సేనయంతయు ఉద్యోగము చెందెను. అంతటను హాహాకారము రేగెను. అందరి చైతన్యము ఎగిరి పోయెను.

“మహారాజా! అప్పుడు కర్ణుడు మహా సంకటావస్థలో నుండుట చూచి దుర్యోధనుడు అలాయుధుని పిలిచి యిట్లనెను.

“వీరవరా! చూడుము. కర్ణుడు ఘటోత్కచునితో పోరాడుచూ తనకు సాధ్యమైనంత వరకు పరాక్రమము ప్రదర్శించు చున్నాడు. ఘటోత్కచుని చేత గాయపడి చంపబడిన రాజవీరులు, ఏనుగు చేత పడగొట్టబడిన వృక్షముల వలె పడియున్నారు చూడుము. ఇప్పుడు యోధాగ్రేసరుల నడుమ ఘటోత్కచుని నీ వంతుకు విడిచినాను. కనుక, నితనిని సంహరింపుము. నీవు పోవుటకు ముందే కర్ణుని సంహరింపకుండ చూడుము.

“మహారాజా! ఇట్లు దుర్యోధనుడు చెప్పగా అలాయుధ రాక్షసుడు ‘చాలా మంచిది’ అని చెప్పి ఘటోత్కచుని పై దాడి చేసెను. అప్పుడు హిడింబా పుత్రుడు కర్ణుని విడిచి, అలాయుధుని సమీపమునకు వచ్చుచు అతనిని బాణములచేత పీడింప దొడగెను. తరువాత, ఆ రాక్షసు లిరువురు, అడవిలో కరిణి కొరకు పోరాడు రెండు మదగజములవలె, ఘోరముగ యుద్ధము చేయ జొచ్చిరి.

“మహారాజా! ఘటోత్కచుడు వెడలిపోయిన తరువాత కర్ణుడు భీమసేనునిపై దాడి చేసెను.

“మహారాజా! అప్పుడు భీమసేనుడు కర్ణుని ఉపేక్షించి, సింహము వశములో చిక్కుకొనిన ఆబోతువలె అలాయుధునకు గ్రాసముగా నగుచున్న ఘటోత్కచుని చూచి, అలాయుధునిపై బాణములు గురియుచు అతనివైపునకు పోయెను. అప్పుడు అలాయుధుడు ఘటోత్కచుని విడిచి భీమసేనునిపై బడగా, భీముడు అలాయుధుని, అతని సేననున్ను తన బాణవర్షములచేత కప్పెను. అలాయుధుడు గూడ అట్లే బాణములు భీమునిపై గురిసెను. రాక్షసులు గూడ శస్త్రాస్త్రములతో కొట్టుచు భీమసేనునిపై బడిరి. అప్పుడు అనేకులచేత దెబ్బలు తిని భీముడు ఆ యందరిని ఐదైదు బాణముల చొప్పున కొట్టి గాయపరచెను. అట్లు దెబ్బలు తిని రాక్షసులు ఆక్రోశించుచు దశదిక్కులకు పారిపోయిరి. భీమునకు భయపడిన రాక్షసులను చూచి అలాయుధుడు అతనిపై దాడి చేసి, అతనిని బాణములచేత అచ్ఛాదించెను.

“మహారాజా! అప్పుడు భీముడు తీక్ష్ణబాణములచేత అలాయుధుని క్షతగాత్రుని చేయగా, నా రాక్షసుడు భీమసేనుని బాణములను ఖండింప మరికొన్ని

బాణములు ప్రయోగింప బూనగా, నా రాక్షసుని పరాక్రమము చూచి భీమసేనుడు పిడుగువంటి తన గదను అతి వేగముతో అతనిపై ప్రయోగించెను. మంటలు గ్రక్కుము ఆ గద వచ్చు చుండుట చూచి అలాయుధుడు తన గద చేత దానిని కొట్టగా, అది భీముని కడకే తిరిగి పోయెను. తరువాత భీముడు అలాయుధునిపై బాణ పరంపరలు ప్రయోగించెను. వానిని గూడ ఆ రాక్షసుడు తన బాణములచే కొట్టి వ్యర్థపరచెను.

“మహారాజా! ఆ రాత్రి భయంకర రాక్షసులు కూడా అనేక రథ-గజములను నష్టపరచిరి. అట్లు రాక్షస పీడితులైన పాంచాల, సృంజయ క్షత్రియ వీరులకు, వారి గజాశ్వములకున్న శాంతి లే కుండెను. ఆ భయంకర యుద్ధము చూచి శ్రీకృష్ణ భగవానుడు అర్జునునితో ని ట్లనెను.

“పార్థా! భీమసేనుడు అలాయుధుని వశములో చిక్కుపడినాడు చూడుము. ఏమాత్రము యోచింపక అచటికి పొమ్ము. ధృష్టద్యుమ్న, శిఖండులతో యుధామన్యుడు, ఉత్తమౌజాలు, ద్రౌపది యైదుగురు పుత్రులు, ఈ మహారథికులందరు నేక మై, కర్ణునిపై దాడి చేయ వలెను. నకుల, సహదేవ, సాత్యకులు నీ యాజ్ఞ చేత ఇతర రాక్షసులను వధించవలెను. నీవు గూడ ద్రోణ రక్షితమైన కౌరవసేనను ముందుకు సాగనీయక ఆపుము. ఇప్పుడు పాండవసేనపై మహాభయము వచ్చి పడినది.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! శ్రీకృష్ణుని యాజ్ఞ ననుసరించి ఆ మహారథికులందరు కర్ణుని, రాక్షసులనున్న ఎదురించుటకు పోయిరి. తరువాత, అలాయుధుడు విషధర సర్పముల వంటి బాణములచేత భీమసేన ధనుస్సును ఖండించి, యతని సారథిని, అశ్వములను వధింపగా, భీముడు రథము దిగి గర్జించుచు ఆ రాక్షసునిపై తన గదను విసరి కొట్టెను. ఆ గదను అలాయుధుడు తన గదచేత కొట్టి బిగ్గరగా గర్జించెను.

“మహారాజా! అప్పుడు అలాయుధుని ఘోర కర్మము చూచి, భీమసేనుడు హర్షోత్సాహములతో ఆ గదను త్వరగా తీసికొని కొట్టెను. తరువాత, ఒండెంటిని కొట్టు కొనుచున్న ఆ రెండు గదల ధ్వని చేత నేల కంపించునట్లు వారు యుద్ధము చేసిరి. తరువాత ఆ యిరువురు ముష్టియుద్ధము చేయుచు పిడికిండ్లతో కొట్టుకొనిరి. రథచక్రములు, కాడిమ్రాకులు, నొగలు, రథవీరములు ఇతర రథాంగములు, చేతికి దగ్గరగా దొరికిన వస్తువులు- ఈ అన్నింటితో ఒండెరులు కొట్టుకొనుచుండిరి.

మదగజములవలె నున్న వారి యవయవముల నుండి రక్తధారలు ప్రవహించు చుండగా, వారు మాటిమాటికి ఒండెరులను ఈడ్చుచు కొట్టు చుండిరి.

“ధృతరాష్ట్రమహారాజా! శ్రీకృష్ణభగవానుడు ఆ యిరువురి ఘోరయుద్ధము చూచినప్పుడు, భీమసేనుని రక్షణము కొరకు ఘటోత్కచుని పంపుచు నతనితో ని ట్లనెను.

178వ అధ్యాయము

ఉభయసేనల యుద్ధము - ఘటోత్కచుని చేత అలాయుధుని సంహారము - దుర్యోధనుని పశ్చాత్తాపము :-

“వాడింబా కుమారా! అలాయుధ రాక్షసుని వశములో భీమసేనుడు చిక్కెను. కనుక, నీవు కర్ణుని విడిచి పోయి అలాయుధుని సంహరించిన పిదప కర్ణుని వధింపుము.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! శ్రీకృష్ణుని యాజ్ఞ ప్రకారము ఘటోత్కచుడు కర్ణుని విడిచి ఒకాసుర సోదరుడైన అలాయుధునితో యుద్ధము చేయుటకు ఆరంభించెను. ఆ రాత్రి ఆ యిరువురు రాక్షస వీరులకు ఘోర యుద్ధము భయంకరముగ జరుగ జొచ్చెను. అలాయుధుని యనుచరులైన రాక్షసవీరులు అతివేగముతో ఆక్రమించిరి. కాని, యుయుధాన, నకుల, సహదేవులు నిశిత శరములచేత రాక్షసుల బాణములను ఖండించిరి.

“మహారాజా! అర్జునుడు అన్ని వైపుల బాణములు గురియుచు, శత్రు వీరులను పారద్రోలెను. కర్ణుడు గూడ శిఖండి - ధృష్టద్యుమ్నాది పాంచాల యోధులను కొట్టి పారద్రోలెను. అట్లు వారు బాణపీడితు లగుట చూచి, భీమసేనుడు బాణములు గురియుచు కర్ణునిపై దాడి చేసెను. నకుల, సహదేవ, సాత్యకులు గూడ రాక్షసులను చంపి, అక్కడికే, కర్ణుని ఎదురించుటకు వచ్చిరి. ఆ ముగ్గురు కర్ణునితో పోరాడు చుండగా, పాంచాల వీరులు ద్రోణాచార్యుని ఎదురించిరి. అటువైపు అలాయుధుడు ఒక పెద్ద పరిఘముతో ఘటోత్కచుని మస్తకముపై కొట్టెను.

“మహారాజా! ఆ దెబ్బచేత ఘటోత్కచుడు కొంచెము సొమ్మసిల్లి, తేరుకొని, ప్రజ్వలితాగ్ని వంటి గద చేత వేగముగ అలాయుధుని కొట్టి అశ్వ, రథ, సారథులను చూర్ణము చేసెను. అప్పుడు, అశ్వములు, చక్రములు, ఇరుసున్న నష్టము లై

ధ్వజము, నొగలున్న విరిగి, చెదరి పడిపోగా, అలాయుధుడు మాయాబలము చేత ఆకాశమునకు ఎగిరి, రక్తము వర్షించెను. అప్పుడు అక్కడి మేఘములు చెదరి విద్యుత్తులు మెరసెను.

“రాజా! తరువాత పిడుగుల ధ్వని, మేఘగర్జనములు, విద్యుత్తులు ఇవి యన్నియు కలిసి ఆకాశమందు చట-చట శబ్దము కలిగెను. అప్పుడు, రాక్షస జాతీయుడే యైన ఘటోత్కచుడు పై కెగిరి, తన మాయచేత అలాయుధుని మాయను నష్టపరచెను. అది చూచి అలాయుధుడు ఘటోత్కచునిపై పాషాణములను భయంకరముగ వర్షించెను. కాని, ఘటోత్కచుడు తన బాణవృష్టి చేత ఆ శిలావృష్టిని ఆయా దిక్కులలోనే విధ్వస్తము చేసెను.

“మహారాజా! తరువాత, ఆ యిరువురు రాక్షసులు ఒండొరులను లోహ, పరిఘ, శూల, గదా, ముసల, ముద్గర, పినాక, ఖడ్గ, తోమర, ప్రాస, కంపన, బాణ, చక్ర, పరశు, లోహ, గుడ (గుండ్లు), భిందివాల, గోశీర్ష, ఉలూఖ లాది శస్త్రాస్త్రములచేత, మహాశాఖలు గల శమీ (జమ్మి), పీలు, కదంబ, చంపా, ఇంగుద (గార), బదరీ (రేగు), కోవిదార, పలాశ, అరిమేద, ప్లక్ష (జువ్వి), న్యగ్రోధ (మణ్ణి), పిప్పల (రావి), ప్రభృతి వృక్షములచేతను కొట్టుకొన జొచ్చిరి. వివిధ ధాతువులు గల పర్యత శిఖరములచేత గూడ వారు కొట్టుకొనుచుండిరి. ఆ పర్యత శిఖరముల యాఘాతము చేత పిడుగులు పగిలినవా యనునట్లు శబ్దము వచ్చు చుండెను. ఆ యిరువురు రాక్షసుల యుద్ధము, వాలి-సుగ్రీవుల యుద్ధము వలెనుండెను.

“మహారాజా! వివిధ శస్త్రాస్త్రముల చేత ఆ రాక్షసులు భయంకరముగ యుద్ధము చేసిన తరువాత, ఖడ్గ ధారు లై ఒండొరులు తలపడి పోరాడిరి. తరువాత ఒండొరులు జాట్టు పట్టుకొని, వర్షించు మేఘముల వలె, చెమటలు, నెత్తురున్న కారుచుండగా పోరాడిరి. అప్పుడు ఘటోత్కచుడు అలాయుధుని పట్టుకొని గిర-గిర త్రిప్పి నేలపై చఱచి కొట్టి అతని తల నఱకి, భయంకరముగ గర్జించెను. బకాసురుని సోదరు డైన అలాయుధుడు సంహరింపబడుట చూచి పాంచాల, పాండవ వీరులు సింహనాదములు చేసిరి.

“మహారాజా! తరువాత వేలకొలదిగ దుందుభులు, శంఖములున్న మ్రోగెను. నలువైపులనుండి దీప పంక్తుల చేత ప్రకాశించు చున్న యారాత్రి పాండవులకు విజయ

దాయకమై శోభిల్లు చుండెను. అప్పుడు దుర్యోధనుడు అచేతనునివలె ఏమియు తేచక యుండెను. ఘటోత్కచుడు అలాయుధుని మస్తకమును దుర్యోధనుని యెదుట విసరి వేసెను. అది చూచి దుర్యోధనుడు ఉద్యేగము చెందెను. అలాయుధుడు స్యయముగా వచ్చి ‘నేను భీమసేనుని వధించెదను’ అని దుర్యోధనుని కడ ప్రతిజ్ఞ చేసినప్పుడు, ‘అలాయుధుడు తప్పక భీమసేనుని సంహరింప గలడు. మేము సోదరులము చిరకాలము జీవించి యుండగల’మని దుర్యోధనుడు తలచి యుండెను. కాని, ఘటోత్కచుడు అలాయుధుని చంపుట చూచి దుర్యోధనుడు ‘ఇకనిప్పుడు భీమసేనుడు చేసిన ప్రతిజ్ఞ సంపూర్ణముగ నెరవేరగల’దని నిశ్చయించుకొనెను.

179వ అధ్యాయము

ఘటోత్కచుని ఘోర యుద్ధము - కర్ణుడు ఇంద్రదత్త శక్తి చేత ఘటోత్కచుని వధించుట :-

“మహారాజా! అలాయుధుని వధించిన సంతోషముచేత ఘటోత్కచుడు మీ సేనలో సంతోషపూర్వకముగా చేసిన సింహనాదము ఏనుగులను గూడ కంపింప జేయు చుండెను. అప్పుడు మీ యోధులు మిక్కిలి భయపడిరి. అలాయుధ-ఘటోత్కచులు పోరాడు చుండినప్పుడు కర్ణుడు పాంచాలురపై దాడి చేసి, పది-పది బాణములచేత శిఖండి, ధృష్టద్యుమ్నులను గాయపరచి, అనేక బాణములచేత కొట్టి యుధామన్యు, ఉత్తమోజాలను, సాత్యకినిన్ని కంపింప జేసెను. సాత్యక్యాదులు కుడి-యెడమ చేతులచేత బాణ ప్రయోగము చేయు చుండినప్పుడు వారి ధనుస్సులు మండలాకారములు, రథచక్రముల ఘర్షణ ధ్వనులున్న, వర్షాకాల మేఘగర్జనముల వలె, భయంకరముగ నుండెను.

“రాజా! ఆ సంగ్రామము, వర్షాకాల మేఘము వలె నుండెను. ధనుష్టంకారము, రథచక్ర ధ్వనులున్న మేఘ గర్జనములు కాగా, ధనుస్సే విద్యున్నండల మై, ధ్వజాగ్రభాగమే ఆ మేఘము యొక్క ఉన్నత శిఖరముగ నుండి బాణవృష్టియే జలవృష్టి వలె నుండెను.

“మహారాజా! కర్ణుడు, మహాపర్యతము వలె అచంచలుడుగా నిలిచి, శత్రువుల బాణవృష్టిని నష్టపరచెను. తరువాత, కర్ణుడు పిడుగుల వంటి యసనూన

భయంకర బాణములచేత శత్రు సంహారమును ఆరంభించెను. కొందరి ధ్వజములు ముక్కలు చేసి, మరికొందరి శరీరములు బాణపీడితములు చేసి, ఇంక కొందరి సారథులను, గుఱ్ఱములనున్ను సంహరించెను. యోధులకు అప్పుడు శాంతి లేక యుద్ధిష్ఠిరుని సేనలో దూరగా, వారి దురవస్థను చూచి, ఘటోత్కచునకు రోషము కలిగి, సింహనాదము చేయుచు, కర్ణునివైపు రథముపై పోయి అతనిని పిడుగు వంటి బాణములచేత కొట్ట జొచ్చెను.

“మహారాజా! ఆ యిరువు రప్పుడు ‘కర్ణ - నారాచ - శిలీముఖ - నాళిక - దండ - అసన - వత్సదంత - వరాహకర్ణ - శృంగ - క్షుర’ ప్రాది వివిధాస్త్రములు ఒండొరులపై వర్షించుచు, సింహనాదముల చేత ఆకాశమును మార్మోగించిరి. బాణములు నిండిన ఆకాశము, బాణముల బంగారు రెక్కలు ఆకాశమునందు అడ్డముగ వ్యాపించగా, దేదీప్యమాన కాంతులచేత, విచిత్ర పుష్ప సుందర మాలికలచేతను నలంకరింప బడినట్లు శోభిల్లు చుండెను. కర్ణ - ఘటోత్కచు లిరువురు నేకాగ్ర చిత్తులై, అసమాన ప్రభావము చేత ఒండొరులను ఉత్తమాస్త్రముల చేత గాయపరచు చుండిరి. ఆ యిరువురు వీరులలో ఎవరు గూడ ఒండొరులను మించిన విశేషమును చూపింప జాలకుండిరి. ఆ యిరువురి విచిత్రయుద్ధము ఆకాశమునందు, రాహు-సూర్యుల సంగ్రామము వలె, తోచు చుండెను. అది అసమాన మై, భయంకరముగా కనపడెను.

“మహారాజా! కర్ణుడు ఘటోత్కచుని కంటె మించిన తన విశేషమును ప్రదర్శింప జాలనప్పుడు అతడొక భయంకరాస్త్రమును ప్రయోగించి దానిచేత ఘటోత్కచుని రథమును, అశ్వములను, సారథినిన్ని నష్టపరచెను. అట్లు ఘటోత్కచుడు రథహీనుడైన వెంటనే అదృశ్యుడయ్యెను.

“జనమేజయా! యిట్లు సంజయుడు యుద్ధ సమాచారము చెప్పు చుండగా, ధృతరాష్ట్రుడు, ‘సంజయా! మాయా యుద్ధము చేయు ఘటోత్కచుడు అప్పుడు వెంటనే అదృశ్యుడు కాగా, నా పుత్రులు ఏమి యోచించిరి? అని ప్రశ్నింపగా, సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో నిట్లనెను.

“మహారాజా! ఘటోత్కచుడు అదృశ్యుడగుట తెలిసి, కౌరవ యోధులు ఆక్రోశించుచు, ‘మాయా యుద్ధము చేయు రాక్షసుడు రణరంగమందు కనపడకయే యున్నప్పుడు కర్ణుని ఎట్లు సంహరింపక యుండగలడు? అని యనజొచ్చిరి. అప్పుడు

కర్ణుడు బాణ సమూహముల చేత దిక్కులను కప్పగా, ఆకాశమునందు చీకట్లు క్రమ్మినను, ఏ ప్రాణి కూడ పైనుండి చచ్చిపడలేదు. కర్ణుడు బాణములచేత ఆకాశమును కప్పినప్పుడు, తన వ్రేళ్ళతో అంబులపొదిని తాకుట, బాణములు తీయుట, సంధించుట - ఇవి యేవియు కనపడకుండెను.

“మహారాజా! అంతరిక్షమందు ఆ రాక్షసుడు నిర్మించిన భయంకర మాయను మేము చూచితిమి. అది తొలుత ఎఱ్ఱుని మేఘము రూపములో కనబడి, తరువాత, భయంకరము లైన అగ్నిజ్వాలల వలె మండు చుండెను. అప్పుడు ఆ మేఘము నుండి పిడుగులు, ఉల్కలున్ను పడజొచ్చెను. దానితో పాటే, వేలకొలదిగ దుందుభులు మ్రోగినట్లు మహాభయంకర ధ్వని వెడలెను. ఆ పిదప దాని నుండి బంగారు రెక్కలు గల బాణములు పడెను. శక్తి, ఋష్టి, ప్రాస, ముసల, పరశు, ఖడ్గ, తోమర, పట్టిశ, లోహ, గదా, శూల, సువర్ణ పత్ర ఖచిత మహాగదా, శతఘ్న ప్రభృతి శస్త్రాస్త్రములు ఆకాశమునుండి వెడలెను.

“మహారాజా! ఆ మాయ వలన పెద్ద పెద్ద శిలలు పడు చుండెను. మెఱపులతో పిడుగులు పడెను. అగ్నిజ్వాలలు గ్రక్కుచు అనేక చక్రములు చురకత్తులున్ను వెడలెను. ఆ యనేక విధ మారణాయుధముల వర్షమును కర్ణుడు తన బాణములచేత నష్ట పరచ జాల కుండెను.

“మహారాజా! రాక్షస బాణపీడితములై, పడుచున్న గుఱ్ఱముల యొక్క వజ్రతాడితము లై నేల గూలిన గజముల యొక్క పాషాణముల దెబ్బలు తిని పడు చున్న మహారథికుల యొక్కయు అర్థనాదములు అక్కడ వినపడు చుండెను. ఘటోత్కచుని శస్త్రాస్త్రముల దెబ్బలచేత హతాహత మైన దుర్యోధన సేన అర్థి చెంది నలువైపుల తిరుగుచు కనపడెను.

“మహారాజా! సాధారణ సైనికులు విషాదాకృతితో హా-హాకారము చేయుచు, అన్నివైపుల పరుగెత్త దొడగిరి. కాని, వీరపురుషులు ఆర్యక్షత్రధర్మ పరులై, అక్కడ స్థిరముగ నిలిచి యుద్ధ విముఖులు కాకుండిరి. రాక్షసుని చేత ప్రయోగింప బడిన భయంకరాయుధముల వర్షమును, సైన్యముల వినాశమునున్ను చూచి నీ పుత్రులు మిక్కిలి భయపడిరి.

“మహారాజా! అగ్ని వలె జ్వలించు చున్న నాలుకలు గలిగి, భయంకరముగ

కూయుచున్న నూర్లకొలది నక్కలు, రాక్షసుల భీత్కారములు, గర్జనములున్న చూచి, మీ సైనికులు బాధ చెందిరి. పర్యతముల వంటి శరీరములు గలిగి, నిప్పులు గ్రక్కుచున్న నాలుకలు, కోరలున్న గల భయంకర రాక్షసులు శక్తి యాయుధములు పట్టుకొని, ఆకాశమున కెగిరి, మేఘములవలె, కౌరవసేనలపై శస్త్రములు కురియ జొచ్చిరి. రాక్షసులు గురిసిన బాణ, శక్తి, శూల, గదా, పరిఘ, వజ్ర, పినాక, శతఘ్ని, చక్రాది శస్త్రాస్త్రముల యొక్క, పిడుగుల యొక్కయు దెబ్బలచేత మధింపబడిన కౌరవ యోధులు, చచ్చుచు - చచ్చుచు నేలపై కూల జొచ్చిరి. ఆ రాక్షసులు మీ సేనపై శూల, భుశుండి, పాషాణ గోళ, శతఘ్ని, లోహపత్ర, ఖచిత స్థాణాకార (స్తంభము వంటి ఆకారము గల) శస్త్రములు కురియజొచ్చిరి. దీనిచేత మీ సైనికులు మోహము చెందిరి.

“మహారాజా! అప్పుడు పాషాణముల దెబ్బల చేత మీ వీరుల మస్తకాది సర్వావయవములు మధింప బడి ప్రేగులు బయలువెడలి, చెదరి పడి యుండెను. ఆశ్వములు ముక్కలు-ముక్క లయ్యెను. గజావయవములు భగ్గుము లయ్యెను. రథములు చూర్ణము లయ్యెను. ఈ విధముగ శస్త్రముల మహావర్షము చేయుచు ఘటోత్కచుడు భయంకర రూపముతో నేలపై వచ్చి కనపడెను. అతని మాయ చేతనే అవి యన్నియు సృజింప బడి యుండెను. అప్పుడు భయపడుచు ప్రాణభిక్ష వేడుచున్న మీ సైనికులను గూడ ఘటోత్కచుడు విడువ లేదు. కౌరవ వీరుల వినాశకరమైన ఆ ఘోర సంగ్రామము క్షత్రియులను అంత మొందించుటకు సాక్షాత్తు యముడేకల్పించెనా యనునట్లు ఉండెను. యుద్ధరంగమందున్న కౌరవయోధుల యుత్సాహము చచ్చి ఈ విధముగ అక్రోశించుచు పారిపోయిరి.

“కౌరవలారా! పరుగెత్తుడు- పరుగెత్తుడు. ఇప్పుడు ఏ విధముగ గూడ ఈ సేన బ్రతుక జాలదు. పాండవుల కొరకు ఇంద్రాది దేవతలు వచ్చి మనను సంహరించు చున్నారు.”

“మహారాజా! ఇట్లు యుద్ధ సముద్రము నందు మునుగు చున్న కౌరవ సైనికులకు కర్ణుడు ద్వీపము వలె ఆశ్రయ మిచ్చెను. ఆ ఘోర యుద్ధము ఆరంభించగా, కౌరవసేన పారిపోయి దాగి యుండి, సైనికుల దళముల సంఖ్య తగ్గి యుండి నప్పుడు, ‘వీరు కౌరవులు - వీరు పాండవులు’ అని గుర్తింప బడ జాల కుండిరి. అట్లు మర్యాదా (నియమ) రహితముగ జరుగుచున్న భయంకర యుద్ధమందు సైనికులకు అన్ని దిక్కులు శూన్యములుగ కనపడెను. ఆ శస్త్రవర్షము తన

రొమ్ము పై పడుచుండగా, స్థిరముగా నిలిచిన కర్ణు డొక్కడు మాత్రమే అక్కడి వారికి కనపడెను.

“మహారాజా! రాక్షస మాయను ఎదురించి యుద్ధము చేయు చున్న కర్ణుడు బాణముల చేత ఆకాశమును కప్పి, దుష్కరకార్యము చేయుచు, మాయామోహితుడు కా కుండెను. అప్పుడు సింధు, బాహ్మిక దేశ యోధులు, రాక్షసుల విజయము చూచియు, కర్ణుడు మోహము చెందకుండుటకు అతనిని మిక్కిలి ప్రశంసించుచు భయముతో చూచు చుండిరి.

“మహారాజా! ఆ సమయమందే ఘటోత్కచుడు చక్ర సహిత మైన యొక శతఘ్నిని ప్రయోగించెను. అది కర్ణుని యొక్క నాలుగు రథాశ్వములను సంహరించెను. అప్పుడు కర్ణుడు అశ్వహీన రథము దిగి ఏకాగ్రచిత్తుడై, ఏమియో యోచింప జొచ్చెను. అప్పుడు కౌరవ సైనికులు పారిపోవు చుండిరి. కర్ణుని దివ్యాస్త్రములు గూడ ఘటోత్కచుని మాయచేత నష్టము లగు చున్నను, కర్ణుడు సమయోచిత కర్తవ్యమును చింతించుచు మోహము చెంద కుండెను.

“మహారాజా! తరువాత ఆ రాక్షసుని భయంకర మాయను చూచి, కౌరవులందరు ఇట్లనిరి.

“కర్ణా! నీవు నేడు ఇంద్రదత్తశక్తి చేత త్వరగా ఈ రాక్షసుని సంహరింపుము. లేకున్నచో, ధృతరాష్ట్ర పుత్రులు, సమస్త కౌరవులున్న నశించెదరు. భీమార్జునులు మననేమి చేయగలరు? ఈ యర్థ రాత్రమునందు మనను తపింప చేయుచున్న ఈ రాక్షసుని హతమార్చుము. మనలో ఈ సంగ్రామము నుండి తప్పించుకొనిన వా డెవ డైనను పాండవులతో సేనాసహితుడై యుద్ధము చేయగలడు. కనుక, నీకు ఇంద్రు డిచ్చిన శక్తి చేత ఈ ఘోర రాక్షసుని వధింపుము. ఇంద్ర పరాక్రమము గల కౌరవులను ఈ రాక్షసుడు నశింప జేయు నేమో? అట్లు కాకుండ వలెను.

“మహారాజా! ఆ నిశీధి కాలమందు రాక్షసుని దెబ్బలచేత గాయపడు చున్న కర్ణుడు తన సేనలు భయపడు చుండుట చూచి, కౌరవుల యార్తనాదము వినియు ఘటోత్కచునిపై ఇంద్రదత్త శక్తిని ప్రయోగించుటకు నిశ్చయించి ఘటోత్కచుడు ప్రయోగించిన యస్త్రముల దెబ్బలను సహింప జాలక యతడు, రాక్షస వధిచ్ఛ చేత ‘వైజయంతీ’ నామము గల ఇంద్రదత్త శక్తిని తీసికొనెను.

“మహారాజా! కర్ణుడు ఆ శక్తిని అర్జున వధకొరకు అనేక సంవత్సరముల నుండి పూజించుచు తన యొద్ద నుంచుకొని యుండెను. ఇంద్రునకు కర్ణు డిచ్చిన రెండు కుండలములకు బదులుగా ఇంద్రుడు అతనికి ఆ శక్తిని ఇచ్చి యుండెను. ఆ శక్తి శత్రువులను నాకుచున్న యమరాజు జిహ్వా వలె కనపడుచు, మృత్యుదేవతకు సోదరివలె, మండుచున్న కొఱవి వలెను కనపడు చుండెను. పాశసహితమైన ఆ ప్రజ్వలిత దివ్యశక్తిని సూర్యపుత్రు డైన కర్ణుడు ఘటోత్కచ రాక్షసునిపై ప్రయోగించెను. శత్రువును చీల్చు శక్తి గల ఆ శక్తిని కర్ణుని చేతిలో చూచి, భయపడి, ఘటోత్కచుడు తన శరీరమును, వింధ్యపర్వతము వలె, అతి విశాలముగ చేసికొని పారిపోవ జొచ్చెను.

“రాజేంద్రా! కర్ణునిచేతిలో నున్న శక్తిని చూచి ఆకాశమునందలి ప్రాణు లన్నియు, కోలాహలము చేయ జొచ్చెను. అప్పుడు భయంకర మైన సుడిగాలులు వీచెను. గడగడ ధ్వనితో పిడుగులు పడెను. ఆ ప్రజ్వలిత శక్తి రాక్షస మాయను భస్మీకరము చేసి, ఘటోత్కచుని రొమ్మును లోతుగా చీల్చి, ప్రకాశించుచు, పైకి లేచిపోయి నక్షత్రములలో విలీనమయ్యెను.

“మహారాజా! ఘటోత్కచుని శరీరము అంతకు పూర్వమే దేవ, నాగ, మనుష్య, రాక్షసుల యొక్క వివిధ శస్త్రాస్త్రములచేత చిన్న-భిన్న మై యుండెను. అప్పుడతడు భయంకరముగ అర్తనాదము చేయుచు, ఇంద్రశక్తిప్రభావముచేత ప్రాణమును విడిచెను. అప్పుడు ఆ రాక్షసుడు శత్రుమారణము కొరకు ఒక అద్భుత కర్మను చేసెను. శక్తి ప్రహారము చేత ఆ రాక్షసుని మర్మస్థలములు చీలి యున్నను, నతడు శరీరమును పెంచుకొని, పర్వతము వలె, పొడవై, మేఘము వలె వెడల్పై క్రింది వైపు శిరస్సు పెట్టి ఆకాశమునుండి ప్రాణశూన్యుడై నేలపై పడెను. అప్పు డతని సర్వావయవములు బిగిసికొని యుండెను. నాలుక బయలు వెడలి యుండెను. అట్లు క్రింద పడుచు గూడ నతడు తన శరీరము చేత మీ సేనలో ఒక భాగమును మఢించెను. అప్పుడు ఆ దెబ్బచేత నీ సేన ఒక అక్షౌహిణి నశించెను.

“మహారాజా! తరువాత, ఆ రాక్షసుడు చచ్చుట, అతని మాయ భస్మ మగుటయు చూచి హర్షము చేత కౌరవసైనికులు బిగ్గరగా గర్జిల్లుచు, భేరీ, శంఖ, దుందుభి, పటహాద్యనేక వాద్యములు మ్రోగించి, సింహనాదములు చేసిరి. తరువాత, వృత్రాసుర వధానంతరము దేవతలచేత ఇంద్రుడు సత్కరింపబడినట్లు, కౌరవుల చేత పూజింప బడుచున్న కర్ణుడు నీ పుత్రుని రథ మెక్కిమిక్కిలి హర్షముతో తన సేనలో ప్రవేశించెను.

180వ అధ్యాయము

ఘటోత్కచ వధచేత పాండవులు శోకించుట - శ్రీకృష్ణుని సంతోషము - దానికి

కారణము :-

“మహారాజా! పర్వతము చీల్చ బడినట్లు ఘటోత్కచుడు చంపబడుట చూచి, పాండవుల నేత్రములలో దుఃఖాశ్రువులు నిండెను. కాని, శ్రీకృష్ణ భగవానుడు సంతోషముతో సింహనాదము చేసి, అర్జునుని కౌగలించుకొనెను. బిగ్గరగా గర్జించి శ్రీకృష్ణుడు గుఱ్ఱముల పగ్గములు పట్టి నిలిపి, గాలికి ఊగిన చెట్టువలె సంతోషము చేత, నాట్యము చేయ దొడగెను. తరువాత అర్జునుని వీపు మాటి-మాటికి తట్టి రథపు వెనుక భాగమందు కూర్చొని యున్న భగవంతుడు మరల బిగ్గరగా గర్జిల్ల జొచ్చెను. అట్లు అధిక సంతోషముతో నున్న కృష్ణుని చూచి అర్జునుడు అసంతుష్టుడై ఇట్లనెను.

“మధుసూధనా! ఘటోత్కచుని వధ చేత మే మందరము దుఃఖించు చుండగా నీవు అసమయములో ఇట్లు ఎందుకు హర్షించు చున్నావు? అతని మరణము చేత మనసేనలు యుద్ధ విముఖము లై పారి పోవుచున్నవి. మేము గూడ నుద్యేగము చెంది యున్నాము. ఇట్లు నీవు ఇంత గొప్పగా సంతోషించుటకు కారణము చిన్న దై యుండదు. ఆ కారణము రహస్యము కానిచో నాకు తప్పక తెల్పుము. నీ యీ సంతోష ప్రదర్శనము చేత మా ధైర్యము సడలు చున్నది గనుక, కారణము చెప్పుము. సముద్రము ఎండి పోవుటవలె, మేరుపర్వతము చలించుట వలెను నీవు ఈ సందర్భములో హర్షించుట ఆశ్చర్యకరముగ నున్నది.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అర్జును డి ట్లడుగగా, శ్రీకృష్ణుడు అతనితో ని ట్లనెను.

“ధనంజయా! వాస్తవముగ నాకు ఇది సంతోష సమయము. దీనికి కారణము చెప్పెద వినుము. కర్ణునకు ఇంద్రు డిచ్చిన శక్తి చేత నతడు ఘటోత్కచుని సంహరించెను. ఇక నిప్పుడు కర్ణుడు సంహరింప బడు ననియే తలచుము. పార్థా! కార్తికేయుని వంటి శక్తి గల కర్ణుని యెదుట ఈ ప్రపంచము నం దెవడు నిలువ గలడు? అతని కవచ-కుండలములు లాగుకొన బడుట మిక్కిలి సౌభాగ్యము. అతని యమోఘ శక్తి గూడ ఘటోత్కచునిపై బడి కర్ణుని చేతి నుండి తొలగి పోవుట గూడ సౌభాగ్యకరమే. కర్ణుడొకవేళ, కవచ కుండలధారియై యున్నచో యుద్ధమునం దతనిని దేవతా సహిత లోకత్రయము గూడ జయింప జాలదు. ఇంద్ర, కుబేర, వరుణ, యమరాజులు గూడ,

కవచకుండల ధారియైన యతనిని ఎదురింప జాల. కుండిరి. నీవు గాండివము, నేను సుదర్శన చక్రమున్న తీసికొని మనమిద్దరము ఏక మై పోయినను కవచ-కుండల యుక్తుడైన కర్ణుని జయింప జాల కుంటిమి. ఇంద్రుడు నీ హితము కొరకే కర్ణుని కవచకుండలములు మాయచేత హరించెను. కవచ-కుండలములు శరీరమునుండి కర్ణము (చేదనము) చేసి యింద్రుని కిచ్చుట చేతనే కర్ణుడు 'వైకర్ణ' నామకు డయ్యెను. క్రుద్ధమైన సర్పము మంత్రము చేత కదల నట్లు, ప్రజ్వలితాగ్ని జ్వాల అరినట్లున్న ఇంద్రదత్త శక్తి రహితు డైన కర్ణుడు గూడ నేడు కనపడు చున్నాడు.

“అర్జునా! ఇంద్రుడు కర్ణునకు కవచ-కుండలములకు బదులుగా తన శక్తిని ఇచ్చి యుండెను. దానిని కర్ణుడు ఘటోత్కచునిపై ప్రయోగించెను. ఆ శక్తి చేత నీవు రణభూమియందు చ్చంపబడినట్లుగానే యతడు తలచు చుండెను. ఇట్లు అతడు శక్తి హీను డైనను, నీచేత దప్ప మరియెవని చేత గూడ చంపబడజాలడని నేను శపథము చేసి చెప్పుచున్నాను.

“పార్థా! కర్ణుడు బ్రాహ్మణ భక్తుడు. బ్రహ్మ తత్త్వ విజ్ఞానము గలవాడు. సత్యవాది. తపస్వి. నియమ వ్రతపాలకుడు. శత్రువులపై గూడ దయ జూపు వాడు. కనుకనే యతడు 'వృష' (ధర్మాత్ముడు) నామము చేత పిలువ బడెను. కర్ణుడు యుద్ధ కుశలుడు. అతని ధనుస్సు సర్వదా పైకి లేచియే యుండును. వనమునందు అరచు చున్న సింహము వలె, నతడు గర్జిల్లు చుండును. మదగజము అనేక యూధపతుల మదమును అణచునట్లు 'కర్ణుడు యుద్ధమందు సింహ పరాక్రమము చేత మహా రథికుల దర్పము గూడ అణచును. మధ్యాహ్న సూర్యుని వలె తపించు చున్న కర్ణుని వైపు మహా యోధులు గూడ చూడజాలరు. శరత్కాలము నందలి నిర్మలాకాశమునందు సూర్యుడు సహస్ర కిరణములను ప్రసరింప జేసినట్లే, కర్ణుడు యుద్ధమందు బాణములను పరచును. వర్షాకాల మేఘము జలధారలు గురియునట్లే, దివ్యాస్త్రము లనెడు జలము నిచ్చు కర్ణు డనెడు మేఘము మాటి-మాటికి బాణ ధారలను కురియుచుండును. నలువైపుల బాణములు గురిసి శత్రువుల శరీరములనుండి రక్తమాంసములను గురిపించు దేవతలు గూడ కర్ణుని ఓడింప జాలరు. కవచ-కుండల రహితుడు, ఇంద్రదత్త శక్తి శూన్యుడైన కర్ణు డిప్పుడు సాధారణ మనుష్యుని వలె నయ్యెను.

“అర్జునా! ఇ ట్లైనను, కర్ణుని వధించుట యసాధ్యమే. దానికి ఒకటే

యుపాయము కలదు. అతనికి యుద్ధము నందు ఏ దైన ఛిద్రము (లోపము) కలిగినప్పుడు, అతడు అజాగ్రత్తచేత నీతో యుద్ధము చేయుచుండగా, కర్ణుని రథ చక్రము (శాపము చేత) నేలలో దిగబడి, యతడు సంకటములో చిక్కుపడినప్పుడే, నీవు సంపూర్ణ జాగ్రత్తతో, నేను చూపు సంకేతమును గు ర్తుంచుకొని, అతడు సంకటమునుండి విడివడులోపలనే నీ వతనిని చంపవలెను. అట్లు కాకున్న, కర్ణుడు యుద్ధముకొరకు అస్త్రము పైకి ఎత్తినప్పుడు అజేయు డైన యా వీరుని త్రిలోకక వీరు డైన యింద్రుడు గూడ వధింప జాలడు.

“అర్జునా! మగధరాజైన జరాసంధుని, చేదిరాజైన శిశుపాలుని, కిరాత జాతీయు డైన ఏకలవ్యునిన్ని నీ హితము కొరకు నేనే వేరు - వేరు మార్గములలో విడి విడిగా చంపితిని. వీరే కాక, హిడింబ, కిర్కీర, బక, అలాయుధ, ఘటోత్కచాది రాక్షస వీరులను గూడ నేనే నీ హితము కొరకు చంపించితిని”.

181వ అధ్యాయము

శ్రీకృష్ణ భగవానుడు జరాసంధాదుల వధలకు కారణము అర్జునునకు తెలుపుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! శ్రీకృష్ణ డిట్లు చెప్పగా, నర్జును డతనితో, “జనార్దనా! నీవు మా హితము కొరకు ఎట్లు ఏ-యే యుపాయముచేత జరాసంధాది రాజులను వధింప జేసితివి?” అని అడుగగా శ్రీకృష్ణుడు అతనితో నిట్లనెను.

“అర్జునా! జరాసంధ - శిశుపాల - ఏకలవ్యులు పూర్వమే చంప బడకుండిన యెడల, ఇప్పుడు మహా భయంకరులుగా నుండెడివారు. దుర్యోధనుడు ఆ మహా రథికులను తన సహాయము కొరకు తప్పక ప్రార్థించి యుండును. వారికి మనయెడల నిరంతర ద్వేషము ఉండెను గనుక, నిశ్చయముగ వారు కౌరవ పక్షములో చేరి యుందురు. ఆ వీరులు ధనుర్ధరులు, అస్త్ర విద్యా పండితులు, దృఢముగా యుద్ధము చేయువారు. కనుక, దుర్యోధనుని సేన నంతటిని వారు రక్షింప గలిగి యుందురు. కర్ణ - జరాసంధ - శిశుపాల - ఏకలవ్యులు నల్గురు కలిసి దుర్యోధనుని పక్షములో చేరి యుండిన యెడల, తప్పక వారు ఈ భూమండలమును జయించి యుందురు.

“అర్జునా! ఆ ముగ్గురు ఏ యుపాయములచేత చంపబడిరో చెప్పెద వినుము. ఉపాయములు చేయక యుద్ధమునందు వారిని దేవతలు గూడ జయింప

జాల కుండిరి. వారిలో నొక్కొక్క వీరుడు గూడ లోకపాల రక్షిత మైన దేవతాసేనతో ఏకాకియై యుద్ధము చేయ గలుగుచుండెను.

“అర్జునా! పూర్వము బలరాముడు యుద్ధమునందు జరాసంధుని పొగరు అణచి యుండెను. దానిచేత నతడు కుపితు డై మమ్ము చంపుటకు సర్వ ఘాతినీ (అందరిని చంపునది) అను గదను మాపై విసరెను. అగ్ని వలె మండుచు, ఇంద్రుని వజ్రాయుధము వలె ఆకాశమందు పాపటరేఖ యా యనునట్లున్న యా గద క్రింద పడుచు కనపడెను. ఆ గదను నివారించుటకు బలరాముడు, ‘స్థాణాకర్ణ’ నామము గల యస్త్రమును ప్రయోగించెను. ఆ యస్త్ర వేగము చేత కొట్టబడి జరాసంధుని గద భూమిని చీల్చుచున్నదా, పర్యతములను కంపింప జేయు చున్నదా యనునట్లు నేలపై బడెను. ఆ గద పడిన చోట మహా బల పరాక్రమ సంపన్నురాలైన ‘జరా’ యను నొక రాక్షసి యుండెను. ఆ రాక్షసియే జరాసంధుడు జన్మించిన తరువాత అతని రెండు శరీరములను సంధించెను. ఆ శరీరము విడి-విడిగా రెండు శకలములుగా ఇద్దరి తల్లుల కడుపునుండి పుట్టి యుండెను. జరారాక్షసి, ఆ శకలములను సంధించెను గనుక నతడు జరాసంధు డయ్యెను.

“అర్జునా! భూమి లోపల నివసించు ఆ రాక్షసి ఆ గద యొక్క స్థాణా కర్ణాస్త్రము యొక్కయు దెబ్బచేత పుత్ర-బంధు సహితముగా చంపబడెను. జరాసంధుడు ఆ గద లేకయే మీతో యుద్ధమునకు వచ్చెను గనుక, భీమసేను డతనిని చంపెను. జరాసంధుని చేతిలో ఆ గద యుండిన యెడల, సమస్త దేవతలు గూడ నతనిని చంప జాలి యుండరు.

“అర్జునా! నీ హితము కొరకే ద్రోణాచార్యుడు ఏకలవ్యునకు ఆచార్యము స్వీకరించి, బలాత్కారముగ నతని బొటనవ్రేలిని ఖండింప జేసెను. ఏకలవ్యుడు అనన్య పరాక్రము డై, రెండవ పరశురాముడా యనునట్లు వనమునందు సంచరించు చుండెను. అతని యంగుష్ఠము తెగ కుండిన యెడల - దేవ, దానవ, రాక్షస, నాగులు ఒకటిగా కలిసినను, అతనిని జయింప జాల కుండిరి. మనుష్యమాత్రుడైతే, అతని వైపు ఎట్లు చూడగలుగును? అతని పిడికిలి మిక్కిలి దృఢమైనది. అతడు అస్త్ర విద్యా పండితుడు. రాత్రింబగళ్లు బాణప్రయోగమును అభ్యసించు చుండెను.

“అర్జునా! నీ హితము కొరకే శిశుపాలుడు నీ యెదుటనే చంపబడెను.

అతడుగూడ దేవాసురులకు అజేయుడుగ నుండెను. సమస్త లోకముల హితము కొరకు, శిశుపాలుని యొక్క ఇతర దేవద్రోహుల యొక్కయు వధ కొరకే నేను ఈ భూమండలమందు నీతో పాటు అవతరించితిని.

“పార్థా! హిడింబ, కిర్కీర, బక రాక్షసులు రావణాసురుని వంటి బల పరాక్రమములు గల వారు. బ్రాహ్మణులను, యజ్ఞములనున్న నశింప జేయు చుండిరి. ఈ ముగ్గురుని భీమసేనుడు వధించెను. అలాయుధుని ఘోటోత్సచుడు చంపెను. ఘోటోత్సచుని గూడ నేనే యుక్తితో కర్ణుడు ప్రయోగించిన శక్తిచేత చంపింప జేసితిని కర్ణుడొకవేళ ఘోటోత్సచుని చంపకుండిన యెడల నేనే యొకనాడు అతనిని చంపవలసి యుండెడిది. అతడు మీకు నేడు సహాయకుడగునని మీ హితమును గోరియే నేనితనిని తొలుత చంపలేదు. ఇతడు, బ్రాహ్మణులను, యజ్ఞములనున్న ద్వేషించుచు, ధర్మలోపము చేయు పాపాత్ముడుగా నుండెను. కనుక, నితనిని చంపించితిని. ఈ యుపాయము చేతనే నేను ఇంద్రదత్త శక్తిని కర్ణుని నుండి దూరము చేసితిని. ధర్మ లోపము చేయు వీరందరు నాకు వధ్యులుగా నుండిరి.

“అర్జునా! ధర్మ స్థాపనము కొరకే నేను ఈ స్థిర ప్రతిజ్ఞ చేసితిని. సత్యముపైన ఒట్టుపెట్టుకొని నీకు చెప్పు చున్నాను. వేద - సత్య - దాన - శౌచ - ధర్మ - లజ్జా - శ్రీ - ధృతి - క్షమలు నివసించి యున్న చోటనే నేను సుఖముగా నుండెదను.

అర్జునా! నీ విక కర్ణుని విషయమై చింతించ నవసరము లేదు. నేను చూపింపబోవు నుపాయము చేత నీవతనిని ఎదురింప గలవు. దుర్యోధనుని గూడ భీమసేనుడు వధింప గలడు. అతని వధకు ఉపాయము గూడ నేను నీకు తెలిపెదను.

“అర్జునా! ఇదుగో! శత్రుసేనలో గర్జనా శబ్దము పెద్దగా వినపడుచున్నది. నీ సైనికులు దశదిక్కులకు పారిపోవుచున్నారు. కొరవుల గురి తప్పకున్నది. వారు మీ సేనను నశింప జేయుచున్నారు. ఇటు వైపు ద్రోణాచార్యుడు నీ సైనికులను దహించు చున్నాడు.

“జనమేజయా! ఇట్లు సంజయుడు చెప్పగా విని ధృతరాష్ట్ర డతనిని ఇట్లు అడిగెను.

182వ అధ్యాయము

కర్ణుడు అర్జునుని పై శక్తిని ప్రయోగించవలెననుటకు కారణము - ధృతరాష్ట్రునకు సంజయుడు, శ్రీకృష్ణుడు సాత్యకిశిర్ని రహస్యముగా చెప్పట :-

“సంజయా! కర్ణుని యొద్ద నున్న శక్తి ఒక వీరుని మాత్రమే వధించిన పిదప నిష్ఫల మైన యెడల, అతడు అందరిని విడిచి, అర్జునుని పైననే ఎందుకు ప్రయోగించ లేదు? అర్జునుడు మరణించిన తరువాత పాండవ - సంజయు లందరు నష్ట మగు చుండిరి గదా! ఒక అర్జునునే వధించి, కర్ణుడు విజయమును ఎందుకు సాధించ లేదు? యుద్ధమునందు ఎవరైన పిలిచినప్పుడు, తాను వెనుకకు తిరిగిపోవ జాల నను మహావ్రతము అర్జునునకు ఉండెను గదా! ఇట్టి పరిస్థితిలో కర్ణుడు అర్జునునే వెదక వలసి యుండెను. అర్జునునితో ద్వైరథ యుద్ధము చేయునప్పుడు కర్ణుడు ఇంద్రదత్త శక్తి చేత అతనినే ఎందుకు వధించలేదు? దుర్యోధనుడు బుద్ధిహినుడు, అసహాయుడు నయ్యెను. శత్రువులు అతనిని మోసగించిరి. ఇప్పుడు ఆ పాపిష్టుడు శత్రువులను ఎట్లు జయించ గలడు?

“సంజయా! కర్ణునకు, అతని మహా శక్తి-సామర్థ్యములకు, విజయము నకున్న ఆధార స్తంభమైన ఇంద్రదత్త దేవ్యశక్తిని శ్రీకృష్ణుడు ఘటోత్కచునిపై ప్రయోగింప చేసి, దానిని వ్యర్థము చేసెను. బలవంతుడు కుణి (చచ్చుబడిన చేయి గలవాడు) చేతిలో నున్న హలమును లాగికొనినట్లే, శ్రీకృష్ణుడు ఆ యమోఘ శక్తిని ఘటోత్కచునిపై ప్రయోగింప జేసి, ఇతరత్ర దానిని నిష్ఫలము చేసెను. పంది, కుక్క ఒండొంటితో పోరాడినప్పుడు ఆ రెంటిలో ఏది చచ్చినను శ్యవచునకు (కుక్కను తిను చండాలుడు) లాభమే యగును. అట్లే, కర్ణ - ఘటోత్కచుల యుద్ధములో శ్రీకృష్ణునకే లాభము గలిగెనని తలచెదను. ఘటోత్కచుడు కర్ణుని చంపిన యెడల పాండవులకు మహాలాభము కలుగును. కర్ణుడు ఘటోత్కచుని చంపినచో ఇంద్రదత్త శక్తి నశించుట చేత శ్రీకృష్ణుని ప్రయోజనమే నెరవేరగలదు. బుద్ధిమంతుడు, పురుష సింహుడు నైన వసుదేవ నందనుడు ఇట్లే తలచి పాండవులకు ప్రియ-హితములు చేయుచు, కర్ణుని చేత ఘటోత్కచుని చంపించెను.

“జనమేజయా ! ఇట్లు ధృతరాష్ట్రుడు అడిగిన తరువాత, సంజయు డతనితో ఈ విధముగ చెప్పి దొడగెను.

“మహారాజా! కర్ణుడు గూడ ఆశక్తి చేత అర్జునునే చంప దలచు చుండెను. అతని యభిప్రాయము తెలిసికొని శ్రీకృష్ణభగవానుడు ఆ యమోఘశక్తిని నష్టపరచుటకే కర్ణునితో ద్వైరథ యుద్ధము చేయుటకు ఘటోత్కచుని పంపెను. ఇట్లు జరుగుట యంతయు నీ దురాలోచన ఫలమే. శ్రీకృష్ణుడు కర్ణుని నుండి అర్జునుని రక్షింపకుండిన యెడల అప్పుడే మనము కృతకృత్యులము అయి యుండెడివారము. శ్రీకృష్ణుడే లేకుండిన యెడల అర్జునుడు ధ్యజాశ్య రథ సహితు డై, నేల గూలి యుండెడివాడు. అనేకము లైన యుపాయముల ద్వారా శ్రీకృష్ణుని చేత సురక్షితుడై యుండ బట్టి యే, అర్జునుడు శత్రు విజయము సాధించు చున్నాడు. శ్రీకృష్ణుడు మహాప్రయత్నము చేసి ఆ యమోఘశక్తినుండి అర్జునుని కా పాడెను. అట్లు గాకుండిన యెడల పిడుగు పడిన వృక్షము భస్మమైనట్లు, ఆ శక్తిచేత అర్జునుడు నశించి యుండెడివాడు.

“జనమేజయా! ఇట్లు సంజయుడు చెప్పగా, ధృతరాష్ట్ర డతనితో మరల నిట్లనెను.

“సంజయా! దుర్యోధనుడు అందరికిన్ని విరోధియై, అందరి కన్న తానే బుద్ధిమంతుడ నని తలచును. అతని మంత్రులు గూడ మంచివారు కారు. కనుకనే, అర్జునుని వధను, శత్రు విజయ లాభమునున్న కలిగించునట్టి అమోఘమైన యుపాయము అతని చేతినుండి జారిపోయెను. సంజయా! ఈ విషయము నీ వెట్లు మరచితివి? కర్ణునకు నీవు అప్పు డెందుకు తెలుప లేదు?”

“జనమేజయా! ధృతరాష్ట్రుని ప్రశ్నమునకు సంజయు డిట్లు బదులు చెప్పెను:-

“మహారాజా! దుర్యోధన - శకుని దుశ్శాసనులు, నేనున్న ప్రతిదినము రాత్రులయందు కర్ణుని బలవంత పరచి ఇట్లు చెప్పుచునే యుంటిమి. “కర్ణా! రేపు ఉదయము నీవు అన్ని సేనలను విడిచి అర్జునునే సంహరింపుము. తరువాత పాండవ - పాంచాలురను భృత్యులను చేసికొని మేము అనుభవించెదము. అర్జునుని మరణానంతరము కృష్ణ డొకవేళ, పాండవులలో నొకనిని యుద్ధము కొరకు పిలిచిన యెడల నీవు శ్రీకృష్ణునే చంపవచ్చును. అతడే పాండవ వృక్షమునకు మూలము. అర్జునుడు వృక్షముపై నున్న స్కంధము (బుడము) వంటి వాడు. ఇతర పాండవులు శాఖలు. పాంచాల సైనికులు ఆకుల వంటి వారు. శ్రీకృష్ణుడే పాండవులకు ఆశ్రయము,

బలము, రక్షకుడునై యున్నాడు. నక్షత్రములకు చంద్రుడు పరమాశ్రయము డైనట్లే, పాండవులకు శ్రీకృష్ణుడు అందరి కన్న గొప్ప సహాయకుడు. కనుక, సూతనందనా! నీవు ఆకులను, కొమ్మలను, స్కంధమునున్న విడిచి మూలమునే ఖండింపుము. అన్నిచోట్ల నిరంతరము శ్రీకృష్ణుడే పాండవులకు మూలమని తలచుము.

“మహారాజా! కర్ణుడొకవేళ శ్రీకృష్ణుని చంపి యుండిన యెడల, ఈ సమస్త భూమండలము కర్ణుని వశ మై యుండెడిది. సందేహము లేదు. శ్రీకృష్ణు డొకవేళ, ఇంద్రదత్త శక్తి చేత చంపబడి యుండిన యెడల, వన - పర్యత - సముద్ర సహిత మైన భూమండల మంతయు నీ వశములో వచ్చి యుండెడిది. ఇట్లు నిశ్చయించుకొని కూడ, యుద్ధమునందు సర్వదా జాగరూకుడై యుండుచు, అప్రమేయ స్వరూపుడు, దేవేశ్వరుడునైన శ్రీకృష్ణ భగవానుని యొద్దకు కర్ణుడు పోయి యుండిన యెడల, అతనిపై మోహము కప్పికొని యుండెడిది. శ్రీకృష్ణుడు సర్వదా అర్జునుని కర్ణుని నుండి కాపాడుచుండెను. యుద్ధరంగమందు కర్ణునియెదుట అర్జునుని ఎప్పుడు గూడ నిలుపుటకు శ్రీకృష్ణుడు కోరకుండెను.

“మహారాజా! ఏ విధముగ నైన, ఇంద్రదత్తమైన కర్ణుని యమోఘశక్తిని వ్యర్థము చేయు నుద్దేశముతోనే మహామహిమాన్వితుడైన శ్రీకృష్ణభగవానుడు కర్ణునితో పోరాడుటకు ఇతర మహారథికులను పంపుచుండెను. ఈ విధముగ శ్రీకృష్ణుడు, తన నాశ్రయించిన యర్జునునే, కర్ణుని నుండి రక్షించు చున్నప్పుడు తన రక్షణము నెట్లు చేసికొనడు? మూడు లోకములలోను శ్రీకృష్ణుని జయించ గల వీరుడు లేడు.

“జనమేజయా! తరువాత, సాత్యకి కర్ణుని విషయమై శ్రీకృష్ణునితో, ‘ప్రభూ! కర్ణునకు ఇంద్రదత్త శక్తి యొక్క ప్రభావముపై విశ్వాసము ఉండెను. అది యతనిచేతిలోనే యుండెను. ఐనను, నతడు అర్జునునిపై దానిని ఎందుకు ప్రయోగించ లేదు?’ అని ప్రశ్నింపగా, సాత్యకితో శ్రీకృష్ణుడి ట్లనెను.

“సాత్యకి! దుశ్శాసన - కర్ణ - శకుని - సైంధవులు దుర్యోధనుని ముందిడుకొని, సర్వదా రహస్యాలోచనములు సలుపుచు, కర్ణునకు ‘సూతపుత్రా! రణరంగమందు నీవు అర్జునుని విడిచి, ఈ యింద్రదత్త శక్తిని ఇతరు లెవరిపైన గూడ విడువ గూడదు. ఎందుకనగా, దేవతలలో ఇంద్రుని వలె, పాండవులలో అర్జునుడే యశస్వి యైనవాడు. అతడు చంపబడిన తరువాత, పాండవ - సృంజయులు ముఖ

స్వరూపుడైన అగ్ని లేని (‘అగ్ని ముఖా వై దేవాః’ అని దీనికి వేద ప్రమాణము) దేవతలవలె, మృతప్రాయులై పోయెదరు’ అని యనిరి.

“సాత్యకి! ‘అట్లే చేసెదను’ అని కర్ణుడు వారి యెదుట ప్రతిజ్ఞ గూడ చేసి యుండెను. కర్ణుని హృదయములో నిరంతరము అర్జున వధ సంకల్పమే యుండెను. కాని, నేనే, కర్ణుని మోహింప జేయు చుంటిని. కనుక, అతడు అర్జునునిపై ఆ శక్తిని విడువ లేదు. అది అర్జునునకు మృత్యు స్వరూపము అను చింతలో నిరంతరము నిమగ్నుడ నై యుండిన నాకు నిద్ర రా కుండెను. సంతోషము గూడ గలుగకుండెను. ఆ శక్తి ఘోటోత్సవమునపై విడువ బడుట చూచి అర్జునుడు మృత్యుముఖమునుండి వెడలి వచ్చెను అని తలచెదను. అర్జునుని రక్షణము నాకు ఎంత ఆవశ్యకమో, అంత తల్లి-దండ్రులు, నీవంటి సోదరులు, నా ప్రాణములు - వీరి రక్షణము గూర్చి కూడ లేదు. త్రైలోక్య రాజ్యము కంటే గూడ మించిన దుర్లభవస్తువు లభించినను, అర్జునుని విడిచి నేను దానిని పొంద గోరను. కనుక, మరణించి, తిరిగి బ్రతికి వచ్చినవానిని వలె అర్జునుని చూచి నేడు నాకు మిక్కిలి హర్షము కలిగెను. ఈ యుద్దేశము చేతనే యుద్ధమునందు కర్ణుని ఎదురించుటకు ఘోటోత్సవ రాక్షసుని పంపి యుంటిని. అతడు దప్ప మణియొక డెవడు గూడ ఈ రాత్రి సమరాంగణమందు కర్ణుని బాధింప జాలడు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అర్జునునకు హితము చేయుట యందు నిమగ్నుడై, అతని ప్రియ సాధనమునందు నిరంతరము తత్పరుడై యున్న శ్రీకృష్ణభగవానుడు సాత్యకితో నిట్లు చెప్పెను.

183వ అధ్యాయము

ధృతరాష్ట్రుని ఏశ్వాత్మాపము - సంజయుడు బదులు చెప్పట - యుధిష్ఠిరుని

శోకము - శ్రీకృష్ణుడు, వ్యాసుడు దానిని నివారించుట :-

“జనమేజయా! సంజయుడు చెప్పిన వృత్తాంతము విని ధృతరాష్ట్ర డతనితో నిట్లనెను.

“నాయనా! సంజయా! కర్ణ - దుర్యోధన - శకునులు, విశేషించి నీవున్న ఈ విషయములో చాలా అన్యాయము చేసితిరి. ఈ శక్తి ఎవనితో ఒక వీరుని మాత్రమే సంహరింప గల దని, అప్పుడు ఇంద్రాది దేవతలు గూడ దీనిని ఆప జాలరని, దీనిని

వారు కొట్టజాలరనియు మీకు తెలిసినప్పుడు, మీ యుపదేశము చేత కర్ణుడు యుద్ధారంభము నందే శ్రీకృష్ణుని పైననో, అర్జునుని పైననో ఈ శక్తిని ఎందుకు విడువలేదు?”

“జనమేజయా! ధృతరాష్ట్రుని ప్రశ్నమునకు సంజయు డిట్లు బదులు చెప్పెను.

“మహారాజా! ప్రతిదినము యుద్ధానంతరము రాత్రియందు మేము అతనికి, ‘కర్ణా! నీవు తెల్లవారగనే శ్రీకృష్ణునిపైననో, లేక అర్జునుని పైననో ఈ శక్తిని ప్రయోగింప వలెను’ అని యుపదేశించు చుంటిమి. కాని, ప్రాతఃకాలము కాగానే, దేవతలు కర్ణుని యొక్క ఇతర యోధుల యొక్కయు ఆ యభిప్రాయమును నష్టపరచు చుండిరి. నేనైతే, దైవమే (ప్రారబ్ధము) అన్నిటికన్న పెద్దదని తలచెదను. ఆ ప్రారబ్ధము చేతనే కర్ణుడు తనకు లభించిన యా శక్తిచేత, అర్జునుని గాని, లేక, శ్రీకృష్ణుని గాని వధించ లేదు. కర్ణుని చేతిలో నున్న యా శక్తి కాళరాత్రివలె, శత్రువధకు ఉద్యుక్త మై యుండెను. కాని, దైవము చేత బుద్ధి కొట్ట బడెను గనుక, దైవ మాయా మోహితుడైన కర్ణుడు ఇంద్రదత్తమైన యా శక్తిని శ్రీకృష్ణునిపైన గాని, అర్జునునిపైన గాని ప్రయోగించలేదు”

“జనమేజయా! ఇట్లు సంజయుడు చెప్పగా ధృతరాష్ట్రుడు మరల నతనితో నిట్లనెను.

“సంజయా! దైవమే మిమ్ము కొట్టెను. శ్రీకృష్ణుని బుద్ధి చేత ఆ యింద్రశక్తి తృణము వంటి ఘటోత్కచుని వధించి పోయెను. ఇప్పుడైతే, ఆ దుర్బీతి కారణముగ కర్ణుడు, నా పుత్రులు, ఇతర రాజవీరులున్ను యమలోకము చేరెదరని తలచు చున్నాను. ఘటోత్కచ వధానంతరము కౌరవ - పాండవులకు జరిగిన యుద్ధ విషయమును గూర్చి నాకు తెల్పుము. యుద్ధ కుశలు లైన సృంజయ - పాంచాలురు తమ సేనను వ్యూహము గా పన్ని ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేసి, ఎట్లు సంగ్రామము చేసిరి? భూరిశ్రవుని యొక్క సైంధవుని యొక్కయు వధచేత కుపితు డైన ద్రోణాచార్యుడు వచ్చి, ప్రాణములకు తెగించి, పాండవ సేనను మధించుచు, ఆ సేనలో ప్రవేశించినప్పుడు ఆవలించు చున్న వ్యాఘ్రము వలె, నేరు తెఱచుకొనిన యమరాజువలెను నున్న ద్రోణాచార్యుని ఎదుటికి పాండవ సృంజయ యోధులు ఎట్లు రాగలిగిరి?

“సంజయా! అశ్వత్థామన్ - కర్ణ - కృపాచార్య - దుర్యోధనాది మహారథికులు ద్రోణాచార్యుని రక్షించు చుండిరి కదా! అప్పుడు వా రేమి చేసిరి? ద్రోణాచార్యుని

సంహరింప దలచు చున్న భీమార్జునులపై మా సైనికులు ఎట్లు దాడిచేసిరి? సైంధవ వధచేత క్రుద్ధులైన కౌరవులు, ఘటోత్కచుని వధచేత కుపితు లైన పాండవులున్ను ఆ రాత్రి ఎట్లు యుద్ధము చేసిరి?

“జనమేజయా! అట్లు ధృతరాష్ట్రుడు ప్రశ్నింపగా, సంజయుడు అతనికి ఇట్లు బదులు చెప్పదొడగెను.

“మహారాజా! ఆ రాత్రి కర్ణుడు ఘటోత్కచుని వధింపగా, నీ సైనికులు హర్షభరితు లై, యుద్ధేచ్ఛచేత వేగముగ శత్రువులపై దాడి చేయ జొచ్చిరి. పాండవ సేన చంప బడు చుండెను. ఆ గాఢాంధకారమందు యుధిష్ఠిరుడు అత్యంత దీనుడై, దుఃఖించుచు భీమునకు మహాబాహు! నీవే దుర్యోధనుని సేనను ఆపుము. ఘటోత్కచుడు చంపబడుట చేత నా మనస్సుపై మోహము కప్పినది’ అని అజ్ఞా యిచ్చి యుధిష్ఠిరుడు మాటి-మాటికి నిట్టూర్చుచు, కర్ణుని పరాక్రమము చూచి ఘోర చింతామగ్నుడై కన్నీరు గార్చుచు కూర్చొనెను.

“మహారాజా! అట్లు యుధిష్ఠిరుడు వ్యథ చెంది యుండుట చూచి శ్రీకృష్ణ భగవానుడు అతనితో, ‘కుంతీ నందనా! నీవు దుఃఖింపకుము. మూర్ఖునకు వలె నీకు ఈ వ్యాకుల భావము తగదు. లెమ్ము. యుద్ధము చేయుము. ఈ మహాసంగ్రామ భారము వహింపుము. నీవు భయపడుట చేత విజయము సిద్ధించుట సందేహస్పద మగును’ అని యనగా, యుధిష్ఠిరుడు కన్నులు తుడుచుకొని శ్రీకృష్ణునితో నిట్లనెను.

“మహాత్మా! ధర్మము యొక్క ఉత్తమగతి నే నెరుగుదును. ఇతరులు చేసిన యుపకారమును జ్ఞప్తి యందు ఉంచుకొననివానికి బ్రహ్మహత్యాపాపము కలుగును. మేము వనము నం దున్నప్పుడు ఘటోత్కచుడు బాలకు డై యుండికూడ మాకు మహా సహాయము చేసి యుండెను. అర్జునుడు అస్తవిద్యను నేర్చుకొనుటకు వేరొకచోటికి పోయి యుండుట తెలిసికొని ఘటోత్కచుడు కామ్యక వనమునందు నాకడకు వచ్చి, అర్జునుడు తిరిగి వచ్చునంతదాక మా యొద్దనే యుండెను. గంధమాదన పర్వత యాత్రలో మాకు గలిగిన మహామహా సంకటముల నుండి మమ్ము అతడు రక్షించెను. ద్రౌపది అలసి యుండినప్పుడు ఆమెను తన వీపుపై మోసికొని నడచెను.

“జనార్ధనా! యుద్ధారంభమునుండియే ఘటోత్కచుడు నాతో మిక్కిలి సహకరించుచు యుద్ధమునందు దుష్కర కార్యము చేసెను. సహదేవునిపై

స్వాభావికముగ నాకు గల ప్రేమయే ఘటోత్కచునిపై గూడ నుండెను. అతడు నాకు భక్తుడు. నే నతనికి ప్రేమియుడను. అతడును నాకు ప్రేమియుడు. కనుక, అతని మరణము చేత శోకసంతపుడ నై నేను మోహము చెందు చున్నాను.

“వాసుదేవా! కొరవులు నా సేనలను ఎట్లు పారద్రోలుచున్నారో చూడుము. మహారథికు లైన కర్ణ-ద్రోణాచార్యులు ఏ విధముగ యుద్ధమునందు ప్రయత్నము చేయు చున్నారో చూడుము. రెండు మదగజములు ఒక విశాల ‘నల’ వనమును (కిక్కుసపు గడ్డి వనము లేక పద్మవనము) త్రొక్కుచున్నట్లు ఈ రాత్రి శత్రుసేనలు పాండవ సేనలను నలగ ద్రొక్కుచున్నవి. భీమార్జునుల బాహుబల శస్త్రాస్త్ర సామర్థ్యము లను లెక్క చేయక కొరవ యోధులు పరాక్రమమును ప్రదర్శించు చున్నారు. ద్రోణ - కర్ణ - దుర్యోధనులు, ఘటోత్కచుని వధ తర్వాత, మిక్కిలి హర్షముతో సింహనాదములు చేయు చున్నారు.

“జనార్ధనా! మేము, నీవున్న జీవించి యుండగా, ఘటోత్కచుడు కర్ణుని చేత నెట్లు చచ్చెను? మనయందరిని అవమానపరచి అర్జునుని సమక్షమునందే మహాబలశాలి యైన ఘటోత్కచుని కర్ణుడు చంపెను. దుష్టులైన ధృతరాష్ట్ర పుత్రులు అభిమన్యుని వధించినప్పుడు అర్జునుడక్కడ లేకుండెను. దురాత్ముడైన సైంధవుడు మమ్మందరిని చక్రవ్యూహము బయటనే ఆపెను. అక్కడ అభిమన్యుని వధకు ద్రోణాశ్వత్థామలే కారణ మైరి. గురుదేవు డైన ద్రోణాచార్యుడే కర్ణునకు అభిమన్యు వధోపాయమును తెలిపెను. అభిమన్యుడు ఖడ్గ యుద్ధము చేయుచున్నప్పుడు కర్ణుడే యతని ఖడ్గమును రెండు ముక్కలు చేసి యుండెను. ఇట్లు అభిమన్యుడు సంకటములో చిక్కుకొనినప్పుడు కృతవర్మ క్రూరుని వలె హఠాత్తుగా అభిమన్యుని యశ్యములను అతని యిరువురు పార్శ్వ రక్షకులనున్ను సంహరించెను. ఇట్లే, ఇతర మహాధనుర్ధారులు సుభద్రా కుమారుని సంహరించి పడగొట్టిరి.

“శ్రీకృష్ణా! అభిమన్యు వధలో సైంధవుని యపరాధము చాల తక్కువ యైనను, ఆ యల్పకారణము చేతనే యర్జునుడు సైంధవుని సంహరించెను. ఆ కార్యము నాకు అధిక ప్రేమము కా కుండెను.

“శ్రీకృష్ణా! పాండవులు శత్రువధ చేయుట న్యాయ సంగత మైన యెడల, యుద్ధభూమిలో అందరికంటె తొలుత కర్ణ-ద్రోణాచార్యులనే సంహరింప వలె నని నా

యభిప్రాయము. కర్ణ-ద్రోణు లిద్దరే మన దుఃఖమునకు మూల కారణము. వీ రిరువురి ఆశ్రయముతోనే దుర్యోధనుడు నిశ్చింతగా నున్నాడు. - ద్రోణాచార్య - కర్ణులను చంపవలసి యుండగా, అర్జునుడు దూరమున నున్న సైంధవుని వధించెను. నేను తప్పక కర్ణునినే నిగ్రహించ వలెను కనుక, నేనే కర్ణ వధ కొరకు పోయెదను. భీమసేనుడు ద్రోణాచార్యుని సేనతో యుద్ధము చేయుగాక!

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యుధిష్ఠిరుడు ఇట్లు చెప్పి, భయంకరముగ శంఖనాదము ధనుష్టంకారమున్ను చేయుచు మిక్కిలి త్వరలో అక్కడినుండి వెడలి పోయెను. తరువాత, శిఖండి, ఒక వేయి రథములను, మూడు నూర్ల యేనుగులను, ఐదువేల గుఱ్ఱములను పాంచాల - ప్రభద్రకుల సేనలనున్న వెంట తీసికొని, యుధిష్ఠిరుని అనుసరించి పోయెను. అప్పుడు పాంచాల - పాండవులు యుధిష్ఠిరుని ముం దిడుకొని యుద్ధ సన్నద్ధులై, భేరీదుందుభులు మ్రోగించుచు, శంఖములు పూరించుచు వెడలిరి.

“మహారాజా! అప్పుడు శ్రీకృష్ణ భగవానుడు అర్జునునితో, ‘పార్థా! యుధిష్ఠిరుడు క్రోధావేశముతో కర్ణుని వధించుటకు ముందుకు పోవు చున్నాడు. ఇప్పు డతనిని ఒంటరిగా పోవనిచ్చుట ఉచితము కాదు. అని చెప్పి, త్వరగా గుఱ్ఱములను తోలుచు యుధిష్ఠిరుని అనుసరించి పోయెను.

“మహారాజా! యుధిష్ఠిరుని సంకల్పము (విచారించుశక్తి), శోకము చేత నశించెను. అతడు క్రోధాగ్నిలో దహించు చున్నట్లు కనపడుచుండెను. అతడు కర్ణ వధేచ్ఛచేత హఠాత్తుగా పోవుచుండుట చూచి, వ్యాసమహర్షి అతని యెదుట ప్రత్యక్ష మై అతనితో ని ట్లనెను.

“యుధిష్ఠిర మహారాజా! అర్జునుడు యుద్ధమందు కర్ణుని ఎదురించినప్పటి కిన్ని బ్రతికి యుండుట మహాసౌభాగ్యము. ఎందు కనగా, కర్ణుడు అర్జున వధేచ్ఛ చేతనే ఇంద్రదత్తశక్తిని తనయొద్ద సురక్షితముగ నుంచుకొని యుండెను. ఆ మహా సంగ్రామమందు అర్జునుడు కర్ణునితో ద్వైరథ యుద్ధము చేయుటకు పోవ కుండుట గూడ మంచిదే యైనది. ఆ యిరువురు వీరులు స్పర్ధ (పోటీ) పడి యున్నారు. కనుక, యుధిష్ఠిరా! కర్ణుని దివ్యాస్త్రము లన్నియు నశించిన తరువాత పీడితు డై, ఇంద్రదత్త శక్తిని తప్పక ప్రయోగించి యుండెడివాడు. అట్టి పరిస్థితిలో నీకు ఇతేధికమైన

భయంకర విపత్తి కలిగి యుండెడిది. కర్ణుడు ఆ శక్తిచేత ఘటోత్కచ రాక్షసుని వధించెను. నీ హితము కొరకే యతడు చంప బడెనని తలచి, నీవు ఎవరిపైన గూడ కోపము చూప గూడదు. మనస్సులో శోకింప గూడదు.

“యుధిష్ఠిరా! ప్రపంచమునందు సమస్త ప్రాణులకు చివరకు ఈ గతియే పట్టును. నీవు రాజవీరులతో, సోదరులతోను పోయి కొరవులను ఎదురించుము. నేటికి ఐదవనాడు ఈ సమస్త భూమండలము నీకు వశము కాగలదు. నీవు సర్వదా ధర్మమునే చింతించు చుండుము. కోమలత్య (దయ) తపస్యా - దాన - క్షమా - సత్వాది సద్గుణములనే నీవు సంతోషముతో సేవించు చుండుము. ఎందు కనగా, ఏ పక్షమునందు ధర్మము ఉండునో, ఆ పక్షమునకే జయము కలుగును.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! వ్యాసమహర్షి యుధిష్ఠిరునితో నిట్లు చెప్పి యచ్చటనే యంతర్ధానము చెందెను.

ఘటోత్కచ వధ పర్వము సమాప్తము

ద్రోణవధ పర్వము

184వ అధ్యాయము

నిద్రచేత వ్యాకులు లైన ఉభయ షట్ల సైనికులు అర్జునుని మాటచేత నిద్రించి, చంద్రోదయానంతరము లేచి మరలయుద్ధము చేయుట :-

ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! వ్యాసుడు ఇట్లు ఉపదేశించిన పిదప యుధిష్ఠిరుడు కర్ణుని వధించు తలంపు విడిచెను. భీమసేనుని చేత మీ సేన నివారింప బడుట చూచి యుధిష్ఠిరుడు ధృష్టద్యుమ్నునితో ని ట్లనెను.

“వీరవరా! నీవు ద్రోణాచార్యుని ముందుకు సాగ నీయక ఆపుము. నీవు ద్రోణవధ కొరకే బాణ-కవచ-ధనుర్ధారి వై అగ్ని కుండమునుంచి జన్మించితివి. కనుక, సంతోషముతో ఆచార్యునిపై దాడి చేయుము. ఏ మాత్రము భయపడకుము. జనమేజయుడు, శిఖండి, దుర్ముఖపుత్రుడైన యశోధరుడున్న మిక్కిలి హర్షోత్సాహము లతో ఆచార్యునిపై నలు వైపులనుండి దాడి చేసిరి. నకుల సహదేవులు, ఐదుగురు ద్రౌపదీపుత్రులు, ప్రభద్రక గణములు, పుత్ర-సోదరసహితు లైన ద్రుపద - విరాటులు, సాత్యకి, కేకయులు, అర్జునుడు ఈ యందరున్న ద్రోణాచార్యుని వధింప దలచి, యతనిపై దాడి చేసిరి. ఇట్లే మన మహారథికు లందరు చావగా మిగిలిన గజాశ్వ సేనలు, పదాతి సేనలున్న ద్రోణాచార్యుని చుట్టుముట్టి చంపుదురు గాక!”

“మహారాజా! ఇట్లు యుధిష్ఠిరుడు అజ్ఞ యియగా, అందరున్న ద్రోణాచార్యుని వధించుటకు పరిపూర్ణ ప్రయత్నముతో, నాచార్యునిపై నాక్రమణము చేయుట చూచి యాచార్యుడు ముందుకు వచ్చి వారి నందరిని ఎదుర్కొనెను. అప్పుడు దుర్యోధనుడు ఆచార్య రక్షణము కొరకు కోపముతో పాండవులపై దాడి చేసెను. తరువాత, పాండవ - కొరవ యోధులు పరస్పరము యుద్ధము చేయుట కారంభించిరి. అక్కడి వాహనములు, సైనికులున్న అలసి యుండిరి.

“మహారాజా! అలసిన సేనలు నిద్రచేత అంధములై, యుద్ధములో ఏలాటి చేష్టలు గూడ చేయ జాల కుండెను. ఈ మూడు జాముల రాత్రి (త్రియామ) సేనలకు వేలకొలది జాముల రాత్రి వలె, ఘోరము, భయంకరము, ప్రాణహారము నై తోచు

చుండెను. బాణముల దెబ్బలు సహించుచు, విశేషించి, క్షతగాత్రు లగుచు, నిద్రాంధులైన సైనికులకు అర్ధరాత్రి గడచెను. అప్పుడు మీ యొక్క శత్రువుల యొక్కయు సేనలలోని క్షత్రియు లందరు ఉత్సాహ శూన్యులు, దీనచిత్తులున్న కాగా, వారి చేతులనుండి అస్త్రములు, బాణములున్న జారిపడెను. వా రప్పుడు భాగుగా యుద్ధము చేయజాల కుండినను, లజ్జ గలవా రగుటచేత, తమ ధర్మముపై దృష్టినుంచుచు, సేన విడిచి పోవ జాలకుండిరి. కొందరు సైనికులు అస్త్ర శస్త్రములు విడిచి నిద్రాంధులై యుండిరి. మరికొందరు రథములపై, ఏనుగులపై, గుఱ్ఱములపైననే నిద్రించిరి. నిద్రచేత ఏమియు తెలియ కుండుట చేత, వారు ఏపనికిన్ని తోచక యుండగా, వారిని ఇతర యోధులు సంహరించు చుండిరి. సైనికులు కొందరు, నిద్రలో నేమియు తెలియక పడియున్న శత్రుసైనికులను చంపు చుండిరి. కొందరు నిద్రాంధులై వివిధముగ మాట్లాడుచు తమ వారినే కొట్టు చుండిరి. ఒక్కొక్కసారి తమ పక్షమువారిని, శత్రు పక్షియులనున్ను చంపు చుండిరి.

“మహారాజా! మన పక్షములోని చాలమంది సైనికులు గూడ శత్రువులతో యుద్ధము చేయ వలె నని తలచి నిలిచిరి గాని, నిద్ర చేత వారి కన్నులు ఎఱ్ఱ నై యుండెను. కొందరు వీరులు నిద్రాంధులై కూడ రణరంగమందు తిరుగుచు, ఆ గాఢాంధకారములో శత్రువీరులను చంపుచుండిరి. అనేకులు నిద్రామోహాతు లగుట వలన శత్రువుల వైపునుండి తమను చంప బూనిన వారిని గురుతుబట్ట జాల కుండిరి. వారి యవస్థను తెలిసికొని యర్జునుడు దిక్కులను ప్రతిధ్వనింప జేయుచు బిగ్గరగా నిట్లనెను.

“సైనికులారా! మీ రందరు మీ వాహనములతో పాటు నిద్రచేత అంధులై యున్నారు. సమస్త సైన్యము చిమ్మ చీకట్ల చేత అధిక ధూళిచేతను ఆచ్ఛాదింప బడి యున్నది. కనుక, మీకు ఇష్టమైనచో యుద్ధము ఆపి, రెండు గడియలదాక, రణభూమి యందే నిద్రింపుడు. చంద్రోదయము కాగా, మీరు విశ్రాంతి తీసికొనిన తరువాత మేల్కొని, కౌరవ - పాండవ యోధు లందరు మీరు పూర్వము వలె, పరస్పరము యుద్ధము చేయుడు.

“మహారాజా! ధర్మాత్ము డైన యర్జునుడు చెప్పిన యా మాటలు ధర్మజ్ఞు లందరికిమంచి వని తోచెను. సమస్త సేనలు అర్జునుని మెచ్చుకొన జొచ్చెను. అప్పుడు కౌరవ సైనికులు, ‘కర్ణా! దుర్యోధన మహారాజా! మీ రందరు యుద్ధమును ఆపుడు.

ఎందు కనగా, పాండవసేన యుద్ధమునుండి విరమించెను’ అని బిగ్గరగా చెప్పిరి. అర్జునుడు నిద్రింపుడని చెప్పినపుడు పాండవ సేనలు, మీ సేనలున్ను యుద్ధము నుండి ఆగెను. అర్జునుని మాటలను సమస్త దేవతలు, ఋషులు, సైనికులున్ను సంతోషముతో మెచ్చుకొనిరి. సైనికులు రెండు గడియలు నిద్రించుచు సుఖ మనుభవించి, అర్జునుని ప్రశంసించుచు నిట్లనిరి.

“అర్జునా! నీకు వేద శాస్త్రముల జ్ఞానము, బుద్ధి, పరాక్రమము, ధర్మము, భూతదయయు కలవు. నీ ప్రేరణచేత మేము విశ్రాంతి గొని, సుఖముగా నున్నాము. నీకు శ్రేయస్సు, సుఖమున్ను కలుగుగాక! తొందరలోనే నీవు కోరిన ప్రేయ మైన వస్తువు పొందెదవు గాక!”

“మహారాజా! ఇట్లు మీ మహారథికులు అర్జునుని ప్రశంసించుచు, నిద్ర బోయిరి. కొందరు గుఱ్ఱముల వీపులపై, కొందరు రథములలో, మరికొందరు ఏనుగులపై, అనేక సైనికులు నేలపైనను నిద్రించిరి. కొందరి చేతులలో గదలు, కొందరు ఖడ్గములు, పరశువులున్ను పట్టుకొని యుండిరి. అనేకులు ప్రాసములు, కవచములున్ను ధరించి వేరు-వేరుగా నిద్రించు చుండిరి. నిద్రాంధములైన ఏనుగులు దుమ్ము గ్రమ్మి సర్పములవలె నున్న తొండములచేత దీర్ఘముగ శ్వాస విడచుచు భూమిని చల్లబరచు చుండెను. అట్లు నేలపై నిద్రించి, నిశ్చలించు చున్న గజరాజులు, పర్యతములు చెదరి పడి యున్నవా యనునట్లు, ఆ పర్యతములందలి సర్పములు దీర్ఘముగ బుస కొట్టుచున్నవా యనునట్లున్న తొండములతో శోభిల్లు చుండెను.

“మహారాజా! బంగరు పగ్గములచేత కట్టబడిన గుఱ్ఱములు తమ మెడలపై నున్న జూలు వెంట్రుకలపై రథముల కాడిమానులు ఉంచుకొని, గిట్టల చేత భూమిని త్రవ్వి సమభూమిని విషమముగ చేయు చుండెను. ఇట్లు గుఱ్ఱములు, ఏనుగులు, సైనికులున్ను మిక్కిలి అలసి యుండుట చేత యుద్ధమునుండి విరమించి నిద్రించిరి. ఈ విధముగ నిద్రచేత ఏమియు తెలియకున్న సైన్య సమూహములు గాఢ నిద్ర చెంది యుండగా, కళాకారుడు అద్భుతముగ చిత్రించిన బొమ్మల వలె చలించని సేనలు కనపడు చుండెను.

“మహారాజా! కుండలములు ధరించిన యువక క్షత్రియులు బాణముల దెబ్బలచేత క్షతగాత్రులై ఏనుగుల కుంభస్థలములను కఱచుకొని, కామినీ

కుచాలింగనము చేసినట్లు నిద్రించు చుండిరి. తరువాత, కామినుల చెక్కిళ్ళ వలె శ్వేత, పీత, వర్ణములు గలిగి, నయనానందకరు డైన కుముద నాథుడు చంద్రుడు తూర్పుదిక్కును శోభింప జేసెను.

“మహారాజా! ఉదయాచల శిఖరమందు చంద్రు డనెడు సింహము ఉదయించెను. అది పూర్వది కృణేడి గుహనుండి వెడలి యుండెను. కిరణము లనెడు కేసరములచేత ప్రకాశించుచు, పింగళ (పసుపు) వర్ణము గల దై, అంధకారము లనెడు ఏనుగుల యూధమును చీల్చు చుండెను. భగవంతు డైన శంకరుని నందికేశ్వరుని యొక్క తెల్లని యంగములవలె, మన్మథుని శ్వేత పుష్పధనుస్సు వలెను, ఉజ్జ్వల ప్రభవేత ప్రకాశించుచు, నవవధువు యొక్క సుందర మందహాసము వలె మనోహరుడుగా నున్న కుముద బాంధవు డైన చంద్రుడు క్రమముగా పైకి లేచి ఆకాశమునందు వెన్నెలలు పరచెను.

“మహారాజా! అప్పుడు శశ చిహ్నశోభితుడైన చంద్రుడు వెన్నెలచేత చుక్కల కాంతిని క్షీణింప జేయుచు, తెలుత అరుణకాంతిని ప్రదర్శించి, తరువాత, మెల్లమెల్లగా, సువర్ణ ప్రభలు గల కిరణజాలమును ప్రసరించుట కారంభించెను. ఆ చంద్రకిరణములు తమ ప్రభవేత అంధకారమును నివారించుచు, సమస్త దిక్కులందు, భూమ్యాకాశము లందున్న వ్యాపించి ఒక ముహూర్తము (రెండు గడియలు)లోనే సమస్త ప్రపంచమును జ్యోతిర్మయము చేసెను. అంధకారము పేరునకు గూడ లేకుండ అదృశ్య మై ఎక్కడికో పోయెను. చంద్రుడు పూర్తిగా ప్రకాశించిన తరువాత ప్రపంచమందు పగటియందు వలె వెలుతురు వచ్చెను.

“మహారాజా! అప్పుడు రాత్రి సంచారము చేయు ప్రాణులు సంచరింప జొచ్చెను. వెలుతురు చూడజాలని ప్రాణులు తమ చోట్లలోనే పడి యుండెను. చంద్ర కిరణ స్ఫుర్ణచేత సమస్త సేనలు, సూర్య కిరణ స్ఫుర్ణవలన కమలములు వికసించునట్లు, మేలుకొనెను. పూర్ణిమాచంద్రోదయ మైనప్పుడు మహాసాగరము ఉప్పొంగునట్లు, అప్పుడు చంద్రోదయము చేత ఆ సేనాసముద్రము అంతయు నూతనోత్సాహముతో నుండెను.

“మహారాజా! తరువాత, ప్రపంచమందు మహా జనసంహారముకొరకు, పరలోకీచ్ఛ గల యోధులు మరల నచట యుద్ధము చేయుట కారంభించిరి.”

185వ అధ్యాయము

దుర్యోధనుడు ద్రోణుని నిందించుట - ద్రోణాచార్యుడు వ్యంగ్యముగా ఉత్తరము చెప్పట :-

“మహారాజా! తరువాత దుర్యోధనుడు కోపముతో ద్రోణాచార్యుని యొద్దకు పోయి, అతనికి హర్షోత్సాహములు, ఉత్తేజనమున్ను కలిగించుచు ని ట్లనెను.

“ఆచార్యా! గురి కొట్టుటలో ఎప్పుడు గూడ తప్పని శత్రువులు అలసి విశ్రాంతి తీసికొనుచుండగా, బాధచేత యుద్ధోత్సాహము లేక యుండునట్టి వారిని ఎప్పుడు గూడ క్షమింప గూడదు. ఇప్పుడు శత్రువులు నిద్రించు చున్నప్పుడు వారిపై దెబ్బ కొట్టకుండుట నీ యందలి ప్రేమచేతనే మేము క్షమించితిమి. దీనివలన పాండవ సైనికులు విశ్రాంతి దీసికొని అధికముగ ప్రబలు లైరి. మనవారు తేజో - బలశూన్యు లైరి. పాండవులను నీవు రక్షించు చుండుట చేత వారు మాటి-మాటికి వృద్ధి చెందు చున్నారు. బ్రహ్మాస్త్రాది దివ్యాస్త్రము లన్నియు నీవే ఎరుగుదువు. యుద్ధమునందు నిన్ను పాండవులు గాని, మేము గాని, ప్రపంచమునందు ఇతర ధనుర్ధారు లెవరు గూడ ఎదురింప జాల రనుట సత్యము.

“బ్రాహ్మణోత్తమా! నీవు సమస్త శస్త్రాస్త్రజ్ఞానము గలవాడవు. నీవు తలచిన యెడల నీ దివ్యాస్త్రముల చేత దేవాసుర గంధర్వాది సమస్త లోకములను నశింప జేయగల వనుటలో సంశయము లేదు. ఐనను, పాండవులను నీవు క్షమించు చున్నావు. వారు నీకు భయపడు చున్నను, నీకు శిష్యులని తలచియో లేక నా దౌర్భాగ్య కారణముననో వారిని నీవు ఉపేక్షించు చున్నావు.

“మహారాజా! ఇట్లు దుర్యోధనుడు గురుదేవుని ఉపాలంభించి ప్రోత్సాహితుని జేయుచు, ఆయన క్రోధమును పెంచినప్పుడు ఆచార్యుడు కోపించిన వా డై దుర్యోధనునితో నిట్లనెను.

“దుర్యోధనా! నేను వృద్ధుడ నైనను, యుద్ధమునందు పరిపూర్ణ శక్తితో నీ విజయము కొరకు ప్రయత్నించు చున్నను, నీ విజయేచ్ఛ చేత నాకు నీచకార్యము గూడ చేయవలసి వచ్చు నని తెలియు చున్నది. వీరందరు దివ్యాస్త్రములను ఎఱుగరు, నేనొక్కడనే ఎరుగుదును, కనుక, నాకు ఆ యస్త్రములచేత అందరిని చంప వలసి వచ్చును. నీవు శుభమో లేక అశుభమో, ఏది చేయుట ఉచితమని తలచెదవో, ఆ

కార్యము నీవు చెప్పినందున చేసెదను. నీకు వ్యతిరేకముగ చేయను. 'యుద్ధమునందు నా పరాక్రమము చూపి పాంచాలురను అందరిని చంపకుండ నా కవచము విడువను' అని సత్యముపై శపథము చేసి, నా ధనుస్సును ముట్టుకొని, చెప్పుచున్నాను. కాని, 'అర్జునుడు యుద్ధమందు అలసియున్నాడని నీవు తలచుట చాల పొరపాటు. అతని పరాక్రమమును గూర్చి చెప్పెద వినుము.

“దుర్యోధనా! యుద్ధమునందు కుపితు డై, నిలిచిన యర్జునుని దేవ - గంధర్వ - యక్ష - రాక్షసులు గూడ జయింప జాలరు. ఆ వీరుడు ఖాండవ వనదహనమందు వర్షించు చున్న యింద్రుని ఎదురించి ఆపెను. అప్పుడు యక్ష - నాగ - దైత్యులను, బలదర్పము గల యితర వీరుల నందరినిన్ని అర్జునుడు సంహరించుట నీ వెరుగుదువు. ఘోషయాత్రలో చిత్రసేనాది గంధర్వులు నిన్ను పట్టుకొని పోవు చున్నప్పుడు అర్జునుడే వారిని ఓడించి, బంధనము నుండి నిన్ను విడిపించెను. దేవతలకు గూడ జయించుటకు సాధ్యము గాని నివాతకవచాది దానవులను వీరార్జునుడే ఓడించెను. హిరణ్యపుర వాసులైన దానవులను గూడ జయించెను. వారిని మనుష్యులెట్లు జయింప గలరు? దుర్యోధనా! మన మెంత ప్రయత్నించినను అర్జునుడు ఏ విధముగ మన సేనలను సంహరించినది నీవు ప్రత్యక్షముగ చూచితివి గదా?”

“మహారాజా! ఈ విధముగ అర్జునుని ప్రశంసించు చున్న ద్రోణాచార్యునితో దుర్యోధనుడు కుపితు డై మరల ని ట్లనెను.

“అచార్యా! నేడు నేను, దుశ్శాసనుడు, కర్ణుడు, శకుని యున్ను కొరవసేనను రెండు భాగములుగ చేసి, అర్జునుని సంహరించెదము. అర్జునుడు నీకు ప్రియశిష్యుడు గనుక, ఏమియు చేయక ఊరకుండుము.

“మహారాజా! దుర్యోధనుని మాటలు విని ఆచార్యుడు నవ్వుచు, 'నీకు శుభ మగు గాక!' అని చెప్పి మరలనతనితో ని ట్లనెను.

“దుర్యోధనా! పరాక్రమ ప్రజ్వలితుడు, క్షత్రియ శిరోమణి, అవినాశియు నైన అర్జునుని ఏ క్షత్రియుడు చంప గలడు? ధనుర్ధారి యైన యతనిని ఇంద్ర - కుబేర - యమ - వరుణ - అసుర - నాగ - రాక్షసాదులు గూడ నశింప జేయ జాలరు. నీవు మూర్ఖుని వలె మాట్లాడు చున్నావు. యుద్ధమునందు అర్జునుని ఎదురించి ఎవడు క్షేమముగ ఇంటికి తిరిగి రాగలడో చెప్పుము.

“దుర్యోధనా! నీవు అతి కఠినముగ, క్రూరముగను యోచించు వాడవు. కనుక, అందరిని సందేహించు చుందువు. నీ హితము కొరకు ఆసక్తితో పాటుపడు చున్న శ్రేష్ఠ పురుషులను గూడ, నీ కఠిన వచనములతో నొప్పించు చున్నావు. నీవు పోయి త్వరగా అర్జునుని వధింపుము. నీవు గూడ ఉత్తమ క్షత్రియ కులోత్పన్నుడవే కదా! నీకు గూడ యుద్ధము చేయుటకు శక్తి గలదు. కాబట్టి, నిరపరాధులైన ఈ క్షత్రియులనందరిని ఎందుకు వ్యర్థముగ చంపించు చున్నావు? ఈ వైరమున కంతటికి నీవు మూలము గనుక, నీవే పోయి అర్జునుని ఎదురింపుము.

“రాజా! జూదరియైన నీ మామ శకుని గూడ మహా బుద్ధిశాలి. క్షత్రియ ధర్మము నందతడు ఆసక్తి గలవాడు. అతడే అర్జునునిపై దాడి చేయుగాక! శకుని పాచికలు వేయుటలో మహా కుశలుడు. కుటిలత్వము, శతత్వము (గూఢముగ అపకారము చేయుట), ధూర్జత్వమున్న శకునియందు పూర్తిగా నిండి యున్నవి. ద్యూత క్రీడతో పాటు కపట విద్యను గూడ శకుని బాగుగా ఎరుగును. పాండవులను తప్పక జయింప గలడు.

“దుర్యోధనా! నీవు ఏకాంత స్థానమునందు వలె, నిండు సభయందు కర్ణునితో పాటు మిక్కిలి సంతోషముతో మోహవశుడవై, ధృతరాష్ట్రునితోన, 'తండ్రీ! నేను, కర్ణుడు, దుశ్శాసనుడు - ఈ ముగ్గురమే కలిసి యుద్ధమందు పాండవులను వధించెదము' అని మాటి-మాటికి గట్టిగా చెప్పుచుంటివి. ఇతర సభలలో గూడ ఇట్లే డంబములు పలుకు చుంటివి గదా! ఆ నీ ప్రతిజ్ఞను నెరవేర్చుము. సత్యవాదివి కమ్ము.

“దుర్యోధనా! ఇదిగో అర్జునుడు నిర్భయు డై ఎదుట నిలిచి యున్నాడు. క్షత్రియ ధర్మమునందు దృష్టి యుంచుము. యుద్ధమునందు విజయమునకు బదులు అర్జునుని చేత నీవధ జరిగినను, నీ కొరకు అది ప్రశంసార్హమే యగును. నీవు అనేక దానములు చేసితివి. భోగములు అనుభవించితివి. వేదాధ్యయనము చేసితివి. కోరిన యైశ్వర్యమును గూడ పొందితివి. ఇప్పుడు కృతకృత్యుడవై యున్నావు. దేవ - ఋషి - పితరుల ఋణమునుండి విముక్తుడవైతివి. కనుక, భయపడకుము. అర్జునునితో యుద్ధము చేయుము.

“మహారాజా! ఇట్లు చెప్పి ద్రోణాచార్యుడు శత్రు సేన యున్నచోటికి పోయి, సేనను రెండుగా విభజించి, వెంటనే యుద్ధము చేయుటకు ఆరంభించెను.

186వ అధ్యాయము

ద్రోణాచార్యునిపై పాండవ వీరుల దాడి - ద్రుపద ఊత్రుల, ద్రుపద విరాటాదుల

వధ - ధృష్టద్యుమ్నుని ప్రతిజ్ఞ - ఉభయ సేనల ఘోర యుద్ధము :-

“మహారాజా ఆ రాత్రి పదునైదు ముహూర్తములలో మూడు ముహూర్తములు మాత్రము శేషించి యుండగా హర్షోత్సాహములతో గూడిన కౌరవ - పాండవుల యుద్ధము ఆరంభమయ్యెను. తరువాత, సూర్యుని రథపు నోగలపై సారథిగా ముందు పోవుచున్న అరుణుడు ఉదయించెను. అతడు చంద్రప్రభను లాగికొనుచు తూర్పు దిక్కు నందు ఆకాశములో రక్తవర్ణమును వ్యాపింప చేయు చుండెను. తూర్పునందు అరుణుని చేత ఎఱ్ఱ పరచబడిన సూర్య దేవుని మండలము, సువర్ణ చక్రము వలె, శోభిల్లు చుండెను. అప్పుడు కౌరవ-పాండవ సైనికులు రథాశ్యములను, పల్లకీలనున్న విడిచి, సంధ్యావందనము చేయుటకు సూర్యుని యెదుట చేతులు జోడించుకొని, వేదమంత్రములను జపించుచు నిలిచి యుండిరి.

“మహారాజా! అప్పుడు సేనలు రెండుగా విభజింప బడగా, ద్రోణాచార్యుడు దుర్యోధనునకు ముందుగా పోయి, సోమక - పాండవ - పాంచాలురపై దాడి చేసెను. అట్లు రెండు భాగములుగ నున్న కౌరవ సేనను చూచి, శ్రీకృష్ణభగవానుడు అర్జునునితో, ‘పార్థా! నీవు ఇతర శత్రువులను ఎడమ వైపుగా ఉంచి, కుడివైపుగా ద్రోణాచార్యుని నిలిపి, ఈ రెండు భాగముల నడిమినుండి ముందుకు సాగి పొమ్ము’ అని యనగా, అర్జునుడు శ్రీకృష్ణుని యాజ్ఞపై ద్రోణాచార్య- కర్ణులకు ఎడమ వైపుగా సాగిపోయెను. శ్రీకృష్ణుని యభిప్రాయము కనుగొని భీమసేనుడు అక్కడికి వచ్చి అర్జునునితో ని ట్లనెను.

“సోదరా! నా మాట వినుము. క్షత్రియ స్త్రీ ఏ యుద్ధేశ్యముతో పుత్రులను కనునో, ఆ యుద్ధేశ్యము ఇప్పుడు మనము నెరవేర్చవలసిన సమయము వచ్చినది. ఇట్టి సమయమునందు గూడ నీవు నీవైపు వారికి శ్రేయస్సు సాధింప కుండిన యెడల, నీ శౌర్య పరాక్రమముల నుగూర్చి మేము ఎట్లు ఊహింప గలము? దానికి విపరీతముగ నీవు పరాక్రమ శూన్యుడ వైన యెడల, మాపట్ల నీవు మిక్కిలి క్రూరముగా వ్యవహరించు వాడవయ్యెదవు. నీ పరాక్రమము చేత సత్య - లక్ష్మీ - ధర్మ - యశస్సుల ఋణము తీర్చుకొనుము. శత్రువులను కుడిగా నుంచి, నీవు ఎడమగా పోయి శత్రువులను చీల్చుము.

“మహారాజా! శ్రీకృష్ణ - భీమసేనుల చేత ఇట్లు పేరితు డై, యర్జునుడు కర్ణ - ద్రోణులను దాటి నలువైపులనుండి శత్రు సేనలను చుట్టుముట్టెను. అర్జునుడు వీరయోధులను దహించుచు వచ్చు చున్నప్పుడు, ఆ యోధులు, మండుచున్న యగ్ని వలె, ముందుకు సాగి వచ్చు చున్న యర్జునునిపై తమ పరాక్రమము ప్రదర్శించి కూడ, అతనినిముందుకు సాగ నీయకుండ ఆప జాలక పోయిరి.

“మహారాజా! అప్పుడు దుర్యోధన - కర్ణ - శకునులు ముగ్గురున్న కలిసి యర్జునునిపై బాణములు కురియుట కారంభింపగా నర్జునుడు తన యస్త్రముల చేత శత్రువుల యస్త్రములను నివారించి వారి నందరిని పది-పది బాణములతో కొట్టెను. అప్పుడు ధూళి పైన గ్రమ్మెను. బాణవర్షము గూడ పడు చుండెను. ఆ రెంటిచేత చిమ్మచీకట్లు క్రమ్మి పెద్ద కోలాహలము రేగెను. అట్టి పరిస్థితిలో భూమ్యాకాశములు, దిక్కులున్న తెలియకుండెను. సేన వలన రేగిన దుమ్ము చేత కప్పబడి, రణరంగ మంతయు అంధకారబంధుర మయ్యెను. ఉభయసేనలు పరస్పరము గురుతు పట్టజాలనందుచేత, రాజాలు తమవారిని తామే కొట్టుకొనుచు యుద్ధము చేయు చుండిరి.

“మహారాజా! రథహీనులైన యోధులు పరస్పరము తలపడి ఒండొరుల కేశ - కవచ - భుజములనుపట్టుకొని పోరాడజొచ్చిరి. అశ్వ-సారథులు చచ్చిన యనేక రథికులు భయముచేత చేష్ట లుడిగి, జీవించి యుండగనే మృతుల వలె కనపడు చుండిరి. ఎన్నియో యశ్యములు, ఎందరో ఆశ్వికులున్న, పర్యతాకారముగ చచ్చి పడియున్న యేనుగుల ప్రక్కన చచ్చి కనపడు చుండిరి.

“మహారాజా! అటు ద్రోణాచార్యుడు యుద్ధరంగమందు ఉత్తరదిక్కుగా పోయి, ధూమరహితాగ్ని వలె, జ్వలించుచు నిలిచి యుండెను. అతడు కొంచెము తొలగి మూలగా వచ్చుట చూచి అక్కడ నిలిచి యున్న పాండవ సేనలు గడ-గడ వణకెను. తేజస్సు చేత జ్వలించు చున్న ద్రోణాచార్యుడు అక్కడ నుండుట చూచి, శత్రు సైనికులు కంపించి, ఎందరో అక్కడి నుండిపారిపోయిరి. అనేకులు నిరుత్సాహముతో నిలిచిరి.

“మహారాజా! దానవులు ఇంద్రుని జయింప జాలనట్లు, శత్రు సైనికులు మదగజము వంటి ద్రోణాచార్యుని జయించుటకు సాహసము చూప జాల కుండిరి. కొందరు యోధులు ఉత్సాహము పోగొట్టుకొని, మరికొందరు రోషముతోను నుండిరి. అనేకులు ద్రోణుని పరాక్రమము చూచి ఆశ్చర్య చకితులైరి. ఎందరో క్రుద్ధులైరి.

కొందరు రాజులు ఏమియు తేచక చేతులు నలిపికొను చుండిరి. మరికొందరు క్రోధము చేత దంతములతో పెదవులు గఱచు చుండిరి. కొందరు ఆయుధములను పైకెత్తుచు, ధనుస్సులపై నారి సారించుచు నుండిరి. కొందరు భుజములను రాచు కొను చుండిరి. అనేకులు ప్రాణములపై మోహము విడిచి ద్రోణాచార్యుని పై బడిరి.

“రాజేంద్రా! పాంచాల సైనికులు ద్రోణాచార్యుని బాణములచేత విశేష పీడితులై బాధ సహించు చున్న యుద్ధమునందు స్థిరముగా నిలిచిరి. ఇట్లు యుద్ధరంగమందు వీరవిహారము చేయుచు దుర్జయుడుగా నున్న ద్రోణాచార్యుని విరాట-ద్రుపద రాజులు ఒకటిగా దాడిచేసిరి. తరువాత, ద్రుపదుని ముగ్గురు పౌత్రులు చేది దేశీయ యోధులున్న ద్రోణునిపైననే దాడి చేసిరి.

“మహారాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు మూడు బాణములచేత కొట్టి ద్రుపదుని ముగ్గురు పౌత్రులను సంహరించి, చేది - కేకయ - సృంజయ - మత్స్య దేశముల మహారథికుల నందరిని ఓడించెను. తరువాత, ద్రుపద-విరాటులు క్రోధముతో ద్రోణుని పై బాణములు కురియగా, అచార్యుడు ఆ బాణ వర్షమును తన బాణములచేత నష్టపరచి, విరాట-ద్రుపదులను బాణాచ్ఛాదితులను చేసెను. అప్పుడు క్రోధముతో ఆ రాజు లిరువురు బాణములు ప్రయోగించి ద్రోణుని గాయపరచిరి. అప్పుడు ద్రోణుడు క్రోధామర్ష భరితుడై, అతి నిశిత భల్లముల చేత ద్రుపద - విరాటుల ధనుస్సులను ఖండించెను. అప్పుడు విరాటుడు ద్రోణ వధేచ్ఛతో పది తేమరాయుధములు, పది బాణములున్న అతనిపై ప్రయోగించెను. వెంటనే ద్రుపదుడు గూడ భయంకరమైన లోహశక్తిని ద్రోణునిపై వేసెను. ఆ శక్తి, నాగరాజు వలె కనపడు చుండెను. అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు తీక్ష్ణభల్లముచేత విరాటుని పదితేమరములను ఖండించి, ద్రుపదుని మణిభూషితమైన శక్తిని గూడ ముక్కలు చేసి, రెండు తీక్ష్ణభల్లములను ప్రయోగించి ద్రుపద విరాటులనుసంహరించెను.

“మహారాజా! అట్లు విరాట - ద్రుపదులు, కేకయ, చేది, మత్స్య, పాంచాల యోధులు, ద్రుపదుని ముగ్గురు పౌత్రులున్న చంపబడిన తరువాత, ద్రోణుని శూరకర్మను చూచి, ధృష్టద్యుమ్నుడు క్రోధ శోకభరితుడై, రథికుల మధ్య నిలిచి, ‘నేడు ఎవని చేతినుండి ద్రోణుడు జీవముతో తప్పించుకొని పోవునో, లేక ఎవనిని ద్రోణుడు ఓడించునో, వాడు యజ్ఞ, వాపీ, కూప, ఆరామాదుల నిర్మాణము వలన కలుగు పుణ్యమునకు దూరమై పోవును గాక! అట్టివాడు క్షత్రియత్వ-బ్రాహ్మణత్వము (ద్రుపద

కులమందు పుట్టుట చేత ధృష్టద్యుమ్నుడు క్షత్రియు డగుట ప్రసిద్ధమే. కాని, ‘యాజు-ఉపయాజు’ నామకు లైన బ్రాహ్మణుల తపస్సు చేత అతడు పుట్టెను. పరమేశ్వరుని ముఖమునుండి పుట్టిన బ్రాహ్మణ స్వరూప మైన అగ్ని నుండి అతడు పుట్టెను కనుక, బ్రాహ్మణత్వము కూడ కలదు) ల నుండి కూడ పడిపోవు గాక!’ అని శపథము చేసెను. ఇట్లు మహా ధనుర్ధరులలో ప్రతిజ్ఞ చేసి ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేసెను.

“మహారాజా! ఒక వైపునుండి పాండవ - పాంచాల సైనికులు, ద్రోణాచార్యుని కొట్టు చుండగా, రెండవ వైపునుండి దుర్యోధన - కర్ణ శకునులు, దుర్యోధనుని యొక్క ముఖ్య సోదరులున్న అచార్యుని రక్షించు చుండిరి. అప్పుడు ద్రోణాచార్యుని పాంచాల సైనికులు ఎంత ప్రయత్నించినను కన్నెత్తి చూడ జాల కుండిరి. అప్పుడు భీమసేనుడు ధృష్టద్యుమ్నునిపై కోపముతో, అతనిని వాగ్ధానిములతో నిట్లు నొప్పింప జొచ్చెను.

“ధృష్టద్యుమ్నా! ద్రుపదకులములో పుట్టి అందరికంటే మించిన మహా శస్త్రాస్త్ర విద్యాంసు డై, ఆత్మాభిమానము గల క్షత్రియు డెవడు, తన యెదుట నిలిచిన శత్రువును ఊరక చూచును? శత్రువుల చేతిలో తన తండ్రి, తన కొడుకున్న వధింప బడుట చూచి, రాజులలో శపథము చేసిన యే పురుషుడు ఆ శత్రువును రక్షించును? ధనుర్భాణము లనెడు ఇంధనములచేత ప్రజ్వలించు చున్న అగ్నివలె నున్న ద్రోణాచార్యుడు తన సామర్థ్యము చేత శత్రువులను దహించు చున్నాడు. ఇతడు పాండవ సేనను నశింప జేయ కుండు లోపలనే, నేను ద్రోణుని పై దాడి చేసెదను. వీరులారా! మీ రిక్కడనే నిలిచి నా పరాక్రమమును చూడుడు.

“మహారాజా! ఇట్లు చెప్పి భీమసేనుడు కుపితుడై, చెవిదాక ధనుస్సును లాగి బాణములచేత మీ సేనను కొట్టి పారద్రోలుచు, ద్రోణాచార్యుని సైన్యములో ప్రవేశించెను. అట్లే, ధృష్టద్యుమ్నుడు గూడ ప్రవేశించి, అచార్యునిపై దాడి చేయగా, అప్పుడు మహాభయంకరయుద్ధము జరిగెను. రాజా! అనాటి సూర్యోదయ సమయమందు మహాజన సంహార కారకమైన ఘోర సంగ్రామము వంటిది మే మంతకు పూర్వము కని-విని యెరుగము.

“మహారాజా! ఆ యుద్ధమందు రథసమూహములు ఒండొంటిని కలిసి యుండెను. వాని ప్రాణుల శరీరములు చచ్చి, చెదరి పడి యుండెను. కొందరు యోధులు వేరు చోటికి పోవుచు మార్గములో ఇతర యోధులచేత ఆక్రమింప బడు

చుండిరి. మరికొందరు యుద్ధ విముఖులై పరుగెత్తుచున్నప్పుడు వారి వీపులపై, పార్శ్వభాగములపైనను, శత్రు బాణముల దెబ్బలు పడు చుండెను. ఇట్లు మిక్కిలి భయంకర ఘోరయుద్ధము జరుగు చుండగానే ప్రాతః సంధ్యాకాలమందు పరిపూర్ణ సూర్యోదయ మాయెను.

187వ అధ్యాయము

యుద్ధరంగపు భయంకర ధృత్య వర్ణనము - నకులుడు దుర్యోధనుని ఓడించుట :-

“మహారాజా! యోధు లందరు యుద్ధ వేషముతోనే, యుద్ధభూమియందు ప్రాతః సంధ్యావందనము చేసి, సహస్ర కిరణు డైన సూర్యుని ప్రార్థనము చేసిరి. తప్త సువర్ణము వలె కాంతిమంతుడైన సూర్యదేవుడు ఉదయించగా, సమస్త లోకములందు ప్రకాశము ప్రసరించినప్పుడు మరల యుద్ధము ఆరంభమయ్యెను. సూర్యోదయమునకు పూర్వము ద్వంద్వ యుద్ధము చేయుచున్నవారే, ఇప్పుడు గూడ పరస్పరము పోరాడ జొచ్చిరి.

“మహారాజా! రథములతో రథములు, గజములతో గజములున్న తలపడుచుండెను. ఇట్లు ఒకసారి ఇద్దరు యోధులు కలిసికొనుచు, మరి యొకసారి విడిపోవుచున్న యుద్ధరంగమందు క్రిందపడుచుండిరి. వా రందరు రాత్రి యుద్ధము చేసి అలసి యుండిరి. ఉదయము ఎండతాకగానే, ఆకలి దప్పులచేత అనేకులు అచేతనుల వలె నైరి. అప్పుడు శంఖ-భేరి మృదంగ ధ్వనులు, గజ ఘంకారములు, ధనుష్టంకారములు - అన్నియు కలిసి ఆకాశమునందు మార్మోగు చుండెను. పరుగెత్తు చున్న పదాతి సైనికులు, పడుచున్న శస్త్రములు, గుఱ్ఱముల సకిలింపులు, తిరుగుచున్న రథములు, వీరుల యాక్రోశములు - ఈ ధ్వను లన్నియు కలిసి ఒక పెద్ద భయంకర ధ్వని అక్కడ కలిగెను. ఆ ధ్వని స్వర్గ లోకము వరకు పోయి యుండెను. అనేక శస్త్రాస్త్రములచేత ఖండింప బడిన యోధుల యార్తనాదము నేలపై వినపడుచుండెను. పడుచు, పడగొట్టబడుచు నున్న చతురంగ సేనలు మిక్కిలి దయనీయ స్థితిలో కనపడెను.

“మహారాజా! ఆ సమస్త సేనలు మాటి-మాటికి తలపడుచు, తమవారినే తాము చంపు చుండిరి. శత్రు పక్షమునందలి సృజనమును, శత్రువులనున్న శత్రుయోధులు చంపుచుండిరి. చాకలి రేవు లందు గుట్టలు గుట్టలుగా వస్త్రములు

కనపడునట్లు యోధులపైన, గజారోహకుల పైనను, వేయబడిన యస్త్ర-శస్త్రముల రాసులు కనపడు చుండెను. యోధులు ఒండొరులు కొట్టుకొను చున్న ఖడ్గముల శబ్దములు, రజకులు ఉతుకుచున్న బట్టల శబ్దమువలె నుండెను. ఒకయంచు గల కత్తులతో, రెండంచుల కత్తులతో, తేమరములతో, పరశువులతోను మిక్కిలి దగ్గరగా జరుగుచున్న యుద్ధము క్రూరము, భయంకరము నై యుండెను.

“మహారాజా! అక్కడ యుద్ధము చేయు చున్న వీరులు రక్తనదిని ప్రవహింప జేసిరి. ఆ నది వారిని పరలోకమునకు గొనిపోవు చుండెను. దానిలో గజాశ్వముల పీనుగులు తేలియాడు చుండెను. మనుష్య శరీరములు కొట్టుకొని పోవుచుండెను. శస్త్రము లనెడు మత్స్యములు, రక్త మాంసములనెడు బురద, పీడితుల యార్తనాదము లనెడు కలకల ధ్వని, పతాకములు, శస్త్రములు ననెడు నురుగులున్న కనపడు చుండెను. ఆ రాత్రి యుద్ధమందు మోహితులు, అల్ప చేతనులున్న, బాణముల చేత, శక్తులచేతను కొట్టబడి అలసి గజాశ్వాది వాహనములపై నిశ్చల శరీరములతో నిలిచి యుండిరి.

“మహారాజా! ఒక వైపు పచ్చిమాంసము తిను ప్రాణులు, మరియొక వైపు సగము చచ్చిన జీవములున్న పడి యుండెను. ఈయన్ని కారణములచేత ఆ యుద్ధభూమి యం దంతటను ఎక్కడ గూడ రథగమన మార్గము లేకుండెను. రథచక్రములు నెత్తుటి బురదలో మునిగినను, ఆ రథములను గుఱ్ఱములు, బాణ తాడితము లై, వణకుచు పరిశ్రమ చేత అలసిన వై, అతి కష్టముతో ధైర్యము వహించి మోయు చుండెను. ఆ గుఱ్ఱము లన్నియు ఉత్తమ కుల సంజాతములు, బల సాహస సంపన్నములు, గజముల వంటి మహాకాయములు నైనవి గనుక, అట్టి పరాక్రమము చూప గలుగు చుండెను.

“మహారాజా! ఆ సమయమందు ద్రోణార్జునులు దప్ప, ఇతర సమస్త సేనలు గగ్గోలు చెంది,, భయపడి యుండెను. ఆ యిరువురు మాత్రమే, తమ-తమ యోధులు దాగి యుండుటకు స్థానములుగ, పీడితులకు ఆశ్రయ దాతలుగాను నుండిరి. కాని, శత్రు యోధులు ఆ యిరువురి కడకే పోయి చంప బడు చుండిరి. కౌరవ -పాంచాల సైన్యములన్నియు ఒండొంటిని కలిసికొని, యేమియు తెలియక యుండెను. అప్పుడు విడి-విడిగా ఉభయ దళములు గురుతింప బడ జాలకుండెను. సమరాంగణము యముని క్రిడాస్థానమా యనునట్లుండి, పిరికి పందల భయము పెంచు చుండెను.

“మహారాజా! ప్రపంచ రాజవంశముల క్షత్రియులకు అది మహా సంహార స్థానమై యుండగా, అక్కడ యోధులందరు సేనవలన రేగిన దుమ్ము చేత కప్పబడి యుండిరి. కనుక, నక్కడ కర్ణ - ద్రోణ - యుధిష్ఠిర - అర్జున - భీమసేన - నకుల - సహదేవ - ధృష్టద్యుమ్న - సాత్యకి - దుశ్శాసన - అశ్వత్థామ - దుర్యోధన - శకుని - కృపాచార్య - శల్య - కృతవర్మాది మహారథికులను గూడ మేము చూడ జాల కుంటి మనగా, ఇతరుల మాట చెప్ప వలసినది యేమున్నది? మేము మా శరీరములను, నేలను, దిక్కులను గూడ కనుగొన జాల కుంటిమి.

“మహారాజా! అక్కడ ధూళి యనెడు మేఘ సమూహములు చుట్టుకొని యుండగా, రెండవ రాత్రి వచ్చెనా యనునట్లు అందరికి తోచు చుండెను. ఆ రజోంధకారము నందు కొరవ - పాంచాల - పాండవు లెవ్వరు గూడ గురుతింప బడ జాలకుండిరి. దిక్కులు, ఆకాశము, భూమండలము, సమ - విషమ స్థానములు, ఇత్యాదు లేవియు కనబడకుండెను. చేతికి దొరికిన వారు, తనవారు, పరులు అను భేదము లేకుండ విజయార్థులచేత చంప బడు చుండిరి. అప్పుడు వడిగా గాలి వీచుట చేత కొంత ధూళిపైకి లేచిపోయి, మరికొంత, యోధుల రక్తము చేత తడిసి క్రింద పడెను. దానిచేత భూమియందలి ధూళి అణగెను. అక్కడ రక్తనిక్షము లైన చతురంగ సేనలు పారిజాతవనముల వలె శోభిల్లు చుండెను.

“మహారాజా! అప్పుడు దుర్యోధన - కర్ణ - ద్రోణాచార్య - దుశ్శాసనులు నలుగురు, నలుగురు పాండవులతో యుద్ధము చేయుచుండిరి. దుర్యోధన - దుశ్శాసనులు నకుల సహదేవులతో, కర్ణుడు భీమసేనునితో, అర్జునుడు ఆచార్య ద్రోణునితోను యుద్ధము చేయజొచ్చిరి. ఆ భయంకర మహారథికుల యొక్క ఘోరము, ఆశ్చర్యజనకము, మానవాతీతము నైన సంగ్రామమును అందరు నన్నివైపులనుండి చూచు చుండిరి. రథముల విచిత్ర గమనములచేత సంచరించుచు, విచిత్ర యుద్ధము చేయునట్టి యా మహారథికుల విచిత్ర రథయుద్ధమును అక్కడి రథికు లందరు ప్రేక్షకులవలె చూడ జొచ్చిరి.

“మహారాజా! పరస్పర జయేచ్ఛ గల ఆ వీర యోధులు అతి ప్రయత్నముతో పరాక్రమము చూపుచు, వర్షాలమేఘమువలె, బాణ జలవర్షము కురియు చుండిరి. సూర్య తేజస్సు గల రథములపై నున్న యా మహా యోధులు, చంచల విద్యుత్తుల మెఱపులు గల శరత్కాల మేఘములవలె, శోభిల్లు చుండిరి. క్రోధామర్షభరితు లై,

పరస్పర స్పర్ధతో విజయము కొరకు ప్రయత్నించుచు మహా ధనుర్ధరు లైన యా మహారథికులు, మదగజముల వలె, పరస్పరము తలపడి పోరాడు చుండిరి. అంత్యకాలము రాకుండ ఎవరి శరీరములు గూడ నశింపవు కాబట్టియే, ఆ యుద్ధమందు క్షతగాత్రు లైన రథికు లందరు ఒకసారియే నశింప లేదు.

“మహారాజా! అప్పుడు ఖండితము లైన యోధుల హస్త-పాదములు, కుండల మండిత మస్తకములు, ధనుస్ - బాణ - ప్రాస - ఖడ్గ - పరశు - పట్టిశ - నాళిక - అల్పనారాచ - నఖర - శక్తి - తేమరాద్యనేక శస్త్రాస్త్రములు, వివిధ - విచిత్ర - కవచములు, విరిగిన రథములు, చచ్చిన గజాశ్వములున్న ఇటు - నటు చెదరి పడి యుండెను. వాయువేగము గలిగి సారథి శూన్యము లై, భయపడిన యశ్వములు రథములను మాటి-మాటికి ఇటు నటు నీడ్చు చుండెను. యోధులు, ధ్వజములున్న నష్టము లై, శూన్య నగరముల వలె నున్న రథములు గూడ నక్కడ కనపడు చుండెను. భూషణాలంకృతము లైన వీరుల మృతశరీరములు అచ్చటచ్చట పడి యుండెను. ఖండించి పడ గొట్టబడిన పుష్పమాలా రత్నహార కిరీట మకుట శిరోవేష్టన కింకణీ (మువ్వలు) వక్షోమణి - సువర్ణ పతాక - శిరోమణ్యాది వివిధ వస్తువులు గూడ నిటు - నటు చెదరి పడి యుండెను. ఈ యన్నింటి చేత నిండిన యుద్ధరంగము, నక్షత్రములు వ్యాపించిన యాకాశము వలె, శోభిల్లు చుండెను.

“మహారాజా! ఆ సమయమందే దుర్యోధనుడు, అసహనము చేత కుపితు డై, నకులునితో యుద్ధము చేయుట కారంభించెను. నకులుడు దుర్యోధనుని కుడిగా ఉంచి, అతనిపై నూర్లకొలది బాణ పరంపరలు వర్షింపగా, అక్కడ మహా కోలాహలము చెలరేగెను. అప్పుడు దుర్యోధనుడు, తాను శత్రువు చేత అతని కుడి వైపుగా నుంచ బడుట చూచి, సహింపక తాను గూడ నకులుని తన కుడి వైపునకు తెచ్చుటకు ప్రయత్నించెను. అప్పుడు తేజస్వియైన నకులుడు యుద్ధము యొక్క విచిత్ర పద్ధతులను తెలిసిన వాడు కాబట్టి తనను దుర్యోధనుడు అతని కుడివైపుగా తెచ్చుటకు ప్రయత్నించుట చూచి అతనిని వెంటనే ఆపెను.

“మహారాజా! నకులుడు బాణముల చేత దుర్యోధనుని పీడించుచు, అన్ని వైపులనుండి ఆపి, యుద్ధ విముఖుని జేసెను. అతని పరాక్రమమును సైనికు లందరు ప్రశంసించిరి. అప్పుడు నకులుడు, నీ యొక్క దురాలోచనమును, తనకు సంభవించిన

దుఃఖములనున్న స్మరించుకొని దుర్యోధనుని ఆహ్వానించుచు, 'అరే! నిలువుము!' అని యనెను.

188వ అధ్యాయము

దుశ్శాసన - సహదేవులకు, కర్ణ - భీమసేనులకు, అర్జున ద్రోణులకు ఘోర యుద్ధము:-

“మహారాజా! తరువాత తన రథ వేగము చేత భూమిని కంపింప జేయుచు దుశ్శాసననుడు కుపితు డై, సహదేవునిపై నాక్రమణము చేసెను. అప్పుడు వెంటనే సహదేవుడు ఒక భల్లముచేత దుశ్శాసనుని సారథి శిరస్సు ఖండించెను. ఆ కార్యము ఏ సైనికుడు గూడ చూడ జాలనంతటి లాఘవముతో నతడు చేసెను. పగ్గములు విడివడుట చేత అశ్వములు తమ యిష్టము వచ్చినట్లు ఉరుకుచున్నప్పుడు, తన సారథి చంపబడె నని దుశ్శాసనునకు తెలిసెను. అశ్వ సంచాలన కళయందు నిపుణు డైన దుశ్శాసనుడు తానే గుఱ్ఱములను తోలుచు, యుద్ధముగూడ విచిత్రముగ చేయుచుండుట చూచి, మనవారు, శత్రువులున్ను ప్రశంసించిరి.

“మహారాజా! అప్పుడు సహదేవుడు దుశ్శాసన రథాశ్వములపై గూడ తీక్షణ బాణములు గురియగా నవి పీడింపబడి, ఇటు-నటు నుఱుక జొచ్చెను. దుశ్శాసనుడు గుఱ్ఱముల పగ్గములు పట్టుకొనినప్పుడు ధనుస్సు విడుచుచు, ధనుస్సుతో పోరాడు చున్నప్పుడు పగ్గములు విడుచుచు నుండెను. అట్లతడు దుర్బలుడుగా నున్న యవసరములందే సహదేవు డతనిని బాణములచేత కప్పు చుండెను. అప్పుడు మశ్శాసననుని రక్షించుటకు కర్ణుడు రాగా, భీమసేనుడు గూడ సంసిద్ధుడై, మూడు భల్లములచేత కర్ణుని రెండు భుజములందు, రొమ్మునందున్న గాఢముగ కొట్టి గాయపరచి, బిగ్గరగా గర్జిల్లెను.

“మహారాజా! తరువాత, కర్ణుడు, తోకద్రొక్కిన పాము వలె, కుపితు డై, తిరిగి వచ్చి, తీక్షణబాణములు వర్షించి భీముని ఆపెను. అప్పు డా యిరువురకు ఘోర యుద్ధము జరిగి పరస్పరము వికృతదృష్టితో చూచుచు ఆబోతులవలె, అఱచు చుండిరి. తరువాత నిరువురు వేగముగ తలపడి, అతి సమీపమునకు వచ్చుట చేత వారి బాణ ప్రయోగ క్రమము తెగి పోయెను. గనుక, వారు గదా యుద్ధము చేయుట కారంభించిరి.

“మహారాజా! భీమసేనుడు కర్ణుని రథము యొక్క కూబరమును (నొగ) గద చేత విరిచి, నూరు ముక్కలు చేసెను. అప్పుడు కర్ణుడు భీముని గదనే తీసికొని

త్రిప్పుచు భీముని రథముపై విసిరెను. ఇంతలో భీముడు మరియొక గదచేత ఆ గదను విరిచి, మరల నొక గదను కర్ణుని పై విసరగా, కర్ణుడు తీక్షణబాణములచేత ఆ గదను కొట్టగా, అది తిరిగి పోయి భీముని పైననే పడెను. కర్ణ బాణాహత మైన యా గద, మంత్రము చేత చంపబడిన సర్పిణి వలె, తిరిగి భీమసేనుని రథముపైననే పడెను. ఆ దెబ్బచేత భీముని ధ్వజము నేలపై పడి సారథిగూడ మూర్ఛిల్లెను.

“మహారాజా! అప్పుడు క్రోధ వ్యాకులు డైన భీముడు కర్ణుని ఎనిమిది బాణముల చేత కొట్టి నవ్వుచు కర్ణుని ధ్వజ - ధనుస్ - తూణీర (అంబులపోది) ములను గూడ బాణములతో కొట్టి పడవేసెను. అప్పుడు కర్ణుడు మరల బంగారు ధనుస్సు తీసికొని భీమసేనుని యొక్క ఎలుగుబంటి వలె నల్లని వన్నె గల గుఱ్ఱములను, ఇరువురు పార్శ్వ రక్షకులనున్న బాణములతో కొట్టి సంహరించెను. ఇట్లు రథహీనుడైన భీమసేనుడు, సింహము పర్యంత శిఖర మెక్కినట్లు, ఎగిరి నకులుని రథముపై ఎక్కిను.

“రాజేంద్రా! ఇట్లే, ద్రోణార్జునులు పరస్పరము విచిత్ర యుద్ధము చేయు చుండిరి. వారు బాణ సంధానముచేత రథముల సంబంధములచేత, యుద్ధము చేతను చూచువారి నేత్రములకు, మనస్సులకున్న మోహము కలిగించు చుండిరి. గురు శిష్యుల యపూర్యయుద్ధము చూచు చున్న యోధులు సంగ్రామము నుండి విరమించిరి. ఆ యిరువురు వీరులు సేనా మధ్యమందు రథముయొక్క విచిత్ర గమనములు ప్రదర్శించుచునే, ఒకరి నొకరు కుడివైపునకు తెచ్చుకొనుటకు ప్రయత్నించు చుండిరి. వారి పరాక్రమమును సైనికులు అశ్రర్య చకితులై చూచు చుండిరి.

“మహారాజా! మాంసపు ముక్క కొరకు ఆకాశమందు రెండు డేగలు పోరాడునట్లు రాజ్యము కొరకు గురు-శిష్యులకు అక్కడ మహాయుద్ధము జరుగు చుండెను. ద్రోణాచార్యుడు అర్జున జయేచ్ఛ చేత ఏ-యే యస్త్రములు ప్రయోగించు చుండెనో, వాని నన్నిటిని అర్జునుడు వెంటనే, నవ్వుచు ఖండించు చుండెను. ద్రోణుడు అర్జునుని కంటె మించ జాలనప్పుడు, అస్త్ర శస్త్ర పద్ధతులను బాగుగా నెరిగిన గురుదేవుడు ఐంద్ర - పాశుపత - త్యాగ్స్త్ర - వాయవ్య - వారుణాది దివ్యాస్త్రములను ప్రయోగింపగా, అర్జునుడు వానిని వెంటనే శాంతింప జేసెను.

“మహారాజా! అర్జును డట్లు ఆచార్యుని యస్త్రములను నష్టపరచినప్పుడు, ఆచార్యుడు పరమ దివ్యాస్త్రములచేత అర్జునుని కొప్పెను. ఆచార్యుడు ప్రయోగించిన

యస్తముల నన్నింటిని అర్జునుడు అటువంటి దివ్యాస్త్రములనే ప్రయోగించి నష్టపరచుచుండెను. అట్లు తన పరమదివ్యాస్త్రములు గూడ నష్టము లైనప్పుడు అర్జునుని తన మనస్సులో ప్రశంసించుచు, ఆ శిష్యుని ద్వారా తాను సమస్త భూమండలమందలి శస్త్రవేత్త లందరికన్నను శ్రేష్ఠుడ నని తలచు చుండెను.

“మహారాజా! అట్లు అర్జునుని చేత ఆప బడుచున్న ద్రోణాచార్యుడు అతి ప్రయత్నము చేత, చిరునవ్వుతో, అర్జునుని ముందుకు సాగనీయక ఆపెను. అప్పుడు ఆ గురుశిష్యుల మహా యుద్ధము చూచుటకు ఆకాశమందు అనేక దేవతలు, వేలకొలది మంది గంధర్వులు, ఋషులు, సిద్ధులున్ను నిలిచి యుండిరి. యక్ష - గంధర్వులచేత, అపస్సరసల చేతను నిండిన యాకాశము మేఘ పరివృత మైనట్లు శోభిల్లు చుండెను. అదృశ్యులుగా నున్న ఆ దేవతాదులు ద్రోణార్జునులను స్తుతించుచున్న మాటలు వినపడు చుండెను. దివ్యాస్త్రముల తేజస్సు చేత దశదిక్కులు ప్రకాశించుచున్నప్పుడు ఆకాశమందు నిలిచి యున్న సిద్ధులు, ఋషులున్ను ఇట్లు సంభాషించుకొన జొచ్చిరి.

“ఈ యుద్ధము మనుష్య - ఆసుర - రాక్షస - దేవ - గంధర్వాదులది కాదు. ఇది ఉత్తమ ‘బ్రాహ్మ’ యుద్ధము. ఆశ్చర్యజనక మైన ఈ విచిత్ర సంగ్రామము మనమెప్పుడున్న కని-విని యెరుగము. ద్రోణార్జునులు ఒకరినొకరు మించి యుద్ధము చేయుచున్నారు. ఈ యిరువురిలో గల యంతరము ఇతరు లెవరున్న చూడ జాలకున్నారు. భగవంతు డైన శంకరుడు రెండు రూపములు ధరించి ఆ రెండు పరస్పరము యుద్ధము చేసిన యెడల, అది ఈ యుద్ధమునకు ఉపమానముగ చెప్పవచ్చును. ఈ యిరువురి యుద్ధము వంటిది ఎక్కడ గూడ లేదు.

“ఆచార్య ద్రోణుని యందు సమస్త జ్ఞానము సంచిత మై యున్నది. కాని, అర్జునుని యందు జ్ఞానముతో పాటు యోగము కూడా నున్నది. ఇట్లే, ఆచార్యుని యందు ఒకనియందే సమస్త శైర్యము సంచిత మై యున్నది. కాని, అర్జునుని యందు శైర్యముతో బాటు బలము గూడ నున్నది. ఈ యిరువురు మహాధనుర్ధరులు ఏ యితర యోధులచేత గూడ చంపబడ జాలరు. వీరు తలచిన యెడల దేవతాసహిత మైన సమస్త జగత్తును నశింప జేయ గలరు.

“మహారాజా! ఈ ద్రోణార్జునులను చూచి, ఆకాశమునందు ప్రచ్ఛన్నులుగా నున్నవారు, ప్రత్యక్షముగ కనపడుచున్న వారున్న ఈ మాటలు చెప్పు చుండిరి.

తరువాత ద్రోణాచార్యుడు అర్జునునకు, ఆకాశమునందు అదృశ్యు లై యున్న ప్రాణులకున్న సంతాపము గలిగించుచు, బ్రహ్మాస్త్రమును ప్రకటింప జేసెను. వెంటనే, పర్వత - వన వృక్ష సమేతముగ భూమి కంపింప జొచ్చెను. అతి విషమముగ సుడిగాలి వీచెను. సముద్రములు క్రోధిల్లెను. ద్రోణాచార్యుడు బ్రహ్మాస్త్రమును ఎత్తగనే, కౌరవ - పాండవ సేనలకు, సమస్త ప్రాణులకున్న మహాభయము కలిగెను. ద్రోణార్జునులు ఒండొరులను జయింప జాలనప్పుడు, దొమ్మి యుద్ధము చేత ఆ సంగ్రామము వ్యాపకముగ చేయబడెను.

“మహారాజా! ద్రోణార్జునులకు ఘోరయుద్ధము జరిగినప్పుడు, ఎవరికిన్ని ఏమియు తోచకుండెను. అప్పుడు, ఆచార్యుడు అర్జునుని విడిచి, పాంచాలురపై దాడి చేయగా, అర్జునుడు కూడా ఆచార్యుని ఎదురించుట విడిచి కౌరవ సేనలను కొట్టి పారద్రోల జొచ్చెను. ఆ మహా సమరమందు ఆ యిరువురి బాణముల చేత రణరంగ మంతయు అంధకారబంధుర మయ్యెను. ఆ తుముల యుద్ధము సమస్త జగత్తునకు భయంకరముగ నుండెను. ఆకాశమునందు మేఘ సమూహములు చుట్టుకొనినట్లు బాణ జాలములు వ్యాపించెను. దానిచేత ఆకాశమందు అప్పుడు, ఏ పక్షులు గూడ ఎక్కడికిన్ని ఎగిరిపోవ జాలకుండెను.

189వ అధ్యాయము

ధృష్టద్యుమ్నుడు దుశ్శాసనుని ఓడించి ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేయుట :-

“మహారాజా! ఈ విధముగ గజాశ్వ - పదాతి సైనికుల సంహారకారక మైన యుద్ధము జరుగు చుండగా, దుశ్శాసనుడు ధృష్టద్యుమ్నునితో పోరాడ జొచ్చెను. అంతకు ముందు ద్రోణాచార్యునితో పోరాడు చున్న ధృష్టద్యుమ్నుడు దుశ్శాసన బాణ పీడితు డై నీ పుత్రుని రథాశ్వములపైన బాణములు కురియుట కారంభింపగా, ఒక్క క్షణము లోనే దుశ్శాసనుని రథ - ధ్వజ - సారథులు ఆ బాణములచేత అదృశ్యులైరి. అప్పుడు మిక్కిలి బాణ పీడితు డైన దుశ్శాసనుడు ధృష్టద్యుమ్నుని యెదుట నిలువజాలక పారి పోయెను.

“మహారాజా! తరువాత, ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణాచార్యుని పైననే దాడిచేయగా, వారిరువురి మధ్య హృదికపుత్రు డైన కృతవర్మ, దుశ్శాసనుని ముగ్గురు సోదరులున్న వచ్చి, నలువైపుల ధృష్టద్యుమ్నుని ఆపజొచ్చిరి. అప్పుడు ప్రజ్వలితాగ్ని వలె

తీజస్వియైన ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణాచార్యుని యెదుటికి పోవుట చూచి, నకుల - సహదేవులు అతనిని రక్షించుటకు అతని వెనువెంట పోయిరి.

నకుల సహదేవులు ధృష్టద్యుమ్నుని రక్షించుట :-

“మహారాజా! అప్పుడు మహారథికులందరు మృత్యువు నెదిరించుచు ఒండొరులు యుద్ధము చేయజొచ్చిరి. వా రందరి మనస్సులు పరిశుద్ధముగా నుండి వారు నిర్మలమైన ఆచార వ్యవహారములతో నుండిరి. అందరున్ను స్వర్గప్రాప్తియే లక్ష్యమునందుంచుకొని యుండిరి గనుక, పరస్పర విజయేచ్ఛచేత ఆర్యజనోచితమైన యుద్ధము చేయ జొచ్చిరి. అందరున్ను సత్కులీనులు. నిష్కళంక కర్మకరులు. కనుక, ఆ యోధులు ఉత్తమగతి పొందగోరి, ధర్మయుద్ధ తత్పరు లైరి.

“మహారాజా! అక్కడ అధర్మము, నిందనీయము నైన యుద్ధము జరుగ కుండెను. ఆ యుద్ధమునందు - కర్ణి¹, నాళిక², విషలిప్తబాణ, వస్తిక³ నామకములైన యస్త్రములు ప్రయోగింప బడకుండెను. సూచీ⁴, కపిశ⁵, గవాస్థి⁶ (గోవుల ఎముకల చేత చేయబడినది), గజాస్థి⁷ (ఎనుగుల ఎముకలచేత నిర్మింపబడినది), సంశ్లిష్ట

(1) బాణముఖమునకు ఎదురుగా కొనలు గల రెండు ముండ్లు గల బాణము ‘కర్ణి’ యనబడును. అది శరీరములో దూరిన తరువాత మరల బయటికి దానిని పెరికినప్పుడు దానిముండ్లు పేగులతో పాటు బయటికి వచ్చును. కనుక అది నింద్యమైన బాణము; (2) ‘నాళిక’ నామక బాణము మిక్కిలి చిన్నదిగా నుండును. ఇది పూర్తిగా శరీరములో మునిగి పోవును. గనుక, దానిని బయటికి తీయుట కష్టము; (3) బాణ దండము, దాని యగ్రమున్ను కలియు సంస్థానమందు మిక్కిలి పలుచగా నున్న బాణము ‘వస్తిక’ మనబడును. దానిని శరీరమునుండి పెణికినపుడు అది నడుమ విరిగి బాణాగ్రము శరీరము లోపలనే ఉండి బాణదండము మాత్రమే బయటికి వచ్చును. (4) ‘సూచీ’ నామక బాణముగూడ కర్ణి బాణము వలెనే యుండును. సూచీలో అనేక కంటకము లుండును. ఇదియే ఈ రెంటికి భేదము. (5) కొందరు ‘కపిశ’ బాణము గూడ సూచి వంటిదే యనెదరు. మఱి కొందరు కపిశము యొక్క కొన వానరము యొక్క యెముక చేత నిర్మింపబడు ననెదరు. కపిశ బాణము ఉక్కుతో చేయ బడునని, దాని దెబ్బ కొంచెము తగిలినను శరీరములో లోతుగా అది దూరిపోవుననియు అనేకుల యభిప్రాయము. ‘మేదిసీ’ నిఘంటువులో కపిశ శబ్దమునకు నల్లది అని యర్థము చెప్ప బడినది. ఉక్కు అనగా ‘నల్ల యినుము’ అని యర్థము. (6,7) గోవు యెముకతో చేయబడినది ‘గవాస్థి’ యని, యేనుగు ఎముకతో చేయబడినది ‘గజాస్థి’ యనియు చెప్పబడును. దీని ప్రభావము గూడ విషలిప్త బాణపు ప్రభావము వంటిది గానే యుండును.

(రెండు ముండ్లు గలది), పూతి (దుర్గంధయుక్తము), జిహ్వాగ (వంకరగా పోవునది) నామక బాణములు ప్రయోగింప బడకుండెను.

“మహారాజా! ఆ యోధులందరు ధర్మ యుద్ధము చేత ఉత్తమ లోకములు, కీర్తియు పొంద దలచి సరళములు, పరిశుద్ధములు నైన శస్త్రములనే ధరించు చుండిరి. మీ యొక్క నలుగురు యోధులు, ముగ్గురు పాండవ వీరులతో చేసిన యుద్ధము అన్ని దోషములు లేకుండ నుండెను. ధృష్టద్యుమ్నుడు అస్త్ర ప్రయోగము అతి త్వరగా చేయువాడు. నకుల సహదేవులు కౌరవ మహారథికులను ఆపి యుండుట చూచి, ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణాచార్యుని ఎదురించెను. ఆ నలుగురు నకుల సహదేవులతో నాలుగు వాయువులు రెండు పర్వతములను ఎదురించినట్లు తలపడిరి. ఇంతలోనే ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణుని కడకు వచ్చెను.

“మహారాజా! ధృష్టద్యుమ్నుడు, ద్రోణాచార్యుని వైపు పోవుట, తన పక్షపు నలుగురు వీరులు, నకులునితో నిద్దరు, సహదేవునితో నిద్దరున్నా యుద్ధము చేయుటయు చూచి దుర్యోధనుడు రక్తపానము చేయు బాణములు గురియుచు వారి నడుమ వచ్చెను. అది చూచి సాత్యకి మిక్కిలి త్వరగా దుర్యోధనుని ఎదుర్కొనెను.

సాత్యకి - దుర్యోధనుల సంవాదము - యుద్ధము :-

“మహారాజా! సాత్యకి, దుర్యోధనులు దగ్గరగా చేరి యుద్ధము చేయుచు, వారి బాల్యమునందలి స్నేహ విషయములన్నియు జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని, ఒండొరులను చూచుచు చిరునవ్వుతో, ప్రసన్నులై యుండిరి. తరువాత, దుర్యోధనుడు తన ప్రవర్తనమును నిందించు కొనుచు ప్రియమిత్రుడైన సాత్యకితో ని ట్లనెను.

“మిత్రమా! క్రోధ - లోభ - మోహ - అమర్షము లనెడు క్షత్రియోచిత ప్రవర్తనములు, ఔరసబలమున్ను అతి నిందనీయములు. వానికి ధిక్కార మగుగాక! క్రోధ - లోభాదులకు వశుడ వై నీవు నీ బాణములకు నన్ను గురి చేయు చున్నావు. అట్లే, నేను గూడ నిన్ను గురి చేయు చున్నాను. వాస్తవముగా, నీవు నా ప్రాణముల కంటె మించిన ప్రియమిత్రుడవు. అట్లే, నేను గూడ నీకు ప్రియమిత్రుడను. మన యిరువురి బాల్యవర్తనమును గూర్చి ఇప్పుడు స్మరించుకొను చున్నాను. కాని, ఆ మైత్రి యంతయు ఈ యుద్ధరంగమందు జీర్ణ మయ్యెను. నేటి యీ యుద్ధమునందు క్రోధ లోభములు దప్ప మరి యేమున్నవి?”

“మహారాజా! ఉత్తమాస్త్ర జ్ఞాన సంపన్నుడైన సాత్యకి నవ్వుచు తీక్ష్ణ బాణములను పైకెత్తి, దుర్యోధనుని మాటలకు ఇట్లు ఉత్తరము చెప్పెను.

“దుర్యోధనా! ఇది మనము ఒకచోట కలిసి క్రీడించు చున్న సభకాదు. ఆచార్యుని గృహము కూడ కాదు.

ఆ మాటకు దుర్యోధనుడు, సాత్యకి! మన బాల్య క్రీడలు ఇప్పుడెక్కడికి పోయెను? మనకు ఈ యుద్ధము ఎక్కడి నుంచి వచ్చి పడెను? కాలమును దాటుట మిక్కిలి కఠినము. మనకు ధనము చేత, లేక ధనలాభేచ్ఛ చేతను ఏమి ప్రయోజనము? ధనలోభముచేతనే మన మందర మిక్కడ చేరి పోరాడు చున్నాము” అని యనగా, సాత్యకి దుర్యోధనునితో నిట్లనెను.

“రాజా! గురు జనులతో గూడ యుద్ధము చేయుట క్షత్రియులకు సనాతన మైన యాచారము. నేను నీకు ప్రియుడనైన యెడల, నీవు నన్ను త్వరగా సంహరింపుము. జాగు చేయకుము. నీ విట్లు చేసినప్పుడు, నేను పుణ్యాత్ముల లోకములకు పోయెదను. జయించు శక్తి, బలమున్ను నీకు కలవు. అది యంతయు నాపై చూపుము. ఎందుకనగా, నేను నా మిత్రుల మహా సంకటమును చూచుటకు ఇష్టపడను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! దుర్యోధనుని మాటలకు ఇట్లు ఉత్తరము చెప్పి, ఏ మాత్రము దయ జూపక సాత్యకి నిర్భయుడై, త్వరగా ముందుకు సాగెను. అప్పుడు, సాత్యకిని దుర్యోధనుడు ఆపి, బాణములచేత కొప్పెను. గజ-సింహముల వంటి కురువంశ - మధువంశ సింహములకు పరస్పరము ఘోర యుద్ధము జరిగెను. దుర్యోధనుడు పదిబాణములతో సాత్యకిని గాయపరచగా, నతడు గూడ తొందరి బాణములతో దుర్యోధనుని కొట్టి బాణాచ్ఛాదితుని చేసెను. అప్పుడు దుర్యోధనుడు ముప్పది బాణములు కొట్టి సాత్యకిని క్షతగాత్రుని జేసి, క్షురప్రము చేత సాత్యకి బాణమును, ధనుస్సునున్ను ఖండించి, ముక్కలు చేసెను. అప్పుడు సాత్యకి మరియొక ధనుస్సు తీసికొని దుర్యోధనునిపై బాణ పరంపరలు గురియ జొచ్చెను. తనపై బడు చున్న యా బాణ పంక్తులను దుర్యోధనుడు కొట్టి, అనేక శకలములు చేసెను. దాని చేత యుద్ధరంగమందు అందరు హర్ష ధ్యనులు చేయదొడగిరి. తరువాత గూడ దుర్యోధనుడు సాత్యకిపై డెబ్బది మూడు బాణములు ప్రయోగించి, యతనిని పీడించెను.

“మహారాజా! అప్పుడు సాత్యకి దుర్యోధనుని ధనుర్బాణములను ఖండించి, యతనిని గూడ గాయపరచెను. ఆ దెబ్బచేత దుర్యోధనుడు పీడితుడై, వ్యధ చెంది, రథములోపల పోయెను. మెల్ల-మెల్లగా కొంత విశ్రాంతి తీసికొని దుర్యోధనుడు మరల సాత్యకిపై దాడి చేసి యతని రథమును బాణజాలములతో గొప్పెను. ఇట్లే, సాత్యకి గూడ దుర్యోధన రథముపై బాణములు గురియ జొచ్చెను. దీనిచేత అది దొమ్మి పోరాటముగా, మారెను. అక్కడ ప్రయోగింప బడిన బాణములు అక్కడి ప్రాణులపైన పడినప్పుడు, ఎండిన వెదుళ్ళ కుప్పపై, పడిన యగ్ని వలె చట-చట ధ్వనులు కలుగు చుండెను. ఆ యిరువురి వేలకొలది బాణములచేత భూమి కప్పబడెను. ఆ బాణములచేత ఆకాశమునందు పక్షుల సంచారముగూడ నిలిచెను.

కర్ణ భీమసేనుల యుద్ధము :-

“మహారాజా! ఆ యుద్ధమందు దుర్యోధనుని కంటే సాత్యకి ప్రబలుడై మించి యుండుట చూచి, కర్ణుడు దుర్యోధన రక్షణార్థమై వచ్చెను. కాని, భీమసేనుడు అది సహించక, అనేక బాణములు వర్షించుచు కర్ణునిపై దాడి చేయగా, కర్ణుడు నవ్వుచు భీముని బాణములను నష్టపరచి, ధనుస్సును ఖండించి, సారథిని గూడ వధించెను. దానిచేత భీముడు అత్యంత కుపితుడై గద చేత కర్ణుని ధ్వజ ధనుస్సారథులను గూడ మర్దించి, కర్ణుని ఒక రథ చక్రముగూడ విరిచినను, కర్ణుడు విరిగిన చక్రము గల రథముపై, గిరిరాజువలె, స్థిరముగా నిలిచెను. అతని రథాశ్వములు ఏకచక్ర రథమును చాల సేపటి దాక, సూర్యుని సప్తాశ్వములు అతని యేక చక్ర రథమును ఈడ్చుచున్నట్లు మోయుచుండెను. మహారాజా! భీమసేనుని పరాక్రమమును కర్ణుడు సహింప జాలక, అనేక శస్త్రాస్త్రములు ప్రయోగించి, భీమునితో పోరాడ జొచ్చెను.

“మహారాజా! దానిచేత భీముడు కుపితుడై పోరాడుచున్నప్పుడు క్రుద్ధుడైన ధర్మపుత్రుడు పాంచాల - మత్స్యవీరులతో నిట్లనెను.

“వీరులారా! మహా రథికులైన యోధులు మాకు మా ప్రాణముల మస్తకముల వంటివారు. వారే ధార్త రాష్ట్రులతో పోరాడుచున్నారు. మీరందరు మూర్ఖులు, అచేతనుల వలె ఇక్కడ ఎందుకు నిలిచియున్నారు? ఆ రథికులందరు క్షత్రియ ధర్మము చేత యుద్ధము చేయు చున్నచోటికి మీరు గూడ పోయి విజయశీలురగుడు. లేదా, మరణింపుడు. రెండు విధముల గూడ ఉత్తమగతి పొందెదరు. జయించి మీరు బహుళ

దక్షిణలిచ్చి చేయు అనేక యజ్ఞములచేత భగవంతుడైన యజ్ఞపురుషుని ఆరాధింపుడు, లేదా, చంపబడిన తరువాత దేవతారూపముతో అనేక పుణ్యలోకములు పొందుడు.

“మహారాజా! ఇట్లు యుధిష్ఠిరునిచేత ప్రేరితులైన ఆ వీర మహారథికులు యుద్ధ సన్నద్ధులై క్షత్రియ ధర్మమును ముందిడుకొనుచు, మిక్కిలి త్వరగా ద్రోణాచార్యుని పై ఆక్రమణము చేసిరి. ఒకవైపు, ఆచార్యుని పాంచాల వీరులు బాణములతో కొట్టుచుండగా, మరియొకవైపు భీమసేనాదులు ఆచార్యుని చుట్టుముట్టి యుండిరి.

“మహారాజా! పాండవులలో కొంచెము కుటిల స్వభావులైన నకుల సహదేవ భీమసేనులు మువ్వరు అర్జునునితో ‘అర్జునా! పరుగెత్తుము! పరుగెత్తుము! త్వరగా ద్రోణాచార్యుని నుండి ఈ కౌరవులనుపారద్రోలుము. ఈ రక్షకులు చంప బడినప్పుడే పాంచాల వీరులు వీరిని చంపగలరు. అనగా, అర్జునుడు హఠాత్తుగా కౌరవ యోధులపై దాడి చేసెను. అటువైపు ద్రోణుడు ధృష్టద్యుమ్నాది పాంచాలురపై దాడి చేసెను. ద్రోణుని ఆ యైదవనాటి యుద్ధమందు వీరు లందరు పరస్పరము మర్దించు చుండిరి.

190వ అధ్యాయము

ద్రోణాచార్యుని ఘోర యుద్ధము :-

ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! తరువాత ద్రోణాచార్యుడు క్రుద్ధుడై, పూర్వము ఇంద్రుడు దానవ సంహారము చేసినట్లు, పాంచాలుర సంహారమునకు ఆరంభించెను. ద్రోణ బాణ పీడితులైన పాంచాల - సృంజయ మహారథికులు ధైర్యవంతు లగుట చేత కొంచెము గూడ భయపడక ద్రోణాచార్యునితో యుద్ధము చేయుచు అతనివైపు సాగి పోయిరి. అప్పుడు ద్రోణుని బాణవర్షముచేత ఆచ్ఛాదింప బడి అన్ని వైపుల కొట్ట బడుచున్న పాంచాల వీరుల యొక్క భయంకర మైన యార్తనాదము విన బడుచుండెను. ఇట్లు ద్రోణాచార్యునిచేత పాంచాల వీరులు చంప బడు చుండిరి. ద్రోణుని శస్త్రాస్త్రములు ఎడతెగక కురియు చున్నప్పుడు పాండవులకు మిక్కిలి భయము కలిగెను. ఆ యుద్ధమందు అశ్వములు, మనుష్యయోధులున్న నశింప బడు చుండుట చూచి, పాండవులకు విజయాశ క్షీణించి, ఇట్లు యోచింప జొచ్చిరి.

“గ్రీష్మఋతువునందు ప్రజ్వలితాగ్ని శుష్కవనమును, గడ్డి కుప్పలనున్న భస్మము చేయునట్లు, ఉత్తమాస్త్రజ్ఞున సంపన్నుడైన యాచార్యుడు మనను సంహరింప కుండునా? ఇతర యోధు డెవడు గూడ అతనివైపు చూచుటకు శక్తి చాలకున్నాడనగా,

యుద్ధము చేయుమాట ఎక్కడిది? ధర్మజ్ఞుడైన అర్జునుడు ఎప్పుడు గూడ ఆచార్యునితో యుద్ధము చేయడు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! పాండవులు ద్రోణుని బాణములచేత పీడితులై, భయపడుట చూచి, వారికి మేలు చేయుటయందే నిమగ్ను డై యున్న శ్రీకృష్ణ భగవానుడు అర్జునునితో నిట్లనెను.

“పార్థా! ఆచార్య ద్రోణుడు ధనుర్ధరు లందరిలో శ్రేష్ఠుడు. ఇతనిచేతిలో ధనుస్సు ఉన్నంత వరకు ఇతనిని ఇంద్రాది దేవతలు గూడ ఏ విధమునను జయింప జాలరు. ఆచార్యుడు ఆయుధమును క్రిందపడవేసినప్పుడే, ఇతడు చంప బడును. కనుక, పాండవులారా! గురువధ చేయుట సముచితము కాదు అను ధర్మభావనను విడిచి, అతనిని జయించుటకు ఏ దైన ప్రయత్నము చేయుడు. దానిచేత సువర్ణ రథముగల ద్రోణాచార్యుడు మిమ్మందరిని వధింప కుండును. అశ్వత్థామ చంప బడినప్పుడు ఆచార్యుడు యుద్ధము చేయ జాలడు. ఎవ డైన వచ్చి ద్రోణునితో ‘యుద్ధము నందు అశ్వత్థామ చంప బడెను’ అని చెప్పవలెను.

“మహారాజా! కృష్ణుడు చెప్పిన మాట అర్జునునకు మంచి దనిపించ లేదు. కాని, ఇతరు లందరు ఈ యుక్తిని మెచ్చుకొనిరి. యుధిష్ఠిరుడు మాత్రము మిక్కిలి కష్టముతో ఈ మాటను అంగీకరించెను. అప్పుడు భీమసేనుడు తన సేనలోనే యున్న ఒక మహాగజమును గదచేత వధించెను. ఆ యేనుగు పేరు ‘అశ్వత్థామ’. అది మాళవ దేశ రాజైన ‘ ఇంద్రవర్మ’ గజము. దానిని సంహరించి భీముడు లజ్జించుచు, ద్రోణాచార్యుని కడకు పోయి మిక్కిలి బిగ్గరగా అశ్వత్థామ చంపబడెను. అని యనెను. ‘అశ్వత్థామ’ నామము గల యేనుగు చంప బడెను. దానినే మనస్సు నందుంచుకొని భీమసేనుడు అప్పుడు అసత్యవాక్కు చెప్పి యుండెను. భీమసేనుడు పలికిన ఆ యప్రియ వాక్కు విని ద్రోణాచార్యుడు శోకవ్యాకులు డై, శిథిలు డయ్యెను. జలము పడగనే ఇసుక ముద్ద విడిపోయినట్లు, ఆ మాట చేత ద్రోణుని శరీరము శిథిల మయ్యెను. అప్పుడు ద్రోణాచార్యునకు ‘భీముని మాట సంభవమా? అసంభవమా? ఎందుకనగా, తన పుత్రుని బల పరాక్రమములు తానెరుగును గనుక, అతని మరణవార్త వినియు ధైర్యము చేత అచంచలు డై యుండెను. అతడు మనస్సు నందు ‘నా పుత్రుడు శత్రువులకు అసాధ్యుడు’ అని మాటి-మాటికి విచారించి, క్షణములోనే తేరుకొని, తనకు తాను ఊరడించు కొనెను.

“మహారాజా! తరువాత ఆచార్య ద్రోణుడు తనకు మృత్యు స్వరూపు డైన ధృష్టద్యుమ్నునిపై అనేక సహస్ర బాణములు గురియుచు, సంచరించు చున్నప్పుడు ఆచార్యునిపై ఇరువది వేల మంది పాంచాల వీరులు అన్ని వైపులనుండి బాణములు కురియ జొచ్చిరి. వర్షాకాలమందు మేఘ సమూహముచేత కప్పబడిన సూర్యుడు కనపడనట్లే, బాణములరాశి చేత అణగి యున్న ద్రోణాచార్యుడు మాకు కనపడ కుండెను.

“మహారాజా! అప్పుడు శత్రు సంతాపకారకు డైన ఆచార్య ద్రోణుడు, పాంచాలురు తనపై ప్రయోగించిన బాణ సమూహములను నష్టపరచి, క్రోధా మర్షముల చేత పాంచాలుర వధ కొరకు బ్రహ్మాస్త్రమును ప్రకటింప జేసెను. తరువాత, సమస్త సైనికులను నశింప జేయుచున్న ద్రోణాచార్యుడు మిక్కిలి శోభిల్లు చుండెను. అతడు పాంచాల వీరుల మస్తకములను సువర్ణ భూషితములై, పరిఘముల వలె నుండి, బలిసిన భుజములనున్ను ఖండించెను. అట్లు చంపబడు చున్న పాంచాలురు సుడిగాలి చేత పెరకబడిన వృక్షముల వలె నేల గూలిరి.

“మహారాజా! నేల గూలుచున్న గజాశ్వముల రక్తమాంసములచేత బురద యేర్పడుట వలన అక్కడి నేలపై నడచుట అసంభవ మయ్యెను. అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు ఇరువదివేల మంది పాంచాల రథికులను సంహరించి యుద్ధరంగమందు, ధూమరహిత ప్రజ్వలితాగ్ని వలె, నిలిచి యుండెను. తరువాత భరద్వాజనందనుడు కుపితు డై మరల పూర్వము వలెనే ఒక భల్లముచేత ‘వసుదానుని’ మస్తకమును ఖండించెను. తరువాత ఏబది మంది మత్స్య దేశయోధులను, ఆరువేలమంది సృంజయ సైనికులను, పదివేల గజములనున్న సంహరించి ద్రోణుడు మరల పదివేల మంది ఆశ్విక సైనికులను వధించెను.

ఋషులు ద్రోణుని అస్త్రత్యాగము చేయుమని ఆదేశించుట :-

“మహారాజా! ఈ విధముగ ఆచార్యుడు క్షత్రియ వినాశము చేయుటకు సంసిద్ధుడై యుండుట చూచి అగ్నిదేవుని పురస్కరించుకొని విశ్వామిత్ర, జమదగ్ని, భరద్వాజ, గౌతమ, వశిష్ఠ, అత్రి, కశ్యపాద్యనేక మహర్షులు త్వరగా నక్కడకు, ద్రోణాచార్యుని బ్రహ్మలోకమునకు తోడ్కొని పోవ దలచి వచ్చేసిరి. వీరే కాక, సికత, పృశ్ని, గర్గ, భృగు, అంగిరసులు, సూర్య కిరణములు పానము చేయు వాలఖిల్యాదులు, సూక్ష్మరూప ధరు లైన యితర మహర్షులున్ను అక్కడికి వచ్చి ద్రోణాచార్యునితో నిట్లనిరి.

“ద్రోణా! నీవు ఆయుధము క్రింద వేసి మమ్ము చూడుము. ఇంతదాక నీవు అధర్మముగా యుద్ధము చేసితివి. ఇప్పుడు నీ మృత్యువునకు సమయము వచ్చినది. కనుక, నికొప్పైన ఈ క్రూరకర్మ చేయకుము. నీవు వేద వేదాంగ విద్యాంసుడవు. విశేషించి, సత్య ధర్మ పరాయణుడ వైన బ్రాహ్మణుడవు. ఈ క్రూరకర్మ నీకు మంచిది కాదు. శస్త్రాస్త్రములను విడిచి నీ సనాతన మార్గమును ఆశ్రయింపుము. నేడు ఈ మనుష్య లోకమందు నీవు ఉండవలసిన సమయము పరిపూర్ణమైనది. ఈ భూతలమందు బ్రహ్మాస్త్ర జ్ఞానము కలవారిని గూడ నీవు బ్రహ్మాస్త్రము చేతనే దహించితివి. బ్రహ్మాన్! నీవు చేసిన కార్యము ఎప్పుడు గూడ ఉత్తమ మైనది కాదు. బ్రాహ్మణోత్తమా! ద్రోణా! నీ శస్త్రాస్త్రములను ఏ మాత్రము జాగు చేయక విడువుము. ఇకపైన అతి పాపభూయిష్ఠమైన ఈ కర్మ చేయకుము.

“మహారాజా! మహర్షులు చెప్పిన మాట విని, భీమసేను డనిన మాటలు విచారించియు, ద్రోణాచార్యుడు తన యెదుట ధృష్టద్యుమ్నుని చూచి విమనస్కుడయ్యెను. అతడు పందేహించు చుండెను. కనుక, వ్యథ చెంది, తన పుత్రుడు మరణించెనా? లేదా? అను విషయము యుధిష్ఠిరుని అడిగెను. ‘యుధిష్ఠిరుడు త్రైలోక్య రాజ్యము కొఱకు గూడ ఏ విధముగ నైనను అసత్యము చెప్పడు’ అని ద్రోణాచార్యునకు దృఢ విశ్వాసముండెను. కాబట్టి, యా బ్రాహ్మణోత్తమునకు ఆ విషయమై, బాల్యము నుండి కూడ యుధిష్ఠిరుని సత్య వాక్య ధురంధరతయందు విశ్వాస ముండెను. గనుక, అతనినే యడిగెను. కాని ఇతరుల నడుగలేదు.

“మహారాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు సమస్త భూమండలమును పొండవ రహితముగ చేయుటకు ఉద్యుక్తు డై యుండెను. అది తెలిసికొని శ్రీకృష్ణభగవానుడు వ్యథ చెంది, యుధిష్ఠిరునితో నిట్లనెను.

“రాజా! క్రుద్ధు డైన ద్రోణాచార్యుడు ఇక అర్థ దినము యుద్ధము చేసిన యెడల నీ సేన యంతయు సర్వనాశ మగును. ఇది సత్యము. కనుక, నీవు ద్రోణుని నుండి మమ్ము రక్షింపుము. ఇప్పుడు అసత్య భాషణము, సత్యము కంటె మించిన మహత్త్వము కలది. ప్రాణ రక్షణము కొరకు అసత్యమాడిన వానికి అసత్య దోషము అంటదు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఇట్లు శ్రీకృష్ణయుధిష్ఠిరులు మాట్లాడుకొను చుండగనే భీమసేనుడు యుధిష్ఠిరునితో నిట్లనెను.

“మహారాజా! మహాత్ము డైన ద్రోణుని వధోపాయము విని, నేను నీ సేనలో మాళవ రాజైన ఇంద్రవర్మ యొక్క ఐరావతము వంటి ‘అశ్వత్థామ’ యను గజమును సంహరించి, ద్రోణుని కడకు పోయి, ‘బ్రహ్మన్! అశ్వత్థామ చంపబడెను. ఇప్పుడు యుద్ధము విరమింపుము అనిచెప్పితిని. కాని, ఆచార్య ద్రోణుడు నా మాట విశ్వసించ లేదు. కనుక, రాజా! శ్రీకృష్ణ భగవానుని మాట అంగీకరించి, ‘అశ్వత్థామ చంపబడె’నని ద్రోణునితో చెప్పిన యెడల, అతడిక యుద్ధము చేయడు. ఎందుకనగా, మూడు లోకములందును నీవు సత్యవాదివని విఖ్యాతుడ వైనావు. అశ్వత్థామ మృత్యువు విని ద్రోణుడు జీవితముపై నిరాశు డగును.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! భీముని మాట విని శ్రీకృష్ణుని యాజ్ఞా చేత ప్రేరితుడై, భవితవ్యమునకు వశు డై యుధిష్ఠిరుడు ఆ యసత్య వచనమును చెప్పుటకు సంసిద్ధు డయ్యెను. ఒకవైపు అసత్య భయమునందు మునిగి, మరియొక వైపు, విజయప్రాప్తి కొరకు ఆసక్తుడై యుండెను గనుక, యుధిష్ఠిరుడు, ‘అశ్వత్థామా హతః’ (అశ్వత్థామ చంపబడెను) అనుమాట బిగ్గరగా చెప్పి, ‘కుంజరః’ (ఎనుగు) అనుమాట మెల్లగా చెప్పెను. అంతకు ముందు భూమికంటె నాలుగు అంగుళములు ఎత్తుగా నున్న యుధిష్ఠిరుని రథము అనాడు అతడు అసత్యము పలికిన వెంటనే అతని రథాశ్వములు భూమిని తాకి పోవ జొచ్చెను.

“మహారాజా! యుధిష్ఠిరుని నోటినుండి యీ మాట విని, ద్రోణాచార్యుడు పుత్ర శోక సంతప్తుడై, జీవితముపై నిరాశుడయ్యెను. తన పుత్రుడు చంపబడిన మాట విని, మహర్షుల మాట ప్రకారము తాను మహాత్ములైన పాండవులకు అపరాధము చేసినవాడుగా తలచెను. అతని చేతనాశక్తి లోపించెను. మిక్కిలి దుఃఖితు డై, అప్పుడు ఎదుట ధృష్టద్యుమ్నుని చూచికూడ ఆచార్యుడు పూర్వము వలె యుద్ధము చేయజాల కుండెను.

191వ అధ్యాయము

ద్రోణాచార్య - ధృష్టద్యుమ్నుల యుద్ధము - సాత్యకి శౌర్యమును ప్రశంసించుట :-

మహారాజా! అప్పుడు ద్రుపదుడు మహాయజ్ఞమందు దైవారాధన చేసి, ద్రోణుని వినాశార్థమై ప్రజ్వలితాగ్నినుండి పొందిన పుత్రుడు ధృష్టద్యుమ్నుడు, ఆచార్య ద్రోణుడు మిక్కిలి ఉద్యేగము చెంది, శోకవ్యాకులు డై యున్నప్పుడు అతనిపై దాడి చేసెను. ధృష్టద్యుమ్నుడు దృఢమైన నారి గలది, మేఘగర్జనము వంటి ధ్వని చేయునట్టిది, ఎప్పుడు గూడ జీర్ణించనట్టిది, భయంకరము, విజయశీలము నైన తన ధనుస్సును తీసికొని ద్రోణాచార్యునిపై విషధర సర్పము వలె భయంకరము, ప్రచండజ్వాలలు గల అగ్ని వలె తేజస్వీయు నైన యొక బాణమును సంధించి, నారి సారించుట వలన, ధనుస్సు మండలాకార మై, దాని నడుమ ‘తేజస్వీ’ యైన బాణము యొక్క రూపము, శరత్కాలము నందు పరిధిలోపల ప్రకాశించుచున్న సూర్యుని వలె, కనపడుచుండెను. ఆ ధనుస్సు చూచి సైనికులందరు ‘ఇక అంతకాలము మాకు ప్రాప్తించెను’ అని తలచిరి. అది చూచి ద్రోణాచార్యుడు గూడ ‘ఇక నిప్పుడు ఈ శరీరమునకు కాలము తీరినది’ అని తలచెను.

“మహారాజా! తరువాత, ద్రోణుడు ఆ యస్త్రమును ఆపుటకు ప్రయత్నించెను గాని, ఆ మహాత్ముని యంతఃకరణమందు పూర్వము వలె, దివ్యాస్త్రములు ప్రకటితము గాకుండెను. అతడు నాలుగు దినములు, ఒక రాత్రియు నిరంతర బాణ ప్రయోగము చేత గడపి యుండెను. అనాటి పదునైదు భాగములలోని తొలి మూడు భాగములలోనే ఆచార్యుని సమస్త బాణములు సమాప్తము లయ్యెను. కనుక, పుత్రశోకపీడితుడైన యాచార్యునకు దివ్యాస్త్రములు స్ఫురింప కుండుట వలన, మహర్షుల యాజ్ఞను అంగీకరించి, ఆయుధములను క్రింద వైచుటకు ఉద్యుక్తు డయ్యెను గనుక, పరిపూర్ణ పరాక్రమము గలవాడయ్యు, నాచార్యుడు పూర్వము వలె యుద్ధము చేయజాలకుండెను. తరువాత, ద్రోణుడు మరల ‘అంగిరస నామకమైన తన దివ్య ధనుస్సును, బ్రహ్మాదండముల వంటి బాణములనున్న తీసికొని, ధృష్టద్యుమ్నునితో యుద్ధము చేయ నారంభించి, యతనిని మహాబాణవర్షము చేత క్షతగాత్రునిజేసి, యతని బాణ - ధ్వజ - ధనుస్సులను నూర్లకోలది ముక్కలు చేసి, యతని సారథిని గూడ, వధించెను.

“మహారాజా! అప్పుడు ధృష్టద్యుమ్నుడు నవ్వి, మరియొక ధనుస్సు తీసికొని, బాణము చేత ఆచార్యుని రొమ్ము గాటముగా గాయపరచెను. ఐనను, ద్రోణుడు భయపడక, భల్లముచేత మరల ధృష్టద్యుమ్నుని ధనుస్సు ఖండించి, యతని బాణములు, అమ్ముల పొది, ధనుస్సు మొదలైనవి, గదాఖడ్గములు తప్ప, తక్కినవన్నియు ఆచార్యుడు ఖండించి, ప్రాణాంతకమైన తొమ్మిది బాణములచేత నతనిని కొట్టెను. అప్పుడు అత్యుబల సంపన్నుడైన ధృష్టద్యుమ్నుడు బ్రహ్మాస్త్ర ప్రయోగము చేయుటకు తన రథాశ్వములను ఆచార్యుని రథాశ్వములతో కలిపెను. అప్పుడు వాయు వేగము గలిగి కపోత వర్ణము గల ధృష్టద్యుమ్నాశ్వములు, ఆచార్యుని రక్తవర్ణాశ్వములున్న ఒండొంటిని కలిసి శోభిల్లు చుండెను.

“మహారాజా! వర్షాకాలమందు గర్జిల్లు చున్న విద్యుత్సహిత మేఘము శోభిల్లునట్లే, అట్లు కలిసికొనిన యా గుఱ్ఱములు ప్రకాశించు చుండెను. అప్పుడు అప్రమేయ బల సంపన్నుడైన ద్రోణాచార్యుడు ధృష్టద్యుమ్నుని రథపు నోగలను చక్ర బంధములను రథ బంధములనున్న నష్ట పరచెను. ఇట్లు ధ్వజ, సారథి, ధనుస్సులు నశింపగా, ధృష్టద్యుమ్నుడు మహా విపత్తిలో పడి, గదను ఆచార్యునిపై ప్రయోగింపగా, దానిని ఆచార్యుడు బాణములచేత నష్టపరచెను. అది చూచి ధృష్టద్యుమ్నుడు, నూరు చంద్రచిహ్నములచేత మెరయు చున్న డాలు, కన్నులకు మిరుమిట్లు గొలుపుచున్న ఖడ్గము తీసికొని, ‘ఇక ఆచార్యుని వధకు సమయము వచ్చెను’ అని నిశ్చయించుకొని రథపు నోగల మార్గము గుండా పోయి రథములో నున్న యాచార్యునిపై దాడి చేసి, ఆయన రొమ్ములో ఖడ్గము గ్రుచ్చెను. తరువాత రథము యొక్క కాడిమ్రాకు నడుమనున్న తాళ్ళకట్టపై ఒక కాలు, ఆచార్యుని గుఱ్ఱముల వెనుక భాగములపై మఱియొక కాలున్న ఉంచి నిలబడెను. అతని ఆ యద్భుత కార్యము చూచి, సైనికులందరు మిక్కిలి ప్రశంసించిరి. అట్లతడు నిలుచుట చేత అతనిపై బాణ ప్రహారము చేయుటకు ఆచార్యునకు ఏలాటి యవకాశము కనపడకుండెను. మాంసపు ముక్కయందలి లోభము చేత తిరుగుచున్న డేగలు మహా వేగముతో ఆక్రమణము చేయునట్లే, ద్రోణాచార్య, ధృష్టద్యుమ్నులు పరస్పరము దాడి చేయు చుండిరి. అప్పుడు ఆచార్యుడు ధృష్టద్యుమ్నుని రథధ్వజమును కొట్టి తన గుఱ్ఱములను కాపాడుకొనుచు కపోత వర్ణము గల యతని యశ్వములనుచంపెను. అప్పుడు ద్రోణుని యశ్వములు

రథ బంధనమునుండి విముక్తము లయ్యెను. అది చూచి ధృష్టద్యుమ్నుడు సహించక, రథహీను డై, ఖడ్గము ధరించి, ద్రోణాచార్యునిపై గరుడుడు సర్పముపై పడినట్లు పడెను.

“మహారాజా! అప్పుడు ధృష్టద్యుమ్నుని రూపము, పూర్వము హిరణ్య కశిపు వధ కొరకు పూనిన నరసింహస్వామి వలె, కనపడుచుండెను. అప్పుడు ధృష్టద్యుమ్నుడు ఇరువది యొక్క ఖడ్గ ప్రయోగ భేదములను చూపించెను. అతడు డాలు-కత్తి పట్టుకొని, (1) భ్రాంత; (2) ఉద్రాంత; (3) ఆవిధ; (4) ఆఘత; (5) ప్రస్ఫుత; (6) స్ఫుత; (7) పరివృత్త; (8) నివృత్త; (9) సంపాత; (10) సముదీర్ఘ; (11) భారత; (12) కౌశిక; (13) సాత్య తాది మార్గములను తాను నేర్చిన ప్రకారము చూపించెను., ఈ ఖడ్గ యుద్ధ విధానములను చూపుచు, ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణుని చంపుటకు సంచరించు చుండెను. డాలు - కత్తి గొని, అట్లు తిరుగుచున్న ధృష్టద్యుమ్నుని యొక్క ఆ విచిత్ర ఖడ్గ యుద్ధ పద్ధతులను చూచి రణరంగమునకు వచ్చిన యోధులు దేవతలున్న ఆశ్చర్య చకితులైరి.

“మహారాజా! తరువాత ఆ సంకట సమయమందు ద్రోణాచార్యుడు ఒక వేయి బాణములచేత ధృష్టద్యుమ్నుని డాలు-కత్తియు ఖండించెను. అతి సమీపమునుండి యుద్ధము చేయునప్పుడు పయోగింప బడు ‘వైతస్తిక’ నామము గల చిన్న బాణములు ద్రోణాచార్యుని కడ మాత్రమే యుండెను. ఇతరుల యొద్ద అవి లేవు. వానితో

(1) కత్తిని మండలాకారముగా త్రిప్పుట ‘భ్రాంత’ మన బడును; (2) ఆ కత్తి త్రిప్పుటయే భుజమును పైకెత్తి చేసినప్పుడు అది ‘ఉద్రాంత’ మనబడును; (3) తనకు నలువైపుల కత్తి త్రిప్పిన యెడల అది ‘ఆవిధ’ మనబడును. ఈ మూడు కార్యములు శత్రువు ప్రయోగించిన శస్త్రమును నివారించుటకు చేయ బడును. (4) శత్రువుపై దాడి చేయుటకు పోవుట ‘ఆఘత’ మన బడును; (5) కత్తి కొన చేత శత్రు శరీరమును తాకుట ‘ప్రస్ఫుత’ మన బడును; (6) మోసగించి శత్రువుపై శస్త్రపు దెబ్బ కొట్టుట ‘స్ఫుత’ మన బడును; (7) శత్రువు యొక్క కుడి యెడమ పార్శ్వము లందు ఖడ్గ ప్రయోగము చేయుట ‘పరివృత్త’ మన బడును. (8) వెనుకకు జరుగుట ‘నివృత్త’ మన బడును. (9) ఇద్దరు యోధులు పరస్పరము దెబ్బకు తిరుగు దెబ్బ కొట్టుట ‘సంపాత’ మన బడును; (10) తన యాధిక్యము స్థాపించుట ‘సముదీర్ఘ’ మన బడును; (11) అంగ ప్రత్యంగములందు కత్తిని గ్రుచ్చుట ‘భారత’ మన బడును; (12) విచిత్ర పద్ధతి చేత ఖడ్గమును ప్రయోగించు కళను చూపుట ‘కౌశిక’ మన బడును; (13) డాలును చాటుగా పెట్టుకొని, తాను దాగి, ఖడ్గము ప్రయోగించుట ‘సాత్యత’ మన బడును.

‘అచార్యుడు సమీపమునుండి కూడ యుద్ధము చేయుటకు కుశలు డై యుండెను. కృపాచార్య, అర్జున, కర్ణ, ప్రద్యుమ్న, సాత్యకి, అభిమన్యు, అశ్వత్థామలు ధప్ప మరియెవని కడ గూడ అట్టి బాణములు లేవు.

“మహారాజా! తరువాత పుత్ర సమానుడైన శిష్యుని సంహరింప గోరి, అచార్యుడు ఒక దృఢబాణము ధనుస్సుపై ఎక్కుపెట్టెను. కాని, దానిని సాత్యకి, కర్ణ-దుర్యోధనులు చూచుచుండగానే, పది తీక్షణబాణములచేత ఖండించి, అచార్యుని వలన ప్రాణ సంకటావస్థలో పడి యున్న ధృష్టద్యుమ్నుని కాపాడి, ద్రోణ, కర్ణ, కృపాచార్యుల నడుమ రథమార్గములందు సంచరించు చుండెను. అది చూచి కృష్ణార్జునులు ‘బాగు-బాగు’ అని సాధు వాదములచేత సాత్యకిని మిక్కిలి ప్రశంసించిరి. అప్పుడు సాత్యకి స్థిరముగా నిలిచి సమస్త శత్రువుల యొక్క దివ్యాస్త్రములను నివారించు చుండెను. అప్పుడు శ్రీకృష్ణార్జునులు శత్రుసేనలో వచ్చిరి. శ్రీకృష్ణునితో అర్జునుడు ఇట్లనెను.

“కేశవా! సాత్యకి, అచార్యుని రక్షించు ముఖ్య మహారథికుల మధ్య క్రిడించు చున్నాడు, చూడుము. అతడు మాటి-మాటికి నాకు, నకుల-సహదేవ-యుధిష్ఠిర - భీమసేనులకున్న ఆనందము గలిగించు చున్నాడు. వృష్టి వంశ యశోవర్ధను డైన సాత్యకి ఉత్తమాస్త్ర విద్యాశోభితు డైనను, గర్వము లేని వాడై, మహారథికులతో యుద్ధ క్రిడ చేయుచు రణరంగమందు సంచరించు చున్నాడు. సిద్ధులు - సైనికులున్న ఆశ్చర్యచకితులై అపరాజితుడైన సాత్యకిని చూచి ‘బాగు-బాగు’ అని పలుకుచు నతనిని సాధు వాదములచేత అభినందించు చున్నారు. ఉభయ సేనలలో మహా యోధులందరు సాత్యకి యొక్క వీరోచిత కార్యముల చేత ప్రభావితులై ఇతనిని మిక్కిలి ప్రశంసించు చున్నారు.

192 వ అధ్యాయము

ఉభయ పక్ష మహారథికుల పరస్పర యుద్ధము :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! సాత్యకి యొక్క వీర కర్మ చూచి, దుర్యోధనాది కౌరవ వీరులు కుపితు లై యతనిని నలువైపుల చుట్టు ముట్టిరి. కృపాచార్య - కర్ణ దుర్యోధనులు తీక్షణబాణములచేత సాత్యకిని గాయపరచ జొచ్చిరి. అప్పుడు యుధిష్ఠిర - భీమ - నకుల సహదేవులు సాత్యకి రక్షణార్థమై యతనిని తమ నడుమ నుంచుకొనిరి.

కర్ణ-కృపాచార్య-దుర్యోధనాదులు బాణములు కురిసి సాత్యకిని నలువైపుల నుండి అవరోధించిరి.

“మహారాజా! ఆ మహారథికులతో యుద్ధము చేయు చున్న సాత్యకి, హఠాత్తుగా తనపై బడిన ఆ భయంకర బాణవర్షమును అస్త్రములచేత ఆపి, దివ్యాస్త్రములను ప్రయోగించి, శత్రు వీరుల దివ్యాస్త్రములను నివారించెను. రాజ వీరులకు ఆ పరస్పర సరఘర్షము కలిగినప్పుడు యుద్ధరంగమందు క్రూరత్వము తాండవించెను. పూర్వము ప్రళయకాల రుద్రుడు పశువులను (ప్రాణులను) సంహరించునప్పుడు కనపడిన నిర్దయ, క్రూరకృత్యమున్న అప్పుడు కనపడెను.

“మహారాజా! యుద్ధరంగమందు తెగి పడియున్న చేతులు, శిరస్సులు, ధనుస్సులు, ఛత్రములు, చామరములు - ఈ మొదలైనవాని రాసులచేత సమరాంగణ మంతయు వ్యాపించి యుండెను. భగ్న చక్రములు గల రథములు, పతితము లైన ధ్వజములు, హతులైన ఆశ్వికులు, శూరులు - వీరి చేత భూమి ఆచ్ఛాదించ బడి యుండెను. బాణఘాతముల చేత ఖండితు లైన యోధులు వివిధ చేష్టలు చేయుచు తట-తట కొట్టుకొనుచు కనపడిరి. దేవాసుర సంగ్రామము వంటి ఘోరయుద్ధము జరుగు చున్నప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు తన పక్షపు క్షత్రియయోధులతో ని ట్లనెను.

“మహారథికులారా! మీ రందఱు పూర్తిగా జాగరూకులై, ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చేయుడు. ధృష్టద్యుమ్నుడు అచార్యునితో పోరాడుచు అతని వినాశము కొఱకు శక్తికొలది ప్రయత్నము చేయు చున్నాడు. నేడు కనపడునట్టి ధృష్టద్యుమ్నుని స్వరూపము చేత, ఇతడు ద్రోణాచార్యుని వధింప గల డని తెలియు చున్నది. కనుక, మీ రందఱు ఒక టై ద్రోణాచార్యునితో యుద్ధము చేయుడు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యుధిష్ఠిరుని యాజ్ఞ చేత సృంజయులు ద్రోణాచార్యుని చంపుటకు అతనిపై బడిరి. తాను చచ్చుటకు నిశ్చయించుకున్న ద్రోణాచార్యుడు వారిని ఎదురించెను. అతడు ముందుకు రాగానే భూమి కంపించెను. పిడుగు పడి ప్రచండముగా సుడిగాలి వీచెను. దానిచేత సైనికులు భయపడిరి. సూర్యమండలమునుండి పెద్ద పెద్ద ఉల్కలు వెడలి రెండు సేనలను ప్రకాశింప జేయుచు భయంకరముగా నేలపై పడెను. అచార్యుని శస్త్రములు జ్వలించు చుండెను. రథమునుండి పెద్ద ధ్వని వెడలెను. అతని గుఱ్ఱములు కన్నీరు కార్చు చుండెను.

అచార్యుడు తేజోహనునివలె కనపడెను. అతని యెడమ కన్ను, ఎడమ భుజమున్ను అదిరెను.

ధృష్టద్యుమ్నుని ఆశ్రమము :-

“మహారాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు తన యెదుట ధృష్టద్యుమ్నుని చూచి, విమనస్కుడయ్యెను. బ్రహ్మవాదు లైన బ్రహ్మర్షులు తనను బ్రహ్మలోకమునకు పొమ్మని చెప్పిన మాటలను స్మరించుకొని యాచార్యుడు ఉత్తమ యుద్ధము చేసి ప్రాణములు విడువ దలచెను. తరువాత, ద్రుపద సేనలు అచార్యుని నలువైపుల చుట్టుముట్టగా, నతడు క్షత్రియులను దగ్ధులను జేయుచు యుద్ధభూమిలో సంచరింప దొడగెను. అప్పుడు అచార్యుడు ఇరువదివేల క్షత్రియులను, ఒక లక్ష గజములనున్న వధించెను. తరువాత, క్షత్రియ వినాశము కొఱకు బ్రహ్మాస్త్రము పట్టుకొని, దూమరహిత ప్రజ్వలితాగ్ని వలె, ప్రకాశింప జొచ్చెను.

“మహారాజా! అప్పుడు ధృష్టద్యుమ్నుడు రథహీను డయ్యెను. అతని శస్త్రాస్త్రము లన్నియు నష్టము లయ్యెను. అతడు విషాదగ్రస్తు డయ్యెను. అప్పుడు భీమసేనుడు ధృష్టద్యుమ్నుని తన రథమెక్కించుకొనగా, నతడు ద్రోణాచార్యుని సమీపమునకు పోయి బాణ ప్రయోగము చేయుట చూచి, భీముడి ట్లనెను.

“ధృష్టద్యుమ్నా! అచార్యునితో పోరాడుటకు సాహసము కలవాడు, ఇక్కడ నీవు తప్ప మరియొక పురుషుడు లేడు. కనుక, నీవు తొలుత అచార్యుని వధకే త్వరగా ప్రయత్నింపుము. ద్రోణ సంహార కార్యభార మంతయు నీయందే యుంచ బడినది.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! భీమసేను డిట్లు చెప్పిన తరువాత ధృష్టద్యుమ్నుడు వెంటనే యెగిరి, యుద్ధ భార మంతయు వహించుచు, దృఢధనుస్సును ఎత్తి బాణము సంధించుచు, అతి కష్టముతో ఆప బడు ద్రోణాచార్యుని ఆప దలచి, బాణములు కురిసెను. అతడు అచార్యుని యస్త్రము లన్నియు నష్టపరచి, అస్త్రాచ్ఛాదితుని జేసెను. ఆ యిరువురు వీరులు కుపితు లై వివిధ దివ్యాస్త్రములు ప్రకటించుచు ఒండొరులను ముందుకు సాగనీయ కుండిరి. అప్పుడు పాంచాల వీరుడుద్రోణాచార్యుని రక్షించుచున్న వసాతి - శిబి - బాహ్లిక - కౌరవ యోధులను గూడ సంహరించెను.

“మహారాజా! తన బాణములచేత సమస్త దిక్కులను ఆచ్ఛాదించు చున్న ధృష్టద్యుమ్నుడు, సూర్యుని వలె, ప్రకాశించు చుండెను. తరువాత, ద్రోణుడు

ధృష్టద్యుమ్నుని ధనుస్సు ఖండించి బాణములచేతనతనిని గాయపరచెను. అతని మర్మ స్థానములందు గూడ కొట్టెను. దానిచేత అతడు మిక్కిలి బాధ పడెను. అప్పుడు భీమసేనుడు ద్రోణాచార్య రథమునకు కొంచెము దగ్గరగా పోయి అతనితో మెల్ల-మెల్లగా ని ట్లనెను.

“అచార్యా! విద్యాంసు లైన బ్రాహ్మణులు తన బ్రాహ్మకర్మము చేత అసంతుష్టు లై, పరధర్మము నాశ్రయించి యుద్ధము చేయకుండిన యెడల, క్షత్రియ సంహారము కాదు. ప్రాణిహంస చేయ కుండుటయే సర్వోత్తమ మైన ధర్మ మని తలచబడెను. ఆ ధర్మమునకు మూలము బ్రాహ్మణులు. నీవు ఆ బ్రాహ్మణు లందరికంటె నుత్తమ బ్రహ్మవేత్తవు.

“బ్రహ్మన్! నీవు బ్రహ్మవేత్త వై యుండియు భార్యా - ధన పుత్రాదులయందు ఇచ్చ చేత మూర్ఖులైన చండాలురవలె అనేక మ్లేచ్ఛులను, వివిధ క్షత్రియులనున్న సంహరించితివి. నీ యేకపుత్రుని జీవిక కై బ్రాహ్మణత్వ విపరీత కర్మనాశ్రయించి యీ పాపవిద్య చేత స్యధర్మపరాయణులైన యనేక క్షత్రియులను వధించి, ఏల సిగ్గు చెందకున్నావు? ఎవని కొఱకు నీవు ఆయుధము ధరించితివో, ఎవని జీవనమును అభిలషించి నీవుజీవించి యున్నావో, అతడు నేడు యుద్ధరంగమునందు వెనుక వైపున పడి దీర్ఘనిద్ర పోవుచున్నాడు. ఆ సంగతి గూడ నీకు తెలుప బడ లేదు. యుధిష్ఠిరుని మాటపై నీకు సందేహము గాని, అవిశ్వాసము గాని యుండ గూడదు.

ద్రోణాచార్యుడు అస్థ్ర త్యాగము చేసి, యోగధారణ చేత బ్రహ్మలోకమునకు

పోవుట - ధృష్టద్యుమ్నుడు అతని మస్తకము చేదించుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! భీమసేనుడిట్లు చెప్పగా, ద్రోణాచార్యుడు ధనుస్సు పారవైచి, శస్త్రాస్త్రములను త్యజింప దలచి యి ట్లనెను.

“కర్ణా! కృపాచార్యా! దుర్యోధనా! ఇక మీరే యుద్ధము చేసి విజయము సాధింపుడు. పాండవులనుండి మీకు శుభము గలుగు గాక! ఇప్పుడు నేను శస్త్రాస్త్ర త్యాగము చేయు చున్నాను.”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఇట్లు చెప్పి ద్రోణాచార్యుడు అశ్వశ్లామను పలుసార్లు పిలిచి, అస్త్రములు విడిచి రథపు వెనుక భాగమందు కూర్చొనెను. సమస్త భూతములకు

అభయప్రదానము చేసి, యోగసమాధిలో నుండెను. అతనిపై దెబ్బ కొట్టుటకు అది మంచి సమయమని తెలిసికొని, ధృష్టద్యుమ్నుడు ధనుర్పాణములను రథములోనే యుంచి ఖడ్గధారి యై, రథమునుండి యెగిరి దుమికి, హఠాత్తుగా ద్రోణాచార్యునిపై బడెను. అట్లు ఆచార్యుడు ధృష్టద్యుమ్నునకు వశుడగుట చూచి, అక్కడి మనుష్యులు ప్రాణులున్న హాహాకారము చేసి 'ధిక్కారము, ధిక్కారము' అని యన జొచ్చిరి.

“మహారాజా! అప్పుడు ద్రోణాచార్యుడు పరమజ్ఞాన స్వరూపమునందు నిమగ్ను డై యుండెను. యోగాభ్యాసము చేత నతడు జ్యోతిస్స్వరూపు డైన పరబ్రహ్మముతో అభేదానందము అనుభవించుచు సర్వోత్కృష్ట పురాణపురుషు డైన విష్ణు భగవానుని యందు ధ్యాననిష్ఠతో నుండెను. అప్పుడు ఆచార్యుడు ముఖమును కొంచెము పైకెత్తి ఎదకు ముందుగా నుంచెను. తరువాత, విశుద్ధ సత్య మైన పరబ్రహ్మమునందు నిమగ్నుడై యుండి కనులు మూసికొని, హృదయమునందు 'ధారణ'ను దృఢముగా నిలిపి 'ఓమ్' అనెడు ఏకాక్షర బ్రహ్మమును జపించుచు, మహా తపస్వి యైన ఆచార్య ద్రోణుడు ప్రణవార్థ భూతుడు, దేవదేవేశ్వరుడు, అవినాశి, పరమప్రభువు నైన పరమాత్ముని ధ్యానించుచు జ్యోతిస్స్వరూపు డై, సత్పురుషులకు గూడ దుర్లభ మైన బ్రహ్మలోకమునకు పోయెను. అతడు అట్లు ఉత్తమణము చేసినప్పుడు మాకు ఆకాశమునందు ఇద్దరు సూర్యులు ఉదయించినట్లు తోచెను.

“మహారాజా! సూర్య సమాన తేజస్సు గల ద్రోణాచార్యు డనెడు దివాకరుడు ఉదయించినంతనే సమస్తాకాశము తేజఃపరిపూర్ణ మై, ఆ జ్యోతితో ఏకాగ్ర మగు చుండెను. కనురెప్పపాటులో ఆ జ్యోతి ఆకాశములో పోయి అదృశ్యమయ్యెను. ద్రోణాచార్యుడు బ్రహ్మలోకమునకు పోవుట, ధృష్టద్యుమ్నుడు అవమానముచేత మోహితు డగుటయు చూచి హర్షోల్లాసభరితు లైన దేవతలు కోలాహలము చేయుట వినపడెను.

“మహారాజా! అప్పుడు నేను, అర్జునుడు, కృపాచార్యుడు, శ్రీకృష్ణుడు, యుధిష్ఠిరుడు - ఈ యైదుగురమే యోగయుక్తుడు, మహాత్ముడు నైన ద్రోణాచార్యుడు పరమధామము వైపు పోవుచుండుట చూచితిమి. ఇతరులందరు ఊర్ధ్వగతికి పోవుచున్న ద్రోణాచార్యుని మహిమను సాక్షాత్కరింప జాలక పోయిరి.

“మహారాజా! బ్రహ్మలోకము, మహనీయము, దివ్యము, దేవగుహ్యము,

ఉత్కృష్టము - పరమగతి స్వరూపము నైనది. శత్రుదమను డైన ఆచార్య ద్రోణుడు యోగమును ఆశ్రయించి ఉత్తమ మహర్షులతో పాటు అట్టి బ్రహ్మలోకమునకే పోయెను. అజ్ఞానులు ఆచార్యు డక్కడికి పోవు సమయమందు అతనిని చూడలేదు.

“మహారాజా! ద్రోణాచార్యుని శరీరమంతయు బాణములచేత గాయపడి యుండెను. శరీరమునుండి రక్తధారలు కారు చుండెను. అతడు శస్త్రాస్త్రములను క్రింద పడవేసి యుండెను. అట్టి పరిస్థితిలో ధృష్టద్యుమ్నుడు ఆచార్యుని శరీరము స్పృశించెను. అప్పుడు సమస్త ప్రాణులు ధృష్టద్యుమ్నుని నిందించెను. ద్రోణుని శరీరమునుండి ప్రాణములు వెడలిపోయి యుండెను గనుక, అతడేమియు పలుక కుండెను. ఇట్టి యవస్థలో ద్రోణాచార్యుని జాట్లు పట్టుకొని ధృష్టద్యుమ్నుడు మహాహర్షముతో రణరంగమందు ఖడ్గము త్రిప్పుచు బిగ్గరగా సింహనాదము చేసెను.

“మహారాజా! ద్రోణాచార్యుని శరీరము శ్యామ (చామనచాయ) వర్ణము కల దై యుండెను. అతని ఆయుస్సు ఎనుబది అయిదు సంవత్సరములు గడచి యుండెను. అతని తలనుండి చెవిదాక వెంట్రుకలు నెరసి యుండెను. ఐనను, మీ హితము కొరకు యుద్ధము నందు పదియారేండ్ల ప్రాయపు తరుణుని వలె తిరుగుచు పోరాడెను.

“మహారాజా! అప్పుడు అర్జునుడు 'ధృష్టద్యుమ్నా! ఆచార్యుని జీవముతోనే తెమ్ము. వధింపకుము' అని అనేక పర్యాయములు చెప్పెను. మీ సైనికులు గూడ 'ఆచార్యుని చంపకుము! చంపకుము!' అని మాటి-మాటికి అనిరి. అట్లు గురువు నందలి దయచేత అరచుచు అర్జునుడు ధృష్టద్యుమ్నుని కడకు వచ్చినను, ఇతర రాజులు అరచు చున్నను, ధృష్టద్యుమ్నుడు రథములో నున్న ద్రోణాచార్యుని వధించియే తీరెను. అప్పుడు ఆచార్యుని శరీరము నెత్తుట దోగి రథమునుండి రక్తకాంతి గల సూర్యుడు అస్తమించినట్లు, క్రిందపడెను.

“మహారాజా! ఇట్లు ద్రోణాచార్యుడు చంపబడుట సైనికులందరు ప్రత్యక్షముగ చూచిరి. అప్పుడు ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణాచార్యుని శిరస్సు ఎత్తి నీ పుత్రుల యెదుట విసరి వేసెను. అది చూచి, నీ సైనికులందరు దిక్కులకు పారిపోయిరి.

“మహారాజా! ద్రోణాచార్యుడు ఆకాశము చేరి నక్షత్ర మార్గములో ప్రవేశించెను. అప్పుడు వ్యాసభగవానుని అనుగ్రహము చేత నేను గూడ ఆచార్యుని దివ్య మృత్యువును ప్రత్యక్షముగ చూచితిని. ఆచార్యుడు ఆకాశమును స్తంభింప చేసి పైకి పోవుచున్నప్పుడు

మేము అతనిని ధూమరహిత మై, ఒకచోటి నుండి మరియొకచోటికి పోవుచు జ్వలించుచున్న ఉల్కవలె, చూచితిమి.

“మహారాజా! ద్రోణాచార్య మరణానంతరము కౌరవ సైనికులకు యుద్ధోత్సాహము తగ్గు చుండెను. అప్పుడు పాండవ సృంజయులు వారిపై దాడి చేసిరి. దానిచేత కౌరవసేన చీలి పారిపోవజొచ్చెను. మీ యోధు లనేకులు చంపబడిరి. చాలమంది అర్థమృతులైరి. ఈ లోకమందు పరాజయము, పరలోకమందు మహాభయమున్ను ఉండి, ఉభయలోకములకు దూర మై తమలో ధైర్యము నిలిపికొన జాలకపోయిరి.

“మహారాజా! మన రాజవీరులు ద్రోణాచార్యుని శరీరమును ఎంత వెదకినను వేలకొలది శవములు నిండిన యుద్ధరంగమందు ఆచార్యుని శరీరము వారు పొందజాలకపోయిరి. పాండవులు ఇహలోకమందు విజయము, పరలోకమందు యశస్సున్ను పొంది, ధనుష్టంకారములు శంఖధ్వనులు, సింహనాదములున్ను పలుసార్లు చేయదొడగిరి.

“రాజా! తరువాత, భీమసేన - ధృష్టద్యుమ్నులు పరస్పరము గాఢాలింగనము చేసికొని, సేనామధ్యమందు సంతోషముతో నాట్యము చేయదొడగిరి. అప్పుడు భీమసేనుడు ధృష్టద్యుమ్నునితో ‘ద్రుపదనందనా! కర్ణ-దుర్యోధనులు చంప బడినప్పుడు విజయము సాధించిన నిన్ను మరల నేను ఈ విధముగ కౌగిలించు కొనెదను’ అని యనెను. తరువాత భీముడు తన భుజములు అప్పళించుకొని భూమిని కంపింప జేసెను. ఆ ధ్వని చేత మీ సైనికులందరు భయపడి క్షత్రియధర్మము విడిచి వెన్ను చూపి యుద్ధమునుండి పారిపోయిరి.

మహారాజా! పాండవులు విజయము సాధించి హర్షము చేత ఉప్పొంగిరి. యుద్ధము నందు అనేక శత్రు సంహారము వలన వారుమిక్కిలి సుఖమనుభవించిరి.

ద్రోణవధ పర్వము సమాప్తము

నారాయణాస్త్ర మోక్ష పర్వము

193వ అధ్యాయము

కౌరవ సైనికులు సేనాపతులు పారి పోవుట :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఈ విధముగ ఆయుద్ధమందు శస్త్రపీడితులైన కౌరవులు, ముఖ్య వీరులున్ను చంప బడగా కౌరవ వీరులు మిక్కిలి శోకముతో శత్రువుల యుత్కర్షను చూచి దీను లై భయము చేత మాటి-మాటికి వణకుచు కన్నీరు కార్చు చుండిరి. వారి చైతన్యము లుప్త మైనదా యన్న ట్లుండెను. మోహము చేత వారి తేజోబలములు నష్టము లయ్యెను. వారి యుత్సాహము చచ్చి అర్తనాదముతో విలపించుచు, వారు నీ పుత్రుని చుట్టు చేరి యుండిరి. పూర్వకాలమందు హిరణాక్షుడు చంప బడినప్పుడు దైత్యులకు కలిగిన యవస్థ వంటిదే వారి యవస్థ గూడ నుండెను. వారు దుమ్ము గ్రమ్మిన శరీరముతో వణకుచు, దశదిశలలో చూచు చుండిరి. అశ్రువుల చేత గద్గద కంఠులైరి. భయపడిన క్షుద్రమృగముల వంటి ఆ సైనికుల చేత చుట్టబడిన దుర్యోధనుడు అక్కడ నిలువజాలక వేరుచోటికి పరుగెత్తి పోయెను.

“మహారాజా! మీ సైనికు లందరు ఆకలి-దప్పులచేత వ్యాకులు లై, సూర్యుని చేత తపింప బడు చున్నట్లు మాలిన్యము చెంది ఏమియు తోచక యుండిరి. సూర్యుడు నేలపై బడుట, సముద్రము ఎండుట, మేరు పర్వతము విపరీత దిక్కునకు పోవుట, ఇంద్రుడు ఓడుటయు అసంభవమైనట్లే, ద్రోణాచార్యుడు చంపబడుట గూడ అసంభవ మని తలచ బడు చుండెను. కాని, సహించుటకు అశక్యమైన ద్రోణవధ సంభవ మగుట చూచి సమస్త కౌరవులు భయము చేత వడకుచు పారిపోవ జొచ్చిరి. ద్రోణవధ విని శకుని భయగ్రస్తు డై, తన రథికులతో బాటు యుద్ధభూమినుండి పరుగెత్తి పోయెను. అట్లే, కర్ణుడు గూడ తన సేనతో భయముచేత పారిపోయెను. శల్యుడు గూడ తన గజాశ్వసేనలను ముందిడుకొని భయముచేత నలువైపుల చూచుచు పరుగెత్తిెను. కృపాచార్యుడు అనేక సైనికుల మధ్య ఉండెను. అతని సేనలో ప్రముఖ వీరులు సంహరింప బడి యుండిరి. ‘అయ్యో! ఎంత కష్టము వచ్చి పడినది?’ అనుచు యుద్ధ భూమినుండి తొలగిపోయెను.

“మహారాజా! ద్రోణాచార్యుడు చంపబడుట చూచి భోజ - కళింగ - అరట్ట - బాహ్లిక సేనలతో బాటు కృతవర్య, పదాతి దళములతో బాటు ఉలూకుడు, గజసేనతో

బాటు దుశ్శాసనుడు, పదివేల రథములతో - మూడువేల గజములతోను వృషసేనుడు, రథ గజాశ్వ పదాతి సేనలతో దుర్యోధనుడు, చావగా మిగిలిన సంశప్తకులతో సుశర్మ, అనేక యోధులు - సైనికులున్ను గజములపై రథముపైనను కూర్చొని మిక్కిలి భయపడి అందఱును పారి పోయిరి.

“మహారాజా! కొందరు కౌరవులు తండ్రులను, సోదరులను, మేనమామలను, పెదతండ్రులను, పుత్రులను, మిత్రులనున్న పరుగెత్తుటకు ప్రోత్సహించుచు యుద్ధరంగము విడిచి పారిపోయిరి. అనేక యోధులు తమ సేనలను, కొందఱు మేనల్లుండ్రు మొదలైన బంధువులనున్ను పారి పోండ్లని చెప్పుచు తాము దశదిశలకు పరుగెత్తిరి.

“మహారాజా! వా రందరి వెంట్రుకలు చెదరి యుండెను. పడుచు - లేచుచు, ఉభయ సైనికులు ఒకటిగా కాని, ఒకవైపు గాని పరుగెత్తుకుండిరి. ఇక ఈ సేన బ్రతుకు నను విశ్వాసము లేకుండుట చేత వారి బలోత్సాహములు నశించి పోయెను. ఎందఱో మీ సైనికులు కవచములు విడిచి ఒండ్రులను పిలుచుచు పారిపోవు చుండిరి. కొందఱు యోధులు ‘నిలు-నిలు’ మని ఇతరులతో నను చుండిరి. కాని, తాము నిలువ కుండిరి. అనేక యోధులు సారథి శూన్య రథములనుండి గుఱ్ఱములను విడిచి, వానిపై పోవు చుండిరి. మరికొందరు నడచుచునే ఆ గుఱ్ఱములను తోలు చుండిరి.

“మహారాజా! ఈ విధముగా సమస్త సేనలు, భయము చేత బలోత్సాహము లుడిగి, పారిపోవు చున్నప్పుడు, అశ్వశ్లామ, ఒక మొసలి నదీ ప్రవాహమునకు ఎదురీది పోవు చున్నదా యన్నట్లు, శత్రువుల వైపు సాగి పోవు చుండెను. అంతకు పూర్వము అశ్వశ్లామకు ప్రభద్రక - పాంచాల - చేది - కేకయాది గణములతో యుద్ధము జరుగు చుండెను. ఆ గణములకు శిఖండి ప్రధాన నాయకుడుగా నుండెను. (కనుక అశ్వశ్లామకు పితృమరణవార్త తెలియకుండెను).

“మహారాజా! మదగజమువంటి అశ్వశ్లామ వివిధ పాండవ సేనలను సంహరించి, అతి కష్టముతో ఆ యుద్ధ సంకటమునుండి విముక్తు డై వచ్చు చుండగనే, సమస్త కౌరవ సేనలు పారిపోవు చుండుట చూచి, దుర్యోధనుని కడకు పోయి, యిట్లనెను.

“రాజా! ఈ సేన భయముచేత ఎందుకు పరుగెత్తు చున్నది? దీనిని ఆపుటకు

నీ వేల ప్రయత్నిం పకున్నావు? నీవు గూడ పూర్వము వలె ఉత్సాహముతో కనపడకున్నావు. కర్ణుని వీరులు గూడ రణరంగమందు నిలువ కున్నారు. కారణమేమి? ఇతర యుద్ధములలో గూడ నీ సేన ఇట్లు పారిపోవ కుండెను. నీ సేనకు కుశలమే కదా! సింహ సమానుడైన ఏ రథికుడు చంప బడుట వలన ఈ సేన ఈ దురవస్థకు పాలు పడెను?”

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అశ్వశ్లామ మాట విని దుర్యోధనుడు ఘోరమైన ఈ యప్రియ సమాచారమును అతనికి తెలుప జాలకుండెను. ‘నీ పుత్రుని నొక మహా సముద్రమందు పగిలి అతడు మునుగు చున్నాడా?’ యనునట్లుండెను. అప్పుడు దుర్యోధనుడు అశ్వశ్లామను చూచి కన్నుల నీరు నింపికొనెను. ఆ సమయమందు దుర్యోధనుడు కృపాచార్యునితో, ‘గురుదేవా! ఈ సేన పారిపోవు చుండుటకు కారణము నీవే చెప్పుము’ అని సంకోచించుచు ననెను.

“మహారాజా! అప్పుడు కృపాచార్యుడు బాధపడుచు ద్రోణాచార్యుడు చంపబడిన సమాచారము అశ్వశ్లామకు ఇట్లు చెప్పదొడగెను. ‘వత్సా! మేము ఆచార్య ద్రోణుని ముందిడుకొని పాంచాలురతోనే యుద్ధము చేయు చుండగా, కౌరవ - సోమక యోధులు గర్జిల్లుచు పరస్పరము శత్రుసంహారము చేయు చుండిరి. ఇట్లు కౌరవయోధులు క్షీణించు చున్నప్పుడు మీ తండ్రి కుపితుడై బ్రహ్మాస్త్రమును ప్రకటింప జేసి వేలకొలది భల్లములచేత శత్రు సంహారము చేసెను. ద్రోణాచార్యుని యెదుట బడిన పాండవ-కేకయ-మత్స్య-పాంచాల యోధులు ఆచార్యుని బ్రహ్మాస్త్ర ప్రయోగము చేత ఒక వేయి మంది యోధులు, రెండు వేల గజములున్ను మృత్యు వశులైరి.

“నాయనా! అట్లు వృద్ధుడైన ద్రోణాచార్యుడు పదియారేండ్ల తరుణుని వలె యుద్ధరంగ మందు తిరుగుచు శత్రు సంహారము చేయు చుండినప్పుడు పాంచాలురు యుద్ధవిముఖులైరి. అట్లు ఆచార్యుడు ఉదయించిన సూర్యుని వలె ప్రకాశించుచు పాండవసేనలో దూరి బాణ కిరణముల చేత మధ్యాహ్నసూర్యుని వలె తపించు చున్నప్పుడు, అతనివైపు చూచుట గూడ కఠినముగ నుండెను. ఆచార్యుని చేత దహింప బడుచున్న పాంచాలుర బల పరాక్రమములు గూడ దగ్ధము లై వారి యుత్సాహము చచ్చి, అచేతను లైరి. అట్లు పీడితు లైన పాండవుల విజయము కోరు చున్న శ్రీకృష్ణుడు ఇట్లనెను.

“పాండవులారా! ద్రోణాచార్యుడు శస్త్రధారులలో శ్రేష్ఠుడు. రథయాధిపతులకు యాధిపతి. మనుష్యులు, ఇంద్రుడున్న ఇతనిని జయించుట అసంభవము. కనుక, పాండవులారా! మీరు ధర్మమును చింతించక విజయసాధనకు ప్రయత్నింపుడు. అట్లు చేసినప్పుడే ఆచార్యుడు మిమ్ము సంహరింప జాలడు. అశ్వత్థామ చంపబడినప్పుడే ఇతడు యుద్ధము చేయకుండును గనుక, ఎవ డైనా ‘అశ్వత్థామ చంపబడెను’ అని అసత్యము చెప్ప వలెను. అర్జునునకు ఆ మాట మంచిదనిపించలేదు. ఇతరులకది నచ్చెను. మిక్కిలి బలవంతముతో యుధిష్ఠిరు డట్లు చెప్పుటకు సంసిద్ధు డయ్యెను. అప్పుడు భీమసేనుడు సిగ్గు పడుచు నీ తండ్రితో ‘అశ్వత్థామా హతః’ అని చెప్పెను. కాని, భీమసేనుని మాటపై నీ తండ్రికి విశ్వాసము కలుగలేదు. ‘ఇది అసత్య’ మని అతడు సందేహించి, ‘అశ్వత్థామ చంప బడెనా? లేదా?’ అని యుధిష్ఠిరుని అడుగగా, అతడు అసత్య భయమందు నిమగ్నుడై యుండియు, విజయము నందానకు డగుట వలన, మాళవరాజైన ఇంద్రవర్మ యొక్క ‘అశ్వత్థామ’ నామక గజము భీముని చేత చంప బడుట చూచి ఆచార్యుని కడకు పోయి ఇట్లనెను.

“ఆచార్య! నీవు ఎవని కొఱకు అయుధమును ధరించు చున్నావో, ఎవని ముఖము చూచి జీవించి యున్నావో, అట్టి నీ ప్రియ పుత్రుడు అశ్వత్థామ చంప బడెను. వనమునందు సింహకిశోరము నిద్రించు చున్నట్లు అతడు రణభూమియందు చచ్చి పడి యున్నాడు.

“వత్సా! అసత్య దోషములను ఎఱిగిన యుధిష్ఠిరుడు బ్రాహ్మణోత్తము డైన ద్రోణునితో నిట్లు అనిన తరువాత, అస్పష్ట స్వరముతో ‘వాస్తవముగ ఈ పేరు గల గజము చంపబడెను’ అని యనెను.

“నాయనా! ఈ విధముగ నీవు చంపబడిన సమాచారము విని నీ తండ్రి శోకాగ్నిచేత సంతపు డై, దివ్యాస్త్ర ప్రయోగము విడిచి, యుద్ధము మానుకొనెను. అట్లు ఉద్యేగముతో శోకాకులు డై ఆచార్యుడు అచేతనుడుగా నుండుట చూచి, ధృష్టద్యుమ్నుడు అతని వైపు పరుగెత్తెను. లోక తత్త్వము నెఱుంగుటలో నిపుణు డైన యాచార్యుడు దైవము తనకు విధించిన మృత్యు స్వరూపుడైన ధృష్టద్యుమ్నుని యెదుట చూచి, దివ్యాస్త్ర పరిత్యాగము చేసి, అమరణము ఉపవాస దీక్షా నియమముతో రణరంగమందు కూర్చొనెను.

“అశ్వత్థామా! అప్పుడు సమస్తవీరులు అరచుచు అక్రోశించుచు నిషేధించినప్పటికిన్ని వినక ధృష్టద్యుమ్నుడు ఎడమ చేత నీ తండ్రి జాట్టు పట్టుకొని కుడి చేత తల నరకెను. అప్పుడు అక్కడి వీరులందరు ‘చంపకు - చంపకు’ మని నలువైపుల అరచు చుండిరి. అర్జునుడు గూడ రథము దిగి అట్లే యనుచు, ధృష్టద్యుమ్నునివైపు పరుగెత్తెను. ధర్మజ్ఞుడు కాబట్టి, అర్జునుడు చేయి పైకెత్తి ‘ఆచార్యుని జీవముతో తీసికొని రమ్ము చంపకుము’ అని మాటి-మాటికి చెప్పు చుండెను. ఇట్లు కొరవులు, అర్జునుడున్న అపుచున్నను క్రూర ధృష్టద్యుమ్నుడు మీ తండ్రి హత్య చేసెను. ఆయన చంపబడిన తరువాత సైనికులు భయపడితు లై పారిపోయిరి. మేము ఉత్సాహ శూన్యులమై, తిరిగి వచ్చుచున్నాము.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఇట్లు పితృ వధ వృత్తాంతము విని అశ్వత్థామ, తోకద్రొక్కిన సర్పము వలె, అత్యంత క్రుద్ధుడై, అగ్నిదేవుడు ఎండిన కట్టెలరాశిచేత ప్రచండముగా జ్వలించు నట్లు క్రోధాగ్ని చేత జ్వలించ జొచ్చెను. అతడు చేతులు పిసికి కొనుచు, పండ్లు గొరకుచు, బుస కొట్టుచున్న సర్పము వలె, దీర్ఘముగా నిట్టూర్చుచు నుండెను. అప్పు డతని కన్నులు ఎఱ్ఱగా నాయెను.

194వ అధ్యాయము

ధృతరాష్ట్రుని ప్రశ్నములు :-

“సంజయా! తన వృద్ధ పిత, బ్రాహ్మణోత్తముడు నైన ద్రోణాచార్యుని ధృష్టద్యుమ్నుడు అధర్మముగా సంహరించిన సమాచారము విని, అశ్వత్థామ ఏమి చేసెను? మానవ - వారుణ - అగ్నేయ - బ్రాహ్మ - ఇంద్ర - నారాయణాద్యస్త్రములు గల యాచార్యుడు అధర్మముగా చంపబడుట విని, అశ్వత్థామ ఏమి చేసెను? ద్రోణుడు పరశురాముని నుండి ధనుర్వేదము నేర్చుకొని, సమస్త దివ్యాస్త్రములను తన కొడుకునకు గూడ నేర్పి యుండెను. సాధారణముగా ప్రపంచ మందు మనుష్యులు తమ పుత్రులనే తమకంటె అధిక గుణవంతులుగ చేయ గోరెదరు. ఇతరులను అట్లు చేయరు. ఆచార్యులకడ నున్న యనేక రహస్యములను తన పుత్రులకు గాని, ఎల్లప్పుడు తనను అంటి పెట్టుకొని అనుసరించు చున్న శిష్యునకు గాని తెల్పెదరు.

“సంజయా! కృపి దేవియొక్క వీరపుత్రు డైన అశ్వత్థామ, తన తండ్రి ద్రోణాచార్యుని నుండి విశేష రహస్య సహిత మైన ధనుర్వేదమును పొంది, ఆచార్యుని

తరువాత ఇతడే అంతటి యోగ్యత గలవాడుగ నుండెను. శస్త్రవిద్యలో పరశురామునకు, యుద్ధకాలమందు ఇంద్రునకు, బలపరాక్రమములందు కార్తవీర్యార్జునునకు, బుద్ధిలో బృహస్పతికి, స్థైర్య-ధైర్యములందు పర్యతము నకు, తేజస్సునందు అగ్నికి, గాంభీర్యము (లోతు) నందు సముద్రమునకు, క్రోధమునందు విషధర సర్పమునకున్న సమానుడై, నవయువకు డైన యశ్యత్థామ ప్రపంచ ప్రధాన రథికుడు, దృఢధనుర్ధరుడు గదా! అతడు శ్రమమును, అలసటనున్న జయించెను. యుద్ధమునందు వాయువు వలె సంచరించుచు, క్రుద్ధుడైన యమరాజువలె, భయంకరుడుగా నతడు ఉండును.

“సంజయా! అశ్యత్థామ రణరంగమందు బాణములు వర్షించు చున్నప్పుడు భూమి గూడ అదరును. అత డెప్పుడు గూడ యుద్ధమందు బాధ చెందడు. వేదాధ్యయనము సమాప్తము చేసి, స్నాతకు డైనాడు. బ్రహ్మచర్య వ్రతము యొక్క అవధిని పరిపూర్ణము చేసి, దానిలో గూడ స్నాతకు డయ్యెను. ధనుర్వేద విద్యా పారంగతు డైన విద్వాంసుడు, మహాసాగరము వలె, దశరథపుత్రు డైన శ్రీరాముని వలెను నున్న యశ్యత్థామను ఎవడు గూడ క్షోభిల్ల జేయ జాలడు.

“సంజయా! ద్రోణాచార్య వధ కొఱకు ధృష్టద్యుమ్నుడు జన్మించినట్లే, ద్రోణుడు గూడ ధృష్టద్యుమ్నుని మృత్యువు కొఱకు అశ్యత్థామను కనెను. నృశంసుడు, పాపిష్ఠుడు, క్రూరుడు, దూరదృష్టి లేనివాడు నైన ధృష్టద్యుమ్నునిచేత ఆచార్యుడు వధింప బడె నని విని అశ్యత్థామ ఏమి చేసెను?

జనమేజయా! ధృతరాష్ట్ర మహారాజు సంజయుని ఇట్లు ప్రశ్నింపగా నతడు ధృతరాష్ట్రునకు ఇట్లు ఉత్తరము చెప్ప దొడగెను.

195వ అధ్యాయము

అశ్యత్థామ క్రోధముతో మాట్లాడుట, నారాయణాస్ట్రము ప్రయోగించుట :-

“మహారాజా! తన తండ్రిని ధృష్టద్యుమ్నుడు కపటము చేత చంపెనని విని యశ్యత్థామ కన్నుల నీరు నిండి రోషముచే జ్వలించెను. ప్రళయకాలమందు సమస్త ప్రాణి సంహారము చేయు యముని తేజోమయ శరీరము జ్వలించునట్లు అశ్యత్థామ శరీరము గూడ తపించుచు కనబడెను. అశ్రుభరిత నేత్రములను మాటిమాటికి తుడుచుకొనుచు దీర్ఘముగా నిశ్శసించుచు నశ్యత్థామ దుర్యోధనునితో ని ట్లనెను.

“రాజా! నా తండ్రి ఆయుధము విడిచినప్పుడు, అతనిని నీచుడు సంహరించుట, ధర్మమును డంబము చేత ఆచరించు యుధిష్ఠిరుడు పాపము చేయుట యంతయు నాకు తెలిసెను. ధర్మపుత్రుని యొక్క క్రూరమైన నీచకర్మ వింటిని. యుద్ధము చేయువారికి జయపరాజయములు కలుగుట తప్పదు. కాని, యుద్ధములో జరుగు వధ మిక్కీలి ప్రశంసింప బడెను. యుద్ధమునందు పోరాడు చున్న వీరులకు న్యాయమైన వధ జరిగిన యెడల, అది దుఃఖ కారణము గాదు. ఎందు కనగా, బ్రాహ్మణులు యుద్ధపరిణామము ను గూర్చి వివరించినారు.

“రాజా! నా తండ్రి వీరగతి పొందెననుటలో సందేహము లేదు. అప్పుడు అతడు చంప బడెనని కూడా నేను శోకించుట ఉచితము కాదు. కాని, ధర్మతత్పరుడై యుండి కూడా నా తండ్రి అందరు చూచు చుండగా, జుట్టు పట్టి అవమానింప బడుటయే నా మర్మస్థానములను చీల్చు చున్నది. నేను బ్రతికి యుండగా నా తండ్రి యొక్క కేశ గ్రహణము జరుగుట చాల అవమానకరము. అట్టి పరిస్థితిలో లోకమందు ‘పుత్రులు కావలె’ నని కోరుట వ్యర్థము గదా!

“దుర్యోధనా! లోకులు కామ - క్రోధ - అజ్ఞాన - హర్ష - బాల్య చాపల్యాది కారణములచేత ధర్మ విరుద్ధ కార్యములు చేసి, పురుషులను అవమానపరచెదరు. క్రూరుడు, దురాత్ముడు నైన ధృష్టద్యుమ్నుడు నన్ను అవహేళన చేసి మహాపాపకార్యము చేసెను. కనుక, ధృష్టద్యుమ్నునకు, అతడు చేసిన పాపమునకు గాను అతిభయంకర పరిణామమును అనుభవింప వలసి యుండును. దానితోపాటే, మిథ్యావాది యైన యుధిష్ఠిరునకు గూడ, అతి నీచకర్మ చేసినందుకు గాను దారుణ పరిణామము చూడ వలసి వచ్చును. అతడు కపటము చేసి ఆచార్యునిచేత అప్పుడు శస్త్ర పరిత్యాగము చేయించినందు వలన అతని రక్తము గూడ నేడు పృథివి త్రాగును.

“కురునందనా! నేను సమస్త పాంచాలుర వధ చేయక, ఏ విధముగ గూడ జీవించి యుండజాల’నని నా యొక్క సత్యము, ఇష్టము (యజ్ఞయాగాదులు), ఆపూర్తము (వాపీ తటాక నిర్మాణాదులు) మొదలైన కార్యములపై శపథము చేసి చెప్పు చున్నాను. అన్నియుపాయముల చేత పాంచాలురను సంహరించుటకు ప్రయత్నించెదను. ధృష్టద్యుమ్నుని, మృదు కర్మ చేతగాని, కఠిన కర్మ చేతగాని, తప్పుక సంహరించెదను. పాంచాలురను వధించియే నేను శాంతింపగలను. పుత్రులు పుట్టిన

తరువాత వారు ఇహపరలోకములందు గూడ మహాభయము నుండి రక్షించెదరను కోరికచేతనే మనుష్యుడు పుత్రులు గావలె నని కోరెదరు.

“రాజా! నా తండ్రి నా వంటి పర్యత సమానపుత్రుడు, శిష్యుడును బ్రతికి యుండగా, బంధుహీనుని వలె అట్టి దురవస్థ పొందెను. నా దివ్యాస్త్రములకు, నా భుజములకు, నా పరాక్రమమునకును ధిక్కారమగుగాక! నావంటి పుత్రుని కని, ఆచార్య ద్రోణుడు కేశగ్రహణ వమానమును పొందెను గనుక, నాకు నా తేజస్సునకున్న ధిక్కారమగుగాక.

“రాజా! పరలోకము పోయిన తండ్రి ఋణమునుండి విముక్తుడ నగుటకు తగిన ప్రయత్నము చేసెదను. శ్రేష్ఠ పురుషుడు తన ప్రశంస చేసికొన గూడదు. ఐనను, నా తండ్రి వధను సహింప కుండుట వలన, నేడు నేను ఇక్కడ నా పౌరుషమును గూర్చి వర్ణించు చున్నాను. నేడు సమస్త సేనలను త్రొక్కుమ ప్రళయకాలదృశ్యమును చూపించెదను. శ్రీకృష్ణుడు సమస్త పాండవులును నేడు నా పరాక్రమము చూచెదరు గాక! నేడు రణరంగమందు రథముపై కూర్చొని యున్న యశ్వత్థామ నైన నన్ను దేవ - గంధర్వ - ఆసుర - రాక్షస - మానవాది వీరులెవ్వరు గూడ జయింప జాలరు.

“దుర్యోధనా! ఈ ప్రపంచమందు నాకంటె, అర్జునుని కంటెను మించిన శస్త్రాస్త్రవేత్త మరెయొక డెవ్వడున్ను లేడు. నేడు నేను శత్రుసేనలో దూరి, ప్రకాశించుచున్న కిరణముల నడుమ సూర్యుని వలె, తపించుచు దివ్యాస్త్రములను ప్రయోగించెదను. నేడు మహాయుద్ధమందు నేను ప్రయోగించు బాణములు నా పరాక్రమమును ప్రదర్శించుచు పాండవ యోధులను మధించ గలవు. నిరంతర జలధారలచేత సమస్త దిక్కులు కప్ప బడినట్లు నేడు నా తీక్ష్ణ బాణవర్షములచేత అచ్చాదింప బడిన దిక్కులను అందరు చూడ గలరు.

“రాజా! సుడిగాలి చెట్లను గూల్చినట్లు, నేను అన్ని వైపుల బాణములు కురిసి, భయంకర గర్జనము చేయుచున్న శత్రువులను సంహరించి నేల గూల్చెదను. నేడు నేను ప్రయోగింప బోవు అస్త్రములను కృష్ణార్జున భీమ నకులసహదేవ యుధిష్ఠిరులు గూడ నెరుగరు. దురాత్ము డైన ధృష్టద్యుమ్నుడు, శిఖండి, సాత్యకి గూడ ఆ యస్త్రమును ఎరుగరు. అది ప్రయోగింప సంహార సహితముగ నా యొక్కనికే తెలియును.

“దుర్యోధనా! పూర్వము నా తండ్రి భగవన్నారాయణునకు ప్రణామము చేసి,

ఆ దేవునకు విధిపూర్వక మైన ఉపహారము సమర్పించెను. (వైదిక మంత్రముల చేత ఆ దేవుని స్తుతించెను). భగవంతుడు సంతోషముతో స్వయముగా ప్రత్యక్షమై ఆ యుపహారములను గ్రహించి నా తండ్రికి వరమీయ దలచెను. అప్పుడు నా తండ్రి ఆ దేవుని నుండి సర్వోత్తమమైన నారాయణాస్త్రమును వరముగా యాచించెను. రాజా! అప్పుడు భగవన్నారాయణుడు ఆ యస్త్రము ప్రసాదించి నా తండ్రితో ని ట్లనెను.

“బ్రహ్మన్! ఇక నిప్పుడు యుద్ధమునందు నీతో సమానుడు మరెయొకడు ఎక్కడ గూడ నుండడు. కాని, నీవు హఠాత్తుగా దీనిని ఏ విధముగ గూడ ప్రయోగింప గూడదు. ఎందుకనగా, ఈ యస్త్రము శత్రువును వధించకుండ తిరిగి రాదు. ఈ యస్త్రము ‘ఎవరిని చంపదు’ అను విషయము తెలిసికొనబడ జాలదు. అవధ్యుని గూడ ఇది వధింప గలదు. కనుక, హఠాత్తుగా దీనిని ప్రయోగింప గూడదు.

“ద్రోణా! యుద్ధరంగమందు రథము దిగుట, అస్త్రశస్త్రములు క్రింద పడవేయుట, అభయమును యాచించుట, శత్రువు శరణు జొచ్చుట - ఇవియే ఈ మహాస్త్రమును శాంతింప జేయుటకు ఉపాయములు. అవధ్యులను వధించినవారిని ఇది పీడించును.

“దుర్యోధనా! తరువాత నా తండ్రి ఆ యస్త్రము గ్రహించి దానిని నాకు ఉపదేశించెను. నా తండ్రికి ఆ యస్త్రమును ప్రసాదించు సమయమందు భగవన్నారాయణుడు, ‘బ్రహ్మన్! నీవు సంగ్రామమందు ఈ యస్త్రము చేత సమస్త శస్త్ర వర్షములను మాటి-మాటికి నష్టపరచుచు నీవు గూడ ప్రకాశించు చుండెదవు’ అని చెప్పి భగవన్నారాయణుడు తన దివ్య ధామమునకు వెడలిపోయెను.

“దుర్యోధనా! ఈ విధముగ నా తండ్రి భగవన్నారాయణుని నుండి ఈ యస్త్రమును పొందెను. నా తండ్రినుండి ఇది నాకు ప్రాప్తించెను. అట్టి యస్త్రము చేతనే నేను రణరంగమందు పాండవ - పాంచాల - మత్స్య - కేకయ యోధులను, ఇంద్రుడు ఆసురులను కొట్టి పార ద్రోలునట్లు, పారద్రోలెదను. నేను కోరిన రూపముల నన్నింటిని ఈ యస్త్రము ధరించగా, నా బాణములు, నాపై పరాక్రమించుచున్న శత్రువులపై గూడ పడ గలవు. నేను యుద్ధమం దుండి నా యిచ్ఛానుసారముగా పాపాణములను గురిసెదను. లోహపు ముక్కులు గల పక్షుల ద్వారా పెద్ద-పెద్ద మహారథికులను గూడ పారద్రోలెదను. శత్రువులపై పదునైన అంచులు గల పరశువులను గూడ వర్షించెదను. ఇందులో కించిత్తు గూడ సంశయము లేదు.

“దుర్యోధనా! ఈ విధముగా శత్రువులను తపింప జేయుచు, నేను మహానారాయణాస్థమును ప్రయోగించి, పాండవులను పీడించుచు, సమస్త శత్రు విధ్వంసము చేసెదను. మిత్రులకు, బ్రాహ్మణులకు, గురువులకున్న ద్రోహము తలపెట్టిన అతి నిందితుడు, పాంచాల కుల కళంకుడు, అజ్ఞానియు నైన ధృష్టద్యుమ్నుడు గూడ నేడు నా చేతినుండి తప్పించుకొని బ్రతికి పోవ జాలడు.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అశ్వత్థామ మాటలు వినిన తరువాత కౌరవ సేనలు తిరిగి వచ్చెను. తరువాత వీరు లందరు బిగ్గరగా శంఖములు పూరించిరి. అందరు ప్రసన్ను లై రణభేరులు వాయించిరి. వేలకొలది దుందుభులు వాయంప బడెను. గుఱ్ఱములు గిట్టలచేత, రథ చక్రములచేతను పీడిత మైన రణభూమి అర్తనాదము చేయు చున్నట్లుగా ధ్వనించెను. అట్టి తుములధ్వని ఆకాశ-అంతరిక్ష-భూతలములను మారుమోగించెను. మేఘ గంభీర గర్జనము వంటి ఆ నాదము విని పాండవ శ్రేష్ఠులైన మహారథికులు ఒకచోట చేరి రహస్యాలోచనము చేయ జొచ్చిరి.

“మహారాజా! అశ్వత్థామ ఈ మాటలు చెప్పి జలము చేత ఆచమనము చేసి, దివ్యమైన నారాయణాస్థమును ప్రకటింప జేసెను.

196వ అధ్యాయము

కౌరవసేనా సింహానాదము విని యుధిష్ఠిరుడు అర్జునునితో కారణ మడుగుట -

అశ్వత్థామ క్రోధము - గురుహత్య వలన భీష్మ పరిణామ వర్ణనము :-

“మహారాజా! తరువాత జలబిందువులతో పాటు సుడిగాలి వీవ దొడగెను. మేఘములు లేకయే గర్జనలు విన బడెను. భూమి కంపించెను. సముద్రము క్రోభిల్లెను. సముద్రములో కలియు మహానదులు ఎదురుగా ప్రవహించు చుండెను. పర్యత శిఖరములు విరిగి పడ జొచ్చెను. లేళ్ల గుంపులు పాండవసేనను తమకు కుడిగా ఉంచి పోయెను. సమస్త దిక్కులు అంధకార బంధురము లయ్యెను. సూర్యుడు మలిను డయ్యెను. మాంస భోజనము చేయుజంతువులు సంతోషముతో ఉరుకు చుండెను. ఆ మహాత్మాతమును చూచి దేవ - దానవ - గంధర్వులు గూడ బెదరి ‘ఇప్పుడేమి చేయవలెను?’ అని చర్చించుకొన జొచ్చిరి.

“మహారాజా! అశ్వత్థామ ప్రయోగించిన ఘోర నారాయణాస్థము చూచి, సమస్త రాజులు వ్యధచేత భయపడిరి.

“జనమేజయా! సంజయుడిట్లు చెప్పగా, ధృతరాష్ట్రుడు అతనిని ఈ విధముగా అడిగెను.

“సంజయా! తన పితృవధను సహింప జాలక, అత్యంత శోక సంతప్తుడైన అశ్వత్థామతో పాటు సమస్త సేనలు యుద్ధరంగమునకు తిరిగి వచ్చు చుండుట చూచి, పాండవ దళములు ధృష్టద్యుమ్నుని రక్షణమునకు ఏమి యోచించెను?

ఆ మాటకు సంజయుడు ఇట్లనెను. “రాజా! మొదలు మీ సైనికులు పారి పోవు చుండుట యుధిష్ఠిరుడు చూచి తరువాత అతడు ఆ భయంకర శబ్దము విని అర్జునునితో ని ట్లనెను.

“ధనంజయా! పూర్వకాలమున ఇంద్రుడు వృత్రాసురుని చంపినట్లు ధృష్టద్యుమ్నుడు ఆచార్య ద్రోణుని సంహరింపగా, తమ విజయమునందు నిరాశ గలవారై కౌరవులు దైన్యముతో అత్యరక్షణము కొఱకు పారిపోవు చుండిరి. ఎవరి పార్శ్వ రక్షకులు, సారథులున్న చనిపోయిరో, ధ్వజ - పతాక-చ్ఛత్రములు నశించెనో, రథపు నొగలు విరిగి చెదరిపడెనో, రథమునందు కూర్చొను పేరములు నశించెనో, రథముల కాడిమాకులు, ఇరుసులు, చక్రములు గూడ విరిగి పడెనో, అట్టి రథములు గూడ అక్కడ వ్యాకులము చెందిన గుఱ్ఱములచేత లాగబడి, భ్రమించు చుండెను. గాయముల చేత రథములలో పడి యున్న రాజవీరులు గూడ నలువైపుల ఈడ్వబడి పోవు చుండిరి.

“పార్థా! కొందఱు భయపడి గుఱ్ఱములను కాళ్ళతో పొడుచుచు, త్వర-త్వరగా తామే రథములను తేలు చుండిరి. మరికొందఱు విరిగిన రథములను విడిచి పరుగెత్తుచుండిరి. అనేక యోధులు గుఱ్ఱములెక్కి యుండిరి. కాని, వారి సగము ఆసనములు గుఱ్ఱములపై జారి యుండెను. అట్టి పరిస్థితిలోనే వారు ఈడ్వబడి పోవు చుండిరి. కొందరు బాణముల దెబ్బలు తిని ఆసనములనుండి జారి యేనుగుల కుంభస్థలములను గరచుకొని యుండగా, వారిని బాణ పీడితము లై, ఉరుకుచున్న గజములు దశదిశలకు కొనిపోవు చుండెను.

“అర్జునా! కొందఱి యస్త్రశస్త్రములు, కవచములున్ను, ఖండింప బడుట చేత, వాహనముల నుండి క్రింద పడిరి. అట్టి పరిస్థితిలో రథచక్రముల నేముల (ఇనుపపట్టాల) క్రింద పడి నలిగిన వారి శరీరములు ముక్కలయ్యెను. అనేకులు గజాశ్యములచేత త్రొక్కిబడిరి. ఎందరో యోధులు ‘హతండ్రి! హా పుత్రా!’ అని అరచుచు

భయపడి పారి పోవు చుండిరి. మోహముచేత బలీశ్వాహములు నష్టము లగుటవలన ఒండొరులను గుర్తింప జాలనంతగా అచేతను లైరి. అనేక సైనికులు పెక్కు గాయములతో తమ పుత్ర - పితృ - మిత్ర - సోదరాదులను రథములపై ఎక్కించుకొని వారి కవచములు విప్పి గాయములను జలము చేత తడుపుచుండిరి.

“అర్జునా! అచార్య ద్రోణుడు సంహరింపబడిన తరువాత పూర్వోక్త దురవస్థలకు పాలై, పారిపోవుచున్న సేనలను మరల ఎవరు త్రొప్పిరి? నీకు తెలిసినచో చెప్పుము. రథచక్రముల ఘర్షణధ్వనులతో కలిసిన గుఱ్ఱముల సకలింపులు, ఘోరించుచున్న గజరాజముల మహా శబ్దములు వినబడుచున్నవి. కొరవ సేనా సముద్రమందు ఈ కోలాహలము అతి తీవ్రముగ జరుగుచు అది మాటి-మాటికి పెరుగుచు, నా సైనికులను కంపింప జేయు చున్నది. రోమాంచకర మై, భయంకరముగా విన బడు చున్న యీ శబ్దము ఇంద్ర సహితలోక త్రయమును మ్రొంగు చున్నదా? యనునట్లు నాకు తోచు చున్నది. ఇది యింద్రుని వజ్రగర్జనమే యని తలంచెదను. ద్రోణాచార్య మరణాంతరము కొరవ సహాయార్థమై ఇంద్రుడే వచ్చు చున్నాడు అని స్పష్టముగా తెలియు చున్నది.

“ధనంజయా! అతి భీషణ సింహనాదము విని మన మహారథికులు గూడ ఉద్యేగము చెందిరి. వారికి రోమాంచము కలిగెను. ఇంద్రుని వంటి యే మహా రథికుడు ఇప్పుడు పారిపోవు చున్న కొరవలను నిలిపి, మరల యుద్ధము చేయుటకు రణరంగమునకు త్రొప్పెను.

“యుధిష్ఠిర మహారాజా! శస్త్ర పరిత్యాగము చేసిన గురుదేవుడు చంపబడిన తరువాత, ఏ వీరుడు కొరవ సైనికులను ఆపి, బలపరాక్రమములతో సింహనాదము చేసెనో, కొరవుల కొరకు యుద్ధము చేయుటకు పురి కొల్ప బడి యెవడు శంఖధ్వని చేయుచున్నాడో, మదగజము వలె నడచుచు లజ్జా శీలుడైన వా డెవ డని, బలమునందు ఇంద్ర విష్ణు సమానుడు, క్రోధమునందు యమరాజు వంటి వాడు, బుద్ధియందు బృహస్పతితుల్యుడు, నీతి మంతుడు, మహారథికుడు, ఉగ్రకర్మకరుడు, కొరవులకు అభయప్రదానము చేయు చున్నవాడు నని ఏ వీరుని విషయమై నీకు సందేహము కలుగు చున్నదో, యతనిని గూర్చి చెప్పెద వినుము” అని అర్జునుడు చెప్పెదడగెను.

“రాజా! ఎవని జన్మకాలమందు అచార్య ద్రోణుడు యోగ్యులైన బ్రాహ్మణులకు

సహస్ర గోదానములు చేసి యుండెనో, ఆ యశ్వత్థామయే ఈ గర్జనము చేయు చున్నాడు. ఏ వీరుడు జన్మించినప్పుడు ఉచ్చైఃశ్రవ మనెడు అశ్వము వలె హేషా (సకిలింపు) ధ్వనులు చేసి, భూమండలమును, మూడు లోకములనున్న కంపింప జేసెనో, ఎవని శబ్దము విని, ఒక అదృశ్యవ్యక్తి అప్పు డతనికి ‘అశ్వత్థామ’ అను పేరు పెట్టి యుండెనో, ఆ వీరాశ్వత్థామయే ఈ సింహనాదము చేయుచున్నాడు.

“యుధిష్ఠిరా! ధృష్టద్యుమ్నుడు ఎవనిపై ఆక్రమణము చేసి, మిక్కిలి క్రూరముగ ఎవనిని అనాధునివలె చంపి యుండెనో, అతనికి అశ్వత్థామ రక్షకుడుగా సహాయకుడుగాను నిలిచి యున్నాడు. నా గురుదేవుని జాట్టు పట్టుకొని ఈడ్చిన ఆ ధృష్టద్యుమ్నునే మహా పౌరుషశాలి యైన అశ్వత్థామ ఎప్పుడు గూడ క్షమింప జాలడు.

“రాజా! నీవు ధర్మజ్ఞుడ వై యుండి కూడ, రాజ్యలోభము చేత అసత్యము చెప్పి, నీ గురుదేవునే వంచించి మహాపాపము చేసితివి. కనుక, దాగియుండి వాలిని వధించుట వలన, శ్రీరామునకు అపయశస్సు వచ్చినట్లే, అసత్యమాడి ద్రోణాచార్యుని చంపించుట వలన, చరాచర ప్రాణి సహితము లైన మూడు లోకములందున్న నీయపకీర్తి చిరస్థాయి కా గలదు. ‘యుధిష్ఠిరుడు సర్వ ధర్మజ్ఞుడు. నాకు శిష్యుడు. ఇతడెప్పుడు అసత్య నూడడు’ అని తలచి అచార్యుడు నీపై విశ్వాస ముంచి యుండెను. కాని, నీవు సత్యకంచుకము ధరించి, అచార్యునకు ‘అశ్వత్థామా హతః’ అని అసత్యమే చెప్పితివి. ఆ పేరుగల యేనుగు చంపబడెను. కనుక, దాని నడ్డముగా పెట్టుకొని, నీవు అబద్ధము పలికితివి. అచార్యుడు నీ మాట విని ఆయుధము క్రిందవేసి, తన ప్రాణములందు మమకారము విడిచి, అచేతనుడయ్యెను. అప్పుడు అతడు శక్తిమంతు డైనను, ఎంత వ్యాకులపడెనో, నీవే ప్రత్యక్షముగ చూచితివి.

“అగ్రజా! పుత్రవత్సలు డైన గురుదేవుడు పుత్రశోకమగు్న డై, యుద్ధ విముఖు డయ్యెను. అట్టి స్థితిలో నీవు శాశ్వతమైన సనాతన ధర్మమును అవహేళన చేసి, అతనిని, అతని శత్రువు చేత చంపించితివి. పితృమరణము చేత కుపితు డైన అచార్య పుత్రుడు ధృష్టద్యుమ్నుని యమరాజునకు గ్రాసము చేయ దలచు చున్నాడు. అస్త్ర త్యాగము చేసిన గురుదేవుని అధర్మముగా చంపించిన నీవు ఇప్పుడు నీ మంత్రులతో పాటు అశ్వత్థామ యెదుటికి పోయి, శక్తి యున్నచో, ధృష్టద్యుమ్నుని రక్షింపుము. నేడు మన మందరము కలిసి నప్పటికిన్ని ధృష్టద్యుమ్నుని రక్షింప జాలము. మానవాతీత శక్తి కలిగి (అలోక పురుషుడు), సమస్త ప్రాణుల యెడల

మైత్రీభావము కలవాడైన అశ్వత్థామయే నేడు తన తండ్రి జాట్టు పట్టుకొనిన మాట విని యుద్ధరంగమందు మన నందఱిని భస్మము చేయును.

“రాజా! ఆచార్య ప్రాణ రక్షణమును కోరుచు, నేను ఎంతగా అఱచితిని. కాని, ధృష్టద్యుమ్నుడు ఆచార్య శిష్యు డైనను ధర్మమును కాలతన్ని గురుహత్య చేసెను. ఇప్పుడు మన యాయుస్సు చాలా భాగము గడచినది. ఇంక కొంచెమే మిగిలినది. అపరవయస్సులో నుండి కూడ నిప్పుడు మన బుద్ధి చెడిపోయి, యీ మహాపాపము చేసితిమి. సర్వదా, తండ్రివలె మనపై స్నేహముంచి, మనహితము కోరుచు ధర్మము ప్రకారముగూడ మనకు పితృతుల్యు డైన గురుదేవుని మనము క్షణభంగురమైన రాజ్యము కొరకు చంపించితిమి.

“రాజా! ధృతరాష్ట్రుడు భీష్మ-ద్రోణులకు, వారిని సేవించు చున్న తన పుత్రులతో పాటు ఈ సమస్త భూమండల రాజ్యమును సమర్పించి యుండెను. మన శత్రువులు నిరంతరము ఆచార్యుని సత్కరించు చుండిరి. వారినుండి ఇంత ఉత్తమ జీవికావృత్తిని పొందినప్పటికిన్ని, ఆచార్యుడు సర్వదా, నన్నే తన పుత్రుని కంటె యధికునిగ ఆదరించు చుండెను. ఆచార్యుడు నిన్ను - నన్ను చూచి యుద్ధమునందు ఆయుధము పడవేసి చంపబడెను. అతడొకవేళ, యుద్ధము చేయు చుండిన యెడల నతనిని సాక్షాత్తు ఇంద్రుడు గూడ సంహరింప జాలకుండెను.

“రాజా! మన బుద్ధిలోభగ్రస్త మయ్యెను. మనము నీచుల మై, మనకు సర్వదా ఉపకారము చేయు వృద్ధుడైన ఆచార్యునకు రాజ్యలోభము చేత ద్రోహము చేసితిమి. అయ్యో! అత్యంత భయంకర మైన యీ మహా పాపకార్యము మనము చేసితిమి. రాజ్య సుఖలోభము నందు పడి ఆచార్య హత్య చేసితిమి. ‘అర్జునుడు నాయందలి ప్రేమచేత తన భార్య - పితృ - పుత్ర - భ్రాతృ - ప్రాణములను గూడ విడిచి పెట్టగలడని’ నా గురుదేవుడు తలచు చుండెను. కాని, నేను రాజ్యలోభములో పడి ఆచార్యుడు చంప బడు చుండుటను ఉపేక్షించితిని.

“రాజా! ఈ పాపము కారణముగ ఇప్పుడు నేను తలక్రిందుగా నరకములో పడ వేయ బడుదును. ఒకటి ఆచార్యుడు బ్రాహ్మణుడు. రెండవది వృద్ధుడు. మూడవది మన యాచార్యుడు. ఇదిగాక, యతడు ఆయుధము క్రింద పడ వేసి యుండెను. మహాముని వృత్తిలో కూర్చొని యుండెను. ఇట్టి పరిస్థితిలో రాజ్యము కొరకు అతనిని హత్య చేయించిన నేను బ్రతుకుట కంటె చచ్చుటయే మంచి దని తలచెదను.

197వ అధ్యాయము

భీమసేనుడు వీరోచితముగ మాట్లాడుట - ధృష్టద్యుమ్నుడు తన కార్యమును

సమర్థించుట :-

“మహారాజా! అర్జునుని మాట విని అక్కడ నున్న మహారథికులందరు మౌనముతో నుండిరి. అతనితో మంచిగాని, చెడ్డగాని అనలేదు. అప్పుడు భీమసేనుడు క్రోధముతో అర్జునుని అధిక్షేపించు చున్న వానివలె ని ట్లనెను.

“పార్థా! వనవాసియైన మునివలె లేదా ఏ ప్రాణిని గూడ దండించక కఠోర నియమ వ్రతములు చేయు బ్రాహ్మణుని వలెను, ధర్మోపదేశము చేయు చున్నావు. కాని, ఎవడు, సంకటము నుండి తననుగాని, లేక యితరులను గాని రక్షించునో, ఎవని జీవనము యుద్ధమునందు శత్రువులకు హాని కలిగించుటకే ప్రవృత్తి కలిగి యుండునో, ఎవడు స్త్రీల యెడల, సత్పురుషుల యెడలను ఓర్పు కలిగి యుండునో, అతడే క్షత్రియుడు. అట్టి వానికే భూమండలరాజ్యము, ధర్మము, యశస్సు, లక్ష్మీయు శీఘ్రముగ ప్రాప్తించును.

“అర్జునా! నీవు సమస్త క్షత్రియ గుణ సంపన్నుడవు. ఈ కురుకుల భారము వహించుటకు సమర్థుడవు. ఇట్టి వాడ వైనను, నీవు మూర్ఖునివలె మాట లాడు చున్నావు. ఇట్టి ప్రసంగము నీకు శోభ గూర్చదు. నీవు ఇంద్ర పరాక్రమ సంపన్నుడవు. మహాసాగరము తీర భూమిని ఉల్లంఘించనట్లు, నీవు గూడ ధర్మము యొక్క మర్యాదను (పరిమితి - నియమము) ఉల్లంఘించవు.

“అర్జునా! పదుమూడు వర్షముల నుండి అణచుకొనిన క్రోధమును వెనుకకు నెట్టి నేడు నీవు ధర్మమునే కోరుచున్నావు. దీనికిగాను ఎవడు నీ పూజ చేయడు? నాయనా! ఇట్టి సమయములో గూడ నీ మనస్సు ధర్మమునే అనుసరించు చుండుట మహా సౌభాగ్యము. ఎప్పుడు గూడ ధర్మ భ్రష్టుడవు గాని సోదరా! నీ బుద్ధి క్రూరత్వము వైపునకు పోవక దయయందే రమించు చున్నది. ఇది గూడ తక్కువ సౌభాగ్యము కాదు. కాని, ధర్మ తత్పురు లై యుండియు శత్రువులు అధర్మము చేత మన రాజ్యమును అపహరించి, ద్రౌపదిని సభలో అవమాన పరచి, మనను వల్కలములు, మృగచర్యమున్ను ధరింప జేసి పదమూడు వర్షములు వనమునకు నిర్వాసితులను చేసిరి. మనము అట్టి అగౌరవమునకు ఎప్పుడు గూడ అర్హులము కా కుంటిమి.

“అనఘా! ఈ అన్యాయము లన్నియు అమర్ష సాస్థనములు, సహింపరానివియు నై యుండినను, నేను, నోరు మూసికొని అన్నిటిని, క్షత్రియధర్మమునందు ఆసక్తి కలవాడ నగుటచేతనే, సహించితిని. కాని, ఇప్పుడు వారు చేసిన నీచ-పాపకర్మలను స్మరించి నేను నీతో పాటు ఉండి మన రాజ్యమును అపహరించునట్టి యీ నీచ శత్రువులను, వారి బంధువులతో పాటు సంహరించెదను. నీవే తొలుత యుద్ధము చేయుటకు చెప్పి యుంటివి. దాని ప్రకారమే మే మిక్కడికి వచ్చి శక్తి కొలది ప్రయత్నించు చున్నాము. ఐనను, నేడు, నీవు మమ్ము నిందించు చున్నావు.

“అర్జునా! నీవు నీ క్షత్రియధర్మమును తెలియ గోర కున్నావు. నీ మాట లన్నియు అసత్యములే. ఒకవైపు మేము భయపడితుల మగు చున్నాము. దానిపైన నీవు గూడ నీ వాగ్దానములచేత మా మర్మస్థానములను ఛేదించు చున్నావు. దెబ్బతిన్నవారి గాయములపై ఉప్పు వేసినట్లు (వారు బాధతో తనుకులాడుచుండగా), నీవు వాగ్దానములచేత బాధించి నా మనస్సు చీల్చుచున్నావు. నీవు, మేమున్న ప్రశంసింప దగినవార మైనను, నీవు నిన్ను, మమ్మున్న ప్రశంసింపకుండుట చాలా పెద్ద అధర్మము. నీవు ధార్మికుడ వై యుండియు ఈ యధర్మము నెరుగకున్నావు.

“ధనంజయా! శ్రీకృష్ణభగవానుని సమక్షమందే, నీ పదియారవకళకు గూడ సమానుడు కాని యశ్వత్థామను పొగడు చున్నావు. నీ దోషములనే వర్ణించు కొనుచున్న నీకు ఏల సిగ్గు కలుగ కున్నది? నేను నేడు నాభయంకర గదను క్రోధముతో త్రిప్పి, భూమిని భేదించ గలను. పర్యతములను చూర్ణము చేసి వెదజల్లగలను. ప్రచండమైన సుడిగాలివలె పర్యతము లందలి వృక్షములను గూడ విరిచి పెరికి వేయగలను. అసుర - నాగ - రాక్షసగణ - సహితు లైన యింద్రాది సమస్త దేవతలు వచ్చినను, వారిని బాణములతో కొట్టి పార ద్రోలగలను. నీ సోదరుడ నైన నేను ఇటువంటి వాడనని తెలిసికొని నీవు అశ్వత్థామకు భయపడకూడదు. అథవా, నీవు నీ సోదరులతో పాటు ఇక్కడనే నిలిచి యుండుము. నేను ఈ మహాయుద్ధమందు గద తీసికొని ఒక్కడనే పోయి అశ్వత్థామను ఓడించెదను.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! తరువాత, పూర్వము నృసింహవతారము ధరించిన విష్ణుమూర్తి తో హరణ్య కశిపుడు మాటాడినట్లు అక్కడ అర్జునునితో ధృష్టద్యుమ్నుడు ఇట్లనెను.

“అర్జునా! యజ్ఞము చేయుట - చేయించుట, వేదములు నేర్చుట - నేర్పించుట, దానములు ఇచ్చుట - గైకొనుట - ఈ యారు కర్మలు బ్రాహ్మణులకు పెద్దలు నియమించినారు. ఈ యారింటిలో ఏ కర్మమునందు ద్రోణాచార్యుడు ప్రతిష్ఠ సంపాదించెను? తన ధర్మము నుండి భ్రష్టు డై యతడు క్షత్రియధర్మమును ఆశ్రయించెను. ఇట్టి పరిస్థితిలో నేను, ద్రోణాచార్యుని వధించినప్పుడు నీవు నన్ను ఎందుకు నిందించెదవు? ఆ నీచ కర్మ చేయు బ్రాహ్మణుడు దివ్యాస్త్రములచేత మనవారిని సంహరించెను.

“అర్జునా! బ్రాహ్మణుడు అనిపించుకొని కూడా ఇతరులపై ఎవడు మాయను ప్రయోగించునో, ఎవడు సహింపరాని వాడుగా నుండునో, అట్టివానిని ఎవడైన మాయచేతనే సంహరించిన యెడల, ఇందులో అనౌచిత్యమే మున్నది? ఇది యొక యద్భుత విషయ మని నేను అనుకొనను. అశ్వత్థామ ఈ యుద్ధముచేత కొరవులను సంహరింప జేయ గలడు. ఎందు కనగా, అతడు వారిని రక్షించుటకు అసమర్థుడు. నీవు ధార్మికుడ వై, నేను గురుహత్య చేసినవని చెప్పుట గూడ మంచిది గాదు. ఎందుకనగా, నేను ద్రోణవధికి, అగ్ని కుండమునుండి పాంచాల రాజపుత్రుడనై ఉద్భవించితివి.

“ధనంజయా! యుద్ధము చేయు చున్నప్పుడు ఎవనికి కర్తవ్య కర్తవ్యములు రెండున్ను సమానములో, అట్టి వానిని నీవు ఇతడు బ్రాహ్మణుడు, క్షత్రియుడు అని ఎట్లు చెప్పగలవు? ఎవడు క్రోధముతో, బ్రహ్మాస్త్ర మెరుగని వారిని గూడ బ్రహ్మాస్త్రము చేతనే చంపునో, అట్టి వానిని అన్ని యుపాయములచేత వధించుట యెట్లు ఉచితము కాదు? నీవు ధర్మార్థముల తత్త్వమును ఎరిగినవాడవు. ఎవరు తమ ధర్మమును విడిచి, పరధర్మమును ఆశ్రయింతురో, అటువంటి విధర్ములను ధర్మజ్ఞులు విషతుల్యు లని చెప్పిరి. ఇది యంతయు తెలిసియు నీవు నన్ను ఎందుకు నిందించు చున్నావు?

“అర్జునా! ద్రోణాచార్యుడు క్రూరుడు గనుక, నేను అతని రథము మీదనే దాడి చేసి అతనిని సంహరించితిని. కనుక, నేను నిందా పాత్రుడను కా కున్నను, ఎందుకు నీవు నన్ను అభినందించ కున్నావు? ద్రోణుని మస్తకము ప్రళయకాలాగ్ని వలె, అతి భయంకరము. అది లోకికాగ్ని వలె, సూర్యునివలె, విషము వలెను సంతాపము కలిగించు నదిగా నుండెను. కనుక, నేను ఆ శిరస్సును ఛేదించితిని. దీని కొరకు నీవు నన్ను ఎందుకు ప్రశంసించ కున్నావు? ఎవడు యుద్ధరంగమందు నా బంధువుల

నందరిని వధించెనో, అట్టివాని మస్తకమును ఖండించినను నా క్రోధ-సంతాపములు శాంతించ లేదు.

“అర్జునా! నీవు సైంధవుని మస్తకమును దూరముగ విసరి వేసినట్లే, నేను ద్రోణాచార్యుని మస్తకమును, ఆటవిక కిరాతుల దేశమందు విసరివేయని నా పొరపాటు నామర్యాదములను ఛేదించు చున్నది. శత్రువులను వధింప కుండుట గూడ అధర్మమే కదా! క్షత్రియుడు యుద్ధమందు శత్రువును చంపుటయో, అతని చేత చంపబడుటయో ధర్మము.

“అర్జునా! ద్రోణాచార్యుడు నాకు శత్రువు. కనుక, నేను యుద్ధమందు ధర్మానుసారముగనే యతనిని, నీవు నీ తండ్రికి ప్రియమిత్రుడైన భగదత్తుని వధించినట్లే వధించితిని. నీవు యుద్ధమందు పితామహుని చంపియు, అది ధర్మమని తలంచు చున్నావు. కాని, నేను పాపిష్టుడైన యొక శత్రువును చంపినప్పుడు గూడ ఈ కార్యము ధర్మ సంగతమని నీవు ఎందుకు తలచకున్నావు?

“పార్థా! ఏనుగుతో స్నేహబంధము ఏర్పరచుకొనిన వ్యక్తులను, అది తనపైన ఎక్కించుకొనుటకు తన శరీరమునే నిచ్చెనగా చేసి కూర్చొనునట్లే, నేను గూడ నీతో సంబంధము చేయుట వలన తలవంచి యున్నాను. కనుక, నీవు నన్ను గూర్చి ఇట్టి మాటలు పలుక గూడదు. నా సోదరి ద్రౌపది యొక్క ఆమె పుత్రుల యొక్కయు సంబంధమును బట్టియే నీవు విపరీతముగా, చేదుగాను, పలుకునట్టి మాటలను సహించి యున్నానే కాని మరియొక కారణము చేత కాదు.

“అర్జునా! ద్రోణాచార్యునితో నాకు వైరము వంశపరంపరగా వచ్చు చున్న దని అందరికి విదితము. ఆ విషయము ఈ ప్రపంచమం దంతటను తెలియును. మీ పాండవులకిది తెలియదా యేమి? నీ పెద్దన్న యైన యుధిష్ఠిరుడు అసత్యవాది కాడు. నేను గూడ అధర్మపరుడను కాను. ద్రోణాచార్యుడు పాపిష్టుడు, శిష్యద్రోహి. కనుక, చంప బడెను. ఇక నిప్పుడు యుద్ధము చేయుము. విజయము నీ వశ మై యున్నది.

198వ అధ్యాయము

సాత్యకి - ధృష్టద్యుమ్నులు పిరస్థిర వాగ్దానముల చేత పోరాడుట - భీమ - సహదేవ - శ్రీకృష్ణ యుధిష్ఠిరులు దానిని నివారించుట :-

“జనమేజయా! సంజయుడిట్లు చెప్పిన తరువాత, ధృతరాష్ట్ర డతనితో నిట్లనెను.

“సంజయా! యే మహాత్ముడు విధిపూర్వకముగా సాంగవేదాధ్యయనము చేసి యుండెనో, యే సత్పురుషుని యందు సాక్షాత్తు ధనుర్వేదము ప్రతిష్ఠిత మై యుండెనో, యెవని యనుగ్రహముచేత ఎందరో యోధులు రణరంగమందు అలౌకికము లైన యనేక పరాక్రమములు ప్రదర్శించు చుండిరో, యే మహావీరుడు దేవతలకు గూడ దుష్కరుడుగా నుండెనో, అట్టి ద్రోణాచార్యునే, పాపిష్టుడు, క్రూరుడు, క్షుద్రుడు, గురు హంతకుడు నైన ధృష్టద్యుమ్నుడు అందరి యెదుట నిందించు చుండగా, ఎవరు గూడ క్రోధము ప్రకటించ కుండిరి గదా! అట్టి క్షత్రియు లకు ధిక్కార మగుగాక! వారి యమర్ష శీలమునకు ధిక్కారమగు గాక! సంజయా! అక్కడ చేరియున్న రాజవీరు లందరు, పాండవులున్ను, ధృష్టద్యుమ్నుని మాటలు విని యతనితో నే మనిరి? చెప్పుము.”

“జనమేజయా! ధృతరాష్ట్రుని ప్రశ్నమునకు సంజయుడిట్లు ఉత్తరము చెప్పెను.

“మహారాజా! క్రూరకర్ము డైన ధృష్టద్యుమ్నుని మాటలు విని అక్కడ నున్న రాజ వీరులు మౌనముతో నుండిరి. అర్జునుడు మాత్రమే వక్రదృష్టితో ధృష్టద్యుమ్నుని చూచి, అశ్రువులు రాల్చుచు, దీర్ఘముగా నిశ్శసించి, ‘ధిక్కారము, ధిక్కారము’ అని మాత్రము అనెను. అప్పుడు యుధిష్ఠిర, భీమ, నకుల, సహదేవులు, శ్రీకృష్ణుడు, ఇతరులున్ను లజ్జితులై పలుక కుండనేయుండిరి. కాని సాత్యకి యిట్లనెను.

“ఇట్లు అసభ్యముగ మాట్లాడునట్టి పాపిష్టు డైన యీ నరాధముని త్వరగా సంహరించు వాడు ఎవడు గూడ నిక్కడ లేడా? ధృష్టద్యుమ్నా! బ్రాహ్మణుడు చండాలుని (కుక్క మాంసము తినువాడు) నిందించునట్లు ఈ పాండవు లందరు, నీవు చేసిన పాప కర్మము కారణముగ నిన్ను మిక్కిలి ఏవగించుకొనుచు నిన్ను నిందించు చున్నారు. ఈ మహా పాపము చేసి నీవు సజ్జనులకు నిందా పాత్రుడ వైతివి. సత్పురుషుల సభలో నిట్టి

మాటలు అడుచు నీకు ఏల సిగ్గు రాకున్నది? నీ జిహ్వ ఎందుకు నూరుముక్కలు కాకున్నది? నీతల ఎందుకు పగుల కున్నది? నీచా! గురునింద చేయు చున్న నీ పాపము చేత నీకు ఎందుకు పతనము గలుగుట లేదు?

“ధృష్టద్యుమ్నా! నీవు పాపకర్మ చేసి, సమాజములో ఇట్లు గొప్పలు చెప్పికొనుచున్నావు. ఈ కారణము వలన నీవు పాండవ - అంధక - వృష్ణి - యాదవ వంశీయుల కందరికిన్ని నిందా పాత్రుడ వైతివి. అంతటి పాపకర్మ చేసి నీవు గురువునే ఆక్షేపించు చున్నావు. కనుక, నీవు వధింప బడుటకే తగి యున్నావు. ఒక ముహూర్త (రెండు గడియలు) కాలము గూడ ఇక నీవు జీవించుట వలన ఎటువంటి ప్రయోజనమున్ను లేదు. పురుషాధమా! ఉత్తమ ధర్మాత్ముడు, సజ్జనుడు నైన గురువు జట్టు పట్టుకొని వధించుటకు, నీవు దప్ప, మరియొకడెవడు, మనస్సులో గూడ యోచించును?

“నీచ ధృష్టద్యుమ్నా! నీవంటి కులాంగారుని పొంది నీ యొక్క పూర్వులు యేడు తరములవారు, తరువాత ఏడుతరములవారున్ను నరకములో మునిగి ఎల్లప్పుటికి కీర్తిని పోగొట్టుకొనిరి. అర్జునునిపై నీవు భీష్మవధ దోషమును వేయుట గూడ వ్యర్థమే. ఎందుకనగా, భీష్ముడు అట్టి మృత్యువునే స్వయముగా కోరియుండెను. భీష్ముని వధించినవాడు గూడ మహా పాపిష్టుడైన నీ సోదరుడే (శిఖండి) కదా! భూమండలమందు పాంచాల రాజపుత్రులు దప్ప, మరియొకడెవడు గూడ ఇట్టి పాపకార్యము చేయువాడు లేడు. శిఖండిని గూడ నీ తండ్రి భీష్మవధకై కని యుండుట ప్రసిద్ధము. నీ తండ్రి భీష్మునకు మూర్తి మంత మైన మృత్యువునుగా శిఖండిని రక్షించుకొని యుండెను. నీవు, నీ సోదరుడున్ను ఇరువురున్ను సమస్త సత్పురుషులకు నిందా పాత్రు లైతిరి. మీ యిద్దరి వలన సమస్త పాంచాలురు ధర్మభ్రష్టులు, నీచులు, మిత్రద్రోహులు, గురుద్రోహులు నైరి.

“దురాత్ముడా! నీవు మరల నా యొద్ద ఇట్టి మాట లాడిన యెడల, వజ్ర సదృశ మైన ఈ గదచేత నీ శిరస్సు మధించెదను. నీకు బ్రహ్మహత్యాపాపము అంటుకొనినది. బ్రాహ్మణ హంతకుడ వైన నిన్ను చూచి లోకులు తమ ప్రాయశ్చిత్తమునకు గాను సూర్య దర్శనము చేసెదరు. దురాచారుడా! నీవు నా యెదుట నా గురువునే కాక, నా గురువునకు గురువును గూడా ఆక్షేపించు చున్నప్పటికీ నీకు సిగ్గు వచ్చుట లేదు. ‘నిలువుము’ నా

గద యొక్క ఒక దెబ్బను సహించుము. తరువాత నేను నీ యొక్క అనేక గదాఘాతములను సహించెదను.

“జనమేజయా! సాత్యకి యీ విధముగ కఠోర వచనములు పలికి, ఆక్షేపింపగా, ధృష్టద్యుమ్నుడు మిక్కిలి కుపితుడై, సాత్యకితో నవ్వుచునే యిట్లనెను.

“మాధవా! (మధువంశీయుడు) నేను నీ మాట వినెదను. ఇంకను వినెదను. దీని కొరకు నిన్ను క్షమించెదను గూడ. దుష్టులు, అనార్యులున్ను ఎల్లప్పుడు సజ్జనులను ఇటులనే ఆక్షేపింప గోరు చుందురు. క్షమాశీలత లోకము నందు ప్రశంసించ బడు చున్నను పాపాత్ములు ఎప్పుడు గూడ క్షమింప బడుటకు యోగ్యులు కారు. ఎందుకనగా, పాపాత్ములను క్షమించిన తరువాత వారు, ‘క్షమాగుణము గల పురుషులుగా నా చేత ఓడిపోయిరి’ అని తలచెదరు. కనుక నీవే దురాచారుడవు. నీచుడు. పాపపు చింత కలవాడవు. నీవు నఖిశిఖాపర్యంతము పాపములో మునిగి యున్నావు. గనుక, నిందార్హుడ వై యుండియు ఇతరులను నిందింప గోరు చున్నావు.

“సాత్యకి! భూరిశ్రవుని బాహువు ఖండింప బడి నప్పుడు అతడు అమరణ నిరాహార దీక్షా నియమములో మౌనముగా కూర్చొని యుండెను. అట్టి పరిస్థితిలో అందరు నిషేధించు చున్నప్పటికిన్ని నీవు అతనిని వధించితివి. ఇంతకన్న మించిన అందరు నిషేధించు చున్నప్పటికిన్ని నీవు అతనిని వధించితివి. ఇంతకన్న మించిన మహా పాపకార్యము మరియొకటి ఏది యుండగలదు? క్రూరుడా! నేనైతే, తొలుతనుండియే యుద్ధమునందు దివ్యాస్త్రములచేత ద్రోణాచార్యుని మధించి యుంటిని. పిదప నతడు ఆయుధములు క్రింద పడవేసి, చంప బడెను. ఇందులో నేను ఎట్టి పాపము చేసెతిని?

“సాత్యకి! యుద్ధరంగమందు మునివృత్తిని ఆశ్రయించి, అమరణ నిరాహారదీక్ష పూని, కూర్చొని, తనతో యుద్ధము చేయనివానిని, ఒక భుజము శత్రువుల చేత ఖండింప బడిన వానినిన్ని సంహరించువాడు ఇతరులను ఎట్లు నిందింప గలడు? భూరిశ్రవుడు నిన్ను కాల దన్ని నేలపై ఈడ్చుచు నున్నప్పుడు, ఇంత శ్రేష్ఠపురుషుడ వైన నీవు అతనిని ఎందుకు చంపక పోయితివి? అర్జునుడు తొలుతనే భూరిశ్రవుని ఓడించినప్పుడు నీ వతనిని వధించితివి. అది ఎంత నీచకార్యము?

“సాత్యకి! ద్రోణాచార్యుడు, పాండవ సేనను పార ద్రోలినచోటులలో నెల్ల నేను పోయి వేలకొలది బాణములు వర్షించి, జయించు చుంటిని. నీవే చండాలుని వలె

పాపకర్మ చేసి, నిందాపాత్రుడ వై నప్పుడు, ఇతరులను గూర్చికరినముగ మాటలాడుటకు నీకు అధికార మెక్కడిది? నీవే అనేక పాపకర్మలకు భండార మైతివి. నేను కాను. కనుక, ఇట్టి మాటలు పలుకకుము. నీవు ఇట్లు మాట లాడుట వలన నీ నీచత్వము ప్రకటితమైనది గనుక, ఇక నిట్లు పలుకక నోరు మూసికొని యుండుము. ఇక నిట్లు మాటాడినచో నిన్ను యమలోకమునకు పంపెదను.

“మూర్ఖుడా! ధర్మము చేతనే యుద్ధమునందు జయము సాధింప బడ జాలదు. కౌరవుల యధర్మ కార్యములను గూర్చి గూడ చెప్పెద వినుము.

“సాత్యకి! అన్నిటికంటె తొలుత యుధిష్ఠిరుడు అధర్మముగ వంచింప బడెను. అధర్మముగానే ద్రౌపది అవమానింపబడెను. పాండవులను భార్యతో పాటు అడవికి పంపి వారి సర్వస్వమును గుంజాకొనుట గూడ అధర్మ కార్యమే. శత్రువులు అధర్మము చేతనే కపటము చేసి, శల్యుని తమ పక్షములో చేర్చుకొనిరి. అభిమన్యుని గూడ అధర్మముచేతనే సంహరించిరి.

“సాత్యకి! పాండవులచేత గూడ అధర్మముగానే భీష్ముడు సంహరింప బడెను. నీవు మహా ధర్మజ్ఞుడవు కా దలచుకొని కూడా అధర్మము చేతనే భూరిశ్రవుని వధించితివి. ఈ విధముగ ధర్మజ్ఞులైన వీర పాండవులు, వారి శత్రువులున్న యుద్ధరంగమందు తమ విజయమును సాధించుటకు సమయము దొరకినప్పుడెల్ల అధర్మము గానే వ్యవహరించిరి. ఉత్తమ ధర్మ స్వరూపము తెలిసికొనుట మిక్కిలి కష్టము. ‘ఏది అధర్మము’ అని తెలిసికొనుట గూడ సరళము గాదు. ఇక నీవు కౌరవులతో పూర్వము వలె యుద్ధము చేయుము. నాతో వివాదము చేసి నీవు పితృలోకమునకు పోవుటకు గాను సంసిద్ధుడవు కాకుము.

ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఈ విధముగా ధృష్టద్యుమ్నుడు క్రూరములు, కఠినములు నైన యనేక వచనములను సాత్యకితో ననెను. అది విని సాత్యకి కోపము చేత కంపించెను. అతని కనులెఱ్ఱ బడెను. సర్పము వలె బుస కొట్టుచు తన ధనుస్సును రథముపైన ఉంచి గద దీసికొని ధృష్టద్యుమ్నుని కడకు వచ్చి యతనితో ‘ఇక నిప్పుడు నీతో కఠినముగ మాటలాడను. నీవు వధకే అర్హుడవు. కనుక, నిన్ను సంహరించెదను’ అని యనెను.

“మహారాజా! యమరాజువంటి సాత్యకి క్రోధముతో హఠాత్తుగా ధృష్టద్యుమ్నుని

వైపు పరుగెత్తినప్పుడు కృష్ణునియాజ్ఞచేత భీమసేనుడు త్వరగా రథమునుండి దుమికి సాత్యకిని పట్టుకొని, అతని వెంట పోవుచు, అపుచుండెను. ఇట్లు ఆరడుగులు పట్టుకొని పోయి, కాలు గట్టిగా పూని సాత్యకిని నిలుప గలిగెను. ఇంతలో సహదేవుడు గూడ రథము దిగి త్వరగా పోయి భీమసేనుడు పట్టుకొని నిలిపిన సాత్యకితో మధురముగ నిట్లనెను.

“పురుషసింహా! అంధక - వృష్ణి - యాదవ - పాంచాలుర కంటె మించి మరి యితరు లెవరు గూడ మనకు మిత్రులు లేరు. విశేషించి, శ్రీకృష్ణునకు, అంధక - వృష్ణి వంశీయులకున్న మనకంటె మించిన మిత్రులు లేరు. పాంచాలురకు గూడ సముద్ర పర్యంత భూమండల మంతయు వెదకినను పాండవ - వృష్ణి వంశీయుల వంటి మిత్రులు మరి యితరులు లేరు. నీకు మాయందు - మాకు నీయందున్న అట్టి మైత్రియే కలదు. మేము మీ వారము, మీరు మావారు. సమస్త ధర్మజ్ఞుడ వైన నీవు ఈ విధముగ మిత్ర ధర్మమును విచారించి, ధృష్టద్యుమ్నుని యందలి కోపమును మానుకొనుము. శాంతుడవు కమ్ము. మీ రిరువురు ఒండెరులను క్షమించు కొనుడు. మేము కపటము మీ క్షేమమునే యాచించు చున్నాము. శాంతికి మించిన శ్రేష్ఠ వస్తువు మరియొకటి ఏది యుండును?

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఈ విధముగా సహదేవుడు సాత్యకిని శాంతింప జేయు చున్నప్పుడు ధృష్టద్యుమ్నుడు నవ్వుతూ ఇట్లనెను.

“భీమసేనా! సాత్యకికి, తాను మహా యుద్ధ కుశలుడనని దర్పము గలదు. ఇతనిని విడువుము. వాయువు పర్యతమును దెబ్బ గొట్టినట్లు, ఇతడు నాతో తలపడు గాక, చూచెదను. నేనిప్పుడే తీక్ష్ణ బాణముల చేత ఇతని కోపమణచెదను. దానితో పాటే, ఇతని యుద్ధోత్సాహమును, జీవితమును గూడ సమాప్తి పొందించెదను. కాని, ఇప్పుడు నే నేమి చేయగలుగుదును? పాండవులకు మరియొక మహాకార్య మిప్పుడు చేయవలసి యున్నది. కౌరవులు పై - పైన బడి వచ్చు చున్నారు. లేదా, అర్జునుడు మాత్రము కౌరవులను నిలువరించు గాక! అంతలోపల నేను బాణములచేత సాత్యకి శిరస్సు ఖండించెదను. ఇతడు నన్ను గూడ యుద్ధభూమియందు, తెగిన భుజము గల భూరిశ్రవుడని తలచు చున్నాడు. నీవు విడువుము. నేను ఇతనినో, నన్ను ఇతడో సంహరించెదము.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! భీమసేనుని సందిట్లలో చిక్కుకొని సాత్యకి ధృష్టద్యుమ్నుని మాటలు విని, బుస కొట్టుచున్న సర్పము వలె దీర్ఘముగ నిట్టూర్చుచు, భీమసేనుని భుజములనుండి విడిపించుకొనుటకు మిక్కిలి ప్రయత్నించు చుండెను.

అట్లు సాత్యకి - ధృష్టద్యుమ్నులు గర్జించు చుండగా, శ్రీకృష్ణ యుధిష్ఠిరులు త్వరగా వచ్చి ఆ యిరువురిని ఆపిరి. అప్పుడు వీరు లందరు యుద్ధమునకై పోయిరి.

199వ అధ్యాయము

అశ్వత్థామ నారాయణాస్త్రము ప్రయోగించుట - యుధిష్ఠిరుని భేదము :-

“మహారాజా! తరువాత అశ్వత్థామ ప్రళయకాల యమరాజువలె, శత్రునాశనమున కారంభించెను. భల్లముచేత కొట్ట బడిన శత్రువుల శవములను, పర్యతములుగా నిలిపెను. ధ్వజములే ఆ పర్యత వృక్షములు. శస్త్రములే శిఖరములు. చంపబడిన గజములే పెద్ద పెద్ద పాషాణములు. గుఱ్ఱములే ఆ పర్యతముపై నున్న కింపురుషులు. ధనుస్సులే లతల వలె వ్యాపించి దానిపై పరవ బడి యుండెను. మాంస భక్షక జంతువులే అక్కడ కూయు చున్న పక్షులు. భూతనముదాయములే ఆ పర్యతముపై విహరించు యక్షులు.

“మహారాజా! తరువాత అశ్వత్థామ మిక్కిలి వేగముచేత గర్జించి, నీ పుత్రునితో మరల నిట్లు ప్రతిజ్ఞ చేసి చెప్పెను.

“దుర్యోధనా! ధర్మ కంచుకము ధరించిన యుధిష్ఠిరుడు, ఆచార్యునితో శస్త్ర త్యాగము చేయించెను గనుక నే నతని సమక్షమందే అతని సమస్త సేనను పారద్రోలి, ధృష్టద్యుమ్నుని సంహరించెదను. కనుక, నీ సేనలను మరలింపుము.

“మహారాజా! తరువాత అశ్వత్థామ మాట విని దుర్యోధనుడు సింహనాదము చేసి, తన సేనల భయమును పోగొట్టి, వారిని మరలింపగా, ఆ రెండు సేనలు, మహా సాగరముల వలె, యుద్ధము చేయుట కారంభించెను. అశ్వత్థామ చేత శాంతపరచ బడిన కౌరవసేనలు స్థిరముగా నిలిచి యుద్ధోత్సాహము గలవారైరి. అటు ద్రోణాచార్యుని మరణానంతరము పాండవ - పాంచాల వీరులు తొలుత నుండియే యుద్ధము చేయు చుండిరి.

“మహారాజా! అప్పుడు రెండు పర్యతములు, రెండు సముద్రములున్న

తలపడినట్లు కౌరవ - పాంచాల యోధులు పరస్పరము యుద్ధము చేయ జొచ్చిరి. తరువాత, ఆ యిరుసేనలు వేలకొలదిగ శంఖనాదములు చేసి, రణభేరులు మ్రోగించిరి. చిలుకబడు చున్న సముద్రపు ధ్వని వంటి ఆ ధ్వని అన్ని వైపుల మారు మ్రోగెను. దానితో పాటు సేనల మహాకోలాహలమున్న కలిసి అద్భుతముగ నుండెను.

“రాజా! తరువాత, అశ్వత్థామ పాండవ - పాంచాల సేనలపై నారాయణాస్త్రము ప్రకటికరింప జేసెను. దాని నుండి ఆకాశమునందు వేలకొలది బాణములు వెడలెను. ఆ సైనికుల ముందు అవి జ్వలించు చుండెను. అవి, మండుచున్న ముఖములు గల సర్పముల వలె పాండవ సైనికులను నశింప జేయు చుండెను. రెండు గడియలలోనే, సూర్య కిరణములు సమస్త ప్రపంచమందు వ్యాపించినట్లు, ఆ బాణములు మహాసేనలందు, అన్ని దిక్కులందున్న వ్యాపించెను. ఇట్లే, అక్కడ, నిర్మలాకాశమందు ప్రకాశించిన గ్రహనక్షత్రముల వలె, మండుచున్న ఇనుప గుండ్లు గూడ పడుచుండెను. నాలుగు చక్రములు, రెండు చక్రములున్న గల శతఘ్నులు, కొనలకు చురకత్తులు గల యనేక గదలు సూర్యమండలము వంటి యనేక చక్రములున్న వెడలెను.

“మహారాజా! అప్పుడు ఆకాశమందు వేరు వేరు శస్త్రముల యాకారములు గల వస్తువులు వ్యాపించినట్లు చూచి, పాండవ - పాంచాల - సృంజయ యోధులు ఉద్యేగము చెందిరి. పాండవ మహారథికులు యుద్ధము చేయుచున్నట్లెల్ల, ఆ యస్త్ర వేగము వృద్ధి పొందు చుండెను. నారాయణాస్త్రము చేత గాయపడిన సైనికులు అగ్నిలో దహింప బడుచున్నట్లు పీడితు లై యుండిరి. ఎండకాలమందు అగ్ని, ఎండుకట్టలను, ఎండిన అడవినిన్ని కాల్చునట్లు, ఆ యస్త్రము పాండవ సేనను భస్మము చేయు చుండెను.

“మహారాజా! ఆ నారాయణాస్త్రము చేత పాండవసేనలు నశించుచున్నప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు భయపడెను. తమసేనలు, దిక్కుతోచక, పారిపోవుచుండుట, అర్జునుడు తటస్థుడుగ నిలిచి యుండుటయు చూచి, ఇట్లనెను.

“ధృష్టద్యుమ్నా! నీవు పాంచాల సేనలతో పాటు పారిపోము. సాత్యకి! నీవు గూడ అంధక - వృష్ణి వీరులతో పాటు ఇంటికి పోము. శ్రీకృష్ణుడు గూడ తనకు ఉచితమని తోచినట్లు చేయుగాక! ఇతడు సమస్త జగత్కల్యాణము కౌరకు ఉపదేశించును. ఇట్లుండగా, తన శ్రేయస్సు నెట్లు చేసికొనడు? మీ రెవరు గూడ

యుద్ధము చేయ వల దని అందరితో చెప్పుచున్నాను. ఇక నేను సోదరులతో పాటు అగ్ని ప్రవేశము చేసెదను.

“పిరికి పందలకు దుస్తరమైన యీ సంగ్రామమందు భీష్మ - ద్రోణాచార్యులనెడు మహా సాగరములను దాటి నేను నా బంధువులతో పాటు అశ్వశ్లామ యనెడు గోష్పాద పరిమిత మైన జలమందు మునిగి పోయెదను. అర్జునునకు నా యెడల గల శుభాకాంక్షలు నెరవేరుగాక! ఎందు కనగా, సర్వదా యతని శ్రేయస్సు కొరకే ప్రయత్నించిన యాచార్యుని నేను చంపించితిని. యుద్ధ కౌశలము లేనట్టి బాలకుడైన యభిమన్యుని అనేక మహారథికుల చేత క్రూరముగ చంపించిన యాచార్యుని నేను రక్షించ లేదు. సభలో తే బడిన ద్రౌపది యొక్క ప్రశ్నములకు ఆచార్యుడు, అతని పుత్రుడున్న సరియైన యుత్తరము చెప్పక ఉపేక్షించినప్పుడు ఆమె దిక్కు లేక, మా దాసభావమును పోగొట్టుటకు ప్రయత్నించెను.

“అర్జున వినాశము కొరకు సైంధవుని రక్షించుటకు గాను ప్రయత్నము చేసి, ఆచార్యుడు ప్రతిజ్ఞ చేసెను. మేము విజయము కొరకు ముందుకు సాగి పోవుచుంటిమి. కాని, వ్యూహ ద్వారమునందే సైంధవుడు మమ్ము మా సేననున్న నివారించెను. అర్జునుని గుఱ్ఱములు అలసినప్పుడు దుర్యోధనుడు అర్జున వధేచ్ఛచేత అతనిపై బడునప్పుడు ఆచార్యుడు దుర్యోధనుని, సైంధవునిన్ని రక్షించుటకు దివ్య కవచమిచ్చి యుండెను. ఆచార్య దేవుడు నాకు సహాయము చేయుచున్న సత్యజిత్తు మొదలైన పాంచాల వీరులను బ్రహ్మాస్త్రము చేత నశింప చేసెను.

“కౌరవులు మమ్ము రాజ్యమునుండి అధర్మముగ వెడల గొట్టినప్పుడు ఆచార్యుడు మనను శాంతపరచుటకే ప్రయత్నించెను. కాని, అతని హితమును కోరు మనకు అతడు తోడ్పడ లేదు. ఈ విధముగ మనపైన పరిపూర్ణ స్నేహము చూపు ద్రోణాచార్యుడు చంప బడెను. కనుక, అతని కొరకు నేను సోదరులతో పాటు చచ్చెదను.

శ్రీకృష్ణుడు చూపిన యుపాయము చేత సైన్య రక్షణము :-

“మహారాజా! ఇట్లు యుధిష్ఠిరుడు చెప్పు చుండగనే, శ్రీకృష్ణ భగవానుడు చేతులెత్తి సైన్యమును ఆపి ఇట్లనెను.

“యోధులారా మీ యస్త్ర - శస్త్రములు త్వరగా క్రింద పడవేసి, వాహనములనుండి దిగుడు. పరమాత్ముడైన శ్రీమన్నారాయణుడు ఈ యస్త్రము

నివారించుటకు ఈ యుపాయమే చెప్పెను. మీరందరు మీ మీ వాహనములనుండి దిగి నిరాయుధులై, నేలపై నిలిచిన యెడల, యీ నారాయణాస్త్రము మిమ్ము చంపదు. మన యోధులు ఈ యస్త్రము నెదిరించి యుద్ధము చేసినట్లెల్ల, కౌరవులు మిక్కిలి ప్రబలు లగు చున్నారు. వాహనములు దిగి నిరాయుధు లై మీ ముందు వాహనములపై నున్న వారి ఎదుట చేతులు జోడించుకొని, నమస్కారము చేసినవారిని ఈ యస్త్రము చంపదు. ఎవరైనను మనస్సులో గూడ ఈ యస్త్రము నెదిరించిన యెడల అట్టి వారు రసాతలమునకు పోయినను ఇది వారి వెన్నంటిపోయి అందరిని చంపును.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! శ్రీకృష్ణభగవానుని మాట విని, యోధులందరు ఇంద్రియముల చేత, మనస్సుల చేత గూడ తమ యస్త్రములను విడువ దలచు చుండిరి.

భీమసేనుని వీర వచనములు - అతనిపై ఆ యస్త్రపు దాడి :-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! సైనికులందరు అస్త్ర త్యాగమునకు పూనుకొనుట చూచి, భీమసేనుడు సైనికులలో హర్షోత్సాహము కలిగించుచు ని ట్లనెను.

“వీరులారా! ఏ వీరుడు గూడ ఏ విధముగ గూడ తన యస్త్రములను క్రింద పడవేయ గూడదు. నేను బాణములచేత అశ్వశ్లామ నారాయణాస్త్రమును నివారించెదను. నా బంగారు గద చేత అశ్వశ్లామాస్త్రమును చూర్ణము చేయుటకు యముని వలె దెబ్బ కొట్టెదను. పరాక్రమ వంతుడనైన నన్ను బోలినవాడు ప్రపంచమునందు, సూర్యునకు ఈడుగా గ్రహ -నక్షత్రములు లేనట్లే, లేడు. గజతుండముల వంటి నా ఘనభుజములను చూడుము. ఇవి, హిమాలయమును గూడ నేల గూల్చగలవు. ఈ మనుష్యులలో నాకు పదివేల యేనుగుల బలము గలదు. నావంటి వాడు దేవతలలో ఒక్క యింద్రుడు మాత్రమే కలడు. అతనికి ప్రతి వీరుడు లేడు. నేడు యుద్ధరంగమందు బలిసిన మూపులు గల నా భుజములు, అశ్వశ్లామ యొక్క నారాయణాస్త్రమును నివారించుటకు ఎట్లు సమర్థము లగునో చూడుడు. ఒకవేళ, ఈ యస్త్రమును ఎదురింప గలవాడు మరియొక డింతదాక లే కుండిన యెడల, నేడు నేను కౌరవ - పాండవులు చూచు చుండగ, ఈ యస్త్రము నెదురించెదను. అర్జునా! నీవు గూడ గాండీవమును క్రింద పడవేయకుము. పడవేసిన యెడల, చంద్రునకువలె నీకు కూడ కళంకము గలుగును. అది నీ నిర్మలత్వమును నష్టము చేయును.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! భీమసేనుని మాటలు విని అర్జును డతనితో ని ట్లనెను.

“సోదరా! భీమసేనా! నారాయణాస్త్రము - గోవు - బ్రాహ్మణుడు ఈ మూడింటి యెదుట గాండివము క్రింద వేయ వలెనని నా వ్రతము.

“మహారాజా! అర్జును డిట్లనిన తరువాత భీమసేను డొక్కడే, సూర్యుని వలె తేజస్వీయైన, మేఘగర్జనము వలె గంభీరభాషము గల రథముతో, అశ్వశ్లామ నెదురించుటకు బిగ్గరగా శంఖము పూరించుచు, భుజములు అప్పళించుచూ, భూమిని అదరించుచు, మీ సేనను భయపెట్టుచున్న పోయెను. ఆ శంఖనాదాదులు విని మీ సైనికులు భీముని నలువైపుల చుట్టుముట్టి, బాణములు కురిసిరి. అప్పుడు భీమసేనుడు రెప్పపాటు కాలములో అశ్వశ్లామ కడకు పోయి, మిక్కిలి లాఘవముతో బాణముల వల పన్ని యతనిని కొప్పెను.

“మహారాజా! అప్పుడు అశ్వశ్లామ భీమసేనునితో నవ్వుచు మాట్లాడి నారాయణాస్త్రము చేత అభిమంత్రింప బడిన ప్రజ్వలితాగ్ని వంటి యగ్రములు గల బాణ పరంపరలు గురిసెను. ఆ బాణములు, మండుచున్న ముఖములు గల సర్పముల వలె, నిప్పులు గ్రక్కు చుండెను. వాని చేత భీముడు, అతనిపై సువర్ణ మయాగ్ని కణములు పడు చున్నవా యనునట్లు కప్పబడెను.

“రాజా! అప్పుడు భీముని రూపము, సంధ్యాకాలమందు మిణుగురుపురుగులచేత నిండిన పర్యతము వలె, కనపడు చుండెను. భీమసేనుడు అశ్వశ్లామాస్త్రము ముందు బాణములు కొట్టు చున్నప్పుడు నారాయణాస్త్రము వాయువు చేత అధిక తరముగా జ్వలించు చున్న యగ్నివలె అతి వేగము తో వృద్ధి పొందుచుండెను. అప్పుడు భీమసేనుడు దప్ప తదితర పాండవ సేన యంతయు మిక్కిలి భయపడెను. అప్పుడు సైనికులందరు అస్త్ర శస్త్రములను క్రింద పడ వేసి, వాహనములు దిగిరి.

మహారాజా! అట్లు సైనికు లందరు నిరాయుధు లైన ప్పుడు ఆ మహాస్త్రము భీమ సేనునిపై మాత్రమే పడెను. అప్పుడు ప్రాణులన్నియు, విశేషించి పాండవులు హా-హా కారములు చేసిరి. ఆ యస్త్రము చేత భీమసేనుడు ఆచ్ఛాదింప బడుట వారు చూచిరి.

200 వ అధ్యాయము

శ్రీకృష్ణుడు భీమసేనుని రథమునుండి దింపి నారాయణాస్త్రమును శాంత పరచుట:-

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! భీమసేనుడు నారాయణాస్త్రము చేత ఆక్రమింప బడుట చూచి, అర్జునుడు ఆ యస్త్ర తేజస్సు నివారించుటకుగాను వారుణాస్త్రముచేత దానిని కొప్పెను. అర్జునుని లాఘవము ఒకవైపు, మరియొకవైపు భీమసేనునిపై ఆ యస్త్ర తేజస్సు ఆవరింప బడి యుండుట - ఈ రెండింటి చేత భీమసేనుడు వారుణాస్త్రముచేత చుట్టబడినట్లు ఎవరుగూడ చూడ జాల కుండిరి. అశ్వములు, సారథి, రథము, భీమసేనుడున్న అశ్వశ్లామాస్త్రము చేత కప్పబడి, అగ్ని మధ్య ఉంచబడిన యగ్నివలె కనపడు చుండెను. అతనిని చూచుట గూడ అతి కఠినముగా నుండు నంతగా అస్త్ర జ్వాలలచేత అతడు చుట్టబడి యుండెను.

“మహారాజా! రాత్రి ముగియునప్పుడు జ్యోతిర్మయము లైన గ్రహనక్షత్రము లన్నియు ఆస్తాచలమువైపు పోవుచున్నట్లే, అశ్వశ్లామ బాణములు భీముని రథముపై పడజొచ్చెను. భీమసేనుడు అతని రథము, అశ్వములు, సారథి - వీ రందరు అశ్వశ్లామాస్త్రము చేత కప్పబడి అగ్ని జ్వాలల నడిమికి వచ్చిరి. ప్రళయకాలమందు ‘సంవర్తక’మనెడు నగ్ని చరాచర సహితమైన సమస్త ప్రపంచమును భస్మము చేసి పరమాత్మ ముఖములో ప్రవేశించునట్లే, ఆ యస్త్రము భీమసేనుని నలువైపులనుండి కొప్పెను. సూర్యుని యందు అగ్ని - అగ్ని యందు సూర్యుడున్న ప్రవేశించునట్లే, ఆ యస్త్ర తేజస్సు భీమసేనునిపై కొప్పొని యుండెను. కనుక, భీమసేను డెవ్వరికిని కనపడకుండెను. అప్పుడు యుద్ధరంగమందు ప్రతివీరు డెవ్వడున్న లే కుండుట చేత అశ్వశ్లామ ప్రబలుడు కా జొచ్చెను.

“మహారాజా! పాండవసేనలు ఆయుధములు క్రిందపడవేసి, భయము చేత అచేతనము లయ్యెను. యుధిష్ఠిరాది మహారథికులు యుద్ధ విముఖు లై యుండిరి. ఇది యంతయు చూచి శ్రీకృష్ణార్జునులు మిక్కిలి త్వరగా రథమునుండి దుమికి, భీమసేనుని వైపు పరుగెత్తి పోయి, అశ్వశ్లామ యస్త్రశక్తి చేత వ్యాపించిన యగ్నిలో దూరి మాయ చేత దానిలో ప్రవేశించిరి. ఆ యిరువురు తమ యాయుధములను క్రింద పెట్టి యుండిరి. వారుణాస్త్రము ప్రయోగింప బడి యుండెను. కృష్ణార్జునులు స్వయముగానే

అధిక శక్తి శాలురై యుండిరి. ఈ కారణముల చేత నారాయణాస్త్ర జనిత మైన యగ్ని వారిని దహింప జాలకుండెను.

“మహారాజా! తరువాత నర-నారాయణ స్వరూపు లైన శ్రీకృష్ణార్జునులు ఆ నారాయణాస్త్రము శాంతించుటకు గాను భీమసేనుని, అతని యస్త్రములన్నింటినిన్ని బలాత్కారముగ రథమునుండి క్రిందికి ఈడ్చిరి. అట్లు ఈడ్యబడుచు, భీమసేనుడు మిక్కిలి బిగ్గరగా గర్జిల్ల జొచ్చెను. దానిచేత అశ్వత్థామాస్త్రము ఇతోధికముగా వృద్ధి పొంద జొచ్చెను. అప్పుడు శ్రీకృష్ణ భగవానుడు భీమసేనునితో నిట్లనెను.

“పాండునందనా! ఎంత నిషేధించు చున్నను నీవు ఎందుకు యుద్ధము చేయుట విడువ కున్నావు? ఎందుకిట్లు చేయు చున్నావు? ఒకవేళ, కొరవు లిప్పుడు యుద్ధము చేతనే జయింప బడు చుండు నెడల మనము, ఈ రాజవీరులందరున్న యుద్ధమే చేసి యుండెడి వారము. నీ సైనికులందరు రథము దిగిరి. నీవు గూడ దిగి యుద్ధము నుండి దూరము పొమ్ము.

“మహారాజా! శ్రీకృష్ణుడిట్లు చెప్పి, కోపరక్తనేత్రు డై సర్పము వలె బుస కొట్టుచున్న భీమసేనుని రథము నుండి నేలపై దింపి యతని యస్త్ర శస్త్రములు గూడ నేలపై నుంచగా, నారాయణాస్త్రము ప్రశాంతమయ్యెను.

“మహారాజా! దుస్సహ మైన ఆ యస్త్ర తేజస్సు శాంతించగా, సమస్త దిక్కులు నిర్మలము లయ్యెను. సుఖ స్పర్శ గల శీతల వాయువు వీవ దొడగెను. పశు- పక్షుల యార్తనాదము శాంతిలైను. వాహనము లన్నియు సుఖముగా నుండెను. అస్త్ర తేజస్సు దూరమైన తరువాత భీమసేనుడు, రాత్రి గడచిన తరువాత ఉదయించిన సూర్యుని వలె ప్రకాశించు చుండెను. మహారాజా! అప్పుడు అతడు పాండవుల సేన మరణమునుండి తప్పించుకొని, ఆ యస్త్రము శాంతించిన తరువాత మరల నీ పుత్రుల వినాశము కొరకు హర్షోత్సాహములు గలవాడై యుండెను.

అశ్వత్థామ మరల నారాయణాస్త్రమును ప్రయోగించుటకు తన యసుమర్థతను తెలుపుట :-

“మహారాజా! నారాయణాస్త్రము శాంతింప జేయబడి, పాండవ సేన యుద్ధ సన్నద్ధ మై యుండగా, దుర్యోధనుడు అశ్వత్థామతో నిట్లనెను.

“గురుపుత్రా! నీవు మరల శీఘ్రముగ ఈ యస్త్రమునే ప్రయోగింపుము. ఎందుకనగా, పాంచాల సైనికులు విజయాభిలాషతో మరల వచ్చి యుద్ధమునకై సిద్ధముగ నిలిచినారు.

“మహారాజా! దుర్యోధను డిట్లు చెప్పగా, అశ్వత్థామ మిక్కిలి దీన భావముతో నిట్టూర్చి దుర్యోధనునితో ఇట్లనెను.

“రాజా! ఈ యస్త్రము మరల తిరిగి రాదు. మరియుకసారి ప్రయోగించుటకు గూడ వీలు కాదు. ఒకవేళ ఇది మరల ప్రయోగింప బడిన యెడల, ప్రయోగించిన వారినే హతమార్చు ననుటలో సంశయము లేదు. శ్రీకృష్ణుడు ఈ యస్త్రము నివారింప బడుటకు ఉపాయము చెప్పి, అట్లే చేయించెను. అట్లు గాకున్న యెడల, నేడు సమస్త శత్రు వధ జరిగియే యుండును. మృత్యు - పరాజయములలో మృత్యువే శ్రేష్ఠము. పరాజయము కాదు. ఈ శత్రువు లందరు ఓడిపోయిరి. ఆయుధములు పడవేసి, శవములవలె నైరి.

“మహారాజా! ఇట్లు అశ్వత్థామ చెప్పినప్పుడు దుర్యోధను డతనితో నిట్లనెను.

“ఆచార్య పుత్రా! నీవైతే, అస్త్ర జ్ఞాన సంపన్నులందరిలో శ్రేష్ఠుడవు. ఈ యస్త్ర మొకవేళ రెండుసార్లు ప్రయోగింప బడజాలని యెడల, నీవు ఇతరాస్త్రములచేత ఈ గురు హంతకులను వధింపుము. నీ యొద్ద, భగవంతుడైన శంకరుని వద్దనే దివ్యాస్త్రములు కలవు. నీవు చంప దలచిన యెడల, ఇంద్రుడు గూడ బ్రతికి పోవ జాలడు.

“జనమేజయా! ఇట్లు సంజయుడు చెప్పగా విని, ధృతరాష్ట్రుడు అతనితో ఇట్లనెను.

“సంజయా! ద్రోణాచార్యుడు కపటముచేత చంప బడి, నారాయణాస్త్రము గూడ శాంతింప జేయబడినప్పుడు, దుర్యోధనుడు అశ్వత్థామతో అట్లు చెప్పగా, నతడేమి చేసెను? ఎందుకనగా, నారాయణాస్త్రము విడి పోయిన తరువాత పాండవులు యుద్ధము చేయుటకు నిలిచి యుండుట అశ్వత్థామ చూచి యుండెను గదా!

అశ్వత్థామ చేత ధృష్టద్యుమ్నుని పరాజయము :-

“జనమేజయా! ఇట్లు ధృతరాష్ట్రుడు అడుగగా, సంజయుడతనితో నిట్లు చెప్పి దొడగెను.

“మహారాజా! అశ్వత్థామ ధ్వజ పతాకమునందు సింహపుత్రక చిహ్నముగా నుండెను. అతడు తండ్రి మరణమును స్మరించి కుపితుడై, ధృష్టద్యుమ్నునిపై దాడి చేసి ‘క్షుద్రక’ నామము గల యిరువది బాణములు ప్రయోగించి, మరి ఐదు బాణములతో కొట్టి యతనిని గాయపరచెను. తరువాత ధృష్టద్యుమ్నుడు ప్రజ్వలితాగ్ని వంటి యిరువది మూడు బాణములతో అశ్వత్థామను కొట్టెను. తరువాత, ఇరువది బాణములచేత అశ్వత్థామ సారథిని, నాలుగింటి చేత అతని నాలుగు గుఱ్ఱములను గూడ గాయపరచి, భూమిని కంపింప జేయుచు సింహనాదము చేసెను. అప్పుడు ధృష్టద్యుమ్నుడు సమస్త జగత్తుల ప్రాణములు హరించు చున్నాడా యనునట్లు కనపడెను. అతడు తన మృత్యువునే యుద్ధమునుండి త్రిప్పి పంపు నిశ్చయముతో అశ్వత్థామపై దాడి చేసెను. తరువాత ఆ పాంచాల వీరుడు అశ్వత్థామ మస్తకముపై బాణములు వర్షింప జొచ్చెను.

“మహారాజా! అశ్వత్థామ అప్పుడు తన పితృవధను మాటిమాటికి స్మరించుచు, కుపితుడై, బాణముల చేత ధృష్టద్యుమ్నుని కప్పి, పది బాణములు కొట్టి యతనిని గాఢముగా గాయపరచెను. తరువాత, రెండు చురకత్తులతో ధృష్టద్యుమ్నుని ధ్వజమును ధనుస్సు నున్ను ఖండించి, ఇతర బాణములచేత అతనిని బాగుగా పీడించెను. తరువాత ధృష్టద్యుమ్నుని యశ్య రథ సారథులను గూడ కొట్టి కోపముతో అతని సేవకులను గూడ బాణములచేత కొట్టి కొట్టి పారద్రోలజొచ్చెను. తరువాత, పాంచాల సేన దిగ్రాంతితో ఆర్తనాదము చేసి, పారిపోయెను. అతని సైనికులు పరస్పరము చూడజాలకుండిరి.

సాత్యకి, దుర్యోధను - కృపాచార్య - కర్ణ - వృషసేను - కృతవర్మలగు పారద్రోలుట :-

“మహారాజా! తమ యోధులు యుద్ధవిముఖు లగుట, ధృష్టద్యుమ్నుడు బాణ పీడితు డగుటయు చూచి సాత్యకి తన రథమును త్వరగా అశ్వత్థామ రథమువైపు తేలి యెనిమిది తీక్షణబాణములు కొట్టి అశ్వత్థామను గాయపరచి, ఇరువది వివిధ బాణములచేత మరల అశ్వత్థామను కొట్టి, అతని సారథిని గూడ గాయపరచి, జాగరూకు డై నాలుగు బాణములచేత అశ్వత్థామ నాలుగు గుఱ్ఱములను గాయపరచి, ధ్వజమును, ధనుస్సునున్ను ఖండించెను. తరువాత అశ్వత్థామ యొక్క సువర్ణ రథమును గూడ ఛిన్న-ఛిన్నము చేసి, ముప్పది బాణములచేత అశ్వత్థామ రొమ్ముపై గాటముగ కొట్టెను.

“మహారాజా! ఈ విధముగ బాణముల వలచేత చుట్టబడి పీడితుడైన యశ్వత్థామకు అప్పుడు కర్తవ్య మేమియు తేచ లేదు. అప్పుడు అశ్వత్థామ పరిస్థితి చూచి, దుర్యోధనుడు, కృపాచార్య, కర్ణాదులతో పాటు వచ్చి సాత్యకిని బాణములతో కప్పెను. దుర్యోధనుడు ఇరువది, కృపాచార్యుడు మూడు, కృతవర్మ పది, కర్ణుడు ఏబడి, దుశ్శాసనుడు నూరు, వృషసేనుడు ఏడు నిశిత శరములతో కొట్టి అన్ని వైపులనుండి సాత్యకిని గాయపరచిరి. సాత్యకి గూడ క్షణకాలములో ఆ మహారథికుల నందరిని రథహీనులను చేసి, యుద్ధవిముఖులను చేసెను.

“మహారాజా! అటు అశ్వత్థామకు చైతన్యము వచ్చినప్పుడు దుఃఖ పీడితు డై మాటి మాటికి దీర్ఘముగా నిశ్చసించుచు, కొంతసేపు చింతా నిమగ్నుడై యుండెను. తరువాత, నతడు మరియొక రథమెక్కి నూర్లకొలది బాణములను గురిసి, సాత్యకిని ముందుకు సాగనీయక ఆపెను. అట్లు తనవైపు వచ్చు చుండిన అశ్వత్థామను చూచి సాత్యకి, మరల నతనిని రథహీనుని, యుద్ధ విముఖుని చేసెను. సాత్యకి పరాక్రమము చూచి, పాండవులు మిక్కిలి బిగ్గరగా శంఖము పూరించి, సింహనాదము చేసిరి.

“మహారాజా! ఈ విధముగా అశ్వత్థామను రథహీనుని చేసి, సాత్యకి వృషసేనుని సేనలో మూడు వేలమంది రథికులను నష్టపరచెను. తరువాత, కృపాచార్యుని సేనలో పదునైదు వేల యేనుగులను, శకుని యొక్క ఏబది వేల గుఱ్ఱముల గూడ వధించెను. అది చూచి, అశ్వత్థామ రథారూఢుడై, సాత్యకిని వధించుటకు ముందుకు వచ్చెను. అతడు మరల వచ్చుట చూచి, సాత్యకి తీక్షణబాణములచేత నతనిని గాయపరచెను. ఇట్లు సాత్యకి వివిధ బాణములచేత అశ్వత్థామను గాయపరచినప్పుడు అతడు అమర్షముతో సాత్యకితో ని ట్లనెను.

“శినిపుత్రా! ఆచార్య హంతకు డైన ధృష్టద్యుమ్నునిపై నీకు పక్షపాతము గలదు. కాని, నా బారిలో చిక్కుకొని నీవు నిన్ను, ధృష్టద్యుమ్నుని గూడ రక్షించుకొన జాలవు. నేను సత్యముపైన, తపస్సుపైనను శపథము చేసి చెప్పుచున్నాను. సమస్త పాంచాలురను వధింపకుండ నాకు ఎప్పుడు గూడ శాంతి లభించదు. పాండవ - వృష్ణి వంశీయుల యొద్ద ఉన్న బలమంతయు నాపైన ప్రయోగించినను నేను సోమకులను సంహరించెదను.

“మహారాజా! ఇట్లు చెప్పి అశ్వత్థామ సాత్యకిపై సూర్యకిరణములవంటి నిశిత

శరమును, ఇంద్రుడు వృత్రాసురునిపై వజ్రాయుధ ప్రహారము చేసినట్లు, ప్రయోగించెను. ఆ బాణము సాత్యకి శరీరమును కవచ సహితముగా చీల్చి భూమిని భేదించుచు, బుసలు కొట్టుచున్న సర్పము బిలములో దూరినట్లు, నేలలో దూరెను. తన కవచము భిన్న-భిన్నమగుటచేత సాత్యకి, అంకుశము దెబ్బ తినిన యేనుగు వలె, వ్యధ చెందెను. అతని గాయములనుండి అధికముగా రక్తము పారు చుండెను. అతడు శిథిలుడు, రక్తసిక్తుడు నై ధనుర్భాణములు విడిచి రథపు వెనుక భాగమందు కూల బడెను. అప్పు డతని సారథి యతనిని అశ్వత్థామ నుండి మరియొక రథికుని కడకు త్వరగా తొలగించుకొని పోయెను.

“మహారాజా! అప్పు డశ్వత్థామ మరియొక తీక్ష్ణ బాణము చేత ధృష్టద్యుమ్నుని రెండు కను బొమల నడుమ కొట్టి గాయపరచెను. ధృష్టద్యుమ్నుడు తొలుత నుండియే మిక్కిలి గాయపడి యుండెను. గనుక, ఈ దెబ్బచేత రథముపై ధమ్మని ధ్వజ దండము నానుకొని కూల బడెను. సింహము గజమును బాధించునట్లు అశ్వత్థామ ధృష్టద్యుమ్నుని బాధించగా చూచి, పాండవ పక్షియులైన ‘అర్జున, భీమసేన, వృద్ధక్షత్ర, చేది దేశ యువరాజ మాళవదేశ సుదర్శన’ నామకు లైన యైదుగురు మహారథికులు వేగముగా వచ్చి హోహాకారము చేయుచు అశ్వత్థామను నలువైపుల చుట్టుముట్టిరి. అతనికి ఇరువది యడుగుల దూరములోనే చేరి ఒక్కొక్కరు ఐదైదు బాణములచేత అశ్వత్థామను కొట్టిరి. అప్పుడు అశ్వత్థామ విషసర్పములవంటి ఇరువది యైదు తీక్ష్ణ బాణముల చేత ఒక్కసారియే ఆ యైదుగురు ప్రయోగించిన యిరువదియైదు బాణములను ఖండించెను.

అశ్వత్థామ వృద్ధక్షత్ర - సుదర్శన - చేది దేశ యువరాజులగు వధించుట :-

“మహారాజా! తరువాత ఆ మహారథికు లైదుగురు ఒకటిగాను, విడివిడిగాను, బాణముల చేత అశ్వత్థామను గాయపరచ జొచ్చిరి. చేది దేశ యువరాజు ఇరువది, అర్జునుడు ఎనిమిది, తదితరులు మూడు మూడు బాణములచేతను ద్రోణ పుత్రుని కొట్టిరి. అప్పుడు ఆచార్యపుత్రుడు ఆరు బాణముల చేత అర్జునుని, పదిశరములచేత శ్రీకృష్ణభగవానుని, ఐదింటి చేత భీమసేనుని, నాలుగు బాణములచేత చేది దేశ యువరాజును, చెరి రెండు బాణములచేత మాళవ రాజైన సుదర్శనుని, పౌరవ రాజైన వృద్ధక్షత్రునిన్ని కొట్టి గాయపరచెను. భీమసేనుని రథసారథిని ఆరుబాణములచేత,

అతని ధనుస్సును, ధ్వజమునున్న రెండు బాణముల చేతను కొట్టి మరల బాణవర్షము చేత అర్జునుని అశ్వత్థామ గాయపరచి సింహనాదము చేసెను. ద్రోణపుత్రుడు ఆ తీక్ష్ణ బాణములను వెనుక - ముందు గూడా ప్రయోగించు చుండెను. అతని భయంకర బాణములచేత భూమ్యాకాశములు, అంతరిక్షము, విదిక్కులు గూడ ఆఘాదితము లయ్యెను.

“మహారాజా! ఆ యుద్ధమందు ఇంద్ర పరాక్రమము గల యశ్వత్థామ తన రథము సమీపమునకు వచ్చిన సుదర్శనుని యొక్క ఇంద్రధ్వజము వంటి రెండు భుజములను, మస్తకమునున్న మూడు బాణములచేత ఒకసారియే ఖండించెను. అట్లే, వృద్ధక్షత్రుని ధ్వజ దండముచేత గాయపరచి, అతని రథమును తిలమాత్రముగా ముక్కలు చేసి, అతని భుజములను ఖండించి, ఒక భల్లముచేత అతని శిరస్సు గూడ ఖండించెను. తరువాత, అశ్వత్థామ ప్రజ్వలితాగ్ని వంటి బాణములచేత నీలకమలకాంతి గల చేది దేశ యువరాజును గాయపరచి, అతనిని రథాశ్వములను, సారథినిన్ని సంహరించెను. అట్లు ఆ ముగ్గురుని ద్రోణపుత్రుడు చంపుట చూచి భీమసేనుడు క్రోధముతో విషధర సర్పముల వంటి నూర్లకొలది బాణములచేత అశ్వత్థామను కొప్పెను.

అశ్వత్థామ - భీమసేనుల యుద్ధము, పాండవసేనల పిలాయెగము :-

“మహారాజా! అప్పుడు ద్రోణకుమారుడు ఆ బాణవర్షమును నష్టపరచి, భీమసేనుని బాణ తాడితుని చేసెను. అప్పుడు భీముడు క్షురప్రము చేత అశ్వత్థామ ధనుస్సును ఖండించి, యతనిని గూడ గాయపరచెను. అప్పుడు అశ్వత్థామ మరియొక ధనుస్సు తీసికొని, భీమసేనునిపై ననేక బాణములు ప్రయోగించెను. ఆ యిరువురు బలవంతులు, వర్షించు రెండు మేఘముల వలె, పరస్పరము బాణములు కురియ జొచ్చిరి. మేఘములు సూర్యుని కప్పినట్లు, భీమసేన నామాంకితము లైన బాణములు ద్రోణపుత్రుని కొప్పెను. ఇట్లే, అశ్వత్థామ బాణములు గూడ భీముని కొప్పెను. అట్లు కప్ప బడియు భీముడు కొంచెము గూడ వ్యధ చెందక పదిబాణములు అశ్వత్థామపై ప్రయోగించెను. సర్పము వల్మీకములో ప్రవేశించినట్లు ఆ బాణము ద్రోణపుత్రుని మూపుల సంధి యెముకలను భేదించి దూరి పోయెను. అట్లు గాయపడిన యశ్వత్థామ ధ్వజ దండమును పూని కన్నులు మూసికొనెను.

“మహారాజా! రెండు గడియలలోనే తేరుకొనిన యశ్వత్థామ క్రోధముతో

నుండెను. భీమసేనుడు అతనిని గాటముగా కొట్టి యుండెను. కనుక నతడు భీమసేనుని రథముపైననే దాడి చేసి విషసర్పముల వంటి నూరు బాణములు ప్రయోగించెను. అప్పుడు భీముడు గూడా దానిని లెక్కచేయక, అశ్వత్థామపై బాణములు కురియజొచ్చెను. తరువాత, అశ్వత్థామ భీముని ధనుస్సు ఖండించి, యతని యెదపై బాణములు కొట్టెను. అప్పుడు భీముడు మరియొక ధనుస్సు తీసికొని, ఐదు బాణములచేత అశ్వత్థామను గాయపరచెను. ఆ యిరువురు కోపరక్తనేత్రు లై, రెండు వర్షాకాల మేఘములవలె బాణ సమూహములు వర్షించుచు, ఒండొరులను ఆచ్ఛాదించు కొనిరి. ఆ యిరువురు చప్పట్లు చరచుచు, ఒండొరులను భయపెట్టుచు, యుద్ధము చేయుచు, దెబ్బకు తిరుగు దెబ్బ తీయుచు నుండిరి.

“మహారాజా! తరువాత బాణములు వర్షించు చున్న భీమసేనుని వైపు అశ్వత్థామ చూచి, శరత్కాల మధ్యాహ్న మందలి ప్రచండ సూర్యునివలె, ప్రకాశించు చుండెను. అతడు బాణములు తీయుట - ధనుస్సుపై సంధించుట - నారి సారించుట - బాణ ప్రయోగము చేయుట - ఈ కార్యములలో అంతరమును యోధులు కనుగొన జాల కుండిరి. బాణములు విడుచునప్పుడు, అశ్వత్థామ విల్లు కొఱవి చక్రము వలె మండలాకారముగ కనపడెను. అతడు ప్రయోగించిన వేలకొలది బాణములు మిడుతలదండువలె, కనపడుచు, భీముని రథముపై ఎడతెగక పడు చుండెను.

“మహారాజా! అప్పుడు మేము భీమసేనుని యద్భుత బలవీర్య - పరాక్రమ - ప్రభావ - ప్రయత్నములను చూచితిమి. వర్షాకాలమేఘమునుండి వెడలు ఘోర వృష్టివలె, నలువైపులనుండి పడుచున్న అశ్వత్థామ బాణవర్షము చూచి భీమసేనుడు అతనిని వధింప దలచి, వర్షాకాల మేఘము వలె, బాణములు కురియజొచ్చెను. భీమసేనుని సువర్ణ ధనుస్సు లాగినప్పుడు అది, ఇంద్రధనుస్సాయనునట్లు, తీచుచుండెను. ఆ ధనుస్సునుండి వేలకొలది బాణములు వెడలి అశ్వత్థామను కప్ప చుండెను.

“మహారాజా! ఇట్లు బాణములు కురియుచున్న ఆ యిరువురి నడుమ వాయువు గూడ పోవ జాలకుండెను. అప్పుడు అశ్వత్థామ భీముని చంపదలచి, అనేక తీక్షణబాణములు ప్రయోగించెను. భీమసేనుడు గూడ తన విశిష్టతను చూపుచు బాణములచేత ఆకాశము నందే అశ్వత్థామ బాణములను ఒక్కొక్కదానిని మూడు మూడు తునకలుగ ఖండించి, ‘నిలు-నిలుము’ అని అశ్వత్థామతో ననెను. తరువాత,

భీమసేనుడు కురిసిన తీక్షణబాణములను అశ్వత్థామ తన యస్త్రముల మాయచేత నివారించి, భీముని ధనుస్సును ఖండించెను. అప్పుడు భీముడు భయంకరమైన రథధ్వజదండమును గిర-గిర త్రిప్పి, అశ్వత్థామ రథముపై విసరివేసెను.

“మహారాజా! చాల పెద్ద కొఱవివలె, తన వైపు వచ్చుచున్న ధ్వజదండమును అశ్వత్థామ తన హస్త లాఘవము చూపుచు, బాణములతో ఖండించెను. ఇంతలోనే, భీమసేనుడు చిరునవ్వుతో మరియొక ధనుస్సు తీసికొని బాణప్రయోగము చేసి, అశ్వత్థామను కొట్టగా నతడు పదు నైన బాణము చేత భీమసేనుని సారథి లలాటమును ఛేదించెను. అప్పుడు సారథి గుఱ్ఱముల పగ్గములు విడిచి మూర్ఛిలైన. ఆ గుఱ్ఱములు అందరు చూచుచుండగ భీమసేనునితో పాటు రథమును ఈడ్చుకొని పోయెను. అది చూచి అశ్వత్థామ విజయ సూచకముగ శంఖము పూరించెను.

“మహారాజా! అప్పుడు భీమసేనుడు, సమస్త పాంచాలురున్న ధృష్టద్యుమ్నుని రథము విడిచి నలుదిక్కుల పారిపోయిరి. అట్లు పారిపోవుచున్న వారిపై అశ్వత్థామ, వెనుకనుండి బాణములు ప్రయోగించుచు పాండవ సేనను వేగముగ పారద్రోలెను. అశ్వత్థామ బాణముల చేత కొట్టబడు చున్న రాజవీరులందరు భయపడి సమస్త దిక్కుల శరణు జొచ్చిరి.

201వ అధ్యాయము

అశ్వత్థామ యోగ్యేయాస్త్రము చేత ఒక అక్షోహణి పొండవసేన వధ :-

ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! తరువాత, అపరిమేయ మైన యాత్య బలసంపత్తి గల యర్జునుడు తమ సేన పారిపోవు చుండుట చూచి, ద్రోణపుత్రుని జయించుటకు సేనను ఆపెను. అట్లు శ్రీకృష్ణార్జునుల చేత ప్రయత్న పూర్వకముగ ఆప బడినప్పటికిన్ని సైనికులు అగకపోయిరి. అర్జునుడొక్కడే సోమకుల అల్ప సేనాదళములను, మత్స్యదేశీయ యోధులను, ఇతర వీరులనున్న వెంటదీసికొని కొరవుల సేనను ఎదురించి అశ్వత్థామతో నిట్లనెను;

“ఆచార్య పుత్రా! నీకు గల శక్తి, విజ్ఞానము, బలపరాక్రమములు, పౌరుషము, కొరవులపై ప్రేమ, మాపై ద్వేషము, నీ తేజస్సు, ప్రభావము - ఇవి యన్నియు నాపై జూపుము. ద్రోణాచార్యుని వధించిన ధృష్టద్యుమ్నుడే నీ దర్శమంతయు అణగించును.

ప్రళయ కాలాగ్ని వంటి తేజస్సు గలిగి, యమరాజువలె శత్రు భయంకరుడైన ధృష్టద్యుమ్నునిపై, కృష్ణ సహితుడైన నాపై గూడ నీవు దాడి చేయుము. నీవు చాలా ఉద్ధండుడ వగు చున్నావు. నేడు యుద్ధమందు నేను నీ పొగరు అణచెదను.

“జనమేజయా! ఇట్లు సంజయుడు చెప్పగా ధృతరాష్ట్ర డతనితో ని ట్లనెను.

“సంజయా! అశ్వత్థామ బలవంతుడు. గౌరవార్హుడు. అతనికి అర్జునునిపై ప్రేమ గలదు. అతడు గూడ అర్జునునకు ప్రియుడే. అర్జును డతనితో నింత కఠినముగ పూర్వ మెప్పుడు గూడ పలికి యుండ లేదు. నేడు ఎందుకట్లు మాట్లాడెను?

“జనమేజయా! ధృతరాష్ట్రుని ప్రశ్నమునకు సంజయుడిట్లు బదులు చెప్పెను.

“మహారాజా! చేది దేశ యువరాజా, వృద్ధ క్షత్రుడు, సుదర్శనుడున్న వధింప బడిన తరువాత, ధృష్టద్యుమ్ను, సాత్యకి, భీమసేనులు ఓడిపోయిన తరువాత, అర్జునునకు మిక్కిలి కష్టము కలిగెను. ఇదిగాక, యుధిష్ఠిరుని వ్యంగ్య వచనముల చేత అతని మర్మస్థానములు గాయపడి యుండెను. పూర్వపు దుఃఖములను గూడ స్మరించుకొని అర్జునుని హృదయము పగిలి యుండెను. ఈ కారణముల చేత, అతడు ఖేదపడి, అతనికి ఇంతకు పూర్వము ఎప్పుడు గూడ లేనంత క్రోధము కలిగెను. కనుక, ఇంత కఠినముగ అధిక్షేపింప బడుటకు అనర్హుడైన అచార్యపుత్రుని అర్జునుడు పిరికి పందలతో పలుక దగిన యశ్శీలములు, అప్రియములు, కఠోరములు నైన మాటలు పలికెను.

“మహారాజా! అర్జునుడు కఠోరవచనములు పలికినప్పుడు అశ్వత్థామ క్రోధముతో దీర్ఘముగా నిశ్శసించు చుండెను. అప్పుడు అతడు శ్రీకృష్ణార్జునులపై మహా క్రోధముతో రథముపై నిలిచి సావధానముగ ఆచమనము చేసి, దేవతలకు గూడ దుర్జయ మైన ‘ఆగ్నేయాస్త్రము’ను అభిమంత్రించి, ధూమ రహితాగ్ని వంటి బాణమును ప్రత్యక్ష, పరోక్ష శత్రువుల నందరిని గురి పెట్టి ప్రయోగించెను. తరువాత అది ఆకాశమందు అనేక బాణములు వర్షింపగా, అన్ని వైపుల వ్యాపించిన యగ్ని జ్వాలలు అర్జునునిపైననే పడెను. ఆకాశమునుండి కొఱవలు పడ జొచ్చెను. దిక్కులయందు ప్రకాశము లోపించెను. సేనలో హఠాత్తుగా గాఢాంధకారము అలము కొనెను. కాకులు ‘కావు - కావు’ మని అన్ని దిక్కులయందు భయంకర కోలాహలము చేయు చుండెను. ‘కావు - కావు’ మని అన్ని దిక్కులయందు భయంకర కోలాహలము చేయు చుండెను. పశు - పక్షి - మేఘములు రక్తము కురియుచు గగనము నందు గర్జిల్లు చుండెను. పశు - పక్షి -

మృగాదులు చీత్కార ధ్వనులు చేయు చుండెను. వ్రత నియమపాలకు లైన సత్పురుషులు గూడ మిక్కిలి ఆశాంతులైరి. ‘పృథివీ - జల - ఆకాశ - తేజో వాయువులు’ అనెడు నైదు మహా భూతములు గూడ గిర-గిర తిరుగ జొచ్చెను. సూర్యుడు గూడ తిరుగు చున్నాడా యనునట్లు తోచెను. మూడు లోకముల ప్రాణులు జ్వరగ్రస్తుల వలె తపించు చుండిరి. నేలపై పడి యున్న సర్పములు గూడ ఆగ్నేయాస్త్ర తేజస్సు చేత తపించి, ఆ భయంకరాగ్ని నుండి తప్పించుకొనుటకు గాను బుసకొట్టుచు పైకి ఎగురు చుండెను.

“మహారాజా! జలాశయములు గూడ తపించెను. దానిచేత దహింప బడు జలచరములకు గూడ శాంతి లేకుండెను. సమస్త దిక్కులందు భూమ్యాకాశము లందున్న అన్ని వైపులనుండి చిన్నవి, పెద్దవియు నగు బాణములు పడ జొచ్చెను. అవి గరుడ - వాయు వేగములు గల వై యుండెను. అశ్వత్థామ విడిచిన వజ్రాయుధము వంటి బాణములచేత గాయపడిన శత్రుసైనికులు, అగ్నికి దహించిన వృక్షములవలె దగ్ధులై నేల గూలుచుండిరి. మహా గజరాజులు దహింప బడుచు మేఘ గర్జనము వలె, భయంకర ఘోరకారము చేయుచు అంతట నేల గూలు చుండెను.

“మహారాజా! భయము చేత పరుగెత్తు చున్న గజములు, పూర్వము వనమందు దావాగ్ని చేత చుట్ట బడినప్పుడు తిరిగినట్లు, సమస్త దిక్కులందు తిరుగు చుండెను. అశ్వములు, రథములున్ను, దావానలము చేత దహింప బడిన వృక్షముల యగ్రభాగముల వలె, కనపడు చుండెను. ప్రళయకాల మందు సంవర్తకాగ్ని సమస్త ప్రాణులను భస్మము చేసినట్లే ఆగ్నేయాస్త్రము పాండవసేనను దహింప దొడగెను.

“మహారాజా! ఆ మహాయుద్ధమందు పాండవ సేన దహింప బడుట చూచి, మీ సైనికులు మిక్కిలి ప్రసన్ను లై బిగ్గరగా సింహనాదము చేయ జొచ్చిరి. హర్షోల్లాసములతో విజయము తోను శోభిల్లు చున్న మీ సైనికులు వేలకొలది వివిధ వాద్యములను మ్రోగింప జొచ్చిరి. అక్కడ అందరు అంధకారము చేత కప్పబడి యుండిరి. పాండవుల యక్షోవాణీ సేన, అర్జునుడు గూడ కనపడకుండెను. అశ్వత్థామ సృష్టించిన యస్త్రమును మేము అంతకు పూర్వము కని-విని ఎరుగము.

“మహారాజా! అప్పుడు అర్జునుడు గూడ బ్రహ్మాస్త్రమును ప్రయోగించెను. దానిని బ్రహ్మదేవుడు అన్ని యస్త్రములను నశింప జేయుటకు నిర్మించి యుండెను.

తరువాత రెండు గడియలలోనే, అంతకుముందు అలముకొనిన యంధకార మంతయు విడిపోయి చల్లని గాలి వీవ జొచ్చెను. దిక్కులన్నియు స్వచ్ఛము లయ్యెను. అక్కడ మే మొక యద్భుత దృశ్యము ను జూచితిమి. పాండవుల యక్షౌహిణీ సేన యంతయు గురుతు బట్టజాలనంతగా ఆ యస్త్ర తేజస్సు చేత దహింప బడి నశించెను.

“మహారాజా! ఆ యస్త్రము చేత విముక్తు లైన శ్రీకృష్ణార్జునులు, ఆకాశము నందు చంద్రసూర్యులు ఒక్కసారియే ప్రకాశించునట్లు కనపడిరి. అప్పుడు శ్రీకృష్ణార్జును లిరువురి యొక్క శరీరములు గాయపడలేదు. పతాక - ధ్వజాశ్యములు, అనుకర్షములు (నౌగలకు ఆధారముగ ఉంచబడు కొయ్యలు) ఉత్తమాయుధములు - వీనితో పాటు విముక్తమయిన కృష్ణార్జునుల రథమున్ను, మీ సైనికులను భయపెట్టుచు ప్రకాశించు చుండెను.

“మహారాజా! తరువాత పాండవులు సంతోషభరితు లై, శంఖ - దుందుభి ధ్వనులతో పాటు కోలాహలము చేయ దొడగిరి. ఆ సేనలన్నిటికి కృష్ణార్జునులు చంపబడి రనియే విశ్వాసము కలిగెను. తరువాత ఆ యిరువు రొక్కటిగ బయలు వెడలి వచ్చుట చూచి అందరును ప్రసన్నులైరి. వారికి గాయములు తగులకుండెను. అనందముగ వారు తమ శంఖములను పూరించు చుండిరి. పాండవులు ప్రసన్నులై యుండుట చూచి, మీ పుత్రులు మిక్కిలి బాధపడిరి. శ్రీకృష్ణార్జునులు ఆగ్నేయాస్త్రమునుండి విడివడుట చూచి అశ్వత్థామకు దుఃఖము కలిగెను. ‘ఇట్లేల అయ్యెను’ అని అతడు రెండు గడియల వరకు చింతించు చుండెను.

“మహారాజా! ఇట్లు అశ్వత్థామ చింతించిన తరువాత ఉష్ణముగ దీర్ఘ నిశ్వాసము విడిచి విమనస్కుడయ్యెను. తరువాత అశ్వత్థామ ధనుస్సు విడిచి రథము నుండి దుమికి ‘ధిక్కారము - ధిక్కారము. ఇది యంతయు మిథ్య’ అని చెప్పి యుద్ధరంగమునుండి పారిపోయెను.

చింతితుడైన అశ్వత్థామకు వ్యాగుడు శివ - విష్ణువుల మహిమ చెప్పట :-

“మహారాజా! ఇంతలోనే స్నిగ్ధ మేఘశ్యాముడు, వేదములకు సరస్వతికిన్ని నివాస స్థానము, వేద విస్తారకరుడు, పాప రహితుడు నైన వ్యాస మహర్షి అక్కడ ప్రత్యక్ష మగుట చూచి, అశ్వత్థామ కంఠము అశ్రుగద్గద మయ్యెను. అతడు ఆ మహర్షికి ప్రణామము చేసి దైన్యము తో నిట్లనెను.

“మహర్షీ! ఇది మాయయా, దైవేచ్ఛయా? అని నాకు తెలియకున్నది. ఈ యస్త్రము అసత్యమే ట్లయ్యెను? నేనేమి తప్పు చేసితిని? ఈ యాగ్నేయాస్త్ర ప్రభావమునందు వ్యత్యాసము కలుగ లేదు గదా! లేదా, సమస్త లోకములు పరాభవింప బడగా దానిచేత ఈ యిరువురు జీవించిరా? కాలమును ఉల్లంఘించుట అశక్యము గదా! నేను ప్రయోగించిన యస్త్రమును అసుర, గంధర్వ, పిశాచ, రాక్షస, పక్షి, మనుష్య, యక్షులు ఏ విధముగ గూడ వ్యర్థము చేయ జాలకుండిరి. ఐనను, ఈ ప్రజ్వలితాస్త్రము ఒక యక్షౌహిణీ సేనను మాత్రమే దహించి శాంతించెను. నేను అతి భయంకరము, సర్వ సంహారకము నైన యీ యస్త్రమును ప్రయోగించి యుంటిని. ఇ ట్లుండగా నిది ఏ కారణము చేత మర్శ్యులైన శ్రీకృష్ణార్జునులను వధించ లేదు? భగవన్! నా ప్రశ్నమునకు యధార్థముగా బదులు చెప్పుము.

“మహారాజా! అశ్వత్థామ ప్రశ్నమునకు వ్యాస భగవానుడు ఈ విధముగ బదులు చెప్పెను.

“అశ్వత్థామా! నీవు అతి మహత్త్యపూర్ణ మైన విషయమును గూర్చి చేసిన ప్రశ్నమునకు ఉత్తరము చెప్పెదను. ఏకాగ్ర చిత్తుడ వై వినుము.

“అశ్వత్థామా! మన పూర్వులకంటెను అత్యంత పూర్వజు డైన భగవన్నారాయణుడే ఆది దేవుడు, జగన్నాథుడు, లోకకర్త అన్నిటిని చేయుటకు సమర్థు డై యున్నాడు. ఆ దేవుడు సమస్త జగత్తునకు ఆదికారణుడు. ఆద్యంత రహితుడు. ఎప్పుడు గూడ తన పరిమితిని దాటని వాడు. కనుక, ఆయన అచ్యుతుడు. వేదములు, మహర్షులున్న ఆ దేవుని తత్త్వమునే వివేచించు చుందురు. కనుక, ఆ జగదీశ్వరుని సమస్త ప్రాణులు మనస్సు చేత గూడ జయింప జాలరు.

“ద్రోణపుత్రా! విశ్వవిధాత యైన భగవన్నారాయణుడు పూర్వ మొకప్పుడు ఒక విశిష్ట కార్యము కొరకు ధర్మ దేవునకు పుత్రుడుగా నవతరించెను. సూర్యాగ్ని సమాన తేజస్సు గల భగవన్నారాయణుడు హిమాలయ పర్వతముపైన రెండు భుజములు పైకెత్తి అత్యంత కఠోర తపస్సు చేసి యుండెను. అప్పు డాయన అరువది యారు వేల సంవత్సరముల వరకు వాయువు మాత్రమే భక్షించి తన శరీరమును శుష్కింప జేసెను. ఆ తరువాత ఆ దేవుడు అంతకు రెండంతల కాలము దాక మరల మహా తపస్సు చేసి, తన తేజస్సు చేత భూమ్యాకాశముల మధ్య నున్న వివరమును నింపెను.

“నాయనా! అశ్వత్థామా! ఆ తపస్సు చేత ఆ భగవంతుడు సాక్షాత్తు బ్రహ్మ స్వరూపము నందు స్థిరుడుగా నిలిచి యున్నప్పుడు ఆయనకు భగవంతుడైన విశ్వేశ్వరుని దర్శన మాయెను. ఆ దేవుడు సమస్త ప్రపంచమునకు ఉత్పత్తి - పాలనములు చేయువాడు. అతనిని ఓడించుట అసంభవము. దేవతలందరు సూక్ష్మాతి సూక్ష్మాడు, మహత్తునకంటె అతి మహత్వరూపుడు నైన యా దేవుని స్తుతించెదరు.

(ఇట్లు చెప్పి శ్రీమహావిష్ణువు ఇట్లు శివస్తుతి చేసెను)

(భక్తులు పఠించుటకు ఇచ్చుట విష్ణుకృత ‘శివస్తుతి’ శ్లోకములు చేర్చబడినవి)

విష్ణు కృత శివస్తుతి

శ్లో॥ రుద్ర మిశాన వృషభం హరం శంభుం కపర్దినం ।
చేకితానం పరాం యోనిం తిష్ఠతే గచ్ఛతశ్చ హ॥ (1)

తా: ‘రు’ అనగా దుఃఖము. దానిని దూరము చేయువాడు గనుక, ఆ దేవుడు ‘రుద్ర’ నామము గల వాడయ్యెను. ఆయన బ్రహ్మాది లోకపాలురకంటె శ్రేష్ఠుడు. పాపము హరించు వాడు. శ్రేయస్సును కలిగించు వాడు. జటాజూటధారి. ఆయనయే అందరికిన్ని చైతన్యమును ఇచ్చును. స్థావర - జంగమ ప్రాణులకు పరమకారణుడు.

శ్లో॥ దుర్వారణం దుర్దృశం తిగ్మమన్యం
మహాత్మానం సర్వహరం ప్రచేతసమ్ ।
దివ్యం చాపమిమధీ చాదదానం
హిరణ్య వర్మాణ మనంత వీర్యమ్॥ (2)

తా: ఆ దేవుని ఎవరు గూడ నివారింప జాలరు. ఆయన దర్శనము మిక్కిలి కఠినముగా నగును. ఆ దేవుడు దుష్టులపై ప్రచండ కోపము చేయును. ఆయన హృదయము విశాలము. ఆ దేవుడు సమస్త క్షేత్రములను హరించువాడు. అథవా, సర్వమును సంహరించువాడు, సత్పురుషుల యెడల ఆ పరమేశ్వరుని హృదయము మిక్కిలి ఉదారముగా నుండును. ఆయన దివ్య ధనుస్సును, రెండు అముల పొదులను, సువర్ణ కవచమునున్ను ధరించును. అనంత బల పరాక్రమ సంపన్నుడు.

శ్లో॥ పినాకినం వజ్రినం దీప్త శూలం
పరశ్యధిం గదినం చాయతానిమ్ ।
శుభ్రం జటిలం ముసలినం చంద్రమౌళిం
వ్యాఘ్రాజినం పరిఘినం దండపాణిమ్ ॥ (3)

తా: ఆ మహాదేవుడు తన చేతులందు పినాకమును, వజ్రమునున్ను ధరించును. ఒక చేతిలో త్రిశూలము మెఱయు చుండును. ఆయన పరశువును, గదను, పొడవైన ఖడ్గమునున్ను ధరించి యుండును. ముసలము, పరిఘము, దండము గూడ ఆదేవుని చేతులలో శోభిల్లు చుండును. ఆయన శరీరకాంతి ఉజ్జ్వలముగా నుండును. శిరస్సుపై జడలు - వానిపై చంద్ర కిరీటమున్ను ధరించి యుండును. ఆ దేవుని మంగళకర మైన శరీరమందు వ్యాఘ్రచర్మము శోభిల్లు చుండును.

శ్లో॥ శుభాంగదం నాగయజ్ఞోపవీతం
విశ్వైర్గణైః శోభితం భూతసంఘైః ।
ఏకీ భూతం తపసాం సన్నిధానం
వయోఽతిగైః సుష్టుత మిష్టువాగ్నిః ॥ (4)

తా: ఆ పరమేశ్వరుని భుజములందు సుందరము లైన భుజకీర్తులు, కంఠమునందు నాగయజ్ఞోపవీతమున్ను ప్రకాశించు చుండును. ఆయన తనకు పార్శ్వదు లైన సమస్త భూత సంఘములచేత మిక్కిలి శోభిల్లు చుండును. ఆ దేవదేవుని అద్వితీయుడైన ఏకమాత్ర పరమేశ్వరునిగా తలచ వలెను. ఆ దేవుడు తపస్సునకు నిధి. వృద్ధ పురుషులు ప్రియవచనముల చేత ఆ మహేశ్వరుని స్తుతించెదరు.

శ్లో॥ జలం దిశం ఖం క్షితిం చంద్ర-సూర్యౌ
తథా వాయుగ్ని ప్రమిమాణం జగచ్ఛా
నాలం ద్రష్టుం యం జనా భిన్న వృత్తా
బ్రహ్మ ద్విషఘ్న మమృత స్య యోనిమ్ ॥ (5)

తా: జలము - దిక్కులు - ఆకాశము - పృథివి - చంద్రుడు - సూర్యుడు - వాయువు - అగ్ని - జగత్తును కొలుచు కాలము - ఇవి యన్నియు ఆ మహాదేవుని స్వరూపములే. ఆయన బ్రహ్మ ద్వీపములను నశింప జేయువాడు. మోక్షమునకు పరమ కారణుడు. దురాచారు లైన మనుష్యులు ఆ దేవుని దర్శనము చేయజాలరు.

శ్లో॥ యం పశ్యన్తి బ్రాహ్మణాః సాధువృత్తాః
క్షీణే పాపే మనసా వీత శోకాః ।
తం నిష్పతంతం తపసా ధర్మ మీడ్యం
తద్భక్త్యావై విశ్వరూపం దదర్శుః ।
దృష్ట్వా చైనం వాఙ్మనోబుద్ధి దేహ్నాః
సంహృష్టాత్మా ముముదే వాసుదేవః ।

తా.: ఏ పరమేశ్వరుడు మనఃపూర్వకముగా శోక సంతాపమును పూర్తిగా దూరము చేసినో, సదాచారులై బ్రాహ్మణులు పాపములు నశించిన తరువాత ఏ దేవుని దర్శనము చేసెదరో, ఈ సమస్త జగత్తు ఎవని స్వరూపమో, ఎవడు సాక్షాత్తు ధర్మమును, స్తోత్రమునున్న చేయుటకు యోగ్యుడైన పరమేశ్వరుడో, ఆ మహేశ్వరుడే అక్కడ అతని తపస్సు యొక్క భక్తి యొక్కయు ప్రభావము చేత ప్రత్యక్షము కాగా తపస్వియైన నారాయణుడు ఆ దేవుని దర్శనము చేసెను. మనో - వాక్ - బుద్ధి - శరీరముల చేత ఆ మహా విష్ణువు యొక్క అంతరాత్మ హర్షోత్ఫుల్ల మయ్యెను. అప్పుడు వాసుదేవుడు అత్యంతానందము అనుభవించెను.

మహారాజా! రుద్రాక్షమాలా విభూషితుడు తేజస్సునకు పరమ నిధియు నైన ఆ విశ్వవిధాత దర్శనము చేసి భగవన్నారాయణుడు ఆయనకు వందనము చేసెను. వరదాయకు డైన ఆ పరమేశ్వరుడు హర్షోత్ఫుల్లములు, మనోహరములు నైన అవయవములు గల పార్యతీ దేవితోక్రీడించు చుండెను. జన్మ రహితుడు, ఈశానుడు, అవ్యక్తుడు, కారణస్వరూపుడు, తన మహిమ నుండి ఎప్పుడున్న తొలగని అచ్యుతుడు నైన ఆ పరమాత్ముని ఆయన పార్శ్వదులైన భూతగణములు చుట్టి సేవించు చుందురు.

మహారాజా! కమలనయను డైన శ్రీహరి భూమిపై మోకాళ్ళు మోపి, శిరస్సుపై చేతులు జోడించుకొని అంధకాసురవినాశకు డైన రుద్రదేవునకు భక్తితో నమస్కరించి, ఇట్లు మరల స్తుతించెను.

విష్ణువృత్త శివస్తుతి

శ్లో॥ త్వత్సంభూతా భూతకృతే వరేణ్య!
గోప్తారోఽస్య భువనస్యాదిదేవ! ।
అవిశ్వేమాం ధరణీం యోఽభ్యరక్ష
పురా పురాణీం తవ దేవస్సృష్టిమ్ ॥

1

తా.: సర్వశ్రేష్ఠుడ వైన ఆది దేవా! ఎవరు ఈ పృథివిలో ఇమిడి యుండి నీ పురాతన దివ్యసృష్టిని రక్షించెనో, ఎవరు ఈ విశ్వమును గూడ రక్షించువాడో, సమస్త ప్రాణులను సృజించునట్టి ఆ ప్రజాపతి గణములు గూడ నీ నుండియే ఉత్పన్నము లాయెను.

శ్లో॥ సురాసురాన్నాగరక్షః పిశాచాః
నరాః సుపర్ణానథ గంధర్వా యక్షాః ।
పుథగ్విధాః భూతసంఘాంశ్చ విశ్వాం
స్త్యత్సం భూతా విద్య సర్వాంస్తదైవ ॥
ఐంద్రం యామ్యం వారుణం వైత్తపాల్యం
పైత్రం త్యాష్టం కర్మ సౌమ్యఇత్యుభ్యమ్ ॥

2

తా.: దేవ - అసుర - నాగ - రాక్షస - పిశాచ - మనుష్యులు, గరుడాది పక్షులు, గంధర్వులు, వేరు వేరు ప్రాణుల సమస్త సముదాయ స్వరూపులైన యక్షాదులు - వీరందరున్న నీనుండియే ఉత్పన్నులై రని తలచెదము. ఇట్లే ఇంద్ర - యమ - వరుణ - కుబేర స్థానములు, పితృలోకములు, విశ్వకర్మ యొక్క సుందర శిల్ప కళాదులు - వీరి ఆవిర్భావము గూడ నీ నుండియే ఆయెను.

శ్లో॥ రూపం జ్యోతిః శబ్ద ఆకాశవాయుః
స్పర్శః స్వాద్యం సలిలం గంధ ఉర్వీ ।
కాలో బ్రహ్మ బ్రహ్మ చ బ్రాహ్మణాశ్చ
త్వత్సం భూతం స్థాస్ను చరిష్ణు చేదమ్ ॥

3

తా.: శబ్దము - ఆకాశము, స్పర్శము - వాయువు, రూపము - తేజస్సు, రసము - జలము, గంధము - పృథివి - వీని యుత్పత్తి గూడ నీనుండియే కలిగినది. పైన చెప్ప బడిన శబ్ద - స్పర్శ - రూప - రస - గంధములు, వరుసగా ఆకాశము - వాయువు

- తేజస్సు - జలము - పృథివి - ఈ మహాభూతములకు అవినాభావ సంబంధము గల గుణములు. కాలము - బ్రహ్మ - వేదములు - బ్రాహ్మణులు - సమస్త చరాచర ప్రపంచమున్ను నీ నుండియే ఉత్పత్తి జెందినవి.

శ్లో॥ అధ్యక్షః స్తోకా యాన్తి యథా పృథ క్త్యం
తాభిశ్చైక్యం సంక్షయే యాన్తి భూయః ।
ఏవం విద్యాన్ ప్రభవం చాప్యయం చ
మత్యా భూతానాం తవ సాయుజ్యమేతి ॥

4

తా.: జలము నుండి, దాని బిందువులు వేరుగా పడి అవి, క్షీణించిన తరువాత కాలక్రమమున మరల జలమునందు కలిసి, దానితో బాటు ఏకరూపమును పొందునట్లే సమస్త భూతలములు నీ నుండియే పుట్టి నీయందే మరల విలయము చెందును. అని తెలిసికొను విద్యాంసుడు నీ సాయుజ్యమును పొందును.

శ్లో॥ దివ్యామృతే మానసౌ ద్యౌ సుపర్ణే
వాచా శాఖాః పిప్పలాః సప్త గోపాః ।
దశాప్యన్యే యే పురం ధార యన్తి
త్యయా సృష్టాస్త్యం హి తేభ్యః పరో హి ॥

5

తా.: అంతఃకరణమునందు నివసించునట్టి దివ్యము - అమృతము నన బడు రెండు పక్షులు (ఈశ్వరుడు - జీవుడు) ఉన్నవి. ఏడుగురు సాధువుల రూపములో నున్న యేడు అశ్వత్థ వృక్షములు ఆ రెండు దివ్యామృత పక్షులను అనగా - జీవేశ్వరులను రక్షించు చుండును. వేదవాణియే ఆ వృక్షములకు వివిధ శాఖలుగా నున్నది. ఇవిగాక, మరి పది వస్తువులు (ఇంద్రియములు) ఉన్నవి. అవి, పంచభూతాత్మక మైన శరీరమనెడు నగరమును ధరించు చున్నవి. భగవన్! ఈ పదార్థము లన్నిటిని నీవే రచించితివి. ఐనను, నీవు ఈ యన్నింటి కంటె పరుడవుగా నున్నావు.

శ్లో॥ భూతం భవ్యం భవితా చాప్య ధృష్వ్యం
త్యత్సం భూతా భువనా నీహ విశ్వా ।
భక్తం చ మాం భజమానం భజన్య
మా రీరిషో మామహితాహితేన ॥

6

తా.: జరిగినది - జరుగుచున్నది - జరగబోవునది - అజేయ కాలము - ఇవి

యన్నియు నీ స్వరూపములే. సమస్త లోకములు నీ నుండియే పుట్టినవి. నేను నిన్ను సేవించు భక్తుడను. నీవు నన్ను ఆత్మీయునిగా గైకొనుము. అహితము చేయు వారిని నీ యొద్ద నుంచుకొని నా హింస చేయింపకుము.

శ్లో॥ ఆత్మానం త్యాత్మనోఽ నన్యబోధం
విద్యానేవం గచ్ఛతి బ్రహ్మ శుక్రం ।
అస్తౌషం త్యాం తవ సమ్మాన మిచ్ఛన్
విచిన్యన్ వై సదృశం దేవ వర్య
సుదుర్లభాన్ దేహి వరాన్ మమేష్టా
నభిష్టుతః ప్రవికార్షీశ్చ మాయామ్ ॥

7

తా.: భగవన్! 'నీవు జీవాత్మకంటె అభిన్నుడ వని అనుభవించు వారందరికి ఆత్మ స్వరూపుడవు' అని తెలిసికొను విద్యాంసులు విశుద్ధ బ్రహ్మ భావమును పొందెదరు. దేవ వర్యా! నిన్ను సత్కరించ వలె నని మంచి ఇచ్ఛతో ఈ స్తుతి చేసితిని. స్తుతి యోగ్యుడైన పరమేశ్వరుని నిన్ను నేను చిరకాలము నుండి అన్వేషించు చుంటిని. ఇట్లు విశేషముగ స్తుతింప బడిన నీవు నీ మాయను దూరము చేసి నేను కోరిన దుర్లభవరమును ప్రసాదింపుము.

“మహారాజా! యిట్లు విష్ణుకృత శివస్తుతిని వ్యాసుడు అశ్వత్థామకు వర్ణించి చెప్పి అతనితో, 'ద్రోణకుమారా! నారాయణ ఋషి ఇట్లు స్తుతించిన తరువాత అచింత్య స్వరూపుడు - పినాక ధనుర్ధారి - నీల కంఠుడు - భగవంతుడు నైన పరమశివుడు వరము పొందుటకు అన్ని విధముల యోగ్యుడు, దేవ ప్రధానుడు నైన శ్రీమన్నారాయణునకు అనేక వరములిచ్చి భగవన్నారాయణునితో ని ట్లనెను.

“నారాయణా! నా కృపా ప్రసాదముచేత నీవు మనుష్య - దేవ - గంధర్వులలోను అనంత బల పరాక్రమ సంపన్నుడవు కా గలవు. దేవ - అసుర - మహాసర్ప - పిశాచ - గంధర్వ - యక్ష - రాక్షస - పక్షి - నాగములు, సింహవ్యాఘ్రాది మృగములున్ను నీ వేగమును సహింప జాలవు. నిన్ను యుద్ధరంగమందు ఏ దేవతలు గూడ జయింప జాలరు.

“నారాయణా! నీ కృపచేత నీకు అస్త్ర - వజ్ర - అగ్ని - వాయువుల వలన, తడిసిన - ఎండిన పదార్థముల వలన, స్థావర - జంగమ ప్రాణుల వలన గూడ ఏలాటి

బాధలు కలుగవు. నీవు యుద్ధభూమి చేరిన తరువాత నాకంటే గూడ అధిక బల సంపన్నుడవయ్యెదవు.

“అశ్వత్థామా! ఈ విధముగనే శ్రీకృష్ణుడు పూర్వము గూడ శంకర భగవానుని నుండి అనేక వరములు పడసెను. ఆ నారాయణుడే శ్రీకృష్ణుడుగా అవతరించి తన మాయచేత ప్రపంచమును మోహింప జేయుచు, సంచరించు చున్నాడని నీవు తెలిసికొన వలెను. నారాయణుని తపః ప్రభావము చేతనే ‘నరుడు’ అను మహాముని యవతరించెను. అతడు శ్రీమన్నారాయణశక్తికి సమాన మైన శక్తి గల వాడు. ఆ నరుని యవతారమే అర్జునుడు. అని తెలిసికొనుము.

“అశ్వత్థామా! ఆ యిరువురు ఋషులు మూర్ఖులైన బ్రహ్మ - విష్ణు మహేశ్వరులలో విష్ణు స్వరూపులు. వారు, మహా తపఃసంపన్నులు. వారు ప్రపంచ జనులను ధర్మమునందు, నియమ నిష్ఠలయందున్ను ఉంచి, రక్షించుటకు గాను ప్రతి యుగమునందు అవతరించెదరు.

“ద్రోణపుత్రా ! నీ పూర్వ జన్మమందు నీవు గూడ భగవన్నారాయణుని వంటి జ్ఞాన సంపన్నుడ వై, ఆ భగవంతునివలెనే, సత్కర్మలు, మహాతపస్సులున్ను చేసి, వాని ప్రభావము చేత పరిపూర్ణ తేజస్సు - క్రోధమున్ను గల రుద్ర భక్తుడ వై యుంటివి. సమస్త ప్రపంచము శంకర స్వరూప మని తలచి ఆ భగవంతుని ప్రసన్నుని జేయవలె నను కోరిక చేత నీవు అనేక కఠిన నియమములను పాలించుచు నీ శరీరమును దుర్బలము చేసి యుంటివి.

“మహాబుద్ధిశాలీ! నీవు ఇక్కడ పరమ పురుషుడైన శంకర భగవానుని యొక్క ప్రకాశమాన మైన విగ్రహమును ప్రతిష్ఠించి జప-హోమముల చేత, కానుకలచేతను ఆ దేవదేవుని ఆరాధించి యుంటివి. ఈ విధముగా పూర్వజన్మమందు నీచేత పూజింప బడి, శంకర భగవానుడు మిక్కిలి ప్రసన్ను డై నీవు కోరిన యనేక వరములిచ్చి యుండెను.

“అశ్వత్థామా! భగవంతు డైన శంకరుడు సర్వ స్వరూపుడు అని తెలిసికొని శివలింగమునందు అతనికై పూజచేసిన వానికి సనాతన మైన ఆత్మయోగము (ఆత్మ - పరమాత్మల తత్వజ్ఞానము), శాస్త్ర యోగము (వేద - శాస్త్రముల యధ్యయనములు వలన గలిగిన జ్ఞానము) గూడ కలుగును. ఈ విధముగ దేవ - సిద్ధ - మహర్షులు

ఆరాధించి, ప్రపంచములో సర్వోత్కృష్టు డైన శంకర భగవానుని నుండి అభీష్ట వస్తువుల కొరకు ప్రార్థించెదరు. ఎందుకనగా, ఆ భగవంతుడే అన్నియు చేయ గలవాడు. శ్రీకృష్ణ భగవానుడు శివభక్తుడు. శివుని నుండియే సంభవించిన వాడు. కనుక, సనాతన పురుషు డైన శ్రీకృష్ణునినే యజ్ఞముల ద్వారా ఆరాధించ వలెను. శివలింగము సమస్త భూతముల యుత్పత్తికి స్థాన మని తెలిసికొని దానిని పూజించు వానిని శంకర భగవానుడు అధికముగా ప్రేమించును.

“ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! వ్యాసమహాముని చెప్పిన మాటలు విని అశ్వత్థామ తన మనస్సు లోనే భగవంతు డైన శంకరునకు ప్రణామము చేసి, శ్రీకృష్ణభగవానుని యొక్క మహత్త్వమును గూడ అంగీకరించెను. అతని శరీరమందు పులకలు పొడమెను. అతడు వ్యాసమహర్షికి నమస్కరింపగా ఆ మహర్షి తిరిగి సేనా నివేశమునకు పో మ్మని అశ్వత్థామకు ఆజ్ఞ ఇచ్చెను.

“మహారాజా! ద్రోణాచార్య మరణాంతరము పొండవులసేనలు, దీనులైన కౌరవ వీరులున్ను తమ తమ శిబిరములకు పోయిరి. ఈ విధముగ వేద పారంగత విద్వాంసు డైన ద్రోణాచార్యుడు ఐదు దినములు యుద్ధము చేసి శత్రుసేనలను సంహరించి, బ్రహ్మ లోకమునకు పోయెను.

202వ అధ్యాయము

వ్యాసమహర్షి అర్జునునకు శివమహిమను గూర్చి చెప్పట - ద్రోణ పర్వ పీఠం -

శ్రవణముల వలన ఫలము :-

“జనమేజయా! సంజయుడు చెప్పిన వృత్తాంతము విని, ధృతరాష్ట్ర డతనితో, ‘సంజయా! ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణాచార్యుని సంహరించిన తరువాత నా పుత్రులు - పాండు పుత్రులున్ను ఏమి చేసిరి?’ అని యడుగగా, సంజయుడు అతనితో యిట్లనెను.

“భరతశ్రేష్ఠా! ద్రోణాచార్య మరణాంతరము కౌరవులందరు పారిపోయినప్పుడు అర్జునుడు తనకు విజయము చేకూర్చునట్టి అత్యంతాశ్చర్యకర సంఘటనము చూచెను. అప్పు డక్కడకు అకస్మాత్తుగ విచ్చేసిన వేద వ్యాస మహామునితో అర్జునుడు ఆ సంఘటనము విషయమై ఇట్లు అడిగెను.

“మహర్షీ! నేను శత్రు సంహారము చేయు చుండినప్పుడు నాకు అగ్ని సమాన

తేజస్సు గల ఒక పురుషుడు నాముందు భాగమందు పోవు చున్నట్లు కనపడెను. ఆ పురుషుడు మంచుచున్న శూలమును చేత బట్టుకొని పోవు చున్న దిక్కు నందలి నా శత్రువులు నశించు చుండిరి. ఆ పురుషుడే నా శత్రువుల నందరిని పారద్రోలెను. కాని, నేనే వారిని కొట్టి పారద్రోలితి నని లోకులు తలచు చున్నారు. ఆ పురుషుడే నా శత్రు సేనల నన్నింటిని నష్టపరచెను. నేను కేవలము ఆ పురుషుని వెనువెంట పోవు చుంటిని. భగవన్! సూర్య సమాన తేజస్సు గలిగి త్రిశూలధారి యై నాకు కనపడిన యా మహా పురుషుడెవరు?”

“మహారాజా! అర్జునుడిట్లు చేసిన ప్రశ్నమునకు వ్యాస భగవానుడు ఈ విధముగ ఉత్తరము చెప్పెను.

“అర్జునా! ఎవడు ప్రజాపతులలో మొదటి తేజస్వీయుడో, అంతర్యామియో, సర్వ సమర్థుడో, భూర్లోక - భువర్లోకాది సమస్త భువనములు ఎవని స్వరూపమో, ఎవడు దివ్య శరీరము ధరించి సమస్త లోకములను శాసించునట్టి ప్రభువో, అటువంటి వరదాయకుడు ఈశ్వరుడు నైన శంకర భగవానుని దర్శనము నీవు చేసితివి. వరదాయకు డైన ఆ దేవదేవుడు సమస్త జగత్తునకు ఈశ్వరుడు కనుక, నీవు అతని శరణమునే వేడుము.

“అర్జునా! అతడు చాల పెద్ద దేవుడు. ఆ దేవుని హృదయము అతి విశాల మైనది. ఆయన అందరిని శాసించుచు సర్వవ్యాపి యై జటాధారిగా నున్నాడు. ఆయనకు మూడు కన్నులు, మహాభుజములున్న గలవు. ‘రుద్ర’ నామముతో ఆ భగవంతుడు వెలియు చుండును. ఆయన శిరస్సుపై శిఖ, శరీరముపై వల్గల వస్త్రములున్న శోభిల్లు చుండును. మహాదేవ - హర - స్థాణ్యాది నామములతో ప్రసిద్ధు డై వరదాయకుడుగ నున్న ఆ పరమశివుడు సమస్త భువనములకు ప్రభువుగా నున్నాడు. ఆయనయే జగత్కారణభూత మైన అవ్యక్త ప్రకృతి యని యెరుగుము. ఆయనను ఎవరు గూడ జయింప జాలరు. జగత్తునకు ప్రేమ సుఖములు ఆ దేవుని నుండియే ప్రాప్తించును. ఆయనయే సర్వమునకు అధ్యక్షుడు.

“అర్జునా! ఆ పరమశివుడే జగదుత్పత్తికి స్థానము, బీజము నై యున్నాడు. ఆయన విజయశీలుడు. జగత్తునకు ఆశ్రయభూతుడు. సమస్త విశ్వమునకు ఆత్మ స్వరూపుడు, విశ్వవిధాత, విశ్వరూపుడు, యశస్వియు ఆ భగవంతుడే. ఆయనయే

విశ్వేశ్వరుడు, విశ్వనియంత, కర్మ ఫలదాత యైన యీశ్వరుడు, ప్రభావశాలియు నై యున్నాడు. అందరికి శ్రేయస్సు కలిగించు స్వయంభూ స్వరూపుడే ఆ దేవుడు. సమస్త భూతములకు ప్రభువు. భూత - భవిష్యత్ - వర్తమాన కాలములకు కారణ భూతుడు గూడ ఆ శంకరుడే.

“అర్జునా! యోగము - యోగేశ్వరుడు గూడ నతడే. సర్వ స్వరూపుడు సర్వలోకేశ్వరుడున్న ఆ యీశ్వరుడే. మూడు లోకములను సృష్టించిన వాడు, వానికి ఆశ్రయ భూతుడూ నతడే. శుద్ధాత్మ స్వరూపుడు, భవుడు, భీముడు, చంద్ర కిరీట ధారియు ఆ దేవుడే. ఈ భూమిని ధరించువాడు, సమస్త వాగీశ్వరులకు ఈశ్వరుడున్న ఆ సనాతన దేవుడే.

“అర్జునా! ఆయన జ్ఞాన స్వరూపుడు. జ్ఞాన గమ్యుడు. జ్ఞాన శ్రేష్ఠుడు. ఆయన స్వరూపమును తెలిసికొనుట అతి కఠినము. ఆ దేవుడు భక్తుల కోరికలకు కృపతో ఉత్తమ ఫలము నిచ్చును.

“అర్జునా! శంకర భగవానుని దివ్య పార్షదులు వివిధ రూపములలో కనపడు చుందురు. వారిలో కొందరు, పొట్టివారు, కొందరు జటాధారులు, మరికొందరు ముండిత మస్తకులు, కొందరు సన్నని మెడ గలవారు, కొందరి యుదరములు పెద్దవిగా, మరికొందరి శరీరములు విశాలములు గాను నుండును. కొంతమంది పార్షదుల చెవులు చాలా పెద్దవి. వా రందరు అత్యుత్సాహము గలవారు. చాలామంది ముఖములు, కాళ్ళున్న వికారముగ నున్నవి. వా రందరి వేషములు గూడ అతి భయంకరముగ నుండును.

“అర్జునా! ఇట్టి స్వరూపములు గల ఆ పార్షదు లందరు మహా దేవు డైన శంకర భగవానునకు ఎల్లప్పుడు పూజ చేయు చుందురు. నాయనా! భగవంతు డైన శంకరుడే నీ యందలి కృపచేత ప్రకాశమాను డైన పురుషుని రూపములో నీ ముందు నడచు చున్నాడు.

“అర్జునా! రోమాంచకర మైన ఆ ఘోరయుద్ధమందు, యుద్ధ కుశలులు, మహా ధనుర్ధరులు నైన అశ్వత్థామన్ - కర్ణ - కృపాచార్యులచేత రక్షింప బడు చున్న కొరవ సేనను అప్పుడు బహురూపధారి యైన మహేశ్వరుడు దప్ప మరియొక డెవడు మనస్సు చేత గూడ నష్ట పరచగలడు? ఆ భగవంతుడు ఎదుట నిలిచినప్పుడు అక్కడ

నిలుచుటకు ఎవడు గూడ సాహసింప జాలడు. మూడు లోకములందు ఎవడు గూడ అతనికి ఈడు కాజాలడు.

“అర్జునా! యుద్ధమందు శంకరభగవానుడు కుపితుడై, నిలిచి నప్పుడు అతని ‘వాసన సోకినంతనే శత్రువులు తెలివి దీపి, వణకుచు, చచ్చినవారి వలె నయ్యెదరు. ఆ దేవునకు నమస్కరించు దేవతలు స్వర్గమునందు సర్వదా నివసించు చున్నారు. ఈ లోకమునందు ఆయనకు నమస్కారము జేయు మానవులు గూడ స్వర్గలోకమును చూరగొనెదరు. వరదాయకుడు, కల్యాణ స్వరూపుడు, సర్వేశ్వరుడు, స్వర్గలోకమును చూరగొనెదరు. వరదాయకుడు, కల్యాణ స్వరూపుడు, సర్వేశ్వరుడు, ఉమాపతియు నైన రుద్రభగవానుని అనన్య భావముతో నిరంతరము ఉపాసించు మనుష్యులు గూడ ఈ లోకమందు సుఖమనుభవించి, అంతమునందు పరమగతి పొందెదరు.

“కనుక, అర్జునా! నీవు గూడ శాంత స్వరూపుడైన పరమేశ్వరునకు సర్వదా నమస్కారము చేయు చుండుము. రుద్రుడు, నీలకంఠుడు, కనిష్ఠుడు (సూక్ష్ముడు - అథవా, దీప్తి మంతుడు), ఉత్తమ తేజస్సంపన్నుడు, జటాజూటధరుడు, భయంకర స్వరూపుడు, పింగళ (పచ్చని) నేత్రములు గల వాడు, కుబేరునకు వరము లిచ్చువాడు నైన ఆ శివభగవానునకు నమస్కారము చేయుము.

“అర్జునా! యమరాజునకు అనుకూలు డైన కాలస్వరూపుడు. అవ్యక్త స్వరూప మైన ఆకాశము కేశములుగా గలవాడు, సదాచార సంపన్నుడు, సమస్త శ్రేయస్కరుడు, కమనీయుడు, పింగళనేత్రుడు, నిత్యస్థిరుడు అంతర్యామి పురుషుడు, పచ్చని కేశములు గలవాడు, ముండిత మస్తకుడు, కృశుడు, సంసార సాగరమునుండి తరింప జేయువాడు, సూర్యస్వరూపుడు, మంగళకర తీర్థస్వరూపుడు, అతివేగశాలి, దేవాధిదేవుడు నైన యా మహాదేవునకు నమస్కారము.

“అనేక రూపధరుడు, సర్వస్వరూపుడు, అందరికి ప్రియుడు, వల్కలాది వస్త్రముల యందు ప్రీతి గలవాడు, తలపాగ ధరించినవాడు, సుందర ముఖుడు, సహస్ర నేత్రుడు, దయను వర్షించువాడు, భగవంతుడు నైన శంకరునకు నమస్కారము. పర్యతమునం దుండు వాడు, పరమశాంతుడు, యతి స్వరూపుడు, వల్కల వస్త్రధరుడు, హిరణ్య బాహుడు (సువర్ణ భూషణములచేత ప్రకాశించు బాహువులు గలవాడు), రాజా (దీప్తి గలవాడు), ఉగ్రుడు (భయంకరుడు), దిక్కులకు అధిపతి, మేఘములకు

అధిపతి, భూతములకు ప్రభువు, వృక్షముల సంరక్షకుడు, గోవులకు అధిపతియు నైన నీకు నమస్కారము.

“వృక్షములచేత కప్పబడిన శరీరము గలవాడు, సేనాధిపతి, శరీరాంతర్యామి, యజమానరూపముతో స్రువము (హోమము చేయు గరిటె) ధరించువాడు, దివ్య స్వరూపుడు, ధనుర్ధరుడు, భృగు వంశీయు డైన పరశురాముని స్వరూపము గలవాడు, బహురూపుడు, విశ్వపతి యైనను ముంజ (పొనిక) గడ్డి వల్కలము ధరించినవాడు, సహస్ర భుజుడు, సహస్రపాదుడు, భగవంతుడు నైన శంకరునకు నమస్కారము.

“అర్జునా! నీవు వరదాయకుడు, ఉమావల్లభుడు, త్రినేత్రధారి, దక్షయజ్ఞ వినాశకుడు, వేగిరపాటు లేని వాడు, అవినాశియు నైన ఆ భూతనాథుని శరణు వేడుము.

“జటాజూటధారి, ఉత్తమ భ్రమణము గలవాడు, ఉత్తమ నాభిశోభితుడు, ధ్వజమునందు వృషభ చిహ్నము గలవాడు, వృషదర్పడు (ప్రబలమైన అహంకారము గలవాడు), వృషపతి (ధర్మస్వరూపమైన వృషభమునకు అధిపతి), వృషశృంగుడు (ధర్మమే ఉన్నత మని తలచు వాడు), వృషర్షభుడు (ధర్మముచేతనే సర్వశ్రేష్ఠుడు), వృషాంకుడు (ధ్వజమునందు వృషభ చిహ్నము గలవాడు), వృషభోదారుడు (ధర్మాత్ములలో ఉదారుడు), వృషభుడు (ధర్మ స్వరూపుడు), వృషభనేత్రముల వలె విశాల నేత్రములు గలవాడు, వృషాయుధుడు (శ్రేష్ఠమైన ఆయుధములు గలవాడు), వృషశరుడు (శ్రేష్ఠ బాణములు గలవాడు), వృషభూతుడు (ధర్మమూర్తి), వృషేశ్వరుడు (ధర్మమునకు ప్రభువు) నైన శంకరుని శరణు జొచ్చెదను.

“మహాదరుడు (అనేక కోటి బ్రహ్మాండములను ఉదరమునందు ధరించుట వలన), మహాకాయుడు, వ్యాఘ్రచర్మధరుడు, లోకేశ్వరుడు, వరదాయకుడు, ముండిత మస్తకుడు, బ్రాహ్మణుల హితము గోరువాడు, బ్రాహ్మణప్రియుడు, త్రిశూలము - డాలు - కత్తి - పినాక ధనుస్సు మొదలైన అస్త్రములు ధరించినవాడు, త్రిలోక స్వామి, శరణాగత వత్సలుడు నైన పరమశివుని శరణు జొచ్చెదను.

“కుబేర మిత్రునకు, దేవేశ్వరునకు నమస్కారము. ప్రభూ! నీవు ఉత్తమ వస్త్ర - వ్రత - ధనుస్సులను ధరించెదవు. ధనుర్ధర దేవుడ వైన నీకు ధనుస్సు (ప్రియము. ధనుర్ధరుడవు, ధన్వంతరుడవు (నాలుగు చేతుల పొడుగు గలవాడవు),

ధనుస్సురూపుడవు, ధన్వాచార్యుడవు నైన నీకు నమస్కారము. భయంకరమైన ఆయుధము ధరించు సురశ్రేష్ఠుడ వైన మహాదేవునకు నమస్కారము.

“అనేక రూపధరుడు, అనేక ధనుర్ధరుడు, స్థాణు స్వరూపుడు, తపస్వియునైన శివునకు నమస్కారము. త్రిపుర నాశకుడు, భగవేత్ర నాశకుడు (భగు డను యక్షుని నేత్రములను హరించినవాడు), భగవంతుడు నైన శివునకు మాటి-మాటికి నమస్కారము చేసెదను. వనస్పతులకు అధిపతి, నరపతి రూప ధరుడు ఐన మహాదేవునకు నమస్కారము. మాతృగణములకు అధిపతి, గణములకు, గోవులకు, యజ్ఞములకున్న పతి యైన శంకరునకు నిత్యము నమస్కారము.

“అర్జునా! ఇక నిప్పుడు నేను ఆ మహాదేవుని దివ్య కర్మలను గూర్చి నా బుద్ధి ననుసరించి నేను వినినంత వరకు చెప్పి ద వినుము.

“ఆ మహాదేవుడు కోపించిన యెడల దేవాసుర గంధర్వ - రాక్షసులు ఈ లోకమునందు, పాతాళలోకమునందున్న దాడి యున్నను శాంతితో నుండ జాలరు.

“అర్జునా! పూర్వ మొకప్పుడు ఆ మహేశ్వరుడు యజ్ఞము చేయు చున్న దక్షప్రాజాపతి యెడల కుపితు డయ్యెను. అప్పు డతడు శాస్త్రోక్తముగ చేయు చున్న యజ్ఞమును నష్టపరచెను. ఆ దినములలో నా దేవుడు నిర్దయు డై బాణ ప్రయోగము చేయుచు గర్జిల్లు చుండెను. అప్పుడు దేవతలకు సుఖశాంతులు లేకుండెను. మహేశ్వరుడు కోపించుట చేత దక్షయజ్ఞమందు చాల ఉపద్రవము కలిగెను. ఆ దేవుని ధనుష్టంకారము చేత సమస్త లోకములు గగ్గోలు పడి ఆ దేవునకు అధీనము లయ్యెను. దేవాసురు లందరు గూడ నేలపై బడిరి. సముద్రములు క్షోభిల్లెను. నేల కంపించెను. పర్యతములు చూర్ణము లై చెదరి పడెను. దిగ్గజములు మూర్ఛిల్లెను.

“అర్జునా! ఘోరమైన అంధకారము కప్పి యుండుట చేత లోకములం దెక్కడ గూడ ప్రకాశము లే కుండెను. అప్పుడు భగవంతు డైన శివుడు సూర్యాదిగ్రహముల ప్రభను నష్ట పరచెను. మహర్షులు గూడ భయపడి క్షోభిల్లిరి. వారు సమస్త భూతములకు, తమకున్న సుఖము గోరుచు శాంతికర్మలు చేసిరి. అప్పుడు శంకరభగవానుడు నవ్వుచునే ఆ యజ్ఞమందు పురోడాశము (యజ్ఞమునందు హోమము చేయబడు అపూపము) తిను చున్న సూర్యునిపై దాడి చేసి, అతని దంతములు విరుగ గొట్టెను.

“అర్జునా! తరువాత దేవత లందరు భయము చేత తల వంచుకొని గడ-గడ వడకుచు యజ్ఞశాలనుండి వెడలి పోయిరి. అప్పుడు భగవంతుడు దేవతలకు గురి పెట్టి బాణములు ఎక్కుపెట్టగా, అవి మిణుగురులు గురియుచు, విద్యుత్తులతో గూడిన మేఘముల వలె వారిపై పడు చుండెను. అప్పుడు, దేవతలందరు మహేశ్వరునకు ప్రణామము చేసి ఆ దేవునకు యజ్ఞమునందు విశిష్టమైన భాగమును కల్పించిరి.

“అర్జునా! దేవత లందరు భయపడి శంకరుని శరణు జొచ్చిరి. అప్పు డా దేవుడు శాంతిల్లగా, వారు ఆ యజ్ఞమును పరిపూర్ణము చేసిరి. ఆ దినములలో దేవతలు పరిగెత్తి పోయిరి. అప్పటి నుండియే నేటి దాక ఆ దేవతలు భగవంతునకు భయపడు చుందురు.

“అర్జునా! పూర్వకాలమందు అత్యంత పరాక్రమము గల ముగ్గురు అసురులకు మూడు నగరములు ఆకాశమునం దుండెను. వానిలో ఒక పట్టణము లోహ నిర్మితము, రెండవది రజత నిర్మితము, మూడవది సువర్ణ నిర్మిత మై యుండెను. ఆ విశాల నగరములలో బంగారు నగరమును, ‘కమలాక్షుడు’ వెండి పట్టణమును, ‘తారకాక్షుడు’ మూడవదైన ఇనుప పట్టణమును ‘విద్యున్నాలి’ యను ముగ్గురు రాక్షసులు తమ యధికారములో నుంచుకొని యుండిరి. ఇంద్రుడు సమస్త శస్త్రాస్త్ర ప్రయోగములు చేసినను, ఆ మూడు నగరములను భేదింప జాల కుండెను.

“అర్జునా! అప్పుడా ముగ్గురు రాక్షసుల చేత పీడింప బడిన ఇంద్రుని దేవతలు శంకర భగవానుని శరణుజొచ్చి ఇట్లనిరి.

“ప్రభూ! బ్రహ్మదేవుని వర ప్రభావము చేత త్రిపుర నివాసు లైన ముగ్గురు రాక్షసులు సమస్త జగత్తును అత్యంతము పీడించు చున్నారు. వారికి బ్రహ్మ వరదానము చేత పొగరు పెరిగెను. మహాదేవా! నీవు దప్ప, ఇతరుడెవడు గూడ ఆ దైత్యులను వధింప జాలరు గనుక, నీవు ఆ దేవ ద్రోహులను సంహరింపుము. నీవు ఆ రాక్షసులను సంహరించినప్పటి నుండియే సమస్త యజ్ఞ కర్మలలో ఉపయోగింప బడు పశువులు (యజ్ఞసాధనభూతము లైన ఉపకరణ ములు), రుద్ర భాగములుగ తలచబడును.

“అర్జునా! దేవత లిట్లు ప్రార్థింపగా, పరమశివుడు ‘తథాస్తు’ (అట్లే యగుగాక!) అని చెప్పి వారి హితము గోరి గంధమాదన - వింధ్య పర్వతములు రెండున్ను తన రథమునకు పార్శ్వములందు రెండు ధ్వజములుగ నిలిపెను. సముద్ర

పర్యత సహితమైన సమస్త భూమిని రథముగా చేసి, ఆ రథమునకు ఆదిశేషుని ఇరుసుగా చేసి, చంద్ర సూర్యులను రథచక్రములుగా చేసి, 'ఐలపుత్రుడు - పుష్పదంతుడు' అను నిరువురిని మొలలు (చీలలు) చేసి మలయ పర్యతమును కాడి మ్రానుగా చేసి, తక్షక నాగరాజును కాడికి కట్టు త్రాళ్ళుగా చేసి, ఇతర ప్రాణులను రథవాహనముల మెడలకు కాడికి కలిపి పట్టెడలు (జతిగెలు)గ, పగ్గములు మొదలైనవిగానున్న చేసి, నాలుగు వేదములను నాలుగు రథాశ్వములుగా చేసెను. ఉపవేదములను ఆ గుఱ్ఱములకు కళ్ళములుగా జేసి, గాయత్రీ - సావిత్రీ దేవతలను పగ్గములుగా చేసెను.

“అర్జునా! ఆ భగవంతుడు ఓంకారమును చేర్చుకొల (చబుకు)గా, బ్రహ్మదేవుని సారథిగా, మందరాచలమును గాండివ ధనుస్సుగా, వాసుకి సర్పమును అల్లె త్రాడుగా, శ్రీమహావిష్ణువును బాణముగా, అగ్ని దేవుని బాణాగ్రముగా, వాయువును బాణపు రెక్కలనుగా, యమరాజును పుంఖము (బాణపు మొదటి భాగము)గా, విద్యుత్తును ఆ బాణమునకు నిశ్రాణము (తీక్షణమైన అంచు) చేసి మీరు పర్యతమును ప్రధాన ధ్యజముగా నిల్పెను. ఇట్లు పరమేశ్వరుడు సర్వ దేవమయ మైన దివ్యరథమును సిద్ధము చేసి, త్రిపుర వధ కొరకు ఆ రథ మెక్కి కూర్చొనెను.

“అర్జునా! అప్పుడు సమస్త దేవతలు - మహర్షులున్న శంకర భగవానుని స్తుతింప దొడగిరి. ఆ భగవంతుడు అసమాన మైన దివ్య 'మహేశ్వర స్థానము' (రథము) నిర్మించి, ఆ రథములో ఒక వేయి సంవత్సరముల వరకు స్థిరముగా నిలిచెను.

“అర్జునా! ఆ మూడు పట్టణములు ఆకాశము నందు ఒకచోట చేరి యున్నప్పుడు ఆ పరమేశ్వరుడు మూడు పర్యములు (కనుపులు), మూడు శల్యములున్న గల బాణముచేత ఆ మూడు పట్టణములను భేదించెను. అప్పుడు దానవులు ఆ మూడు నగరముల వైపు చూడ జాలకుండిరి. ప్రళయ కాలాగ్నితో గూడిన విష్ణు - సోముల శక్తి గల ఆ బాణమువైపు గూడ కన్నెత్తి చూడ జాలక పోయిరి. ఆ భగవంతుడు త్రిపురములను దహించు చున్నప్పుడు, పార్వతీ దేవి గూడ, ఐదు శిఖలు గల యొక బాలకుని ఒడిలో తీసికొని, ఆ దేవుని చూచుటకు అక్కడికి పోయి, దేవతలతో, 'ఈయన ఎవరో మీరు గురుతు పట్టితిరా?' అని యడిగెను. అప్పుడు ఇంద్రునకు

అసూయ - కోపమున్న కలిగి, ఆ బాలకుని వజ్రాయుధముతో కొట్ట దలచు చుండగనే శంకర భగవానుడు నవ్వి, వజ్రాయుధ సహిత మైన యింద్రుని బాహువును కదలకుండ స్తంభింప జేసెను. తరువాత భుజముతో పాటే, దేవతలతో గూడ ఇంద్రుడు త్వరగా బ్రహ్మదేవుని కడకు పోయి నమస్కరించి, చేతులు జోడించుకొనెను. దేవతలు ఇట్లనిరి.

“బ్రహ్మన్! పార్వతీ దేవి యొడిలో బాలరూపము ధరించిన యొక యద్భుత ప్రాణి యుండెను. ఆ బాలకుని చూచి కూడ మేము గుర్తింప జాలక పోయితిమి. కనుక, ఆ బాలకుడు యుద్ధము చేయకయే ఆటలాడుచు, ఇంద్రునితో గూడ మమ్ము ఓడించెను. ఆ బాలకుని విషయము మాకు తెలుపుము.

“అర్జునా! దేవతల మాటలు విని బ్రహ్మ దేవుడు, కొంచెము సేపు ధ్యానించి, ఆ బాలకుడు బాల రూపము ధరించిన శంకరుడే యని తెలిసికొని, ఇంద్రాది దేవతలతో నిట్ల నెను.

“దేవతలారా! ఆ బాలకుడు చరాచర జగత్ప్రభువైన సాక్షాత్తు శంకర భగవానుడు. ఆ మహేశ్వరునకు మించిన మరియొక శక్తి లేదు. మీరు పార్వతీ దేవి యొడిలో దర్శించిన యమిత తేజస్వి యైన బాలకుని రూపంలో శంకరుడే యుండెను. ఆ దేవుడు పార్వతీ దేవి సంతోషము కొరకు బాలరూపము ధరించి యుండెను. కాని, ప్రజాపత్యాది సమస్త దేవతలు బాల సూర్యునివలె భాసిల్లు చున్న యా జగదీశ్వరుని గుర్తు పట్టజాలకపోయిరి.

“అర్జునా! తరువాత బ్రహ్మదేవుడు మహేశ్వరునకు సమీపముగా పోయి, ఆ దేవుని చూచి, ఈయనయే సర్వశ్రేష్ఠుడని తలచి, ఆయనకు వందనము చేసి ఇ ట్లనెను.

“భగవన్! నీవే యజ్ఞ స్వరూపుడవు. ప్రపంచధారుడవు. అందరికి శరణ మిచ్చు వాడవు. సమస్తసృష్టికర్తవు. మహాదేవుడవు. పరంధాముడవు. పరమ పదస్వరూపుడవు. సమస్త చరాచర జగత్తులో వ్యాపించి యున్నవాడవు గూడ నీవే. భూత భవిష్యద్వర్తమానము లనెడి త్రికాలములకు నీవే స్వామివి. భగవాన్! లోకనాథా! జగత్పతీ! ఈ యింద్రుడు నీ కోపము చేత పీడితు డైనాడు. ఇతనిని కృప జూడుము.

“అర్జునా! బ్రహ్మదేవుని మాట విని మహేశ్వరుడు ప్రసన్ను డై, ఇంద్రుని అనుగ్రహంప దలచి బిగ్గరగా, అట్టహాసము చేసెను. అప్పుడు దేవతలు,

పార్యతీ-పరమేశ్వరులను ప్రసన్నులను చేయగా, ఇంద్రుని బాహువులు పూర్వమువలె నయ్యెను.

“అర్జునా! దక్ష యజ్ఞ వినాశకరు డైన శంకర భగవానుడు, ఉమాదేవియు, దేవతల యెడల ప్రసన్ను లైరి. ఆ దేవుడే రుద్రుడు - శివుడు - అగ్ని - సర్వ స్వరూపుడు - సర్వజ్ఞుడు - ఇంద్రుడు - వాయువు - అశ్వినీ కుమారులు - విద్యుత్తు - భవుడు - మేఘుడు - సనాతన మహాదేవుడు - చంద్రుడు - ఈశానుడు - సూర్యుడు - వరుణుడు - కాలుడు - అంతకుడు - మృత్యువు - యముడు - రాత్రి - పగలు - మాసములు - పక్షములు - ఋతువులు - సంధ్యలు - సంవత్సరములు - ధాత - విధాత - విశ్వాత్ముడు - విశ్వరూపి - సమస్త కార్యకర్తయు నై యున్నాడు. ఆయనకు శరీరము లేకున్నను, సమస్త దేవతల శరీరమును ధరించును.

“అర్జునా! సర్వదేవతలు నిరంతరము ఆ దేవుని స్తుతించు చుందురు. అతడు ఒక డైనను అనేక స్వరూపుడు. నూరు, వేయి, లక్షల రూపములలో ఆయనయే విరాజిల్లు చున్నాడు. వేద విదు లైన బ్రాహ్మణులు ఆ దేవునకు ఘోరము - శివము అని రెండు శరీరము లున్నట్లు తలచెదరు. ఆ రెండున్ను వేరు - వేరుగా నున్నవి. ఆ రెండింటి నుండియే మరల అనేక సంఖ్యలలో శరీరములు పుట్టును.

“అర్జునా! ఆ దేవుని ఘోర శరీరమే అగ్ని - విష్ణు - సూర్యులు. సౌమ్య మైన శివ శరీరమే జలము - గ్రహములు - నక్షత్రములు - చంద్రుడు. వేద - వేదాంగ (శాస్త్రములు), ఉపనిషత్ - పురాణ - అధ్యాత్మ శాస్త్ర సిద్ధాంతములు - వానిలోని పరమ రహస్యము లున్ను ఆ మహేశ్వరుడే యని యెరుగుము.

“అర్జునా! జన్మ రహితుడు, భగవంతుడు నైన మహాదేవుని యొక్క మహా మహిమ స్వరూపము ‘ఇది’ యని యెరుగుము. నేను వేలకొలది సంవత్సరముల వరకు ఎడతెగక వర్ణించినను ఆ భగవంతుని సమస్త గుణముల పారమును చేరజాలను. వివిధ గ్రహబాధలచేత పీడితు లై సమస్త పాపములలో మునిగిన వారు గూడ ఆ మహాదేవుని శరణు జొచ్చిన యెడల, శరణాగత వత్సలు డైన ఆ శివభగవానుడు ప్రసన్నుడై, వారిని పాప - తాపములనుండి విముక్తులను చేయును.

“అర్జునా! ఆ దేవుడు ప్రసన్నుడైనప్పుడు మనుష్యులకు ఆయురారోగ్యైశ్వర్య

ధనములు అధికముగా నిచ్చును. ఆ దేవుడే కోపించినయెడల, ఆ మనుష్యుల నందరిని సంహరించును. ఇంద్రాది దేవతలు ఆ దేవునకే ఐశ్వర్యము కల దని చెప్పిరి. ఆయనయే ఈశ్వరు డగుట వలన లోకము నందలి మనుష్యుల శుభాశుభ కర్మలకు ఫలము నిచ్చు చుండును. ఆయన సమస్త మనోవాంఛితములకు ఈశ్వరుడని చెప్పెదరు. సర్వభూతేశ్వరు డగుట చేత ఆ దేవుడే మహేశ్వరు డని చెప్పబడెను. వివిధము లైన అనేక రూపములతో ఆయన సమస్త విశ్వమందు వ్యాపించి యున్నాడు.

“అర్జునా! ఆ మహాదేవుని ముఖము సముద్రము నం దున్నది. అది ‘బడబాముఖ’ నామము చేత ప్రఖ్యాత మై, జలమయ మైన హవిస్సును త్రాగును. ఆయనయే శృణాన భూమి (కాశీపట్టణము) నందు నిత్య నివాసము చేయును. అక్కడ మనుష్యులు ఆ దేవ దేవుని ‘వీరస్థానేశ్వర’ నామముతో ఆరాధించు చుందురు.

“అర్జునా! అతనికి తేజస్వంతము లైన యనేక ఘోర రూపములు గలవు. అవి లోకమునందు పూజింప బడు చున్నవి. మనుష్యులు ఆ రూపములను కీర్తించు చుందురు. ఆ మహాదేవుని కర్మ యొక్క మహత్త్వము, విభుత్వము (సర్వవ్యాపకత్వము) ను తెలుపు పెక్కు యథార్థ నామములు లోకములో నిర్వచింపబడుచున్నవి. (వర్ణింపబడుచున్నవి). యజుర్వేదము నందు గూడ ‘శతరుద్రీయ’ నామము గల శివస్తుతి చెప్పబడినది. ఆ దేవుని ‘ఉపస్థానము’ (సేవ), ‘అనంత రుద్ర’ నామముతో చెప్ప బడినది.

“అర్జునా! దివ్య - మానవ సుఖము లన్నింటికి ఆ మహాదేవుడే స్వామి. ఆ దేవుడే విశాల ప్రపంచమంతట వ్యాపించి యున్నాడు. కనుక, ఆయన ‘విభు-ప్రభు’ నామములతో పిలవబడు చున్నాడు (‘విభు’ అనగా, సర్వవ్యాపకుడు. ‘ప్రభు’ అనగా, సర్వ సమర్థుడు). బ్రాహ్మణులు - మునీశ్వరులున్ను ఆ దేవుడు సర్వజ్ఞేష్ఠుడని చెప్పెదరు. ఆయన దేవతలలో సర్వ ప్రథముడు. ఆయన ముఖమునుండియే అగ్ని దేవుడు ప్రాదుర్భవించెను. ఆయన పశువులను (ప్రాణులను) పాలించును. ప్రాణులతోనే క్రీడించును. ఆ పశువులకు అధిపతి కనుక, ఆయన ‘పశుపతి’ అన బడెను.

“అర్జునా! ఆ మహేశ్వరుని దివ్యలింగము బ్రహ్మచర్యముతో నున్నది. ఆయన సమస్త లోకములకు మహిమ ప్రసాదించును. కనుక, ‘మహేశ్వరుడు’

అనబడెను. ఋషి - దేవ - గంధర్వాపురసలు ఊర్ధ్వ లోకమునందు ఆ మహాదేవునకు ప్రతీకగా నున్న లింగమును పూజించెదరు. ఆ లింగమునకు - అనగా (భగవంతుని ప్రతీకకు) పూజ చేసినప్పుడు శ్రేయస్కరు డైన ఆ మహేశ్వర భగవానుడు అనందించి, సుఖించి, ప్రసన్ను డై హర్షోల్లాసము లతో పరిపూర్ణుడగును.

“అర్జునా! భూత - భవిష్య - ద్వర్తమాన కాలములందు ఆ దేవునకు స్థావర జంగమాత్మకము లైన యనేక రూపము లుండును. కనుక, ఆయనకు ‘బహురూప’ నామము ప్రసిద్ధమాయెను. ఆ దేవుని నేత్రములు అన్ని వైపుల నున్నప్పటికిన్ని ఆయన కొక విలక్షణ మైన అగ్నిమయ నేత్రము వేరుగా నున్నది. అది సర్వదా కోపముచేత జ్వలించు చుండును. ఆయన అన్ని లోకములలో వ్యాపించి యుండును గనుక, ‘సర్వ’ నామముతో ప్రసిద్ధు డయ్యెను.

“అర్జునా! ఆ మహేశ్వరుని రూపము ధూమ్ర వర్ణము (నలుపు మించిన ఎరుపు వర్ణము) గలదై యుండును. కనుక, ఆయన ‘ధూర్జటి’ యని చెప్పబడెను. విశ్వేదేవులు ఆ పరమేశ్వరుని యందే ప్రతిష్ఠితు లై యున్నారు గనుక, ఆయనకు ‘విశ్వరూప’ నామము గలదు. భగవంతు డైన ఆ భువనేశ్వరుడు అంభా స్వరూపము గల ‘ఆకాశ - జల - భూములు’ అను ముగ్గురు దేవీజనులను రక్షించు చుండును. కనుక, ఆయనకు ‘త్ర్యంబక’ నామము ప్రసిద్ధ మయ్యెను.

“అర్జునా! ఆ భగవంతుడు మనుష్యుల శ్రేయస్సు కోరి వారి సమస్త కర్మలకు, వారు కోరిన పదార్థములను ఫలముగ విరివిగా నిచ్చును. కనుక, ఆయనకు ‘శివ’ నామము వచ్చెను. ఆ మహాదేవునకు ఒక వేయి లేదా, పదివేలు, అథవా, అన్ని వైపుల నేత్రములుండి నేత్రమయుడుగానే యున్నాడు. ఈ మహా ప్రపంచమును పాలించు చున్నాడు. కనుక, ‘మహాదేవ’ నామముతో పిలువ బడు చున్నాడు.

“అర్జునా! ఆ దేవదేవుడు పూర్వకాలమునుండియే మహారూపముతో నుండి ప్రాణుల యుత్పత్తి - స్థితులకు కారణు డై, ఆయన లింగమయ శరీరము స్థిరముగ ఎల్లప్పుడు నిలిచి యుండును గనుక, ఆయన ‘స్థాణు’ నామముతో ప్రసిద్ధుడైనాడు. లోకమునందు సూర్య - చంద్రుల కిరణములు ప్రకాశించు చున్నవి. అవియే ఆ భగవంతునకు కేశములు అని చెప్ప బడెను. అవి వ్యోమము (ఆకాశము) నందు ప్రకాశించు చున్నవి. కనుక, ఆయనకు ‘వ్యోమకేశ’ నామము వచ్చెను.

“అర్జునా! భూత - భవిష్యద్వర్తమాన కాలముల యం దున్న సమస్త జగత్తు భగవంతు డైన ఆ శంకరుని నుండియే ఉద్భవించి, విస్తరిల్లెను. కనుక, ఆయన ‘భూత భవ్య భవోద్భవ’ నామముతో ప్రఖ్యాతు డయ్యెను. శ్రేష్ఠ వస్తువునకు ‘కపి’ అని పేరు. ‘వృష’ శబ్దమునకు ధర్మము అని అర్థము. ‘వృష’ - ‘కపి’ ఈ రెండు అతనికి ఉండుట వలన ఆ దేవాధి దేవునకు ‘వృషాకపి’ అని పేరు వచ్చెను. (ఈ పేరు విష్ణువునకు గూడ నున్నది. ‘హర-విష్ణు’ వృషాకపి అని అమరకోశ ప్రమాణము).

“అర్జునా! ఆ శంకర భగవానుడు బ్రహ్మ - ఇంద్ర - వరుణ - యమ - కుబేరులను తన వశమునందు ఉంచుకొని, వారి నుండి వారి యైశ్వర్యములను హరించును. కనుక, ఆయన ‘హర’ నామముతో పిలువ బడెను. ఆ మహేశ్వరుడు రెండు కన్నులు మూసికొని తన లలాటము నందు మూడవ నేత్రమును బలాత్కారముగ సృష్టించెను. కనుక, ఆయనను ‘త్రినేత్ర’ నామముతో పిలిచెదరు.

“అర్జునా! ఆ భగవంతుడు ప్రాణుల శరీరములలో విషమ (బేసి) సంఖ్య గల ఐదు ప్రాణములతో కలిసి నివసించుచు సర్వదా సమ(సరి) భావముతో ఉండును. విషమ పరిస్థితులలో పడి యున్న సమస్త ప్రాణుల లోపల ఆ దేవుడే ‘ప్రాణ’ (హృదయమునం దున్న వాయువు ‘ప్రాణ’ మన బడును) - అపాన (గుద స్థానమునం దున్న వాయువు ‘అపాన’ మన బడును) - వాయువుల రూపములలో విరాజిల్లు చుండును. ఏ మనుష్యు డైనను, ఆ దేవ దేవుని యొక్క ‘అర్చా’ విగ్రహమును, అథవా, లింగము (ప్రతీకము) ను పూజించ వలెను. లింగము యొక్క గాని, ప్రతిమ యొక్క గాని, పూజ చేయు పురుషుడు మిక్కిలి గొప్ప సంపద పొంద గలడు.

“అర్జునా! ఆ శివుని యొక్క రెండు తొడల క్రింద నున్న అర్థ శరీరము ‘అగ్నేయము’ అథవా, ‘ఘోరము’ అని యనబడును. తొడలకు పైనున్న అర్థ శరీరము ‘సోమ-శివ’ నామములు గలిగినది. కొందరి - కొందరి మతములో ఆ పరమేశ్వరుని సమస్త శరీరములో సగము భాగము ‘అగ్ని’ యని, మరియుర్ధభాగము ‘సోమ’ నామము గలదని యున్నది. ఆ దేవుని ‘శివ’ శరీరము తేజోమయము. అది మిక్కిలి కాంతి మంతముగ నుండును. ఆ శరీరము దేవతలకు ఉపయోగించును. మనుష్య లోకమునందు ప్రకాశించు చున్న ఆయన ‘ఘోర’ శరీరము ‘అగ్ని’ యనబడును.

“అర్జునా! ఆ దేవుని యొక్క ‘శివ’ మూర్తి ప్రపంచ రక్షణము కొరకు

శ్రవణ మహిమ :

యజ్ఞవాప్తిర్భాహ్మణస్యేహ నిత్యం
ఘోరే యుద్ధే క్షత్రియాణాం యశశ్చ ।
శేషౌ వర్ణౌ కామ మిష్టం లభేతే
పుత్రాన్ పౌత్రాన్ నిత్య మిష్టాన్తథైవ ॥

ఉ॥ క్షోణిని భ్రాహ్మణోత్తములకున్ గడు యజ్ఞ ఫలంబు, క్షత్రియ
శ్రేణికి యుద్ధ కీర్తి, పరిశిష్టులకున్ సుతసంపదాళి, వి
న్నాణము గాగ గల్గుచు ననారత మిష్టఫలాప్తి గల్గు నీ
ద్రోణ సమాఖ్య పర్యము సతోషముగాఁ బరియించు వారికిన్॥

కం॥ వేదమయ వేంకటేశ్వరు
పాదాబ్జములందు ద్రోణపర్యమునకు శ్రీ
వేదవ్యాస కృతికి నను
వాదము నర్పించి జన్మబంధము విడదన్

- కష్టగంతుల లక్ష్మణ శాస్త్రి